

รายงานการวิจัย

เรื่อง

คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์
Sīmāvisodhanī: Transliteration. Translation. and Analysis

โดย

พระศรีสุทธิเวที, ผศ. ดร.
ผศ. ดร.วิโรจน์ คุ้มครอง
พระมหาวัฒนา ปญญาทีโป, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส
พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS ๘๐๐๗๖๓๐๙๐

รายงานการวิจัย

เรื่อง

คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์
Sīmāvisodhanī: Transliteration. Translation. and Analysis

โดย

พระศรีสุทธิเวที, ผศ. ดร.

ผศ. ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง

พระมหาวัฒนา ปญญาทีโป, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตบาศีศึกษาพุทธโฆส

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS ๘๐๐๗๖๓๐๘๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sīmāvisodhanī: Transliteration. Translation. and Analysis

By

**Phrasrisuttivetee, Asst. Prof. Dr.
Asst. Prof. Dr. Viroj Koomkrong
Phramaha Wattana Panñadīpo, Dr.**

Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Palisuksabuddhagosa Campus

B.E. 2564

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763090

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์
ผู้วิจัย:	พระศรีสุทธิเวที, ผศ. ดร., ผศ. ดร.วิโรจน์ คุ้มครอง และ พระมหาวัฒนา ปณญาทีโป, ดร.
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ (๒) เพื่อปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยคือ มีการวิเคราะห์คัมภีร์ในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา หลักไวยากรณ์ นำคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่เป็นภาษาบาลีอักษรพม่าปริวรรตให้เป็นบาลีอักษรไทยและแปลเป็นภาษาไทย วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา อธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมทำสังฆกรรมมีการอุปสมบทเป็นต้น พระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปปินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสีสีกัณฑ์ และปภินณกัณฑ์ มีลักษณะของการประพันธ์เป็น ๒ แบบ คือ แบบร้อยแก้ว (การดำเนินเรื่องแบบธรรมดา) และแบบร้อยกรอง (การดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถา) ท่านมีความรู้และความเข้าใจในภาษาบาลีเป็นอย่างดีได้แต่งคัมภีร์โดยใช้นามศัพท์ กิริยาศัพท์ และอัพพยศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่าใช้เขียนภาษาบาลีเขียนจากซ้ายไปขวา รูปอักษร มีลักษณะโค้งมนค่อนข้างกลม การเรียนรู้ถึงรูปอักษรพม่าอันประกอบด้วย พยัญชนะ สระ ตัวเลข ผู้ศึกษาต้องฝึกหัดเขียนสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งการประสมคำต่าง ๆ และต้องสามารถถ่ายถอดหรือปริวรรตบาลีอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทยได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา ส่วนความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่น ๆ คือ พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย อุปสมบทกัณฑ์ กัปปินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสีสีกัณฑ์ ปภินณกัณฑ์ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว และได้ทำการแปลจากภาษาบาลี

อักษรไทยเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์ กัปปินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมศีลสิกัณฑ์ และปภินณกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ แบ่งออกเป็น ๑) วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนีสีมา สีมา คือ เขตความพร้อมเพรียงของสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมทำร่วมกันในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีกล่าวถึงสีมาทั้งหมด ๑๙ ชนิด เช่น ชันทสีมา อุจารสีมา สมานสังวาสสีมา เป็นต้น ๒) วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ ทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องสีมากับการสวดปาติโมกข์ เช่น ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธเจ้าตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ เป็นต้น และ ๓) วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะ และทำสังฆกรรมต่าง ๆ คือกิจที่จะต้องทำเป็นการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆกรรมมีอยู่ ๔ ประเภทคือ ๑) อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วน ๒) ญัตติกรรม ๓) ญัตติทุติยกรรม และ ๔) ญัตติจตุตถกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา ตัวอย่างเช่น การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์ไม่มีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

Research Title:	<i>Sīmāvisodhanī</i> : Transliteration, Translation and Analysis
Researchers:	Phrasrisuttivetee, Asst. Prof. Dr., Asst. Prof. Dr. Viroj Koomkrong and Phramaha Wattana Panñadīpo, Dr.
Department:	Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Palisuksabuddhagosa Campus
Fiscal Year:	2563 / 2020
Research Scholarship Sponsor:	Mahachuralokornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research are: (1) to study *Sīmāvisodhanī* scriptures including history, structure, content, grammar related to other scriptures, (2) to transliterate *Sīmāvisodhanī* from Pali Burmese script into Pali Thai script, and (3) to analyze the value of *Sīmāvisodhanī* scriptures dealing with disciplinary acts and the Sangha's functions. It was a documentary research focusing on scriptures analysis, author's life, its structure, grammatical content, then transliterating the said scripture with Pali Burmese script into Thai characters and translated into Thai and after that analyzing the value of scriptures concerning with disciplines and Sangha's duties.

The results shown that *Sīmāvisodhanī* contains *Sīmā* or temple precinct cleansing, an explaining of *Sīmā* allowed by the Buddha, that is to say, the area accepted for Sangha's assembly for ritual conducting such as ordination etc. Venerable Sagarabuddhithera had composed commentary on 5 topics, i.e., *Upasampadakamma*, *Kappavinasakaṇḍa*, *Nibbānakaṇḍa*, *Samasīsikaṇḍa*, and *Pakiṇṇakakaṇḍa*. There are two types of writing: prose (Simple statement) and verse (Incantations) which signified his excellence on Pali language seen in his text composition using correct nouns, verbs, and terminology based on linguistic principles and grammar.

For its transliteration, Pali Burmese manuscript was written from left to right. The letters are rounded. For learning the Burmese alphabet, which consists of consonants, vowels, numbers, students have to practice writing vowels, consonants and combinations of words, and transcribe Pali Burmese characters into Pali Thai

characters, and finally correctly translated into Thai language. For the relation between *Sīmāvisodhanī* and other scriptures, the Burmese Sagarabuddhithera had composed the *Sīmāvisodhanī* scriptures that are consistent to Tipitaka by bringing the key words in Tipitaka, commentary, sub-commentaries, and Visuddhimagga to be clearly explained in *Sīmāvisodhanī* scriptures. The said scripture was firstly transliterated from Pali Burmese script into Pali Thai script, then completed the translation into Thai language including *Upasampadakamma*, *Kappavinasakaṇḍa*, *Nibbānakaṇḍa*, *Samasīsīkaṇḍa*, and *Pakiṇṇakakaṇḍa*.

An analysis of its value dealing with the disciplines and Sangha's works was divided into; 1) an analysis of *Sīmā* or temple precincts shown that *Sīmā* is the boundary of Sangha's unity for necessary works. The Buddha allowed *Sīmā* and required what the Sangha together must accomplished in the specified area only to prevent any interfering of lay people. In *Sīmāvisodhanī* scripture, there are a total of 19 types of *Sīmā*, for example, *Khaṇḍasīmā*, *Upacārasīmā*, *Samānasanvāsasīmā* etc., 2) analysis of the value of disciplinary rules for Sangha was seen that the additional rules related to Patimokkha recitation was allowed by the Buddha, for example, Patimokkha recitation was not allowed in every day, and imposed the fine called *Dukkata* for those who had broken such rule, but he allowed only once in a month (Uposatha), and 3) analysis the value of Sangha's works involved revealed that the Buddha wished to transfer legitimacy order to Sangha for administration in all Buddhist functions as well as works must be done under Sangha's decision, that is to say, Sangha must recognize all works called *Sanghakamma* which contains 4 types; 1) *Apalokanakamma* in which Sangha can accomplish outside the precinct, while all of 2) *Ñattikamma* or a motion, 3) *Ñattidutiyakamma*, 4) *Ñatticatutthakamma*, must be accomplished inside the precinct only. For example, an ordination is a type of *Ñatticatutthakamma* requires the permission from Sangha inside the precinct, if Sangha has a unanimous resolution, no Bhikkhus oppose it, that ordination will be completely correctly. This method of ordination continues up to today and the functions must be accomplished only inside *Sīmā* for correct discipline of Buddhist tradition.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาและการเอาใจใส่จากหลายฝ่ายทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ กล่าวคือ พระเทพปริยัติมุนี, รศ. ดร. รองอธิการบดี, พระเทพสุวรรณเมธี, รศ. ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร, พระมหาโกมล กมโล, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์, พระศรีสุทธิเวที, ผศ. ดร. รักษาการผู้อำนวยการสำนักวิชาการ และ รศ. ดร. เวทย์ บรรณกรกุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ซึ่งคณาจารย์เหล่านี้ได้เมตตาให้คำชี้แนะรูปแบบ วิธีการ และการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในเชิงตรรกะ ตรวจสอบความถูกต้องและความสมเหตุสมผล จนทำให้งานนี้สำเร็จเรียบร้อยได้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์รูปปัจจุบัน และเจ้าหน้าที่ของสถาบันทุกท่านที่ได้บริหารจัดการเรื่องทุนสำหรับดำเนินงานและได้เชิญคณาจารย์ผู้ชำนาญการวิจัยมาให้ความรู้และฝึกอบรมวิธีการทำวิจัย จนทำให้ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมมาปรับปรุงงานวิจัยและเติมเต็มสิ่งที่บกพร่องให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ รศ. ดร. ประพันธ์ ศุภษร รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ดร.ธานี สุวรรณประทีป และนายสมควร ถ้วนอก ที่ได้ช่วยตรวจอ่านความถูกต้องด้านภาษาบาลีอักษรพม่า ภาษาบาลี และภาษาไทย การวิเคราะห์ศัพท์และการสืบค้นข้อมูลในพระไตรปิฎกและอรรถกถา จนทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ที่ช่วยกระตุ้นส่งเสริมและให้กำลังใจในการทำงานวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ทุกคน ที่ให้บริการให้ยืมเอกสาร หนังสือ ตำราประกอบการวิจัยด้วยไมตรีจิต ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทั้งหลายทั้งที่อยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ส่วนกลางและวิทยาเขต ที่ได้แนะนำข้อมูล แหล่งค้นคว้าและวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

คุณประโยชน์ที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอบูชาพระคุณบูรพาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ทั้งโดยตรงโดยอ้อมด้วยความเคารพและศรัทธา

พระศรีสุทธิเวที, ผศ. ดร., ผศ. ดร. วิโรจน์ คุ่มครอง

และ พระมหาวัฒน์ ปณฺหาทีโป, ดร.

๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๑.๖ การทบทวนวรรณกรรม.....	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๒
บทที่ ๒ วิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ.....	๑๓
๒.๑ วิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนี.....	๑๓
๒.๑.๑ ความหมายและประวัติผู้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนี.....	๑๓
๒.๑.๒ โครงสร้างเนื้อหาคัมภีร์สีมาวิโสธนี.....	๑๕
๒.๑.๓ ลักษณะการประพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนี.....	๑๙
๒.๑.๔ หลักไวยากรณ์คัมภีร์สีมาวิโสธนี.....	๒๔
๒.๒ วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่าและการแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนี.....	๓๒
๒.๒.๑ พระพุทธศาสนาสุประเทศพม่า.....	๓๒
๒.๒.๒ วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่า.....	๓๔
๒.๒.๓ ตัวอย่างบาลีอักษรพม่า บาลีอักษรไทย และการแปลเป็นภาษาไทย.....	๔๐
๒.๓ ความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่น ๆ.....	๔๓
๒.๓.๑ คัมภีร์พระวินัยปิฎก.....	๔๓
๒.๓.๒ คัมภีร์อรรถกถา.....	๔๖

๒.๓.๓ คัมภีร์ฎีกา.....	๔๘
๒.๓.๔ คัมภีร์วิสุทธิมรรค.....	๕๑
๒.๔ สรุป.....	๕๒

บทที่ ๓ การปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสณีนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย.....

๓.๑ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่ปริวรรตจากภาษาบาลีพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย.....	๕๔
๓.๑.๑ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในอุปสมบทกัณฑ์.....	๕๕
๓.๑.๒ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในกัปปินาศกัณฑ์.....	๙๗
๓.๑.๓ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในนิพพานกัณฑ์.....	๑๐๘
๓.๑.๔ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในสมศีลิกัณฑ์.....	๑๑๗
๓.๑.๕ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในปกิณณกัณฑ์.....	๑๒๓
๓.๒ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่แปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทย.....	๑๒๙
๓.๒.๑ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่แปลเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์.....	๑๓๐
๓.๒.๒ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่แปลเป็นภาษาไทยในกัปปินาศกัณฑ์.....	๑๘๗
๓.๒.๓ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่แปลเป็นภาษาไทยในนิพพานกัณฑ์.....	๒๐๐
๓.๒.๔ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่แปลเป็นภาษาไทยในสมศีลิกัณฑ์.....	๒๑๑
๓.๒.๕ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่แปลเป็นภาษาไทยในปกิณณกัณฑ์.....	๒๒๐
๓.๓ สรุป.....	๒๒๘

บทที่ ๔ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์... ๒๒๙

๔.๑ วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสณีนี.....	๒๒๙
๔.๑.๑ ความหมายของสีมา.....	๒๒๙
๔.๑.๒ ความเป็นมาของสีมา.....	๒๓๒
๔.๑.๓ สีมา ๑๙ ชนิด.....	๒๓๔
๔.๒ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์.....	๒๕๑
๔.๒.๑ วิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา.....	๒๕๑
๔.๒.๒ วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับอุโบสถวิธีตามวินัยกรรม.....	๒๕๔
๔.๒.๓ วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับการทรงบัญญัติวินัยกรรม.....	๒๖๑
๔.๒.๔ วิเคราะห์สีมากับการเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์.....	๒๗๑
๔.๓ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์.....	๒๘๑
๔.๓.๑ วิเคราะห์การสมมติสีมาที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์.....	๒๘๒
๔.๓.๒ สังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา.....	๒๙๑

๔.๓.๓ สิ่งขมกรรมที่ต้องทำภายในสี่มา.....	๒๙๓
๔.๔ สรุป.....	๓๐๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	๓๐๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๓๐๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๓๐๗
บรรณานุกรม.....	๓๐๘
ภาคผนวก.....	๓๑๒
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๓๑๓
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๓๒๙
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรม ที่ได้ ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๓๓๑
ภาคผนวก ง คัมภีร์สี่มาวิโสธนีภาคภาษาบาลีอักษรพม่า.....	๓๓๓
ภาคผนวก จ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๔๔๕
ประวัติผู้วิจัย.....	๔๔๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้เขียนได้อ้างอิงข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาทศปิฎก ๒๕๐๐ และภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มคัมภีร์ตามระบบอ้างอิง เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ที.สี. (บาลี) ๙/๑๙/๒๙. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขณชวคคปาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ข้อ ๑๙ หน้า ๒๙ เป็นต้น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙/๕๐. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขณชวคคปาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ข้อ ๑๙ หน้า ๕๐ เป็นต้น

สำหรับ **อรรถกถา** อ้างอิงอรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐/๒๐. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคตวิลาสิณี สีลขณชวคคอฎฐกถา เล่มที่ ๑ ข้อ ๑๓ หน้า ๒๐ กรณีที่อรรถกถาเล่มใดไม่มีเลขข้อ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/หน้า ตัวอย่าง อภ.สง.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒ หมายถึง อภิมมปิฎก ธรรมสงคณิ อฎฐสาลินีอฎฐกถา เล่มที่ ๑ หน้า ๑๗๒ บางคัมภีร์มีจำนวนเล่มเดียว ใช้วิธีการอ้างอิงข้อ/หน้า ตัวอย่าง ขุ.ม.อ.(บาลี) ๒/๔. หมายถึง ขุททกนิกาย สทุมมปชโชติกา มหานิทเทสอฎฐกถา ข้อ ๒ หน้า ๔ เป็นต้น

ฎีกา อ้างอิงฎีกาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ที.ม.ฎีกา (บาลี) ๑/๓/๕ หมายถึง ทีฆนิกาย นิลตถูปกาสิณี มหาวคคฎีกา เล่มที่ ๑ ข้อ ๓ หน้า ๕ บางคัมภีร์มีจำนวนเล่มเดียว ใช้วิธีการอ้างอิงข้อ/หน้า ตัวอย่าง วชิร.ฎีกา (บาลี) ๕/๒๓. หมายถึง วชิรพุทธิฎีกา ข้อ ๕ หน้า ๒๓ เป็นต้น บางกรณีใช้ ที.สี.ฎีกา(บาลี) ๔๐๔ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขณชวคคฎีกา หน้า ๔๐๔

คัมภีร์สีมาวิโสธนี อ้างอิงคัมภีร์สีมาวิโสธนี ภาษาบาลีอักษรพม่า รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยหน้า ตัวอย่าง สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๐. หมายถึง คัมภีร์สีมาวิโสธนี หน้าที่ ๑๐ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภงคปาลี (ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)
วิ.ม. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคคปาลี (ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค (ภาษาไทย)
วิ.จ. (บาลี)	=	วินยปิฎก	จุฬวคคปาลี (ภาษาบาลี)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค (ภาษาไทย)
วิ.ป. (บาลี)	=	วินยปิฎก	ปริวารวคคปาลี (ภาษาบาลี)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกาวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกาวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก (ภาษาไทย)
ม.อ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ปญจกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ. (บาลี)	=	วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา ปาราชิกกณฺหสํฆาติเสสาทิมหาวคคาทิกอฏฺฐกถา
กงฺขา.อ. (บาลี)	=	กงฺขาวิตฺรณีอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
วิ.สงฺคห. (บาลี)	=	วินยสงฺคหอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมงฺคลวิลาสิณี สีลกฺขนธวคคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ม.อ.อ. (บาลี)	=	มชฌิมนิกาย ปปญฺจสุทฺธิ อุปริปณณาสกอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
สํ.ส.อ. (บาลี)	=	สํยุตฺตนิกาเย สारตถปฺปกาสินี สคาถวคคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
สํ.นิ.อ. (บาลี)	=	สํยุตฺตนิกาเย สारตถปฺปกาสินี นิทานวคคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ. (บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปทอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อ. (บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย ชาตกอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)

ฎีกาพระวินัย

สารตถ.ฎีกา (บาลี)	=	สารตถทีปนีฎีกา (ภาษาบาลี)
วิมตฺติ.ฎีกา (บาลี)	=	วิมตฺติวินฺทนีฎีกา (ภาษาบาลี)
กงฺขา.ฎีกา (บาลี)	=	กงฺขาวิตฺรณีปฺราณฎีกา (ภาษาบาลี)
กงฺขา.อภิณฺวฎีกา (บาลี)	=	วินยตถมณฺชฺสา กงฺขาวิตฺรณี อภิณฺวฎีกา (ภาษาบาลี)

ฎีกาพระอภิธรรม

อภิ.ปญจ.อนุฎีกา (บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก ปญฺจปกรณอนุฎีกา (ภาษาบาลี)
------------------------	---	--

คัมภีร์ศัพท์ทวิเสส

อภิธาน. (บาลี)	=	อภิธานปปทีปิกา (ภาษาบาลี)
กจ. (บาลี)	=	กจจายนเวຍယာกรณ (ภาษาบาลี)
นිරุตฺติ. (บาลี)	=	นිරุตฺติคธา (ภาษาบาลี)
สีมาวิโสธนี. (บาลี)	=	สีมาวิโสธนี (ภาษาบาลี)
มหาวิส. (บาลี)	=	มหาวิส (ภาษาบาลี)
นानาวิจฺจย. (บาลี)	=	นानาวิจฺจโย (ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่ประมวลหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยได้แบ่งย่อยลงไปเป็น ๓ ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระวินัย พระสุตตันตปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระสุตตร และพระอภิธรรมปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระอภิธรรม อันเป็นที่ประมวลพระพุทธพจน์และเป็นที่รวมไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่า นวสังคตญาณ^๑

คัมภีร์อรรถกถา^๒ เป็นคัมภีร์ที่ทำหน้าที่อธิบายบทที่มีเนื้อความซับซ้อนในพระไตรปิฎกให้ชัดเจนขึ้นตลอดจนอธิบายวาจาพระตบต่าง ๆ ที่เรียกว่า ปกิณณกเทศนา เริ่มมีปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา สมดังคำที่พระธรรมपालเถระนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาแห่งอินเดียได้ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ กล่าวไว้ว่า อรรถกถาที่พระสังคีติกายจารย์ร้อยกรองไว้ เมื่อคราวปฐมสังคายนา คืออรรถกถาที่มีมาตั้งแต่สมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงพระชนม์อยู่^๓ อรรถกถานั้นแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

(๑) พุทธสังวัณนิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระพุทธองค์ทรงแสดงด้วยพระองค์เอง เรียกอรรถกถาประเภทนี้ว่า ปกิณณกเทศนา^๔

(๒) อนุพุทธสังวัณนิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระสาวกทั้งหลายมีพระอัครสาวกเป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ตรัสรู้ตามจนได้นามว่าอนุพุทธะอธิบายไว้^๕

^๑ คำสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยองค์ ๙ คือ สุตตะ เคยย เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธัมมะ และเวทลละ; วิ. มหา. (บาลี) ๑/๗/๑๓, ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๗๗-๒๗๙ / ๒๖๗-๒๖๙, อง. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๘๙-๙๙.

^๒ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ โบราณอรรถกถา กลุ่มที่ ๒ อภินวอรรถกถา.

^๓ ปฐมสังคีตีย์ ยา อฏฐกถา สงคีตาคติ วจเนน สา ภควโต ธรรมานกาลเป อฏฐกถา สวิชชติ; อภ.ปญจ. อนุฎีกา. (บาลี) ๑/๑๓.

^๔ ตตถ ตตถ ภควา ปวตติตา ปกิณณกเทศนาเยว หิ อฏฐกถา; สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๗.

^๕ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑.

คัมภีร์ฎีกา เป็นคัมภีร์ที่อธิบายสันตลบท (บทที่มีเนื้อความซับซ้อน) ในคัมภีร์อรรถกถาที่เป็นพระวินัยและพระสูตรเท่านั้น คัมภีร์ฎีกาส่วนนี้เรียกว่า ปุราณฎีกา อภินวฎีกา ส่วนคัมภีร์ที่อธิบายพระอภิธรรมเรียกว่า อภิธัมมฎีกา โดยแยกเป็น มูลฎีกา และอนุฎีกา คัมภีร์ชั้นฎีกาจัดเป็นแหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญรองลงมาจากคัมภีร์ชั้นอรรถกถา

ในพระวินัยปิฎก สีมามีกำเนิดและพัฒนาการมาจากเรื่องของพวกปริพาชก^๖ ที่เป็นนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา มาประชุมกันสนทนาพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำทุกเดือน ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างมาก พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกในพระพุทธศาสนา ทรงทราบเรื่องแล้วจึงได้นำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานอนุญาต เพื่อให้พระสงฆ์ได้พบปะสนทนาธรรมกันตามกาลอันสมควร และพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ประชุมแสดงธรรมโดยกำหนดในวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำแห่งปักข์ ทรงมีความดำริอีกว่า “เราพึงอนุญาตสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายให้เป็นปาติโมกข์ทุเทศ และจักเป็นอุโบสถกรรมของพวกเธอด้วย”^๗ และตรัสอีกว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้สมมติสีมา”^๘ การสมมติสีมานั้น อย่ายให้เล็กไปต้องบรรจุพระสงฆ์ได้ไม่ต่ำกว่า ๒๑ รูปนั่งเข้าหัตถบาสนกันได้ ถ้าเป็นขนาดใหญ่ไม่เกิน ๓ โยชน์เป็นอย่างยิ่ง^๙ พระสงฆ์จึงพากันสมมติสีมาอันเป็นขอบเขตที่พระสงฆ์ทำขึ้นเพื่อทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญและใช้ในกิจการพระศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ในอรรถกถาพระวินัยชื่อว่า สมันตปาสาทิสกา มีอธิบายเรื่องสีมาว่า มหาวิหาร ๑๘ แห่ง^{๑๐} ในกรุงราชคฤห์ มีสีมาเดียวกันทั้งหมด^{๑๑} พระสารีบุตรเถระเป็นผู้ผูกสีมาเหล่านั้น^{๑๒} เวลาภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรม ต้องประชุมทำกันในสถานที่แห่งเดียวกัน ซึ่งส่วนมากเป็นที่เวฬุวันมหาวิหาร เช่น

^๖ เตน โข ปน สมเยน อถลตติถิยา ปริพาชกา จตุตทเส ปณณเรเส อฏฐมียา จ ปกขสส สนนิปตติวา รมม ภาสนติ. เต มนุสสา อุปสงกมนติ รมมสสวนาย. เต ลภนติ อถลตติถิเยสุ ปริพาชเกสุ เปม ิ, ลภนติ ปสาท ิ, ลภนติ อถลตติถิยา ปริพาชกา ปกข ิ; วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๒/๑๔๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗.

^๗ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๓/๑๔๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๓/๒๐๘.

^๘ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^๙ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

^{๑๐} (๑) เวฬุวันาราม (๒) ตโปทาราม (๓) สัตตบรรณคูหา (๔) กัสสปาราม (๕) สีตวัน (๖) เจื่อมผาส ัปป โสณชิกะ (๗) อัมพลฎีกา (๘) ชิวกัมพวัน (๙) เหวที่ทังโจร (๑๐) มัททกัจฉิทายวัน (๑๑) คิชฌกูฏ (๑๒) อินทสา ลคูหา (๑๓) กาฬสิลา (๑๔) ลัฏฐิวัน (๑๕) ทักขินาศีรี (๑๖) หมู่บ้านเอกนาลา (๑๗) โคตมนโคธ (๑๘) ปาสาณ กเจตีย์; วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒, พระราชโพธิวิเทศ (ทองยอด ฎริปาโล), **กรุงราชคฤห์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓, พระมหาวิเชียร วชิรวโส และพระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, **นครราชคฤห์เมืองหลักของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๑๑} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒.

^{๑๒} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒.

พระมหากัสสปเถระซึ่งพักอยู่ที่ปัพพลิกุหาวิหารต้องมาทำอุโบสถที่เวฬุวันวิหาร เพื่อให้เกิดความสามัคคีแก่หมู่สงฆ์^{๑๓} สังฆกรรมเป็นเรื่องสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำพระมหากัสสปินเถระ ซึ่งพักอยู่ในมัททกุจฉิมิคทายวิหารซึ่งอยู่ภายในมหาวิหาร ๑๘ แห่งนั้นคิดจะไม่ได้ทำอุโบสถสังฆกรรมให้เห็นว่า “พวกเธอ ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชาอุโบสถ ใครเล่าจักสักการะ เคารพ นับถือบูชาอุโบสถ” ตรัสให้ท่านไปทำสังฆกรรม ไม่ได้ไม่ได้^{๑๔} แสดงให้เห็นว่าพระองค์ให้ความสำคัญกับสีมาและอุโบสถในการทำสังฆกรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจอย่างหนึ่งเพื่อทำให้เกิดความพร้อมเพรียงแก่หมู่คณะ

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตไปประกาศพระศาสนายังประเทศต่าง ๆ คณะของพระมหินทเถระเมื่อเดินทางไปถึงเกาะลังกาได้ประกาศพระศาสนา ทำให้พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาทรงเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ตรัสถามพระเถระว่า “พระพุทธศาสนาจะประดิษฐานมั่นคงในเกาะลังกาได้อย่างไร พระเถระตอบว่า ถวายพระพรมหาบพิตร เมื่อผู้สีมาที่เกาะลังกาทำสังฆกรรมมีอุโบสถกรรมเป็นต้น พระพุทธศาสนาจักตั้งมั่นที่เกาะลังกา”^{๑๕} และเมื่อครั้งพระอุบาลี^{๑๖} พร้อมด้วยพระสงฆ์ไทยเดินทางไปเกาะลังกาเพื่อไปอุปสมบทสามเณรสรณังกรพร้อมผู้พิทสีมาที่เกาะลังกา^{๑๗} จะเห็นได้ว่าที่เกาะลังกานั้นสีมามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญมั่นคงถาวรในประเทศศรีลังกาจนถึงปัจจุบันนี้

ในคัมภีร์ฎีกาฝ่ายของพระวินัยที่อธิบายเรื่องเกี่ยวกับสีมามีจำนวน ๒ เล่ม คือ ๑. คัมภีร์สีมาลังการฎีกา พระสัทธัมมโชติปาละ แต่งที่เมืองอริมีททนะ คือ เมืองพุกาม ๒. คัมภีร์สีมาลังการฎีกาเล่มที่ ๒ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง^{๑๘}

ส่วนคัมภีร์คัณฐีฝ่ายพระวินัยปิฎก คัมภีร์คัณฐี ได้แก่ คัมภีร์ที่ชี้แจงสำคัญ หรือชี้ปมสำคัญ คัมภีร์คัณฐีเป็นคัมภีร์ที่มีได้แสดงบทตอบท ปาฐะต่อปาฐะเหมือนอย่างอรรถกถา แต่จัดเป็นคัมภีร์ฝ่าย

^{๑๓} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒.

^{๑๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๗/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๗/๒๑๔.

^{๑๕} อุโปสถาทิกมมตถ์ ชินาณาย ขนาธิป สีมาย อิศ พทธาย ปติฎฐสสตี สาสน์; **มหาวิส.** (บาลี) ๑/๑๘๑/๑๑๐.

^{๑๖} ในหนังสือพงศาวดารไทยฉบับพระราชหัตถเลขาว่า จุลศักราช ๑๑๑๕ (พ.ศ. ๒๒๙๖) พระบรมราชาธิราชที่ ๓ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศอุโปสถให้พระอุบาลีเป็นหัวหน้าพระอริยมนี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์อีก ๑๒ รูปไปลังกาทวีป.

^{๑๗} พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต (แต่ง), **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๒**, แปลโดย ผศ. สุเทพ พรหมเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙๐.

^{๑๘} พระมหาอดิศร ธีรสีโล, **ประวัติคัมภีร์บาลี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕.

พวกโคจรญาณ เป็นคัมภีร์ที่แสดงเพียงบทปาฐะ และอธิบายที่มั่วรู้ได้ยาก และที่เป็นเงื่อนไข สลับซับซ้อนเท่านั้น คัมภีร์พระวินัย มีรายชื่อปรากฏทั้งหมด ๒๘ คัมภีร์ มีคัมภีร์หนึ่งในลำดับที่ ๑๔ คือ คัมภีร์สีมาวิโสธนี หมายถึง การชำระสีมาหรือเสมา พระสาครพุทธิเถระเป็นผู้แต่ง^{๑๙} ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเรื่องสีมาเป็นอย่างยิ่ง มีอธิบายพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาจำนวน ๕ หัวข้อ คือ

- (๑) อุปสมบทกถา ว่าด้วยอุปสมบทกัณฑ์
- (๒) กปปวีนาสกถา ว่าด้วยกปวีนาศกัณฑ์
- (๓) นิพพานกถา ว่าด้วยนิพพานกัณฑ์
- (๔) สมศีลิกถา ว่าด้วยบุคคลที่มีความเสมอภาคกันกัณฑ์
- (๕) ปกิณณกถา ว่าด้วยปกิณณกัณฑ์ (เรื่องเล็กน้อย)

อนึ่ง คัมภีร์สีมาวิโสธนี แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายความพระวินัยที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาให้มีความชัดเจน และเข้าใจง่ายทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และมีคุณค่าต่อการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เนื่องจากคัมภีร์สีมาวิโสธนี นี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรพม่าอยู่ ยังไม่มีผู้ใดได้ปริวรรตและแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์ในเชิงงานวิจัยให้ทราบถึงเนื้อหา ภาษาและคุณค่าของคัมภีร์ ตลอดทั้งมีความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ อย่างไรบ้าง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่อง คัมภีร์สีมาวิโสธนี ในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ การปริวรรตจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนี ที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษา และการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์อย่างไรก็ตามทั้งในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหาหลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ

๑.๒.๒ เพื่อปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนองานวิจัยในรูปแบบงานวิจัยเชิงเอกสาร คัมภีร์สีมาวิโสธนีฉบับภาษาบาลีอักษรพม่า จากนั้นปริวรรตจากฉบับต้นเดิมสังคายนาครั้งที่ ๖ ซึ่งเป็นอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย โดยผู้วิจัยจะทำการแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนีซึ่งเป็นภาษาบาลีอักษรไทยให้มีเนื้อความเป็นภาษาไทย โดยจะใช้ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาวิเคราะห์ในด้านประวัติความเป็นมา ด้านโครงสร้าง ด้านเนื้อหา ด้านไวยากรณ์ ด้านความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ และวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

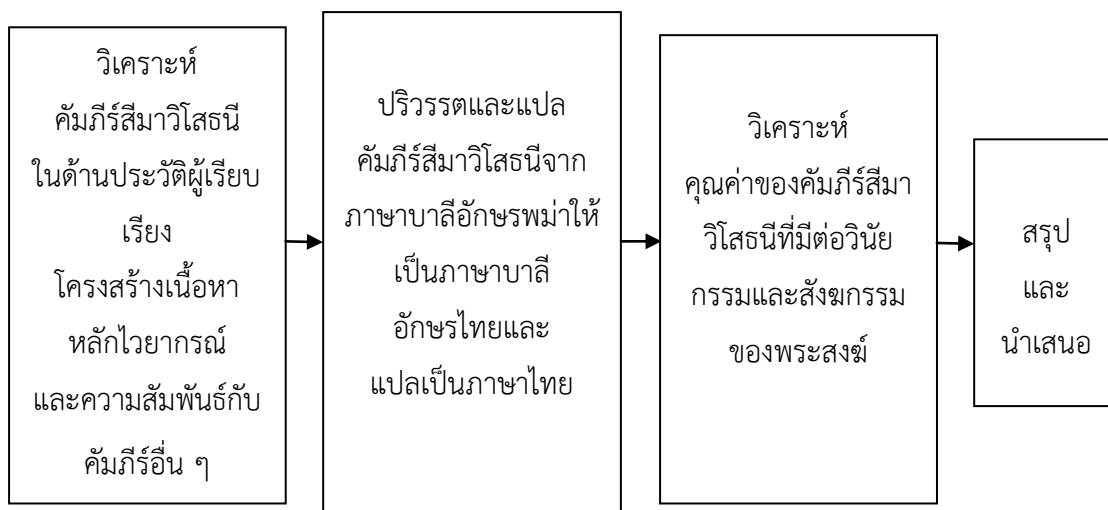
๑.๔.๑ คัมภีร์สีมาวิโสธนี หมายถึง คัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมาหรือเสมาให้หมดจด พระสาครพุทธิเถระเป็นผู้แต่ง มีการอธิบายพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาจำนวน ๕ หัวข้อ คือ ๑. อุปสมปทาภณโฑ ว่าด้วย อุปสมบทกัณฑ์ ๒. กบฺปิวนาสกณโฑ ว่าด้วยกบิวนาศกัณฑ์ ๓. นิพพานกณโฑ ว่าด้วยนิพพานกัณฑ์ ๔. สมสสิสกณโฑ ว่าด้วยบุคคลที่มีความเสมอภาคกันกัณฑ์ ๕. ปกิณณกณโฑ ว่าด้วย ปกิณณกัณฑ์ (เรื่องเล็กน้อย)

๑.๔.๒ การปริวรรต หมายถึง การปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย

๑.๔.๓ การแปล หมายถึง การแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่การปริวรรตจากภาษาบาลีอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเนื้อความให้เป็นภาษาไทย

๑.๔.๔ การวิเคราะห์ หมายถึง การวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วในด้านประวัติความเป็นมา ด้านโครงสร้าง ด้านเนื้อหา ด้านไวยากรณ์ ด้านความสัมพันธ์ภาษาและศัพท์ และด้านคุณค่าของคัมภีร์ที่มีต่อพระวินัยและสังฆกรรมของพระสงฆ์

๑.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๖ การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรม เอกสารวิชาการ รวมทั้งรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์สีมาวิโสธรณีมีรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้คือ

๑.๖.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวถึงสีมาไว้ในวินัยมุขเล่ม ๓ พอสรุปความได้ว่า สีมา หมายถึง เขตแดนที่พระสงฆ์กำหนดหมายรู้กัน มี ๒ ประเภทคือ (๑) พัทธสีมา แปลว่า แดนที่ผูก (๒) อพัทธสีมา แปลว่า แดนที่ไม่ได้ผูก พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้กำหนดนิมิตสมมติสีมา ทำอุโบสถก็ดี ปวารณาก็ดี สังฆกรรมก็ดี เพื่อความพร้อมเพียงของสงฆ์ เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ การสมมติสีมานั้นต้องไม่เล็กเกินไปใหญ่เกินไป ถ้าทำไม่ถูกต้องอาจเป็นสีมาวิบัติ และการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยสีมา และได้กล่าวถึงการทำสังฆเภท คือ การทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ซึ่งเป็นกรรมหนักที่พระเทวทัตได้เคยทำมาแล้ว^{๒๐}

๑.๖.๒ พระพุทธโฆษาจารย์ (ผู้แต่ง) เจ้าหน้าที่ฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสน์ กองวิชาการ (ผู้ตรวจชำระ) ได้กล่าวถึงสีมาไว้ในหนังสือ อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาคที่ ๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พอสรุปได้ว่า พระวินัยธรพึงกำหนดนิมิตก่อน พึงระบุวา ภูเขานั้นเป็นนิมิตเป็นต้น พึงกำหนดนิมิตที่ได้กำหนดไว้ที่แรกอย่างนี้แล้วจึงคอยหยุด การกำหนดอย่างนี้นิมิตกับนิมิตจึงจัดว่าเชื่อมถึงกัน ครั้นกำหนดนิมิตอย่างนี้แล้ว พึงสมมติสีมาด้วยกรรมวาจาที่พระพุทธเจ้า

^{๒๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

ได้ทรงอนุญาตไว้แล้ว ในที่สุดแห่งกรรมวาจาพื้นที่ภายในนิมิตทั้งหลายย่อมเป็นสีมา ตัวนิมิตทั้งหลาย อยู่ภายนอกสีมา นิมิตทั้งหลายในสีมานั้นแม้กำหนดครั้งเดียว ก็เป็นอันกำหนดไว้ดีแล้ว และได้กล่าวถึงการสมมติสีมา วิธีการผูกมหาสีมา วิธีผูกสีมา ๒ ชั้น วิธีผูกสีมาบนศิลาตาดเป็นต้น วิธีการถอนสีมา สีมาสัมภพ และการกล่าวถึงอุโบสถและอุโบสถกรรมเป็นต้น^{๒๑}

๑.๖.๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงสีมาไว้ในหนังสือ ฝงลูกนิมิต-ผูกสีมา วัดญาณเวศกวัน พอสรุปความได้ว่า พระพุทธเจ้ากำหนดเรื่องเขตทำสังฆกรรม พระสงฆ์ที่อยู่ในเขต ต้องมาประชุมกัน เขตนี้ไม่จำเป็นต้องมีตัวอาคารก็ได้ แต่พระองค์ทรงมีพุทธานุญาตให้มีตัวอาคาร สำหรับเป็นที่ประชุมได้เรียกว่าโรงอุโบสถ ถ้าจะมีโบสถ์ก็ต้องสร้างโบสถ์ไว้ภายในสีมา หรือเท่ากับสีมา ชาวบ้านได้รู้สึกตัวว่าได้มีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาได้มาปิดทองลูกนิมิตที่ทำให้เป็นสีมา และมีส่วนร่วมทำให้เกิดโบสถ์ที่พระสงฆ์จะได้ทำสังฆกรรมร่วมกัน ทำให้วัดมีฐานะสมบูรณ์ขึ้น ต่อไปงานพระศาสนาต่าง ๆ เช่นการบวชพระ การทอดกฐิน สังฆกรรมต่าง ๆ และการบำเพ็ญศาสนกิจของพระสงฆ์มากมาย จะดำเนินสืบต่อไป ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงบังเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน ลูกนิมิตที่เราปิดทองช่วยเชื่อมโยงจิตของเราให้มองไปถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชน^{๒๒}

๑.๖.๔ พิทยา บุณนาค ได้กล่าวถึงสีมาไว้ในหนังสือ เสมมา สีมา พอสรุปความได้ว่า เป็นครั้งแรกที่ได้มีการวิจัยในเรื่องของใบเสมมาสมัยอยุธยาโดยละเอียดและเป็นขั้นเป็นตอน โดยได้นำวิธีการวิจัยที่ไม่จำเป็นจะต้องอิงอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาใช้เป็นข้อมูลขั้นต้น หากได้มีการวิเคราะห์โดยตรงจากรูปแบบลักษณะของชิ้นงาน ผสมกับระเบียบวิธีวิเคราะห์ และทฤษฎีการออกแบบผลิตภัณฑ์มาเป็นพื้นฐาน โดยระบบดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นแนวความคิดวิธีใหม่ที่ไม่เคยมีมา ผลงานวิจัยนี้จึงมิใช่มีความสำคัญเพียงแต่ทางด้านวิชาการที่จะให้ความรู้ และเพิ่มพูนคุณค่าให้กับเรื่องของใบเสมมาในสมัยอยุธยาเท่านั้น หลักสีมานั้นที่สร้างขึ้นจากแผ่นหิน มีรูปร่าง มีลักษณะและตกแต่งบนพื้นผิว ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ทำให้หลักสีมาโดยรวมมีความเกี่ยวโยง ความสัมพันธ์และความสืบเนื่องต่อกัน จึงไม่เป็นการเหลือวิสัยที่จะนำหลักสีมาทั้งหลายเหล่านี้มาจัดเป็นหมวดหมู่ และเรียงลำดับตามความสืบเนื่องพร้อมกับกำหนดอายุเวลาให้ได้พอประมาณ จะเห็นได้ว่า หลักสีมาส่วนใหญ่จึงยังคง

^{๒๑} พระพุทธโฆษาจารย์, อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาคที่ ๓ ฉบบมหาจุฬา-ลงกรณราชวิทยาลัย, ตรวจชำระโดย เจ้าหน้าที่ฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสนา กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ฝงลูกนิมิต-ผูกสีมา วัดญาณเวศกวัน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓).

อยู่เหลือให้เห็นไว้เป็นหลักฐานที่เก่าที่สุดของวัด หลักสี่มาถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะทำหน้าที่ แวดล้อมธรณีสงฆ์หรืออุโบสถเป็นต้น^{๒๓}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องคัมภีร์สีมาวิโสธรณี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้เป็นแบบในการกำหนดกรอบของการศึกษา คือ จะได้ปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธรณีจากภาษาบาลีอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย พร้อมทั้งศึกษาวิเคราะห์ในด้านประวัติผู้แต่ง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธรณีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์เป็นอย่างไรบ้าง

นอกจากนั้น ผู้ศึกษายังได้ศึกษาทบทวนวิทยานิพนธ์ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นอื่น ๆ ดังนี้

๑.๖.๑ พระดิเรก อินจันทร์ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสส พระวินัยล้านนา” จากการศึกษางานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สรุปความได้ว่า เนื้อหาและวิธีการแต่งคัมภีร์ปกรณ์วิเสส พระวินัยล้านนา ได้คัดเลือกมาศึกษาจำนวน ๑๐ เรื่องคือ คัมภีร์วินัย, คัมภีร์วินัยของภิกขุสามเณร, คัมภีร์วินัยดอกเตือ, คัมภีร์วินัยทั้ง ๕, คัมภีร์วินัยปอน, คัมภีร์วินัยปิฎก (ในปิฎกทั้งสาม) คัมภีร์วินัยรวม, คัมภีร์วินัยวิภังคสูตร, คัมภีร์วินัยสงฆ์, และคัมภีร์วินัยสังคหะเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงวิชาการทางด้านสาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา ในเนื้อหาโดยสรุป การวิเคราะห์เนื้อหา วิธีการแต่ง และการวิเคราะห์พระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดความเชื่อถือ และเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของเหล่าพุทธศาสนิกชน ฝ่ายเถรวาทชาวล้านนา โดยเฉพาะวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยที่ได้ศึกษารูปแบบเนื้อหาและวิธีการแต่งของคัมภีร์โบราณเรื่องพระวินัยปิฎก แต่ไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงพระวินัยบัญญัติหรือหลักธรรมโดยการเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยตรง^{๒๔}

๑.๖.๒ พระมหาอุดร สุทธิญาโณ (เกตุทอง) ได้เสนอดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์กัฆขาติรัตนอรรถกถา” ได้กล่าวถึงเนื้อหาของคัมภีร์ จากการศึกษางานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า คัมภีร์กัฆขาติรัตนอรรถกถา หรือที่เรียกว่า มาติกาอรรถกถา เป็นอรรถกถาหนึ่งใน ๑๕ อรรถกถาที่พระพุทธโฆสจารย์รจนาวไว้ จึงทำให้พอจะสันนิษฐานได้ว่า ท่านน่าจะแต่งคัมภีร์นี้ที่ประเทศศรีลังกา ในตอนที่ท่านได้เดินทางไปศึกษาอรรถกถาตามที่พระเรวตะแนะนำ และคงแต่งขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๙ ตามคำของพระโสณเถระ คัมภีร์กัฆขาติรัตนอรรถกถานี้ พระพุทธโฆสจารย์แต่งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้ภิกษุทั้งหลาย ได้ข้ามพ้นความสงสัยในพระวินัยอันเป็นกฎระเบียบและเป็น

^{๒๓} พิตยา บุณนาค, เสมอ สีมา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐).

^{๒๔} พระดิเรก อินจันทร์, “การศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยล้านนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ก.

กรอบแห่งการประพฤติปฏิบัติ คัมภีร์กัณฑ์ชาตรีหรือรรถถา เป็นอรรถถาที่เป็นตัวมาติกาอธิบายพระปาติโมกข์^{๒๕}

๑.๖.๓ พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก) ได้เสนออุชฎินิพนธ์เรื่อง “คัมภีร์วิสุทธิมคคคณฐี: การชำระและการศึกษาวิเคราะห์” ได้กล่าวถึงเนื้อหาของคัมภีร์ จากการศึกษางานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า ประวัติผู้แตงนั้นมักเป็นธรรมเนียมของนักปราชญ์สมัยก่อนที่ไม่ใคร่แสดงชื่อของตนไว้ในงานนั้นด้วย จะแสดงเพียงเหตุผลหรือความจำเป็นในการแตง ด้านโครงสร้างเนื้อหา โดยผู้ประพันธ์ได้ยึดเอาโครงสร้างเนื้อหาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ลักษณะการประพันธ์เป็นการประพันธ์แบบวิมิสสะ คือ การประพันธ์แบบผสมปะชชะ (ร้อยกรอง) กับ คัชชะ (ร้อยแก้ว) เข้าด้วยกัน ใช้สำนวนภาษาแบบง่าย แต่เป็นไปตามแบบแผนของการประพันธ์คือ มีคำปณามคาถา อันเป็นการแสดงความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย พร้อมกับบอกเหตุผลในการประพันธ์แล้วจึงดำเนินเข้าเนื้อหาที่ตนประสงค์จะอธิบายในตอนสุดท้ายเป็นการแสดงนิคมคาถา พระสารทสี่ไม่ได้แสดงชื่อของท่านเอาไว้ เป็นแต่กล่าวถึงสังคมสภาพแวดล้อมในยุคนั้นมีความเป็นไปอย่างไร และจบลงด้วยขอให้พระราชาดำรงมั่นในทศพิธราชธรรม ขอให้สรรพสัตว์ทั้งหลายจงพ้นจากความทุกข์ และขอให้ตัวท่านผู้ประพันธ์ได้บรรลุมรรคนิพพานในศาสนาของพระเมตไตรยพุทธเจ้า ดังนั้น เมื่อได้แปลและตรวจทานเทียบเคียงกับคัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์วิสุทธิมรรคฎีกาททั้งสองแล้ว ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องกันของการอธิบาย เพราะคัมภีร์วิสุทธิมคคคณฐี ได้อธิบายเสริมเพิ่มเติม หรือสรุปคัมภีร์ วิสุทธิมรรคทั้ง ๓ ดังที่กล่าวแล้ว ไว้อย่างชัดเจน^{๒๖}

๑.๖.๔ พระมหาจารย์ อุตตมธมโม (บัวชูก้าน) ได้เสนออุชฎินิพนธ์เรื่อง “นัมกการฎีกา: แปลและศึกษาวิเคราะห์” ได้กล่าวถึงเนื้อหาของคัมภีร์ จากการศึกษางานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า ท่านผู้แตงคัมภีร์นี้ คือ พระเรวตะได้นำเนื้อหาจากคัมภีร์นัมกการ ลักษณะการแตงของท่านต่างจากคัมภีร์นัมกการ เพียงแต่ได้อาศัยคำบางคำ สั้นบ้าง ยาวบ้าง ในคัมภีร์นัมกการนำมาอธิบายในลักษณะเป็นร้อยแก้วเป็นจำนวนมาก ผสมร้อยกรองบ้างเพียงเล็กน้อย เน้นในเรื่องไวยากรณ์เป็นหลัก อธิบายคำใด เริ่มต้นด้วยบอก ชาติ ปัจจัย เช่น คำว่า สุกต ซึ่งมี ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงเสด็จไปงาม (หรือเสด็จไปดี) ความหมายที่ ๒ หมายถึงตรัสรู้ดี (พูดดี) สุกต ที่ใช้ในความหมายว่า เสด็จไปงาม มาจาก สุ บทหน้า (ดี งาม ง่าย) คม ชาติ (ใช้ในความหมายว่าไป) ต ปัจจัย ถ้าเป็นกิริยา บอกให้ทราบว่าเป็นอดีตกาล มีคำแปลว่า แล้ว ถ้าใช้เป็นนามนาม แปลตามปกติ (ไม่ต้องออก

^{๒๕} พระมหาอุดร สุทธิธมาโณ (เกตุทอง), “ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์กัณฑ์ชาตรีหรือรรถถา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^{๒๖} พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก), “คัมภีร์วิสุทธิมคคคณฐี: การชำระและการศึกษาวิเคราะห์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก.

สำเนียงกาล) ที่ใช้ในความหมายว่า ตรัสดี มาจาก สฺ บทหน้า เช่นเดียวกัน คท ธาตุ (ใช้ในความหมายว่ากล่าว) ต ปัจจัยเหมือนกัน^{๒๗}

๑.๖.๕ พระวัชรกร ปณณารโ (อุทัยแพน) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์อุโบสถ พอสรุปความได้ว่า โบสถ์หรืออุโบสถ หมายถึงเขตแดนที่กำหนดในการประชุมทำสังฆกรรม อันเป็นกิจของสงฆ์ มีแผ่นสีมาหินเป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตรอบบริเวณ เรียกว่า ลิม เป็นสถาปัตยกรรมของชาวอีสาน พบหลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุปรากฏอยู่ทั่วไป ในบริเวณวัดอันเป็นศูนย์กลางของชุมชนในอดีต พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์อุโบสถ (ลิม) เพื่อให้ทุกคนได้ตระหนักถึงคุณค่าในสถาปัตยกรรมลิมอีสาน^{๒๘}

๑.๖.๖ พระยุทธนา รมณียธมโม (แก้วกัณหา) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ได้กล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พอสรุปความได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น ในช่วงระยะเวลา ๔๕ ปี ที่พระพุทธเจ้าทรงพระชนมายุบำเพ็ญพุทธกิจอยู่นั้น มีวิวัฒนาการตามลำดับกาลขององค์กรคณะสงฆ์ เริ่มจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ และประกาศพระศาสนาทรงปรารถนาการอุปสมบทด้วยพระองค์เองเรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ต่อมาเมื่อพระสงฆ์สาวกเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก งานการของพระศาสนาเป็นไปอย่างกว้างขวาง สังคมสงฆ์กลายเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ สมควรที่จะมอบหมายภาระให้หมู่สงฆ์ได้ปกครองกันเอง เพื่อเป็นการปูพื้นฐานการปกครองคณะสงฆ์โดยหมู่สงฆ์เอง และทรงอนุญาตการบวชให้เป็นกิจของพระสงฆ์ คือมอบหมายความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์อย่างเต็มที่แล้ว โดยทรงบัญญัติพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองคณะสงฆ์ ดังปัจฉิมโอวาทที่ตรัสว่า เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมวินัยนั้นแหละ จักเป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลาย^{๒๙}

๑.๖.๗ พระมหาไพบูลย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ธนะกุล) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงอุโบสถในฐานะเป็นเสนาสนะ พอสรุปความได้ว่า เสนาสนะดังกล่าว คือ กุฎี (กระท่อม) วิหาร (อาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทางล้านนา)

^{๒๗} พระมหาจรัญ อุตตมธมโม (บัวชูก้าน), “นวมการกุฎีกา: แปลและศึกษาวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก.

^{๒๘} พระวัชรกร ปณณารโ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (ลิม) ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๒๙} พระยุทธนา รมณียธมโม (แก้วกัณหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

อุโบสถ์ (สถานที่สำหรับประดิษฐานพระประธานหรือพุทธเขตที่พระสงฆ์ใช้ประชุมกันทำสังฆกรรมตามพระวินัย) เป็นต้น กิจกรรมสำคัญที่พระสงฆ์ผู้อยู่ในวัดควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อตอบสนองบุคคลหรือชาวบ้านผู้มีอุปการะ คือ การอบรมสั่งสอนประชุมชนให้ตั้งอยู่ในศีลหรือคุณงามความดีและความฉลาด เพื่อพัฒนาชีวิตของเขาเหล่านั้นให้มีค่า มีความหมายขึ้น มีมาตรฐานที่มั่นคงในหลักปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เป็นการชี้ทางสวรรค์เป็นเบื้องต้นและมีพระนิพพานเป็นที่สุดซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบครบวงจรชีวิตอย่างแท้จริง มีการสนทนารธรรมกับพระสงฆ์ เพื่อเป็นการพัฒนาตัวพระสงฆ์หรือวิธีการสอนของท่านเหล่านั้นในการปรับปรุงเทคนิคใหม่ ๆ ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น และเป็น การอนุเคราะห์ชาวบ้านโดยทางอ้อมไปด้วย^{๓๐}

๑.๖.๘ วิโรจน์ คุ่มครอง ได้เสนอรายงานวิจัยเรื่อง คัมภีร์สูตรตสังคหะ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์ ได้กล่าวถึง การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์คัมภีร์สูตรตสังคหะ พอสรุปความได้ว่า คัมภีร์สูตรตสังคหะ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการรวบรวมพระสูตร แต่งโดยพระอริยวงศเถระชาวพม่าขณะที่อยู่ในสำนักมหาวิหาร ไม่ได้เป็นพระพุทธรูปโดยตรง ในประเทศพม่าให้การยกย่องเทียบกับพระไตรปิฎกจัดอยู่ในกลุ่มพระสูตรตันตปิฎก คัมภีร์สูตรตสังคหะอักษรขอมที่ใช้ในการปริวรรตเป็นฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๘ ผูก มีการแบ่งโครงสร้างออกเป็นหมวดหมู่ ๗ คือ (๑) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องทาน ๖ สูตร (๒) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องศีล ๖ สูตร (๓) พระสูตรที่พรรณนาเรื่อง สวรรค์ ๕ สูตร (๔) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องโทษของกามคุณ ๕ สูตร (๕) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องกิจของฆราวาส ๓๑ สูตร (๖) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องการอนุโมทนา ๑๔ สูตร และ (๗) พระสูตรที่พรรณนาเรื่องข้อปฏิบัติของบรรพชิต ๑๘ สูตร รวมเป็น ๘๕ สูตร มีการวิเคราะห์คุณค่าทางสังคมใน คัมภีร์สูตรตสังคหะ แบ่งออกเป็น (๑) คุณค่าทางสังคมเรื่องทาน (การให้) มี ๖ สูตร (๒) คุณค่าทางสังคมเรื่องศีล (ศีลธรรม) มี ๖ สูตร (๓) คุณค่าทางสังคมเรื่องทางแห่งสวรรค์ (ทางแห่งความดี) มี ๕ สูตร (๔) คุณค่าทางสังคมเรื่องโทษของกามคุณ (ทางแห่งกามคุณ) มี ๕ สูตร (๕) คุณค่าทางสังคมเรื่องกิจของฆราวาส (หน้าที่ของชาวบ้าน) มี ๓๑ สูตร (๖) คุณค่าทางสังคมเรื่องการอนุโมทนา (บุญ) มี ๑๔ สูตร (๗) คุณค่าทางสังคมเรื่องข้อปฏิบัติของบรรพชิต (หน้าที่ของบรรพชิต) มี ๑๘ สูตร เช่น ในอันธกวินทสูตร เป็นต้น เพราะถ้าภิกษุผู้บวชใหม่ดำรงอยู่ในธรรม ๕ ประการ เช่น สำรวมในปาฏิโมกขสังวรศีล เป็นทางที่จะดำเนินไปสู่ความเจริญอันเป็นคุณค่าทางสังคมและทางพระพุทธศาสนาโดยส่วนรวม

สรุปความจากวิทยานิพนธ์และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ความว่า วิทยานิพนธ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ทั้งหมด ส่วนมากจะเป็นงานที่มีเนื้อความเกี่ยวข้องกับสีมาและอุโบสถเกี่ยวกับวินัยของสงฆ์ และมีการปริวรรตและแปลคัมภีร์ ซึ่งผู้แต่งและเขียนหนังสือและงาน

^{๓๐} วิโรจน์ คุ่มครอง, “คัมภีร์สูตรตสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ก.

เอกสารต่าง ๆ แต่ละเรื่อง ก็ได้้นำเนื้อเรื่องสีมามาอธิบายแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ผู้อ่านและประชาชนทั่วไปเข้าใจเรื่องนั้น ๆ อย่างถูกต้องตามเหตุการณ์ที่มีอยู่ในขณะนั้น อีกทั้งผู้แต่งและเขียนยังได้วิเคราะห์ สรุปเนื้อหาของเรื่องนั้น ๆ ไว้เพื่อให้เข้าใจความได้ชัดเจนยิ่งขึ้นตามสถานการณ์ และเหตุการณ์ ที่เป็นไปอยู่ในสมัยนั้น ๆ และที่อาจจะมีการเกิดขึ้นในอนาคต

ส่วนงานวิจัยนี้ จะมีความแตกต่างกับเอกสารต่าง ๆ ที่ทบทวนมา โดยคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่เป็นภาษาบาลีอักษรพม่า ยังไม่ปรากฏว่ามีท่านผู้ใดปริวรรตเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะได้ปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากบาลีอักษรพม่าให้เป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย พร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหาในด้านประวัติความเป็นมา ด้านโครงสร้าง ด้านเนื้อหา ด้านไวยากรณ์ ด้านความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ และวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ว่าเป็นอย่างไร

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์สีมาวิโสธนี ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษาทบทวนคัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้

๑.๗.๑ ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนี ในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ

๑.๗.๒ ศึกษาคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่ปริวรรตจากภาษาบาลีอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากบาลีอักษรไทยให้เป็นภาษาไทย

๑.๗.๓ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัยและนำเสนอ

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบการวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ

๑.๘.๒ ทำให้ทราบการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

๑.๘.๓ ทำให้ทราบการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

บทที่ ๒

วิเคราะห์คำภีร์สีมาวิโสธนึในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคำภีร์อื่น ๆ

วิเคราะห์คำภีร์สีมาวิโสธนึในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคำภีร์อื่น ๆ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์คำภีร์สีมาวิโสธนึ วิธีการปริวรรตบาลี อักษรพม่าและการแปลคำภีร์สีมาวิโสธนึ และความสัมพันธ์คำภีร์สีมาวิโสธนึกับคำภีร์อื่น ๆ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้

๒.๑ วิเคราะห์คำภีร์สีมาวิโสธนึ

๒.๑.๑ ความหมายและประวัติผู้แต่งคำภีร์สีมาวิโสธนึ

ก. ความหมายของคำภีร์

คำว่า คำภีร์สีมาวิโสธนึ มีความหมายว่า คำภีร์บาลีว่าด้วยการชำระสีมา อ่านว่า สี-มา-วิ-โส-ทะ-ณี ประกอบด้วยคำว่า สีมา + วิโสธนึ มีอธิบายดังนี้

๑) คำว่า “สีมา” อ่านว่า สี-มา รากศัพท์มาจาก สี (ธาตุ = ผูก) + ม ปัจจัย + อา ปัจจัยเครื่องหมายอิติลึงค์ : สี + ม = สีม + อา = สีมา แปลตามศัพท์ว่า “ขอบเขตอันสงฆ์พร้อมเพรียงกันผูกไว้ด้วยการสวดกรรมวาจา” หมายถึง แดน, ขอบเขต, ตำบล (boundary, limit, parish)

ในภาษาไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ อธิบายไว้ว่า - “สีมา: (ค่านาม) เขต, แดน; เครื่องหมายบอกเขตโบสถ์ มักทำด้วยแผ่นหินหรือหลักหินเป็นต้น เรียกว่า ใบพัทธสีมา, ใบสีมา หรือ ใบเสมา ก็ว่า. (ป., ส.).”^๑

๒) คำว่า “วิโสธนึ” อ่านว่า วิ-โส-ทะ-ณี รากศัพท์มาจาก วิ (คำอุปสรรค = วิเศษ, พิเศษ, แจ่ม, ต่าง) + สุธ (ธาตุ = สะอาด) + ยุ ปัจจัย, แปลง ยุ เป็น อน (อะ-นะ), แผลง อุ ที่ สุ-(ธ) เป็น โอ (สุธ > โสธ) + อี ปัจจัยเครื่องหมายอิติลึงค์ : วิ + สุธ = วิสุธ + ยุ > อน = วิสุธ > วิโสธนึ

---

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๙๘.

+ อี = วิโสธนี แปลตามศัพท์ว่า “อันยัง-ให้สะอาด” หมายถึง การทำให้สะอาด, การทำให้บริสุทธิ์, การกำจัดความผิดพลาด (cleansing, purifying, emending)

ฉะนั้น สีมา + วิโสธนี = สีมาวิโสธนี แปลความว่า “คัมภีร์ว่าด้วยคำอธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามพระวินัย”

ผู้วิจัยขอขยายความว่า “สีมาวิโสธนี” เป็นคัมภีร์ที่แต่งเป็นภาษาบาลี เนื้อหาจัดอยู่ในกลุ่มวินัยปิฎก ว่าด้วยลักษณะของสีมา กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมมีการอุปสมบทเป็นต้นตามพระวินัย สีมาเป็นเขตแดนที่สำคัญอย่างยิ่ง มีกฎเกณฑ์และวิธีการหลายอย่างในการกำหนดเขตซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนจะมีผลทำให้สังฆกรรมนั้น ๆ ไม่บริสุทธิ์เช่น ถ้าเป็นที่ทำพิธีอุปสมบทก็ทำให้การอุปสมบทไม่ถูกต้อง ที่เรียกว่า “บวชไม่ขึ้น” คือแม้ครองจีวรก็ไม่ถือว่าเป็นภิกษุ ทั้งนี้เพราะ “สีมาวิบัติ” คือเขตแดนที่ทำพิธีไม่ถูกต้องตามพระวินัย ดังนี้เป็นต้น คัมภีร์ “สีมาวิโสธนี” อธิบายเรื่องสีมาที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามนัยที่กล่าวนี้

ในหนังสือ “บายูซี คัมภีร์ภาษาบาลี แล ภาษาสันสกฤต อันมีฉบับในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๔๖๓” พิมพ์ในงานเฉลิมพระชันษาชาชาติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ โรงพิมพ์โสภณพิพรรณากร มีข้อความแสดงรายชื่อคัมภีร์ในกลุ่มพระวินัย ตั้งแต่พระไตรปิฎกเป็นต้นไปจนถึงฎีกาโยชนามีทั้งหมด ๕๒ คัมภีร์ คัมภีร์สีมาวิโสธนีปรากฏอยู่ในหมายเลข ๔๖ บอกไว้ว่า สีมาวิโสธนีว่าด้วยการชำระสีมา พระสาครพุทธิเถระแต่งที่เมืองอมรวันแคว้นสิริเขตร^๒ สืบค้นรายละเอียดเพิ่มเติมได้ความว่า พระสาครพุทธิเถระผู้แต่งคัมภีร์นี้เป็นชาวพม่า คัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้แต่งที่เมืองพม่า

จะเห็นได้ว่า คัมภีร์สีมาวิโสธนี หมายถึง คัมภีร์ว่าด้วยคำอธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมมีการอุปสมบทเป็นต้นตามพระวินัย สีมาเป็นเขตแดนที่สำคัญอย่างยิ่ง มีกฎเกณฑ์และวิธีการหลายอย่างในการกำหนดเขตซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนจะมีผลทำให้สังฆกรรมนั้น ๆ ไม่บริสุทธิ์

ข. ประวัติผู้แต่งคัมภีร์

คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวกับการชำระสีมาหรือเสมาให้หมดจด พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าเป็นผู้แต่ง^๓ ท่านอุปสมบทเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่หาดทรายฝั่งแม่น้ำเอราวตีเชิงเขาที่ขมบรรพตทางส่วนด้านทิศใต้ของสิริเขตนครคือ

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ, บายูซี คัมภีร์ภาษาบาลี แล ภาษาสันสกฤต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณากร, ๒๔๖๔), หน้า ๘.

^๓ พระมหาดิศร ธีรสีโล, ประวัติคัมภีร์บาลี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๘.

๑) มีพระมหาเถระที่ปรากฏนามว่า สัทธัมมโกวิท ผู้ทรงพระไตรปิฎก ผู้เชี่ยวชาญมหาเวทย์วิทยา ผู้เป็นราชครูพระเจ้ามหาธรรมราชา ผู้เที่ยวโคจรไปในหมู่บ้าน ในสิริเขตนคร เป็นพระอุปัชฌาย์

๒) มีพระมหาสามีผู้ทรงวินัย เป็นคนวางกะ เป็นวาสิคณาจริยะ ในศาสนาอันประเสริฐที่หมุนไปของพระชินเจ้าองค์สุดท้าย อันเป็นที่พำนักของเหล่าปัญญาธิบัติ

๓) พระนาถเถระผู้ทรงพระไตรปิฎก เป็นอาจารย์ มีคณะสงฆ์ผู้ละอเนสนาด้วยอำนาจเวทกรรมและซังฆเปสนกรรมเป็นต้น มีอาชีพะบริสุทธิ์โดยสัมมาอาชีพะ เป็นการกสงฆ์^๔

คัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเรื่องสีมาเป็นอย่างดี มีอธิบายพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับสีมาจำนวน ๕ หัวข้อ คือ

- ๑) อุปสมบทกถา ว่าด้วยอุปสมบทกัณฑ์
- ๒) กบปวินาสกถา ว่าด้วยกบปวินาศกัณฑ์
- ๓) นิพพานกถา ว่าด้วยนิพพานกัณฑ์
- ๔) สมศีลิกถา ว่าด้วยบุคคลที่มีความเสมอภาคกันกัณฑ์
- ๕) ปกิณณกถา ว่าด้วยปกิณณกัณฑ์ (เรื่องเล็กน้อย)^๕

จะเห็นได้ว่า คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมาให้หมดจด พระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กบปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมศีลิกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์ซึ่งจะได้อธิบายในบทต่อไป

๒.๑.๒ โครงสร้างเนื้อหาคัมภีร์สีมาวิโสธนี

โครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยแบ่งออกเป็น หมวดว่าด้วยการแต่งคัมภีร์ หมวดว่าด้วยนิเทศ และหมวดว่าด้วยคำลงท้าย ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

ก. หมวดว่าด้วยการแต่งคัมภีร์

การจัดหมวดว่าด้วยการแต่งคัมภีร์ กล่าวถึงการจัดหมวดหมู่ว่าด้วยการแต่งคัมภีร์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี คือ

คันทารัมภกถา หมายถึง คาถาพรรณนาการเริ่มต้นในการแต่งคัมภีร์ เป็นธรรมเนียมในการแต่งคัมภีร์ พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีจึงแต่งคาถาความด้วยการเริ่มต้นของคัมภีร์ หรือที่เรียกว่า การไหว้ครูนั่นเอง เป็นการน้อมน้อมพระรัตนตรัยและครูอาจารย์ทั้งหลายที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ ผู้วิจัยจะได้สรุปนำเสนอพอสังเขปดังต่อไปนี้

^๔ สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๗๕.

^๕ สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๗๕.

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ผู้ทรงเป็นผู้ให้ผู้เลิศ ทรงเป็น เฝ้าพันธู์แห่งพระอาทิตย์
 ทรงประสูติในวนาไพร ทรงมีพระรัศมีเปล่งปลั่ง
 ดุจดั่งแสงพระอาทิตย์ มีพระปัญญา ทรงเป็นสัตว์
 มีลมปราณที่ตรัสรู้ชอบ โดยพระองค์เองทรงเป็นเทพที่เหนือกว่าทวยเทพ
 ข้าพเจ้าขอนอบน้อม พระธรรมอันประเสริฐ ซึ่งเป็นธรรม
 หรือสภาวะอันสงบ ที่หมุนไป หรือเกิดขึ้นอยู่ทุกเมื่อ ที่สัตว์โลกควร
 ได้สดับรับฟังทุกภพทุกชาติ ที่เป็นภูมิด้านทาน
 ปราศจากภยันตราย ที่ช่วยให้หลุดพ้น
 ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์ ผู้ประเสริฐ ผู้ที่สัตว์โลกควรได้สดับรับ
 ฟังธรรมไปทุกภพทุกชาติ ผู้ควรแก่การเคารพบูชา
 ผู้ที่เหล่านรชน ได้ทำความเคารพบูชาอยู่ทุกเมื่อ
 ด้วยเหตุเพียงนี้นั่นเอง ข้าพเจ้าเมื่อนอบน้อมพระรัตนตรัยใด
 ที่ควรแก่การนอบน้อม โดยส่วนเดียว ขอให้ได้รับความเจริญ
 ด้วยบุญอันมีค่ามหาศาล ด้วยอานุภาพ
 แห่งพระรัตนตรัยนั้น ขอข้าพเจ้าจงปราศจากอันตราย
 เมื่อวินัยยังดำรงคงอยู่ ศาสนาก็จะดำรงอยู่
 เมื่อวินัยเสื่อมถอย ศาสนาก็จะเสื่อมถอยเช่นกัน
 เพราะฉะนั้น วินัยที่รุ่งโรจน์ โชติช่วงในบัดนี้ ก็จะทำให้ศาสนา
 เจริญรุ่งเรืองไปด้วย ข้าพเจ้า จะทำลายวาทะที่แบ่งเป็นสองฝั่งสองฝ่ายแล้ว
 ทำให้รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน จะไม่ส่งจิตที่เป็นการยกตนข่มท่าน
 ไปในสิ่งเหล่านั้น เพื่อความเจริญด้วยดีแห่งพระศาสนาฯ
 แม้หากข้าพเจ้าจะฟังมี ความคิดเช่นนี้ ความดำริอันหยาบช้า
 ก็จะมี ข้าพเจ้าจะมี ความกลัวแล้วมอดไหม้ในนรก
 เพราะเหตุแห่ง อหังการที่ต่ำช้า
 บัดนี้ ข้าพเจ้ามีสติและอาจารย์ เมื่อปรารถนาสิ่งที่ทำได้ง่ายโดยแท้
 เพื่อพระศาสนาจะรวบรวมไว้ เพื่อความบริสุทธิ์
 แห่งพระสัทธรรม ไปตลอดกาลนาน
 ครั้งได้บรรพชาที่ได้แสนยาก เหลือเกินในพระศาสนาของพระชินเจ้า
 จึงทำการรวบรวมวาทะ อันประเสริฐของพระสัมพุทธเจ้า
 ที่แบ่งเป็นสองฝั่งสองฝ่าย ให้รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน

ข้าพเจ้าจักทำการเก็บรักษา	ไว้อย่างดีซึ่งคัมภีร์ชื่อสิมาวิโสธนี
ที่มีการรวบรวมไว้ด้วยคัมภีร์	ต่าง ๆ นานา เหล่าท่านผู้เชี่ยวชาญ
ด้านบทกวีก็จะช่วยข้าพเจ้า	เก็บรักษาไว้อย่างดีเช่นกัน
จะหมั่นศึกษาให้เข้าใจซาบซึ้ง	ซึ่งพระบาลี อรรถกถา
มาติกา บทกวีชั้นนี้	นั้นทั้งหมด
จะทำการรวบรวมทั้งหมด	ในคัมภีร์อรรถโนมตี ฎีกา คัมภีร์
วินิจฉัยวิมตี แม้ในมาติกา	และอรรถกถาเข้าไว้ด้วยกัน
การพรรณานี้ที่เป็นไปแล้ว	ก็จะทำให้ผู้ที่มีความสนใจ
เอาใจใส่	มีความชำนาญเกิดความยินดี
เพราะการเสด็จอุบัติ	ของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก
การบรรพชาและอุปสมบท	ยิ่งหาได้ยากกว่านั้น
สมดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า	พระพุทธเจ้าหาได้ยากในโลก
แม้การฟังธรรมก็อย่างนั้น	พระสงฆ์หาได้ยากในโลก
สัตบุรุษทั้งหลายหาได้ยาก	ความเป็นมนุษย์หาได้ยาก
การเสด็จอุบัติ	ของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก
ขณสมมติหาได้ยาก	พระสังฆธรรมหาได้ยากยิ่งกว่า ^๖

จะเห็นได้ว่า การจัดหมวดว่าด้วยการแต่งคัมภีร์ในคัมภีร์สิมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าผู้แต่งคัมภีร์ได้แต่งคาถาเริ่มต้นเพื่อเป็นการไว้ครุ และเพื่อเป็นการนอบน้อมพระรัตนตรัยแล้ว จึงค่อยแต่งเนื้อหาและสาระสำคัญในการแต่งอธิบายคัมภีร์สิมาวิโสธนี

ข. หมวดว่าด้วยนิทเทศ

การจัดเป็นหมวดว่าด้วยนิทเทศ คัมภีร์สิมาวิโสธนีผู้วิจัยใช้ต้นฉบับฉันทนุสสังคีติ ภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นต้นฉบับในการปริวรรต คัมภีร์สิมาวิโสธนีท่านรจนาน่าเป็นร้อยกรองผสมร้อยแก้ว ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเรื่องสิมา มีอธิบายพระวินัยที่เกี่ยวกับสิมาจำนวน ๕ หัวข้อ คือ

(๑) อุปสมบทกถา ว่าด้วยอุปสมบทกัณฑ์ แบ่งออกเป็น

- ๑) วัตถุสัมปตติกถา
- ๒) ญัตติสัมปตติกถา
- ๓) อนุสาวนสัมปตติกถา
- ๔) สีมสัมปตติกถา

^๖ สิมาวิโสธนี. (บาลี) ๒.

๕) ปริสสัมปตติกา^๗

(๒) กปปวีนาสกณโฑ ว่าด้วยกัปวีนาศกัณท์

๑) พุทฺธูปปาทพุลลภกกา^๘(๓) นิพพานกณโฑ ว่าด้วยนิพพานกัณท์^๙(๔) สมสิลิกณโฑ ว่าด้วยบุคคลที่มีความเสมอภาคกันกัณท์^{๑๐}(๕) ปกิณณกณโฑ ว่าด้วยปกิณณกัณท์ (เรื่องเล็กน้อย)^{๑๑}

จะเห็นได้ว่า การจัดเป็นหมวดว่าด้วยนิทเทส พระสาครพุทธิเถระผู้แต่งคัมภีร์ได้ตั้งอธิบายเนื้อหา และสาระสำคัญของอุปสมบทกัณท์ กัปวีนาศกัณท์ นิพพานกัณท์ สมสิลิกัณท์ และปกิณณกัณท์ (เรื่องเล็กน้อย) เป็นลำดับไป

ค. หมวดว่าด้วยคาลงท่าย

หมวดว่าด้วยคาลงท่าย กล่าวถึงการจัดหมวดหมู่ว่าด้วยคาลงท่ายในคัมภีร์สีมาวิโสธนี ในการแต่งคัมภีร์ต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา ผู้แต่งมักจะพรรณนาเรื่องต่าง ๆ ไว้ในบทลงท่าย ที่เรียกว่า นิคมวรรณนา พระสาครพุทธิเถระ ผู้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีก็เช่นเดียวกันได้แต่งคาลงท่ายไว้เป็นคาถาได้แก่

จริงอยู่ คัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้	ที่ท่านแบ่งสันปันส่วนไว้
ด้วยเหตุประมาณเพียงนี้	ที่เป็นไปโดยเผยแผ่ออก
อย่างทั่วถึง ละเอียดย่อน	ท่านคิดไว้แล้วอย่างดี
ภิกษุผู้ปรากฏนามว่า สาครพุทธิ	ผู้อยู่บนที่พำนักที่สร้างไว้
บนที่สูงทางด้านทิศใต้	ในเมืองที่ทราบชื่อกันว่า สิริเขต
คัมภีร์นี้ท่านดารีไว้อย่างดีแล้ว	เมื่อมีพรรษาครบ ๒๐ บริบูรณ์
ด้วยตั้งปณิธานว่า	คัมภีร์นี้ที่เรารจนเอาไว้แล้ว
สำเร็จลงได้	ไม่มีคั่งค้าง
ขอความดำริทั้งปวงจงพลันสำเร็จแก่สัตว์	มีลมปราน ด้วยประการฉะนี้
ขอให้คัมภีร์จงคงอยู่ในพระศาสนา	นำความมีดอกออกไป トラบเท่าที่
แม้พระนามว่า พระพุทธเจ้า	พระโลกเชษฐ ผู้คงที่ จะยังคงอยู่

^๗ สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๔.^๘ สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๕๕.^๙ สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๖๔.^{๑๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๗๐.^{๑๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๗๕.

สัตว์เหล่าใดที่ท่องเที่ยวไปบนผืนปฐพี ในจักรวาลทั้งหลายโดยรอบ เบื้องบน	
ตั้งแต่ภพเบื้องสูงไป	จนถึงอเวจีเบื้องต่ำ
ขอสัตว์แม่เหล่านั้นทั้งปวง	ที่ได้รับผลวิบากอยู่
อย่างสม่ำเสมอ	จงอยู่กับเรา
ขอพระราชารู้ทรงเป็นแสงสว่างแห่งพระศาสนา ผู้ทรงปกครอง	
ด้วยราชธรรม จงมีพระชนม์	ยิ่งยืนนาน
ปราศจากโรคาพาธ	พร้อมด้วยประยูรญาติ
ด้วยบุญกรรมนั้น ขอให้คำสอน	ที่รุ่งเรืองอยู่ในพระศาสนา
ของพระศากยบุตรจะยังคงอยู่	ตลอดไปทุก ๆชาติ
เมื่อใด พระสัทธรรมบนผืนแผ่นดินใหญ่	เกิดมีตมิต แล้วเสื่อมหายไป
เมื่อนั้น ข้าพเจ้าคงจะสถิตอยู่	ในเทวโลกชั้นสูงสุดคือชั้นดุสิต ^{๑๒}

จะเห็นได้ว่า การจัดเป็นหมวดว่าด้วยคำลงท้าย ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งคัมภีร์ ได้แต่งอธิบายเรื่องที่ตนเองได้แต่งคัมภีร์ แล้วกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของ พระพุทธศาสนาโดยส่วนรวม

๒.๑.๓ ลักษณะการประพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนี

ลักษณะการประพันธ์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งได้แต่งมี ลักษณะของการประพันธ์คัมภีร์ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนดังต่อไปนี้

ก. การประพันธ์แบบร้อยแก้ว

การประพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีแบบร้อยแก้ว หมายถึง คัชชะ แปลว่า ร้อยแก้ว^{๑๓} ความ เรียง เรียง กุณณิยะ บ้าง หมายถึง คัมภีร์สีมาวิโสธนีเป็นต้นที่ไม่มีคาถา คัชชะมี ๑ ประเภท คือ

๑) อาชยายิกะ เรื่องจริงที่กล่าวถึงเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ชิวประวัติ เป็นต้น

๒) กลา เรื่องที่แต่งจากจินตนาการ เช่น นิทาน เป็นต้น

^{๑๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๗๕.

^{๑๓} พระคัมภีร์สาราณิก (แปลและอธิบาย), สุโพธการังการมัญชรี, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

ในคัมภีร์อภิธานปตปิปกากกล่าวลักษณะของคัชชะทั้งสองว่า อาชยาโยโกปลทตถา ปพนธกปนา กถา คำที่มีเนื้อหาเป็นความจริง ชื่อว่า อาชยาโยโก คำที่แต่งตำริขึ้นเอง ชื่อว่า กถา^{๑๔} ผู้วิจัยจะได้นำเอาบทประพันธ์ในลักษณะคัชชะ มาเป็นตัวอย่างไว้ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี และจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตตถ พุทฺธูปาโท ทูลลโถ ตี พุทฺธสฺส อุปฺปาทกาโล ทูลลโถ ตถา หิ อนุปฺปนฺนกาเล พุทฺธฺเต พุทฺธโรติ สททมฺปิ อสฺสุตฺวา วีตฺติวตฺตานิ กปฺปานิ คณฺณปถํ วีตฺติวตฺตาฯ พุทฺธการณสฺส ทฺกกรตฺตํ เหฏฺฐา วุตฺตเมวฯ

ตโต ปพฺพชา จ อุปสมฺปทาจาติ เอตถ โตปจฺจโย ลามกตเถ, ปญฺจมยตเถ วาฯ พุทฺธูปาโท ทูลลโถ, ตมนุปฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ ทูลลภาเยวติ อธิปฺปาโยฯ ยถา จ โลกํ กิลฺลิจิเทว มหคฺขํ อลภิตพฺพํ ลภิตฺวา วา เตน สหการีการณญฺตํ อุปฺปคฺคมฺปิ มหคฺขํ มหคฺขํ ทูลลภํ ทูลลภนฺติ วุจฺจติ, เอวเมว อติทูลลภํ พุทฺธูปาโท อากมฺม ตมนุปฺพชฺชิตฺมฺปิ ทูลลภนฺติ วุจฺจติ, ยถา จ นิทฺธิยา อฺปริมภาเค สตฺตาทวภูฏฺฐลิกาทีภาเวน อุทกปฺรณฺเฑ เหฏฺฐา กิสฺมิณฺจิจิ จานเ ตริตฺตุ อวิสหนฺตา อิทเมว จานํ ทฺกกรนฺติ วุจฺจติ, เอวเมว พุทฺธการณสฺส ทฺกกรภาเว น ตมนุปฺพชฺชูปสมฺปทาปิ ทฺกกรํ ทูลลภนฺติ วุจฺจติฯ อณฺณถา พุทฺธภควโต ปิ ปพฺพชฺชูปสมฺปทภาโวเยว เสฏฺโฐ ภเวยฺยฯ อถวา การณฺูปจารวเสนาปิ เอวํ วุตฺตนฺติ ทฺกฺกพฺพํ, ยถา เสมโห คุโผติ ตถา หิ คุพฺสสฺปิ วนปจฺจยา เสมโห อฺสสนฺโน, ตํ ชโน คุเพน เสมโหติ วตฺตพฺเพปิ การณสฺมี คุเพ ผลญฺตํ เสมโห โรเปตฺวา เสมโห คุโผติ วุจฺจติ, เอวํ การณสฺส ทฺกกรตฺตา ทูลลเก พุทฺธูปาเท ตมนุภฺริยา ปพฺพชฺชาปิ ตํ มฺลการณญฺเต พุทฺธูปาเท โรเปตฺวา ทูลลภา ปพฺพชฺชาติ วุจฺจติฯ พุทฺธูปาทกาเลปิ พุทฺธทสฺสนํ ทูลลภเมว, อนุปฺปนฺนกาเล ปน ปเคว, สพฺพชฺเชนฺสุ นวมนฺนตฺตา จ ตถา หิ มิลฺกขุเทสอรฺฐปฺภุมิอฺสณฺณสฺตตฺนิริยเปตฺติริจฺฉานญฺมีสุ ชายมาเนสุ วา มชฺฉิมเทเส ชายมาโนปิ มิฉฉาทีฏฺฐิจฺฉิตฺตา วา, สมนฺมาทีฏฺฐิจฺฉิเล ชายมานาปิ จกฺขุโสตฺตวิกลภาเวน องคฺวิกลา วา พุทฺธทสฺสนํ น อรหนฺติ, ทสฺสนมฺปิ ทสฺสนมตฺตเมวฯ สฺอุปณฺณนาคราชาทีนํ ตสฺมี ภเว มคฺคผลภาคิโน น โหนฺติ.^{๑๕}

แปลว่า

ในเรื่องนั้น การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก เวลาที่เสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าก็หาได้ยาก จริงดังนั้น ในเวลาที่พระพุทธเจ้ายังไม่ได้เสด็จอุบัติ เพราะไม่ทันได้สดับแม้เสียงว่า พระพุทธเจ้า ก็ล่วงเลยไปสู่การคำนวณ (เวลา) (ระยะเวลา) ของกัปทั้งหลายที่ล่วงผ่านไปแล้ว การที่เหตุแห่งพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ท่านกล่าวไว้แล้วโดยแท้ในหนังสือ

^{๑๔} อภิธาน. (บาลี) ๑๑๓.

^{๑๕} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๕.

โต ปัจจัย ในคำว่า ตโต ปพพชชา จ อุปสมปทา จ นี้ ใช้ในความหมายว่าไม่สลักสำคัญอะไร หรือในความหมายว่าเป็นปัญจมยะ อธิบายว่า เพราะการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก การบรรพชาและอุปสมบทยิ่งหาได้ยากไปกว่านั้น เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า แม้สิ่งที่มีค่าน้อย ที่เป็นเหตุกระทำร่วมกันกับสิ่งที่มีค่ามากนั้น กลับมีค่ามากมาย หาได้ยากเหลือเกิน เพราะได้สิ่งที่ไม่ควรได้ที่มีค่ามากบางอย่างนั่นเองในโลก ฉันทใด ท่านก็กล่าวไว้ว่า แม้การบรรพชาที่เหมาะสมแก่การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้านั้นก็หาได้ยาก เพราะอาศัยการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าที่หาได้ยากอย่างยิ่ง ฉันทนั้นเหมือนกัน เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อน้ำเต็มเปี่ยมโดยภาวะเป็นระลอกคลื่นน้ำที่ทรงตัวอยู่ได้เจ็ดวันเป็นต้นเหนือแม่น้ำ ใคร ๆ ไม่สามารถที่จะดำผ่านลงไป ในที่บางแห่งในภายใต้น้ำได้เลย ฐานะนี่นี่เองจึงทำได้ยาก ฉันทใด ท่านก็กล่าวไว้ว่า การบรรพชาและอุปสมบทที่เหมาะสมแก่เหตุความเป็นพระพุทธเจ้านั้น ก็ทำได้ยาก หาได้ยาก เพราะความที่เหตุแห่งพระพุทธเจ้าหาได้ยาก ฉันทนั้นเหมือนกัน เมื่อว่าโดยประการอื่น ภาวะแห่งการบรรพชาและอุปสมบทนั้นแล น่าจะประเสริฐแม้กว่าความเป็นพระพุทธเจ้า อีกอย่างหนึ่ง พึงเห็นว่าท่านกล่าวไว้ว่า แม้ด้วยอำนาจเข้าไปเทียบเคียงกับเหตุการณ์ ในคำว่า เสมหะ (เสลข) เป็นก้อนกลม ท่านกล่าวไว้ว่า จริงดังนั้น เสมหะหนาขึ้นเพราะการดื่มน้ำหวานเป็นปัจจัย ชนแม่เมื่อควรจะกล่าวว่า เสมหะหนาขึ้นเพราะของหวานหรือน้ำตาล ก็เพิ่มเสมหะที่เป็นผล ในน้ำตาลหรือน้ำหวานที่เป็นเหตุขึ้นแล้วกล่าวว่า เสมหะเป็นก้อนกลม ฉันทใด เมื่อการเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าหาได้ยาก เพราะเหตุแห่งความเป็นพระพุทธเจ้าหาได้ยาก แม้การบรรพชาที่เหมาะสมแก่การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้านั้น ท่านก็กล่าวว่า การบรรพชาหาได้ยาก เพราะเพิ่มการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าที่เป็นมูลเหตุแห่งการบรรพชานั้นเข้าไป ฉันทนั้น แม้ในเวลาทีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติ การได้พบพระพุทธเจ้าหาได้ยากโดยแท้ คงไม่ต้องกล่าวถึงเวลาที่พระพุทธเจ้ายังมีได้เสด็จอุบัติ จริงดังนั้น ก็บรรดาสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในภูมิแห่งมีลักขะ อรูปภูมิ อสัญญสัตว์ สัตว์นรก เปรต และสัตว์ดิรัจฉาน ถึงจะเกิดในมัชฌมประเทศก็ยังคงเป็นมิจฉาทิภูฏี หรือแม้จะเกิดในตระกูลสัมมาทิภูฏี มีอวัยวะพิกลพิการโดยมีตาบอดหูหนวก ย่อมไม่ควรที่จะได้พบพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าจัดว่าเป็นขณะที่ ๙ ในขณะทั้งปวง แม้การได้พบก็จะเป็นเพียงแค่ได้พบเห็นเท่านั้น ก็บรรดาพญาครุฑและนาคเป็นต้น ก็จะไม่มีส่วนแห่งมรรคผลในภพนั้น

ข. การประพันธ์แบบร้อยกรอง

การประพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีแบบร้อยกรอง หมายถึง ปัชชะ แปลว่า ร้อยกรอง^{๑๖} เรียกคาถาบ้าง หมายถึง คัมภีร์สีมาวิโสธนีเป็นต้นที่ประพันธ์ด้วยคาถาล้วน ๆ มีบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ในพระบาลีเรียกว่า คาถา ในสัตตศาสตร์เรียกว่า ฉันท หรือ ฉันทลักษณ์ หรือตำราฉันท บพประพันธ์

^{๑๖} พระคันธสาราภิงศ์ (แปลและอธิบาย), สุโธธาลังการมัชฌิม, หน้า ๑๔.

ประเภทนี้ ท่านผู้รจนานิยมใช้คำศัพท์ที่มีเสียงไพเราะมักระวังเรื่อง สิลลิต ธนิต ตลอดจนคณะฉันทต่าง ๆ โดยมากรจนารขึ้นเพื่อใช้ขับขาน ย่อความ ท่องจำ และสาธยายเป็นต้น ในงานวิจัยนี้เท่าที่ผู้วิจัยได้ค้นพบมีเฉพาะปัฐยาวัตรฉันทเท่านั้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

คำว่า ปัฐยาวัตร^{๑๗} หมายถึง ปัฐยาวัตร ชื่อฉันทชนิดหนึ่ง ซึ่งกำหนดด้วยอักษร ๓๑ คำ มี ๔ บาท บาทละ ๘ คำ, บัญยาพฤต หรือ อัญญกฉันท ก็เรียก (ป. ปฎยาวัตต) ปัฐยาวัตร แปลว่า คาถาที่สวดเป็นทำนองจตุราวัตร คือ หยุดทุก ๔ คำ มีศึกษาว่า ปจิตพพโต ปฎยา จ สา จตุรา วตเตน ปริวตตพพโต วตตมจจาติ ปฎยาวัตต

ฉันทนี้ กำหนดบาทหนึ่งมี ๘ อักษร กำหนดคณะเพียง ๑ คณะ คือ ยะ คณะ กับ ชะ คณะ โดยมีกฎเกณฑ์ ที่พึงทำความเข้าใจ ดังนี้

๑) อักษร (คำ) ตัวต้น และตัวท้ายของทุกบาท ไม่นับเข้าเป็นคณะเรียกว่า “อักษรลอย” จะมีเสียงเป็นครุหรือลหุก็ได้ ไม่มีข้อห้าม

๒) ห้ามลง นะ คณะ (สมุณี) และ สะ คณะ (สุคโต) ในตำแหน่งอักษรที่ ๑-๓-๔ ของทุก ๆ บาท อีก ๖ คณะใช้ลงในตำแหน่งนี้ได้ตามถนัดแต่พึงระวัง อย่างนับอักษรที่ ๑ ซึ่งเป็นอักษรลอยในทุกบาทเข้าใน นะ คณะ และ สะ คณะ ด้วย เพราะได้รับคำยกเว้นไม่นับเข้าเป็นคณะอยู่แล้ว จำง่าย ๆ และสังเกตง่าย ๆ ว่า “อักษรที่ ๑ และที่ ๓ ของทุกบาทในฉันทนี้ห้ามมีเสียงสั้นติดกันทั้ง ๑ อักษร” ทั้งนี้เพราะ นะ คณะ และ สะ คณะ มีเสียงซ้ำกัน ๑ คำแรก คือ สมุณี สุคโต ดังนั้น อักษรที่ ๑ และที่ ๓ จะต้องเป็นครุ ตัวใดตัวหนึ่ง จะอยู่ข้างหน้าหรือข้างท้ายก็ได้ เช่น อิติ เต ภิกขโว... สุมุจคฺล... สุมุหุตต... เช่นนี้ใช้ได้ แต่ว่าโส ภควตา... อิติปิ โส..... ตํ สุมุหุตต..... เช่นนี้ใช้ไม่ได้ ถือเป็นผิดกฎเกณฑ์

๓) ลง ยะ คณะ (มเหสี) ในอักษรที่ ๕-๖-๗ ของบาทที่ ๑ และบาทที่ ๓ ซึ่งอยู่ปีกซ้ายมือเวลาเขียน จำง่าย ๆ ว่า “อักษรที่ ๕-๖-๗ ในบาทขอน ต้องมีเสียงสั้น-ยาว—ยาว” เสมอเช่น มโน ปุพพงคมา ธมมา... มนสา เจ ปทญฺเฐน..... อตตาทิ อตตโน นาโถ เป็นต้น

๔) ลง ชะ คณะ (มุนินทา) ในอักษรที่ ๕-๖-๗ ของบาทคู่ คือ บาทที่ ๑ และบาทที่ ๔ ซึ่งอยู่ทางซีกขวามือเวลาเขียน จำง่าย ๆ ว่า “อักษรที่ ๕-๖-๗ ในบาทคู่ต้องมีเสียงสั้น-ยาว-สั้น” เสมอเช่น มโนเสฏฐา มโนมยา ภาสติ วา กโรติ วา โภ หิ นาโถ ปโร สिया เป็นต้น

เพื่อความเข้าใจฉันทลักษณะในคัมภีร์สีมาวิโสธนีผู้วิจัยขอใส่ลำดับเลข เพื่อกำหนดลำดับคาถา ดังต่อไปนี้

^{๑๗} พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช), หลักการแต่งฉันทภาษามคร ป.ธ. ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖.

ตัวอย่างบทประพันธ์แบบปฐยาวัตรในคัมภีร์สีมาวิโสธนีคือ

ลักษณะปฐยาวัตรฉันท

คณะ	วิสมปาท							สมปาท								
	ห้าม น -ส - คณะ				ย-คณะ				ห้าม น -ส - คณะ				ช-คณะ			
พยางค์	๑	๑	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๑	๓	๔	๕	๖	๗	๘
สูตร	ส	เม	สุ	ลี น	จ	โต	เซ	น	ป	ย	ว	ต	ป	กิ ต	ติ	ต
สัญลักษณ์	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๑	๐

ปฐยาวัตรฉันท ตัวอย่าง เช่น

วรท วรท อคค,
โพธก โพธก ปาณ,
สนต สนต สทา วภูฏ,
นิพพุท นิพพุท ตาร,
สุต สุต ภาเน ย,
นรา'นรา สทา'กิส,

ทิจจ ทิจจว วนช;
เทว'เทว นมาม'หิฯ
ปช'ภเว สุต;
ธมมวริ นมาม'หิฯ
นตนิ นตนา'รห;
สงฆวริ นมาม'หิ^{๑๘}

แปลว่า

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ทรงเป็นผู้ให้ผู้เลิศ ทรงเป็น เฝ้าพันธุแห่งพระอาทิตย์
ทรงประสูติในวนาไพโร ทรงมีพระรัศมีเปล่งปลั่ง
ดุจดั่งแสงพระอาทิตย์ มีพระปัญญา ทรงเป็นสัตว์
มีลมปราณที่ตรัสรู้ชอบโดย พระองค์เองทรงเป็นเทพที่เหนือกว่าทวยเทพ
ข้าพเจ้าขอนอบน้อม พระธรรมอันประเสริฐ ซึ่งเป็นธรรม
หรือสภาวะอันสงบ ที่หมุนไป หรือเกิดขึ้นอยู่ทุกเมื่อ ที่สัตว์โลกควร
ได้สดับรับฟังทุกภพทุกชาติ ที่เป็นภูมิด้านทาน
ปราศจากภัยอันตราย ที่ช่วยให้หลุดพ้น
ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์ ผู้ประเสริฐ ผู้ที่สัตว์โลกควรได้สดับรับ

^{๑๘} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑.

ฟังธรรมไปทุกภพทุกชาติ ผู้ควรแก่การเคารพบูชา
ผู้ที่เหล่าบรรชน ได้ทำความเคารพบูชาอยู่ทุกเมื่อ

จะเห็นได้ว่า ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้ พระสาครพุทธิเถระ ใช้รูปแบบในการแต่งคัมภีร์เป็น ๒ ส่วน คือ แบบร้อยแก้ว (การดำเนินเรื่องแบบธรรมดา) และแบบร้อยกรอง (การดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถา) ส่วนการดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถาประพันธ์เท่าที่ผู้วิจัยได้สำรวจ และค้นพบในคัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้มีเฉพาะปฐมาวิวัตตนิพนธ์เท่านั้น

๒.๑.๔ หลักไวยากรณ์คัมภีร์สีมาวิโสธนี

หลักไวยากรณ์คัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยแบ่งออกเป็น วิธีการใช้นามศัพท์ วิธีการใช้กิริยาศัพท์ และวิธีการใช้อัพยาศัพท์ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้

ก. วิธีการใช้นามศัพท์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี

วิธีการใช้นามศัพท์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์สีมาวิโสธนีคือ นามศัพท์ (นามนาม คุณนาม และ สัพพนาม) มีเครื่องประกอบสำคัญ คือ เพศ คำนาม (ลิงค์) จำนวนคำนาม (วจนะ) และการผันคำ (วิภตติ) ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีวิธีแจกคำนามวิภตตินาม ๗ วิภตติ ได้แก่

(๑) ปฐมาวิภตติ การผันคำในปฐมาวิภตติมี ๒ ลักษณะ คือ

๑) ปฐมาวิภตติ ที่ผันเป็นประธานมีสำเนียงคำแปลเชื่อมความ (อายตนิบาต) ว่า อันว่า

๒) ปฐมาวิภตติ ผันเป็นคำร้องเรียก (อาลปนะ) มีสำเนียงคำแปลเชื่อมว่า แน่ะ, ดูก่อน, ข้าแต่ ใช้คำใดคำหนึ่ง^{๑๙} ประโยคบาลี มีประธานหรือไม่มีประธาน สามารถใช้สื่อความได้ทั้งสิ้น คำที่ใช้เป็นประธานส่วนใหญ่เป็นคำนาม ที่ต้องผันคำหรือแจกด้วยปฐมาวิภตติ หรือคำนามที่ทำให้เป็นปฐมา-วิภตติ คำที่ใช้เป็นประธาน มีหลายชนิด ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น ตสฺมา พุทฺธคุณฺ วนฺณยิสฺสาม. แปลว่า เพราะฉะนั้น เราทั้งหลาย จักพรรณนาพระพุทฺธคุณ^{๒๐}

(๒) พุติยาวิภตติ บทพุติยาวิภตติ ทำหน้าที่ขยายกิริยา สัมพันธ์เข้ากิริยา วางอยู่หน้ากิริยา มีคำเชื่อม อายตนิบาตคือ ชิ่ง, สู, ยัง, สิ้น, ตลอด, กะ, เฉพาะ ใช้คำใดคำหนึ่ง ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น อิทานิ ปน มยฺ ยํ อิจฺฉิสฺสาม ตํ กิริสฺสาม. แปลว่า ก็ในบัดนี้ เราทั้งหลายปรารถนาสิ่งใดจักกระทำสิ่งนั้น^{๒๑}

^{๑๙} สมิตธิพล เนตรนิมิตร, ผศ. ดร., บาลีศึกษาในอรรถกถาธรรมบท, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอมีเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๓-๑๙๔.

^{๒๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑.

^{๒๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓.

(๓) ตติยวิภัตติ บทตติยวิภัตติสัมพันธ์เข้ากับนามศัพท์ กิริยาศัพท์และอัพยศัพท์ มีคำแปลเชื่อมความคือ ด้วย, โดย, อัน, ตาม, เพราะ, มี, ด้วยทั้ง ใช้คำใดคำหนึ่ง ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น อตตโน มติวเสน นานาคณภิเสทานิ กโรนติ. แปลว่า ภิกษุทั้งหลายย่อมกระทำคันถธุระต่าง ๆ ให้แตกต่างกันตามมติของตน^{๒๒}

(๔) จตุตถวิภัตติ จตุตถวิภัตติสัมพันธ์เข้ากับกิริยา มีคำแปลเชื่อมความ คือ แก่, เพื่อ, ต่อ ใช้คำใดคำหนึ่ง ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น ภควา ทิ อนุตตรํ ฌมมจุกํ ปวตเตตวา อฏฺฐารส โภฏฺฐิพฺราหฺมณํ อมตํ ปาเยตวา ปจฺมวสฺสํ วสิ. แปลว่า จริงอยู่ พระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้ตม้น้ำอมตะ แก่พราหมณ์ ๑๘ โภฏฺฐิ เสด็จอยู่จำพรรษาที่ ๑^{๒๓}

(๕) ปัญจมีวิภัตติ ปัญจมีวิภัตติสัมพันธ์เข้ากับกิริยา มีคำแปลเชื่อมความ คือ แต่, จาก, กว่า, เหตุ ใช้คำใดคำหนึ่ง ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น ภควา ทิ อาสาพฺหิณฑฺยตฺตปฺนฺณมฺมฺยํ พาราณสียา อสิปตฺเน มิคทาเย ปฐฺมวสฺสํ วสิตฺวา ผคฺคฺณมาเส ผคฺคฺณปฺนฺณมฺมฺยํ ราชคหํ ปตฺวา พิมพิสารถฺตนา การิตเว หุวน วิหาเร เอกมาสมตฺตํ วสิตฺวา จิตฺรมาเส วิสตีขีณาสวสฺสพริวฺโต... แปลว่า จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาที่ ๑ ในป่าอสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี ในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ เสด็จถึงเมืองราชคฤห์ในคืนพระจันทร์เพ็ญในฤดูใบไม้ผลิ ในเดือนอันเริ่มฤดูใบไม้ผลิ ทรงเสด็จจำพรรษาเพียงเดือนเดียวในพระวิหารเวฬุวันที่พระเจ้าพิมพิสารทรงให้สร้างถวาย มีพระชันาสพ ๒ หมื่นรูปแวดล้อม...^{๒๔}

(๖) ฉกฺขวิภัตติ ฉกฺขวิภัตติสัมพันธ์เข้ากับนามศัพท์ มีคำแปลเชื่อมความ คือ แห่ง, ของ, เมื่อ^{๒๕} ใช้คำใดคำหนึ่ง และวางหน้าคำนามที่ขยาย ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา กมฺมฏฺจฺจานปฺรายเณ อโหสิ. แปลว่า เขาบวชแล้วในสำนักของพระศาสดาได้เป็นผู้มีกรรมฐานเป็นที่ไปในเบื้องหน้า^{๒๖}

(๗) สัตตมีวิภัตติ สัตตมีวิภัตติสัมพันธ์เข้ากับนามและกิริยา มีคำแปลเชื่อมความ คือ ใน, ใกล้, ที่, ครั้นเมื่อ, ในเพราะใช้คำใดคำหนึ่ง ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น อุภโตสุทฺธิวเสนเว สามเณร

^{๒๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔.

^{๒๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๖.

^{๒๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๖.

^{๒๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ ๒ นามและอัพยศัพท์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗.

^{๒๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๖.

ภูมิย์ ติภูฐานติ. แปลว่า สามเณรทั้งหลายดำรงอยู่ในภูมิของสามเณร ด้วยสามารถความบริสุทธิ์ทั้ง ๒ ฝ่ายทีเดียว^{๒๗}

จะเห็นได้ว่า พระสาครพุทธิเถระชาวพม่า ผู้รจนาคัมภีร์สีมาวิโสธนี มีความรู้และความเข้าใจในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ท่านได้แต่งคัมภีร์โดยใช้นามศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

ข. วิธีการใช้กิริยาศัพท์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี

วิธีการใช้กิริยาศัพท์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีคือ กิริยาอาการบอกรู้สึกเคลื่อนไหว เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด ของประธาน เรียกว่า กิริยา ในประโยคบาลีประธานที่เคลื่อนไหวหลายครั้งจึงมีกิริยาหลายตัวในประโยคหนึ่ง การเคลื่อนไหวครั้งสุดท้ายใช้เป็นกิริยาคุมประโยค กิริยาคุมพากย์ที่มาจากกิริยาอาชยาด^{๒๘} คุมพากย์ได้ทุกตัว การเคลื่อนไหวระหว่างประโยคหรือกิริยาที่เกิดระหว่างประธานกับกิริยาคุมประโยค มักใช้กิริยา กิตก์ ได้แก่ ต ตวา อนต หรือ มาน ปัจจัย กิริยาอาชยาดมีส่วนประกอบหรือเครื่องปรุงแต่งอาชยาดประกอบด้วย วิภตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ธาตุ วาจก และปัจจัย เพื่อเป็นเครื่องหมายเนื้อความให้ชัดเจน^{๒๙} ส่วนกิริยา กิตก์ต้องประกอบด้วยปัจจัยในกิริยา กิตก์ คือ วิภตติ (ใช้วิภตตินาม) ธาตุ และปัจจัย ประกอบด้วยเครื่องปรุงแต่งคำตามไวยากรณ์แล้วนำไปเรียงเข้าประโยค ตัวอย่างในคัมภีร์สีมาวิโสธนีเช่น

(๑) การเรียงอนุกิริยา กิริยาย่อย คือกิริยาระหว่างประโยค ไม่ใช่กิริยาของประธานซึ่งเคลื่อนไหวครั้งสุดท้าย มี ๒ ประเภท ได้แก่

๑) ตูนาทิกิริยา หมายถึงกิริยาศัพท์ที่อยู่ระหว่างประโยค มาจาก อนต, มาน และ ตูนาทิจักขิมปัจจัย ๓ ตัว ได้แก่ ตุน ตวา ตวาน^{๓๐} ในกิริยา กิตก์ อนุกิริยาหรือที่เรียกว่ากิริยาในระหว่างอาจจะมีหลายกิริยาในประโยคหนึ่ง เช่น ตสฺมา ปาฬิยา อฏฺฐกถํ, อฏฺฐกถาย จ ปาฬิ สันนทิตฺวา ตานิ ตานิ คนฺถวิเสสํ จ เอกโต กตฺวา คงฺคทเก น ยมฺโนทกํ วิย มิสฺสิตฺวา เอกิภาวํ กตฺวา สีมาวิโสธนี นาม กฤษฺสามิ, ตํ สุนฺถาถ สาธุกํ มนสิทฺโรถ ฌมฺมราชสฺส สวาทฺติ. แปลว่า เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจ้กรวบรวมอรรถกถาในพระบาลีและพระบาลีในอรรถกถา แล้วทำคัมภีร์วิเสสต่าง ๆ เหล่านั้น ๆ รวมเข้าไว้ด้วยกัน

^{๒๗} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๕.

^{๒๘} ชรินทร์ จุลประดิษฐ์, พันตรี, การแต่งบาลี ๑-๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๒๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์ วิจิตรภาค ภาคที่ ๒ อาชยาด และ กิตก์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี, พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๑.

^{๓๐} พระมหาเทียบ สิริธนาโณ (มัลลย์), การใช้ภาษาบาลี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๕.

ทำการรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน เหมือนรวมน้ำในแม่น้ำยมนาเข้ากับน้ำในแม่น้ำคงคอง ฉะนั้น แล้วจักแต่งคัมภีร์ชื่อสีมวิโสธนี ขอท่านทั้งหลายที่เป็นสาวกของพระธรรมราชา จงตั้งใจสดับรับฟังและใส่ใจคัมภีร์นั้นให้ดีด้วยเถิด^{๓๑}

๒) อัปภันตรกิริยา หมายถึง กิริยาในระหว่างประโยค สำเร็จจาก อนต, มาน และ ต ปัจจัยในกิริยาภิกตัก อัปภันตรกิริยาที่แสดงการเคลื่อนไหวพร้อมกับกิริยาคุมพากย์ สัมพันธ์เข้ากับ ประธาน เช่น ติจีวรณจ ปตโต จ, วาสี สูจิจ พนธน์ ปริสสาวันมภูเจเต, ยุตโตโยคสส ภิกขุโนติ เอว วุตเตหิ อฏฺฐหิปริกขาเรหิ สรีเร ปฏิมุตโตเยว วสสสติกตเถโร วีย อิริยาปถสมปนโน พุทธาจริยโก พุทธุชฌายโก สมมาสมพุทฺธั วนทมาโนว ติฏฺฐติ. แปลว่า ภิกษุผู้ประกอบความเพียรมีบริวาร ๘ อย่าง ได้แก่ ไตรจีวร บาตร มีด เข็ม ประคดเอว และผ้ากรองน้ำ สรรวมในสรีระ มีอิริยาบถเรียบร้อย ดุจพระเถระมีพรรษา ๖๐ มีพระพุทธเจ้าเป็นพระอาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ยืนไหว้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๓๒}

(๒) การเรียงมุขยกิริยา หรือกิริยาคุมประโยคเป็นกิริยาสำคัญหรือกิริยาหลัก มุขยกิริยามีทั้งมาจากปัจจัยอาชยาดและปัจจัยกิริยาภิกตัก ปัจจัยอาชยาดประกอบกิริยาเป็นกิริยาคุมประโยคได้ทุกตัว ส่วนกิริยาภิกตัก เฉพาะ ต, อนนีย, ตพพ ปัจจัย ใช้เป็นกิริยาคุมประโยค มุขยกิริยามี ๕ ประเภท ได้แก่

๑) กิริยาบท เป็นกิริยาพิเศษ คือกิริยาในประโยค อลั และ สกกา เป็นประโยคลิงคัตถะ ประโยค สกกา เป็นกัมมวาทก ก็มี ภาววาทก ก็มี มาพร้อม ตุ ปัจจัย สกกา ประโยคกัมมวาทกเช่น กสฺมา ปวตติยเยว อิตถิลิงคานินิ สมภูจหนตฺธา ปฏิสนธิยเมว สมภูจธาติ, น ลิงคานินิ อินทริยเมว ลิงคินติ น สกกา วตตุ. แปลว่า เพราะเหตุไร เพราะเหตุใดเป็นต้นจะตั้งขึ้นในปวัตติกาลเท่านั้น เพศชายก็จะตั้งขึ้นในปฏิสนธีกาลเหมือนกัน หาใช่เพศเป็นต้นไม่ ใคร ๆ ก็ไม่สามารถจะกล่าวได้ว่า อินทริยนั่นเองคือเพศ^{๓๓}

๒) กิริยาอาชยาดใช้ประกอบเป็นมุขยกิริยาหรือกิริยาคุมประโยค ประกอบกับนาม ศัพท์ให้เป็นกิริยาได้ มุขยกิริยาที่มาจากปัจจัยอาชยาด เช่น ยทิ เตสฺ อินทริยทวยํ พยณฺชนานํ การณํ ภเวยฺย, สทา พยณฺชนทวยํ เอกโต ติฏฺฐเสยฺย น ปน ติฏฺฐติ. แปลว่า หากว่าอินทริย์ทั้งสองของ อุภโตพยณฺชนกทั้งสองนั้น จะเป็นเหตุแห่งองค์กำเนิดทั้งหลายไซ้ องค์กำเนิดทั้งสองก็จะอยู่ร่วมกันทุกเมื่อ แต่จะไม่ดำรงอยู่ถาวร^{๓๔}

^{๓๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔.

^{๓๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๕.

^{๓๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๘.

^{๓๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๘.

๓) กิริยาภิกตฺก ปัจจยในกิริยาภิกตฺกที่เป็นมุขยกิริยา ได้แก่ ต, อนนีย, ตพพ ปัจจย เช่น ตสฺมา เตสํ อัจจริยานํ ภากนํ มตฺเมว พุทฺธโฆสัจจริเยน ตตถ ตตถ ลีขิตฺนติ คเหตุพพํ, อญญา อาจริยสฺเสว ปุพฺพาปฺริวโรชฺปฺสงฺโค สียา อาจริยพุทฺธโฆสฺเสว หิ สีสฺหภาสํ อปเนตฺวา มาคธภาสาย สากฺฏกถํ พุทฺธวจนํ ลีขิตํ, น อญญेณ อาจริเยน ตสฺมา อญฺญกถาย วุตฺตวจนเมว ปมาณนติ คเหตุพพํ. ฉะนั้น พระพุทฺธโฆสัจจการยฺพิงเขียนมตินั้นเองของภากนการยฺเหล่านั้นไว้ในที่นั้น ๆ ความประสงค์ที่จะให้เบื้องต้นและเบื้องปลายของอาจารย์นั้นแลคลาดเคลื่อน จะมีได้ก็โดยประการอื่น ด้วยว่า พระพุทฺธโฆสัจจการยฺนั้นแลคัดแยกภาษาสีหลออกไปแล้วเขียนพระพุทฺธพจนํพร้อมอรรถกถาไว้ด้วยภาษามคธ อาจารย์ท่านอื่นไม่ควรยึดถือเอาว่า เพราะฉะนั้น คำที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาเท่านั้น เชื้อถือได้^{๓๕}

๔) ลักษณะกิริยา คือกิริยาที่แทรกระหว่างประโยคใหญ่ ใช้ อนต, มาน ตพพ หรือ ต ปัจจย ประกอบด้วยวิภตฺติหมวตสฺตตมีวิภตฺติ มีคำแปลว่า ครั้นเมื่อ เช่น ตตถ “สุณฺนาตุ เม ติ ลีเถเล วตฺตพเพ สุณฺนาตุ เม” ติ วจนํ ลีเถเล ธนิตํ นามฯ แปลว่า ครั้นเมื่อควรกล่าวว่ “สุณฺนาตุ เม” เอา ต เป็น ๓ ว่า สุณฺนาตุ เม ชื่อว่าทำลีเถลให้เป็น ธนิต^{๓๖}

๕) อนาทรกิริยา คือ กิริยาที่แทรกอยู่ระหว่างประโยคใหญ่ ใช้ อนต, มาน หรือ ต ปัจจย ประกอบด้วยฉฺฌฐีวิภตฺติ มีคำแปลว่า เมื่อ เช่น ลิงคํ ปน ปริยตฺติยา อนฺตรหิตาย จิริ ปวตฺติสฺสตี. แปลว่า เมื่อปรียตฺติสฺสธรรม หายไปแล้ว แต่เพศจักเป็นไปสิ้นกาลนาน^{๓๗}

จะเห็นได้ว่า พระสาครพุทฺธิเถระชาวพม่า ผู้รจนาคัมภีร์สีมาวิโสธนี มีความรู้และความเข้าใจในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ท่านได้แต่งคัมภีร์โดยใช้กิริยาศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

ค. วิธีการใช้อพยยศัพท์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี

วิธีการใช้อพยยศัพท์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี คำบาลีที่ไม่ต้องผันคำ ไม่แจกรูปด้วยวิภตฺตินาม ๗ วิภตฺติ เรียกว่า อพยยศัพท์ คำที่ไม่ผันรูปด้วยวิภตฺตินาม มี ๓ ชนิด ได้แก่ เป็นอุปสรรคบ้าง เป็นนิบาตบ้าง และ เป็นปัจจยบ้าง^{๓๘} คือ

(๑) อุปสรรค คือ ความขัดข้อง คำอุปสรรคใช้นำหน้านาม คุณนาม หรือ กิริยา เมื่ออุปสรรคนำหน้านามศัพท์และกิริยาศัพท์ ทำให้มีเนื้อความแปลกไปจากเดิม นำหน้านามมีหน้าที่

^{๓๕} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๒.

^{๓๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๙.

^{๓๗} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๒.

^{๓๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ ๒ นาม และอพยยศัพท์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี, หน้า ๙๒.

เหมือนคุณศัพท์ นำหน้ากริยามีหน้าที่เหมือนกริยาวิเศษนะ แต่ไม่ใช่อุปสรรคนำหน้าคำศัพท์นามการ
ใช้อุปสรรคมี ๓ ลักษณะคือ

๑) อุปสรรคประเภทเบียดธาตุ ใช้กับธาตุบางตัว ลงแล้วทำให้มีความหมายเปลี่ยนไป
เช่น นิฏฐิตา (จบแล้ว) มี นิ อุปสรรค อยู่หน้า ฐา-ธาตุในความตั้งอยู่ (นิ + ฐา + ต ปัจจัย ได้รูปเป็น
นิฏฐิตา (ย่อมพราก) เช่น วัตถุประสงค์กนิฏฐิตา แปลว่า กล่าวด้วยวัตถุประสงค์ จบแล้ว^{๙๙}

๒) อุปสรรคประเภทตามธาตุ ใช้กับธาตุบางตัวเพื่อเสริมความให้ชัดยิ่งขึ้น เช่น วุปสม
ติ (ย่อมสงบ) มี วิ บทหน้า + อุป บทหน้า + สม ธาตุ ในความสงบ ++ ติ วิภตติ ได้รูปเป็น วุปสมติ
(ย่อมสงบ) (วิ+อุป+สม+อ+ติ) เช่น ตตถ ยสส ปเรส องคชาติ มุขน คณหิตวา อสุจินา อาสิตตสสุ
ปริหาโห วุปสมติ, อัย อาสิตตปณชโก นาม. แปลว่า บัณฑิตผู้มององศาตของชายเหล่าอื่น ถูกล้ำ
อสุจิหลังรด ความกระวนกระวายย่อมนสงบไป นี้ชื่อว่าอาสิตตบัณฑิต^{๑๐๐}

๓) อุปสรรคประเภทแปรธาตุ ใช้กับธาตุบางตัวเพื่อให้มีความหมายแปรไป เช่น
นิททิฏฐิ (แสดงแล้ว) มี นิ บทหน้า ทิส ธาตุในความเห็น (นิ + ทิส + ต ได้รูปเป็น นิททิฏฐิ (แสดง
แล้ว) เช่น เตเนว อเหตุกปฏิสนธิเนทเทเส ชจจนุชจจพิราทโย วีย ปณชโก ชาตีสทเทเน วิเสเสตวา
นิททิฏฐิ. เพราะเหตุที่นั่นเอง ในอเหตุกปฏิสนธิเนทเทส ท่านแสดงบัณฑิตก็ให้พิเศษออกไปด้วย ชาติ
ศัพท์ เหมือนคนที่ตาบอดและหูหนวกโดยกำเนิดเป็นต้น^{๑๐๑}

(๒) นิบาต ใช้ลงระหว่างนามศัพท์ กริยาศัพท์ หรือในระหว่างนามกับกริยาวางอยู่ต้น
ประโยคก็มี วางอยู่ในระหว่างประโยคก็มี

๑) นิบาตที่นิยมวางไว้ต้นประโยค เช่น สเจ, นนุ, ยทิ, โอโ, อถ, อถ โข, เอว, ยาว,
ตาว, ยถา, เสยยถา, ตถา, กสฺมา เช่น อถ อตตโน ปริชนปริวุโต ตาย ปริสายสทธิ วิหาริ คนตวา สด
ถามธูรสฺสเรน ธมฺม เทเสนตสฺส ปริส ปริยเนต จิโต ธมฺม สุตวา ปพพชชาย จิตตํ อุปปาเทสิ. แปลว่า
ครั้งนั้น พี่ชายคนโตนั้นที่แวดล้อมด้วยบริวารของตน จึงเดินทางไปยังพระวิหารพร้อมกับบริษัทนั้น
เมื่อพระศาสดาทรงแสดงธรรมอยู่ด้วยพระ สุรเสียงอันไพเราะ ยืนอยู่ ณ ท้ายสุดของบริษัท สดับธรรม
แล้วก็ให้จิตบังเกิดขึ้นในการบรรพชา^{๑๐๒}

๒) นิบาตที่ไม่นิยมวางไว้ต้นประโยค เช่น ทิ, เจ, จ, ปน, กิร, ชล, สุท, ตุ, นุ, โข, วา,
ปิ, วต, โว, เช่น ตตถ พุทฺธูปาโท ทูลลโภ ทิ พุทฺธสฺส อุปปาทกาโล ทูลลโภ ตถา ทิ อนุปฺปนกาเล
พุทฺธ พุทฺธโรติ สทหมปิ อสุตฺวา วิทิวตตานํ กปฺปานํ คณนปถํ วิทิวตตา. แปลว่า ในเรื่องนั้น การเสด็จ
อุบัติของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก เวลาที่เสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าก็หาได้ยาก จจริงดังนั้น ในเวลาที่

^{๙๙} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๑๘.

^{๑๐๐} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๑๒.

^{๑๐๑} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๑๓.

^{๑๐๒} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๖.

พระพุทธเจ้ายังไม่ได้เสด็จอุบัติ เพราะไม่ทันได้สดับแม้เสียวว่า พระพุทธเจ้า ก็ล่วงเลยไปสู่การคำนวณ (เวลา) (ระยะเวลา) ของกัปทั้งหลายที่ล่วงผ่านไปแล้ว^{๔๓}

(๓) ปัจจัยในอภัยยศัพพ์ หรือที่เรียกว่าปัจจัยท้ายนาม ใช้ประกอบนามศัพท์ สัพพนาม และธาตุ เมื่อลงปัจจัยไม่ต้องเพิ่มค่านาม (ลงท้ายนามเป็นเครื่องหมายวิภัติลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมายกิริยา) มีหลักที่ควรทราบ คือ

๑) โตะ ปัจจัย ใช้แทนตติยวิภัติ แปลว่า ข้าง, ใช้แทนปัญจมีวิภัติ แปลว่า แต่,^{๔๔} มี ดาษตีน เช่น สดถา กิรสส อารททกาลโต ปฏฐาย ปรีโณค อกาสิ. แปลว่า ได้ยินว่า พระศาสดาได้ทรง ทำการใช้สอยตั้งแต่เวลาที่พระเถระนั้นปรารภแล้ว^{๔๕}

๒) ปัจจัยนาม คือ ตร, ตถ, ห, ธ, ธิ, หี, ห้, หิณจนัน, ว วางท้ายสัพพนามเป็น เครื่องหมายสัตตมีวิภัติ แปลว่า ใน เช่น ตตร (ใน...นั้น), ตตถ (ใน...นั้น), ยตถ (ใน...ใด), อธิ (ใน...นี้), กุหิ (ณ ที่ไหน) เช่น อนติเม ปน วสเส เพหุคาเม วสิตวา มรณนติกา เวทนา อุปปชชช, आयुสงขาโรสสชชนนจ ตตถ อกาสิฯ อิมานิ อธิ นาธิเปตานิ, ภควโต วสสกกมชานนตถึเยว วุตตนติ. แปลว่า ก็ในพรรษาสุดท้าย พระองค์ประทับอยู่ในเพหุคาม เวทนาเจียนตายบังเกิดขึ้น และได้ทรง ทำการปลงอายุสังขารในเวหุคามนั้น เรื่องเหล่านี้ท่านมิได้ประสงคในที่นี้ ท่านกล่าวไว้ ก็เพื่อจะให้ ทราบถึงการเสด็จจำพรรษาของพระผู้มีพระภาคเท่านั้น^{๔๖}

๓) ปัจจัยนาม คือ ทา, ทานิ, รหิ, ธุนา, ทาจัน, ชช, ชชฺ วางอยู่ท้ายสัพพนาม เป็น เครื่องหมายสัตตมีวิภัติ บอกเวลา แปลว่า ใน เช่น อิทานิ ปุริสตตภาโว ติ ภิกขุณิยา อภาวโต ปุริส ปุคฺคโลว อิทานิ วฏฺฐตีติ อธิเปโต ตถา หิ มาตุคามสส ปพพิตตถา ปญจวสสสตานิ สทฺธมโม ติฏฺเฐ ยย, ปญฺจตตตตา ปน อปรานิ ปญจวสสสตานิ จสสตีติ เอว วสสสทสสเมว ปฏิสสม ภิ ทาปตตสทฺธมมสส ปติฏฺฐิตภาโว วุตโต. แปลว่า คำว่า อิทานิ ปุริสตตภาโว (อัฐภาพบุรุษในปัจจุบัน นี้) ได้แก่ ท่านประสงคเอาบุรุษบุคคลเท่านั้นว่า ควรในบัดนี้ เพราะไม่มีภิกษุณี จริงดังนั้น พระ สัทธรรมจะดำรงอยู่ได้ถึง ๕๐๐ปี ก็เพราะมาตุคามบวช แต่จะดำรงอยู่ได้เกินกว่า ๕ ร้อยปี ก็เพราะ พระบัญญัติ ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวภาวะที่พระสัทธรรมที่ถึงขั้นปฏิสัมภิทาจะดำรงอยู่ได้ถึง ๑,๐๐๐ปี โดยแท้ ด้วยอาการอย่างนี้^{๔๗}

^{๔๓} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๔.

^{๔๔} พระมหาเทียบ สิริธมาโณ (มัลลย์), การใช้ภาษาบาลี, หน้า ๙๔.

^{๔๕} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๗.

^{๔๖} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๙.

^{๔๗} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๑๑.

(๔) การเรียง น ศัพท์ น และ โน เป็นนิบาตใช้ในความหมายปฏิเสธ เรียกว่า ปฏิเสธนัตถะ มีคำแปลว่า ไม่ มีอยู่ทั่วไปในภาษาบาลี การปฏิเสธกิริยาอาชยาดคง น ศัพท์ไว้^{๔๘} เช่น ทุப்புณณตตอ อติถโย สาสเน จิรํ น ติฏฺฐนฺติ. แปลว่า สตรีทั้งหลายจะดำรงอยู่ได้ไม่นานในพระศาสนาเพราะโง่เขลาเบาปัญญา^{๔๙}

(๕) การเรียง จ ศัพท์ เป็นนิบาต มีคำแปลว่า ด้วย, ทั้ง, และ บ่งถึงสิ่งมีอยู่ว่ามีจำนวนมากกว่าอย่างเดียว มีใช้อยู่ทั่วไปในประโยคบาลี มีหลักสังเกต ดังนี้ วาง จ ศัพท์ เพื่อแปลรวมบทหรือประโยค ไว้เป็นศัพท์สุดท้าย^{๕๐} เช่น มทฺทิสฺสทิสเส จ ภริเย ชาลิกฺกหาชินสฺสทิสเส จ ปุตฺเต ปเรสํ ทาสตถาย เทนตสฺส คณนปฺลํ วิทิวตฺตา. แปลว่า เมื่อพระองค์ทรงพระราชทานภรรยาคือนางมัทรี และบุตรคือชาลีและกัณหาเพื่อให้เป็นทาสของคนอื่น วิถีเกินที่จะนับได้^{๕๑}

(๖) การเรียง วา ศัพท์ วา ศัพท์เป็นอภัยยศัพท์ประเภทนิบาต ซึ่งแปลว่า หรือ, บ้าง, ก็ตาม, ก็ดี,^{๕๒} หมายถึง สิ่งแยกกันอยู่ ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน มีใช้ทั่วไปในภาษาบาลี หลักสังเกต คือ วาง วา ศัพท์เหมือน จ ศัพท์ ที่แปลรวมบทหรือรวมประโยค วางไว้หลังศัพท์นั้น หรืออยู่ในตำแหน่งที่สอง เช่น วิกาลโกชนาทิกํ กโรนฺตสฺส ปน “อจฺจโย มํ ภนฺเต อจฺจจากมา” ตยาทินา สงฺฆมฺมุจฺเจ อจฺจยํ เทสาเปตฺวา วา ทนฺตทกมมํ วา กตฺวา สีสํ ทาทพฺพเมวฯ แปลว่า ก็เมื่อทำการล่วงละเมิดข้อวิกาลโกชนาเป็นต้น ภิกษุพึงให้สารภาพความผิดในท่ามกลางสงฆ์ด้วยคำว่า ท่านครับ กระผมได้ทำความผิดลงไปแล้ว หรือว่าทำการลงทัณฑ์แล้วให้สื่อนั้นแล^{๕๓}

(๗) การเรียง ปี ศัพท์ ปี ศัพท์ เป็นนิบาต มีคำแปลว่า แม่, บ้าง, หรือ, ทั้ง, ด้วย, ก็ดี บ่งว่ามีเนื้อความมากบ้าง น้อยบ้าง มีใช้ทั่วไปในภาษาบาลี มีหลักสังเกต คือ สนธิ ปี ศัพท์เข้าศัพท์ที่แปล เช่น อิทฺมปี ทีฆภานฺนคฺคเถรานํ มเตน วุตฺตํ อจฺจคฺคตฺตริกายภูจฺจกถายมปี พุทฺธานํ ปรีนิพฺพานโต วสสสทสฺสเมว ปฏิสมภิทา นิพฺพตเตตฺตุ สกโกณฺติ, ตโต ปรี ฉ อภิญญา , ตโต ตาปี อสฺสโกณฺตา ติสฺโส วิชฺชา นิพฺพตฺตนาตีฯ คจฺฉนฺเต กาลे ตานิปี นิพฺพตเตตฺตุ อสฺสโกณฺตา สุกฺขวิปัสสกา โทหนฺตีฯ เอเตเนว อุปาเยน อนาคามิโน สกทาคามิโน, โสตาปนฺนาตี วุตฺตํ อิทฺมปี อจฺจคฺคตฺตริกาย วุตฺตํ. แปลว่า คำแม่นี้ ท่านกล่าวไว้ตามมติของพระทีฆภานนเถระทั้งหลาย แม้ในอรรถกถาอจฺจคฺคตฺตริกาย ท่านก็กล่าวไว้ว่าจริงอยู่ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๑,๐๐๐ปีเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายไม่สามารถจะทำให้

^{๔๘} พระมหานियม อุตตโม, **หลักสูตรบาลีไวยากรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๘.

^{๔๙} **สีมาวิโสธนี**. (บาลี) ๑๑.

^{๕๐} สมิตธิพล เนตรนิมิตร, ผศ. ดร., **บาลีศึกษาในอรรถกถาธรรมบท**, หน้า ๓๓๒.

^{๕๑} **สีมาวิโสธนี**. (บาลี) ๒.

^{๕๒} พระมหาเทียบ สิริธมาโณ (มัลลย์), **การใช้ภาษาบาลี**, หน้า ๔๗.

^{๕๓} **สีมาวิโสธนี**. (บาลี) ๑๒.

ปฏิสัมพันธ์บังเกิดขึ้นได้ ต่อจากนั้นก็ภิญญา ๖ ต่อจากนั้น เมื่อไม่สามารถจะทำให้ภิญญา ๖ แม้นั้นบังเกิดขึ้นได้ ย่อมทำวิชา ๓ ให้บังเกิดขึ้น ครั้นเมื่อเวลาผ่านไป ๆ เมื่อไม่สามารถจะทำให้วิชา ๓ แม้นั้นบังเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นพระอรหันต์สุขวิปัสสกะ (สำเร็จรหัตถ์ด้วยการเจริญอย่างแท้จริง) โดยอุบายนี้แล ย่อมเป็นพระอนาคามี พระสกทาคามี พระโสดาบัน คำแม้นี้ท่านกล่าวไว้แล้วในอังคุตตรนิกาย^{๕๔}

จะเห็นได้ว่า พระสาครพุทธิเถระชาวพม่า ผู้รจนาคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความรู้และความเข้าใจในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ท่านได้แต่งคัมภีร์โดยใช้พยัญศัพทได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

๒.๒ วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่าและการแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนี

๒.๒.๑ พระพุทธศาสนาสู่ประเทศพม่า

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศพม่าในยุคใดนั้น ประวัติศาสตร์ยังคงเลื่อนกลาง ตามตำนานฝ่ายลังกาและคัมภีร์อรรถกถาสมันตปาสาทิกา ได้กล่าวไว้ว่า ในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงส่งพระเถระสองรูป คือ พระโสณะกับพระอุตระ มาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังสุวรรณภูมิ^{๕๕} จากหลักฐานชั้นนี้ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างพากันอ้างว่าสุวรรณภูมิคือดินแดนในประเทศของตน แต่จากหลักฐานที่ปรากฏนักปราชญ์ส่วนใหญ่สันนิษฐานว่าสุวรรณภูมิ ได้แก่ นครปฐม ในประเทศไทย หรือไม่ก็ได้แก่ เมืองสะเทิมหรือสุธรรมวดี (เดิมเป็นเมืองหลวงของขวามอญ) ในตอนใต้ของประเทศพม่า อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏหลักฐานว่ายุคดังกล่าวพระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายในพม่า กลับปรากฏหลักฐานว่า พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในพม่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ ซึ่งตารนาถ นักประวัติศาสตร์ชาวธิเบตให้ความเห็นว่า ได้มีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแบบเถรวาทในพะโค พม่า และอินโดจีน มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก สมัยต่อมาได้มีพระสงฆ์ฝ่ายมหายานซึ่งเป็นศิษย์ของพระวสุพันธุ ได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบมหายานลัทธิตันตระเข้าไปเผยแผ่ ในครั้งนั้น พม่ามีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง อยู่ในอาณาจักรโบราณของพวก ปยู (Pyus) ซึ่งเรียกว่าอาณาจักรศรีเกษตร ส่วนพวกมอญ หรือ ตะเลง ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อสะเทิม (สุธรรมวดี) เรียกว่า รัมมัญประกาศ จนพระพุทธศาสนาทั้งแบบมหายาน และแบบเถรวาทเจริญรุ่งเรืองในพม่าเป็นเวลาหลายร้อยปี พอถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปรากฏว่าเมืองสะเทิมได้กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๕๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๔.

^{๕๕} วิ.อ. (ไทย) ๑/๘๒-๘๓, ๘๘-๘๙.

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ พระเจ้าอนุกรมหาราช หรืออินรธามังข่อ (พ.ศ. ๑๕๘๘-๑๖๒๑) กษัตริย์พุกาม ได้ขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงเลื่อมใสพระตะเลงแห่งเมืองสะเทิมนามว่าพระอรหัน หรือธรรมทรรศี จึงทำให้พระพุทธรูปแบบเถรวาทประดิษฐานมั่นคงในพุกามประเทศ โดยในครั้งที่ กรีธาทัพไปตีเมืองสะเทิมได้ทรงนำพระไตรปิฎก วัตถุเคารพ ภิกษุผู้รู้ธรรมแตกฉาน รวมทั้งรับเอา วัฒนธรรมตะเลง มี อักษร ภาษา และวรรณคดีเป็นต้นมาด้วย^{๕๖} หลังจากทรงปราบรามัญรวมพม่าไว้ ได้หมดแล้ว ทรงแผ่พระราชอำนาจไปยังบริเวณอาณาเขตใกล้เคียง อีกทั้งทรงทำนุบำรุงและเผยแผ่ พระพุทธรูปศาสนาด้วยพระราชศรัทธาอย่างแรงกล้า อักษรที่นำมาได้ถูกปรับปรุงจนเป็นระบบในสมัย พุกาม ประมาณ พ.ศ. ๑๖๕๖ ตลอดระยะเวลาเหล่านี้ภิกษุนักปราชญ์ชาวพม่าผู้มีความรู้แตกฉาน ได้ รจนานำรับตำราพระพุทธรูปศาสนาขึ้นเป็นจำนวนมาก

ในประเทศพม่ามีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญอยู่ ๒ ครั้ง โดยพม่าถือว่าเป็นการ สังคายนาครั้งที่ ๕ และครั้งที่ ๖ การสังคายนาในพม่าครั้งที่ ๑ ทำขึ้นที่เมืองมันดาลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ และได้จารึกพุทธพจน์ทั้ง ๓ ลงในแผ่นหินอ่อน ๗๒๙ แผ่น ครั้งที่ ๒ ซึ่งพม่าถือว่าเป็นการสังคายนา พระไตรปิฎกครั้งที่ ๖ (ฉฺฐสฺสสังคายนา หรือฉฺฐสฺสสังคีติ) เริ่มทำในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ถึง วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ (นับตามแบบพม่าซึ่งไวกว่าไทย ๑ ปี) ได้อาราธนาพระสงฆ์และเชิฎุ ตัวแทนชาวพุทธประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่นับถือพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท เข้าร่วมด้วยเป็น จำนวนมาก เมื่อสังคายนาเสร็จแล้วได้จัดพิมพ์เผยแผ่ไปยังประเทศต่าง ๆ ซึ่งได้รับการยอมรับจาก นานาอารยประเทศ และได้ถูกนำไปใช้อ้างอิงมากที่สุดฉบับหนึ่ง^{๕๗}

จะเห็นได้ว่า พระพุทธรูปศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในพม่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ ได้มีการ เผยแพร่หลักธรรมคำสอนแบบเถรวาทในพะโค พม่า และอินโดจีน มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก ในครั้ง นั้น พม่ามีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปรากฏว่าเมืองสะเทิมได้กลายเป็น ศูนย์กลางพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท ในประเทศพม่ามีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญอยู่ ๒ ครั้ง คือ การทำสังคายนาครั้งที่ ๕ และครั้งที่ ๖

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พระพุทธรูปในเอเชีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๘), ๑๘๒-๑๘๗.

^{๕๗} พระมหาปราโมทย์ วิริยธมโม (แก้วนา), **อักษรจารึกในพระไตรปิฎก**, (นครปฐม: บาลีศึกษาพุทธ โฆส, ๒๕๖๒), หน้า ๘๖-๙๖.

๒.๒.๒ วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่า

อักษรพม่า ที่ใช้เขียนภาษาบาลีเขียนจากซ้ายไปขวา รูปร่างอักษรมีลักษณะโค้งมนค่อนข้างกลม ทั้งนี้คงเพื่อหลีกเลี่ยงการเขียนเส้นตรงซึ่งจะทำให้โบลานขาด เนื่องจากสมัยก่อนตัวอักษรนี้เขียนลงบนโบลาน ในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้เรียนรู้ถึงรูปอักษรพม่าอันประกอบด้วย พยัญชนะ สระ ตัวเลข ผู้ศึกษาต้องฝึกหัดเขียนสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งการประสมคำต่าง ๆ และต้องสามารถถ่ายถอดหรือปริวรรตอักษรพม่าได้อย่างถูกต้องเป็นมาตรฐานสากล

ตาราง : สรุปร่างอักษรไทย-พม่า ภาษาบาลี

ลักษณะเสียง ฐาน	พยัญชนะวรรค					พยัญชนะอวรรค			สระ	
	อโฆส (ไม่ก้อง)		โฆส (ก้อง)			โฆส		อโฆส	โฆส	
	๑. สิริลลิต (เบา)	๒. ธนิต (หนัก)	๓. สิริลลิต (เบา)	๔. ธนิต (หนัก)	๕. นาลิก สิริลลิต/วิญญุตติ	อรรธสระ	ธนิต	อุตุม	สุทฐ	สังยุตต
๑. กณฐช Gutturals	ก 𑜉	ข 𑜊	ค 𑜋	ฌ 𑜌	ง 𑜍		ท 𑜎		อ อา 𑜏 𑜐	๒ ๓ ๔ ๕
๒. ตาลุช Palatals	จ 𑜑	ฉ 𑜒	ช 𑜓	ฌ 𑜔	ญ 𑜕	ย 𑜖		อ ^๒ อ ^๓ 𑜗 𑜘		
๓. มุฑฐช Linguals	ฎ 𑜙	ฐ 𑜚	ฑ 𑜛	ฒ 𑜜	ณ 𑜝	ร ฬ 𑜞 𑜟				
๔. ทนตช Dentals	ด 𑜠	ถ 𑜡	ท 𑜢	ธ 𑜣	น 𑜤	ล 𑜥		ส 𑜦		
๕. โฏฐช Labials	ป 𑜧	ฝ 𑜨	พ 𑜩	ภ 𑜪	ม 𑜫	ว 𑜬		อุ 𑜭	อุ 𑜮	

- ° (-m) นิคหิต หรืออนุसार
- เป็นเพียงการปริวรรตตามรูปอักษรที่ใช้ในภาษาบาลี ไม่ใช่การถ่ายถอดเสียง (ซึ่งไม่ตรงกับการออกเสียงของชาวพม่า)

พยัญชนะ (Consonants)

การเขียนพยัญชนะอักษรพม่า มีวิธีเขียน ๒ แบบ คือ

(๑) พยัญชนะเต็มรูปหรือตัวเต็ม ใช้สำหรับผสมกับสระ เป็นพยัญชนะต้นหรือตัวสังโยค

(๒) พยัญชนะตัวเชิง ใช้เป็นพยัญชนะตัวตามในกรณีที่มีพยัญชนะตัวหน้าเป็นตัวสังโยค หรือใช้เป็นตัวกล้ำ ซึ่งมีรูปคงเดิม(แต่เขียนไว้ด้านล่าง)บ้าง และมีบางรูปอักษรที่เปลี่ยนไปบ้าง

อักษรพม่าที่ใช้เขียนคำบาลี มีพยัญชนะ ๓๓ ตัว แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ เช่นเดียวกัน ดังนี้

๑) พยัญชนะวรรค ได้แก่ พยัญชนะที่มีฐานที่เกิดเสียงอยู่ในพวกเดียวกัน มี ๕ วรรค แต่ละวรรคมี ๕ ตัว รวมทั้งหมด ๒๕ ตัว ดังนี้

วรรค ก เป็น กัณฐะ (เกิดที่ลำคอ)

พยัญชนะ	ก ka	ข kha	ค ga	ฆ gha	ง na
พยัญชนะตัวเต็ม	က	ခ	ဂ	ဃ	င*
พยัญชนะตัวเชิง	-	-၂	-၁	-၃	-

วรรค จ เป็น ตาลุชะ (เกิดที่เพดาน)

พยัญชนะ	จ ca	ฉ cha	ช ja	ฌ jha	ญ ña
พยัญชนะตัวเต็ม	စ	ဆ	ဇ	ည	ဉ
พยัญชนะตัวเชิง	-၁	-၂	-၂	-၃	-**

วรรค ฎ เป็น มุทชะ (เกิดที่ปุ่มเหงือก)

พยัญชนะ	ฎ ta	ฐ tha	ฑ da	ฒ dha	ณ na
พยัญชนะตัวเต็ม	ဋ	ဋ	ဋ	ဋ	ဏ
พยัญชนะตัวเชิง	-၁	-၂	-၂	-၃	-၃

วรรค တ เป็น ทันตชะ (เกิดที่ฟัน)

พยัญชนะ	တ ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
พยัญชนะตัวเต็ม	တ	ထ	ဒ	ဓ	န ခ
พยัญชนะตัวเชิง	-	-	-၁	-၁	-၁

วรรณคดี ป เป็น โอษฐ์ชชะ (เกิดที่ริมฝีปาก)

พยัญชนะ	ป pa	ผ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
พยัญชนะตัวเต็ม	๐	๓	๒	๖	๘
พยัญชนะตัวเชิง	-๐	-๓	-๒	-๖	-๘

๒) พยัญชนะเศวรวรรค หรือ อวารค มีทั้งหมด ๘ ตัว คือ

	ย ya	ร ra	ล la	ว va	ส sa	ห ha	ฬ la	-° -m
พยัญชนะตัวเต็ม	๙	๑	๗	๐	๖	๓	๘	°
พยัญชนะตัวเชิง	๙	๑	๗	๐	-***	-๑	-	-

หมายเหตุ :

๑. เครื่องหมายขีด (-) ที่อยู่บนพยัญชนะตัวเชิง แทนรูปพยัญชนะตัวเต็ม

๒. *ตัว ง เมื่อเป็นพยัญชนะสังโยค(ตัวสะกด) และมีตัวตาม จะมีรูปเป็น ๑ (เขียนไว้ด้านบน)

๓. **เฉพาะตัว ๗ ๘ ที่ซ้อนกันสองตัว คือ ๗๗ ๘๘ มีรูปเหมือน ๗ ในอักษรมอญ ในอักษรพม่า เช่น อณุตตรา = အာဝတု

๔. ***เฉพาะตัว ส ๖ ที่ซ้อนกันสองตัว คือ สส (เขียนต่อเนื่องกัน) เช่น บุริสสส = ပုရိသ်

๕. ในวรรณคดี เมื่อมีการซ้อนพยัญชนะจะมีรูปแตกต่างกันออกไปจากต้นแบบเล็กน้อย (พึงเทียบเคียงดูในหัวข้อพยัญชนะสังโยค) เช่น

๑ เป็น ๙ เมื่อใช้เป็นตัวตาม เช่น อร๙๐๐๐๐๐ = อนาคต

๑ เมื่อเป็นตัวสังโยคอยู่หน้า ๒ มีรูปเป็น ๓ เช่น ๑๒ = ๑๒

๖. ตัว น มี ๒ รูป คือ ๑ ๒ โดยทั่วไปจะใช้ ๑ แต่เมื่อมีสระอยู่ด้านล่าง หรือเมื่อใช้เป็นตัวสังโยค(ตัวสะกด) และมีตัวอื่นตามใช้ ๒ เช่น น ๑, น ๒, นน ๑,๒

๗. เฉพาะ ๑ ๒ (ร) เขียนค่อมไว้ด้านหน้าพยัญชนะต้นที่คล้ายกัน

๘. พยัญชนะทุกตัวมีพื้นเสียงเป็นเสียง อ (a) ยกเว้นนิคหิต มีสำเนียงเหมือน ง สะกด

สระ (Vowels) การเขียนสระอักษรพม่า มีวิธีการเขียนอยู่ ๒ แบบ คือ แบบแรก เราเรียกว่า สระลอย (สระเต็มรูป) และแบบหลัง เราเรียกว่า สระจม (สระลดรูป) สระลอยและสระจม มีดังนี้

ไทย/โรมัน	สระลอย	สระจม	ไทย/โรมัน	สระลอย	สระจม
อ a	အ*	-	อา ā	အာ	-၁ -ါ
อิ i	ဣ	ိ	อี ī	ဣ	ိ
อุ u	ဥ	ု ၵ	อู ū	ဣ	ိ ၵ
เอ e	ဧ	ေ-	โอ o	ဣ	ေ၁ ေါ

หมายเหตุ : *สระ อ a အ ไม่มีรูปสระจม ดังนั้น เมื่อประสมกับพยัญชนะใดก็ตาม สระนี้จึงไม่ปรากฏรูป (พยัญชนะทุกตัวในคำบาลีมีพื้นเสียงเป็นเสียงสระ อ a เช่น က อ่านว่า กะ)

๑. การเขียนสระลอย สระลอยใช้เขียนเมื่อคำนั้น ๆ มีสระขึ้นต้น ให้เขียนไปตามลำดับ โดยอักษรที่ตามมาจะเป็นพยัญชนะตัวเต็มเสมอ ส่วน ၵ ใช้เขียนเป็นตัวสังโยค (ตัวสะกด) โดยจะเขียนไว้ด้านบนมีรูปเป็น ၵ

สระ	คำบาลี	คำอักษรพม่า	ความหมาย
อ	อริย	အရိယ	เจริญ, ประเสริฐ, เลิศ, สูงสุด
อา	อาปน	အာပဏ	ร้านขายของ, ตลาด
อิ	อินุ	ဣနု	พระจันทร์
อี	อีส	ဣသ	คนเป็นใหญ่
อุ	อุกขลิ	ဥက္ခလိ	หม้อ, หม้อข้าว
อู	อูกา	ဣကာ	เทา, เส้น
เอ	เอก	ဧက	หนึ่ง, ผู้เดียว
โอ	โอทาท	ဣဒါတ	ขาว, เผือก, สะอาด, หอมจืด

๒. การเขียนสระจม สระจม (สระลดรูป) ใช้เขียนเมื่อประสมกับพยัญชนะ เมื่อจัดตามตำแหน่งที่วาง จัดได้ดังนี้

๒.๑ วางไว้ตำแหน่งด้านหน้าพยัญชนะ ได้แก่ สระ เอ เช่น

๒.๒) ใช้รูปแบบ^{๕๙} ๑ / ประสมกับพยัญชนะที่มีตัวสังโยคและตัวตาม

อินท	กฺกัณ	ภิกขุ	วิภวัญ
สตถุ	วตวี	สยมภู	วณณมธ

๒.๔ วางไว้ตำแหน่งด้านหลังพยัญชนะ ได้แก่ สระ อา มี ๒ รูป มีวิธีประกอบกับพยัญชนะ ดังนี้

๑) รูปสระ ๖ ใช้ประกอบกับพยัญชนะตัวเต็มทั่วไป (ยกเว้นกรณี^{๖๐}ที่ ๒) ดังนี้

สระ	คำบาลี	คำอักษรพม่า	ความหมาย
อา	กาสุ	กาวดู	หลุม, ป่อ
อา	มาณว	มาณ๐	หนุ่ม, รุ่น

๒) รูปสระ ๖ นี้ จะใช้ประสมเฉพาะพยัญชนะ ข ค ฑ ฒ ฎ ได้รูป ดังนี้

๖ิ   ๖ึ   ๖ึ   ๖ึ   ๖ึ

๒.๕ วางไว้ตำแหน่งด้านหน้าและด้านหลังพยัญชนะ ได้แก่ สระ โอ เช่น

สระ	คำบาลี	คำอักษรพม่า	ความหมาย
โอ	โรโค	ရောဂေါ	โรค
โอ	โภคี	ဘောဂီ	ผู้มีโรคสมบัติ ^{๕๙}

สระโอ ที่ใช้เป็นสระจมในอักษรพม่า มีรูป เท่ากับสระ เอ + สระ อา (๖-๖ , ๖-๖) จึงใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับการประกอบสระทั้งสองในเบื้องต้น

ตัวอย่าง : การประสมอักษร (พยัญชนะกับสระ)

+๖	+๖	+ก	+ก	+ค	+ค	+ค	+ก	+ก	+ก	+ค
ก	กา	กิ	กึ	ก	ก	เก	โก	กั	กึ	ก
ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข	ข

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

อ	า	ิ	ี	อุ	ู	เ	เ	อ	๑	ุ
ค	คา	คิ	คี	คุ	คู	เค	โค	คํ	ค๑	คุ
ก	กา	กิ	กี	กู	คู	เก	โก	กํ	ก๑	กุ
ข	ขา	ขิ	ขี	ขุ	ขู	เข	โข	ขํ	ข๑	ขุ
ข	ขา	ขิ	ขี	ขุ	ขู	เข	โข	ขํ	ข๑	ขุ
ย	ยา	ยิ	यी	ยุ	ยู	เย	โย	ยํ	ย๑	ยุ
ว	วา	วิ	วี	วู	วู	เว	โว	วํ	ว๑	วู
ร	รา	ริ	รี	รุ	รู	เร	โร	รํ	ร๑	รู
จ	จา	จิ	จี	จุ	जू	เจ	โจ	จํ	จ๑	जू
ล	ลา	ลิ	ลี	ลู	ลู	เล	โล	ลํ	ล๑	ลู
ล	ลา	ลิ	ลี	ลู	ลู	เล	โล	ลํ	ล๑	ลู
ว	วา	วิ	วี	วู	วู	เว	โว	วํ	ว๑	วู
อ	า	ิ	ี	อุ	ู	เ	เ	อ	๑	ุ

พยัญชนะอื่น ๆ เมื่อประสมกับสระก็เทียบได้กับตัวอย่างข้างต้นนี้

จะเห็นได้ว่า อักษรพม่าที่ใช้เขียนภาษาบาลีเขียนจากซ้ายไปขวา รูปอักษรมีลักษณะโค้งมนค่อนข้างกลม การเรียนรู้ถึงรูปอักษรพม่าอันประกอบด้วย พยัญชนะ สระ ตัวเลข ผู้ศึกษาต้องฝึกหัดเขียนสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งการประสมคำต่าง ๆ และต้องสามารถถ่ายถอดหรือปริวรรตอักษรพม่าได้อย่างถูกต้องเป็นมาตรฐานสากล

๒.๒.๓ ตัวอย่างบาลีอักษรพม่า บาลีอักษรไทย และการแปลเป็นภาษาไทย

ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างคัมภีร์สีมาวิโสธนี ที่ได้ทำการปริวรรตจากบาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรไทย และได้แปลเป็นภาษาไทยพอสังเขปดังต่อไปนี้

ก. ตัวอย่างบาลีอักษรพม่า

ဣမသုဓိ ဌာန၆ ဌာတွာ ဗုဒ္ဓဂုဏပဋိသံယုတုတယ ကထာယ ဝုဒ္ဓစာနာယ
သာဓုနံ စိတုတသမုပဟံသနုဉ္စေ, ဣမဿေဝ ပကရဏဿ အနုမတုတဝစနဘာဝေါ
စ ဘဝဿျေ, အနုမတုတဝစနတုတ စ သိဒ္ဓစေ ဧသာတဗုဗံ မညိဿနုတိ, တသုမာ
ဗုဒ္ဓဂုနံ ဝဏုဏယိဿာမ ၊ အမှာကံ ကိရ ဘဂဝါ ဗဂြိမဒေဝဗုဒ္ဓမာဒိ ကတွာ ယာဝ

มหาสมุทเทสุ อุทกโตปิ พุทฺธํ, มหฺทีสทิสเส จ ภริเย ชาลิกฺกณฺหาชินสทิสเส จ ปุตุเต ปเรสํ ทาสตถาย
เทนตสฺส คณนปถํ วีติวตตาทา เอวํ ปารมฺมียํ ปุเรนตสฺเสวา

จินฺติตํ สตตสฺงเขยฺยํ, นวสฺงเขยฺยย’วาจกํ;

กายวาทา จตฺตยาตํ, พุทฺธตฺตํ สมฺปาคมีตฺยา

ชาตตตทกีสตตตทกียา วุตตนเยน อสุโร หุตฺวา พุทฺธตฺตํ จินฺเตนตสฺเสว สตตอสงฺเขยฺยานิ
วีติวตตานิทา^{๖๐}

ค. ตัวอย่างการแปลเป็นภาษาไทย

๑. อุปสัมปทากัณฑ์

อนึ่ง ด้วยถ้อยคำที่ปฏิสังขตด้วยพุทธคุณที่ดำรงอยู่ในฐานะนี้ ความว่าเรียงยินดีแห่งจิตของ
เหล่าสาธุชน และความที่ปรารถนาก็จะไม่เป็นเพียงถ้อยคำที่น้อยนิดหาค่ามิได้ จะพึงมี และเมื่อความที่
ถ้อยคำไม่เป็นสิ่งด้อยค่าหาประโยชน์มิได้สำเร็จแล้ว เหล่าสาธุชนก็จักสำคัญสิ่งทีควรจะได้สดับรับฟัง
เพราะฉะนั้น พวกเราจักพรรณนาพระพุทฺธคุณ ได้ยินมาว่า พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงล่วง
วิถีเกินที่จะคณานับได้ เมื่อพระองค์ผู้ทรงรวบรวมทุกอย่างด้วยอำนาจอวัยวะคือวาจา ตั้งแต่
เสวยพระชาติเป็นกัณฐรวาหนะเป็นต้นไปจนถึงเป็นพระมัชฌิมที่ปิงกร ด้วยอำนาจอวัยวะคือกายและ
วาจาตั้งแต่เบื้องพระยุคลบาทของพระมัชฌิมที่ปิงกร ด้วยอำนาจการตั้งปณิธานไว้ในใจเริ่มตั้งแต่เป็น
พรหม เทพและพระพุทฺธเจ้าเป็นต้นจนถึงพระศากยโคดมแต่ครั้งก่อน พระเศียรของพระสัพพัญญู
โพธิสัตว์ผู้ทรงบำเพ็ญบารมีมาตลอด ๒๐ อสงไขย ตั้งแต่มีอตภาพเป็นพระเวสสันดร ผู้ทรงตัดพระ
เศียรที่ประดับประดาแล้วพระราชทานให้ก็เพื่อประโยชน์แก่พระสัพพัญญุตญาณโดยแท้ ยิ่งมากกว่า
แม้ว่าเตาของชาวชมพูทวีป นัยนตาของพระองค์ที่ทรงควักลูกนัยนตาที่หยอดดีแล้วพระราชทานให้
ยิ่งมากกว่าแม้ว่าหม้อดาวบนท้องฟ้าในวันที่อากาศแจ่มใส พระมังสะของพระองค์ผู้ทรงเนียนขึ้นเนื้อใน
หทัยหรือพระพาหุข้างขวาแล้วพระราชทานให้ ยิ่งมากกว่าแม้ว่าขุนเขาสิเนรุที่มีขนาด ๑๘๖,๐๐๐
นหุต พระโลหิตของพระองค์ผู้ทรงถลกหนังเอาพระโลหิตออกมาพระราชทานให้ ยิ่งมากกว่าแม้ว่าน้ำ
ในมหาสมุทรทั้ง ๔ และเมื่อพระองค์ทรงพระราชทานภรรยาคือนางมัทรี และบุตรคือชาลีและกัณหา
เพื่อให้เป็นทาสของคนอื่น เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีด้วยอาการอย่างนี้อยู่แน่แล

สิ่งที่พระองค์ทรงดำรินับได้ ๗ อย่าง สิ่งที่พระองค์ตรัสนับได้ ๙ อย่าง

กายและวาจา นับได้ ๔ พระองค์จึงทรงบรรลุความเป็นพระพุทฺธเจ้า

เมื่อทรงเป็นอสุรโดยนัยที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องชาตตทกีสตตตทกียา ดำริถึงความเป็น
พระพุทฺธเจ้าอยู่นั้นแล ก็ล่วงไป ๗ อสงไขย

^{๖๐} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๑.

จะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างคัมภีร์สีมาวิโสธนี ที่ได้ทำการยกตัวอย่างปวิวรรตจาก บาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรไทย และได้แปลเป็นภาษาไทยมาพอเป็นตัวอย่างโดยสังเขป ในส่วนอื่น ๆ ก็มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกัน

๒.๓ ความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่น ๆ

๒.๓.๑ คัมภีร์พระไตรปิฎก

ความสัมพันธ์ของคัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยพระสาครพุทธิเถระชาว พม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญใน พระไตรปิฎกมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็น ตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) ในพระวินัยปิฎก เช่น คำว่า ญัตติจตุตถกัมมุปสัมปทา คือ อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถก กรรม^{๖๑} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า

ที่ชื่อว่า ญัตติจตุตถกัมมุปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทาของภิกษุทั้งหลายในปัจจุบัน ญัตติ จตุตถกัมมุปสัมปทานี้เองท่านประสงค์เอาในที่นี้ เพราะเกิดมีได้ด้วยอำนาจสมบัติและวิบัติ

ถามว่า บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้อุปสมบทแล้ว เพราะเหตุไร

ตอบว่า ชื่อว่าเป็นผู้อุปสมบทแล้ว เพราะถึงพร้อม คือบรรลุความเป็นผู้สูงส่ง ด้วยสงฆ์ที่ พร้อมเพรียงกัน ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ไม่กำเริบ ที่เหมาะสมแก่ฐานะ^{๖๒}

อธิบายว่า บรรลุความเป็นผู้ประเสริฐ จริงดังนั้น ความเป็นสามเณร ชื่อว่าประเสริฐกว่า ความเป็นคฤหัสถ์ ความเป็นผู้อุปสมบทแล้วนั้นแล ประเสริฐแม้กว่าความเป็นสามเณรนั้น คำว่า สมคเคน สงฆเณ (สงฆ์พร้อมเพรียงกัน) ได้แก่ สงฆ์ที่เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใดในกรรมที่สงฆ์บัญญัติ ครพึงทำ โดยปริยายอย่างต่ำสุด ด้วยสงฆ์ผู้ถึงความพร้อมเพรียงกันในกรรมนั้น เพราะไม่คัดค้านสงฆ์ เหล่านั้นที่ควรแก่ฉันทะ เพราะนำฉันทะมาแล้ว และสงฆ์ที่อยู่เฉพาะหน้า

คำว่า ญัตติจตุตถเถน (ญัตติจตุตถเถ) ได้แก่ ญัตติจตุตถกรรมที่พึงทำด้วยการสวด ๓ ครั้ง และด้วยญัตติ ๑ ครั้ง อนึ่ง ในที่นี้ท่านกล่าวญัตติไว้ก่อนกว่าทุกอย่างแม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น ญัตติที่ ต่างกันโดยอรรถและพยัญชนะ ท่านก็เรียกว่า ญัตติจตุตถเถ เพราะอธิบายว่า เป็นที่ ๔ แห่งญัตติ เหล่านั้น เพราะอนุสาวนาทั้ง ๓ ไม่มีความต่างกันโดยอรรถและพยัญชนะ

คำว่า กมเมณ ได้แก่ กรรมที่ขอบธรรม อธิบายว่า วินัยกรรม

^{๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๙/๙๘.

^{๖๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๐.

คำว่า อุกุเปเน ได้แก่ ที่เข้าถึงความไม่กำเริบ และความไม่ถูกคัดค้าน เพราะสมบูรณ์พร้อมด้วยวัตถุ ญัตติ อนุสาวนา สีมา และบริษัท

คำว่า ฐานารเหน ได้แก่ ควรแก่เหตุ อธิบายว่า เหมาะสมแก่สัตตศาสนา อธิบายว่า ถึงพร้อมซึ่งความเป็นผู้ประเสริฐด้วยเหตุทั้ง ๔

คำว่า สมปตติวิปตติวเสน สมภวโต ความว่า เพราะอุปสมบทกรรมสำเร็จได้เพราะสมบัติทั้ง ๕ ประการ คือ

- ๑) วัตถุสมบัติ
- ๒) ญัตติสมบัติ
- ๓) อนุสาวนสมบัติ
- ๔) สีมาสมบัติ
- ๕) ปริสสมบัติ^{๖๓}

ในบรรดาสมบัติทั้ง ๕ ประการนั้น ภาวะที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ และมีอัตรภาพเป็นบุรุษในปัจจุบัน ชื่อว่าวัตถุสมบัติ บุคคล ๑๓ ประเภทเหล่านี้ คือ

- ๑) คนที่มีอายุไม่ถึง ๒๐ ปี
- ๒) คนที่เคยต้องอันติมวัตถุ
- ๓) บัณเฑาะก์
- ๔) คนลักเพศ
- ๕) คนเข้ารีตเดียรฉัตร
- ๖) สัตว์ดิรัจฉาน
- ๗) คนฆ่ามารดา
- ๘) คนฆ่าบิดา
- ๙) คนฆ่าพระอรหันต์
- ๑๐) คนประทุษร้ายภิกษุณี
- ๑๑) คนทำสังฆเภท
- ๑๒) คนทำโลหิตุปบาท
- ๑๓) อุภโตพยัญชนก^{๖๔}

^{๖๓} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๑๐.

^{๖๔} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๑๐.

ไม่จัดเป็นวัตถุแห่งการอุปสมบท บรรดาบุคคล ๑๓ ประเภทนั้น แม้ท่านจะกล่าวไว้ โดยทั่วไปว่า อายุน้อยกว่า ๒๐ ปี บุคคลที่มีอายุ ๑๙ ปีบริบูรณ์ตั้งแต่ออกจากครรภ์มารดา จัดว่า เป็นวัตถุแห่งการอุปสมบท ที่ต่ำกว่านั้น ไม่จัดเป็นวัตถุแห่งการอุปสมบท

(๒) ในพระวินัยปิฎก เช่น คำว่า พระสังฆกรรมจะดำรงอยู่ได้ถึง ๕๐๐ ปี^{๖๕} เพราะมาตุคาม บวช ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า จริงดั่งนั้น พระสังฆกรรมจะดำรงอยู่ได้ถึง ๕๐๐ ปี ก็เพราะมาตุคามบวช แต่จะดำรงอยู่ได้เกินกว่า ๕ ร้อยปี เพราะพระบัญญัติ ฉะนั้น ท่านจึง กล่าวภาวะที่พระสังฆกรรมที่ถึงขั้นปฏิสัมภทาจะดำรงอยู่ได้ถึง ๑,๐๐๐ ปี โดยแท้ ด้วยอาการอย่างนี้ หนึ่ง ขึ้นชื่อว่ามาตุคาม จะโง่เขลา ก็เลสหนา และต่ำต้อย เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการ อุปสมบทด้วยการรับครุธรรม ๘ ประการ แก่พระนางมหาปชาบดีโคตรมีมาตั้งแต่ดั้งเดิมโดยแท้^{๖๖}

ในครั้งปฐมโพธิกาลพระองค์จึงตรัสความที่พระศาสนาจะดำรงอยู่ได้ไม่นาน สตรีทั้งหลาย จะดำรงอยู่ได้ไม่นานในพระศาสนาเพราะโง่เขลาเบาปัญญา จะไม่สามารถรักษาแม้ความสำรวมที่ เหมาะสมแก่สิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ได้ เพราะมีกิเลสหนา สตรีเหล่านั้น แม้เมื่อไม่ได้สมบัติ ๘ ก็ จะไม่พันพรหมปาริสาชชะไปได้ เพราะต่ำต้อย เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจึงกล่าวว่า

บุรุษบุคคลในบัดนี้ เพราะไม่มีภิกษุณี บุรุษบุคคลผู้ดำรงอยู่ในฐานะนี้ พึงทราบเขต ๔ อย่าง จริงอย่างนั้น

คำว่า พระศาสนาจักได้ดำรงอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี โดยแท้ เพราะมาตุคามออกบวชเป็น บรรพชิต นี้ ท่านกล่าวไว้โดยถ้าให้สตรีบวชโดยไม่ได้บัญญัติครุธรรมไว้ก่อนคือ

๑) เวลาผ่านไป ๕๐๐ ปี ก็จะไม่มีการหั้นต์บรรลุปฏิสัมภทา แต่เมื่อบัญญัติครุ ธรรมไว้ก่อนที่สตรีจะบวช

๑. ในระยะเวลา ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอรหันต์ผู้บรรลุปฏิสัมภทาอยู่

๒. ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอรหันต์สุขขวิปัสสโกอยู่

๓) ผ่านไป อีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอนาคามีอยู่

๔) ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระสกทาคามีอยู่

๕) ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระโสดาบันอยู่^{๖๗}

ปฏิเวธสังฆกรรมจะดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ปี แม้ปริยัติสังฆกรรมก็จะดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี เพราะปริยัติกับปฏิเวธต่างเกี่ยวกัน ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ปริยัติสังฆกรรมก็ได้ดำรงอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปี เช่นนั้นเหมือนกัน^{๖๘}

^{๖๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๓/๓๑๙.

^{๖๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๑.

^{๖๗} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๑.

^{๖๘} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๒.

จะเห็นได้ว่า พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎกมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒.๓.๒ คัมภีร์อรรถกถา

ความสัมพันธ์ของคัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อรรถกถา โดยพระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับคัมภีร์อรรถกถา โดยนำคำสำคัญในอรรถกถามาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) ในคัมภีร์สมันตปาสาทิสกการอรรถกถา เช่น คำว่า อภัพบุคคล^{๖๙} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า เมื่อจะแสดงอภัพบุคคล ท่านจึงกล่าวไว้โดยไม่ต่างกันว่า บัณเฑาะก์ สัตว์ดิรัจฉาน และอุกโตพยัญชนกทั้ง ๓ จำพวก มีวัตรปฏิบัติ เป็นอเหตุกปฏิสนธิ แต่ไม่ห้ามสวรรค์สำหรับทั้ง ๓ ประเภทนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ พึงเห็นว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสอย่างนี้ว่า บัณเฑาะก์โดยมิได้ทำบัณเฑาะก์ทั้ง ๕ จำพวกนั้นให้ต่างกันโดยมีความเป็นบัณเฑาะก์ที่เสมอเหมือนกัน แล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้บัณเฑาะก์อุปสมบท^{๗๐}

คำว่า เถยยสวาสโก (ผู้ปลอมตัวอยู่ร่วมกับภิกษุ) ความว่า ภิกษุใดถือเอาเพศบรรพชาด้วยตนเองแล้วนับพรรษาภิกษุ รับปฏิญญาว่า ภิกษุ ยินดีการไหว้ตามลำดับผู้ใหญ่ ภิกษุนั้นชื่อว่าผู้ขโมยทั้งสองอย่าง เพราะขโมยทั้งทั้งเพศและสังวาส ส่วนภิกษุใดไม่ยินดีการไหว้ตามลำดับผู้ใหญ่ที่มีพรรษามากกว่า ภิกษุนั้นชื่อว่าผู้ขโมยเพศ เพราะขโมยเพศด้วยอำนาจจิตที่ไม่บริสุทธิ์ หรือว่า ภิกษุใดดำรงอยู่ในภุมิสสามเณรแต่รับปฏิญญาว่า ภิกษุ ด้วยการกล่าวเท็จ ยินดีการไหว้เป็นต้นโดยนับจำนวนตามพรรษาภิกษุ ภิกษุนั้นไม่จัดว่าผู้ขโมยเพศ เพราะภิกษุทั้งหลายมอบเพศให้ ชื่อว่าขโมยสังวาส เพราะขโมยสังวาส

อนึ่ง ภิกษุแม้ผู้ขโมยทั้งสองอย่าง พึงทราบว่าเป็นบรวมเข้ากับผู้ขโมยเพศ เพราะจิตที่ไม่บริสุทธิ์ สามเณรรูปใด ยินดีการไหว้ของสามเณรที่เป็นผู้ใหญ่กว่า ยินดีการไหว้ของเหล่าภิกษุหนุ่มและภิกษุผู้สูงอายุ สามเณรนั้นไม่จัดว่าเป็นไทยสังวาส เพราะไม่ได้เป็นขโมย หรือว่า ภิกษุใดที่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ยังดำรงอยู่ในความเป็นภิกษุ ความเป็นภิกษุของภิกษุนั้นยังคงมีอยู่ ทราบเท่าที่ยังมิได้ปฏิญญา ทั้งภิกษุนั้นจะถึงการนับว่าเป็นอนุสัมบันหาได้ไม่ ภิกษุนั้นจะยินดีสังวาส ไม่จัดว่าเป็นไทยสังวาส ภิกษุนั้นไม่ให้แม้อาบัติมีการนอนร่วมกันเป็นต้นเกิดขึ้น ไม่ให้อาบัติปาจิตตีย์ในโอมสวาทสิกขาบทเกิดขึ้น

^{๖๙} วิ.อ. (บาลี) ๑/๒๓๓/๕๕๘.

^{๗๐} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๘๘/๗๐๖.

เหตุนี้ ท่านจึงกล่าววาจาปฏิบัติปาจิตติยไไว้ในโอมสวาทสิกขาบทว่า บุคคลผู้ต้องปราชาชกรรม ข้อใดข้อหนึ่ง ไม่จัดว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อนึ่ง มีความเห็นบริสุทธิ์ ขอโอกาสแล้วประสงค์จะดำ จึงกล่าวคำ นั้นออกไป ภิกษุนี้ต้องอาบัติเพราะโอมสวาทสิกขาบท ด้วยว่า เมื่อไม่มีความเป็นภิกษุ ฟังกล่าวอาบัติ ทุกกฎ สามเณรใดถึงความวิบัติแห่งศีล ๕ อย่าง มีปณตติบาตเป็นต้น โดยเพศสามเณร สามเณรนั้น มาแล้ว อันภิกษุฟังให้เพศเสื่อมแล้วให้สรณศีล และเธอจะไม่ต้องถึงภาวะที่ตนเองไม่จัดว่าเป็นวัตถุแห่ง อุปสมบท เพราะไม่ได้ขโมยมา เมื่อทำการล่วงละเมิดข้อวิกาลโภชนาเป็นต้น ภิกษุฟังให้สารภาพ ความผิดในท่ามกลางสงฆ์ด้วยคำว่า ท่านครับ กระผมได้ทำความผิดลงไปแล้ว หรือทำการลงทัณฑ์แล้ว ให้ศีล คนที่เข้ารีตเดี๋ยวยังง่าย^{๗๑}

(๒) ในคัมภีร์อรรถกถาสังยุตตนิกาย นิทานวรรค เช่น คำว่า ครั้งปฐมโพธิกาล ภิกษุ ทั้งหลายได้เป็นผู้ถึงปฏิสัมภทา ครั้นเมื่อกาลผ่านไป ไม่อาจถึงปฏิสัมภทาได้ แต่ได้อภิญญา ๖ ต่อมา เมื่อไม่อาจถึงอภิญญา ๖ ถึงวิชา ๓ ได้^{๗๒} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระศาครพุทธิเถระอธิบายว่า ในปฐม โพธิกาล ภิกษุทั้งหลายได้เป็นผู้ถึงปฏิสัมภทา คือ

๑) ครั้นเมื่อกาลผ่านไป ไม่อาจถึงปฏิสัมภทาได้ แต่ได้อภิญญา ๖ ต่อมาเมื่อไม่อาจถึง อภิญญา ๖ ถึงวิชา ๓ ได้

๒) เมื่อกาลผ่านไปมา บัดนี้ เมื่อไม่อาจถึงวิชา ๓ ได้ จักถึงเพียงความสิ้นไปแห่งอา สวะ

๓) เมื่อไม่อาจถึงเพียงความสิ้นไปแห่งอาสวะนั้น จักบรรลุอนุคามิผล

๔) เมื่อไม่อาจบรรลุอนุคามิผลนั้น จักบรรลุสกทาคามิผลได้

๕) เมื่อไม่อาจบรรลุสกทาคามิผลนั้น จักบรรลุโสตาปัตติผล

๖) เมื่อเวลาผ่านไป จักไม่อาจบรรลุโสตาปัตติผลได้^{๗๓}

ฟังถือเอาว่า เพราะเหตุที่อาจารย์เหล่านั้นมีวาทาทที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้น พระพุทธโฆ สอาจารย์จึงเขียนมติของภิกษุเหล่านั้นไว้ในที่นั้น ๆ ความประสงค์ที่จะให้เบื้องต้นและเบื้อง ปลายของอาจารย์นั้นแลคลาดเคลื่อน จะมีได้ก็โดยประการอื่น ด้วยว่า พระพุทธโฆษจารย์คัดแยก ภาษาสีหลออกไปแล้วเขียนพระพุทธพจน์พร้อมอรรถกถาไว้ด้วยภาษามคธ อาจารย์ท่านอื่นไม่ควร ยึดถือเอาว่า ฉะนั้น คำที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาเท่านั้นเชื่อถือได้

ถามว่า ท่านยกนิกายทั้ง ๔ ขึ้นสู่การสังคายนานิกายัญญูกถาแล้วมิใช่หรือ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไรจึงแตกต่างกันอย่างนี้

^{๗๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๓.

^{๗๒} ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๑๕๖/๒๒๔.

^{๗๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๒.

ตอบว่า จริง อย่างนั้น ท่านกล่าวไว้เพื่อจะประกาศวาตะของพระเถระบางพวก จะเป็นพระสังคาหเถระทั้งหลายก็หาไม่ ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า คำในอรรถกถาเท่านั้น เชื่อถือได้^{๗๔}

(๓) ในคัมภีร์อรรถกถาสังยุตตนิกาย สคาถวรรค เช่น คำว่า สมสึสะ^{๗๕} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า ความสิ้นอาสวะและความสิ้นชีวิตของบุคคลใดไม่ก่อนไม่หลัง บุคคลนี้เรียกว่า ผู้เป็นสมสึสะ ในคำว่า สมสึสะ มี ๒ ประการคือ

๑) ปวัตตสึสะ

๒) กิเลสสึสะ^{๗๖}

บรรดาสึสะทั้ง ๒ ประการนั้น ชีวิตินทรีย์ชื่อว่าปวัตตสึสะ อวิชาชื่อว่ากิเลสสึสะ ในสึสะ ๒ ประการนั้น จุติจิตยอมทำชีวิตินทรีย์ให้สิ้นไป มรรคจิตทำอวิชาให้สิ้นไป จิต ๒ ดวง ย่อมไม่เกิดร่วมกัน แต่ผลจิตเกิดในลำดับมรรคจิต ภาวังคจิตเกิดในลำดับผลจิต ปัจจเวกขณจิต เกิดหลังออกจากภาวังคจิต ปัจจเวกขณจิตนั้น บริบูรณ์บ้าง ไม่บริบูรณ์บ้าง

จริงอยู่ ใช้ดาบอันคมกริบตัดศีรษะ ปัจจเวกขณจิต ย่อมเกิดขึ้น ๑ วาระ หรือ ๒ วาระเป็นแน่แท้ แต่เพราะจิตทั้งหลายเป็นไปเร็ว ความสิ้นอาสวะและความสิ้นชีวิต จึงปรากฏเหมือนมีในขณะเดียวกัน^{๗๗}

จะเห็นได้ว่า พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับคัมภีร์อรรถกถา โดยนำคำสำคัญในอรรถกถามาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒.๓.๓ คัมภีร์ฎีกา

ความสัมพันธ์ของคัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์ฎีกา โดยพระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับคัมภีร์ฎีกา โดยนำคำสำคัญในคัมภีร์ฎีกามาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) ในคัมภีร์กัฆาวิตรณฎีกา เช่น คำว่า วิกน้ำสาดไป (อุทกุกเขป)^{๗๘} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า คำว่า อุทกุกเขป เป็นนิสัสักกวจนะใช้ในความหมายเป็นตติยวิภัตติสำเร็จรูปเป็น อุทกุกเขเปณ กำหนดไปในแม่น้ำ ในสมุทร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมีสัญญาณปาน

^{๗๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๒.

^{๗๕} ส.ส.อ. (บาลี) ๑/๑๕๗/๑๗๕.

^{๗๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๖๗.

^{๗๗} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๖๗.

^{๗๘} กงขาฎีกา (บาลี) ๑๕/๔๑.

กลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกทุกเขปสีมา อุทกทุกเขปสีมานี้จัดเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ในแม่น้ำเป็นต้นที่ไม่ใช่พัทธสีมาเหล่านั้นนั่นเองที่สำเร็จแล้วโดยไวยาหารของชาวโลก^{๗๙}

ฉะนั้น ในกัณฑ์ชาตรีฎีกา ท่านจึงกล่าวว่า คำว่า ชั่วระยะชายมีสังฆฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบ ได้แก่ ชั่วระยะชายมีกำลังปานกลางกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปโดยรอบ สถานที่ใดกำหนดด้วยการวิกน้ำสาตโดยรอบของชายกลางคน

ถามว่า วิกน้ำอย่างไร

ตอบว่า ชายมีกำลังปานกลางใช้มือวิกน้ำหรือกอบทรายชัตไปด้วยกำลังทั้งหมด เหมือนพวกนักเลงสะบ้าชัตลูกสะบ้าไม้ไป น้ำหรือทรายที่สาตชัตไปอย่างนั้นตกลงในโอกาสใด โอกาสนี้จัดเป็นอุทกทุกเขปอันหนึ่ง^{๘๐}

ภิกษุผู้ละหัตถบาสอยู่ภายในอุทกทุกเขปนั้น ทำกรรมให้เสียได้ บริษัทขยายออกไปเพียงใด สีมาขยายออกไปเพียงนั้น อุทกทุกเขปหนึ่งโดยที่สุตรอบบริษัทเท่านั้นเป็นประมาณ ในชาติสระและทะเลนี้เหมือนกัน สีมานี้จัดเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ในเรื่องนั้น สีมาย่อมใช้ได้เฉพาะภายในแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้เท่านั้น เพราะท่านทำอัตถโยचनाไว้ว่า สีมาที่กำหนดด้วยการวิกน้ำสาตไป ในแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้ จัดเป็นสมานสังวาสและมีอุโบสถเดียวกัน หาใช่ภายนอกแม่น้ำเป็นต้นไม่

เหตุนี้ น้ำจะท่วมประเทศใดในแม่น้ำก็ดี ในชาติสระก็ดี ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝนตามปกติ คลื่นตามปกติในทะเลจะไหลลงมาซึ่งอยู่ในประเทศใด ตั้งแต่ประเทศนั้นไป จัดเป็นกัปปิยภูมิ จะเป็นฤดูที่ฝนแล้งก็ตาม ฤดูร้อนก็ตาม แม่น้ำและชาติสระแห่งซอดก็ตาม ภูมินั้นจัดว่าเป็นกัปปิยภูมิ ท่านจึงลิขิตไว้ว่า สำเร็จแล้วว่า เมื่อไม่มีการกำหนดการวัดน้ำสาต จะทำในแม่น้ำก็ควร ในเรื่องนั้น บทว่า เมื่อไม่มีการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตนี้ จึงไม่สอดคล้องกับคำในมหาอรรถกถาว่า กำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปโดยรอบ หรือคำที่ท่านกล่าวไว้ในกัณฑ์ชาตรีฎีกา ในอรรถกถาที่เป็นมาติกาว่า พึงทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปโดยรอบ^{๘๑}

(๒) ในคัมภีร์วิมตติวินทฎีกา เช่น คำว่า ปริบูรณ์สส ปตตจิวรี แปลว่า บาตรและจิวรของบุคคลนั้นบริบูรณ์^{๘๒} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระศาครพุทธิเถระอธิบายว่า เมื่อไม่มีบาตรและจิวร ท่านไม่กล่าวว่า กรรมเสียหาย เพราะท่านสวดไว้ด้วยกรรมวาจาว่า บาตรและจิวรของบุคคลนั้นบริบูรณ์ กล่าวไว้ว่าเป็นเพียงทุกกฎเท่านั้น ถ้าผู้ที่ไม่ใช่อุปัชฌาย์ให้อุปสมบท จะให้อุปัชฌาย์สวดว่า อุปสัมปทา เปกชะของบุคคลชื่อนี้ ด้วยอุปัชฌาย์ชื่อนี้ เป็นอันอุปสมบทแล้วด้วยดี ไม่ให้อุปัชฌาย์สวด ไม่เป็นอัน

^{๗๙} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๓.

^{๘๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๔.

^{๘๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๔.

^{๘๒} วิมตติฎีกา (บาลี) ๒/๑๒๗/๑๗๔.

อุปสมบท^{๘๓}

ในวิมตติวินทนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า คำว่า กรรมไม่เสียหายนี้ ท่านกล่าวไว้เพราะเมื่อไม่มีอุปชฌาย์ แต่ทำการประกาศอุปชฌาย์ในที่ที่ทั้งปวงโดยชื่อแห่งอุปชฌาย์รูปใดรูปหนึ่งจะไม่มีอยู่ จะมรณภาพไปแล้วก็ตาม ลาสิกขาไปก็ตาม เป็นอดีตอุปชฌาย์ก็ตามว่า อุปสัมปทาเปกษะของบุคคลชื่อนี้ ด้วยอุปชฌาย์ชื่อนี้ หากว่าจะไม่ทำการประกาศอุปชฌาย์ จะเป็นกรรมวิบัติที่ท่านกล่าวไว้ว่า ไม่ระบุงบุคคล

ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า เมื่อทำร่วมกับอุปชฌาย์ที่เป็นบัณฑิตก็เป็นต้น ภิกษุคณะปัญจวรรคเป็นต้นย่อมเต็มจำนวนโดยปราศจากบัณฑิตก็เป็นต้น กรรมไม่เสียหาย แต่เมื่อว่าโดยความหมายนอกจากนี้ กรรมจะเสียหาย^{๘๔}

(๓) ในคัมภีร์สารัตถทีปนีฎีกา เช่น คำว่า สงฆ์ผู้นั่งอยู่แล้วภายในวิหาร^{๘๕} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระศาสดาพุทธเถระอธิบายว่า สงฆ์ผู้นั่งอยู่แล้วภายในวิหาร จะทำกรรมในสีมาของวิหารนั้นนั้นแล จะไม่ทำให้กรรมเสียหาย เพราะเหมาะสมแก่สงฆ์วรรค การจะบริโภคมื้อทองคำเป็นต้นที่ท่านกำหนดไว้ด้วยอำนาจการบริโภคเสนาสนะในเสนาสนะแม้ที่เป็นของส่วนบุคคล เพราะพระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการใช้สอยปราสาททุกชนิด การจะบริโภคที่มีอยู่ทำให้เป็นของตนเองทั้งหมด ไม่ควร เพราะพระดำรัสนี้ เป็นที่รู้ถึงภาวะที่วิหารส่วนบุคคลจัดเป็นกับปิยะทั้งหมด^{๘๖}

คำที่ท่านกล่าวไว้ในสารัตถทีปนีฎีกาว่า การจะใช้สอยมื้อทองคำเป็นต้นที่กำหนดไว้ด้วยอำนาจการใช้สอยเสนาสนะในเสนาสนะที่เป็นของส่วนบุคคล เพราะพระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการใช้สอยปราสาททุกชนิด^{๘๗} การจะใช้สอยเสนาสนะที่มีอยู่โดยทำให้เป็นของตนเองอย่างเดียว ไม่ควร ดังนั้นเทียบเคียงกันได้กับคำในอรรถกถาที่ว่า ในเสนาสนะ ไม่มีอะไรต้องห้าม ยกเว้นเสนาสนะที่ผิด

ในสารัตถทีปนีฎีกาท่านกล่าวว่า ด้วยคำว่า ยืนอยู่ละหัดตบาสภายในที่กำหนดอุทกุกเขปะนั้นไป ย่อมทำให้เสียกรรมนี้ ท่านแสดงว่า ยืนอยู่ในที่ใดที่หนึ่งภายนอกที่กำหนด ย่อมไม่ทำให้เสียกรรม แล้วคัดค้านคำในอรรถกถาที่เป็นมาติกา คำนั้นพึงเห็นว่าท่านกล่าวไว้หมายเอาการประชุมสงฆ์ฝ่ายเดียว เหมือนอย่างว่าท่านตั้งสีมันตริกไว้เพื่อจะละความยุ่งเหยิงซึ่งกันและกันของชั้นทสีมาที่ผูก

^{๘๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๐.

^{๘๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๐.

^{๘๕} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๔๘-๑๔๙/๒๐๑.

^{๘๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๖.

^{๘๗} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๒๐/๑๔๐.

แล้วฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตทุกขेषีมาโดยการวิกน้ำสาด เพราะแม่น้ำ ทะเล และชาตสระในสีมาที่เกิดเองโดยสภาพของตนใหญ่เกินไป ดุจคามสีมา ฉะนั้นเหมือนกัน^{๘๘}

จะเห็นได้ว่า พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับคัมภีร์ฎีกา โดยนำคำสำคัญในคัมภีร์ฎีกามาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒.๓.๔ คัมภีร์วิสุทธิมรรค

ความสัมพันธ์ของคัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยพระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยนำคำสำคัญในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เช่น คำว่า ความวิบัติแห่งโลกพึงทราบอย่างไร^{๘๙} ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า ความวิบัติแห่งโลกพึงทราบคือ โลกนี้เมื่อจะพินาศ จะพินาศไป เพราะไฟบ้าง เพราะน้ำบ้าง เพราะลมบ้าง ความพิสดารแห่งเรื่องนั้นท่านกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคเป็นต้น เมื่อนับโดยอายุของพรหมทั้งหลาย เขตแดนแห่งสังวัฏฏ์กับจะผิดเพี้ยนไป เพราะนับผิดตามมติของบุคคลบางพวก ฉะนั้น พวกเราจะนำวาทะของบุคคลเหล่านั้นออกไปแล้วกล่าวไว้เป็นแนวเดียวกันโดยคั่นละในสังวัฏฏ์กับและวิวัฏฏ์กับทั้ง ๒ นั้น สังวัฏฏ์ฐายีกับ ท่านถือเอาด้วยสังวัฏฏ์กับ เพราะมีสังวัฏฏ์กับนั้นเป็นมูล และวิวัฏฏ์ฐายีกับ ท่านก็ถือเอาด้วยวิวัฏฏ์กับ เมื่อถือเอาเช่นนี้ กับที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อสงไขยกับ ๔ ประการนี้ ๔ คือ

- ๑) สังวัฏฏ์กับ
- ๒) สังวัฏฏ์ฐายีกับ
- ๓) วิวัฏฏ์กับ
- ๔) วิวัฏฏ์ฐายีกับ^{๙๐}

เป็นอันท่านกำหนดถือเอาแล้วทั้งหมด บรรดากับเหล่านั้น สังวัฏฏ์กับมี ๓ กับ ได้แก่

- ๑) เตโชสังวัฏฏ์กับ
- ๒) อาโปสังวัฏฏ์กับ
- ๓) วาโยสังวัฏฏ์กับ

^{๘๘} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๕.

^{๘๙} พระพุทโธสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๗๑๒.

^{๙๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๗.

เขตแดนแห่งสังวัฏฏกัปมี ๓ เขต ได้แก่

- ๑) ชั้นอากาศระ
- ๒) ชั้นสุภิกิณหะ
- ๓) ชั้นเวหัพผละ^{๙๑}

คำว่า ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง (อนเนกปี สังวัฏฏกัป) เป็นต้น พึงทราบกับที่กำลัง
เสื่อมลงว่า สังวัฏฏกัป กัปที่กำลังเจริญขึ้นว่า วิวัฏฏกัป

- ๑) เมื่อใดกัปพินาศไปเพราะไฟ เมื่อนั้นโลกย่อมถูกไฟเผา ตั้งแต่ได้ชั้นอากาศระลงมา
- ๒) เมื่อใดโลกพินาศไปเพราะน้ำ เมื่อนั้นโลกย่อมถูกน้ำท่วมย่อยยับไป ตั้งแต่ได้ชั้น
สุภิกิณหะลงมา
- ๓) เมื่อใดกัปพินาศไปเพราะลม เมื่อนั้นโลกย่อมถูกลมพัดให้กระจัดกระจายไป ตั้งแต่
ได้ชั้นเวหัพผละลงมา^{๙๒}

แต่ว่าโดยพิสดาร พุทธเขตหนึ่งย่อมพินาศไปได้ทุกเมื่อ ที่ชื่อว่า พุทธเขต มี ๓ เขต ได้แก่
๑. ขาติเขต ๒. อาณาเขต ๓. วิสัยเขต บรรดาพุทธเขตทั้ง ๓ นั้น ขาติเขตมีหิมันจักรวาลเป็นที่สุด ซึ่งเป็น
เขตสันตะเทือน สั่นไหว เพราะเหตุมีการถือปฏิสนธิเป็นต้นของพระตถาคต

จะเห็นได้ว่า พระศาสดาพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้อง
สัมพันธ์กับคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยนำคำสำคัญในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้
มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒.๔ สรุป

คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา เป็นการอธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์
ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมมีการอุปสมบท
เป็นต้นตามพระวินัย สีมาเป็นเขตแดนที่สำคัญอย่างยิ่ง มีกฎเกณฑ์และวิธีการหลายอย่างในการ
กำหนดเขตซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนจะมีผลทำให้สังฆกรรมนั้น ๆ ไม่
บริสุทธิ์ โดยพระศาสดาพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพาน
กัณฑ์ สม สีสีกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์

มีการจัดโครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์สีมาวิโสธนี แบ่งออกเป็น การจัดหมวดว่าด้วยการแต่ง
คัมภีร์ พระศาสดาพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งคัมภีร์ได้แต่งคาถาเริ่มต้นเพื่อเป็นการไว้ครุ และเพื่อเป็นการ
นอบน้อมพระรัตนตรัยแล้วจึงค่อยแต่งเนื้อหาและสาระสำคัญในการแต่งอธิบายคัมภีร์ การจัดเป็น

^{๙๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๗.

^{๙๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๗.

หมวดว่าด้วยนิเทศมีเนื้อหา และสาระสำคัญของอุปสมบทกัณฑ์ กัปปินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมศีลิกัณฑ์ และกัณฑ์กัณฑ์ (เรื่องเล็กน้อย) เป็นลำดับไป และการจัดเป็นหมวดว่าด้วยคำล้งทำยผู้แต่งคัมภีร์ ได้แต่งอธิบายเรื่องของตนเองได้แต่งคัมภีร์ แล้วกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาโดยส่วนรวม

ลักษณะการประพันธ์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งได้แต่งมีลักษณะของการประพันธ์คัมภีร์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบบร้อยแก้ว (การดำเนินเรื่องแบบธรรมดา) และแบบร้อยกรอง (การดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถา) ส่วนการดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถาประพันธ์เท่าที่ผู้วิจัยได้สำรวจ และค้นพบในคัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้มีเฉพาะปฐยาวัตรฉันทเท่านั้น

หลักไวยากรณ์คัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยแบ่งออกเป็น วิธีการใช้นามศัพท์ พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่า ผู้รจนาคัมภีร์สีมาวิโสธนี มีความรู้และความเข้าใจในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ท่านได้แต่งคัมภีร์โดยใช้นามศัพท์ กิริยาศัพท์ และอัพพยศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่าและการแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในพม่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ ได้มีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนแบบเถรวาทในพะโคพม่า และอินโดจีน มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก ในครั้งนั้น พม่ามีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปรากฏว่าเมืองสะเทิมได้กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเทศพม่ามีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญอยู่ ๒ ครั้ง คือ การทำสังคายนาครั้งที่ ๕ และครั้งที่ ๖ อักษรพม่าที่ใช้เขียนภาษาบาลีเขียนจากซ้ายไปขวา รูปร่างมีลักษณะโค้งมนค่อนข้างกลม การเรียนรู้ถึงรูปอักษรพม่าอันประกอบด้วย พยัญชนะ สระ ตัวเลข ผู้ศึกษาต้องฝึกหัดเขียนสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งการประสมคำต่าง ๆ และต้องสามารถถ่ายถอดหรือปริวรรตอักษรพม่าได้อย่างถูกต้องเป็นมาตรฐานสากล การปริวรรตคำบาลีที่เขียนด้วยอักษรพม่า โดยมีการปริวรรตคำบาลีที่ไม่มีพยัญชนะสังโยค (ไม่มีตัวสะกดและตัวตาม) การปริวรรตคำบาลีที่มีพยัญชนะสังโยค (มีตัวสะกดและตัวตาม) การเขียนรูปสระจมประกอบด้วยพยัญชนะ และการเขียนพยัญชนะสังโยค

ตัวอย่างบาลีอักษรพม่า บาลีอักษรไทย และการแปลเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างคัมภีร์สีมาวิโสธนี ที่ได้ทำการยกตัวอย่างปริวรรตจากบาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรไทย และได้แปลเป็นภาษาไทยมาพอเป็นตัวอย่างโดยสังเขป ในส่วนอื่น ๆ ก็มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกัน

ส่วนความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่น ๆ คือ พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๓

การปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่า เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

การปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย โดยแบ่งออกเป็น คัมภีร์สีมาวิโสธนีที่ปริวรรตจากภาษาบาลีพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่แปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้

๓.๑ คัมภีร์สีมาวิโสธนีที่ปริวรรตจากภาษาบาลีพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย

สีมาวิโสธนี

นโม ตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสสา

สีมาวิโสธนี

วรทฺ ฺวรทฺ อคคฺ,	ทิจจํ ทิจจํว วนชฺ;
โพทกํ โพทกํ ปาณํ,	เทว'เทวํ นมาม'หํ
สนตฺ สนตฺ สทา วภูฏํ,	ปชฺ'ภเว สุตฺ;
นิพพุทฺ นิพพุทฺ ตารํ,	ธมมวโร นมาม'หํ
สุตฺ สุตฺ ภวเน ยํ,	นตฺนํ นตฺนาร'รหํ;
นรา'นรา สทา'กํสุ,	สงฆวโร นมาม'หํ
อิเจจว'มจฺจนตฺนตสสเนยฺยํ,	นตฺยมาโน รตฺนตฺตยํ ยํ;
ปุณฺญาภิวทฺธมฺ ฺมหคฺฆํ อลตฺถํ,	ตสฺसानุภาเวน หตฺนตฺราโย
วินเย สติ จิตฺเต ยํ,	สาสนํ สณฺจิตฺ ภาเว;
วินเย สติ นฺนุเจ ยํ,	วินญฺจํ สาสนํ ภาเว
ตสฺมา ทิตฺตํ มเม'ทานิ,	โชตฺยิตฺวาน สาสเน;
ภินทิตฺวา เทวพฺหํ วาทํ,	เอกึภาวํ กโรม'หํ
อตฺตูกํสฺนภาวญฺจ,	ปรวมภนภมฺปิจ;
เตสุ จิตฺตํ อเปเสตฺวา,	สาสนสฺส สฺสุทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺ
ยทฺธิ เม อีทิสฺสํ จิตฺตํ,	ภเวยฺย ปาปสฺงกปฺปา;

ปัจจุสส์ นิรเย ภย,	หีนขมาสยการณาฯ
สาสนสส สุลภ'ว	ปตถยนโต สตา'จาโร;
สंसทิสสมหิ ทานิ,	จิรั สททมม'สุทฐิยาฯ
สุทูลลภ' ลภิตวาน,	ปพพชช' ชินสาสนเน;
สมพุทฐสส วร' วาหิ,	กตวา เทวพหก'เมกิก'ฯ
สีมิวิโสธนี นาม,	นานาคณถสมาหภู;
กริสส์ เม นิสาเมนตุ,	สาธโว กวิปุงควาฯ
ปาฬี อฏฐกถญเจว,	มาติก' ปทภาชนี;
โศคาเหตุวาน ต' สพพ,	ปุนปปุน' อเสสโตฯ
อตตโนมตคณเถสุ,	ภูิกาคณธิปเทสุจ;
วินิจฉยวิมตีสุ,	มาติก' ฏฐกถาสูปีฯ
สปพ' อเสสภ' กตวา,	สंसทิตวาน เอกโต;
ปวตตา วณณนา เอสา,	โตสยนตี วิจกขณเถติฯ
พุทฐุปปาโท หิ ทูลลภ,	ตโต ปพพชชา จ อุปสมปทา จ, วุตตถเหตุ
พุท'โธ จ ทูลลภ โลก,	สททมมสวณมปี จ;
สงโฆ จ ทูลลภ โลก,	สปปุริสา'ติทูลลภาฯ
ทูลลภญจ มนุสสตต,	พุทฐุปปาโท จ ทูลลภ;
ทูลลภา ขณสมปตติ,	สททมโม ปรมทูลลภ'ติฯ

๓.๑.๑ คัมภีร์สีมาวิโสธนีปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในอุปสมบทกัณฑ์

๑. อุปสมปทาภคโธ

อิมสมิถหิ จาเน รุตฺวา พุทฺธคุณปฏิสฺยุตฺตาย กถาย วุจจมานาย สาธุนํ จิตตสมปหฺสนญฺเจว, อิมสฺเสว ปกรณสส อนุมมตฺตวจนภาวี จ ภเวยฺย, อนุมมตฺตวจนตเต จ สิทฺเถ โสตพฺพํ มลฺลิสฺสนติ, ตสฺมา พุทฺธคุณํ วณฺณยิสฺสามฯ อมหากํ กิร ภควา พรหมเทวพุทฺธมาหิ กตวา ยาว โปราณสกุยฺโคตมา มโนปณฺธิวเสน, กภูฐฺวาทนชาตกัถาหิ กตวา ยาว มชฺฌิมทีปงฺกรา วาจงควเสน มชฺฌิมทีปงฺกรปาทมูลโต ปภูฐฺวาย กายวาจงควเสน สปพฺพํ สมปิเณชฺทวา ยาว เวสฺสนตฺตรตฺตภาวา วีสติ อสงฺขยฺยยานิ ปารมิโย ปุเรนตสฺส สปพฺพญฺตถญฺญานตถาย เวย อลงฺกตํ สีสํ ฉินฺทิตฺวา เทนตสฺส สปพฺพญฺโพนฺธิสฺตตสฺส สีสํ ชมพฺพทีปวาสีนํ อุทฺธนโตปี พหุตรํ, อถฺชิตนยฺนํ อุปฺปาเฏตฺวา เทนตสฺส นยฺนํ อชฺฌากาเส คคนตเล ตาราคณโตปี พหุตรํ, ททยมฺสํ วา ทกฺขินพาทุ วา ฉินฺทิตฺวา เทนตสฺส มํสํ ฉนฺหุตฺ อภูฐฺสทสฺสาธิกสฺตสฺสทสฺส ปมาณสีเนรฺราชโตปี พหุตรํ, โลหิตํ อุปฺปาเฏตฺวา เทนตสฺส รุหิรํ จตุสุ

มหาสมุทรเทสุ อุทกโตปี พหุตรี, มหทีสทิสเส จ ภริเย ชาลีภณหาชินสทิสเส จ ปุตเต ประสั ทาสถาย
เทนต์สส คณนปลั วีตวตตาฯ เอว์ ปารมีโย ปุเรนตสเสวา

จินติต์ สตตสงเขยย์,   นวสงเขยยย'วากั;
กายวาจา จตุชยาต,   พุทตตต์ สมุปากมีตีฯ

ชาติตตก็โสตตตักยา วุตตนเยน อสุโร หุตวา พุทตตต์ จิเนตตสเสว สตตอสงเขยยานิ
วีตวตตานีฯ อติสุโร อหุตวา วาจามตตเมว นว อสงเขยยานิ วีตวตตานีฯ อติสุโร หุตวา กายงค
ววจงควเสน ปุเรนตสส จตตารี อสงเขยยานิ วีตวตตานีฯ อิมานิ จตตารี อสงเขยยานิ ที่ปงกรปาทมูล
โต ปฏฐาย เวทิตพพานีฯ สตสทสสทปมตตเก ปน อชมตตปารมี ปูริตาดิ เวทิตพพาฯ เวสสนตรตต
ภาเวน จ สตตทมหาทานั ทตวา สตตททตตุ ปลวี กเมปตวา วงกปพพต คนตวา นยนสทิสเส เทวปุตเต
พราหมณสส ทาสถาย ทตวา ทุตยทิวเส พราหมณวณณเณน อาคตสส สกทสส เทวรวณเณ อตตสมั
มทที นาม ภริยั ทตวา ตสมั ภเว อปริเมยยานิ ปุณณานิ กตวา ตโต ตุสตีปุรี คนตวา ตตถ ยาวตายุกั
จตวา ทสทิจ กทวาพสทสเสทิจ อาคนตวา เทวตาวิเสเสทิจ

กาโล เทว มหาวีร,   อุปปช มาตูกุจฉิย;
สเทวกั ตารยโนโต,   พุชณสสุ อมต ปทนต์ิฯ

ยาจियมาโน กาลั ทีปถจ เทสถจ กุลั มาตตเมวจาติ อิมานิ ปถจ มหาวิโลกนานิ วิโลเกตวา
ตุสตีปุรีโต จวิตวา มหาสมมตวัสซส โอกกากกรณเณ ปุตตานั กุสลเมภททเยน ภคินีทิวเส สทธี
อวาหกรณั สุตวา สกยา วต โภ ราชกุมารราติ โอกกากกรมหาราเชน วุตตวจนั ปวตตนิมิตต กตวา
สกยาติ ลทชานามัน ราชนมพภนตเร ปวตตสส สุโททนมหาราชสส เซฏฐมเสเลีย สิริมหามายาย
กุจฉิมิที นิพพตติตวา ทสมาสจเจเนน เทวททนครสส กปิลวตตุสส จ มชเณ ลุมพินีวเน มาตูกุจฉิโต
นิทมิตวา ซาตทททเยน อุตตราภิมุขั สตตปทวิทิตาเรณ คนตวา อณมภิวาจัน นิจฉาเรตวา ปิตร์
วณฑาเปตวา อณุกกเมเน โสฬสวสสุทเทสิกกกาลे รชชสิรี อนุภวิตวา ราหุลภททสส ซาตทิวเส นิทมิตวา
ฉพสสานิ ททกรจริยั จริตวา เวสาขปุณณมทิวเส อนุตตรั สมนาสมโพธิ์ อภิสมพุชฉิตวา ปถจ-
จตตาลีสวสสานิ เทวมณุสสานัน รตนทามัน คนเณโต วิย ธรรมรัตนวสสั วสสาเปตวา ยาว สุกทท
ปริพพาชกวินยนาทพุทททิจเจ กุสินารายอุปวภูฏเณ มลลัน สาลวเน เวสาขปุณณมทิวเส ปจจุสสมเย
อนุปาทิสเสสาย นิพพานธาตยา ปรีนิพพุเต ภควติโลกนาถे สุกทเทเน วุททปพพชิตเณ ‘‘อลั อวูโส มา
โสจิตถ มา ปรีเทวิทถ, สุมุตตา มยั เตน มหาสมเณน, อุปทททา จ โหม'อิทั โว กปปติ อิทั โว น กปป
ตี'ตีฯ อิทานิ ปน มยั ยั อิจฉิสสาม ตั กริสสาม, ยัน อิจฉิสสาม น ตั กริสสามา'ตี วุตตวจนั สลลก-
เขตวา คณปาโมกขานัน สตตณัน กิกุซสทสทสสานัน สงฆตเถโร आयสมา มหาทสสโป ธรรมสงคีตี กตวา
ปรีสุทเท ธรรมวินเย ตโต อปรภาเค วสสสทสส อจเจเนน เวสาเลีย วชชิตตตกา ทสวตถุณี ทสเสตวา
สาสนวิปตตี กโรนเต ทิสวา आयสมตยา ยสทเถเรณ กากณทกปุตเตน สมุสสาทियมาโน ทุตยสงคีตี กตวา
ตโต อปรภาเค ตถาคตสส ปรีนิพพานโต ทวินัน วสสสทานัน อุปรี อฏฐารสเม วสเส ธรรมาโสโก นาม

ราชา สกลชมพูที่ปดเล เอกรัชชาภิเสก ปาปุณิตวา พุทธสาสนเน มหนต์ ลากสกุการ ปวดเตตวา ปริ
 หีนลากสกุการา ติตถิยา อนตมโส ฆาสจฉาพหมตตมปี อลภนตา ลากสกุการ ปตถยมานา สาสนเน
 ปพพชิตวา สกานิ สกานิ ทิฏฐิตตานิ ที่เปตวา สาสนเน มหนต์ อพพุททจ มลลจ ปวดเตตสุฯ ตทา ธมมา
 โสกรณโณ ปตตาทิเสกโต สตตรสเม วสเส สฎฐิสตสทสส ภิกขุสุ สทสสภิกขุ คเหตุวา โมคคลิปุตตติสโส
 นาม สงฆเตโร มหาปวารณาย ปรบปวาทิ ภินทิตวา กถาวตถุปปกรณิ เทเสตวา ตติยธมมสังคีตี
 กตวา ปริสุทเธ ธมมวินเย สาฎฐกเถ พุทธวจนเ ธรรนเตว ปาฬียฎฐกถาสู อตถจฉายิ คเหตุวา อตตโน
 มติวเสน นานาคณณวิเสสานิ กโรนติ, เตสุ อตตโนมติวเสน อตถจฉายิ คเหตุวา การณปติรูปกั กตวา
 วุตตวจนิ สารโต สลลกเขตวา สุตตสุตตานูโลมอาจริยวาเท มุณจิตวา ปาฬียา อฎฐกถา, อฎฐกถาย จ
 ปาฬี ตพพิวธณฎฐิ สารตถที่ปนิญจ อณณานิ จ คณณวิเสสานิ อัสสนทิตวา อตตโนมตติยาปี ปุพพาปริ
 อสมานเตวา วาทปกาสน มตตเมว จเปตวา ครุกทหุเกสุ ครุกเกเยว จาตพเพปิ ครุกเ อฎฐจตวา
 เกจิ ภิกขุ นทिया อุทกุกเขปี อกตวา กโรนติฯ เหว สาสนเน ทวิธา ภินนา โหนติฯ อิทลจ ภินน
 โกสมพกขณธเก ภินนโตปี สตคฺเณน สทสสคฺเณน พลวตรเมว สาสนสส วิปตติการณตตา, ตถา ทิ น
 อิทิ มนุสสโลเก ภิกขุณเวย โหติ, ภิกขุณิ, อุปาสกมนุสसानิ, อารกขกเทวตานมปี, ตาสสิ สหายกานิ ฎุมม
 นิสสิตเทวตานมปี ตาสสิ สหายกานิ ฎุกขนิสสิตเทวตานมปี ตาสสิสหายกานิ อากาสฎฐกเทวตานมปี, ตาสสิ
 สหายกานิ จาตุมหาราชิกเทวตานมปี, ตาสสิ สหายกานิ ตาวตีสเทวตานมปี, เหว มิตตปรมปรวเสน
 ฉกามาวจรเทวตานมปี ตาสสิ มิตตานิ พรหมปารีสชชานมปีติ เหว ยาวอกนิฎฐพรหมโลกา อริยบุคคล
 จเปตวา สเพพ ปุณฺชชนา เทวมานุสสา ภินนา โหนติ, เตสสิ ภินนตตา พหุ จ ปาป ปสวติ, ตสฺมา ปาฬียา
 อฎฐกถา, อฎฐกถาย จ ปาฬี สัสสนทิตวา ตานิ ตานิ คณณวิเสสานิ จ เอกโต กตวา คจฺโคทเก น ยมฺโนทกั
 วีย มิสสิตวา เอกิถาว กตวา สิมวิโสธนี นาม กริสสามิ, ตํ สุนาถ สาธุกั มนสิกรโรธ ธมมราชสส สาวกาติ
 ฯ

ตถล พุทธูปปาโท ทูลลโภ ติ พุทธสส อุปปาทกาโล ทูลลโภ ตถา ทิ อนุปปนนกาเล พุทธ
 พุทธโรติ สทหมปี อสุตวา วิตวตตานันิ กปปานันิ คณนปถ วิตวตตาฯ พุทธการณสส ทุกกรตตี เหฎฐา
 วุตตเมวฯ

ตโต ปพพชา จ อุปสมปทาจาติ เอตถ โตปจจโย ลามกตเถ, ปณจมยตเถ วาฯ พุทธูปปาโท
 ทูลลโภ, ตมนุปปพพชชา จ อุปสมปทา จ ทูลลภาเยวาทิ อธิปปาโยฯ ยถา จ โลเก กิณฺจิทเว มหคฺขั
 อลภิตพพิ ลภิตวา วา เตน สหการีการณฎฐิ อปคคมปี มหคฺขั มหคฺขั ทูลลภั ทูลลภนฺติ วุจจติ, เหว
 เมว อติทูลลภั พุทธูปปาโท อากมม ตมนุปปพพชิตมปี ทูลลภนฺติ วุจจติ, ยถา จ นทिया อุปริมาเค
 สตตาทวฎฐลิกาทิภาเวณ อุทกปุรเณ เหฎฐา กิสฺมิณฺจิจิ จาเน ตริตุ อวิสหนฺตา อิทเมว จานันิ ทุกกรนฺติ
 วุจจติ, เหวเมว พุทธการณสส ทุกกรภาเว น ตมนุปปพพชูปสมปทาปี ทุกกรั ทูลลภนฺติ วุจจติฯ
 อณณญา พุทธภควโต ปี ปพพชูปสมปทาโวเยว เสฎฐโร ภาเวยเยฯ อถวา การณูปการวเสนาปี เหว
 วุตตนฺติ ทฎฐพพิ, ยถา เสฎฐโห คุโฬติ ตถา ทิ คุพสสปี วนปจจยา เสฎฐโห อุสสนโน, ตํ ชโน คุเพน

เสมโหติ วัตตพเพปิ การณสมมี คุเพ ผลภูตํ เสมหํ โรเปตวา เสมโห คุโฬติ วุจจติ, เอวํ การณสส
 ทุกกรตตา ทุลลเก พุทฺธูปปาเท ตมนุกรिया ปพพชชาติ ตํ มูลการณภูเต พุทฺธูปปาเท โรเปตวา ทุลลภา
 ปพพชชาติ วุจจติฯ พุทฺธูปปาทกาเลปิ พุทฺธทสสนํ ทุลลภเมว, อนุปฺปนนกาเล ปน ปเคว, สพพชเนสุ
 นวมชนตตา จ ตถา ทิ मिलकुत्तेसोरुपภูมिอสนถตตนิรยเปตติรจฉานภูมีสุ ชายมาเนสุ วา มชฌิมเทเส
 ชายมาโนปิ มิฉฉาทิภูจิจูตา วา, สสมาทิภูจิกุเล ชายมานาปิ จकुโสตวิกถลาเวน องควิกถลา วา
 พุทฺธทสสนํ น อรหนติ, ทสสนมปี ทสสนมตตเมวฯ สุปณณนาคราชาทินํ ตสมมี ภเว มคคผลภากิโน น
 โหนติ, โหนติ เจตถฯ

“ปัจจนตโซ อรุปีโน,	วิกถงโค อสนถโว;
มิฉฉาทิภูจิจูตา,	เปโต เนรยโกปิจฯ
เอเต อฏฐกขณา วุตตา,	พุทฺธเณนาทิจพนธฺนา;
พุทฺธูปปาโท ขโณ เอโก,	นวมิมติ ปวุจจตีติ”ฯ

ปพพชชาติ เจตถ สามถถเนน วุตเตปิ สามเนรราว อธิเปตตา, อุปสมปทา จาติ วิสุ วุตตตตา
 ๗ สามเนรราว จ นาม พุทฺธํ สรณํ คจฉามิตยาทินา ติกขตตุ วตวา อุโกโตสุทฺธิวเสเนว สามเนรภูมิมิ
 ติภูจฺจุนตีฯ ทสสีลานิ ปน เตสํ สิกขาปทมตตเมวฯ ตานิ ปาฬิวเสน อสกุโกนโต อตถวเสน “อิทถจ
 สมหาทาย วัตเตหิ”ติ อจิจฺจิตฺตุมปี วภูจฺจิตฺเตวฯ อิธ วัตตพเพ นตฺถิฯ อุปสมปทา ปน อฏฐวิธา โหนติ เอหิ
 ภิกขุอุปสมปทา, สรณคฺคณูปสมปทา, โอวาทปฏิกคฺคณูปสมปทา, ปญหาพฺยาการณูปสมปทา,
 อฏฐครุจฺจมมปฏิกคฺคณูปสมปทา, ทูเตนูปสมปทา, อฏฐวาจิกูปสมปทา, ถตติจตฺตถูปสมปทา จาติฯ
 ตตถ ภควา เอหิ ภิกขุภาวาย อุปนิสฺสยสมปนนํ ปุคฺคํ ทิสฺวา รตตปัสสุกฺกนตฺโรโต สุวณณวณณ
 ทกขินทตถํ นีหริตฺวา พรหมโฆสํ นิฉฉาเรนโต “เอหิ ภิกขุ จร พรหมจริยํ สสมา ทุกขสส
 อนตฺกิริยาเย”ติ วัตติฯ ตสฺसानนตฺรเมว คิหิสิคํ อนตฺรธาเยตฺวาฯ

ติจิวรณจ ปตโต จ,	วาสิ สุจิจ พนธฺน;
ปฺริสสาวนมฺภูเจเต,	ยุตตโยคสส ภิกขุโนตีฯ

เอวํ วุตเตหิ อฏฐทฺธิปริกขาเรหิ สรีเร ปฏิมุตโตเยว วสสสติกถเถโร วิย อิริยาปถสมปนน
 พุทฺธจจริยโก พุทฺธูปชฌายโก สสมาสมพุทฺธํ วนทมาโนว ติภูจฺจติฯ อโย เอหิ ภิกขุอุปสมปทา นามฯ ภควา
 ทิ ปฐุมโฬธิยํ เอตสมมี กालเอหิ ภิกขุอุปสมปทาย เอว อุปสมปทาเทติฯ ตานิ ปน ปญจวคฺคิยาทโย
 องคฺคฺคิมาลตฺเถรปฺริโยสานาฯ

ตีณิสตํ สทสสนจ,	จตตาลีสิ ปุณาปโร;
เอโก จ เถโร สປປณโณ;	สพเพ เต เอหิ ภิกขุภาติฯ

เอเต วินยปิฏเก นิตฺทิกฺกเ เอหิภิกขุ นาม วินยปิฏเก อนิตฺทิกฺกจา ปน ติสตปฺริวารเสล
 พฺราหมณาทโยฯ

สตตวิส สทสฺसानิ,	ตีณิเยว สตานิ จ;
------------------	------------------

เอเต ทิ สฟเพ สงฆาตา, สฟเพ เต เอหิกิฏกาติฯ

ตํ สฟพํ สมปิณฑเตตวา อฏฐวีสสหัสสานิ ฉสตานิ เอกจตตาลีสุตตราणि จ โหนติฯ ปจมโพธิจ
นาเมสา วีสตีวสุสานิ โหนติฯ

ภควา ทิ อนุตตรํ ฌมมจกํ ปวตเตตวา อฏฐารสโกฏีพราหมณานํ อมตํ ปาเยตวา ปจมวสุสํ
วลีฯ ทุติยตติยจตุตถวสุเสสุ ราชคเห เวฬุวนวิหาเร วสุสํ วลี, ภควา ทิ อาสาฬหิณภขตตปุณณมีย์
พาราณสียา อีสิปตเน มิคทาเย ปฐมวสุสํ วลีตวา ผคคุณมาเส ผคคุณปุณณมีย์ ราชคหํ ปตวา
พิมพิสารรณญา การิเต เวฬุวน วิหาเร เอกมาสมตตํ วลีตวา จิตรมาเส วีสตีชีณาสวสหัสสปริวุโต
กปิลวตถุ คนตวา อสีติยา ญาตีสหสสานํ มขเณ วิปปปฏิปนนานํ ราชูนํ มตถเก ปัสุรชํ โอภิริตวา เต
วณฑาเปตวา โปกขรวรสสจจ วสสาเปตวา ตมาคम्म อสีติยา ญาตีสหสสานํ เวสสนตฺร ชาตกํ กเถตวา
ราหุลมาตฺรมาคम्म จนทกีนนรีชาตกจจ กเถตวา ปิตฺรํ อนาคตามิผล ปติฏฐาเปตวา ราชคหเมว
อาคนตวา วาสํ กปเปสิ, เตน วุตตํ ทุติย ตติย จตุตถ วเสสสุ ราชคเห เวฬุวนวิหาเร วสุสํ วลี’ติฯ
ปญจเม ปน เวสาลียํ เอกวาสํ วลีฯ ฉฏฐเ มกุหปพเพเต เอกวาสํ วลีฯ ปุณโณ วา ตตถฯ ตตรายํ
อนุพุพิภกา สุนาปรนตฺรฏฐเ กิร เอกสมิ วาณิขกคาเม เทว ภาตโรฯ เตสุ กทาจิ เขฎโฐ ปญจสภ
สตานิ คเหตุวา ชนปทํ คนตวา ภณทํ อาหารติ, กทาจิ กนิฏโฐฯ อิมสมิ ปน สมเย กนิฏฐิ ฆเร จเปตวา
เขฎฐภาติโก ปญจ สภฐสตานิ คเหตุวา ชนปทจาริกํ จรโนต อนุพุเพน สวตถิ ตวา เขตวนสส
อวิทุเร ปญจสภฐสตานิ ฐเปตวา ภูตตปาตฺรโรส ปรีชนปริวุโต ผาสุภฐฐาเน นิสีทิฯ เตน จ สมเยน
สวตถิवासิน ภูตตปาตฺรโรสา อุโปสถจคานิ อธิฏฐาย สุภฐฐตฺรโรสจจ คณฐปุปผาติหตถา เยน พุทโธ,
เยน ฌมโม, เยน สงโฆ, ตนนินนา ตโปปณา ตปพภรธา หุตวา ทิกขินทวาเรน นิภขมิตวา เขตวนํ
คจจฉนติฯ โส เต ทิสฺวา ‘‘กหํ อิม คจจฉนติ’’ติ เอกํ มนุสฺสํ ปุจฺฉิฯ ก็ ตวํ อโยย น ชานาสิ, โลก
พุทฺธมมสงฆตฺรณานิ นาม อุปปนนานิ, อิจฺจว มหาชโน สตถุสนติเก ฌมมกถํ โสตุ คจจฉตีติฯ

ตสฺส ‘‘พุทโธ’’ติ วจนํ ฉวิจจมาทินิ ฉินทิตวา อฏฐิมิถขํ อาหจจ อฏฐาสิฯ อถ อตตโน
ปรีชนปริวุโต ตาย ปรีสายสทฺธิ วิหารํ คนตวา สตถามฐุสสเรน ฌมมํ เทเสนตสฺส ปรีส ปรีชนเต จิโต
ฌมมํ สุตวา ปพพชชาย จิตตํ อุปปาเทสิฯ อถ ตถาคเตน กาลํ วิทิตวา ปรีสาย อโยยชิตาย สตถารํ
อุปสงกมิตวา วนทิตวา สวตนาย นิมนตเตตวา ทุติยทิวเส มณทปํ กเรตวา อาสนานิ ปญญาเปตวา
พุทฺธปมุขสส สงฆสส มหาทานํ ทตวา ภตตกิจจาวสาเน ภควา อนุโมทนํ กตวา ปกกมิฯ ภูต
ปาตฺรโรส อุโปสถจคานิ อธิฏฐาย ภณทาคาริกํ ปกโกสาเปตวา ‘‘เอตตกํ ภณทํ วิสสชชิตํ เอตตกํ ปน น
วิสสชชิต’’นติ สฟพํ อาจิกขิตวา ‘‘อิมํ สาปเตยยํ มยหํ กนิฏฐสส เทหิ’’ติ สฟพํ นิโยเตตวา สตถ
สนติเก ปพพชิตวา กम्मฏฐานปรายโณ อโหสิฯ อถสส กम्मฏฐานํ มนสิโกโรนตสส กम्मฏฐานํ น
อุปฏฐาติ, ตโต จินเตสิ ‘‘ออย ชนปโท มยหํ อสปปาโย, ยันฺนทานํ สตถุ สนติเก กम्मฏฐานํ คเหตุวา
สภฐฐานเมว คจจฉย’’นติฯ อถ ปุพฺพณสมเย ปิณฑาย จริตวา สายนสมเย ปฐิสลลانا วุฏฐิโต
ภควนตํ อุปสงกมิตวา กम्मฏฐานํ กถาเปตวา สตถา สีหนาทํ นทิตวา ปกกมิฯ อถ โข आयสฺมา

บุญโณสุณาปรนตรภูจํ ปตฺวา สมมตปพฺพตํ นาม ปวีสิตฺวา วาณิขกคามํ ปิณฺฑทาย ปาวิสิฯ อถ นํ
 กนิฏฺฐภาตา สเคหํ เนตฺวา ภิกฺขํ ทตฺวา “ภนฺเต อณฺณตถ อคนฺตฺวา อิเชว วสฺธา”ติ ปฏฺิณฺณํ การฺเตตฺวา
 วสาเปสิฯ ตโต สมฺพุทฺทคิริวิหารํ นาม อคฺมาสิฯ ตตถ สมฺพุทฺทวິจิโย อาคนฺตฺวา อยฺกณฺฎปาสาณฺสุ
 ปหริตฺวา มหาสพฺทํ โกรณฺติฯ เถโร กมฺมภูจฺฉานํ มนสิกรฺโรนฺโต น ฝาสฺสุวิหาโร โหตีติ สมฺพุทฺทํ นิสพฺทํ กตฺวา
 อธิฏฺฐาสิฯ ตโต มาตุลคิริ นาม อาคฺมาสิฯ ตตถ สกฺกณฺสงฺโฆ อฺสุสนฺโน รตฺติยจ ทิวา จ สพฺโท เอโก พพฺโธ
 โหตีฯ เถโร “อิทํ ฐานํ อฝาสฺกนฺติ ตโต มกฺขการามวิหารํ นาม คโตฯ

โส วาณิขกคามสฺส นาติทุโร นาจฺจาสนฺโน คมนาคมนสมฺปนฺโน วิวิตโต อปฺปสทฺโทฯ เถโร
 “อิทํ ฐานํ ฝาสฺก”นฺติ ตตถ รตฺติภูจฺฉานทิวาฐานเณ จงฺกมฺนาทีนึ การฺเตตฺวา วสฺสํ อฺปกจฺฉตฺติฯ เหวํ จตุสฺสุ
 จาเนสฺสุ วิหาสิฯ อเถกทิวสํ ตสมึเยว อนฺโตวสฺเส ปญฺจวาณิขกสถานึ “ปรสมฺพุทฺทํ คจฺฉามา”ติ นาวาย
 ภณฺฑํ ปกฺขิปิสิฯ นาวาโรหนทิวเส เถรสฺส กนิฏฺฐภาตา เถโร โภเชตฺวา เถรสฺส สนฺติเก สิกฺขาปทานึ
 คเหตุตฺวา คจฺฉนฺโต “ภนฺเต มหาสมฺพุทฺโท นาม อสฺสพฺุทฺทเยโย จาเนกนฺตราย โจ, อเมห อวาชฺเชยฺยาถา”ติ
 วตฺวา นาวํ อารูยฺหิฯ นาวา อุมิขเวณ คจฺฉมาณา อณฺณตฺรํ ทีปํ ปาปุณฺนิฯ มนฺุสสา “ปาตฺราสํ กริสฺสามา”
 ติ ทีปเก โอตินฺณนาฯ ตสมึ ทีปเก อณฺณํ กิลฺลิจิ นตฺถิ, จนฺทนวนเมว อโหสิฯ อเถโก วา สียา รุกฺขํ
 อาโกฏฺเตตฺวา โลหิตจฺนทฺนภาวํ ญตฺวา “โภ มยํ ลากตฺถาย ปรสมฺพุทฺทํ คจฺฉามา, อิตฺโต จ อุตฺตริ ลากา นาม
 นตฺถิ, จตฺรจฺจคฺลุมตฺตาปี ฆฏฺิกา สตฺสทฺสสํ อคฺฆตฺติ, สํหาเรตฺตพฺพกยฺตฺตํ ภณฺฑํ หาเรตฺวา คจฺฉามา”ติฯ เต
 ตถา กริสฺสุ จนฺทนวนเณ อธิวตฺถา อมนฺุสสา กุชฺฉิตฺวา อิมฺเหติ อมหากํ จนฺทนวนํ นาสิตํ, ฆาเตสฺสาม เเน”ติ
 จินฺเตตฺวา น อิมฺเสสุ ฆาฏฺิเตสฺสุ สพฺทํ เอกกฺกณฺปิ ภวิสฺสติ, สมฺพุทฺทมฺขเณ เเนสํ นาวํ โอสีเทสฺสามา”ติ อาหํสุฯ
 อถ เตสํ นาวํ อารูยฺห มฺหุตฺตํ คตฺถาเลเยว อฺปปาทิกํ อฺปปุจฺจาเปตฺวา สยมฺปิ เต อมนฺุสสา ภายานกานึ
 รูปานึ ทสฺสยิสิฯ ภีตา มนฺุสสา อตฺตโน เทวตา นมฺสสนฺติฯ เถรสฺส กนิฏฺฐโจ จุฬปฺุณฺณกฺกมฺพิโก “มยฺหํ
 ภาตา อวสฺสโย โหตุ”ติ เถรสฺส นมฺสสมานो อภูจฺฉาสิฯ เถโร ปี กิร ตสมึเยว ขเณ อวาชฺเชตฺวา เตสํ
 พยฺสนปฺปตฺตี ญตฺวา เวหาสํ อฺปปตฺติตฺวา อภิมฺุโข อภูจฺฉาสิฯ อมนฺุสสา เถโร ทิสฺวา “อฺยยปฺุณฺณตฺเถโร
 เอหี” ติ ปกฺกมึสิฯ อฺปปาทิกํ สนฺนิสีทิฯ เถโร “มา ภายถา”ติ เตสํ อสฺสาเสตฺวาว กหํ คนฺตุกามตฺถา”
 ติ ปุจฺฉิฯ “ภนฺเต อมหากํ สกฺกจฺฉานเมว คจฺฉามา”ติ เถโร นาวํ ฝเล อกฺกมิตฺวา “เอเตสํ อิจฺฉิตฺฐจฺฉานํ
 คจฺฉตฺตู”ติ อธิฏฺฐาติฯ วาณิชา สกฺกจฺฉานํ คนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี ปุตฺตทารสฺส อาโรเจตฺวา “เอถ เถโร สรณํ
 คจฺฉามา”ติ ปญฺจสถานึ อตฺตโน อตฺตโน ปญฺจมาตุคฺคามสเตหิ สทฺธิํ ตีสิ สรณฺเสสุ ปติฏฺฐาย อฺปาสกตฺตํ
 ปฏฺิเวเทสุฯ

ตโต นาวาย ภณฺฑํ โอตาเรตฺวา เถรสฺส เอกํ โโกฏฺฐาสิ กตฺวา “อฺย ภนฺเต ตุมหากํ
 โโกฏฺฐาโส”ติ อาหํสุฯ เถโร “มยฺหํ วิสุ โโกฏฺฐาสกิจจํ นตฺถิ”ฯ สตถา ปน ตุมเหหิ ทิฏฺฐปฺุพฺโพ”ติฯ น
 ทิฏฺฐปฺุพฺโพ ภนฺเต”ติ, เตนหิ อิมินา สตถุ มณฺุชฺลมาฬํ โกรธา เอวํ สตถารํ ปสฺสิสฺสถาติ เต สาธุ ภนฺเต”ติ
 เตน จ โโกฏฺฐาเสน อตฺตโน จ โโกฏฺฐาเสน มณฺุชฺลมาฬํ กาทุ อารภึสิฯ สตถา กิรสฺส อารทฺธกาลโต
 ปฏฺุชฺฉาย ปรีโภคํ อกาสิฯ ตโต มนฺุสสา รตฺตี โอภาสํ ทิสฺวา “มเหสฺกฺขา เทวตา อตฺถิ”ติ สยณํ กริสฺสุฯ

อุปราสกา มณฑลมาพยจ ภิกขุสงฆสส เสนาสนานิ จ นิฏฐเปตวา ทานสมภารํ สุขเขตวา “กตํ ภนเต อมเหติ อตตโนกัจจํ, สตถารํ ปกโกสธา”ติ เถรสส อาโรเจสุฯ เถโร สายนุหสมเย อธิยาสาวตถิ ปตวา “ภนเต วาณิขคามวาสีโน ตุมเห ทฎฐกามา, เตสํ อุนกมปํ กโรธา”ติฯ ภควา อธิวาเสสิฯ เถโร ภควโต อธิวาสนํ วิทิตวา สกภูจันเมว ปจจาโคโตฯ ภควา อานนทตเถโร อามนเตสิ “อานนท เสว สุนาปรนเต วาณิขคามเ ปิณชทาย จริสสาม, ตวํ เอกุนปยจสตันํ ภิกขุณํ สลากํ เทหิ”ติฯ เถโร สาธุ ภนเต”ติ ภิกขุสงฆสส ตมตถํ อาโรเจตวา “จาริกา สลากํ คณหนตุ”ติ อาหาฯ ตํ ทิวสํ ภูณทธานตเถโร ปจมี สลากํ อคคโหติฯ วาณิขคามวาสีโนปิ “เสว กิร สตถา อากมิสสตี”ติ ความมชเเม มณฑปํ กตวา ทานคคํ สุขชัยสุฯ ภควา ปาโตว สริรปฏิชคคณํ กตวา คนธกฺขิ ปวิสิตวา ผลสมาปตตี อปเปตวา นิสีทิฯ สกกสส ปณชุกมพลสิลาสนํ อุน्हํ อโหสิฯ โส ก็ อิทนติ อาวชเขตวา สตถุ สุนาปรนตคมนํ ทิสวา วิสุกมมํ อามนเตสิ “ตาท อชช ภควา ตีณิ มตตานิ โยชนสตานิ ปิณชทาจารย์ คมิสสตี, ปยจ ภูฎาคาร สตานิ มาเปตวา เขตวนทวาร โกฏจรมตถเก คมนสชชานี กตวา ฐเปหิ”ติ, โส ตถา อกาสิฯ

ภควโต ภูฎาคารํ จตุมุขํ อโหสิ, ทวินนํ อคคสาวกานํ ทวิมุขํ, เสสานํ เอกมุขํ, สตถา คนธกฺขิโต นิภขมม ปฎิปาฎิยา ฐูปิต ภูฎาคาเรสุ จฐรภูฎาคารํ ปาวิสิฯ เทว อคคสาวเก อาทิ กตวา เอกุนปยจภิกขุสตันิปี ภูฎาคารํ คนตวา นิสินนา อเหสุ, เอกํ ตจจจภูฎาคารํ อโหสิฯ ปยจปี ภูฎาคารส ตานิ อากาเส อุปปตีสุฯ สตถา สจจพนรปพพตํ นาม ปตวา ภูฎาคารํ อากาเส ฐเปตวา ตสมิ ปพพเต สจจพนโร นาม มิจฉาทิฏฐิ, โส มหาชนํ มิจฉาทิฏฐิ อุกคณหาเปนโต ลากคคยสคคปตโต หุตวา วสติ ฯ อพภนตเร จสส อนนตจาฎิยํ ปทีโป วิย อรหตตสส อุปนิสสโย ชลติ, ตํ ทิสวา “ธมมสส กเถสสามิ”ติ คนตวา ธมมํ เทเสติฯ ตาปโส เทสนาปริโยसाने อรหตตํ ปาปุณิฯ มคเคเนวสส อภิญญา อาคตา, เอหิ ภิกขุ หุตวา อธิธมยปตตจิวโร ภูฎาคารํ ปาวิสิฯ ภควา ภูฎาคารคเตหิ ปยจหิ ภิกขุสเตหิ สหธิ วาณิขคามํ คนตวา ภูฎาคารานิ อทิสสมานานิ กตวา วาณิขคามํ ปาวิสิฯ วาณิชา พุทฐปมุขสส ภิกขุสงฆสส มหาทานํ ทตวา สสตถารํ มกุฬการามํ นยีสุฯ สตถา มณฑลมาพํ ปาวิสิฯ มหาชนโน ยาว สตถา ภาตตทรถํ ปฎิปปสสมเถติ, ตาว ปาตราชสํ กตวา อุโปสถงคานิ สมาทาย คนธยจ ปุผยจ อาทาย ธมมสวณตถาย อารามํ ปจจาคุมาลีฯ สตถา ธมมํ เทเสสิฯ มหาชนสส พนธนา โมกโข ชาโต, มหนตพุทฐโกลาหลํ อโหสิฯ สตถา มหาชนสส สงคหตถํ กติปาหํ ตเตถว วสิ, อรุณํ ปน มหาคนธกฺขิณํ เยว อฎฐเปสิฯ

ตตถ กติปาหํ วสิตวา วาณิขคามเ ปิณชทาย จริตวา “ตวํ อีเชว วสาหิ”ติ ปุณณตเถโร นีวตเตตวา อนตเร นมมทานที นาม อตถิ, ตสสา ตีรํ อคมาสิฯ นมมทานาคราชา สตถุ ปจจุคคนตวา นาคภวนํ ปเวเสตวา ตินณํ รตนานํ สกการํ อกาสิฯ สตถา ตสส ธมมํ กเถตวา นาคภวนา นิภขมิฯ โส “มยหํ ภนเต ปริจริตพพํ เทธา”ติ ยาจิฯ ภควา นมมทานทีตีเร ปทเจตยิํ ทสเสสิฯ ตํ วิจีสุ อากหาสุ ปิธยติ วิจีสุ คตาสุ วิวรรติ, มหาสกการปตตํ อโหสิฯ สตถา ตโต นิภขมม สจจพนรปพพตํ คนตวา สจจพนธํ อาห “ตยา มหาชนโน อปายมคเค โอตาริโตฯ ตวํ อีเชว วสิตวา เอเตสํ ลทฐํ วิสสชชวาเปตวา

นิพพานมคเค ปติภูชาเปหิ’’ติฯ โสปี ปริจจริตพพ์ ยาจิฯ สตถา ขนปิภูจิปาสาณ อลลมตติกปิณทมิหิ
 ลณณัน วิย ปทเจตีย์ ทเสสสิฯ เอวฺ สุนาปรนตฺรภูเจเยว เทว จกฺกรตฺนเจตียานิ ยาวาสานนตฺรธานัน
 ปติภูชาเปสิฯ สตตเม ปน วสเส สวตถีย์ กณทฺมพฺรูกฺขมุเล ติตถิ มทฺทนํ กโรนโต ยมกปาฏิหาริยํ กตฺวา
 ทสสิ จกฺกวาพสทสเสหิ อาคตानํ เทวตानํ มาตฺรํ กายสฺกฺขี กตฺวา อภิธมฺมํ เทเสนฺเต ตาวตีสภวเน
 ปาโรจจตตกฺมุเล ปณฺฑกฺมพลสิลาयํ วสฺสํ วสิฯ อภูจเม สํสูมารนคเร เอกวสฺสํ วสิฯ นวเม โกสมพิยํ
 เอกวสฺสํ วสิฯ ตทา ภาทีย, กิมิโล, ภคฺ, อานนโท, อนฺรุทฺโธ, เทวทตฺโต, จาติ ฉ ขตติยา ปพฺพชฺสีฯ เตสํ
 วิตถาโร ธมฺมปเท อาคโตฯ ทสเม ปน วสเส ปาสิเลยยาคาเม ทกฺขิณวณสณฺฑเท ภาทฺทสาละมุเล
 ปาสิเลยเยน หตฺธินา อุปฺภูจียมาโน ฆาสุกํ วสฺสาวาสํ วสิฯ เอกาทสเม นาลนฺธพฺราหฺมณคาเม เอกวาสํ
 วสิฯ ทฺวาทสเม เวรณฺชายํ เอกวาสํ วสิฯ ทฺวจฺจริตฺสส วิปากํ อนฺุภวมาโน, ภควตา กิร ฆุสฺสสฺส ภควโต
 กाले สวากานํ วจฺิทฺจฺจริตฺวเสน กตฺตฺปจิตฺสส อุกฺสฺลกมฺมสฺส ตทา ลโทธกาสวเสน อุปฺภูจิตตฺตา
 เวรณฺชพฺราหฺมณเณ นิมนฺติโตปี สมานो มาราวภฺภูณวเสน อสฺลลเกขตฺวา อสฺสวาณิขกานํ นิพฺพชฺวตฺต
 สงฺเขเปน ปณฺณตฺตํ ปตฺถปตฺถมฺมลกํ ยวตณฺฑุลเมว เตมาสํ ภูยชฺติ, วุตฺตยเหตํ อปทานาฯ

‘‘ฆุสฺสสฺสหาปาวจเน,   สวเก ปริภาสิสฺสํ;
 ยวํ ขาทถ ภูยชฺถ,   มาจ ภูยชฺถ สาลิโนฯ
 เตน กมฺมวิปาเกน,   เตมาสํ ขาทิตํ ยวํ;
 นิมนฺติโต พฺราหฺมณเณ,   เวรณฺชายํ วสิ ตทาติ’’ฯ

เตน วุตฺตํ ‘‘ทฺวาทสเม เวรณฺชายํ เอกวาสํ วสิฯ ทฺวจฺจริตฺสส วิปากํ อนฺุภวมาโน’’ติฯ เตรสเม
 ขาลิยปพฺพเต เอกวาสํ วสิฯ จตฺตฺทสเม สวตถีย์ อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे เขตฺวณวิหาเร ปจฺมวาสํ
 วสิตฺวา ปนฺนรสมเ วสฺเส ฌาติชนสงฺคหตฺถํ กปิลวตฺถุ คนฺตฺวา เอกเมว วาสํ กปฺเปสิฯ โสพสมเ วสฺเส
 อาพวกฺยทฺทมนตฺถํ อคฺคาพวินคเร เอกวาสํ วสิฯ สตฺตฺรสมเ วสฺเส ราชคฺหมเ นีวตฺติตฺวา วาสํ กปฺเปสิ
 ฯ อภูจารสมเ วสฺเส ขาลิยปพฺพตฺเมว นีวตฺติตฺวา วสิฯ เอกฺนวิสฺติเมปี วสฺเส ตตฺถเว ขาลิยปพฺพตฺเมว วสิ
 ฯ วิสฺติเม วสฺเส ราชคฺทสส อวิทฺุเร ภิสนเเก เกสฺกถวณสณฺฑเท วาสํ กปฺเปสิ’’ติ อิมานิ วิสฺติ วสฺसानิ
 ปจฺมโพธิตี เวทิตฺพพานิฯ เอตฺสมี กाले เอหิภิกฺขุปสฺมปทายเอว อุปสมฺปาเทสิตี เยภฺยเยน ภควนฺตํเยว
 อุทฺทิสฺส อจฺจริยฺุขฌายํ กตฺวา เอหิภิกฺขุ ภาวมาปนฺเน ปุณฺณวณฺฑปฺคฺคฺเลเยว สนฺธาย วุตฺตํ, อณฺเณสมปี
 อริยภาวมนาปนฺนानํ สฺุทินนาทินํ วา ยมกปาฏิหาริเย ปสิทิตฺวา आयสมฺโต สาริปฺตฺตตฺถเรสฺส สนฺติเก
 ปพฺพชิตานํ ปุพฺเพ กสฺสปฺพุทฺธกाले วคฺคฺลิกฺภูตฺพุพฺพานํ ปณฺจณนํ ภิกฺขุสฺตานํ เถรสเสว สนฺติเก ปพฺพชิต
 ภาวสฺส ทิสฺสนโต เตน วุตฺตํ ‘‘ภควา หิ ปจฺมโพธิยํ เอตฺสมี กाले เอหิ ภิกฺขุปสฺมปทาย เอว
 อุปสมฺปาเทสิ’’ติฯ อโธ ปเรสุ ปน ปณฺจวิสฺติวสฺเสสุ อนาถปิณฺฑิกเณ การิตे เขตฺวณมหาวิหาเร เอกฺน
 วิสฺติวสฺสวาสํ วสิฯ วิสาขาย สตฺตวิสฺติ โกภูณปริจฺจาเคน การิตे ปุพฺพารามे ฌพฺพสฺสานิ วสิฯ ทฺวินนํ
 กุลานํ คุณฺมहतฺตํ ปฺภูจจ สวตถีย์ นิสฺสาย ปณฺจวิสฺติ วสฺसानิ วาสํ วสิฯ อนฺติเม ปน วสฺเส เพพฺวคาเม

วสีตวา มรณนตिका เวทนา อุปฺปชฺชิ, อายุสงฺขาโรสฺสชฺชนนฺจ ตตฺถ อกาสิฯ อิมานิ อिธ นาธิเปตฺตานิ, ภควโต วสสกกมฺขานนตฺถเวย วุตฺตนาติฯ

สรณคฺคณฺอุปสมฺปทา นาม “พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ” ตฺยาทินา ติกฺขตฺตฺ วาจํ ภินฺทิตฺวา วุตฺเตหิ ตีหิ สรณคฺคเนหิ อุปสมฺปนฺโนฯ

โอวาทปฏิกฺคหณฺอุปสมฺปทา นาม “ตสฺมา ติทฺเต กสฺสเป เหวํ สิทธิตฺตพฺพํ ติทฺตพฺพเมว หิ โรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฺภุจฺติ ภาวิสฺสติ เถเรสุ นเวสุ มชฺฉิมฺเมสุ จาติ, เหวณฺหิ เต กสฺสเป สิทธิตฺตพฺพํ ตสฺมา ติทฺเต กสฺสเป เหวํ สิทธิตฺตพฺพํ ยํ ภินฺทิจิ รมฺมํ โสสฺสามิ กุสฺลุปฺสณฺหิตํ สพฺพนฺตํ อภฺฐึ กตฺวา มนฺสิกตฺวา สพฺพเมว เจตฺโส สมฺนนาหริตฺวา โอหิตฺโสโต รมฺมํ โสสฺสามิตฺติ, เหวณฺหิ เต กสฺสเป สิทธิตฺตพฺพํ ตสฺมา ติทฺเต กสฺสเป เหวํ สิทธิตฺตพฺพํ สาตฺสหคฺตํ เม กายคฺคา สตี น ชหิสฺสตีติ, เหวณฺหิ เต กสฺสเป สิทธิตฺตพฺพนฺติ อิมินา โอวาทปฏิกฺคเณน มหากสฺสปตฺเถรสฺส อนฺุญญาตฺอุปสมฺปทา นามฯ

ปฺลหาพฺยากรณฺอุปสมฺปทา นาม โสปากสฺส อนฺุญญาตฺอุปสมฺปทา, ภควา กิริ พุทฺพาราเม อนฺุจกฺมณฺโต โสปากสฺสามเณรํ “อุทฺธมาตฺกสฺสณฺวาติ วา โสปาก รุปฺสณฺวาติ วา อิมเ รมฺมา นานตฺถา นานาพฺยณฺชานา, อุทฺทาหุ เอกตฺถา พฺยณฺชนเมว นาน” นฺติ ทสฺสอฺสุภฺนิสฺสตีเต ปฺลเห พุจฺฉิฯ โส เต พฺยาภาสิฯ ภควา ตสฺส สาธุกาโร ทตฺวา “กตฺิวสฺโสสิ ตฺวํ โสปากา” ติ พุจฺฉิฯ “สฺตตฺวสฺโส อหํ ภควา” ติ, “โสปาก ตฺวํ มม สพฺพณฺญตฺตณฺวาเณน สหฺธิ สํสนฺหิตฺวา ปฺลเห พฺยาภาสิ” ติ อารทฺวจิตฺโต อุปสมฺปทํ อนฺุชานาติ, อยํ ปฺลหาพฺยากรณฺอุปสมฺปทาฯ

อภฺฐวาทิจิอุปสมฺปทา นาม ภิกฺขุณฺิยา ภิกฺขุณฺิสงฺฆโต ญตฺติจตฺตเณน ภิกฺขุสงฺฆโต ญตฺติจตฺตเณนาติ อิมหิ ทฺวีหิ กมฺเมหิ อุปสมฺปทาฯ ญตฺติจตฺตกมฺมุอุปสมฺปทา นาม ภิกฺขุณฺํ เอตฺรหิ อุปสมฺปทา, อยเมว อิธธาธิเบปฺตา, สมฺปตฺติวิปฺตฺติวเสณ สมภฺวาโตฯ กสฺมา เหส อุปสมฺปนฺโน นามาติฯ สมคฺเคน สงฺเขน ญตฺติจตฺตเณน กมฺเมน อุกุเปเน ฐานารเณน อุปฺริภาวํ สฺมาปนฺโน ปตฺโตติ อุปสมฺปนฺโน, เสฏฺฐกาโร ปตฺโตติอฺตโถ ตถา หิ คิหิภาวโต สฺมาเนรภาโว เสฏฺฐโ จ นาม, ตโตปิ อุปสมฺปนฺนภาโวเวย เสฏฺฐโ จ ตตฺถ สมคฺเคน สงฺเขนาติ สพฺพนฺติเมน ปริยาเยน ปฺลจวคฺคกรณฺเีย กมฺเม ยาวตฺิกา ภิกฺขุ กมฺมปฺตฺตา, เตสํ อาคตฺตตา ฉนฺทารหานํ ฉนฺทสฺส อาหฺภูตฺตา, สมมุขีภฺภูตฺตานนฺจ อปฺปฏิโกสฺนโต เอตฺสมี กมฺเม สมคฺคภาวํ อุปคฺเตนฯ ญตฺติจตฺตเณนาติ ตีหิ อนฺุสาวนาหิ เอกาย จ ญตฺติยา กตฺตพฺเพนฯ เอตฺถ จ ภินฺทิจาปิ ญตฺติ สพฺพปจฺมํ วุตฺตา, ติสฺสนนฺํ ปน อนฺุสาวนानํ อตฺถพฺยณฺชนเกทภาวโต อตฺถ พฺยณฺชนภินฺนา ญตฺติ ตาสํ จตฺตณฺติ กตฺวา ญตฺติจตฺตณฺติ วุจฺจติฯ กมฺเมนา ติ รมฺมิเกน กมฺเมน, วินยกมฺเมนาติอฺตโถฯ อุกุเปเนฯ ติ วตฺถุ ญตฺติ อนฺุสาวน สีมฺ ปริสฺสมฺปตฺติ สมฺปนฺนตฺตา อโกเปตฺตพฺพตํ อปฺปฏิโกสฺติตฺตพฺพตฺตณฺจ อุปคฺเตนฯ ฐานารเเนนา ติ การณารเเนน, สตฺถุสฺสณารเเนนาติ อตฺโถฯ เอเตหิ การเณหิ เสฏฺฐกาโรวามฺปนฺโนติ อตฺโถฯ ตตฺถ สมฺปตฺติวิปฺตฺติวเสณ สมภฺวาโต ติ วตฺถุสมฺปตฺติ ญตฺติสมฺปตฺติ อนฺุสาวนสมฺปตฺติสีมฺสมฺปตฺติปริสฺสมฺปตฺติวเสณ ปฺลจหิ สมฺปตฺติหิ อุปสมฺปทกมฺมสฺส สิขณฺนโตติ อตฺโถฯ ตตฺถ วตฺถุ สมฺปตฺตินาม ปริปฺุณฺณวีสฺติวสฺสภาโว อิทานิ ปริสฺตตภาโว จฯ อนฺุณวีสฺติวสฺส,

อนติมวตถุชฌาปนนพพัพพ, ปณทโก, เถยยสวาสโก, ติตถียปภกนตโก, ตีรจฉานคโต, มาตุฆาตโก, ปิตุฆาตโก, อรหนตฆาตโก, ภิกขุณีทูลโก, สงฆเภทโก, โลหิตุปปาทโก, อุภโตพยณชนโก, ตี อิเม เทรส ปุคคลา อุปสมปทาย อวตถุฯ ตตถ อุนวีสตีวสสนติ สามณเณน วุตเตปี มาตุกัจฉิต นิภขมนโต ปฏจาย เอกุณวีสปริปัญโณ ปุริสปุคคโล อุปสมปทาย วตถุ, ตโต โอรัน อุปสมปทาย วตถุ ตโต ทิ เอกสมมี สัจฉเร เหมนตคิมหวสสวเสน ตินณั อุตุนั สมภวตตา ตโย อุตฺ โหนติ, โหนติ เจตถา

‘‘กตติกนตีกภขมหา,   เหม ฝคคุณปฺณณมา;
 ตสสนติ กภขมหา,   คิมหํ อาสาหหิปฺณณมา;
 วสสกาลํ ตโต เสสํ,   จตุวีสตุโปสเถา
 จาตุททสี ฉ เอเตสุ,   ภกขา ตติยสตตมา;
 เสสา ปนฺนรสี เถยยา,   อฏฺจารส อุโปสเถาตี’’

เอตถ จ กตติกสส กหาภกขปาฏิปทโต ปฏจาย ยาว ฝคคุณปฺณณมา จตตาโร มาสา เหมอตุ นามฯ ฝคคุณสส กหาภกขปาฏิปทโต ปฏจาย ยาว อาสาหหิปฺณณมา จตตาโร มาสา คิมหอตุ นามฯ อสาหหีกาภกขปาฏิปทโต ปฏจาย ยาว อปรกตติกปฺณณมา จตตาโร มาสา วสสอตุ นามฯ เอวํ เอกสมมี สัจฉเร ตโย อุตฺ โหนติฯ ตตถ เอกสมมี อุตฺมททิ ภกขสส ตติยสตตเมสุ เทว เทว กถวา ฉ จตฺททสิกา, ปรมหุตติยจตฺตถปณจมนฏจอฏฺจเมสุ ฉ ฉ กถวา อฏฺจารส ปนฺนรสิกาตี เอวํ เอกสัจฉเร จตุวีสตี อุโปสเถา โหนติฯ อิเมสุ จตุวีสตุโปสเถสุ จาตุททสิยา เอกุณตีส ทิวสา โหนตีตี กถวา เอกสัจฉเร ฉ อุนา ทิวสา โหนติฯ อิมินา นเณน เอกุณวีสตีเม วเสส ฉมาสาธิกานิ อฏฺจารสวสสานิ โหนติฯ ตสมมี มาตุกัจฉิมททิ นิพพตตกาเถ ทสมาเส ภกขิปิตวา จตตาริ มาสาธิกานิ เอกุณวีสวสสานิ ปริปัญณานิฯ ราชานो ปน ตินณั ตินณั วสสานัน อจเจเนน มาสํ อากขณฺนติ , ทิวเสน สห มาสมปิ, ตสมา อฏฺจารสวสเส เยว ฉ มาสาธิกานิ โหนติฯ ตํ เหมจจาจตฺมาสาธิก เอกุณวีสตีเม วสเส ภกขิปิตวา เอกมาสาธิกานิ วีสตีวสสานิ สพฺพโส ปริปัญณานิ โหนติฯ เอวํ เอกุณวีสตีวสสโต ปฏจาย คพภวีโส อุปสมปทาย วตถุติ เวทิตพฺโพฯ อิทานิ ปุริสตตภาโว ตี ภิกขุณิยา อภาวโต ปุริสปุคคโลว อิทานิ วฏฺฐตีตี อธิปเปโต ตถา ทิ มาตุคามสส ปพฺพชิตตถา ปณจวสสสตานิ สทฺธมโม ติฏฺฐเจยย, ปณตตตตตา ปน อปรานิ ปณจวสสสตานิ ฐสสตีตี เอวํ วสสสทฺสเมว ปฏิสมภิทาปตตสทฺธมมสส ปตฺติฏฺฐิตภาโว วุตโตฯ

มาตุคามา จ นาม ทุปปณณวา ติพฺพทิกเลสา ลามกา จฯ ภควตา จ ปรมโพธิยํ อาทิตโต ปฏจายเมว มหาปชาปติยา โคตมียา อฏฺจครุธรรมปฏิกคทเณน อุปสมปทเต อนฺนณวาเตปี สาสนสส อจิริฏฺฐิติกภาโว วุตโตฯ ทุปปณณตตา อิตถิโย สาสนเน จิรํ น ติฏฺฐนติ, ติพฺพทิกเลสตตา ยถา ปณตตต สิกขาปทานุรูปํ สํวรรมปิ รกขิตฺ น สโกกนติฯ ลามกตตปาปี ตา อฏฺจสมปาตตี ลอนตปาปี พฺราหมปาริสชฺช นาทิกกมนติ, เอวํ ภิกขุณิยา อภาวโต อิทานิ ปุริสปุคคโลตี วุตตํฯ อิมสมมี จาเน จตวา จตตาริ เขตตานิ เวทิตพฺพานิ ตถา ทิ มาตุคามสส ปพฺพชิตตตา วสสสทฺสเมว ฐสสตีตี เจตํ ปฏิสมภิทาปตตชชีนาสว

วเสน วุตต์, ตโต ปรี อุตตริปี สุขขวิปัสสกขีณาสวเสน วสสสหัสส์, อนาคามิวเสน วสสสหัสส์, สกทาคามิวเสน วสสสหัสส์, โสตาปนนวนเสน วสสสหัสสนติ เอวํ ปณจวสสสหัสสานิ ปฏิเวธสททมโม ติฏฐติฯ ปริยตติสททมโมปี ตานิเยว น หิ ปริยตติยา อสติ ปฏิเวธ อตถิฯ นาปี ปริยตติยา สติ ปฏิเวธ น โหติฯ ลิงค์ ปน ปริยตติยา อนตรหิตาย จิรํ ปวตติสสติ, อิหํ ขนธกภาณกานํ มเตน วุตตนติ เวทิตพฺพ ํ ที่ขนิกายภูจกถายํ ปน เอวํ วุตต์ “ปฏิสมภิทาปตเตหิ วสสสหัสส์ อฏฺฐาสิ, ฉพภินเเวหิ วสสสหัสส์, เตวิขเซหิ วสสสหัสส์, สุขขวิปัสสเกหิ วสสสหัสส์, ปาติโมกเขน วสสสหัสส์ อฏฺฐาสิ”ติฯ อิทมปิ ที่ขนิกายภูจกถารานํ มเตน วุตต์ฯ องคุตตรนิกายภูจกถายมปิ พุทธานํ ปรินิพพานโต วสสสหัสสเมว ปฏิสมภิทา นิพพตเตตฺ สกโกนติ, ตโต ปรี ฉ อภินเวา , ตโต ตาปี อสกโกนตา ติสฺโส วิชชา นิพพตตนติ ํ คจฉนเต กाले ตานิปี นิพพตเตตฺ อสกโกนตา สุขขวิปัสสกา โหนติฯ เอเตเนว อุปาเยน อนาคามิโน สกทาคิมิโน, โสตาปนนาติ วุตต์ฯ อิทมปิ องคุตตรนิกายเอ วุตต์ฯ

สยุตตนิกายภูจกถายํ ปน ปจมโพธิยํ ภิกขุ ปฏิสมภิทาปตตทาฯ อถ กाले คจฉนเต ปฏิสมภิทา ปาปุณฺธิ น สกขีสุ, ฉพภินเวา อหเสฯ ตโต ฉปี อภินเวา ปตฺต อสกโกนตา ติสฺโส วิชชา ปาปุณฺธิสุฯ อิทานิ กाले คจฉนเต ติสฺโส วิชชา ปาปุณฺธิ อสกโกนตา อาสวภุขํ ปาปุณฺธิสสนติ, ตมปิ อสกโกนตา อนาคามิผลํ, ตมปิ อสกโกนตา สกทาคามิผลํ, ตมปิ อสกโกนตา โสตาปตติผลํฯ คจฉนเต กाले โสตาปตติผลมปิ ปตฺต น สกขิสสนติฯ วุตต์ฯ ยสฺมา เจ เต อัจริยา ภินนวาทา, ตสฺมา เตสํ อัจريانํ ภาณกานํ มตเมว พุทฺธโฆสัจริเยน ตตถ ตตถ ลีขิตนติ คเหตุพฺพ, อณณธา อัจริยสเสว ปุพฺพาปร วิโรธบปสงฺโค สียา อัจริยพุทฺธโฆสเนว หิ สีหฬาสํ อปเนตฺวา มาคธภาสาย สาฏฺฐกถํ พุทฺธวจนํ ลีขิตํ, น อณเเวน อัจริเยน ตสฺมา อฏฺฐกถาย วุตฺตวจนเมว ปมาณนติ คเหตุพฺพ ํ นนุ จตฺตาโรปี นิกายภูจกถาสงฺคีตี อารุฬฺหา, อถ กสฺมา เอวํ ภินนาติฯ สจจํ, ตถापि เกสณฺจิ เถรานํ วาหปปกาสนตถํ วุตต์ฯ น สงคาหคเถรานํ, ตสฺมา อฏฺฐกถาวจนเมว ปมาณนติ วุตต์ฯ

อนติมวตฺตอุชฺฌาปนนปฺพพฺพนติ ปาราชิกภิกขุ, โส อภพโพ สาสเน อุปสมปทกมมสฺส ลทฺฐฯ ปณทโกติเจตถ ปณจวิโร โหติ อาสิตตปณทโก, อุตฺตสฺยปณทโก, โอปกุกมิกปณทโก, นปฺสโก, ปกฺขปณทโกติฯ ตตถ ยสฺส ปเรสํ องคชาตํ มุขเณ คณฺหิตฺวา อสุจिณา อาสิตตสฺส ปริฬาโห วุปสมติ, อยํ อาสิตตปณทโก นามฯ ยสฺส ปเรสํ อชฺฌมาจาร์ ปสฺสโต อุตฺตสฺยาย อุปปนฺนาย ปริฬาโห วุปสมติ, อยํ อุตฺตสฺยปณทโก นามฯ ยสฺส อุปกุกเมน พิชานิ อปนีตานิ โหนติ, อยํ โอปกุกมิกปณทโก นามฯ โย ปน ปฏิสนธิยํ เยว อภาวโก อุปปนฺโน โหติ, อยํ นปฺสโก นามฯ เอกจฺโจ ปน อกฺุสลวิปากานฺนภาเวน กาทฺท ปกฺখে ปณทโก โหติ, ชุณฺหปฺกฺখে ปนสฺส ปริฬาโห วุปสมติ , อยํ ปกฺขปณทโก นาม, เกจि ปน โย กาทฺท ปกฺখে อิตถิ โหติ, ชุณฺหปฺกฺখে ปุริโส, อยํ ปกฺขปณทโกติ วทฺนติ, ตํ เตสํ มติมตฺตเมวฯ เอเตสุ อาสิตตปณทกสฺส จ อุตฺตสฺยปณทกสฺส จ ปพฺพชฺชา น วาริตาฯ โอปกุกมิกนปฺสกปกฺขปณทกานํ ปน วาริตาฯ เตสุปี ปกฺขปณทกสฺส ยสฺมี ปกฺখে ปณทโก โหติ, ตสฺมีเยว ปพฺพชฺชา วาริตาฯ เอตถ จ อปณทกปกฺখে ปพฺพชิตฺวา ปณทกปกฺখে นาสेतโพพฺพติ ตีสุปี คณฺฐิปเทสุ วุตต์ฯ เกจि ปน “อปณทก

ปกเข ปพพิชิต สโต กิเลสขย ปาปณาติ, น นาเสตโพพ'ติ วนทติ, ต เตส มติมตตเมว, ปณทกสส กิเลสขยา สมภวโต ชีณกิเลสสส จ ปณทกภวานูปตติโต อเหตุกปฏิสนธิกายณท อวิเสเสน ปณทกสส อเหตุกปฏิสนธิ กตา วุตตา, อาสิตตอสุสยปทปณทกานณจ ปฏิสนธิโต ปฏจาเยว ปณทก ภาว, น ปวตติยเยวาทิ วนทติฯ เตนว อเหตุกปฏิสนธิทเทเส ชจจนชจจพริราทโย วีย ปณทโก ชาตีสทเทน วิเสเสตวา นิททิฏโฐฯ จตตตปาราชิกสัณณนาย ปน อภพพคเคเล ทสเสนเตน ปณทกตริจฉานคตอฎโตพยณชนกา ตโย วตถวิปนา อเหตุกปฏิสนธิกา, เตส สคโค อวาริตติ อวิเสเสน วุตต, เอว ปณจวิธา ปณทกา เต ปณทกสามณณเอน อวิเสเสตวา ‘‘ปณทกาติ เอวเมว วตวา ปณทโก ภิกขเว น อุปสมปาเทตโพพ'ติ วุตตุนติ ทฏพพา

เถยยสัวาสโก ต โย สยเมว ปพพชชาลิ่งค คเหตุวา ภิกขุสส คณตวา ภิกขุติ ปฎิณณ สมปฏิจฉติ, ยถาวุฑฒ วนทน์ สาทียติ, โส ลิ่งคสส สัวาสสส จ เณตตา อุกยตเถนโก นามฯ โย ปน ยถาวุฑฒ วนทน์ น สาทียติ, อสุทจจิตตวเสน ลิ่งคสส เณตตา ลิ่งคตเถนโก นามฯ โย วา ปน สามเณร ฎมีย จตวา มุสวาเวทน ภิกขุติ ปฎิณณ คเหตุวา ภิกขุสสคเคน วนทนาท สาทียติ, โส ภิกขุทิ ทินนลิ่งคตตา ลิ่งคตเถนโก น โหติ, สัวาสสส เณตตา สัวาสตเถนโก นามฯ เอตล จ อุกยตเถนโกปิ อสุทจจิตเตน ลิ่งคตเถนเกเอว ปวิฏโฐติ เวทิตพโพฯ โยปี สามเณโร วุฑฒสามเณราน วนทน์ สาทียติ, ททรภิกขุปี วุฑฒภิกขุณ วนทน์ สาทียติ, โสปี เถยยสัวาสโก นาปี โหติ, อเถนตตาฯ โย วา ปน ภิกขุ ปาราชิกมาปนโนว ภิกขุลิ่งเค จิต ยาว ปฎิขานาติ, ตาว อตเถว ตสส ภิกขุภาว, น โส อนุปสมปนนสงขย คจฉติ, ตถา ทิ โส สัวาส สาทียนโตปี เถยยสัวาสโก น โหติ, โส สทเสยยาทิ อาปตติมปี น ชเนติ, โอมสวาเท ปาจิตติยณจ น ชเนติ เตนว ‘‘อสุทโธ โหติ ปุคคโล อณณตริ ปาราชิก ฌมม อชฌมาปนโน, ตถเจ สุทททิฎฐิ สมาน โอกาสิ การาเปตวา อโกสาธิปปาโย วทติ อาปตติ โอมสวาทสสา’ติ โอมสวาเท ปาจิตติย วุตตฯ อสติ ทิ ภิกขุภาว ทุกกภู วเทยฯ โย ปน สามเณโร สามเณรลิ่งเคเนว ปาณาติปาตาทิปณจวิธ สิลวิปตติ ปาปณาติ, โสปี อากโต ลิ่งคนาสนาย นาเสตวา สรณสิล ทาทพพ, อเถนตตา อุปสมปทาย อวตถฎาวมปี น ปาปณาติฯ วิกาลโกชนาทิก กโรนตสส ปน ‘‘อจจโย ม ภูเนต อจจาคมา’ตยาทินา สงฆมชฌเอ อจจย เทสาเปตวา วา ทณทกมม วา กตวา สิล ทาทพพเมวฯ ตติถียปุกกนตโก อุตตาโนเยวฯ

ตริจฉานคโตติ โยโกจิ อมนุสสฎโต จตตาโร อปายิกาปี อุปสมปทาย อวตถฎเยวฯ เต ปฏิสนธิยา ลามกตตา อภพพา สาสเน ปพพิชิตฯ ยทิ จตตาโร อปายิกา อุปสมปทาย อวตถ ภูเวย, อถ กสมา เสเส อนปทิสิตวา ตริจฉานคโตว อวตถฎติ วุตตุนติฯ เสสาน อกาภูวตถฎตตา, ตถา ทิ สมพทกเถล ตริจฉานโยนีย นิพพโตต เอโก นาคราชา นาคโยนียา อฎฎียติ ทรายติ ชิกจฉติฯ อถโฆ ตสส นาคสส เอตทโหสิ เณนุโข อห อปาเยน นาคโยนียา ปริมจเจยย ชิปปลณจ มนุสสตต ลเกยยนติฯ อถโฆ ตสส นาคสส เอตทโหสิ ‘‘อเม โฆ สมณาสกยปุตติยา ฌมจารโน สมจารโน พรหมจารโน สจจวาทีโน สิลวนโต กลยาณฌมมา สเจ โฆ อห สมณเสสุ สกยปุตติเยสุ ปพพเชยย, เอวาท นาคโยนียา

ปริมุจเจยยํ ชิปปลจ มนุสสตตํ ปฏิลเภยย’’นติฯ อถ โข โส นาโค มาณวภวณณเณน ภิกขุ อุปสงกมิตวา
 ปพพชฺชํ ยาจิฯ ตํ ภิกขุ ปพพาเชสุ อุปสมปาเทสุฯ เตน โข ปน สมเยน โส นาโค อลยตเรณ ภิกขุณา
 สทธิํ ปจจนติเม วิหารเ ปฏิวสติฯ อถ โข โส ภิกขุ รตติยา ปจจुสสมยํ ปจจุญจาย อโฆณกาเส จงกมติฯ
 อถ โข โส นาโค ตสฺส ภิกขุโน นิกขนเต วิสสญฺโจ นิตฺทํ โอกกเมสิฯ สพฺโพ วิหารโร อหิณา ปุณฺณเณ,
 วาตปาเนหิ โภคา นิกขนตา โหนติฯ อถ โข โส ภิกขุ “วิหารํ ปวิสฺสสามิ’’ติ กวาภูํ ปณาเมนโต อทฺทส
 สพฺพํ วิหารํ อหิณาปุณฺณํ วาตปาเนหิ โภเค นิกขนเตฯ ทิสฺวาน ภูโต วิสสรณกาสิฯ ภิกขุ อุปชาวิตวา ตํ
 ภิกขุ เอตทโวจ “กิสฺส ตวํ อาวุโส วิสสรณกาสิ’’ติฯ

อัย อาวุโส สพฺโพ วิหารโร อหิณา ปุณฺณเณ วาตปาเนหิ โภคา นิกขนตาติฯ อถ โข โส นาโค
 เตน สทฺเทณ ปพฺพชฺชิตวา สเก อาสเน นิสฺสีทิฯ ภิกขุ เอวมาหฺสุ “โกจิ ตวํ อาวุโส’’ติฯ “อหํ ภนฺเต
 นาโค’’ติฯ “กิสฺส ปน ตวํ อาวุโส เอวรูปํ อกาสิ’’ติฯ อถ โข โส นาโค ภิกขุณํ เอตมตถํ อโรเจสิฯ ภิกขุ
 ภควโต เอตมตถํ อโรเจสุฯ อถ โข ภควา เอตสมิํ นินาเน เอตสมิํ ปกรณเณ ภิกขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตวา
 ตํ นาคํ เอตทโวจ “ตุมฺเห ขวตถ นาคา อวิรุฬฺหิธมฺมา อิมสมิํ ธมฺมวินเย, คจจ ตวํ นาค, ตตเถว
 จาตุทฺทเส ปนฺนเรเส อญฺจิมิยา จ ปกฺขสฺส อุโปสถํ อุปวส, เอวํ ตวํ นาคโยนิยา ปริมุจจิสฺสสิ ชิปปลจ
 มนุสสตตํ ปฏิลภิสฺสสิ’’ติฯ อถ โข โส นาโค “อวิรุฬฺหธมฺโม กิราหํ อิมสมิํ ธมฺมวินเยติ ทุกฺขี ทุมฺมโน
 อสฺสฺสนิ ปวตตยมาโน วิสสรํ กตวา ปกฺกมิฯ อถ โข ภควา ภิกขุ อามเนตฺสิ “เทว เม ภิกฺขเว ปจฺจยา
 นาคสฺส สภาวปาตูกมฺมายฯ ยทา จ สชาติยา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิสฺเสวติ, ยทา จ วิสสญฺโจ นิตฺทํ โอกกมติฯ
 อิมเ โข ภิกฺขเว เทว ปจฺจยา นาคสฺส สภาว ปาตูกมฺมายฯ ติจฺจฉานคโต ภิกฺขเว น อุปสมปาเทตพฺโพ,
 อุปสมปนฺโน นาเสตพฺโพ’’ติ เอวํ ติจฺจฉานสฺเสว ปากฺกวุตตตตติฯ เอตถ จ ปวตตติยํ อภินฺทํ สภาว
 ปาตูกมฺมทสฺสนวเสน “เทว ปจฺจยา’’ติ วุตฺตํฯ นาคสฺส ปน ปณฺจสุ กาลेषु สภาวปาตูกมฺมํ โหติ
 ปฏิสฺนธิกาเล, ตจฺปชฺชนกาเล, สชาติยา เมถุนกาเล, วิสสญฺจนิทฺโทกฺกมนกาเล, จุตฺติกาเลติฯ

นनु จ เทวาปี อุปสมปทาย อวตฺถุเอว, อถ กสฺมา จตฺตารโ อปายิกาว อุปสมปทาย อวตฺถุติ
 วุตฺตนติฯ สจจํ, ตถาปี เทวานํ อภพฺพตฺตา ปฏิวเรสาสนสฺส จิตตฺตา เต อภพฺพโต วิสุ กรณตฺถาย เอวํ
 วุตฺตนติ ทฺววจฺจ พวฺกขติ หิ สมฺนตปาสาทิกาย วินยญฺจกถาย มหาเวค “ติจฺจฉานคโต ภิกฺขเวติ เอตถ
 นาโค วา โหตุ สฺส
 อมนุสฺสชาติโย สพฺโพ อิมสมิํ อเตถ ติจฺจฉานคโตติ เวทิตพฺโพ’’ติ, เตน “ติจฺจฉานคโตติ โยโกจิ อม
 นุสฺสญฺโต’’ติ วุตฺตนติฯ เอตถ จาห ยทิ นาคสฺส
 จตฺตารโ ชนา นาคสฺส
 กโรนติ, เตสุ เอโก อายุปริโยसाने สฺส
 ภวเน สิมฺพลีวิมานे สฺส
 ธนญฺจโยกรพฺยธโร อคฺคมฺหเสสิยา กุจฺฉิมฺหิ นินฺนพฺพตฺติ จตฺนุนมฺปิ ชนฺนํ ปฏิสฺนธิยํ กุสฺลกมฺเมเนว
 ปวตตภาโว วุตฺโต ยทิ กุสฺลกมฺเมเน ภเวย, “กุสฺลา เจตนา วิปาการํ ชนฺธานํ กฺวตฺตา จ ฐปฺนํ กมฺม

ปัจเจยเนน ปัจเจโย”ติ อิมิสสาปิ ปฏฺฐานปาฬิยา อเหตุกานมปิ ปฏิสนธิกฺขณเณ กम्मปัจเจยภาโว วุตโต
 ภาเวยฺย, น ปเนวํ วตตพพํ อถ กถญจิทํ ปจเจตพพนติฯ วุจฺเจเต, นิกนตฺติยา พลวตตา สตตวิธเมถุน
 สํโยคตฺตา จ อปริสฺสุธา เตสํ กุสลเจตนา, อปริสฺสุธาเยว สุกฺคติมฺมียํ ชเนตฺตุน สกโกณตฺติฯ

ทฺคคฺคติมฺมียํ ปวตตมานาปิ กมมา ยฺยหนกาเล ตํ ตํ ภูมิปตฺตนา ตณฺหาสมฺปยุตฺตาปุพฺพภาค
 เจตนา พฺเลน เตสฺสุ ตฺริจฺฉานภูมึสฺสุ นิพฺพตฺตฺนตฺติ, น อญเณน อกฺกุสเลนฯ เหวยฺยทฺติ ปตฺถิตฺตปตฺตนา สิทธิธาปิ
 ภาเวยฺยฯ ยทฺติ อญเณน อกฺกุสลกมฺเมเนน ภาเวยฺย, อิจฺฉิตฺตปตฺตนาปิ อสิทฺธาฯ ภาเวยฺยฯ นิกนตฺติจ นาเมสา พลว
 ฌานสมฺปยุตฺตเจตนาปิ ปฏิพาหิตฺตฺ สกกา ตถา ทิ โคปกเทวทตฺตสฺส อัจจริยสมฺโณ ฌานพฺเลน
 พรหมภูมึสฺสุ อนิพฺพตฺติตฺตวา ฌานํ ปฏิพาหิตฺตวา อญญกมฺเมเนน คนฺธพฺพเทเวสฺสุเยว อุปฺปชฺชติ “สีลวโต ทิ
 ภิกฺขเว เจโตปณฺธิ สมิชฺชติ วิสฺสุทฺตตฺตา”ติ เตสํ วิตฺถาโร ทิฆนิกาเย อาคโต, อตฺถิเกทฺติ ตตฺถ
 โอโลเกตฺตพฺโปฯ สตตวิธเมถุนสํโยคเวเสนาปิ สตฺตา ทฺกฺขโต น มุจฺจนติ วุตฺตยทฺติ ภาควตา “อิธ
 พฺราหฺมณ อเกจฺโจ สมนฺโณ วา พฺราหฺมโณ วา สมมา พฺรหฺมจารึ ปฏิชานมาโน น เหว โข มาตฺตุคาเมเน
 สทฺธิ ทฺวยํทฺวยสมฺปาตฺตํ สฺมาปชฺชติ, อปิ จ โข มาตฺตุคามสฺส อุจฺฉาหนํ นฺหาปนํ ปริมทฺหนํ สฺมาพฺาหนํ
 สาทิยติ, โส ตทสฺสาเทติ ตํ นิกามเตติ, เตน จ วิตฺตํ อปชฺชติฯ อิทมฺปิโข พฺราหฺมณพฺรหฺมจฺริยสฺส
 ชนฺตมฺปิ ฉิทฺมมฺปิ สพฺลมฺปิ กมมาสมฺปิฯ อยํ วุจฺจติ พฺราหฺมณ อปริสฺสุทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ จรติฯ สํยฺตโต
 เมถุนสํโยเคน น ปริมุจฺจติ ชาตฺติยา ชรามเรเนน...เป...น ปริมุจฺจติ ทฺกฺขสมฺมาติ วทามิฯ ปุณจ ปรี
 พฺราหฺมณ อเกจฺโจ สมนฺโณ วา...เป... ปฏิชานมาโนฯ น เหว โข มาตฺตุคาเมเน สทฺธิ ทฺวยํทฺวยสมฺปาตฺตํ
 สฺมาปชฺชติ, น ปิ มาตฺตุคามสฺส อุจฺฉาหนํ...เป... สาทิยติ, อปิ จ โข มาตฺตุคาเมเน สทฺธิ สํชคฺชติ สํกัฬติ
 สํเกฬายติ, โส ตทสฺสาเทติ...เป... ทฺกฺขสมฺมาติ วทามิฯ ปุณจ ปรี พฺราหฺมณ อเกจฺโจ สมนฺโณ วา...เป...
 น เหว โข มาตฺตุคาเมเน สทฺธิ สฺมาปชฺชติฯ นปิ มาตฺตุคามสฺส อุจฺฉาหนํ สาทิยติฯ นปิ มาตฺตุคาเมเน สทฺธิ
 สํชคฺชติ สํกัฬติ สํเกฬายติฯ

อปิ จ โข มาตฺตุคามสฺส จกฺขุ อุปฺนิชฌายติ เปกฺขติ, โส ตทสฺสาเทติ...เป... ทฺกฺขสมฺมาติ วทามิ
 ฯ ปุณจ ปรี พฺราหฺมณ อเกจฺโจ สมนฺโณ วา พฺราหฺมโณ วา...เป... น เหว โข มาตฺตุคาเมเน, น มาตฺตุคามสฺส,
 นปิ มาตฺตุคาเมเน เปกฺขติฯ อปิ จ โข มาตฺตุคามสฺส สทฺธิ สฺนมาติ ตโรกฺกุณฺฑํ วา ตโรปาการ์ วา หสนตฺติยา วา
 ภณฺนตฺติยา วา คายนตฺติยา วา โรหนตฺติยา วา, โส ตทสฺสาเทติ...เป... ทฺกฺขสมฺมาติ วทามิฯ ปุณจ ปรี พ
 ราหฺมณ อเกจฺโจ สมนฺโณ วา พฺรหฺมโณ วา...เป... นเหว โข มาตฺตุคาเมเน, นปิ มาตฺตุคามสฺส, นปิ มาตฺตุคา
 เมเน, นปิ มาตฺตุคามสฺส โรหนตฺติยา วา...เป... อปิ จ โข ยานิตานิ ปุพฺเพ มาตฺตุคาเมเน สทฺธิ หสิ
 ตลปิตกัฬิตานิ อนุสฺสรติฯ โส ตทสฺสา เทติ...เป... ทฺกฺขสมฺมาติ วทามิฯ ปุณจ ปรี พฺราหฺมณ อเกจฺโจ
 สมนฺโณ วา พฺรหฺมโณ วา...เป... น เหว โข มาตฺตุคาเมเน, นปิ มาตฺตุคามสฺส...เป... น ปิ ยานิ ตานิ ปุพฺเพ
 มาตฺตุคาเมเน สทฺธิ หสิตลปิตกัฬิตานิ อนุสฺสรติ, อปิ จ โข คหปตี วา คหปตีปุตฺตํ วา ปถฺยทฺติ กามคฺคฺเคนหิ
 สทฺธิตํ สมจฺคัฏฺถํ ปริจายมานํ, โส ตทสฺสาเทติ...เป... ทฺกฺขสมฺมาติ วทามิฯ ปุณจ ปรี พฺราหฺมณ...เป... น
 เหว โข มาตฺตุคาเมเน...เป... นปิ อนุสฺสรติ คหปตี วา คหปตีปุตฺตํ วา ปริจายมานํ, อปิ จ โข อญฺญตฺร

เทวนิกาย ปณิธาย พรหมจริย จรติ อิมินาหิ สีเลน วา วเตน วา ตเปนวา พรหมจริเยน วา เทโว วา
ภวิสสามิ เทวญตโร วาติ, โส ตทสสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตตี อาปชชติฯ อิหิ โข พรหมณ
พรหมจริยสส ขณชมปิ ฉิทหมปิ สพลมปิ กมมาสมปิ’ติ เอวํ ลาภาทิเหตุเคน เกเทน จ สตตวิธเมญ
สียเคน ขณชาทิภาโว สงคหิตติ เวทิตโพฯ

มาตุฆาตเก ปน เยน มนุสสิตติภูตาปิ อชนิกา โปสา วนิกา มาตา วา महामाता वा
जुहामाता वा चनिकापि ओमनुसिस्तिภูता माता खादिता, ตสส ปพพชชา น วารिता, น จ อนนตรีโก โหติฯ
ติรจฉานติโยปิ มนุสสปริสมาคมม มนุสสภูตํ ปุตตํ วิชายนติ โจนตปุตตา เทวภาติกตเถรา วिय เตปิ हि
อนชชาเยว, ตถา हि เปตโลเก ตिरจฉาเน มนุเสส จาติ อิเมสุ तीसु ण्मिसु जतसोस योनियो समग्वन्तिฯ
มนุเสสสุ ปनेत्त เกจิเทว ओपपादिता โหนति, เสยถาปิ महापुमगुमारथयोः अण्णचापि जोनतपुत्ता
เทवภาतिकतเถरा वियः विद्वारो पन सीहवत्तुस्मि ओलोकेत्तपोः ऐत्त ज जोनताति गिनरी, तससा पुत्ता
जोनतपुत्ता, सा हि रण्यो ओसोक्कम्मराचसस गाले वनजरकेन लघित्वा मनुससस्वासामाकम्म เทव पुत्ते
विचायित्वा ‘‘อิทานि ทารके ปहाय न कमिस्सती’’ติ สญญาय वनजरโก तससा पोत्तं अथासि, सा पोत्तं
लघित्वा पक्खन्तित्वा सग्गुञ्जानमेव क्त्वा गिनरीयो हि पोत्तं विना पक्खन्ति तु न सग्गोन्ति, तेनेव तापसो
‘‘मा पोत्तं अससा अथासि’’ติ आहाः कमपज्जय उत्तस्मग्गुञ्जानन्ति तासं पोत्तं, रण्यो जग्गवत्तिसस
जग्कर्त्तन् विय, तถा हि जग्गवत्तिโน वेहासकम्माति पुण्णवोत्ते इत्थिनाम, न तेन जग्कर्त्तन् वा हत्ति-
अस्सत्तन् वा विना अत्ततो सभावनेव कन्तु सग्गोन्तिฯ तत्त जग्कर्त्तन् रण्यो जग्गवत्तिसस कमपलेन
निपत्तत्तत्ता समुत्तमชमे चायमानमपि कमपज्जयउत्तस्मग्गुञ्जानं नामฯ

หตติอัสสรตนาณิ ปน कमपज्जयकम्मสมग्गुञ्जानานि नामฯ ปกขินं वेहासकम्माติกา कम
วิปากชา इत्थिः गिनरीयो पन पोत्तं विना अत्ततो सभावने पक्खन्ति तु न สग्गोन्ति, तस्मा तासं पोत्तं
कम्मपज्जयउत्तस्मग्गुञ्जानन्ति ทग्गัพพา เกจิ ปน เทवानं อลงการา विय पग्गิสनธิยา सह आकत्ति वण्णति, न
त्ํ पจเจत्तพप्, अण्णชชลาพुชานं तถा असग्गवोत्ते เกजिपि पवत्ति गाले कत्तन्ति वण्णति, तम्पि ओयुत्तमेव,
संसेทचापि पुमक्कपेवा वेहुक्कपे वा निपत्तत्ता पोक्खरसातिพรหมणपुम्मวत्तेवेवुत्तेवेวोत्तेวोत्तेวोत्ते वियः
ชลาพुชา पन पाग्गायेवा येन संयं तिरजฉानग्गुतेन मनुसสิตติภูता माता खादिता, सोपि आननตรีโก न
โหति तिरजฉानकत्तत्ता पनसस पพพชชา ปग्गिचित्ता, कम्मं पनसस गारियं โहति, आननत्रियं आहज्ज तिग्गुत्ति
ฯ मनुसสิตติโยपि तिरजฉानमाकम्म कप्पं चनेन्ति, เสयถाปิ गुरित्तत्तसस माता इत्तिโย हि ओग्गुत्ति
करणेहि कप्पकค्हณं โหति ओชฉาจาเรน, गायसंसकेन, जोफकค्हणेन, ओसुจिपानेन, नाग्गिप्रामसनेन,
रूपत्तसनेन, सत्तेन कन्नेनात्तिฯ तत्त ओชฉาจาเรน सुत्थिनसस पुราणत्तुत्थिका कप्पं कण्हित्वा पज्जिम
ग्गวิक्कं सुवण्णम्मिพพิสสิ पिชकं नाम पुत्तं विचायि กथाजि ओกจจา उत्तस्मये चन्त्राकर्त्ता पुริसानं हत्त
कावणेณिकाहองคपज्जज्जคप्रामสนं सात्थियन्तिโยपि कप्पं कण्हन्तिฯ เอवํ गायसंसकेन कप्पकค्हณं โหติฯ
อุथायितเถรสस ปน पुราणत्तुत्थिका गिक्खुนี้ तं ओसुจि ओกเทสं มุเชน ओคค्हะสิ, ओกเทสं जोफकेनेव สत्थि
องคชาเต ปกขिपि, सा तेन कप्पं कण्हिฯ เอवํ जोफकค्हणेन कप्पकค्हณं โหติฯ

มิกสิงคตาปสส มาตา มิคี อุตฺตสมเย ตาปสสส ปสฺสาวภูจฺจัน อาคณฺตฺวา สสมภวํ ปิวิ,
 สา เตน คพฺภํ คณฺหิตฺวา มิกสิงคํ นาม ตาปสฺหารกํ วิชายิฯ เหวํ อสุจิปาเนน คพฺภคคหณฺโหติฯ สามสฺส
 ปน โฟธิสฺตตสฺส มาตา อุตฺตสมเย นาภิปรามสเนน คพฺภํ คณฺหิตฺวา สามตาปสฺหารกํ วิชายิ, เหวํ
 มณฺทพฺยสฺส จ จณฺทปฺชชตสฺส จ มาตา อุตฺตสมเย นาภิปรามสเนน, ตตถ จ ทิฏฺฐมจฺจกฺลิกาย นาภิ
 ปรามสเนน มณฺทพฺยสฺส นิพฺพตฺติ อโหสิฯ จณฺทปฺชชตสฺส มาตุ นาภิยํ วิจฺฉิโก ฝริตฺวา คโต, เตน
 จณฺทปฺชชตสฺส นิพฺพตฺติ อโหสิฯ อีเถจฺจา อิตฺถิ อุตฺตสมเย ปุริสสํสคฺคํ อลภมาณา ฉนฺทราควเสน
 อนฺโตเคเห คตาว ปุริสํ อฺปนฺนิชฌายติ, ราโชโรโธ วีย, สา เตน คพฺภํ คณฺหาติฯ เหวํ รูปทสฺสเนน
 คพฺภคคหณฺโหติฯ พลาภาสุ ปน ปุริโส นาม นตฺถิ, ตา อุตฺตสมเย เมฆสทฺทํ สุตฺวา คพฺภํ คณฺหนฺติฯ คาวี
 เหว วา กทาจิ อฺสภคณฺเชน คพฺภํ คณฺหนฺติฯ เหวํ คนฺเชน คพฺภคคหณฺโหติฯ เหวํ อภูจฺหิ การณฺหิ
 อิตฺถิโย คพฺภํ คณฺหนฺติฯ เอตถ จ ปิตฺสทิสายเวย ปุตฺตา โหนฺติ, ตสฺมา ภูริทตฺตาทโย ธตฺรภูจฺจํ นาคฺราชาณํ
 ปฏฺิจจ นาคาเวย โหนฺติฯ จณฺทปฺชชตสฺส ปน วิจฺฉิกํ ปฏฺิจจ มนุสฺโส ชาโต, สมภเวน อชาตตฺตาทา
 ปิตฺตฺฆาตเกปิ เอสฺเว นโยฯ

อรหนฺตฆาตโก ปน อมนุสฺส อรหนฺตเทวตํ วา มนุสฺสชาติยํ วา อวเสสํ อริยปฺคคฺลํ ฆาเตตฺวา
 อนนฺตริโย น โหติ, ปพฺพชชาปิสฺส น วาริตา, กมฺมํ ปน พลวํ โหติฯ ติรจฺฉาโน ปน อมนุสฺสอรหนฺตมฺปิ
 ฆาเตตฺวา อานนฺตริโก น โหติ, กมฺมํ ปน ภาริยํ ติรจฺฉานคตตฺตาทา ปนสฺส ปพฺพชชา วาริตาฯ ภิกฺขุณิ
 ทูสกสงฆเมทกานิ ปากฺกฺวาเยวฯ

โลหิตฺตฺตฺตฺตฺต ปน โย ตถาคตสฺส อเมชชกายตาย ปฺรฺฐปฺกเมน จมฺมํ ฉินฺหิตฺวา โลหิตํ
 ปคฺขริตฺตํ น สกฺโกติ, สรีรสฺส ปน อนฺโตเวย เอกสฺมี จาเน โลหิตํ สโมสฺรติ, อาฆาเตน ปตฺตฺพพฺนมานํ
 สณฺจิจฺจํ โหติ, ตสฺส พหุ อฺปฺญณฺํ ปสวติ, อานนฺตริโก จ โหติ, ปพฺพชชาปิสฺส วาริตา, เสยฺยถาปิ เทวทตฺโต
 ฯ โย ปน ชิวโก วีย โรควฺอุปสมนตฺถํ ฝาเลตฺวา ปูตฺติมฺสณฺจ โลหิตถยจ นีหริตฺวา ฝาสฺส กโรติ, อยํ
 โลหิตฺตฺตฺตฺต ปน โหติ, พหุอฺปฺญณฺํ ปสวติ พฺรหฺมอฺปฺญณฺํ ปสวติ, เสยฺยถาปิ ชิวโกโกมารภจฺโจฯ

อฺพฺภโตพฺยณฺชนโก ปน อิตฺถิปุริสวเสน ทฺวิโธ ตตถ อิตฺถิอฺภโตพฺยณฺชนกสฺส อิตฺถินิมิตฺตํ
 ปากฺกํ, ปุริสนิมิตฺตํ ปฏฺิจจณฺนํฯ ปุริสอฺภโตพฺยณฺชนกสฺส ปุริสนิมิตฺตํ ปากฺกํ, อิตฺถินิมิตฺตํ ปฏฺิจจณฺนํฯ
 อิตฺถิอฺภโตพฺยณฺชนกสฺส อิตฺถิสฺส ปุริสตตํ กโรนฺตสฺส อิตฺถินิมิตฺตํ ปฏฺิจจณฺนํ โหติ, ปุริสนิมิตฺตํ ปากฺกํ โหติฯ
 ปุริสอฺภโตพฺยณฺชนกสฺส ปุริสานํ อิตฺถิภาวํ อฺปคจฺฉนฺตสฺส ปุริสนิมิตฺตํ ปฏฺิจจณฺนํ โหติ, อิตฺถินิมิตฺตํ ปากฺกํ
 ฯ อิตฺถิอฺภโตพฺยณฺชนโก สยณฺจ คพฺภํ คณฺหาติ, ปรณฺจ คณฺหาเปติฯ ปุริส อฺภโต พยณฺชนโก ปน สยํ น
 คณฺหาติ, ปรํ คณฺหาเปติฯ อิทเมว เตสํ นานาภรณฺนํ อฺภโตพฺยณฺชนนฺติ เจตถ “พฺยณฺชนนฺติ นิมิตฺตํฯ
 อฺภโต พยณฺชนํ อสฺส อตฺถิตฺติ วิคคฺเขน “อฺภโตพฺยณฺช”นฺติ วกฺขถ, เอกสฺส เทว อินฺทฺริยานิ โหนฺติ, อถ
 เอกเมวาทิฯ เอกเมว น เทว, “ยสฺส อิตฺถินฺทฺริยํ อฺปฺปชฺชติ, ตสฺส ปุริสินฺทฺริยํ อฺปฺปชฺชติติ โนฯ ยสฺส วา
 ปน ปุริสินฺทฺริยํ อฺปฺปชฺชติ, ตสฺส อิตฺถินฺทฺริยํ อฺปฺปชฺชติติ โนติ เอกสฺมี สนฺตฺวานे อินฺทฺริย ทฺวยสฺส

ปฏิเสวิตตตาทา ตลจ โข อิติอุกโตพยณชนกสส อิตถินทริยํ, ปุริสอุกโตพยณชนกสส ปุริสินทริยเมวาติ
 ๗ ยทิ เอกเมว อินทริยํ, เอวํ อุกโตพยณชนกภาโว กถํ สिया๗

อินทริยํ พยณชนการณนติ วุตตํ, ตลจ ตสส นตถิติ๗ วุจจเต น อิตถินทริยํ ปุริส
 พยณชนสส การณํ, ตถา ปุริสินทริยมปิ อิตถิพยณชนกสส, กสมา สทา อภาวโตติ, ตถา ทิ อิตถิ
 อุกโตพยณชนกสส ยทา อิตถิยา รตตํ โหติ, ตทา ปุริสพยณชนํ ปากภูํ โหติ, อิตถิพยณชนํ ปฏิจจนนํ
 ตถา ปุริสอุกโตพยณชนกสสปี๗ ยทิ เตสํ อินทริยทวยํ พยณชนานํ การณํ ภาเวย, สทา พยณชน ทวยํ
 เอกโต ติฏฐเจย น ปน ติฏฐติ, ตสมา เอกเมว อินทริยนติ นิฏฐเมตถาว คนตพพ๗ พยณชนการณํ
 อินทริยํ ปหาย รากจิตตเมเวตล พยณชนทวยสส การณนติ ทฎฐพพํ, ตสมา อิตถิอุกโตพยณชนโก
 สยมปิ คพภํ คณหาติ, ปรมปิ คณหาเปติ, ปุริสอุกโตพยณชนโก ปรี คณหาเปติ, สยํ ปน น คณหาติ,
 อิตถินทริยสมงคิสเสว คพภสมภาวโตติ๗ กุรูนทियํ ปน ‘‘ยทิ ปฎิสนธิยํ ปุริสลิงคํ, ปวเตต อิตถิลิงคํ
 นิพพตตติ, ยทิ ปฎิสนธิยํ อิตถิลิงคํ, ปวเตต ปุริสลิงคํ นิพพตี’’ติ ปฎิสนธิยํ ลิงคสมภโว วุตโต, โส
 อยุตโตว๗ กสมา, ปวตติยํเยว อิตถิลิงคาทินิ สมภูจหนติ๗ ปฎิสนธิยเมว สมภูจชาติ, น ลิงคาทินิ๗
 อินทริยเมว ลิงคนติ น สกกา วตตุ, อินทริยลึงคานํ ภินนสภาวตตาทา, ยถา จ พีเช สติ รุกขโ สมภวติ,
 นาสติ, เอวเมว อินทริเย สติ ลิงคาทินิ สมภวานติ พีชสทิสลยหิ อินทริยํ, รุกขสทิสานิ ลิงคาทินิ เอวเมว
 เตสํ ปุคคเลสํ ปณทกาทโย เอกาทสปุคคลา ตสมิ เอว ภเว นิยามํ โอกกमितุ น อรหนติ, ตสมา
 อภพพา นาม๗ อุนวีสติ อนติมวตถุชฌาปนนปพพา เทว อุปสมปทาย อวตถุมตตเมว, อุปนิสสเย สติ
 ตสมิเอว ภเว นิยามํ โอกกमितุ อรหนติ, ตสมา ภพพา นาม โหนติ๗

วตถุสมปตติถถา นิฏฐิตา๗

ญตติสมปตติ นาม๗

‘‘สิถิลํ ธนิตลจ ทิฆรสสํ, ครุกํ ลหุกถจ นิคคหิตํ;

สมพนธํ วตถิตํ วิมุตตํ, ทสธา พยณชนพุทธิยา ปเลโท’’ติ๗

เอวํ วุตตํ ทสวริธํ พยณชนํ อเปกขิตวา วา เอวํ อสภโกเนเตนาปิ สิถิลธนิต วิมุตตนิคคหิต
 วเสน วุตตานิ พยณชนานิ อโกเปตวา วา ทุรุตตํ วา อกตวา วุตตํ ญตติสมปตติ นาม๗ ญตติวิปตติ นาม
 สพพโส ญตตี อฎฐเปตวา วา วตถุสงฆปุคคลจตตนิ อปรัมसनานิ ปจฉา ญตติฎฐปนญจати อิเม ตาว
 ปญจ ญตติโทสา๗ ตตถ อยํ อิตถนาโมติ อุปสมปทาเปกขสส อปิ อกิตตนิ วตถุอุปรัมสนํ นาม๗
 สุนาตุ เม ภเนต สงฆเอติ เอตถ สุนาตุ เม ภนเตติ วตวา สงฆเอติ อภณนํ สงฆอุปรัมสนํ นาม๗
 อิตถนนามสส อุปสมปทาเปกขิตติ อุปชฌายสส อกิตตนิ ปุคคลอุปรัมสนํ นาม๗ สพเพน สพพิ
 ญตติยา อญจการณํ ญตติอุปรัมสนํ นาม๗ ปรมํ กมมวาจํ นิฏฐาเปตวา เอสา ญตติตีติ วตวา ขมติ
 สงฆสสาติ เอวํ ญตติ กิตตนิ ปจฉา ญตติฎฐปนํ นาม๗ อิติ อิเม ปญจ ญตติโทสา ญตติวิปตติ นาม๗
 อิเมหิ โทเสหิ วิมุตตตาย ญตติยา สมปนนิ ญตติสมปตติ นาม๗

ถดตีสมปตติกา นิภูจिता

อนุสาวนสมปตติ นาม

วตุ สงขมปุคคลานิ อปรัมสนานิ, สาวนาย หาปนี, อกาเล สาวนนิ อิมะ ปณจ อนุสาวน-
โทเส วชเชตวา กณิ อนุสาวนสมปตติ นามฯ ตตถ วตถาทีนั อปรัมสนานิ ถดตียั วุตตสทิสานเวยฯ ตีสุ
ปน อนุสาวนาสุ ยตถ กตถจิ เอเตสั อปรัมสนั อปรัมสนเวยฯ สพเพน สพพิ ปน กมมวาจั อวตวา
จตุกขตตุ ถดตีกิตตนเวย วา กมมวาจพณตเรปี จตตารี พยณชนานิ โโกเปตวา วา อกขรสส วา ปทสส
วา ทुरुจจารณั วา กตวา สาวนั สาวนาย หาปนี นาม, ตถา ทิ สติถณิตวิมุตตนิคคหิตวเสน จตตารี
พยณชนานิ อนโตกมมวาจาย กมม โโกเปนตีฯ ตตถ “สุณาทุ เม ติ สติเล วตตพเพ สุณาทุ เม”ติ วจนั
สติเล ธนิตั นามฯ “ภเนต”ติ วตตพเพ ภนเตติ วจนั ธนิตะ สติถั นามฯ “สุณาทุ เอสา ถดตี”ติ
วตตพเพ “สุณนตุ เอสั ถดตี”ติ วจนั วิมุตเต นิคคหิตั นามฯ “ปตตกลล”นติ วตตพเพ
“ปตตกลล”ติ วจนั นิคคหิตะ วิมุตตั นามฯ เอวิ อิมานิ จตตารี พยณชนานิ อนโตกมมวาจาย กมม
ทุเสนตีฯ อิมานิ จตตารี อโกเปตวา วทนเตนาปี อณณสมิ อกขเร วตตพเพ อณณ อกขริ วทนโต ทुरुตตุ
กโรติ นามฯ อิตเรสุ ทิฆรสสาทีสุ ฉสุ จาเนสุ ทิฆฎฐาเน ทิฆมิ, รสสฎฐาเน รสสเวยมาติ เอวิ ยถาจาเน ตั
ตเทว อกขริ ภาสนเตน อนุกกมาคตั ปเวณิ อวินาเสตวา กมมวจา กาทพพาฯ สเจ ปน เอวิ อกตวา
ทีเฆ วตตพเพ รสสั, รสเส วตตพเพ ทิฆมิ วทติ, ตถา ครุเก วตตพเพ ลหุกั, ลหุเก วตตพเพ ครุกั วทติฯ
สมพนเช วา วตตพเพ ววตถิตั, ววตถิตะ วา วตตพเพ สมพนธั วทติ, เอวมปี กมมวจา น กุปปีติฯ
อิมานิ ฉ พยณชนานิ กมม น โโกเปนตีฯ

อิทเมว อัจจริยานั สมานกถาฯ อปเร ปน อิทานิ พยณชนานิ อนโตกมมวาจาย กมม
ทุเสนตีติ วทนติ, เอวิ สติ อนุปสมปนनाव พหุตรา ภเวยยุ, วิมัสติวา ปน คเหตุพพิฯ สฎฐตรา วา
กมมวจา สิกขิตพพาฯ สาวนาย อนอกาเส ปจรม ถดตี อฏฐเปตวา อนุสาวน อกาเล สาวน นามฯ อิติ
อิมะโท โทเสท วิมุตตาย อนุสาวนาย สมปนนิ อนุสาวนสมปตติสมปนนิ นามฯ ยทิ ปตตจิวรรหิตั ปุคคัล
อุปสมปาเทติ, “ปริปุณณสส ปตตจิวร”นติ อนุสาวนาย กตตตา กมมโกโป น โหติ, การกสงฆเ ปน
สาตีสาริ เตนเวยหา วิมตีวินอนนิยมิ ปตตจิวรานั อภาเวปี’ปริปุณณสส ปตตจิวร’นติ กมมวาจาย
สาวิตตตา กมมโกโป อวตวา ทุกกฏเวย วุตตนตีฯ สเจ อนุปชฌายโก อุปสมปาเทติ, “อิตถนนามสส
อุปสมปทาเปกโข, อิตถนนาเมน อุปชฌายเวยนา”ติ วา อุปชฌายั สาเวติ, สุปสมปนโนว โหติฯ
อุปชฌายั น สาเวติ นุปสมปนโนวฯ วกขติ ทิ วิมตีวินอนนิยั “กมม น กุปปีติ อิทั อุปชฌายาภาเวปี
อิตถนนามสส อุปสมปทาเปกโข อิตถนนาเมน อุปชฌายเวยนา”ติ มตสส วา วิพภมณตสส วา ปุราณ
อุปชฌายสส วา ยสส กสสจิ อวิชฆมานสสาปี นามเนน สพพตถ อุปชฌาย กิตตนสส กตตตา วุตตฯ ยทิ
ทิ อุปชฌายกิตตนั น เกรยย, ‘ปุคคัล น ปรามสตี’ติ วุตตกมมวิปตติเอว สียา, เตนเวย ปาฬิยั
“อนุปชฌายกนติ วุตต”นตีฯ สเจ สงฆุปชฌายเวยน คณุปชฌายเวยน อุปสมปาเทติ, การกสงฆเ สาตีสาริ,

กมมํ ปน น กุปฺปติ, วุชฺชติ หิ วิมตฺติวิโนทณฺยํ “สงฺเขน อุปฺชฌาเยนา”ติ อยํ อิตถนฺนาโม สงฺขสฺส
 อุปฺสมปทาเปกฺโข, อิตถนฺนาโม สงฺขํ อุปฺสมปทํ ยาจติฯ สงฺเขน อุปฺชฌาเยนา”ติ เอวํ กมฺมวาจา
 สงฺขเมว อุปฺชฌายํ กิตฺเตตฺวาติ อโถถฯ เอวํ คณฺเณน อุปฺชฌาเยนา”ติ เอตถापิ อยํ อิตถนฺนาโมคณฺสฺส
 อุปฺสมปทาเปกฺโข”ติ อาทินา โยชนา เวทิตพฺพาฯ เอวํ วุตฺเตปิ กมมํ น กุปฺปติ เอว, ทุกฺกฺกุเสสฺว
 วุตฺตตฺตา, อถฺถถา โส จ ปุคฺคโล อนุปฺสมปฺนโนติ วทฺเยยา”ติฯ สเจ ปณฺทกาทินา อนุปฺสมปฺนนเกน
 อุปฺชฌาเยน อุปฺสมปาเทติ, เต วชฺเชตฺวา ปญฺจวคฺคาคิโกณฺ หตฺถปาสํ อวิชฺชิตฺวา ปุรฺติ, กมมํ น กุปฺปติ,
 การกสงฺໄຂ ปน สาทิสาร໌ เตน วุตฺตํ วิมตฺติวิโนทณฺยํ “ปณฺทกาทීหิ อุปฺชฌาเยหิ กริยฺมาเนสุ ปณฺทกาทී
 เกน วินาว ปญฺจวคฺคาคิโกณฺ ปุรฺติ, กมมํ น กุปฺปติฯ อิตฺธา กุปฺปตี”ติฯ

สเจ จตฺตาร໌ อัจจริยา เอกโต อนุสาเวเนติ, เอตถ ปน กถฺนติ วุจฺเจ, สພພອຸຣຸກຄາສຸ
 ทຸວິທິ ວາ ຕິທິ ວາ ອາຈຣີເຍທິ ວິສຸ ວິສຸ ເອເກນ ເອກສສາຕິ ເອກປປາເຣເນວ ທຸວ ຕິສໂສ ວາ ກມມວາຈາ
 ກາຕພຸພາฯ ສເຈ ປນ ນານາຈຣີຍາ ນານຸປຊຸມາຍາ ໂໂນທິ, ຕິສສຕເຄໂຣ ສຸມນຕເຄຣສສ ສທຸວິວິຫາຣິກ໌,
 ສຸມນຕເຄໂຣ ຕິສສຕເຄຣສສ ສທຸວິວິຫາຣິກ໌ ອນຸສາເວຕິ, ຄນປຸຣກາ ໂໂນທິ ວຸຣຸຣຸຕິຸ ສເຈ ປນ ນານຸປຊຸມາຍາ
 ໂໂນທິ, ເອໂກ ອາຈຣີໂຍ ໂທຕິ, ນເຕວ໌ນານຸປຊຸມາຍາ”ຕິ ປຣົກຊິຕຕຕຕຕາ ນ ວຸຣຸຣຸຕິຕິ ເອຕຕກເມວ ວຸຕຕ໌
 ຈຕຸນນ໌ ປນ ສນານ໌ ວິຈາຣນຄາຍ ນາປິ ກມມວິປຕຕິຊາຍາ ທິສສຕິ, ຕຕາປິ ນ ກຕຕພເມວ, ສພພອຸຣຸກຄາສຸ
 ອວິຈາຣິຕຕຕຕາฯ ສເຈ ວຕຸຄາລງກາຣາທິສທິຕປຣຸຸຸຸຸຸຸຸ ເຄສມສສຸ ອຸປສມປາເຕຕິ, ສຸປສມປນໂນວ ໂທຕິ, ປຈຸຈາ
 ເຄສມສສຸ ໂອຫາເຣຕວາ ກາສາຍານີ ວຕຸຄານີ ອຈຸຈາເຕຕຸ ວຸຣຸຣຸຕິ ເຕຣສວຕຸວຸວິມຸຕຕຕຕຕາ ສມປຕຕິ
 ເຍເວຕຸຄປມາຸນຕຕາ ຈາ

ອນຸສາວນສມປຕຕິຄາ ນິຣຸຈິຕາ

ອິຫານີ ສິມວິໂສຣນີ ນາມ, ນານາຄນຄສມາຸນທິ ອິມິສສາ ຄາຄາຍ ສ່ວນຸນນາກຸກໂມ ອນຸປປຕ໌ໂຕ

ປຸຣຸຣຸຣຸ ສພພເຍຍເຍສຸ,	ທຍາ ຍສສ ມເສລິໂນ;
ອນນເຕສຸປິ ສຕເຕສຸ,	ປວຕຕິຕຸຄ ຍຄາຣຸຈິຈາ
ຕາຍ ອຸສສາທິໂຕ ສຕຄາ,	ກິກຊຸນ໌ ທິຕກາຣນ໌;
ຍ໌ ສິມ໌ ອນຸສານາຕິ,	ຕຕຸຄ ປຸໂຫ໌ ປວຕຕຕິຸ
ທຸວພຸພກາ ສິສຍາ ໂໂນທິ,	ທຸເສ ສພພຕຸຄ ກິກຊ໌ໂວ;
ຄນຄາປິ ວິສມາ ໂໂນທິ,	ອຕຕ໌ໂນມຕິກາຣນາ
ຍທິ ເມ ອິທິສ໌ ວາທ໌,	ສຸຕວາວຸເປກຊ໌ໂກ ກເວ;
ປພພຸຊາ ນິປຸລາ ມຍທ໌,	ວເຣ ສມພຸຸຸຸຸຸຸ ສາສເນ;
ຄມກິໂຣ ນິປຸໂຄນ ອຕ໌ໂຄ,	ສພພຸຣຸຣຸຸຸຸ ຈິນໂຄຈ໌ໂຣາ
ສາຣິປຸຕ໌ໂຕ ມຫາປຸໂຄ,	ເຄຣສສປິ ອວິສ໌ໂຍ;
ຄຄ໌ ຕວ໌ ສກຸເຄຍຍາສິ,	ສພພຸຣຸຣຸຸຸຸ ຈິນໂຄຈ໌ເຣ;

อิตี เม อุปวเทยยู,	ชรเตว มหามุณีฯ
पालिफल्ल महासांलो,	อุจโจ मेरुनुकुपीमे;
परिनिपพานกาลमहि,	สมพุทโธ อิจจमपरिวิฯ
मा त्वं आननुत् रोत्थि,	मा त्वं आननुत् सोจสิ;
ओहमेโกव निपुपायी,	ชรनुเตव พุ พุทธาฯ
สมพุทธา जत्तरासीति,	सहससानी ओमानि ते;
ओवत्थिससनुत्ति त्वं गिक्खु,	गतपुणुणेसि होहिสิฯ
वरे सागुจिगे पाणि,	चित्त सपพणुणेโคจเร;
निपुत्โตपी सम्พุत्तो,	อสुणेणेव पञ्च ओमाฯ
ओवाหं जिनुตยิตवान,	रत्तตีหिवं ओतनुत्तो;
ชรनुเตเยव सम्พุत्ते,	गिनुत्तो ओวิสโยฯ
त्वं वाहं गिनुत्थิตवान,	ชหิตวา वत्तโนมत्ति;
विससच्चिससमहं थानि,	जिรั सत्थम्मसुत्थियาคีฯ

ตตถ สีมวิโสธนิ'นุติ สีมวิปตติชหนं สีมวิปตตี ปหาย สมปตติลกขณุปกาสกั ปกรณั
 กริสสนุติ ओโตถฯ ตตถ सीมาติ ปन्नरसविธา सीमाฯ กตमे ปन्नरसฯ ขณฺขसीมา, อุปจารसीมา, สมานสํवास
 सीมา, อวิปवाससीมา, ลากसीมา, คามसीมา, นิคมसीมา, นครसीมา, อพภนฺตรसीมา, อุทกุกเขปसीมา, ชนปท
 सीมา, รฏฺฐसीมา, รชชसीมา, ทีปसीมา, จกฺกวาฬसीมา'ติฯ ตตถ ขณฺขसीมา นาม ปพพชชูปสมปทาทีนั
 สงฆมมมานั สุขกรณตถํ มหาसीมาย วา คามเขตเตเต วา ขณฺขิตฺวา ปริจฺฉินฺทิตฺวา สมมตาฯ ตสสาวิตถาโร
 "ปจฺมํ นิमितฺตา กิตฺเตตพฺพา"ติ อาทีนา ทฺวาสดตฺติปฺเปทาย สมฺนตปาสาทิกาย วินยภูจกถาย มหาวคฺเค
 วุตฺโต, อีธ วุตฺโตปี เตเว วุตฺโต ภาเวย, ตสมาน น วกฺขาม, ทฺวิญญेयยภูจกถาย เมว กิณฺจิจจानันฺนํ หริตฺวา
 ปากฺกั กริสสามฯ ตตถ สเจ ปน เภจฺจา อุปริมสฺส सीมาปริจฺเฉทสฺส ปฺรโต อนฺโต เลณฺ โหติ, พหิ सीมา น
 ओตฺรติฯ อถापि อุปริมสฺส सीมาปริจฺเฉทสฺส ओโรโต พหิ เลณฺ โหติ, ओโนตसीมา น ओตฺรตีติ อีเม เทว
 เอกตถา พุณฺณชนเมว นานันฺนํ อยฺยเหตุตถโต อุปริมสฺส सीมาปริจฺเฉทสฺส ओริมภาคโต เภจฺจา ปพพต
 ปาเท อุมงคฺคสณฺจानेन ปพพตปฺสเส วิชฺฉิตฺวา เลณฺ โหติ, सीมาปริจฺเฉทสฺส ปฺรโต เลณฺ จ เลณฺส
 พหิภูเต เภจฺจา ปพพเต จ ภูมิภาเค सीมา น ओตฺรตี, เลณฺส อุปรियेว सीมา โหตีติฯ ตสฺส อุปริมสฺส सीมา
 ปริจฺเฉทสฺส ओริมภาคโต พหิภูเต เภจฺจา ปพพตปาเท อุมงคฺคสณฺจानेन วิชฺฉิตฺวา ปพพตปฺสเส เลณฺ
 อถापि โหติ, เลณฺ จ เลณฺส ปฺรภูเต เภจฺจา ปพพเต จ ภูมิภาเค सीมา น ओตฺรตี, เลณฺส อุปริมสฺส ว
 सीมา โหตีติฯ เอสา จ วิจฺจานา วิมตีวินนियมปิ กตาฯ อนฺโต ตี ปพพตสฺส อนฺโต, ปพพตฺมเลตี ओโตถฯ

ตเมว อนฺโตสทฺทํ सीมาปริจฺเฉเทน วิเสเสตุ "อุปริมสฺส ซีมาปริจฺเฉทสฺส ปฺรโต"ติ วุตฺตํ
 ปพพตปาหํ ปน อเปกฺขิตฺวา "โอโรโต"ติ วตฺตพเพปิ सीมานิสฺสยํ ปพพตคฺคํ สนฺธาย "ปฺรโต"ติ วุตฺตนฺติ
 ทฺวฺจพพํ เตเนว พหิเลณฺนฺติ เอตถ พหิสทฺทํ วิเสเสนโต "อุปริมสฺส ซีมาปริจฺเฉทสฺส ओโรโต"ติ อาหา

พหิ สี่มา น โอตระตีติ เอตถ พหิ ติ ปพพตปาเทเลณํ สนชาย วุตตํ เลณสส พหิภูเต อุปริ สี่มา
 ปริจเฉทสส เภจจาภาเค สี่มา น โอตระตีติ อโตถฯ อนโตสี่มาติ เลณสส จ ปพพตปาทสส จ อนโต
 อตตโน โอตระณารหฺจฺจาเน น โอตระตีติ อโตถฯ พหิ สี่มา น โอตระตีติ อโตถ, สี่มา น โอตระตี ติ เจตถ
 อตตโน โอตระณารหฺจฺจาเน เลณภาเวณ สี่มา สพพธา “อโนตรณเมว ทสสีตฺตนิ คเหตุพพํ ตตถปิ
 อโนตรณนติ อุปริเอว สี่มา โหตี”ติ วิมตีวินทนีฯ เกจิ ปน เวฬุสฺสีโร วีย สฺสีระเมว เลณนติ วทนติ, ตํ
 อยฺยตฺตํ

อุปจารสี่มา นาม คามารณณนิคมาทิวสา ยาว พุรหมโลกา เตสฺ เตสฺ สตตํ นินฺวาเสคหฺส
 วา เทววิมานกปปรุกขาทีนํ วา อุปจารารหฺจ
 ๗ ยํ ปน ปเทสํ ปริจฉินฺทิตฺวา ปริเวณํ กตฺวา ปาการาทิปริกฺขิตตํ วา กตฺวา อปrikฺขิตเตปิ
 อุปจารารหฺจ
 วสฺสุคฺคณกถินตถารกถฺจ
 ตถา ทิ “กถินตถตฺตสี่มา”นติ อุปจารสี่มํ สนชาย วุตตํ,
 ขนฺธสี่มา ย ตตฺรปฺปาทาภาวโตติ ตีสุปิ คณฺจิปเทสฺ วุตตํ ตตฺรปฺปาเทนา กถนติ วิหารสนตเคน
 เขตตวตถอุาทินา อาภตํ กิณฺจि สงฺฆิกํ จีวรํ อุปฺชชติ, ตํ เตสฺ กถินตถารกถฺจฺจฺจฺจฺจ
 เหว กวิสฺสตีติ โยชฺนา
 กาทพฺพาฯ เขตตวตถอุาทินา ติ เอตถ อาทิสทฺเทณ มตกจีวรํ วา โหตุ สฺขํ อุทฺทิสฺส ทินนํ วา สงฺฆิเกว วา
 ติ มหาอุฏฺกถาย วุตตํ ตสฺมี อุปจารสี่เม ปวตตจีวรํ สพฺพํ สงฺคณฺหาติ, เตเนว “เตน โข ปน สมเยน
 อณฺณตเรณ อุปาสเคน สงฺฆํ อุทฺทิสฺส วิหาโร การิตฺโต โหตี, โส ตสฺส วิหารสฺส กเต อุโกโตสงฺฆสฺส อกาล
 จีวรํ ทาทุกาโม โหตีฯ เตน โข ปน สมเยน อุโกโตสงฺฆสฺส กถินํ อตถตํ โหตีฯ อถ โข โส อุปาสโก สงฺฆํ
 อุปสงฺกมิตฺวา กถินุทฺธารํ ยาจี”ติ อิมสฺมี วตถุสฺมี อานิสฺสปสมฺภนตถํ กถินุทฺธารํ ภควตา ปณฺณตตํ,
 เตเนว ถุลลนฺนทา กถฺจ
 อานิสฺสํ อปฺปฏิปฺปสฺสสมฺภนตา จีวรํ อมฺหากํ กวิสฺสตีติ กถินุทฺธารํ ปฏฺิพาหิ,
 ตสฺมา กถินตถตฺตสี่มา ย อนฺุทฺธเรว กถิเน ยาว ผคฺคณฺปณฺณมา ปณฺจ มาสา เอตถนตเร มตกจีวรํ วา โหตุ
 จาทุทฺทิสฺส สงฺฆํ อุทฺทิสฺส มตํ ภาติชานนํ วา, กถฺจ
 วิหารมฺหาทิกิจฺเจว วา เยน เกนจิ
 อากาเรน สงฺฆิกํ จีวรํ ทินนํ โหตี, ตํ สพฺพํ เตสฺ กถินตถารกถฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 จินฺนวสฺसानํ วา ปจฉิมิกาย
 อุปคตํ วา ตตถ สมฺปตตํ สีมฺภุจกถฺจ
 น โหตีฯ อชานิตฺวา เจ คณฺหนติ ทาทพฺพเมวฯ ยทิ ตํ
 จีวรํ ตถฺจ
 กโรติ, อิตเรสมฺปิ โหตีเยวฯ กสมฺมาติ เจ อานิสฺสํ วิคตตฺตาฯ เตเนว คณ
 ปุรณฺวเสน สมฺปตตํ จินนํ วสฺसानํ วา ปจฉิมิกาย อุปคตํ วา อณฺณตสฺมี วิหาเร วุตถวสฺสนํ วา
 ขาทนียโกชนียาทีนํ ปาปฺณนฺติฯ กถินตถตฺตสาฎกสฺส ทานกมฺมวจา ปน ขนฺทสี่มา ยเมว วฏฺฐสีฯ ตสฺมี
 วิหาเร อสตี อณฺณวิหาเร พุทฺธสี่มา ย วา อุทฺทกฺกเขปสี่มาทิสฺสุ วา กาทพฺพเมวฯ

กสมฺมาติ เจ , ตสฺมี วิหาเร ปุริมิกาย อุปคตา กถินตถารกถฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 น โหนตีฯ อตถารกถฺจ
 ขนฺธกถินกถฺจ
 อาเนตพฺพาฯ กมฺมวจา จ สาเวตฺวา กถินํ อตถราเปตฺวา ทานณฺจ
 ภูชิตฺวา คมฺิสฺสนติ, อานิสฺสํ ปน อิตเรสฺ วโหตี”ติฯ อณฺณตสฺมีกถฺจฺจฺจฺจฺจ
 กมฺมวจา สาวนสฺส
 อณฺณกถาย วุตตตฺตาฯ จินฺนวสฺสวาท ปจฉิมิกาย อุปคตา วา อณฺณตสฺมี วิหาเร วุตถวสฺสาปิ วา ปุริมิกาย

อุปคตานัน คณปุรณมตตเมว ภานติ, อาณิสส์ อิตเรสเสว โหติฯ สเจปิ เต ฉินนวสสาทยโ อญุโมเทนติ, ภินโน กณินตถาโร, อิหิ อญุจกถาย วิจาริตฺตา อปเร ปน “กณินตถตสีมนติ อุปจารสึม สนธาย วุตต” นติ วุตตตถา อุปจารสึมายเมว กณินนตถารกถตตี กโรนติ, ตํ อญุตตํ, โสเธตุ ทุกกรตถาฯ ตถา หิ อุปจารสึมายเมว ปวิญจคามสึมายํ ตตถ โอติณเณ ภิกขุ ตตถ ปาสาณยน์ วา พหิสึมกรณํ วา โก สกขิสสตีฯ “กณินตถตสีมาย” นติ อิมินาปิ ปเทน กณินตถตถาโวเยว วุตโต, น กณินตถตสาฎกสส ทานกมมวาจา, สา จ วิจาร์ณา กมมจตุกเกน ที่เปตพพาฯ ตตถ อปโลคนกมมํ ฌตติกมมํ ฌตติหุติยกมมํ ฌตติจตุตถกมมณตีฯ ตตถ อปโลคนกมมํ นาม สึมญุจกสงขมํ โสเธตวา ฉนทารหานํ ฉนทํ อahrtitva สมคคสส สงขสส อญุมติยา สงขมํ กิเตตตวา “รฺจจติ สงขสสา” ติ ติกขุตตุ อญุสาเวตวา กตตพพํ วุจจตีฯ ฌตติกมมํ นาม วุตตนเยเนว สมคคสส สงขสส อญุมติยา เอกาย ฌตติยา กตตพพํ กมมํฯ ฌตติหุติยกมมํ นาม วุตตนเยเนว สมคคสส สงขสส อญุมติยา เอกาย ฌตติยา เอกาย จ อญุสวานายาตี เอว ฌตติหุติยาย อญุสวานาย กตตพพํ กมมํฯ ฌตติจตุตถกมมํ นาม วุตตนเยเนว สมคคสส สงขสส อญุมติยา เอกาย ฌตติยา ตีหิ จ อญุสวานาหีตี เอว ฌตติจตุตถาหิ ตีหิ อญุสวานาหิ กตตพพํ กมมํฯ ตตถ อปโลคนกมมํ ผลาชนกาลาหิสฺส ลหุกกมเมเยว ลพภตีฯ กณินตถตสาฎกทานเป อนตถเตเยว กณินตโต พหุอาณิสส์จิวรสสาฎกํ ลภิตวา เตเนว สาฎกเกน อตถริตพพา, ปุน กมมวาจาย ทานกิกจํ นตถิ อปโลคน กมเมเนว สงขสส อญุมติยา ทาทพพํฯ กณินตถตสาฎกทานกมมวาจา เอกา เจ วญฺญตีฯ

ปุน กมม วาจายกิกจํ นตถิฯ ฌตติกมมํ ปน ฌมมสงคากกาลเอ มหากสสปตเถราหิหิ อตตนาเว อตตานํ สมมณนกาลเอ ลหุกกมเมเยว ลพภตีฯ ฌตติหุติยกมมํ ปน สึมาสุมมุตติ, สึมาสุมุหน, กณินทานํ, กณินทฐาโร, กุญฺญิตถุ เทสนา, วิหารวตถุเทสนาตี อิมานิ ฉ ครุกมมานิ อปโลเกตวา กาทุ นวญฺญตีฯ ฌตติหุติยกมมวาจํ สาเวตวาว กาทพพํฯ อิตโต ปเรสุ จิวรวิปวาสมมุตติอาหิสฺส ฌตติหุติยกมเมสุ อปโลเกตวาปิ กาทพพํ, ลหุกกมมตถาฯ ฌตติจตุตถกมมํ ปน อิทานิ อุปสมปทาณกมมํ อิทานิ จตตาริ กมมมานิ พหุสึมาย วา, ตสมิ อสตี อุกกุกเขปสึมาย วา โสเธตุ อสกโกเนเต สตี อพหุสึมาย วา กาทพพเมวฯ อปเร เอว วทนต์ิ “กุญฺญิตถุการวิหารวตถุการกาลเอ ตานิ กุญฺญิวหารวตถุณิ กถํ สึมญุจกา กาทุ สกขิสสนตี, ตสมา ตตถ ตเตถว กุญฺญิวหารกรณญฺจาเนเยว กาทพพ” นติ, ตํ เตสํ วจณมตตเมว, น สารโต ปจเจตพพํฯ วตถุปรามสนเมเวตถ ปมาณํ, ตถา หิ สงขกุญฺญิตถุ โอลเณนตํ ยาจติตยาหิณา วตถุปรามสนํ กตวา เหฎฐา วตถุฌตติโทเส จ วิปตติ ลกขเณ จ เวชชตวา ฌตติหุติยกเมมม สมมตภิกขุหิ ตตถ กุญฺญิวหารญฺจานํ คนตวา โอลเณตพพํ เตเนว ปาฬิยํ “เตหิ สมมเตหิ ภิกขุหิ ตตถ คนตวา กุญฺญิตถุ โอลเณตพพ” นติ วุตตํฯ อญญถา ปตตจิวรวิริหิตํ ปุคคลํ วา อญุชฌายกํ วา กตวา อุปสมปาเทเนเตหิ “ปริปุณณสส ปตตจิวรว” นติ วา “อิตถนนามสส อุปสมปทาเปกขโ, อิตถนนามเนน อุปชฌาเยนา” ติ กมมวาจาย สาวิเตปิ กมมสส อสิชฌนํ ภเวยยาฯ อปเร เอว วทนต์ิ “สึมาสุมมุตติกาลเอ ปน กถํ, ตถา หิ สึมาสุมมุตติกาลเอ ภิกขุ ตสมิ เยว ฐาเน จตวา กมมวาจํ สาเวนตี, ตสมิมปิ จาเน อพหุสึมาเว โหติฯ ยหิ พหุสึมา ภเวยย, สึมโฆมตถรณํ วา สึมสมภเวโท วา สียา” ติฯ สจจํ, ตถापิตํ ตํ สึมาสุมมุตติญฺจานํ ภุชิสส์

กตวา สีมสมมุติกรรมสมสกตตดา วิสุ คามเม สมนตานิ ภิกขุณฺํ คามสีเม จูตา ภิกขุ กมมํ โภเปตุ น สกโกนติ
 ๆ ยถิ สีมสมมุติฐานํ ภูชีสสํ กตวาว สีมํ สมนนเนยย, ถลํ ภควโต ธรรมานกาลे ฉพพคคิยา ภิกขุ ยถา
 สุขํ สีมํ สมนนนิสสนตตีติ น ปเนวํ ทฎฐพพํ ตถา หิ วิสาชา มิคารมาตาปี นวโกฎีหิ ฎุมิ คณหิตวา
 ปุพพารามํ นาม มหาวิหารํ กारेสิ, ตถา อนาถปิณฺธิโก กหาปณสณฺณเตน เขตตสส ราชฎุมารสส
 อุตยานภูฐานํ กิณาเปตวา คณหิตวา เขตวนํ นาม มหาวิหารํ กारेสิ เอวํ ปุณฺณกามา ปริเวณํ กตวา
 วิหารํ กโรนติ ตสฺมา ฉพพคคิยา ภิกขุ ยถาสุขํ สีมํ พนธตตีติ ทฎฐพพตตีฯ อัย อุปจาสีมาย วิจารณา

สมานสํวาสสีมา นาม ทิฎฐิสีลสามณฺณสงฆาตสงฆาเตหิ ภิกขุคณฺเหหิ อุตฺโปสธาทิสงฆกมเมน
 สมานํ เอกีภาวํ หุตวา วสิตุ สมนตา สีมาฯ อวิปวาสาสีมา นาม ติจีวเรณ วิปวาสิตุ สมนตา สีมา, เอตา
 เทวสีมา ตโยชนปรมตายปี สมภวโต มหาสีมา ตีปี นามํ ลภนติ, ตาสํ วิจารณา มหาอฎฐกถายํ สพพโส
 ปริปุณฺณํ กตวา วุตตทา, ตสฺมา อิช น วฎขาม วุจจมานนปี อวิเสเสตวา วุตตํ ภเวย, ตสฺมา น วฎขามฯ

ลาภสีมา นาม ยํ คามํ วา นิคมํ วา โปกฺขรณฺีตพากวนาทิกํ วา ยํ ยํ ปเทสํ สงฆสส
 จตุจฺจปฺยตถาย ราชราชฆมาตเตหิ ปริจฺฉินฺทิตวา จปีตา, เอสา ลาภสีมา นามฯ เนว สมนมา-
 สมนพฺพุเตน อนุณฺณาตา, น ธรรมสงคฺคหคฺคเถเรหิ จปีตา, อปี จ โข ลาภทายเกหิ จปีตาฯ มาติกาฎฐ
 กถาย ลินตลูปกาสนियมปี ลาภสีมาติ ยํ ราชราชฆมาตตาทโย วิหารํ กारेตวา คาวุตฺ วา อทฺตโยชนํ
 วา โยชนํ วา สมนตา ปริจฺฉินฺทิตวา “อัย อมฺหากํ วิหารสส ลาภสีมา, ยํ เอเตถนฺเตเร อุตฺปฺชชติ, ตํ สพพํ
 อมฺหากํ วิหารสส เทมา”ติ จเปนติ, อัย ลาภสีมา นามา’ติ วุตตํฯ อิมสมิ ลลาภสีมาธิกาเร รณฺโถ มหา
 เจตียทายกสส ทิวคตกาลโต เอกสมิ สํวจฺจเร อตีเต ตสส เซฎฐปุตตสส ธรรมรณฺโถ กाले อีหิสํ ปุณฺณ
 ภูตปุพฺพํฯ ยถิ หิ ราชราชฆมาตตาทิสฺส โย โภจิ ยสส วิหารสส ยานิ ตพากเขตตวตถาทินิ ทตวา ตํ
 สหิตวิหารํ ปุคฺคลสส เทติ, เอวํ สติ ก็ ตสส ปุคฺคลสส ตํ สหิตวิหารํ ปุคฺคลิกภาเวณ ปฎิกคเหตุ ฎฎฎติ,
 อุทาทุ สงฆิกภาเวเนวาทิ ตพากเขตตวตถาทิวิริทโต ปน เกวโล ปุคฺคลิกวิหาโร อณฺเณสํ ทมมีติ อทตวา
 ปุคฺคเล มเต สงฆิกโก โหติ, อุทาทุ ปุคฺคลิกโกเววาทิฯ ตตฺรายํ วิสสชชนา, ยถิ หิ ราชราชฆมาตตาทิสฺส
 โยโภจิ วิหารสส ตพากเขตตวตถาทินิ เทติ, เอวํ สติ ปฎิกคิขิปฺตุ น ฎฎฎตีติ ทฎฐพพํ เตน วุตตํ
 วินยฎฐกถายํ “อิมํ ตพากํ, อิมํ เขตตํ, อิมํ วตฺถุ วิหารสส เทมาติ วุตเต ปฎิกคิขิปฺตุ น ลพภติ”ติฯ
 “ปาสาทสส ทาสี, ทาสํ, เขตตํ, วตฺถุ, โคมหีสํ เทมาติ วทนติ, ปาฎฎุกํ คณนิกิจจํ นตฺถิ, ปาสาเท
 ปฎิกคหิตเต ปฎิกคหิตเมว โหติ”ติ จฯ วินยวินิจฺจยปกรณฺณ จฯ

“เขตตวตฺถุตพากํ วา, เทม โคอชิกาทิกํ;

วิหารสสาติ วุตเตปี, นิเสเชตฺตุ น ฎฎฎตี”ติฯ

ขุททสิฎฐขาปกรณฺณ จ “เขตตาทินิ วิหารสส, วุตเตต ทมมีติ ฎฎฎตี”ติ วุตตํฯ “วิหารสส
 เทมา”ติ เจตตฺต สงฆิกวิหารสเสว, น ปุคฺคลิกวิหารสสาติ ทฎฐพพํ, ตถา หิ วุตตํ วิมตีวินอนฺนินิ วิหารสส
 เทมาติ สงฆิกวิหารํ สนธาย วุตตนฺติฯ “ปาสาทสสา”ติ จ สามณฺณเวณ วุตเตปี “เตน โข ปน สมนเยน
 วิสาชา มิคารมาตา สงฆสส อตถาย สาพินฺทํ ปาสาทํ การาเปตฺกามา โหติ ทตฺถินชก”นฺติ อิมสมิ

วตุสุมี ปาสาทปรีโภคสส อนุณณาทตตาด สขงกียเวว ปาสาท สนธาย วุตตนติ วิณณายติ ตถา หิ วุตตํ
 วิมตีวินนทนิยํ สพพํ ปาสาทปรีโภค'นติฯ ปาฬิยา อฏฺจกถาย วณณนาธิการเ ‘‘สุวรรณธราชตาหิ
 วิจิตราณี’’ติอาหิ สขงกิสเนาสนํ สนธาย วุตตํฯ ปุคคฺลิกํ ปน สุวณณาทิวิจิตรํ ภิกขุสส สมปฏิจฉิตฺเมว น
 วฏฺฏติ, ‘‘น เกนจิ ปริยาเยน ชาตฺรูปชตฺ สาทิยิตพพ’’นติ วุตตตตาด, เตเนเวตถ อฏฺจกถายํ สขงกิวิหารเ
 วา ปุคคฺลิกิวิหารเ วาติ น วุตต'นติฯ ‘‘ภิกขุณํ ธम्मวินยวณณนฏฺฐาเน’’ติ วุตตตตาด สขงกิเมว
 สุวณณาทิมยํ สเนาสนํ สเนาสนปฺริกขารอา จ วฏฺฏนติ, น ปุคคฺลิกานีติ คเหตุพพนติ จ, ตสฺมา ตพาก
 เขตตวตถาทิสหิตวิหารเ สขงโกเยว โหติ, น ปุคคฺลิกิโถ วินยโกวิทฺเทหิ ทฏฺฐพโพฯ สเจ ปน ราชราช
 มหามตตาทิสฺ โยโกจิ ตพากเขตตวตถาทิสหิตํ วิหารํ ปุคคฺลสส ตํ สหิตวิหารภาวมาโรเจตวา เทติ, เอวํ
 สติ ปุคคฺลสส สขงกิวิหารภಾವเนว ปฏิคฺคเหตุ วฏฺฏติ, น ปุคคฺลิกิวิหารภಾವนาติ ทฏฺฐพพํฯ ‘‘กสฺมา,
 วิหารสส เทมา’’ติ วตฺวา ทินนํ ตพากเขตตวตถาทินํ สขงเสสว วฏฺฏมานตตาดฯ เตเนวาท
 วิมตีวินนทนิยํ ‘‘วิหารสส เทมาติ วุตตํ สขงสส วฏฺฏติ, น ปุคคฺลสส, เขตตาทิ วิย ทฏฺฐพพ’’นติฯ

ตตฺรายํ โยชนา วิหารสสาเทมาติ วตฺวา ทินนํ เขตตาทิ สขงสส วฏฺฏติ, น ปุคคฺลสส, เอวํ
 วิหารสส เทมาติ วุตตํ สุวณณาทิวิจิตตํ อภปิยมณจํ สขงสส วฏฺฏติ, น ปุคคฺลสสาติ ทฏฺฐพพนติฯ สขง
 เสสว กปิยโวหารเณ เขตตาทินิ ปฏฺคคเหตุ วฏฺฏติ, ตถา หิ วุตตํ วิมตีวินนทนิยํ ‘‘จตฺตาโรปจเจเย ปริ
 ภุชชุตฺติ เทติ วฏฺฏตีติ เอตถ ภิกขุสขงสส จตฺอุปจเจเยปรีโภคถาย ตพากํ ทมมิตี วา ภิกขุสงฺໄໝ จตฺตาโร
 ปจเจเย ปริภุชชิตฺ ตพากํ ทมมิตี วา อีโต ตพากโต อูปเนน จตฺตาโร ปจเจเย ทมมิตี วา วุตตมปิ
 วฏฺฏติฯ อิทถจ สขงสส ทิยยมานถเวว สนธาย วุตตํ, ปุคคฺลสส ปน เอวมปิ ทินนํ ตพากเขตตาทิ น
 วฏฺฏติฯ สหจจิตตสส ปน อุทกปรีโภคถํ กุโปปฺกขรณิอาทโย วฏฺฏนติฯ สขงสส ตพากํ อตฺถิ, ตํถนติ
 อาทินาหิ สพพตถ สขงสส วเสเนว วุตตนติฯ ‘‘เขตตาทโย ปน สพเพสขงสเสว วฏฺฏนติ, ปาฬิยํ
 ปุคคฺลิกิวเสน คเหตุ อนุณณาทตตาดติ ทฏฺฐพพ’’นติ จฯ ปุคคฺลสส ปน ปุคคฺลानถจ เขตตวตถาทินิ
 กปิยโวหารเณปิ ปฏฺคคเหตุ น วฏฺฏติฯ เอวถจตฺวา วิมตีวินนทนิยํ ‘‘เขตตวตถาทินิ กปิยโวหารเ
 นปิ ปุคคฺลानํ คเหตุ น วฏฺฏติ, ตถา อนุณณาทตตาดติ วิณณายติ เขตตวตถูปฏฺคคคณา ปฏิวิโรโต
 โหตี’’ติ อาทินา หิ ปฏฺคคชิตฺตาสฺ เอกสเสว ปุคคฺลิกิวเสน คเหตุ อนุณณายาเต ตหิตฺรानํ
 ตถาคเหตุพพตา สิทธาว โหตี’ติ วุตตํ, ตสฺมา ตพากเขตตวตถาทิสหิตสส วิหารสส สขงกภಾವเนว
 ปฏฺคคเหตุพพตา สิทธา โหตีติ ทฏฺฐพพฯ อยํ ปจฺมปถเห วิสสชชนาฯ

ตพากเขตตวตถาทิวิริหิตํ ปน วิหารํ ปุคคฺลิกภಾವนาปิ ปฏฺคคเหตุ วฏฺฏติฯ โส จ วิหารเ
 ตสฺมี ปุคคฺเล ชีวนเต ปุคคฺลิกิ โหติฯ อถฺยถ สหจจิตฺ อทฺวา มเต อวิสสชชนิโย อเวงคิโย, สขงโกเยว
 โหตีติ ทฏฺฐพพฯ ยถา, ภิกขุสส ภิกขเว กาลงกเต สงໄໝ สามิ ปตฺตจิวเเรา อปิ จ คิลานุปฏฺฐากา
 พหุปการา, อนุชานามิ ภิกขเว สงเขน ติจิวรถจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทาตุฯ ยํ ตตถ ลหฺมณํ ลหฺมปฺริกขารํ,
 ตํ สมมุชฺฐิตฺน สงเขน ภาเขตพพํฯ ยํ ตตถ ครฺมณํ ครฺมปฺริกขารํ ตํ อาคตนาคตสส จาตุหิตสส
 สขงสส อวิสสชชนิโย อเวงคิยนติฯ วินยฏฺฐกถายถจ ‘‘ตสฺมี ชีวนเต ปุคคฺลิกิ, มเต สขงโกเยววาติ

อณฺเณสํ อทตฺวา จปิตฺปริกขารานํ ตตฺถ สงฺฆสฺเสว โหนติฯ ทฺวินนํ สนฺตํ โหติ อวิกตํ, เอกสมฺมึ กาลงฺกเต อิตโร สามึฯ พฺหุํ สนฺตเกปึ เอสฺว นโย, สพฺเพสุ มเตสุ สงฺฆิํ โหตี’’ติ วุตฺตาฯ

เอตถ จ ยํ ตตฺถ ครุณฺท’’นฺติ อาทิสฺสุ ครุณฺทํ นาม ราสิวเสน ปญฺจวิธํ, สฺรูปวเสน ปน ปญฺจวิธวิธํ โหติ, ตสฺมา มตฺกสนฺตกภูตฺสสาปึ วิหารสฺส ครุณฺทภาโว เวทิตฺพโป, เตนานห อฏฺฐกถายํ ‘‘ยํ ตตฺถ ลหุณฺทํ ยํ ตตฺถ ครุณฺท’’นฺติฯ

อิติ ปญฺจที ราสีหิ,   ปญฺจนิมฺมลโลจโน;
ปญฺจวิธวิธํ นาโถ,   ครุณฺทํ ปกาสยิตฺตา

เอตถ วิหารสฺส ครุณฺทภาโว เวทิตฺพโปฯ อยํ ทฺติยปญฺเฑ วิสฺสชฺชนาฯ

อยํ หํสาวตฺติยา ปาโมกฺขมหาเถรานํ วิสฺสชฺชนาฯ รามณฺยรฏฺฐวาสิโน ปน มหาเถรา ปุคฺคลิก ภาเวนาปึ ปฏฺิคฺคเหตฺพเมวาทิ วทฺนติ, ตถา ชํมายรฏฺฐวาสิโนปึ มหาเถรา, ตถา สฺนาปรนฺตรฏฺฐ วาสิโนปึ มหาเถรา ตถา อีสฺนครวาสิโนปึ มหาเถรา ปุคฺคลิกภาเวเน ปฏฺิคฺคหฺเน โทโส นตฺถิ’’ติ วทฺนติ เตสํ มหาเถรานํ อยฺมธิปฺปาโย ลากฺสีมานาเมสา เนว สมฺมาสมฺพุทฺเฐน อนฺุณฺญาตาฯ น ฌมฺมสงฺคาหกตฺเถเรหิปึ จปิตาฯ อปึ จ โช ปุณฺณตฺถิกเหที ลากฺทายเหที จปิตา ตสฺมา ปุณฺณตฺถิกา ราชราช มหามตฺตาทโย วิหารํ การาเปตฺวา ตสฺส วิหารสฺส ลากฺตถาย ปเทสํ ปริจฺฉินฺทิตฺวา จเปนฺติ ‘‘ยํ เอตฺถนฺตเร อุปฺปชฺชติ, ตํ สพฺพํ อมฺหากํ วิหารสฺส เทมา’’ติฯ ตํ ปน วิหารํ อตฺตโน รุจฺิตสฺส ยสฺส กสฺสจึ ปุคฺคลสฺส ‘‘อิมํ วิหารํ ตฺยหํ ทมฺมิ, ตว วิหาโร โหตฺว’’ติวา อตฺตโน รุจฺิยา เทตี โสปี ปุคฺคโล ‘‘อนฺุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจเลณฺยานิ วิหาร’’นฺติ อาทินา อนฺุณฺญาตวิหารเมว ปฏฺิคฺคณฺหาตี, ภควโต อนฺุณฺญาต วิหารมตฺตสฺเสว ปฏฺิคฺคหิตตฺตาทิตฺตา ตสฺมึ วิหาเร เขตตวตถาทินิ อตฺถิตฺติ เจฯ ‘‘เขตตวตฺถุปฏฺิคฺคหฺณา ปฏฺิวิโรโต โหตี’’ติ อาทินา ยํ เขตตาทิวตฺถุปฏฺิคฺคหฺณํ ปฏฺิขิตฺตํ, ตสฺส เขตตาทิวตฺถุสฺส อปฺปฏฺิคฺคหิตตฺตาทิ วิหารมตฺตเมว หิ ปฏฺิคฺคหิตเต ตปฺปฏฺิพฺพฐา เขตตาทิวตฺถุสฺสํ อุปฺปนฺนจิวร ปิณฺฑปาทคิลานปฺจจย เกสชฺชปริกขารานํ ตสฺเสว ปุคฺคลสฺส กปฺปิยภาเวเนว ปวตฺตนฺติ, ปุคฺคลสฺส ปฏฺิคฺคหฺเน วา ปริภุตฺเต วา โทโส นตฺถิ, ภควตา เอว อนฺุณฺญาตสฺส กปฺปิยปฺจจยสฺส ปริภุตฺติตฺตาทา สุตฺตํ อหาราตี เจ, ‘‘อนฺุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพํ ปาสาทปริโภค’’นฺติฯ นนฺ จ วิสาชา มิคารมาตา สงฺฆสฺเสว อตถาย สาฬินฺทํ ปาสาทํ หตฺถินฺทกนฺติฯ สจฺจํ, ตถापึ ปุคฺคโล สงฺฆปริยาปนฺโน สงฺฆสฺส ปาสาทปริโภเค อนฺุณฺญาเต ตทฺนโตคฺคธสฺสปึ ปุคฺคลสฺส อนฺุณฺญาตเมว โหตีฯ

อนฺุณฺญา ปุคฺคเล อนฺโตวิหาเร นิสฺสินฺนเยว สงฺโฆ ตสฺมึ เยว วิหารสฺสีเม กมฺมํ กโรนฺโตปึ กมฺม โโกโป น ภเวยฺย, อวคฺคารหตฺตาทิ วกฺขติ จ สารตฺถทีปนิยํ ‘‘อนฺุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพํ ปาสาทปริโภค’’ นฺติ วจฺนโต ปุคฺคลิกเกปึ เสนาสเน เสนาสนปริโภควเสน นิยมิตฺตํ สุวณฺณฆฺฎาทีกํ ปริภุตฺติวุฏฺฎมานมฺปิ เกวลํ อตฺตโน สนฺตํ กตฺวา ปริภุตฺติวุฏฺฎตี’’ติ, อิมินापึ วจฺเนน ปุคฺคลิกวิหารสฺสปึ สพฺพกปฺปิย ภาโว วิญฺญาตี ‘‘อนฺุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพํ ปาสาทปริโภค’’นฺติ ญาปกสฺส ทสฺสนโตฯ สุวณฺณฆฺฎาที กนฺติ เอตถ อาทิสฺสทโท มรียาทตฺถโ, ปการตฺถโ วา, เตน รชตฺหารภูฏฐาตีผลิกาทินิ อกปฺปิยฆฺฎานิ

สุวรรณรชตหารภูษาติผลิกาภิภาชนสรวาทีนิ จ เสนาสนปรักษารานิ สงคณหาติ, ตานิ ภิกขุสส
 ปรัักษารภาเวน น วฏฺณนติ ตถา ทาสีทาสโคมทีสาปิ, ตถา เขตตาทิวตตุมปิ ภิกขุสส อตตโน สนตก
 ภาเวน ปฏิกคเหตุ น วฏฺณนติ, วิหารสส ปน ปฏิสเสตพพ นตถิ, สพพสททสส ทสสนโต เตเนวาท
 สมนตปาสาทิกาย วินยญฺจถาย “เสนาสเน ปน ทวารกวางว วาตปานกวางวาทิสู สพพ รตนมยมปิ
 วณณมฏฺจกมมํ วฏฺณนติฯ เสนาสเน กิลฺลิจิ ปฏิสเสตพพ นตถิ อญฺญตร วิรุทฺธเสนาสนา”ติ, อิมินา
 จเปตวา “คามญจ คามุปจารณจา”ติ เอตถ วิรุทฺธเสนาสนํ จเปตวา สพพกปปียากปปียํ วิหารสส กปปีติ,
 กิลฺลิจิ อปปมตตกมปิ ปฏิสเสตพพ นาม นตถีติ วิญญายติ, เตเนวาท วินยวินิจฺจนเยฯ

“เขตตวตถุ ตพากํวา, เหม โคอชีกาทิก;
 วิหารสสาติ วุตเตปิ, นิเสเธตฺ น วฏฺณนตี”ติฯ

นนุ จ วิหารสส เทมาติ สงฆิกวิหารํ สนธาย วุตตนติ วิมตีวินอนนียํ วุตตนตีฯ วุตตํ เอตถ ทิ
 อัจริยสส อธิปฺปาเยน ภวิตพพ “เขตตวตตาทินิปุคคฺลิกวิหารสส เทมา”ติ วุตเตต “น กปปีติ
 อุปาสกา”ติ ปฏิกขิปิตพพํฯ กสมา ปุคคฺโล ตสส วิหารสส สามิ, วิหารสส ทินเน ปุคคฺลสส ทินนเมว
 โหติ, เอวํ สติ “เขตตวตถุปฏิกคฺคหณา ปฏิวิริโต โหตี”ติ อาทินา วุตตสิกขาปเพน กาทตพพตํ อาปชฺชติ
 ฯ สงฆิกวิหารสส ปน น ปฏิกขิปิตพพํฯ กสมา โส ปุคคฺโล ตสส สงฆิกวิหารสส อนิสฺสโรฯ จาตุทฺทิสํ
 สงฆํ อุทฺทิสส ทินนํ ยํกิลฺลิจิ ชุทฺทกํ วา มหนตํ วา ปเทสํ อจฺฉินทิตวา คณฺหนตสสปี ปาราชิกโก น โหติ,
 สพพสเสว จาตุทฺทิสิกสส สงฆสส ชฺรณิกเขปสส อสมภวโต ตสมา สงฆิกวิหารสส ทินเน ปฏิกขิตเต
 สงฆสส ลากนฺตรายกโร โหตีติฯ อิมเมวตถํ สนธาย วิหารสส เทมาติ สงฆิกวิหารํ สนธาย วุตตํ นติ วุตตํ
 ภเวยฺย, น ปุคคฺลิกภาเวนาปิ ปฏิกคเหตุพพนตีฯ เอเวญจ สติ สามิกานํ ชฺรณิกเขเปนา”ติ เอตถ เอกสส
 สนตเก ตพากเ เขตเตต จ ซาเต ตสเสว ชฺรณิกเขเปน ปาราชิกํฯ ยทิ ปน ตํ ตพากํ สพพสาธารณํ,
 เขตตานิ ปาฏิปุคคฺลิกานิ, ตสส จ ชฺรณิกเขเป อวหาโรฯ อถ เขตตานิปิ สพพสาธารณานิ, สพเพสํ
 ชฺรณิกเขเปเวว ปาราชิกํ, นาสตีติ ทฏฺฐพพนติ วิมตีวินอนนียํ วุตตวจเนน อวิโรโธ สียา, ตถา ทิ
 เขตตวตถุทาสิตสส วิหารสส ปุคคฺลิกภาเวน อกปปีเย สติฯ

ถถํ ปุคคฺลสส เขตตวตถุทิกมารพภ อภियุชฺษาโว ภเวยฺย, เอเวญจ ปน วเทยฺย “ชฺร
 นิขิปตีติ เอตถ เอกสส สนตเก ตพากเ เขตเตต จาติ เอตถ คิหิสนตกเมว สนธาย วุตตํ”นตีฯ ตถापิ น
 วตตพพํฯ กสมา “ชฺร นิขิปตีติ ยทา ปน สามิกอ อยํ ถพโร กกฺชโผ, ชีวิตพฺรหมจฺริยนฺตรายมปิ เม
 กเรยฺย, อลํ ทานิ มยหํ อิมินา”ติ ปทสส ทิสสนโต เตเนว “เขตตานิ ปาฏิปุคคฺลิกานิ, ตสส จ
 ชฺรณิกเขเป”ติ วิมตีวินอนนียํ วุตตํฯ ตถา “อนุชานามิ ภิกฺขเว สพพํ ปาสาทปริโภก”นติ วจนโต
 ปุคคฺลิกเกปิ เสนาสเน เสนาสนปริโภกเวเสน นียमितํ สุวณฺณฆฏาทิกํ ปรีญฺชิตฺ น วฏฺณมานมปิ เกวลํ
 อตตโน สนตกํ กตวา ปรีญฺชิตฺ น วฏฺณนตี”ติ สารตถทีปนียํ วุตตวจเนนาปิ อวิโรโธ สียา, ตถา
 “เสนาสเน กิลฺลิจิ ปฏิสเสตพพ นตถิ อญฺญตร วิรุทฺธเสนาสนา”ติ อญฺจกถาวจเนนาปิ สํสนทเมวฯ
 ตถา “ยํ ภิกฺขเว มยา อิทํ น กปปีตีติ อปฺปฏิกขิตตํ, ตํ เจ กปปียํ อนฺุโลเมติ, อกปปียํ ปฏิปาหติ, ตํ โว

กบปตี’’ติ อิมินา สุตตานุโลเมนปี สันนทนมเววฯ กถ์ “อนุชานามิ ภิกขเว ปณ จเลณานิ วิหารนตยา’’
 ทินา อนุญญาตวิหารสส ปฏิกคหิตตถาฯ ตปปฏิพทฐจิวราทิ กบปิยปจจยสเสว ปริภุญชิตตตทา จ
 วิหารปิณฑปาตคิลานปจจยเสชชชปริกขาราบิ ภิกขุสส สพพกบปิยา กบปิยานุโลมา จ โหนติฯ เอว
 สุตตสุตตานุโลมอาจริยวาทอตตโนมตีทิ สันนทนโต อณทตถุ คจโคทเคน ยมโนทกั วिय เขตตวตถาทิ
 สหิตวิหาโร ปุคคคิกภาเวนาปิ ปฏิกคเหตุโพพติ กบปิยา กบปิยานิ วินยโกวิทเททิ ทฎฐพโพฯ อัย
 อสินครวาสีนั มหาเถรานั สมานวิสสชชนาฯ

“เย จ ชนา ครุณณหัง สวีธาย อวหุฯ ชุณนิเกชโป จ โหติ, ปาราชิกมณาปนนา, ปณหาเมสา
 กุสเลทิ จินติตา’’ติฯ

อัย ปณหา สงฆิกภูมิเถนเก ภิกขุ สนธาย วุตตา, ตตถ ทิ ปจจูปปนสงฆสส ชุณนิเกชเปน
 จาตุททิสิกสงฆสส ชุณนิเกชปาภาวโต อวหาโร นตถิตีฯ อัย ลากสิมาย วิจารณาฯ

คามสิมานิคมนครสิมา ปน ปากฎาเยวฯ ตาส ปน วิเสโส เอว เวทิตพโพ ยสมิ ปน
 ปเทเส อาปณเมว อตถิ, น ปากการปริกขิตต ปากการปริกขิตตเมว วา อตถิ น อาปณั อัย ปเทโส คาโม
 นามฯ ยสมิ ปน จาเน คาโมเยว อตถิ, น ปน อาปณปการา สนติ, อัย ปเทโส นิคโม นามฯ ยตถ ปน
 อาปณมปิ อตถิ ปากการปริกขิตตมปิ, อัย ปเทโส นคร นามฯ อัย ปเทโส นาคารวตติ เอตถาติ
 วจนเตถน ราชูนั วา มหามตตานั วา นิवासนโยคยฎฐานตตนา นครนติ วุจจติฯ โลกียสตุเถ ปนฯ

“วิจิตตเทวายตนั, ปาสาทาปณมนทริ;
 นคร ทสสเย วิทวา, ราชมคโค ปโสภิต’’นติฯ

วุตตึฯ เอว คามนิคมนครานั วิเสสั ถตวา คาโมเยว คามสิมา, นิคโมเยว นิคมนสิมา, นคร
 เมว นครสิมาติ ตาส วจนตถุ เวทิตพโพฯ ตตถ ย ปเทสั อสมมตาย ภิกขเว สิมาย อชปีตาย ย คามั วา
 นิคม วา อุปนิสสาย วิหริ, ยา ตสส คามสส วา คามสิมา นิคมสส วา นิคมนสิมา, อัย ตตถ สมาน
 สัวสา เอกุโปสธา’ติ อนุญญาต, ตสมิ ปเทเส สพพโปปิ วา คามปเทโสฯ ยมปิ เอกสมิเยว คามเขตเต
 เอก ปเทสั “อัย วิสุ คาโม โหตุ’’ติ ปริจฉินทิตวา ราชา กสสจิ เทติ โสปี วิสุคามสิมา โหติเยว ตสมา
 सा จ อิตรา จ ปกตคามนครนิคมนสิมา พทฐสิมาสทิสายเวว โหนติฯ เกวลั ปน ติจิวรวิปวาสปริหารั น
 ลกนติฯ เอตถ จ อปเร เอว วทนติ, “ราชา ปเสนทโกสลาทโย โปกุขรสาดิปฎัตินั ทกขิโณทกปาตน
 วเสน เทนติ วिय พรหมเทยยวเสน ทินนเมว วิสุคามสิมา โหติ, น อายมตตสส, เฉชชเภชชสส
 อนิสสรตตทา’’ติ ตั น ปเนว ทฎฐพพ, เฉชชเภชชสส ราชารหตตา ตถา ทิ โลกโวหารสงเกตวเสน อัย
 ปเทโส อิมสส คามสส ปริจฉเนโท’’ติ อิสสเรทิ กตปริจฉินนเมว ปมาณั โหติฯ ยทิ เฉชชเภชชกโร
 ภาเวย, ราชาเตวว สงขยั คจจติฯ โสปี คามเทโส นครรชชสิมา ภาเวย, น ปน คามสิมามตตเมว,
 เตเนวาท สมนตปาสาทิกาย วินยฎจถาย “ยตตเก ปเทเส ตสส คามสส คามโกชกา พลี ลกนติ, โส
 ปเทโส อปโป วา โหตุ มหนโต วา, คามสิมาเตวว สงขยั คจจติฯ นครนิคมนสิมาสุปี เอสเว นโย’’ติฯ อัย
 คาม นิคมนครสิมานั วิจารณาฯ

อพภนตรสีมา นาม ยํ ปฏูปเทสํ อคามาเก ภิกขเว อรณฺเณ สมฺนตา สตฺตพภนฺตรา, อยํ ตตฺถ
 สมานสํวาสา เอกุโปสธา’ติ อนุญญาตา อพภนตรสีมา นามฯ ตตฺถ สมฺนตา สตฺตพภนฺตราติ ยสฺมี
 วิณฺณาภฺวีสทิสเ อรณฺเณ ภิกขุ วสฺติ, อสฺส จฺฐิตกาสโต สมฺนตา ปุรตฺถิมาย สตฺตพภนฺตรา ปจฺฉิมาย
 สตฺตพภนฺตรา ทกฺขินาย สตฺตพภนฺตรา อุตฺตราย สตฺตพภนฺตราติ สมฺนตา สตฺตพภนฺตราฯ วินิพฺเพเชน
 จุทฺทสา ติ ปุรตฺถิมปจฺฉิมวเสน จุทฺทสพภนฺตรา, ทกฺขินุตฺตรวเสนปิ จุทฺทสพภนฺตราติ เอวํ นิพฺเพเชน
 จุทฺทส จุทฺทส กตฺวา สมฺนตา อภฺจฺฐวีสติ อพภนฺตรา โหนฺติฯ เอตฺถ จ เอกํ อพภนฺตรํ อภฺจฺฐวีสติ
 หตฺถปฺปมาณํ โหติ, ตสฺมา ปุรตฺถิมาย สตฺตพภนฺตเร ฉนฺนวุตฺติสฺสทฺถปฺปมาณํ โหติ, เอวํ ทกฺขินุตฺตร
 ปจฺฉิเมสุปีติ สพฺพํ สมฺปิณฺเฑตฺวา จตฺราสีตีสตฺตสฺสทฺถปฺปมาณํ โหติฯ ปริมฺณฑลวเสน ปน สพฺพํ
 ฉสฺสทฺติเอกสฺสทฺตรานิ จ เอกํ สหสฺสจฺจ โหติฯ ปกฺติอยนฺวเสน มินิเต ปน –

“ปฺลยจฺหตฺโถ มโต ทณฺโฑ,
 อถิตฺติอุสฺสา คาวี,
 วิสทณฺโฑ อฺสโภา;
 จตฺคาวี โยชน’นฺติฯ

วุตฺตตฺตา อยนฺวเสน วินิพฺเพเช จุทฺทสพภนฺตเร เทวหตฺถาธิกอภฺจฺฐสฺสทฺติ โหติฯ สพฺพํ
 อภฺจฺฐวีสติ อพภนฺตรํ สมฺปิณฺเฑตฺวา จตฺุหตฺถาธิกนฺปฺลยญาสฺสทฺตรเอกสฺตํ โหติฯ ปริมฺณฑลวเสน ปน
 ฉนฺนวุตฺติจตฺตีสฺสทฺตรเทวสฺตานิ โหนฺติ, อฺสภวเสน ปน วินิพฺเพเชน จุทฺทส อพภนฺตเร เทวทึ อุณานิ
 จตฺตาริ อฺสภานิ จ เทวรัตนญฺจ โหนฺติฯ สพฺพํ สมฺปิณฺเฑตฺวา อภฺจฺฐวีสฺติยา อพภนฺตเร จตฺรตนญฺจ สโฬส
 อยณานิ อธิกานิ สตฺต อฺสภานิ โหนฺติฯ ปริมฺณฑลวเสน ปน ฉรตนญฺจ จุทฺทสอยณานิ จ อธิกานิ
 เอกาทส อฺสภานิ โหนฺติฯ อยเมตฺถ สารโต วิณฺจฺฉโยฯ เกจฺจ ปน อพภนฺตรสทฺทํ หตฺถรัตนวาจํ
 ปริกปฺเปตฺวา เอวํ วทฺนติ มชฺเฌ จิตฺตสฺส สมฺนตา สตฺต วินิพฺเพเชน จุทฺทสา’ติ วุตฺตตฺตา ปุรตฺถิมาย
 สตฺต หตฺถา ทกฺขินุตฺตรปจฺฉิเมสุปี สตฺต สตฺต หตฺถาติ กตฺวา เอวํ นิพฺเพเชน จุทฺทส หตฺถา โหนฺติฯ
 สพฺพํ สมฺปิณฺเฑตฺวา อภฺจฺฐวีสฺติหตฺถํ อพภนฺตรนฺติ ตํ เตสํ มติมตฺตเมว, น สารโต ปจฺเจตฺพพฺพา กสฺมา
 อภฺจฺจกฺกายํ ตตฺถ เอกํ อพภนฺตรํ อภฺจฺฐวีสฺติหตฺถ’นฺติ วุตฺตตฺตาฯ ยทึ เตสํ มเตน สพฺพํ สมฺปิณฺเฑตฺวา
 อภฺจฺฐวีสฺติหตฺถพภนฺตรํ ภเวยฺย, อภฺจฺจกฺกายํ ตตฺถ อพภนฺตรํ นาม อภฺจฺฐวีสฺติหตฺถปฺปมาณํ โหติ, มชฺเฌ
 จิตฺตสฺส สมฺนตา สตฺตวินิพฺเพเชน จุทฺทสา โหนฺตี’ติ วตฺตพพฺภ ภาเวยฺย, น ปเนวํ วุตฺตํ, ตสฺมา ตํ เตสํ
 มติมตฺตเมวาทิ ทภฺรพพฺพา ตตฺถ อยณฺเหตฺถโตถ ตตฺถ ตตฺถา’ติ นิทฺธารณฺ ภูมมฺภา เอกนฺติ คณนฺปฺริจฺฉเโท
 ฯ

อพภนฺตรนฺติ ปฺริจฺฉินนฺนินิทฺเทโส, นิยมิตฺปฺริทึปน์ วาฯ อภฺจฺฐวีสฺติหตฺถปฺปมาณนฺติ
 ปฺริจฺฉินฺนิตฺตพพฺพมฺสมุทฺทายนินิทฺเทโส ตตฺถ เตสฺส สมฺนตา สตฺตพภนฺตเรสุ เอกํ อพภนฺตรํ นาม อภฺจฺ
 ฐวีสฺติหตฺถปฺปมาณํ โหตีติ อโตถ ทภฺรพพฺพา เอตฺถ ปน สงฺขยา กเถตฺพพาฯ สา ทูริชา ปริมาณมินนฺวเสน
 ฯ ตตฺถ ปริมาณ สงฺขยา เอวํ เวทิตฺพพา จตฺสโส มุจฺฉิโย เอโก กุฑฺโฒวฯ จตฺตาริ กุฑฺโฒว เอโก ปตฺโถ,
 จตฺตาริ ปตฺถา เอโก อาพฺทโกฯ จตฺตาริ อาพฺทกา เอกํ โทณฺ, จตฺตาริ โทณานิ เอกา มานิกาฯ จตฺสโส
 มานิกา เอกา ขาริฯ วิสฺติ ขาริกา เอโก วาโหฯ ตเทว เอกํ สกฺกนฺติ สุตฺตนิปาทภฺจฺจกฺกาทิสฺส วุตฺตํฯ

สารตถที่ปนิยํ ปน นว วาหสทสสานีติ เอตถ จตสโส มุจฺจโย กุฑฺโฆ, จตตารโ กุฑฺโฆ เอโก ปตฺโถ,
 จตตารโ ปตฺถา เอโก อาฬโกฯ จตตารโ อาฬกา เอโก โทณํ, จตตารโ โทณานิ เอกา มานิกา, จตตสโส
 มานิกา เอกา ขารีฯ วิสตีขาริกา เอโก วาโหฯ ตเทว เอโก สกฺกนฺติ สุตตนิปาตฏกฺกถาทีสุ วุตต’นฺติ วตฺวา
 “อิธ ปน เทว สกฺกานิ เอโก วาโหติ วทนต์ิ”ติ ลีขิตํ ปจฺจนตโวหาเรน มินิตฺเต ปน สฺมจฺจิสํ เอโก วา โหติ
 รณฺโณ ธมฺมาโสภสฺส สุวกาหตสาลิยา มินิตฺเต ปน ปจฺจนตโวหาเรน วิสาธิกติสตํ โหติ เอโก วาโหติ วทนต์ิ
 ๆ มินนสงฺขยา ปน เหว เวทิตพพาฯ ตถา หิ –

“ฉตฺตีสํ ปริมาณํ,	อนฺนตฺตนฺติ วุจฺจติ;
ฉตฺตีสํ สอนฺนตฺตํ,	ตชฺชาริตฺติ ปวุจฺจติฯ
ฉตฺตีสํ สมตฺตาทชฺชารี,	รณฺเรณฺุปรมาณํ;
ฉตฺตีสํ รณฺเรณฺุ จ,	เอกา ลิกฺขาติ วุจฺจติฯ
สฺตตฺตลิกฺขา จ เอกฺกา,	สฺตตฺตกา ธณฺณมาสโก;
สฺตตฺตธณฺณงฺคฺลฺลึ เอกา,	วิทตฺติ ทฺวาทสงฺคฺลฺลฺลึฯ
เทว วิทตฺติ ตุ รตนํ,	สฺตตฺตทตฺถํ เอกยญฺญฺจ;
วีสยญฺญฺจิตฺตํ อุสภํ,	อฺุสภาสีตฺติ คาวุตฺตํ;
คาวุตฺตานิ จตฺตาริ,	เมรุโยชนนฺติ วุจฺจติ’นฺติฯ

วุตตตฺตา เอกา โรช ปริมาณํ อติสุขฺมา อจฺกขุวิญญฺเยยยา, สรีรมฺปิ ขนฺเสถมยํ สีนฺรุ
 ปพฺพตฺตราขมฺปิ วินฺชิตฺตฺวา คตฺตาฯ ตสฺสา ฉตฺตีสํปริมาณํ เอโกอนฺน ตชฺชาริตสฺส ฉตฺตีสํปริมาณํ เอการณ
 เรณฺุฯ ตสฺสา ฉตฺตีสํปริมาณํ เอกลิกฺขาฯ สฺตตฺตลิกฺขา เอกา อุกาฯ สฺตตฺต อุกา เอโก ธณฺณํฯ สฺตตฺตธณฺณ
 เอกา องฺคฺลฺลึ, ทฺวาทสงฺคฺลฺลึ เอกา วิทตฺติฯ เทว วิทตฺติ เอกรตนํฯ สฺตตฺตทตฺถํ เอกยญฺญฺจ, วีสยญฺญฺจ เอกา
 อฺุสภ, อสีตฺติ อฺุสภ คาวุตฺตํฯ จตฺตาริ คาวุตฺตานิ เมรุโยชนนฺติ วุจฺจติฯ ตตฺถ อนฺนโรช กิฬณฺชกฺกฏฏกฺกิททาทีสุ
 วาเต ปทฺทกาเล สุริยาโลเกสุ ทิสฺสตีฯ ตชฺชารี ปน สกฺกนฺตคคาทีสุ ทกฺกขินฺวามปสฺสาทีสุ ทิสฺสตี ๆ
 รณฺเรณฺุ ปน ตสฺสา อลลฺลียนฺนุชานฺนฺสุ ทิสฺสตีฯ ลิกฺขา ปน อตีโฬพาริกา ปากฺกา โหติฯ อยํ เมรุโยชนนฺตฺวา
 วุตฺตํฯ

อปรมฺปิ

“ทส เกสา เอกตฺลฺลํ,	ฉตฺลฺลํ ยวํ ภาเว;
จตฺตยวณฺจ องฺคฺลฺลึ,	ปณฺจทส เอกปาท’นฺติฯ

วุตตตฺตา ทส เกสา เอกตฺลฺลํ นามฯ ฉตฺลฺลํ เอโก ยวํ นามฯ จตฺตยวํ เอโก องฺคฺลฺลึ นามฯ ปณฺจ
 ทสงฺคฺลฺลฺลฺโย เอโก ปาโหติ วุจฺจติฯ อิหํ ตีสุ เวเทสฺ อากตฺวาเสน วุตฺตํฯ

อปรมฺปิ

“ทส เกสา เอกตฺลฺลํ,	ฉตฺลฺลํ ยวํ ภาเว;
จตฺตยวณฺจ องฺคฺลฺลึ,	อณฺจงฺคฺลฺลึ เอกา มุจฺจติ,

รตนํ ติมฺภุจฺจ ภาเว’’ติฯ

วุตตตตทา ทสเกสา เอกํ ติลํ นามฯ ฉติลํ เอกํ ยวํ นามฯ จตฺยวํ เอกางคฺคฺลึ นามฯ อภฺจฺจคฺคฺลํ
เอกามภฺจฺจฯ ตริภฺจฺจ เอกรตนํฯ ปลฺยจ รตนานิ เอโกทณฺโฑฯ วิสฺติ ทณฺฑานิ เอโกอุสฺโสฯ อสฺติ อุสฺสา
เอกา คาวีฯ จตฺสฺโส คาวีโย เอกโยชนนฺติ วุตฺตํ, เตเนวาทฯ

“ปฺลยฺจทณฺโฑ มโต ทณฺโฑ, วิสทณฺโฑ จ อุสฺโส;
อสฺติ อุสฺสา คาวี, จตฺคาวี จ โยชน’’นฺติฯ
อิทํ ปกตฺติยวเสณ วุตฺตํฯ จกฺกวาทพฺยวโยชนวเสณ ปน
“สฺตตทณฺโฑ มโต ทณฺโฑ, วิสทณฺโฑ จ อุสฺโส;
อสฺติ อุสฺสา คาวี, จตฺคาวี จ โยชน’’นฺติ วุตฺตํฯ

อปรมฺปิฯ

“ทส เกสา เอกตฺลิลํ; ฉติลํ เอกํ ยวํ;
จตฺยวํ เอกางคฺคฺลึ; อภฺจฺจคฺคฺลํ เอกามภฺจฺจ;
ตริภฺจฺจ เอกรตนํ, อภฺจฺจวิสฺติรตนํ เอกํ อพฺภนฺตรนฺติฯ

วุตฺตํฯ เตเนวาท “ตตฺถ เอกํ อภฺจฺจวิสฺติทตฺตปฺปมาณํ โทตี’’ติฯ เอตฺถ จ อคามาเก เจติ เอตฺถ
อกาโร กตฺตรตฺถโถติ, ตถา ทิ อกาโรฯ

ปฏฺิเสเธ วุทฺติตพฺภาเว, อณฺญตฺเถ สทฺิเสปฺจ;
วิรุทฺเธ ครเห สุณฺเณ, อกาโร วิรห’ปฺปเก’’ติฯ

วุตฺเตสฺ ทิสฺสตี ตถา ทิ อชเนตฺวา ติอาทิสฺส ปฏฺิเสเธ ทิสฺสตีฯ “อปริหานียา ธมฺมา’’ติ อาทิสฺส
วุทฺติมิทฺติฯ “อนวชฺชํ ภาเน’’ติ อาทิสฺส ตพฺภาเว อภฺจฺจวาทิ อาทิสฺส อณฺญตฺเถฯ “อมฺรฺ ราชา’’ติอาทิสฺส
สทฺิเสฯ “อมล’’นฺติ อาทิสฺส วิรุทฺเธฯ “อเสฏฺโฐยํ พฺรหฺมณฺเณ อพฺรหฺมจฺจาริ’’ติ อาทิสฺส ครเหฯ “อคาโม’’
ติ อาทิสฺส สุณฺเณฯ “อปตฺติกาโยอิตฺถิ’’ติ อาทิสฺส วิรเหฯ “อถ นายํ กณฺณว’’ติ อาทิสฺส อปฺปเกฯ อิธ ปน
สุณฺเณ วิรเห วา ทฏฺุทฺโพฯ สุณฺญตฺเถน ปน อคามาเก นิมนฺสุเส เกวลาณฺญเถติ อโถถฯ วิรหฺตฺถโถ วา
อคามาเก คามวิรหิตฺเต ปเทเสตี อตฺถโถ ทฏฺุทฺโพฯ เตเนว สุณฺญตฺเถน วิรหฺตฺถเณ “อคามาเก’’ติมิณาปเทณ
คามนทฺิชาตฺสสรสมฺมทฺเถ มุณฺจิตฺวา ยํ อนวเสสฺสิ เหมจฺจา ปถวิสฺนุชารกอุทกมปิอุทกสนุชารโก วาโตปิ
อชฏฺากาสมฺปิ, ตถา ยาว อุปริพฺรหฺมโลภํ อุปาทาย สพฺพํ อสุรยภฺจฺจสุราทฺิอาทิสฺสทฏฺุทฺทเวทพฺรหฺม
วิมานานิปี อรณฺญนฺเตวว สงฺคหิตาฯ นทฺิสมฺมทฺนตฺเรสุปิ มจฺจพฺนธานํ อคมนปโถ ทิปโก วา ปพฺพโต วา,
โสปี อรณฺญสึมาเตวว สงฺขยํ คจฺจติ, ตสฺมา อยํ สตฺตพฺภนฺตรสึมา นิมนฺสุเส เกวลาณฺญเถ ปถวิมณฺฑลฺเลปิ
เทวโลเก วิมานกปฺปฏฺุทฺทาทิสฺสปิ ลพฺภเตวฯ ปถวิยํ ปน ยสฺมี คามเชตฺเต เหมจฺจา ปถวิยา ยตฺถ วา
สุวณฺณมณฺนิอาทฺินิ ขณฺติวาทฺิ คเหตุ สโกกนฺติ, ตํ ปเทสฺ คามเชตฺตเมวฯ ตโต ปรา ยาว ปถวิสฺนุชารกอุทกา
อชฏฺากาเสปิ ลพฺภเตวฯ นนฺ ฌกามาจฺจ เทวโลเกสุปิ เทววิมานกปฺปฏฺุทฺทคามนิกมาทโยปิ อตฺถเถวฯ อถ
กสฺมา “อรณฺญา’’ติ กถิตาติ อมนฺสุสสา วา สตฺตทา ซาติภฺินนฺตตฺตา จ เต อคามาเยว, เตเนว “นิมนฺสุสมฺหิ

อรณณมहीं”ติ วุตตํ ติรจฉานวตถุสมิมปิ “นาโค वा होतु सुपुण्णमाणवाकानि वा अणुत्तरो अनुत्मसो
 สกํ เทวราชานํ อุปาทาย โย โภจि อมนุสฺสชาติโก สพฺโพว อิมสมิ อตเถ ติรจฉานคฺตติ เวทิตพฺโพ”ติ
 วุตตํ, ตสฺมา ชาตฺถิณนตาย อมนุสฺสวาโส อรณณนฺติ เวทิตพฺโพฯ อพฺภนฺตรสํมาย วิจารณาฯ

อิทานิ อุกฺกฺเขปสํมาย สํวณฺณนาทุกโม สมฺปตฺโตฯ ตตถ “สพฺพา ภิกฺขเว นที อสํมาฯ
 สพฺโพ สมฺพุทฺโธ อสํโมฯ สพฺโพ ชาตฺสโร อสํโมฯ นทียา वा ภิกฺขเว สมฺพุทฺเท वा ชาตฺสเร वा ยํ
 มชฺฉิมสฺส ปุริสสฺส สมฺนตา อุกฺกฺเขปา, อยํ ตตถ สมานสํวาสา เอฏฺโปกฺกา”ติ ปณฺยตฺตา, อยํ อุกฺกฺ
 เขปสํมา นามฯ ตตถ “สพฺพา ภิกฺขเว นที อสํมา”ติ เอตถ อสํมสฺพุทฺธ อกาโร วิรหฺตโธ, อสํมา พุทฺ
 สํมา วิรหิตาติ อโตนฺตา ญตฺติทฺตฺติยกมฺมวาทํ สาเวตฺวาปิ พุทฺธสํมาวิรหิตาติ วุตตํ โหติฯ ปฏฺฐิสฺเสตฺโถ वा,
 อสมฺมนนิตพฺพาติ อตฺโถฯ วุฑฺฒิอตฺโถ वा, “อเสกฺขา ธมฺมา”ติ ยถา สิกฺขิตฺตฺติสฺส นิจฺฉิตฺตฺติสฺสชาติ วุตตํ
 โหติฯ เอรํ อสํมาสํมิจฺฉนิจฺฉนฺตฺติ อโตนฺตา ญตฺติทฺตฺติยกมฺม วาทํ สาเวตฺวา สมฺนตาปิ อสมฺนตาเยว,
 อตฺตโน สภาเวเนว คามสํมา วีย พุทฺธสํมาสทิสฺสาติ วุตตํ โหติฯ เอเตน นทีชาตฺสสรสมฺพุทฺธานํ พุทฺธสํมาย
 อเชตฺตภาโว ทสฺสโธ โหติฯ เอรํ “สพฺพา ภิกฺขเว นที อสํมา”ติอาทินา นทีสมฺพุทฺธชาตฺสสรานํ พุทฺธ
 สํมาภาวํ ปฏฺฐิขิปิตฺวา ตตถ โลกโหวหารสทิสฺสาสุ เอตาสุ นทีอาทิสฺส อพฺพุทฺธสํมาสุ ปุณฺ วกคกมฺมปฺริหารตฺถํ
 วาลิกาทิหิ สํมปฺริจฉินฺทนํ กตฺตฺกาโม ภควา “นทียา वा ภิกฺขเว สมฺพุทฺเท वा ชาตฺสเร वा ยํ มชฺฉิมสฺส
 ปุริสสฺส สมฺนตา อุกฺกฺเขปา”ติ อาทิมหาฯ ตตถ มชฺฉิมสฺส ปุริสสฺสตี งามมชฺฉิมสฺส ปุริสสฺส เตเนวาท
 สมฺนตปากาทิกาย วินยญฺจกถายํ “งามมชฺฉิเมน ปุริเสนา”ติฯ ยถิ วุฑฺฒิกิปุริสมิจฺฉเยย, “วุฑฺฒกิ
 ปุริเสนา”ติ วุตตํ ภาเวย, น ปเนวํ วุตตํ, เตน ญาติ “งามมชฺฉิมสฺส ปุริสสฺสา”ติฯ ติวริธา หิ ปุริสา
 อุตฺตมปุริโส มชฺฉิมปุริโส ปกฺติปุริโสติฯ ตตถ อุตฺตมปุริโส นาม สพฺพพณฺญ ภควา, โส หิ ภควา สพฺพ
 สตฺตฺตฺตโม งามยสฺสมปฺตติอิสฺสรียาทิหิ ตถา หิ ตถาคตฺสส ธาโมฯ

“กาฬาวกณฺจ คจฺเคยฺยํ, ปณฺชโร ตมพฺปิงคฺล;

คนฺธมจฺจคฺลเหมณฺจ, อฺโปสถํ ฉทฺทนฺติเม”ติฯ

วุตฺตานํ ทสนนํ หตฺถิกฺกลานํ พลาณฺสาเรน เวทิตพฺโพฯ ตตถ กาฬาวกณฺตี ปกฺติหตฺถิกฺกลํ ยํ
 ทสนนํ ปุริสานํ กายพลํ, ตํ เอกสฺส กาฬาวกณฺสส หตฺถิโน พลํฯ ยํ ทสนนํ กาฬาวกณฺส พลํ, ตํ เอกสฺส
 คจฺเคยฺยสฺส พลํฯ ยํ ทสนนํ คจฺเคยฺยานํ พลํ, ตํ เอกสฺส ปณฺชรสฺส พลํ, ยํ ทสนนํ ปณฺชรานํ พลํ, ตํ
 เอกสฺส ตมพฺสส พลํฯ ยํ ทสนนํ ตมพฺวานํ พลํ, ตํ เอกสฺส ปิงคฺลสฺส พลํฯ ยํ ทสนนํ ปิงคฺลานํ พลํ, ตํ
 เอกสฺส คนฺธหตฺถิโน พลํฯ ยํ ทสนนํ คนฺธหตฺถินํ พลํ, ตํ เอกสฺส มจฺจคฺลสฺส พลํฯ ยํ ทสนนํ มจฺจคฺลานํ พลํ,
 ตํ เอกสฺส เหมสฺส พลํฯ ยํ ทสนนํ เหมวตฺตานํ พลํ, ตํ เอกสฺส อฺโปสถสฺส พลํฯ ยํ ทสนนํ อฺโปสถานํ พลํ,
 ตํ เอกสฺส ฉทฺทนฺตสฺส พลํฯ ยํ ทสนนํ ฉทฺทนฺตานํ พลํ, ตํ เอกสฺส ตถาคตฺสส กายพลํฯ “นารายน
 สงฺฆาตํ พล”นฺตปิ อิทเมว วุจฺจติฯ ตตถ นารา วุจฺจนฺตี รสฺมิโย, ตา พุทฺธ นานาวิริธา ตโต อฺปฺปชฺชนฺตีติ
 นารยณํ, วชิโร, ตสฺมา วชิรสงฺฆาตํ พลนฺตีปิ อโตนฺถ, ตเทตํ ปกฺติหตฺถิกณฺนาย หตฺถิโกฏฺฐิสฺส, ปุริส
 คณฺนาย ทสนนํ ปุริสโกฏฺฐิสฺสานํ พลํ โหติ, อิทํ ตถาคตฺสส กายพลํฯ

อิสริยาทิพลวิธานัน ปน ตัม ตัม สุตตานุสาเรน เวทิตพพำ มชฌิมปุริโส นาม วฑฒกิปุริโส โส
 หิ ตถาคตสส พลล์ ปฏิจจ สีนรูปพพตราชัง สาสปปิเชน มินนโต วีย สเตนปิสทสเสนปี สตสทสเสนปี
 มิเนตุ อภพโพ, อนตมโส ปาทงคฺกุจฺโส ปาทงคฺกุจฺจกมปี คณฺเหตุ อภพโพวา ตสส ปกติปุริสโต มหนต
 ภาเวน มชฺโฒ ภวตตา มชฌิมปุริโส นาม ชาโต, ตถา หิ สุกตวิทฺตติ วฑฒกิสส ติสโส วิทฺตติโย, วฑฒกิ
 หตฺเถน ทียฑฺฒหตฺโถ โหติ, ตถา วฑฒกิวิทฺตติ ปกติปุริสสส เทว วิทฺตติโย, ปกติปุริสทฺเถน ปริปุณฺณ
 หตฺโถ โหติ ตถา หิ สุกตวิทฺตติ นาม อิทานิ มชฌิมสส ปุริสสส ติสโส วิทฺตติโย, วฑฒกิทฺเถน ทียฑฺฒ
 หตฺโถ โหตีติ กุฎิการสิทฺทขาปทฺทจกถายั วุตตํ อัย อิช มชฌิมปุริสโต นาทิปเปตาฯ กสฺมา กุฎิการ
 สิทฺทขาปเทเยว ติทฺตถาติ วฑฒกิทฺเถน ติทฺตถาฯ ปมาณยุตฺโต มณฺโจิตติ ปกติวิทฺตติยา นววิทฺตติป
 ปมาณ มณฺโจิตติ วุจฺจติ ยถา, เอว มชฌิมปุริเสนา'ติ อิช อวตฺวา'ถามมชฌิมเมน ปุริเสนา'ติ อจฺจกถายั
 วุตตตฺตาฯ ปกตติ ปุริโส นาม'ยั ทสนนํ ปุริสานํ กายพลล์, ตัม เอกสส กาทฺทวกสส ทฺถลิโน พล'นฺติ วุตต
 ปุริโส ปกติปุริโส นามฯ ตตฺถ กิจฺจายปี เอกจฺเจ ปุณฺณวฺนตา ราชา อชาตสสตุ ชีวโก โภมารภจฺโจ
 อิตฺถิยาปี วิสาชา มิคารมาตฺตาติ เอวมาทโย ปณฺจณฺนํ ทฺถลิณํ พลล์ ธาเรนฺติ, น ปน เต มชฌิมปุริสา นาม
 โหนฺติ, ปกติปุริโส เยว, ปุณฺณวฺนตภาเวน วิเสสปุริสตฺตาฯ อิช ปน ปกติปุริโสเยว ถามมชฌิมปุริสโต
 อชิปเปโตฯ

อุทกฺกฺเขปาทิ อุทกฺกฺเขเปน ปริจฺฉินฺนา, เตเนวาท มาติกาฎฺฐกถายั สีนตฺถปฺปกาสนียั
 อุทกฺกฺเขปาทิ กรณตฺเถ นิสสกฺกวจฺจนฺติ อาหา อุทกฺกฺเขเปนา'ติ อยฺยเหตุตฺถโถ ฯ นทิสฺมทฺทชาตสสเรสุ
 ยํ ฐานํ มชฌิมสส ปุริสสส สมฺนตา ปริสปริยฺนตฺโต อุทกฺกฺเขเปน ปริจฺฉินฺนํ, อัย ตตฺถ นทืออาทิสฺสุ โลก
 โวหาร สิทฺธาสุ ตาสฺสเอว อพฺพทฺสึมาสุ อปรายปี สมานสํวสา เอฏฺโปกฺสธาติ กงฺขาวิทฺตรณียั ปน ยั
 มชฌิมสส ปุริสสส สมฺนตา อุทกฺกฺเขปาทิ ยั ฐานํ ถามมชฌิมสส ปุริสสส สมฺนตฺโต อุทกฺกฺเขเปน
 ปริจฺฉินฺนํฯ ตตฺถ ยถา อกฺขชฺตฺตา ทารุคฺคฺหํ ชิปฺนฺติ, เอว อุทกํ วา วาลิกํ วา ทฺเถน คเหตุวา มชฌิมเมน
 ปุริเสนา สพฺพถาเมน ชิปิตพพำ ยตฺถ เอว ชิตตํ อุทกํ วา วาลิกา ปตฺติ, อัย อุทกฺกฺเขไป นามฯ อัย ตตฺถ
 สมาน สํวสา เอฏฺโปกฺสธาติ, อัย เตสุ นทืออาทิสฺสุ อุทกฺกฺเขปปริจฺฉินฺนา สึมา สมานสํวสาเจว เอฏฺโปกฺสธา
 จา'ติ อตฺถโยชนํ กตฺวา อัย เอเตสํ นทืออาทินํ อนฺโตเยว ลพฺภติ, น พหิ, ตสฺมา นทียา วา ชาตสสเร วา
 ยตฺตกํ ปเทสํ ปกติวสสกาเล จตฺตฺสุ มาเสสุ อุทกํ โอตฺถรติ, สมฺมทฺเท ยสฺมี ปเทเส ปกติวิจฺจโย โอสริตฺวา สณ
 ฺจหนฺติ, ตโต ปฏฺจาย กปฺปิยญฺมิฯ ทพฺพฏฺจิกาเล วา คิมเห วา นทือชาตสสเรสุ สุกฺเขสุปี สาเอว กปฺปิยญฺมิ
 ฯ สเจ ปน สุกฺเข ชาตสสเร วาปี วา ชมนฺติ วปฺปี วา กโรนฺติ, ตัม ฐานํ คามเชตตํ โหติฯ ยา ปเนสา
 กปฺปิยญฺมิตติ วุตฺตา, ตโต พหิ อุทกฺกฺเขปสึมา น คจฺจติ, อนฺโตเยว คจฺจติ, ตสฺมา เตสํ อนฺโตปริส
 ปริยฺนตฺโต ปฏฺจาย สมฺนตาอุทกฺกฺเขปปริจฺฉเโท กาทพโพ'ติ วุตตํฯ คณฺฐิปเท ปน ยั มชฌิมสส ปุริสสส
 สมฺนตา อุทกฺกฺเขปาทิ ปน เอติสฺसान ทียา จตฺวคฺคาทินํ สงฺฆานํ วิสุ จตฺวคฺคกรณียาทิกมฺมกรณกาเล
 สึมา ปริจฺฉเททสสนตฺถํ วุตตํ, ติจิวเรน วิปฺปวาสปริจฺฉเททสสนตฺถกมปี สตตพฺพนตรสึมาย
 ปริจฺฉเททสสนํ วิทยาติ อจฺริยา, ตสฺมา อุทกฺกฺเขปปริจฺฉเททภาเวปี อนฺตณฺทียั กาทฺ วฏฺฐตีติ สิทฺท'นฺติ

ลิขิตฯ ตตถ อุทกุกเขปปริจเฉทาภาเวปี'ติ อิหํ ปทํ สมนตโต อุทกุกเขเปเน ปริจฉินน'นติ มหา
 อฏฐกถาวจเนเน วา สมนตา อุทกุกเขปปริจเฉโท กาทพโพ'ติ มาติกาฏฐกถาย กงขาวิตรณียญจ วุตต
 วจเนเน วา, “ตตถาปี หิ มชฉิมปุริโส น ฌายติ, ตถา สพพถาเมเน ชิปนนติ วา, “เอตตถเมว หิ
 วาลิกาทีหิ สีมปริจฉินนทนนติ วา วิมตีวินทนีวจเนหิ วา น สมเมตีฯ

คนถกาเรนาปี ปรูปวาทวิวชชนตถํ “อัย อมหากํ ษนตี”ติ อวตวา'อจริยา'ติ อถลภกตตาระ
 นิทสสิตวา ปรัต นิคมเน “อิหํ สพพํ สฎฐจ วิจาเรตวา ครุกุเล ปยิริปาสิตวา คเหตุทพพํ ยุตต์ คเหตุทพพํ,
 อิตร์ ฉเขตทพพ'”นติ วุตต์ ตสมา อถลภสํ อจริยานํ มเตเน ลิขิตนติ ทฎฐพพ'ฯ อถลภธา ติสโสปี
 สงคีติโย อารุหเห อฏฐกถาวจเน จ กงขาวิตรณีวิมตีวินทนีวจเนนา จ มกเขตพพานิ ภเวยยุ, คนถาปี
 อถลภมถลวิรุทธา ภเวยยุ, ภควตา ปถลตตสิกขาปทมปี สวากานํ มเตเน ปฎิสงขริตพพ' ภเวยยุ
 ภควตา ปถลตตสิกขาปทํ ปน น มกเขตพพ', ยถา ปถลตเตยเว วตติตพพ' วกขติ หิ วตถุ ษานิตวาปี
 มชชํ ปิวโต ภิกขุสส ปาจิตติยํ, สามเณรสส ปน ษานิตวา ปิวโต สีสเกโท, น อษานิตวาตี วุตต์ ตตถ
 การณํ มคคิตพพ', สิกขาปทปถลตติยา พุทธานเมว วิสยตตนา น วา มคคิตพพ', ยถา ปถลตเตยเว
 วตติตพพ'นติ ตสมา สมนตา อุทกุกเขปาตี ปถลตตสิกขาปทานุรูป สมนตโต อุทกุกเขเปเน
 ปริจฉินนนติ วา อุทกํ อุกขิปิตพพนติ วา อุทกุกเขเปเน ปี ปริจฉินนา สีม่าติ วา สมนตา อุทกุกเขป
 ปริจเฉโท กาทพโพ'ติ วา วุตตถมมสงคากถเถรณํ วจเนเนว ปมาณํ เต หิ พุทธมถลญโน, อิถลจ วจเน
 ภควโต น ปจจกขวจเน นاپิสงคากถเถรณํ วจเน อถวา “อัย มชฉิมสส ปุริสสส สมนตา อุทกุกเขปา”
 ติ ปน เอตติสสา นทिया...เป.... สตตพพนตรسیمาย ปริจเฉททสสนํ วิย สีมปริจเฉททสสนตถํ วุตต'นติ
 อจริยา ยสมา วทนนติ, ตสมา อุทกุกเขปปริจเฉทาภาเวปี อโนตนทियํ กาทุ วฎฐตตี สิทนนติ อิมิสสา
 อตถโยษนาย น ธรรมสงคากถเถราปี ปวิฎฐา, คนถกาโรปี อปวิฎฐาฯ กสมาตี เจ ติสโสปี สงคีติโย
 อารุหเสสุ วินยฎฐกถาสูเจว ตพพิวธณฎฐาสู สีสโลกฎฐีกาสู จ “อุทกุกเขเปเน ปริจฉินน'อุทกํ อุกขิปิตพพ'
 , อุทกุกเขปปริจเฉโท กาทพโพ'”ติ อาทินา พหุหิ อากาเรหิ อุทกุกเขปปริจเฉทเมว ลิขนนติ, ตสมา
 ธรรมสงคากถเถราปี อปวิฎฐาตี วิถถายติ คนถกาโรปี ปรูปวาทวิวชชนตถํ “อจริยา”ติ
 อถลภกตตาระ นิทสเสตี, ตสมา คนถถกาโรปี อปวิฎฐาตี วิถถายติ, อิถลจ วจเน เกสถจจิ เถรณํ
 อตตโนมตี, อตตโนมตี จ นามเสสา สพพพพพลา, สีนรูปพพพตราษํ สาสปพีเชน มิเนนโต วิย สพพถลญ
 พุทธเน ปถลตตสส อุทกุกเขปาตี สิกขาปทสส อตถํ วทนนทานํ มหากสสพยสโมคคิลิปุตตติสส
 ปฎตีนถจ เตสํ สีสसानุสีสसानํ มหาวิหารวาสิณถจ วจเน โโก นาม ปุคคโล มกเขตตุ สกขิสสตี,
 อุปสมปทาติกมมสส จ ครุกมมตตทา สาสนสส มลตตทา จ ครุกเถว ฐาตพพ'ฯ

“อัย มชฉิมสส ปุริสสส สมนตา อุทกุกเขปา”ติ ภควตา ปถลตตํ, ถลํ มชฉิมสส ปุริสสส
 อุทกุกเขปารฎฐานเมว อุทกุกเขปسیم่า, อุทาหุ อุทกุกเขเปเนว อุทกุกเขปسیم่าตี โจทเน ปรีทรนโต อฎ
 ฐกถาจริโย ถลํ ปน อุทกํ อุกขิปิตพพนตยาทิมาหาฯ ตตถ ถถนนติ กถตุกมยตา ปุจฉา, ถลํ เกเน การ
 ถเนน อุทกํ อุกขิปิตพพ' อุทกาสิถจเนนสงเขเปเน อุกขิปิตพพ' ถถ โช เลทชชุปินทารุกชชุปินากาเรเน

อุกขิปิตพพนติ อตโถฯ อุกขชุตตาติ สามณเณน วุตเตปิ “สีโห คายติ นงคฺกุจฺ, สีโห จาเลติ วาลธิ”นฺติ
 เอตถ วีย ทารุคฺคฺหิ ชิปนฺติ สทฺทฺนฺตรสนฺนิธานโต อตถวเสน ทารุคฺคฺหิพกา ชุตตชนาติ วิณฺถายติ
 อุกขสทฺโท หิ ชูเตปิ นิรุพฺโหฯ ทารุคฺคฺพนฺติ ฌมฺ อารโเปตฺวา อารคฺเคน กตทารุคฺคฺติ อยฺยเหตุตฺถโถ...
 ยถา อุกขชุตตา ทารุคฺคฺพกา ชุตตชนา ทารุคฺคฺหิ หตฺเถน คเหตุวา อตฺตโน พลฺ ทสฺเสนตา วีย สพฺพถาเมน
 อตฺตํ โอนมิตฺวา ชิปนฺติ, เอวเมว ถามมชฺฉิเมน ปุริเสน อุกฺกํ วา วาลิกํ วา หตฺเถน คเหตุวา อตฺตโน
 พลฺ ทสฺเสนตาวีย โอนมิตฺวา สพฺพถาเมน นิสินฺนสฺส วา จิตฺสฺส วา ปริสฺปฺริยนฺตโต อุนฺุปรียายิตฺวา
 ชิปิตพพฺ, เอวํ จิตฺตํ อุกฺกํ วา วาลิกํ วา ยตถ ยสมฺมึ จาเน ปตฺติ, อยฺเมโก อุกฺกฺกฺเขโป นามาติ “อยฺเมโก
 อุกฺกฺกฺเขโป”ติ อิมินา ปเทน ทฺวินนํ สงฺฆานํ วิสุ วิสุ กมฺมกรณาธิกาเร สีมฺนฺตริกตฺตา อณฺเณสฺสาปิ
 อุกฺกฺกฺเขปสฺส สมฺภวํ ทสฺเสติ, เตเนว มาติกาฏจกถาย “สเจ ปน เทว สงฺฆา วิสุ วิสุ อุโปสธาติกมฺมํ
 กโรนฺติ, ทฺวินนํ อุกฺกฺกฺเขปานํ อนฺตเร อณฺเณ เอโก อุกฺกฺกฺเขโป อุปจารตถาย จเปตพฺโพ”ติ วุตฺตํ,
 วิมฺติวิโนทฺนินฺยํ “ตสฺส อนฺโตติ ตสฺส อุกฺกฺกฺเขปปริจฺฉินฺนสฺส จานสฺส อนฺโต น เกวลญจ ตสฺเสว อนฺโต,
 ตโต พหิปิ เอกสฺส อุกฺกฺกฺเขปสฺส อนฺโต จาตุ น วฏฺฏตีติ วจฺนํ อุกฺกฺกฺเขปปริจฺฉเทสฺส ทฺพพิชานโต
 กมฺมโกปสงฺกา โหตี”ติ วุตฺตํ, สารตถทีปนินฺยํ ปน “ตสฺส อนฺโต หตฺถปาสํ วิชิตฺวา จิตฺตํ กมฺมํ โกเปตีติ
 อิมินา ปริจฺฉเทโต พหิ ยตถ กตถจิจิ จิตฺตํ กมฺมํ น โกเปตีติ ทีเปตี”ติ วตฺวา มาติกาฏจกถาวจฺนมฺปิ
 ปฏิกฺกฺชิปิ, ตํ เอกสงฺฆํ สนฺนิปาตํ สนฺธาย วุตฺตนฺติ ทฏฺฐพพฺ, ยถา จ มหาสีมาย ชนฺตฺติวาทา พทฺธานํ
 ชนฺตฺสีมานํ อณฺเณมณฺเณสงฺกรวิวชฺชนตฺถํ สีมฺนฺตริกา ฐปิตา, เอวเมว อตฺตโน สภาเวน คามสีมาย วีย สยํ
 ชาตฺสีมายํ นทิสฺมฺทฺชาตฺสสรานํ อติมหนฺตภาเวน อุกฺกฺกฺเขเปเน อุกฺกฺกฺเขปสีมาย ภาควตา อณฺเณถาตา,
 ตถापิ ทฺวินนํ พทฺธสีมานมिव อณฺเณมณฺเณสงฺกรวิวชฺชนตฺถํ ทฺวินนํ อุกฺกฺกฺเขปสีมานํ อนฺตเร
 สีมฺนฺตริกตถาย อณฺเณ อุกฺกฺกฺเขโป จเปตพฺโพ”ติ วุตฺตํ, สนิมิตฺตา พทฺธสีมาย, สอฺกฺกฺกฺเขปา อุกฺกฺกฺเขป
 สีมาย, สีมฺนฺตริกา วีย เอโก อุกฺกฺกฺเขโป ทฏฺฐพพฺ, เตเนว วิมฺติวิโนทฺนินฺยํ “อิทฺถเจตถ สีมฺนฺตริกาวิธานํ
 ทฺวินนํ พทฺธสีมานํ สีมฺนฺตริกาอนุชานนฺตฺตฺตฺนฺโลมโต สิทฺถนฺติ ทฏฺฐพพฺ”นฺติ วุตฺตํ, เอกสมฺมึ
 สงฺฆสนฺนิปาเต ปน เอกสฺส อุกฺกฺกฺเขปสฺส พหิ ติฏฺฐนฺโตปิ กมฺมํ น โกเปตีติ ทฏฺฐพพฺ วุตฺตยหิ
 วิมฺติวิโนทฺนินฺยํ ภาควตา นิทานวเสน เอกคามสีมินิสฺสิตานํ เอกสภากานญจ ทฺวินนํ พทฺธสีมานเมว
 อณฺเณมณฺเณ สเมทชฺฉโณตฺถรณํ สีมฺนฺตริกํ วินา อพฺยวธานเณ จานญจ ภาควตา อณฺเณมณฺเณวาทิ ถตฺวา
 อฏฺฐจกถาจริยา อธิปายิ สีมฺนฺตริกาวิธานมกํสุ วิสภากสีมานมฺปิ หิ เอกสีมินิสฺสิตตฺตํ เอกสภาวตฺถญจาทิ
 ทฺวิหฺงเคหิ สมฺนนาคเต สติ เอว สีมฺนฺตริกํ วินา จานํ สเมททาย โหติ, นาสตีติ ทฏฺฐพพฺ’นฺติฯ เอวํ
 นทิสฺมฺทฺชาตฺสสรสฺส สมนฺตฺตาอุกฺกฺกฺเขปาติ ปณฺเณตฺตลิกฺขาปทานุรูปิ อุกฺกฺกฺเขเปเน ปริจฺฉเท ทสฺเสตฺวา
 รสฺสภเว นทิสฺมฺทฺชาตฺสสรปเทเส อุกฺกฺกฺเขเปเน วินาว อตฺตโน สภาเวน คามสีมายมिव สพฺพถา กปฺปิยภาวํ
 ทสฺเสตฺตฺ สเจ ปน นาทิตฺทมา โหติ, ปภวโต ปฏฺฐาย ตยาทิมายา ตตถ ปภวโต ปฏฺฐายาทิ ยสมฺมึ ปเทเส
 จตฺมาสปรมา นทิสฺมฺทฺ, ตสฺส อุปริมภากโต ปฏฺฐายาทิ อโถถฯ ยาว มุขทฺวาราทิ ยาว นทิสฺมฺทฺเรเวตถ
 มุขทฺวาราทิ อธิปเปตฺตาฯ

สรรพตลา'ติ สัพพสมิ นทีปเทเส อุทกุกเขปสีมากมมํ นตถิ ติ อุทกุกเขเปน ปวตตา สีมา
 อุทกุกเขปสีมาฯ กริตพพนติ กมมํ, กรกรณตติ ธาตุ, รมมปจโยฯ กรณตติ มโนทวารวีกิยา สดตมกุสล
 ขวนจิตตสมุฏฐาปีตวาโยธาคุยา วิการภูโต ภายปโยโค, เตน ภายปโยเคน ชิปีตพพ์ อุทฐฏํ กมมนติ
 วุจจติ ปรมตถวเสน ปน ภายปโยคสงฆาตาย จิตตํ ขวาโยธาคุยา วิปผาเรน เทสนตรปตติ
 สมุฏฐापิกา อฏฐกลาปุลฆาเยวฯ อุทกุกเขปสีมาย กมมํ อุทกุกเขปสีมากมมํ ตํ เอตถ รสสปกวนทिया
 นตถิตี อตโถฯ อยญเหตุถโต สเจ นที นาทิทิฆา โหติ อทฒโยชนํ วา คาวุตํ วา อทฒคาวุตํ วา, ตสสา
 ปวตตณฏฐานโต ปฏฐาย ยาว นทีตีรา สัพพตถ นทีปเทเส อชโฆตถริตวา สงโฆ นิสีหติ, ตตถ ตสมิ
 นทีปเทเส สมนตโต อวเสสนทिया อภาวา วคคกมมสงฆากาเวณ อุทกุกเขปสีมา กมมํ นตถิ, เกวลา นที
 สีมาเยวติ สารตถทีปนियมปี มาติกาฏฐกถายลีนตถปภาส नियมปี เอตเทว สนนิฏฐานํ วุตตํ
 วิมตีวินทนิยํ ปน ยตถ ขุททเก อरणเย มหนเตหิ วา ภิกขุหิ ปริปุณณตาย วคคกมมสงฆากาเวณ
 สดตพภนตรสีมาเปกขา นตถิ, ตตถ สดตพภนตรสีมา น อุปปชชติ, เกวลารณลสีมาเยว ตตถ สงเขน
 กมมํ กตตพพ์ นทีอาทีสุปี เอเสว นโย วกขติ หิ สเจ นที นาทิทิฆา โหติ, ปภวโต ปฏฐาย ยาวมุขทวาร
 สัพพตถ สงโฆ นิสีหติ, อุทกุกเขปสีมากมมํ นตถิ'ติ อาหิ จ อุกยตถापि จฯ ยสสํ ทิสายํ สดตพภนตรส
 วา อุทกุกเขปสส วา โอกาโส นปปโหติ, ตตถ ถถ มินนํ ชิปนํ วา ภเวย, ความเขตตาทีสุ ปวิสนโต
 อเขตเต สีมา ปวิฏฐา นามาติ สีมา วิปชเชย, อเปกขาย สีมุปตติยํ ปน ยโต ปโหติ, ตตถ
 สดตพภนตรอุทกุกเขปสีมา สยเมว ปริปุณณา ขายนติฯ ยโต ปน นปปโหติ, ตตถ อตตโน เขตตป
 ปมาณเนว ขายนติ, น พหิติ วุตตํ, เอตถ จ'สีมาเปกขาย สดตพภนตรอุทกุกเขปสีมา สยเมว
 ปริปุณณา ขายนตี'ติ วุตตตตา อุทกุกเขปปี วินาเยว อเปกขาย สีมาย อุทกุกเขปสีมา อุปปชชติ'ติ อตถ
 วทนติ, ตํ อยตตรูปํ วิย ทิสสตีฯ กสมมาติ เจ ปาฬินยวิโรธโต วิมตีวินทนิยํ ปรโต วุตตวจเนนาปี
 วิโรธโต จฯ อิทยจ วจณํ อัจริยสส เกสณจิ ปุคคลानํ วาทปภาสณตถํ วุตตํ ภเวยฯ กสมมา ปรโต
 วุตตวจเนน อฆฎิตตวา จ ปาฬियฏฐกถาฎีกาวจเนหิปี วิรุชณนโต จ, ตํ ปรโต วณณยิสสามาฯ ยถา จ
 โลเก วตี อปริกขิปิตวา "อิหํ วติยา จาน"นติ จ ยถา จ นงคลโกฎिया อกสิตวา "อิหํ กสิกฏฐาน"นติ
 จ ยถา จ วตถุ กโรนตา มนุสสา กุธารีผรสูอาทีนา รุกเข อจฉินทิตวา "อิหํ มม กุธาริปตनฏฐาน"นติ
 จ ยถา จ ทาตเตน อลายิตวา "อิหํ มม ลายิตฏฐาน"นติ จ น สกกา วตถุ, เอวเมว อุทกํ วา วาลิกํ วา
 หตถเนน อชิปีตวา "ออยเมโก อุทกุกเขปติ จ, อุทกปตनฏฐานนติ จ น สกกา วตถุฯ

เอตถ จ เทว ภิกขุ เอวํ วิวาทํ กโรนติ วิมตีวินทนิยํ "ยตถ ขุททเก อरणเย มหนเตหิ
 ภิกขุหิ ปริปุณณตาย วคคกมมสงฆากาเวณ สดตพภนตรสีมาเปกขา นตถิ, ตตถ สดตพภนตรสีมา น
 อุปปชชติ, เกวลารณลสีมาเยว ตตถ สงเขน กมมํ กตตพพ์ นที อาทีสุปี เอเสว นโยฯ วกขติ หิ สเจ นที
 นาทิทิฆา โหติฯ ปภวโต ปฏฐาย ยาว มุขทวาร สัพพตถ สงโฆ นิสีหติ, อุทกุกเขปสีมากมมํ นตถิ'ติ
 อาหิ, อิมินา เอว วจเนน วคคกมมปรีหารตถํ สีมาเปกขาย สติ เอว อุทกุกเขปสีมา สดตพภนตรสีมา
 อุปปชชติ, นาสตีติ ทฎฐพ'นติ วุตตตตา อุทกุกเขปปี วินาว ปรีสปริยนตโต ปฏฐาย สีมาเปกขาย

สเหว อุทกุกเขปสีมา อุปฺปชชติ ตสฺมา อุทกุกเขเปน ปโยชนํ นตเถวาทิ เต เอวํ วัตตพฺพา ‘‘มา สปปุริสา เอวํ วทฺเยยถ อาจริยวฺรณฺจ มา อพฺภาจิกฺขถ อิทฺถจ วณฺํ อาจริยวฺรณฺส เนยยวณฺํ,

ปรโตปิ อาจริยวโร สนฺนิฏฺจณํ วกฺขติ วินยฺมฺกฺกถาสฺสเจว สारตถทีปนิยฺมจ วุตตวจนฺทีปิ ตว วณฺํ อสฺสนฺทเว, วิมตีวินฺทนิยเมว ปรโต วุตตวจนฺนาปิ น ฆฺมฺมิตฺติฯ กถํ เนยยวณฺํ โหตีตีฯ ‘‘สีมาเปกฺขาย สติ เอว...เป.... นสฺสตี’’ติ เอตถ สีมาเปกฺขาย วินา มคคคฺคณนฺนาทาทิ อตเถทิจิ กิกฺขุทอิ อรณฺเณ วา นทีอาทีสุปีวา ปวิฏฺจกฺกณเณยว นุปฺปชชติ, สีมาเปกฺขาย สติเอว อรณฺเณ สมฺนตา สตตพฺภณตรา’ติ ปณฺณตตลิกฺขาปทานุรูปํ อพฺภณฺตรสีมา อุปฺปชชติ’ นทีสมฺมททชชตสฺสเรสุปี มชฺฉิมสฺส ปุริสสฺส สมฺนตา อุทกุกเขปาติ ปณฺณตตลิกฺขาปทานุรูปํ อุทกุกเขเปน สท อุทกุกเขปสีมา อุปฺปชชติ, น อุทกุกเขเปน วินาติ อยํ เนยยตเถฯ นาสตีตีเอตถ อุทกุกเขเปน วินาติ อโตถปิ น ลพฺภเตฯ เอวณฺจ สติ วิมตีวินฺทนิยํ เยว ปุณฺ ตตถาติ โลกโหวหารลสิทฺธาสุ เอตาสฺส นทีอาทีสุ ตีสุ อพฺทสสีมาสุ ปุณฺวคคคณมฺม ปริหารตถํ สาสนโหวหารลสิทฺธาย อพฺทสสีมาย ปริจฺเณทํ ทสฺเสนโตติ อธิปฺปาโยฯ ปาฬิยํ ‘‘ยํ มชฺฉิมสฺส ปุริสสฺสา’’ติ อาทีสุ อุทกํ อุกฺกชิปีตวา ชิปียติ เอตถาติ อุทกุกเขโป, อุทกฺกส ปถโนกาโส, ตสฺมา อุทกุกเขปาฯ อยณฺเหตุถ ปทสมฺพนฺธวเสน อโตถ... ‘‘ปฺริส ปฺริยณฺโต ปฏฺจาย สมฺนตา ยาว มชฺฉิมสฺส ปุริสสฺส อุทกุกเขโป อุทกปตฺนญฺจณํ, ตาว ยํ ตํ ปฺริจฺฉินฺนํ จณฺํ, อยํ ตตถ นทีอาทีสุ อปรา สมานสํวสา อุทกุกเขปสีมา’’ติ วุตตอตถปเทหิปี สมานํ ภาเวยฺย อาจริยเมว ทิ เกจิปน สมฺนตา อพฺภณฺตรํ มินิตวา ปริจฺเณทกรณเณว สีมา สลฺยชยติ, น สยเมวาทิ วทฺนติ, ตํ น คเหตุพฺพนฺตยาทีนา เกจิวาทํ ปฏฺกฺกชิปีตวา มินนชิปเน โทสํ ทสฺเสตวา จ ยํ ปเนตถ อพฺภณฺตรมฺินนปฺปมาณสฺส วาลิกาทิชิปนคคณมฺมสฺส จ ทสฺสนํ, ตํ สยชชตสีมานํ จิตฺตญฺจณปฺริจฺเณททสฺสนตถํ กถํ, คามุปจารฆฺรูปจารชานนตถํ เลททฺสุสุปฺปาทิชิปน วิชานนทสฺสนํ วิย, เตเนว มาติกาฏฺจกถายํ สีมํ วา พนฺธนติ อุทกุกเขปี วา ปฺริจฺเณท’นติ วุตตํ, เอวํ กเตปิ ตสฺส ปฺริจฺเณทสฺส ปภวโต ญฺาตุ อสฺกุกฺกณเณยยตเตน ญฺาตุ ญฺาตุวา อนฺโต ติจฺจณฺเตทิจิ นิราสงฺกญฺจณเณ จาตพฺพํ อณฺณํ พทิกโรนฺเตทิจิ อติทฺฐเร นิราสงฺกญฺจณเณ เปเสตพฺพนฺติ วา, ตสฺมา ยถา วุตตสีมาเปกฺข วเสนเว ตาสํ สตตพฺภณฺตรอุทกุกเขปสีมานํ อุปฺปตติ, ตพฺพิคเมน วินาโส จ คเหตุพฺโพติ อมหากํ ชนฺติ, วิมฺลิตวา คเหตุพฺพํ, อณฺโณ วา ปกาโร อโต ยุตตโตร คเวสิตพฺโพ’ติ อาทา

วิมฺลิตวา คเหตุพฺพํฯ อณฺโณ วา ปกาโร อโต ยุตตโตร คเวสิตพฺโพ’ติ อิมินา อาจริยสฺส วจนเณ อิมสฺส วจนสฺส อตตโนมตีภาวณฺจ อาจริยสฺส อปฏฺฐิมภิทาปตตภาวณฺจ ทเสสตีฯ อิทฺถจ วณฺํ น ภวโต ปจฺจกฺขวณฺํ, นาปิตมฺมสงฺคาทกเถรณํ วณฺํ, ติสฺโสปี สงฺคีตีโย อนารุพฺพา, นาปิ อญฺจกถาย สํวณฺณนาจริยสฺส วาทปฺปกาสนเมว ตสฺมา อสฺลลกฺกชิตพฺพเมว สारตถทีปนิยฺมปิ สเจ นที นาทิทิฆา โหตีตี อิมิสฺสา สํวณฺณนาทิกาทเร อุทกุกเขปสีมา กมฺมํ นตถีตี ยสมฺมา สพฺโพปิ นทีปเทโส กิกฺขุทอิ อชฺฉเณตถโณ, ตสฺมา สมฺนตโต นทียา อภาวา อุทกุกเขเปน ปโยชนํ นตถี’ติ วุตตํ ตถา ทิ สมฺนตโต นทียา อภาวา อุทกุกเขเปน ปโยชนํ นตถี’ติอิมสฺส อนวยวเสน วา อตถาปตติวเสน วา สมฺนตโต นทียา ภาเว สติ อุทกุกเขเปน ปโยชนํ อเตถว วคคคณมฺมปริหารตถนติ อโตถ ลพฺภเต มาติกาฏฺจกถาย

สิ้นตลปภาสนิยมปี “สมนตา อุทกุกเขปปริจเฉท กาทพโพติ ปโหนกภูฐานัน สนธาย วุตต์ ยตถ ปน กุณนทียํ นปโปโหติฯ ตตถ ปโหนกภูฐานเน อุทกุกเขปปริจเฉท กาทพโพ’ติวุตต์ฯ อุทกุกเขปปริจเฉท กาทพโพ’ติ อิมินา วจเนน สีมาเปกขาย สห อุทกุกเขป วิณา อตตโน สภาเวเนว นุปปชชตีติ วิญญายติ, ตถา ทิ อุทกุกเขปปริจเฉทเก กตตารเ อสตี กถํ อุทกุกเขปปริจเฉท กาทพโพ ภาเวยย ตสฺมา “วคคกมมปบริหารตถํ สีมาเปกขาย สติ เหว อุทกุกเขปสตตพณตฺรสีมา อุปฺปชชนติ, นาสตี’ติ อิหํ วจัน สารตถทีปนิยญจ มาติกาภูฏกถายญจ วุตตวจเนหิ อญญมญญวิรุทฺธํ วิย ทิสสตี วิมตีวินนทนิยเยว จ “มโหเขน ปน อุณนตภูฐานโต นินนภูฐานเน ปตฺนเตน ขโต ชุททโก วา มหนโต วา ลกฺขณยฺยโต ชาตสสโรว เอตถापि ชุททเก อุทกุกเขปกิจจํ นตฺถิ สมฺมุตฺเต ปน สพฺพถา อุทกุกเขปสีมายเมว กมฺมํ กาทพฺพํ, โสเธตุ ทฺกฺกรตฺตา”ติ วุตต์ ตถา ทิ อຍมาจริยวโร ปุพฺเพ “วคคกมมปบริหารตถํ สีมาเปกขาย สติ เหว อุทกุกเขปสตตพณตฺรสีมา อุปฺปชชนติ, นาสตี’ติ วตฺวา ปฺรโต กถมาจริยวเรณ “เอตถापि ชุททเก อุทกุกเขปกิจจํ นตฺถิ”ตฺยาทิวจนฺมจฺเจต, ตตถายํ วิคคโห อุทกํ อุทฺธิปิตฺวา ชิปียติ เอตถาติ อุทกุกเขโป อุทกฺสส ปตฺโนกาโส กิณฺตุ, ฐานํ กริตพฺพํ กิจจํ กร กรณตฺติ ธาตุ ริจฺจปจฺจโย ยํฯ “อเชชว กิจจํ อาตปฺ”นติ ยถา, อุทกุกเขปสส กิจจํ กรณํ อุทกุกเขปกิจจํฯ สมฺมุตฺเต ปนา ทิ เอตถ ปน สหฺมเท วิเสสโต, ปกฺขนตฺรโตติปิ อปฺเร วิเสสเถ ปน นทฺชีชาตสฺสเรสุ มหนตฺเตสุ อุทกุกเขปสีมายเมว กาทพฺพํ, ชุททเก ปน เกวเล นทฺชีชาตสฺสเรปิ กาทพฺพํ สมฺมุตฺเต ปน วิเสสโต อุทกุกเขปสีมายเมว กาทพฺพนฺติ อຍ ปน สหฺมตฺส วิเสสโตฯ สพฺพถา ทิ สพฺเพน สพฺพํฯ

อุทกุกเขปสีมายเมวาทิ เอตถ เหวกาโร สนฺนิฏฺฐานตฺถิ, อุทกุกเขปสีมายเมว กมฺมํ กาทพฺพํ , น สมฺมุตฺตสีมาย กทาจีติ อตฺถิ ยฺชชเตวฯ นทฺชีชาตสฺสเรสุ ปน มหนตฺเตสุ อุทกุกเขปสีมาย กาทพฺพํ, ชุททเก นทฺชีชาตสฺสเรยว น กาทพฺพนฺติ อຍ อตฺถิ สามตฺถิยโต ลพฺภเตว นทฺชีชาตสฺสเรสุ ชุททกมหนตฺ ภาเวน นทฺชีชาตสฺสรอุทกุกเขปาทิ เทว เทว สีมา ลพฺภนฺติ สมฺมุตฺเต ปน กสฺมา สมฺมุตฺตอุทกุกเขปวเสน เทว น ลพฺภนฺตีติ สมฺมุตฺเต ปน กสฺมา สมฺมุตฺตอุทกุกเขปวเสน เทว น ลพฺภนฺตีติ โจหนํ มนสิสฺสนธายาห “โสเธตุ ทฺกฺกรตฺตา”ติฯ ตตถ โสเธตุ ทฺกฺกรตฺตา ทิ สมฺมุตฺตส อติมหนตภาเวน สมฺมุตฺตโมติณฺเณ ภิกฺขุ หตฺถปาสนยํ วา พหิสมฺมุตฺตกรณํ วา กาทฺ อติทฺกฺกรํ ตสฺมา สพฺพถา สพฺเพน สพฺพํ อุทกุกเขปสีมายเมว กาทพฺพนฺติ อຍมาจริยวรสฺส อธิปฺปาโยฯ

ยทฺ วิคคกมมปบริหารตถํ สีมาเปกขาย สติ เหว อุทกุกเขปสีมา อุปฺปชชชย, เหว สติ สมฺมุตฺตโมติณฺเณ ภิกฺขุสมฺมุตฺตว หตฺถปาสโต พหิ กรยย, เหวญจ สติ โสเธตุ ทฺกฺกรตฺตา’ติ เหตุปทฺมปิ นิตฺตถกํ ภาเวยย น ปเนวํ สกฺกา วตฺตุ, เตน ฉายติ “วคคกมมปบริหารตถํ อุทกุกเขปโปยชน”นติฯ อปิจ เตสํ อัจจริยานํ อธิปฺปาเยน “มยํ อุทกุกเขปสีมาย น กโรม, เกวลํ สมฺมุตฺเตยว กโรมา”ติ อิจฺจมาเน สติ กถํ กริสฺสนติฯ ตสฺมา เตสํ มเตน สีมาเปกขาย สหเว อุทกุกเขปสีมาย สมฺมวโต คตคตฺภูฐานเน อุทกุกเขปสีมา ภาเวยย เหวญจ สติ “สมฺมุตฺเต ปน สพฺพถา อุทกุกเขปสีมายเมว กมฺมํ กาทพฺพํ, โสเธตุ ทฺกฺกรตฺตา”ติ วจนฺมปิ นิตฺตถกํ ภาเวยย เหวญจ ปน วเทยย... สพฺพโส สมฺมุตฺตสีมาย อลพฺภมานตํ

สนธาย “สมุทเท ปนา” ตยาทิวจัน อัจฉริยวเรน วุตตุนติ ตถาปิ น วตตพพ์ กสมา เอวณจ อตเถ อัจฉมาเน สติ “สมุทเท ปน สพพตถ อุทกุกเขปสีมาว ลพภตี” ติ วตตพพ์ สียา น ปเนว วุตตฯ อถวา ปกรณาทิวเสน สททตเถ วิชชชียมาเนปี วิรุชฌเตว ถถ สโยควเสน “สวจฉ เชนูมาเนฮี” ติ วุตเต “คารี” ติ วิณณายติ, น วพวาฯ “อวจฉ เชนู” ติ วุตเต คารี ติ วิณณายติ, น วพวาติ เอตถ วิย กทาจิปี เอวสทเทเน นีวตเตตพพสส สมุททสส นทियมิว นาติทิมภาเว อลพภมาเน สติ “สมุทเท ปน สพพถา อุทกุกเขปสีมายเมว กम्म กาทพพ” ติ เอวกาเรน อวตตพพ์ สียา, ตถา ฮิ สโยควิปโยควเสน “สวจฉ เชนู, อวจฉ เชนู” ติ วุตเต คารี ติ วิณณายติ, น วพวาฯ วพวา จ นาม โยนิมคคสส อติสมพาทตตา วิชชิตุ น สโกกนติ, คพภสส ปริณตกาเล กุจฉี ฉาเลตวา อาชณณโปตัก คณนติ เอว อเอกภพเณว มรณติ ตสมา “วพว สวจฉ” ติ วา อวจฉ” ติ วา วตต นารทติ เอวเมว กทาจิปี นาติ ทิมสมุททสสปี อนุปลพภมาเนตตา ต นีวตตาปกเน เอวสทเทเน “สมุทเท ปน สพพถา อุทกุกเขปสีมาย เมว กम्म กาทพพ” ติ อปทิสิตุ นารทติเอว ตสมา อุทกุกเขปเน สีมา อุปปชชตีติ นิฏฐเมตถาว คนตพพ์ เตเน วุตต “เอวณจ อตเถ อัจฉมาเน สติ สมุทเท ปน สพพถา อุทกุกเขปสีมาว ลพภตี ติ วตตพพ์ สียา น ปเนว วุตต” ติ เตเน ฌายติ วคคกम्मปรีหารตถ วาลิกาทีฮี ขิปนนติ อปีจ วิมตีวินทนิยเยว “คจฉนติยา ปน นาวาย กาทุ น วฏฐตีฯ

กสมา อุทกุกเขปมตตเมว ฮิ สีมา, ต นาวา สีฆเมว อติกกเมตี เอว สติ อณณิสสา สีมาย ฌตตี, อณณิสสา อนุสาวนา โหตี” ติ อิมสส สัณณนาธิกาเร ตนติ สีมา สีฆเมว อติกกเมตีติ อิมินา ต อนติกกมิตวา อนโต เอว ปรีวตตมานาย กาทุ วฏฐตีติ ทสเสตีฯ เอตทตถเมว ฮิ วาลิกาทีฮี สีมา ปรีจฉินทน์ฯ อิตธา “พทปรีวตตา นุไซ โน วา” ติ กम्मโกปสงกา ภเวยเยฯ อณณิสสา อนุสาวนาติ เกวลาเย นทิสีมาย อนุสาวนา” ติ อัจฉริยวเรน วุตตฯ ยท สีมาเปกขาย สท อตตโน สภาเวเน อุทกุกเขป สีมา อุปปชชเยย, เอว สติ นาวาย คตคตฐาเน สมนตโต สภา วิย ปรีกขิปิตวา อุทกุกเขปสีมา อุปปชชเยย, อุปปชชมาเนปี จ อณณิสสา อนุสาวนาติ จ อปราย อุทกุกเขปสีมาย อนุสาวนาติ วตตพพ์ ภเวยเย น ปเนว วุตต อถาปิ วเทยเย “ปฐมโตณณฐาเนเยว สีมาเปกขา โหตี, คตคตฐาเน นตถี” ติ, ตมปี วจัน อยตตเมวฯ กสมา ยาว กम्म น นีปณน, ตาว สีมาเปกขาย วินา อสมภวโต เตเน ฌายติ “วคคกम्मปรีหารตถ อุทกุกเขป วินา สีมาเปกขาย สเทว อตตโน สภาเวเน อุทกุกเขปสีมา นุปปชชตี” ติ นิฏฐเมตถาว คนตพพ์ ตสมา นาวาย กम्म กโรนเตฮี ถิรตริ กตวา นาว อคมนีเย กตวาว กาทพพฯ

สารตถทีปนิยมิปี “คจฉนติยา ปน นาวาย กาทุ น วฏฐตีติ เอตถ อุทกุกเขป อนติกกมิตวา ปรีวตตมานาย กาทุ วฏฐตีติ เวทิตพพ” ติ วุตตฯ เอวณจ ปน วเทยเย “ยาว ปรีสา วพพตติ, ตาว สีมาปี วพพตติ ปรีสปรียนตโต อุทกุกเขปเอว ปมาณนติ วินยฎฐกถาย วุตตตตา ปรีสวเสน วพพมานา อุทกุกเขปวินาเยว วพพตติ อุปจารสีมา วิย ตสมา อุทกุกเขปเน ปโยชน นตเถวาท” ติฯ ต นุ, อยณเหตุถ โตถ... อุทกุกเขปสีมา นามเสา วพพมานา ปรีสวเสนว วพพตติ พทฐสีมาย ปน วพพมานา สมุหเวเสน วพพตติฯ กสมา ปรีสวเสน วพพมานา ปรีสปรียนตโต อุทกุกเขป กาทพพตีฯ อปเร เอว วทนติ ปุพเพ

อุทกุกเขโปเวย ปมาณ, ปุน อุทกุกเขปกิจจัน นตถิ, กถินตตสากุกทานกมมวาจา วีย ตถา ทิ กถินตตต
 สากุกทานกาเล วุตตกมมวาจา เอกาเวย วฏฐติ, อตถเตเวย กถิเน ปุน วรสาฎกั ลภิตวา กมมวาจา
 ทานกกิจจัน นตถิ เวยเมว เอตถาปิ ปุเพพ อุทกุกเขโปเวย ปมาณ, ปุน อุทกุกเขปกิจจัน นตถิตติ เต อุปะจาร
 สีมายมิว มลลิตวา วทนต์ อุปะจารسیمายลลิตติ ปุริสาย นิสินนฐจันเมว อุปะจารسیمายาเวว วทนต์ อิศ
 ปน ปริสปริยนต์โต อุทกุกเขปปมาณน วทนต์เวย น อุทกุกเขป วินาว อิชมเต “กถั ปน อุทกั
 อุกขิปตพพั ยถา อุกขตตธา ทารุคหุ ขิปนตติ, เอย์ อุทกั วา วาลิกั วา หตถเนน คเหตุวา ถามมชฉิมเนน
 ปุริเสน สพพถาเมว ขิปตพพั, ยตถ เอย์ ขิตต อุทกั วา วาลิกั วา ปตติ, อยเมโก อุทกุกเขโป”ติ
 อฏฐกถาวจัน กิณฑนติ นามฯ กิมิวาติ เจ, เย ปน “กมมเมว กมมกรณั กโรติ, นตถิ นิริยปาลา”ติ
 วทนต์, เต “อตถิ ภิกขเว นิริเย นิริยปาลา”ติ เทวพุตตสุตต กิณฑนติ วียาติฯ

เอวณจปน วเทยย เย อุทกุกเขเปน สห อิชฉนตติ, เตปิ “สเจปิ ทิ ภิกขุสทสสั ติฏฐติ, ตสส
 จิตกาสสส พาทิรนต์โต ปฏฐาย ภิกขุณั วคคกมมปริหารตถั สีมายเปกขาย อุปะปนนาย ตาย สห สยเมว
 สยชาตา สตตพณตตรسیمาย สมานส้วาสกาติ อธิปปาโยฯ ยตถ ปน ชุทเท อรณเเว มหนตเท ทิ วา ภิกขุท
 ปริปนุณตตาย วคคกมมสงกาทาเวว สตตพณตตรسیمายเปกขา นตถิ, ตตถ สตตพณตตรسیمาย น อุปะชชติ
 , เวยลารณลسیمายเมว ตตถ สงเขน กมม กาทพพั นท้อทิสูปิ เอเสวนโย”ติ วิมตีวินทนิยั วุตตวจัน
 กิณฑนติ นามาติฯ ตัน, เตน โน กา หานิ เอวมปิ อมทากั วาทเ โกจิ วิโรโธ น วิชชเตวฯ กสมมาติ เจ,
 อิม เทว สททรจนาปิ อสมพนธาว กิณฑนลกขณา กิณฑนวิสยา เจตา สีมายฯ กถั สททรจนา อสมพนธาว
 ยถา อรณเเว ตตถ สตตพณตตรسیمาย น อุปะชชติ, เวยลารณลเมวาทิ วุจจติ, เวย เมว “นทียาปิ
 สพพตถ สงโฆ นิสิตติ, อุทกุกเขปسیمาย นุปะชชติ”ติ อวตวา “อุทกุกเขปسیمาย กมม นตถิ”ติ
 กิริยาปรามสนวเสน วุตตฯ กริตพพั กมมฯ กิ ตัน, ขิปนฯ เอวมปิ สททรจนา อสมพนธาวฯ “วคคกมม
 ปริหารตถั...เป.... อุทกุกเขปسیمาย สตตพณตตรسیمาย อุปะชชติ, นาสตี”ติ เอตถ “นาสตี”ติ อิมสส
 อุทกุกเขเปน วินาปีติ อตถโถปิ ยชชเตวฯ

กสมมาติ เจ “سیمายเปกขาย สติเอวาทิ”ติ อิมินา อนุลอมนยวเสน “سیمายเปกขาย อสตี
 นุปะชชติ”ติ อโถถ ยชชเตวฯ เกจิ ปน “สมนตทา อพณตตรั มินิตวา ปริจเจทกรณเนว สีมาย สยชยติ,
 น สยเมวาทิ”ติ วทนต์ ตัน คเหตุพพัฯ ยทิ ทิ...เป.... ยถา เจตถ, เอย์ อุทกุกเขปسیمายปิ นท้อทิสูปิ
 ตตถาปิ ทิ มชฉิมปุริโส น ถายติ, ตถา สพพถาเมว ขิปนนตติ อิมินาปิ วจเนน อัจฉริยวรสส
 อุทกุกเขเปน สหเว สีมายเปกขาย สติ อุทกุกเขปسیمาย อุปะชชติ, นาสตีติ อธิปปาโย ถายติฯ กถั
 กิณฑนลกขณา, คามسیمายสตตพณตตรอุทกุกเขปسیمาย กิณฑนปิ อพทฐسیمายสยเมว สมานา, น ปน
 สมานลกขณา ตถา ทิ “อสมมตตาย ภิกขเว สีมาย อฏฐปิตาย ยัน คามั วา นิคมว อุปะนิสสาย วิหริ,
 ยา ตสส คามสส วา คามسیمาย, นิคมสส วา นิคมسیمาย, อยัน ตตถ สมานส้วาสา เอกุโปสทา”ติ อิมสมั
 ลิกขาปเท ชุททโก วา มหนโต วา สพโพปิ คามปเทโส คามسیمายติ อนุลลวาทา, น สตตพณตตรسیمาย
 วีย สมนตทา เลททูปาทุกเขเปน อนุลลวาทา อพณตตรسیمายปิ อคามาเก เจ อรณเเว ยัน นิสาย วิหริ,

ตสส อรรถรส อรรถรสี่มาติ นานุญญาตา ตถา นทีสมุททชาตสสรเรสุปี ความสี่มายมิว สัพโพ นทีสมุทท
 ชาตสสรปเทโส นทีสมุททชาตสสรสี่มาติ เอวมเว น อนุญญาตา ตถา อพจนตรสี่มายมิว สมนตา
 สตตพจนตรราติ วา นานุญญาตา เอวมิมมา ความสี่มสตตพจนตรอุททุกุเขปสี่มา ภินนลกขณา, ตสมา
 ภควตา ปณตตสิกขาปทานุสาเรเนว ความสี่มายปี ชุททโก วา มหนโต วา สัพโพ ความปเทโส ความ
 สี่มาว โหติ, สตตพจนตรสี่มายปี “สมนตา สตตพจนตรา”ติ ปณตตสิกขาปทานุสาเรเนว สมนตา
 สตตพจนตรสี่มา สี่มาเปกขาย สห สยเมว อุปฺปชฺชตี”ติ มินนามินนวิจรรณา ปน นีรตถกาว ตถา
 อุททุกุเขปสี่มายปี “มชฺฉิมสส ปุริสสส สมนตา อุททุกุเขป”ติ ปณตตสิกขาปทานุรูปฺ อุททุกุเขปเน
 สหเวว อุปฺปชฺชตีติ นตฺถิ ชีปนาคีปน วิจรรณาย ปโยชนนฺตฺตา ถลฺ ภินนวิสยา สตตพจนตรสี่มา อรรถ
 วิสยา, อุททุกุเขปสี่มา นทีสมุททชาตสสรวิสยา, เอวมปี เอตา ความสี่มสตตพจนตรอุททุกุเขปสี่มา
 ภินนวิสยาว ตสมา “นทีอาทิสฺส เอเสว นโย”ติ วุตเตปี สตตพจนตรสี่มา อเปกขาย สหเวว อตตโน
 สภาเวเนว สตตพจนตรสี่มา อุปฺปชฺชตี ยถาฯ

เอวมเว อุททุกุเขปสี่มายปี อเปกขาย สห อุททุกุเขป กตวาว วคคกมมบริหารถลฺ
 อุททุกุเขปสี่มา อุปฺปชฺชตี, น วินาติ สนนินฺจฺจานํ กาทพฺพํ นนฺ จ มาติกาฏจกถายํ ปริจเฉทพจนตร
 หตถปาสฺ วิชิตฺวา จีโตปี, ปริจเฉทา พหิ อถลฺ ตตตถกเยว ปริจเฉทํ อนตฺถิกมิตฺวา จีโตปี กมมํ โภเปตี,
 อิทํ สพฺพอฏฺฐกถาสฺ สนนินฺจฺจานนฺติ วุตตวเจเน น วิรุชฺชตฺตี เจฯ ตํ น, มาติกาฏจกถายํ “สเจ ปน
 เทวสงฆา วิสุ วิสุ อุโปสธาติกมมํ กโรนตี, ทวินนํ อุททุกุเขปานํ อนตฺเร อถลฺ เอโก อุททุกุเขป
 อุปฺจรรตถาย ชฺเปตพโพ”ติ ทวินนํ สงฆานํ วิสุ วิสุ กมมกรณาธิกาเร วุตตตตฺตาฯ สารตถทีปนิยมปี
 “ตตถ อถลฺ ตตตถกเยว ปริจเฉทํ อนตฺถิกมิตฺวา จีโตปี กมมํ โภเปตีติ อิทํ เนว ปาฬิยํ, น อฏฺฐกถาย
 อุปฺลพฺพตฺตา ยถิ เจตํ ทวินนํ สงฆานํ วิสุ วิสุ อุโปสธาติกมมกรณาธิกาเร วุตตตตฺตา อุททุกุเขปโต พหิ
 อถลฺ อุททุกุเขป อนตฺถิกมิตฺวา อุโปสธาติกรณตถลฺ จีโต สงฆे สี่มาสมภทสมภวโต กมมํ โภเปตีติ
 อิมินา อธิปฺปาเยน วุตตํ สียาย เอวํ สติ ยฺชฺชเยย, เตเนว มาติกาฏจกถายํ สิ้นตถปฺภาสนิยํ อถลฺ
 ตตตถกเยว ปริจเฉทนฺติ ทุตฺติยํ อุททุกุเขป อนตฺถิกมณโตปี โภเปตีฯ

กสมมา, อตตโน อุททุกุเขปสี่มาย ปเรสฺส อุททุกุเขปสี่มาย อโฆมตถตตฺตา สี่มาสมภทโท โหติ,
 ตสมา โภเปตีติ “อิทํ สพฺพอฏฺฐกถาสฺ สนนินฺจฺจานนฺติ จ อิมินา อธิปฺปาเยน วุตตนฺติ คเหตุพฺพํ
 สพฺพาสฺสุปี อฏฺฐกถาสฺ สี่มาสมภทสส อนิจฺฉิตตฺตา เตเนว อตตโน จ อถลฺเสถจ อุททุกุเขปปริจเฉทสส
 อนตรา อถลฺ อุททุกุเขป สี่มนตริกถาย ชฺเปตพโพติ วุตตํ อถลฺ ปเนตถ อถลฺถาปี ปปญฺเจนตี, ตํ
 น คเหตุพฺพนฺติ วตฺวา ปฏฺฐิกชิตตฺตา ตสส “อโนตฺหตถปาสฺ วิชิตฺวา จีโต กมมํ โภเปตี”ติ อิมินา
 ปริจเฉทโต พหิ ยตถ กตถจ จีโต กมมํ น โภเปตีติ ทีเปตีติ สารตถทีปนิยจเนนาปี เอกสมิ
 สงฆสนฺนิปาเต ปริจเฉทโต พหิ อถลฺ ตตตถกเยว ปริจเฉทํ อนตฺถิกมิตฺวา จีโตปี กมมํ น โภเปตีติ
 เวทิตพฺพเมตํ สารตถทีปนิยเยว อิมมตถํ ทพฺพิกถนฺวเสเน อุททุกุเขปปฺปมาณา สี่มนตริกา
 สุวัญญเยยตฺรา โหติ, สี่มาสมภทสงกา จ น สียาติ สามิจิตสสนตถลฺ อถลฺ อุททุกุเขป สี่มนตริกถาย

สห สมณฑา สดตพณตรสีมา อตตโน สภาเวเนว ชาตา ตถา นทีสมุทพชาตสสรุปี มชฉิมสสุ ปุริสสสุ สมณฑา อุทกุเกชปสีมา อนุญญาตา ตตถปิ วกคกมมปรีหารตถ์ สีมาเปกข์ กตวา อุทกุเกชเปน สห อุทกุเกชปสีมา อุปชชติ ตถา คามนคคชนปทนครฐรชชสีมาสุปี วกคกมมปรีหารตถ์ พทฐสีมา อนุญญาตาฯ ตโต ปเรสุ ปน คามสีมสดตพณตรอุทกุเกชปสีมานุญญาตสุตตานูโลมณยสามตถียโต ชุททเกสุ คามนคคชนปทนครเรสุ ตตถ ตตถ คเต ภคชู โสเธตวา ฉนทารหานัน ฉนท อหาริตวา สมคคสสุ สงฆสสุ อนุมตติยาว อุโปสธาทิสงฆกมม กาทพพเมว ตถา ชุททเก อรญญเปปี นทีชาตสสรุปี ยถาสุขัง อุโปสธาทิสงฆกมม กาทพพเมวาทิฯ

เอว ปรีจฉินทนลกุขณน อเกเทปี พทฐาพทฐวเสน ทูริธาฯ ตปเปเทเนน ปนนรสวิธา, สรูปวเสน ปน ขณพสีมา, อุปะจารสีมา, สมานส้วาสสีมา, อวิปวาสสีมา, ลากสีมา, คามสีมาฯ นคคสีมา, นครสีมา, อพณตรสีมา, อรญญสีมา, อุทกุเกชปสีมา, นทีสีมา, ชาตสสรุสีมา, สมุทพสีมา, ชนปทสีมา, รฐฐสีมา, รชชสีมา, ทิปสีมา, จกกวาสสีมาติ เอกุนวีสปปเกเทปี สีเม วิปตติลกุขณัน ปหาย สมปตติลกุขณปปกาสกั สีมวิโสธนีนาม ปกรณั สมตตฯ

อิติ

“سیمวิโสธนี นาม,	นानาคณตสมาหภู;
กริสส์ เม นิสาเมนตุ,	สาธโว กวิปุงควาฯ
ปาฬี อฎฐกถเญจ,	มาติกาปทภาชนี;
โอคาเหตุวาน ต สพพ,	ปุณปุณมเสสโตฯ
อตตโนมตคเนถสุ,	ภูิกาคณธิปเทสุ จ;
วินิจฉยวิมตีส,	มาติกาฎฐกถาสูปีฯ
สปพ อเสสกั กตวา,	สंसทิตวาน เอกโต;
ปวตตา วณณนา เอสา,	โตสยนต์ วิจกุขณ’ติฯ

อิมส์ คาถापทานัน อตถโส สพพโส ส้วณณโต โทติฯ

سیمสมปตติกถา นิฎฐิตาฯ

ปรีสสมปตติ นาม เอกวีสตีวชชนียปุคคเล วชเชตวา เอตริหิ ถตติจตุตถกมเมน อุสสมปนนา ภคชู ปจฉนตติเมสุ ชนปเทสุ ปญจวคคโต ปฎฐาย, มชฉิมเมสุ ชนปเทสุ ทสวคคโต ปฎฐาย สพเพ หตถปาส อวิชทิตวา นิสินนา โหนติ, อยั ปรีสสมปตติ นามฯ ตตถ เอกวีสติ วชชนียา นาม “น ภคชเว สคกฐาย ปรีสายา”ติ วจนโต เหฎฐา “น ภคชเว ภคชูนิยา นิสินนปรีสาย ปาติโมกข์ อุททิสิตพพ”นติ อาทินานเยน วุตตา ภคชูนี, สิขมานา, สามเนโร, สามเนรี, สิขปาจจกชาตโก, อนตติมวตถุอชฌาปนโก, อาปตติยา อทสเสน อุกชิตตโก, อาปตติยา อปปฎิกเมม อุกชิตตโก, ปापิกาย ทิฎฐิยา อปปฎินิสสคเค อุกชิตตโก, ปณทโก, เถยยส้วาสโก, ติตถียปกกนตโก, ตีรจฉานคโต,

มาตุฆาตโก, ปิตุฆาตโก, อรหันตฆาตโก, ภิกขุฆาตโก, สงฆเภทโก, โลหิตุปปาตโก, อุภโตพยณชนโกติ
 เต พหิสัมภวเสนา นิสินนาติ อโถถา ยทิ เต หตถปาเส วา สีมเยว วา โหนติ, เต อวชเชตวา ปญจ
 วคคาทโก ปกตตคโคณ หตถปาเส อวิชทิตวา นิสินโน โหติ, การกสงโฆ สาวชโซ, กम्म ปน น กุปปติ
 กสมา อวคคารหตตาทา อปรปน เหว วหนติ อนติมวตถุชฌาปนนสส อวหนนีเยสุ อวุตตตตา, เตน
 สหธิ สยนตสส สหเสยยาปตติยา อภาวโต ตสส จ ปฏิกคหณสส รุหนโตติ ตเทว ยุตตตรนติ วิณยายติ,
 กิจจาปี ยาว โส ภิกขุภาวํ ปฏิกขานาติ, ตาว วนทิตพโพธา ยทา ปน ‘‘อัสสมโณมฮี’’ติ ปฏิกขานาติ, ตทา
 น วนทิตพโพติ อยเมตถ วิเสโส เวทิตพโพธา

อนติมวตถุชฌาปนนสส ธี ภิกขุภาวํ ปฏิกขานนตเสสว ภิกขุภาโว, น ตโต ปรีชา ภิกขุภาวํ
 อปปฏิขานนโต ธี อนุปสมปนนปกข์ ภชตีติ มชฌิมคณจิปเท สารตถทีปนิยญจ วุตตตตา อนติมวตถุ
 ชฌาปนนพุโพธา ภิกขุ อตตโน การณํ อชานิตวาว เตน สห ปญจวคคโคณ อุโปสธาทิสงฆกम्मํ กโรติ,
 การกสงโฆ อนวโซช, กम्मมปี น กุปปตีติ, เตสํ มติมตตเมวาท กสมา สหเสยยาปตติ อภาโวปี ตสส
 ภิกขุสณยาย ปตติจัตตตา, ปฏิกคหณรหณสส จ ตสมี ปุคคเล ภิกขุติ สหทิตตตตา เตน ปุคคเลน สห
 เสยยาปตติปี นตถิ, ปฏิกคหณญจ รุหติ, เอกวิสตีวชชนีเยปุคคเลปี ตถาวิสสส อวิจาริกตตา เตน สห
 ปญจวคคโคณ อุโปสธาทิสงฆกम्मํ กโรนโต การกสงโฆ อสญจิจจ อนุปวชโซธา กम्म ปน กุปปตีติ
 อมหากํ ขนติ, อโถ ยุตตโตร ลพภมาโน ปริเยสิตพโพธา วา

ปริสสมปตติกา นิฏฐิตา

เอวํ วตถุญตติอนุสาวนสึมปริสสมปตติวเสน ปญจหิ องเคหิ สมปนโนติ ปญจจโคติ วา
 สมคเคน สงเขน ถตติจตุตถเณน กम्मเนน อกุปเปน ฐานารเณน อุปริภาวํ สમાปนโนติ วา ทวีหิ การเณหิ
 ลทธนาโม ถตติจตุตถอุปสมปนนภาโว อติทุลลโภาวาท

เอวํ พุทธุปปาโท ทุลลโภ,ตโต ปพพชชา จ อุปสมปทา จา ติ อิมสํ ตินณํ ปทานํ อตถโ
 วุตโตเยว โหติ

อิติ สาครพุทธิตเถรวีรจิต สีมวิโสธเน อุปสมปทาณโต ปจโหม ปริจเฉทโท

๓.๑.๒ คัมภีร์สีมาวิโสธนีปริวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในกัปวินาศกัณฑ์

๒. กปวินาศกัณฑ์

อิทานิ พุทธุปปาททุลลภกกา

‘‘พุทโธ จ ทุลลโภ โลเก, สหุทम्मสวณมปี จ;

สงโฆ จ ทุลลโภ โลเก, สปปุริสาติ ทุลลภา’’ติ

อิมิสสา คาถาย สัณณนาทุกโม สมปโตธา ตตถ อิมสมิ สตตโลเก โอกาสโลเก วา
 สพพญญสมมาสมพุทโธ ทุลลโภว ตถา เหส โลโก สงขารโลโก, สตตโลโก, โอกาสโลโกติ ติปปเกโท

โหติ เตสํ สมปตติวิปตติ จ เอว เวทิตพพา ตตถ ลุชชติ ปลุชชตีติ โลโกติ วจนตเถน สตตโลโก
 เวทิตพโพพา โลกียนติ ปติฏฺจนติ เอตถ สตตนิกายาติ วจนตเถน โอกาสโลโก เวทิตพโพพา ตถา
 หเส สตตตา อวกสนติ เอตถาติ โอภาโสติ วุจจติ โส ภูมिवเสน อปายญฺมิ, กามสุคฺคิญฺมิ, รูปาวจรญฺมิ,
 อรูปาวจรญฺมิเจติ จตฺตพฺพิธา โหติฯ ตตถ นิรยํ, ติรจฺฉานโยนิ, เปตติวิสโย, อสุรกาโย, ติ จตฺตโส อปายญฺมิ
 นามฯ มนุสฺสา, จาตุมหาราชิกา, ตาวตีสา, ยามา, ตฺสิตา, นิมมานรติ, ปรนิมมิตฺตวสวตตี เจติ สตตฺตวิธา
 โหติ กามสุคฺคิญฺมิ สาปนายํ เอกาทสฺวิธาปิ กามตฺตนา อวจรติ เอตถาติ วจนตเถน กามาวจรญฺมิ นามฯ
 พรหมปาริสชชา, พรหมปุโรหิตา, มหาพรหมา จ ปรหมชฺฉมานญฺมิ อิหํ อคฺคินา ปรีคฺคหิตฺตญฺจานํ

ปริตตภา, อปฺปมาณาภา, อาภสฺสรจ ทฺตติชฺฉมานญฺมิ อิหํ อาเปน ปรีคฺคหิตฺตญฺจานํ
 ปริตตสุภา, อปฺปมาณสุภา, สุภิกฺกหา จ ตฺตติชฺฉมานญฺมิ อิหํ วาเตน ปรีคฺคหิตฺตญฺจานํ, เตสํ วิปตตี ปรโต
 วณฺณยิสฺสามฯ เวหฺพผลา, อสฺถณฺยสฺตตา, สุทฺธาวาสา จ จตฺตตฺตชฺฉมานญฺมิเจติ รูปาวจรญฺมิ โสฬสฺวิธา
 โหติฯ อวิหา, อตฺตปฺปา, สุทฺธสฺสา, สุทฺธสฺสี, อกฺกนิฏฺจเจติ สุทฺธาวาสาญฺมิ ปรญฺจวิธา โหติฯ อากาสาณญฺจาย
 ตนญฺมิ, วิญฺญาณญฺจายตฺตญฺมิ, อากิณฺญญฺจายตฺตญฺมิ, เนวสฺถณฺยานาสฺถณฺยตฺตญฺมิเจติ จตฺตพฺพิธา โหติ
 อรูปญฺมิฯ เอตตาวตา เอกตีสปฺปเกทาปิ ญฺมิ อวกสนติ เอตถ สตตนิกายาติ วจนตเถน โอกาสโลโก วุจจติ
 ๕ ตตถ อญฺจ มหานิรยานิ อปายญฺมิ นามฯ ติรจฺฉานํ เปตติวิสโย อสุรกาโยติ อิมํ วิสุ ญฺมิ นาม นตฺถ,
 มนุสฺสญฺมียํเยว ยตฺถ กตฺถจि อรณฺยวณฺนปตฺถาที่สุ นิพฺพทฺธวาสํ วสนติ โสเยว ปเทโส เตสํ ญฺมิฯ
 มนุสฺสญฺมิตฺ ตฺตวิธาตีสฺสทฺธสฺสโยชฺชน โยชฺชนรปฺปมาโณ สินฺธุโรน ปรญฺจมาพินฺโธ จาตุมหาราชิกญฺมิฯ ตตฺตฺต
 ทฺตวิธาตีสฺสทฺธสฺสโยชฺชน สินฺธุรุตฺถกํ ตาวตีसानํ ญฺมิฯ ตตฺตฺตฺต ทฺตวิธาตีสฺสทฺธสฺสโยชฺชน จานํ ยามานํ ญฺมิฯ
 อิมินา นเยน ยาว วสวตฺตติญฺมิ ทฺตวิธาตีสฺสทฺธสฺสโยชฺชน ติฏฺจติ, ตสฺมา มนุสฺสญฺมิตฺ ยาว วสวตฺตติญฺมิ
 เทวสฺสทฺธสฺสานิปรญฺจนฺตฺตานิ ทฺตเวสฺตสฺสทฺธสฺสานิ โยชฺชนานิ โหนติ, เตเนตํ วุจจติฯ

“มนุสฺสญฺมิตฺ ยาว, ญฺมิ วสวตฺตตฺตตรา;
 ทฺตเว สตสฺสทฺธสฺสานิ, ปรญฺจนฺตฺตเมว จฯ
 เทวสฺสทฺธสฺสจ มธิกํ, โยชฺชนานํ ปรมาณฺโต;
 คณฺนา นาม ญฺมึสุ, สงฺขยา เอวํ ปกาสิตา”ติฯ

ตตฺตฺตฺต พฺรหมปาริสชชาทโย ตโย พฺรหมุโน ปรญฺจปรญฺจาสตสฺสทฺธสฺส อญฺจสฺสทฺธสฺสโยชฺชน
 สมตฺเต จาเน ติฏฺจนฺติฯ ทฺตติยตฺตติญฺมึพฺรหมุโนปิ ตปฺปมาณฺสุ สมตฺเตสฺส ติฏฺจนฺติฯ จตฺตตฺตญฺมึยํ ปน
 เวหฺพผลอสฺถณฺยสฺตตา ตปฺปมาณฺ สมตฺเต จาเน ติฏฺจนฺติฯ ตตฺตฺตฺตฺตสุทฺธาวาสาญฺมึยํ ตํปฺปมาณฺ จาเน
 อปรุปรติ ติฏฺจนฺติฯ จตฺตโสปี อรูปญฺมึยํ ตปฺปมาณฺ จาเน อปรุปรติ ติฏฺจนฺติฯ เอตตาวตา จ มนุสฺสญฺมิตฺ
 ยาว ภาวคฺคา โยชฺชนานํ สตตฺตโกฏฺติ จ อญฺจารสฺสทฺธสฺสจ ปรญฺจนฺตฺตานิ จ ฉสฺสทฺธสฺสานิ จ โหนติ เตเนตํ วุจจติ
 โปราเนหิฯ

“เหฏฺฐิมมา พฺรหมโลกมฺหา, ปตฺติตา มหตี สีลา;
 อโหรตฺเตน เอเกน, อุกคฺตา อญฺจตฺตาสีสา

โยชนานํ สหสฺสานิ,	จาตฺมาเสหิ ญฺมิ;
เอวํ วุตฺตปฺปมาเณน,	สายํ เหฏฺจิมญฺมิฯ
อิโต สตฺสหสฺสานิ,	สตฺตปญฺญาส จาปฺริ;
สญฺจิจิ เจว สหสฺสานิ,	อุพฺเพเธน ปกาสิตาฯ
โยชนเนสุปิ วุตฺเตสุ,	หิตฺวา กามปฺปมาณํ;
เสสฺยานิ วสวตฺตํ,	ปาริสฺชชาน มนฺตรํ
ตถจ ปญฺจหิ ปญฺญาส,	สตฺสหสฺสานิ จาปฺริ;
อญฺจ เจว สหสฺสานิ,	โยชนานิ ปวฺจจเรฯ
อิโต ปฺราสุ สพฺพาสู,	พฺรหฺมญฺมีสุ โยชนา;
ตปฺปมาณาว ทญฺจพฺพา,	นยคฺคาเหน อิมฺตาฯ
ญฺมิโต อากวคฺคมา,	สตฺตโกฏฺฐิ อญฺจารส;
ลกฺขา ปญฺจ นหฺุตานิ,	ฉสหสฺสานิ สพฺพทาติฯ
เอสา จ วิจารณา	ญฺฎีกา จริยมเตน กตา;
อิทเมว สนฺธาย,	ยาวตา จนฺทิมสุริยาฯ
ปฺริหรนฺติ ทิสฺา ภาณฺติ,	วิโรจมานา ยาวตา;
ดาว สหสฺสธา โลเก,	เอตถ เต วตฺตตี วโส'ติฯ

วุตฺตํฯ เอตถนฺตเร สตฺตา ติฏฺฐนฺติ, เตสํ วิตถาโร อปฺพุพฺพ กตฺวา กเถตุ อสฺกกุณฺเณยฺยตฺตา น
 วกฺขาม อิมสฺมี สตฺตโลเก โอกาสโลเก จ สพฺพญฺญสมฺมาสมฺพุทฺโธวํ ทูลลโก, ตถา หิ จตฺตาโร พุทฺธา
 อนุพุทฺโธ, สาวกพุทฺโธ, ปจฺเจกพุทฺโธ, สมฺมาสมฺพุทฺโธติฯ ตตถ พหุสฺสุตฺตํ ภิက္ขุ ปสฺสฺนเตน จ น โส
 ตุมหากํ สาวโก นาม, พุทฺโธนาเมส จุนฺทาติ พหุสฺสุตฺตสฺส ภิက္ขุโน พุทฺธภาวํ อนุชานนฺเตน จฯ

ธมฺมกาโย ยโต สตฺถา,	ธมฺโม สตฺถกาโย มโต;
ธมฺมาสีโกโส สงฺฆे จ,	สตฺถุสงฺขยมฺปิ คจฺจตีติฯ

วุตฺเต ปุถุชฺชนฺปิ อุปจารวเสน วาจนามคฺคสฺส โโพตฺตตา อนุพุทฺโธ นามฯ อริยสาวโก ปน
 ปฺรโต โยสวเสน จตฺตาริ สจฺจานิ พุชฺฌติ พุชฺฌนฺมตฺตเมว วาติ วจนฺตเถน พุชฺฌนสภาวตฺตา สาวกพุทฺโธ
 นามฯ โย ปน ขคฺควิสาณกปโป สยมญฺญาเณน อนนฺณโพธิโก หุตฺวา สามํ พุชฺฌนฺตเถน ปจฺเจก
 พุชฺฌตฺตา ปจฺเจกพุทฺโธ นามฯ สมฺพุทฺโธติปิ เอตสฺเสว นามํฯ โย ปน สงฺขตาสงฺขตปฺปเกทํ สกฺลมิ ธรรม
 ชาตํ ยถาวาสฺสสฺสทฺถนปฺปฏิเวธวเสน สมฺมา ปกาเรน สยํ ปจฺิจิตฺตปารมิตาสยมญฺญเตน สยมญฺญาเณน
 สยเมว อนนฺณโพธิโต หุตฺวา สวาสนสมฺโมหนิทฺทาย อจฺจนฺตํ วิคฺโต ทินฺกรกิริณสมาคเมน ปรมฺรุจิริสี
 โสภคคปฺตตฺติยา วิกสิตฺมิว ปทุมํ อคฺคคคณฺณสมาคเมน อปฺริมิตคฺคณฺณลจฺจตฺสพฺพญฺญตฺตญฺญาณป
 ตตฺติยา สพฺพธมฺเม พุชฺฌิ อพุชฺฌิ อญฺญาสีติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ภาควา, โสว โลเก ทูลลโก ปจฺเจก

สมพุทธานมปี หิ เอกสมิ์ กาลเ สตสทสสาทิวเสน เอกโต ปวตตตตา เต พุทธภาปิ อนจณรียชาตตดา
ปเรสั มคคผลาธิคมาย อุปนิสสยรหิตตดา จ สมมาสมพุทโธว โลกเ พุทธโภ, อยั โลกสมปตติวิจาร์ณา

กถั โลกสส วิปตติ เวทิตพพา ตถา เหส โลโก วินสสมาโน เตเซนปี อาเปนปี วายุนาปี
วินสสติฯ ตสส วิตถาโร วิสุทิมคคาทิสู วุจจมาโนปี เกสณจิ ปุคคลานั มเตน มิจฉาคาหตตา พรหมุนั
อายุนา มินิเตปี อสมานั สัฎฐีสึมาปี วิรุทธา, ตสมา เตสั วาทำ อปนเตวา คนถโต สมานเตวา วกขามา
ตถถ จตตารี อสงเขยยานิฯ กตมานิ จตตารี อสงเขยยานิ สัฎฐโณ, สัฎฐัญญาเย, วิวัญโณ, วัณญญาเยตีฯ
ตโย สัฎฐา อาปอสัฎฐโณ, เตโซสัฎฐโณ, วาโยสัฎฐโณฯ ติสโส สัฎฐีสึมา อาภสสรธา, สุกภินหา,
เวหปผลาตีฯ อยเมตถ อุทเทโสฯ ตถถ สัฎฐโณ นาม ปริหายมาโน กปโปฯ เตน สัฎฐัญญาเยปี คหิโต
โหติ, ตั มุลกตตทาฯ วทตทยมาโน วิวัญญกปโป นามฯ เตน วิวัญญัญญาเยปี คหิโต ตั มุลกตตทาฯ ตถถ
สัฎฐโณตี วินาโสฯ ยทา กปโป วินสสมาโน เตเซน สัฎฐุตติ, อาภสสรโต เหญจา ปฐมชฌานภูมิ อคคินา
ทยหตีฯ ยทา อาเปน สัฎฐุตติ, สุกภินหโต เหญจา ยาว ทุตติชฌานภูมิ อุทเกน วิลียตีฯ ยทา วายุนา
สัฎฐุตติ, เวหปผลโต เหญจา ยาว ตติชฌานภูมิ วาเตน สัฎฐุตติฯ วิตถารโต ปน ชาติเขตต อาณา
เขตตวิสยเขตตวเสน ตินณั พุทชเขตตานั อาณาเขตตั วินสสติฯ ตสมิ์ วินัญเจ ชาติเขตตมปี วินสสเตวา
ตถถ ชาติเขตตั ทสสทสสจกกวาพปริยณตั โหตีฯ ตั ตถาคตสส ปฐิสนธิคคหณอายุสงฆาโรสสชฌนาท
กาเลสึปี กมปตีฯ

อาณาเขตตั โภภิสตสทสสจกกวาพปริยณตัฯ ยตถ รตนสุตตั ขนธปริตตั ธชคคปริตตั
อาภานาภียปริตตั โมรปริตตณติ อิมสั ปริตตานั อานุกาโว ปวตตตีฯ วิสยเขตตั อนนตั อปริมาณั
ตถถ ชาติเขตตอาณาเขตตาวเสน เทว เขตตานิ เอกโต วินสสนตีฯ สณจหนตมปี เอกโต สณจหตีฯ
ตสส วินาโสจ สณจหนตถจ เหว เวทิตพพั ยสมิ์ สมเย กปโป อคคินา นสสติ, ตทา อาทีโต กปโป
วินาสกมหาเมโข วุจจหิตวา โภภิสตสทสสจกกวาพั เอกเมฆวสสั วสิ, ตัญญา มนุสสา พิชานิ วโปเนติ,
สสเสสุ โคขายิตมตเตสุ ชาเตสุ คทรรรวั วิรวนโต เอกพินทุปี น ปตตีฯ ยทา ปจฉินนเมว โหติ ตทา
วสสุปชีวิน สตตา กาลั กตวา ปริตตาเภสุ พรหมภูมิสุ อุปปชชนติ ปุณณผลูปชีวินปี เทวตา ตตเถว
พรหมโลกเ อุปปชชนติ, เหว ทิมสส อทฐโน อจจเยน ตถถ ตถถ อุทกั ปริกขัย คจจติ, มจจกจจปาที
อุทกนิสสิตา ปาณา กาลั กตวา มนุสสเทวโลกเส นินพพตติตวา ฉานั อุปปาเทตวา พรหมโลกเ
นินพพตตตีฯ เนรยิกสตตตีฯ สตตมสุริยปาตุภาวา วินสสนติ, เตปี เทวโลกเ ปฐิลทชฌานวเสน
พรหมโลกเ อุปปชชนติ, ตทา หิ โลกพยุหา นาม กามาจรเทวา อุทชิตตสิธา วิภินณเกสา รุทมุขา
อสสุนิ หตเถหิ มุณจมานา รตตวตถนิตถา อติวิย วิรูปเวสธารโน หุตวา มนุสสเป เวิจจนาตา เหว
อาโรเจนติ ‘‘มาริสสา โภ อีโต วสสสทสสจจเยน กปโปวัญจานั ภวิสสติ อยั โลกเ วินสสิสสติ
มหาสมุทโทปี สุสสิสสติ อยณจ มหาปถวี สินเรรูปพพตราชา พยหิสสติ วินสสิสสติ ยาวพรหมโลกา
วินาโส ภวิสสติ เมตตั มาริสสา ภาเวถฯ กรุณั, มุทิตั, อุปเพกข์ มาริสสา ภาเวถ มาตรั อุปัญจถถ, ปีตรั

อุปกุทธ, กุเล เชฎฐาปจายโน โหธา'ติฯ เตสํ วจนํ สุตวา เยภุยเยน มนุสสา จ ภูมมเทวตา จ สํเวค
 ซาตา อลณมณณํ มุทุจิตตา หุตวา เมตตาทินี ปุณณานิ กริตวา เทวโลเก นิพพตตนติฯ

ตตล สุธาโกชนํ ภูชิตวา วาโย ปริกมมํ กตวา ฌานํ ปฏิลภนติ, เอวํ เนรยิกสตตปิ อปรา
 ปริกมเมน เทวโลกํ นิพพตตนติฯ เย ปน นียตมิจฉาทิฏฐิกา เตสํ กम्मสส อปริกขยา อลณจกกวาเฟสุ
 อตตโน กมมานุรูปํ วิปากมนุโณนติฯ เตเนว อโหสิกมเม มิจฉาทิฏฐิวเสน ออกตตพพํ นาม ปาปํ นตถิ,
 ยโต สํสารขานุกาโวว นาม โหตีติ อาห "ทิฏฐิ ปรมานิ ภิกขเว วชชานี"ติฯ "อปราปริกมเวทนีย
 กम्मรทิตโป สํสรนโต สตโต นาม นตถิ"ติ วุตตตตตฯ "อปราปริกมวเสน ยโต มิจฉาทิฏฐิสมาทาน
 โต สปปุริสุปนิสสยวเสน วิราเชตวา ภาโต วุฏฐานํ นาม ภาเวยยาติ อมหากํ ขนติฯ เอวํ เทวโลเก
 ปฏิลทชฌมานวเสน สพเพปิ พรหมโลเก นิพพตตนติฯ วสสุปะเจทโต ปน อุทฺธํ ทีฆสส อทฺธโน
 อจเจเนน ทฺติโย สุริโย ปาตุภวาติฯ ปาตุภเว จ ตสมี เนว รตติปริจเฉท, น ทิวา ปริจเฉท ปลายติ,
 เอโก สุริโย อฏฺฐเต, เอโก สุริโย อตถํ คจฉติฯ อวิจฉินนสุริยสนตาโปว โลโก โหติฯ

ปกตีสุริเย สุริยเทวปุตโต อตถิ กปปวินาสกสุริเย ปน นตถิฯ ปกตีสุริโยภาเสน อากาเส
 วลาหกา ฐมสิขาปิ จรณติฯ กปปวินาสกสุริโยภาเสน วิคตฐมวลาหกํ อาทาสมณฺฑลํ วย นิम्मลํ โหติ นภํ
 ฐเปตวา คงคา, ยมูนา, สรรภู, อจิริวตี, มหีตี, อิมา ปณจ มหานทีโย ฐเปตวา อวเสสปลงจสทกฺขนนที
 อาทีสุ อุทกํ สฺสสตี ตโต ทีฆสส อทฺธโน อจเจเนน ตติโย สุริโย ปาตุภวาติ ตสมี ปาตุภเว ปณจ
 มหานทีโยปิ สฺสสนติฯ ตโต ทีฆสส อทฺธโน อจเจเนน จตฺตโก สุริโย ปาตุภวาติฯ ยสส ปาตุภวา ทิมวตี
 มหานทีนํ ปภาวา สีหปตโน, หีสปตโน, มนทาเกนี, กณณมฺณชโก, รถการทโท, อนนตตตทโท,
 ฉททนตทโท, ภูณาลทโทติ อิเม สตต มหาสรา สฺสสนติฯ ตโต ทีฆสส อทฺธโน อจเจเนน ปณจโม สุริโย
 ปาตุภวาติ, ยสส ปาตุภวา อนุปฺพเพน มหาสมุทโท องคฺคิลปพเพต มนมตตมปิ อุทกํ น สนฺจาทิฯ ตโต
 ทีฆสส อทฺธโน อจเจเนน ฉฺฐโธ สุริโย ปาตุภวาติ, ยสมี ปาตุภวาเว สกลกจกกวาฬํ เอกธุมํ โหติ, ปริยาทินน
 สิเนหฺฐเมน ยถา จ เอวํ โภฏิสตสทสจกกวาฬมปิฯ ตโตปิ ทีฆสส อทฺธโน อจเจเนน สตตโม สุริโย
 ปาตุภวาติ, ยสส ปาตุภวา สกลกจกกวาฬํ เอกชาลํ โหติ สทธี โภฏิสตสทสจกกวาฬเหติ โยชนสติกาทิ
 ฎา สิเนรฺฐฎานิ ปลฺชชิตวา อากาเสเวว อนตรธายนติฯ

สาปิ อคคิชาลา อุฏฐหิตวา จาตุมหาราชิกเ คณหาติ, ตตล กนกวิมานรตนวิมานานิ
 ฎาเปตวา ตาวตีสภานํ คณหาติ เอเตนฺูปาเยน ยาว ปจฺมชฌมานภูมิ คณหาติฯ ตตล ตโยปิ พรหมโลเก
 ฎาเปตวา อาภสฺสเร อาหจจ อุฏฐาสีฯ สา ยาว อณฺมตตมปิ สงขารคตํ อตถิ, ตาว น นิพพายีฯ สพพ
 สงขารปริกขยา ปน สปปิเตลฎาปนอคคิสิขา วย ฉาริกมปิ อนวเสเสตวา นิพพายีฯ เหฎฐา อากาเสน
 สห อุปริ อากาโส เอโก โหติ มหนธกาโรฯ เอวํ กปปวินาสกมหาเมฆโต ยาวชาลปริจเฉทา สํวฺฐโน นาม
 เอกมสงเขยฺยํ นามฯ อถ ทีฆสส อทฺธโน อจเจเนน มหาเมฆ วุฏฐหิตวา ปจฺมํ สฺขมํ วสสตีฯ อนุปฺพเพน
 กุมฺพนาพยภูจิมฺสสตาลกฺขนธาทีปปมาณาที ธาราที วสสนโต โภฏิสตสทสจกกวาฬเสสุ สพพ
 ททตมฺฐานํ ปุเรตวา อนตรธายติฯ ตํ อุทกํ เหฎฐา จ ติริยณจ วาโต สมฺภูฏฐหิตวา ฆนํ กโรติฯ ปริวฏฺมํ

ปทุมนิปตเต อุกกพิณทุสทิสฺวา เอวํ อคคิชาลนิพพายนโต ยาว โภกิสตสทสจกกวาพปริปุโรโต สมปตติ
 มหาเมโฆ, อิหํ สํวภูฏญายี นาม, ทุตติยมสงเขยยํ นามฯ กถํ ตาว มหนตํ อุกกราสี วาโต ฆนํ กโรตตี เจ
 ๆ วิวรสสมปทานโต ตํ วา เตน ปิณฺฑิยมานํ ฆนํ กรียมานํ ปริกขยมานํ อนุพุพเพน เหนฺจธา โอตฺรติฯ

โอดีณโอดีณเณ อุกเก พุพเพ พรหมโลกภูฏาเน พรหมปารีสชชพรหมปุโรหิตมหาพรหมา
 วเสน ปจฺมชฌานภูมิ ปฐมํ ปาตุภวติฯ ตโต โอดีณโอดีณเณ อุกเก จตุกามาจรเทวโลกภูฏาเน
 อนุกกเมน ปรมิมิตวสวตตี, นิมนานรตี, ตฺลิตตา, ยามาติ จตฺตารอ กามาจรเทวโลกา ปาตุภวติฯ ตโต
 ปุริมปจฺวิภูฏานํ โอดีณเณ ปน อุกเก พลววาตา อุปฺปชฺชนติฯ เต ตํ ปิททิตทวาเร ฆมกรเณ จิตฺตูกกมิว
 นิรุสสาสํ กตวา นิรุชฌนติฯ มจฺจโรทกํ ปริกขยํ คจจมานํ อฺปฺริ รสปลวี สมภูฏาเปติ สา วณฺณสมปนฺนา
 เจว โหติ คนฺธรสสมปนฺนา จ, นิรุทกปายาสส อฺปฺริ ปฏฺลํ วีย ตทา จ อาภสฺสรพรหมโลเก ปจฺมตฺราภิ
 นิพพตฺตา สตฺตา อายุภฺกขยา วา ฺพฺฤณภฺกขยา วา ตโต จิตฺตวา อิธูปฺปชฺชนติฯ “ฺพฺฤณภฺกขยา วา”ติ อิมินา
 พรหมุณํ อายุภฺริจฺเจทํ อปฺปตฺวาว กมฺมภฺกขเยน มรณํ วิญญายติฯ เต โหนฺติ สยํภา อนุตฺลิกฺขจฺราฯ เต
 อคฺคณฺณสุเตต วุตฺตนเยน ตํ รสปลวี สายิตฺวา ตณฺหาภิกฺกฺตา อาลูปฺปการํ ปริกฺฤณฺชิตฺตํ อุปฺกมฺนติฯ อถ
 เนสํ สยํ ภา อนุตฺรธายติ, อนุธกาโร โหติ เต อนุธการํ ทิสฺวา ภายนฺติฯ ตโต เนสํ ภยํ นาเสตฺวา
 สฺสุรภาวํ ฆนฺยนตํ ปริกฺฤณฺณปฺณณาสโยชนํ สฺสุริยมณฺฑลํ วา ปาตุภวติฯ เต ตํ ทิสฺวา “อาโลกํ ปฺภิกฺลภิมฺหา”
 ติ ภูจฺจตุฏฺฐา หุตฺวา “อมฺหากํ ภยํ นาเสตฺวา สฺสุรภาวํ ฆนฺยนโต อฺภูจฺจโต, ตสฺมา สฺสุริโย โหตุ”ติ สฺสุริโย
 เตววสฺส นามํ กโรนฺติฯ

อถ สฺสุริเย ทิวสํ อาโลกํ กตฺวา อตฺถจฺกเต “ยมฺปิ อาโลกํ ลภิมฺหา, โสปี โน นฺนฺุจโ”ติ ปฺน
 ภิตฺตา โหนฺติฯ เตสํ เอวํ โหติ “สาธฺวตฺสส อณฺณํ อาโลกํ ลภเยยฺยามา”ติฯ เตสํ จิตฺตํ ญตฺวา วีย
 เอภฺนฺนปฺณณาสโยชนํ จนฺทมณฺฑลํ ปาตุภวติฯ เต ตํ ทิสฺวา ภียโยโสเมตฺตตาย ภูจฺจตุฏฺฐา หุตฺวา “อมฺหากํ
 ฉนฺทํ ญตฺวา วีย อฺภูจฺจโต, ตสฺมา จนฺโท โหตุ”ติ จนฺโทเตววสฺส นามํ กโรนฺติฯ ตโต ปฏฺติ รตฺติทิวา
 ปณฺญายนฺติฯ อนุกกเมน จ มาสทฺธมาสอฺตฺตฺสํวจฺจราฯ จนฺทิมสฺสุริยานํ ปน ปาตุภวตฺทิวเสเยว สินฺนฺุ
 จกกวาพทิมวณฺตปพฺพตฺตา ปาตุภวติ, เต จ โช อฺปฺพุพํ อจฺริมํ ผคฺคณฺณปฺณณมทิวเสเยว ปาตุภวติฯ กถํ
 ยถานาม กงฺคภฺกเต ปจฺจมานเณ เอกปฺปหาเรเนว พุพฺพุพฺพกานิ อฺภูจฺจนฺติฯ เอก ปเทสา ภูปฺภูปา โหนฺติ,
 เอก นินฺนินฺนนา, เอก สมสฺมา เอวเมว ภูปฺภูภูฏาเน ปพฺพตฺตา โหนฺติ, นินฺนินฺนินฺนภูฏาเน สมฺพทา,
 สมสฺมภูฏาเน ทิปาติ เอวํ มนุสฺสโลเก สณฺจฺเจต จาตุมหาราชิกา, ตาวตีสฺวาติ เทว กามาจรเทวโลกา
 ปจฺจโต ปาตุภวติฯ ภูมฺนิสฺสิตา นาม เหนฺเต เทว เทวโลกาฯ เอวํ สมปตฺติมหาเมฆโต ยาว จนฺทิมสฺสุริย
 ปาตุภวาโว, อิหํ วิวภูฏานํ นาม ตติยมสงเขยยํ นามฯ อถ เตสํ สตฺตานํ รสปลวี ปริกฺฤณฺชนฺตานํ กมฺเมน
 เอกจฺเจว วณฺณวณฺโต, เอกจฺเจว พุพฺพณฺณนา โหนฺติ ตตฺถ วณฺณวณฺโต พุพฺพณฺณเณ อติมณฺณนฺติฯ เตสํ มานาติ
 มานปจฺจยา สาปี รสปลวี อนุตฺรธายติฯ ภูมิปฺปปฺภูโก ปาตุภวติ อถ เนสํ เตนเว นเยน โสปี อนุตฺรธายติ
 , ปตฺลตฺตา ปาตุภวติ, เตนเว นเยน สาปี อนุตฺรธายติฯ อภฺจฺจปฺภาโก สาลิ ปาตุภวติ อภฺจฺจ อภฺจฺจ สฺสุทฺโธ
 สฺคณฺโธ ตณฺฑลฺปโลฯ ตโต เนสํ ภาชนานิ อุปฺปชฺชนติ เต สาลิ ภาชนเณ ฐเปตฺวา ปาสาณปิกฺกฺชยา ฐเปนฺติ

“นโนโท สุนนโท ปถวี,
 ปุณฺฑรีโก อิเม สตต,
 ปญจ พุทฺธสหสฺसानิ,
 นว พุทฺธสหสฺसानิ,
 ทส พุทฺธสหสฺसानิ,
 เอกาทส สหสฺसानิ,
 วีสตี พุทฺธสหสฺसानิ,
 ตีส พุทฺธสหสฺसानิ,
 จตตาลีส สหสฺसानิ,
 อสงฺเขยเยสุ สตตสุ,
 เอกัสตสหสฺसानิ,
 เสสา ปญจสหสฺसानิ,

วุตฺตํ อปรมฺปิ วุตฺตํ

“ภทฺโท สพฺพผลฺโล,
 มานิตภทฺโท จ ปทฺโฆ,
 สพฺพภาโส อสงฺเขยโย,
 ปณฺณาส พุทฺธสหสฺसानิ,
 สภฺฐิ พุทฺธสหสฺसानิ,
 สตตตี พุทฺธสหสฺसानิ,
 อสีตี พุทฺธสหสฺसानิ,
 นวุตี พุทฺธสหสฺसानิ,
 วีสตี พุทฺธสหสฺसानิ,
 ทส พุทฺธสหสฺसानิ
 ปญจ พุทฺธสหสฺसानิ,
 เทว จ พุทฺธสหสฺसानิ,
 อสงฺเขยเย นวสฺมี,
 ตีณิ สตสหสฺसानิ,
 คณฺนानญจ พุทฺธานํ,
 เต สพฺเพปิ สมฺมาสมฺพุทฺเธ
 “สมฺพุทฺเธ อภฺฐวีสญจ,
 ปญจสตสหสฺसानิ,

มณฺโฑ ธรณิ สากโร;
 อสงฺเขยยา ปกาสิตาฯ
 โหนตี นนฺเท อสงฺเขยเย;
 สุนนฺทมฺหิ อสงฺเขยเยฯ
 ปถวิมฺหิ อสงฺเขยเย;
 ตมฺหิ มณฺเฑ อสงฺเขยเยฯ
 ธรณิมฺหิ อสงฺเขยเย;
 สาครมฺหิ อสงฺเขยเยฯ
 ปุณฺฑรีเก อสงฺเขยเย;
 เอตตกาตี ปวฺจจตีฯ
 วีสตี จ สหสฺสญจ;
 สพฺพพุทฺเธหิ มณฺฑิตา’ตีฯ

สพฺพรตโน อฺสภฺกฺขนฺโธ;
 อฺสภฺกฺขนฺตฺตเมว จ;
 นวโมตี ปวฺจจตีฯ
 สพฺพภทฺเท อสงฺเขยเย;
 สพฺพผลฺเล อสงฺเขยเยฯ
 สพฺพรตเน อสงฺเขยเย;
 อฺสภฺกฺขนฺเธ อสงฺเขยเยฯ
 มานิตภทฺเท อสงฺเขยเย;
 ปทฺมมฺหิ อสงฺเขยเยฯ
 อฺสภฺมฺหิ อสงฺเขยเย;
 ขนฺตฺตเม อสงฺเขยเยฯ
 สพฺพภาเส อสงฺเขยเย;
 เอตตกาตี ปวฺจจตีฯ
 สตตาลีสสหสฺสญจ;
 สพฺพพุทฺเธหิ มณฺฑิตา’ตีฯ
 ยาว อริเมตฺเตยฺยา สโมธานตฺวา
 ทฺวาทสญจ สหสฺสเก;
 นมามิ สิริสา มหํ;

เตสั ฌมมณจ สงฆณจ,   อาทเรน นมามहां
 นมกการานุภาเวน,   หิตวา สพเพ อุปทเว;
 อเนกอนตรายาปี,   วินสสนตุ อเสสโต'ติฯ

นมสสนคาถา ปวตตา สา อุนสงขยาวเสเนว กตาว ภวิตัพพ,   ตถา หิ อมหากั ภควา
 โปราณพรมเทวพุทธี อาที กตวา ยาว โปราณสกุโยคตมา มนสาว จินเตนตสส สตตอสงขเขยยานิ
 วีติวตตานิ โปราณสกุโยคตมพุทธี อาที กตวา ยาว มชฌิมทีปงกรา วาจาเมตเตน นว อสงขเขยยานิ
 วีติวตตานิฯ มชฌิมทีปงกรโต ปฏุชาย ยาว ปทุมุตตรพุทธา กายงควาจงควเสน จตตารี อสงขเขยยานิ
 วีติวตตานิฯ ปทุมุตตรพุทธีโต ยาว กกุสนธา เอกมสงขเขยยั วีติวตตًا เอวมิเมสุ วีสติอสงขเขยเยสุ
 พรมเทวโปราณสกุโยคตมพุทธานมนตเร สตต อสงขเขยเย สพพิ สมปิณเขตวา เอกสตสทสสณจ
 วีสติ สทสสณจ ปณจสทสสานิ จ โหนติฯ โปราณสกุโยคตมมชฌิมทีปงกรานมนตเร นว อสงขเขยเย
 สพพิ สมปิณเขตวา ตีณิสตสทสสานิ สตตาสีตีสทสสานิ จ โหนติฯ มชฌิมทีปงกรโต ยาว เมตเตยยา
 อฏฐวีสาตี สพพิ สโมธานตวา อฏฐวีสณจ ทวาทสทสสณจ ปณจสทสสานิ จ โหนติ ตสฺมา
 อุนสงขยาตี เวทิตพพาฯ ปริปุณณสงขยาวเสน อิจจมานะหิ จินเตตพพาฯฯ เอสา จ สงขยาวิจารณา
 นิทานะ วุตตาวาฯ

เอว "จินตตี สตตสงขเขยยั,   นวสงขเขยยาวจกั;
 กายวาจา จตตสงขเขยยั,   พุทธีตตัม สุปาคมี'ติฯ

วุตเตสุ วีสติอสงขเขยเยสุ ปวตตอสงขเขยยกปวเสเนว กตาวฯ อตถโต ปน สาร
 กปปมณทกปปวรกปปสารมณทกปปภททกปวเสน ปณจวิธาตี เวทิตพพาฯ อิมานิ ปณจนามานิ
 พุทธีปาทกปเปเว ลพภนตี, อนุปปนทกปเป ปน สุลลภกปโปเตว นาม ลพภตี ตถา หิ กปปสณจหน
 กาลे สพพปจมี มหาโพธิปลลงกฏจาเนเวว ปทุมินิกพภา อุปปชชตีฯ สา ยสมมี กาลे เอโก พุทธี
 อุปปชชิสสตี,   เอโก ปทุมินิกพโก อฏฐปริกาเรหิ สท อุปปชชตีฯ ตั ทิสวา สุตทาวาสพรมุโน
 เนमितตปาธกา อรหนโต อิมสมมี กปเป เอโก พุทธี อุปปชชิสสตีตี สณชาตปีตีโสมนสสา หุตวา
 อฏฐปริกาเร คเหตุวา พรมุโลเก ฐเปนตี "ยทา พุทธี อุปปชชิสสตี, ตทา ทสสามา"ติฯ เอว เทว
 ตโย จตตารโ ปณจ พุทธา อุปปชชิสสนตี, ตทา เทว ตีณิ จตตารี ปณจ ปทุมินิกพภา อฏฐปริกาเรหิ
 สท อุปปชชชตีฯ ตถจ โข เอกสมมี เยว นาพเคน พุทธา หุตวา อุปปชชชตีฯ

เอว กปปสณจหนกาลโต ปฏุชายเว อิมานิ ปณจ นามานิ ลพภนตีตี เวทิตพพานิฯ
 เอตตาวตา อิมสมมีเยว วิวฏฐฎฐายีอสงขเขยยกปเป พุทธาทโย มหเสกขา ปุณณวนโต จกกวตติราชาโน
 อุปปชชชตี,   ตถา อายุยกปนตรกปปานิปีฯ ตตถ อายุยกปโป นาม เตสั เตสั สตตานัน อายุปริจเฉโทฯ
 อนตรกปโป นาม ตตถ สตถโรคทพภิกขานัน อณณตรสัฎฐณเนน พุทธี วินาสมุคเตสุ อวสิฎฐสตตสนตา
 นปวตตกุสลมมานุภาเวน ทสวสโต ปฏุชาย อนุกกเมน อสงขเขยยาบุกปปมาเนสุ สตเตสุ ปน
 อธมมสมาทานวเสน กเมน ปริหายิตวา ทสวสสาธุเกสุ ชาเตสุ โรคาทีนมณณตรสัฎฐณเนน สตตานัน

วินาสปตติ ยาว อยเมโก อนุตรกบโปฯ เอรัง ปริจฉินนอนุตรกบปวเสน จตุสฎฐิจอนุตรกบโป เอโก
 อสงเขยยกบโป วีสติ อนุตรกบปโปมาโณติ อปเร วนทติฯ อิมานิ จตตารี อสงเขยยกบปานิ เอโก
 มหากบโป นามฯ เอรัง เตโซ สัฎฐวเสน ตาว มหากบปานัน อนุตร อคคินาว วินสสติฯ ยสมิ ปน สมเย
 กบโป อุกเกน นสสติ, ตทา อาทิโตว กบปวินาสกมหาเมโฆ วุฎฐหิตวาติ ปุพเพ วุตตนเยเนว
 วิตถารตพพ อัย ปน วิเสโส ยถา ตตถ ทุตติยสุริโย, เอวมิธปิ กบปวินาสโก ขารุทกมหาเมโฆ วุฎฐาติ โส
 อาทิโต สุขุม วสสนโต อนุกกเมน มหาธรรมาทิ โภภูตสทสจกกวาฬี ปุเรนโต วสสติฯ

ขารุทเกน ฆุฎฐฆุฎฐา ปรวิพพตาทโย วิสียนติ ตัง อุกกั วาเตน สมนตโต ธาริตัง ปถวิโต
 ยาว ปริตตภา อปปมาณาภา อากสสรตติ ตโยปิ ทุตติยชฌานภูมิ อุกกั คณหาติฯ ตตถ ตโยปิ
 พรหมโลก วิสียาเปตวา สุกกิณเห อาหจจ ติฎฐติ ยาว อดุมตตัง สงขารคตัง อตถิ, ตาว น วูปสมติฯ
 อุกกานุกตัง ปน สพพสงขารคตัง อภิภวิตวา สหสา วูปสมติ อนุตรธานัน คจฉติ, เหฎฐา อากาเสน สห
 อูปริ อากาโส เอโก โหติ มหนธกาโรติ สพพ วุตตสทิสเมวฯ เกวลัน ปนอิ โอตินณโณตินณเณ อุกเก
 อากสสรพรหมโลกัน อาทิ กตวา โลกปาตุภาโว เวทิตพโพฯ สุกกิณหโต จวิตวา อากสสรภูฐานาที่สุ
 สตตนา นิพพตตนติ เอตถาปิ กบปวินาสกมหาเมโฆโต ยาว กบปวินาสกอุทกปริจเฉโท สัฎฐว นาม
 ปฐมมสงเขยยกบโป นามาติ จตตารี อสงเขยยกบปานิ วุตตสทิสานิ เอรัง สตต มหากบปานิ สตตกขตตุ
 อคคินา วิสียิตวา อฎฐเม มหากบเป อุกเกนปิ วินาโส จ สณฺจหนนจ เวทิตพพ, เอรัง สตตสตตมหา
 กบโป สตตสตตวาร์ อคคินา วิสียิตวา อฎฐเม อฎฐเม วาเร อาเปน วิสียิตวา อนุกกเมน เตสฎฐิมหา
 กบปานิ ปริปุณณานิ ตทา อาปวาร์ ปฏิพาหิตวา จตุสฎฐิเม มหากบเป วาเตน วินสสติ ตทา อาทิโต
 กบปวินาสกมหาวัต วุฎฐหิตวาติ สพพ ปุพเพ วุตตนเยเนวฯ อัย ปน วิเสโส ยถา อคคินา วินาสกบเป
 ทุตติยสุริโย, เอวมิธปิ กบปวินาสนตถัง วัต สมุฎฐาติ โส ปฐมัม สุขุมรชัง อฎฐาเปติ, ตโต ฐรรชัง สณฺจรรชัง
 สุขุมวาลิกัง สกขรปาสาณาทโยติ ยาว ภูฏาคารมตเต ปาสาณปิ วิสมภูฏาเน จิตมหารุกเข จ อฎฐาเปติ,
 เต ปถวิโต นภมุกคตนา ปน ปตนติ, ตตถเอว จุณณวิจฺจณณา หุตวา อภาวัง คจฉนติฯ

ยถาอนุกกเมน เหฎฐา มหาปถวิยา วัต สมุฎฐหิตวา ปถวี ปริวตเตตวา อุกุธมุลล กตวา
 อากาเส ชิปติ โยชนสตบปมาณาปิ ปถวิปปเทสา ทวิโยชนติโยชนจตุโยชนปถจโยชนฉโยชนสตต
 โยชนปปมาณาปิ ภิชชิตวา เต เวคกชิตตา อากาเสเยว จุณณวิจฺจณณา หุตวา อภาวัง คจฉนติ
 จกกวาฬพพตมปิ วัต อุกุชิตตา อากาเส ชิปติ เต อดณมณณัง ฆฎฐยนตา จุณณวิจฺจณณา หุตวา
 วินสสนติ เอเตเนว ภูฏฐกวิมานานิ อากาสภูฏฐกวิมานานิ จ วินาเสนโต ฉกามาจรเทวโลกเณ นาเสตวา
 โภภูตสทสจกกวาฬานิ วินาเสติฯ ตตถ จกกวาฬา จกกวาฬเท, ทิมวนตา ทิมวนเตติ, สีนธู สีนธูทิ
 อดณมณณัง สมาคณตวา จุณณวิจฺจณณา หุตวา วินสสนติฯ ปถวิโต ยาว ปริตตสุภา, อปปมาณสุภา,
 สุกกิณหาติ ตโยปิ ตติยชฌานภูมิ วัต คณหาติ ตตถ ตโยปิ พรหมโลก วินาเสตวา เวทพผลัน อาหจจ
 อฎฐาสีฯ เอรัง สพพ สงขารคตัง วินาเสตวา สยั วินสสติ, เหฎฐา อากาเสน สห อูปริ อากาโส เอโก โหติ
 มหนธกาโรติ สพพ วุตตสทิสัน อัย ปน สุกกิณพรหมโลกัน อาทิ กตวา โลก ปาตุภวติฯ เวทพผลโต

จวิตวา สุกิณหาทีสุ สดตา นิพพตตติ, ตตถกปวินา สกมหาเมฆโต ยาว กปวินาสกวาตฺปะจเโท,
อิหํ สํวภูณ นาม, ปฐมมสงเขยยํ นามาติ จตตาริ อสงเขยยกปปานิ เอโก মহากปโป นามาติ สพพ
เตโศสํวภูณ วุตตนยเมวฯ

วุตตมปี เจตํ

“สดต สดต คคินา วารา,   อฏฺฐเม อฏฺฐเม ทกา;
จตุสฏฺฐิ ยทา ปุณฺณา,   เอโก วายูโร ลียาฯ
อคคินา’ภสฺสรา เหฏฺฐา,   อาเปน สุกิณหโต;
เวหปผลโต วาเตน,   เอวํ โลโก วินสฺสตี’ติฯ

ตสฺมา ตินฺณมปี ปจฺมชฺฌานตลानํ เอกกปเปปิ อวินาสาภาวโต สกลกปเป เตสํ สมภโว
นตฺถิติ อสงเขยย กปฺปวเสน เตสํ อายุปริจฺจเโท ทฏฺฐพโปฯ ทุตฺติยชฺฌานตลโต ปฏฺฐาย ปน ปริปุณฺณ
มหากปฺปวเสน อายุปริจฺจเโท ทฏฺฐพโป,   น อสงเขยยกปฺปวเสนฯ ยทิ ทุตฺติยชฺฌานตลโต ปฏฺฐาย
ปริปุณฺณมหากปฺปวเสน อายุปริจฺจเโท ลียา,   ถลํ อภสฺสราทีสุ พฺรหฺมณํ อฏฺฐมหากปฺปาทิวเสน อายุ
ปริปุณฺณํ ลียา,   ตถา ทิ ปจฺมชฺฌานตลํ สดตฺสุ วาเรสุ อคคินา วินสฺสตีฯ อฏฺฐเม วาเร ยาว อภสฺสรา
อุทเกน วินสฺสตี ปน สดตวาเรสุ อคคินา ปจฺมชฺฌานตลํ,   ปน อฏฺฐเมวาเร อุทเกน ทุตฺติยชฺฌานตลํ
วินสฺสตีติ เอวํ อฏฺฐเม วาเร อาปวาร์ ปฏฺฐิทิตฺวา ยาว สุกิณหา วาเตน วินสฺสตี เอวํ จตุสฏฺฐิ
ปริปุณฺณา โหตีติ สจจํ,   เหฏฺฐาวิวฏฺฐญฺจายี อสงเขยยกปฺปวเสน เอโก สดต มหากปฺปานิ จาติ อฏฺฐ
กปฺปานิ อภสฺสพฺรหฺมณํ อายุปฺปมาณํ โหตีฯ จตุสฏฺฐิกปฺเปสุปี วิวฏฺฐญฺจายีอสงเขยยกปฺปวเสน เอโก
เต สฏฺฐิมมหากปฺปานิ จาติ จตุสฏฺฐิกปฺปานิ สุกิณหานํ พฺรหฺมณํ อายุปฺปมาณํ โหตี เตน วุตตํ โปราเนทิ

สดต สดตคคินา วารา,   อฏฺฐเม อฏฺฐเม ทกา;
จตุสฏฺฐิ ยทา ปุณฺณา,   เอโก วายูโร ลียา’ติฯ

เกจิ ปนฯ

“อคคินา’ภสฺสรา เหฏฺฐา,   อาเปน สุกิณหโต;
เวหปผลโต วาเตน,   เอวํ โลโก วินสฺสตี’ติฯ

อิมิสฺสา คาถาย “อภสฺสราตี”จ “สุกิณหโต”ติ จ “เวหปผลโต”ติ จ อภิวิวเสน
วุตตภาวญจ สมตลภาเวปี เสฏฺฐญฺจิมิตตา ปฏฺฐานวเสน วุตตภาวญจ อมณฺณิตฺวา สุกิณหาสภุมิสุ วิย
อุปรูปริวเสน ญฺมิกโกโมติ มณฺณิตฺวาฯ

“ปณฺจญฺมิ นฏฺฐา อคฺคิ,   อฏฺฐ ญฺมิ นฏฺฐา ทกา;
นวญฺมิ นฏฺฐา วาตา,   โลกนฏฺฐา ตทา ลียาฯ
ปจฺเม อคฺคิ ทวตฺตีส,   ทุตฺติเย อาทิ โสฬส;
ทุตฺติยญฺเม มชฺฌเม อฏฺฐมํ,   ตํ ฉปฺปณฺณาส วารกํฯ
อภสฺสรมฺหิ จตฺตถํ,   ปริตตฺตสฺสุมฺหิ เทว ชลํ;

อุปมาณสุภัง เอกวารัง, มตัง อุทกสตุตม'นุตินา

วทนต์ เตสํ วาเท อากสสรโต เหฏฐา ปณจภูมि อคคินภูฐา, สุกกิณ्हโต เหฏฐา อฏฐภูมि
 อุทกนภูฐาติ วทนต์ินา สมตลทึปนตลํ สเนททจเจทนต์ลํ เอวั คหิตาติ เอกภวปริโยसानํ สนธาย ปฏิสนธิ
 ภวญจาติ อาทึ วุตตนต์ินา อิมิสสาปี อตลํ ทคคหิตเตน คเหตุวา ปฏิสนธิภวญควเสน สทิสภาวเมว สนธาย
 วุตตนต์ิ ปริกปเปนต์ิ โส อยุตตฺรโป วิย ทิสสตี อติวิย มิจฉาคาโห จ โหติ อคคณญสตุตวิสุทฺธิมคคาทึ
 วิรุชฌนโต สํวภูฏสีมาปี วิรุทฺธา ตตถ ปจฺมชฌานตลํ อุปาทาย อคคินา, ทุตฺติยชฌานตลํ อุปาทาย
 อุทเกน, จตฺตถชฌานตลํ อุปาทาย วาเตน วินสฺสตีติ วุตตวจเนนาปี วิรุชฌนเตว ตสฺมา “อากสฺสรา”ติ จ
 “สุกกิณ्हโต”ติ จ “เวทปผลโต”ติ จ เอตถาภิวิจิวิเสน อตฺถโถ คเหตุทโพพา อณญถา “อุปฺริ ปพฺพตา
 เทโว วสฺสตี”ติ เอตถ วิย อากสฺสรสุกกิณ्हเวทปผลานํ เตน เตน สํวภูฏเณ วินาโสปี น ภเวยฺยา อย
 โลกวิปตติปริจฺเฉทฺทา เอวั พุทฺโธ จ ทลฺลภโถ โลกเก ติ อิมิสฺส อโตถ วุตโตเยวา

อิติ สาครพุทฺธิเตเรวฺริจเต สีมฺวิโสธเน กบฺปวินาสกณฺโฑ พุทฺธิโย ปริจฺเฉทฺทา

๓.๑.๓ คัมภีร์สีมาวิโสธนีปรัวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในนิพพานกัณฑ์

๓. นิพพานกณฺโฑ

อิทานิ “สทฺธมฺมสวณฺมปี จาติ อิมิสฺส สํวณฺณนาภกโม สมฺปโตต ตตถ สทฺธมฺมสวณฺมปี จ
 โลก ทลฺลภเมว ตถา ทิ สทฺธมฺโม นาม ติวโร โหติฯ ปริยตฺติสทฺธมฺโม, ปฏฺิพตฺติสทฺธมฺโม, ปฏฺิเวธ
 สทฺธมฺโมติฯ ตตถ ปริยตฺติสทฺธมฺโม นาม เตปฺภูกํ พุทฺธวจฺนํฯ ปฏฺิพตฺติสทฺธมฺโม นาม เตรสฺสจฺตฺตคานิ อสฺตี
 ขนฺธวตฺตาทโย อภิสมาจารวตฺตาทินิฯ ปฏฺิเวธสทฺธมฺโม นาม จตฺสจฺจปฏฺิเวโรฯ เตสฺสุ ปริยตฺติสทฺธมฺโม
 ทวินนํ สทฺธมฺมานํ ปุพฺพจฺกโมเยว ปทฺฐจฺานญจฯ กสฺมา ตมฺมุลกตฺตา ตถา ทิ ปริยตฺติยา อสฺตี ปฏฺิเวโร
 นาม นตฺถิฯ ปริยตฺติยา อนฺตรหิตาย ปฏฺิพตฺติ, ปฏฺิพตฺติยา อนฺตรหิตาย อธิคโม อนฺตรธายติฯ ก็ การณา
 อยญฺหิ ปริยตฺติ ปฏฺิพตฺติยา ปจฺจโย โหติฯ ปฏฺิพตฺติอธิคมฺสสาปี ปริยตฺติเยว ปมาณํฯ ตตถ ปฏฺิเวโร จ
 ปฏฺิพตฺติ จ โหติปี นโหติปีฯ เอกสมฺมยฺหิ กาลे ปฏฺิเวธฺธา ภิกฺขุ พุทฺโธ โหนติ, “เอส ภิกฺขุ ปุณฺณชฺโน”ติ
 องคฺลึ ปหริตฺวา ทสเสตโพพ โหติฯ อิมสมฺมึ เยว ทึเป เอกวารัง ปุณฺณชฺนภิกฺขุณาม นาโหสิฯ ปฏฺิพตฺติปุร
 กापิ กทาจิ พุทฺโธ โหนติ กทาจิ อุปปาฯ อิติ ปฏฺิเวโร จ ปฏฺิพตฺติ จ โหติปี น โหติปีฯ สาสนสฺส จิตฺติยา ปน
 ปริยตฺติเยว ปมาณํ ปณฺชิตฺโต ทิ เตปฺภูกํ สุตฺวา เทวปี ปุเรติ, ยถา อมฺหากํ โพธิสฺสโต อาพารสฺส สนฺติเก
 ปณฺจ อภิญญา สตฺต จ สมฺปาตฺติโย นิพพตฺเตตฺวา เนวสณฺณานาสณฺณายตน สมฺปาตฺติยา ปริกมฺมํ ปุจฺฉิ
 ฯ โส “น ชานามิ”ติ อาหาฯ

ตโต อุทกสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อธิคตฺวิเสสํ สํสนฺทิตฺวา เนวสณฺณานาสณฺณายตนสฺส ปริกมฺมํ
 ปุจฺฉิฯ โส อาจิกฺขิ, ตสฺส วจฺนสมนฺนตฺรเมว มหาสฺสโต ตํ สมฺปาเทสิ เอวเมว ปณฺญวา ภิกฺขุ ปริยตฺติ
 สุตฺวา เทวปี ปุเรติ ตสฺมา ปริยตฺติยา จิตฺตํ สาสนํ จิตฺตํ โหติ ยถา มหาตพฺภกสฺส ปาฬิยา ธิราย อุทกํ น
 จิสฺสตีติ น วตฺตพฺพํ อุทเก สติ ปทฺฐมาทินิ ปุปฺพานิ น ปุปฺพิสสนฺตีติ น วตฺตพฺพํ เอวเมว มหาตพฺภกสฺส

ถิรปาฬิสทิสเส เตปิฏเก พุทฺธวจนเ สติ มหาตพฺหาเก อุทกสทิสสา ปฏิปตฺติปุรฺกา กุลปฺตฺตา นตฺถิติ น
 วัตตพฺพํ เตสุ สติ มหาตพฺหาเกสุ ปทุมาทฺธินิ ปุพฺพานิ วีย โสตาปนฺนาทโย อริยปฺคคฺคา นตฺถิติ น วัตตพฺพํ
 , เอกนตฺโต ปริยตฺติเยว ปมาณํ ปริยตฺติยา อนฺตรหิตาย ปฏิปตฺติปฏิเวธานํ อนฺตรธานโตฯ ตตถ ปริยตฺติ
 นาม เตปิฏกํ พุทฺธวจนํ สาธุจกฺกา ปาฬียาว สา ติฏฺฐติ, ตาว ปริยตฺติ ปริพฺนุณา โหติฯ คจฺจนเต กाले
 กสิยฺคราชาโน อธฺมมิกา โหนติ เตสุ अधฺมมิกेषु ราชามจฺจาทโย अधฺมมิกา โหนติ ตถา ฐฺฐชนปท
 วาสินปิ अधฺมมิกา เอเตสํ अधฺมมิกตาย น เทโว สมมา วสฺสติ, ตโต สสฺसानิ น สมฺปชฺชนติฯ เตสุ
 สมฺปชฺชนเตสุ ปจฺจยทายกา ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปจฺจเย ทาตุ น สกโกนฺติฯ

ภิกฺขุ ปจฺจเยหิ กิลมนฺตา อนฺตวาสิเก สงฺคเหตุ น สกโกนฺติฯ คจฺจนเต คจฺจนเต กाले
 ปริยตฺติ ปริหายติ, อตถวเสน ชาเรตุ น สกโกนฺติ, ปาฬิวเสนว ชาเรนฺติฯ ตโต กाले คจฺจนเต ปาฬิมปิ
 สกฺกํ ชาเรตุ น สกโกนฺติ ปจฺมํ อภิธฺมมปิฏกํ ปริหายติฯ ปริหายมานํ มตถกโต ปฏฺจาย ปริยตฺติ หายติ
 ปจฺมณฺหิ มหาปกรณํ ปริหายติฯ ตสฺมี ปริหายมาเน ยมกํ, กถาวตถ, ปุคฺคคฺคปณฺตติ, ชาตฺกถา, วิงฺโก,
 ธมฺมสงฺคโหติ เอวํ อภิธฺมมปิฏเก ปริหิเน มตถกโต ปฏฺจาย สุตฺตฺนตฺปิฏกํ ปริหายติฯ ปจฺมณฺหิ อํคฺคตฺตร
 นิคาโย ปริหายติฯ ตสฺมิมปิ ปจฺมํ เอกาทสนิปาโต...เป.... ตโต เอกนิปาโตติ เอวํ อํคฺคตฺตร ปริหิเน
 มตถกโต ปฏฺจาย สยฺตฺตนิคาโย ปริหายติ, ปจฺมํ มหาวคฺโค ปริหายติฯ ตโต ปฏฺจาย สหายตฺนวคฺโค,
 ขนฺธวคฺโค, นิทานวคฺโค, สคาถาวคฺโคติ เอวํ สยฺตฺตนิคาเย ปริหิเน มตถกโต ปฏฺจาย มชฺฉิมนิคาโย
 ปริหายติ ปจฺมณฺหิ อํคฺคปณฺณาสโก ปริหายติฯ ตโต มชฺฉิมปณฺณาสโก, ตโต มูลปณฺณาสโกติ เอวํ
 มชฺฉิมนิคาเย ปริหิเน มตถกโต ปฏฺจาย ทิฆนนิคาโย ปริหายติ, ปจฺมณฺหิ ปาถียวคฺโค ปริหายติ ตโต
 มหาวคฺโค, ตโต ขนฺธวคฺโคติ ทิฆนนิคาเย ปริหิเน สุตฺตฺนตฺปิฏกํ ปริหิเน นาม โหติฯ วินยปิฏเกน สทฺธิ
 ชาตกเมว ชาเรนฺติฯ วินยปิฏกํ ลชฺชินโน ชาเรนฺติฯ ลากามา ปน สุตฺตฺนเต กถิตฺปิ สลลกฺเขนฺตา นตฺถิติ
 ชาตกเมว ชาเรนฺติฯ คจฺจนเต กाले ชาตกมปิ ชาเรตุ น สโกนฺติฯ อถ เนสํ ปจฺมํ เวสฺสนฺตรชาตกํ
 ปริหายติฯ ตโต ปฏิโลมกฺกเมน ปุณฺณกชาตกํ, มหानารทกสฺสปชาตกํ ปริหายติฯ

วินยปิฏกเมว ชาเรนฺติฯ คจฺจนเต กाले ตมปิ มตถกโต ปริหายติ ปจฺมณฺหิ ปริวาโร
 ปริหายติ, ตโต ขนฺธโก ภิกฺขุณีวิงฺโก มหาวิงฺโกติ อํคฺคกเมน อํคฺคปณฺณตฺตเมว ชาเรนฺติ, ตทา
 ปริยตฺติ อนฺตรหิตาว โหติฯ ยาว ปน มนุสฺเสสุ จตฺตูปทิกคฺคาถาปิ ปวตฺตติ, ตาว ปริยตฺติ อนฺตรหิตาว
 โหติฯ ยทา สโทช ปสนฺโน ราชา ทตฺถิกฺขนฺธะ สุวณฺณจงฺโกฏฺกมฺหิ สทฺสสตฺถวิกิ จปาเปตฺวา “พุทฺธเหติ
 กถิตํ จตฺตูปทิกํ คากํ ชานนฺโต อิมํ สทฺสสํ คณฺหตุ”ติ นคเร เภรี จราเปตฺวา คณฺหํ อลภิตฺวา เอกวารํ
 จราปเต น สุณฺนตาปิ โหนติ อสุณฺนตาปิ, ยาว ตติยํ จราเปตฺวา คณฺหํ อลภิตฺวา ราชปุริสา
 สทฺสสตฺถวิกิ ปน ราชกุลํ ปเวเสนฺติ, ตทา ปริยตฺติอนฺตรหิตา นาม โหติฯ เอวํ ปริยตฺติยา อนฺตรหิตาย
 ปฏิปตฺติปิ ปฏิเวธปิ อนฺตรหิตาว โหติฯ สทฺธมฺมสวณฺสส ทูลลภาโว ธมฺมโสนฺทกถวตฺถุณา ทีเปตพฺโพ
 อมหากํ กิร สมมาสมพุทฺโธ กสฺสปสมมาสมพุทฺธสฺส ธมฺมราชสฺส สาสนนฺตรธานโต นจิเรเนว กाले
 พาราณสีริณฺโถ ปตฺโต ธมฺมโสนฺทกธาชฺกุมาริ หุตฺวา ปิตุจฺจเยน รชเช ปติฏฺจาย กสฺสปทสพฺเลน

เทสิต์ ฌมมฺ โสตุกาโม หุตฺวา มาสมตต์ รชชฺ กตฺวา อมหากํ สมมาสมพุทฺโธ อิมสฺมี เวย ภทฺทกปเป รชชฺ
 การตฺวา เทวนครสทิสเส พาราณสีนคเร จกฺกวตฺตริชชสทิสํ รชชฺ กโรโนตฺ เอิวฺ จินฺเตตฺสิ... “มยฺหํ เอิวฺรูปิ
 รชชฺ ก็ วิลาสํ รชชานูภาวํ สทฺธมฺมวียเเคน, ทิวากรวิวิทโต อากาโส วีย, สสงฺกวิวิทตฺตติ วีย,
 ทาธาวิวิทตฺคฺโช วีย, เวลนตฺวิวิทตฺมหาสมฺพุทฺโธ วีย จกฺขุวิวิทตฺสุ สชชิตฺวทฺนํ วีย, สฺคฺนธฺวิวิทตฺปาริฉตฺต
 ปุပ္ผํ วีย, จตฺตอกฺขรณียมิตฺตมฺมเทสนาวียเเคน มยฺหํ อิทํ รชชฺ น โสภตฺตี”ติ จินฺเตตฺวา สุวณฺณจงฺโกฏฺเณ
 สหสฺสตถฺวิกิ ฌณฺทกํ สฺสชชิตฺ มงฺคฺลหตฺติกฺมฺเภา จเปตฺวา พาราณสีนคเร มหาวิถียิ ฌเริ จราเปตฺติ
 “เอกปทิกิ วา ทฺวิปทิกิ วา ติปทิกิ วา จตฺตูปทิกิ วา ฌมฺมปทํ ชานนฺตสฺส ทมฺมี”ติ เอิวฺ ฌเริ จราเปตฺวา
 ฌมฺมชานนํ อลภิตฺวา ปุณฺปปุณฺ ทฺวิสทฺสสํ ติสทฺสสํ ยาว สตสทฺสสํ โกฏฺเฏ เทว สทฺสสํโกฏฺเฏ, สตสทฺสสํโกฏฺเฏ
 คามนิกมฺชนปทฺเสนาปตฺติจฺานํ อฺุปราชญฺจฺานํ”

ปริโยสาเน ฌมฺมเทสํ อลภิตฺวา อตฺตโน สุวณฺณปิจกํ เสตจจตฺตํ จชิตฺวาปิ ฌมฺมเทสํ
 อลภิตฺวา รชชสิริํ ปหาย อตฺตานํ จชิตฺวา “ฌมฺมเทสจสฺส ทาโส หุตฺวาปิ ฌมฺม โสสฺสามิ”ติ วตฺวา เอิวฺมปิ
 ฌมฺม เทสํ อลภิตฺวา วิปฺปฏิสําริํ หุตฺวา “ก็ เม สทฺธมฺมวียเเคน รชชชานติ อมฺจจฺานํ รชชฺ นียยาเตตฺวา
 สทฺธมฺมคเวสโก หุตฺวา ฌมฺมโสนฺทกฺมหาราชา มหาวนํ ปาวิสิ ฌมฺมโสนฺทกฺมหาราชสฺส สทฺธมฺมสวณฺ
 สนธาย ปวิฏฺจกฺขเเก สกฺกเทวมหาราชสฺส เวชยนตฺปาสาโท สเทว กิณฺณิกาย กโมป อโหสิ, ปณฺทกฺมพล
 สิลาสนํ อุนฺหาการํ อโหสิฯ สกฺโกเทวราชา เณ การเณน ปณฺทกฺมพลสิลาสนํ อุนฺหาการํ อโหสิ”ติ
 จินฺเตตฺวา อตฺตโน สทฺสสเนตฺเตน เทวมนฺุสเสสุ วิตถาเรตฺวา โอลเณนโต ฌมฺมคเวสโก หุตฺวา วนํ ปวิฏฺจํ
 ฌมฺมโสนฺทกฺมหาราชานํ ทิสฺวา จินฺเตตฺสิ... “อชฺช เม อตฺตานมฺปิ ชหาย รกฺขสเวสํ มาเปตฺวา เอตํ อนิจฺจ
 ปริทีปนํ ชาตฺชิรพฺยาธิมรณํ สกฺลสรีเร โทสํ ทสเสตฺวา ฌมฺมํ เทเสตฺวา เอตํ สกรชฺเชเวว
 ปตฺติจฺาเปตฺพพ”นฺติ จินฺเตตฺวา สกฺโก เทวราชา ยกฺขสรูปิ มาเปตฺวา โพธิสตฺตสฺส อภิมฺโข อวิฑูเร
 อตฺตานํ ทสเสสิฯ ตํ ทิสฺวา ฌมฺมโสนฺทกฺมหาราชา เอิว จินฺเตตฺสิ... “เอิวฺรูปิ นาม รกฺขโส ฌมฺม
 ชานเยยฺยา”ติ, จินฺเตตฺวา อวิฑูเร ฌาเน จตฺวา ปุจฺจามิตฺติ รกฺขเสน สทฺธิ สลลปนฺโต อาห “สามิปุณฺณ
 เทวราช อิมสฺมี ปน วนฺชเน วสนกเทวราชา ก็ นฺุโข ฌมฺม ชานาสี”ติ, เทวตา “มหาราช ฌมฺม ชานามิ”
 ติ อาหาฯ

“ยทิ ฌมฺม ชานาสี, มยฺหํ ฌมฺมกถํ กเถถา”ติ อาหาฯ “อหํ ตฺยหํ ฌมฺม กเถสฺสามิ, ตฺวํ มยฺหํ
 ก็ทิสํ ฌมฺมกถิกสฺส สกฺกการํ กริสฺสสิ”ติ อาหาฯ “เอิวฺ สนฺเต มยฺหํ ฌมฺม กเถตฺวา ปจฺจมา มยฺหํ สรีเร มํสํ
 ชาทิสฺสสิ”ติ อาหาฯ “อหํ มหาราช ฉาโต หุตฺวา ฌมฺม กเถตฺ น สโกกมิ”ติ อาหาฯ “ยทิ ตฺมฺเห ปจฺจ มํสํ
 ชาทล, ฌมฺม โก สฺถนฺิสสตี”ติ อาหาฯ ปุณฺ โส รกฺขโส “นาหํ ฌมฺม เทเสตฺ สโกกมิ”ติฯ ปุณฺ ราชานํ “มยฺหํ
 ฌมฺมปฏฺฐิลาภยจ ตฺมฺหากํ มํสปฏฺฐิลาภยจ ตฺมฺเห ชานิตฺวา มยฺหํ ฌมฺม เทเสถา”ติ อาหาฯ อถ สกฺโก
 เทวราชา “สาธฺุ โทถา”ติ วตฺวา อวิฑูเร ฌาเน อฺุพฺเพธเน ติคาวุตฺมตฺตํ มหนตฺ อณฺชนปพฺพตฺ มาเปตฺวา
 เอิวมาห... “สเจ มหาราช อิมํ ปพฺพตฺมฺทฺธนึ อารุยฺห อากาสา อฺุปฺปตฺติตฺวา ตฺวํ มม มฺุเข ปตฺติสฺสสิ, อหํ เต
 อากาสคตฺกाले ฌมฺมํ เทเสสฺสามิ, เอิว สนฺเต ตฺยฺหณฺจ ฌมฺมปฺปลาโก มยฺหณฺจ มํสปฏฺฐิลาโก ภวิสฺสตี”ติ

อาหาฯ ตสส กถึ สุตฺวา ฌมฺโสมฺพทกมหาราชา “อนมตฺคเค สํสาเร ปุริโส หุตฺวา อฌมฺสมงฺคี หุตฺวา
 อฌมฺสเสว อตฺถาย ปาณาติปาโต อทินนาทานโน กามสฺมุจฺจาจาโร สุกรโก โอรพโก สากุณิโก โจโร
 พรทารโก ตํ คเหตุวา สีสจฺฉินฺนํ โลหิตํ จตฺตฺสฺ มหาสมฺพทฺเตสุ อุกฺกโตปิ พุทฺตรํ มาตาปิตุอาทีนฺมปิ
 มนาปานํ อตฺถาย โรหนฺตํ อสฺสุ จตฺตฺสฺมหาสมฺพทฺเตสุ อุกฺกโตปิ พุทฺตรํ, อิมํ ปน สรฺรํ ฌมฺสส อตฺถาย
 วิกฺกิณฺนํ ตํ มหปฺผลญจ มนาปญฺจา”ติ จินฺเตตฺวา “สาธฺ มาริส เอวํ กโรมิ”ติ ปพฺพตํ อารุหฺ
 ปพฺพตคเค จิตฺ “มม รชเชน สทฺธิ มยํ สชฺวสฺรํ สทฺธมฺสสตฺถาย ทสฺสามิ”ติ โสมนสฺโส หุตฺวา
 “ฌมฺ กเถธา”ติ สทฺธมฺตฺถาย ชีวิตํ ปริจฺจชิตฺวา อากาสโต อุปฺติตฺวา ฌมฺ กเถธาติ อาหาฯ
 อถ สกโก เทวราชา สกตฺตภาเวน สพฺพาลงฺกาเรหิ ปฏฺิณฺนํ อติวีย โสตุ โสมนสฺโส อากาสโต ปตฺนตํ
 ทิพฺพสฺเสน ปรามสนโต อูเรน ปฏฺิคฺคณฺหิตฺวา เทวโลกํ เนตฺวา ปณฺทกฺมพฺลสิลาสน นิสฺทาเปตฺวา
 มาลาคนธาทีหิ ปุเชตฺวา ฌมฺโสมฺพทกมหาราชสฺส ฌมฺ เทเสนโต อิมํ คาถาหาฯ

“อนิจฺจา วต สงฺขารา,   อุปฺปาทยฌมฺมิโน;
 อุปฺปชฺชิตฺวา นิจฺฉนฺติ,   เตสํ วุปฺสโม สุโข”ติฯ

เอวํ สกโก ฌมฺโสมฺพทกมหาราชสฺส ฌมฺ เทเสตฺวา เทวโลกสมฺปตฺตี ทสฺเสตฺวา เทวโลกโต
 อาเนตฺวา สกรชฺเช ปติฏฺฐาเปตฺวา อุปฺปมาเทน โววทิตฺวา เทวโลกเมว อคฺมาสิ เอวํ สทฺธมฺสวณฺสสาปิ
 ทูลลภาโว เวทิตฺพฺโพฯ เอวํ ปริยตฺติอนฺตรธาเนน ปฏฺิปตฺติ ปฏฺิเวธาปิ อนฺตรธาณฺติฯ เอตถ จ ตีณิ
 ปรินิพฺพานานิ เวทิตฺพฺพานิ กตฺมานิ ตีณิ ปรินิพฺพานานิฯ กิเลสปรินิพฺพานํ,   ขนฺธปรินิพฺพานํ,
 ธาตุปรินิพฺพานฺติฯ ตตถ กิเลสปรินิพฺพานํ โฟธิมฺณฺเตเยว โหติ,   ภควา หิ โฟธิมฺณฺเตเยว วิริยาปะเทหิ
 สีสปลวียํ ปติฏฺฐาย สทฺธาหเตถน กมฺมกฺขยกรํ ญานฺผรฺสุ คเหตุวา สโພ โลกโทสมฺหวิปริตฺมนสิการ
 อหิริกาโนตฺตปฺปโกธฺปนฺนาหฺมกฺขปฺฟาสนิสฺสามจฺฉริยมายาสาเจยฺยณฺมภฺสวณฺมานาติ มานมทปฺมาท
 ตณฺหา’วิชฺชาติวิธากุสลมูลทฺวจฺจริตฺสํกิเลสฺมลวิสมฺสยฺยวาทกฺกปฺปญฺจจตุพฺพิทฺวิปริเยสอาสวคฺนถโธ
 โยคา’คตฺติคฺนถุ’ ปาทานปฺยจเจโตชิลวินิพฺนชฺนีวรณฺา’ภินฺนทณฺฉวิทมูลตฺนหาทฺยสฺตตฺตานุสยอฏฺฐ
 มิจฺฉตฺตณฺวตฺนหาทฺยสฺสทฺกสฺสทฺกมฺมปถ ทฺวาสนุจฺฉิฏฺฐจฺฉิตฺ อฏฺฐสฺตตฺนหาทฺยจฺฉริตฺตปฺเภทสพฺพทฺรลปฺริฟาห
 กิเลสสฺตสทฺสทานิ,   สงฺเขปโต วา ปฺยจ กิเลสอภิสงฺขารขนฺธจฺฉเวทฺตฺตมาเร อเสสโต หตา วิหตา
 อนภาวํกตา ตสฺมา สพฺเพปิ กิเลสา โฟธิมฺณฺเตเยว นิพฺพานํ นิโรธํ คจฺฉนฺตีติ กิเลสนิพฺพานํ โฟธิมฺณฺ
 เยว โหติ เอตถ จ โฟตีติ อรหตฺตมคคฺคณฺณํ อธิเปปตํ ตถา หิ สพฺเพสฺมปิ พุทฺธปฺจเจกพุทฺธอริย
 สวากานํ อรหตฺตมคคฺคณฺณเยว สพฺเพปิ กิเลสา อเสสํ นิโรธํ นิพฺพานํ คจฺฉนฺติ เตปิ พุทฺธา อุกฺขมฺภูติ
 วิญฺญูวิชฺชิตฺตณฺณเยยวเสน ติวริชา โทหนฺติ วุตฺตเถหฺตํ ชาตตฺตกฺิเสตตฺตกฺินิทาเนฯ

“อฺคฺขมฺภูติตฺตณฺณามโก,   วิชฺชิตฺตณฺณโน ทฺเว;
 ตติโย เนยโย นามเนน,   โพธิสฺสโต ติธา มโตฯ
 อฺคฺขมฺภูติตฺตณฺณโพธิสฺสโต,   ปณฺญาธิโกติ นามโส;
 วิชฺชิตฺตณฺณโพธิสฺสโต,   วุตฺโต วิริยาธิโกฯ

มโตะ เนยโย สทฐาธิโก นาม,	โพธิสตะตา อิมะ ตโย;
กปะเปจ สตสหัสเส,	จตุโร จ อสงเขยเยฯ
ปุเรตวา โพธิสมภาเร,	ลทฐพยากรโณ ปุเร;
อุคฆฏิตถณญโพธิสตะโต,	ปะตโต สมโพธิมุตตมำ
อฏฐเม จ อสงเขยเย,	กปะเป จ สตสหัสเส;
ปุเรตวา โพธิสมภาเร,	ลทฐพยากรโณ ปุเรฯ
วิปลัจจิตถณญโพธิสตะโต,	ปะตโต สมโพธิมุตตม;
เนยโย ตุ โพธิสตะโต จ,	โสฬเส อสงเขยเยฯ
กปะเป จ สตสหัสเส,	ลทฐพยากรโณ ปุเร;
ปุเรตวา โพธิสมภาเร,	ปะตโต สมโพธิมุตตม’ นติฯ

สุตตนิปาตอปทานภูฏกถาสุ ปน “พุทธานัน อานนท เภฏฐิมปริจเฉเทน จตตารี อสงเขยยานิ กปะปสตสหัสสญจ, มชณิมปริจเฉเทน อฏฐ อสงเขยยานิ กปะปสตสหัสสญจ, อุปริม ปริจเฉเทน โสฬสาสงเขยยานิ กปะปสตสหัสสญจฯ เอเตจ ปณณาทิกสทฐาธิกวีริยาธิกาวเสน เวทิตพพาติ วุตตัม เตสุ ปณณาทิโก จตตารี อสงเขยยานิ กปะปสตสหัสสญจ, สทฐาธิโก อฏฐ อสงเขยยานิ กปะปสตสหัสสญจ, วีริยาธิโก โสฬสอสงเขยยานิ กปะปสตสหัสสญจฯ เวทิตพพำ ตตถ ปณณาทิโก โยนิคตีวิณณานภูฏิติสตตาวาเสสุ สัสนนโตปิ ปณณาทพุลลวเสน สมปนนชฌาสมย สมภวโต ขิปปะถเวว ตสส สมโพธิฯ สทฐาธิโก ปน มนทปะถเววตตาวา อสสททหิตพเพปิ สททหติ, ตสมา ตสส มนทถเวว สมโพธิฯ วีริยาธิโก ปน อุภยมนโท อสสททหิตพพมปิ สททหติ, อกตตพพมปิ กโรติ, ราชา ปเสนทิ โกสโล ยถา โส ทิ สพพถณญพุทเธ ธรรมานะเยว อคมนิยมปิ ปรรทาร์ คนตุ จิตตัม อุปปะทาเทตวา ปรี ขีวีตา ไวรปะเตตุ อารทโธ เนรยิกานัน วิรวนตานัน ทุ-ส-น-โสติ สททมปิ สุตวา อตีวิมูหโธ สพพถณญพุทธี จปะเตวา มิจฉาทิภูฏิจพราหมณัน ปุจฉิตวา ตสส วจเนน สพพชนานัน ยถถตถาย ทุกขัม อุปปะทาเทสิ โก ปนวาโท อนุปปนเนน พุทเธ, ตถา ทิ เอส กสสปะภควโต สาสนนตฺรธานเนน อนนธภูเต โลเก พาราณสียัม ราชา หุตวาปิ นิโครธรูกขเทวตถาย ยถถตถาย เอกสตราชาโน มหะสีหิ สทธี มาเรตุ อารทโธฯ

เอวัม วีริยาธิโก อุภยมนโท, ตสมา ตสส สมโพธิ อตีมนโทติ เอวัม ปณณาทิกสทฐาธิกวีริยาธิ กวเสน กาลสสาปิ รสสทิมภาโว เวทิตพโพติฯ ปจฉิมนโยเอว ปสัสีตพโพติ อยเมตถ อมหากัม อตตโนมตี ฯ ขนธปรินิพพานัน ปน กุสินาราย อุปะตตเนน มลลानัน สาถวเนน ยมกสาถานมนตเร เวสาขปุณณมทิวเส ปจจุสสมเย เอภูนวีสติยา จูติจิตเตสุ เมตตวาปุพพภากสส โสมนสสถาณสมปะยุตตอสงขาริกกุสลจิตต สทิสเสน มหาวิปากจิตเตน อพฺยาถเตน จริมกัม กตวา กตถจิจิ ภเว ปฏิสนธิวิณณานสส อนนตฺรปะจโย หุตวา กम्मตถนหากิเลเสหิ อนุปปาทานัน สพพุปธิปฏินิสสคโค อุปาทินนกกขนธปริจจาโค โทตีติ เวทิตพพำ วิตถาโร ปน ทิมนิกายะ มหาวคเค มหาปรินิพพานสุตตวณณนายัม โอโลเกตพโพฯ ตตถ วิเทสั คจฉนโต ปุริโส สพพัม ภาติชนัน อาลึงเคตวา สีเส จุมพิตวา คจฉติ วิย ภควาปิ นิพพานปุริ

ปวิสนโต สหุเพปิ จตุวีสติโกฏิสตสทสสสมาปตติโย อนวเสสส์ समापञ्चित्वा ยาว สยลาเวหิตัง, ตโตปิ
 วุฏฐาย ยาว เนวสยลาณาสยลาयत्तं समापञ्चित्वा วุฏฐาย ฌานังคานิ ปจจเวกขิต्वा ภาวञ्चितเตน
 อพยากเตน ทุกขสจเจเน ปรินิพพายีฯ ปาฬียं ปน “จตุตถชฌานา วุฏฐहित्वा สมณนตรา ภควา
 ปรินิพพายี”ติ วุตตं ตถถ เทว สมณนตรา ฌานสมณนตรา, ปจจเวกขณสมณนตราติฯ ตถถ ฌานา
 วุฏฐาย ภาวคัง โอติณณสส ตเตถว ปรินิพพานัง ฌานสมณนตรัง นามฯ ฌานา วุฏฐहित्वा ปุณ ฌานังคานิ
 ปจจเวกขิต्वा ภาวคัง โอติณณสส ตเตถว ปรินิพพานัง ปจจเวกขณสมณนตรัง นามฯ ภควา ปน ฌาน
 สมณนตรา อปริ นิพพายิตตา ปจจเวกขณสมณนตรเมว ปรินิพพายีติ เวทิตัพพ, เตเนวาท “ภควา ปน
 ฌานัง समापञ्चित्वा ฌานา วุฏฐาย ฌานังคานิ ปจจเวกขิต्वा ภาวञ्चितเตน อพยากเตน ทุกขสจเจเน ปริ
 นิพพายี”ติฯ เอตถ ภควโต ปรินิพพานจิตตสส ก็ อารมมณัง กम्मं वा โหติ, อุทาทุ กम्मนิमितต
 คตินิมิตตานิ, อถ นิพพานนติ อปเร เอวံ วทन्तिฯ

นาหุ อสสาสปสสาสา,	จิตตจิตตสส ตาทิโน;
อเนโข สนติ'मारพภ,	ยัมกาล'มกรී มุณีฯ
อสลลีเนน จิตเตน,	เวหนัง อชฌวาสย;
ปไซชตเส'ว นิพพานัง,	วิโมกโข เจตโส อหุ'ติฯ

อิมิสสา คากาย “ยัม โย มุณี อเนโข สนติ นิพพานัง อารพภ กาลัง อกรี”ติ โยเซตวา ภควโต
 ปรินิพพานจิตตสส นิพพานารมมณนติ ตมยุตตัง, ปฐิสนธิภาวคัจจัตถัง นิพพานารมมณสส อนารหตตา
 “นิพพานัง โคตรภูสส วาทานสส มคคสส อารมมณปจเจเนน ปจจโย, นิพพานัง ผลสส อวาชชานายา”ติ
 ปฐุชานปาฬียา ชวนอวาชชานานเมว อธิปเปตตตา ตสมา เอตถ “ยัม โย มุณี ผลสสมาปตติยา อเนโข
 อเนชสงฆาโต ตณหารหิตโต สนตี นิพพานัง อารพภ อารมมณัง กตวา กาลัง อสตีตวสสปริมาณัง อกริ
 อติกกมมี”ติ โยชชา กาทพพาฯ เกจิ ปน เอวံ วทन्ติ... “กตถจิ ปน อนุปปชชमानสส ชีณาสวสส
 ยโยปภูจิตัง นามรูปมมาทิกเมว จุตติปริโยसानานัง โคจรภาวัง คจจติ, น กम्मกम्मนิमितตาทโย”ติ
 วุตตตตา กम्मนิमितตคตินิมิตตานิ อรหโต จุตติจิตตสส อารมมณภาวัง น คจจนตีติ ตมปิ อยุตตเมว
 อยถเหตุตถโต กตถจิ ปน ภาเว อนุปปชชमानสส ชีณาสวสส อรหโต ยถา ยถา เยน เยน ปกาเรน อุปภู
 จิตัง นามรูปมมาทิกเมว จุตติปริโยसानัง อวาชชชวณจิตตानัง โคจรภาวัง คจจติ, ปุณ ภาวภินิพพตติยา
 อภาวโตฯ

ก็ การณัง ภูตานิ กम्मกम्मนิमितตคตินิมิตตานิ โคจรภาวัง น คจจนตีติฯ จุตติจิตตสส ปน
 ปฐิสนธิจิตเตน คหิตัง อตีตารมมณเมว โคจรภาวัง คจจติฯ “นามรูปาทิกเมวา ติ เอตถ นาม”นติ
 จิตตเจตสิกนิพพานัง รูปนติ อฏฐารสวิธัง รูปัง สงคณหาติฯ นามลยจ รูปยจ นามรูปาฯ นามรูปา จ เต
 ธมมา เจติ ตถาฯ เต อาทิ เยสส์ เตติ นามรูปมมาทิก ตเมว นามรูปมมาทิกัง อาทิสทเทเนน ฉ
 ปถยตติโย สงคณหาติ, เตเน นิพพานมปิ อรหโต มรณาสนุกาเล กิริยชวณสสปี อารมมณภาโว
 ภาเวยยาติ อมหากัง ขนติ วิมัสิตวา ปน คเหตุพพาฯ ภควโต นิพพานจิตตสส ปน ตุสสิตปุโรโต จวิตวา

สิริมหามายาย กุจฉิมหิ วสิตปฏิสนธิจิตเตน คหิตารมมณเมว อารมมณั โหตีติ ทฎุทพัพพิ ตถจ โข
 คตินิมิตตเมว, น กम्मกมมนิมิตตานีฯ ยุตตีโตปี อากมโตปี คตินิมิตตเมว ยุชชติ ตถา हि तुสितปุเรเวว
 เสตเกตุเทวปุตโต หุตวา ทิพพคณนาย จตตาริ สหสสานิ, มนุสสคณนาย สตตปถญาสวสสโกฏฐิ,สฎฐิ
 วสสสสสสสสานิ จตวา ปริโยसाने ปถจ ปุพพนิมิตตานิ ทิสวา สุทฐาวาเส อรหนตพรมุณา ทสสิ
 จกกวาพสสเสสิ อากम्म เทวตาวิเสเสสิ จฯ

“กาลโ ทเว มหาวีร, อุปปชช มาตูกจฉย;
 สเทวกั ตารยโนโต, พุชมสสุ อมต ปท”นติฯ

ยาจियมาโน “กาลั ทีปถจ เทสถจ, กุลั มาตธเมว จา”ติ วุตตานิ ปถจ มหาวิโลกนานิ
 วิโลเกตวา तुสितपुरतो जवित्वा आसाहपिपुण्णमायं उदतरासाहणखत्तेनेव सथि ऐगुण्वीसिया
 ปฏิสนธิจิตเตสุ เมตตปาพุพพาคมสส โสมนสสถาณสมปยุตตอสงขาริกกุสลจิตตสส สทธิเสน มหาวิปาก
 จิตเตน ปฏิสนธิ อคคเสสิฯ ตทารมมณาสนวิธิตो पुพพาคे आलोकितानि กालทีปเทสกุลमाตธวเสน
 อิมานิ ปถจ ปฏิสนธิจิตตสส คตินิมิตตารมมณภาเวन โคจธภาवं คจฉนตีติ อมหากั ขนติ
 ตนนิพนตปโปถตปพฐารวเสน พาทุลลปวตตีโต เตเนว อภิมมตถสงคหาทีสุ อภิมมตถวิภาวนิยं
 “มธธกาเล ยถาร्ह อภิมขีฎุถั กวณตเร ปฏิสนธิชนกั กम्म วา ตั กम्मกธธกาเล รูปาทิกมฺพลทฐปุพพ
 มุภกธธกฏถถจ กम्मนิมิตตัม วา อนนตธมฺมุภชชमानภเว อุปลภิตพพิ อุปโภคคฎุถั คตินิมิตตัม วา
 กम्मพเลน ฉนณั ทวารานมถยตธธมี ปจจฎฐาสิ, ตโต ปรี ตเมว ตโถปฎฐิตมาลธพณั อารพภ
 วิปจจमानกกมมานุรูปั ปรีสุทฐั วา,อุปกกิลิฎฐจ วา อุปปชชิตพพภวานุรูปั ตตโถถถตัว
 จิตตสนตानमिण्हं पवत्तति पाहुलेनाฯ तमेव वा पन चनगुत्तं कम्मं अगिणवठरवसेन त्वारपत्तत्
 होतिฯ पज्जासनमठธธस पन तสส विधिजित्तवासाने गवज्जกขयेवा जवनवसेन पज्जुपन्नภवपรีयोसान
 णुत्तं जूतिजित्तं उपपชชิต्वा निरुचमत्तिฯ तसमिं निरुठฐावसाने तससानนठธमेव तถा कहितमालधधमारพภ
 สวตถุกมวตถุกเมว วา ยถาร्ह อวิชชานุสยปรีกขิตเตน ตณหานุสยมุลเกน สงขารेन चनियमानं
 สมपยุत्तेति ปรีคคยหมานं สหชชตानमिठฐानภาवेन पुพพงคมฎุถั กวณตธปฏิสนธानवसेน
 ปฏิสนธิสงชชत्तं मानสมฺมุภชชमानमेव ปติฎฐาติ กวณตธเร”ติ วุตตฯ ตตถ “ตตโถถถตัว
 จิตตสนตानमिण्हं पवत्तति पाहुलेना”ติ อิมินา กम्मพเลน อุปฎฐิต्तं คตินิมิตตัม มธธาสนวิธิตो
 पुपुपे ऐकाहवीहातिवसेन सत्ताहपि, सत्ताहतो उदत्तरिपि उपपชชते वाति तसเสति तถा हि पรีสุठฐั वा
 उपกกิลिฎฐั วา วิปจจमानกกมมานุรูปั คตินิมิตตัม จिरกาลธปิ तिฎฐติ, อริยคาลตีสสโธระฆาตกาทโย วิย
 ตถา हि अरियकालतिसो नाम उपासोके सैहथीपे अत्ततो णरियाय सुमनाय सथि यาวชिवं तानาति पुण्ण
 กम्मมานิ กตวา आयुहपรีयोसाने अरियकालतिससส मठधधजे निपन्नसส ฉเทวโลกโต रळं आनेत्वा
 अत्ततो अत्ततो तेवलोकं वण्णेसुฯ

อุปาसโก เทวตานัง กถั สุตวา तुสितपुरतो आह्वुरळं चपेतवा अवसेสธเถ “คเหตุวา คจฉถา”
 ति आहा सुमना पन अत्ततो सामिगसस वจณं สุตวา “กั तिสส มธธาสนเน विलापि अकाสิ”ติ आहा तिสโส

ออตโน ภริยาย กณฺ์ สุตฺวา อาห... “อหํ วิลาปํ น กโรมิ, เทวโลกโต เทวตา ฉ รเถ อาเนสุ ตาหิ เทวตาหิ สหฺธํ กณฺ์”ติฯ ตํ นปฺสสามิ กุหิ”นฺติ วุเตต ปุพฺพทามํ อาหาราเปตฺวา อากาเส ชิปาเปสิฯ สา ตํ ปุพฺพทามํ รถสีเส โอลมพมานํ ทิสฺวา คพฺภํ ปวิสฺติวาทฺ สยเน สยิตฺวา นาสิกฺวาทํ สนฺนिरุชฺฉิตฺวา จวิตฺวา ปาตุรโหสิฯ สา ออตโน สามิกสฺส สาสนํ เปเสสิ... “อหํ ปน ปจฺมํ อากโตมฺหิ, ตฺวํ กสมฺมา จิรยาสี”ติฯ อุโปปิ รเถ ฐตฺวา สพฺเพ โอลเกนตानํเยว ตฺลิตฺปุริ อคมฺสุฯ อิมสมฺมิตฺติ วตฺถุสมฺมํ สามิกสฺส อุกฺกุจฺจิตฺตนิ มิตฺตํ ภริยาย ปากฺกํ หุตฺวา ปุเรตฺรตฺลิตฺปุเร นิพฺพตฺติวาทฺ สามิกสฺส สาสนํ เปเสสิ เตน อริยคาลตฺสสฺส จิรกาลํ คตฺตินิมิตฺตํ อุกฺกุจฺจตฺติ เวทิตฺพพฺพา มนุสฺสโลเก หิ จิรกาลํ ตฺลิตฺปุเร มุหุตฺตํว โหติฯ เอวํ ปริสุทฺธํ วิปจฺจมานกมฺมานุรูปํ คตฺตินิมิตฺตํ จิรกาลํ ปวตฺตติ อิมินา นเยน ทฺวฺจคามณฺิภยธมฺมิกอุปฺสกาทึนํปิ วตฺถุ วิตฺถาเรตฺพพฺพา โจรฆาตกสฺส ปน มหानิรเย วิปจฺจมานกมฺมานุรูปํ เนรยคฺคิชาลาทิกํ สตฺตาหํ อุกฺกุจฺจตฺติฯ สาทฺถินฺคเร กิร ปญฺจสตา โจรา พหฺนคฺเร โจรกมฺมํ กโรนฺติฯ อถกทิวสํ ชนปทฺปุริโส เตสํ อพภนฺตโร หุตฺวา โจรกมฺมํ อกาสิ, ตทา เต สพฺเพปิ ราชนฺิรสา อคฺคเหสุฯ ราชา เต ทิสฺวา “ตฺมหากํ อนฺตเร อิมํ สพฺเพ มาเรตฺตํ สมตฺถสฺส ชีวิทํ ทมฺมํ”ติ อาหฯ ปญฺจสตา โจรา อญฺญมญฺญํ สมพฺนธา อญฺญมญฺญํ สหายกาติ อญฺญมญฺญํ มาเรตฺตํ น อิจฺฉีสุ, ชนปทฺมนุสฺโส ปน “อหํ มาเรมฺ”ติ วตฺวา สพฺเพ มาเรสิฯ ราชา ตสฺส ตฺลิตฺติวาทฺ โจรฆาตกมฺมํ อทาสีฯ โส ปญฺจวิสฺตฺวสฺसानิ โจรฆาตกมฺมํ อากาสีฯ

ราชา ตสฺส มหฺลลโกติ วตฺวา อญฺญสฺส โจรฆาตกมฺมํ ทาเปสิฯ โส โจรฆาตกมฺมา อปนีโต อญฺญตฺรสฺส สนฺติเก นาสิกฺวาทํ อุกฺคณฺหิตฺวา หตฺถปาทกณฺณนาสาทึหิ ฉินฺทิตฺพพานํ อูรฺรณกฺกุชานํ ภินฺทนฺตมาเรตฺพพฺพุตฺตานํ นาสิกฺวาทํ วิสฺสชฺเชตฺวา มาเรตฺพพํ มนฺตํ ลภีฯ โส ราชนํ आरोเจตฺวา นาสิกฺวาเตน โจรฆาตกมฺมํ กโรนฺตสฺเสว ตีสฺวสฺसानิ อตฺถิกมฺมึฯ โส ปจฺฉา มหฺลลโก หุตฺวา มรณมฺมเจ นิปฺชชฺ “สตฺตทิวเสน กาลํ กริสฺสตี”ติฯ มรณกาเล มนฺตํ เวทนํ อโหสิฯ โส มหानิรเย นิพฺพตฺโต วิย มหาสทฺทํ กตฺวา ทฺวฺชฺชิตฺ โหติฯ ตสฺส สทฺเทน ภีตา มนุสฺสา อุภโตปฺสเส เคหํ ฉเทตฺวา ปลายีสุฯ ตสฺส มรณทิวเส สารีปุตฺตตฺถเโร ทิพฺพจกฺขุณา โลกํ โอลเกนโต เอตฺสส กาลํ กตฺวา มหानิรเย นิพฺพตฺตมานํ ทิสฺวา ตสฺส อนุกมฺบิ ปฏฺิจจ เคหทฺวาเร ปากฺโก อโหสิฯ โส กุชฺฉิตฺวา นาสิกฺวาทํ วิสฺสชฺเชสิฯ ยาว ตตฺถิยํ วิสฺสชฺชมาโนปิ วิสฺสชฺชปาเปตฺ อสฺกโกนฺโต เถรํ อติเรเกน วิโรจฺมานํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ปายาสํ เถรสฺส ทาเปสิฯ เถโร มงฺคลํ วทฺเตตฺวา อคฺมาสิฯ โจรฆาตโก เถรสฺส ทินฺนทานํ อนุสฺสริตฺวา จวิตฺวา สคฺเค นิพฺพตฺติ, นิรยชาลาทโย อนฺตรธายนฺติฯ โส อนาคเตปิ ปจฺเจกพฺพุโธ ภวิสฺสตีฯ เอวํ อุกฺกุจฺจิลฺลิจฺจํ วา วิปจฺจมาน กมฺมานุรูปํ คตฺตินิมิตฺตมฺปิ สตฺตาหปรมํ อุกฺกุจฺจตฺติฯ

อตฺถิเกหิ ปน สหฺสสวตฺถุ สคาถาวคฺเคสุ โอลเกตฺพโพฯ ภควโต ปน ปริสุทฺธํ เมตฺตาปฺพพ ภาคสฺส โสมนสฺส ญฺาณสมฺมปฺยุตฺตกฺกุสฺลสฺส กมฺมสฺส เวเคน กาลทีปเทสฺกฺกุสฺมาตฺรวเสน อิมานิ ปญฺจคฺติ นิमितฺตานิ จิรกาลํ หุตฺวา อุกฺกุจฺจหนฺติฯ จิรกาลนฺติ มนุสฺสโลเก สตฺตาหฺมตฺตํ, ตฺลิตฺปุเรมุหุตฺตเมว, ตถาปิ มนุสฺสโลเก สตฺตาหฺมตฺเต กาลे เทวตานํ ปญฺจปฺพพนิमितฺตานิ ปญฺญายนฺติ ตยจฺ ชโย ปญฺญวณฺตानํเยว ปญฺญายนฺติ, น สพฺเพสํ มนุสฺสโลเก ปญฺญวณฺตानํ ราชนฺิรสาชฺชมาตฺตาทึนํ วิย ตํ ทิสฺวา มเหสฺกฺขา เทวตา

ชานนติ, น อปเปสกุขา, มนุสสโลเก เนมิตตกา พราหมณปณตาทโย วียฯ มหเสกขา เทวตา ตํ ปุพพ
 นิमितตํ ทิสฺวา นนทวนํ เนตฺวา “กาลเ ทเวา”ติ อาทิทึ ยาจนฺติฯ มหาสกุโก ตตเถว นนทวนุຍานเ
 กาลทีปเทสกุลมาตฺรวเสน ปญจ วิโลเกตฺวา จวิตฺวา ตมารมมณํ กตฺวา มหามายาย กุจฺฉิมหิ ปฏิสฺนธิ
 อคฺคหเสตี สนนฺิฏฺฐานมวคฺนตพฺพฯ

ตตถ กาลนฺติ มนุสสโลเก เอกฺกนตีสตีเม วสฺเส เวสาขปฺุณณมทิวเส พุทฺโธ ภวิสฺสามีติ กาลํ
 โอลเเกสิฯ ทีปนฺติ ชมพฺุทีเปเยว ภวิสฺสามิ, น อญฺเฑทีเปสุตี ทีปํ โอลเเกสิฯ เทสนฺติ มชฺฉิมเทเสเยว,
 ตยจ โข มหาโพธิมณฺเฑเยว, น อญฺเฑเทเสตี เทสํ โอลเเกสิฯ กุลนฺติ เทว กุลานิ ชตฺติยกุลพฺราหมณกุลว
 เสนฯ ตตถ ยสฺมี กาลเ ชตฺติยกุลํ โลเก เสฏฺฐกาเวน “อยเมว โลเก อโคคฺ”ติ สมมฺนนฺติ, ตทา ชตฺติย
 กุเลเยว พุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติฯ ยสฺมี ปน กาลเ พฺราหมณกุลํ อยเมว โลเก อโคคฺติ, ตทา พฺราหมณกุลเยว
 พุทฺธา อุปฺปชฺชนฺติฯ อิทานิ ปน ชตฺติยกุลเมว อโคคฺติ สมมฺนนฺติฯ ชตฺติยกุลเปี สกยราชาโนว โลเก
 อุตตมา, อสมภินฺนชตฺติยกุลตฺตา ตสฺมา สกยราชากุลเยว ภวิสฺสามีติ กุลํ โอลเเกสิฯ มาตฺรนฺติ มม มาตฺร
 ทส มาसानิ สตต จ ทิวसानิ จสฺสตี, เอตถนฺตเร มม มาตฺยา อโรโค ภวิสฺสตีติ มาตฺรมฺปิ โอลเเกสิฯ โพธิ
 สตตมาตา ปน ปจฺฉิมวเย จิตฺตาฯ เหวํ ยุตฺติโตปฺ อาคมฺโตปฺ ภควโต นิพฺพานจิตฺตสฺส ปฏฺสฺนธิจิตฺเตน คหิต
 นิमितตเมว อารมมณํ โหตีติ เวทิตพฺพฯ

สพฺพญฺุชฺชินนิพฺพาน, จิตฺตสฺส โคจฺรํ สุภํ;
 วิญญेยฺยํ คตฺตินิमितตํ, คนฺเถหิ อวิโรธโตฯ

ชาตฺุปรินิพฺพานมฺปิ โพธิมณฺเฑเยว ภวิสฺสตี วุตฺตถเฑตํ อุปริพฺณณาสเก “ชาตฺุปรินิพฺพานํ
 อนาคเต ภวิสฺสตี สาสนฺสสฺส หิ โอสกฺกนกาลเ อิมสฺมี ตมพฺุณณทีเป ชาตฺุโย สนนฺิปตฺติวาทา มหาเจตฺติยโต
 นาคทีเป ราชายตฺนเจตฺติยํ, ตโต มหาโพธิปลงฺกํ คมฺิสฺสนฺติฯ นาคภวานโตปฺ เทวโลกโตปฺ ชาตฺุโย มหา
 โพธิปลงฺกเมว คมฺิสฺสนฺติ สาสปมตฺตาปฺ ชาตฺุโย อนฺตรา น นสฺสิสฺสนฺติ, สพฺพา ชาตฺุโย มหาโพธิปลงฺเก
 ราสิภูตฺตา สุวณฺณกฺขนธา วีย เอกคฺขนธา หุตฺวา ฉพฺพณฺณรสมฺิโย วิสฺสชฺชิสฺสนฺติ, ตา ทสฺสทสฺสโลกชาตฺุ
 ฝริสฺสนฺติฯ ตโต ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพสุ เทวตา สนนฺิปตฺติวาทา "อชฺช สตถา ปรีนิพฺพายตี อชฺช สาสนํ
 โอสกฺกตี ปจฺฉิมทสฺสนํ อิทํ อมหาก”นฺติ ทสฺพลสฺส ปรีนิพฺพุตทิวสโต มหฺนตฺตรํ การฺุณฺยํ กริสฺสนฺติ
 จเปตฺวา อนาคามิขีณาสเว อวเสสา สกตตภาเวน สนฺธาเรตฺุ นาสกฺขีสุ, ชาตฺุสรีโรตฺ เตโชชาตฺุ อญฺุจฺหิตฺวา
 ยาว พฺุทฺหมโลกา อุกคจฺฉิสฺสตีฯ สาสปมตฺตายปฺ ชาตฺุยา สตี เอกชาลา ภวิสฺสตี ชาตฺุสุ ปรียาทานํ คตฺาสุ
 ปจฺฉิขฺชิสฺสตีฯ เหวํ มหฺนตํ อานุภาวํ ทสฺเสตฺวา ชาตฺุสุ อนฺตรหิตฺาสุ สาสนํ อนฺตรหิตํ นาม โหตีฯ ยาว
 เหวํ น อนฺตรชายตี, ตาว อนฺนฺตรชานเมว สาสนํฯ ปรีนิพฺพานกาลโต ปฏฺุจาย ยาว สาสปมตฺตา ชาตฺุ
 ติฏฺฐตี, ตาว พุทฺธกาลโต ปจฺฉาตี น เวทิตพฺพ ชาตฺุสุ หิ จิตฺาสุ พุทฺธา จิตฺา ว โหนฺติ, ตสฺมา เอตถนฺตเร
 อญฺเฑสฺส พุทฺธสฺส อุปฺปตฺติ นีวาริตาว โหตีฯ เตเนว วทามฯ

ปรีนิพฺพานกาลโต, ปจฺฉา ธรนฺติ ชาตฺุโย;
 อนิพฺพุโตว สมพฺุทฺโธ, อญฺเฑพฺุทฺธสฺส วาริตาฯ

ชีวนาเนปี สมพทุธ, นิพพุเต วา ตถาคเต;
โย กโรติ สมํ ปุชฺ, ผลํ ตาส สมํ สียา'ติฯ

อิติ สาครพุทธิตเถรวัจริเต สีมวิโสธเน ธมมวณณนาย นิพพานกณฺโฑ ตตฺโตโย ปริจฺเฉโทฯ

๓.๑.๔ คัมภีร์สีมาวิโสธนีปวิวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในสมสึลิกัณท์

๔. สมสึลิกณฺโฑ

อิทานิ สงฺโฆ จ ทูลฺลโก โลเกติ ปทสฺส วณฺณนาทุกโม สมฺปตฺโตฯ ตตฺถ สงฺโฆติ ปรมตฺถ
สมฺมุติวเสน ทฺวิโร โหติฯ เตสุ ปรมตฺถสงฺโฆ จตฺตารี ปุริสยฺคานิ, อฏฺฐปุริสฺปุคฺคลา, จตฺตาลีสมฺปิ ปุคฺคลา,
อฏฺฐสฺตมฺปิ ปุริสฺปุคฺคลาติ จตฺตฺพิโร โหติฯ ตตฺถ สงฺเขปวเสน โสตาปตฺติมคฺคฺกุโจ ผลฺภูโจติ เอกํ ยฺคํ,
สภทามิมคฺคฺกุโจ ผลฺภูโจติ เอกํ, อนาคามิมคฺคฺกุโจ ผลฺภูโจติ เอกํ, อรหตฺตมคฺคฺกุโจ ผลฺภูโจติ เอกนฺติ
จตฺตารี ปุริสยฺคานิ โหนติฯ จตฺตารโ มคฺคฺกุจา จตฺตารโ ผลฺภูจาติ อฏฺฐปุริสฺปุคฺคลา โหนติฯ จตฺตาลีสมฺปิ
ปุคฺคลาติ โสตาปตฺติมคฺคฺกุจ ปฐฺมณานิกาทิวเสน ปณฺจ, ตถา สภทาคามิอนาคามิอรหตฺตมคฺคฺกุจาปิ
ปณฺจ ปณฺจาติ วิสฺติ มคฺคฺกุจฺปุคฺคลา, ตถา ผลฺภูจาติปิ โสตาปตฺติผลฺภูจาทิวเสน ปณฺจ ปณฺจาติ วิสฺติ
ผลฺภูจาติ จตฺตาลีสมฺปิคฺคลา โหนติฯ เอตฺถ จ มคฺคฺกุสฺส เอกจิตฺตฺกฺขณิกตฺตา กถํ วิสฺติมคฺคฺกุจา ปุคฺคลา
ภเวยฺยุนฺติฯ

วฺจฺจเต ปาทกฺขณานสมฺมสฺติชฺชณานปุคฺคลชฺชมาสเยสุปิ ทิ อณฺวตรวเสน ตํ ตํ ฌานสฺทิส
วิทกฺกาทิจองฺคปาตฺฐาเวณ จตฺตารโปิ มคฺคฺกุจา ปฐฺมณานิกาทิวหารํ ลภนฺตา ปเจกํ ปณฺจปณฺจจา
วิกฺขียนฺติ, ตสฺมา วิสฺติ มคฺคฺกุจา โหนติฯ ตตฺถ ปฐฺมณานาที่สุ ยํ ยํ ฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วฺจฺจาย
สงฺฆาเร สมฺมสนฺตสฺส วฺจฺจานคามินิวิปสฺสนา ปวตฺตา, ตํ ปาทกฺขณานํ วฺจฺจานคามินิวิปสฺสนาย
ปทฺฐานภาวโตฯ ยํ ยํ ฌานํ สมฺมสนฺตสฺส สา ปวตฺตา, ตํ สมฺมสฺติชฺชณานํ “อโห วต เม ปฐฺมณาน-
สฺทิสเ มคฺโค ปณฺจจฺจิกโก, ทฺติยชฺชณานาที่สุ วา อณฺวตรสฺทิสเ จตฺตฺรคิกาทิเกโท มคฺโค ภเวยฺยา”ติ เอวํ
โยคาวจรสฺส อุปฺปนฺนชฺชมาสโย ปุคฺคลชฺชมาสโย นามฯ ตตฺถ เยน ปฐฺมณานาที่สุ อณฺวตรํ ฌานํ
สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วฺจฺจาย ปกฺิณณกสงฺฆาเร สมฺมสฺติว มคฺโค อุปฺปาทิตฺโต โหติ, ตสฺส โส มคฺโค
ปฐฺมณานาที่ ตํ ตํ ปาทกฺขณานสฺทิสเ โหติฯ สเจ ปน วิปสฺสนาปาทกํ กิณฺจิจฺฉานํ นตฺถิ, เกวลํ
ปฐฺมณานาที่สุ อณฺวตรํ ฌานํ สมฺมสฺติว มคฺโค อุปฺปาทิตฺโต โหติ, ตสฺส โส สมฺมสฺติชฺชณานสฺทิสเ โหติฯ
ยทา ปนยํ กิณฺจิจ ฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต อณฺวณํ สมฺมสฺติว มคฺโค อุปฺปาทิตฺโต โหติ, ตทา ปุคฺคลชฺชมาสย
วเสน ทฺวิโร อณฺวตรสฺทิสเ โหติฯ เอวํ สมถยานิกสฺส ปุณฺชชฺชนสฺส อริยานํ วา ปาทกฺขณานสมฺมสฺติชฺชณาน
ปุคฺคลชฺชมาสยวเสน ปฐฺมณานาที่นํ อณฺวตรณานสฺทิสสฺส มคฺคฺกคิกสฺส ปวตฺตนโต ปุคฺคลเกทวเสน
วิสฺติ มคฺคฺกุจา ปุคฺคลา โหนติ, ตถา ผลฺภูจาปิ วิสฺตีติ จตฺตาลีสมฺปิคฺคลา โหนติฯ อปฺรมฺปิ สเจ ปน
ปุคฺคลสฺส ตถาวโร อชฺชมาสโย นตฺถิ, อนฺนโลมวเสน เภฏฺจิมฺภุฏฺจิมณฺวโต วฺจฺจาย อุปฺปฺริมาณธมฺเม
สมฺมสฺติว อุปฺปาทิตมคฺโค ปาทกฺขณานมนเปกฺขิตฺวา สมฺมสฺติชฺชณานสฺทิสเ โหติฯ

ปฏิโลมวเสน อูปรูปริมาณโต วุฏฐาย เหฏฐิมเหฏฐิมฉานธมเม สมมสิตวา อูปาตีตมคโค
 สมมสิตฉมานมนเปกขิตวา ปาทกขฉมานสทิส โหติ, เหฏฐิมเหฏฐิมฉานโต ทิ อูปรูปริมาณ พลวทรนติ,
 อฏฐสทมปี ปุริสปุคคลาติ ตตถ เอกพีซี, โกล์โกโล, สตตกขตตูปริโมติ ตโย โสตาปนนานา กามรูปรูปร
 ภาเวสุ อธิคตผลา ตโย สกทาคามีโนติ เต สพเพปิ ทุกขปฏิบัติ ทนธาภินณ, ทุกขปฏิบัติ ขิปปาภินณ,
 สุขาปฏิบัติ ทนธาภินณ, สุขาปฏิบัติ ขิปปาภินณจติ จตุนน ปฎิปทาน วเสน จตวีสติ, อนตราปริ
 นิพพายี, อูพหจจปรินิพพายี, สสงขารปรินิพพายี, อสงขารปรินิพพายี, อูทธิโสโต อกนิฏฐคามตี
 อวิหาสุ ปณจ อนามิกาโน, ตถา อตปาสุทสสาสุทสสีสุปี ปณจ อกนิฏฐเชสุ ปน อูทธิโสตวชชา อนตรา
 ปรินิพพายี, อูพหจจปรินิพพายี, สสงขารปรินิพพายี, อสงขารปรินิพพายีติ จตตารโรติ จตวีสติ อนาคามี
 โนฯ สุขขวิปัสสโก, สมถยานิโกติ เทว อรหนโต, จตตารโ มคคภูจาทิ จตูปณณาส เต สพเพปิ
 สทฐาธรรูปณณารานวเสน เทวคฺเณ หุตวา อฏฐสตี อริยปุคคลา โหนตีฯ เต สพเพปิ “อฏฐสตี วา”ติ
 วิตถารวเสน อูทธิภูจธา อริยปุคคลา เต สงเขปโต ยุคเวเสน โสตาปตตีตมคคภูโจ ผลภูโจติ เอก
 ยุกนตยาทีนา จตตารโว โหนตีฯ เตเนวาท รตนปริตเต “เย ปุคคลา อฏฐสตี ปสตถา, จตตาริ เอตานิ
 ยุคานิ โหนตี”ติ อัย ปภเวทมคคภูจผลภูจสุ มิสสกวเสน ลพภติ ฉานิกวิปัสสกปภเวโท ปน ผลภูเจยว
 ลพภติ มคคสส เอกจิตตกขตีกตตทา มคคภูเจสุ น ลพภตีฯ

ตตถ โสตาปตตีผลภูโจ ฉานิกสุกขวิปัสสกวเสน ทวีโรฯ เตสุ ฉานิกโก ปุคคโล ตสมมี ภาเว
 อรหตตปตโต ปรินิพพายตีฯ อปตโต พรหมโลกคโต โหติ, โส ฉานิกโก นามา มุลฎีกาย ปน นิกันตี
 ยา สติ ปุณฺณชชานาทยโย ยถาลทชฉฉานสส ภูมิภูเต สทฐาวาสวชชิตเต ยตถ กตถจ นิพพตตนตี ตถา
 กามภเวปี กามาวจรกมมพเลน “อิชฉมติ ทิ ภิกขเว สีลวโต เจโตปณิธิ วิสุทตตทา”ติ วุตตนา อนาคามีโน
 ปน กามราคสส สพเพโส ปหีนตตทา กามภเวสุ นิกันตี น อูปาเทนตีติ กามโลกวชชิตเต ยถาลทชฉส
 ภูมิ ภูเต ยตถ กตถจ นิพพตตนตี”ติ วุตต ตถา ทิ อนาคามีเสว กามภเว นิกันตียา ปหีนตตทา
 โสตาปนนสททาคามีนมีปี นิกันตียา สติ กามภเว กามาวจรกมมพเลน อูปตตีภาโว อวาริโตว โหตีติ
 วิถยายตี ตสมา “อูปตเต พรหมโลกคโต โหติ, โส ฉานิกโก นามาติ อิหิ เยภยยวเสน วุตต”นตี
 ทฏฐพพา สุขขวิปัสสโก ปน ตวีโร เอกพีซี, โกล์โกโล, สตตกขตตูปริโมตีฯ ตตถ เอโก มนุสสโลเก วา
 โหตุ ฉเทวโลเก วา, เอกปฏิสนธิโก หุตวา อรหตตี ปตวา ปรินิพพายตี, อัย เอกพีซี นาม เอโก
 มนุสส โลเก เอกา ปฏิสนธิ เทวโลเก เอกาติ เทวปฏิสนธิโก วา, เอว ติจตูปณณจจปรโม หุตวา อรหตตี
 ปตวา ปรินิพพายตี, อัย โกล์โกโล นามา เอโก มนุสสโลเก โสตาปนน หุตวา เทวโลเก เอกา ปฏิสนธิ
 ตโต ปุณฺณคนตวา มนุสสโลเก เอกาติ เอว มนุสสเทวโลกมิสสกวเสน ตตถ จตตาริ อิช ตีณิตยาทินา
 ตตถ ฉ, อิช เอโกติ ยาว สตตปฏิสนธิโก หุตวา ปรินิพพายตี, อัย สตตกขตตูปริโม นามา เกวล ปน
 มนุสสโลเก ยเว สตต เทวโลเกยเว วา สตตาทิ เอว อมิสโส หุตวา ปฏิสนธิโก คเหตุพโพ อปเร ปน
 “อิโต สตต, ตโต สตต สัสาเร วิจรนตี”ติ วุตตตตทา มนุสสโลเกสตตปฏิสนธิเทวโลก สตตปฏิสนธิวเสน

สตตฤชตตฤปรม่ วทนต์ฯ ตํ อยตตํ กสมฯ “กฤษจปี เต โหนติ ฤสํปมตตฯ, น เต ฤวํ อฤจมมาทฤษนติ”ติ
ปาฬียา วีโรธตตฯ

อปจ ทฤษภปริจฉโนน สกทาคามีปี ทฤษภตตฤ มนุสสโลกํ อาคโต ฤเวยย, ตสสปี ตตฤ เอกํ,
อิธ เอกนติ วารสส ลภฤษทพโต น ปเนวํ ทฤษภพพฯ สฤษ อิมํ มนุสสโลกํ อาคจฉตติ สกทาคามี อิธ
ปตวฯ อิธ ปฤษนฬพายี, ตตฤ ปตวฯ ตตฤ ปฤษนฬพายี, ตตฤ ปตวฯ อิธ ปฤษนฬพายี, อิธ ปตวฯ ตตฤ
ปฤษนฬพายีติ ปฤจสุ สกทาคามีสุ ปฤจจมโก อิธ อธิปเปโตฯ ยทึ เอวํ อิธ ปตวฯ อิธ ปฤษนฬพายีติ อาทโย
จตตารุ ฤถํ สกทาคามีนามตตฯ เต สกึ ปุน อาคจฉตติ วจนตฤน สกทาคามี นามฯ กามตฤนฬย สพพ
โส ปหีนตตฯ อิมํ กามธตฤ อนาคตฤตติ อนาคตามิ, นิจจํ พฤษมโลเกยว ปฤษนฬย วเสน อาคจฉตติ
อธิปปาโยฯ ฌานิกสส เอวํ โทตฤ, สฤชวิปสสกสส กณนติ โสปี ฌานิกอว หุตวฯ คจฉติ ตสส ทึ มคคณตเร
สีฬพยคฆาที่ทึ ทตสสาปี ลฤชณตตฤ อารุเปตวฯ ฌานิกอว หุตวฯ มรณํ โทติ อยํ ปน รูปารูปภเวน
เอกฤชตตฤปรม่ นามฯ สตตฤชตตฤปรมาทโย อฤษียา รูปารูปโลเกสุ อนาคตฤตติปฤษนฬยทึ พฤษมโลเก
สามณณเวน เอกปฤษนฬยทึ นาม โหนติฯ อรหฯ ปน ปาปกรณเว รหฬภวฯ ทฤชณํ อรหตตฯ ปุน
ภวฬนฬพทตติยารหฬภวตตฤยทึนา วจนตฤน อรหฯ นามฯ โสปี ติวโธ ฌานิก สฤชวิปสส สมนสีสี
วเสนฯ ตตฤ ฌานิกอว มคคเนว อาคโต , โส ปฤษนฬยทึปตโต นามฯ

อปโรปี ปฤชชนเสกษสนตฤน ฌานิกอว หุตวฯ ฌานํ ปาทกํ กตวฯ มคคํ อูปปาเทติ, โสปี
ฌานิกอวฯ สฤชวิปสสโก ปน กิลเสกษยมตตเมว มคคเนน สห อนาคตฌานํ นาม นตฤ, ตํ ปจฉา
ปฤษยทิตติปี วทนต์ฯ สมนสีสี ปน ติวโธ โทติ อฤษียาปฤสมสีสี, โรคสมสีสี, ชิวตสมสีสีตตฤ โย
จานาที่สุ อฤษียาปฤเสสุ ยเนว อฤษียาปฤน สมนนาคโต หุตวฯ วิปสสนํ อารภติ, เตเนว อฤษียาปฤน อรหตตํ
ปตวฯ ปฤษนฬพายติ อยํ อฤษียาปฤสมสีสี นามฯ โย ปน เอกํ โรคํ ปตวฯ อนาคตโรคเว เอว วิปสสนํ
ปฤฐเปตวฯ อรหตตํ ปตวฯ เตเนว โรคเนน ปฤษนฬพายติ อยํ โรคสมสีสี นามฯ โย ปน เตรสสุ สีเสสุ
กิลเสสสีสี อวิชขํ อรหตตมคคโค ปฤษยทึยติ, ปวตตีสสีสี ชิวตตินทฤษยํ จุตติจิตตํ ปฤษยทึยติ, อยํ ชิวตสมสีสีนาม
ฯ ตตฤ เตรส สีسانی กตมานิ เตรส สีسانیฯ ปลิโพธสีสี, ตณฬพณณสีสี, มานปรามาสสีสี, ทฤษจิวฤเชป
สีสี, อฤจจกิลเสสสีสี, อวิชชาอธิมฤชสีสี, สทฐापคคหสีสี, วีฤษยอูปฤจันสีสี, สติอวิฤเชปสีสี, สมหา
ทสสนสีสี, ปฤณฬापวตตีสสีสี, ชิวตตินทฤษยโคจรสสีสี, วิโมฤชสงฆารสีสีสนตตฤ

เอตฤ จ อวิชชา ปฤษยทึยทึ มคคจิตตํ ชิวตตินทฤษยํ ปฤษยทึยทึ สฤโกติ, ชิวตปฤษยทึยทึ จุตติ
จิตตํ อวิชขํ ปฤษยทึยทึ น สฤโกติ, อวิชชา ปฤษยทึยทึ จิตตํ อนาคตํ, ชิวตตินทฤษยปฤษยทึยทึ จิตตํ อนาคตํ
ฯ ฤถํ ปนทึ สีสี สมน โทตติตตฤ วารสมตตฤ, ยสมณฬยทึ วาเร มคคฤจัน โทติ, โสตาปตติมคคเว มคคผล
นฬพณปหีนเสสกิลเสปจจเวกษณฬเวน ปฤจ ปจจเวกษณฬย, ตฤ สกทามิมคคเว ปฤจ, อนาคตามิ
มคคเว ปฤจ, อรหตตมคคเว เสสกิลเสภวฯ จตตาริตติ เอกฤนวีสตีเม ปจจเวกษณฬยณณ ปติฤจย ฤวจคํ
โธตริตวฯ ปฤษนฬพายโต อิมฬย วารสมตตฤ อิทํ อฤยสีสี ปฤษยทึนฬยปี สมน โทติ นามฯ อรหตตมคคเว จ
ปวตตีสสีสี ชิวตตินทฤษยํ ปวตติตโต วฤจทโนนต มคคโค จุตติโต อฤจ อปวตตติกรณเวเสน ยทึปี ปฤษยทึยทึ

ยาว ปน จุติ, ตาว ปวตติสภาวโต ปวตติสสีส์ ชีวิตินุทริย จุติจิตต์ ปริยาทียติ นามฯ กิเลสปริยาทาเนน มคคจิตเตน อตตโน อนนตฺร วีย นิปผาเทตพพา ปจจเวกขณวาราว ปริปัญณาฯ ปริปัญณวเสน ปหีน กิเลส ปจจเวกขณโต กิเลสปริยาทานสเสว วาราตี วุตตพพตฺ อรหนตี, เตเนว กิเลสสีส์ อวิชชาปริยาทานญจ ปวตติสสีส์ ชีวิตินุทริยปริยาทานญจ สมํ กตวา อิมาย วารสมตาย กิเลสปริยาทานํ ชีวิตปริยาทานานํ อปุพพจริมตา เวทิตพพาตี วุตตฺฯ

สยฺยตฺตภูจกถายํ ปน ยสส ปุคคลสส อปุพพํ อจฺริมํ อาสวปริยาทานญจ โหตี ชีวิตปริยาทานญจ, อยฺตี ปุคคโล สมสีสีฯ เอตถ จ ปวตติสสีส์ กิเลสสีสนตี เทว สีसानิฯ ตตถ ปวตติสสีส์ นาม ชีวิตินุทริยํฯ กิเลสสีส์ นาม อวิชชาฯ เตสฺส ชีวิตินุทริยํ จุติจิตต์ เขเปตีฯ อวิชชํ มคคจิตต์ฯ ทฺวินนํ จิตฺตานํ เอกโต อุปฺปาโท นตฺถิฯ มคคานนตฺรํ ปน ผลํ, ผลานนตฺรํ ภาวคํ, ภาวคโต วุฏฺฐาย ปจจเวกขณํ ปริปัญณํ โหตี, ตํ อปริปัญณํ วาตีฯ ตฺธิเนน อสีนา สีเส ฉินฺหนเตปี ที เอโก วา เทว วา ปจจเวกขณวาราว อวสสํ อุปฺปชฺชนตีเยว, จิตฺตานํ ปน ลหุปรีวตตีตย อาสวกฺโขย จ ชีวิตปริยาทานญจ เอกกฺขณเว วีย สยฺชยตี’ตี วุตตฺฯ ตฺตฺตฺกฺกยญจ ‘ทฺวินนํ จิตฺตานนตี จุติจิตฺตมคคจิตฺตานํฯ ตนตี ปจจยเวกกลํฯ ปริปัญณํ ชวนจิตฺตานํ สตตฺกขตฺตฺ ปวตตียาฯ อปริปัญณํ ปญจกขตฺตฺ ปวตตียาฯ กิณฺจาปี เอโก วา เทว วา ตี วุตตฺ, ตํ ปน วจน สลิฏฺฐวเสน วุตตฺฯ ยาว เอกํ วา เทว วา ตทารมฺมณจิตฺตานีตี เภฏฺฐิมฺนเตน เทว ปวตฺตนตีตี วหนตี’ตี วุตตฺฯ เอตถ จ ‘‘ปริปัญณํ ชวนจิตฺตานํ สตตฺกขตฺตฺ ปวตตียา, อปริปัญณํ ปญจกขตฺตฺ ปวตตียา’’ตี อิมินา อฏฺฐกถาฏฺฐีกาวจเนน สมสีสีนํ ปจจเวกขณวเสน มรณาสนฺนวิถียํ ปริปัญณวเสน สตตฺกขตฺตฺ, อปริปัญณวเสน ปญจกขตฺตฺ กฺริยชวณานิ ชวนตีตี สนฺนิฏฺฐานเมตถาว คนตพพํฯ ‘‘อสมฺมุพฺโห กาลํ กโรตี’’ตี วุตตตฺตา จ วิณฺถายตี สตตฺกขตฺตฺ ปริปัญณวเสน มรณาสนฺนกาเล ชวนปวตตีฯ เอวญจ สตี ‘‘มนฺทปฺปวตตียํ ปน มรณกาลาทีสุ ปญจวารเมวา’’ตี เอตถ ‘‘มนฺทปฺปวตตีย’’นตี วิเสสนํ สาทถกํ สียาฯ

‘‘ปญจวารเมวา’’ตี เอตถ เอวกาเรน มนฺทปฺปวตตีกาเล ฉสตตฺกขตฺตฺ นีวเตตตีฯ อสมฺมุพฺพกาเล ปน ฉสตตฺกขตฺตฺมปี อนฺุชานาตีฯ กามาวจรชวณานญจ อนฺิยตฺปริมาณา พลวกาเลปี ปริสมฺปฺนุณฺภาวา ตถา ที ‘‘กามาวจรชวณานิพลวกาเล สตตฺกขตฺตฺ ฉกขตฺตฺ วา, มนฺทปฺปวตตียํ ปน มรณกาลาทีสุ ปญจวารเมวา ภาควโต ยมกปาฎิหารียกาลาทีสุ ลหุคฺปวตตียํ จตฺตารี ปญจวา ปจจเวกขณชวนจิตฺตานิ ภาวนตี’’ตี อนฺิยमितฺปฺมาณวเสน อุปฺปตฺติภาโว อาคโต อิมสฺมี สมสีสีนิตฺเทสวเรปี มรณาสนฺนวิถียิตฺตสส วิสุ อลพฺภนโต ปจจเวกขณนเตเยว ภาวคจิตเตน ปรีนิตฺพพานโต ปริปัญณวเสน สตตฺชวนจิตฺตานิ ปาฎิภิงฺขิตฺพพานีตี อมฺหากํ ชนตี วิมฺลิตฺวา คเหตุพเพ อิตฺโต ยุตฺตตฺโร วา ปกาโร ลพฺภมาโน คเวสิตฺพโพฯ เอวํ ปรมตถสงฆวเสน จตฺตารี ปุริสฺสุคานิ, อฏฺฐ ปุริสฺสุคฺคลา, จตฺตาลีสมฺปิปุคฺคลา อฏฺฐสมฺปิ ปุริสฺสุคฺคลาตี สพฺพํ สโมธานเตวา อิมสฺมี โลเก สงฺโฆปี ทฺลลโกตี เวทิตฺพโพ ตถา ที อริยฺปุคฺคลา อตีทฺลลภาว สาสนฺสส วิชชมานกาเลปี อิทานิ โสตาปนฺนสสาปี อวิชชมานโต อยํ ปรมตถสงฆวิจฺจารณาฯ สมฺมุติสงฺโฆ ปน ถตฺติจตฺตฺเถน อุปฺสมปฺนโน ปุคฺชชนสงฺโฆว, โสปี ทฺลลโกเยวา

กสฺมา พุทฺธูปาทกาเลเยว ลพฺภนโต ตถา หิ อนุปฺปนฺเน พุทฺธเ ปจฺเจกพุทฺธานํ สตฺสทสฺสาทิกณฺเณ
 อุปฺปชฺชมาเนปิ เตสํ สฺนติเก อุปฺสมปทาภาวสฺส อลพฺภมานโต ปจฺเจกพุทฺธานณฺหิ สฺนติเก ปพฺพิชิตานํ
 กุลฺปุตฺตานํ สฺรณคฺมนกมฺมกฺุณฺจฺานสฺสาปิ ทาทู อสฺกกุณฺเณยฺยตฺตาฯ

ปจฺเจกพุทฺธา จ นาม มุคฺคสฺส สฺุปีนทสฺสนํ วิย อตฺตนา ปฏฺิลทฺธสจฺจธฺมเม ปเรสํ อัจฺจิกฺุชิตฺุ
 สกฺโกนฺติ, ตสฺมา เต ปพฺพาเชตฺวา กมฺมกฺุณฺจฺานเ นิโยเชตฺตุ อสมตฺถา “เอวํ เต นิวาเสตพฺพํ, เอวํ เต
 ปารุปีตพฺพ”นฺติ อาทินานเยน อภิสมาจาริกเมว ลิกฺุขาเปสฺสุ ตสฺมา พุทฺธูปาทกาเลเยว สฺมมฺุติสงฺโฆ
 ลพฺภติฯ อปิ จ น เต ทูลลภาเยว โทณฺติ, อล โข ตสฺมํ อฺุทฺทิสฺส อปฺมตฺตกสฺสาปิ กตทาการสฺส อสงฺเขยฺย
 ผลาปิ โทณฺติ วุตฺตณฺเหตํ ภควตา “ภวิสฺสนฺติ โข ปนानนฺท อนาคตมทฺธานํ โคตฺรภฺุโน กาสาวกณฺจฺา
 ทุสฺสีลา ปาปธฺมา เตสฺุ ทุสฺสีเลสฺสุ สงฺฆํ อฺุทฺทิสฺส ทานํ ทสฺสนฺติ, ตทา ปาหํ อานนฺท สงฺฆคตํ ทกฺุชिณฺํ
 อสงฺเขยฺยํ อปฺปเมยฺยํ วทามิ น เตววาทํ อานนฺท เกนจิ ปรียาเยน สงฺฆคตา ทกฺุชิณา ปาฏฺิปฺุคคฺลิกํ
 ทกฺุชิณฺํ มหปฺพลนฺติ วทามิ”ติฯ ตถา หิ อฺุปริปนฺณาสเก ทกฺุชิณฺวิภงฺกณฺณายํ “กาสาวกณฺจฺานํ สงฺเข
 ทินฺเน ทกฺุชิณาปิ คฺุณาสงฺขยฺยา อสงฺเขยฺยา”ติ วุตฺตํฯ สงฺฆคตทกฺุชิณา หิ สงฺเข จิตฺตีการํ กาทฺุ
 สกฺโกนฺตสฺส โทติฯ สงฺเข ปน จิตฺตีการุ ทกฺุกรุ โย หิ “สงฺฆคตํ ทกฺุชิณฺํ ทสฺสามิ”ติ เทยฺยธฺมมํ
 ปฏฺิยาเทตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ภเนตฺ สงฺฆํ อฺุทฺทิสฺส เอกํ เถรา’ติ วทติ, อล สงฺฆโต สามเณรํ ลภิตฺวา
 “สามเณโร เม ลทฺุ”ติ อณฺณถตฺตํ อาปชฺชติ, ตสฺส ทกฺุชิณา สงฺฆคตา น โทติฯ มหาเณรํ ลภิตฺวาปิ
 “มหาเณโร เม ลทฺุ”ติ โสมนสฺสํ อฺุปฺปาเทนตสฺสาปิ น โทติเยวฯ ตสฺส ทกฺุชิณา สงฺฆคตา น โทติฯ โย
 ปน สามเณรํ อฺุปฺสมปฺนํ วา ทหรํ วา เณรํ วา พาลํ วา ปณฺชิตํ วา ยํภิณฺจิ สงฺฆโต ลภิตฺวา นิพฺพเมติโก
 หุตฺวา “สงฺฆสฺส ทมฺมิ”ติ สงฺเข จิตฺตีการํ กาทฺุ สโกกฺติ, ตสฺส ทกฺุชิณา สงฺฆคตา นาม โทติฯ

ปฺรสมฺพุทฺทวาสินุ กิร เอวํ กโรนฺติ ตตฺถ หิ เอโก วิหารสฺสามิกฺุณฺมพิโก “สงฺฆคตํ ทกฺุชิณฺํ
 ทสฺสามิ”ติ สงฺฆโต อฺุทฺทิสฺติวาทา “เอกํ ภิกฺุชฺุ เทธา”ติ ยาจิตฺวา โส เอกํ ทุสฺสีลภิกฺุชฺุ ลภิตฺวา
 นิสีทนฺกฺุณฺจฺานํ โอปฺยุชาเปตฺวา อาสนํ ปณฺณเปตฺวา อฺุปริ วิตานํ พนฺธิวาทา คนฺธธฺมปฺุเปหิ ปุเชตฺวา ปาเท
 ไรวิตฺวา มกฺุเชตฺวา พุทฺธสฺส นิปจฺจการํ กโรนฺติ วิย สงฺเข จิตฺตีการเณ เทยฺยธฺมมํ อทาสิ โส ภิกฺุชฺุ
 ปจฺจภตฺตํ วิหารํ ชคคณฺตถาย “กฺุทาลกํ เทธา”ติ ชฺรทฺวารํ อาคโต อฺุปาสโก นิสินฺโนว กฺุทาลํ ปาเท
 นชิปิตฺวา “คณฺหา”ติ อทาสิ ตเมณํ มนุสฺสา อาหํสฺุ “ตฺุมเหหิ ปาโตว เอตสฺส กตสฺกกาโร วตฺตุ น สกฺกา,
 อิทานิ อปจยมตฺตกมฺปิ นตฺถิ, กิ นามेत”นฺติฯ อฺุปาสโก “สงฺฆสฺส โส อโยย จิตฺตีการุ, น เอตสฺสา”ติ
 อาหา กาสาวกณฺจฺสงฺฆทินฺนทกฺุชิณฺํ ปน โก โสเธติ, สารีปุตฺตโมคคฺลานาทโย อสีติมหาเถรา โสเธนฺติ อปิ
 จ เถรา จิรปรีนิพฺพุตา, เถเร อาทิ กตฺวา ยาวชชตนา ธรรมานชชีนาสวาทา โสเธนฺติเยว, ตถา หิ ทายกโต
 ปฏฺิคฺคาทโตปิ มหปฺพลํ โทติ ทานํฯ ทายกโต เวสสนฺตรชาตกํ กเถตพฺพํ เวสสนฺตโร หิ ทุสฺสีลสฺส ชุชกา
 พฺรหฺมณฺสส นยฺนสฺทิสฺเส เทว ชาลิกฺุณฺหาชเเน ปุเตตฺ ทตฺวา ปถวี กเมปสีฯ สพฺพณฺณตฺตณฺณณฺณ อารพฺก
 ปวตฺตเจตนาเยว มหนฺตภาเวเน ปถวี กเมปสีฯ เอวํ ทายกโตปิ มหปฺพลํ โทติฯ ปฏฺิคฺคาทโต ปน
 สารีปุตฺตตฺเถรสฺส ทินฺนโจรชฺาตกวตฺถุ กเถตพฺพํ โจรชฺาตโก นาม หิ สวาทฺถึยํ เอโก ชนปทฺุปรีโส

ปลงจวีสติ วสฺสานิ โจรฆาตกมมํ กตฺวา มหฺลลกกาลิปิ ตีสวสฺสานิ นาสิกฺวาเตเนว กณฺณนาสาทีนิ
 ฉินฺทิตฺวา โจรฆาตกมมํ กโรนฺตเสสฺว ปลงฺจปลงฺวาส วสฺสานิ วีตฺติวตฺตานิฯ โส มรณ มณฺเจ นิปนฺโนว
 อตฺตโน กมฺมพฺเลน มหฺานิรเย นิพฺพตฺโต วยิ มหฺาสทฺทํ กตฺวา ทุกฺขิตฺโต โหติ, ตสฺส สทฺเทน ภีตา มนุสฺสา
 อุกฺโกตํ ปสฺเส เคนฺหิ ฉเตชฺชตฺวา ปลายีสุฯ ตทา สาริปุตฺตตฺเถโร ทิพฺพจกฺขุ นา โลกํ โวลฺเณนฺโต ตํ ทิสฺวา
 ตสฺส อนุกมฺปํ ปฏิจฺจ ตสฺส เคนฺหวาเร อฏฺฐาสิฯ โส กุชฺฉิตฺวา ติกฺขตฺตํ นาสิกฺวาเตน วิสฺสชฺชมาโนปิ
 วิสฺสชฺชิตฺถ อสฺโปกนฺโต อตฺติวิโรจมาณํ เถรํ ทิสฺวา อตฺติวีย ปสฺสีทิตฺวา อตฺตโน อตฺถาย สมฺปาทิตํ ปายาสํ
 อทาสิฯ เถโรปิ มงฺคลํ วเทชฺชตฺวา ปกฺกมิฯ โจรฆาตโก เถรสฺส ทินฺนทานํ อนุสฺสริตฺวา สคฺเค นิพฺพตฺติ,
 เอวํ ปฏิคฺคทาหฺกโตปิ มหฺปผลํ โหติฯ อุกฺยโตปิ มหฺปผลํ, อนาคตปิณฺฑิกวิสาขาทโย พุทฺธปปฺมุขสฺส
 ทินฺนทานํ เวทิตฺพพา

วุตฺตถฺยเหตุํ ภควตฺตาฯ

“ตถาคเต จ สมฺพุทฺเธ,   อถฺวา ตสฺส สาวเก;
 นตฺถิ จิตฺเต ปสนฺนมฺหิ,   อุปฺปกา นาม ทกฺขิณาฯ
 เอวํ อจฺินฺตฺติยา พุทฺธา,   พุทฺธธมฺมา อจฺินฺตฺติยา;
 อจฺินฺตฺติเย ปสนฺนนานํ,   วิปาโก โหติ อจฺินฺตฺติโย”ติฯ

เอวํ อุกฺยวเสน มหฺปผลภาโว เวทิตฺพพาฯ ทายกโตปิ ปฏิคฺคทาหฺกโตปิ นิปฺผลเมวฯ
 เสยฺยถาปิ มกฺขลิลโคสาลฉสฺถาราทินิ อตฺตโน อุปาสกมิจฉาทีฏฺฐีหิ ปุชฺชาวิเสสา วุตฺตถฺยเหตุํ ภควตฺตาฯ

“มาเส มาเส กุสฺสคฺเคน,   พาลโ ภุญฺเชยฺย โภชนํ;
 น โส สงฺขตฺธมฺมานํ,   กลํ นาคชฺติ โสฬสิ”นฺติฯ

เตเนวาท ภควา จตฺตาริมาณี อานนฺท ทกฺขิณวิสุทฺธิโย”ติฯ อิมานิ ตีณิ พุทฺธธมฺมสงฺฆ-
 รตนานิ สาธุนํ รติชนนฺตเถน รตนานิ นามา

วุตฺตถฺยเหตุํฯ

“จิตฺตํกตํ มหฺคชฺฉญจ,   อตุลํ ทุลลภทสฺสนํ;
 อโนมสฺตตฺปริโภคํ,   รตนํ เตน วุจฺจตี”ติฯ

รตนญจ นาม ทูริธํ สวิญญานกาวิญญานกฺวเสนาฯ ตตฺถ อวิญญานกํ จกฺกรตฺนํ, มณฺิรตฺนํ ยํ
 ภา ปนฺณณมฺปิ อนินฺทริยพฺทสุวณฺณรชฺตาทิฯ สวิญญานกํ หตฺถิอสฺสรตนาทิปรีณายกรตฺนปรีโยसानํ, ยํ
 ภา ปนฺณณมฺปิ อินฺทริยพฺทสุฯ เอวํ ทูริธเ เจตฺถ สวิญญานกรตฺนํ อคฺคมกฺขายติ, กสฺมา ยสฺมา
 อวิญญานกํ สุวณฺณรชฺตมณฺิมุตฺตาทิรตฺนํ สวิญญานกานํ หตฺติรตนาทินิ อลงฺการตฺถาย อุปนียติฯ
 สวิญญานกรตฺนมฺปิ ทูริธํ ตีรจฺฉานคฺตรตฺนํ มนุสฺสรตฺนญจฯ ตตฺถ มนุสฺสรตฺนํ อคฺคมกฺขายติฯ กสฺมา
 ยสฺมา ตีรจฺฉานคฺตรตฺนํ มนุสฺสรตฺนสฺส โอบวยหํ โหติฯ มนุสฺสรตฺนมฺปิ ทูริธํ อิตฺถิรตฺนํ ปุริสรตฺนญจฯ
 ตตฺถ ปุริสรตฺนํ อคฺคมกฺขายติฯ กสฺมา ยสฺมา อิตฺถิรตฺนํ ปุริสรตฺนสฺส ปรีจาริกตฺตํ อาปชฺชติฯ
 ปุริสรตฺนมฺปิ ทูริธํ อคาริกรตฺนํ อนคาริกรตฺนญจ ตตฺถ อนคาริกรตฺนํ อคฺคมกฺขายติฯ กสฺมา ยสฺมา

อคาริกรตเนสฺ อโคค จกกวตตีปี สีสาทิคุณยุดตี อนคาริกรตน์ ปณจปติภูจิตเน วนทิตวา อุปภูจิตวา
 ปยิริปาสิตวา ทิพพมานุสสิกา สมปตติโย ปาปญิตวา อนเนต นิพพานสมปตตี ปาปณาตีฯ อนคาริกร
 รตนมปิ ทูวิธ อริยปุณฺชชนวเสนฯ อริยรตนมปิ ทูวิธ เสกขาเสกขวเสนฯ อเสกขรตนมปิ ทูวิธ
 สุขขวิปัสสกสมถยานิกวเสนฯ สมถยานิกรตนมปิ ทูวิธ สวากปารมิปปตตมปตตยจฯ ตตถ สวาก
 ปารมิปปตตี อคคมกขายตีฯ กสฺมา คุณมहतตตายฯ สวากปารมิปปตตรตนโตปี ปจเจกพุทฺธรตน์
 อคคมกขายตีฯ กสฺมา คุณมहतตตายฯ สาริปุตฺตโมคคลานสทิสาปี ทิ อเนกสตา สวากา ปจเจกพุทฺธรส
 คุณานํ สตภาคมปิ น อุปเนนตีฯ ปจเจกพุทฺธโต สมพุทฺธรตน์ อคคมกขายตีฯ กสฺมา คุณมहतตตาย
 สกมลปิ ชมพูทีปี ปลลงเก น ปลลงกั ฆฏฏณโต นิสินนา ปจเจกสมพุทฺธา เอกสส คุณานํ เนว สงฺขยํ
 กลํ คณนภาคํ อุปเนนตี, วุตตยเหตุ ภาควตา “ยาวตา ภิกขเว สตตา อปทา วา...เป... ตถาคโต เตสํ
 อคคมกขายตี”ติ อาทิจ เหว “พุทฺโธ จ ทูลลโก โลเก, สทฺธมมสวณมปิ จ, สงฺฆเ จ ทูลลโก โลเก”ติ
 อิมสํ ตินฺณํ ปทานํ อตฺถุทธารวเสน สพฺพโส อตฺถอ วุตฺโตเยว โหตีฯ

อิติ สาครพุทฺธิตเถรววิจเเต สีมวิโสธเน สงฆวณณนาย สมสิสิคณโฑ จตฺตโถ ปริจเเวโทฯ

๓.๑.๕ คัมภีร์สีมาวิโสธนีปวิวรรตเป็นบาลีอักษรไทยในปกิณณกัณท์

๕. ปกิณณกณโฑ

อิทานิ สปุริสาตี ทูลลภาตี อิมสส สัณณนาทุกโม สมปตโต ตถา ทิ โลเก สปุริสาปี
 อติทูลลภาเยวฯ สปุริสาตี กลยณคณสมปนาฯ อุตตมปุริสาฯ เต นิสสาย ชาติธมมา สตตา ชาติยา,
 มรณธมมา สตตา มรณโต มุจจนตี วุตตยเหตุ ภาควตา “มมยทิจ อานนท กลยณमितตี อากมม ชาติยา
 ปริมุจจนตี, ชราธมมา สตตา ชราย มุจจนตี”ติ อาทิจ วจนโต ปน สมมาสมพุทฺธเวยว สพฺพการ
 สมปนโน กลยณमितโต นามฯ ตํ อลภนเตน สาริปุตฺตโมคคลานาทโย อริยปุคฺคลา วาฯ เตปี
 อลภนเตน เอกนตชิตตี สิวภูจกั กลยณमितตี ลภิตัพพ, วุตตยเหตุ โปราณเวิทฯ

“ปิโย ครุ ภาวนีโย, วุตตา จ วจนกขโม;
 คมภีรณจ กลํ กตตา, โนจาจาเน นियोชเย”ติฯ

เอวมาทิกุณสมนฺนาคโต วทฺธิปกฺเข จิตปณฺชิตปุคฺคโล โลเก ทูลลโกวฯ กตโม ปณฺชิต
 ปุคฺคโล พุทฺธปจเจกพุทฺธา อสีตี จ มหาสวากา อณเเว จ ตถาคตสส สวากา สุนตตมทาโควินท
 วิธูสรณจคมโหสธสฺสโตสมนิมราชอโยชรกุมารกอกตตีปณฺชิตาทโย จ ปณฺชิตาตี เวทิตพฺพาฯ เต ภเย วิย
 รกฺขา, อนธกาเร วิย ปตีปา, ขุปปิปาสาตีทุกขาทิกเว วิย อนนปนาทิจปฏิลาโก, อตตโน วจนกรานํ
 สพฺพภยอุปททวูปสคฺควิธัสนสมตถา โหนตี ตถา ทิ ตถาคตํ อากมม อสงฺเขยยา อปริมาณ
 เทวมนุสสา อาสวกขยํ ปตตา พรหมโลก ปติภูจิตา, เทวโลก อุปปนาฯ สาริปุตฺตตเถเร จิตตี
 ปสาเทตวา จตุทิจ ปจเจยทิจ เถรํ อุปภูจิตวา อสีตี กุสลหสฺसानิ สคฺเค นิพพตฺตานี, ตถา มหา
 โมคคลานมหากสฺสปภฺติ สุนตตสส สตถุโน สวากา อปเปกจเจ พรหมโลก อุปปชชีสุ, อปเปกจเจ

ปรนิมมิตวสวัตตินิ เทวานํ สหพยตํ...เป.... อปเปกัจเจ คหปติมหาสาलगुलानं सहพยตํ อุपชชีสุ,
 วุตตณฺเหตํ ‘‘นตฺถิ ภิกฺขเว ปณฺชิตโต ภยํ, นตฺถิ ปณฺชิตโต อุปทฺทโว, นตฺถิ ปณฺชิตโต อุปสคฺโค’’ติฯ
 อปิฉ ตคฺครมาลาทิกนธณฺทสทิสो ปณฺชิตโต, ตคฺครมาลาทิกนธณฺทปฺลิวเณนปตฺตสทิสो ตทฺอุปเสวี
 วุตตณฺเหตํ นารทชาตเกฯ

‘‘ตคฺครณฺจ ปลาเสน, โย นโร อุปนยฺหติ;
 ปตฺตปิ สุรภี วายนฺติ, เอวํ ชีรูปเสวนา’’ติฯ
 อภิตฺติปณฺชิตโต สกฺเกน เทวานมฺินฺเทน วเร ทิยฺยมาเน เอวมาห
 ‘‘ชีรํ ปสฺเส สฺุณฺเ ชีรํ, ชีเรน สห สํวเส;
 ชีเรนา’ลาปสฺลลาปํ, ตํ กเร ตณฺจ โรจเยฯ
 กิ นฺ เต อกรํ ชีโร, วท กสฺสป การณํ;
 เกน กสฺสป ชีรสฺส, ทสฺสนํ อภิกงฺขสิฯ
 นยํ นยติ เมธาวิ, อทฺุรายํ น ยฺยุชฺติ;
 สนโร เสยฺยโส โหติ, สมฺมา วุตฺโต น กุปฺปติ;
 วินยํ โส ปชานาติ, สาธฺุ เตน สมากโม’’ติฯ

อปิฉ เตปิ สบฺปุริเส สงคฺคมม อสฺสุตฺตปฺพมฺปิ อุกฺโยโลกหิตาวหํ วาจํ สฺยุยเตว, วุตฺตมฺปิ เจตฺฯ
 ‘‘สฺุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ สนฺโต, รมมํ ภณฺเ นารมมํ ตํ ทฺุติยํ;
 ปิยํ ภณฺเ นาปิยํ ตํ ตฺุติยํ, สจฺจํ ภณฺเ นาลิํกํ ตํ จตฺุตฺถ’’นฺติ จฯ
 ‘‘ยํ พุทฺโธ ภาสฺติ วาจํ, เขมํ นิพพานปตฺติยา;
 ทฺุกฺขสฺสนตฺทิกิริยา, สา เว วาจาณมฺุตฺตมา’’ติฯ

สบฺปุริสฺสูปนิสฺสยเสวนปจฺจยาเยว ทานาทิกฺุสสฺสมาโยเคน อปายทฺุกฺขโต มุจฺจนฺติ วุตฺตณฺเหตํ
 ‘‘อปิฉ เนรยิกาทิทฺุกฺขปริตฺตตามโต ปุณฺณานิ เอว ปาณินํ พุทฺุการานิ, ยโต เตสฺมปิ อุปการานุสฺสรณฺตา
 กตฺถณฺนฺตา สบฺปุริเสหิ ปสฺสนียาทินานปฺปการวิเสสํอิคฺคเมตฺุจ โหนฺติ วุตฺตณฺเหตํ ภควตา, ‘‘เทว เม
 ภิกฺขเว ปุคฺคลา ทฺุลลภา โลกสฺมี, กตฺเม เทว, โย จ ปุทฺุการี, โย จ กตฺถณฺนุ กตฺเวที’’ติฯ อปิฉ
 วิธฺุรฺมโหสฺธชาตกาทิกาเลปิ อิศฺโลกปรโลคสมฺปตฺติอฺตถเมว อตฺตโน วจนฺกเร สมฺมา โยเชนฺติฯ
 อนากุลคฺมมนฺตาธิฏฺฐาเนน กาลณฺนฺตตาย ปติรฺูปการิตาย อนลสฺตาย อฏฺฐาณวิริยสมฺตตาย อพฺยสนฺนิตาจ
 กาลานตฺทิกมฺนอปฺติรฺูปกรณอกรณสิธฺิถกรณาทิ อฏฺฐลาทีหิ รหิตกสิโครกฺขวาณิชาทโย กมฺมนฺตา,
 เอเต อตฺตโน วา ปุตฺตทารสฺส วา ทาสกมฺมกรานํ วา พยตฺตตาย เอวํ ปโยชิตา ทิฏฺฐเจว รมฺเม ชนฺธณฺณ
 วิตฺติ ปฏฺฐิลาภเหตุ โหนฺติ, วุตฺตณฺเหตํ ภควตาฯ

ปติรฺูปการีริ ชฺุรฺวา, อฏฺฐาณตา วินฺทเต ชนฺนฺติ จ;
 น ทิวา โสปฺปสีเล, รตฺตี อฏฺฐาณทสฺสินา;
 นิจฺจปฺมตฺเตน โสณฺเฑน, สกฺกา อาวสิตฺุ ฆรฺฯ

อติสตี อติอุณห,	อติสารมัท อหุ;
อติ วิสสฏฐกมมนเต,	อตถา อจเจเนติ มาณเวา
โย จ สีสถจ อุณหญจ;	ติณานิ โย น มณญติ;
สปปุริสกิจจاني,	โส สุขุ น วิหายตี'ติ จา
โกเค สหฺรมาณสส,	ปรสเสว อิริยโต;
โกคา สนนิจยฺ ยนติ,	วมมิโกวูปยีสตีฯ

เอวมาทิปปเกทา สปปุริสา โลเก อติทุลลภาวฯ ตพพิคเมน ทุปปุริสา พาลชนา
 อคเวสนโตปิ ลพภนเตว เต พาลา อตตานํ เสวมาเน พรชเนน สํสารทุกเขเยว โอสีเทนติ ภาวโต วุฏฐานํ น
 เทนติ ตถา ทิ ปุณณกสสปาทย ฌสตุถารา เทวตตโกกาลิกโมทกตีสส ขณชเทเวียปุตตสมุททตต
 จัญจมาณวิกาทย อตีตกาเล จ ที่มทุกขสส ลาภาติ อิเม อณญे จ เอวรูปา สตตทา พาลา อคคิปทิตตมิว
 อकारิ อตตนา ทุคคทิตน อตตานญจ อตตโน วจนการเก จ วินาเสนติ ตถา ทิ เทวตตมาคम्म ราชา
 อชาตสตุ-โกกาลิกาทโย ตทญญเอปิ ปุคคลา อปาเย นิพพตตติฯ ราชา อชาตสตุ สามณญผล
 สุตตตสวณกาเล ยทิ ปิตฺร อฆาเตยย, โสตาปนโน ภาเวยย ปิตฺร ฆาติตตตา มคคผลมปิ อปตวา
 โลหุมภियํ สฏฐิวสสสทสทานิ ปจจิตวา มุจจิสสตี อนาคเตปิ ปจเจกพุทฺโธ ภวิสสตีฯ โกกาลิโกปิ
 สารีปุตตโมคคลานตเถเร อนปจายิตวา มหานิเรย ปทุมคณนาย ปจจโนกาเส นิเรยปเทเส ปทุมนิเรย...
 เป.... ปทุมํ โข ปน อณญตโร ภิกขุ นิเรยํ โกกาลิโก ภิกขุ อุปนโน สารีปุตตโมคคลานสสุ จิตตํ
 อาฆาเตตวา'ติ อาหฯ ตตถ อณญตโร ภิกขุติ นามโคตเตน อปากภู "กั ว ที่มฺ ุโข ภนเต ปทุมเม นิเรย
 อายุปปมาณ"นติ ปณฺหํ ปุจจิตวา นิสินนํ เอกํ ภิกขุ เอวมาท "ที่มฺ ุโข ภิกขุ นิเรย อายุปปมาณํ, ตํ น
 สุกฺรํ สงฆาตุ เอตตกานิ วสสานีติ วา เอตตกานิ วสสสตานีติ วา เอตตกานิ วสสสทสทานีติ วา
 เอตตกานิ วสสสทสทสทานี'ติ วา สกกา ปน ภนเต อุปมํ กาคุนติฯ

"สกกา ภิกขุ"ติ ภควา อโวจฯ เสยยถาปิ ภิกขุ วิสตีขาริโก โกสลโก ติลวาโห โหติ, ตโต
 ปุริโส วสสสทสส วสสสทสสส อจเจเนน เอกเมกํ ติลํ อุทฺเธเรยย, ขิปปตฺรํ โข โส ภิกขุ วิสตีขาริโก
 โกสลโก ติลวาโห อิมินา อุปกุกเมน ปริกขยํ ปริยาทานํ คจเจยย, น เตวว เอโก อพพุโท นิเรโยฯ
 เสยยถาปิ ภิกขุ วิส อพพุโท นิเรโย, เอวเมโก นิรพพุโท นิเรโย'ติ อาทึฯ วิสตีขาริโก ติ มาคธิเกน
 ปตเถน จตตารो ปตถา โกสลรฎฐเอ เอโก ปตโถ โหติฯ เตน ปตเถน จตตารो ปตถา อาพหฺกํ จตตาริ
 อาพหฺกานิ โทณํฯ จตุโทณมา มานิกาย จตุมานิกาย ขารึฯ ตายขาริยา วิสตีขาริโก ติลวาโหฯ ติลวาโหติ
 ติลสภุฑฺฑํ อพพุโท นิเรยติ อพพุโท นาม เอโก ปจเจกนิเรย นตถิ, อวีจิมติ เอว ปน อพพุทคณนาย
 ปจจโนกาโส "อพพุโท นิเรโย"ติ วุตฺโตฯ เอส นโย นิรพพุทาทิสูปีฯ ตตถ วสสคณนาปิ เอว เวทิตพพา
 ยถา "สตฺสทสทสทานิ โภทฺติ โหติ เอว สตฺสทสสโกภฺทฺติโย ปโกภฺทฺติ นามฯ สตฺสทสสสโกภฺทฺติโย โภทฺติโย
 นามฯ สตฺ สทสทสสโกภฺทฺติโย นหฺตํฯ สตฺสทสสสทสทสทานิ นินนหฺตํฯ สตฺสทสสสทสสทสทานิ เอโก
 อพพุโทฯ ตโต วิสตีคฺคฺโคณ นิรพพุโทฯ เอส นโย สพพตถ อญญจ คณนา อปริจิตานํ ทุกกรา'ติ วุตฺตํ ตํ น

สุกริ สงฆาตุนฺติ เกจิ ปน ตถถ ปรีเทวนานตเตนปี กมมกรณนานตเตนปี อิมานี นามานี ลทธานีตี
 วนทิตา อปเรปี วานการณเทตี ฎีกาเนตตีฯ ยถา จ ทีฆวิทสุสอาฆาตา จ พุทธรนตรี สฎุจโยชนมตเตน
 อตตภาเวน อุตตาโน ปตีโต มหานิรเย ปจจติ ยถา จ, ตสส ทฎุจอิกริจิตานี ปยจ กุลสตานี ตสเสว
 สหพยตํ ออุปนนานี มหานิรเย ปจจนตตีฯ

วุตตถเจตํ ภควตา “เสยยถาปี ภิกขเว นพาคารํ วา ตินาคารํ วา อคคิฎฎุโธ ฎฎาการานี
 ทหตี อุลลิตตาวลิตตานี นีวาทานี ฝุสตีคคหานี ปีหิต วาตปานานี เอวเมว โข ภิกขเว ยานีกานิจิ ฎยานี
 ออุปชชนตี, สพพานี พาลโต ออุปชชนตี, โน ปณตตีโต เยเกจิ อูปททวา ออุปชชนตี, โน ปณตตีโต,
 เยเกจิ อุปสคคา...เป.... โน ปณตตีโตฯ อิติ โข ภิกขเว สปปฎฎิกโย พาลโต ออุปฎฎิกโย ปณตตีโต
 สอุปททโว พาลโต ออุปททโว ปณตตีโต, สอุปสคโค พาลโต ออุปสคโค ปณตตีโตตีฯ อปี จ ปูตีมจฉสทีโส
 พาลโต, ปูตีมจฉพทปตต ปุตีสทีโส โหตี ตทุปเสวีฯ ฉททนียตํ ชิคุฉฉนียตถจ อาปชชตี วิญญุนํ วุตตมปี
 เจตํ นารทชาตเกฯ

“ปูตีมจฉํ กุสคเคน, โย นโร อูปนยหตี;
 กุสาปี ปูตี วายนตี, เอวํ พาลูปเสวนา”ตีฯ

อกตตีปณตตีโตจาปี สฎุเกน เทวานมินเทน วเร ทียยมาเน เอวมาห

“พาลํ น ปสเส น สุณ, น จ พาลเลน สัวเส;
 พาลเณนา’ลลาปสลลาปี, น กเร น จ โรจเยฯ
 กีนุ เต อกรํ พาลโต, วท กสสป การณํ;
 เกน กสสป พาลสส, ทสสนํ นาภิกงขสีฯ
 อนยํ นยตี ทุมเมโธ, อธุรายํ นียุชชตี;
 ทุนนโย เสยยโส โหตี, สมมา วุโตต ปกูปตตี;
 วินยํ โส น ชานาตี, สารุ ตสส อทสสน’นตตีฯ

เอวํ พาลทุชชนสัสคควเสเนว สพพานี ฎยุปททวานี ออุปชชนตี, โน ปณตตีเสวนวเสนา
 ติสพพโส สปปุริสา อตีทูลลภาวฯ อิทานีฯ

“ทูลลภยจ มนุสสตตํ, พุทธุปปาโท จ ทูลลโก;
 ทูลลภา ขณสมปตตี, สทธมโม ปรมทูลลโก”ตีฯ

อิมิสสา คาถาย วณณนาทุกโม สมปตโตฯ ตถถ ทูลลภยจ มนุสสตตนตตี มนุสสภาโวปี
 ทูลลภยเวว มนุสสสส ทูลลภภาโว กาณกจฉโปปมาทีหี เวทิตพโพ เอโก กิร กสสโก คงคาตีเร ตีณ
 สัวจฉรานี กสตีวา กิณจิมตตมปี อลภิตวา นงคผลาลํ เทวธา ภินทิตวา คงคายํ ชีปี เตน คงคานทียา
 วาเหน เอโก อุทธี เอโก เหฎฐาตี เอวํ เทว นงคผลาลกา คงคายํ วุชหนตา จิเรน เอโก อุทธี เอโก
 เหฎฐาตี เทว เอกโต หุตวา ปากตีกา ยุชชนตี ตสมี ขณ เวสสสตวสสสทสจจเยน เอกวาริ
 อุมมุชชมาโน กาณกจฉโป อุมมุชชมานกขณ ตสส คีวา ทวินนํ นงคผลาลานมนตเร โหตี อัย กาโล

ทูลโลภัว เออเมว มนุสสตตภาโวปี ทูลโลภैया ตถาหิ มนุสสตตภาวํ อลภิตวาว นิริยเปตอสุรกาย
 ตีรจฉานภูมีสุยเว สัสมปี อุกขิปิตุ อลภนตา เอกพุทธรตรา เทว พุทธรตรา ตโย พุทธรตรา
 จตตารโ พุทธรตรา เอกาสงเขยยวเสน นิริเย ปจจนกสตต่าน คณนปถั วีติวตตา, ตถา เปตอสุรกาย
 ตีรจฉานภูมีสุปี อติขุททเกน อตตภาเวเน ติลพีซสาสปพีซสส จตูปญจฉตตอฏจกกลภาคมตเตเนว
 องคฺลียา ปติฏฺจิตฺตจฺฉานมตเตยเว ภูมิปเทเส นิสินน่าน อติขุททกสตต่าน คณนปถมปี วีติวตตา เตหิ
 คณิตฺตุ อิทิมนตปฺคฺคฺเล จเปตวา อณโณ โภ นาม สกฺขิสสตี เตหิ โมหนธภาเวเน กณฺหสุกฺกปฺกขมปี
 อชานนฺตวา อนเณสุ พุทฺธสเตสุ วา พุทฺธสทสเสสุ วา อูปฺชขมาเนสุปี พุทฺธโรตี สทฺทํ อสุตฺวา วีติวตตา,
 เอวํ มนุสสตตภาโวปี ทูลโลภैया

มนุสสตตภาเว ลภมาเนปี พุทฺธูปฺปาทกาโล อติทูลโลภัว พุทฺธูปฺปาทกาเลปี สมมาทิจฺฉิ
 หุตฺวา กุสลูปฺปตฺติสงฺขาตา ขณสมปตฺติ ทูลลภาว, สทฺธมฺมเทสฺสกาปี ทูลลภตฺตา, ตสฺมิมปี สตี องค
 วิภลภาเวเน สทฺธมฺมสวณฺสกาปี ทูลลภตฺตาตี เอวมาทิจฺฉิภเวททา มนุสสตตภาวาทิกาทิกาทิก ขณสมปตฺติโย
 ทูลลภาทิ เวทิตพพา พุทฺธภา ขณสมปตฺติตี กุสลูปฺปตฺติสงฺขาตา ขณสมปตฺติ ทูลลภैया ตถา หิ
 ปจจนฺตวิสย อรูปอสณฺยสตตตีรจฉานเปตเนรยิกกาเล วา มชฺฉิมเทเสปี จกฺขาทิจองคฺวิกเล วา
 ปริปฺญณองคฺภาเวปี มิฉฉาทิจฺฉิภูตฺตา วา กุสลูปฺปตฺติสงฺขาตา ขณ น โหนตี ปจจนฺตวิสเย หิ ปวตฺตา
 ขนา ปาณาติปาตาทิสอกฺกสทกมฺมปเถยเว รมนตี อภิมนตี, ฉณฺทสภาวา จ เต โหนตี, รตนตฺตย
 คณฺมปี น ชานนฺตี อรูปโนปี ปุคฺคฺลา ปโรโตโฆสฺวิรหิตตฺตา โสตาปตฺติคคฺปฏฺฐิลาภปี เตสํ นตฺถิ,
 พุทฺธทสสนาทีนปี น ลภนฺตี อสณฺยสตตตีรจฉานเปตเนรยิกกาเลสฺ ปน ปเคว ปูริตปารมีนํ สตต่าน
 ปวตฺตณมปี อโพพหาริกํ, สมมาทิจฺฉิภูเต ชายมานาปี จกฺขุวิกเลน พุทฺธสงฺฆรตนานํ อทสสนํ,
 โสตวิกเลน ธรรมสวณฺโตปี หายตี เอพฺมุคฺคาทิกาทิกาทิก กุสลสมาทานา น โหนตี อองคฺสมฺปนฺเนปี
 มิฉฉาทิจฺฉิภาเวเน ทวตฺตีสมหาปูริสทกฺขณอสตีอนุพฺยณฺชนพฺยามปฺปภาปริกฺขิตฺตํ สพฺพชนานํ นยนรสาย
 ตนภุตํ สพฺพญฺญพฺพมปี ทิสฺวา ปสาทโสเมเนน จกฺขุณา โอลเกตพฺพมปี น มณฺยณฺตี มโนปโทสวเสเนว
 ยุคคฺคาหา หุตฺวา ยมกปาฏิหาริยกาลาทีสุ อนเณปี มิฉฉาทิจฺฉิโน มหานิเรย อูปฺชขณฺตี เอวํ
 กุสลูปฺปตฺติขณสมปตฺติปี ทูลลภैया

“ทูลลภยจ มนุสสตตํ, พุทฺธูปฺปาโท จ ทูลโลภ;
 ทูลลภา ขณสมปตฺติ, สทฺธมฺโม ปรมฺทูลโลภ”ตี

อิมิสฺสา คาทาย อตฺถโถ วุตฺเตยเว

อิตฺติ สาคฺรพฺพุตฺติเถรวิโรจิตฺเต สิมฺวิโรชเนน ปกิณฺณกกณฺโฆ นาม ปญฺจโฆ ปริจเฉโท

เอวํ สตฺถุปรินิพฺพานโต วสฺสสจฺเจยเนน ปติฏฺจิตฺเต อีสินา การิตตฺตา ‘อิสินคร’นตี ลทฺธนาเม
 ทวตฺตปาทิจฺฉิภาลานํ นิวาสนฺจฺฉานภฺวเต สิริเชตฺตณฺคร เอราวติยา นทียา ปาริมตีรภฺวเต ปพฺพตฺตานุมหิ
 ปติฏฺจิตฺตสฺส กณฺยจฺฉนรมาหฺวปฺสส ทายกสฺส สตฺวิวมหาธมฺมรณฺโณ กาลे สาสนสฺส ทวิสทสฺสตาธิก
 เอกตีสตีเม วเสสฺ สาสนे ปฏฺฐิตทสฺสทธานํ กุลปฺตต่าน มหาชานิกฺรณฺวเสน วิมตีวินทนียา วุตฺตวจฺฉนํ

สหทยุตติอตถยุตติวเสน สาธุกํ อวิจินิตวา นทिया อุทกุกเขปํ อกตวา อุปสมปทา กम्मสส การิตตดา
 สาสเน ปราชยมาปนเน กุลปุตเต อุปารมภกรณวเสน สีมวิปตติหารโก สีมสมปตติปกาสโก คนโถ
 ปวตตติฯ

เอตตาวตา จ สิริเขตตนครโคจรคาเมน สตวิวมหาราชมราชครูภูเตน มหาเวยยากรณน
 ติปิฏกธเรน'สทฐมมโกวิท'ติ ปากภู นามเธยเยน มหาเถเรน อุปชฌายเ หุตวา ปณณชิปตีนํ นิवास
 ภูเต ปจฉิมชินจกุกสาสนนเว วาสิตถนาจริเยน คณวาจเกน วินยธเรน มหาสามีนา จ, ราชครูนา ติปิฏก
 นาคตเถเรน จ อจาริโย หุตวา เวชชกम्मชงฆเปสนกมมาทิวเสน อนสนํ ปหาย สมนมา อาชีเวน วิสุทธา
 ชีเวหิ สงฆคณเหหิ การกสงฆมา หุตวา สิริเขตตนครสส ทกขิณทิสากาเค ที่ฆปพพตसानุมหิ เอรราวติยา
 นทिया ตีเร วาลิกปุฬิเน สีมมาเปกขาย สห อุทกุกเขปํ กตวา ปวตตตาย อุทกุกเขปสีมาย ทสธา พยณชน
 วิปตตี อกตวา จานารเหน ญตติจตุตเถน กมเมน อุปสมปทาย วิสตีวสเสน สาครพุทธิติ ครูหิ คหิตนาม
 เธยเยน ภิกขุณา รจิต สาสนวิปตติหารโก สีมวิโสธนี นาม คนโถ สมตโตฯ

เอตตาวตา วิภตตา หิ,	สปปเภทปวตติกา;
سیمวิโสธนีเฮสา,	นิปุณา สาธูจินิติตาฯ
สิริเขตตาทิ ปณณชเต,	ปุเร อปรนามเก;
ทกขิณยยทิสากาเค,	อุจจนน กตาลเยฯ
วสนโต ภิกขุ นามน,	สาครพุทธิติ วิสสุโต;
ปุณณ วิสตีวสสมหิ,	คนโถยํ สาธูจินิติตาฯ
มยายํ รจิต คนโถ,	นิฏฐปตโต อนากุโล;
เอวํ ปาณินํ สพเพ,	สีฆํ สีชณนตุ สงกปปาฯ
ยาว พุทโธตินามมปิ	โลกเชฏฐสส ตาทิโน;
ดาว ติฏฐตุ ยํ คนโถ,	สาสเน หารยํ ตมํฯ
อุทธี ยาว ภวคคา จ,	อโธ ยาว อวิจิต;
สมนตา จกุกวาเฟสสุ,	เย สตตวา ปถวีจราชา
เตปิ สพเพ มยา โหนตุ,	สมสมวิปากิโน;
จิริ ชิวตุ โน ราชา,	สาสนสส อุชโชตโกฯ
ทิพพนโต ราชมเมน,	อโรโค สห ถาติภ;
อนน ปุณณกมเมน,	ภเวยยํ ชาติชาติยํฯ
สาสนํ โชตยนโตว,	สกุยปุตตสส สาสเน;
ยทา นสสติ สทฐมโม,	อนธิภูโต มหิตเล;
เทวโลเก ตทา เหสส์,	ตุสสีเต จานมุตตเมตติฯ

سیمวิโสธนี นิฏฐิตาฯ

๓.๒ คัมภีร์สีมาวิโสธนีที่แปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทย

คัมภีร์สีมาวิโสธนี

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

การทำสมาธิให้บริสุทธิ์

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมองค์	สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ทรงเป็นผู้ให้ผู้เลิศ ทรงเป็น	เผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
ทรงประสูติในวนาไพโร	ทรงมีพระรัศมีเปล่งปลั่ง
ดุจดั่งแสงพระอาทิตย์	มีพระปัญญา ทรงเป็นสัตว์
มีลมปราณที่ตรัสรู้ชอบ	โดยพระองค์เองทรงเป็นเทพที่เหนือกว่าทวยเทพ
ข้าพเจ้าขอนอบน้อม	พระธรรมอันประเสริฐ ซึ่งเป็นธรรม
หรือสภาวะอันสงบ ที่หมุนไป	หรือเกิดขึ้นอยู่ทุกเมื่อ ที่สัตว์โลกควร
ได้สดับรับฟังทุกภพทุกชาติ	ที่เป็นภูมิตำนาน
ปราศจากภยันตราย	ที่ช่วยให้หลุดพ้น
ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์	ผู้ประเสริฐ ผู้ที่สัตว์โลกควรได้สดับรับ
ฟังธรรมไปทุกภพทุกชาติ	ผู้ควรแก่การเคารพบูชา
ผู้ที่เฝ้าอรชน	ได้ทำความเคารพบูชาอยู่ทุกเมื่อ
ด้วยเหตุเพียงนี้นั่นเอง	ข้าพเจ้าเมื่อนอบน้อมพระรัตนตรัยใด
ที่ควรแก่การนอบน้อม	โดยส่วนเดียว ขอให้ได้รับความเจริญ
ด้วยบุญอันมีค่ามหาศาล	ด้วยอานุภาพ
แห่งพระรัตนตรัยนั้น	ขอข้าพเจ้าจงปราศจากอันตราย
เมื่อวินัยยังดำรงคงอยู่	ศาสนาก็จะดำรงอยู่
เมื่อวินัยเสื่อมถอย	ศาสนาก็จะเสื่อมถอยเช่นกัน
เพราะฉะนั้น วินัยที่รุ่งโรจน์	โชติช่วงในบัดนี้ ก็จะทำให้ศาสนา
เจริญรุ่งเรืองไปด้วย ข้าพเจ้า	จะทำลายวาทะที่แบ่งเป็นสองฝั่งสองฝ่ายแล้ว
ทำให้รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน	จะไม่ส่งจิตที่เป็นการยกตนข่มท่าน
ไปในสิ่งเหล่านั้น	เพื่อความเจริญด้วยดีแห่งพระศาสนาฯ
แม้หากข้าพเจ้าจะฟังมี	ความคิดเช่นนี้ ความดำริอันหยาบช้า
ก็จะฟังมี ข้าพเจ้าจะมี	ความกลัวแล้วมอดไหม้ในนรก
เพราะเหตุแห่ง	อหังการที่ต่ำช้า

บัดนี้ ข้าพเจ้ามีสติและอาการะ เมื่อปรารถนาสิ่งที่ไม่ทำได้ง่ายโดยแท้
เพื่อพระศาสนาจะรวบรวมไว้ เพื่อความบริสุทธิ์
แห่งพระสัทธรรม ไปตลอดกาลนาน
ครั้นได้บรรพชาที่ได้แสนยาก เหลือเกินในพระศาสนาของพระชินเจ้า
จึงทำการรวบรวมวาทะ อันประเสริฐของพระสัมพุทธเจ้า
ที่แบ่งเป็นสองฝั่งสองฝ่าย ให้รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน
ข้าพเจ้าจักทำการเก็บรักษา ไว้อย่างดีซึ่งคัมภีร์ชื่อสีมาวิโสณีนี
ที่มีการรวบรวมไว้ด้วยคัมภีร์ ต่าง ๆ นานา เหล่าท่านผู้เชี่ยวชาญ
ด้านบทกวีก็จะช่วยข้าพเจ้า เก็บรักษาไว้อย่างดีเช่นกัน
จะหมั่นศึกษาให้เข้าใจซาบซึ้ง ซึ่งพระบาลี อรรถกถา
มาติกา บทภาชนีย์ นั้นทั้งหมด
จะทำการรวบรวมทั้งหมด ในคัมภีร์อัตตโนมติ ฎีกา คัมภีร์ฐาท
วินิจฉยมติ แม้ในมาติกา และอรรถกถาเข้าไว้ด้วยกัน
การพรรณานี้ที่เป็นไปแล้ว ก็จะทำให้ผู้ที่มีความสนใจ
เอาใจใส่ มีความชำนาญเกิดความยินดี
เพราะการเสด็จอุบัติ ของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก
การบรรพชาและอุปสมบท ยิ่งหาได้ยากกว่านั้น
สมดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าหาได้ยากในโลก
แม้การฟังธรรมก็อย่างนั้น พระสงฆ์หาได้ยากในโลก
สัตบุรุษทั้งหลายหาได้ยาก ความเป็นมนุษย์หาได้ยาก
การเสด็จอุบัติ ของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก
ขณะสมบัติหาได้ยาก พระสัทธรรมหาได้ยากยิ่งกว่า

๓.๒.๑ คัมภีร์สีมาวิโสณีนีที่แปลเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์

๑. อุปสัมปทา กัณฑ์

อนึ่ง ด้วยถ้อยคำที่ปฏิสังขตด้วยพุทธคุณที่ดำรงอยู่ในฐานะนี้ ความร่าเริงยินดีแห่งจิตของ
เหล่าสาวก และความที่ปรารถนาจะไม่เป็นเพียงถ้อยคำที่น้อยนิดหาค่ามิได้ จะพึงมี และเมื่อความที่
ถ้อยคำไม่เป็นสิ่งด้อยค่าหาประโยชน์มิได้สำเร็จแล้ว เหล่าสาวกก็จักสำคัญสิ่งสมควรจะได้ สดับรับฟัง
เพราะฉะนั้น พวกเราจักพรรณนาพระพุทธคุณ ได้ยินมาว่า พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลายทรงล่วง
วิถีเกินที่จะคณานับได้ เมื่อพระองค์ผู้ทรงรวบรวมทุกอย่างด้วยอำนาจอวิหะคือวาจา ตั้งแต่
เสวยพระชาติเป็นกัณฐกวนะเป็นต้นไปจนถึงเป็นพระมัชฌิมที่ปึงกร ด้วยอำนาจอวิหะคือกายและ

วาทจาตั้งแต่เบื้องพระยุคลบาทของพระมัชฌิมทีปังกร ด้วยอำนาจการตั้งปณิธานไว้ในใจเริ่มตั้งแต่เป็นพรหม เทพและพระพุทธรเจ้าเป็นต้นจนถึงพระศากยโคดมแต่ครั้งก่อน พระเศียรของพระสัพพัญญุโพธิสัตว์ผู้ทรงบำเพ็ญบารมีมาตลอด ๒๐ อสงไขย ตั้งแต่เมื่อตภาพเป็นพระเวสสันดร ผู้ทรงตัดพระเศียรที่ประดับประดาแล้วพระราชทานให้ก็เพื่อประโยชน์แก่พระสัพพัญญุตญาณโดยแท้ ยิ่งมากกว่าแม้ว่าเตาของชาวชมพูทวีป นัยน์ตาของพระองค์ที่ทรงควักลูกนัยน์ตาที่หยอดดีแล้วพระราชทานให้ ยิ่งมากกว่าแม้ว่าหม้อตาวบนท้องฟ้าในวันที่อากาศแจ่มใส พระมังสะของพระองค์ผู้ทรงเนียนขึ้นเนื้อในหทัยหรือพระพาหุข้างขวาแล้วพระราชทานให้ ยิ่งมากกว่าแม้ว่าขุนเขาสิเนรุที่มีขนาด ๑๘๖,๐๐๐ นหุต พระโลหิตของพระองค์ผู้ทรงถลกหนังเอาพระโลหิตออกมาพระราชทานให้ ยิ่งมากกว่าแม้ว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ และเมื่อพระองค์ทรงพระราชทานภรรยาชื่อ นางมัทรี และบุตรคือ ขาสีและกัณหา เพื่อให้เป็นทาสของคนอื่น เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีด้วยอาการอย่างนี้อยู่นั้นแล

สิ่งที่พระองค์ทรงดำรงนับได้ ๗ อย่าง   สิ่งที่พระองค์ตรัสนับได้ ๙ อย่าง
 กายและวาจา นับได้ ๔ พระองค์   จึงทรงบรรลุความเป็นพระพุทธรเจ้า

เมื่อทรงเป็นอสูรโดยนัยที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องชาติตตทกิสโตตตทกียา ดำริถึงความเป็นพระพุทธรเจ้าอยู่นั้นแล ก็ล่วงไป ๗ อสงไขย มิได้เป็นอสูรที่ยิ่งใหญ่ มีเพียงแค่ว่าจาเท่านั้น ก็ล่วงไป ๙ อสงไขย เมื่อเป็นอสูรที่ยิ่งใหญ่ บำเพ็ญด้วยอำนาจอภัยคือกายและวาจา ก็ล่วงไป ๔ อสงไขย ๔ อสงไขยเหล่านี้พึงทราบตั้งแต่เบื้องพระยุคลบาทของพระพุทธรเจ้าพระนามว่าทีปังกร อนึ่ง พึงทราบว่าทรงบำเพ็ญอัมมัตตบารมีให้บริบูรณ์แล้วในที่สุดแห่งแสนกัป อนึ่งพระองค์ทรงถวายมหาทาน ๗ ที่โดยอัทธภาพแห่งพระเวสสันดร ทรงให้แผ่นดินไหวถึง ๗ ครั้ง เสด็จไปยังวังกบรพต พระราชทานบุตรทั้งสองที่เป็นเหมือนกับแก้วตาดวงใจเพื่อให้เป็นทานของพรหมณ์ ในวันที่สองทรงพระราชทานภรรยาชื่อ มัทรีที่สมอบด้วยพระองค์แก่ท้าวสักกเทวราชที่ทรงเสด็จมาด้วยเพศแห่งพรหมณ์ ทรงบำเพ็ญบุญนับไม่ถ้วนในภพนั้น แล้วเสด็จไปยังดุสิตบุรีจากภพนั้น ดำรงอยู่ในดุสิตบุรีนั้นตราบชั่วอายุอันเทวดาผู้วิเศษผู้มาจากหมื่นจักรวาลเชื้อเชิญว่า

ข้ามมหาวิรเทพ ได้เวลา   ที่พระองค์จะเสด็จข้ามพ้นทวยเทพ
 และพรหม เสด็จอุปบัติ   ในพระกรรมมารดา ตรัสรู้อมตบท

ทรงตรวจดูมหาวิโลกนะ ๕ อย่างเหล่านี้ คือ กาล เทศ ทวีป กุล มาตา หรือ เวลา (ถูกหรือผิด) ทวีป ประเทศ ครอบครัว (หรือตระกูล) และมารดา (ในอนาคต) ของตน แล้วทรงจุดจากดุสิตบุรี ทรงสดับการจัดงานแต่งงานของเหล่าพระโอรสของพระเจ้าโอกกากราชผู้เกิดในวงศ์ที่ได้รับการสมมติกันอย่างยิ่งใหญ่กับบรรดาน้องสาวนั่นเอง เพราะกลัวว่าจะถูกตัดขาดด้านศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตามพระดำรัสที่พระเจ้าโอกกากราชตรัสว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เหล่าราชกุมารล้วนเป็นศากยะหนอ ให้เป็นนิมิตที่เป็นไปแล้ว บังเกิดในพระกรรมของพระนางสิริมหามายาพระอัครมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนมหาราชผู้เป็นไปภายในเหล่าพระราชชาติได้พระนามว่า ศากยะ พอล่วงไปได้สิบเดือน ทรง

เสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดาในสวนลุมพินี ท่ามกลางระหว่างเมืองเทวทหะและเมืองกิลพัสดุ์ ในขณะที่ประสูตินั้นเองทรงพระราชดำเนินไปได้ ๗ ก้าว มุ่งพระพักตร์ไปด้านทิศเหนือ ทรงเปล่งอัมมภิวาจา ให้พระราชบิดากราบไหว้ ทรงเสวยสิริราชสมบัติในเวลาทีทรงมีพระชันษาได้ ๑๖ ตามลำดับ ทรงเสด็จออกในวันที่พระราหุลกุมารประสูติ ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาอยู่ ๖ ปี จึงได้บรรลุประอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ทรงบันดาลให้ฝนคืออัมมรัตนะโปรยปรายแก่เทวดาและมนุษย์ตลอด ๔๕ ปี ประหนึ่งว่าโปรยพวงดอกไม้คือรัตนะ เมื่อพระผู้มีพระภาคผู้เป็นที่พึ่งของชาวโลก ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเริ่มตั้งแต่ทรงประกาศพระธรรมจักร จนกระทั่งโปรดสุภทัตตปริพาชกแล้วเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

ในเวลาใกล้รุ่งวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ระหว่างคูไม้สาละในศาลาโนทยานอันเป็นที่เสด็จประพาสของพวกเจ้ามัลละ เขตเมืองกุสินารา บรรดาภิกษุ ๗ แสนรูปที่ประชุมกัน ณ สถานที่เสด็จปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหากัสสปะผู้เป็นพระเถระในสงฆ์ เมื่อหวนระลึกถึงคำที่ภิกษุผู้บวชตอนแก่ ชื่อสุภทัตตะกล่าวไว้ เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานได้ ๗ วันว่า พอที่เถิด พวกท่านอย่าเศร้าโศก อย่าคร่ำครวญเลย พวกเรารอดพ้นดีแล้วจากพระมหาสมณะรูปนั้น ที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชพวกเรายู่ว่า สิ่งนี้ควรแก่พวกเรา สิ่งนี้ไม่ควรแก่พวกเรา บัดนี้ พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จักทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่ทำสิ่งนั้น จึงทำการสังคายนาพระธรรม เมื่อพระธรรมวินัยบริสุทธ์แล้ว ล่วงไปได้ ๑๐๐ ปีหลังจากนั้น เห็นพวกวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีกำหนดวัตร ๑๐ ประการ แล้วทำความวิบัติให้เกิดแก่พระศาสนา อันท่านพระยสเถระกาทถบุตรให้เกิดความอุตสาหะ จึงทำการสังคายนาครั้งที่ ๒ หลังจากนั้นในปีที่ ๑๘ ถัดจากปีที่พระตถาคตปรินิพพานได้ ๒๐๐ ปี พระราชาพระนามว่าอัมมาโสกราชได้รับการอภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดินบนพื้นชมพูทวีปทั้งสิ้น ทรงให้ลาภและสักการะจำนวนมากเป็นไปในพระพุทธศาสนา พวกเดียรถีย์ที่เสื่อมจากลาภและสักการะ เมื่อไม่ได้แม้กระทั่งของจะบริโภคและเครื่องนุ่มห่ม ปรารถนาลาภและสักการะ จึงพากันบวชในศาสนา แล้วแสดงทิวฐิของตน ๆ แล้วให้ความเดือดร้อนวุ่นวายและมลทินเป็นไปในพระศาสนา ครั้งนั้น ในปีที่ ๑๗ หลังจากที่พระเจ้าอัมมาโสกราชได้รับการอภิเษกแล้ว พระสังฆเถระชื่อว่าโมคคัลลบุตรติสสะได้พาภิกษุ ๑ พันรูป ในจำนวนภิกษุ ๖ ล้านรูป ช่มแปรปวาท (การโต้เถียงกับผู้อื่น, การขัดกันในการสอน) ในวันมหาปวารณา แสดงกถาวัตรูปกรณ์ (หรือกถาวัตรูป ในพระอภิธรรมปิฎก) แล้วทำการสังคายนาพระธรรมครั้งที่ ๓ เมื่อพระพุทธพจน์พร้อมด้วยอรรถกถายังคงดำรงอยู่ในพระธรรมวินัยอันบริสุทธ์นั้นแล จึงยึดเอาความกระจำงแห่งอรรถในบาลีและอรรถกถา แล้วทำให้คัมภีร์ต่าง ๆ มีความพิเศษด้วยอำนาจมติของตน ในบรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุบางพวกยึดถือเอาความกระจำงแห่งอรรถด้วยอำนาจอัตโนมติแล้วทำการปฏิรูปให้เหมาะสมแก่เหตุการณ์ กำหนดเอาสาระจากถ้อยคำที่ท่านกล่าวไว้แล้ว แก่พระสูตร สุตตานุโลมและอาจริยวาท ไม่เทียบเคียงอรรถกถาในพระบาลี พระบาลีในอรรถกถา สारัตถทีปนีที่ตรงกันข้ามกับพระบาลีนั้น และคัมภีร์พิเศษอื่น ๆ ไม่คำนึงถึงเบื้องต้นและเบื้องปลายแม้ในอัตโนมติ ยึดมั่น

อยู่แค่เพียงต้องการจะประกาศวาทะเท่านั้น แม้เมื่อควรจะต้องอยู่ในความเป็นผู้นำเคารพ ก็ไม่ตั้งอยู่ ไม่ทำอุทกทุกเขปสีมาในแม่น้ำ ยังคงทำต่อไป ด้วยอาการอย่างนี้ ในพระศาสนาจึงแตกเป็นสองฝักสองฝ่าย อนึ่ง การแตกทำลายกันนี้มีกำลังมากกว่าร้อยเท่า พันเท่า แม้ว่าการทำลายในโกสัมพีกังคชนธกะ เพราะเป็นเหตุวิบัติแห่งพระศาสนา

จริงดังนั้น การแตกทำลายกันนี้หาได้มีเฉพาะแก่เหล่าภิกษุในมนุษยโลกเท่านั้นไม่ เหล่าอารักษ์เทวดาก็ด้วย เหล่าภูมมเทวดาที่เป็นสหายของอารักษ์เทวดาเหล่านั้นก็ด้วย เหล่ารุกขเทวดาที่เป็นสหายของอารักษ์เทวดาเหล่านั้นก็ด้วย เหล่าอากาศัญญูเทวดาที่เป็นสหายของรุกขเทวดาเหล่านั้นก็ด้วย เหล่าจาตุมาหาราชิกเทวดาที่เป็นสหายของอากาศัญญูเทวดาเหล่านั้นก็ด้วย เหล่าดาวตึงสเทวดาที่เป็นสหายของจาตุมาหาราชิกเทวดาเหล่านั้นก็ด้วย เหล่าเทวดาชั้นฉกามาจรที่เป็นสหายของดาวตึงสเทวดาเหล่านั้นก็ด้วย เหล่าพรหมปารีสัชชะที่เป็นมิตรของเทวดาชั้นฉกามาจรเหล่านั้นก็ด้วย ฉะนั้น เทวดาและมนุษย์ที่เป็นปุถุชนทั้งหมด ยกเว้นอริยบุคคลชั้นอนิฎฐพรหมโลก จึงแตกแยกกัน ด้วยอาการอย่างนี้ เพราะเทวดาเหล่านั้นแตกแยกกัน จึงประสบบาปอย่างมหันต์ เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจักรวบรวมอรรถกถาในพระบาลีและพระบาลีในอรรถกถา แล้วทำคัมภีร์วิเสสต่าง ๆ เหล่านี้ ๆ รวมเข้าไว้ด้วยกัน ทำการรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน เหมือนรวมน้ำในแม่น้ำยมุนาเข้ากับน้ำในแม่น้ำคงคก ฉะนั้น แล้วจักแต่งคัมภีร์ชื่อสิมวิโสธนี ขอบำเพ็ญทั้งหลายที่เป็นสวากของพระธรรมราชา จงตั้งใจสดับรับฟังและใส่ใจคัมภีร์นั้นให้ดีด้วยเถิด

ในเรื่องนั้น การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก เวลาที่เสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าก็หาได้ยาก จริงดังนั้น ในเวลาที่พระพุทธเจ้ายังไม่ได้เสด็จอุบัติ เพราะไม่ทันได้สดับแม้เสียงว่าพระพุทธเจ้า ก็ล่วงเลยไปสู่การคำนวณ(เวลา) (ระยะเวลา) ของกัปทั้งหลายที่ล่วงผ่านไปแล้ว การที่เหตุแห่งพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ท่านกล่าวไว้แล้วโดยแท้ในหนหลัง

โต ปัจจัย ในคำว่า ตโต ปพพชชา จ อุปสมบทา จ นี้ ใช้ในความหมายว่าไม่สลักสำคัญอะไร หรือในความหมายว่าเป็นปัญจมยะ อธิบายว่า เพราะการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก การบรรพชาและอุปสมบทยังหาได้ยากไปกว่านั้น เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า แม้สิ่งที่มีค่าน้อยที่เป็นเหตุกระทำร่วมกันกับสิ่งที่มีค่ามากนั้น กลับมีค่ามากมาย หาได้ยากเหลือเกิน เพราะได้สิ่งที่ไม่ควรได้ที่มีค่ามากบางอย่างนั่นเองในโลก ฉันทโต ท่านก็กล่าวไว้ว่า แม้การบรรพชาที่เหมาะสมแก่การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้านั้นก็หาได้ยาก เพราะอาศัยการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าที่หาได้ยากอย่างยิ่ง ฉันทันนั้นเหมือนกัน เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อน้ำเต็มเปี่ยมโดยภาวะเป็นระลอกคลื่นน้ำที่ทรงตัวอยู่ได้เจ็ดวันเป็นต้นเหนือแม่น้ำ ใคร ๆ ไม่สามารถที่จะดำผ่านลงไปในที่บางแห่งในภายใต้ได้เลย ฐานะนี้เองจึงหาได้ยาก ฉันทโต ท่านก็กล่าวไว้ว่า การบรรพชาและอุปสมบทที่เหมาะสมแก่เหตุความเป็นพระพุทธเจ้านั้น ก็หาได้ยาก หาได้ยาก เพราะความที่เหตุแห่งพระพุทธเจ้าหาได้ยาก ฉันทันนั้นเหมือนกัน เมื่อว่าโดยประการอื่น ภาวะแห่งการบรรพชาและอุปสมบทนั้นแล น่าจะประเสริฐแม้กว่า

ความเป็นพระพุทธเจ้า อีกอย่างหนึ่ง พึงเห็นว่าท่านกล่าวไว้อย่างนี้ แม้ด้วยอำนาจเข้าไปเทียบเคียงกับ เหตุการณ์ ในคำว่า เสมหะ (เสลข) เป็นก้อนกลม ท่านกล่าวไว้ว่า จริงดังนั้น เสมหะหนาขึ้นเพราะ การดื่ม น้ำหวานเป็นปัจจัย จนแม้เมื่อควรจะกล่าวว่า เสมหะหนาขึ้นเพราะของหวานหรือน้ำตาล ก็ เพิ่มเสมหะที่เป็นผล ในน้ำตาลหรือน้ำหวานที่เป็นเหตุขึ้นแล้วกล่าวว่า เสมหะเป็นก้อนกลม ฉนั้นใด เมื่อการเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าหาได้ยาก เพราะเหตุแห่งความเป็นพระพุทธเจ้าทำได้ยาก แม้การ บรรพชาที่เหมาะสมแก่การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้านั้น ท่านก็กล่าวว่า การบรรพชาหาได้ยาก เพราะเพิ่มการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าที่เป็นมูลเหตุแห่งการบรรพชานั้นเข้าไป ฉนั้นนั้น แม้ในเวลา ที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติ การได้พบพระพุทธเจ้าหาได้ยากโดยแท้ คงไม่ต้องกล่าวถึงเวลาที่ พระพุทธเจ้ายังมีได้เสด็จอุบัติ จริงดังนั้น ก็บรรดาสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในภูมิแห่งมิลักขะ อรูปภูมิ อสัณณสัตว์ สัตว์นรก เปรต และสัตว์ดิรัจฉาน ถึงจะเกิดในมัชฌิมประเทศก็ยังคงเป็นมิถิชาทิภูฏี หรือ แม้จะเกิดในตระกูลสัมมาทิภูฏี มีอวัยวะพิการโดยมีตาบอดหูหนวก ย่อมไม่ควรที่จะได้พบ พระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าจัดว่าเป็นขณะที่ ๙ ในขณะทั้งปวง แม้การได้พบก็จะเป็นเพียงแค่นี้ ได้ พบเห็นเท่านั้น ก็บรรดาพญาครุฑและนาคเป็นต้น ก็จะไม่มีส่วนแห่งมรรคผลในภพนั้น อนึ่ง สัตว์ เหล่านี้ คือ

สัตว์ที่เกิดในปัจฉิมตชนบท อรูปสัตว์ สัตว์ที่มีอวัยวะพิการ อสัณณสัตว์
 สัตว์ที่เป็นมิถิชาทิภูฏี สัตว์ดิรัจฉาน เปรต และสัตว์นรก ท่านกล่าวไว้ ๘ ขณะ
 แต่เมื่อรวมกับพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
 การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้า จัดเป็น ๑ ขณะ ท่านจึงกล่าวว่า ขณะที่ ๙

อนึ่ง ในคำว่า ปพพชชา นี้ ถึงแม้จะกล่าวไว้โดยทั่วไป ท่านก็ประสงค์เอาเฉพาะเหล่า สามเณรเท่านั้น เพราะท่านกล่าวคำว่า อุปสมปทา ไว้ต่างหาก ก็ ธรรมดาว่าสามเณรทั้งหลายย่อม ดำรงอยู่ในภูมิแห่งสามเณร ด้วยอำนาจความบริสุทธิ์ทั้งสองฝ่าย เพราะเปล่งวาจาสามครั้ง ด้วยคำว่า พุทธิ สรณิ คจฉามิ เป็นต้น ส่วนศีล ๑๐ ก็เป็นเพียงสิกขาบทของสามเณรเหล่านั้นเท่านั้น เมื่อไม่ สามารถจะกล่าวศีล ๑๐ เหล่านั้นด้วยอำนาจพระบาลีได้ แม้จะบอกเพียงว่า เธอจงประพฤติสมทาน สิกขาบทนี้ ก็ใช้ได้เหมือนกัน ในเรื่องนี้ไม่มีอะไรที่ควรจะกล่าว แท้จริง ชื่อว่าอุปสมปทานี้มี ๘ อย่าง ได้แก่ ๑.เอหิภิกขุอุปสัมปทา ๒.สรณคมนุสสัมปทา ๓. โอวาทปฏิกคหณุปสัมปทา ๔. ปัญหพยากรณูป สัมปทา ๕. ครุธัมมปฏิกคหณุปสัมปทา ๖. ทูเตนุปสัมปทา ๗. อัญญาจิกุปสัมปทา ๘. ญัตติ จตุตถกัมมุปสัมปทา

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยแห่งความเป็นเอหิภิกขุ ทรง ยื่นพระหัตถ์ขวามือพระฉวีวรรณดังทองคำ ออกจากภายในผ้าบังสุกุลที่ย้อมแล้ว ทรงเปล่งพระ สุธเสียงก็ก้องดุจเสียงพรหม ตรัสว่า เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่ง ทุกข์โดยชอบเถิด เพศศฤกษ์ของบุคคลนั้นย่อมอันตรธานไปพร้อมด้วยพระดำรัส (มี) บรรพชาและ

อุปสมบทปรากฏขึ้นมาแทน เขาโกนผมนุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสี นุ่งผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง พาดบาผืนหนึ่ง มีบาตรดินสีดั่งดอกอุบลเขียวคล่องไว้ที่จะงอบ่าข้างซ้าย มีบริวาร ๘ ที่ท่านระบุไว้ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้ประกอบความเพียร มีบริวาร ๘ อย่าง
 ได้แก่ ไตรจีวร บาตร มีด เข็ม ประคดเอว และผ้ากรองน้ำ
 สำรวมในสรีระ มีอิริยาบถ เรียบร้อยดุจพระเถระมีพรรษา ๖๐
 มีพระพุทธรูปเป็นพระอาจารย์ เป็นพระอุปชฌาย์ ยืนไหว้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จริงทีเดียว ในปฐมโพธิกาล พระผู้มีพระภาคได้ประทานอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาเท่านั้น ภิกษุผู้อุปสมบทด้วยวิธีนี้ มี ๑,๓๔๑ รูป ได้แก่ พระเถระเบญจวัคคีย์ ๕ รูป พระยสกุลบุตร พระสหายบริวารของพระยสอีก ๕๔ รูป พระภัททวัคคีย์ ๓๐ รูป พระปุราณชฎิล ๑,๐๐๐ รูป พระปริพาชก ๒๕๐ รูป กับพระอัครสาวกอีก ๒ รูป พระองค์ลีมาลเถระอีก ๑ รูป สมดังที่พระอรรถกถาจารย์ กล่าวไว้ในอรรถกถาว่า

ภิกษุ ๑,๓๔๐ รูป และพระเถระผู้มีปัญญาอีก ๑ รูป
 ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ

ใช้แต่เท่านั้นก็หาไม่ ยังมีบุคคลอื่นอีกเป็นจำนวนมาก ได้แก่ เสดลพราหมณ์ผู้มีบริวาร ๓๐๐ คน พระมหากัปปิยะผู้มีบริวาร ๑ พันคน กุลบุตรชาวกรุงกบิลพัสดุ์ ๑ หมื่นคน พวกปารายณิกพราหมณ์ ๑๖,๐๐๐ คน เป็นต้น ภิกษุเหล่านั้นพระอรรถกถาจารย์มิได้กล่าวไว้ เพราะมิได้แสดงไว้ในพระบาลีวินัยปิฎก ภิกษุเหล่านี้ ท่านกล่าวไว้เพราะแสดงไว้ในพระบาลีวินัยปิฎกนั้น จึงสรุปว่า

ภิกษุ ๒๗,๓๐๐ รูป ทั้งหมดนี้ กล่าวได้ว่าล้วนเป็นเอหิภิกขุ
 เมื่อรวมทั้งหมดจึงมีภิกษุ ๒๘,๖๔๑ รูป อนึ่ง ชื่อว่าปฐมโพธิ์
 ใช้เวลา ๒๐ ปี

ด้วยว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไป ทรงให้พราหมณ์ ๑๘ โภกิตม่อมธรรม แล้วเสด็จจำพรรษาแรก ในพรรษาที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ ทรงเสด็จจำพรรษาในเวฬุวันวิหารในเมืองราชคฤห์ จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาที่ ๑ ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี ในวันเพ็ญเดือนอาสาหะ เสด็จถึงเมืองราชคฤห์ในคืนพระจันทร์เพ็ญในฤดูใบไม้ผลิ ในเดือนอันเริ่มฤดูใบไม้ผลิ ทรงเสด็จจำพรรษาเพียงเดือนเดียวในพระวิหารเวฬุวันที่พระเจ้าพิมพิสารทรงให้สร้างถวาย มีพระชัชวาล ๒ หมื่นรูปแวดล้อม เสด็จไปยังเมืองกบิลพัสดุ์ในเดือนจัตมา (เดือนแรกของปี ในทางจันทรคติ) อยู่ในระหว่าง มีนาคม-เมษายน), แต่เดิมเป็นชื่อของดวงหมู่หนึ่งใกล้ดาวไถ (ในราศีกันย์) ทรงโปรดฐีสีฝุ่นลงบนกระหม่อมของพระราชาทิ้งหลายที่ปฏิบัติติดต่อกันในท่ามกลางหมู่พระญาติจำนวน ๘ หมื่น ให้พระราชเหล่านั้นถวายบังคมแล้วให้ฝนโบกขรพรรษตกลงมา ทรงตรัสเวสสันดรชาดกแก่หมู่พระญาติจำนวน ๘ หมื่น เพราะอาศัยเหตุนี้ และตรัสจันทกนินรีชาดก เพราะอาศัยมารดาพระราชกุล ให้พระราชบิดาดำรงอยู่ในอนาคามีผล เสด็จกลับมายัง

กรุงราชคฤห์ดั้งเดิมแล้วประทับจำพรรษา เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ในพรรษาที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ ทรงเสด็จจำพรรษาในพระเวฬุวันวิหาร ในเมืองราชคฤห์ ส่วนในพรรษาที่ ๕ เสด็จจำพรรษาเดียวในเมืองเวสาลี ในพรรษาที่ ๖ เสด็จจำพรรษาเดียว ณ มกุฬบรรพต อีกอย่างหนึ่ง ท่านพระปุลณะก็อยู่ในเมืองเวสาลีนั้น ในเรื่องนั้น มีเรื่องเล่ามาโดยลำดับดังต่อไปนี้

ได้ยินมาว่า ในหมู่บ้านนักค้าขายหมู่บ้านหนึ่งในแคว้นสุนาปรันตะ มีพี่น้องชาย ๒ คน ในบรรดาพี่น้องชายทั้ง ๒ คนนั้น บางคราวพี่ชายพาเกวียน ๕๐๐ เล่มไปยังชนบทแล้วนำสินค้ากลับมา บางคราวก็น้องชาย แต่มาตอนนี้พี่ชายคนโตให้น้องชายอยู่บ้าน แล้วพาเกวียน ๕๐๐ เล่มเที่ยวเดินทางไปยังชนบท ถึงเมืองสาวัตถีโดยลำดับ พักเกวียน ๕๐๐ เล่มไว้ไม่ไกลพระวิหารเชตวัน บริโภคอาหารเช้าแล้ว แวะล้อมไปด้วยบริวารชน นั่งพักอยู่ในที่ที่สุขสบาย ก็สมัยนั้น ชาวเมืองสาวัตถีบริโภคอาหารเช้าแล้วก็พากันอธิษฐานองค์อุโบสถ พากันนุ่งห่มเรียบร้อย มือถือของหอมและดอกไม้เป็นต้น พากันน้อม โนม และโอนเสียงไปหาอยู่ที่ที่พระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ ที่มีพระธรรม และที่มีพระสงฆ์ พากันออกด้านประตูทิศขวา แล้วเดินทางไปยังพระวิหารเชตวัน พี่ชายคนโตนั้นเห็นชาวเมืองสาวัตถีเหล่านั้นแล้วก็ถามคน ๆ หนึ่งว่า พวกชาวเมืองเหล่านี้จะไปไหนกัน เขาตอบว่า นี่ท่าน ท่านไม่รู้หรือ หรือ ชื่อว่าพระรัตนตรัยคือพระพุทธรูปเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์อุบัติขึ้นแล้วในโลก ด้วยเหตุนี้เองมหาชนจึงพากันไปเพื่อฟังธรรมกถาในสำนักของพระศาสดา คำว่า พระพุทธรูปเจ้า ได้เชือดเฉือนผิวหนังเป็นต้นของพี่ชายคนโตนั้นแล้วมาจรดอยู่ที่เยื่อในกระดูก ที่นั่น พี่ชายคนโตนั้นที่แวดล้อมด้วยบริวารชนของตน จึงเดินทางไปยังพระวิหารพร้อมกับบริวารชนนั้น เมื่อพระศาสดาทรงแสดงธรรมอยู่ด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะ ยืนอยู่ ณ ท้ายสุดของบริษัท สดับธรรมแล้วก็ให้จิตบังเกิดขึ้นในการบรรพชา ที่นั่นเมื่อพระศาสดาทรงทราบเวลาแล้วให้พาบริวารออกไป พี่ชายคนโตนั้น จึงเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระศาสดา อาราธนานิมนต์เพื่อให้ฉันในวันรุ่งขึ้น ในวันที่สองให้สร้างมณฑปถวาย ให้ปูลาดอาสนะ แล้วถวายมหาทานแก่พระสงฆ์อันมีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข ในเวลาเสร็จกิจ พระผู้มีพระภาคทรงกระทำอนุโมทนาแล้วเสด็จหลีกไป เขาบริโภคอาหารเช้าแล้วก็อธิษฐานองค์อุโบสถ ให้เรียกคนดูแลทรัพย์สินมาแล้วบอกเรื่องทั้งหมดว่า เราสละทรัพย์สินส่วนนี้ แต่ส่วนนี้ยังไม่สละ แล้วมอบทั้งหมดให้ด้วยกล่าวว่า ท่านจงมอบทรัพย์สมบัตินี้ให้แก่พี่น้องชายของเรา แล้วบวชในสำนักของพระศาสดา ได้เป็นผู้มุ่งมั่นเพื่อพระกัมมัฏฐาน ลำดับนั้น เมื่อภิกษุอันมนสิการกัมมัฏฐานอยู่ กัมมัฏฐานก็ไม่ปรากฏ ที่นั่นภิกษุนั้นก็คิดว่า ชนบทนี้ไม่สบายสำหรับเรา ทางที่ดีเราควรจะเรียนกัมมัฏฐานในสำนักของพระศาสดาแล้วจึงค่อยเดินทางไปยังสถานที่แห่งเดิมของตนนั่นเอง

ลำดับนั้น ภิกษุนั้นก็เที่ยวบิณฑบาตในเวลาเช้า ในเวลาเย็นออกจากที่หลีกเล่น แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลให้พระองค์ตรัสบอกกัมมัฏฐาน พระศาสดาทรงบันลือสีหนาทแล้วเสด็จหลีกไป ลำดับนั้นเอง ท่านพระปุลณะเดินทางถึงแคว้นสุนาปรันตะ เข้าไปยังสัมมตบรรพต แล้วเข้าไปบิณฑบาตยังหมู่บ้านพ่อค้า เมื่อนั้น น้องชายจึงพาท่านปุลณะไปยังเรือนของตนแล้วถวายอาหาร

แล้วกล่าวว่า ท่าน ขอท่านอย่าได้เดินทางไปที่อื่นเลย จงอยู่เสียที่นี่เถอะ แล้วให้ท่านรับปากว่าจะอยู่ ต่อมาท่านปุลณณะได้เดินทางไปยังสมุทคีรีวิหาร คลื่นสมุทรในสมุทคีรีวิหารนั้นพัดลอยมาซัดที่แผ่นดินที่แข็งแกร่งประดุจดังแผ่นเหล็กแล้วทำให้เกิดเสียงดังมหาศาล พระเถระกำลังมนสิการกัมมัฏฐานอยู่ คิดว่า ไม่มีความผาสุกเอาเสียเลย จึงอธิษฐานทำให้สมุทรปราศจากเสียง ที่สมุทคีรีวิหารนั้น ฝูงนกได้รวมตัวจับฝูงกันขึ้น ส่งเสียงรบกวนทั้งกลางคืนและกลางวัน พระเถระคิดว่า สถานที่นี้ไม่ผาสุก จึงเดินทางไปยังมกุฬารามวิหาร อารามนั้นอยู่ไม่ไกลนัก ไกล่ไกล่จากหมู่บ้านพ่อค้า เพียบพร้อมด้วยการสัญจรไปมา เงียบสงบปราศจากเสียงรบกวน พระเถระคิดว่า สถานที่นี้ผาสุก จึงให้สร้างสถานที่จงกรมเป็นต้นในที่พักกลางคืนและที่พักกลางวัน ในอารามนั้น แล้วเข้าจำพรรษา พระปุลณณะอยู่แล้วในสถานที่ที่ ๔ ด้วยอาการอย่างนี้ ต่อมาวันหนึ่ง ภายในพรรษานั้นนั่นเอง พวกพ่อค้าประมาณ ๕๐๐ คน ขนสินค้าลงเรือด้วยคิดว่า พวกเราจะเดินทางไปยังปากโน้นของสมุทร ในวันที่จะลงเรือ น้องชายของพระเถระ นิมนต์ให้พระเถระฉันแล้วเรียนเอาสิกขาบทในสำนักของพระเถระ เมื่อจะเดินทาง ก็กล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ขึ้นชื่อว่ามหาสมุทร เชื้อถือได้ยากและมีอันตรายหลายอย่าง ขอท่านจงนึกถึงพวกเรา แล้วก็ลงเรือ เรือแล่นไปอยู่ด้วยกำลังความเร็วของคลื่น ถึงยังเกาะแห่งใดแห่งหนึ่ง พวกมนุษย์พากันเทียบท่าลงที่เกาะด้วยคิดว่า พวกเราจักทำอาหารเช้า ที่เกาะนั้น ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างอื่น มีก็แต่ป่าไม้จันทน์เท่านั้น

ลำดับนั้น มนุษย์คนหนึ่งเคาะต้นไม้แล้วก็รู้ว่าเป็นไม้จันทน์แดง จึงพูดว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราจะไปยังปากโน้นของสมุทรเพื่อต้องการได้ลาภ อนึ่ง ชื่อว่าลาภที่จะเหนือไปกว่าไม้จันทน์แดงนี้ไม่มี ปุ่มเล็ก ๆ แม้เพียง ๔ องค์ก็ ยังมีค่าเป็นแสน พวกเราจะขนเอาสิ่งของที่พอจะขนเอาไปได้แล้วเดินทางไปกัน มนุษย์เหล่านั้นก็พากันทำอย่างนั้น พวกอมนุษย์ที่สิงสถิตย์อยู่ที่ป่าไม้จันทน์คิดว่า มนุษย์พวกนี้ทำให้ป่าไม้จันทน์ของพวกเราเสียหาย พวกเราจักฆ่ามนุษย์พวกนั้น แล้วก็พูดกันว่า เมื่อพวกเราฆ่ามนุษย์เหล่านี้เสียแล้ว ซากศพทั้งหมดก็หาจักได้มีแค่ซากศพเดียวไม่ พวกเราจักจมนเรือของมนุษย์เหล่านั้นท่ามกลางมหาสมุทร เมื่อนั้น ในเวลาที่พวกมนุษย์เหล่านั้นขึ้นเรือเดินทางไปได้ครู่เดียวเท่านั้น พวกอมนุษย์เหล่านั้นครั้งจะแสดงให้เห็นประจักษ์ จึงแสดงสิ่งที่น่ากลัวต่าง ๆ นานาแม้ด้วยตนเอง พวกมนุษย์พากันกลัว จึงพากันสวดอ้อนวอนต่อเทวดาของตน จุฬปุลณณกฤษมพี่น้องชายของพระเถระได้ยื่นนมัสการต่อพระเถระด้วยหวังว่า พี่ชายของเราจะเป็นที่พึงได้ ได้ยินว่า แม้พระเถระระลึกถึงแม้ในชั่วขณะนั้นนั่นเอง ก็รู้ว่ามนุษย์เหล่านั้นได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก จึงได้เหาะขึ้นไปยังเวหาสมุ่งหน้าไปยืนอยู่ต่อหน้า เหล่าอมนุษย์พอเห็นพระเถระเท่านั้นก็พากันหลีกหนีไปด้วยคิดว่า พระปุลณณะผู้เป็นเจ้าของมา พระเถระให้มนุษย์เหล่านั้นเบาใจแล้วด้วยกล่าวว่า พวกท่านอย่าได้กลัวไปเลย แล้วถามว่า พวกท่านต้องการจะไปที่ไหนกัน พวกมนุษย์ตอบว่า พวกเราจะไปยังสถานที่แห่งเดิมของพวกเรานั้นเอง พระเถระจึงเหยียบเรือที่แผ่นไม้กระดานแล้วอธิษฐานว่า ขอเรือนี้จงแล่นไปยังสถานที่ ๆ มนุษย์เหล่านี้ต้องการแล้วด้วยเถิด พวกพ่อค้าไปยังสถานที่แห่งเดิมของตนแล้วเล่า

เรื่องราวทั้งหมดให้ลูกเมียฟัง แล้วพูดว่า พวกเธอจงมา พวกเราจะถึงพระเถระว่าเป็นที่ฟัง ทั้ง ๕๐๐ คนตั้งอยู่ในสภะ ๓ พร้อมกับภรรยาอีก ๕๐๐ คน แล้วประกาศว่าตนเป็นอุบาสก

จากนั้น พวกพ่อค้าวางของลงในเรือแล้วถวายส่วนหนึ่งแก่พระเถระ แล้วกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ นี่เป็นส่วนของท่าน พระเถระกล่าวว่า อาตมาไม่มีกิจด้วยส่วนที่แบ่งแยกออกมา ก็พวกท่านเคยได้พบพระศาสดากันแล้วหรือ พวกพ่อค้าตอบว่า ยังไม่เคยได้พบเลย พระคุณเจ้า พระเถระกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงทำห้องโถงเป็นรูปกลมมีหลังคาเป็นยอดแหลม (ปะรำ) ถวายแก่พระศาสดาด้วยส่วนนี้เถิด ด้วยอาการอย่างนี้ พวกท่านจักได้พบพระศาสดา พ่อค้าเหล่านั้นรับว่า ได้ขอรับท่านแล้วเริ่มที่จะทำลานวงกลมด้วยส่วนนั้นและด้วยส่วนของตน ได้ยินว่า พระศาสดาได้ทรงทำการใช้สอยตั้งแต่เวลาที่พระเถระนั้นปรารภแล้ว ต่อมา พวกมนุษย์ได้เห็นแสงสว่างในเวลากลางคืน ได้ทำ ความสำคัญด้วยคิดว่า มีเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ อุบาสกทั้งหลายให้สร้างห้องโถงเป็นรูปกลมมีหลังคาเป็น ยอดแหลม (ปะรำ) และเสนาสนะสำหรับภิกษุสงฆ์สำเร็จแล้ว จึงเตรียมเครื่องถวายทาน แล้วแจ้งแก่พระเถระว่า พวกเราได้ทำหน้าที่ของตนเองเสร็จแล้ว ขอท่านได้โปรดทูลเชิญเสด็จพระศาสดาด้วยเถิด พระเถระถึงเมืองสาวัตถีด้วยฤทธิ์ในเวลาเย็น กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพ่อค้าชาวหมู่บ้านวานิชคามประสงค์จะเข้าเฝ้าพระองค์ ขอพระองค์ได้โปรดทำความอนุเคราะห์แก่พ่อค้าเหล่านั้นด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาเสด็จแล้ว พระเถระทราบว่พระศาสดาทรงรับอาราธนาเสด็จแล้วก็กลับมายังสถานที่เดิมของตน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกพระอานนทเถระมาว่า อานนท พรุ่งนี้เราทั้งหลายจักเที่ยวไปบิณฑบาตในหมู่บ้านวานิชคามแคว้นสุนาปรันตะ เธอจงแจกสลากแก่ภิกษุ ๔๙๙ รูป พระเถระทูลรับว่า ได้ พระพุทธเจ้าข้า แล้วแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุสงฆ์ แล้วกล่าวว่า รูปที่จะจาริกไปบิณฑบาตก็จงจับเอาสลากเถิด

วันนั้น พระกุนทธานเถระจับได้สลากใบที่ ๑ แม้เหล่าพ่อค้าชาวหมู่บ้านวานิชคามพากันสร้างมณฑปไว้ท่ามกลางหมู่บ้าน ด้วยคิดว่า ได้ยินว่า พรุ่งนี้ พระศาสดาจักเสด็จมา แล้วก็พากันเตรียมทานอย่างดีเลิศ พระผู้มีพระภาคทรงทำการชำระพระวรกายแต่เช้าตรู่ เสด็จเข้าไปยังพระคันธกุฎีแล้วประทับนั่งเข้าผลสมาบัติ ปณชุกัมพลศิลาอาสน์ของท้าวสักกะได้ร้อนขึ้นแล้ว ท้าวสักกะนั้นทรงใคร่ครวญดูว่า น้ำมันเหตุอะไรกัน ก็ได้เห็นการที่พระศาสดาจะเสด็จไปยังแคว้นสุนาปรันตะ จึงเรียกวิสสุกรรมเทพบุตรมาว่า แน่ะพ่อ วันนี้ พระผู้มีพระภาคจักเสด็จไปเที่ยวบิณฑบาตระยะทางประมาณ ๓๐๐ โยชน์ ท่านจงเนรมิตเรือนยอด ๕๐๐ หลังแล้วเตรียมการรับเสด็จอยู่ที่ซุ้มประตูพระวิหารเชตวัน วิสสุกรรมเทพบุตรนั้นก็ทำตามนั้น เรือนยอดของพระผู้มีพระภาคได้มีหน้ามุข ๔ มุข ของพระอัครสาวกทั้งสอง มี ๒ มุข ของพระสาวกที่เหลือ มีมุขเดียว พระศาสดาเสด็จออกจากพระคันธกุฎี ได้เสด็จเข้าไปยังเรือนยอดเพื่อทำทรงกิจในบรรดาเรือนยอดที่ตั้งไว้เรียงรายตามลำดับ แม้บรรดาภิกษุ ๔๙๙ รูป นำโดยพระอัครสาวกทั้งสองรูปไปยังเรือนยอดแล้วได้พากันนั่งอยู่ เรือนยอดหลังหนึ่งได้กลายเป็นเรือนยอดที่ว่างเปล่า เรือนยอดแม่ทั้ง ๕๐๐ หลังก็ลอยขึ้นไปในอากาศ พระ

ศาสดาเสด็จถึงสัจพันธบรรพต ทรงพักเรือนยอดไว้ในอากาศ ที่ภูเขานั้น มีมิถุนาภิภูษาชื่อสัจพันธะ สัจพันธะนั้นให้มหาชนยึดถือเอามิจฉาภิภูษา จึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยลาภและยศ อุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ได้เปล่งรัศมีโชติช่วงอยู่ภายในของสัจพันธะนั้น เหมือนประทีปลูกโพล่งอยู่ในตุ่มน้ำ

พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเขาแล้วจึงทรงดำริว่า จักแสดงธรรมแก่สัจพันธะนั้น จึงเสด็จไปแสดงธรรม เมื่อสิ้นสุดการแสดงธรรม ดาบสก็ได้บรรลุพระอรหันต์ อภิญญาของดาบสนั้นมาพร้อมทั้งมรรคนั่นเอง เป็นเอหิภิกขุ มีบาตรและจีวรที่สำเร็จด้วยฤทธิ์ เข้าไปยังเรือนยอด พระผู้มีพระภาคทรงเสด็จไปยังวณิชาคามพร้อมกับภิกษุ ๕๐๐ รูปที่อยู่ในเรือนยอด ทรงทำมิให้เรือนยอดปรากฏแล้วเสด็จเข้าไปยังวณิชาคาม พวกพ่อค้าพากันถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเป็นประมุขแล้วนำภิกษุสงฆ์พร้อมด้วยพระศาสดาไปยังมกุฬาราม พระศาสดาได้เสด็จเข้าไปยังห้องโถง เป็นรูปกลมมีหลังคาเป็นยอดแหลม (ปะรำ) มหาชนปรุงอาหารเช้าแล้วสมทานองค์อุโบสถ ถัดของหอมและดอกไม้กลับมายังอารามเพื่อต้องการฟังธรรมได้ ตราบเท่าที่พระศาสดาจะยังทรงระงับความกระวนกระวานเพราะภัตรไว้ได้ พระศาสดาทรงแสดงธรรม มหาชนก็ได้หลุดพ้นจากพันธนาการ ได้เกิดมีความโกลาหลเรื่องพระพุทธเจ้าขึ้นอย่างใหญ่หลวง พระศาสดาทรงประทับอยู่ที่อารามนั้นเพียงสองสามวันเท่านั้นเพื่อจะทรงสงเคราะห์มหาชน อนึ่ง อรุณได้ตั้งขึ้นในมหาคันธกุฎิโดยแท้ พระศาสดาประทับอยู่ในอารามนั้นเพียงสองสามวันแล้วเสด็จจาริกไปบิณฑบาตในวณิชาคาม ตรัสสั่งให้พระปุนณเถระกลับด้วยพระดำรัสว่า เธอจงอยู่ในวิหารนี้แหละ แล้วได้เสด็จไปยังฝั่งแห่งแม่น้ำมัททาที่มีอยู่ในระหว่างนาคราชชื่อว่านัมมทาต้อนรับพระศาสดาทูลให้เสด็จเข้าไปยังภพนาถแล้วได้ทำสักการะแก่รัตนะทั้ง ๓ ประการ

พระศาสดาทรงแสดงธรรมแก่นาคราชนั้นแล้วเสด็จออกจากภพนาถ นาคราชนั้นทูลลาขอว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์ได้โปรดประทานสิ่งที่จะต้องใช้ในการบริหารแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงประทับรอยพระบาทไว้บนเจดีย์ที่ฝั่งแม่น้ำนัมมทานที เจดีย์ที่ประทับรอยพระบาทนั้น เมื่อคลื่นพัดมาก็จะเลื่อนหาย เมื่อคลื่นพัดไปก็ปรากฏให้เห็น เจดีย์ที่ประทับรอยพระบาทนั้นได้รับการสักการะอย่างยิ่งใหญ่ พระศาสดาทรงเสด็จออกจากภพนาถนั้นแล้วเสด็จไปยังสัจพันธบรรพต ตรัสกะสัจพันธะว่า ท่านทำให้มหาชนจมลงในหนทางแห่งความเสื่อม ท่านก็อยู่ในที่นี้โดยแท้ จงให้มหาชนเหล่านั้นสลະสิ่งที่ได้รับแล้วให้ตั้งอยู่ในหนทางแห่งพระนิพพานเถิด แม้สัจพันธะนั้นก็ทูลขอสิ่งที่จะต้องใช้ในการบริหาร พระศาสดาจึงแสดงพระเจดีย์ที่ประทับรอยพระบาทไว้บนแผ่นดินที่หนาที่บ ดุจประทับไว้ที่ก้อนดินเหนียวที่ยังเปียก ด้วยเหตุนี้ พระศาสดาจึงทรงให้ประดิษฐานจักรัตนเจดีย์ไว้ ๒ แห่ง ในแคว้นสุนาปรั้นตะนันแล จนกว่าพระศาสนาจะอันตรธาน ก็ในพรรษาที่ ๗ พระศาสดาเมื่อจะทรงทำการย้ายเศียรเถียรที่โคนต้นกัณชัมพะ ในเมืองสาวตถิ จึงทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ทรงทำมารดาของเหล่าเทวดาที่พากันมาจากหมื่นจักรวาลให้เป็นกายสักขี (ผู้หยั่งทราบและถึงซึ่งสัจธรรมที่ว่าด้วยร่างกาย) ทรงเสด็จจำพรรษา ณ ปันทุกัมพลศิลาอาสน์ ที่โคนต้น

ปาริฉัตรกะ ในภพดาวดึงส์ ที่ที่พระองค์ทรงแสดงพระอภิธรรม ในพรรษาที่ ๘ ทรงเสด็จจำพรรษาเดียว ที่เมืองสังขุมาร ในพรรษาที่ ๙ ทรงเสด็จจำพรรษาเดียว ในเมืองโกสัมพี

ครั้งนั้น ได้มีกษัตริย์ ๖ พระองค์ออกบวช ได้แก่ ภัททียะ กิมิละ ภคฺ อานนท์ อนุรุทธะ และเทวทัต ความพิสดารแห่งกษัตริย์เหล่านั้นมาแล้วในธรรมบท ส่วนในพรรษาที่ ๑๐ อันช้างป่าลีไลยกะถวายการอุปถัมภ์บำรุงอยู่ จึงเสด็จจำพรรษาอยู่อย่างผาสุก ณ โคนต้นภัททสาละ ในไพรสมณต์ ด้านทิศขวา ในป่าลีเลยยกคาม ในพรรษาที่ ๑๑ ทรงเสด็จจำพรรษาเดียว ที่หมู่บ้านนาถนพราหมณ์ ในพรรษาที่ ๑๒ ทรงเสด็จจำพรรษาเดียวเสวยผลกรรมแห่งทุจรีตอยู่ที่เมืองเวรัญชา ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคแม้จะรับนิมนต์เวรัญชพราหมณ์แล้ว มิได้ทรงกำหนดด้วยอำนาจการหมุนเวียนกลับมาของมาร ฉะนั้นแต่ข้าวเหนียวเท่านั้นครั้งละหลาย ๆ ทะนาน ตลอด ๓ เดือน ที่ท่านบัญญัติไว้โดยกำหนดว่าเป็นกิจวัตรประจำของพวกเขาพ่อค้ำม้า เพราะอกุศลกรรมที่พระผู้มีพระภาคทำการสั่งสมไว้ด้วยอำนาจจิตุจรีตต่อเหล่าสาวกของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ามุสสะ คอยให้ความเกื้อหนุนด้วยอำนาจโอกาสที่ได้แล้วในครั้งนั้น สมดังที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์อุปทานว่า

เราได้อุปถัมภ์เหล่าสาวก ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่ามุสสะ
ด้วยคำว่า ท่านทั้งหลาย จงขบเคี้ยวจงฉันแต่ข้าวเหนียว
อย่าได้ฉันข้าวสาลีเลย ด้วยผลกรรมนั้น เรายังนิมนต์พราหมณ์
อยู่จำพรรษาในเมืองเวรัญชา ได้ฉันแต่ข้าวเหนียว ตลอด ๓ เดือน

เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ในพรรษาที่ ๑๒ ทรงเสด็จจำพรรษาเดียวเสวยผลกรรมแห่งทุจรีตอยู่ที่เมืองเวรัญชา ในพรรษาที่ ๑๓ ทรงเสด็จจำพรรษาเดียวที่ขาลิยบรรพต ในพรรษาที่ ๑๔ เสด็จจำพรรษาเดียวในพระเชตวันวิหารอารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี ในพรรษาที่ ๑๕ เสด็จไปยังเมืองกบิลพัสดุ์เพื่อสงเคราะห์พระประยูรญาติ แล้วเสด็จจำพรรษาเดียวเท่านั้น ในพรรษาที่ ๑๖ ทรงเสด็จจำพรรษาเดียวที่เมืองอัคคาวฬิ เพื่อจะทรมานอาฬวกยักษ์ ในพรรษาที่ ๑๗ ทรงเสด็จกลับมายังเมืองราชคฤห์แล้วเสด็จจำพรรษา ในพรรษาที่ ๑๘ ทรงเสด็จกลับมายังขาลิยบรรพตแล้วเสด็จจำพรรษา แม้ในพรรษาที่ ๑๙ ทรงเสด็จจำพรรษา ณ ขาลิยบรรพตนั้นนั่นเอง ในพรรษาที่ ๒๐ ทรงเสด็จจำพรรษา ณ เกสภไพริสมณต์อันน่าสะพรึงกลัวอยู่ไม่ไกลเมืองราชคฤห์ ฉะนั้นพรรษาทั้ง ๒๐ พรรษาเหล่านี้ พึงทราบว่าเป็นปฐมโพธิ์ คำว่า เอตสมิ กาลเอหิภิกขุอุปสมปายเอว อุปสมปายเทสิ ท่านกล่าวหมายเอาเหล่าบุคคลผู้มีบุญเท่านั้น โดยการตั้งอุปชฌาย์อาจารย์แล้วประกาศความเป็นเอหิภิกขุ เพราะอุทิศเจาะจงพระผู้มีพระภาคหนึ่งแลโดยมาก เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่าจริงอยู่ เมื่อครั้งปฐมโพธิ์กาล พระผู้มีพระภาคทรงให้อุปสมบทแล้วด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทานั้นแลในเวลา นี้ เพราะแสดงถึงความที่ภิกษุ ๕๐๐ รูปที่เคยเป็นวัคคูลิ (วัตรชนิดหนึ่งของนักรบ) มาก่อนในกาลของพระกัสสปพุทธเจ้าเมื่อครั้งก่อน ผู้เลื่อมใสในยมกปาฏิหาริย์และบวชในสำนักของท่านพระสารีบุตรเถระ เป็นผู้บวชแล้วในสำนักของพระเถระนั่นเอง

ก็ใน ๒๕ พรรษาต่อจากนี้ไป พระผู้มีพระภาคทรงเสด็จจำพรรษา ๑๙ พรรษาในพระเชตวันมหาวิหารที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีให้สร้างถวาย ทรงเสด็จจำพรรษา ๖ พรรษา ในบุพพารามที่นางวิสาขา มหาอุบาสิกาให้สร้างถวายโดยการบริจาคทรัพย์ ๒๗ โกฏิ เพราะทรงอาศัยความที่ตระกูลทั้ง ๒ มีคุณมาก พระองค์ทรงเสด็จจำพรรษา ๒๕ พรรษา อาศัยประทับอยู่ในเมืองสาวัตถี ก็ในพรรษาสุดท้าย พระองค์ประทับอยู่ในเพ็ญความ เวทนาเจียนตายบังเกิดขึ้น และได้ทรงทำการปลงอายุสังขารในเวฬุคามนั้น เรื่องเหล่านี้ท่านมิได้ประสงคในที่นี่ ท่านกล่าวไว้ก็เพื่อจะให้ทราบถึงการเสด็จจำพรรษาของพระผู้มีพระภาคเท่านั้น

ที่ชื่อว่า สรณคมบุปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทด้วยไตรสรณคมน์ ที่เปล่งวาจา ๓ ครั้ง โดยนัยว่า พุทธิ สรณ คจฉามิ เป็นต้น

ที่ชื่อว่า โอวาทปฏิคคหุอุปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทาที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตแก่พระมหากัสสปเถระด้วยการรับพระโอวาทดังนี้ว่า เพราะเหตุที่นั่นแหละ กัสสปะเธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเข้าไปตั้งหิริและโอตตัมปะอย่างแรงกล้าในภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ ผู้เป็นนวกะ ผู้เป็นมัชฌิมะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ เพราะเหตุที่นั่นแหละ กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล จักกระทำธรรมนั้นทั้งหมดให้เป็นประโยชน์ มนสิการถึงธรรมนั้นทั้งหมด จักประมวลจิตมาทั้งหมด เจียโสตตัมปะธรรมะเธอพึงศึกษาอย่างนี้ เพราะเหตุที่นั่นแหละ กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักไม่ละกายคตาสติ ที่ประกอบด้วยความยินดี จักไม่ละเธอ เธอพึงศึกษาอย่างนี้

ที่ชื่อว่า ปัญหพยากรณุปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทาที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตแก่พระโสပါกะ ทราบว่า พระผู้มีพระภาคตรัสถามปัญหาเกี่ยวกับบอสุกะ ๑๐ อย่าง กะโสปากสามเณร ผู้ตามเสด็จ ณ บุพพารามว่า โสปากะ ธรรมเหล่านี้ คือ อุทฺธมาตกสัญญาภิสี รัสสัญญาภิสี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน หรือมีอรรถอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่เพียงพยัญชนะเท่านั้น โสปากสามเณรได้กราบทูลถวายพยากรณ์ปัญหาเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคได้ประทานสาธุการแก่โสปากสามเณร แล้วตรัสถามว่า โสปากะ เธอมีอายุเท่าไร โสปากสามเณรกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ามีอายุ ๗ ปี พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เธอพยากรณ์ปัญหาเทียบเคียงสัพพัญญุตญาณของเรา ทรงมีพระหฤทัยโปรดปราน จึงทรงอนุญาตการอุปสัมปทา นี้ชื่อว่า ปัญหพยากรณุปสัมปทา

ที่ชื่อว่า อัญญาจิกุอุปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทาของภิกษุณี ด้วยกรรม ๒ อย่าง คือ ญัตติจตุตถกรรมจากภิกษุณีสงฆ์และญัตติจตุตถกรรมจากภิกษุสงฆ์

ที่ชื่อว่า ญัตติจตุตถกัมมุอุปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทาของภิกษุทั้งหลายในปัจจุบัน ญัตติจตุตถกัมมุอุปสัมปทานี้เองท่านประสงคเอาในที่นี้ เพราะเกิดมีได้ด้วยอำนาจสมบัติและวิบัติ ถ้ามว่าบุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้อุปสัมปทาแล้ว เพราะเหตุไร ตอบว่า ชื่อว่าเป็นผู้อุปสัมปทาแล้ว เพราะถึงพร้อม คือ บรรลุความเป็นผู้สูงส่ง ด้วยสงฆ์ที่พร้อมเพรียงกัน ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ไม่กำเริบ ที่เหมาะสมแก่ฐานะ อธิบายว่า บรรลุความเป็นผู้ประเสริฐ จริงดังนั้น ความเป็นสามเณร ชื่อว่าประเสริฐกว่าความ

เป็นคฤหัสถ์ ความเป็นผู้อุปสมบทแล้วนั้นแล ประเสริฐแม้กว่าความเป็นสามเณรนั้น บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สมคเคน สงเขน (สงฆ์พร้อมเพรียงกัน) ได้แก่ สงฆ์ที่เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใดในกรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคพึงทำ โดยปริยายอย่างต่ำสุด ด้วยสงฆ์ผู้ถึงความพร้อมเพรียงกันในกรรมนั้น เพราะไม่คัดค้านสงฆ์เหล่านั้นที่ควรแก่ฉันทะ เพราะนำฉันทะมาแล้ว และสงฆ์ที่อยู่เฉพาะหน้า คำว่า ญัตติจตุตถเณ (ญัตติจตุตถะ) ได้แก่ ญัตติจตุตถกรรมที่พึงทำด้วยการสวด ๓ ครั้ง และด้วยญัตติ ๑ ครั้ง อนึ่ง ในที่นี้ท่านกล่าวญัตติไว้ก่อนกว่าทุกอย่างแม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น ญัตติที่ต่างกันโดยอรรถและพยัญชนะ ท่านก็เรียกว่า ญัตติจตุตถะ เพราะอธิบายว่า เป็นที่ ๔ แห่งญัตติเหล่านั้น เพราะอนุสาวนาทั้ง ๓ ไม่มีความต่างกันโดยอรรถและพยัญชนะ คำว่า กมเมเน ได้แก่ กรรมที่ขอธรรม อธิบายว่า วินยกรรม คำว่า อุกุเปเน ได้แก่ ที่เข้าถึงความไม่กำเริบ และความไม่ถูกคัดค้าน เพราะสมบุรณ์พร้อมด้วยวัตถุ ญัตติ อนุสาวนา สีมา และบริษัท คำว่า ฐานารเเน ได้แก่ ควรแก่เหตุ อธิบายว่า เหมาะสมแก่สัตตศาสนา อธิบายว่า ถึงพร้อมซึ่งความเป็นผู้ประเสริฐด้วยเหตุทั้ง ๔ บรรดาเหล่านั้น คำว่า สมปตติวิปตติวเสน สมภวโต ความว่า เพราะอุปสมบทกรรมสำเร็จได้เพราะสมบัติทั้ง ๕ ประการ คือ ๑. วัตถุสมบัติ ๒. ญัตติสมบัติ ๓. อนุสาวนสมบัติ ๔. สีมามสมบัติ ๕. ปริสสมบัติ ในบรรดาสมบัติทั้ง ๕ ประการนั้น ภาวะที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ และมีอรรถภาพเป็นบุรุษในปัจจุบัน ชื่อว่าวัตถุสมบัติ บุคคล ๑๓ ประเภทเหล่านี้ คือ ๑. คนที่มีอายุไม่ถึง ๒๐ ปี ๒. คนที่เคยต้องอันติมวัตถุ ๓. บัณเฑาะก์ ๔. คนลักเพศ ๕. คนเข้ารีตเดียดริย ๖. สัตว์ดิรัจฉาน ๗. คนฆ่ามารดา ๘. คนฆ่าบิดา ๙. คนฆ่าพระอรหันต์ ๑๐. คนประทุษร้ายภิกษุณี ๑๑. คนทำสังฆเภท ๑๒. คนทำโลหิตุปบาท ๑๓. อุกโตพยัญชนก ไม่จัดเป็นวัตถุแห่งการอุปสมบท บรรดาบุคคล ๑๓ ประเภทนั้น แม้ท่านจะกล่าวไว้โดยทั่วไปว่า อายุ น้อยกว่า ๒๐ ปี บุรุษบุคคลที่มีอายุ ๑๙ ปีบริบูรณ์ตั้งแต่ออกจากครรภ์มารดา จัดว่าเป็นวัตถุแห่งการอุปสมบท ที่ต่ำกว่านั้น ไม่จัดเป็นวัตถุแห่งการอุปสมบท จริงดังนั้น ใน ๑ ปี จะมี ๓ ฤดู เพราะมีอยู่ ๓ ฤดู คือ ๑. ฤดูหนาว ๒. ฤดูร้อน ๓. ฤดูฝน

เดือนกัตติกามาส มี ๓ ปักษ์

ฤดูหนาว ๔ เดือน

ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ

เดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔

ฤดูหนาวนั้นมี ๓ ปักษ์

ฤดูร้อน ๔ เดือน ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ

เดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ ที่เหลือ

นอกนั้นคือฤดูฝน มีวันอุโบสถ ๒๔ วัน

ในจำนวนวันอุโบสถ ๒๔ วันนั้น

มีวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ ๖ วัน ๑ ฤดู

มี ๘ ปักษ์ ปักษ์ ๑๔ วัน มี ๒ ครั้ง คือ

ปักษ์ที่ ๓ และปักษ์ที่ ๗ ปักษ์ ๑๕ วัน

มี ๖ ครั้ง ที่เหลือรู้กันว่าเป็นวันอุโบสถ

๑๕ ค่ำ จึงมีวันอุโบสถ ๑๘ วัน

อนึ่ง ในเรื่องฤดูนี้ ๔ เดือน ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ ชื่อว่าฤดูหนาว ๔ เดือน ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ ชื่อว่าฤดูร้อน ๔ เดือน ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ชื่อว่าฤดูฝน ใน ๑ ปี มี ๓ ฤดู ในบรรดาฤดูเหล่านั้น ใน ๑ ฤดู จะ

มีวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ ๖ วัน มี ๒ ครั้ง คือปักข์ที่ ๓ และปักข์ที่ ๗ วันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ มี ๑๘ วัน โดยมี ๖ ครั้ง ในปักข์ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ และที่ ๘ ฉะนั้น ใน ๑ ปี จึงมีวันอุโบสถ ๒๔ วัน ด้วยประการฉะนี้ ใน ๑ ปี จะมีวันทีน้อยกว่า ๖ เพราะท่านอธิบายไว้ว่า วันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ ในบรรดาวันอุโบสถทั้ง ๒๔ วันนี้มี อยู่ ๒๙ วัน โดยนัยนี้ ในปีนี้ ๑๙ จึงเป็น ๑๘ ปีกับ ๖ เดือน เมื่อนับรวม ๑๐ เดือนในเวลาที่เกิดในท้องมารดานั้น จึงครบ ๑๙ ปี ๔ เดือนบริบูรณ์ แต่โดยล่วงไปทุก ๆ ๓ เดือน พระราชาทั้งหลายจะตั้งมาชะ ๑ เดือน ตั้งมาแม่ ๑ เดือนกับอีก ๑ วัน เพราะฉะนั้นในปีที่ ๑๘ นั้นเอง จึงมีมากกว่า ๖ เดือน เมื่อนับรวม ๑๙ ปี ๔ เดือนในหนหลัง จึงครบ ๒๐ ปี ๑ เดือนบริบูรณ์ ตั้งแต่ ๑๙ ปีเป็นต้นไป รวมกับในท้องมารดาเป็น ๒๐ ปี ฟังทราบว่าเป็นวัตถุแห่งการอุปสมบท ด้วยประการฉะนี้ คำว่า อิทานิ ปุรสตตภาโว (อิตภาพบุรุษในปัจจุบันนี้) ได้แก่ ท่านประสงค์เอาบุรุษบุคคลเท่านั้นว่า ควรในบัดนี้ เพราะไม่มีภิกษุณี

จริงดังนั้น พระสังฆกรรมจะดำรงอยู่ได้ถึง ๕๐๐ ปี ก็เพราะมาตุคามบวช แต่จะดำรงอยู่ได้เกินกว่า ๕ ร้อยปี ก็เพราะพระบัญญัติ ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวภาวะที่พระสังฆกรรมที่ถึงขั้นปฏิสัมภิทาจะดำรงอยู่ได้ถึง ๑,๐๐๐ ปี โดยแท้ ด้วยอาการอย่างนี้ อนึ่ง ขึ้นชื่อว่ามาตุคาม จะโง่เขลา กิเลสหนา และต่ำต้อย ก็แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการอุปสมบทด้วยการรับครุธรรม ๘ ประการ แก่พระนางมหาปชาบดีโคตมีมาตั้งแต่ตั้งเดิมโดยแท้ในครั้งปฐมโพธิกาล พระองค์จึงตรัสความที่พระศาสนาจะดำรงอยู่ได้ไม่นาน สตรีทั้งหลายจะดำรงอยู่ได้ไม่นานในพระศาสนาเพราะโง่เขลาเบาปัญญา จะไม่สามารถรักษาแม้ความสำรวมที่เหมาะสมแก่สิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ได้ เพราะมีกิเลสหนา สตรีเหล่านั้น แม้เมื่อไม่ได้สมาบัติ ๘ ก็จะไม่พันพรหมปาริสาชชะไปได้ เพราะต่ำต้อย เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจึงกล่าวว่า บุรุษบุคคลในบัดนี้ เพราะไม่มีภิกษุณี บุรุษบุคคลผู้ดำรงอยู่ในฐานะนี้ ฟังทราบเขต ๔ อย่างจริงอย่างนั้น คำว่า พระศาสนาจักได้ดำรงอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี โดยแท้ เพราะมาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิต นี้ ท่านกล่าวไว้โดยถ้าให้สตรีบวชโดยไม่ได้บัญญัติครุธรรมไว้ก่อน เวลาผ่านไป ๕๐๐ ปี ก็จะไม่มีการอรหันต์บรรลุปฏิสัมภิทา แต่เมื่อบัญญัติครุธรรมไว้ก่อนที่สตรีจะบวช ในระยะเวลา ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอรหันต์ผู้บรรลุปฏิสัมภิทาอยู่ ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอรหันต์สุขขวิปีสสอยู่ ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอนาคามีอยู่ ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระสกทาคามีอยู่ ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระโสดาบันอยู่ สรุปว่า ปฏิเวธสังฆกรรมจะดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี แม้ปริยัติสังฆกรรมก็จะดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี เพราะปริยัติกับปฏิเวธต่างเกื้อกูลกัน ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ปริยัติสังฆกรรมก็ได้ดำรงอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปี เช่นนั้นเหมือนกัน ด้วยว่า เมื่อปริยัติไม่มี ปฏิเวธจะมีก็หาไม่ เมื่อปริยัติมี ปฏิเวธจะไม่มี ก็หาได้ไม่ ก็เมื่อปรยัติอันตรธาน เพศย่อมดำเนินไปตลอดกาลนาน คำนี้ฟังทราบว่า ท่านกล่าวไว้ตามมติของท่านชั้นธกภณกาจารย์ทั้งหลาย อนึ่ง พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้แล้วอย่างนี้ ในอรรถกถาที่หมินกายว่า ศาสนาได้ดำรงอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี เพราะภิกษุผู้บรรลุปฏิสัมภิทา ได้ดำรงอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี เพราะภิกษุผู้ทรงอภิญญา ๖ ได้ดำรงอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี เพราะภิกษุผู้บรรลุนิวิชา

๓ ได้ดำรงอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี เพราะภิกษุผู้สุกขวิปัสสกะ ได้ดำรงอยู่ตลอด ๑,๐๐๐ ปี เพราะภิกษุผู้ภิกษุผู้ทรงปาติโมกข์ทั้งหลาย คำมั่นที่ท่านกล่าวไว้ตามมติของพระที่ฆภานกเถระทั้งหลาย แม้ในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย ท่านก็กล่าวไว้ว่า จริงอยู่ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๑,๐๐๐ ปี เท่านั้น ภิกษุทั้งหลายไม่สามารถจะทำให้ปฏิสัมภิตาบังเกิดขึ้นได้ ต่อจากนั้นก็อภิญญา ๖ ต่อจากนั้นเมื่อไม่สามารถจะทำให้ภิญญา ๖ แม้บังเกิดขึ้นได้ ย่อมทำวิชา ๓ ให้บังเกิดขึ้น ครั้นเมื่อเวลาผ่านไป ๆ เมื่อไม่สามารถจะทำให้วิชา ๓ แม้บังเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นพระอรหันต์สุกขวิปัสสกะ (สำเร็จจอร์หัตด้วยการเจริญอย่างแห่งแล้ง) โดยอุบายนี้แล ย่อมเป็นพระอนาคามี พระสกทาคามี พระโสดาบัน คำมั่นที่ท่านกล่าวไว้แล้วในอังคุตตรนิกาย

ส่วนในอรรถกถาสังยุตตนิคายท่านกล่าวไว้ว่า ก็ครั้งปฐมโพธิกาล ภิกษุทั้งหลายได้เป็นผู้ถึงปฏิสัมภิตา ครั้นเมื่อกาลผ่านไป ไม่อาจถึงปฏิสัมภิตาได้ แต่ก็ได้อภิญญา ๖ ต่อมาเมื่อไม่อาจถึงอภิญญา ๖ ก็ถึงวิชา ๓ ได้ เมื่อกาลผ่านไปมา บัดนี้ เมื่อไม่อาจถึงวิชา ๓ ได้ จักถึงเพียงความสิ้นไปแห่งอาสวะ เมื่อไม่อาจถึงแม้เพียงความสิ้นไปแห่งอาสวะนั้น ก็จักบรรลุนาคามีผล เมื่อไม่อาจบรรลุนาคามีผลแม้ นั้น ก็จักบรรลุสกทาคามีผลได้ เมื่อไม่อาจบรรลุสกทาคามีผลแม้ นั้น ก็จักบรรลุโสดาปัตติผล เมื่อเวลาผ่านไป จักไม่อาจบรรลุมโสดาปัตติผลได้ ฟังถือเอาว่า ก็เพราะเหตุที่อาจารย์เหล่านั้นมีวาทะที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้น พระพุทธโฆษาจารย์จึงเขียนมตินั้นเองของภานกเถระเหล่านั้นไว้ในที่นั้น ๆ ความประสงค์ที่จะให้เบื้องต้นและเบื้องปลายของอาจารย์นั้นแลคลาดเคลื่อน จะมีได้ก็โดยประการอื่น ด้วยว่า พระพุทธโฆษาจารย์นั้นแลคัดแยกภาษาสีหลออกไปแล้วเขียนพระพุทธพจน์พร้อมอรรถกถาไว้ด้วยภาษามคธ อาจารย์ท่านอื่นไม่ควรยึดถือเอาว่า เพราะฉะนั้น คำที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาเท่านั้นเชื่อถือได้ ถ้ามว่า ท่านยกนิกายแม่ทั้ง ๔ ขึ้นสู่การสังคายนาในภานกเถระแล้วมิใช่หรือเมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุใดจึงแตกต่างกันอย่างนี้ ตอบว่า จริง แม้ถึงอย่างนั้น ท่านก็กล่าวไว้เพื่อจะประกาศวาทะของพระเถระบางพวก จะเป็นพระสังคาหเถระทั้งหลายก็หาไม่ เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า คำในอรรถกถาเท่านั้น เชื่อถือได้

คำว่า ที่เคยต้องอันติมวัตตุมาก่อน ได้แก่ ภิกษุที่เป็นปาราชิก ภิกษุที่เป็นปาราชิกนั้นไม่สมควรที่จะได้รับการอุปสมบทในพระศาสนาฯ อนึ่ง ในคำว่า บัณเฑาะก์ (ปณฺฑโก) นี้ บัณเฑาะก์มี ๕ จำพวก ได้แก่ ๑. อาสิตตบัณเฑาะก์ ๒. อสุยบัณเฑาะก์ ๓. โอปกมิกบัณเฑาะก์ ๔. นปฺงสกบัณเฑาะก์ ๕. ปกขบัณเฑาะก์ ในบัณเฑาะก์ ๕ จำพวกนั้น บัณเฑาะก์ผู้มองคชาติของชายเหล่านี้ ถูกน้ำอสุจิหลังรด ความกระวนกระวายย่อมระงับไป นี้ชื่อว่าอาสิตตบัณเฑาะก์ บัณเฑาะก์ผู้เห็นอชฌาจารย์ของคนเหล่านี้ เมื่อเกิดความริษยา ความกระวนกระวายย่อมระงับไป นี้ชื่อว่าอสุยบัณเฑาะก์ บัณเฑาะก์ผู้มีพีชถูกนำไป (คนถูกตอน) ชื่อว่าโอปกมิกบัณเฑาะก์ ส่วนบัณเฑาะก์ ผู้เกิดขึ้นเพราะไม่มีภาวรูปตั้งแต่ในปฏิสนธิเลยทีเดียว นี้ชื่อว่านปฺงสกบัณเฑาะก์ ส่วนบางคนเป็นบัณเฑาะก์ตอนข้างแรมเพราะอานุกาพแห่งอกุศลวิบาก แต่ข้างขึ้น ความเร่าร้อนกระวนกระวายย่อมระงับไป นี้ชื่อว่าปกขบัณเฑาะก์

ก็อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ส่วนบางคนข้างแรมเป็นสตรี ข้างขึ้นเป็นบุรุษ นี่ชื่อว่าปักขบัณเฑาะก์ คำนั้น เป็นเพียงมติของอาจารย์เหล่านั้นเท่านั้น ในบัณเฑาะก์ ๕ จำพวกนั้น อาสิตตบัณเฑาะก์และอุสุยบัณเฑาะก์ไม่ห้ามการบรรพชา แต่อีก ๓ จำพวกนอกนี้ห้าม แม้ในบัณเฑาะก์ ๓ จำพวกนั้น สำหรับปักขบัณเฑาะก์ห้ามการบรรพชาในปักข์ที่เขาเป็นบัณเฑาะก์เท่านั้น ก็ในเรื่องนี้ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์บทแม่ทั้ง ๓ ว่า บรรพชาแล้วในอปถกปักข์ พึงให้นาสนาแล้วในปถกปักข์ ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า บวชในอปถกปักข์ บรรลุความสิ้นกิเลส ไม่ถึงนาสนา คำนั้น เป็นเพียงมติของอาจารย์พวกนั้นเท่านั้น ท่านกล่าวกระทำอเหตุกปฏิสนธิของบัณเฑาะก์ไว้โดยไม่ต่างกันในอเหตุกปฏิสนธิธรรมดา เพราะบัณเฑาะก์มีความสิ้นกิเลส และเพราะกิเลสที่สิ้นแล้วมิได้ทำให้อุบัติมาเป็นบัณเฑาะก์ อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ความที่อาสิตตบัณเฑาะก์ อุสุยบัณเฑาะก์และปักขบัณเฑาะก์เป็นบัณเฑาะก์ก็เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิโดยแท้ หาใช่ในปวัตติกาลไม่ เพราะเหตุที่นั่นนั่นเอง ในอเหตุกปฏิสนธิพิเศษ ท่านแสดงบัณเฑาะก์ให้พิเศษออกไปด้วย ชาติ ศัพท์ เหมือนคนที่ตาบอดและหูหนวกโดยกำเนิดเป็นต้น

ส่วนในจุดตปาราชิกสังวรณนา เมื่อจะแสดงอภัพบุคคล ท่านจึงกล่าวไว้โดยไม่ต่างกันว่า บัณเฑาะก์ สัตว์ดิรัจฉาน และอุภโตพยัญชนกทั้ง ๓ จำพวก มีวัตถุวิบัติ เป็นอเหตุกปฏิสนธิ แต่ไม่ห้ามสวรรค์สำหรับทั้ง ๓ ประเภทนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ พึงเห็นว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสอย่างนี้นั้นแลว่า บัณเฑาะก์ โดยมิได้ทำบัณเฑาะก์ทั้ง ๕ จำพวกนั้นให้ต่างกันโดยมีความเป็นบัณเฑาะก์ที่เสมอเหมือนกัน แล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้บัณเฑาะก์อุปสมบท

คำว่า เถยยสังวาสโก (ผู้ปลอมตัวอยู่ร่วมกับภิกษุ) ความว่า ภิกษุใดถือเอาเพศบรรพชาด้วยตนเองโดยแท้แล้วนับพรรษาภิกษุ รัับปฏิญญาว่า ภิกษุ ยินดีการไหว้ตามลำดับผู้ใหญ่ ภิกษุนั้นชื่อว่าผู้ขโมยทั้งสองอย่าง เพราะขโมยทั้งทั้งเพศและสังวาส ส่วนภิกษุใดไม่ยินดีการไหว้ตามลำดับผู้ใหญ่ที่มีพรรษามากกว่า ภิกษุนั้นชื่อว่าผู้ขโมยเพศ เพราะขโมยเพศด้วยอำนาจจิตที่ไม่บริสุทธิ์ ก็หรือว่าภิกษุใดดำรงอยู่ในภุมิสามเณรแต่รับปฏิญญาว่า ภิกษุ ด้วยการกล่าวเท็จ ยินดีการไหว้เป็นต้นโดยนับจำนวนตามพรรษาภิกษุ ภิกษุนั้นไม่จัดว่าผู้ขโมยเพศ เพราะภิกษุทั้งหลายมอบเพศให้ ชื่อว่าขโมยสังวาส เพราะขโมยสังวาส อนึ่ง ในที่นี้ ภิกษุแม้ผู้ขโมยทั้งสองอย่าง พึงทราบว่าเป็นนับรวมเข้ากับผู้ขโมยเพศนั่นเอง เพราะจิตที่ไม่บริสุทธิ์ แม้สามเณรรูปใด ยินดีการไหว้ของสามเณรที่เป็นผู้ใหญ่กว่า ยินดีการไหว้ของเหล่าภิกษุหนุ่มและภิกษุผู้สูงอายุ สามเณรแม้นั้นก็จัดว่าเป็นโดยสังวาส เพราะไม่ได้เป็นผู้ขโมย ก็หรือว่า ภิกษุใดที่ต้องอาบัติปาราชิกนั่นเอง แต่ยังคงดำรงอยู่ในความเป็นภิกษุ ความเป็นภิกษุของภิกษุนั้นก็ยังคงมีอยู่โดยแท้ トラบเท่าที่ยังมิได้ปฏิญญา ทั้งภิกษุนั้นจะถึงการนับว่าเป็นอนุสัมบันหาได้ไม่ จริงดังนั้น ภิกษุนั้นแม้จะยินดีสังวาส ก็ไม่จัดว่าเป็นโดยสังวาส ภิกษุนั้นไม่ให้แม้อาบัติมีการนอนร่วมกันเป็นต้นเกิดขึ้น ไม่ให้อาบัติปาจิตตีย์ในโอมสวาทสิกขาบทเกิดขึ้น เพราะเหตุที่นั่นนั้นแล ท่านจึงกล่าวอาบัติปาจิตตีย์ไว้ในโอมสวาทสิกขาบทว่า บุคคลผู้ต้องปาราชิกธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ไม่จัดว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อนึ่ง มีความเห็นบริสุทธิ์ ขอโอกาสแล้วประสงค์จะดำ จึงกล่าวคำนั้นออกไป ภิกษุนั้นต้อง

อาบัติเพราะโอมสวาทสิกขาบท ด้วยว่า เมื่อไม่มีความเป็นภิกษุ พึงกล่าวอาบัติทุกกฎ ก็สามเณรได้ถึง ความวิบัติแห่งศีล ๕ อย่าง มีปาณาติบาตเป็นต้น โดยเพศสามเณรนั่นเอง สามเณรเมื่อนั้นมาแล้ว อัน ภิกษุพึงให้เพศเสื่อมแล้วให้สรณศีล และเธอก็จะไม่ต้องถึงแม้ภาวะที่ตนเองไม่จัดว่าเป็นวัตถุแห่ง อุปสมบท เพราะไม่ได้ขโมยมา ก็เมื่อทำการล่วงละเมิดข้อวิกาลโภชนาเป็นต้น ภิกษุพึงให้สารภาพ ความผิดในท่ามกลางสงฆ์ด้วยคำว่า ท่านครับ กระผมได้ทำความผิดลงไปแล้ว หรือทำการลงทัณฑ์แล้ว ให้สื่อนั้นแล คนที่เขารีดเตียรถีย่าง่ายโดยแท้

คำว่า สัตว์ดิรัจฉาน (ดิรัจฉานคโต) ได้แก่ ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งไม่ใช่มนุษย์ชาติ แม้อาปายิกสัตว์ (ผู้ ได้รับทุกข์ในอบายหรือสถานแห่งทุกข์เวทนาหลังจากตายไป) ๔ จำพวก ก็ไม่จัดว่าเป็นวัตถุแห่ง อุปสมบทโดยแท้ สัตว์เหล่านั้นไม่ควรที่จะบวชในพระศาสนา เพราะมีปฏิสนธิที่ต่ำทราม ถามว่า หาก ว่าอาปายิกสัตว์ (ผู้ได้รับทุกข์ในอบายหรือสถานแห่งทุกข์เวทนาหลังจากตายไป) ทั้ง ๔ จำพวกจะไม่ จัดว่าเป็นวัตถุแห่งการอุปสมบทแล้วไซ้ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ท่านจึงไม่อ้างสัตว์ที่เหลือแล้ว กล่าวหา เฉพาะสัตว์ดิรัจฉานเท่านั้นที่ไม่จัดว่าเป็นวัตถุ ตอบว่า เพราะสัตว์ที่เหลือไม่ปรากฏวัตถุ จริง ดังนั้น ในครั้งพระสัมพุทธเจ้า นาคราชตนหนึ่งบังเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อีตอัธระอารังเกียจด้วย กำเนิดนาค นาคนั้นจึงได้มีความคิดเช่นนี้ว่า ด้วยอุบายอะไรหนอ เราจึงจะพ้นจากกำเนิดแห่งนาค และได้ความเป็นมนุษย์โดยเร็วพลัน นาคนั้นก็มีความคิดเช่นนี้อีกว่า สมณศากยบุตรเหล่านี้แล ประพฤติธรรม ประพฤติสมาธิเสมอ พระพฤติพรหมจรรย์ มีปกติกล่าวคำจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม ถ้า หากว่าเราจะได้บรรพชาในสมณศากยบุตรทั้งหลายแล้วไซ้ ด้วยอาการอย่างนี้ เราก็จะหลุดพ้นจาก กำเนิดแห่งนาค และได้ความเป็นมนุษย์โดยเร็วพลัน ที่แท้แล นาคนั้นปลอมตัวเป็นมาณพเข้าไปหา เหล่าภิกษุแล้วขอบรรพชา ภิกษุทั้งหลายก็ให้นาคนั้นบรรพชาอุปสมบท

ก็โดยสมัยนั้นแล นาคนั้นพำนักอยู่ที่วิหารหลังสุดทำยร่วมกับภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ภิกษุนั้น ลูกขึ้นแต่เช้าตรู่แล้วเดินจงกรมในกลางแจ้ง เมื่อภิกษุนั้นออกไปแล้ว นาคนั้นก็วางใจก้าวลงสู่ความ หลับ วิหารทั้งหมดเต็มไปด้วยงู ขนดหางก็ไต่ออกมาทางหน้าต่างทุกบาน ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้นคิดว่า จักเข้าไปยังวิหาร ขณะที่กำลังผลึกบานประตู ก็ได้เห็นวิหารทั้งหมดเต็มไปด้วยงู และขนดหางที่ยื่น ออกมาทางหน้าต่างทุกบาน ครั้นเห็นแล้วก็เกิดความกลัว จึงได้ส่งเสียงดังผิดแปลก ภิกษุทั้งหลายก็พากันวิ่งมาแล้วได้พูดกะภิกษุนั้นว่า เพราะเหตุไรกัน ท่านจึงได้ส่งเสียงดังผิดแปลก ภิกษุนั้นพูดว่า ท่าน ครับ วิหารทั้งหมดเต็มไปด้วยงู ขนดหางก็ไต่ออกมาทางหน้าต่างทุก ๆ บาน ที่นั่นเอง นาคนั้นก็ตื่น เพราะเสียงนั้นแล้วนั่งบนอาสนะของตน ภิกษุทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ท่านเป็นใครกัน ก็ตอบ ว่า ท่านครับ กระผมเป็นนาค ภิกษุทั้งหลายจึงถามว่า อาวุโส เพื่อสิ่งใดกัน ท่านจึงได้ทำเช่นนี้ เมื่อ นั้นเอง นาคนั้นจึงได้เล่าเรื่องราวแก่เหล่าภิกษุ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาค เมื่อนั้น พระผู้มีพระภาคจึงสั่งประชุมภิกษุสงฆ์ เพราะมีเหตุนี้ เพราะมีเรื่องนี้เกิดขึ้น แล้วได้ตรัสพระ คำรัสนี้กะนาคนั้นว่า ท่านนั้นแหละเป็นนาค มีธรรมไม่องงาม คือ เป็นผู้ไม่มีธรรมองงามในพระ

ธรรมวินัยนี้ เธอจงไปเสียเถอะ จงเข้าจำอุโบสถในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์ ในภพนาคนั้นนั่นแล ด้วยอาการอย่างนี้ เธอจะหลุดพ้นจากกำเนิดนาค และจะได้รับความเป็นมนุษย์ในเร็ววัน ที่นั่นเอง นาคนั้น คิดว่า ได้ยินว่า เราจักมีธรรมไม่งอกงาม คือ เป็นผู้ไม่มีธรรมงอกงามในพระธรรมวินัยนี้ จึงเป็นทุกข์เสียใจน้ำตาไหล แล้วทำการเปล่งเสียงดังออกมาแล้วหนีไป

เมื่อนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยที่จะให้สภาวะแห่งนาคปรากฏ มีอยู่ ๒ อย่าง คือ เวลาที่เสพเมถุนธรรมกับนาคที่มีชาติเสมอกัน และเวลาที่วางใจก้าวลงสู่ความหลับ ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัย ๒ อย่างนี้แล ที่จะให้สภาวะความเป็นนาคปรากฏ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้สัตว์ดิรัจฉานอุปสมบท ที่อุปสมบทแล้ว ก็ต้องให้สึกเสีย เพราะสัตว์ดิรัจฉานจะมีวัตถุปรากฏด้วยอาการอย่างนี้แล อนึ่ง ปัจจัย ๒ อย่างในอธิการนั้น ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจการแสดงกรรมที่ปรากฏตามสภาพเนื่อง ๆ ในประวัติศาสตร์ แต่นาคมีกรรมปรากฏตามสภาพ ๕ คราว ได้แก่ (๑) คราวปฏิสนธิ (๒) คราวลอกคราบ (๓) คราวเสพเมถุนกับนางนาคผู้มีชาติเสมอกัน (๔) คราวนอนหลับสนิท (๕) คราวจติ

ถามว่า อนึ่ง แม้เหล่าเทวดาก็ไม่จัดว่าเป็นวัตถุแห่งอุปสมบท มิใช่หรือ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร ท่านจึงกล่าวว่า อาปายิกสัตว์ (ผู้ได้รับทุกข์ในอบายหรือสถานแห่งทุกข์เวทนาหลังจากตายไป) ๔ จำพวกเท่านั้น ไม่เป็นวัตถุแห่งอุปสมบท ตอบว่า ก็จริง แม้กระนั้นก็พึงเห็นว่า ท่านกล่าวไว้ อย่างนี้ก็เพื่อจะทำการแบ่งสัตว์และเทวดาเหล่านั้นแยกเป็นส่วน ๆ ไป เพราะเหล่าเทวดาเป็นอภัพบุคคล และเพราะปฏิวุทธศาสตร์จะยังคงดำรงอยู่ได้ สมดังที่ท่านอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในมหาวรรค ในอรรถกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกาว่า ในคำว่า ภิกษุทั้งหลาย อนุสัมบันผู้เป็นสัตว์ดิรัจฉาน (ดิรัจฉานคโต ภิกษเว) นี้ พึงทราบวินิจฉัย ดังนี้ จะเป็นนาคหรือสุบรรณมาณพเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งไม่ใช่มนุษย์ชาติ โดยที่สุตกระทั้งท้าวสักกเทวราช ทุกอย่างนั้นแหละ พึงทราบว่า สัตว์ดิรัจฉาน ในความหมายนี้ ผู้นั้น อันภิกษุไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้บรรพชา แม้ที่อุปสมบทแล้วก็ พึงให้สึก เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า คำว่า ดิรัจฉานคโต ได้แก่ ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งไม่ใช่มนุษย์ชาติ อนึ่ง ท่านกล่าวไว้ในอธิการนี้ว่า ถามว่า หากว่า นาคและสุบรรณจะพึงมีความตกต่ำในปฏิสนธิไซ้ร้ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไรในวิสูตรชาติท่านจึงกล่าวความเป็นไปเพราะกุศลกรรมนั้นแลในปฏิสนธิของชนแม่ทั้ง ๔ คนไว้ว่า ชน ๔ คน เมื่อปรารถนาฐานะนั้น ๆ นั้นเอง ในภพนาคนั้น สุบรรณ ท้าวสักกเทวราช และพระเจ้าธัญญกโรพยะ จึงทำบุญมีทานเป็นต้น ในบรรดาชนทั้ง ๔ นั้น คนหนึ่ง เมื่อเวลาสิ้นอายุพร้อมด้วยบุตรและภรรยาบังเกิดเป็นนาคราชอยู่ในภพนาคนั้น คนหนึ่งบังเกิดเป็นสุบรรณราชในสิมพลีวิมานในสุบรรณภพ คนหนึ่งบังเกิดเป็นท้าวสักกเทวราชในภพดาวดึงส์ คนหนึ่งบังเกิดในพระครรภ์ของพระอัครมเหสีของพระเจ้าธัญญกโรพยะ หากว่าจะพึงมีได้เพราะกุศลกรรมไซ้ร้ ก็ควรที่จะกล่าวความเป็นกัมมปัจจัยในขณะปฏิสนธิของแม่เหล่าอเหตุกะ ตามบาลีในปฏฐานาว่า กุศลเจตนาเป็นปัจจัย โดยกัมมปัจจัยแห่งวิปาก ชันธ์ และกฏัตตารูปทั้งหลาย อนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ก็ได้ไม่ เมื่อเป็น

เช่นนั้นควรยึดถือถ้อยคำนี้อย่างไร ข้าพเจ้าจะเฉลย กุศลเจตนาของชนเหล่านั้น ชื่อว่าไม่บริสุทธิ์เพราะความปรารถนาหรือความใคร่มีกำลังแรงกล้า และเพราะเกี่ยวข้องกับเมถุนธรรม ๗ อย่าง กุศลธรรมที่ไม่บริสุทธิ์นั้นแลจึงไม่สามารถทำให้ชนเหล่านั้นเกิดในสุคติภูมิได้

ชนเหล่านั้นแม้ที่เป็นไปอยู่ในทุกติภูมิ ที่ประกอบพร้อมด้วยความปรารถนาและความอยากในภูมินั้น ๆ ก็ยังบังเกิดในไตรภวานุภูมิเหล่านั้น ด้วยกำลังแห่งเจตนาที่เป็นส่วนเบื้องต้นในเวลาที่เขาใจจดจ่ออยู่กับกรรม หาใช่ด้วยอกุศลอย่างอื่นไม่ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ ความปรารถนาที่ปรารถนาแล้ว ก็น่าที่จะสำเร็จได้ หากว่าจะพึงมีได้ด้วยอกุศลกรรมอย่างอื่นไซ้ แม้ความปรารถนาที่ปรารถนาแล้ว ก็จะไม่สำเร็จไม่ได้เลย อนึ่ง ธรรมดาว่าความปรารถนานั้นสามารถที่จะห้ามแม้เจตนาที่สัมปยุตด้วยฌานที่แก่กล้าได้ จริงดังนั้น สมณะผู้เป็นอาจารย์ของโคปกเทวทัตไม่ได้บังเกิดในภูมิแห่งพรหมทั้งหลายเพราะกำลังแห่งฌาน ปฏิเสธฌานเสียแล้วก็จะเกิดขึ้นในหมู่คนธรรมดาและเทพนั้นเองเพราะกรรมอื่น ความพิสดารของเรื่องเหล่านั้นมาแล้วในทีฆนิกายว่า ภิกษุทั้งหลาย เจโตปณิธิย่อมสำเร็จแก่ผู้มีศีลแล เพราะเป็นผู้บริสุทธิ์ ผู้ที่มีความต้องการใคร่รู้ก็พึงตรวจสอบเอาในทีฆนิกายนั้น สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์ แม้ด้วยอำนาจเมถุนสังโยค ๗ อย่าง สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

๑. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญญาว่าเป็นพรหมจรรย์อย่างถูกต้อง ไม่ประพฤติกิจสองต่อสอง กับมาตุคาม แต่ยังยินดีการลูบไล้ การชัตถุ การให้อาบน้ำ และการนวดพื้นของมาตุคาม เขาชอบใจ ติดใจ และถึงความปลื้มใจกับการทำเช่นนั้น แม้นี้ก็ชื่อว่า เป็นความขาดความทะลุ ความต่าง และความพร้อยแห่งพรหมจรรย์ พราหมณ์ ผู้นี้เราเรียกว่าประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ประกอบด้วยเมถุนสังโยค ย่อมไม่หลุดพ้นจากชาติ (ความเกิด) ชรา (ความแก่) มรณะ (ความตาย) โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) เรากล่าวว่า ไม่หลุดพ้นจากทุกข์

๒. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญญาว่าเป็นพรหมจรรย์อย่างถูกต้อง ไม่ประพฤติกิจสองต่อสองกับมาตุคาม ทั้งไม่ยินดีการลูบไล้ การชัตถุ การให้อาบน้ำ และการนวดพื้นของมาตุคาม แต่ยังไม่สัพยอก เล่นหัว หัวเราะร่ากับมาตุคาม ฯลฯ

๓. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ ทั้งไม่สัพยอก เล่นหัว หัวเราะร่ากับมาตุคาม แต่ยังไม่ฟังจ้องตามาตุคาม ฯลฯ

๔. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ ทั้งไม่ฟังจ้องตามาตุคาม แต่ยังไม่ฟังเสียงของมาตุคามผู้หัวเราะ ผู้พูด ผู้ขบร้อง หรือผู้ร้องให้อยู่นอกฝาหรือนอกกำแพง ฯลฯ

๕. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ ทั้งไม่ฟังเสียงของมาตุคาม ผู้หัวเราะ ผู้พูด ผู้ขบร้อง หรือผู้ร้องให้อยู่นอกฝาหรือนอกกำแพง แต่ยังคงยนิถึงการที่เคยกหัวเราะพูดจาเล่นหัวกับมาตุคาม ฯลฯ

๖. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ ทั้งไม่ค่อยนึกถึงการที่เคยหัวเราะพูดจาเล่นหัวกับมาตุคาม แต่ยังคงคบตีหรือบุตรคหบดีผู้เอิบอัมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่ ฯลฯ

๗. สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ ทั้งไม่ค่อยคบตีหรือบุตร คหบดีผู้เอิบอัมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่ แต่ยังคงประพฤติพรหมจรรย์ปรารภนาเป็นเทพเจ้าหมู่ใดหมู่หนึ่งว่า “ด้วย ศิล วัตร ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ เราจักเป็นเทพหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่ง” เขาชอบใจ ติดใจ และถึงความปลื้มใจกับการทำเช่นนั้น แม่นี่ก็ชื่อว่าเป็นความขาด ความทะเล ความต่าง และความพร้อย แห่งพรหมจรรย์ พราหมณ์ ผู้ที่เราเรียกว่าประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ประกอบด้วยเมถุนสังโยค ไม่หลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ บริเวหา ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่หลุดพ้นจากทุกข์ ฉะนั้น พึงทราบของท่านสงเคราะห์ความที่พรหมจรรย์ขาดเป็นต้น ก็ด้วยการถูกทำลายมีความอยากได้เป็นเหตุ และเพราะเมถุนสังโยค ๗ ประการ ด้วยอาการอย่างนี้

ก็ในเรื่องบุคคลผู้ฆามาตราเป็นต้น พึงทราบวินิจฉัยดังนี้ ส่วนแม่เลี้ยง น้ำหรือน้ำหญิง ผู้ไม่ได้ให้กำเนิดแม่เป็นหญิงมนุษย์ หรือแม่แม่ผู้ให้กำเนิดแต่ไม่ใช่หญิงมนุษย์ บุคคลนั้น ท่านไม่ห้ามบรรพชา และผู้นั้นก็ไม่ถูกต้องอนันตริยกรรม แม่เป็นหญิงมนุษย์ ตนเองเป็นสัตว์ดิรัจฉานฆ่า แม่เขาก็ไม่ต้องอนันตริยกรรม ส่วนบรรพชาของผู้นั้น ท่านห้าม เพราะเขาเป็นสัตว์ดิรัจฉาน แม่หญิงที่เป็นสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายอาศัยบุรุษที่เป็นมนุษย์จึงคลอดบุตรที่เป็นมนุษย์ เหมือนเรื่องพระเถระสองพี่น้องที่เป็นบุตรของนกชนิดใดชนิดหนึ่ง (กินนรี) พระเถระแม่เหล่านั้นแล ก็จัดว่าเกิดแต่ไขโดยแท้ จริงดังนั้น สัตว์ที่เกิดจากไขเหล่านั้น ย่อมมีกำเนิด ๔ ชนิด ในภูมิทั้ง ๓ เหล่านี้คือ ในเขตโลก ในสัตว์ดิรัจฉาน และในหมู่มนุษย์ ก็ในหมู่มนุษย์ จะมีเฉพาะโอปปาติกสัตว์บางพวกเท่านั้น เช่นเดียวกับมหาปทุมกุมารเป็นต้น บุตรของนกชนิดใดชนิดหนึ่งแม่ที่เกิดจากไข ก็เหมือนพระเถระ ๒ พี่น้อง อนึ่ง ความพิสดารพึงตรวจสอบดูในสีหวัตถุ ก็ในที่นี้ คำว่า โกนตา ได้แก่ กินนรี บุตรทั้งหลายของกินนรีนั้น ชื่อว่าโกนตบุตร ด้วยว่า กินนรีนั้นได้แล้วกับผู้ชายอายุป่า ในสมัยของพระเจ้าอโศกธรรมราชา อาศัยการอยู่ร่วมกับมนุษย์ จึงคลอดบุตร ๒ คน พรานป่าได้ให้ลูกน้อยแก่นางกินนรีนั้นด้วยสำคัญว่า บัดนี้นางกินนรีจักไม่ทิ้งบุตรทั้งสองหนีไปเสีย นางกินนรีนั้นได้ลูกน้อยแล้วก็บินหนีไปยังที่ที่ตนเคยอาศัยอยู่นั่นเอง ด้วยว่ากินนรีทั้งหลายไม่สามารถจะบินหนีไปได้โดยปราศจากลูกน้อย เพราะเหตุที่นั่นนั้นแล ดาบสจึงกล่าวว่า ท่านอย่าได้ให้ลูกน้อยแก่นางกินนรีนั้น เพราะลูกน้อยของเขาทั้งสองนั้นเกิดขึ้นในระดูที่มีกรรมเป็นปัจจัย ดุจจักรแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ จริงดังนั้น การเหาะขึ้นไปยังเวหาสเป็นต้นชื่อว่าเป็นฤทธิ์ของพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีบุญญาธิการ พระเจ้าจักรพรรดิจะสามารถเสด็จไปโดยสภาวะของตนเองเท่านั้นโดยปราศจากจักรแก้ว ช้างแก้ว และม้าแก้ว หาได้ไม่ ในบรรดาแก้ว ๓ ประการนั้น จักรแก้วแม่ที่เกิดอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร เพราะบังเกิดขึ้นด้วยกำลังแห่งกรรมของพระเจ้าจักรพรรดิ ชื่อว่าเกิดขึ้นเพราะระดูที่มีกรรมเป็นปัจจัย

ส่วนข้างแก้วและม้าแก้วเชื่อว่าเกิดขึ้นเพราะกรรมที่มีกรรมเป็นปัจจัย การบินไปยังเวหาสของเหล่าปักษี เชื่อว่าฤทธิ์ที่เกิดจากผลกรรม ส่วนกินนรีทั้งหลายไม่สามารถจะบินหนีไปโดยสภาวะของตนได้โดยปราศจากลูกน้อย เพราะฉะนั้น พึงเห็นว่า ลูกน้อยของกินนรีเหล่านั้นเกิดขึ้นในระดูที่มีกรรมเป็นปัจจัย ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า มาพร้อมกับการปฏิสนธิ ดุจเครื่องประดับของเหล่าทวยเทพ คำนั้นไม่ควรเชื่อถือ เพราะสัตว์ที่เกิดจากไข่และที่เกิดเป็นตัวจะไม่เป็นเช่นนั้น แม้อาจารย์บางพวกก็ยังกล่าวว่า ท่านทำไว้แล้วในครั้งอดีตกาล คำมั่นนั้นไม่ถูกต้องเลย แม้สัตว์ที่เกิดขึ้นจากความชื้นก็บังเกิดแล้วในกอดอกบัวบ้าง กอไผ่บ้าง ดุจไปกขรชาติพราหมณ์ ปทุมวดีเทวีและเวฬุวดีเทวีเป็นต้น อนึ่งเหล่าสัตว์ที่เกิดในน้ำปรากฏแล้วโดยแท้ มารดาที่เป็นหญิงมนุษย์ถูกผู้ใดที่เป็นสัตว์ดิรัจฉานฆ่าตายด้วยตัวเอง แม้ผู้นั้นก็ไม่จัดเป็นอนันตริยกรรม แต่ห้ามเขาบรรพชา เพราะเป็นสัตว์ดิรัจฉาน และกรรมของเขาก็หนักหนาสาหัสจนจะเป็นอนันตริยกรรม แม้เหล่าหญิงอาศัยสัตว์ดิรัจฉานแล้วตั้งครรภ์ เปรียบเหมือนหญิงที่เป็นมารดาของภุริทัตมีการตั้งครรภ์เพราะเหตุ ๘ อย่าง คือ ๑. อัมมาจาร ๒. การเคล้าคลึงกาย ๓. การสัมผัสชิ้นผ้า ๔. การตีม้น้ำอสุจิ ๕. การสัมผัสลูบไล้สะดือ ๖. การเห็นรูป ๗. ได้ยินเสียง ๘. ตมกลืน ในทั้ง ๘ อย่างนั้น ภรรยาเก่าของพระสุทินตั้งครรภ์เพราะอัมมาจาร จึงคลอดบุตรชื่อว่าพิชกะคล้ายดังรูปทอง บางคราว สตรีบางพวกถูกความพอใจและความกำหนดครอบงำเมื่อถึงคราวมีระดู ยินดีการจับมือ จับมวยผม และจับต้องอวัยวะน้อยใหญ่ของเหล่าบุรุษ ก็ตั้งครรภ์ได้ การตั้งครรภ์เพราะเคล้าคลึงกายจึงมิได้ด้วยอาการอย่างนี้ ส่วนภิกษุณีที่เป็นภรรยาเก่าของพระอุทยาภิเษระตีม้น้ำอสุจินั้นส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งใส่เข้าไปในอวัยวะด้วยท่อนผ้าฝืนเล็ก ๆ นั้นเอง เพราะทำเช่นนั้นนางจึงตั้งครรภ์ การตั้งครรภ์เพราะใช้ท่อนผ้าฝืนเล็ก ๆ มิได้ด้วยอาการอย่างนี้

กวางตัวเมียที่เป็นมารดาของมิลลิตดาบส มายังสถานที่ถ่ายปัสสาวะของดาบสเมื่อคราวมีระดูแล้วตีม้น้ำปัสสาวะที่มีเชื้ออสุจิผสมอยู่ เพราะการตีม้นั้นนางจึงตั้งครรภ์แล้วคลอดเด็กทารกเป็นดาบสชื่อว่ามิลลิตคะ การตั้งครรภ์เพราะตีม้น้ำอสุจิมิได้ด้วยอาการอย่างนี้ ส่วนมารดาของท่านสามโพธิสัตว์ตั้งครรภ์เพราะลูบไล้สะดือในคราวมีระดูแล้วคลอดเด็กทารกเป็นสามดาบส พระมารดาของพระเจ้ามณฑลพยะและพระเจ้าจันทปชโชต ได้ตั้งครรภ์ด้วยอำนาจการลูบไล้สะดือในคราวมีระดูด้วยอาการอย่างนี้ อนึ่ง พระเจ้ามณฑลพยะได้ถือกำเนิดขึ้นเพราะการลูบไล้สะดือของมารดาผู้เป็นภริยามังคลิกะ แมลงป่องได้ไปทั่วสะดือของมารดาของพระเจ้าจันทปชโชต เพราะเหตุนั้นพระเจ้าจันทปชโชตจึงได้ถือกำเนิดขึ้น ในเรื่องนี้ สตรีบางพวกเมื่อไม่ได้รับการคลุกคลีกับบุรุษเมื่อคราวมีระดู ก็อยู่ภายในเรือนนั่นเองด้วยอำนาจฉันทราคะเพ่งถึงบุรุษเพศ ดุจการเพ่งโทษของพระราชา นางจึงตั้งครรภ์เพราะทำเช่นนั้น การตั้งครรภ์เพราะเห็นรูปจึงมิได้ด้วยอาการอย่างนี้ ก็ธรรมดาว่าบุรุษย่อมไม่มีในยุคทำสงคราม สตรีเหล่านั้นในคราวมีระดูได้ยินเสียงเมฆคำรามก็ตั้งครรภ์ เหล่าแม่โคนันเองบางคราวก็ตั้งท้องเพราะได้กลิ่นโคตัวผู้ การตั้งครรภ์เพราะการตมกลืนจึงมิได้ด้วยอาการอย่างนี้ สตรีทั้งหลายตั้งครรภ์ได้เพราะเหตุ ๘ อย่างดังกล่าวมาแล้ว อนึ่งในเรื่องนี้จึงมีบุตรที่เหมือนกับบิดาโดยแท้

เพราะฉะนั้น พระเจ้าภุริทัตเป็นต้นจึงกลายเป็นนาคนั่นแล เพราะอาศัยนาคราชชื่อว่าอัครัฐ ส่วนพระเจ้าจันทรปักษีโชตได้เป็นมนุษย์เพราะอาศัยแมลงป่อง เพราะมิได้เกิดด้วยน้ำสมภพ แม้ในบุคคลผู้ฆ่าบิดาก็นัยนี้เหมือนกัน

แม้บุคคลผู้ฆ่าพระอรหันต์ ก็พึงทราบด้วยอำนาจพระอรหันต์ผู้เป็นมนุษย์เท่านั้น ในเรื่องบุคคลผู้ฆ่าพระอรหันต์นี้ พึงทราบวินิจฉัยดังนี้ จริงอยู่ บุคคลเมื่อจงใจปลงชีวิตพระซึ่งมีชาติเป็นมนุษย์ โดยที่สุด แม้ไม่ใช่บรรพชิตจะเป็นทารกหรือทาริกา จัดว่าเป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์แท้ และถูกต้องอนันตริยกรรมด้วย และบรรพชาของผู้นั้น ท่านก็ห้าม ส่วนคนฆ่าพระอรหันต์ผู้ไม่มีชาติเป็นมนุษย์ หรือพระอรหันต์ที่เหลือซึ่งมีชาติเป็นมนุษย์ ไม่ถูกต้องอนันตริยกรรม แม้บรรพชาของผู้นั้นก็ไม่ห้าม แต่กรรมเป็นกรรมรุนแรง สัตว์ดิรัจฉานฆ่าแม่พระอรหันต์ผู้เป็นมนุษย์ ก็ไม่ถูกต้องอนันตริยกรรม แต่กรรมเป็นกรรมหนัก ส่วนผู้ทำร้ายภิกษุณีและผู้ทำลายสงฆ์ปรากฏชัดแล้ว

แม้ในคำนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย อนุสัมบันผู้ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห่อพระโลหิต เป็นต้น (โลหิตุปปาโท ภิกขเว) พึงทราบวินิจฉัยดังนี้ คนมีจิตประทุษร้าย คิดจะฆ่า ทำโลหิตในพระสรีระที่ยังทรงพระชนม์ของพระตถาคต แม้พอที่แมลงวันตัวเล็ก ๆ จะดื่มกินได้ให้ห่อขึ้น เหมือนพระเทวทัต ผู้นี้ชื่อว่าผู้ทำพระโลหิตให้ห่อ สำหรับผู้นี้ ห้ามทั้งบรรพชาและอุปสมบท ส่วนผู้ที่ใช้มีดผ่าตัดนำเนื้อร้ายและโลหิตออกเพื่อระงับโรค ทำให้ทรงส่าราญ เขาไม่จัดว่าผู้ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห่อพระโลหิต ย่อมประสพบุญมาก ย่อมประสพบุญที่ประเสริฐ เหมือนหมอชีวกโกมารภัจ

อุกโตพยัญชนกนั้นมี ๒ ประเภท คือ สตรีอุกโตพยัญชนก และบุรุษอุกโตพยัญชนก ในอุกโตพยัญชนก ๒ ประเภทนั้น สตรีอุกโตพยัญชนก มีองค์กำเนิดหญิงปรากฏ มีองค์ชาติของชายปกปิด บุรุษอุกโตพยัญชนกมีองค์ชาติของชายปรากฏ มีองค์กำเนิดหญิงปกปิด เมื่อสตรีอุกโตพยัญชนกทำหน้าที่ชาย ในหญิงมีองค์กำเนิดหญิงปกปิด มีองค์ชาติของชายปรากฏ เมื่อบุรุษอุกโตพยัญชนกกลายเป็นหญิงสำหรับชาย องค์ชาติของชายปกปิด องค์กำเนิดหญิงปรากฏ อุกโตพยัญชนก ๒ ประเภทนั้นมีความต่างกันดังนี้ สตรีอุกโตพยัญชนกมีกรรมเองได้และทำให้หญิงอื่นมีกรรมก็ได้ บุรุษอุกโตพยัญชนกมีกรรมเองไม่ได้ แต่ทำให้หญิงอื่นมีกรรมได้ นี่เป็นความต่างกันแห่งอุกโตพยัญชนกทั้ง ๒ อย่างนั้น ก็ในคำว่า อุกโตพยัญชนะ นี้ คำว่า พยัญชนะ ได้แก่ นิमित (องค์กำเนิดของชาย, องค์กำเนิดหญิง) เพราะวิเคราะห์ว่า อุกโตพยัญชนะมีอยู่แก่บุรุษนั้น ท่านจึงกล่าวว่า อุกโตพยัญชนะ บุรุษหนึ่งคนมีอินทรีย์ ๒ อย่าง แต่ถ้อยว่ามีอินทรีย์เดียวเท่านั้น อินทรีย์เดียวเท่านั้น หาใช่ ๒ อย่างไม่ อิตถินทรีย์เกิดขึ้นแก่ผู้ใด ปุริสินทรีย์ก็เกิดขึ้นแก่ผู้นั้นก็หาไม่ อีกอย่างหนึ่ง ปุริสินทรีย์เกิดขึ้นแก่ผู้ใด อิตถินทรีย์จะเกิดขึ้นแก่ผู้นั้นก็หาไม่ เพราะอินทรีย์ทั้งสองส่องเสพออยู่ในสันดานเดียวกัน ก็อินทรีย์นั้นแลจัดเป็นอิตถินทรีย์ของสตรีอุกโตพยัญชนก จัดว่าเป็นอิตถินทรีย์โดยแท้ของบุรุษอุกโตพยัญชนกเหมือนกัน หากว่ามีเพียงอินทรีย์เดียวเท่านั้นไซ้ ด้วยอาการอย่างนี้ จะมีภาวะเป็นอุกโตพยัญชนกได้อย่างไร

ท่านกล่าวว่า อินทรีย์เป็นเหตุแห่งพยัญชนะ และอินทรีย์นั้นไม่มีแก่พยัญชนะนั้น ข้าพเจ้าจะเฉลยให้ฟัง อิตถินทรีย์มิได้เป็นเครื่องหมายแห่งองค์กำเนิดชาย แม้องค์กำเนิดชายก็เหมือนกัน มิได้เป็นเหตุแห่งองค์กำเนิดหญิง เพราะเหตุไร เพราะมิได้มีอยู่ตลอดเวลา จริงดังนั้น เมื่อใดสตรีมีความกำหนด เมื่อนั้นองค์กำเนิดชายจะปรากฏแก่สตรีอุกโตพยัญชนก องค์กำเนิดหญิงปกปิด แม้บุรุษอุกโตพยัญชนกก็เหมือนกัน หากว่าอินทรีย์ทั้งสองของอุกโตพยัญชนกทั้งสองนั้นจะเป็นเหตุแห่งองค์กำเนิดทั้งหลายไซ้ องค์กำเนิดทั้งสองก็จะอยู่ร่วมกันทุกเมื่อ แต่จะไม่ดำรงอยู่ถาวร เพราะฉะนั้น จึงมีอินทรีย์เดียวเท่านั้น ฉะนั้น ฟังถึงข้อยุติในเรื่องนี้เพียงเท่านี้ จิตที่กำหนดนั่นเองละอินทรีย์ที่เป็นเหตุแห่งองค์กำเนิด ฟังเห็นว่า เป็นเหตุแห่งองค์กำเนิดทั้งสอง เพราะฉะนั้น สตรีอุกโตพยัญชนกมีครรภ์เองได้และทำให้หญิงอื่นมีครรภ์ก็ได้ บุรุษอุกโตพยัญชนกมีครรภ์เองไม่ได้ แต่ทำให้หญิงอื่นมีครรภ์ได้ เพราะความพร้อมเพรียงแห่งอิตถินทรีย์เท่านั้นจึงตั้งครรภ์

ส่วนในอรรถถกภากรุนที่ ท่านแก้ไว้ว่า “ถ้าเพศชายเกิดในปฏิสนธิกาล เพศหญิงก็เกิดในปวัตติกาล ถ้าเพศหญิงเกิดในปฏิสนธิกาล เพศชายก็เกิดในปวัตติกาล” คำในอรรถถกภากรุนนี้ไม่ถูกชะทีเดียว เพราะเหตุไร เพราะเพศหญิงเป็นต้นจะตั้งขึ้นในปวัตติกาลเท่านั้น เพศชายก็จะตั้งขึ้นในปฏิสนธิกาลเหมือนกัน หาใช่เพศเป็นต้นไม่ ใคร ๆ ก็สามารถจะกล่าวได้ว่า อินทรีย์นั่นเองคือเพศ เพราะอินทรีย์และเพศมีสภาวะต่างกัน เหมือนอย่างเมื่อมีเมล็ดพืช ต้นไม้ก็จะเกิด เมื่อไม่มีเมล็ดพืช ต้นไม้ก็ไม่เกิด ฉันทใด เมื่อมีอินทรีย์ เพศเป็นต้นก็มี เพราะอินทรีย์ก็เป็นเช่นเดียวกับเมล็ดพืช เพศเป็นต้นก็เหมือนกับต้นไม้ ฉันทนั้นเหมือนกัน ในบุคคลเหล่านั้น บุคคล ๑๑ จำพวก มีบัณฑิตก็เป็นต้น ไม่สมควรที่จะก้าวลงสู่นิยามในภพนั้นเลย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าเป็นภพบุคคล บุคคล ๒ จำพวก คือ ๑. คนมีอายุหย่อน ๒๐ ปี ๒. คนเคยต้องอันติมัตถุ ไม่ถือว่าเป็นวัตถุแห่งอุปสมบทโดยแท้ เมื่อมีอุปนิสัย จึงสมควรที่จะก้าวลงสู่นิยามในภพนั้นนั่นเอง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าเป็นภพบุคคล

วัตถุสัมปตติกา จบ

ญัตติสัมปตติกา

ความแตกฉานด้วยปัญญาเป็นเหตุ ให้รู้พยัญชนะ ๑๐ ลักษณะ คือ
 สิลล ธนิต ทิฆะ รัสสะ ครุ ลหุ นิคหิต สัมพันธ์ วัตถิตะ และวิมุต

ภิกษุอย่าได้เพ่งถึงพยัญชนะ ๑๐ ลักษณะที่ท่านกล่าวไว้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้เมื่อไม่สามารถด้วยอาการอย่างนี้ ก็อย่าได้ทำให้พยัญชนะที่ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจสิลล ธนิต วิมุต และนิคหิตคลาดเคลื่อน หรือไม่สวดให้ผิด ชื่อว่าญัตติสมบัติ ที่ชื่อว่าญัตติวิบัติ ได้แก่ การไม่ตั้งญัตติทั้งหมด ไม่ระบุนัตติคือวัตถุ สงฆ์ บุคคล ภายหลัง จึงตั้งญัตติ ฉะนั้น โทษแห่งญัตติ ๕ ประการนี้จึงมีเท่านี้ก่อน ส่วนวิบัติในญัตติ ฟังทราบวินิจฉัยดังนี้ คำว่า ไม่ระบุนัตถุ (วัตถุ น ปริามสติ) ความว่า สงฆ์ ทำกรรมมีอุปสมบทกรรมเป็นต้นแก่บุคคลใด ไม่ระบุนัตถุนั้น คือ ไม่เอ่ยชื่อบุคคลนั้น ได้แก่ เมื่อควร

สวดว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ธรรมรักขิตนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านพุทธรักขิต” แต่สวดว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า อุปสัมปทาเปกขะของท่านพุทธรักขิต” อย่างนี้ชื่อว่าไม่ระบุดัตถุ คำว่า ไม่ระบุดัง (สังฆ น ปรามสตี) ความว่า ไม่ระบุดังชื่อสงฆ์ คือ เมื่อควรสวดว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ธรรมรักขิตนี้” กลับสวดว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ธรรมรักขิตนี้” อย่างนี้ชื่อว่าไม่ระบุดัง คำว่า ไม่ระบุดังบุคคล (บุคคล น ปรามสตี) ความว่า ภิคุใดเป็นพระอุปัชฌาย์ของอุปสัมปทาเปกขะ ไม่ระบุดังภิกษุ นั้น คือ ไม่เอ่ยชื่อภิกษุนั้น ได้แก่ เมื่อควรสวด ว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ธรรมรักขิตนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านพุทธรักขิต” แต่กลับสวดว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ธรรมรักขิตนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะ” อย่างนี้ชื่อว่าไม่ระบุดังบุคคล คำว่า ไม่ระบุดังญาติ (ญาติ น ปรามสตี) ความว่า ไม่ระบุดังญาติโดยประการทั้งปวง คือ ในญาติติหุติกรรม ไม่ตั้งญาติ ทำอนุสาวนาด้วยกรรมวาจา ๒ ครั้งเท่านั้น แม้ในญาติติจตุตถกรรมก็ไม่ตั้งญาติ ทำอนุสาวนาด้วยกรรมวาจา ๔ ครั้งเท่านั้น อย่างนี้ชื่อว่าไม่ระบุดังญาติ คำว่า ตั้งญาติภายหลัง (ปัจฉา วา ญาติตี ฐเปตี) ความว่า ทำอนุสาวนา ด้วยกรรมวาจาก่อน กล่าวว่ “เอสา ญาติตี” แล้วจึงกล่าวว่ “ขมตี สังฆสส, ตสมา ตุนตี, เอวเมตฺ ธารยามิ” อย่างนี้ชื่อว่าตั้งญาติภายหลัง กรรมทั้งหลายวิบัติโดยวิบัติด้วยอาการ ๕ อย่าง ด้วยประการฉะนี้ การประกาศที่สมบูรณ์ด้วยญาติที่พ้นแล้วจากโทษเหล่านี้ ชื่อว่าญาติติสมบัติ

ญาติติสัมปตติกา จบ

อนุสาวนาสัมปตติกา

การสวดโดยเว้นโทษแห่งอนุสาวนา ๕ ประการเหล่านี้ คือ การไม่ระบุดัตถุ สงฆ์ และบุคคล ทำให้การสวดเสียหาย สวดในกาลไม่ควร ชื่อว่า อนุสาวนาสมบัติ ในเรื่องนั้น การไม่ระบุดัตถุ เป็นต้น ก็เป็นเช่นเดียวกับที่กล่าวไว้แล้วในญาติตินั่นเอง การไม่กล่าวกรรมวาจาทั้งหมดแล้วประกาศญาติติ ๔ ครั้ง การทำพยัญชนะทั้ง ๔ แม้ภายในกรรมวาจาให้เสียหาย หรือการสวดโดยการทำอักษรหรือบทให้ยกหรือเผยขึ้นไม่ดี ชื่อว่าการทำให้การสวดเสียหาย จริงดังนั้น พยัญชนะทั้ง ๔ ด้วยอำนาจสิทธิ ธนิต วิมุต และนิกหิต ย่อมทำกรรมให้เสียหายภายในกรรมวาจา ในประเภทแห่งพยัญชนะมีสิทธิ เป็นต้นนั้น เมื่อควรว่ “สุณาตุ เม” เอา ต เป็น ถ ว่ สุณาตุ เม ชื่อว่าทำสิทธิให้เป็น ธนิต และเมื่อควรว่ “ปตตกลลฺ เอสา ญาติตี” สวดว่า ปตตกลลฺ เอสา ญาติตี เป็นต้น ก็เหมือนกัน เมื่อควรว่ “ภนเต สโฆ” เอา ภ เป็น พ เอา ข เป็น ค สวดว่า พนเต สงโค ชื่อว่าทำธนิตให้เป็นสิทธิ ส่วนบทที่ควรเปิดปากว่ “สุณาตุ เม” ว่หุบปากให้เสียงขึ้นจุมกเป็น สุณมตุ เม ก็ดี บทที่ควรเปิดปากว่ “เอสา ญาติตี” ว่หุบปากให้เสียงขึ้นจุมก เป็น เอส ญาติตี ก็ดี ชื่อว่าทำวิมุตให้เป็นนิกหิต คำที่ควรหุบปากให้เสียงขึ้นจุมกว่า “ปตตกลลฺ” ว่เปิดปากไม่ทำเสียง ให้ขึ้นจุมกว่า ปตตกลลา ชื่อว่าทำนิกหิตเป็นวิมุต พยัญชนะ ๔ เหล่านี้ คือ เมื่อควรว่เป็นสิทธิ ว่เป็นธนิต เมื่อควรว่เป็น ธนิต ว่เป็นสิทธิ เมื่อควรว่เป็นวิมุต ว่เป็นนิกหิต เมื่อควรว่เป็นนิกหิต ว่เป็น วิมุต ย่อมทำกรรมให้เสียหายภายใน

กรรมวาจา ด้วยประการฉะนี้ จริงอยู่ ภิกษุผู้สวดอย่างนี้ ชื่อว่าว่าอักขระหนึ่ง ในเมื่อควรว่าอักขระหนึ่ง ท่านเรียกว่าว่าผิด ภิกษุผู้ฉลาดกรรมวาจาควรว่าอักขระนั้น ๆ นั้นแหละตามฐานกรณ์อย่างนี้ คือในพยัญชนะ ๖ ชนิดนอกนี้มีทีฆะและรัสสะเป็นต้น ว่าทีฆะในฐานกรณ์แห่งทีฆะ ว่ารัสสะในฐานกรณ์แห่งรัสสะนั่นเอง อย่าให้ประเพณีซึ่งมีมาตามลำดับสูญสิ้นไปทำกรรมวาจา ก็ถ้าภิกษุผู้สวดกรรมวาจาไม่ว่าอย่างนั้น เมื่อควรว่าเป็น ทีฆะ กลับว่าเป็นรัสสะ เมื่อควรว่าเป็นรัสสะ กลับว่าเป็นทีฆะ ก็เมื่อควรว่าเป็นครุ กลับว่าเป็นลหุ หรือเมื่อควรว่าเป็นลหุ กลับว่าเป็นครุ ก็หรือว่า เมื่อควรว่าให้เชื่อมกัน กลับว่าแยกกัน หรือเมื่อควรว่าให้แยกกัน กลับว่าเชื่อมกัน แม้เมื่อว่า อย่างนี้ กรรมวาจาไม่เสียหาย จริงอยู่ พยัญชนะ ๖ ชนิดนี้ ไม่ทำกรรมให้เสียหาย

คำนี้เองเป็นการกล่าวที่เสมอเหมือนกันของอาจารย์ทั้งหลาย ส่วนอาจารย์พวกอื่นกล่าวว่า พยัญชนะทั้งหลายในบัดนี้ย่อมประทุษร้ายกรรมภายในกรรมวาจา เมื่อเป็นอย่างนี้ อนุสัมบันนั่นเองก็จะมีมากกว่า อนึ่ง พึงใคร่ครวญแล้วรับเอา หรือควรศึกษากรรมวาจาให้ดียิ่งขึ้น การตั้งญัตติขึ้นก่อนแล้วสวดในโอกาสที่ไม่เหมาะแก่การสวด ชื่อว่าสวดในกาลไม่ควร การสวดที่สมบุรณ์ด้วยอนุสาวนาที่พ้นจากโทษเหล่านี้ ชื่อว่าการสวดที่สมบุรณ์ด้วยอนุสาวนาสมบัติ ด้วยประการฉะนี้ หากทำให้บุคคลที่ปราศจากบาตรและจีวรบวช กรรมก็จะไม่เสียหาย เพราะทำการสวดไว้แล้วว่า บาตรและจีวรของบุคคลนั้นบริบูรณ์แล้ว ถึงกระนั้น การกสงฆ์ก็มีความผิด เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ท่านจึงกล่าวไว้แม้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า แม้เมื่อไม่มีบาตรและจีวร ท่านก็ไม่กล่าวว่า กรรมเสียหาย เพราะท่านสวดไว้ด้วยกรรมวาจาว่า บาตรและจีวรของบุคคลนั้นบริบูรณ์ กล่าวไว้ว่าเป็นเพียงทุกกฎเท่านั้น ถ้าผู้ที่ไม่ใช่อุปัชฌาย์ให้อุปสมบท จะให้อุปัชฌาย์สวดว่า อุปสัมปทาเปกขะของบุคคลชื่อนี้ ด้วยอุปัชฌาย์ชื่อนี้ ก็เป็นอันอุปสมบทแล้วด้วยดีโดยแท้ ไม่ให้อุปัชฌาย์สวด ไม่เป็นอันอุปสมบท สมดังที่ท่านกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า คำว่า กรรมไม่เสียหาย นี้ ท่านกล่าวไว้เพราะแม้เมื่อไม่มีอุปัชฌาย์ แต่ก็ทำการประกาศอุปัชฌาย์ในที่ทั้งปวงโดยชื่อแม่แห่งอุปัชฌาย์รูปใดรูปหนึ่งแม้จะไม่มีอยู่ จะมรณภาพไปแล้วก็ตาม ลาศิกขาไปก็ตาม เป็นอดีตอุปัชฌาย์ก็ตาม ว่า อุปสัมปทาเปกขะของบุคคลชื่อนี้ ด้วยอุปัชฌาย์ชื่อนี้ ก็หากว่าจะไม่ทำการประกาศอุปัชฌาย์ไซ้ ก็จะเป็นกรรมวิบัติที่ท่านกล่าวไว้ว่า ไม่ระบอบุคคล โดยแท้

เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ท่านจึงกล่าวไว้ในพระบาลีว่า ผู้ที่ไม่ใช่อุปัชฌาย์ ถ้าให้อุปสมบทด้วยอุปัชฌาย์สงฆ์ อุปัชฌาย์คณะ การกสงฆ์ก็มีความผิด แต่กรรมไม่เสียหาย ก็สมดังที่ท่านกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า คำว่า ด้วยอุปัชฌาย์สงฆ์ ได้แก่ บุคคลชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของสงฆ์ บุคคลชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ อธิบายว่า ประกาศอุปัชฌาย์สงฆ์นั่นเองด้วยกรรมวาจาอย่างนี้ว่า ด้วยอุปัชฌาย์สงฆ์ แม้ในคำว่า ด้วยคณะอุปัชฌาย์คณะ นี้ ก็เหมือนกัน พึงทราบโยชนาด้วยคำว่า บุคคลชื่อนี้ชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของคณะ เป็นต้น แม้เมื่อท่านกล่าวไว้อย่างนี้ กรรมก็หากำเรียบไม่ เพราะท่านกล่าวไว้ว่าเป็นแค่ทุกกฎเท่านั้น แต่เมื่อว่าโดยประการอื่น ใคร ๆ จะกล่าวได้ว่า บุคคลนั้นก็ยังเป็น

อนุสัสมัน ถ้าอุปัชฌาย์ให้อนุสัสมันมีบัณเฑาะก์เป็นต้นอุปสมบทไซ้ร้ ยกเว้นบัณเฑาะก์เป็นต้นนั้น เสีย ภิกษุคณะปัญจวรรคเป็นต้น จะเต็มจำนวนไม่เลยหัตถบาส กรรมไม่เสียหาย แต่การกสงฆ์ก็มีความผิด เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า เมื่อทำร่วมกับอุปัชฌาย์ที่เป็นบัณเฑาะก์เป็นต้น ภิกษุคณะปัญจวรรคเป็นต้นย่อมเต็มจำนวนโดยปราศจากบัณเฑาะก์เป็นต้นโดยแท้ กรรมไม่เสียหาย แต่เมื่อว่าโดยความหมายนอกจากนี้ กรรมจะเสียหาย

ถ้าพระอาจารย์ ๔ รูปจะสวดพร้อมกัน ก็ในเรื่องนี้จะทำอย่างไร เราจะกล่าวให้ฟัง ในอรรถกถาทั้งปวงท่านกล่าวไว้เพียงเท่านี้ว่า พระอาจารย์รูปเดียวพึงสวดกรรมวาจา อุปสัมปทาเปกขะ ๒ คน หรือ ๓ คนได้ พระอาจารย์ ๒ คน หรือ ๓ คนพึงสวดกรรมวาจา ๒ หรือ ๓ ครั้งพร้อมกันไปทีเดียวอย่างนี้ คือพระอาจารย์คนหนึ่ง พึงสวดประกาศอุปสัมปทาเปกขะคนหนึ่งแยกกัน แต่ถ้าพระอาจารย์ต่างคนกัน และพระอุปัชฌาย์ก็ต่างคนกัน คือ พระติสสเถระสวดประกาศสัทธิวาหาริกของพระสุมนเถระ พระสุมนเถระสวดประกาศสัทธิวาหาริกของพระติสสเถระ และต่างก็เป็นคนปุระกะกันและกัน อย่างนี้ย่อมควร แต่ถ้าพระอุปัชฌาย์ต่างคนกัน พระอาจารย์คนเดียวกัน อย่างนี้ย่อมไม่ควร เพราะพระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ว่า “แต่การสวดนั้น เราไม่อนุญาตให้มีอุปัชฌาย์ต่างคนกัน” แต่ด้วยวิจารณ์กถาของชนทั้ง ๔ คน จะปรากฏเงาแห่งกรรมวิบัติก็หาไม่ แม้ถึงอย่างนั้นก็ไม่ควรทำโดยแท้ เพราะในอรรถกถาทั้งปวงท่านมิได้พิจารณาตรีกตรองไว้ ถ้าจะให้บุคคลผู้ที่ประกอบพร้อมด้วยผ้าและเครื่องประดับเป็นต้น มีผมและหนวดยาวรุงรังอุปสมบทไซ้ร้ ก็เป็นอันอุปสมบทแล้วด้วยดี ภายหลังให้โกนผมและหนวดแล้วให้นุ่มนวลผ้านาสายะ ก็เป็นอันใช้ได้ เพราะพ้นแล้วจากวิตุ ๑๓ ประการ และเพราะคุณสมบัตินั้นเองเป็นประมาณในเรื่องนี้

อนุสาวนาสัมปัตติกา จบ

บัดนี้ ลำดับแห่งการสังวรณนาด้วยคานานี้ว่า สีมวิโสธนี นาม, นานาคณสมมาหุมา ถึงแล้วโดยลำดับ

พระปัญญาที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตา	กรุณาของพระมเหสีเจ้า
พระองค์ใด ทรงแผ่ไปแล้ว	ตามพระราชหฤทัย
ในสรรพสัตว์ที่ควร	แก่การตรัสรู้ได้นับไม่ถ้วน
พระศาสดาอันพระปัญญานั้นให้	ทรงพระอุตสาหะแล้วจึงทรง
อนุญาตสีมาใดที่เป็นประโยชน์ แก่	เหล่าภิกษุ ปัญหาหยาบมเป็นไปในสิมานั้น
มีความสงสัยเป็นสองฝั่งสองฝ่าย	ในแต่ละภูมิภาคประเทศก็มี
เหล่าภิกษุอยู่ทั่วไปหมด	แม้คัมภีร์ทั้งหลายก็มี
ความผิดเพี้ยนเพราะเหตุ	ที่ถือตามมติของตน
หากว่าวาตะของเราเป็นเช่นนี้ ผู้ที่ได้	สดับรับฟังแล้วก็จะเพ่งเล็งเอา

การบรรพชาของเราในบรรพพุทธศาสนา	ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะไม่มีผล
อรรถเป็นสิ่งทีลึกลับซึ่งละเอียดอ่อน	เป็นอารมณ์ของพระสัพพัญญูชินเจ้า
ท่านพระสารีบุตรมีปัญญามาก	แต่ก็หาใช้วิสัยแม้ของพระเถระไม่
ท่านจะสามารถเข้าถึงอารมณ์ของ	พระสัพพัญญูชินเจ้าได้อย่างไรกัน
ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านพระมหามุนี	ที่ยังอยู่ก็จะดูหมิ่นติเตียนเราได้
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเปรียบได้	กับดอกไม้ที่ออกดอกบานสะพรั่ง
เต็มต้น ยิ่งใหญ่ไพศาล สูงส่ง	เปรียบตั้งขุนเขาสุเมรุ
ในเวลาทีพระองค์จะเสด็จ	ดับขันธปรินิพพาน ได้ตรัสไว้ดังนี้ว่า
อานนท์ เธออย่าได้ร้องไห้	อย่าได้เศร้าโศกเสียใจไปเลย
เราเพียงผู้เดียวเท่านั้น	นิพพานแล้ว พระพุทธเจ้าอีกมาก
ก็ยังคงอยู่โดยแท้	พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น
มีจำนวนถึง	๘๔,๐๐๐ องค์
จักพากันสั่งสอนภิกษุ	เธอเป็นผู้ที่ได้ทำบุญไว้แล้ว
เมื่อพระบาลีพร้อมด้วยอรรถกถา	อันประเสริฐ ที่เป็นอารมณ์
ของพระสัพพัญญูพุทธเจ้ายังคงอยู่	พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้จะ
ปรินิพพานแล้ว หมู่สัตว์นี้จะสูญเสียเปล่า	ไม่ได้รับประโยชน์เลยก็หาไม่
ข้าพเจ้าครั้นคิดได้อย่างนี้แล้วชวนชวาย	ขมกั้กเข้มน้กั้กกลางคีนและกกลางวัน
เมื่อพระสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์	อยู่นั้นแล วาทะจึงแตกแยก
ไม่อยู่ในวิสัยครั้นทำลาย	วาทะนั้นได้แล้วกั้กจลอะดตโนมตีเสียได้
บัดนี้ ข้าพเจ้าจักวิสันหา	เพื่อความบริสุทธิ์
แห่งพระสัทธรรม	ไปตลอดกาลนาน

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมวิโสธนี ได้แก่ การชำระสีมา อธิบายว่า เราจักละสีมาวิบัติแล้วทำปกรณที่จะประกาศสมบัติลักษณะ บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สีมา ได้แก่ สีมา ๑๕ ชนิด ได้แก่ ๑. ชันทสีมา ๒. อุปะจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปวาาสสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ๗. นิคมสีมา ๘. นครสีมา ๙. อัปภันตรสีมา ๑๐. อุทกุกเขปสีมา ๑๑. ชนบทสีมา ๑๒. รัฐสีมา ๑๓. รัชสีมา ๑๔. ทิปสีมา ๑๕. จักกวาสสีมา บรรดาสีมาเหล่านั้น ที่ชื่อว่าชันทสีมา ท่านสมมติกำหนดไว้ในมหาสีมาหรือในคามเขตเพื่อจะทำสังฆกรรมมีการบรรพชาและอุปสมบทเป็นต้นได้สะดวก ความพิสดารแห่งชันทสีมานั้นท่านกล่าวไว้แล้วในมหาวรรค แห่งอรรถกถาพระวินัยชื้อสมันตปาสาทิกา โดยแบ่งเป็น ๗๒ อย่าง โดยนัยว่า พึงทักนิมิตก่อน เป็นต้น ความพิสดารแม้ทีกล่าวไว้แล้วในที่นี้ ก็ควรที่จะกล่าวไว้แล้วอย่างนั้นโดยแท้ เพราะฉะนั้น พวกเราจะไม่กล่าว พวกเราจักทำฐานะบางอย่างซึ่งเป็นฐานะที่รู้ได้ยากนั้นเองให้ปรากฏ ในเรื่องนั้น ก็ถ้ามีถ้าอยู่ภายในข้างหน้าแนวเขตกำหนดสีมาเหนือขึ้น

ไปด้านใต้ สีม่าจะไม่หยั่งลงไปข้างนอก แม้ถ้ามีถ้ำอยู่ภายนอกฝั่ด้านในของแนวเขตกำหนดสีมา ด้านบน สีม่าจะไม่หยั่งลงไปภายใน ฉะนั้น ทั้งสองประการนี้มีความหมายอันเดียวกัน ต่างกันแค่พยัญชนะเท่านั้น มีถ้ำที่เจาะทะลุข้างภูเขาโดยมีรูปร่างคล้ายอุโมงค์ที่เชิงเขาด้านล่างส่วนที่อยู่ด้านในของแนวเขตกำหนดสีมาด้านบน สีม่าไม่หยั่งลงไปในส่วนที่เป็นพื้นดิน ที่เป็นถ้ำด้านหน้าแนวเขตกำหนดสีมา และที่เป็นภูเขาข้างใต้ที่อยู่ภายนอกถ้ำ สีม่าก็จะอยู่ด้านบนถ้ำนั่นเอง แม้ถ้ามีถ้ำอยู่ข้างภูเขาเจาะทะลุโดยมีรูปร่างคล้ายอุโมงค์ที่เชิงเขาด้านล่างที่อยู่ด้านนอกจากส่วนด้านในแนวเขตกำหนดสีมาด้านบนนั้น สีม่าจะไม่หยั่งลงไปในส่วนภาคพื้นที่เป็นถ้ำ และที่เป็นภูเขาด้านล่างที่อยู่ด้านนอกถ้ำ สีม่าจะมีอยู่เฉพาะส่วนด้านบนถ้ำเท่านั้น อนึ่งการสืบสวนนี้ท่านทำไว้แล้วแม้ในวิมตฺติวินทนีฎีกา คำว่า อนุโต ได้แก่ ภายในภูเขา อธิบายว่า ที่เชิงเขา

เพื่อจะให้ อนุโต ศัพท์นั้นนั้นแลมีความพิเศษโดยการกำหนดสีมา ท่านจึงกล่าวว่า ข้างหน้าแนวเขตกำหนดสีมาด้านบน พึงเห็นว่า ก็ท่านมิได้มุ่งถึงเชิงเขาเลย แม้เมื่อควรจะกล่าวว่า จากฝั่ด้านใน ก็กล่าวว่า จากด้านนอก โดยหมายเอายอดเขาที่สีมาอาศัย เพราะเหตุนี้มันนั้นแล เมื่อจะให้ พหิ ศัพท์ ในคำว่า พหิเลณฺ์ นี้มีความพิเศษ ท่านจึงกล่าวว่า จากฝั่ด้านในของแนวเขตกำหนดสีมา ข้างบน คำว่า พหิ ในคำว่า พหิ สีม่า น โอตฺตํ นี้ ท่านกล่าวหมายเอาถ้ำที่อยู่เชิงเขา อธิบายว่า สีม่าไม่หยั่งลงไปในส่วนด้านใต้ของแนวเขตกำหนดสีมาด้านบน ที่อยู่ภายนอกถ้ำ คำว่า ภายในสีมา (อนุโต สีม่า) ได้แก่ ภายในถ้ำและเชิงเขา อธิบายว่า สีม่าจะไม่หยั่งลงในที่ ๆ ควรจะหยั่งลงไป อธิบายว่า สีม่าไม่หยั่งลงไปภายนอก อนึ่ง ในคำว่า สีม่าไม่หยั่งลงไป นี้ พึงถือเอาว่า ท่านแสดงสีมาโดยความเป็นถ้ำในที่ที่ควรจะหยั่งลงไปก็ไม่หยั่งลงไปโดยประการทั้งปวง แม้ในเรื่องนั้น วิมตฺติวินทนีฎีกามีว่า คำว่า ไม่หยั่งลงไป ได้แก่ สีม่ามีอยู่เฉพาะข้างบนเท่านั้น ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า ถ้ำก็เป็นโพลงโดยแท้ ดูจกระบอกไม้ไผ่ คำนั้น ไม่ถูกต้อง

อุปจารสีมาซึ่งเป็นสถานที่ที่เหมาะสมจะเป็นหนทาง ทางเข้าถึง หรือเข้าถึงได้ของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของหมู่สัตว์นั้น ๆ หรือของเทพวิมานและต้นกัลปพฤกษ์ เป็นต้น เรื่อยไปตั้งแต่บ้าน ป่า และนิคมเป็นต้น จนถึงพรหมโลก ชื่อว่าอุปจารสีมา สถานที่เหล่านั้นท่านมิได้ประสงค์เอาในที่นี้ เพราะมิใช่วิสัยของเหล่าภิกษุ ภิกษุทั้งหลายย่อมอยู่ในประเทศใด ซึ่งเป็นประเทศที่เขากำหนดทำเป็นบริเวณ ทำการล้อมด้วยกำแพงเป็นต้น หรือแม้ในที่ที่มีได้ล้อม ก็กำหนดให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่อุปจารประเทศนี้เองท่านประสงค์เอาว่า อุปจารสีมา เพราะเป็นสถานที่เข้าอยู่จำพรรษาและทำการกรานกฐินของเหล่าภิกษุ จริงดังนั้น คำว่า กถินตฺถตฺตสีมาย ท่านกล่าวหมายเอาอุปจารสีมา คำว่า ขนฺธสีมาย ตตรูปปาทาภาวโต ท่านกล่าวไว้ในคณฐีบทแม่ทั้ง ๓ คำว่า ตตรูปปาเทน ภาตํ ความว่า จีวรของสงฆ์บางผืนที่เขาหาซื้อมาด้วยนาและสวนเป็นต้นที่เป็นของวัด ย่อมเกิดขึ้น พึงทำโยชนาว่า จีวรนั้นจักมีแก่เหล่าภิกษุที่กรานกฐินแล้วนั้นเท่านั้น ด้วย อาทิ ศัพท์ ในคำว่า เขตตวตฺถอุอาทินา นี้ ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถกถาว่า จะเป็นจีวรของภิกษุที่มีรณภาพแล้วก็ตาม ที่เขาถวายเจาะจงสงฆ์ก็ตาม ที่เป็นของ

สงฆ์ก็ตาม ท่านสงเคราะห์จีวรที่เป็นไปในอุปจารสีมานั้นทั้งหมด

เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ท่านจึงกล่าวว่า ก็โดยสมัยนั้นแล อุบาสกคนใดคนหนึ่งให้สร้างวิหาร ถวายเจาะจงสงฆ์ อุบาสกนั้น เมื่อสร้างวิหารนั้นเสร็จแล้ว ก็ประสงค์จะถวายอภิลักขณ์แก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย ก็โดยสมัยนั้นแล สงฆ์ ๒ ฝ่ายกรานกฐินแล้ว ที่นั่นเอง อุบาสกนั้นจึงเข้าไปหาสงฆ์แล้วขอให้รื้อกฐิน ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติการรื้อกฐินไว้ก็เพื่อจะระงับอานิสงส์ในเรื่องนี้ เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ภิกษุณีชื่อว่า ถุลลันทา เมื่อจะไม่ระงับอานิสงส์ จึงค้ำนการรื้อกฐิน ด้วยคิดว่า จีวรจักมีแก่พวกเรา เพราะฉะนั้น เมื่อยังไม่ได้รื้อกฐินในสีมาที่กรานกฐินแล้ว จีวรของภิกษุผู้มรณภาพแล้วก็ดี ของญาติ ชนผู้ล่วงลับที่ถวายเจาะจงสงฆ์ที่มาจากทิศทั้ง ๔ ก็ดี จะมีในระหว่างนี้ตลอด ๕ เดือน ไปจนถึงเดือน ฝนตกฤดูฝน (ชื่อของเดือน (วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ถึง ๑๕ มีนาคม), อันเริ่มฤดูใบไม้ผลิ; ไข้เกี่ยวกับ พระจันทร์เพ็ญในฤดูใบไม้ผลิเสมอ) จีวรของสงฆ์ก็เป็นอันถวายแล้วด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในที่ จัดภิกษา หรือด้วยกิจการฉลองวิหารเป็นต้น จีวรนั้นทั้งหมดย่อมมีแก่เหล่าภิกษุที่กรานกฐินแล้ว เท่านั้น จีวรนั้นจะไม่มีแก่เหล่าภิกษุที่มีพรรษาขาด ที่เข้าจำพรรษาหลัง หรือเหล่าภิกษุที่อยู่ในสีมาที่อยู่ พร้อมในวิหารนั้น หากว่าภิกษุทั้งหลายไม่รู้แล้วรับไป ต้องคืนให้โดยแท้ หากว่าจีวรนั้นจะทำเป็นค่า ของขบเคี้ยวของขบฉันมีข้าวสารเป็นต้นไซ้ จะถวายแม่แก่ภิกษุ นอกนั้นก็ไม่ได้ หากมีคำถามว่า เพราะ เหตุไร ตอบว่า เพราะปราศจากอานิสงส์ เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ของขบเคี้ยวและของขบฉันเป็นต้นย่อม ถึงแก่เหล่าภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยแล้วอำนาจคนปุรกะแต่มีพรรษาขาด ผู้เข้าจำพรรษาหลัง หรือผู้อยู่จำ พรรษาในวิหารอื่น อนึ่ง กรรมวาจาคือการถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุผู้กรานกฐิน ย่อมควรในขันทสีมา โดยแท้ เมื่อวิหารนั้นไม่มี พิงทำในพัทธสีมา หรือในอุทกเขปสีมาเป็นต้น ในวิหารอื่น

หากมีคำถามว่า เพราะเหตุไร เหล่าภิกษุที่อยู่จำพรรษาหลังในวิหารนั้นจึงไม่ฉลาดในการ กรานกฐิน ท่านพระชินธกภณกเถระทั้งหลายผู้ฉลาดในการกรานกฐิน ควรเสาะแสวงหาแล้วนำมา ให้สวดกรรมวาจา ให้กรานกฐิน และให้ฉันแล้ว จึงเดินทางไป ส่วนอานิสงส์ก็จะมีแก่ภิกษุนอกจากนี้ เท่านั้น ตอบว่า เพราะการสวดกรรมวาจาแม้ของเหล่าภิกษุที่อยู่ในสีมาอื่นท่านกล่าวไว้แล้วในอรรถ กถา เหล่าภิกษุที่มีพรรษาขาดก็ดี ที่เข้าจำพรรษาหลังก็ดี แม้ที่อยู่จำพรรษาในวิหารอื่นก็ดี จะได้เพียง เป็นคนปุรกะของเหล่าภิกษุที่อยู่จำพรรษาแรกเท่านั้น อานิสงส์ก็จะมีเฉพาะภิกษุนอกจากนี้เท่านั้น แม้หากว่าเหล่าภิกษุที่มีพรรษาขาดเป็นต้นเหล่านั้นอนุโมทนา การกรานกฐินถูกทำลาย เหตุนี้ท่านจึง วิจารณไว้แล้วในอรรถกถา ส่วนอาจารย์พวกอื่นตั้งยุติเรื่องการกรานกฐินไว้ในอุปจารสีมานั้นเอง เพราะท่านกล่าวไว้ว่า คำว่า สีมาที่กรานกฐินแล้ว ท่านกล่าวหมายเอาอุปจารสีมา คำนั้นไม่ถูกต้อง เพราะการจะทำให้บริสุทธิ์ได้นั้นทำได้ยาก จริงดังนั้น ใครจักสามารถ หรือกระทำเหล่าภิกษุที่ยังลง ในที่นั้น ในคามสีมาที่เข้าไปในอุปจารสีมานั้นเองไว้ภายนอกสีมาได้ ท่านกล่าวภาวะที่กฐินกรานแล้ว นั้นแลไว้ด้วยบทเมื่อนั้นว่า ในสีมาที่กรานกฐินแล้ว จะกล่าวกรรมวาจาคือการถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุที่ กรานกฐินแล้วก็หาไม่ ก็การพิจารณานั้น พิงแสดงด้วยกรรม ๔ อย่าง คือ ๑. อปโลกนกรรม ๒. ญัตติ

กรรม ๓. ญัตติทุติยกรรม ๔. ญัตติจตุตถกรรม บรรดาสังฆกรรมเหล่านั้น ที่ชื่อว่าอปโลกนกรรม ได้แก่ กรรมที่พึงทำสงฆ์ผู้อยู่ในสีมาให้บริสุทธิแล้วนำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมาสวดประกาศ ๓ ครั้ง ตามมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำ ที่ชื่อว่าญัตติกรรม ได้แก่ กรรมที่พึงทำด้วยญัตติอย่างเดียว ตามมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ตามนัยที่กล่าวแล้วนั่นเอง ที่ชื่อว่าญัตติทุติยกรรม ได้แก่ กรรมที่พึงทำด้วยอนุสาวนามิญัตติเป็นที่ ๒ อย่างนี้ คือ ญัตติ ๑ ครั้ง อนุสาวนา ๑ ครั้ง ตามมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ตามนัยที่กล่าวแล้วเหมือนกัน ที่ชื่อว่าญัตติจตุตถกรรม ได้แก่ กรรมที่พึงทำด้วยอนุสาวนา ๓ ครั้ง มิญัตติเป็นที่ ๔ อย่างนี้ คือ ญัตติ ๑ ครั้ง อนุสาวนา ๓ ครั้ง ตามมติของสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ตามนัยที่กล่าวแล้วเหมือนกัน บรรดาสังฆกรรมเหล่านั้น อปโลกนกรรมใช้ได้เฉพาะในกรรมเบาเท่านั้น ในบรรดาผลไม้ ภาชนะ และกาลเป็นต้น แม้ในการถวายผ้าสาฎกที่ภิกษุที่กรานกฐินแล้ว เมื่อกฐินยังไม่ทันได้กรานเลย ได้ผ้าที่มีอาณิสสจากจากการถวายนั้น พึงปลาดด้วยผ้าผืนนั้นนั่นแล ไม่มีกิจคือการถวายด้วยกรรมวาจาอีก พึงให้ตามอนุมัติของสงฆ์ด้วยอปโลกนกรรม หากว่ากรรมวาจาคือการถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุที่กรานกฐินแล้ว มีอย่างเดียวกัน ก็ใช้ได้ ไม่มีกิจด้วยกรรมวาจาอีก ส่วนญัตติกรรมได้เฉพาะในกรรมเบาเช่นกัน ในเวลาที่พระมหากัสสปเถระเป็นต้นยกย่องตนเองด้วยตนเองโดยแท้ ในเวลาที่เป็นพระธัมมสังคากาจารย์

บรรดาอปโลกนกรรม ๒ อย่างนั้น กรรมหนัก ๖ อย่างนี้ ได้แก่ ๑. การสมมุติสีมา ๒. การถอนสีมา ๓. การให้ผ้ากฐิน ๔. การรื้อกฐิน ๕. การแสดงที่สร้างกุฏิ และ ๖. การแสดงที่สร้างวิหาร จะอปโลกนทำ ไม่ควร พึงสวดญัตติทุติยกรรมวาจาเท่านั้นจึงทำ แม้จะไม่อปโลกนในญัตติทุติยกรรมมิ จีวรวิปวาสะสมมุติเป็นต้นนอกจากนี้ก็ได้ เพราะเป็นกรรมเบา ส่วนญัตติจตุตถกรรม จะทำในพัทธสีมา หรือเมื่อพัทธสีมานั้นไม่มี ในอุทกุกเขปสีมาก็ได้ หรือเมื่ออุทกุกเขปสีมานั้นมีแต่ไม่สามารถจะชำระให้บริสุทธิได้ จะทำในอุทกุกเขปสีมาก็ได้ อาจารย์พวกอื่นกล่าวว่า ในเวลาที่จะสร้างกุฏิและเวลาที่จะสร้างวิหาร ภิกษุทั้งหลายจักสามารถทำสถานที่สร้างกุฏิและวิหารเหล่านั้นให้ตั้งอยู่ในสีมาได้อย่างไร เพราะฉะนั้น พึงทำแต่เฉพาะในที่สร้างกุฏิและวิหารนั้น ๆ เท่านั้น คำนั้นเป็นเพียงคำพูดของอาจารย์พวกนั้นเท่านั้น ไม่ควรเชื่อถือเอามาเป็นสาระ การจับต้องวัตถุเป็นประมาธในเรื่องนี้ จริงดั่งนั้น ภิกษุทำการจับต้องวัตถุ ด้วยอาการเป็นต้นว่า ขอกับผู้ที่ดูแลที่สร้างกุฏิสงฆ์ เว้นวัตถุยุติโทษและวิปตติลักษณะในหนหลังเสีย แล้วไปตรวจดูสถานที่สร้างกุฏิและวิหารในที่นั้นพร้อมกับภิกษุที่ได้รับสมมุติด้วยญัตติทุติยกรรม เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ท่านจึงกล่าวไว้ในพระบาลีว่า พึงไปในที่นั้นพร้อมกับเหล่าภิกษุที่ได้รับการสมมุติเหล่านั้นแล้วตรวจดูที่สร้างกุฏิ เมื่อว่าโดยประการอื่น เมื่อจะทำการอุปสมบทบุคคลที่ปราศจากบาตรและจีวร หรือผู้ที่ไม่มียุขฌาย์ แม้จะสวดด้วยกรรมวาจาว่า บาตรและจีวรของเขาบริบูรณ์แล้ว หรืออุปสัมปทาเปกขะของเขาชื่อนี้ ด้วยอุขฌาย์ชื่อนี้ กรรมก็จะไม่สำเร็จได้ อาจารย์พวกอื่นกล่าวอย่างนี้ว่า อนึ่งทำกรรมแล้วในเวลาสมมุติสีมา

จริงดั่งนั้นในเวลาสมมุติสีมา ภิกษุทั้งหลายยืนอยู่ในที่นั้นนั่นเองแล้วสวดกรรมวาจา แม้ใน

ที่นั่นก็ไม่จัดว่าเป็นพัทธสีมาโดยแท้ หากว่าจะพึงเป็นพัทธสีมาไซ้ ก็จะเป็นการครอบสีมา หรือเป็นสีมาที่ปะปนกัน ก็จริง แม้ถึงกระนั้น ภิคุชทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในคามสีมาของเหล่าภิคุชที่ได้รับสมมุติในวิสุตคาม จะไม่สามารถทำให้กรรมเสียหายได้ เพราะการสมมุติสีมาเป็นกัมมัตสกกตา เพราะทำที่สมมุติสีมานั้นให้เป็นไท หากทำสถานที่สมมุติสีมาให้เป็นไทแล้วยอมรับสีมาไซ้ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนม์อยู่ พวกภิคุชผู้พาศักดิ์จักพากันยอมรับสีมาตามสบายได้อย่างไร ฉะนั้น ไม่พึงเห็นอย่างนี้ จริงดังนั้น แม้นางวิสาขามีกรรมมารดาใช้ทรัพย์เก่าโกฏิซื้อที่ดินแล้วให้สร้างมหาวิหารชื่อบุพพาราม อนาถบิณฑิกเศรษฐีก็เหมือนกันจัดการซื้อสถานที่ที่เป็นพระราชอุทยานของพระราชกุมารพระนามว่าเชตโดยการใช้กหาปณะปลูตาจนทั่ว แล้วให้สร้างมหาวิหารชื่อเชตวัน สำหรับผู้ที่ปรารถนาบุญด้วยอาการอย่างนี้จึงพากันกันอาณาเขตแล้วสร้างวิหาร เพราะฉะนั้น พึงเห็นว่า พวกภิคุชผู้พาศักดิ์จึงผูกสีมาได้อย่างสบายใจ การพิจารณาในอุบาสกสีมา เพียงเท่านั้น

ที่ชื่อว่าสมานสังวาสสีมา ได้แก่ สีมาที่คณะภิคุชกล่าวคือที่มีทิวภูมิและศีลเสมอกันสมมุติเพื่อให้ความเสมอกันกับสังฆกรรมมีอุโบสถกรรมเป็นต้น แล้วอยู่ร่วมกัน ที่ชื่อว่าวิปวาสิโนสีมา ได้แก่ สีมาที่สมมุติเพื่อไม่ให้ยู่ปราศจากไตรจีวร สีมาทั้ง ๒ อย่างเหล่านี้ได้ชื่อว่า มหาสีมาบ้าง เพราะมีเกินกว่า ๓ โยชน์ การพิจารณาสีมาเหล่านี้ท่านกล่าวทำให้บริบูรณ์ไว้แล้วทั้งหมดในมหาอรรถกถา เพราะฉะนั้น จะไม่กล่าวในที่นี้ แม้ที่จะต้องกล่าวก็จะกล่าวไม่ให้พิเศษไปกว่ากัน ฉะนั้นจะไม่กล่าวไว้

ที่ชื่อว่าลาภสีมา ได้แก่ สีมาที่พระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาได้กำหนดประเทศใด ๆ จะเป็นบ้านก็ตาม นิคมก็ตาม สระโบกขรณี บึง และป่าเป็นต้นก็ตาม ตั้งเอาไว้เพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นปัจจัย ๔ แก่สงฆ์ นี้ชื่อว่าลาภสีมา พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงอนุญาตไว้เลย พระธรรมสังคาคหเถระก็มีได้ตั้งไว้ แต่พระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาให้สร้างวิหารกำหนดพื้นที่โดยรอบ คาวุตหนึ่งบ้าง กิ่งโยชน์บ้าง โยชน์หนึ่งบ้าง ปกเสาจารึกชื่อว่า “นี้เป็นลาภสีมาสำหรับวิหารของเรา” ปกแดนไว้ว่า “สิ่งที่เกิดขึ้นภายในเขตนี้ทั้งหมด เราจะถวายแก่วิหารของเรา” นี้ชื่อว่าลาภสีมา ในอธิการว่าด้วยลาภสีมานี้ เมื่อผ่านไป ๑ ปีจากกาลเสด็จสวรรคตของพระเจ้ามหาเจติยทายก ได้เคยมีบุญเช่นนี้ในสมัยของพระเชษฐบุตธรรมาชาชนั้น ก็หากว่าผู้ใดผู้หนึ่งในบรรดาพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นถวายบ่อ นา และสวนเป็นต้นเหล่าใดแก่วิหารใด แล้วถวายวิหารที่อยู่ร่วมกันนั้นแก่บุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ การจะรับวิหารที่อยู่ร่วมกันนั้นของบุคคลนั้นโดยภาวะเป็นบุคคลิกทาน ก็ควร หรือโดยภาวะเป็นของสงฆ์เท่านั้น ฉะนั้น กิวิหารที่ถวายเฉพาะบุคคลทั้งสิ้นที่ปราศจากบ่อ นา และสวนเป็นต้น เมื่อบุคคลไม่ถวายด้วยคิดว่า เราจักถวายแก่ท่านอื่น แล้วตายไป ก็จะตกเป็นของสงฆ์ หรือเป็นของเฉพาะบุคคลโดยแท้ ในเรื่องนั้น มีวิสัยนาเพียงเท่านี้ พึงเห็นว่า ก็หากผู้ใดผู้หนึ่งในบรรดาพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นถวายบึง นา และสวนเป็นต้นแก่วิหารไซ้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จะปฏิเสธ ไม่ควร เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาพระวินัยว่า เมื่อเขากล่าวว่า พวกเราถวายบึง นา สวน แก่วิหาร จะปฏิเสธไม่ได้ คนบางพวกกล่าวว่า

“พวกเรามอบทาสี ทาส นา สวน โค และกระบือแก่ปราสาท” ไม่มีกิจต้องแยกกันรับไว้เป็นอย่าง ๑ เมื่อรับปราสาทแล้วก็เป็นอันได้รับไว้ทั้งหมดเลยทีเดียว อนึ่ง ในวินยวินิจฉยปกรณ์ ท่านกล่าวไว้ว่า

แม่เมื่อเขากล่าวว่า พวกเรา   ถวายนา สวน บึง โค
และแพะ เป็นต้น   แก้ววิหาร จะปฏิเสธ ไม่ควร

อนึ่ง ในขุททสิกขาปกรณ์ ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อเขากล่าวว่า เราถวายนา เป็นต้น แก้ววิหาร จะปฏิเสธก็ควร ก็ในคำว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร นี้ พึงเห็นว่า ถวายแก้ววิหารของสงฆ์เท่านั้น หาใช้วิหารส่วนบุคคลไม่ ดังนั้นท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า คำว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร ท่านกล่าวหมายเอาวิหารของสงฆ์ ก็แม่เมื่อท่านกล่าวไว้โดยทั่วไปว่า แก่ปราสาท ก็ทราบได้ว่า ท่านกล่าวหมายเอาปราสาทของสงฆ์นั่นเอง เพราะทรงอนุญาตการใช้สอยปราสาทไว้ในเรื่องนี้ว่า ก็สมัยนั้นแล นางวิสาขามิคารมารดา มีความประสงค์จะให้สร้างสาปินทปราสาทอยู่บนกระพองข้างเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ ดังนั้นท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า การใช้สอยปราสาททั้งหมด ในวิมตติวินทนีฎีกา ในอรรถกถาพระบาลี คำว่า ที่วิจิตรด้วยทองและเงิน เป็นต้น ท่านกล่าวหมายเอาเสนาสนะของสงฆ์ ก็ภิกษุจะรับเสนาสนะที่ถวายเฉพาะบุคคลที่วิจิตรด้วยทอง เป็นต้น ไม่ควร เพราะพระองค์ตรัสไว้ว่า ไม่พึงยินดีทองและเงินโดยปริยายไร ๆ เลย เพราะเหตุที่นั่นนั่นแลท่านจึงไม่กล่าวไว้ในอรรถกถาว่า วิหารของสงฆ์ หรือวิหารของบุคคล และพึงถือเอาว่า เสนาสนะของสงฆ์ที่สำเร็จด้วยทอง เป็นต้น และเสนาสนะและบริวาร ย่อมควร เพราะท่านกล่าวไว้ว่า ในสถานที่สำหรับพระรัตนตรัยของเหล่าภิกษุ ที่ถวายเฉพาะบุคคลหาควรไม่

เพราะเหตุที่นั่น ผู้ฉลาดในวินัยพึงเห็นว่า วิหารที่ติดกันหรือหนาแน่นด้วยบึง นา และสวน เป็นต้น จัดว่าเป็นของสงฆ์โดยแท้ หาใช่เป็นของบุคคลไม่ ก็ถ้าว่าผู้ใดผู้หนึ่งในบรรดาพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชา เป็นต้น บอกภาวะที่วิหารที่หนาแน่นนั้นแล้วถวายวิหารที่ติดกันหรือหนาแน่นด้วยบึง นา และสวน เป็นต้น แก่บุคคลไซ้ เมื่อเป็นเช่นนี้ พึงเห็นว่า จะรับวิหารของบุคคลโดยภาวะเป็นวิหารของสงฆ์นั้นแล ควร จะรับโดยภาวะเป็นวิหารส่วนบุคคลหาควรไม่ เพราะเหตุไร เพราะบึง นา และสวน เป็นต้น ที่เขากล่าวถวายไว้ว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร ยังเป็นไปอยู่เฉพาะแก่สงฆ์นั่นเอง เพราะเหตุที่นั่น ท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า คำที่เขากล่าวว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร ย่อมควรแก่สงฆ์ หาควรแก่บุคคลไม่ พึงเห็นเหมือนถวายนา เป็นต้น

ในเรื่องนั้น มีโยชนาดังต่อไปนี้ นา เป็นต้น ที่เขากล่าวมอบให้ด้วยคำว่า พวกเรามอบถวายแก้ววิหาร ย่อมควรแก่สงฆ์ ไม่ควรแก่บุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ พึงเห็นว่า เติงที่เป็นอกัปปิยะที่วิจิตรด้วยทอง เป็นต้น ที่เขากล่าวด้วยคำว่า พวกเรามอบถวายแก้ววิหาร ย่อมควรแก่สงฆ์ หาควรแก่บุคคลไม่ การจะรับนา เป็นต้น โดยกัปปิยะวิหารแก่สงฆ์นั้นแล ย่อมควร สมจริงดังที่ท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า ในคำว่า ถวายให้ด้วยหวังว่า ขอสงฆ์จงบริโภคปัจจัย ๔ ก็ควร นี้ แม้จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าถวายบึงเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นปัจจัย ๔ แก่ภิกษุสงฆ์ ก็ดี ข้าพเจ้าถวายบึงก็เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ได้บริโภคปัจจัย

๔ ก็ดี ข้าพเจ้าถวายปัจจัย ๔ ที่เกิดขึ้นจากบิณฑิ กัศิ กัศวร กัศคานี้ท่านกล่าวหมายเอาบิณฑิที่ถวายอยู่แก่สงฆ์เท่านั้น ส่วนบิณฑิและนาเป็นต้นที่ถวายแล้วด้วยอาการอย่างนี้แก่บุคคล ไม่ควร อนึ่ง บ่อและสระโบกขรณีเป็นต้น ย่อมควรเพื่อจะใช้น้ำในการบริโภคแก่ภิกษุผู้มีจิตที่บริสุทธิ์ ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจแห่งสงฆ์นั่นเองในที่ทั้งปวง ด้วยคำเป็นต้นว่า บิณฑิมีอยู่แก่สงฆ์ บิณฑินั้นเป็นเช่นไร และพึงเห็นว่า ก็นาเป็นต้นย่อมควรแก่สงฆ์ทั้งปวงโดยแท้ เพราะในพระบาลีพระองค์ทรงอนุญาตไว้เพื่อให้รับได้ด้วยอำนาจเป็นของส่วนบุคคล แต่การจะรับนาและสวนเป็นต้นของบุคคลคนเดียวและของหลายคนแม้โดยกัศปิยโวหาร ไม่ควร ก็ครั้นอธิบายอย่างนี้แล้ว ท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า การที่จะรับแม่น้ำและสวนเป็นต้นของบุคคลทั้งหลาย แม้โดยกัศปิยโวหาร ไม่ควร เพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่ว่ามิได้อนุญาตไว้เช่นนั้น ก็เมื่อท่านห้ามไว้ด้วยคำว่า เป็นผู้ดเว้นจากการรับนาและสวน เป็นต้น เมื่ออนุญาตการรับด้วยอำนาจเฉพาะบุคคล ของคน ๆ เดียวนั่นเอง การที่จะต้องรับด้วยอาการอย่างนั้นของเหล่าบุคคลที่นอกเหนือไปกว่านั้น เป็นอันสำเร็จแล้ว เพราะเหตุนี้ พึงเห็นว่า การที่จะรับวิหารที่มาร่วมกับบิณฑิ นา และสวนเป็นต้น โดยภาวะว่าเป็นของสงฆ์นั้นแล จึงเป็นอันสำเร็จแล้ว การวิชันษาปัญหาข้อที่ ๑ เพียงเท่านี้

แต่การจะรับวิหารที่ปราศจากบิณฑิ นา และสวนเป็นต้น แม้โดยภาวะเป็นของส่วนบุคคล ก็ควร อนึ่ง วิหารนั้น เมื่อบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่ ก็จัดว่าเป็นของส่วนบุคคล เมื่อบุคคลนั้นไม่ให้ด้วยคิดว่าเราจะให้แก่คนอื่น แล้วตายไป พึงเห็นว่า ก็จะเป็นวิหารที่ไม่พึงสละ ไม่พึงแจก ยังกคงเป็นของสงฆ์อยู่นั่นเอง สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุมอบไตรจีวรแก่เหล่าภิกษุผู้พยาบาลไข้ได้ บรรดาสิ่งของเหล่านั้น สิ่งของใดที่เป็นลหุภณัฑ์ ลหุบริหาร ภิกษุที่อยู่ตรงหน้าพึงแบ่งสิ่งของนั้น บรรดาสิ่งของเหล่านั้น สิ่งของใดเป็นครุภณัฑ์ ครุบริหาร สิ่งของนั้นเป็นของที่ไม่พึงสละ ไม่พึงแจก แก่สงฆ์ทั้ง ๔ ทิศ ทั้งที่มาแล้วและยังมิได้มา อนึ่ง ในอรรถกถาพระวินัย ท่านกล่าวไว้ว่า แม้บริหารที่ภิกษุไม่ได้ให้แก่บุคคลเหล่าอื่นแล้วเก็บไว้ในที่ไกล ก็ตกเป็นของสงฆ์ในที่นั้น ๆ เหมือนกัน ถ้าเป็นของสองเจ้าของที่ยังมิได้แบ่งกัน เมื่อฝ่ายหนึ่งมรณภาพ อีกฝ่ายหนึ่งก็เป็นเจ้าของ ในสิ่งของของเจ้าของแม้หลายรูปก็มีนัยนี้เหมือนกัน เมื่อพวกเจ้าของมรณภาพไปทุกรูป ก็ตกเป็นของสงฆ์

ก็ในเรื่องนี้ ชื่อว่าครุภณัฑ์ในคำว่า ตตถ ครุภณัฑ์ เป็นต้น มี ๕ หมวด ด้วยอำนาจจัดเป็นหมวด แต่เมื่อว่าด้วยอำนาจสรูป มี ๒๕ อย่าง เพราะเหตุนี้ พึงทราบความที่วิหารแม้เป็นของภิกษุที่มรณภาพไปแล้วจัดเป็นครุภณัฑ์ เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาว่า บรรดาสิ่งของเหล่านั้น ลหุภณัฑ์และครุภณัฑ์ (ยั ตตถ ลหุภณัฑ์ ยั ตตถ ครุภณัฑ์)

พระโลกนาถผู้มีจักขุปราศจากมลทิน	๕ ดวงทรงประกาศครุภณัฑ์
๒๕ อย่าง ไว้ ๕ หมวดคือ ๒ หมวด	สงเคราะห์ครุภณัฑ์ได้หมวดละ ๒ สิ่ง
หมวดที่ ๓ สงเคราะห์ครุภณัฑ์ได้	๔ สิ่ง หมวดที่ ๔ มีครุภณัฑ์ ๙ ส่วน
หมวดที่ ๕ มีครุภณัฑ์ ๘ ประเภท	ด้วยประการฉะนี้

ในเรื่องนี้ ฟังทราบความที่วิหารจัดเป็นครุภัณฑ์ การวิสาขนาในปัญหาที่ ๒ เพียงเท่านี้

การวิสาขนาของเหล่าพระมหาเถระผู้เป็นประธานในเมืองหงสาวดี มีเพียงเท่านี้ ส่วนเหล่าพระมหาเถระที่อยู่ในแคว้นรามัญกล่าวไว้ว่า ฟังรับแม่โดยภาวะเป็นส่วนบุคคลโดยแท้ เหล่าพระมหาเถระแม่ที่อยู่ในแคว้นชังมาย ก็อย่างนั้น เหล่าพระมหาเถระแม่ที่อยู่ในแคว้นสุนาปรันตะ ก็อย่างนั้น เหล่าพระมหาเถระแม่ที่อยู่ในเมืองอสิ ก็อย่างนั้น กล่าวไว้ว่า ไม่มีโทษในการรับโดยภาวะเป็นส่วนบุคคล คำอธิบายของพระมหาเถระเหล่านั้นมีเพียงเท่านี้ ธรรมดาว่าลากสีมานี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงอนุญาตไว้เลย แม้พระธัมมสังคาหกเถระทั้งหลายที่ตั้งลากสีมาไว้แล้ว ก็เหล่าผู้ที่ถวายลาภต้องการบุญ ก็ตั้งไว้แล้วเหมือนกัน เพราะเหตุนี้ พระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นผู้ต้องการบุญให้สร้างวิหารแล้วกำหนดส่วนเพื่อประโยชน์จะให้เป็นลากแก้ววิหารนั้น จึงตั้งไว้ว่า สิ่งใดเกิดขึ้นในระหว่างนี้ พวกเราจะมอบสิ่งนั้นทั้งหมดแก่วิหารของพวกเรา ก็บุคคลเหล่านั้นยอมให้วิหารนั้นแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ตนชอบใจ ตามความชอบใจของตน ด้วยกล่าวว่า เราขอมอบวิหารนี้แก่ท่าน หรือ ขอวิหารนี้จงเป็นของท่าน รับเอาเฉพาะวิหารที่ทรงอนุญาตไว้เท่านั้น ด้วยพระดำรัสว่า ภิคุทั้งหลาย เราอนุญาตวิหารที่มีอาศรม ๕ ชนิด (วิหาร, อทตโยค, ปาสาท, หมมีย, คุหา) เพราะถือเอาเฉพาะวิหารที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตแล้วเท่านั้น หากมีคำถามว่า ในวิหารนั้นมีนาและสวนเป็นต้นอยู่หรือ ตอบว่า การรับวัดถุมีนาเป็นต้นใดที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ด้วยพระดำรัสว่า เป็นผู้เว้นขาดจากการรับนาและสวน เป็นต้น ด้วยว่าเมื่อรับเพียงวิหารเท่านั้น เพราะไม่รับวัดถุมีนาเป็นต้นนั้น แม้บริวารคือจีวร บิณฑบาต และศิลาบัจจยเภสัชที่เกิดขึ้นในที่มีนาเป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับนาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปโดยความเป็นกบิยะแก่บุคคลนั้นนั่นเอง เมื่อบุคคลจะรับหรือบริโศคแล้วก็ตาม ก็ไม่มีโทษ เพราะบริโศคบัจจยที่เป็นกบิยะที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้แล้วโดยแท้ หากมีคำถามว่า ให้นำพระสูตรมาแสดง ก็ตอบพระดำรัสที่ว่า ภิคุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้สอยปราสาททุกชนิดได้ ถ้ามว่า ก็นางวิสาขามิคารมารดาที่มีความประสงค์จะให้สร้างสาหินทปราสาทอยู่บนกระพองข้างเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์นั้นเอง มิใช่หรือ ตอบว่า จริง แม้ถึงอย่างนั้น เมื่อทรงอนุญาตการใช้สอยปราสาทแก่สงฆ์ บุคคลผู้นับเนื่องในสงฆ์ก็ทรงอนุญาตไว้แล้วเหมือนกัน

อนึ่ง ท่านได้กล่าวไว้ในสารัตถทีปนีฎีกาว่า สงฆ์ผู้นั่งอยู่แล้วภายในวิหารนั่นเอง แม้จะทำการกรรมในสีมาของวิหารนั้นนั่นแล ก็จะไม่ทำให้กรรมเสียหาย เพราะเหมาะสมแก่สงฆ์อวรรค การจะบริโศคหม้อทองคำเป็นต้นที่ท่านกำหนดไว้ด้วยอำนาจการบริโศคเสนาสนะในเสนาสนะแม่ที่เป็นของส่วนบุคคล เพราะพระดำรัสว่า ภิคุทั้งหลาย เราอนุญาตการใช้สอยปราสาททุกชนิด การจะบริโศคแม่ที่มีอยู่ทำให้เป็นของตนทั้งหมด ไม่ควร เพราะพระดำรัสแม่นี้ ก็เป็นที่รู้ถึงภาวะที่แม่วิหารส่วนบุคคลจัดเป็นกบิยะทั้งหมด เพราะทรงแสดงให้ทราบกันว่า ภิคุทั้งหลาย เราอนุญาตการใช้สอยปราสาททุกชนิด อาทิ ศัพท์ ในคำว่า หม้อทองคำเป็นต้น นี้ มีความหมายว่าเป็นกฎเป็นการควบคุมหรือเป็นข้อกำหนด ด้วยคำนั้นท่านสงเคราะห์หม้อที่เป็นอกบิยะที่ทำด้วยเงิน นาคและแก้วผลึกตาม

กำเนิดที่เขาขัดเจียรระไนและกลิ้งแล้วเป็นต้น และบริขารคือเสนาสนะมีภาชนะทองคำ เงิน นาก หรือแก้วผลึกเป็นต้น บริขารเหล่านี้ย่อมไม่ควรที่จะใช้เป็นบริขารของภิกษุ ทาสี ทาส โค และกระป๋องก็เหมือนกัน แม้ที่ดินมีนาเป็นต้นก็เหมือนกัน การที่ภิกษุจะรับมาเป็นของตนเอง ไม่ควร แต่เพื่อวิหารไม่มีอะไรต้องห้าม เพราะเหตุอันนั้นแล เพราะจะแสดง สัพพ ศัพท์ ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกาวา ส่วนในเสนาสนะจะทำให้มีสี่เหลี่ยมเกลาที่สำเร็จด้วยรัตนะทุกชนิด ที่บานประตูและบานหน้าต่างเป็นต้น ก็ควร ในเสนาสนะ ไม่มีอะไรต้องห้าม ยกเว้นเสนาสนะที่ผิด เพราะท่านตั้งไว้ด้วยคำนี้จึงรู้กันได้ว่า สิ่งที่เป็นกัปปิยะและอภัตตียะทั้งหมดยกเว้นเสนาสนะที่ผิดในคำว่า บ้านและอุปจารแห่งบ้าน นี้ ย่อมควรแก่วิหาร ของบางอย่างแม้เพียงเล็กน้อยไม่มีอะไรต้องห้าม เพราะเหตุอันท่านจึงกล่าวไว้ในการวินิจฉัยพระวินัยว่า

แม่เมื่อเขากล่าวว่า พวกเราขอลถวาย   นาสวน บ่อน้ำ โค
และแม่แพะเป็นต้น   แก้ววิหาร จะปฏิเสธ ไม่ควร

อนึ่ง คำว่า พวกเราขอลถวายแก้ววิหาร ท่านกล่าวหมายเอาวิหารของสงฆ์ มิใช่หรือ ฉะนั้นท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินตนิฎฎีกา จริงอยู่ ท่านกล่าวไว้ในที่นี้ก็น่าจะเป็นเพราะความประสงค์ของอาจารย์ เมื่อเขากล่าวว่า พวกเราขอลถวายนาและสวนเป็นต้นแก่วิหารที่เป็นของส่วนบุคคล ก็ควรที่จะห้ามว่า ไม่ควรเลยอุปาสก เพราะเหตุไร เพราะบุคคลเป็นเจ้าของวิหารนั้น เมื่อถวายแก้ววิหาร ก็ถือว่าถวายแล้วแก่บุคคลเหมือนกัน เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็จะต้องโทษตามสิกขาบทที่ท่านกล่าวไว้ด้วยคำว่า เป็นผู้เว้นขาดจากการรับนาและสวน เป็นต้น แต่สำหรับวิหารของสงฆ์ ไม่ควรห้าม เพราะเหตุไร เพราะบุคคลนั้นไม่ได้เป็นใหญ่ในวิหารของสงฆ์นั้น สำหรับภิกษุที่ยึดถือเอาของบางสิ่งบางอย่างไปบางส่วนจะน้อยหรือมากก็ตามที่เขาถวายเจาะจงสงฆ์ที่มาจาก ๔ ทิศ ไม่ถือเป็นปาราชิก เพราะสงฆ์ที่มาจากทิศทั้ง ๔ ทั้งหมดนั่นเองยังไม่มีทอดฐานะ เพราะฉะนั้น เมื่อถวายแล้วแก่วิหารของสงฆ์ เมื่อสงฆ์ปฏิเสธก็จะเป็นการทำอันตรายแก่ลภของสงฆ์ ท่านหมายเอาเนื้อความนี้เอง จึงควรที่จะกล่าวว่า คำว่า พวกเราขอลถวายแก้ววิหาร ท่านกล่าวหมายเอาวิหารของสงฆ์ ไม่พึงรับแม้โดยภาวะเป็นของส่วนบุคคล ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อบ่อน้ำและนาที่เป็นสมบัติของบุคคลคนหนึ่ง ในคำว่า เพราะเจ้าของทอดฐานะ นี้ ภิกษุนั้นนั่นแลต้องอาบัติปาราชิก เพราะเจ้าของทอดฐานะ พึงเห็นว่า ก็ถ้าบ่อน้ำนั้นเป็นของสาธารณะทั่วไป นาทันทีกลายเป็นของส่วนบุคคล จะเป็นการลักขโมยของภิกษุนั้น เพราะเจ้าของทอดฐานะ แต่ถ้านาทันทีกลายเป็นของสาธารณะทั่วไป ต้องอาบัติปาราชิก เพราะเจ้าของทั้งหมดทอดฐานะนั่นเอง ฉะนั้น จึงไม่ขัดกันกับคำที่ท่านกล่าวไว้ในวิมตติวินตนิฎฎีกา จริงดังนั้น วิหารที่มาพร้อมกัปปาและสวนเป็นต้นจึงเป็นอภัตตียะ เพราะเป็นของส่วนบุคคล

เพราะปรารภนาและสวนเป็นต้นของบุคคล จะพึงมีภาวะคือการกล่าวโทษหรือฟ้องร้องได้อย่างไร ก็แล พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ในคำว่า ทอดฐานะ นี้ ท่านกล่าวหมายเอาของของคฤหัสถ์นั่นเอง ในคำว่า บ่อน้ำและนาคันเป็นสมบัติของคน ๆ หนึ่ง แม้ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ควรกล่าว เพราะเหตุไร เพราะ

ท่านอ้างบทที่ว่า คำว่า ทอดธุระ คือ ก็เมื่อใดเจ้าของนี้กระด้าง หยาบคาย ก็จะมีทั้งทำแม้อันตรายแก่ชีวิตและพรหมจรรย์ของเราได้ บัดนี้พอละสำหรับเรา ด้วยของสิ่งนี้ เพราะเหตุที่นั่นนั่นเอง ท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติโวทีฏีกาว่า นาทั้งหลายเป็นส่วนบุคคล และเพราะเจ้าของนั้นทอดธุระ จะไม่มีความขัดแย้งกัน แม้กับคำที่ท่านกล่าวไว้ในสารัตถทีปนีฏีกาว่า การจะใช้สอยหม้อทองคำเป็นต้นที่ทำการกำหนดไว้ด้วยอำนาจการใช้สอยเสนาสนะในเสนาสนะแม้ที่เป็นของส่วนบุคคล เพราะพระดำรัสว่า ภิคุทั้งหลาย เราอนุญาตการใช้สอยปราสาททุกชนิด การจะใช้สอยแม้เสนาสนะที่มีอยู่โดยทำให้เป็นของตนเองอย่างเดียว ไม่ควร ดังนั้นก็เทียบเคียงกันได้โดยแท้แม้กับคำในอรรถกถาที่ว่า ในเสนาสนะไม่มีอะไรต้องห้าม ยกเว้นเสนาสนะที่ผิด ดังนั้นจึงเทียบเคียงกันได้โดยแท้แม้กับสูตรานุโลมนี้ว่า ภิคุทั้งหลาย สิ่งใดเรามีได้ห้ามว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากว่าสิ่งนั้นเป็นกับปิยะกัอนุโลม ห้ามสิ่งที่เป็นอกกับปิยะ สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย อย่างไร เพราะรับวิหารที่ทรงอนุญาตไว้ด้วยพระดำรัสว่า ภิคุทั้งหลาย เราอนุญาตวิหารที่มีอาศรม ๕ ชนิด (วิหาร, อพตมโยค, ปาสาท, หมมีย, คุหา) แม้บริขารคือวิหาร บิณฑบาต คิลานปัจฉัยเภสัช จัดว่าเป็นกับปิยะทุกชนิดและอนุโลมว่าเป็นกับปิยะ แก่ภิคุ เพราะการใช้สอยปัจฉัยที่เป็นกับปิยะมีจิวรที่เกี่ยวข้องด้วยวิหารนั้นเป็นต้น เพราะเทียบเคียงพระสูตร สูตรานุโลม อาจริยวาท และอัตโนมติ เหล่าอาจารย์ผู้ฉลาดในวินัยพึงเห็นสิ่งที่เป็นกับปิยะและอกกับปิยะว่า ภิคุพึงรับวิหารที่ประกอบด้วยนาและสวนเป็นต้นแม้โดยภาวะเป็นของส่วนบุคคล ดุจน้ำในแม่น้ำ ยมุนากับน้ำในแม่น้ำคงคา โดยแท้ การวิสันาที่เสมอเหมือนกันของพระมหาเถระทั้งหลายผู้อยู่ในอิสินคร มีเพียงเท่านี้

ภิคุ ๔ รูป ชวนกันลักครุณธ์ ๓ รูปต้องอาบัติปาราชิก อีก ๑ รูป ไม่ต้องอาบัติปาราชิก ปัญหาข้อนี้ ท่านผู้ฉลาดทั้งหลายคิดกันแล้ว

ปัญหาข้อนี้ท่านกล่าวหมายเอาเหล่าภิคุที่ขโมยพื้นที่ของสงฆ์ ด้วยว่าในเรื่องนั้น เพราะสงฆ์ปัจจุบันทอดธุระ จึงไม่มีอาหาร เพราะไม่มีการทอดธุระของสงฆ์ผู้มาจาก ๔ ทิศ การพิจารณาในลากสีมา เพียงเท่านี้

อนึ่ง คามสีมา นิคมสีมา และนครสีมาปรากฏแล้วโดยแท้ ส่วนความแตกต่างกันแห่งสีมาเหล่านั้นพึงทราบอย่างนี้ ก็ในประเทศใดไม่มีตลาดหรือร้านขายของเลย ไม่มีตลาดที่ล้อมรอบด้วยกำแพง อีกอย่างหนึ่งมีเพียงบ้านที่ล้อมรอบด้วยกำแพงเท่านั้น ไม่มีตลาด ประเทศนี้ชื่อว่าบ้าน ส่วนในประเทศใดมีเพียงบ้านเท่านั้น แต่ไม่มีตลาดที่ล้อมรั้ว ประเทศนี้ชื่อนานิคม ส่วนในประเทศใด ตลาดก็มีที่ล้อมรอบด้วยกำแพงก็มี ประเทศนี้ชื่อว่าเมือง ประเทศนี้ท่านเรียกว่า นคร เพราะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่จะเป็นนิवासสถานของพระราชาทั้งหลาย และของมหาอำมาตย์ทั้งหลาย เพราะความหมายแห่งคำที่ว่า ประเทศนี้ไม่ใช่บ้าน แต่ในความหมายทางโลกิยะ ท่านกล่าวไว้ว่า

เวาลัย ปราสาท ตลาด

และบ้านที่วิจิตรงดงาม

ครั้งทราบความแตกต่างแห่งบ้านนิคมและนครด้วยอาการอย่างนี้แล้ว พึงทราบความหมายแห่งคำแห่งบ้านนิคมและนครเหล่านั้นว่า บ้านนั่นเอง ก็คือคามสีมา นิคมนั่นเอง ก็คือนิคมสีมา นครนั่นเองก็คือนครสีมา ในเรื่องนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อสีมาที่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ยังไม่ได้กำหนดสีมา ภิกษุสงฆ์อยู่อาศัยหมู่บ้านหรือนิคมใด เขตของหมู่บ้านนั้นเป็นคามสีมาบ้าง เขตของนิคมนั้นเป็นนิคมสีมาบ้าง สีมานี้ในหมู่บ้านหรือนิคมทั้งสองนั้นเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย ถ้าในป่าไม่มีหมู่บ้านชั้ว ๗ อัพกันตรโดยรอบ สีมานี้ในป่านั้น เป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน บ้านแม่ทั้งหมดในประเทศนั้น ชื่อว่าคามประเทศ พระราชาทรงกำหนดประเทศหนึ่งใด ในคามเขตหนึ่งเท่านั้นว่า “นี่จึงเป็นวิสุทคามสีมา” แล้วพระราชทานแก่บางคน แม้ประเทศนั้นก็จัดเป็นวิสุทคามสีมาเหมือนกัน เพราะเหตุนี้ วิสุทคามสีมานั้น คามสีมา นครสีมาและนิคมสีมาตามปกติอันนี้ก็เช่นเดียวกับพัทธสีมานั่นเอง แต่ไม่ได้การคุ้มครองการอยู่ปราศจากไตรจีวรอย่างเดียว

อนึ่ง ในเรื่องนี้ อาจารย์พวกอื่นกล่าวไว้ว่า สีมาที่ถวายเป็นแล้วนั่นเองด้วยอำนาจพรหมไทยจัดเป็นวิสุทคามสีมา ดุจพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นต้นถวายเป็นด้วยอำนาจหลังน้ำทักษิณทกอุทิศถวายเป็นแก่พระเจ้าปุกขรสาดิเป็นต้น หาใช่เพียงเพื่อจ่ายภาษีไม่ เพราะมิได้มีอิสระต่อการทรมานและการทำให้พิการ ฉะนั้น คำนั้นจึงไม่พึงเห็นอย่างนั้น เพราะการทรมานและการทำให้พิการเป็นสิ่งที่เหมาะสมแก่พระราชา จริงดังนั้น ประเทศนี้ การกำหนดบ้านนี้จึงมีด้วยอำนาจการสังเกตโวหารของโลก ฉะนั้น สิ่งทีอิสรชนทั้งหลายกำหนดทำแล้วนั่นเอง จึงเป็นประมาณ หากว่าจะพึงมีผู้ทำการทรมานและการทำให้พิการไซ้ร้ ก็นับได้ว่าเป็นพระราชาโดยแท้ แม้คามประเทศนั้นก็จะเป็นนครรัฐสีมา แต่จะเพียงแคคามสีมาเท่านั้นก็หาไม่ เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาพระวินัยช้อยส์มนตปาสาทิกาวา ในสีมาเหล่านั้น ผู้ปกครองบ้านนั้นได้พลีประเทศเท่าใด ประเทศเท่านั้นจะเล็กหรือใหญ่ก็ตาม นับได้ว่าคามสีมาทั้งนั้น แม้ในนครสีมาและนิคมสีมาก็มีนัยนี้เหมือนกัน การพิจารณาคามสีมา นิคมสีมาและนครสีมา เพียงเท่านี้

ที่ชื่อว่าอัพกันตรสีมา ได้แก่ สีมาที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ประเทศที่เป็นดง ๗ อัพกันตรโดยรอบในป่าที่ไม่มีหมู่บ้าน ประเทศที่เป็นดงนี้เป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ๗ อัพกันตรโดยรอบ ความว่า ภิกษุอยู่ในป่าเช่นเดียวกับดงช้อยวิญญาฎวี ครั้งนั้น ๗ อัพกันตรในทิศตะวันออก ๗ อัพกันตรในทิศตะวันตก ๗ อัพกันตรในทิศใต้ โดยรอบจากโอกาสที่ภิกษุนั้นยืน ฉะนั้น จึงชื่อว่า ๗ อัพกันตร ใน ๗ อัพกันตรเหล่านั้น ๑ อัพกันตรประมาณ ๒๘ คอก ๗ อัพกันตรโดยรอบของสงฆ์ผู้อยู่ตรงกลางเป็น ๑๔ อัพกันตรโดยทะแยง ถ้าสงฆ์ ๒ ฝ่ายแยกกันทำวินัยกรรมในระหว่าง ๗ อัพกันตรทั้ง ๒ ควรเว้น ๗ อัพกันตรหนึ่งอีกอันหนึ่งไว้เพื่อประโยชน์แก่อุปัชฌาย เพราะฉะนั้น ในอัพกันตรที่ ๗ ในทิศตะวันออก จึงมีประมาณ ๑๙๖ คอก แม้ในทิศใต้ทิศเหนือและทิศตะวันตก ก็อย่างนั้น ฉะนั้น เมื่อประรวมทั้งหมดเข้าด้วยกันจะมีประมาณ ๗๘๔

ศอก แต่เมื่อว่าด้วยอำนาจปริณชลดจะมี ๑,๑๗๖ ศอก ก็เมื่อนับด้วยอำนาจยณะตามปกติก็จะมี ๘๐ ศอก ใน ๑๔ อัปภันดรโดยทะแยง ด้วยอำนาจยณะ เพราะท่านกล่าวไว้ว่า

๕ ศอก เป็น ๑ ทักษะ ๒๐   ทักษะ เป็น ๑ อุษกะ
๘๐ อุษกะ เป็น ๑ คาวิ   ๔ คาวิ เป็น ๑ โยชน์

เมื่อรวม ๒๘ อัปภันดรทั้งหมดเข้าด้วยกัน จึงมี ๑๖๐ ศอก แต่เมื่อว่าด้วยอำนาจปริณชลด จะมี ๒๓๐ ศอก ส่วนเมื่อว่าโดยอำนาจอุสกะ ใน ๑๔ อัปภันดรโดยทะแยง จะมี ๔ อุษกะ และ ๒ รัตนะ เมื่อรวมทั้งหมดเข้าด้วยกัน ใน ๒๘ อัปภันดร จะมี ๔ รัตนะ และ ๗ อุษกะ กับ ๑๖ ยณะ แต่เมื่อว่าด้วยอำนาจปริณชลด จะมี ๖ รัตนะ ๑๔ ยณะ และ ๑๑ อุษกะ การวินิจฉัยโดยสาระในเรื่องนี้ เพียงเท่านี้ ก็อาจารย์บางพวกกำหนด อัปภันดร ศัพท์ ที่บ่งบอกว่า ๘ รัตนะแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ๑๔ ศอกโดยทะแยงอย่างนี้ เพราะท่านอธิบายว่า ในทิศตะวันออก ๗ ศอก ในทิศใต้ ทิศเหนือ และทิศตะวันตกอีกอย่างละ ๗ ศอก เพราะท่านกล่าวไว้ว่า ๗ อัปภันดรโดยรอบของสงฆ์ผู้อยู่ตรงกลางเป็น ๑๔ อัปภันดรโดยทะแยง เมื่อรวมทั้งหมดเข้าด้วยกันจึงมี ๒๘ อัปภันดร คำนั้น เป็นเพียงมติของ เกจิอาจารย์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่ควรยึดถือเอามาเป็นสาระ เพราะเหตุไร เพราะท่านกล่าวไว้ใน อรรถกถาว่า ใน ๗ อัปภันดรเหล่านั้น ๑ อัปภันดรประมาณ ๒๘ ศอก หากว่ารวมทั้งหมดตามมติของ เกจิอาจารย์เหล่านั้นเข้าด้วยกันก็ควรจะมี ๒๘ อัปภันดร ในอรรถกถาท่านก็ควรที่จะต้องกล่าวว่า ๑ อัปภันดร ประมาณ ๒๘ ศอก ๗ อัปภันดรโดยรอบของสงฆ์ผู้อยู่ตรงกลางเป็น ๑๔ อัปภันดรโดย ทะแยง แต่พระอรรถกถาจารย์หาได้กล่าวไว้อย่างนี้ไม่ เพราะฉะนั้น ฟังเห็นว่า คำนั้น เป็นเพียงมติของ เกจิอาจารย์เหล่านั้นเท่านั้น บรรดา คำเหล่านั้น คำว่า ตตถ เป็นสัตตมวิวัฏฐิติใช้ในอรรถกถาจารย์นั้น คำว่า เอกิ เป็นการกำหนดนับจำนวน

คำว่า อพภันดร แสดงการกำหนด อีกอย่างหนึ่ง แสดงที่กำหนดไว้แล้ว คำว่า ประมาณ ๒๘ ศอก แสดงถึงการรวบรวมธรรมที่จะพึงกำหนด ในเรื่องนั้นฟังเห็นอธิบายว่า ใน ๗ อัปภันดร โดยรอบนั้น ๑ อัปภันดรจะมีประมาณ ๒๘ ศอก ก็ในเรื่องนี้ควรกล่าวถึงการนับ ก็การนับนั้นมี ๒ อย่าง ด้วยอำนาจนับปริมาณ ในเรื่องการนับนั้น การนับโดยปริมาณ พึงทราบอย่างนี้ ท่านกล่าวไว้ใน อรรถกถาสุตตนิบาตเป็นต้นว่า ๔ มุฏฐิยะ เป็น ๑ กุฑุวะ ๔ กุฑุวะ หรือ ปสตะ (ฟายมือ) เป็น ๑ ปัตตะ (กอบ) ๔ ปัตตะ เป็น ๑ อาพหะ ๔ อาพหะ เป็น ๑ โทณะ ๔ โทณะ เป็น ๑ มาณิกา ๔ มาณิกา เป็น ๑ ขารี ๒๐ ขารี เป็น ๑ วาหะ ๑ วาหะนั้นนั่นเอง เป็น ๑ เกวียน

ส่วนในสารัตถทีปนีฎีกาพระฎีกาจารย์กล่าวไว้ว่า ในคำว่า ๙ พันวาหะ นี้ พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในอรรถกถาสุตตนิบาตเป็นต้นว่า ๔ กุฑุวะ หรือ ปสตะ (ฟายมือ) เป็น ๑ ปัตตะ (กอบ) ๔ ปัตตะ เป็น ๑ อาพหะ ๔ อาพหะ เป็น ๑ โทณะ ๔ โทณะ เป็น ๑ มาณิกา ๔ มาณิกา เป็น ๑ ขารี ๒๐ ขารี เป็น ๑ วาหะ ๑ วาหะนั้นนั่นเอง เป็น ๑ เกวียน ดังนี้แล้วเขียนไว้ว่า ก็ ๒ เกวียนในที่นี้ เป็น ๑ วาหะ อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ก็เมื่อนับโดยปัจจุวัตโฆหาร ๑๖๐ เกวียน เป็น ๑ วาหะ

แต่เมื่อนับโดยการนับอย่างข้าวสาลีที่เขานำมาถวายพระเจ้าธัมมาโสกราช ๑๒๐ เกวียน โดยปัจจัยจันต
โฆหาร เป็น ๑ วาหะ อนึ่ง การนับโดยการคำนวณหรือประมาณ พึงทราบด้วยอาการอย่างนี้ จริ่ง
ตั้งนั้น ๑ จุฬีที่เล็กน้อยอย่างยิ่ง ละเอียดเหลือเกิน จนไม่สามารถจะมองเห็นได้ด้วยตา แม้สรีระก็เจาะ
ทะลุแม้ขุนเขาเสินรุที่สำเร็จด้วยศิลาแท่งที่บิไปได้ เพราะท่านกล่าวไว้ว่า

๓๖ ปริมาณ	ท่านกล่าวว่า แค่เพียงอณู
เพียง ๓๖ อณู	ท่านเรียกว่า ตัซซารี
ตัซซารี ๓๖	ประมาณ ๑ รถเรณู
และ ๓๖ รถเรณู	ท่านกล่าวว่า ๑ ลิกขา
อนึ่ง ๗ ลิกขา เป็น ๑ อูกะ	๗ อูกะ เป็นธัญญาสก
๗ ธัญญา เป็น ๑ องคุลี ๑	วิทถิติ เป็น ๑๒ องคุลี
ส่วน ๒ วิทถิติ เป็น ๑ รัตนะ	๗ หัตถะ เป็น ๑ ยัญฐิ
ส่วน ๒๐ ยัญฐิ เป็น ๑ อุสกะ	๘๐ อุสกะ เป็น ๑ คาวุต
๔ คาวุต ท่านกล่าวว่า	เมรุโยชนะ

ประมาณ ๓๖ ปริมาณนั้น เป็น ๑ อณู ประมาณ ๓๖ ตัซซารี เป็น ๑ รถเรณู ประมาณ
๓๖ ตัซซารีนั่น เป็น ๑ ลิกขา ๗ ลิกขา เป็น ๑ อูกะ ๗ อูกะ เป็น ๑ ธัญญา ๗ ธัญญา เป็น ๑ องคุลี
๑๒ องคุลี เป็น ๑ วิทถิติ ๒ วิทถิติ เป็น ๑ รัตนะ ๗ หัตถะ เป็น ๑ ยัญฐิ ๒๐ ยัญฐิ เป็น ๑ อุสกะ ๘๐
อุสกะ เป็น ๑ คาวุต ๔ คาวุต เป็น ๑ เมรุโยชนะ ในเรื่องนั้น จุฬีแห่งอณูปรากฏในแสงแห่งดวงอาทิตย์
ในเวลาที่ถูกลมกระทบ ส่วนตัซซารีปรากฏที่ข้างเบื้องขวาและเบื้องซ้ายเป็นต้น ที่ทางเกวียนเป็นต้น
แต่รถเรณูปรากฏในที่ที่ตัซซารีนั่นเกาะติดแน่นอยู่ ส่วนลิกขาปรากฏว่ามากมายเหลือเกิน ลิกขานี้ท่าน
กล่าวไว้ด้วยอำนาจเมรุโยชนะ

ยังมีอีก ๑๐ เกสา ก็ชื่อว่า ๑ ติละ เพราะท่านกล่าวไว้ว่า

๑๐ เกสา เป็น ๑ ติละ	๖ ติละ เป็น ๑ ยวกะ
และ ๔ ยวกะ เป็น ๑ องคุลี	๑๕ องคุลี เป็น ๑ ปาทะ

๖ ติละ ชื่อว่า ๑ ยวะ ๔ ยวะ ชื่อว่า ๑ องคุลี ๑๕ องคุลี เป็น ๑ ปาทะ คำนี้ท่านกล่าวไว้
ด้วยอำนาจที่มาแล้วในเวททั้ง ๓

ยังมีอีก ๑๐ เกสา ชื่อว่า ๑ ติละ เพราะท่านกล่าวไว้ว่า

๑๐ เกสา เป็น ๑ ติละ	๖ ติละ เป็น ๑ ยวะ
และ ๔ ยวะ เป็น ๑ องคุลี	๘ องคุลี เป็น ๑ มุฏฐิ
รัตนะ เป็น ๓ มุฏฐิ	

๖ ติละ ชื่อว่า ๑ ยวะ ๔ ยวะ ชื่อว่า ๑ องคุลี ๘ องคุลี เป็น ๑ มุฏฐิ ๓ มุฏฐิ เป็น ๑ รัตนะ
๕ รัตนะ เป็น ๑ โทณะ ๒๐ โทณะ เป็น ๑ อสุกะ ๒๐ อสุกะ เป็น ๑ คาวี ๒๐ คาวี เป็น ๑ โยชนะ

เพราะเหตุนี้ตนเอง ท่านจึงกล่าวไว้ว่า

๕ ศอก เป็น ๑ ทักษะ	๒๐ ทักษะ เป็น ๑ อุตสาหะ
๘๐ อุตสาหะ เป็น ๑ คาวี	๔ คาวี เป็น ๑ โยชนะ
การนับนี้ท่านกล่าวไว้	ด้วยอำนาจการนับตามปกติ
แต่ด้วยอำนาจการนับ	ทั่วไปในจักรวาล
ท่านจึงกล่าวว่า ๗ ศอก	เป็น ๑ ทักษะ ๒๐ ทักษะ เป็น ๑ อุตสาหะ
๘๐ อุตสาหะ เป็น ๑ คาวี	๔ คาวี เป็น ๑ โยชนะ

ท่านยังกล่าวไว้อีกว่า

๑๐ เกสา เป็น ๑ ติละ	๖ ติละ เป็น ๑ ยวะ
๔ ยวะ เป็น ๑ องคุลี	๘ องคุลี เป็น ๑ มุฏฐิ
๓ มุฏฐิ เป็น ๑ รัตนะ	๒๘ รัตนะ เป็น ๑ อัปภัณฑร

เพราะเหตุนี้แน่แท้ ท่านจึงกล่าวว่า ๑ อัปภัณฑร มีประมาณ ๒๘ ศอก อนึ่ง ในเรื่องนี้ อักขร ในคำว่า อคัมภะ จ นี้ มีความหมายว่าแห่งไหนหรือบางแห่ง จริงดังนั้น อ อักขร ย่อมปรากฏ ในคำทั้งหลายที่ท่านกล่าวไว้ว่า

อ อักขร ปรากฏในการปฏิเสธ ในภาวะที่เป็นความเจริญ ในความหมายอื่น อีกอย่างหนึ่ง ในความเหมือน ในความผิดพลาด ในข้อครหา ในความว่างเปล่า ในความไม่มี ในความเล็กน้อย

จริงดังนั้น ย่อมปรากฏในการปฏิเสธ ในคำว่า ไม่ให้เกิดขึ้น เป็นต้น ย่อมปรากฏในความเจริญ ในคำว่า ธรรมทั้งหลายจะไม่เสื่อมหายไป เป็นต้น ในความหมายอื่น ในคำว่า อักขร เพราะภาวะนั้นในคำว่า หาโทษมิได้ พระเจ้าข้า เป็นต้น ในความเหมือน ในคำว่า พระเจ้าอมร เป็นต้น ในความผิดพลาด ในคำว่า ไม่มีมลทิน เป็นต้น ในข้อครหา ในคำว่า พรหมณ์นี้ไม่ประเสริฐ ไม่ใช่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นต้น ในความว่างเปล่า ในคำว่า ไม่มีหมู่บ้าน เป็นต้น ในความไม่มี ในคำว่า หญิงนี้ไม่มีสามี เป็นต้น ในความเล็กน้อย ในคำว่า เออก็หญิงนี้มีไซ้สาวแรกรุ่ง แต่ในที่นี้ พึงเห็นในความว่างเปล่า และในความไม่มี อธิบายว่า ในป่าอย่างเดียวที่ไม่มีหมู่บ้าน ที่ไม่มีมนุษย์ เพราะใช้ในความหมายว่าว่างเปล่า อีกอย่างหนึ่ง ที่ใช้ในความหมายว่าไม่มี พึงเห็นอธิบายว่า ในประเทศที่ไม่มีหมู่บ้าน คือ ที่ปราศจากหมู่บ้าน น้ำที่คอยค้ำหรือผยุ่งแผ่นดินภายใต้ทั้งหมดก็ดี ลมที่คอยผยุ่งน้ำก็ดี อากาศที่ไม่ปั่นป่วนก็ดี ข้ามพื้นบ้าน แม่น้ำ ชาติสระ และทะเล ด้วยบทนี้ว่า อคัมภะ ที่มีความหมายว่าว่างเปล่า และที่มีความหมายว่าไม่มีนั้นนั่นเอง แม้วิมานของเทพและพรหมที่อยู่ในอากาศมีสุรยักษ เป็นต้นทั้งหมด จนถึงพรหมโลกเบื้องบน ก็เหมือนกัน ท่านสงเคราะห์ว่า ป่า โดยแท้ เกาะก็ดี ภูเขาก็ดี ที่ไม่ใช่ทางสัญจรของฝูงปลาแม่น้ำระหว่างแม่น้ำและทะเล แม้นั้นก็นับว่าอัญญูสีมาเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น สัตตภัณฑรสีมานี้ย่อมใช้ได้โดยแท้แม้ในมณฑลแผ่นดินที่เป็นป่าทั้งหมดที่ไม่

มีมนุษย์บ้าง ในวิมานและต้นกัลปพฤกษ์เป็นต้นในเทวโลกบ้าง แต่ว่าในแผ่นดินก็สามารถที่จะชูดเอาทองและแก้วมณีเป็นต้นในคามเขตหรือที่ใดที่หนึ่งใต้แผ่นดินนั้นได้ ประเทศนั้นจัดว่าเป็นคามเขตโดยแท้ จากนั้นไปย่อมได้โดยแท้แม้ในน้ำที่คอยผยองแผ่นดินและในอากาศที่ไม่ปั่นป่วน แม้เทพวิมาน ต้นกัลปพฤกษ์ บ้าน และนิคมเป็นต้นมีอยู่โดยแท้แม้ในเทวโลกชั้นฉกามาพจร มิใช่หรือ เมื่อเป็นเช่นนั้นเพราะเหตุไร พวกอมนุษย์และพวกสัตว์ที่แตกต่างกันโดยชาติกำเนิดเหล่านั้นจึงไม่มีบ้าน เพราะเหตุนี้ตนเองท่านจึงกล่าวว่า ในป่าที่ไม่มีมนุษย์ แม้ในเรื่องสัตว์ดิรัจฉาน ท่านก็กล่าวไว้ว่า จะเป็นนาคหรือสุบรรณมาณพเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งไม่ใช่มนุษย์ชาติ โดยที่สุดกระทั่งท้าวสักกเทวราชทุกอย่างนั้นแหละ พึงทราบวาสัตว์ดิรัจฉาน ในความหมายนี้ เพราะเหตุนี้ ที่อยู่แห่งผู้ที่มิใช่มนุษย์ชาติ พึงทราบว่าเป็นป่า เพราะความแตกต่างกันแห่งชาติกำเนิด การวิจารณ์ในอัปภัณฑรสีมา เพียงเท่านี้

บัดนี้ ถึงลำดับแห่งการสังวรธรรมนาในอุทกุกเขปสีมา ที่ชื่อว่าสมมุติสีมาในแม่น้ำ ทะเลและสระเกิดเอง ได้แก่ ฤกษ์สมมุติสีมาในน่านน้ำมีแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้ สีมานั้นแม้สงฆ์สมมุติแล้วอย่างนั้น ก็เป็นแดนที่สงฆ์ยังไม่ได้สมมุติเลย โดยพระบาลีว่า ฤกษ์ทั้งหลาย แม่น้ำทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมา ทะเลทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมา ชาติสระทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมา ฤกษ์ทั้งหลาย ในแม่น้ำ ในสมุทร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมีสัญญาณปานกลาง วัคน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกุกเขปสีมา สีมานี้ในน่านน้ำเหล่านั้น เป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน นี้ชื่อว่าอุทกุกเขปสีมา บรรดาคำเหล่านั้น อ อักษร ในอสิม ศัพท์ ในคำว่า ฤกษ์ทั้งหลาย แม่น้ำทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมา นี้ ใช้ในความหมายว่าว่างเปล่าหรือไม่ มี อธิบายว่า ไม่จัดเป็นสีมา คือเว้นหรือปราศจากพัทธสีมา ท่านอธิบายว่า แม้จะสวดอุตติหุตติยกรรมวาจาที่ปราศจากพัทธสีมา อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า ใช้ในความหมายว่าปฏิเสธ ไม่ควรกำหนด อีกอย่างหนึ่ง ใช้ในความหมายว่าเจริญ ท่านอธิบายว่า เหมือนอย่างธรรมที่ไม่ต้องศึกษา ก็คือศึกษาที่ศึกษาแล้ว ศึกษาที่ศึกษาสำเร็จแล้ว อธิบายว่า บรรลุความสำเร็จกิจแห่งอสิมาและสีมาด้วยอาการอย่างนี้ ท่านอธิบายว่า แม้จะสวดอุตติหุตติยกรรมวาจาแล้วสมมติ ก็ไม่จัดว่าสมมติแล้วโดยแท้ ก็ยังเป็นเช่นเดียวกับพัทธสีมาโดยสภาวะของตนนั่นเอง เหมือนคามสีมา ด้วยคำนี้ เป็นอันท่านแสดงภาวะที่แม่น้ำ ชาติสระ และทะเลไม่จัดเป็นเขตของพัทธสีมา พระผู้มีพระภาคครั้งทรงห้ามภาวะที่แม่น้ำ ชาติสระ และทะเลไม่จัดเป็นพัทธสีมา ด้วยพระดำรัสว่า ฤกษ์ทั้งหลาย แม่น้ำทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมาเป็นต้น ประสงค์จะทำการกำหนดสีมาด้วยทราายเป็นต้นเพื่อต้องการจะบริหารวัคคกรรมอีกในแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้ที่สำเร็จโดยโวหารแห่งชาวโลกที่ไม่ใช่พัทธสีมา จึงตรัสพระดำรัสว่า ฤกษ์ทั้งหลาย ในแม่น้ำ ในสมุทร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมีสัญญาณปานกลาง วัคน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกุกเขปสีมา เป็นต้น บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ชายมีสัญญาณปานกลาง ได้แก่ ชายมีกำลังปานกลาง เพราะเหตุนี้แหละ ท่านจึงกล่าวไว้ในอรธกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกาวา ชายผู้มีกำลังปานกลาง หากว่าปรารถนาชายที่เป็นช่างไม้ไซ้ ก็น่าจะที่จะกล่าวว่า ชายที่เป็นช่างไม้ แต่ท่านหาได้กล่าวไว้อย่างนั้นไม่

ฉะนั้นจึงรู้กันได้ว่า ชายผู้มีกำลังปานกลาง ด้วยว่า ชาย ๓ ประเภท คือ ๑. ชายผู้สูงสุด ๒. ชายปานกลาง ๓. ชายปกติ ในบรรดาชายทั้ง ๓ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สัพพัญญู ชื่อว่าชายผู้สูงสุด เพราะพระผู้มีพระภาคนั้นทรงสูงสุดกว่าสัตว์ทั้งมวล ด้วยกำลัง ยศ สมบัติ และความยิ่งใหญ่เป็นต้น

จริงดังนั้น กำลังแห่งพระตถาคต พึงทราบโดยทำนองกำลังแห่งตระกูลช้าง ๑๐ จำพวก ที่ท่านกล่าวไว้ว่า

ช้างเหล่านี้เป็นช้างสูงสุด คือ	๑. ช้างชื่อโคจร	๒. ช้างชื่อกลาปะ
๓. ช้างชื่อคังเคยยะ	๔. ช้างชื่อปิงคละ	๕. ช้างชื่อปัพพเตยยะ
๖. ช้างชื่อเหมวตะ	๗. ช้างชื่อตัมพะ	๘. ช้างชื่อมันทากินี
๙. ช้างชื่ออุโบสถ	๑๐. ช้างชื่อฉัททันต์	

บรรดาช้าง ๑๐ เชือกนั้น คำว่า ช้างกาฬวณะ ได้แก่ ตระกูลช้างปกติทั่วไป ที่มีกำลังกายเท่าชาย ๑๐ คน กำลังนั้นเป็นกำลังของช้างชื่อกาฬวณะ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อกาฬวณะ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อคังเคยยะ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อคังเคยยะ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อปณฺฑระ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อปณฺฑระ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อตัมพะ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อตัมพะ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อปิงคละ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อปิงคละ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อคันธะ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อคันธะ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อมังคละ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อมังคละ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อเหมวตะ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อเหมวตะ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่ออุโบสถ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่ออุโบสถ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังของช้างชื่อฉัททันต์ ๑ เชือก กำลังของช้างชื่อฉัททันต์ ๑๐ เชือก เท่ากับกำลังพระวรกายของพระตถาคตพระองค์เดียว ท่านกล่าวไว้ว่า เท่ากับกำลังของพระนารายณ์บ้างก็มี ในเรื่องนั้น รัศมีทั้งหลายท่านเรียกว่านาระ รัศมีหลาย ๆ อย่างจำนวนมากเหล่านั้น ย่อมเกิดขึ้นจากนาระนั้น ฉะนั้น จึงชื่อนานารายณะ ได้แก่ เพชร เพราะฉะนั้นจึงอธิบายว่า กำลังกล่าวคือเพชร ก็มี กำลังกล่าวคือเพชรนั้นเท่ากับช้าง ๑ พันโกฏิโดยการนับช้างปกติทั่วไป เป็นกำลังของคน ๑ หมื่นโกฏิ โดยการนับคน กำลังนี้เป็นกำลังพระวรกายของพระตถาคต

กรรมวิธีแห่งพลกำลังมีความยิ่งใหญ่เป็นต้นพึงทราบโดยทำนองแห่งพระสูตรนั้น ๆ คนที่เป็นช่างไม้ ชื่อว่าคนปานกลาง จริงอยู่ คนที่เป็นช่างไม้ไม่เหมาะสมที่จะนับโดยจำนวน ๑๐๐ บ้าง จำนวน ๑ พันบ้าง จำนวน ๑ แสนบ้าง เหมือนการนับขุนเขาสิเนรุด้วยเมล็ดพันธุ์ฝักกาด เพราะอาศัยกำลังแห่งพระตถาคต ไม่สมควรโดยแท้เพื่อจะถือเอาแม่ปลายเท้า ชื่อว่าเป็นคนปานกลาง เพราะคนที่เป็นช่างไม้ผู้นั้นอยู่ในวัยปานกลาง โดยภาวะเป็นผู้ใหญ่กว่าคนปกติทั่วไป จริงดังนั้น ชื่อว่าคิบบระสุคต คือ ๓ คีบของช่างไม้เท่ากับศอกคีบของช่างไม้ ๓ คีบของช่างไม้ก็อย่างนั้น ๒ คีบของคนปกติทั่วไปเท่ากับ ๑ ศอกบริบูรณ์โดยศอกของคนปกติทั่วไป จริงดังนั้น ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาภิกขุการสิกขาบทว่า ชื่อว่าคิบบระสุคต คือ ๓ คีบของคนปานกลางในปัจจุบันเท่ากับศอกคีบของช่างไม้ คนที่เป็นช่าง

ไม่ว่าท่านมิได้ประสงค์เอาว่า คนปานกลาง ในที่นี้ เพราะเหตุไร เพราะท่านกล่าวไว้ในกฎการสิกขาบท นั้นเองว่า คำว่า ๓ ศอก ได้แก่ ๓ ศอกโดยศอกของช่างไม้ ท่านเรียกเพียงขนาด ๙ คืบ โดยคืบปกติ ว่าเพียงที่ได้ขนาด เหมือนอย่างที่ท่านมิได้กล่าวไว้ในที่นี้ว่า บุรุษปานกลาง เพราะกล่าวไว้ในอรรถกถา ว่า ชายที่มีกำลังปานกลาง ชื่อว่าชายปกติ ได้แก่ชายที่ท่านกล่าวไว้ว่า กำลังกายของชาย ๑๐ คน เท่ากับกำลังของช่างอาฬวกะ ๑ เชือก นี่ชื่อว่าชายปานกลาง ในเรื่องนั้น คนผู้มีบุญบางพวก เป็นต้น อย่างนี้คือ พระเจ้าอชาตศัตรู หมอชีวกโกมารภัจ และนางวิสาขาไมคารมารดา ย่อมทรงพลกำลังของ ช่าง ๕ เชือก แม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น คนเหล่านั้นจะจัดว่าเป็นคนปานกลางก็หาไม่ จัดว่าเป็นคนปกติ ทั่วไปโดยแท้ เพราะเป็นคนที่มีความพิเศษโดยภาวะเป็นผู้มีบุญ ก็ในที่นี้ท่านประสงค์เอาคนปกติทั่วไป เท่านั้นว่า คนมีกำลังปานกลาง

คำว่า วิกน้ำสาตไป (อุทกุกเขป) ได้แก่ สීමาที่ท่านกำหนดโดยการวิกน้ำสาต เพราะเหตุ นั้นแลท่านจึงกล่าวไว้ในลีนตลปกาสินี ในอรรถกถาที่เป็นมาติกาว่า ท่านกล่าวไว้ว่า คำว่า อุทกุกเขป เป็นนิสสัฏกวจนะใช้ในความหมายเป็นตติยวิภัติ สำเร็จรูปเป็น อุทกุกเขปเณ กำหนดไปในแม่น้ำ ใน สมุทฺร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกุกเขปสීමา อุทกุกเขปสීමานี้จัดเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ในแม่น้ำเป็นต้นที่ไม่ใช่พัทธสීමาเหล่านั้นนั่นเอง ที่สำเร็จแล้วโดยโวหารของชาวโลก ฉะนั้น ในกัณฑ์ชาตสระณีฎีกา ท่านจึงกล่าวไว้ว่า คำว่า ชั่วระยะชายมี สัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบ ได้แก่ ชั่วระยะชายมีกำลังปานกลางกำหนดโดยการวิกน้ำ สาตไปโดยรอบ สถานที่ใดกำหนดด้วยการวิกน้ำสาตโดยรอบของชายกลางคน ถ้ามว่า วิกน้ำอย่างใด ตอบว่า ชายมีกำลังปานกลางใช้มือวิกน้ำหรือกอบทรายชั้ตไปด้วยกำลังทั้งหมด เหมือนพวกนักเลง สะบ้าชั้ตลูกสะบ้าไม้ไป น้ำหรือทรายที่สาตชั้ตไปอย่างนั้นตกลงในโอกาสใด โอกาสนี้จัดเป็นอุทกุกเขป อันหนึ่ง ภิกษุผู้ละหัดบาสอยู่ภายในอุทกุกเขปนั้น ทำกรรมให้เสียได้ บริษัทขยายออกไปเพียงใด แม้ สීමาก็ขยายออกไปเพียงนั้น อุทกุกเขปหนึ่งโดยที่สุครอบบริษัทเท่านั้นเป็นประมาณ แม้ในชาติสระและ ทะเล กัณฑ์นี้เหมือนกัน สීමานี้จัดเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ในเรื่องนั้น สීමานี้ย่อมใช้ได้ เฉพาะภายในแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้เท่านั้น เพราะท่านทำอรรถโยชนาไว้ว่า สීමาที่กำหนดด้วยการวิกน้ำ สาตไปในแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้ จัดเป็นสมานสังวาสและมีอุโบสถเดียวกัน หาใช่ภายนอกแม่น้ำเป็น ต้นไม่ เพราะเหตุนั้น น้ำจะท่วมประเทศใดในแม่น้ำก็ดี ในชาติสระก็ดี ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน ตามปกติ คลื่นตามปกติในทะเลจะไหลลงมาชั่งอยู่ในประเทศใด ตั้งแต่ประเทศนั้นไป จัดเป็นกัปปิยภูมิ จะเป็นฤดูที่ฝนแล้งก็ตาม ฤดูร้อนก็ตาม แม่น้ำและชาติสระแห่งซอดก็ตาม ภูมินั้นนั่นแลก็จัดว่าเป็นกัปปิยภูมิโดยแท้

ก็ถ้าชาวนาพากันชุดบ่อหรือทำการเพาะปลูกในชาติสระที่แห่งซอด ที่นั่นจัดว่าเป็นคาม เขต ก็สถานที่นี้ใดที่ท่านกล่าวไว้ว่า กัปปิยภูมิ อุทกุกเขปสීමาจะไม่เลยไปภายนอกจากสถานที่นั้น จะอยู่ ภายในเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ว่า พึงทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปโดยรอบภายใน

สถานที่นั้นเท่านั้น ส่วนในคัมภีร์บท คำว่า ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบ ท่านกล่าวไว้เพื่อจะแสดงการกำหนดสีมาในเวลาทำกรรมมีกรรมที่สงฆ์จตุรคจะจะต้องทำแยก ๆ กันไป แห่งสงฆ์จตุรคเป็นต้น ในแม่น้ำนี้ อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า ดุจแสดงการกำหนดในสัตตภัณฑรสีมา แม้เพื่อจะแสดงการกำหนดการอยู่ปราศจากไตรจีวร เพราะเหตุนั้น ท่านจึงลิขิตไว้ว่า สำเร็จแล้วว่า แม้เมื่อไม่มีการกำหนดการวัดน้ำสาต จะทำในแม่น้ำก็ควร ในเรื่องนั้น บทว่า แม้เมื่อไม่มีการกำหนดโดยการวัดน้ำสาต นี้ จึงไม่สอดคล้องกับคำในมหาอรรถกถาว่า กำหนดโดยการวัดน้ำสาตไปโดยรอบ หรือคำที่ท่านกล่าวไว้ในกัฆขาวิตรณีกฎา ในอรรถกถาที่เป็นมาติกาว่า พึงทำการกำหนดโดยการวัดน้ำสาตไปโดยรอบ หรือคำในวิมตติวินทีกฎาว่า แม้ในการวัดน้ำสาตไปโดยรอบนั้น ไม่รู้ว่าเป็นชายปานกลาง การชดไปเต็มกำลังก็เหมือนกัน หรือว่า เพราะว่าการกำหนดสีมาด้วยทรายเป็นต้นก็เพื่อประโยชน์แก่อุทกทุกเขปสีมานี้เหมือนกัน

เพื่อจะกำจัดปฐวาหะแม้โดยการแต่งคัมภีร์ ท่านจึงแสดงผู้แต่งรายอื่น ๆ ว่า อาจารย์ทั้งหลายมิได้กล่าวว่า นี่เป็นความอดทนของพวกเรา แล้วกล่าวไว้ในคำลงท้ายข้างหน้าว่า ควรพิจารณาสิ่งนี้ทั้งหมดให้เข้าไปนั่งใกล้ตระกูลครูแล้วรับเอา ที่รับแล้วก็รับใหม่ได้ นอกจากนี้ก็ทิ้งเสีย เพราะเหตุนั้น พึงเห็นว่า ท่านเขียนไว้ตามมติของอาจารย์พวกอื่น เมื่อว่าโดยประการอื่น ถ้อยคำในอรรถกถาที่ยกขึ้นสู่การสังคายนาแม่ทั้ง ๓ ครั้ง และถ้อยคำในกัฆขาวิตรณีกฎาและวิมตติวินทีกฎา ก็พึงถูกลบหลู่เอาได้ แม้คัมภีร์ทั้งหลายก็จะผิดเพี้ยนกันไปได้ แม้สิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แล้ว ก็น่าที่จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามมติของสาวกทั้งหลาย เพราะสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แล้วไม่ควรถูกลบหลู่ พึงคล้อยตามหรือประพฤติดตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้วโดยแท้ เพราะท่านกล่าวว่าเป็นอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุที่รู้เรื่องราวแล้วยังดื่มน้ำเมา แต่สำหรับสามเณร ต่อให้รู้แล้วดื่ม ก็แค่ศีลขาด ไม่รู้ไม่เป็นไร ฉะนั้น พึงดำเนินไปตามเหตุการณ์ที่ท่านกล่าวไว้แล้วในเรื่องนั้น หรือจะไม่ควรเจริญรอยตาม เพราะสิกขาบทบัญญัติเป็นวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายโดยแท้ พึงประพฤติดตามที่ทรงบัญญัติไว้เท่านั้น

ฉะนั้น ถ้อยคำแห่งเหล่าพระอัมมสังคากาจารย์ที่กล่าวไว้ว่า คำว่า วิกน้ำสาตไปโดยรอบ ได้แก่ กำหนดโดยการวัดน้ำสาตไปโดยรอบ เหมาะสมแก่สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ก็ดี พึงวัดน้ำสาตไป ก็ดี สีมาที่กำหนดโดยการวัดน้ำสาตไป ก็ดี พึงทำการกำหนดโดยการวัดน้ำสาตไป ก็ดี ถือเป็นประมาณได้ เพราะว่าพระอัมมสังคากเถระเหล่านั้นรู้งติของพระพุทธเจ้า อนึ่ง คำนี้เป็นพระดำรัสที่ประจักษ์ของพระผู้มีพระภาคก็หาไม่ ทั้งจะเป็นถ้อยคำของเหล่าพระอัมมสังคากเถระก็หาไม่ อีกอย่างหนึ่ง เพราะเหตุที่อาจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ว่า ก็คำว่า ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบ ท่านกล่าวไว้เพื่อแสดงการกำหนดสีมา ดุจแสดงการกำหนดในแม่น้ำนี้ ฯลฯ แสดงการกำหนดในสัตตภัณฑรสีมา เพราะฉะนั้น จึงสำเร็จแล้วว่า แม้เมื่อไม่มีการกำหนดการวัดน้ำสาตไป จะทำภายในแม่น้ำก็ควร ฉะนั้น แม้เหล่าพระอัมมสังคากเถระก็ไม่จะไม่เข้าไปในอัตถโยชนานี้ แม้ผู้แต่ง

คัมภีร์ก็ไม่เข้าไป หากมีคำถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะในอรรถกถาพระวินัยที่ท่านยกขึ้นสู่การสังคายนาแม่ทั้ง ๓ ครั้ง และในฎีกาที่มีชื่อเสียงที่ขยายความในอรรถกถานั้น ท่านเขียนการกำหนดโดยการวิกน้ำสาदनนั้นเองไว้โดยอาการจำนวนมาก ด้วยคำเป็นต้นว่า กำหนดด้วยการวิกน้ำสาต วิกน้ำขึ้นสาต (และ) ฟังกำหนดโดยการวิกน้ำสาต เพราะเหตุนี้จึงทราบกันได้ว่า แม้พระธัมมสังคาหกเถระทั้งหลายก็ไม่เข้าไป แม้ท่านที่แต่งคัมภีร์ก็แสดงยกย่องผู้แต่งรายอื่น ๆ ไว้ว่า อาจารย์ ก็เพื่อจะกำจัดปรุปรุพาหะ เพราะฉะนั้น จึงรู้กันว่า แม้ผู้แต่งคัมภีร์ก็ไม่เข้าไป อนึ่ง คำนี้ เป็นอัตโนมติของพระเถระบางพวก ก็ธรรมดาว่าอัตโนมตินี้เบาบางกว่ามติทั้งหมด บุคคลชื่อว่าใครที่ไหนกัน จักสามารถลบหลู่ถ้อยคำของพระมหากัสสปเถระ พระยสเถระ และพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระผู้กล่าวเนื้อความแห่งสิกขาบทที่พระสัมพันธัญญพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้วว่า ภิกษุทั้งหลาย ในแม่น้ำ ในสมุทร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกทุกเขปสีมา สีมานี้ในน้ำเหล่านั้น เป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ดุจการนับค่านวนขุนเขาสิเนรุด้วยเมล็ดฝักกาด ฉะนั้น ภิกษุพึงตั้งอยู่ในความเป็นผู้นำเคารพโดยแท้ เพราะอุปสัมปทากรรมเป็นต้นเป็นกรรมหนัก และเพราะเป็นมูลเหตุแห่งพระศาสนา

คำว่า ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แล้ว สถานที่ที่เหมาะสมแก่ชายที่มีสัณฐานปานกลางวิกน้ำสาदनนั้นเอง จัดเป็นอุทกทุกเขปสีมาหรือหรือว่า ที่จัดว่าเป็นอุทกทุกเขปสีมา ก็เพราะการวิกน้ำสาदनนั้นเอง ฉะนั้นพระอรรถกถาจารย์ทั้งหลายเมื่อจะหลีกเลี่ยงการทักท้วง จึงกล่าวคำว่า ก็ฟังวิกน้ำขึ้นสาตหรือ เป็นต้น บรรดาเหล่านั้น คำว่า กถ เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบ ถามว่า ฟังวิกน้ำไปโดยเหตุเช่นไรกันหรือ ตอบว่า ฟังวิกน้ำไปโดยกำหนดการโปรยปรายของน้ำเป็นสังเขป อธิบายว่า ที่แท้ฟังวิกน้ำไปโดยอาการเหมือนอย่างขว้างก้อนดินและขว้างลูกสกาที่คล้ายลูกบอลที่ทำด้วยไม้ แม้เมื่อท่านกล่าวไว้โดยทั่วไปว่า นักเลงสกา ก็รู้กันได้ว่า คนที่เป็นนักเลงเล่นลูกสกาที่คล้ายลูกบอลที่ทำด้วยไม้ ย่อมชดลูกสกาที่ทำด้วยไม้ ดุจในคำนี้ว่า ราชสีห์คาราม ราชสีห์สันทาง ด้วยอำนาจเนื้อความเพราะวางลงรวมกันไว้ระหว่างศัพท์ ด้วยว่า ออกุขศัพท์ ใช้ไม่ได้แม้ในการเล่นสกา คำว่า ทารุกุฬิ ได้แก่ ผลิถกัณท์จากไม้ที่ทำเป็นลูกกลม ๆ แล้วเสียบไว้ที่ปลายเหล็กแหลม ในเรื่องนี้มีอธิบายดังต่อไปนี้ เหมือนอย่างพวกคนที่เป็นนักเลงสกาเล่นกีฬาลูกสกา ที่ทำด้วยไม้ จะใช้มือถือลูกสกาที่ทำด้วยไม้แล้วโน้มตัวลงขว้างออกไปเต็มแรง เหมือนจะแสดงผลกำลังของตน ฉนใด คนที่มีกำลังปานกลางก็ฉนนั้นเหมือนกัน ใช้มือวิกน้ำหรือกอบทราย โนมตัวลงแล้วหมุนไปรอบ ๆ บริษัทที่นิ่งอยู่หรือยืนอยู่ แล้วขว้างออกไปเต็มแรง ดุจจะแสดงผลกำลังของตน น้ำหรือทรายที่ซัดไปตกในที่แห่งใดก็ตาม ที่นั้นชื่อว่าอุทกทุกเขปชนิดหนึ่ง

ฉะนั้น ท่านจึงแสดงการเกิดมีแห่งอุทกทุกเขปสีมาแม่อื่น เพราะอยู่ระหว่างภายในสีมา ในอริการว่าด้วยการทำกรรมแยก ๆ กันไปแห่งสงฆ์ ๒ ฝ่าย ด้วยบทนี้ว่า นี้ชื่อว่าอุทกทุกเขปสีมาชนิดหนึ่ง เพราะเหตุนี้แน่แท้ ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาที่เป็นมาติกาว่า ก็ถ้าหากสงฆ์ ๒ ฝ่ายทำอุโบสถกรรม

เป็นต้นแยก ๆ กันไป ฟังตั้งอุทกทุกเขปสีมาชนิดหนึ่งอย่างอื่นไว้ในระหว่างอุทกทุกเขปสีมาทั้ง ๒ เพื่อประโยชน์ใช้เป็นอุปจาร แม้ในวิมตติวินทนีฎีกาท่านก็กล่าวไว้ว่า คำว่า ตสส อนโต ได้แก่ ภายในในที่ที่กำหนดเป็นอุทกทุกเขปสีมานั้น จะภายในในที่ที่กำหนดเป็นอุทกทุกเขปสีมานั้นอย่างเดียวก็น่าจะไม่ ยืนอยู่ภายในอุทกทุกเขปสีมาแห่งหนึ่งแม้ภายนอกจากที่ที่กำหนดเป็นอุทกทุกเขปสีมานั้นก็ไม่ควร จะเป็นการทำให้เสียกรรม เพราะการกำหนดอุทกทุกเขปสีมาได้ยาก ส่วนในสารัตถทีปนีฎีกาท่านกล่าวว่า ด้วยคำว่า ยืนอยู่ละหัดตบาสภายในที่กำหนดอุทกทุกเขปสีมานั้นไป ย่อมทำให้เสียกรรม นี้ ท่านแสดงว่า ยืนอยู่ในที่ใดที่หนึ่งภายนอกจากที่กำหนด ย่อมไม่ทำให้เสียกรรม แล้วคัดค้านแม้คำในอรรถกถาที่เป็นมาติกา คำนั้นฟังเห็นว่าท่านกล่าวไว้หมายเอาการประชุมสงฆ์ฝ่ายเดียว เหมือนอย่างว่าท่านตั้งสีมันตริกไว้ก็เพื่อจะละความยุ่งเหยิงซึ่งกันและกันของชั้นขุททิมที่ผูกแล้วฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตอุทกทุกเขปสีมาโดยการชักน้ำสาต เพราะแม่น้ำ ทะเล และชาตสระในสีมาที่เกิดเองโดยสภาพของตนใหญ่เกินไป ดุจคามสีมา ฉะนั้นเหมือนกัน แม้ถึงอย่างนั้นท่านยังกล่าวว่า ฟังตั้งอุทกทุกเขปสีมาอย่างอื่นไว้เพื่อประโยชน์แก่สีมันตริก ในระหว่างอุทกทุกเขปสีมาทั้ง ๒ เพื่อต้องการจะละความยุ่งเหยิงซึ่งกันและกันดุจของพัทธสีมาทั้ง ๒ ฟังเห็นพัทธสีมาพร้อมนิमित ฟังเห็นอุทกทุกเขปสีมาพร้อมอุทกทุกเขปสีมา ฟังเห็นอุทกทุกเขปสีมาอย่างเดียว ดุจสีมันตริก

เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า ก็ในเรื่องนี้ กรรมวิธีแห่งสีมันตริกนี้ฟังเห็นว่าสำเร็จแล้ว โดยสุดตามุโลมที่คล้อยตามสีมันตริกแห่งพัทธสีมาทั้ง ๒ ฟังเห็นว่า ก็ในสังฆนิบาตแห่งหนึ่ง แม้จะยืนอยู่ภายนอกแห่งอุทกทุกเขปสีมาครั้งหนึ่ง ย่อมไม่ทำให้เสียกรรม สมดังที่ท่านกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลายทราบ ว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต (อนุมติ) สถานที่ในกรรมวิธีที่ไม่เสียหาย ยกเว้นสีมันตริกที่ปะปนทับถมกัน แห่งพัทธสีมาทั้ง ๒ นั้นเองที่อาศัยคามสีมาเดียวกัน และที่มีส่วนเสมอเป็นอันเดียวกัน ด้วยอำนาจแห่งกำเนิด จึงได้ทำกรรมวิธีแห่งสีมันตริกแม้ในที่นี้ ฟังเห็นว่า ก็เมื่อมีการประกอบพร้อมด้วยองค์ทั้ง ๒ คือ ภาวะที่อาศัยสีมาเดียวกัน และความเป็นสภาวะเดียวกันนั่นเอง แม้แห่งสีมาที่เป็นวิสภาพกัน สถานที่ก็จะมีการปะปนกัน ยกเว้นสีมันตริก ถ้าไม่มี ไม่เป็นไร ท่านแสดงการกำหนดโดยการชักน้ำสาตไปอันเหมาะสมแก่สิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ในแม่น้ำ ในสมุทร หรือในชาตสระ ชั่วระยะชายมีสัญญาณปานกลาง ชักน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกทุกเขปสีมา ด้วยอาการอย่างนี้ เพื่อจะแสดงความเป็นกัปปิยะโดยประการทั้งปวงโดยสภาพของตน ยกเว้นการชักน้ำสาตไปในแม่น้ำ ชาตสระ และทะเลที่มีความสั้น ดุจในคามสีมา แล้วจึงกล่าวคำเป็นต้นว่า ก็ในแม่น้ำ ชาตสระ และทะเลเหล่านี้ ถ้าแม่น้ำไม่ยาวเกินไป สงฆ์นั่งในที่ทุกแห่ง ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปากน้ำ กรรมในอุทกทุกเขปสีมาย่อมไม่มี แม่น้ำแม้ทั้งสิ้นควรแก่ภิกษุเหล่านี้ทีเดียว บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ตั้งแต่ต้นน้ำ อธิบายว่า ตั้งแต่ส่วนตอนบนแห่งประเทศที่แม่น้ำไหลปารวมกันอยู่เกินกว่า ๔ เดือน คำว่า ไปจนถึงปากน้ำ ความว่า ท่านประสงค์เอาฝั่งแม่น้ำนั่นเองว่า ปากน้ำ

คำว่า สัพพตล ได้แก่ กรรมในอุทกทุกเขปสีมาย่อมไม่มีในส่วนที่เป็นแม่น้ำทั้งหมด ฉะนั้น สีมาที่เป็นไปโดยการวิกน้ำสาต ชื่อว่าอุทกทุกเขปสีมา สิ่งที่ยังกระทำ ชื่อว่ากรรม กร ธาตุ ในการกระทำ รมม ปัจจัย คำว่า กรณ ความว่า กายบโยคที่เป็นวิการแห่งวาโยธาตุที่ให้ชวนจิตในกุศลที่ ๗ ตั้งขึ้น ในวิถีแห่งมโนทวาร กรรมที่พึงชัดไปด้วยกายบโยคนั้น ท่านเรียกว่า กรรมที่ตั้งขึ้น ก็มาถึงระหว่างแห่งส่วนที่ตั้งขึ้นด้วยความซาบซ่านแห่งวาโยธาตุที่เกิดจากจิตกล่าวคือกายบโยคด้วยอำนาจปรมาตม์ จัดเป็นแปดกลุ่มก่อนโดยแท้ กรรมในอุทกทุกเขปสีมา ชื่อว่าอุทกทุกเขปสีมากรรม อธิบายว่า อุทกทุกเขปสีมากรรมนั้นย่อมไม่มีในแม่น้ำที่มีต้นน้ำสั้น ในเรื่องนี้มีอธิบายดังต่อไปนี้ ถ้าถ้าแม่น้ำไม่ยาวเกินไป ครึ่งโยชน์ ๑ คาวุต หรือครึ่งคาวุต สงฆ์นั่งทับในส่วนที่เป็นแม่น้ำทุกแห่ง ตั้งแต่ที่แม่น้ำนั้นไหลไปจนถึงฝั่งแม่น้ำ อุทกทุกเขปสีมากรรมโดยไม่มีความสงสัยในวัคคกรรม ย่อมไม่มีเพราะไม่มีแม่น้ำที่เหลือโดยรอบในส่วนที่เป็นแม่น้ำนั้น แม่น้ำอย่างเดียวยังมีอยู่ในสีมาเท่านั้น ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในสารัตถทีปนีฎีกาบ้าง ในลีนตลปกาสินีในอรรถกถาที่เป็นมาติกาบ้าง แต่ในวิมตฺติวินนทีฎีกาท่านกล่าวไว้ว่า การเพ่งถึงสัตตัทธานตรสีมาโดยไม่มีความสงสัยในวัคคกรรม ย่อมไม่มี เพราะในป่าเล็กแห่งใดบริบูรณ์ด้วยภิกษุจำนวนมาก สัตตัทธานตรสีมาย่อมไม่เกิดขึ้นในป่าแห่งนั้น สงฆ์พึงทำกรรมในป่านั้นด้วยอรัญญสีมาอย่างเดียวกัน ในแม่น้ำเป็นต้นกันยนี้เหมือนกัน ก็ถ้าหากจะกล่าวว่า แม่น้ำไม่ยาวเกินไป สงฆ์นั่งในที่ทุกแห่ง ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปากน้ำ กรรมในอุทกทุกเขปสีมาย่อมไม่มี โอกาสแห่งสัตตัทธานตรและอุทกทุกเขปสีมาพอในทิศใด ในทิศนั้นควรที่จะนับหรือชัดไปอย่างไร สีมาชื่อว่าเข้าไปแล้วในที่มิใช่เขต เพราะเข้าไปในคามเขตเป็นต้น

ฉะนั้น สีมาจะพึงวิบัติ หนึ่ง เพราะในการอุปติแห่งสีมาตามความมุ่งหวังจึงเพียงพอต่อคามเขตเป็นต้นอันใด สัตตัทธานตรอุทกทุกเขปสีมาจึงเกิดบริบูรณ์เองโดยแท้ ในคามเขตเป็นต้นนั้น แต่เพราะเหตุใดจึงไม่เพียงพอ สัตตัทธานตรอุทกทุกเขปสีมาจึงเกิดขึ้นโดยมีขนาดเขตของตนเท่านั้น หาได้เกิดขึ้นภายนอกไม่ หนึ่ง ในเรื่องนี้ เพราะท่านกล่าวไว้ว่า สัตตัทธานตรอุทกทุกเขปสีมาย่อมเกิดขึ้นบริบูรณ์เองทีเดียว เพราะความมุ่งหวังสีมา อาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวเนื้อความไว้ว่า อุทกทุกเขปสีมาเกิดขึ้นในสีมาที่มุ่งหวัง ยกเว้นอุทกทุกเขปโดยแท้ คำนั้นปรากฏเหมือนจะไม่ถูกต้องนัก หากมีคำถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะผิดจากนัยในพระบาลี และเพราะผิดแม้จากคำที่ท่านกล่าวไว้ข้างหน้า ในวิมตฺติวินนทีฎีกา ก็คำนี้จะเป็สิ่งที่อาจารย์กล่าวไว้เพื่อจะประกาศวาหะของบุคคลบางพวก เพราะเหตุไร เพราะไม่กระทบกับคำที่ท่านกล่าวไว้ข้างหน้า และเพราะไม่ผิดแม้กับคำในพระบาลี อรรถกถา และฎีกา พวกเราจักพรรณนาคำนั้นข้างหน้า หนึ่ง เปรียบเหมือนอย่างใด ๆ ในโลกไม่สามารถจะกล่าวได้ว่า ไม่ลุ่มรั้ว เพราะคิดว่า สถานที่นี้เป็นสถานที่ ๆ มีรั้วอยู่แล้ว เปรียบเหมือนไม้ไผ่ด้วยปลายไถ เพราะคิดว่า สถานที่นี้เป็นที่กสิกรรม เปรียบเหมือนมนุษย์ทั้งหลายเมื่อจะทำสวน ไม่ใช่ฝั่งและขวานเป็นต้นตัดต้นไม้ เพราะคิดว่า สถานที่นี้เป็นที่ ๆ ฝั่งและขวานของเราตกลงไป และเปรียบเหมือนไม้เก็บเกี่ยวด้วยเคียว เพราะคิดว่า สถานที่แห่งนี้เป็นที่ที่เราได้เก็บเกี่ยวแล้ว ฉันท

ใคร ๆ ก็ไม่สามารถจะกล่าวได้ว่า คนปานกลางไม่ใช่มีอวัยวะน้ำสาตไปหรือกอบทรายโยนไป เพราะคิดว่า นี่เป็นการร่อนน้ำสาตไปครั้งหนึ่ง และเป็นทีที่น้ำตกไป

ก็ในเรื่องนี้ ภิกษุ ๒ รูปก่อการวิวาทกันด้วยอาการอย่างนี้ ในวิมตติวินทนีฎีกาท่านกล่าวว่า การเพ่งถึงสัตตัพภันตรสีมาโดยไม่มี ความสงสัยในวัคคกรรม ย่อมไม่มี เพราะในป่าเล็กแห่งใดบริบูรณ์ด้วยภิกษุจำนวนมาก สัตตัพภันตรสีมาย่อมไม่เกิดขึ้นในป่าแห่งนั้น สงฆ์พึงทำกรรมในป่าแห่งนั้นด้วย อรัญญูสีมาอย่างเดียวกัน ในแม่น้ำเป็นต้นก็นัยนี้เหมือนกัน ก็ถ้าหากจะกล่าวว่า แม่น้ำไม่ยาวเกินไป สงฆ์นั่งในที่ทุกแห่ง ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปากน้ำ กรรมในอุทกทุกเขปสีมาย่อมไม่มี เป็นต้น อุทกทุกเขปสีมาย่อมเกิดขึ้นพร้อมกับการเพ่งสีมาตั้งแต่ทำยบริษัท ยกเว้นอุทกทุกเขป เพราะท่านกล่าวไว้ว่า พึงเห็นว่า เมื่อมีการเพ่งถึงสีมาเพื่อต้องการที่จะบริหารวัคคกรรมเพราะคำนี้เอง อุทกทุกเขปสีมา สัตตัพภันตรสีมาจึงเกิดขึ้น เมื่อไม่มี ก็ไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุนี้ ประโยชน์ด้วยการร่อนน้ำสาตไปจึงไม่มี โดยแท้ ฉะนั้น พึงทักท้วงภิกษุ ๒ รูปเหล่านั้นอย่างนี้ว่า สัตบุรุษทั้งหลายอย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย และอย่าได้กล่าวต่ออาจารย์ผู้ประเสริฐเลย ก็คำนี้เป็นการอุปมาของอาจารย์ผู้ประเสริฐ อาจารย์ผู้ประเสริฐ จักกล่าวถึงข้อยุติที่แน่นอนไว้ข้างหน้า คำของท่านจะไม่เกี่ยวข้องโดยแท้แม้กับคำที่ท่านกล่าวไว้ใน อรรถกถาพระวินัยและในสารัตถทีปนีฎีกา จะไม่กระทบแม้กับคำที่ท่านกล่าวไว้ข้างหน้าแม้ในวิมตติวินทนีฎีกาโดยแท้ คำนั้นจะจัดเป็นการอุปมาได้อย่างไร

ในคำว่า เมื่อมีการเพ่งถึงสีมาเพื่อต้องการที่จะบริหารวัคคกรรมเพราะคำนี้เอง อุทกทุกเขปสีมา สัตตัพภันตรสีมาจึงเกิดขึ้น เมื่อไม่มี ก็ไม่เกิดขึ้น (สีมาเปกขาย สติ เอว...เปฯ...นาสติ) นี้ อัมภันตรสีมาที่เหมาะสมแก่สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ว่า อัมภันตรสีมาย่อมไม่เกิดขึ้นในขณะที่เหล่าภิกษุที่ต้องการจะเดินทางและสร่งน้ำเป็นต้นเข้าไปแล้วในป่าและแม้ในแม่น้ำเป็นต้น เว้นเสียจะเพ่งสีมา เมื่อมีการเพ่งสีมานั้นเอง สัตตัพภันตรสีมาจึงเกิดขึ้นโดยรอบในป่า ดังนี้ จึงเกิดขึ้น อุทกทุกเขปสีมาที่เหมาะสมแก่สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ว่า แม่น้ำในสมุทร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมี สันฐานปานกลาง ร่อนน้ำสาตไปโดยรอบ ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกับการร่อนน้ำสาตไปโดยรอบ เว้นจากการร่อนน้ำสาตไปโดยรอบ หาเกิดขึ้นไม่ ฉะนั้น การอธิบายที่เป็นการอุปมา จึงมีเพียงเท่านี้ ในคำว่า เมื่อไม่มี ก็ไม่เกิดขึ้น (นาสติ) นี้ แม้จะอธิบายว่า เว้นการร่อนน้ำสาตไปโดยรอบ ใช้ไม่ได้โดยแท้ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจึงอธิบายไว้ในวิมตติวินทนีฎีกานั้นเองอีกว่า คำว่า ตตถ ความว่า ท่านแสดงการกำหนดในอพัทธสีมาที่สำเร็จโดยศาสนโฆหาร เพื่อจะบริหารวัคคกรรมอีก ในอพัทธสีมาทั้ง ๓ มีแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้ ในพระบาลีท่านกล่าวไว้ว่า ในคำว่า ชั่วระยะชายมีสันฐานปานกลาง เป็นต้น ที่ชื่อว่าอุทกทุกเขป เพราะเป็นที่ที่ชายมีสันฐานปานกลางร่อนน้ำสาตไป ได้แก่ โอกาสที่น้ำตกไป เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าอุทกทุกเขปสีมา

ก็การอธิบายด้วยอำนาจการสัมพันธ์กันในเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้ สถานที่ที่น้ำตกที่กำหนดแล้วทราบเท่าที่ชายมีสันฐานปานกลางร่อนน้ำสาตไปโดยรอบจนน้ำตก การร่อนน้ำสาตไปนี้ จัดว่าเป็น

อุทกทุกเขปสีมาที่มีสังฆวาสนเสมอกันอีกชนิดหนึ่งในแม่น้ำเป็นต้น ฉะนั้น คำของอาจารย์ท่านนั้นก็น่าที่จะที่เสมอเหมือนกันแม้กับบทในอรรถที่ท่านกล่าวไว้ แต่อาจารย์บางพวกกล่าวว่า สีมาย่อมเกิดเพราะทำการกำหนดนัยอัมพันทรโดยรอบโดยแท้ หาใช่เกิดได้เองไม่ ท่านคัดค้านวาทะของเกจิอาจารย์ ด้วยคำว่า คำนั้น ไม่ควรถือเอา เป็นต้น แล้วแสดงโทษในการนับและการชั้ตออกไป ก็ในเรื่องนี้ การแสดงประมาณการนัยอัมพันทร และการชั้ตทรายเป็นต้นออกไปได้ การแสดงนั้นท่านทำไว้ก็เพื่อจะแสดงการกำหนดฐานที่ตั้งแห่งสีมาที่เกิดเองทั้งหลาย ดูจากรู้ให้ทราบชั้ตถึงการชั้ตก่อนดินและ กระดังฝัดข้าว (ตะกร้าเล็ก ๆ, กระชอนเล็ก ๆ) ออกไปเป็นต้น ก็เพื่อต้องการจะรู้ถึงอุچارบ้านและอุچارเรือน เพราะเหตุที่นั่นนั่นเอง ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาที่เป็นมาติกาว่า ภิกษุทั้งหลายย่อมผูกสีมา หรือกำหนดการวิกน้ำสาตไป แม้เมื่อทำแล้วด้วยอาการอย่างนี้ เหล่าภิกษุที่ตั้งอยู่ภายในรู้อย่างหยาบ ๆ เพราะไม่สามารถจะรู้โดยถิ่นที่มาแห่งการกำหนดนั้นได้ ก็พึงตั้งอยู่ในที่ที่ปราศจากความสงสัย หรือพึงส่งไปในที่ที่ปราศจากความสงสัยแคลงใจที่อยู่ห่างไกลไปกว่านั้น

เพราะฉะนั้น ความอุบัติแห่งสัตตัมพันทรสีมาและอุทกทุกเขปสีมาเหล่านั้นก็ด้วยอำนาจแห่งสีมาดังที่กล่าวมา อนึ่ง เพราะผิดเพี้ยนไปจากนั้น ก็ควรที่จะยอมรับความเสียหายได้ ฉะนั้น พวกเราจึงอดทน พึงใคร่ครวญแล้วถือเอาเถิด หรือพึงแสวงหาประการอื่นที่เหมาะสมกว่านี้

ด้วยคำว่า พึงใคร่ครวญแล้วถือเอาเถิด หรือพึงแสวงหาประการอื่นที่เหมาะสมกว่านี้ นี้ ท่านแสดงภาวะที่คำนี้เป็นอัตโนมติ และภาวะที่อาจารย์ยังไม่บรรลุปฎิสัมภิตา อนึ่งคำนี้ จะเป็นพระดำรัสที่เป็นประจักษ์ของพระผู้มีพระภาคก็หาไม่ ทั้งหาใช่คำของเหล่าพระอัมมสังคาหกเถระไม่ มิได้ยกขึ้นสู่การสังคายนาแม้ทั้ง ๓ ครั้ง ทั้งจะเป็นการประกาศวาทะของอาจารย์ผู้สังวรณนาในอรรถกถาก็หาไม่ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรกำหนดเอาโดยแท้ แม้ในสารัตถทีปนีฎีกาท่านก็กล่าวไว้ว่า อุทกทุกเขปสีมากรรมย่อมไม่มีในอธิการว่าด้วยการสังวรณนาแม่น้ำนี้ว่า ก็ถ้าแม่น้ำนี้ไม่ยาวเกินไปนัย ฉะนั้น เพราะเหตุที่ประเทศแห่งแม่น้ำแม่ทั้งหมดภิกษุทั้งหลายครอบครองแล้ว ฉะนั้น จึงไม่มีประโยชน์โดยการวิกน้ำสาตไป เพราะไม่มีแม่น้ำโดยรอบ จริงดังนั้น จึงได้มีการอธิบายว่า เมื่อมีแม่น้ำโดยรอบ ด้วยอำนาจการเสื่อมไปแห่งคำนี้ว่า เพราะไม่มีแม่น้ำโดยรอบ หรือด้วยอำนาจถึงประโยชน์ ประโยชน์โดยการวิกน้ำสาตไปจึงมีอยู่โดยแท้ เพื่อจะบริหารวัคคกรรม แม้ในลิตตลภาสินีในอรรถกถาที่เป็นมาติกาท่านกล่าวหมายเอาสถานที่ที่เพียงพอว่า พึงทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปโดยรอบ แต่ไม่เพียงพอในแม่น้ำที่คดโค้ง ในเรื่องนั้นท่านกล่าวไว้ว่า พึงทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปในสถานที่ที่เพียงพอ ด้วยคำว่า พึงทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไป นี้ ย่อมทราบกันได้ว่า อุทกทุกเขปสีมาย่อมไม่เกิดขึ้นโดยสภาพของตนโดยแท้พร้อมกับการเพ่งสีมา เพราะปราศจากการวิกน้ำสาตไปโดยรอบ จริงดังนั้น เมื่อไม่มีผู้ทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไป จะพึงทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น คำที่ว่า เมื่อมีการเพ่งถึงสีมาเพื่อต้องการที่จะบริหารวัคคกรรมเพราะคำนี้
 นี้เอง อุทกุกเขปสีมา สัตตัพภันตรสีมาจึงเกิดขึ้น เมื่อไม่มี ก็ไม่เกิดขึ้น นี้ ก็จะเป็นปรากฏ ดุจขัดซึ่งกันและ
 กันจากคำที่ท่านกล่าวไว้ในสารัตถทีปนีฎีกาและในอรรถกถาที่เป็นมาติกา แต่ในวิมตฺติโนทนีฎีกานั้นแล
 ท่านกล่าวไว้ว่า ชาตสระนั้นเองจะเล็กหรือใหญ่ก็ได้ลักษณะ ที่ถูกห้วงน้ำใหญ่กัดเซาะจากที่ดอน
 ไหลลงไปยังที่ลุ่ม ไม่มีกิจคือการรักษาน้ำสาตไปในแม่น้ำที่เล็กแม่น้ำนี้ แต่ในทะเล ควรทำกรรมด้วยอุทกุก
 เขปสีมานั้นเองโดยประการทั้งปวง เพราะการจะทำให้บริสุทธิ์เป็นเรื่องยาก จริงดังนั้น อาจารย์ผู้
 ประเสริฐนี้ได้กล่าวไว้แต่ก่อนแล้วว่า เมื่อมีการเพ่งถึงสีมาเพื่อต้องการที่จะบริหารวัคคกรรม อุทกุก
 เขปสีมา สัตตัพภันตรสีมาจึงเกิดขึ้น เมื่อไม่มี ก็ไม่เกิดขึ้น คำที่ว่า ไม่มีกิจคือการรักษาน้ำสาตไปในแม่น้ำที่
 เล็กแม่น้ำนี้ เป็นต้น จะพ้นไปจากอาจารย์ผู้ประเสริฐข้างหน้าได้อย่างไรกัน ในคำนั้น มีวิเคราะห์
 ดังต่อไปนี้ ที่ชื่อว่าอุทกุกเขป เพราะรูปวิเคราะห์ว่า เป็นที่รักษาน้ำสาตไป ได้แก่ โอกาสที่น้ำไปตก สิ่ง
 ควรทำ ชื่อว่ากิจ กร ธาตุ ในการกระทำ วจิ จ บังคับ เหมือนอย่างประโยคที่ว่า ควรรับทำความเพียร
 เสียตั้งแต่วันนี้ กิจคือการกระทำการรักษาน้ำสาตไป ชื่อว่า อุทกุกเขปกิจ ส่วนในศัพท์ว่า สมุเท ปน นี้ มี
 ความหมายพิเศษ อาจารย์พวกอื่นกล่าวว่า มีความหมายที่เป็นฝ่ายอื่น ก็มี ส่วนในความหมายที่พิเศษ
 อธิบายว่า เมื่อแม่น้ำและชาตสระใหญ่ พึงทำในอุทกุกเขปสีมาเท่านั้น แต่ในแม่น้ำที่เล็ก ก็พึงทำแม่น้ำ
 แม่น้ำและชาตสระอย่างเดียว ส่วนในทะเล พึงทำในอุทกุกเขปสีมาเท่านั้นโดยพิเศษ ฉะนั้น
 ความหมายที่แตกต่างกันแห่งศัพท์ จึงมีเพียงเท่านี้ คำว่า โดยประการทั้งปวง (สพฺพธา) ได้แก่ ทั้งหมด
 ทั้งหมด

เอว อักษร ในคำว่า อุทกุกเขปสีมายเมว นี้ มีความหมายว่าเป็นข้อยุติ (การสรุปความ) จะ
 อธิบายว่า พึงทำกรรมในอุทกุกเขปสีมานี้เท่านั้น ไม่พึงทำกรรมเป็นบางครั้งบางคราวในสมุททสีมา ก็
 ถูกต้องทีเดียว แต่เมื่อแม่น้ำและชาตสระใหญ่เกิน พึงทำในอุทกุกเขปสีมา ไม่พึงทำในแม่น้ำและ
 ชาตสระที่เล็กเลย ฉะนั้น เนื้อความนี้จะใช้ได้โดยแท้ก็ต่อเมื่อสามารถที่จะทำได้ การรักษาน้ำสาตไปใน
 แม่น้ำและชาตสระ ก็เพราะภาวะที่มีขนาดเล็กและใหญ่ในแม่น้ำและชาตสระ ฉะนั้น จึงใช้ได้กับสีมา
 ทั้ง ๒ อย่าง ท่านกล่าวว่า เพราะการจะชำระสีมาให้หมดจดทำได้ยาก ก็โดยหมายใจถึงการทักท้วง
 ที่ว่า ก็ในทะเล เพราะเหตุไร สีมาทั้งสองอย่างจึงใช้ไม่ได้ด้วยอำนาจการรักษาน้ำสาตไปในทะเล บรรดา
 คำเหล่านั้น คำว่า เพราะการจะชำระสีมาให้หมดจดทำได้ยาก ความว่า การที่จะนำเหล่าภิกษุที่ยังลง
 ทะเลให้อยู่ในหัตถบาส และการจะทำทะเลไว้ภายนอก เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เพราะภาวะที่ทะเลกว้าง
 เกินไป เพราะฉะนั้น พึงทำในอุทกุกเขปสีมานั้นเอง โดยประการทั้งปวง คือ ทั้งหมดทั้งหมด ฉะนั้น
 การอธิบายของอาจารย์ผู้ประเสริฐ จึงมีเพียงเท่านี้

แม้บทแห่งเหตุที่ว่า หากว่าเมื่อมีการเพ่งสีมานั้นเองเพื่อการบริหารวัคคกรรม อุทกุกเขป
 สีมาพึงเกิดขึ้นไซ้ เมื่อเป็นเช่นนี้ พึงกันพวกภิกษุที่ยังลงในทะเลไว้ภายนอกจากหัตถบาสรวมกับหมู่
 ภิกษุโดยแท้ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ เพราะการจะชำระสีมาให้หมดจดทำได้ยาก ดังนี้ ก็จะพึงได้รับความหมาย

แต่ใคร ๆ ไม่สามารถจะกล่าวอย่างนี้ได้ เพราะรู้กันอยู่ว่า ประโยชน์ในการรักษาน้ำสาตไปก็เพื่อบริหาร วัคคกรรม อีกอย่างหนึ่ง เพราะการอธิบายของอาจารย์เหล่านั้น เมื่อมีความปรารถนาว่า พวกเราจะไม่ ทำในอุทกทุกเขปสีมา พวกเราจะทำในทะเลอย่างเดียวนั้นนั้น ภิกษุทั้งหลายจักทำอย่างไร เพราะเหตุ นั้น ตามมติของอาจารย์เหล่านั้น ก็จะมีอุทกทุกเขปสีมาในที่ที่ไปแล้วและไปแล้ว เพราะอุทกทุกเขป สีมาเกิดพร้อมกับการเพ่งสีมาโดยแท้ แม้คำที่ว่า ก็ในทะเลพึงทำกรรมด้วยอุทกทุกเขปสีมานั้นเองโดย ประการทั้งปวง เพราะการจะชำระสีมาให้หมดจดทำได้ยาก ก็จะมีประโยชน์ไม่มีความหมาย ก็แล พึงกล่าวอย่างนี้ ... คำว่า แต่ในทะเล เป็นต้น อาจารย์ผู้ประเสริฐกล่าวไว้หมายเอาความที่สมุททสีมา จะใช้ไม่ได้โดยประการทั้งปวง ฉะนั้น จึงไม่ควรกล่าวแม้อย่างนั้น เพราะเหตุไร ก็เมื่อมีความความ ต้องการที่ตนปรารถนาอย่างนี้มีอยู่ ก็น่าจะที่ต้องกล่าวได้ว่า ก็ในทะเล อุทกทุกเขปสีมานั้นเองใช้ได้ ใน ทุกแห่ง แต่ท่านหาได้กล่าวไว้อย่างนั้นไม่

อีกอย่างหนึ่ง แม้เมื่อแบ่งอรรถแห่งศัพท์ด้วยอำนาจปรกมเป็นต้น เมื่อเขากล่าวว่า จงนำ แมโคนมพร้อมลูกน้อยมา ด้วยอำนาจสังโยค ก็รู้ได้ว่า แมโค ไม่ใช่ม้าตัวเมีย เมื่อไม่ได้ภาวะที่ยาว เกินไป เหมือนในแม่น้ำ ของทะเลที่จะพึงนิวัติด้วย เอว ศัพท์แม่ในเวลาบางครั้ง ดูจในคำว่า เมื่อเขา กล่าวว่ แมโคนมที่ไม่มีลูกน้อย ก็รู้กันว่า แมโค ไม่ใช่ม้าตัวเมีย นี้ ก็ไม่ควรที่จะต้องกล่าว ด้วย เอว อักษร ว่า ก็ในทะเล พึงทำกรรมด้วยอุทกทุกเขปสีมานั้นเองโดยประการทั้งปวง จริงดังนั้น เมื่อเขาพูดว่า แมโคนมพร้อมลูก แมโคนมที่ไม่มีลูก ก็ทราบได้ว่า แมโค หาใช่ม้าตัวเมียไม่ อนึ่ง ธรรมดาว่าม้าตัวเมีย ทั้งหลายไม่สามารถที่จะคลอดเองได้ เพราะช่องคลอดแคบเกินไป ในเวลาที่ครรภ์แก่เต็มที่ พวก เจ้าของจะผ่าท้องแล้วดึงเอาลูกม้าอาชาไนยออกมา ด้วยอาการอย่างนี้ ม้าตัวเมียเหล่านั้นก็จะตายได้ ด้วยครรภ์แรกโดยแท้ เพราะฉะนั้น ใคร ๆ ไม่ควรที่จะกล่าวว่า ม้าตัวเมียพร้อมลูก หรือ ม้าตัวเมียที่ไม่ มีลูก ด้วยอาการอย่างนี้เอง แม้แต่บางครั้งบางคราวก็ไม่ควรที่จะกล่าวเลย ฉะนั้น เพราะไม่ได้แม่ ทะเลที่ยาว จึงไม่ควรเลยที่จะอ้าง ด้วย เอว ศัพท์ที่ให้นิวัติแล้วนั้นว่า ก็ในทะเล พึงทำกรรมด้วยอุทกทุก เขปสีมานั้นเองโดยประการทั้งปวง เพราะเหตุนั้น พึงถึงข้อตกลงในเรื่องนี้เองว่า สีมาอุปติขันธ์เพราะ การรักษาน้ำสาตไป เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ก็เมื่อมีเนื้อความที่ปรารถนาอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ ก็ น่าจะที่จะกล่าวได้ว่า อนึ่ง ในทะเล ย่อมได้อุทกทุกเขปสีมานั้นเองโดยประการทั้งปวง แต่ท่านหาได้กล่าว ไว้อย่างนั้นไม่ ฉะนั้น จึงรู้กันได้ว่า การโยนทรายเป็นต้นไปก็เพื่อจะบริหารวัคคกรรม อีกอย่างหนึ่ง ใน วิมตวิโนทนีฎีกานั้นแลท่านกล่าวไว้ว่า แต่เมื่อมีเรือแล่นไป ไม่ควรจะทำ

ถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะอุทกทุกเขปหนึ่งเท่านั้นจัดเป็นสีมา เรือจะพาสงฆ์ให้ ล่องเลยสีมานั้นไปอย่างรวดเร็ว เมื่อเป็นเช่นนี้ญัตติก็จะมีอยู่ในสีมาหนึ่ง อนุสาวนาก็จะมีอยู่ในอีกสีมา หนึ่ง ฉะนั้น ในอธิการว่าด้วยการสังวรณนการรักษาน้ำสาตไปนี้ เพียงเท่านั้น คำว่า ต่ ได้แก่ สีมา ด้วย คำว่า เรือจะพาสงฆ์ให้ล่องเลยสีมานั้นไปอย่างรวดเร็ว นี้ ท่านแสดงว่า การที่จะไม่ล่องเลยสีมานั้นไป แล้วทำด้วยสีมาที่เป็นไปอยู่ภายในนั่นเอง ก็ควร ด้วยว่า การกำหนดสีมาด้วยทรายเป็นต้นก็เพื่อ

ประโยชน์แก่สิ่งนี้เอง เมื่อว่าโดยประการอื่นก็จะพึงมีความสงสัยเรื่องเสียกรรมว่า เป็นไปภายนอก หรือว่าไม่เป็นไป อาจารย์ผู้ประเสริฐกล่าวไว้ว่า คำว่า การสวดในสีมาอื่น ได้แก่ การสวดในนทีสีมา อย่างเดียว หากว่าอุทกุกเขปสีมาจะพึงเกิดขึ้นตามสภาพของตนพร้อมกับการเพ่งสีมาไซ้ เมื่อเป็น เช่นนี้ อุทกุกเขปสีมาจะพึงเกิดขึ้นรายล้อมโดยรอบในที่ที่เรือแล่นไปแล้ว ๆ ดุจสภา ก็แม้เมื่อกำลัง เกิดขึ้นก็ควรที่ต้องกล่าวได้ว่า ในสีมาอื่นก็มีการสวด และในอุทกุกเขปสีมาที่มีการสวดอีกอย่างหนึ่ง แต่ท่านหาได้กล่าวไว้อย่างนั้นไม่ แม้กระนั้นก็ควรกล่าวได้ว่า มีการเพ่งสีมาในที่ที่หยั่งลงครั้งแรก นั้นเอง ไม่มีในที่ที่ไปแล้ว ๆ คำเมื่อนั้นไม่ถูกต้องเลย トラบโดที่กรรมยังไม่สำเร็จ トラบนั้นก็ย่อมรู้ได้ เพราะถ้าปราศจากการเพ่งสีมาจะไม่เกิดสีมา พึงถึงข้อยุติในเรื่องนี้เองว่า อุทกุกเขปสีมาจะไม่ เกิดขึ้นตามสภาพของตนพร้อมกับการเพ่งสีมา โดยปราศจากการวักน้ำสาด เพื่อต้องการจะบริหาร วัตถุประสงค์ เพราะเหตุนี้ เมื่อจะทำการกรรมในเรือ ควรทำให้เรือมีความมั่นคงกว่า แล้วทำให้เรือไม่ สามารถจะแล่นไปได้

แม้ในสารัตถทีปนีฎีกาท่านก็กล่าวไว้ว่า ในคำว่า แต่จะทำในเรือที่กำลังแล่นไปไม่ควร นี้ พึงทราบว่าจะทำในเรือที่ยังแล่นไม่เลยการวักน้ำสาดไปแล้ววนกลับมา ก็ควร ก็แลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า สีมาที่ขยายออกด้วยอำนาจบริษัทจะขยายออกโดยปราศจากการวักน้ำสาดไปโดยแท้ เหมือนอุปจาร สีมา เพราะท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาพระวินัยว่า บริษัทขยายออกไปเพียงใด แม้สีมาก็ขยายออกไป เพียงนั้น อุทกุกเขปหนึ่งโดยที่สุตรอบบริษัทเท่านั้นเป็นประมาณ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีประโยชน์โดย การวักน้ำสาดไปเลย คำนั้น ไม่ถูกต้องนัก ในเรื่องนี้มีอรรถกถาอธิบายดังต่อไปนี้ ธรรมดว่าอุทกุกเขป สีมาเมื่อจะขยาย ย่อมออกไปด้วยอำนาจบริษัทเท่านั้น แต่เมื่อจะขยายในพัทธสีมา ย่อมขยายด้วย อำนาจกลุ่มชน เพราะเหตุไร อุทกุกเขปสีมาจึงเจริญด้วยอำนาจบริษัท พึงทำอุทกุกเขปหนึ่งโดยที่สุ ตรอบบริษัท อาจารย์พวกอื่นกล่าวอย่างนี้ว่า อุทกุกเขปเท่านั้นเป็นประมาณมาก่อน กิจด้วยอุทกุก เขปจะไม่มีอีก เหมือนกรรมวาจาคือการถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุผู้กรานกฐินแล้ว จริงดังนั้น กรรมวาจา ที่ท่านกล่าวไว้ในเวลาถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุที่กรานกฐินแล้ว เพียงครั้งเดียวเท่านั้นก็ควร เมื่อกฐิน กรานแล้วนั่นเอง ครั้นได้ผ้าสาฎกอีก ก็ไม่มีกิจคือการถวายด้วยกรรมวาจา แม้ในเรื่องสีมานี้ก็อย่างนั้น เหมือนกัน อุทกุกเขปในก่อนนั่นเองถือเป็นประมาณ ไม่มีกิจแห่งอุทกุกเขปอีก

ฉะนั้น อาจารย์เหล่านั้นจึงสำคัญแล้วกล่าวไว้เหมือนในอุปจารสีมา จริงอยู่ ที่บริษัทหนึ่ง แล้วนั่นเองในอุปจารสีมา จะขยายออกเพราะไม่มีภาวะเป็นอุปจารสีมา แต่ในที่นี้ย่อมขยายออกโดย แท้โดยขนาดแห่งอุทกุกเขปโดยที่สุตรอบบริษัท เว้นอุทกุกเขปเสียหายสำเร็จได้ไม่ อาจารย์เหล่านั้นชื่อว่า ย่อมทำลายคำในอรรถกถาว่า ถ้ามว่า วักน้ำอย่างไร ตอบว่า ชายมีกำลังปานกลางใช้มือวักน้ำหรือ กอบทรายซัดไปด้วยกำลังทั้งหมดเหมือนพวกนักเลงสะบ้าซัดลูกสะบ้าไม้ไป น้ำหรือทรายที่สาดซัดไป อย่างนั้นตกลงในโอกาสใด โอกาสนี้จัดเป็นอุทกุกเขปอันหนึ่ง หากถามว่า เปรียบเหมือนอะไร ตอบว่า

ก็อาจารย์พวกใดกล่าวว่ กรรมเท่านั้นทำกรรมกรณให้ ไม่มีนายนิรยบาล อาจารย์พวกนั้นเหมือนจะทำลายเทวทูตสูตรที่ว่า ภิกษุทั้งหลาย นายนิรยบาลมีอยู่ในนรก

ก็แลฟังกล่าวอย่างนี้ว่า อาจารย์เหล่าใดสำเร็จพร้อมกับอุทกุกเขป อาจารย์แม่เหล่านั้นชื่อ ว่าทำลายคำที่ท่านกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาว่า อธิบายว่า ก็แม่ถ้าภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปยืนอยู่ สัตตพณฺตรสีมาที่เกิดเองนั้นแลพร้อมกับอุทกุกเขปสีมานั้นที่เกิดขึ้นเพราะการเพ่งสีมาเพื่อจะบริหาร วัคคกรรมของเหล่าภิกษุตั้งแต่ภายนอกและภายในโอกาสที่ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปนั้นยืนอยู่ จัดเป็นสมานสังวาส ก็ในป่าผืนเล็กแห่งใดไม่มีการเพ่งสัตตพณฺตรสีมา เพราะไม่มีความสงสัยในวัคคกรรม เหตุ เพราะบริบูรณ์ด้วยภิกษุจำนวนมาก สัตตพณฺตรสีมาจะไม่เกิดขึ้นในป่าผืนนั้น สงฆ์พึงทำกรรมในป่าผืนนั้นด้วยอริยญสีมาอย่างเดียวเท่านั้น แม่ในแม่น้ำเป็นต้นกันยนี้ คำนั้น ไม่ถูกต้อง เพราะคำนั้น ความเสื่อมบางอย่างจะมีแก่พวกเรา แม้ด้วยอาการอย่างนี้ ความผิดพลาดบางอย่างในวาตะของพวกเรา ก็จะไม่เลย หากถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า แม้การรจนาศัพท์ทั้ง ๒ อย่างนี้ก็ไม่สัมพันธ์กันเลย และสีมาเหล่านี้ก็มีลักษณะที่แตกต่างกัน มีวิสัยที่แตกต่างกัน ถามว่า การรจนาศัพท์จะไม่สัมพันธ์กันได้อย่างไร ตอบว่า เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวว่ สัตตพณฺตรสีมาย่อมไม่เกิดขึ้นในป่า มีแต่เฉพาะป่าอย่างเดียวเท่านั้น ฉนใด ท่านมิได้กล่าวว่ สงฆ์นั้นในที่ทุกแห่งแม่ในแม่น้ำ อุทกุกเขปสีมาจึงไม่เกิดขึ้น แต่กล่าวไว้ด้วยอำนาจปริยาปราสาว่ กรรมในอุทกุกเขปสีมาย่อมไม่มี สิ่งที่ต้องทำ ชื่อว่ากรรม กรรมนั้นเป็นอย่างไร คือการช้ดไป แม้ด้วยอาการอย่างนี้ การรจนาศัพท์จึงไม่สัมพันธ์กันเลย ในคำว่ เมื่อมีการเพ่งถึงสีมาเพื่อต้องการที่จะบริหารวัคคกรรมเพราะคำนี้เอง อุทกุกเขปสีมา สัตตพณฺตรสีมาจึงเกิดขึ้น เมื่อไม่มี ก็ไม่เกิดขึ้น (วคคกมมปริหารตลเปฯ อุทกุกเขปสีมา สตตพณฺตรสีมา อุปปชชติ, นาสติ) นี้ แม่หรือรที่ว่ แม่จะเว้นจากการร้กน้ำสาตไป ก็ใช้ได้โดยแท้แก่คำนี้ว่ นาสติ

หากถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า ด้วยคำว่ เมื่อมีการเพ่งสีมานั้นเอง นี้ เนื้อความที่ว่ เมื่อไม่มีการเพ่งสีมา จึงไม่เกิดขึ้น จึงเหมาะสมโดยแท้ ด้วยอำนาจแห่งนัยที่เหมาะสม แต่อาจารย์บางพวกกล่าวว่ สีมาย่อมเกิดเพราะทำการกำหนดโดยการนับอพัณฺตรโดยรอบ จะเกิดเองโดยแท้ก็หาไม่ คำนั้นไม่ควรถือเอา ด้วยคำว่ ยทิ หิเปฯ ยถา เจตถ... นาสติ แม้นี้ ก็รู้การอธิบายของอาจารย์ผู้ประเสริฐได้ว่า เมื่อมีการเพ่งสีมาพร้อมกับการร้กน้ำสาตไปโดยรอบ อุทกุกเขปสีมาจึงเกิดขึ้น เมื่อไม่มีก็ไม่เกิดขึ้น คามสีมา สัตตพณฺตรสีมา และอุทกุกเขปสีมา มีลักษณะต่างกันอย่างไร คามสีมาเป็นต้นมีอยู่โดยความเสมอกันเหมือนกับพัทสีมาแม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็หาได้มีลักษณะที่เสมอเหมือนกันไม่จริงดังนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้ว่ ความประเทศแม่ทั้งหมดจะเล็กหรือใหญ่ก็ตาม จัดว่าเป็น คามสีมา ในสิกขาบทนี้ว่ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อสีมา ที่สงฆ์ยังไม่ได้สมมุติยังไม่ได้กำหนด ภิกษุเข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมอยู่ คามสีมาแห่งบ้านนั้นก็ตาม นิคมสีมาแห่งนิคมนั้นก็ตาม อันใด นี้จัดเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ทรงอนุญาตโดยการขว้กก่อนดินให้ตกไปโดยรอบ เหมือนในสัตตพณฺตรสีมา ก็หาไม่ แม่ในอพัณฺตรสีมาก็มิได้อนุญาตไว้ว่ หากในป่าที่ไม่มีหมู่บ้าน ภิกษุอาศัยป่าโดยอยู่ ป่า

นั่นจัดว่าเป็นอรัญญีสีมา แม้ในแม่น้ำทะเลและชาติสระก็อย่างนั้น ประเทศแห่งแม่น้ำทะเลและชาติสระทั้งหมด มิได้ทรงอนุญาตไว้อย่างนั้นเหมือนกันว่า นทีสมุททชาติสรสีมา หรือมิได้ทรงอนุญาตไว้ว่า ๗ อัphanดรโดยรอบ เหมือนในอัphanดรสีมาเหมือนกัน ความสีมา สัตตอัphanดรสีมา และอุทกุกเขปสีมา เหล่านี้จึงมีลักษณะที่ต่างกันด้วยอาการอย่างนี้

เพราะฉะนั้น ความประเทศทั้งหมดจะเล็กหรือใหญ่ก็ตามแม้ในคามสีมา จัดว่าเป็นคามสีมา ทั้งนั้น โดยทำนองเดียวกับสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้นั้นแล แม้ในสัตตอัphanดรสีมา ก็ การวิจารณ์โดยการนับและไม่นับว่า สัตตอัphanดรสีมาโดยรอบย่อมเกิดขึ้นเองโดยแท้พร้อมกับการเพ่ง สีมา โดยทำนองเดียวกับสิกขาบทที่ทรงอนุญาตไว้ว่า ๗ อัphanดรโดยรอบ ก็จะไม่เปล่าประโยชน์โดยแท้ แม้ในอุทกุกเขปสีมาก็อย่างนั้น อุทกุกเขปสีมาย่อมเกิดขึ้นพร้อมกับการชักน้ำสาตไปนั่นเอง ฉะนั้น ประโยชน์ในการวิจารณ์เรื่องการชดหรือไม่ชด ที่เหมาะสมแก่สิกขาบทที่ทรงอนุญาตไว้ว่า ชั่วระยะ ชายมีสัญฐานปานกลาง ชักน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกุกเขปสีมา จึงไม่มี สัตตอัphanดรสีมา มีความ ต่างกันเป็นวิสัย มีป่าเป็นวิสัย อุทกุกเขปสีมาแม่น้ำทะเลและชาติสระเป็นวิสัยอย่างไร ความสีมา สัตตอัphanดรสีมาและอุทกุกเขปสีมาเหล่านี้ ก็มี ความต่างกันเป็นวิสัยโดยแท้ด้วยอาการอย่างนี้ เพราะฉะนั้น แม้เมื่อท่านกล่าวไว้ว่า ในแม่น้ำเป็นต้นกันยนี้เหมือนกัน สัตตอัphanดรสีมาย่อมเกิดขึ้น ตามสภาพของตนนั้นเองพร้อมกับการเพ่งสัตตอัphanดรสีมาโดยแท้

แม้ในอุทกุกเขปสีมาก็อย่างนี้เหมือนกัน พึงทำการสันนิษฐานว่า อุทกุกเขปสีมาเกิดขึ้นเพื่อ จะบริหารวคคกรรม เพราะทำการชักน้ำสาตไปพร้อมกับการเพ่งโดยแท้ เว้นจากการชักน้ำสาตไป จะ ไม่เกิดขึ้น ก็ในอรรถกถา มาติกา ภิกษุแม้อยู่อยู่ละหัดถบาสในระหว่างที่กำหนด แม้จะยืนไม่เลยทำ กำหนดประมาณเท่านั้นนั่นเองอย่างอื่นภายนอกที่กำหนด จะทำให้กรรมเสียหาย ข้อนี้เป็นการ สันนิษฐานในอรรถกถาทั้งปวง ฉะนั้น จึงผิดแผกไปจากคำที่ท่านกล่าวไว้มิใช่หรือ คำนั้นไม่ผิด เพราะ ในอรรถกถาที่เป็นมาติกาท่านกล่าวไว้ในอธิการว่าด้วยการทำกรรมแยก ๆ กันไปของสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือ ก็ถ้าหากสงฆ์ ๒ ฝ่ายแยก ๆ กันทำอุโบสถกรรมเป็นต้น พึงตั้งอุทกุกเขปอย่างหนึ่งอื่นในระหว่างอุทกุก เขปทั้ง ๒ เพื่อประโยชน์แก่อุปัจาร แม้ในสารัตถทีปนีฎีกา ท่านกล่าวไว้ว่า คำว่า แม้จะยืนไม่เลยทำ กำหนดประมาณเท่านั้นนั่นเองอย่างอื่นภายนอกที่กำหนด จะทำให้กรรมเสียหาย นี้ หาไม่ได้ใน พระบาลีเลย ในอรรถกถาก็หาไม่ได้ ก็หากว่าคำนี้ควรที่จะกล่าวไว้แล้ว เพราะความประสงค์นี้ว่า เพื่อ จะทำอุโบสถเป็นต้นไม่ล่วงเลยอุทกุกเขปอื่นภายนอกอุทกุกเขป เพราะท่านกล่าวไว้ในอธิการว่า

ด้วยการทำอุโบสถกรรมเป็นต้นแยก ๆ กันของสงฆ์ ๒ ฝ่าย สงฆ์ที่ยืนอยู่จะทำให้เสียกรรม เพราะจะมีการปะปนกันของสีมา เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ควรใช้ได้ เพราะเหตุนี้เองท่านจึงกล่าวไว้ใน สิ้นตลปกาสินี ในอรรถกถาที่เป็นมาติกาว่า คำว่า ที่กำหนดประมาณเท่านั้นนั่นเองอย่างอื่น ได้แก่ แม้ เมื่อจะให้เลยอุทกุกเขปที่สองไป ก็ทำการให้เสียหาย เพราะเหตุไร เพราะจะมีความปะปนกันแห่ง สีมา เพราะอุทกุกเขปสีมาของภิกษุเหล่าอื่นจะถูกครอบด้วยอุทกุกเขปสีมาของตน เพราะเหตุนี้ พึง

ถือเอาว่า คำว่า ทำให้เสียกรรม (โกเปติ) นี้ ท่านกล่าวไว้เพราะความประสงค์นี้ว่า เป็นข้อยุติในอรรถกถาทิ้งปวง ในอรรถกถาแม้ทิ้งปวงท่านกล่าวไว้ว่า พึงตั้งอุทกทุกเขปอย่างอื่นไว้ในระหว่างที่กำหนดอุทกทุกเขปของตนและของภิกษุเหล่าอื่นเพื่อประโยชน์แก่สัมมันตริก เพราะไม่ปรารถนาความปะปนกันแห่งสีมา ก็ในเรื่องนี้ ภิกษุเหล่าอื่นก็จะพากันขยายความไปเป็นอย่างอื่นเสีย คำนั้นท่านกล่าวห้ามไว้ว่า ไม่พึงถือเอา ด้วยคำว่า ภิกษุที่ยืนละภายในหัตถบาส จะทำให้เสียกรรม นี้ พึงทราบว่ามีจะยืนไม่เลยที่กำหนดประมาณเท่านั้นนั่นเองอื่นภายนอกที่กำหนดในสังฆนิบาตหนึ่ง ไม่ทำให้เสียกรรม แม้เพราะคำในสารัตถทีปนีฎีกาที่ว่า ท่านแสดงว่า ยืนอยู่ในที่ใดที่หนึ่งภายนอกที่กำหนด ไม่ทำให้เสียกรรม แม้ในสารัตถทีปนีฎีกาท่านก็กล่าวไว้ว่า สัมมันตริกที่มีขนาดเท่าอุทกทุกเขป เป็นสิ่งที่พึงรู้ได้ง่ายกว่า ด้วยอำนาจกระทำเนื้อความนี้ให้มีความหนักแน่นขึ้น และไม่มี ความสงสัยในความปะปนกันของสีมา ฉะนั้น พึงตั้งอุทกทุกเขปที่อื่นไว้เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ เพื่อประโยชน์แก่สัมมันตริก ก็ความปะปนกันแห่งสีมาจะไม่มีด้วยอุทกทุกเขปประมาณเท่าใด จะตั้งไว้เท่านั้นก็ควรโดยแท้ เพราะเหตุนี้ท่านพระโบราณาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า ความยุ่งเหยิงแห่งสีมาจะไม่มีด้วยอุทกทุกเขปเท่าใด จะตั้งไว้แม้เท่านั้นก็ควร คำนี้ว่า แต่จะตั้งอุทกทุกเขปเล็ก ๆ ไว้ไม่ควร จะพึงมีความสงสัยในความปะปนกันแห่งสีมา เพราะอุทกทุกเขปสีมาขยายออกด้วยอำนาจบริษัท คำนั้นท่านกล่าวไว้ก็เพื่อจะคัดค้านนั่นเอง

เหล่านักปราชญ์ผู้ให้ความสำคัญ

ด้านบทกวีตรวจดูพระบาลี

อรรถกถา และฎีกาเป็นต้น

อยู่บ่อย ๆ ก็จะทำให้สำคัญ

การวิจารณ์ในอุทกทุกเขปสีมา ในที่นี้ มีเพียงเท่านี้

ชื่อว่าชนบทสีมา ได้แก่ ประเทศแต่ละแห่งที่อยู่ในแคว้นของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง เป็นนิवासถานของเหล่ามหาอำมาตย์ ชื่อว่าชนบทสีมา

ที่ชื่อว่ารัฐสีมา ได้แก่ ชนบทใหญ่ ๑๖ แห่ง มีแคว้นกาสีและแคว้นโกศลเป็นต้น คำว่า มหาชนบท ๑๖ แห่ง เป็นชื่อแห่งชนบทใหญ่ ๑๖ แห่งเหล่านั้นก็มี มหาชนบท ๑๖ แห่ง คือ ๑. แคว้นอังคะ ๒. แคว้นมคธ ๓. แคว้นโกศล ๔. แคว้นกาสี ๕. แคว้นวัชชี ๖. แคว้นมัลละ ๗. แคว้นเจตีย์ ๘. แคว้นวังสะ ๙. แคว้นกुरु ๑๐. แคว้นปัญจาละ ๑๑. แคว้นมัชฌะ ๑๒. แคว้นสุรเสนะ ๑๓. แคว้นอัสสกะ ๑๔. แคว้นอวันตี ๑๕. แคว้นคันธาละ ๑๖. แคว้นกัมโปชะ มหาชนบท ๑๖ แห่งเหล่านี้ชื่อว่าชนบทใหญ่ที่เป็นไปในมัชฌิมประเทศนั้นแล แคว้นสุนาปรันตะเป็นต้นแม้เหล่าอื่นจากมหาชนบท ๑๖ แห่งนั้น จัดว่าใหญ่กว่า แคว้นใหญ่อีกหลายประเภทมีรามัญเป็นต้นก็ยังมีอยู่โดยแท้แม้ในปัจจุบันประเทศเหมือนกัน แคว้นแม้เหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ารัฐสีมา ก็ในส่วนที่เป็นโลกียะ

วรรณะ ๔ มีกษัตริย์ พราหมณ์

แพทย์ และศูทร อาศัยอยู่

ในประเทศใดประเทศนั้น

ท่านเรียกว่า แคว้นใหญ่

สมดังที่พระโบราณาจารย์ทั้งหลาย

กล่าวไว้ว่า ในประเทศใด

ไม่มีวรรณะทั้ง ๔ ประเทศนั้น

เรียกว่า มีลักษณะ

เป็นแผ่นดิน

ที่เปี่ยมไปด้วยบุญ

ที่ชื่อว่ารัชสีมา ได้แก่ ที่แผ่ไปแห่งพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินแต่ละพระองค์อย่าง
นี้ คือ พระเจ้าโจพโกคะ พระเจ้าเกรฟโกคะ ชื่อว่ารัชสีมา

ที่ชื่อว่าทีปสีมา ได้แก่ เกาะที่อยู่ระหว่างทะเลหรือกลางแม่น้ำ ชื่อว่าทีปสีมา ก็ในเกาะใดมี
ชาวบ้านอาศัยอยู่ เกาะนั้นนับได้ว่าเป็นคามสีมาโดยแท้ จริ่งอยู่ท่านกล่าวไว้ว่า สถานที่ที่ชาวบ้านขุด
บ่อหรือทำการหว่านพืชในชาตสระที่แห่งขอต จัดว่า เป็นคามเขต

ที่ชื่อว่าจักรวาลสีมา ได้แก่ แดนที่มีความยาวและกว้างประมาณ ๑,๒๐๓,๔๕๐ โยชน์

จักรวาลหนึ่งท่านกล่าวว่า

มีเส้นรอบวงทั้งด้านยาวและ

ด้านกว้างประมาณ

๑,๒๐๓,๔๕๐ โยชน์ ท่านกล่าว

ประมาณไว้โดยรอบ

ปริมาตรทั้งหมดแห่งจักรวาลมี ๓,๖๑๐,๓๕๐ โยชน์ ชื่อว่าจักรวาลสีมาฯ สีมาจึงมี ๑๕
ชนิด ด้วยประการฉะนี้ ในเรื่องสีมานั้น บุคคลผู้มีฤทธิ์ยอมทำสังฆกรรมมีอุโบสถเป็นต้นในสีมาใด ๆ ก็
ตาม ภาวะที่จะสามารถทำการนำเหล่าภิกษุที่อยู่ในสีมานั้น ๆ ไว้ในหัตถบาสหรือทำการนำฉันทะของ
เหล่าภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะมานั้นเอง ถือเป็นประมาณ พระผู้มีพระภาคหมายเอาบุคคลที่ไม่มีฤทธิ์ผู้ไม่
สามารถอย่างนั้นได้ จึงทรงอนุญาตสัตตภัณฑรสสีมาไว้โดยรอบในป่าที่กว้างใหญ่ ทรงอนุญาต
สัตตภัณฑรสสีมาไว้โดยรอบพร้อมกับการเพ่งสีมา ทรงอนุญาตสีมาที่ชายปานกลางวิกน้ำสาตไป
โดยรอบแม่น้ำในแม่น้ำ ทะเล และชาตสระเช่นนั้นเหมือนกัน อุทกุกเขปสีมายอมเกิดขึ้นพร้อมกับการ
วิกน้ำสาตเพราะทำการเพ่งสีมาเพื่อจะบริหารวัคคกรรมแม่น้ำในสีมานั้น ทรงอนุญาตพัทธสีมาเพื่อ
บริหารวัคคกรรมแม่น้ำในคามสีมา นิคมสีมา ขนปทสีมา นครสีมา รัฐสีมา และรัชสีมาไว้เช่นนั้น
เหมือนกัน ส่วนในบ้านนิคมชนบทและนครเล็ก ๆ นอกเหนือจากนี้ โดยความสามารถแห่งนัยที่คล้อย
ตามสุตตานุโลมที่ทรงอนุญาตคามสีมา สัตตภัณฑรสสีมา และอุทกุกเขปสีมาไว้ พึงชำระเหล่าภิกษุผู้
อยู่ในสีมานั้น ๆ ให้บริสุทธิ์ นำฉันทะของเหล่าภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะมาแล้วทำสังฆกรรมมีอุโบสถเป็นต้นนั้น
แลตามมติของสงฆ์พร้อมเพรียงกัน ในป่าก็ดี ในแม่น้ำและชาตสระก็ดีที่เล็ก ๆ ก็อย่างนั้น พึงทำสังฆ
กรรมมีอุโบสถเป็นต้นได้ตามสบายโดยแท้

แม้เมื่อไม่มีความแตกต่างกันโดยลักษณะที่กำหนดไว้ด้วยอาการอย่างนี้ สีมาก็มี ๒ ชนิด
คือ ๑. พัทธสีมา ๒. อพัทธสีมา เมื่อว่าโดยประเภทแห่งพัทธสีมาและอพัทธสีมานั้น ก็มี ๑๕ ชนิด แต่
เมื่อว่าโดยสรุป มี ๖ ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุปจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปवासสีมา ๕.
ลาภสีมา ๖. คามสีมา ปกรณ์ชื่อสีมาวิโสธนีที่ละลักษณะวิบัติประกาศลักษณะสมบัติในสีมาแม้ทั้ง ๑๙
ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุปจารสีมา ๓. สมานสังवासสีมา ๔. อวิปवासสีมา ๕. ลาภสีมา ๖. คาม
สีมา ๗. นิคมสีมา ๘. นครสีมา ๙. อัพภัณฑรสสีมา ๑๐. อรัญญูสีมา ๑๑. อุทกุกเขปสีมา ๑๒. นทีสีมา

๑๓. ชาตัสสรสีมา ๑๔. สมุททสีมา ๑๕. ชนปทสีมา ๑๖. รัฐสีมา ๑๗. รัชสีมา ๑๘. ทิปสีมา ๑๙.
จักรวาลสีมา สมบูรณ์แล้ว

เนื้อความแห่งบทคาถาเหล่านี้ คือ

ข้าพเจ้าจักทำการเก็บรักษาไว้อย่างดี ๆ	ซึ่งคัมภีร์ชื่อสีมาวิโสธนีที่มี
การรวบรวมไว้ด้วยคัมภีร์ต่าง ๆ นานา	เหล่าท่านผู้เชี่ยวชาญด้านบทกวี
ก็จะช่วยข้าพเจ้า	เก็บรักษาไว้อย่างดีเช่นกัน
จะศึกษาให้เข้าใจซาบซึ้ง	ซึ่งพระบาลี อรรถกถา มาติกา
บทภาษณีย์ นั้นทั้งหมดบ่อย ๆ	จะทำการรวบรวมทั้งหมด
ในคัมภีร์อรรถโนมติ ฎีกา	คณฐิปท วินิจฉยวิมตี
แม่ในมาติกา	และอรรถกถาเข้าไว้ด้วยกัน
การพรรณานานี้ที่เป็นไปแล้ว	ก็จะทำให้ผู้ที่มีความสนใจ
เอาใจใส่มีปัญหาเห็น	ประจักษ์เกิดความยินดี
เป็นอันท่านได้สังวรณนาไว้แล้ว	โดยประการทั้งปวง

สีมาสมบัติกถา จบ

ภิกษุทั้งหลายที่อุปสมบทแล้วด้วยญัตติจตุตถกรรมในบัดนี้ เว้นบุคคลต้องห้าม ๒๑
จำพวก ทั้งหมดเป็นผู้นั่งไม่ละหัดถบาส ตั้งแต่สงฆ์ปัญจวรรคในปัจจุบันชนบท ตั้งแต่สงฆ์ทศวรรคใน
มัชฌิมชนบท นี้ชื่อว่าปริสสมบัติ ในปริสสมบัตินั้นมีอธิบายว่า ชื่อว่าบุคคลต้องห้าม ๒๑ จำพวก คือ
ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี คนที่บอกลาสิกขา คนที่เคยต้องอันตมวัตถุ คนที่ถูกยกสงฆ์วัตร
เพราะไม่เห็นอาบัติ คนที่ถูกยกสงฆ์วัตรเพราะไม่บอกคืนอาบัติ คนที่ถูกสงฆ์วัตรเพราะไม่ละทิลุฐิ
ชั่วหยาบ คนเป็นบัณฑิต เป็นเถยยสังวาส เป็นผู้เข้ารีตเดียรถีย์ เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ทำมาตุฆาต ทำ
ปิตุฆาต ทำอหันทฆาต ทำสังฆฆาต ทำโลหิตุปะบาท ประทุษร้ายภิกษุณี เป็นคน ๒ เพศ ที่พระผู้มีพระ
ภาคตรัสไว้โดยนัยว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ในบริษัทที่มีภิกษุณีนั่งอยู่ด้วย เป็นต้น ใน
หนหลัง เพราะพระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ในบริษัทที่มีภิกษุณี เป็นผู้นั่งแล้ว
ด้วยอำนาจกระทำไว้ภายนอกสีมา หากบุคคลต้องห้ามเหล่านั้นอยู่ในหัตถบาสหรือในสีมานั้นเองไซ้
คณะปกติตตภิกษุมีสงฆ์ปัญจวรรคเป็นต้นก็จะเป็นผู้นั่งไม่ละหัดถบาส เพราะไม่ละบุคคลต้องห้าม
เหล่านั้น การกสงฆ์มีความผิด แต่กรรมไม่เสีย

เพราะเหตุไร เพราะเหมาะสมแก่สงฆ์อวรรค ส่วนอาจารย์พวกอื่นกล่าวอย่างนี้ว่า เพราะ
คนที่เคยต้องอันตมวัตถุท่านมิได้กล่าวไว้ในบุคคลที่ไม่ควรกราบไหว้ เพราะภิกษุที่นอนร่วมกับบุคคล
นั้นไม่มีอาบัติ และเพราะการรับรองของบุคคลนั้นก็ฟังขึ้น ฉะนั้น จึงเป็นที่ทราบกันว่า คำนั้นนั่นเอง

ถูกต้องกว่า ฟังกราบไหว้ตราบเท่าที่บุคคลนั้นยังปฏิบัติญาณความเป็นภิกษุ แม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น เมื่อใดปฏิบัติญาณว่า เราไม่ใช่สมณะ เมื่อนั้น ไม่ฟังไหว้ ฉะนั้น ฟังทราบความแตกต่างในเรื่องนี้เพียงเท่านี้

จริงอยู่ ความเป็นภิกษุย่อมมีแก่บุคคลที่เคยต้องอันติมวัตถุ ปฏิบัติญาณความเป็นภิกษุอยู่นั่นเอง ถัดจากนั้นไปไม่มี เพราะว่าภิกษุที่เคยต้องอันติมวัตถุไม่รู้เหตุของตนเองเลย เป็นคณะปัญจวรรคร่วมกับภิกษุนั้น ทำสังฆกรรมมีอุโบสถเป็นต้น เพราะท่านกล่าวไว้ในมัชฌิมคัมภีร์ฐีบทและในฎีกาสารัตถทีปนีวาทว่า บุคคลที่ยังไม่ปฏิบัติญาณความเป็นภิกษุยอมจัดเข้าข่ายเป็นอนุสัมบัน การกสงฆ์ไม่มี ความผิด แม้กรรมก็ไม่เสีย คำนั้นเป็นเพียงมติของอาจารย์เหล่านั้นเท่านั้น ถ้ามว่า เพราะเหตุไรจึงไม่มีอาบัติเพราะการนอนร่วมกัน ตอบว่า เพราะบุคคลนั้นตั้งอยู่ในความสำคัญว่าเป็นภิกษุ และเพื่อเชื่อการรับรองที่ฟังขึ้นในบุคคลนั้นว่า เป็นภิกษุ จึงไม่มีแม้อาบัติเพราะการนอนร่วมกับบุคคลนั้น และการรับรองก็ฟังขึ้น การกสงฆ์ที่เป็นคณะปัญจวรรคทำสังฆกรรมมีอุโบสถเป็นต้นร่วมกับบุคคลนั้น เพราะมิได้ตรีกตรองหรือพิจารณาบุคคลเช่นนั้น แม้ในบุคคลต้องห้าม ๒๑ จำพวก ก็ไม่มีโทษเพราะมิได้แก่งแต่กรรมเสียหาย ฉะนั้น นี่จึงเป็นความอดทนของพวกเรา ฟังแสวงหาบุคคลที่พอจะหาได้ที่เหมาะสมกว่านี้

ปริสสมบัติกถา จบ

การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ได้ชื่อ จัดว่าหาได้ยากโดยแท้ เพราะเหตุ ๒ ประการ คือ ผู้สมบรูณ์ด้วยองค์ ๕ ได้แก่ วัตถุสมบัติ ญัตติสมบัติ อนุสาวนาสมบัติ สีมာสมบัติ และปริสสมบัติ หรือผู้เข้าถึงความเป็นผู้สูงด้วยญัตติจตุตถกรรมที่มีสงฆ์พร้อมเพรียงกัน ที่ไม่กำเร็บ ที่เหมาะสมแก่ฐานะ

ตัวตนแห่งบททั้ง ๓ เหล่านี้ คือ การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก การบรรพชา และการอุปสมบทหาได้ยากกว่านั้น เป็นอันท่านกล่าวไว้แล้วโดยแท้ ด้วยอาการอย่างนี้

ปริเฉทที่ ๑ ชื่ออุปสัมปทาภักดิ์ ในการชำระสีมาให้บริสุทธิ์ ที่พระศาครพุทธิเถระได้รจนาวัวอย่างดี จบแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๓.๒.๒ คัมภีร์สีมาวิโสธนีที่แปลเป็นภาษาไทยในกัปวินาศภักดิ์

๒. กัปวินาศภักดิ์

บัดนี้ จะกล่าวถึงการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าหาได้ยาก จึงถึงลำดับแห่งการสังวรณนาด้วยคานานี้ว่า

พระพุทธเจ้าหาได้ยากในโลก

แม้การฟังธรรมก็หาได้ยาก

พระสงฆ์หาได้ยากในโลก

สัตบุรุษทั้งหลายก็หาได้ยาก

ในเรื่องนั้น พระสัพพัญญูสัมมาสัมพุทธเจ้าหาได้ยากโดยแท้ ในสัตว์โลกหรือในโอกาสโลกนี้ จริงดั่งนั้น โลกนี้มี ๓ ประเภท คือ ๑. สังขารโลก ๒. สัตว์โลก ๓. โอกาสโลก อนึ่ง พึงทราบสมบัติและวิบัติแห่งโลกทั้ง ๓ ประเภทนั้นด้วยอาการอย่างนี้ ในโลกทั้ง ๓ นั้น พึงทราบสัตว์โลกเพราะมีรูปวิเคราะห์ว่า ชื่อว่าโลก เพราะจะพินาศ แรกหัก แรกทำลาย; ชาติสละบั้น แรกแยกไปคนละทาง พึงทราบโอกาสโลก เพราะเป็นที่ที่หมู่สัตว์จะต้องอยู่ประจำ คือ ดำรงอยู่ จริงดั่งนั้น โอกาสโลกนี้ท่านเรียกว่า โอกาส เพราะเป็นโลกที่หมู่สัตว์มองเห็น โอกาสโลกนั้น ว่าด้วยอำนาจภูมิ มี ๔ อย่าง คือ ๑. อบายภูมิ ๒. กามสุคติภูมิ ๓. รูปาวจรภูมิ และ ๔. อรูปาวจรภูมิ ในภูมิทั้ง ๔ นั้น ชื่อว่าอบายภูมิ ก็มี ๔ อย่าง คือ ๑. นรก ๒. กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ๓. เปตวิสัย ๔. อสุรกาย กามสุคติภูมิ มี ๗ อย่าง คือ ๑. มนุษย์ ๒. เทพชั้นจาตุมหาราชิก ๓. เทพชั้นดาวดึงส์ ๔. เทพชั้นยามา ๕. เทพชั้นดุสิต ๖. เทพชั้นนิมมานรดี และ ๗. เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี กามัตถมหาแม่ ๑๑ อย่างนี้ นั่น ชื่อว่ากามาวจรภูมิ เพราะเป็นที่ที่สัตว์ลุ่มหลง ปฐมฌานภูมิ คือ พรหมปารีสัชชะ พรหมบุโรหิตะ และมหาพรหม นี้เป็นฐานะที่ท่านกำหนดด้วยไฟ ทุตติยานภูมิ คือ พรหมปริตตภา พรหมอัปปมาณภา และพรหมอาภัสสระ นี้เป็นฐานะที่กำหนดด้วยน้ำ ตุตติยานภูมิ คือ พรหมปริตตสุภา พรหมอัปปมาณสุภา และพรหมสุภิกินหา นี้ เป็นฐานะที่กำหนดด้วยลม

ข้าพเจ้าทั้งหลายจักพรรณนาวิบัติแห่งภูมิเหล่านั้นข้างหน้า จตุตถฌานภูมิ คือ พรหมชั้นเวทฬผละ อสัณญสัตว์ และพรหมชั้นสุทธาวาส ฉะนั้น รูปาวจรภูมิจึงมี ๑๖ อย่าง ภูมิแห่งพรหมชั้นสุทธาวาสมี ๕ คือ พรหมอวิหา พรหมอตัปปา พรหมสุทัสสา พรหมสุทัสสี พรหมอนิฏฐา อรูปภูมิ มี ๔ คือ อากาสนัญจายตนภูมิ วิญญาณัญจายตนภูมิ อากัญญัญจายตนภูมิ เนวสัณญานาสัณญายตนภูมิ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ ภูมิแม่ทั้ง ๓๑ ประเภท ท่านจึงเรียกว่า โอกาส เพราะรูวิเคราะห์ว่าเป็นโลกที่หมู่สัตว์มองเห็น ในภูมิเหล่านั้น มหานรก ๘ ชุม ชื่อว่าอบายภูมิ ชื่อว่าภูมิที่แยก ๆ กันไปของอบายภูมิเหล่านี้ คือ สัตว์ดิรัจฉาน เปตวิสัย อสุรกาย ย่อมไม่มี เหล่าสัตว์ย่อมอยู่ประจำในป่า และชุกแห่งป่าเป็นต้นในประเทศใดประเทศหนึ่ง ในภูมิแห่งมนุษย์นั่นเอง ประเทศนั้นนั่นแล เป็นภูมิของสัตว์เหล่านั้น ระเบียบที่ ๕ แห่งภูเขาสิเนรุขนาดเท่าภูเขายุคันธรประมาณ ๔ หมื่นสองพันโยชน์ จากภูมิแห่งมนุษย์ เป็นจาตุมหาราชิกภูมิ ยอดภูเขาสิเนรุประมาณ ๔ หมื่นสองพันโยชน์ เหนือภูมิแห่งเทพชั้นจาตุมหาราชิกนั้นขึ้นไป เป็นภูมิแห่งเทพชั้นดาวดึงส์ สถานที่ประมาณ ๔ หมื่นสองพันโยชน์ เหนือภูมิแห่งเทพชั้นดาวดึงส์นั้นขึ้นไป เป็นภูมิแห่งเทพชั้นยามา โดยนัยนี้ ภูมิแห่งเทพชั้นยามาจะตั้งอยู่ประมาณ ๔ หมื่นสองพันโยชน์ จนถึงภูมิแห่งเทพชั้นวสวัตตี เพราะฉะนั้น ตั้งแต่ภูมิแห่งมนุษย์จนถึงภูมิแห่งเทพชั้นวสวัตตี จึงมี ๒ แสนโยชน์ กับอีก ๒ พันห้านหุต เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า

ตั้งแต่ภูมิแห่งมนุษย์ไปจนถึง	ระหว่างวสวัตตีภูมิ จะมีประมาณ
๒ แสนโยชน์ กับอีก ๒,๕๐๐ หุต	ชื่อว่า การคำนวณนับ
ในภูมิทั้งหลาย	ท่านประกาศไว้แล้วอย่างนี้

พรหมทั้ง ๓ มีพรหมปารีสัชชะเป็นต้น ที่เหนือกว่าวสวัตตีภูมินั้นย่อมดำรงอยู่บนพื้นที่เรียบเสมอกันประมาณ ๑ แส่นแปดพันห้าสิบบ้าโยชน์ แม้พรหมในภุมิที่ ๒ และภุมิที่ ๓ ก็ดำรงอยู่บนพื้นที่เรียบเสมอกันขนาดเท่าของวสวัตตีภูมินั้นเหมือนกัน ส่วนในภุมิที่ ๔ เวห้ผลพรหมและอัสถุญสัตว์ดำรงอยู่บนสถานที่ที่มีพื้นเรียบเสมอกันขนาดเท่าของพรหมในภุมิที่ ๒ และภุมิที่ ๓ นั้น ภูมิแห่งพรหมชั้นสุทธาวาสที่เหนือกว่าเวห้ผลพรหมเป็นต้นนั้น ดำรงอยู่ในภุมิที่สูง ๆ ขึ้นไป บนพื้นที่ขนาดเท่าของเวห้ผลพรหมเป็นต้นนั้น อรูปภุมิแม่ทั้ง ๔ ก็ดำรงอยู่ในภุมิที่สูง ๆ ขึ้นไป บนพื้นที่ขนาดเท่าของพรหมชั้นสุทธาวาสนั้น ก็ด้วยเหตุประมาณเพียงนี้ จากภุมิแห่งมนุษย์จนถึงภพชั้นสูง จะมี ๗ โภภิ ๑๘ ลักษะ ๕ นหุต และ ๖ พันโยชน์ เพราะเหตุนี้ ท่านพระโบราณณาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวไว้ว่า

ศิลาขนาดใหญ่ที่ตกลงไปจากพรหมโลก	เบื้องต่ำ แค้วนและคินเดียว
ก็จะลอยขึ้นได้ถึง ๑,๐๔๘ โยชน์	พอครบ ๔ เดือนก็เป็นภุมิ
จัดว่าเป็นภุมิชั้นต่ำ โดยมีขนาด	ดังที่ท่านกล่าวไว้ด้วยอาการอย่างนี้
ท่านประกาศว่าสูงได้ถึง ๑๖๐,๐๕๗	โยชน์ แม่เมื่อกกล่าวถึงเรื่องโยชน์
ละขนาดที่ปรารภมาแล้ว	ที่เหลืออยู่ระหว่างเหล่าเทพชั้นวสวัตตี
และเหล่าพรหมปารีสัชชะ	และท่านกล่าวไว้อีกว่ามีขนาด
๑๖๐,๐๕๕ โยชน์ผู้มีปัญญาพึงเห็นว่า	มีขนาดประมาณนั้นโดยแท้
โดยถือเอาตามนัย จากภุมิแห่งมนุษย์	จนถึงภพชั้นสูง จะมี ๗ โภภิ
๑๘ ลักษะ ๕ นหุต	และ ๖ พันโยชน์
อนึ่ง การวิจารณ์นี้ ท่านหมายเอา	เหตุนี้เอง จึงแต่งไว้ตามมติ
ของพระภิกษุจารย์ พระจันทร	และพระอาทิตย์จะยังคง
ส่องแสงรุ่งโรจน์โชติช่วงไป	ตลอดทุกทิศเพียงใด
อำนาจก็จะยังคงเป็นไปใน	๑,๐๐๐ โลกธาตุเพียงนั้น

สัตว์ทั้งหลายย่อมดำรงอยู่ในระหว่างนี้ ความพิสดารแห่งเรื่องนั้นเท่านี้ พวกเราจะไม่กล่าว เพราะไม่สามารถจะกล่าวโดยไม่กล่าวไว้ก่อนไม่ได้ พระสัพพัญญูสัมมาสัมพุทธเจ้าหาได้ยากโดยแท้ใน สัตว์โลกและในโอกาสโลกนี้ จริงดั่งนั้น พระพุทธเจ้ามี ๔ พระองค์ คือ ๑. พระอนุพุทธะ ๒. พระสาวกพุทธะ ๓. พระปัจเจกพุทธะ ๔. พระสัมมาสัมพุทธะ ในเรื่องนั้น พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรง สรรเสริญภิกษุผู้เป็นพหูสูต และอนุญาตความเป็นพระพุทเจ้าแก่ภิกษุผู้เป็นพหูสูตว่า จุนทะ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นสาวกของพวกท่านก็หาไม่ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นพระพุทเจ้า จึงตรัสว่า

เพราะพระศาสดาเป็นกาย	แห่งพระธรรม ธรรมะเป็นกาย
แห่งพระศาสดา และพระสงฆ์	เป็นชื่อเสียงแห่งพระธรรม
จึงนับได้ว่าเป็นพระศาสดา	

แม่ปุถุชน ก็ชื่อว่าอนุพุทธะ เพราะรู้วิธีสวดด้วยอำนาจอุปจาร ส่วนอริยสาวกชื่อว่าสาวกพุทธะ เพราะมีความรู้เป็นสภาวะ เพราะอรรถแห่งคำที่ว่า รู้หรือเพียงแค่รู้หรือยั้ง ๔ ก็บุคคลใดเป็นดังเช่นกับนอแรด เป็นผู้ตรัสรู้หรือหัตผลด้วยสยัมภูญาณ ชื่อว่าเป็นปัจเจกพุทธะ เพราะตรัสรู้เฉพาะบุคคลอันมีความหมายว่าตรัสรู้ด้วยตนเอง คำว่า สัมพุทธะ เป็นชื่อของเขาบ้างก็มี ส่วนบุคคลใดเป็นผู้ตรัสรู้หรือหัตผลด้วยตนเองโดยแท้ ด้วยสยัมภูญาณที่เกิดเองเพราะบารมีที่สั่งสมมาเองโดยประการที่ถูกต้อง ด้วยอำนาจการแทงตลอดลักษณะตามความเป็นจริงซึ่งธรรมชาติแม้ทั้งสิ้นทั้งที่ปรุงแต่งและมิได้ปรุงแต่ง ปราศจากโดยสิ้นเชิงจากความหลบคือความลุ่มหลงมกมายพร้อมทั้งกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของตน ชื่อว่าสัมมาสัมพุทธะ คือ พระผู้มีพระภาค เพราะตรัสรู้ คือได้ตรัสรู้ ได้แก่ ได้รู้แล้วซึ่งธรรมทั้งปวง เพราะบรรลุพระสัพพัญญุตญาณที่ระดับประดาแล้วด้วยหมุ่คุณนับไม่ถ้วน เพราะได้สมาคัมภีร์บรหฺมรรคญาณ ดุจดอกปทุมที่บ้านสระพริง เพราะถึงความเลอเลิศด้วยความงามที่น่าพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้รับความโชติช่วงจากแสงอาทิตย์ บุคคลนั้นนั่นแล หาได้ยากในโลก ด้วยว่าท่านเหล่านั้นแม้ที่หาได้ยากก็เพราะแม่พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นไปพร้อมกันด้วยอำนาจนับแสนเป็นต้นในคราวเดียว พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแลหาได้ยากในโลก เพราะเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์และเพราะบุคคลอื่นปราศจากอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมและผล การวิจารณ์โลกสมบัติ เพียงเท่านี้

ความวิบัติแห่งโลกพิงทราบอย่างไร จริงดังนั้น โลกนี้เมื่อจะพินาศ จะพินาศไปเพราะไฟบ้าง เพราะน้ำบ้าง เพราะลมบ้าง ความพิสตารแห่งเรื่องนั้นแม้ท่านก็กล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคเป็นต้น แม้เมื่อนับโดยอายุของพรหมทั้งหลาย แม้เขตแดนแห่งสังวัฏฏกัปก็จะมีผิดเพี้ยนไป เพราะนับผิดตามมติของบุคคลบางพวก เพราะฉะนั้น พวกเราจะนำวาทะของบุคคลเหล่านั้นออกไปแล้วกล่าวไว้เป็นแนวเดียวกันโดยคั่นละ ในสังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปทั้ง ๒ นั้น สังวัฏฏกัปปุญญายกัป ท่านถือเอาด้วยสังวัฏฏกัป เพราะมีสังวัฏฏกัปนั้นเป็นมูล และวิวัฏฏกัปปุญญายกัป ท่านก็ถือเอาด้วยวิวัฏฏกัป เมื่อถือเอาเช่นนี้ กัปที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อสงไขยกัป ๔ ประการนี้ ๔ ประการอะไรบ้าง คือ ๑. สังวัฏฏกัป ๒. สังวัฏฏกัปปุญญายกัป ๓. วิวัฏฏกัป ๔. วิวัฏฏกัปปุญญายกัป” เป็นอันท่านกำหนดถือเอาแล้วทั้งหมด บรรดากัปเหล่านั้น สังวัฏฏกัปมี ๓ กัป ได้แก่ ๑. เตโชสังวัฏฏกัป ๒. อาโปสังวัฏฏกัป ๓. วาโยสังวัฏฏกัป เขตแดนแห่งสังวัฏฏกัปมี ๓ เขต ได้แก่ ๑. ชั้น อากาศสระ ๒. ชั้น สุภิกิณหะ ๓. ชั้นเวทฬผละ ในคำว่า ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง (อนนเกปิ สังวัฏฏกัป) เป็นต้น พิงทราบกับที่กำลังเสื่อมลงว่า สังวัฏฏกัป กัปที่กำลังเจริญขึ้นว่า วิวัฏฏกัป เมื่อใดกัปพินาศไปเพราะไฟ เมื่อนั้นโลกย่อมถูกไฟเผา ตั้งแต่ใต้ชั้นอากาศสระลงมา เมื่อใดโลกพินาศไปเพราะน้ำ เมื่อนั้นโลกย่อมถูกน้ำท่วมย่อยยับไป ตั้งแต่ใต้ชั้น สุภิกิณหะลงมา เมื่อใดกัปพินาศไปเพราะลม เมื่อนั้นโลกย่อมถูกลมพัดให้กระจัดกระจายไป ตั้งแต่ใต้ชั้นเวทฬผละลงมา แต่ว่าโดยพิสตาร พุทธเขตหนึ่งย่อมพินาศไปได้ทุกเมื่อที่ชื่อว่า พุทธเขต มี ๓ เขต ได้แก่ ๑.ชาติเขต ๒. อาณาเขต ๓.วิสัยเขต บรรดาพุทธเขตทั้ง ๓ นั้น ชาติ

เขตมีหมื่นจักรวาลเป็นที่สุด ซึ่งเป็นเขตสันสะเทือน สันไหว เพราะเหตุมีการถือปฏิสนธิเป็นต้นของ พระตถาคต

อาณาเขตมีแสนโกฏิจักรวาลเป็นที่สุด ซึ่งเป็นเขตที่อาณาภาพแห่งพระปริตรเหล่านี้ คือ รัตนปริตร ชั้นธปริตร ธัคคปริตร อาณานาฎยปริตร โมรปริตร แผ่ไป วิสัยเขตไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ ที่ท่านกล่าวไว้ว่า “หรือใช้เสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมาย” เป็นเขตที่ระลึกถึงสิ่งที่พระองค์ ทรงจำนงหมาย บรรดาพุทธเขตทั้ง ๓ นี้ อาณาเขตหนึ่งย่อมพินาศไปได้ ก็เมื่ออาณาเขตพินาศไป แม้แต่ชาติเขตก็เป็นอันพินาศไปเหมือนกัน และชาติเขตเมื่อพินาศไปก็พินาศไปพร้อม ๆ กัน แม้เมื่อ ดำรงอยู่ก็ดำรงอยู่ด้วยกัน ความพินาศไปและความดำรงอยู่แห่งเขตนั้น พึงทราบอย่างนี้ ก็ในสมัยที่ กัปพินาศด้วยไฟ แรกทีเดียว มหาเมฆล้างกับตั้งขึ้นให้ฝนใหญ่ห่าหนึ่งตกทั่วแสนโกฏิจักรวาล คน ทั้งหลายพากันดีใจ นำเอาพืชทั้งปวงออกมาหว่าน แต่ครั้นเมื่อข้าวกล้าทั้งหลายงอกขึ้น พอโคกักดิน ได้ เมฆนั้นร้องเป็นเสียงลาไม่ให้ฝนตกแม้จนหยาดเดียว ฝนก็เป็นอันขาดช่วงไปในกาลนั้น เป็นกาลที่ พระผู้มีพระภาคทรงหมายถึงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สมัยซึ่งเป็นที่ฝนไม่ตกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปีนั้นนะ มีอยู่” สัตว์ทั้งหลายผู้อาศัยฝนเป็นอยู่ ก็ตายไปบังเกิดในพรหมโลก เทวดาจำพวกที่อาศัยผลบุญเป็นอยู่ ก็จืดไปเกิดในพรหมโลกนั้นด้วย ครั้นเมื่อกาลยาวนานผ่านไปอย่าง นั้น น้ำในที่นั้น ๆ ก็ถึงความสิ้นไป ต่อ ๆ มา ปลาและเต่าก็ค่อย ๆ ตายไปบังเกิดในพรหมโลก แม้พวก สัตว์นรกก็ตายไปบังเกิดในพรหมโลกด้วย

อาจารย์พวกหนึ่งกล่าวว่า ในสัตว์เหล่านั้น เหล่าสัตว์นรกย่อมพินาศไป ในเวลาที่ดวง อาทิตย์ดวงที่ ๗ ปรากฏขึ้น สัตว์เหล่านั้นไปบังเกิดในพรหมโลกได้ด้วยอำนาจมนที่ตนได้ในเทวโลก จริงอยู่ เหล่ากามาวจรเทพที่ชื่อว่าโลกพยุหา (กระบวนการกัโลก) ทราบว่า โดยกาลล่วงไปแสนปี จักมี กัปพินาศ ก็ปล่อยเศียร สยายผม ร้องให้น้ำตานองหน้า ใช้มือทั้งสองเช็ดน้ำตา นุ่งผ้าแดง ทรงเพศมีรูป ขี้เหร่ยิ่งนัก เทียวร้องบอกไปในถิ่นมนุษย์ อย่างนี้ว่า ชาวเราเอ๋ย ตั้งแต่นี้ผ่านไปแสนปี จักมีกัปพินาศ โลกนี้จักพินาศ ถึงมหาสมุทรเล่าก็จักเหือดแห้ง มหาปฐพีนี้ และขุนเขาสิเนรุ ก็จะถูกไฟไหม้พินาศสิ้น โลกจักพินาศจนถึงพรหมโลก ชาวเราเอ๋ย พวกท่านจงเจริญเมตตา จงเจริญกรุณา จงเจริญมุทิตา จง เจริญอุเบกขา จงบำรุงมารดา จงบำรุงบิดา จงเป็นผู้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุลเกิด เพราะได้ฟังคำของ โลกพยุหาเทพเหล่านั้น พวกมนุษย์และภุมมเทวดาโดยมากเกิดความสลัดใจ เป็นผู้มิจิตอ่อนโยนต่อกัน และกัน พากันทำบุญมีเจริญเมตตาเป็นต้นแล้วบังเกิดในเทวโลก ได้บริโภคทิพยสุธาโภชน ทำบริกรรม ในวายุภคินจึงได้มานในเทวโลกนั้น ส่วนสัตว์เหล่าอื่นจากนั้นก็ไปเกิดในเทวโลกเพราะอุปปราปรีย เวทนิยกรรม จริงอยู่ ชื่อว่าสัตว์ผู้ท่องเที่ยวอยู่ในสงสารที่ปราศจากอุปปราปรียเวทนิยกรรม ย่อมไม่มี สัตว์แม้เหล่านั้น จึงได้มานในเทวโลกนั้น ๆ ได้เหมือนกัน สัตว์ทั้งปวงย่อมบังเกิดในพรหมโลกด้วย อำนาจมนที่ตนได้เฉพาะในเทวโลกด้วยอาการดังกล่าวมานี้แล

อนึ่ง ต่อแต่ฝนขาด โดยล่วงกาลผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๒ ก็ปรากฏ ก็แลเมื่อ ดวงอาทิตย์ดวงที่สองนั้นเกิดปรากฏ กาลตอนกลางคืนและตอนกลางวันก็ได้ปรากฏเลย ดวงอาทิตย์ ดวงหนึ่งขึ้น ดวงหนึ่งตก โลกมีความร้อนจากดวงอาทิตย์มิได้ขาดระยะเลย ในดวงอาทิตย์ล้างกับ ไม่มี เทพบุตรประจำดวงอาทิตย์ เหมือนดังที่มีในดวงอาทิตย์ตามปกติ ในดวงอาทิตย์ทั้งสองนั้น เมื่อดวง อาทิตย์ตามปกติ โคจรอยู่ ก่อนเมฆบ้าง เปลวควันบ้าง ลอยไปอยู่ในอากาศ (แต่) เมื่อดวงอาทิตย์ล้าง กับ โคจรอยู่ ท้องฟ้าปราศจากควันและก้อนเมฆ ไส้จุกแวนกระจก เว้นเบญจมหานที คือ คงคย มุรนา สรรภู อจิรวดี และมหิเสษแล้ว น้ำในที่ทั้งหลายมีแม่น้ำน้อยที่เหลือเป็นต้นย่อมเหือดแห้งไป อนึ่ง แต่นั้น ไปอีก สมัยที่เวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๓ ก็ปรากฏขึ้น เพราะดวงอาทิตย์ดวงที่ ๓ ปรากฏ ถึงแม่น้ำใหญ่ทั้งหลายเล่าก็เหือดแห้งไป แต่นั้นไปอีก สมัยที่เวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ ดวงที่ ๔ ปรากฏ เพราะดวงอาทิตย์ที่ ๔ ปรากฏ สรรใหญ่ทั้ง ๗ นี้ คือ ๑. สรรสีหปาตะ ๒. สรรหังสปาตนะ ๓. สรรกัณณมฤนทกะ ๔. สรรรถการทหะ ๕. สรรโอนดาต ๖. สรรฉัพพันต์ ๗. สรรกุณาละ ซึ่งเป็นต้นน้ำแห่งมหานทีทั้งหลายในหิมพานต์ ก็เหือดแห้งไป แต่นั้นไปอีก สมัยที่ เวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๕ ปรากฏ เพราะดวงอาทิตย์ดวงที่ ๕ ปรากฏ น้ำในมหาสมุทร แม้เพียงที่จะเปียกซ่อนี้ว ก็ไม่คงอยู่ โดยลำดับ แต่นั้นไปอีก สมัยที่เวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ ดวงที่ ๖ ปรากฏ เพราะดวงอาทิตย์ดวงที่ ๖ ปรากฏ จักรวาลทั้งสี่นี่ย่อมมีกลุ่มควันพวยพุ่งเป็นอัน เดียวกัน สิ้นยางเพราะกลุ่มควัน จักรวาลนี้ย่อมเป็นฉนใด แม้แสนโกฏิจักรวาลก็ย่อมเป็นฉนนั้น แต่นั้น ไปอีก สมัยที่เวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๗ ปรากฏ เพราะดวงอาทิตย์ดวงที่ ๗ ปรากฏ จักรวาลทั้งสี่นี่ย่อมมีเปลวไฟลุกพรึบขึ้นพร้อมทั้งแสนโกฏิจักรวาล แม้ยอดภูเขาสีเนรุทั้งหลายขนาดสูง ๑๐๐ โยชน์เป็นต้น ย่อมพังทลายหายไปในอากาศนั่นเอง

เปลวไฟเมื่อนั้นลุกขึ้นไปติดเทวโลกชั้นจาตุมมหาราช ไหมวิมานทอง วิมานเงิน และวิมาน แก้วมณี ในชั้นจาตุมมหาราชชั้น ลามไปติดภพดาวดึงส์ โดยทำนองนั้นนั่นแหละ มันติดไปจนถึงภูมิ ปฐมฉาน ไหมพรหมโลกทั้ง ๓ ชั้นในภูมิปฐมฉานนั้น จรดชั้นอภิสราจึงหยุด เปลวไฟนั้นก็ยังไม่ดับ トラบเท่าที่ยังมีสิ่งที่เป็นไปกับสังขารแม้เพียงเล็กน้อยฉนั้น อากาศเบื้องบนกับอากาศเบื้องล่างก็มีดี มิตรเป็นอันเดียว ต่อแต่ความสิ้นไปแห่งสังขารทั้งปวง จึงดับไปไม่ให้อะไร ๆ เหลือแม้แต่เกล้า ดุจเปลวไฟ เผาไหม้เนยใสและน้ำมันฉนั้น ต่อมา สมัยที่เวลาผ่านไปยาวนาน มหาเมฆตั้งขึ้นแล้ว ที่แรกให้ฝน ฝอย ๆ ตกลงมา ให้หยาดน้ำขนาดก้านบัว ขนาดไม้เท้า ขนาดสาก และขนาดลำตาล เป็นต้นตกลงมา จนเต็มทีที่ไฟไหม้ทั้งหมดในแสนโกฏิจักรวาลจึงหายไป ลมอุ่มน้ำนั้นไว้ทั้งข้างล่างและทางขวางทำจน เป็นก้อนกลม เช่นกับหยาดน้ำบนใบบัว ฉนั้น หากมีคำถามว่า ลมนั้นทำกองน้ำใหญ่ปานนั้นให้เป็น ก้อนได้อย่างไร คำแก้พึงมีว่า ทำได้เพราะน้ำเปิดช่องให้ จริ่งอยู่ น้ำนั้นย่อมให้ช่องแก่ลมฉนั้นในที่นั้น ๆ น้ำนั้นถูกลมปั่นทำให้เป็นก้อนอยู่อย่างนั้น ก็ค่อย ๆ จวดลงไปข้างล่างโดยลำดับ ครั้นเมื่อน้ำจวดลง ๆ พรหมโลกก็ปรากฏในที่เป็นที่ตั้งแห่งพรหมโลก และเทวโลกทั้งหลายก็ปรากฏ ในที่เป็นที่ตั้งแห่ง

กามาวจรเทวโลก ๔ ชั้นข้างบน คือ ปรินิมิตวสวัตตี นิมมานรตี ดุสิต และยามา แต่เมื่อวตลงมาถึงที่ที่เคยเป็นแผ่นดินมาแต่เดิม ลมแรงก็เกิดขึ้น ลมนั้นกันน้ำนั้นไว้ไม่ให้ไหลออกไปได้ ดั่งน้ำที่ขังอยู่ในกระบอกกรองที่คนปิดช่องไว้ ฉะนั้น น้ำที่มีรสดีถึงความเดือดแห้งไป ทำให้เกิดจวนดินเป็นผาขึ้น จวนดินนั้น เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ด้วยสีและสมบูรณ์ด้วยกลิ่น ดุจหน้าข้าวปายาสที่หุงไม่ใช้น้ำ ฉะนั้น

ก็ในกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายผู้บังเกิดอยู่แต่แรกในอภัสสรเทวโลก จุติจากอภัสสรเทวโลกนั้น เพราะสิ้นอายุบ้าง เพราะสิ้นบุญบ้าง แล้วมาเกิดในโลกนี้ พรหมสัตว์เหล่านั้นมีแสงสว่างในตัวเที่ยวไปในอากาศ พวกเขาล้อมรวงดินนั้น ถูกตัณหาครอบงำจึงพยายามกินเป็นคำ ๆ โดยนัยที่กล่าวแล้วในอัครัญญสูตร อยู่มา แสงสว่างในตัวของพวกเขาก็หายไป ความมืดก็มีขึ้น พวกเขาเห็นความมืดก็พากันกลัว ต่อแต่นั้น ดวงอาทิตย์ขนาด ๕๐ โยชน์เต็มยังความกลัวของพวกเขาให้หายไป ให้ความกล้าเกิดขึ้นปรากฏ พวกเขาเห็นดวงอาทิตย์นั้นแล้วต่างก็ตื่นเต้นยินดีว่า พวกเราได้แสงสว่างแล้ว พวกกันตั้งชื่อดวงสว่างนั้นว่าสุริยะนั่นเอง เพราะเนื่องด้วยคำที่พวกเขาพากันกล่าวว่า ดวงสว่างจงเกิดมี เพราะเหตุที่ดวงสว่างไหลขึ้นมาทำความกลัวของพวกเขาผู้กลัวอยู่แล้วให้พินาศไป ให้ความกล้าเกิดขึ้น

ต่อมา เมื่อดวงอาทิตย์ทำความสว่างในกลางวันแล้วอัสดงไป พวกเขาพากันคร่ำครวญว่า พวกเราได้แสงสว่างใดเล่า แสงสว่างดวงนั้นของเราหายไปเสียแล้ว ก็เกิดความกลัวขึ้นมาอีก พวกเขามีความคิดรำพึงกันไปว่า จะเป็นการดีนะ หากพวกเราได้แสงสว่างอีกดวงหนึ่ง ดวงจันทร์ขนาด ๔๙ โยชน์ปรากฏดุจรูปจิตของพวกเขา พวกเขาเห็นดวงจันทร์นั้นแล้วพากันตื่นเต้นยินดีนัก พวกกันตั้งชื่อดวงจันทร์นั้นว่าจันทะนั่นเอง เพราะคำที่พวกเขาพากันกล่าวว่า ดวงสว่างนั้นราวจะว่าจันทะของเราผุดขึ้นมา เพราะฉะนั้น ดวงสว่างนั้นจึงชื่อว่าจันทะ ครั้นเมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ปรากฏแล้วอย่างนั้น ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ จำเดิมแต่นั้นกลางคืนและกลางวันก็ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครั้งเดือน ฤตุ และปี ก็ปรากฏโดยลำดับ อนึ่ง ในวันที่ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ปรากฏเท่านั้น ภูเขาสิเนรุ ภูเขาจักรวาล และภูเขาหิมพานต์ ก็ปรากฏ ก็แลภูเขาทั้ง ๓ นั้นปรากฏขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๔ ไม่ก่อนไม่หลังกันเลย ถ้ามว่า สิ่งเหล่านั้น ปรากฏขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๔ ไม่ก่อนไม่หลังกันอย่างไร ตอบว่า เปรียบเหมือนเมื่อข้าวฟ่างที่หุงอยู่ ฟองผุดขึ้นชูเดียวเท่านั้น บางแห่งก็ปูดขึ้น บางแห่งก็บวมลง บางแห่งก็เรียบ ๆ ฉันทใด สิ่งเหล่านั้นตรงที่สูง ๆ ขึ้นไป ก็เป็นภูเขา ตรงที่ลุ่มก็เป็นสมุทร ตรงที่ราบก็เป็นทวีปอย่างนี้ ฉันทนั้น

ต่อมา เมื่อสัตว์เหล่านั้นกินจวนดินเข้าไป บางพวกมีผิวพรรณงาม บางพวกมีผิวพรรณทรามไปตามลำดับ ในสัตว์ ๒ จำพวกนั้น พวกที่มีผิวพรรณงามก็พากันเหยียดหยามพวกที่มีผิวพรรณทราม เพราะการเหยียดหยามกันของสัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย จวนดินนั้นนั้นก็หายไป สะเก็ดดินจึงปรากฏ อยู่ต่อมา แม้สะเก็ดดินนั้นของสัตว์เหล่านั้นก็หายไปโดยนัยนั้น เกรือดินจึงปรากฏ แม้เกรือดินนั้นเล่าก็พลอยหายไปโดยนัยนั้นเหมือนกัน ข้าวสาสีที่ไม่ต้องหุงด้วยไฟ เป็นเมล็ดข้าวสารไม่มีรำ ไม่มีแกลบ ขาว มีกลิ่นหอม ก็ปรากฏขึ้น ต่อจากนั้น ภาชนะทั้งหลายจึงเกิดขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้น สัตว์

เหล่านั้นใส่ข้าวสาลีลงในภาชนะ แล้ววางไว้ที่หลังแผ่นดิน เปลวไฟลุกขึ้นหุงข้าวสาลีนั้นเอง มันก็เป็นข้าวสุกเช่นดอกมะลิ สำหรับข้าวสุกนั้นไม่มีกิจที่จะต้องทำด้วยแครงหรือกับข้าว สัตว์เหล่านั้นประสงค์จะบริโภคอะไรใด ๆ มันก็เป็นเช่นนั้น ๆ ทีเดียว เมื่อสัตว์เหล่านั้นกลืนกินอาหารที่หยาดนั้น ตั้งแต่นั้นไป มูตรและกรีส (ปัสสาวะและอุจจาระ) ก็เกิดขึ้น ต่อมา มันมีปากแผลแตกออกเพื่อประโยชน์แก่การถ่ายออกไปแห่งมูตรและกรีสนั้น ความที่ชายเป็นชาย แม้ความที่หญิงเป็นหญิงก็ปรากฏ ทราบว่า ในข้อนี้ หญิงก็จ้องดูชาย ชายก็จ้องดูหญิงจนเกินขอบเขต เพราะการจ้องดูเกินขอบเขตแห่งพวกเขาเป็นปัจจัย ความร่ำร้อนเพราะกามจึงเกิดขึ้น เพราะเหตุนี้ พวกเขาจึงเสพเมถุน เพราะการเสพสัทธรรมเป็นปัจจัย พวกเขาจึงถูกวิญญูชนติเตียน เบียดเบียนเอา เพราะต้องการจะปกปิดสัทธรรมนั้น จึงพากันสร้างบ้านเรือน

สัตว์เหล่านั้นอยู่ครองเรือนไปได้แบบอย่างของสัตว์ผู้เกียจคร้านทำการสังสมโดยลำดับ ตั้งแต่นั้นมา ทั้งรำทั้งกลบก็หุ้มห่อข้าวสาร แม่น้ำที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกขึ้น พวกเขาประชุมกัน แล้วถอนใจอยู่ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เหตุเลวร้ายปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย เพราะว่า เมื่อก่อนพวกเราเป็นผู้มีความสำเร็จทางใจ คำตั้งว่ามานี้ พึงให้พิสดาร โดยนัยที่กล่าวไว้แล้วในอัครคณฺยสูตร ต่อแต่นั้นมา พวกเขาจึงพากันปักปันเขตแดน ครั้งนั้น สัตว์ตนใดตนหนึ่งถือเอาส่วนของบุคคลอื่นที่เขา มิได้ให้ พวกเขาพากันต่อว่าสัตว์ตนนั้น ๒ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ โบยตีด้วยฝ่ามือก่อนดินและท่อนไม้ เมื่ออทินนาทาน การตีโทษ มุสาวาท และการจับท่อนไม้เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ สัตว์เหล่านั้นประชุมกันแล้ว คิดกันอยู่ว่า ทางที่ดี พวกเราพึงสมมุติสัตว์ตนหนึ่งในบรรดาพวกเราผู้ที่จะพึงติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ผู้ที่จะพึงตำหนิผู้ที่ควรตำหนิ ผู้ที่จะพึงขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ โดยชอบ แต่พวกเราจะเพิ่มส่วนแห่งข้าวสาลีให้แก่เขา ก็เมื่อสัตว์ทั้งหลายตกลงกันอย่างนั้นแล้ว

เริ่มต้น ในกัปนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้แหละ เป็นพระโพธิสัตว์ สมัยนั้น พระองค์เป็นผู้งดงามกว่า เป็นผู้ควรทศนายิ่งกว่าและเป็นผู้มีศักดิ์ใหญ่กว่าในบรรดาสัตว์เหล่านั้น เพียบพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้สามารถเพื่อทำการชมผู้ที่ควรชม ยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง พวกเขาพากันไปเฝ้าพระองค์ ขอร้องแล้วสมมุติขึ้น พระองค์ทรงปรากฏโดยพระนามทั้ง ๓ คือ พระนามว่ามหาสมมุติ เพราะเป็นผู้ที่มหาชนนั้นสมมุติแล้ว ทรงพระนามว่า ชัตติยะ เพราะทรงเป็นผู้ใหญ่ยิ่งแห่งเขตทั้งหลาย ทรงพระนามว่าพระราชา เพราะทรงให้ชนเหล่าอื่นยินดี โดยธรรม สม่าเสมอ จริงอยู่ ฐานะใดเป็นฐานะที่น่าอัศจรรย์ในโลก พระโพธิสัตว์เท่านั้นเป็นบุรุษคนแรกในฐานะน่าอัศจรรย์นั้น เพราะเหตุนี้ เมื่อวงกษัตริย์ตั้งต้นแต่พระโพธิสัตว์ก่อตั้งขึ้นแล้วอย่างนี้ วรรณะทั้งหลายมีวรรณะพราหมณ์เป็นต้นก็ก่อตั้งขึ้นแล้วโดยลำดับ ในกัป ๔ กัปเหล่านั้น ระยะเวลาตั้งแต่มหาเมฆล้ากัจจนถึงเปลวไฟขาดลง นี้เป็นอสงไขยหนึ่ง เรียกว่า สังวัฏฏกัป ระยะเวลาตั้งแต่เปลวไฟล้ากัจจนถึงมหาเมฆก่อเกิดที่ทำแสนโกฏิจักรวาลให้เต็ม นี้เป็นอสงไขยที่ ๒ เรียกว่า สังวัฏฏฐายีกัป ระยะเวลาตั้งแต่มหาเมฆก่อเกิดไปจนถึงความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ นี้เป็นอสงไขยที่ ๓ เรียกว่า วิวัฏฏกัป ระยะเวลา

ตั้งแต่ความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไปจนถึงมหาเมฆล้างกับอีก นี่เป็นอสงไขยที่ ๔ เรียกว่า วิวัฏฐฐายีกับ รวม ๔ อสงไขยนี้ เป็นมหากัป ๑

พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมเสด็จอุบัติขึ้นเฉพาะในวิวัฏฐฐายีกับเท่านั้น จริงดังนั้น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิย่อมอุบัติขึ้นใน วิวัฏฐฐายีอสงไขยกับนี้เหมือนกัน หาได้อุบัติขึ้นในอสงไขยกับทั้ง ๓ ไม่ ก็การอุบัติขึ้นนั้นแลก็เฉพาะใน อสุญญกัปเท่านั้น หาใช้ในสุญญกัปไม่ ในบรรดากัปทั้ง ๒ นั้น ที่ชื่อว่าอสุญญกัป เพราะไม่ว่างจาก พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวก และพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งเป็นบุคคลผู้มีบุญ สุญญกัปพึง ทราบโดยต่างไปจากอสุญญกัปนั้น ในกัปแม่เหล่านั้น อสุญญกัป มี ๕ อย่าง คือ ๑. สารกัป ๒. มณฑกัป ๓. วรกัป ๔. สารมณฑกัป ๕. ภัทกัป พระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นย่อมเสด็จอุบัติขึ้นในกัปใด ในบรรดากัปเหล่านั้น กัปนั้นชื่อว่าสารกัป พระพุทธเจ้า ๒ พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในกัปใด กัปนั้น ชื่อว่ามณฑกัป พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในกัปใด กัปนั้นชื่อว่าวรกัป พระพุทธเจ้า ๔ พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในกัปใด กัปนั้นชื่อว่าสารมณฑกัป พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในกัปใด กัปนั้นชื่อว่าภัทกัป ท่านรวบรวมกัปทั้ง ๕ อย่างนี้เข้าด้วยกันแล้วกล่าวไว้ในนิทานแห่งชาติตตคติ โสตัดตติยาว่า

๗ สิ่งเหล่านี้คือ นันทะ สุนันทา	ปฐพี มณฑะ ธรณี สาคร ปุณฺทริก
ท่านประกาศไว้ว่านับไม่ได้	พระพุทธเจ้า ๕ พันองค์ที่มีอยู่
ในนันทะนั้น นับไม่ได้	
พระพุทธเจ้า ๙ พันองค์ที่มีอยู่	ในสุนันทา นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๑ หมื่นองค์ที่มีอยู่	ในปฐพี นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๑ หมื่นหนึ่งพันองค์ที่มีอยู่	ในมณฑะนั้น นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๓ หมื่นองค์ที่มีอยู่	ในสาคร นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๔ หมื่นองค์ที่มีอยู่	ในปุณฺทริก นับไม่ได้
ใน ๗ สิ่งนี้นับไม่ได้	ท่านกล่าว มีจำนวนเท่านี้
๑ แสนสองหมื่นห้าพันที่เหลือ	ประดับแล้วด้วยพระพุทธเจ้าทั้งปวง

ท่านยังได้กล่าวไว้อีกว่า คาถานอบน้อมเป็นไปแล้วว่า

อสงไขย ท่านกล่าวว่ามี ๙ อย่าง	คือ ภัททะ สัพพผลละ
สัพพรัตนะ อุสภขันธะ มานิตภัททะ	ปทุมะ อุสภะ ชันตุตตมะ
และสัพพภาสะ	
พระพุทธเจ้า ๕ หมื่นองค์ที่อยู่	ในภัททะทั้งปวง นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๖ หมื่นองค์ที่อยู่	ในผลละทั้งปวง นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๗ หมื่นองค์ที่อยู่	ในรัตนะทั้งปวง นับไม่ได้

พระพุทธเจ้า ๘ หมื่นองค์ที่อยู่	บนคออุสกะ นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๙ หมื่นองค์ที่อยู่	ในมานิตภัททะ นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๒ หมื่นองค์ที่อยู่	ในปทุม นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๑ หมื่นองค์ที่อยู่	ในอุสกะ นับไม่ได้
พระพุทธเจ้า ๕ พันองค์ที่อยู่	ในขันตุมมะ นับไม่ได้
และพระพุทธเจ้า ๒ พันองค์ที่อยู่	ในที่โล่งแจ้งทั้งปวง นับไม่ได้
ในอสงไขยทั้ง ๙	ท่านกล่าวว่ามีจำนวนเท่านี้
จำนวน ๓ แสนแปดหมื่นเจ็ดพัน	แห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ที่นับได้ ประดับแล้ว	ด้วยพระพุทธเจ้าทั้งปวง
ท่านรวมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	แม้ทั้งปวงนั้นจนถึงพระอริยมะไตร
ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสัมพุทธเจ้า	๕๑๒,๐๔๘ องค์ ด้วยเศียรเกล้า
ขอนอบน้อมพระธรรมและพระสงฆ์	แห่งพระพุทธเจ้าเหล่านั้น
ด้วยความเอื้ออาทร	ด้วยอาณูภาพ แห่งการนอบน้อม
ขออุปัชฌาย์วันตรายอเนกประการ	จงมลายหายไปจนหมดสิ้น

นมัสสนาคาถานั้นท่านน่าจะทำได้ด้วยอำนาจการนับที่บกพร่อง (นับขาด) โดยแท้ จริง
 ดังนั้น พระผู้มีพระภาคของพวกเรา เมื่อบุคคลคิดอยู่ด้วยใจนั่นเองโดยเริ่มตั้งแต่เป็นพรหมเป็นเทพ
 เป็นพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งแต่ชาติปางก่อน ไปจนถึงสากยโคตรแต่สมัยเก่าก่อน ก็ผ่านไป ๗ อสงไขย
 ผ่านไป ๙ อสงไขย แค่นี้เพียงเอยวจาเริ่มตั้งแต่เป็นพระศากยะโคดมพุทธเจ้าในยุคเก่าก่อน ไปจนถึง
 พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกรในยุคกลาง ตั้งแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกรในยุคกลางไปจนถึง
 พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ก็ผ่านไป ๔ อสงไขย ด้วยอำนาจอวัยวะคือกายและวจา ตั้งแต่
 พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระไปจนถึงพระพุทธเจ้าพระนามว่ากุกสันธะ ผ่านไปแค่อสงไขยเดียว
 ในบรรดา ๒๐ อสงไขยนี้ เมื่อรวมทั้งหมดใน ๗ อสงไขย ในระหว่างที่เป็นพรหม เทพ สากยโคดม
 โบราณ และพระพุทธเจ้า ก็จะมี ๑ แสนสองหมื่นห้าพันอสงไขย เมื่อรวมทั้งหมดใน ๙ อสงไขย
 ระหว่างที่เป็นสากยโคดมโบราณ และพระทีปังกรพุทธเจ้าในยุคกลาง ก็จะมี ๓ แสนแปดหมื่นเจ็ดพัน
 อสงไขย เมื่อรวมทั้งหมดตั้งแต่พระทีปังกรพุทธเจ้าในยุคกลางไปจนถึงพระศรีอริยมะไตร ก็จะมี ๕
 แสนหนึ่งหมื่นสองพันยี่สิบแปดอสงไขย เพราะเหตุนี้ ฟังทราบว่าเป็น นับขาด ผู้ที่มีความต้องการก็พึงคิด
 เอาด้วยอำนาจการนับที่บริบูรณ์นั่นเอง อนึ่ง การวิจารณ์เรื่องการนับนี้ ท่านกล่าวไว้แล้วในนิทานท่าน
 ทำการนับไว้แล้วด้วยอำนาจ อสงไขยกับที่เป็นไปใน ๒๐ อสงไขยที่ท่านกล่าวไว้แบบนี้ว่า

สิ่งที่พระองค์ดำริแล้ว นับได้	๗ อสงไขย สิ่งที่ตรัสบอก
นับได้ ๙ อสงไขย กายและวจา	นับได้ ๔ อสงไขย
พระองค์จึงเข้าถึง	ความเป็นพระพุทธเจ้า

แต่เมื่อว่าโดยเนื้อความ ฟังทราบว่ามี ๕ คือ สารกัป มณฑกัป วรรกัป สารมณฑกัป และภทกัป ชื่อทั้ง ๕ เหล่านี้ ย่อมได้ในกัปที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติเท่านั้น แต่ในกัปที่ยังมิได้เสด็จอุบัติขึ้น ย่อมได้ชื่อว่า สุธัญญกัป โดยแท้ จริงดังนั้น ฝักบัวย่อมอุบัติขึ้นในสถานที่ที่เป็นมหาโพธิบัลลังก์ ก่อนกว่าทุกสิ่งในเวลาที่ยกตั้งขึ้น ฝักบัวฝักแรกจะอุบัติขึ้นพร้อมกับบริวาร ๘ ในเวลาที่พระพุทธเจ้าพระองค์แรกจักเสด็จอุบัติขึ้น พระอรหันต์ทั้งหลายผู้เชี่ยวชาญด้านการทำนายทายทัก ซึ่งเป็นพรหมอยู่ชั้นสุทธवास ครั้นได้เห็นเหตุเช่นนั้นเข้าก็เกิดปีติโสมนัสว่า พระพุทธเจ้าองค์แรกจะเสด็จอุบัติขึ้นในกัปนี้ จึงถือบริวาร ๘ วางไว้ในพรหมโลก ด้วยความหวังว่า พวกเราจักถวายในเวลาทีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ๒ องค์ ๓ องค์ ๔ องค์ ๕ องค์ ด้วยอาการอย่างนี้ เมื่อนั้น ฝักบัว ๒ ฝัก ๓ ฝัก ๔ ฝัก ๕ ฝัก ก็อุบัติขึ้นพร้อมกับบริวาร ๘ ฝักบัวนั้นแลย่อมอุบัติขึ้นติดเป็นพวงเดียวกันในก้านเดียวกันนั่นเอง

ฟังทราบว่าได้ชื่อทั้ง ๕ นี้มาตั้งแต่เวลาที่กัปตั้งขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ พระเจ้าจักรพรรดิทั้งหลายผู้มีศักดิ์ใหญ่ ผู้มีบุญ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมเสด็จอุบัติขึ้นในวิวัฏฐกัฏฐายีอสงไขยกัปนี้ นี้เอง ด้วยเหตุเพียงนี้ แม้อายุกับและอันตรายก็อย่างนั้น ในบรรดากัปทั้งสองนั้น ที่ชื่อว่าอายุกับได้แก่ การกำหนดอายุของสัตว์เหล่านั้น ๆ ที่ชื่อว่าอันตรายก็ได้แก่ ก็เมื่อสัตว์เป็นอันมากที่มีประมาณอายุกับที่นับไม่ได้โดยลำดับตั้งแต่ ๑๐ ปี เพราะอายุของกุศลกรรมที่เป็นไปในสันดานของสัตว์ที่ยังเหลืออยู่ เข้าถึงความพินาศเพราะเสื่อมไปด้วยคัสตรา โรค และขาดอาหารอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเหลืออายุอยู่แค่ ๑๐ ปี เพราะเสื่อมไปตามลำดับ ด้วยอำนาจการสมาทานธรรม นี้จัดเป็นอันตรายกับ ๑

อาจารย์พวกอื่นกล่าวว่า ๖๔ อันตรกัป ด้วยอำนาจอันตรกัปที่กำหนดแล้วด้วยอาการอย่างนี้ เป็น ๑ อสงไขยกัป ๒๐ อันตรกัป ประมาณ ๒๐ อันตรกัป อสงไขยกัปทั้ง ๔ นี้ ชื่อว่า ๑ มหากัป ระหว่างแห่งมหากัปพินาศไปด้วยไฟเป็นอันดับแรก ด้วยอำนาจเตโชสังวัฏฐกัป ด้วยอาการอย่างนี้ ในสมัยใด กัปพินาศด้วยน้ำ แรกทีเดียว มหาเมฆล้างกัปตั้งขึ้นแล้ว ดังนี้ บันดาลให้พิสดารโดยนัยที่กล่าวแล้วในตอนก่อน แต่ความนี้เป็นความแปลกกัน มหาเมฆน้ำกรดตัวล้างกัปในอาโปสังวัฏฐกัปนี้ ตั้งขึ้นแล้ว เปรียบเหมือนดวงอาทิตย์ดวงที่ ๒ ในเตโชวัฏฐกัปนั้นตั้งขึ้น แต่แรกมหาเมฆนั้นตกเป็นฝอย ๆ ตกโดยสายน้ำใหญ่เต็มแสนโกฏิจักรวาลโดยลำดับ สิ่งทั้งหลายมีแผ่นดินและภูเขาเป็นต้นที่น้ำกรดถูกต้องแล้ว ๆ ก็ละลายไป น้ำลมธารไว้รอบ น้ำจับตั้งแต่แผ่นดินจนถึงชั้นทุติยฉานภูมิ มันยังพรหมโลกทั้ง ๓ ชั้นในชั้นทุติยฉานภูมิให้ละลายไปหยุดจรดชั้นสุภกัณหา น้ำล้างกับนั้น สิ่งที่น่าว่าเป็นสังขาร แม้เพียงสักอณูหนึ่งยังมีอยู่ตราบใด ย่อมไม่สงบตราบนั้น ต่อครอบงำสิ่งที่นับว่าสังขารทั้งปวงที่คล้อยตามน้ำจึงระงับคือถึงความเหือดหายไปโดยฉับพลัน อากาศข้างบนกับอากาศข้างล่าง ก็มีตมิตเป็นอันเดียวกัน คำทั้งปวงเช่นกับคำที่กล่าวมาแล้ว

แต่ในอาโปสังวัฏฐกัปนี้ โลกตั้งต้นแต่อาภัสสรพรหมโลก ปรากฏโดยสิ้นเชิง และสัตว์ทั้งหลายจุติจากพรหมโลกชั้นสุภกัณหาแล้ว มาบังเกิดในพรหมโลกทั้งหลายมีชั้นอาภัสราเป็นต้น ใน

๔ กับนั้น ระยะเวลาตั้งแต่มหาเมฆล้างกัปจนน้ำล้างกัปขาดลง นี่เป็นอสงไขยหนึ่ง ระยะเวลาตั้งแต่ น้ำขาดลงจนถึงมหาเมฆก่อเกิด นี่เป็นอสงไขยที่ ๒ ระยะเวลาตั้งแต่มหาเมฆก่อเกิดไปจนถึงความปรากฏแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ นี่เป็นอสงไขยที่ ๓ ฯลฯ ๔ อสงไขยนี้ เป็นมหากัป ๑ ความพินาศด้วยน้ำและความก่อตั้งขึ้น บัณฑิตพึงทราบโดยนัยดังกล่าวมานี้ คำว่า สมัยที่กัปพินาศด้วยลม ในตอนแรก มหาเมฆล้างกัป ตั้งขึ้นแล้ว ดังนี้ เป็นต้น บัณฑิตพึงให้พิสตารโดยนัยที่กล่าวแล้วในก่อนนั้นเทียว แต่อันนี้เป็นความแปลกกัน ในเตโชวิภูษณะนั้น ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๒ ปรากฏ ฉนใด ในวาโยวิภูษณะนี้ก็ฉนนัน ลมตั้งขึ้นเพื่อทำลายกัปให้พินาศ แรก ๆ มันก็หอบเอาฝุ่นหยาบขึ้นไป ต่อจากนั้นก็หอบเอาฝุ่นละเอียดที่ติดทรายละเอียด ทรายหยาบ สิ่งที่เชื่อง ๆ ขึ้นไปมีก้อนกรวดและหิน เป็นต้น ดังนี้ จนถึงหินขนาดเท่า เรือนยอดและต้นไม้ใหญ่ที่ยืนต้นในที่สูงขึ้นไป สิ่งเหล่านั้นจากแผ่นดินขึ้นไปจรดท้องฟ้าและไม่ตกลงมาอีก มันแหลกละเอียดหายไปในห้องฟ้าอันนั่นเอง ลำดับนั้น ลมตั้งขึ้นภายใต้แผ่นดินใหญ่พลิกแผ่นดินเอาข้างบนเป็นข้างล่างซัดไปในอากาศโดยลำดับ ส่วนหนึ่ง ๆ แห่งแผ่นดินขนาด ๑๐๐ โยชน์บ้าง ขนาด ๒๐๐, ๓๐๐, ๔๐๐, ๕๐๐, ๖๐๐ และ ๗๐๐ โยชน์บ้างแตกออกถูกกำลังลมหอบขึ้นไป แหลกละเอียดหายไปสู่อากาศนั่นเอง ภูเขาจักรวาลก็ดี ภูเขาสิเนรุก็ดี ลมหอบขึ้นซัดไปในอากาศ มันกระทบกันและกันแหลกละเอียดพินาศไป ลมทำวิมานของภุมมัฏฐกเทวดาทั้งหลาย และวิมานของอากาศวิภูษกเทวดาทั้งหลายให้พินาศโดยอุบายนั้นนั่นเอง ทำกามาจรเทวโลก ๖ ชั้นให้พินาศ แล้วทำแสนโกฏิจักรวาลให้พินาศไป จักรวาลทั้งหลายกับจักรวาลทั้งหลาย ภูเขาหิมพานต์ทั้งหลายกับภูเขาหิมพานต์ทั้งหลาย ภูเขาสิเนรุทั้งหลายกับภูเขาสิเนรุทั้งหลายกระทบกันและกันแหลกละเอียดพินาศไปในอากาศนั้น ลมจับตั้งแต่แผ่นดินจนถึงชั้นตติยฉานภูมิ มันทำพรหมโลกทั้ง ๓ ชั้นให้พินาศไปในชั้นตติยฉานภูมินั้นแล้วหยุดจรดพรหมโลกชั้นเวฬุผละ ลมนั้นทำสิ่งที่นับว่าสังขารให้พินาศอย่างนี้ แม้ตัวเองก็พินาศไปด้วย อากาศข้างบนกับอากาศข้างล่างมีติดเป็นอันเดียวกัน คำทั้งปวงดังว่ามานี้ เป็นเช่นกับที่กล่าวแล้ว แต่ในวาโยสังวิภูษณะนี้ โลกตั้งแต่พรหมโลกชั้นสุภกนิหะ ก็ปรากฏ และสัตว์ทั้งหลายจุติจากพรหมโลกชั้นเวฬุผละมาบังเกิดในที่ทั้งหลายมีพรหมโลกชั้นสุภกนิหะ เป็นต้น ในอสงไขย ๔ นั้น นับตั้งแต่มหาเมฆทำกัปให้พินาศจนถึงลมทำกัปให้พินาศสูญสิ้น นี่เป็นอสงไขยหนึ่ง ตั้งแต่ขาดลม ขาดมาจนถึงมหาเมฆตกเต็มที นี่เป็นอสงไขยที่สอง ฯลฯ อสงไขยทั้ง ๔ นี้จัดเป็นมหากัปหนึ่ง ฉะนั้นทั้งหมดจึงมีนัยดังกล่าวไว้แล้วในเตโชสังวิภูษกัปนั่นเอง

สมดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า โลกย่อมพินาศด้วยไฟ ๗ ครั้งติดต่อกัน ในครั้งที่ ๘ จึงพินาศไปด้วยน้ำ พินาศด้วยไฟ ๗ ครั้ง ในครั้งที่ ๘ จึงพินาศด้วยน้ำอีก โลกเมื่อพินาศไปอย่างนั้น พินาศด้วยน้ำ ๗ ครั้ง ทุกครั้งที่ ๘ แล้วพินาศด้วยไฟอีก ๗ ครั้ง โดยความพินาศเท่านั้นเป็นอันล่วงไป ๖๓ กัป ในระหว่าง ๖๓ กัปนี้ ลมได้โอกาสห้ามวาระที่พินาศด้วยน้ำแม้ที่มาถึงแล้วทำลายถึงพรหมโลกชั้นสุภกนิหะซึ่งมีกำหนดอายุ ๖๔ กัปบริบูรณ์ ทำโลกให้พินาศอยู่

เมื่อใดกับพิณาศด้วยไฟ (โลก) ภายใต้ชั้นอาภัสราลงมาถูกไฟไหม้ เมื่อกับพิณาศด้วยน้ำ (โลก) ภายใต้ชั้นสุภิกินหลงมาละลายไปด้วยน้ำ เมื่อกับพิณาศด้วยลม (โลก) ภายใต้ชั้นเวหัพผลาลงมากระจัดกระจายไปด้วยลม โลกพิณาศไปด้วยอากาศอย่างนี้

เพราะเหตุนี้ พึงเห็นการกำหนดอายุแห่งสัตว์เหล่านั้นด้วยอำนาจสองไขยกัปดาห์ว่า ไม่มีการสมภพของสัตว์เหล่านั้นในกับทั้งสิ้น เพราะไม่มีความพิณาศไปแม้ในกับเดียวแห่งพื้นปฐมณานแม้ทั้ง ๓ แต่พึงเห็นการกำหนดอายุด้วยอำนาจมหากัปที่บริบูรณ์ตั้งแต่พื้นทุติยณาน หาใช่ด้วยอำนาจสองไขยกัปดาห์ไม่ หากว่าจะพึงมีการกำหนดอายุด้วยอำนาจมหากัปที่บริบูรณ์ตั้งแต่พื้นทุติยณานไซ้ จะพึงมีความบริบูรณ์แห่งอายุด้วยอำนาจมหากัปที่ ๘ เป็นต้น แห่งอาภัสสรพรหมเป็นต้น จริงดังนั้น พื้นปฐมณานจะพิณาศไปด้วยไฟ ๗ ครั้ง พินาศไปด้วยน้ำ ๘ ครั้ง จนถึงอาภัสระ พื้นปฐมณานพิณาศไปด้วยไฟอีก ๗ ครั้ง พื้นทุติยณานพิณาศไปด้วยน้ำอีก ๘ ครั้ง ในครั้งที่ ๘ ห้ามวาระแห่งน้ำแล้วก็พิณาศไปด้วยลมจนถึงสุภิกินหะ จึงจะมี ๖๔ กัปบริบูรณ์ด้วยอากาศอย่างนี้หรือ ก็จริง กัปทั้ง ๘ คือ ๑ กัปด้วยอำนาจวิภูฏฐฎฐายีกัปเบื้องต้นและสองไขยกัป และมหากัปทั้ง ๗ เป็นประมาณอายุของเหล่าอาภัสสรพรหม ๖๔ กัป คือ ๑ กัป ด้วยอำนาจวิภูฏฐฎฐายีกัปและสองไขยกัป และ ๖๔ มหากัป เป็นประมาณอายุของเหล่าสุภิกินพรหม เพราะเหตุนี้ท่านพระโบราณาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวไว้ว่า

โลกย่อมพิณาศด้วยไฟ ๗ ครั้งติดต่อกัน ในครั้งที่ ๘ จึงพิณาศไปด้วยน้ำ พินาศด้วยไฟ ๗ ครั้ง ในครั้งที่ ๘ จึงพิณาศด้วยน้ำอีก โลกเมื่อพิณาศไปอย่างนั้น พินาศด้วยน้ำ ๗ ครั้ง ทุกครั้งที่ ๘ แล้วพิณาศด้วยไฟอีก ๗ ครั้ง โดยความพิณาศเท่านี้เป็นอันล่องไป ๖๓ กัป ในระหว่าง ๖๓ กัปนี้ ลมได้โอกาสห้ามวาระที่พิณาศด้วยน้ำแม่ที่มาถึงแล้วทำลายถึงพรหมโลกชั้นสุภิกินหะซึ่งมีกำหนดอายุ ๖๔ กัปบริบูรณ์ ทำโลกให้พิณาศอยู่

แต่อาจารย์บางพวกกล่าวว่า

เมื่อใดกับพิณาศด้วยไฟ (โลก)	ภายใต้ชั้นอาภัสราลงมาถูกไฟไหม้
เมื่อกับพิณาศด้วยน้ำ (โลก)	ภายใต้ชั้นสุภิกินหลงมา
ละลายไปด้วยน้ำ เมื่อกับพิณาศด้วยลม	(โลก) ภายใต้ชั้นเวหัพผลาลงมา
กระจัดกระจายไปด้วยลม	โลกพิณาศไปด้วยอากาศอย่างนี้

ด้วยคานานี้ ท่านมิได้สำคัญภาวะที่ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจวิเฉพาว่า อาภัสระ สุภิกินหะ และเวหัพผละ และภาวะที่ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจปฏิฐาน เพราะมีภูมิที่ประเสริฐแม้ในภาวะที่มีพื้นเสมอกัน แต่สำคัญว่า ลำดับแห่งภูมิ ด้วยอำนาจภูมิที่สูง ๆ ขึ้นไป ดุจในภูมิแห่งพรหมชั้นสุทธาวาส แล้วจึงกล่าวว่า

ภูมิที่ ๕ พินาศด้วยไฟ	ภูมิที่ ๘ พินาศด้วยน้ำ
ภูมิที่ ๙ พินาศด้วยลม	เมื่อนั้นโลกจึงพิณาศ
ในปฐมณานพิณาศด้วยไฟ ๑๒ ครั้ง	ในเบื้องต้นทุติยภูมิ ๑๖ ครั้ง

ในท่ามกลางทุติยภูมิ ๘ ครั้ง	จึงรวมเป็น ๕๖ ครั้ง
ในอภัสระพินาศด้วยน้ำ ๔ ครั้ง	ในปริตตสุภะ ๒ ครั้ง
อัปมาณสุภะ ๑ ครั้ง	จึงรวมเป็นพินาศด้วยน้ำ ๗ ครั้ง

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ในวาทะของอาจารย์เหล่านั้น ภูมิที่ ๕ ภายใต้ชั้นอภัสราลงมา พินาศด้วยไฟ ภูมิที่ ๘ ภายใต้ชั้นสุภิกินกาลงมาพินาศด้วยน้ำ ท่านถือเอาอย่างนี้ก็จะแสดงพื้นที่ เสมอกัน เพื่อจะตัดความสงสัย ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ปฏิสนธิภพ ก็โดยหมายเอาจุดสิ้นสุดแห่งเอก ภพ เป็นต้น อาจารย์ทั้งหลายกำหนดว่า ท่านยึดเอาเนื้อความแม่แห่งคานานี้โดยยึดเอาแบบผิด ๆ แล้วกล่าวหมายเอาภาวะที่เหมือนกันนั่นเองด้วยอำนาจปฏิสนธิภพ จึงก็ดูเหมือนว่าจะปรากฏไม่ค่อยถูกต้องนัก และเป็นการยึดถือแบบผิด ๆ เกินไป แม้ขอบเขตแห่งสังวัฏฏ์ก็จักจะผิดเพี้ยนไปเพราะ ผิดไปจากอัครคัมภีร์และวิสุทธิธรรมเป็นต้น ย่อมผิดพลาดไปโดยแท้ แม้เพราะคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า พินาศด้วยไฟจนถึงพื้นปฐมฌาน พินาศด้วยน้ำจนถึงพื้นทุติยฌาน พินาศด้วยลมจนถึงพื้นจตุตถฌาน เพราะเหตุนี้ ฟังถือเอาเนื้อความด้วยอำนาจวิธีเฉพาะในคำนี้ว่า อภัสระ สุภิกินหา และเวหัพผละ เมื่อว่าโดยประการอื่น แม้ความพินาศด้วยสังวัฏฏ์ก็นั้นจะไม่ฟังมีแก่ชั้นอภัสรา ชั้นสุภิกินหาและชั้น เวหัพผละ ดุจในคำนี้ว่า ฝนตกลงมาจากยอดเขาที่สูง นี่เป็นการกำหนดความวิบัติแห่งโลก เนื้อความ แห่งคำนี้ว่า ก็พระพุทธเจ้าหาได้ยากในโลก เป็นอันท่านกล่าวไว้แล้วด้วยประการฉะนี้

ปริเฉทที่ ๒ ชื่อกัปปวินาสกัณฑ์ ในการชำระสีมาให้บริสุทธิ์ ที่พระศาสดาพุทธิเถระรจนาไว้ อย่างดี จบแล้วด้วยประการฉะนี้

๓.๒.๓ คัมภีร์สีมาวิโสณินิที่แปลเป็นภาษาไทยในนิพพานกัณฑ์

๓. นิพพานกัณฑ์

บัดนี้ ถึงลำดับการสังวรณาคำนี้ว่า อนึ่ง แม้การฟังธรรม ในคำนั้น อนึ่ง แม้การฟังธรรม หาได้ยากแท้ในโลก จริงดังนั้น ชื่อว่าสังฆธรรมมี ๓ ประการ ได้แก่ ๑. ปริยัติสังฆธรรม ๒. ปฏิบัติสังฆธรรม ๓. ปฏิเวธสังฆธรรม (อริคมสังฆธรรม) บรรดาสังฆธรรมทั้ง ๓ อย่างนั้น พระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก ชื่อว่าปริยัติสังฆธรรม ชุตตงค์ ๑๓ ชั้นธกวัตร ๘๐ และอภิสมาจาริกวัตรเป็นต้น ชื่อว่า ปฏิบัติสังฆธรรม การแทงตลอดสังขจะ ๔ ชื่อว่าปฏิเวธสังฆธรรม (ธรรมคือมรรค ๔ และผล ๔ นี้ชื่อว่า อริคมสังฆธรรม) ในบรรดาสังฆธรรมทั้ง ๓ อย่างนั้น ปริยัติสังฆธรรมเป็นหัวหน้าโดยแท้และเป็น ปทัฏฐานแห่งสังฆธรรมทั้ง ๒ อย่าง เพราะเหตุไร เพราะมีปริยัติสังฆธรรมนั้นเป็นมูล จริงดังนั้น เมื่อไม่มี ปริยัติ ชื่อว่าปฏิเวธก็ไม่มี ด้วยว่า เมื่อปริยัติเสื่อมหายไป การปฏิบัติก็เสื่อมหายไป เมื่อการปฏิบัติเสื่อม หายไปอริคมก็เสื่อมหายไป ถ้ามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะว่า ปริยัตินี้เป็นปัจจัยแก่การปฏิบัติ การปฏิบัติเป็นปัจจัยแก่อริคม แต่เมื่อว่าโดยการปฏิบัติ ปริยัติเท่านั้นเป็นสำคัญ ด้วยประการฉะนี้

ในสัทธิธรรมทั้ง ๓ อย่างนั้น ปฏิเวธและปฏิบัติจะมีก็ได้ ไม่มีก็ได้ เพราะว่าในเวลาหนึ่ง จะมีเหล่าภิกษุผู้ทรงปฏิเวธมาก จะมีผู้ตีดนิ้วแล้วแสดงว่า ภิกษุนี้เป็นปุถุชน ด้วยว่าในเกาะนี้เอง ชื่อว่า ภิกษุที่เป็นปุถุชนไม่ได้มีเลยสักคราวเดียว เหล่าภิกษุแม่ที่เน้นหนักเรื่องการปฏิบัติ บางครั้งก็มีมาก บางครั้งก็น้อย ดังนั้น ปฏิเวธและปฏิบัติจะมีก็ได้ ไม่มีก็ได้ แต่เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระศาสนา ปรียัติเท่านั้นถือว่าเป็นหลัก จริ่งอยู่ บัณฑิตได้ฟังพระไตรปิฎกแล้วก็บำเพ็ญสัทธิธรรมแม่ทั้ง ๒ อย่าง เหมือนอย่างที่พระโพธิสัตว์ของเรา ให้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๗ ให้เกิดขึ้นในสำนักของอาหารดาบส แล้วถามการบริกรรมในแนวสัณญาณาสัญญาตนสมาบัติ อาหารดาบสนั้นตอบว่า เราไม่รู้

จากนั้นจึงไปยังสำนักของอุทกดาบส เทียบเคียงคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้วก็ถามบริกรรมแห่งแนวสัณญาณาสัญญาตนสมาบัติ อุทกดาบสนั้นบอกแล้ว มหาสัตว์ให้บริกรรมนั้นถึงพร้อมแล้วในระหว่างที่อุทกดาบสนั้นพูดอยู่นั้นเอง เช่นนี้เอง ภิกษุที่มีปัญญาฟังปรียัติแล้วจึงบำเพ็ญสัทธิธรรมแม่ทั้ง ๒ อย่าง เพราะเหตุนี้ไม่ควรกล่าวว่ เมื่อปรียัติดำรงอยู่ ศาสนาก็จะดำรงอยู่ เหมือนอย่างเมื่อแนวคั่นกันของสระใหญ่มั่นคง น้ำจักไม่ขังอยู่ ไม่ควรกล่าวว่ เมื่อมีน้ำ ดอกบัวเป็นต้นจะไม่บาน สะพรั่งได้ ฉันทใด ไม่ควรกล่าวว่ เมื่อพระพุทธรูปองค์พระไตรปิฎกที่คล้ายกับแนวคั่นที่มั่นคงของสระใหญ่มีอยู่ เหล่ากุลบุตรผู้บำเพ็ญปฏิบัติ ที่คล้ายกับน้ำในบ่อใหญ่ จะไม่มี ฉันทนั้นเหมือนกัน ไม่ควรกล่าวว่ เมื่อกุลบุตรเหล่านั้นมีอยู่ พระอริยบุคคลมีพระโสดาบันเป็นต้นย่อมไม่มี ดุจดอกบัวเป็นต้นในบ่อใหญ่จะไม่บาน ฉันทนั้น ปรียัตินั้นแลถือเป็นหลักโดยส่วนเดียว เพราะเมื่อปรียัติอันตรธาน ปฏิบัติและปฏิเวธก็จะอันตรธานไปด้วย เมื่อกาลเวลาผ่านไป ได้มีพระราชาทรงหลายที่ไม่ทรงธรรมในช่วงกสิยยุค เมื่อพระราชเหล่านั้นไม่ทรงธรรม อำมาตย์ของพระราชเป็นต้นก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้ราชฎที่อยู๋ในแคว้นแคว้นและตามชนบทก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรมเหมือนกัน เพราะคนเหล่านั้นไม่ตั้งอยู่ในธรรม ฝนจึงไม่ตก ต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็ไม่ได้ผลผลิตเพราะเหตุการณั้้น เมื่อข้าวกล้าเหล่านั้นไม่ได้ผลผลิต คนที่ต้องการจะถวายเป็นปัจจัย ก็ไม่สามารถจะถวายเป็นปัจจัยแก่ภิกษุสงฆ์ได้

ภิกษุทั้งหลายเมื่อลำบากเรื่องปัจจัยจึงไม่สามารถจะสงเคราะห์เหล่าอันเตวาสิกได้ เมื่อเวลาผ่านไป ๆ ปรียัติก็เสื่อม ไม่สามารถจะดำรงไว้ได้ด้วยอำนาจเนื้อหา ดำรงรักษาไว้ได้ด้วยอำนาจพระบาลีเท่านั้น จากนั้น เมื่อเวลาผ่านไป ก็ไม่สามารถจะดำรงรักษาแม้พระบาลีทั้งสิ้นไว้ได้ พระอภิธรรมปิฎกเสื่อมก่อน เมื่อพระอภิธรรมปิฎกเสื่อม ปรียัติก็เสื่อมจนถึงที่สุด ด้วยว่า มหาปรกณั้้นเสื่อมก่อน เมื่อมหาปรกณั้้นเสื่อม ยมก กถาวัตถุ ปุคคลบัญญัติ ชาติกุถา วิภังค์ ฌัมมสังคหะ ก็เสื่อม ฉันทนั้น เมื่อพระอภิธรรมปิฎกเสื่อมไปด้วยอาการอย่างนี้ พระสูตรตันตปิฎกก็เสื่อมจนถึงที่สุด ด้วยว่า อังคุดตริกนิกายเสื่อมก่อน เมื่ออังคุดตริกนิกายแม่ันนั้นเสื่อม เอกาทสกนิบาตเสื่อมก่อน ฯลฯ จากนั้น เอกนิบาตก็เสื่อม ฉันทนั้น เมื่ออังคุดตริกนิกายเสื่อมไปด้วยอาการอย่างนี้ สังยุตตนิกายก็เสื่อมจนถึงที่สุด มหาวรรคเสื่อมก่อน จากนั้นสฬายตนวรรค ชันธวรรค นิทานวรรค สคาถวรรคก็เสื่อม ฉันทนั้น เมื่อสังยุตตนิกายเสื่อมไปด้วยอาการอย่างนี้ มัชฌิมนิกายก็เสื่อมจนถึงที่สุด ด้วยว่าอุปริปัญญาสร์กเสื่อมก่อน จากนั้นก็

มัจฉิมปณณาสก จากนั้นก็มูลปณณาสก ฉะนั้น เมื่อมัจฉิมนิกายเชื่อมด้วยอาการอย่างนี้ ทีฆนิกายก็เชื่อมจนถึงที่สุด จริงอยู่ ปาฏิกวรรคเชื่อมก่อน จากนั้นก็มหาวรรค จากนั้นชั้นธกวรรค ฉะนั้น เมื่อทีฆนิกายเชื่อมด้วยอาการอย่างนี้ พระสูตรตันตปิฎกก็ชื่อว่าเชื่อมแล้ว ภิกษุทั้งหลายย่อมอ้างรักษาชาติกันแลพร้อมกับพระวินัยปิฎกไว้ได้ พวกที่มีความละเอียดรักษาพระวินัยปิฎกไว้ได้ ส่วนผู้ที่ปรารถนาลาภ แม้เมื่อเขาสาธยายพระสูตร ไม่มีเลยที่จะกำหนดได้ ฉะนั้น จึงรักษาไว้ได้เพียงชาติเท่านั้น เมื่อเวลาผ่านไป ก็ไม่สามารถจะรักษาแม้ชาติไว้ได้ เมื่อนั้นเวสสันดรชาดกของภิกษุเหล่านั้นเชื่อมก่อน จากนั้นปุณณกชาดก มหานารทกัสสปชาดกก็เชื่อมไปโดยปฏิโลม

อ้างรักษาไว้ได้เฉพาะพระวินัยปิฎกเท่านั้น เมื่อเวลาผ่านไป พระวินัยปิฎกแม้นั้นก็เชื่อมในที่สุด ด้วยว่าปริวารเชื่อมก่อน จากนั้นก็ชั้นธกะ ภิกษุณีวิภังค์ มหาวีภังค์ ฉะนั้น จึงรักษาไว้ได้เพียงอุโปสถักชั้นธกะเท่านั้นตามลำดับ เมื่อนั้น ปริยัตยังไม่จัดว่าอันตรายธานไปโดยแท้ อนึ่ง ปริยัตยจะยังไม่อันตรายธานโดยแท้ ตราบเท่าที่แม่คาถา ๔ บทยังเป็นไปในหมู่มนุษย์ เมื่อใด พระราชาทรงมีศรัทธาเลื่อมใสให้วางอุทธรณ์ ๑ พันไว้ในผอบทองคำบนคอช้างแล้วให้ตีกลองเป่าประกาศไปในพระนครว่า ผู้ที่รู้คาถา ๔ บทที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสไว้แล้วจงมารับเอาทรัพย์ ๑ พันนี้ไป ก็ยังไม่ได้คนที่มารับเอาไป จึงให้เที่ยวเป่าประกาศไปอีกครั้งหนึ่ง ชาวเมืองก็ได้ยินบ้าง ไม่ได้ยินบ้าง พวกราชบุรุษให้เที่ยวเป่าประกาศไปถึง ๓ ครั้ง ก็ยังไม่ได้คนที่มารับเอาไป จึงให้นำอุทธรณ์ ๑ พัน กลับคืนเข้าไปยังพระราชวังตามเดิม เมื่อนั้น ปริยัตยเป็นอันชื่อว่าอันตรายธานแล้ว เมื่อปริยัตยอันตรายธานด้วยอาการอย่างนี้ ปฏิบัติกัฏฐิ ปฏิเวธกัฏฐิ ก็อันตรายธานไปเหมือนกัน

ภาวะที่การฟังธรรมหาได้ยาก ฟังแสดงด้วยเรื่องของธัมมโสมนทกะ ได้ยินว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย เมื่อไม่นานนักจากการที่พระศาสนาของพระธรรมราชาพระนามว่ากัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าอันตรายธานไป เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดินเมืองพาราณสี เป็นพระราชกุมารพระนามว่าธัมมโสมนทกะ เมื่อพระราชบิดาสวรรคตก็ทรงครองราชย์ ทรงมีพระประสงค์จะสดับธรรมที่พระกัสสปทศพลแสดง จึงครองราชย์เพียงแค่หนึ่งเดือน ทรงดำริว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายทรงครองราชย์ในภัททกัฏฐินี้เอง เมื่อจะทรงครองราชย์ที่เป็นเช่นเดียวกับจักรพรรดิราชย์ในเมืองพาราณสีที่เป็นเช่นกับเทพนคร จึงทรงดำริอย่างนี้ว่า ราชสมบัติเห็นปานนี้ของเราจะเป็นรัชชานุกาภาพที่ส่งงามไปได้อย่างไรถ้าปราศจากพระสัทธรรม ดุจอากาศที่ปราศจากพระอาทิตย์ ดุจราตรีที่ปราศจากดวงดาว ดุจคชสารที่ปราศจากงา ดุจมหาสมุทรที่ปราศจากคลื่น ดุจคำพูดคำจาสละสลวยที่ปราศจากจักขุ ดุจดอกปาริฉัตตกะที่ปราศจากกลิ่นหอม ราชสมบัตินี้ของเราจะไม่งดงามเลย ถ้าปราศจากการแสดงธรรมที่กำหนดโดยอักษระ ๔ แล้วทรงวางห่อทรัพย์ ๑ พันที่ระเตรียมไว้อย่างดีด้วยผอบทองคำบนกระพองช้างมงคล ให้ตีกลองเป่าประกาศไปในถนนใหญ่ในเมืองพาราณสีว่า เราจะพระราชทานแก่ผู้รู้บทแห่งธรรม บท ๑ ก็ตาม ๒ บทก็ตาม ๓ บทก็ตาม ๔ บทก็ตาม ครั้นให้เที่ยวตีกลองเป่าประกาศไปด้วยอาการอย่างนี้แล้ว ก็ยังไม่ได้คนที่รู้ธรรม ทรงมอบทรัพย์สองพัน สามพัน

จนถึงแสนโกฏิ สองแสนโกฏิ มอบตำแหน่งเสนาบดี ตำแหน่งอุปราชผู้ครองบ้านนิคมและชนบท มีทรัพย์สินแสนโกฏิ ในที่สุดก็ยังไม่ได้อันที่แสดงธรรม แม้จะทรงสละตั้งทองคำ และเศวตฉัตรของพระองค์ ก็ยังไม่ได้อันที่แสดงธรรม จึงทรงสละราชสมบัติ สละตน แล้วตรัสว่า เราแม้จะต้องเป็นทาสแห่งผู้ที่แสดงธรรม ก็จักฟังธรรมให้ได้ แม้ด้วยอาการอย่างนี้ก็ยังไม่ได้อันที่แสดงธรรม จึงทรงเดือดเนื้อร้อนพระทัยมอบราชสมบัติแก่เหล่าอำมาตย์ด้วยทรงดำริว่า

จะมีประโยชน์อะไรแก่เราด้วยราชสมบัติที่ปราศจากพระสัทธรรม เป็นพระธัมมโสมภมหาราชผู้แสวงหาสัทธรรม เสด็จเข้าไปยังป่าใหญ่ เวชยันตปราสาทของท้าวสักกเทวราชได้เกิดสะเก็ดหินเลื่อนลั่นหวั่นไหว ในขณะที่พระเจ้าธัมมโสมภมหาราชเสด็จเข้าไปหมายจะฟังธรรม ปันทุกัมพลศิลาได้มีอาการร้อนขึ้น ท้าวสักกเทวราชทรงดำริว่า เพราะเหตุอะไร ปันทุกัมพลศิลาอาสน์จึงได้มีอาการร้อน ทรงทอดพระเนตรไปจนทั่วในเวทดาและมนุษย์ด้วยสัทสนตรของพระองค์ ทรงเห็นพระธัมมโสมภมหาราชทรงเป็นผู้แสดงหาธรรมเสด็จเข้าไปยังป่า จึงทรงดำริว่า วันนี้เราจะปลอมตัวแปลงกายเป็นรากษส แสดงโทษในสรีระทั้งสิ้นคือชาติชราพยาธิและมรณะอันจะบ่งบอกถึงความไม่เที่ยงนี้ แล้วแสดงธรรม ให้พระเจ้าโสมภมหาราชนั้นดำรงอยู่ในราชสมบัติของพระองค์นั้นแล แล้วเนรมิตร่างเป็นรากษส เสด็จหน้าต่อพระโพธิสัตว์ แสดงพระองค์อยู่ไม่ไกล พระธัมมโสมภมหาราชครั้งได้ทอดพระเนตรเห็นรากษสนั้นแล้ว ก็ดำริอย่างนี้ว่า รากษสชื่อเห็นปานนี้น่าจะรู้ธรรม ครั้นดำริแล้วก็ประทับยืนอยู่ไม่ไกล เมื่อจะสนทนากับรากษสจึงตรัสว่า ท่านสามิบุญญเทวราช ก็เทวราชาผู้จะประทับอยู่ในป่าที่บึงนี้จะทรงรู้ธรรมหรือไม่หนอ เทวดาทูลว่า มหาราช เรารู้ธรรม พระองค์ก็ตรัสว่า ถ้าท่านรู้ธรรม จงบอกธรรมแก่เราด้วยเถิด เทวดาทูลว่า เราจะแสดงธรรมแต่พระองค์ พระองค์จักทำสักการะเช่นไรแก่พระธรรมกถึกของเรา ทรงตรัสว่า

เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านครั้งแสดงธรรมแก่เราแล้ว ภายหลังจะเคี้ยวกินเนื้อในสรีระของเราก็ได้ เทวดาทูลว่า มหาราช เราหิวแล้ว จึงไม่สามารถจะแสดงธรรมได้ ทรงตรัสว่า ถ้าหากว่าท่านจะเคี้ยวกินเนื้อเสียก่อน แล้วใครจะฟังธรรมกันเล่า รากษสนั้นก็ทูลอีกว่า เราไม่สามารถจะแสดงธรรมได้ พระราชาก็ตรัสอีกว่า ท่านรู้ว่าเราได้รับธรรม และท่านได้รับเนื้อแล้วก็จงแสดงธรรมแก่เราเถิด ที่นั่นท้าวสักกเทวราชตรัสว่า ดีละ เอาเช่นนั้นละกัน แล้วทรงเนรมิตภูเขาค้ำเป็นนิลขนาดใหญ่สูงประมาณ ๓ คาวุตในที่ไมไกล แล้วตรัสว่า มหาราช ถ้าหากว่าพระองค์จะเสด็จขึ้นไปยังยอดเขานี้ลอยพันอากาศไปแล้วตกลงมาตรงหน้าของเราได้ไซ้ เราจะแสดงธรรมในเวลาที่พระองค์ลอยอยู่ในอากาศ เมื่อเป็นเช่นนี้ การได้ธรรมของพระองค์ และการได้เนื้อของเราก็จักมี พระเจ้าธัมมโสมภมหาราชครั้งได้สดับคำของรากษสนั้นแล้วก็ดำริว่า เราเป็นบุรุษที่ประกอบด้วยอธรรมในสงสารอันหาที่สุดมิได้ เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ฆ่าหมู ฆ่าแกะ ฆ่านก เป็นโจร ผิดลูกเมียชาวบ้านก็เพื่อประโยชน์แก่อธรรมโดยแท้ โลहितของคนที่เราจับมาตัดหัว ยังมากกว่าแก้วน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔

น้ำตาของคนที่ร้องไห้เพื่อคนที่รักมีมารดาและบิดาเป็นต้นยิ่งมากกว่าแม้ว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ก็
เราจะขายสรีระนี้เพื่อประโยชน์แก่ธรรม สรีระนั้นจะมีผลมากและมีผลเป็นที่น่าพอใจ แล้วจึงตรัสว่า

ได้ซีท่านผู้นิรทุกข์ เราจะทำเช่นนั้น แล้วก็เสด็จขึ้นไปยังภูเขา ประทับยืนบนยอดเขา เกิด
ความโสมนัสว่า เราจะมอบร่างกายที่ยังมีชีวิตของเราพร้อมกับบราหฺมสมบัติของเราเพื่อประโยชน์แก่พระ
สัทธรรม แล้วก็สละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่พระสัทธรรม ด้วยพระดำรัสว่า ขอท่านจงแสดงธรรมเถิด
ลอยขึ้นไปในอากาศแล้วตรัสว่า ขอท่านจงแสดงธรรมด้วยเถิด ที่นั่น ท้าวสักกเทวราชทรงประดับ
ตกแต่งแล้วด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง ทรงสัมผัสพระเจ้าอัมมโสมนทกมหาราชที่กำลังลอยตกมาจาก
อากาศด้วยความโสมนัสที่จะได้สดับธรรมอย่างเหลือประมาณด้วยผัสสะอันเป็นทิพย์ ทรงรับด้วยพระ
อุระ นำไปยังเทวโลก ให้ประทับนั่งบนบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ทรงบูชาด้วยดอกไม้และของหอมเป็น
ต้นส เมื่อจะทรงแสดงธรรมแก่พระเจ้าอัมมโสมนทกมหาราช จึงตรัสคาถานี้ว่า

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ	มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป
เป็นธรรมดา เมื่อเกิดขึ้นแล้ว	ย่อมดับไป ความสงบแห่ง
สังขารเหล่านั้น (ความระงับสังขาร	เหล่านั้นได้ คือ พระนิพพาน
อันปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้นั่นเอง)	ชื่อว่า เป็นสุข

ท้าวสักกเทวราชครั้งทรงแสดงธรรมแก่พระเจ้าอัมมโสมนทกมหาราชด้วยอาการอย่างนี้
แล้ว ก็แสดงสมบัติในเทวโลก ทรงนำมาจากเทวโลก ให้ดำรงอยู่ในราชสมบัติของพระองค์ ทรงสั่งสอน
โดยความไม่ประมาทแล้วได้เสด็จไปยังเทวโลกตามเดิม พึงทราบภาวะที่แม้การฟังพระสัทธรรมหาได้
ยากด้วยอาการอย่างนี้ เพราะปริยัติอันตรธานไปด้วยอาการอย่างนี้ แม้ปฏิบัติและปฏิบัติอันตรธาน
ไปด้วย

อนึ่ง ในเรื่องนี้ ปรีนิพพาน มี ๓ ประการ คือ ๑. กิเลสปรีนิพพาน (ความดับไปแห่งกิเลส)
๒. ชันธปรีนิพพาน (ความดับไปแห่งชันธ) ๓. ธาตุปรีนิพพาน (ความดับไปแห่งพระธาตุ) บรรดา
ปรีนิพพานทั้ง ๓ ประการนั้น กิเลสปรีนิพพานได้มีแล้วที่โพธิบัลลังก์ (โพธิมณฑล, ฅวงตันโพธิ์) จจริงอยู่
พระผู้มีพระภาคทรงประทับอยู่บนแผ่นดินคือศีลด้วยพระบาทคือความเพียรทั้ง ๒ ที่โพธิมณฑลนั้นแล
ทรงถือขวานคือพระญาณที่จะทำให้กรรมสิ้นไปด้วยพระหัตถ์คือศรัทธา ทรงกำจัด ทำให้สิ้นสุด ถึง
ความไม่มีอีกต่อไปโดยไม่เหลือ ซึ่งกิเลสคือความกระวนกระวายความเร่าร้อนนับแสนทั้งปวง เช่น
โลภะ โทสะ โมหะ วิปริตมโนสิการ อหิริกะ อโนตตปปะ โภระ อุปนาหะ มัคคะ ปฟาสะ อิสสา
มัจฉริยะ มายา สาญญะ ถัมมะ สารัมมะ มานะ อติมานะ มทะ ปมาทะ ตัณหา อวิชชา อกุศลมูล ๓
ทุจจริต ๓ สังกิเลส ๓ มละ ๓ วิสมสัญญา ๓ วิตก ๓ ปปัญญาธรรม ๓ วิปริเยสะ ๔ อาสวะ ๔ คันถะ ๔
โอฆะ ๔ โยคะ ๔ คติ ๔ คันถะ ๔ อุปาทาน ๔ เจโตศีล ๕ วินิพันธะ ๕ นิวรรณ์ ๕ อภินันทะ ๕ วิวาทมูล
ตัณหากาย ๖ อนุสัย ๗ มิจฉัตตะ ๘ ตัณหามูลกะ ๙ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ทัณฐิ ๖๒ ตัณหาวิจิริต ๑๐๘
หรือโดยย่อ ได้แก่ กิเลส ๕ อภิสังขาร ๕ ชันธ ๕ มัจจุ ๕ เทวปุตตมาร ๕

เพราะเหตุนี้ กิเลสแม้ทั้งปวงจึงถึงความดับคือการทำลายที่โพธิมณฑลนั้นแล ฉะนั้น กิเลส
นิพพานจึงมีที่โพธิมณฑลนั่นเอง ก็ในที่นี้ คำว่า โพธิ ท่านประสงค์เอาอรหัตตมัคคญาณ จริงดังนั้น กิเลส
แม้ทั้งปวงย่อมถึงความทำลายคือความดับไปไม่เหลือ ในขณะที่แห่งอรหัตตมัคคญาณนั้นแล แห่ง
พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอริยสาวกทั้งหลาย พระพุทธเจ้าแม่เหล่านั้น มี ๓ ประเภท
ได้แก่ ๑. อุกษฤตัญญู ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน ๒. วิปจิตัญญู ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ ๓. เนยยะ ผู้ที่
พอจะแนะนำได้ สมดังที่ท่านกล่าวไว้ในชาติตตภิโสถตตกนิทานว่า

พระโพธิสัตว์ท่านกล่าวว่ามี ๓ จำพวก	คือ ๑. อุกษฤตัญญู ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน
๒. วิปจิตัญญู ผู้เข้าใจ	ต่อเมื่อขยายความ
โพธิสัตว์ ๓ จำพวกเหล่านี้ คือ	อุกษฤตัญญูโพธิสัตว์ ชื่อว่า ปัญญาธิกะ
วิปจิตัญญูโพธิสัตว์ ชื่อว่า วิริยาธิกะ	เนยยะโพธิสัตว์ ชื่อว่า สัทธาธิกะ
อุกษฤตัญญูโพธิสัตว์บำเพ็ญโพธิสมภาร	ตลอด ๔ อสงไขย ๑ แสนกับ
ได้รับการพยากรณ์มาก่อน	จึงได้บรรลุสมโพธิขั้นสูงสุด
วิปจิตัญญูโพธิสัตว์บำเพ็ญโพธิสมภาร	ตลอด ๘ อสงไขย ๑ แสนกับ
ได้รับการพยากรณ์มาก่อน	จึงได้บรรลุสมโพธิขั้นสูงสุด
ส่วนเนยยะโพธิสัตว์บำเพ็ญโพธิสมภาร	ตลอด ๑๖ อสงไขย ๑ แสนกับ
ได้รับการพยากรณ์มาก่อน	จึงได้บรรลุสมโพธิขั้นสูงสุด

ส่วนในอรรถกถาสุตตนิบาตอปทาน ท่านกล่าวไว้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนท
ความปรารถนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย โดยกำหนดอย่างต่ำย่อมเป็นไป ๔ อสงไขย ๑ แสนกับ โดย
กำหนดอย่างกลางย่อมเป็นไป ๘ อสงไขย ๑ แสนกับ โดยกำหนดอย่างสูงย่อมเป็นไป ๑๖ อสงไขย ๑
แสนกับ ก็ความแตกต่างเหล่านี้อันบัณฑิตพึงทราบ ด้วยอำนาจของพระพุทธเจ้าผู้เป็นปัญญาธิกะ (ยิ่ง
ด้วยปัญญา) ผู้เป็นสัทธาธิกะ (ยิ่งด้วยศรัทธา) และผู้เป็นวิริยาธิกะ (ยิ่งด้วยความเพียร) พึงทราบว่า ใน
บรรดาพระพุทธเจ้าเหล่านั้น พระพุทธเจ้าผู้เป็นปัญญาธิกะ ย่อมเป็นไป ๔ อสงไขย ๑ แสนกับ
พระพุทธเจ้าผู้สัทธาธิกะ ย่อมเป็นไป ๘ อสงไขย ๑ แสนกับ พระพุทธเจ้าผู้วิริยาธิกะ ย่อมเป็นไป ๑๖
อสงไขย ๑ แสนกับ พระพุทธเจ้าผู้ปัญญาธิกะแม้จะท่องเที่ยวไปในโยนิคติ วิญญานฐิติ และสัตตาวาส
ก็จะตรัสรู้ได้เร็วทีเดียว เพราะมีอชฌาศัยที่ถึงพร้อมด้วยอำนาจความเป็นผู้มากด้วยปัญญา ส่วน
พระพุทธเจ้าผู้สัทธาธิกะย่อมเชื่อแม้ในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อเพราะมีปัญญาน้อย เพราะฉะนั้นจึงตรัสรู้ได้ช้า
กว่า ส่วนพระพุทธเจ้าผู้วิริยาธิกะมีปัญญาน้อยกว่าพระพุทธเจ้าทั้งสองนั้น ย่อมเชื่อแม้สิ่งที่ไม่ควรเชื่อ
ทำแม้สิ่งที่ไม่ควรทำ จริงอยู่ พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น เมื่อพระสัพพัญญูพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่โดย
แท้ ก็ทำจิตให้เกิดขึ้นเพื่อจะล่วงภรรยาของคนอื่นแม้ที่ไม่ควรจะล่วง ประราภเพื่อจะปลงชีวิตผู้อื่น ได้
สดับแม้เสียว่า ทู-ส-น-โส ของเหล่าสัตว์นรกที่ร้องครวญครางอยู่ กลุ่มหลงจนเกินเหตุ ละเลยพระ
สัพพัญญูพุทธเจ้า ตรัสถามพราหมณ์ที่เป็นมิชฉาภิภูริแล้วให้ความทุกข์เกิดขึ้นแก่ชนทั้งปวงเพื่อ

ต้องการจะบูชาัญตามคำของพราหมณ์มีจฉาทีฏฐินั้น ก็จะกล่าวอะไรได้เล่า ในเมื่อพระพุทธเจ้ายังมีได้เสด็จอุบัติขึ้น จริงดังนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นแม้จะเป็นพระราชอาอยู่ในเมืองพาราณสีในโลกที่มีดบอดเพราะศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะอันตรธาน ทรงปรารถนาเพื่อจะปลงพระชนม์พระราชอา ๑๐๑ พระองค์พร้อมทั้งพระมหาลี เพื่อต้องการจะบูชาัญแก่เทวดาประจำต้นไทร

พระพุทธเจ้าผู้เป็นวิริยาธิกะจึงมีปัญญาน้อยกว่าพระพุทธเจ้าทั้งสองด้วยอาการอย่างนี้ เพราะเหตุนั้น การตรัสรู้จึงช้ากว่า ฉะนั้น พึงทราบแม้ภาวะที่สั้นและยาวแม้แห่งกาลเวลาด้วยอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ปัญญาธิกะ สัทธาธิกะ และวิริยาธิกะ ด้วยอาการอย่างนี้ ควรสรรเสริญปัจฉิมวัยโดยแท้ ฉะนั้น อัตโนมติของพวกเราในเรื่องนี้จึงมีเพียงเท่านี้ ก็ชั้นอธิปรินิพพานพึงทราบว่า เป็นอนันตรปัจฉัยแห่งปฏิสนธิวิญญานในภพบางแห่ง เพราะทำจรมกจิตด้วยอพยากตมหาวิปากจิตที่คล้ายกับอสังขาริกจิตที่สัมปยุตด้วยโสมนัสสญานที่มีเมตตาเป็นส่วนเบื้องต้นในจุดจิต ๑๙ ดวง ในเวลาใกล้รุ่งวันวิสาขปุณณมี ในระหว่างต้นสาละทั้งคู่ ในศาลาโนทยานของพวกเจ้ามัลละ อันเป็นทางเข้าไปยังเมืองกุสินารา เป็นสิ่งที่ไม่ถูกกรรมค้นหาและกิเลสยึดครอง เป็นการสละอุปธิทั้งปวง เป็นการเลิกละชั้นที่เป็นอุปาทินนกะ ส่วนความพิสดารพึงตรวจดูในอรรถกถาหาปรินิพพานสูตร ที่ขนิกาย มหาวรรค ส่วนพระผู้มีพระภาคผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรม เมื่อเสด็จเข้าถึงเมืองแห่งพระนิพพานก็ได้ทรงเข้าสมาบัตินับได้ ๒๔ แสนโกฏี แล้วเสด็จเข้าไปเสวยสุขที่เกิดจากสมาบัติทั้งหมด เหมือนบุคคลเมื่อไปถึงต่างประเทศก็ได้เข้าไปสวมกอดชนที่เป็นญาติทั้งหมดจุมพิตที่ศีรษะแล้วเดินทางไป ฉะนั้น

แต่ในพระบาลีท่านกล่าวไว้ว่า พระผู้มีพระภาคสทรงออกจากจตุตถฌานแล้ว ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานในลำดับถัดมา ลำดับมี ๒ ประการ คือ ๑. ลำดับแห่งฌาน ๒. ลำดับแห่งปัจจเวกขณะ ในลำดับ ๒ ประการนั้น การปรินิพพานในขณะนั้นนั่นเองของพระผู้มีพระภาคผู้ทรงออกจากฌานแล้ว หยั่งลงสู่ภวังค์ ชื่อว่าลำดับแห่งฌาน การปรินิพพานในขณะนั้นเหมือนกันของพระผู้มีพระภาคผู้ทรงออกจากฌานพิจารณาองค์ฌานแล้วหยั่งลงสู่ภวังค์อีก ชื่อว่าลำดับแห่งปัจจเวกขณะ แม้ลำดับก็มี ๒ ประการนี้เท่านั้น ก็พระผู้มีพระภาคทรงเข้าฌานแล้วออกจากฌาน ทรงพิจารณาองค์ฌานแล้วปรินิพพานด้วยภวังคจิต ที่เป็นอพยากฤต ที่เป็นทุกขสังข ในเรื่องนี้ อารมณ์ของพระผู้มีพระภาคผู้มีจิตดำริถึงการปรินิพพาน จัดเป็นกรรม เป็นกรรมนิमित เป็นคตินิमित หรือเป็นนิพพาน ฉะนั้น อาจารย์พวกอื่นจึงกล่าวไว้ว่า

ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก	ของพระมุนีผู้มีจิตตั้งมั่น ผู้คงที่
ไม่มีแล้ว พระมุนีผู้ไม่หวั่นไหว	ทรงมุ่งไฟสันติ ผู้มีพระทัยไม่หตุ
ทรงอดกลั้นเวทนาได้	ปรินิพพานเสียแล้ว
ความหลุดพ้นแห่งใจเป็นเสมือนไฟ	ที่ลุกโผลงแล้วดับไป ฉะนั้นแล

คำนั้นแห่งคานานี้ที่ประกอบไว้ว่า พระมุนีผู้ไม่หวั่นไหวทรงมุ่งไฟสันติ ปรินิพพานเสียแล้ว เพราะปรารถนาพระนิพพาน ของพระผู้มีพระภาคผู้มีพระดำริจะปรินิพพาน จึงมีนิพพานเป็นอารมณ์ ไม่

ถูกต้อง เพราะปฏิสนธิวัจน์และจติไม่เหมาะแก่อารมณ์แห่งพระนิพพาน และเพราะในปฏิฐานบาลี ท่านประสงค์เอาการคำนึงถึงการเล่นไปว่า นิพพานเป็นปัจจัยโดยเป็นอารมณ์ปัจจัยแห่งโคตรภูญาณแห่งความผ่องแผ้วแห่งมรรค นิพพานเป็นปัจจัยแห่งการคำนึงถึงผล เพราะเหตุนี้ ในที่นี้พึงทำการประกอบความว่า พระมุนีผู้ไม่หวั่นไหวในผลสมบัติ นับว่าไม่หวั่นไหว ปราศจากตัณหา มุ่งใฝ่สันติ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ ปรินิพพานเสียแล้วล่วงเลยมาได้ประมาณ ๘๐ ปี แต่อาจารย์บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า กรรมนิमितและคตินิमितย่อมไม่ถึงภาวะเป็นอารมณ์แห่งจติจิตของพระอรหันต์ เพราะท่านกล่าวไว้ว่า ธรรมคือนามและรูปเป็นต้นนั่นเองตามที่ปรากฏแก่พระชีนาสพที่ยังไม่อุบัติขึ้นในภพบางแห่ง ย่อมถึงภาวะเป็นอารมณ์แห่งจติปริโยสาน หาใช้กรรมและกรรมนิमितเป็นต้นไม่ ฉะนั้น คำเมื่อนั้นจึงไม่ถูกต้องเลย การอธิบายในเรื่องนี้เพียงเท่านี้ ส่วนจติปริโยสานที่เป็นธรรมคือนามและรูปเป็นต้นนั่นเองที่ปรากฏโดยประการใด ๆ ก็ตาม ย่อมถึงภาวะเป็นอารมณ์แห่งอาวัชชนจิตและชวนจิต เพราะจะไม่มีเกิดการเกิดในภพอีกต่อไป

เพราะเหตุไร กรรม กรรมนิमित และคตินิमितที่มีอยู่จึงไม่ถึงภาวะเป็นอารมณ์ เพราะอดีตอารมณ์นั่นเองที่ปฏิสนธิจิตถือเอาแล้วจึงจะถึงภาวะเป็นอารมณ์แห่งจติจิต ในคำว่า นามรูปาทิกเมว นี้ คำว่า นาม ได้แก่ จิต เจตสิก และนิพพาน ท่านสงเคราะห์รูป ๑๘ อย่าง ว่า รูป นามและรูป ชื่อว่านามรูป ได้แก่ นามรูป และธรรมเหล่านั้น นามและรูปเหล่านั้นเป็นเบื้องต้นแห่งธรรมเหล่าใด ธรรมเหล่านั้น จึงชื่อว่าธรรมคือนามและรูปเป็นต้น ธรรมคือนามและรูปเป็นต้นนั่นเอง ชื่อว่านามรูปธัมมาทิกะ ด้วย อาทิ ศัพท์ ท่านสงเคราะห์บัญญัติ ๖ ประการ แม้พระนิพพานจะพึงเป็นภาวะแห่งอารมณ์แม้แห่งกริยชวนจิตในเวลาทีพระอรหันต์ใกล้จะปรินิพพานก็ได้ ฉะนั้น พึงใคร่ครวญแล้วถือเอาเถิด พึงเห็นว่า กิอารมณอันปฏิสนธิจิตที่เคลื่อนจากดุสิตบุรีแล้วมาอยู่ในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายานั้นเอง จัดว่าเป็นอารมณ์ของพระผู้มีพระภาคผู้ดำริถึงการปรินิพพาน อนึ่ง อารมณนั้นแลเป็นเพียงคตินิमितเท่านั้น หาใช้กรรมและกรรมนิमितไม่ เพียงคตินิमितเท่านั้นก็ใช้ได้ โดยข้อยุติก็ดี โดยแหล่งสำหรับอ้างอิงก็ดี จริงดังนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเป็นเสตเกตเหตุเพชุตระอยู่ในดุสิตบุรีนั่นเอง ประมาณสี่พันปีทิพย์ โดยการนับอย่างมนุษย์ก็เป็นห้าสิบล้านปีโกฏิ ทรงดำรงอยู่หกล้านปี ทรงเห็นบุญนิमितในที่สุด ถูกพรหมที่เป็นอรหันต์ในชั้นสุทธवासและเหล่าเทพผู้วิเศษที่อาศัยอยู่ในหมื่นจักรวาล ทูลอ้อนวอนว่า

ข้าแต่ท่านมหาวิรเทพ ได้เวลาแล้ว	ที่พระองค์จะเสด็จข้ามพันทวยเทพ
และพรหม เสด็จอุบัติ	ในพระครรภ์มารดา ตรัสรู้อมตบท

ทรงตรวจดูมหาวิโลกนะ ๕ อย่างเหล่านี้ คือ กาล เทศ ทิป กุล มาตา หรือ เวลา (ถูกหรือผิด) ทวีป ประเทศ ครอบครวั (หรือตระกูล) และมารดา (ในอนาคต) ของตน แล้วทรงจติจากดุสิตบุรีถือปฏิสนธิด้วยมหาวิปากจิตที่คล้ายกับอสังขาริกกุศลจิตที่สัมปยุตด้วยโสมนัสญาณที่มีเมตตาเป็นส่วนเบื้องต้นในปฏิสนธิจิต ๑๙ ดวง พร้อมอาสาฬหะกัณฑ์ในคืนวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ มหา

วิโลกนะ ๕ อย่างเหล่านี้ คือ เวลา ทวีป ประเทศ ครอบครัว และมารดาที่พระองค์ทรงตรวจดูในส่วนเบื้องต้นจากมรณาสันนิษฐานวิธีที่มีมหาวิโลกนะนั้นเป็นอารมณ์ ย่อมถึงภาวะเป็นอารมณ์แห่งปฏิสนธิจิต โดยภาวะเป็นอารมณ์แห่งคตินิมิต เพราะเป็นไปเป็นส่วนมากด้วยอำนาจน้อมไป โน้มไป โอนไป เอียงไปในปฏิสนธิจิตนั้น เพราะเหตุที่นั่นนั่นเอง ท่านจึงกล่าวไว้ในอภิธัมมัตถกวิภาวินี มื่ออภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้นว่า อนึ่ง กรรมที่ก่อให้เกิดการปฏิสนธิในภพอื่น ที่มาปรากฏต่อหน้าในเวลาใกล้ตายตามสมควร ด้วยเหตุ ๔ อย่างนั้นก็ดี กรรมนิมิตที่มีรูปารมณ์เป็นต้นที่ตนเคยพบเห็นมาก่อน และที่เป็นเครื่องมือในการใช้ทำกรรมนั้น ๆ ก็ดี คตินิมิตที่ตนจะพึงเข้าถึงและที่ตนจะได้รับ ในภพที่จะบังเกิดต่อไปก็ดี ย่อมมาปรากฏทางทวารใดทวารหนึ่งในบรรดาทวารทั้ง ๖ ด้วยแรงกรรมแก่สัตว์ทั้งหลายที่กำลังจะตาย ลำดับต่อจากนั้น โดยส่วนมาก กระแสจิตจะรับอารมณ์ที่มาปรากฏโดยประการอย่างนั้น ทั้งที่บริสุทธิ์และเศร้าหมองตามสมควรแก่กรรมที่จะผลัดผล แล้วเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เหมือนน้อมเข้าไปสู่อารมณ์ตามที่ปรากฏนั้นตามสมควรแก่ภพ ที่ตนจะไปบังเกิด อีกอย่างหนึ่ง กรรมที่จะให้ไปถือปฏิสนธิในนั้นเองย่อมมาสู่ทวาร ด้วยอำนาจของการทำให้บังเกิดขึ้นมาใหม่ ในเวลาสิ้นสุดแห่งวิภิจิต หรือในเวลาสิ้นสุดแห่งภวังค์ของบุคคลผู้ใกล้จะตายนั้น จิตจิตเป็นจิตดวงสุดท้ายของปัจจุบันภพ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปด้วยอำนาจของการจติเมื่อจิตนั้นสิ้นสุดดับลงแล้ว ต่อจากจิตจิตนั้น จิตที่เรียกว่าปฏิสนธิจิต จะรับอารมณ์ตามที่มรณาสันนิษฐานวิธีรับไว้แล้ว ทั้งที่ยังมีหทัยวัตถุ หรือที่ไม่มีหทัยวัตถุ อันกุศลกรรมและอกุศลกรรมปรุงแต่ง ซึ่งแวดล้อมด้วยอวิชชาขุสสัย อันมีต้นหนาสุขเป็นรากเหง้า ก่อให้เกิดขึ้นได้ตามสมควร ยังมีสัมปยุตตธรรมเข้าร่วมเป็นประธานโดยความเป็นที่ตั้งแห่งสัมปยุตตธรรมที่เกิดพร้อมกัน เมื่อเกิดขึ้นย่อมดำรงอยู่ในภพต่อไปด้วยอำนาจการสืบต่อกับภพอื่น ในเรื่องนั้นท่านแสดงคตินิมิตที่ปรากฏด้วยกำลังแห่งกรรมนี้ว่า ลำดับต่อจากนั้น โดยส่วนมาก กระแสจิตจะรับอารมณ์ที่มาปรากฏโดยประการอย่างนั้น ทั้งที่บริสุทธิ์และเศร้าหมองตามสมควรแก่กรรมที่จะผลัดผลแล้วเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เหมือนน้อมเข้าไปสู่อารมณ์ตามที่ปรากฏนั้นตามสมควรแก่ภพ ที่ตนจะไปบังเกิด (ตตฺถโณตฺว จิตฺตสนฺตานมภินฺทํ ปวตฺตติ พาหุสเสน) ว่าเกิดขึ้น ๗ วันบ้าง เกินกว่า ๗ วันบ้าง ด้วยอำนาจ ๑ หรือ ๒ สัปดาห์ ก่อนกว่ามรณาสันนิษฐานวิธี จริงดังนั้น คตินิมิตทั้งที่บริสุทธิ์และเศร้าหมองตามสมควรแก่กรรมที่จะผลัดผลจะดำรงอยู่นาน ดุจคนสังหารโจรชื่ออริยกาลติสสะ เป็นต้น จริงดังนั้นอุบาสกชื่อว่าอริยกาลติสสะ ทำบุญกรรมมีทานเป็นต้นตลอดชีพพร้อมกับนางสุมนาภรรยาของตนในเกาะสีหฬ พวกเทวดานำรตมาจากเทวโลกทั้ง ๖ มามอบให้อริยกาลติสสุบาสกที่นอนอยู่บนเตียงเป็นที่ตายในเวลาใกล้จะหมดอายุขัย แล้วพากันสรรเสริญเทวโลกของตน ๆ

อุบาสกฟังถ้อยคำของเหล่าเทวดาแล้วก็วางรถที่เทวดานำมาจากดุสิตบุรี แล้วกล่าวกะรถที่เหลือว่า พวกท่านจงรับเอาไปเถิด ส่วนนางสุมนาได้ยินถ้อยคำสามีของตนก็พูดว่า ติสสะ ในเวลาใกล้จะตาย ท่านก็ยังจะพูดเรื่อยเปื่อยอีกหรือ ติสสะได้ยินถ้อยคำของภรรยาตนจึงพูดว่า เรามิได้พูดพล่ามเรื่อยเปื่อย เทวดาทั้งหลายนำรถ ๖ คันมาจากเทวโลก เราพูดกะเหล่าเทวดาเหล่านั้น เมื่อนางสุมนาพูด

ว่า เราไม่เห็นเลย อยู่ไหนกัน ดิสสะจึงให้นำพวงดอกไม้มาแล้วให้โยนไปในอากาศ นางสุนนานั้นเห็นพวงดอกไม้ที่ห้อยอยู่ที่หัวรถก็เข้าห้องไปนอนบนที่นอน ปิดกั้นนาสิกวาด เคลื่อนแล้ว ไปเกิดในดุสิตบุรี นางส่งข่าวไปหาสามีตนว่า ก็ดิฉันมาก่อนแล้ว เพราะเหตุไรท่านจึงมิวักเข้าอยู่ได้ ขนแม่ทั้งสองยืนบรรลแล้วได้เดินทางไปยังดุสิตบุรี ด้วยว่าในเพราะเรื่องนี้ คตินิมิตที่ปรากฏแก่สามีก็ปรากฏแก่ภรรยา นางจึงบังเกิดในดุสิตบุรีก่อนกว่าสามีแล้วส่งข่าวไปบอกสามี เพราะเหตุนั้นพึงทราบว่ คตินิมิตของอริยกาลดิสสะ ปรากฏอยู่นานกว่า จริงอยู่ คตินิมิตปรากฏนานในเทวโลก แต่ในดุสิตบุรีปรากฏเพียงครู่เดียวเท่านั้น คตินิมิตที่บริสุทธิ์ตามสมควรแก่กรรมที่จะผลัดผลจึงเป็นไปตลอดกาลนานด้วยอาการอย่างนี้ โดยนัยนี้พึงทราบเรื่องพระเจ้าอุกฤษฏคามณีภัยและอุบาสกผู้ตั้งอยู่ในธรรมเป็นต้น

อนึ่ง ชายคือไพณรเป็นต้นที่สมควรแก่กรรมที่จะผลัดผลจะปรากฏแก่คนที่ฆ่าโจรตลอดสี่ปาด้า ได้ยินว่าโจรประมาณห้าร้อยคนในเมืองสาวัตถีทำการโจรกรรมอยู่นอกเมือง ต่อมาวันหนึ่งชายชวชนบตได้แทรกซึมอยู่ภายในโจรเหล่านั้นร่วมทำโจรกรรมด้วย คราวนั้นทหารก็ได้จับโจรเหล่านั้นได้ทั้งหมด พระราชาทอดพระเนตรเห็นโจรเหล่านั้นแล้วตรัสว่า ในพวกท่าน เราจะให้ชีวิตแก่ผู้ที่สามารถสังหารโจรเหล่านี้ทั้งหมดได้ โจรห้าร้อยคนเกี่ยวเนื่องผูกพันเป็นสหายกันและกัน ฉะนั้นจึงไม่ปรารถนาจะฆ่ากันเอง แต่มนุษย์ชวชนบทกราบทูลว่า ข้าพระองค์จะฆ่าเอง แล้วก็ได้ฆ่าโจรทั้งหมด พระราชาทรงยินดีต่อมนุษย์ชวชนบทนั้น จึงได้พระราชทานงานสังหารโจร เขาได้ทำการประหารโจรอยู่ ๒๕ ปี

พระราชาตรัสแก่เขาว่า ท่านแก่แล้ว จึงได้พระราชทานงานสังหารโจรแก่ผู้อื่น เขาเมื่อถูกปลดออกจากงานสังหารโจร จึงเรียนวิชานาสิกวาดในสำนักของอาจารย์ท่านใดท่านหนึ่ง ปล่อยวิชานาสิกวาดใส่พวกโจรที่ควรถูกตัดมือเท้าหูและจมูกเป็นต้น พวกโจรที่ควรฆ่าให้ตายโดยการทำลายฐานนมที่หน้าอก แล้วได้มันต์สำหรับสังหารคน เขากราบทูลกะพระราชา เมื่อทำงานคือการสังหารโจรด้วยนาสิกวาด ก็ผ่านไป ๓๐ ปี ภายหลังเขากลายเป็นคนแก่ นอนบนเตียงเป็นที่ตาย ด้วยคิดว่า อีก ๗ วันจะตาย ในเวลาใกล้ตาย ได้มีเวทนาอย่างใหญ่หลวง เขาร้องเสียงดังได้รับทุกขเวทนา เหมือนเกิดในมหานรก พวกมนุษย์ตกใจกลัวเพราะเสียงของเขา จึงพากันทิ้งบ้านเรือนทั้งสองฝั่งแล้วหนีไป ในเวลาที่เขาจะตาย พระสารีบุตรเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพยจักขุ เห็นว่าเขาตายแล้วจะไปเกิดในมหานรก อาศัยความอนุเคราะห์แก่เขาจึงได้ปรากฏที่ประตูเรือน เขาโกรธแล้วจึงปล่อยนาสิกวาดออกไป แม้พยายามจะปล่อยออกไปถึง ๓ ครั้งก็ไม่สามารถจะปล่อยได้ เห็นพระเถระที่รุ่งโรจน์เป็นพิเศษ จึงทำจิตให้เลื่อมใสแล้วให้ถวายข้าวปายาสแก่พระเถระ พระเถระเจริญชยมงคลแล้วก็ได้กลับไป คนสังหารโจรระลึกถึงท่านที่เคยถวายแก่พระเถระ เคลื่อนแล้วบังเกิดในสวรรค์ ชายแห่งนรกเป็นต้นก็อันตรธานไป ๆ คนสังหารโจรนั้น จักได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าแม้ในอนาคต แม้คตินิมิตที่เศร้าย่อมองสมควรแก่กรรมที่จะผลัดผลก็จะปรากฏอยู่ได้ ๗ วันเป็นอย่างยิ่ง ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง สำหรับผู้ที่ปรารถนาที่พึงตรวจดูในสหัสสวัตถุสภาควรรค ก็คตินิมิต ๕ อย่างเหล่านี้ของพระผู้มีพระภาค ย่อมปรากฏเป็นเวลานานด้วยอำนาจเวลา ทวีป ประเทศ ครอบครวั และมารดา ด้วยความเร็วแห่งกุศลกรรมที่สัมปยุตด้วยโสมนัสญาณอันมีเมตตาที่บริสุทธิ์เป็นเบื้องต้น คำว่า จิรกาล ได้แก่ ประมาณ ๗ วันในโลกมนุษย์ แต่เป็นเพียงครู่เดียวในดุสิตบุรี ปุพพนิมิต ๕ ประการ ย่อมปรากฏแก่เหล่าเทวดา ชั่วระยะเวลาเพียง ๗ วันในโลกมนุษย์ แม้อย่างนั้น ปุพพนิมิตนั้นแลจะปรากฏเฉพาะแก่เหล่าเทวดาที่มีบุญเท่านั้น หาได้ปรากฏแก่ผู้มีบุญทั้งหมดในโลกมนุษย์ดังเช่นพระราชและมหาอำมาตย์ของพระราชเป็นต้นไม่ เทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่เห็นปุพพนิมิตนั้นแล้วก็นำไปยังสวนนันทวัน แล้วอ้อนวอนด้วยคำว่า กาโล เทว เป็นต้น มหาสัตว์เหลียวดูมหาวิโลกนะ ๕ อย่าง คือ เวลา ทวีป ประเทศ ครอบครวัและมารดา ในพระราชอุทยานนันทวันนั้นนั่นเอง จุตไปแล้ว ทำมหาวิโลกนะนั้นให้เป็นอารมณ์แล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์พระนางมหายา ฉะนั้น พึงถึงข้อยุติเพียงเท่านี้

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า กาล ได้แก่ ทรงตรวจดูกาล ด้วยดำริว่า เราจักเป็นพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ในปีที ๒๙ ในโลกมนุษย์ คำว่า ทวีป ได้แก่ ทรงตรวจดูทวีป ด้วยดำริว่า เราจักมีอยู่ในชมพูทวีปเท่านั้น ไม่ใช่ในทวีปอื่น คำว่า เทส ได้แก่ ทรงตรวจดูประเทศหรือสถานที่ ด้วยดำริว่า เฉพาะในมัชฌิมประเทศเท่านั้น การตรัสรู้นั้นแลจักมีเฉพาะที่มหาโพธิบัลลังก์เท่านั้น หาใช่ในสถานที่อื่นไม่ คำว่า กุล ได้แก่ ทรงตรวจดูตระกูล ด้วยดำริว่า ๒ ตระกูล คือ ตระกูลกษัตริย์ และตระกูลพราหมณ์ ใน ๒ ตระกูลนั้น เมื่อใด ตระกูลกษัตริย์ได้รับการยกย่องว่า ยอดเยี่ยมที่สุดในโลก เพราะภาวะที่ดีหรือวิเศษที่สุดโลก เมื่อนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นในตระกูลกษัตริย์นั้นแล แต่เมื่อใด ตระกูลพราหมณ์ได้รับการยกย่องว่า ยอดเยี่ยมที่สุดในโลก เมื่อนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นในตระกูลพราหมณ์นั้นแล ก็บัดนี้ตระกูลกษัตริย์ได้รับการยกย่องว่า ยอดเยี่ยมที่สุด เจ้าศากยะทั้งหลายแม้ในตระกูลกษัตริย์ ก็สูงสุดในโลก เพราะเหตุนี้ เราจักมีในตระกูลศากยะนั้นแล เพราะเป็นตระกูลกษัตริย์ที่ไม่มีการเจือปน คำว่า มาตร ได้แก่ ทรงตรวจดูแม้พระมารดา ด้วยดำริว่า พระมารดาของเราจักดำรงอยู่ได้ ๑๐ เดือน และ ๗ วัน ในระหว่างนี้ พระมารดาของเราจักไม่มีโรค อนึ่ง พระมารดาของพระโพธิสัตว์ดำรงอยู่แล้วในปัจจุบันนี้ พึงทราบแม้โดยยุดิ แม้โดยที่มาว่า

นิมิตที่ปฏิสนธิจิตถือเอาตนเอง	เป็นอารมณ์แห่งนิพพานจิต
ของพระผู้มีพระภาค	ด้วยประการฉะนี้
การปรินิพพานของพระสัพพัญญูชินเจ้า	เป็นอารมณ์ เป็นความงดงาม
แห่งจิต เป็นคตินิมิตที่พึงรู้กันได้	เพราะไม่ผิดไปจากพระคัมภีร์

แม้ธาตุปรินิพพาน (ความดับไปแห่งพระธาตุ) จักมีที่โพธิบัลลังก์นั้นแล สมดังที่ท่านกล่าวไว้ในอุปปิณณาสกัว่า ธาตุปรินิพพานจักมีในอนาคต ได้ยืนยันว่า ในเวลาที่พระศาสนาเสื่อมลง พระธาตุทั้งหลายจักประชุมกันที่เกาะตัมพปณณทวิปน์แล้วไปยังมหาเจดีย์ ออกจากมหาเจดีย์แล้วจักไปยังราชายตนเจดีย์ในนาททวีป ออกจากราชายตนเจดีย์นั้นแล้วจักไปยังมหาโพธิบัลลังก์ พระธาตุทั้งหลายจัก

ออกจากภพของนาคบ้าง จากเทวโลกบ้าง จากพรหมโลกบ้างแล้วไปยังมหาโพธิบัลลังก์โดยแท้ พระธาตุแม้มีขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจึกไม่เสื่อมไปในระหว่าง ๆ พระธาตุทั้งหมดจะเป็นกองอยู่ที่มหาโพธิบัลลังก์ เป็นพระธาตุที่มีความหนาที่บวมกัน เหมือนกองทองคำ จักเปล่งรัศมี ๖ สีออกมา รัศมี ๖ นั้นจักแผ่ไปถึง ๑ หมื่นโลกธาตุ แต่นั้น เทวดาทั้งหลายใน ๑ หมื่นจักรวาลจักประชุมกันทำความกรุณาอย่างยิ่งใหญ่กว่าวันที่พระทศพลปรินิพพานแล้วว่า วันนี้พระศาสนาจะปรินิพพาน วันนี้พระศาสนาจะเสื่อมถอย นี่เป็นการเห็นครั้งสุดท้ายในบัดนี้ของเราทั้งหลาย เว้นพระอนาคามีและพระชีนาสพ ขนที่เหลือจักไม่สามารถดำรงอยู่โดยภาวะของตน เตโชธาตุตั้งขึ้นในธาตุทั้งหลายแล้วจักพุ่งขึ้นจนถึงพรหมโลก เมื่อธาตุแม้ขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจึกมีอยู่ ก็จักมีเปลวไฟเปลวหนึ่งเท่านั้น เมื่อธาตุทั้งหลายถึงความสิ้นไป เปลวไฟก็จักมอดไป เมื่อธาตุทั้งหลายแสดงอาการปรากฏอย่างนี้แล้ว อันตรธานไป พระศาสนาชื่อว่า อันตรธานไปแล้ว พระศาสนาชื่อว่า เป็นของอัศจรรย์ トラบเท่าที่ยังไม่ อันตรธานไปอย่างนั้น เป็นไปไม่ได้ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงทรงอุบัติขึ้นพร้อมกันอย่างนั้น ไม่พึงทราบว่ พระธาตุทั้งหลายยังมีหลังพุทธกาล トラบเท่าที่พระธาตุขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดตั้งแต่ปรินิพพานกาลยังมีอยู่ ด้วยว่า เมื่อพระธาตุทั้งหลายยังอยู่ พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ยังมีอยู่โดยแท้ เพราะฉะนั้น ในระหว่างนี้จึงห้ามการเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าองค์อื่น เพราะเหตุนี้มันนั่นแล พวกเราจึงกล่าวไว้ว่า

พระธาตุทั้งหลายยังอยู่ภายหลังจาก	ปรินิพพานกาล
เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	ยังไม่เสด็จปรินิพพาน จึงห้าม
การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้าองค์อื่น	เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
แม้ยังทรงพระชนม์อยู่ หรือ	เมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว
ผู้ใดทำการบูชาอย่างสม่าเสมอ	ผู้นั้นก็จะได้รับผลอย่างสม่าเสมอ

ปริจเฉทที่ ๓ ชื่อนิพพานกัณฑ์ ในอัมมวัณณนา ในการทำสมาธิให้บริสุทธิ์ ที่พระศาครพุทธิเถระรจนาวัวอย่างดี จบแล้วด้วยประการฉะนี้

๓.๒.๔ คัมภีร์สมาวิโสณินที่แปลเป็นภาษาไทยในสมสีกัณฑ์

๔. สมสีกัณฑ์

บัดนี้ ถึงลำดับการพรรณนาบทว่า และพระสงฆ์หาได้ยากในโลก บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สงโฆ ได้แก่ พระสงฆ์ ๒ ประเภท คือ ๑. ปรมัตถสงฆ์ ๒. สมมุติสงฆ์ ในสงฆ์ ๒ อย่างนั้น ปรมัตถสงฆ์ มี ๔ คือ ๑. คู่บุรุษ ๔ คู่ ๒. บุรุษบุคคล ๘ จำพวก ๓. บุคคล ๔๐ จำพวก ๔. บุรุษบุคคล ๑๐๘ จำพวก บรรดาบุคคลเหล่านั้น เมื่อว่าโดยสังเขป คู่บุรุษมี ๔ คู่ ได้แก่ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล เป็น ๑ คู่ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค ผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล เป็น ๑ คู่ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค ผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล เป็น ๑ คู่ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค ผู้ตั้งอยู่

ในอรรถเหตุผล เป็น ๑ คู่ บุรุษบุคคลมี ๘ ได้แก่ ผู้ตั้งอยู่ในอรรถธรรม ๔ ผู้ตั้งอยู่ในอรรถเหตุผล ๔ คำว่า บุคคลแม้ ๔๐ จำพวก ได้แก่ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสตาปัตติมรรค ๕ จำพวก ด้วยอำนาจแห่งบุคคลผู้ได้ปฐมฌานเป็นต้น บุคคลผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรรถธรรม ๕ อย่างนั้น อีกอย่างละ ๕ จำพวก จึงรวมเป็นผู้ตั้งอยู่ในมรรค ๒๐ จำพวก แม้บุคคลผู้ตั้งอยู่ในผลก็อย่างนั้น อีกอย่างละ ๕ จำพวก ด้วยอำนาจบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสตาปัตติผลเป็นต้น จึงรวมเป็นผู้ตั้งอยู่ในผล ๒๐ จำพวก ก็ในเรื่องนี้ จะพึงมีบุคคลผู้ตั้งอยู่ในมรรค ๒๐ จำพวก ได้อย่างไร เพราะมรรคอยู่ในขณะจิตเดียวกัน

จะกล่าวดังต่อไปนี้ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในมรรคแม้ทั้ง ๔ จำพวกเมื่อได้ไฉนว่าปฐมฌานิกบุคคลเป็นต้นโดยภาวะที่องค์มีวิตกที่เป็นเช่นเดียวกับฌานนั้น ๆ ปรากฏ ด้วยอำนาจฌานอย่างใดอย่างหนึ่งแม้ในฌานที่เป็นบาท ฌานที่พิจารณาแล้ว และบุคคลชฌาศัย จะแบ่งออกเป็นกลุ่มละ ๕ แยก ๆ กันไป เพราะฉะนั้น บุคคลผู้ตั้งอยู่ในมรรคจึงมี ๒๐ จำพวก ในบรรดาบุคคล ๒๐ จำพวกเหล่านั้น วิปัสสนาที่เป็นวุฏฐานคามินีเป็นไปแล้วแก่บุคคลที่เข้าฌานใด ๆ ในบรรดาปฐมฌานเป็นต้นออกจากฌานนั้นแล้วพิจารณาสังขารทั้งหลาย ฌานนั้นชื่อว่าปาทกฌาน เพราะเป็นปทัฏฐฐานแห่งวุฏฐานคามินีวิปัสสนา วุฏฐานคามินีวิปัสสนานั้นเป็นไปแก่บุคคลผู้พิจารณาฌานใด ๆ ฌานนั้นชื่อว่าสัมมสิตฌาน อัชฌาศัยที่เกิดขึ้นแก่พระโยคาวจรอย่างนี้ว่า โอนอ มรรคที่เป็นเช่นเดียวกับปฐมฌานของเรามีองค์ ๕ อีกอย่างหนึ่ง มรรคต่างโดยมรรคมีองค์ ๔ เป็นต้นที่เป็นเช่นเดียวกับฌานอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาทุติยฌานเป็นต้นจะพึงมี ชื่อว่าบุคคลชฌาศัย มรรคเป็นสิ่งที่บุคคลใดที่พิจารณาฌานอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาปฐมฌานเป็นต้น ออกจากฌานนั้นแล้วพิจารณาสังขารทั้งหลาย ให้เกิดขึ้นแล้ว มรรคนั้นของบุคคลนั้น ก็เป็นเช่นเดียวกับปาทกฌานนั้น ๆ มีปฐมฌานเป็นต้นก็ถ้าไม่มีฌานบางอย่างที่เป็นบาทแห่งวิปัสสนาไซ้

มรรคก็จะเป็นสิ่งที่บุคคลผู้พิจารณาฌานอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาปฐมฌานเป็นต้นให้เกิดขึ้นแล้วอย่างเดียว มรรคนั้นของบุคคลนั้นก็เช่นเดียวกับสัมมสิตฌาน ก็เมื่อใดมรรคเป็นสิ่งที่บุคคลที่เข้าฌานอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วพิจารณาฌานอื่นจากฌานนั้นให้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อนั้นมรรคก็จะเช่นเดียวกับฌานอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาฌาน ๒ อย่าง ด้วยอำนาจอัชฌาศัยบุคคล บุคคลผู้ตั้งอยู่ในมรรคจึงมี ๒๐ จำพวกด้วยอำนาจความแตกต่างแห่งบุคคล เพราะเป็นไปแก่ปุถุชนที่เป็นสมถยานิก หรือแก่ผู้ที่ประกอบด้วยมรรคเช่นเดียวกับฌานอย่างใดอย่างหนึ่งบรรดาปฐมฌานเป็นต้น ด้วยอำนาจปาทกฌาน สัมมสิตฌาน และบุคคลชฌาศัย แม้บุคคลผู้ตั้งอยู่ในผลก็มี ๒๐ จำพวกเหมือนกัน ฉะนั้น จึงมีพระอริยบุคคล ๔๐ จำพวก ยังมีอย่างอื่นอีก ก็ถ้าอัชฌาศัยเช่นนั้นไม่มีแก่บุคคลไซ้ มรรคที่บุคคลผู้ออกจากฌานชั้นต่ำ ๆ ด้วยอำนาจอนุโลมแล้วพิจารณาฌานธรรมชั้นสูง ๆ ให้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะเป็นเช่นเดียวกับฌานที่พิจารณาเพราะไม่เพ่งถึงฌานที่เป็นบาท มรรคที่บุคคลผู้ออกจากฌานชั้นสูง ๆ ด้วยอำนาจปฏิโลม แล้วพิจารณาฌานธรรมชั้นต่ำ ๆ ให้เกิดขึ้นแล้ว ก็เป็น

เช่นเดียวกับฆานที่เป็นบาทเพราะไม่เพ่งถึงฆานที่พิจารณาแล้ว เพราะว่าฆานชั้นสูง ๆ มีกำลังมากกว่าฆานชั้นต่ำ ๆ

คำว่า บุรุษบุคคลแม่ ๑๐๘ จำพวก ความว่า ในบรรดาบุคคลเหล่านั้น พระโสดาบันมี ๓ จำพวก คือ ๑. พระเอกพีชีโสดาบัน เป็นผู้มีการเกิดครั้งเดียว ๒. พระโกลังโกลโสดาบัน เป็นผู้ไปจากตระกูลสู่ตระกูล ๓. พระสตัดกขัตตปุรมโสดาบัน เป็นผู้มาอย่างมาก ๗ ครั้ง พระสกทาคามีผู้บรรลุผลในกามภพ รูปภพ และอรุภพ ก็มี ๓ จำพวก ฉะนั้น บุคคลเหล่านั้นแม่ทั้งหมดจึงมี ๒๐ จำพวก ด้วยอำนาจปฏิปทา ๔ คือ ๑. ทุกขาปฏิปทา ทนธาภิญญา ๒. ทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ๓. สุขาปฏิปทา ทนธาภิญญา ๔. สุขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา พระอนาคามี ๒๔ จำพวก คือ พระอนาคามีในชั้นอวิหาภูมิ ๕ จำพวก คือ ๑. อันตราปรินิพพายี ๒. อุพหัจจปรินิพพายี ๓. สสังขารปรินิพพายี ๔. อสังขารปรินิพพายี และ ๕. อุทังโสโตกนิภุคคามี ในอตปภาภูมิ สุทสสาภูมิ สุทสสิภูมิ ก็เหมือนกัน (คือมีภูมิละ ๕ จำพวก) แต่ในอนิภุคคามี มี ๔ จำพวก เว้นอุทังโสโต พระอรหันต์มี ๒ จำพวก คือ (๑) สุกขวิปัสสกะ (๒) สมถยานิกะ และท่านผู้ตั้งอยู่ในมรรค ๔ จำพวก (รวมเป็น ๕๔ จำพวก) พระอริยบุคคลทั้ง ๕๔ จำพวกเหล่านั้น แม่ทั้งหมด เอา ๒ คุณ ด้วยอำนาจแห่งสัทธาธุระ และปัญญาธุระ จึงรวมเป็นพระอริยบุคคล ๑๐๘ จำพวก บาทคาถาว่า จตตารี เอตานิ ยุกานิ โหนติ ความว่า พระอริยบุคคลเหล่านั้น แม่ทั้งหมด ซึ่งท่านแสดงไว้ว่า ๘ จำพวก หรือ ๑๐๘ จำพวก โดยพิศดาร แต่โดยสังเขปมี ๔ คู่ คือ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค และตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล คู่ ๑ จนถึงบุคคลผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรคและตั้งอยู่ในอรหัตตผล คู่ ๑ เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล ท่านจึงกล่าวไว้ในรัตนปริตรว่า บุคคลผู้ประเสริฐ ๑๐๘ จำพวก บุคคลเหล่านี้มี ๔ คู่ ฉะนั้น ประเภทนี้จึงได้ด้วยอำนาจปะปนกัน ในบุคคลผู้ตั้งอยู่ในมรรคและผู้ตั้งอยู่ในผล ส่วนประเภทแห่งฆานิกวิปัสสกะได้ในผู้ตั้งอยู่ในผลเท่านั้น ไม่ได้ในผู้ตั้งอยู่ในมรรค เพราะมรรคอยู่ในขณะจิตเดียวกัน

ในบรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรคมี ๒ จำพวก คือ ฆานิกบุคคล และสุกขวิปัสสกบุคคล ใน ๒ จำพวกนั้น ฆานิกบุคคลที่บรรลุพระอรหัตในภพนั้นแล้วก็ปรินิพพาน ที่ยังไม่บรรลุ ก็อยู่ในพรหมโลก บุคคลนั้นชื่อว่าฆานิกบุคคล แต่ในมูลฎีกาท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อมีความปรารถนา ปุณฺชนเป็นต้นย่อมบังเกิดในภูมิใดภูมิหนึ่งยกเว้นสุทธาวาสที่เป็นภูมิของฆานตามที่ได้แล้ว แม้ในกามภพก็อย่างนั้นท่านมิได้ห้ามภาวะที่จะบังเกิดขึ้นเพราะกำลังแห่งกามาวจรกรรม เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย จริงอยู่ เจโตปณิธิของภิกษุผู้มีศีลย่อมสำเร็จได้ เพราะบริสุทธิ์ ส่วนพระอนาคามีทั้งหลายย่อมไม่ให้ความปรารถนาเกิดขึ้นในกามภพ เพราะละกามราคะได้แล้วทั้งหมด ฉะนั้น จึงบังเกิดในภูมิใดภูมิหนึ่งซึ่งเป็นภูมิแห่งฆานตามที่ได้แล้วยกเว้นกามโลก จริงตั้งนั้น จึงรู้กันได้ว่า แม้เมื่อพระโสดาบันและพระสกทาคามียังมีความปรารถนา ภาวะที่จะบังเกิดขึ้นนกกามภพด้วยกำลังแห่งกามาวจรกรรม ก็ได้ห้ามไว้เลย เพราะพระอนาคามีนั่นเองละความปรารถนาในกามภพได้แล้ว

เพราะเหตุนี้ เห็นว่า คำว่า ผู้ที่ยังไม่บรรลুক็อยู่ในพรหมโลก บุคคลนั้นชื่อว่าฉนิก บุคคล นี้ ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจบุคคลส่วนมาก ก็พระอรหันต์สุขขวิปัสสกะ มี ๓ จำพวก คือ ๑. เอกพีซี ๒. โกลังโกละ ๓. สัตตักขัตตปุระมะ ในบรรดาพระอรหันต์ ๓ จำพวกนั้น จะเกิดในโลกมนุษย์ หรือในเทวโลก ๖ ชั้นก็ตาม เกิดครั้งเดียว บรรลุพระอรหันต์แล้วก็ปรินิพพาน บุคคลนี้ชื่อว่าเอกพีซี บุคคลที่เกิด ๒ ครั้ง คือ ในโลกมนุษย์ ๑ ครั้ง ในพรหมโลก ๑ ครั้ง มี ๓,๔,๕ และ ๖ ภพเป็นอย่างยิ่ง บรรลุพระอรหันต์แล้วจึงปรินิพพาน บุคคลนี้ชื่อว่าโกลังโกละ บุคคลที่เป็นโสดาบันในโลกมนุษย์ ๑ ครั้ง เกิดในพรหมโลก ๑ ครั้ง แล้วกลับมาจากพรหมโลกนั้นมาเกิดในโลกมนุษย์อีก ๑ ครั้ง ฉะนั้น จึงเป็นเกิดในพรหมโลกนั้น ๖ ครั้ง ด้วยคำว่า จตตารี อิศ ติณิ เป็นต้น ด้วยอำนาจปะปนกันแห่งโลกมนุษย์และเทวโลก เกิดในโลกมนุษย์นี้อีก ๑ ครั้ง รวมเป็นเกิด ๗ ครั้ง จึงปรินิพพาน บุคคลนี้ชื่อว่า สัตตักขัตตปุระมะ แต่พึงถือเอาการเกิดที่ไม่ปะปนกันอย่างนี้คือ ในโลกมนุษย์อย่างเดียว ๗ ครั้ง หรือ ในเทวโลกนั้นเอง ๗ ครั้ง แต่อาจารย์พวกอื่นกล่าวสัตตักขัตตปุระมะไว้ด้วยอำนาจการเกิด ๗ ครั้ง คือ ในโลกมนุษย์ ๗ ครั้ง ในเทวโลก ๗ ครั้ง เพราะท่านกล่าวไว้ว่า ท่องเที่ยวไปสงสารจากโลกมนุษย์นี้ ๗ ครั้ง จากเทวโลกนี้ ๗ ครั้ง คำนั้นไม่ถูกต้อง เพราะเหตุไร เพราะผิดจากบาลีที่ว่า บุคคลเหล่านั้นเป็น ฤๅสมัตตบุคคลแม้ก็จริง แต่ก็ไม่ใช่เอาภพที่ ๘

อีกอย่างหนึ่ง พระสกทาคามีที่ท่านกำหนดไว้ ๒ ภพ ก็จะต้องมายังมนุษย์โลกถึง ๒ ครั้ง เพราะจะพึงได้วาระว่า ในเทวโลกนั้น ๑ ครั้ง ในมนุษย์โลกนี้ ๑ ครั้ง แต่ไม่พียงเห็นอย่างนี้ ย่อมมายังโลกมนุษย์นี้ครั้งเดียว ฉะนั้น พระสกทาคามีท่านประสงค์เอาว่ามี ๕ จำพวก ในบรรดาพระสกทาคามี ๕ จำพวก คือ บรรลุโลกมนุษย์นี้ก็ปรินิพพานในโลกมนุษย์นี้ บรรลุในเทวโลกนั้นก็ปรินิพพานในเทวโลกนั้น บรรลุในเทวโลกนั้น ปรินิพพานในโลกมนุษย์นี้ บรรลุในโลกมนุษย์นี้ปรินิพพานในเทวโลกนั้น หากว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ ๔ จำพวก เป็นต้นว่า บรรลุโลกมนุษย์นี้ก็ปรินิพพานในโลกมนุษย์นี้ จะชื่อว่าพระสกทาคามีได้อย่างไร บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าพระสกทาคามี เพราะวจนัตถะว่า ย่อมมาอีกเพียงครั้งเดียว ชื่อว่าพระอนาคามี เพราะไม่กลับมายังกามธาตุนี้ เพราะละกามตัณหาได้แล้วทั้งหมด อธิบายว่า กลับมาด้วยอำนาจการเกิดในพรหมโลกเป็นประจำนั่นเอง การเกิดมีแก่ฉนิกบุคคลด้วยอาการอย่างนี้ จะมีแก่พระอรหันต์สุขขวิปัสสกะได้อย่างไร ฉะนั้น บุคคลเมื่อนั้นจึงไปขณะที่ยังเป็นฉนิกะอยู่โดยแท้ ด้วยว่า ท่านยกลักษณะ ๓ อย่างแห่งฉนิกบุคคลนั้นแม้ที่ถูกเบียดเบียนด้วยราชสีห์ และเสือโคร่ง เป็นต้นในระหว่างทาง ตายไปขณะที่ยังเป็นฉนิกอยู่นั่นเอง ก็บุคคลนี้ชื่อว่าเอกกขัตตปุระมะ เพราะรูปภพและอรูภพ พระอริยะทั้งหลายมีสัตตักขัตตปุระมะเป็นต้นแม้ที่เกิดแล้วหลายครั้งในรูปภพและอรูภพ ก็เป็นผู้ชื่อว่าเกิดครั้งเดียวโดยทั่วไปในพรหมโลก ส่วนพระอรหันต์ชื่อว่า เป็นพระอรหันต์ เพราะวจนัตถะว่า เพราะไม่มีความลับในการการทำบาป เพราะควรแก่ทักษิณา เพราะไม่มีความเหมาะสมที่จะบังเกิดขึ้นในภพอีกต่อไป เป็นต้น พระอรหันต์เมื่อนั้นมี ๓ จำพวก คือ

ฉานิกะ สุขวิปัสสกะ และสมสึสี บรรดา ๓ จำพวกนั้น ฉานิกะมาแล้วด้วยมรรคนั่นเอง ฉานิกะนั้น
ชื่อว่าผู้บรรลุปฏิสัมภิตา

แม้ท่านอื่นเป็นฉานิกะในสันดานของพระเสขะที่ยังเป็นปุถุชน ทำฉานให้เป็นบาทแล้วให้
มรรคเกิดขึ้น บุคคลนั้นจัดว่าเป็นฉานิกะโดยแท้ ส่วนพระอรหันต์สุขวิปัสสกะไม่มีชื่ออนาคตฉาน
พร้อมกับมรรคช่วงขณะที่กิเลสสิ้นไปนั่นเอง อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ฉานนั้นเสื่อมไปภายหลัง บ้าง
ก็มี ก็ชื่อว่าสมสึสีมี ๓ ประเภท คือ (๑) อิริยาปถสมสึสี (๒) โรคสมสึสี (๓) ชีวิตสมสึสี บรรดาสมสึสี
๓ ประเภทนั้น บุคคลใดอธิฐานอิริยาบถอย่างหนึ่งบรรดาอิริยาบถทั้งหลายมีการยืนเป็นต้น เริ่ม
วิปัสสนาด้วยตั้งใจว่า เราจะไม่เปลี่ยนอิริยาบถนี้จักบรรลุอรหัตตผลให้ได้ ต่อมา การบรรลุอรหัตตผล
และการเปลี่ยนอิริยาบถของบุคคลนั้น ก็เป็นไปพร้อมกัน บุคคลนี้ชื่อว่าอิริยาปถสมสึสี อนึ่ง บุคคลใด
เมื่อมีโรคอย่างใดอย่างหนึ่งมีโรคตาเป็นต้น ก็เริ่มวิปัสสนาด้วยตั้งใจว่า เราจะไม่หายจากโรคนี้จัก
บรรลุอรหัตตผลให้ได้ ต่อมา การบรรลุอรหัตตผลและความหายโรคของบุคคลนั้น ก็เป็นไปพร้อมกัน
บุคคลนี้ชื่อว่าโรคสมสึสี แต่อาจารย์บางพวกบัญญัติ พระอรหันต์นั้นเป็นสมสึสี ในข้อนี้ ด้วยอำนาจ
แห่งการปรินิพพาน ในเพราะอิริยาบถนั้นและในเพราะโรคนั้นนั่นแหละ อนึ่ง ความสิ้นอาสวะและ
ความสิ้นชีวิตของบุคคลใด เป็นไปพร้อมกัน

บรรดาสี่สละ ๑๓ อย่าง อรหัตมรรค ย่อมครอบงำอวิชา คือ กิเลสสี่สละจตุตถีย่อมครอบงำ
ชีวิตินทรีย์ คือ ปวัตตสี่สละ จิตที่ครอบงำอวิชาย่อมไม่อาจเพื่อจะครอบงำชีวิตินทรีย์ได้ จิตที่
ครอบงำชีวิตินทรีย์ก็ไม่อาจเพื่อจะครอบงำจิตที่มีอวิชาได้ จิตที่ครอบงำอวิชาก็เป็นอย่างหนึ่ง จิตที่
ครอบงำชีวิตินทรีย์ก็เป็นอย่างหนึ่ง สี่สละทั้งสองอย่างนี้ของบุคคลใด ถึงความสิ้นไปพร้อม ๆ กัน บุคคล
นี้ชื่อว่าชีวิตสมสึสี บรรดาสี่สละเหล่านั้น สี่สละ มี ๑๓ อย่าง คือ (๑) ตัณหาชื่อว่าปลิโพธสี่สละ (๒) มานะ
ชื่อว่าพันธสี่สละ (๓) ทิฏฐิชื่อว่าปรามาสสี่สละ (๔) อุทธัจจะชื่อว่าวิกเขปสี่สละ (๕) อวิชาชื่อว่ากิเลส
สี่สละ (๖) ศรัทธาชื่อว่าอโมกขสี่สละ (๗) วิริยะชื่อว่าปักคหสี่สละ (๘) สติชื่อว่าอภูฐานสี่สละ (๙) สมาธิ
ชื่อว่าวิกเขปสี่สละ (๑๐) ปัญญาชื่อว่าทัสสนสี่สละ (๑๑) ชีวิตินทรีย์ชื่อว่าปวัตตสี่สละ (๑๒) วิโมกข์ชื่อว่า
โคจรสี่สละ (๑๓) นิโรธชื่อว่าสังขารสี่สละ

ก็ในเรื่องนี้ จิตที่ครอบงำอวิชา ย่อมไม่สามารถที่จะครอบงำชีวิตินทรีย์ได้ จิตที่
ครอบงำชีวิตินทรีย์ก็ไม่สามารถที่จะครอบงำจิตที่มีอวิชาได้ จิตที่ครอบงำอวิชาก็เป็นอย่างหนึ่ง จิตที่
ครอบงำ ชีวิตินทรีย์ก็เป็นอย่างหนึ่ง ถ้ามว่า สี่สละทั้ง ๒ อย่างนี้ มีพร้อม ๆ กันได้อย่างไร ตอบว่า
เพราะมีพร้อม ๆ กันได้ด้วยวาระ อธิบายว่า การออกจากมรรคย่อมมีในวาระใด วาระนั้นชื่อว่ามี
พร้อม ๆ กัน คือว่า บุคคลใดตั้งอยู่ในปัจจเวกขณะในโสตาปัตติมรรค
๕ อย่าง ในสกทามิมรรค ๕ อย่าง ในอนาคามิมรรค ๕ อย่าง ในอรหัตตมรรค ๔ อย่าง แล้วหยั่งลงสู่
ภวังค์ จึงปรินิพพาน ความสิ้นไปแห่งสี่สละทั้งสองอย่างนี้ จึงชื่อว่าพร้อม ๆ กัน เพราะความพร้อมกัน
ด้วยวาระนี้คือการปรินิพพาน อนึ่ง ปวัตตสี่สละย่อมครอบงำชีวิตินทรีย์ในอรหัตตมรรค มรรคที่ออก

จากปวัตตีสี่สะถึงแม้ว่าจะครอบงำด้วยสามารถทำให้ไม่เป็นไปเกินไปกว่าจุดี ชื่อว่าปวัตตีสี่สะ เพราะเป็นสภาวะที่เป็นไปจนถึงจุดี จุดีจิตที่ชื่อว่าย่อมนครอบงำชีวิตินทรีย์ ปัจจเวกขณวาระนั้นแลที่จะพึงให้สำเร็จด้วยมคคจิตที่ครอบงำกิเลส ดุจนันตระของตน บริบูรณ์แล้ว ย่อมควรที่จะกล่าวได้ว่า เป็นวาระแห่งมคคจิตที่ครอบงำกิเลสนั่นเอง เพราะพิจารณาภิเลสที่ละได้แล้วด้วยอำนาจปัจจเวกขณวาระที่บริบูรณ์ เพราะเหตุที่นั่นนั่นเองท่านจึงกล่าวว่า พึงทราบภาวะที่การครอบงำกิเลสและการครอบงำชีวิตินทรีย์ไม่ก่อนไม่หลังกัน เพราะมีวาระที่เสมอกันนี้ โดยทำภิเลสสี่สะที่เป็นตัวครอบงำวิชาและปวัตตีสี่สะที่เป็นตัวการครอบงำชีวิตินทรีย์พร้อม ๆ กัน

ก็ในอรรถกถาสังยุตตนิกายท่านกล่าวไว้ว่า ความสิ้นอาสวะและความสิ้นชีวิตของบุคคลใดไม่ก่อนไม่หลัง บุคคลนี้เรียกว่า ผู้เป็นสมสี่สี ก็ในคำนี้ว่า สมสี่สี สี่สะมี ๒ ประการคือ (๑) ปวัตตีสี่สะ (๒) กิเลสสี่สะ บรรดาสี่สะทั้ง ๒ ประการนั้น ชีวิตินทรีย์ชื่อว่าปวัตตีสี่สะ อวิชาชื่อว่ากิเลสสี่สะ ในสี่สะ ๒ ประการนั้น จุดีจิตย่อมนทำชีวิตินทรีย์ให้สิ้นไป มรรคจิตทำวิชาให้สิ้นไป จิต ๒ ดวง ย่อมไม่เกิดร่วมกัน แต่ผลจิตเกิดในลำดับมรรคจิต ภาวังคจิตเกิดในลำดับผลจิต ปัจจเวกขณจิต ก็เกิดหลังออกจากภาวังคจิต ปัจจเวกขณจิตนั้น บริบูรณ์บ้าง ไม่บริบูรณ์บ้าง จริงอยู่ แม้ใช้ตาบอันคมกริบตัดศีรษะปัจจเวกขณจิต ย่อมเกิดขึ้น ๑ วาระ หรือ ๒ วาระเป็นแน่แท้ แต่เพราะจิตทั้งหลายเป็นไปเร็ว ความสิ้นอาสวะและความสิ้นชีวิต จึงปรากฏเหมือนมิในขณะเดียวกันนั่นเอง ส่วนในฎีกาแห่งอรรถกถาสังยุตตนิกายนั้นท่านกล่าวไว้ว่า คำว่า จิต ๒ ดวง ได้แก่ จุดีจิตและมคคจิต คำว่า ต่ ได้แก่ ความขาดหรือบกพร่องแห่งปัจจัย ปัจจเวกขณจิตชื่อว่าบริบูรณ์ เพราะชวนจิตเป็นไป ๗ ครั้ง ชื่อว่าไม่บริบูรณ์ เพราะชวนจิตเป็นไป ๕ ครั้ง ท่านกล่าวไว้ว่า ย่อมเกิดขึ้น ๑ วาระ หรือ ๒ วาระ แม้ก็จริง ถึงอย่างนั้นคำนั้นท่านก็กล่าวไว้ด้วยอำนาจความสละสลวยแห่งถ้อยคำ อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ย่อมเป็นไปอย่างต่ำที่สุด ๒ วาระ คือ ตทาร์มณจิต ๑ หรือ ๒ ดวง ก็ในที่นี้ พึงถึงข้อยุติในเรื่องนี้เองว่า กรียชวนจิตย่อมแล่นไป ๗ ครั้ง ด้วยอำนาจปัจจเวกขณจิตที่บริบูรณ์ แล่นไป ๕ ครั้ง ด้วยอำนาจปัจจเวกขณจิตที่ไม่บริบูรณ์ ในวิถีที่ใกล้ต่อความตาย ด้วยอำนาจการพิจารณาสมสี่สีทั้งหลาย เพราะคำในอรรถกถาและฎีกานี้ว่า ปัจจเวกขณจิตชื่อว่าบริบูรณ์ เพราะชวนจิตเป็นไป ๗ ครั้ง ชื่อว่าไม่บริบูรณ์ เพราะชวนจิตเป็นไป ๕ ครั้ง และเพราะท่านกล่าวไว้ว่า ไม่หลงลืมตาย จึงทราบความเป็นไปแห่งชวนจิต ๗ ครั้ง ในเวลาใกล้ตายด้วยอำนาจปัจจเวกขณจิตที่บริบูรณ์ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ ความแตกต่างกันหรือความดีพิเศษ (คุณสมบัติ, คุณลักษณะ) ที่ว่า ที่เป็นไปช้า ในคำว่า ก็เพียง ๕ ครั้งเท่านั้นในเวลาจะตายเป็นต้น ที่เป็นไปช้า นี้ ก็จะมีประโยชน์

ท่านให้กลับเป็น ๖-๗ ครั้งในเวลาที่เป็นไปช้า ด้วย เอว อักษร ในคำว่า เพียง ๕ ครั้งเท่านั้น (ปญจวารเมว) นี้ แต่ท่านอนุญาตไว้แม้ ๖-๗ ครั้ง ในเวลาที่หลงลืม จริงดังนั้น ๗ ครั้ง หรือ ๖ ครั้ง ในเวลาที่กำมาจรชวนจิตมีกำลัง แต่เพียงแค่ ๕ ครั้งเท่านั้น ในเวลาใกล้ตายเป็นต้นที่เป็นไปช้า เพราะกำมาจรชวนจิตจะมีกำลังสมบูรณ์เต็มเปี่ยม แม้ในเวลาที่มีกำลังเกินกว่าปริมาณที่จะกำหนดได้

อุปติภาวะมาแล้วด้วยสามารถจำนวนที่นับไม่ได้ว่า มีปัจเจกเวกชนชวนจิต ๔ หรือ ๕ ดวง ที่เป็นไปเร็ว ในเวลาแสดงยมกปาฏิหาริย์เป็นต้นของพระผู้มีพระภาค แม้ในวาระแห่งสมสีสิเนทศนี้ พึงหวังชวนจิต ได้ ๗ ดวง ด้วยอำนาจความบริบูรณ์จากการบรินิพพานด้วยอภังคจิตในที่สุดแห่งปัจเจกเวกชนจิตนั่นเอง เพราะวิจิตรตอนใกล้ตายจะไม่ได้แยกจากกัน

ฉะนั้น พึงพิจารณาแล้วถือเอา หรือประการที่เหมาะสมกว่านี้ที่ควรจะได้ ก็พึงแสวงหาเอา เกิด แม้พระสงฆ์ในโลกนี้ พึงทราบ ว่า หาได้ยาก เพราะรวมทั้งหมดคือ คู่บุรุษ ๔ จำพวก บุรุษบุคคล ๘ จำพวก บุคคล ๔๐ จำพวก บุรุษบุคคล ๑๐๘ จำพวก ไว้ด้วยอำนาจปรมาตตสงฆ์ด้วยประการฉะนี้ จริงดั่งนั้น พระอรหันต์หาได้ยากยิ่งโดยแท้ เพราะแม้ในเวลาทีพระศาสนาอยู่ แม้พระโสดาบันในปัจจุบันนี้ก็ยังมี การพิจารณาปรมาตตสงฆ์เพียงเท่านี้ ส่วนสมมุติสงฆ์ก็คือสงฆ์ที่เป็นปุถุชนที่อุปสมบทด้วยอุตติจตุตถกรรมนั่นเอง แม้สมมุติสงฆ์นั้นก็หาได้ยากเช่นกัน เพราะเหตุไร เพราะจะหาได้เฉพาะในเวลาทีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นเท่านั้น จริงดั่งนั้น เมื่อพระพุทธเจ้ายังมีได้เสด็จอุบัติขึ้น เมื่อการนับจำนวนแสนเป็นต้นของเหล่าพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายแม้ที่กำลังจะอุบัติขึ้น ก็ไม่ได้ ภาวะคือการอุปสมบทในสำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะไม่สามารถจะให้แม่สรณคมน์ และกัมมัฏฐานแก่เหล่ากุลบุตรที่บวชในสำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายได้

ก็ธรรมดาว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่สามารถจะบอกสัจธรรมที่ตนได้รับแล้วแก่คนอื่นได้ ประหนึ่งเหมือนการฝันเห็นของคนไข้ ฉะนั้น เพราะฉะนั้น ครั้นให้กุลบุตรเหล่านั้นบวชแล้วก็ไม่สามารถจะประกอบในกัมมัฏฐานได้เลย ให้ศึกษาได้เพียงอภิสมาจาริวัตรเท่านั้น โดยนัยเป็นต้นว่า เธอพึงนุ่งอย่างนี้ เธอพึงห่มอย่างนี้ เพราะฉะนั้น สมมุติสงฆ์จึงหาได้เฉพาะในเวลาทีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติเท่านั้น อีกอย่างหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นจะหาได้ยากโดยแท้ก็หาใช่ไม่ ที่แท้ย่อมมีแม่ผลที่นับไม่ได้แห่งอาการที่ท่าแม่เพียงเล็กน้อยอุทิศในพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น สมดังพระดำรัสทีพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า อานนทฺ สงฆ์ทีมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขก็มีอยู่ สงฆ์ในปัจจุบันก็มีอยู่ สงฆ์ทีมีผ้ากาสาвањеพันคอในอนาคตก็มีอยู่ สงฆ์ทีมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขไม่พียงนำเข้าไปรวมกับสงฆ์ในปัจจุบัน สงฆ์ในปัจจุบันก็ไม่พียงนำเข้าไปรวมกับสงฆ์ทีมีผ้ากาสาвањеพันคอในอนาคต อานนทฺ เรากล่าวทักษิณาทีไปในสงฆ์ว่านับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ แต่ว่าเราไม่[กล่าวปาฏิบุคคลิกทานว่ามีผลมากกว่า ทักษิณาทีถวายในสงฆ์โดยปริยายใด ๆ เลย จริงดั่งนั้น ในอรรถกถาทักษิณาวิภังคิโนอุปริปัญญาสกํ ท่านกล่าวไว้ว่า แม้ทักษิณาทีบุคคลถวายในสงฆ์ทีมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า มีผลนับไม่ได้ โดยการนับด้วยคุณ แม้ทักษิณาทีบุคคลถวายในสงฆ์ทีมีผ้ากาสาвањеพันคอ พระองค์ก็ตรัสว่า มีผลนับไม่ได้ โดยการนับด้วยคุณเหมือนกัน แท้จริง ทักษิณาทีถึงในสงฆ์ย่อมมีแก่บุคคลผู้สามารถทำความ ยำเกรงในสงฆ์ แต่การทำความยำเกรงในสงฆ์ เป็นสิ่งทำได้ยาก ก็บุคคลใดจัดแจงไทยธรรมด้วยคิดว่า เราจักถวายทักษิณาทีถึงในสงฆ์ แล้วไปวิหาร กล่าวว่ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงเงาะจงสงฆ์ให้พระเถระรูปหนึ่งเกิด ต่อมา ได้สามเณรรูปหนึ่งจากสงฆ์แล้ว ไม่พอใจว่เราได้สามเณรแล้ว ทักษิณาของ

บุคคลนั้นยอมไม่ถึงในสงฆ์ แม้เมื่อเขาได้พระมหาเถระแล้วทำความโสมนัสให้เกิดขึ้นว่า เราได้พระมหาเถระแล้ว ทักขิณานั้นก็ยอมไม่ถึงในสงฆ์เหมือนกัน ส่วนบุคคลใดได้สามเณร อุปสัมบัน ภิกษุหนุ่ม พระเถระ ภิกษุผู้เฒ่า หรือภิกษุผู้ฉลาดรูปใดรูปหนึ่งจากสงฆ์แล้ว เป็นผู้ไม่เคลือบแคลง สามารถทำความยำเกรงในสงฆ์ด้วยคิดว่า เราจะถวายแก่สงฆ์ ทักขิณาของบุคคลนั้นชื่อว่าถึงในสงฆ์

ได้ทราบข่าว เหล่าอุบาสกผู้อยู่ที่สมุทรฝั่งโน้นยอมกระทำการอย่างนี้ ก็บรรดาอุบาสกเหล่านั้น อุบาสกคนหนึ่งเป็นภิกษุผู้เป็นเจ้าของวิหารคิดว่า เราจักถวายทักขิณาที่ถึงในสงฆ์ จึงร้องขอว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้ภิกษุรูปหนึ่ง เจาะจงจากสงฆ์เถิด เขาได้ภิกษุผู้ฉลาดรูปหนึ่ง เชื้อเชิญไปสู่สถานที่นั่ง ปูลาดอาสนะ กั้นเขตแดนเบื้องบน บูชาด้วยของหอม ฐูปและดอกไม้ทั้งหลายแล้ว ล้างเท้าทาด้วยน้ำมัน เป็นจุดทำความนอบน้อมแด่พระพุทธรูปเจ้า ได้ถวายไทยธรรมด้วยความยำเกรงในสงฆ์ ภิกษุรูปนั้นมายังประตูเรือน พร้อมกับกล่าวว่า ขอท่านจงให้จอบเพื่อประโยชน์แก่การดูแลวิหารในเวลาหลังภัต อุบาสกนั่งอยู่นั้นเองใช้เท้าเขี่ยจอบถวาย ด้วยกล่าวว่า ท่านจงถือเอาเถิด มนุษย์ทั้งหลายได้กล่าวกับเขาว่า ใคร ๆ ก็ไม่สามารถพูดถึงสักการะที่ท่านทำแก่ภิกษุนั้นแต่เข้าประตูได้ บัดนี้ แม้เพียงมารยาทก็ไม่มีน้ำมันเรื่องอะไรกัน อุบาสกกล่าวว่า แนะนาย นั้นเป็นการทำความยำเกรงต่อสงฆ์ ไม่ใช่การทำความยำเกรงต่อภิกษุนี้ ถ้ามว่า ก็ใครจะทำทักขิณาที่ถวายแก่สงฆ์ผู้มีผ้ากาสาจะพันคอให้บริสุทธิ์ได้ ตอบว่า พระมหาเถระ ๘๐ รูป มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นต้น ทำให้บริสุทธิ์ได้

อีกประการหนึ่ง พระเถระทั้งหลายปรินิพพานไปนานแล้ว พระชินาสพทั้งหลาย ที่ยังมีชีวิตอยู่จนถึงวันนี้ ตั้งแต่พระเถระเป็นต้น ย่อมทำให้บริสุทธิ์ได้เหมือนกัน จริงดังนั้น ทานจัดว่ามีผลมาก ฝ่ายทายกและแม่ฝ่ายปฏิคาหก ฝ่ายทายก ฟังกล่าวเวสสันดรชาดก ด้วยว่า พระเวสสันดรประทานบุตรทั้งสองคือซาลีและกัณหาที่เป็นเช่นเดียวกับแก้วตาดวงใจแก่พราหมณ์ชุกผู้ทุศีล ทำแผ่นดินให้หวั่นไหว แผ่นดินหวั่นไหว เพราะภาวะที่เจตนาที่เป็นไปเพราะปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณยิ่งใหญ่ ทานจัดว่ามีผลมากแม้โดยฝ่ายทายกด้วยอาการอย่างนี้ แต่ฝ่ายปฏิคาหก ฟังกล่าวเรื่องคนสังหารโจรที่ถวายทานแก่พระสารีบุตรเถระ ด้วยว่า ชื่อว่าคนสังหารโจรเป็นบุรุษชาวชนบทคนหนึ่งในเมืองสาวัตถีทำงานคือการสังหารโจรมาตลอด ๒๕ ปี แม้ในเวลาที่เขาแก่เฒ่า เมื่อตัดหูและจมูกเป็นต้น ด้วยนาสิกวัตน์เองทำงานคือการสังหารโจรตลอด ๓๐ ปี ก็ล่วงไป ๕๕ ปี เขาอนบนเตียงเป็นที่ตายนั่นเอง ร้องเสียงดังได้รับทุกขเวทนา เหมือนเกิดในมหานรกเพราะกำลังกรรมของตนเอง พวกมนุษย์ตกใจกลัวเพราะเสียงของเขา จึงพากันทิ้งบ้านเรือนทั้งสองฝั่งแล้วหนีไป พระสารีบุตรเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพยจักขุ เห็นว่าเขาตายแล้วจะไปเกิดในมหานรก อาศัยความอนุเคราะห์แก่เขา จึงได้ยื่นที่ประตูเรือน เขาโกรธแล้วจึงปล่อยนาสิกวัตน์ออกไป แม้พยายามจะปล่อยออกไปถึง ๓ ครั้งก็ไม่สามารถจะปล่อยได้ เห็นพระเถระที่รุ่งโรจน์เป็นพิเศษ จึงทำจิตให้เสื่อมใสแล้วให้ถวายข้าวปายาสที่เขาเตรียมไว้เพื่อตนแก่พระเถระ พระเถระเจริญชยมังคลแล้วก็หลีกไป คนสังหารโจรระลึกถึงทานที่เคยถวายแก่พระเถระ เคลื่อนแล้วบังเกิดในสวรรค์ ทานจัดว่ามีผลมากแม้ฝ่ายปฏิคาหกด้วยอาการ

อย่างนี้ ทานมีผลมากแม้ทั้งสองฝ่าย ฟังทราบทานที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามหาอุบาสิกา
เป็นต้นถวายแก่สงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข สมดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

ทักษิณาชื่อว่าเพียงเล็กน้อย	ย่อมไม่มีในจิตที่เลื่อมใสในพระตถาคต
ในพระสัมพุทธเจ้า หรือ	ในพระสาวกของพระสัมพุทธเจ้านั้น
พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นอจินไตย	พุทธธรรมทั้งหลายก็เป็นอจินไตย
ผู้ที่เลื่อมในสิ่งที่เป็นอจินไตย	ย่อมมีวิบากที่เป็นอจินไตย

ฟังทราบภาวะที่ทานมีผลมากด้วยอำนาจทั้งสองฝ่ายด้วยอาการอย่างนี้ ทานจะไม่ได้ผล
เลยโดยฝ่ายทายกก็ดี โดยฝ่ายปฎิภาทกก็ดี เปรียบเหมือนการบูชาพิเศษด้วยเหล่าอุบาสกที่เป็น
มิถนาภิภูฏฐิของตน แก่ครูทั้ง ๖ มีมักขลิโคสาลเป็นต้น สมดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

คนโง่จะฟังบริโศกโศขนะ	ด้วยปลายหญ้าคาทุก ๆ เดือน
คนโง่นั้นย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖	แห่งสังฆตธรรม

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า อานนท์ ทักษิณาวิสุทธิ ๔ อย่างเหล่านี้ พุทธ
รัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ ๓ ประการเหล่านี้ ชื่อว่ารัตนะ เพราะอรรถว่ายังความยินดีให้เกิด
แก่เหล่าสาธุชน สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

รัตนะทำความชื่นชม มีค่ามาก	หาอะไรเปรียบมิได้ หาดูได้ยาก
เป็นของใช้ของสัตว์ผู้มีคุณไม่ต่ำทราม	เพราะเหตุนี้ ท่านจึงเรียกว่ารัตนะ

ชื่อว่ารัตนะมี ๒ อย่าง คือ ๑. รัตนะที่มีวิญญูญาณ ๒. รัตนะที่ไม่มีวิญญูญาณ ก็ใน ๒ อย่างนั้น
รัตนะที่ไม่มีวิญญูญาณ ได้แก่ จักรรัตนะ ก็หรือมณีรัตนะแม้อื่นใด มีทองและเงินที่ไม่เกี่ยวเนื่องด้วย
อินทรีย์เป็นต้น รัตนะที่มีวิญญูญาณ มีช้างแก้ว ม้าแก้วเป็นเบื้องต้น มีปริณายกแก้วเป็นที่สุด ก็หรือว่า
รัตนะแม้อื่นใดที่เกี่ยวข้องด้วยอินทรีย์ ก็เมื่อรัตนะมี ๒ อย่างด้วยอาการอย่างนี้ รัตนะที่มีวิญญูญาณ
ในที่นี้ท่านกล่าวว่า เป็นเลิศ เพราะเหตุไร เพราะรัตนะมีทองเงินแก้วมุกดาและแก้วมณีเป็นต้นที่ไม่มี
วิญญูญาณสามารถที่จะน้อมเข้าไปเพื่อใช้เป็นเครื่องประดับของช้างแก้วเป็นต้นที่มีวิญญูญาณได้ แม้รัตนะ
ที่มีวิญญูญาณก็มี ๒ อย่าง คือ ๑. ตีร์จฉานรัตนะ ๒. มนุสสรัตนะ ใน ๒ อย่างนั้น มนุสสรัตนะท่านกล่าว
ว่าเป็นเลิศ เพราะเหตุไร เพราะตีร์จฉานรัตนะเป็นสิ่งที่เหมาะสมแก่มนุสสรัตนะ แม้มนุสสรัตนะก็มี ๒
อย่าง คือ ๑. อิตถิรัตนะ ๒. บุรุษรัตนะ ใน ๒ อย่างนั้น บุริสรัตนะ ท่านกล่าวว่า เป็นเลิศ เพราะเหตุไร
เพราะอิตถิรัตนะจะเข้าถึงความเป็นหญิงรับใช้ของบุริสรัตนะ แมื่บุริสรัตนก็มี ๒ อย่าง คือ ๑. อคาริก
รัตนะ ๒. อนคาริกรัตนะ ใน ๒ อย่างนั้น อนคาริกรัตนะท่านกล่าวว่า เป็นเลิศ เพราะเหตุไร เพราะแม้
พระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นเลิศในบรรดาอคาริกรัตนะ จะไหว้อคาริกรัตนะที่ประกอบด้วยคุณมีศีลเป็น
ต้นด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ให้การอุปถัมภ์บำรุง บรรลุสมบัติอันเป็นทิพย์ของมนุษย์แล้วจะบรรลุ
นิพพานสมบัติในที่สุด

เมื่อนคาริกรัตนะก็มี ๒ อย่าง คือ ๑. อริยะ ๒. ปุณฺชน แม้อริยรัตนะก็มี ๒ อย่าง คือ ๑. เสขะ ๒. อเสขะ แม้อเสขรัตนะก็มี ๒ อย่าง คือ ๑. สุขขวิปัสสกะ ๒. สมถยานิก แม้สมถยานิกรัตนะก็มี ๒ อย่าง คือ ๑. ผู้ที่บรรลุสาวกบารมี ๒. ผู้ที่ยังไม่บรรลุสาวกบารมี ใน ๒ อย่างนั้น ผู้ที่บรรลุสาวกบารมีท่านกล่าวว่าเป็นเลิศ เพราะเหตุไร เพราะมีคุณมาก ปัจเจกพุทธรัตนะท่านกล่าวว่าเป็นเลิศ แม้กว่าสาวกบารมีปัตตตรัตนะ เพราะเหตุไร เพราะมีคุณมาก ด้วยว่า สาวกหลายร้อยแม่เช่นเดียวกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะยังไม่เข้าถึงแม้ส่วนร้อยแห่งคุณทั้งหลายของพระปัจเจกพุทธเจ้า สัมพุทธรัตนะท่านกล่าวว่าเป็นเลิศกว่าแม้กว่าพระปัจเจกพุทธเจ้า เพราะเหตุไร เพราะมีคุณมาก พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายที่นั่งบำเพ็ญเพียรอยู่บนบัลลังก์แม่ในชมพูทวีปทั้งสิ้น ยังไม่เข้าถึงเสี้ยวหรือส่วนที่จะนับได้เลย แห่งคุณทั้งหลายของพระพุทธเจ้าพระองค์เดียว สมดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายตัวไม่มีเท่าก็ตาม ฯลฯ มีประมาณเพียงใด พระตถาคตอันบัณฑิตย่อมกล่าวสรรเสริญว่า เป็นเลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น เป็นต้น เนื้อความเป็นอันท่านกล่าวไว้แล้วโดยแท้โดยประการทั้งปวง ด้วยอำนาจการย่อหรือสรุปเนื้อความแห่งบททั้ง ๓ คือ พระพุทธเจ้าหาได้ยากในโลก แม้การฟังธรรมก็อย่างนั้น และพระสงฆ์ก็หาได้ยากในโลก ด้วยประการฉะนี้

ปริเฉทที่ ๔ ชื่อสมสึสีกัณฺฐในสังฆวรรณา ในการทำสมาให้บริสุทธิ์ ที่ท่านพระศาครพุทธิเถระรจนาไว้อย่างดี จบแล้วด้วยประการฉะนี้

๓.๒.๕ คัมภีร์สมาวิโสธนีที่แปลเป็นภาษาไทยในปกิณณกัณฺฐ

๕. ปกิณณกัณฺฐ

บัดนี้ถึงลำดับการสังฆวรรณาคำนี้ว่า คำว่า สัตบุรุษทั้งหลาย ได้แก่ บุคคลที่หาได้ยาก (สปปุริสาติ ทูลลภา) จริงดังนั้น แม้สัตบุรุษทั้งหลายในโลก หาได้ยากโดยแท้ คำว่า สัตบุรุษทั้งหลาย ได้แก่ บุรุษผู้สูงสุดทั้งหลายที่ประกอบด้วยคุณงามความดี สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา มีความแก่เป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา เพราะอาศัยสัตบุรุษเหล่านั้น สมดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า อานนท ก็สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร เป็นต้น ก็พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแล ผู้ถึงพร้อมด้วยอาการทั้งปวง ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร อีกอย่างหนึ่ง เมื่อไม่ได้พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระอริยบุคคลมีพระสารีบุตรและโมคคัลลานะ เป็นต้น ก็ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร เมื่อไม่ได้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นต้นแม่เหล่านั้น พึงได้กัลยาณมิตรผู้เป็นสิวัณฺฐิกะ ผู้ละได้แล้วโดยส่วนเดียว สมดังที่พระโบราณาจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ว่า

กัลยาณมิตรย่อมเป็นผู้น่ารัก

คอยตักเตือน อดทนถ้อยคำ

ไม่ชักชวนในสิ่งที่ไม่ใช้ฐานะ

นำเคารพ นำยกย่อง

(ของคนต่ำกว่า) แต่งถ้อยคำที่ลึกซึ้ง

บุคคลผู้เป็นบัณฑิตผู้ตั้งอยู่ในฝ่ายเจริญ ผู้ประกอบด้วยคุณเป็นต้นดังกล่าวมานี้ จัดว่าหาได้ยากโดยแท้ในโลก อีกอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอสีติมหาสาวก รวมทั้งสาวกของพระตถาคตเหล่าอื่น และชนทั้งหลายมีสุเนตตดาบส มหาโควินพราหมณ์ วิชูรบัณฑิต สรังกดาบส มโหสถบัณฑิต สุตโสมบัณฑิต พระเจ้าเนมิราช อโยชรมกุมาร และอภิตติบัณฑิต เป็นต้น พึงทราบว่่า บัณฑิต บัณฑิตเหล่านั้น เป็นผู้สามารถกำจัดภัยอุบาทว์และอุปสรรคทั้งปวง พวกผู้ที่ทำตามคำของตนดูการอารักขาในเวลามีภัย และดูประทีบในที่มืด และดูการได้ข้าวและน้ำเป็นต้น ในเวลาที่ถูกความทุกข์อันเกิดจากความหิวกระหายเป็นต้นครอบงำ ฉะนั้น จริงอย่างนั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย นับไม่ถ้วน ไม่มีประมาณ อาศัยพระตถาคตแล้ว ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะ บางพวกดำรงอยู่ในพรหมโลก บางพวกดำรงอยู่ในเทวโลก บางพวกเกิดขึ้นในโลกที่เป็นสุคติ สกกุล ๘๐,๐๐๐ สกกุล ทำจิตให้เลื่อมใสในพระสารีบุตรเถระ อุปัฏฐากพระเถระด้วยปัจจัย ๔ บังเกิดแล้วในสวรรค์ สกกุลทั้งหลายทำให้เลื่อมใสในพระมหาสาวกทั้งปวงมีพระมหาโมคคัลลานะ และพระมหากัสสปะเป็นต้น ก็บังเกิดในสวรรค์เหมือนอย่างนั้น สาวกทั้งหลายของครูสุเนตต์ บางพวกเกิดขึ้นแล้วในพรหมโลก บางพวกเกิดขึ้นเป็นสหายของเทพทั้งหลาย ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ฯลฯ หรือบางพวก เกิดขึ้นเป็นสหายของคหบดีมหาศาล สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ภัย ย่อมไม่มีแต่บัณฑิต อุปัทพทย่อมไม่มีแต่บัณฑิต อุปสรรค ย่อมไม่มีแต่บัณฑิต อีกประการหนึ่ง บัณฑิตเช่นกับภัณฑะแห่งของหอมมีกฤษณาและดอกไม้เป็นต้น บุคคลที่คบบัณฑิตนั้น เป็นเช่นกับด้วยใบไม้ที่ห่อของหอมมีกฤษณาและดอกไม้เป็นต้น ย่อมถึงความเป็นผู้อันวิญญูชนทั้งหลายพึงสรรเสริญ และความเป็นผู้เป็นที่พอใจแห่งวิญญูชนทั้งหลาย สมจริงดังที่ท่านกล่าวไว้ในนารทชาดกกว่า

กัณรชนใดใช้ใบไม้ห่อกฤษณา	แม้ใบไม้ทั้งหลาย
ก็หอมฟุ้งจรไปฉั่นใด	การคบนักปราชญ์ ก็ฉั่นนั้น
ก็แม้กิตติดาบส เมื่อทำวสัฏกะจอมเทพประทานพรอยู่	ได้กล่าวอย่างนี้ว่า
บุคคลพึงเห็นนักปราชญ์	พึงฟังนักปราชญ์
พึงอยู่ร่วมกับนักปราชญ์	พึงกระทำการสนทนา
ปราศรัยกับนักปราชญ์นั้น	และพึงขอใบใจการสนทนา
กับนักปราชญ์นั้น	
(ทำวสัฏกะ ตรัสถามว่า)	
ท่านกัสสปะ นักปราชญ์ได้	ทำอะไรแก่ท่านหรือหนอ
ท่านจงบอกถึงเหตุ ท่านกัสสปะ	เพราะเหตุไร ท่านจึง
ปรารถนาเห็นนักปราชญ์	
(อภิตติดาบสถวายพระพรว่า)	
เพราะนักปราชญ์เป็นผู้มีปัญญา	ย่อมแนะนำอุบายที่ควร

แนะนำ นักปราชญ์นั้น	ย่อมไม่ประกอบในสิ่งที่ไม่ใช่ฐานะ
การแนะนำดี เป็นความดี	ของนักปราชญ์นั้น นักปราชญ์นั้น
เขาพูดดีก็ไม่โกรธ นักปราชญ์นั้น	ย่อมรู้จักอุบายเครื่อง
แนะนำ การสมาคม	กับนักปราชญ์ จึงเป็นความดี

อีกอย่างหนึ่ง ย่อมได้ฟังวาจาที่นำมาซึ่งประโยชน์แก่โลกทั้งสอง แม้ที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน เพราะอาศัยสัตบุรุษแม่เหล่านั้น เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า

สัตบุรุษทั้งหลายกล่าว	วาจาสุภาสิตว่า เป็นวาจา
สูงสุด เป็นที่หนึ่ง บุคคลพึงกล่าว	วาจาอันเป็นธรรม ไม่พึง
กล่าววาจาอันไม่เป็นธรรม	นั้นเป็นที่สอง พึงกล่าววาจา
เป็นที่รัก ไม่พึงกล่าววาจา	อันไม่เป็นที่รัก นั้นเป็นที่สาม
พึงกล่าววาจาจริง ไม่พึงกล่าว	วาจาเหลวไหล นั้นเป็นที่สี่
พระพุทธเจ้าตรัสพระวาจาใด	อันเป็นวาจาเกษม
เพื่อการบรรลุนิพพาน เพื่อทำที่สุด	แห่งทุกข์ วาจา นั้น
เป็นวาจาประเสริฐกว่า	วาจาทั้งปวง

บุคคลทั้งหลายย่อมพ้นจากอุบายทุกข์ เพราะประกอบด้วยกุศลมีทานเป็นต้น ก็ด้วยการเข้าไปอาศัยและเสพสัตบุรุษเป็นปัจจัยนั่นเอง สมดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า อีกอย่างหนึ่ง บุญทั้งหลายนั่นเอง ชื่อว่า มีอุปการะมากแก่สัตว์ทั้งหลาย เพราะป้องกันทุกข์มีทุกข์ในนรกเป็นต้น เพราะการระลึกถึงอุปการะแม่แห่งบุญเหล่านั้น ก็พึงทราบวาทะกัตถุญตา ความเป็นผู้กัตถุญนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณวิเศษมีประการต่าง ๆ ความเป็นผู้อันสัตบุรุษทั้งหลายพึงสรรเสริญเป็นต้น สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่หาได้ยากในโลกเหล่านี้มีอยู่ ๒ จำพวก ๒ จำพวกอะไรบ้าง คือ ๑. ผู้ที่ทำอุปการะก่อน ๒. ผู้กัตถุญตเวที อีกอย่างหนึ่ง ย่อมประกอบโดยชอบซึ่งบุคคลผู้ทำตามคำของตนไว้ในอดีตสมบัติในโลกนี้และโลกหน้า แม้ในเวลาที่เป็นวิรูปมโหสถชาติเป็นต้น การงานทั้งหลายมีกสิกรรม โครักขกรรม และพาณิชย์กรรมเป็นต้นที่ปราศจากอกุศลเป็นต้น ที่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ เป็นการทำงานที่ไม่เหมาะสม ไม่ควรทำ และเป็นการทำงานที่ย่อหย่อน เพราะเป็นผู้รู้กาล เพราะมีปกติกระทำเหมาะสม เพราะไม่เกียจคร้าน เพราะถึงพร้อมด้วยความอดสาหะและความเพียร และเพราะไม่มีความเสื่อมเสีย ด้วยการยึดมั่นในการทำงานที่ไม่อากุล การงานที่ไม่อากุลเหล่านี้ที่ประกอบแล้วอย่างนี้ ก็เพราะเหตุที่ตนเองบุตร ภรรยา หรือทาส และกรรมกรเป็นผู้ฉลาด เป็นเหตุแห่งการได้ทรัพย์ และข้าวเปลือกที่นำปลื้มใจ ในปัจจุบันโดยแท้ สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดังนี้ว่า

บุคคลผู้มีการทำงาน	กระทำสมควรเป็นปกติ
ขยัน ย่อมหาทรัพย์ได้ ดังนี้	

และว่า

บุคคลที่มักนอนหลับกลางวัน	ชี้เกี้ยวจุกขึ้น
กลางคืน เมาเป็นนิตย์	เป็นนักเลง ไม่อาจจะอยู่
ครองเรือนให้ดีได้	ประโยชน์ทั้งหลาย ย่อมล่องเลย
บุรุษผู้ทอดทิ้งการงาน	โดยอ้างว่า เวลანიหนานัก
เวลานี้ร้อนนัก	เวลานี้เย็นเสียแล้ว ดังนี้ เป็นต้น
ส่วนผู้ใดไม่สำคัญความหนาว	และความร้อนยิ่งไปกว่าหญ้า
กระทำกิจของบุรุษอยู่ ผู้นั้น	ย่อมไม่เสื่อมจากความสุข ดังนี้

และว่า

เมื่อบุคคลรวบรวมโศกะทั้งหลายอยู่	เหมือนภมร โศกะทั้งหลาย
ยอมถึงการสั่งสม ดุจจอมปลวก	อันตัวปลวกก่อขึ้น ฉะนั้น

สัตบุรุษทั้งหลายซึ่งมีประเภทเป็นต้นดังว่ามานี้ชื่อว่าหาได้ยากยิ่งในโลก คนพาลที่เป็นอสัตบุรุษ เพราะตรงกันข้ามกับสัตบุรุษนั้น แม้จะไม่แสวงหา ก็หาได้ง่ายเหลือเกิน คนพาลเหล่านั้น ย่อมให้บริวารชนที่คบหากับตนเองจมลงในสังสารทุกข์โดยแท้ ไม่ให้ออกจากภพไปได้ จริงดั่งนั้น คนทั้งหลายเหล่านี้ คือ ครูทั้ง ๖ มีปุณณกัสสปะ เป็นต้น ปาปบุคคลทั้งหลาย มีพระเทวทัต พระโกกาลิกะ พระโมทกตีสสะ พระชันทเทวีบุตร พระสมุททัตตะ และนางจัญจมาณวิกา เป็นต้น ได้รับทุกข์อยู่เป็นเวลานานในอดีตกาล และสัตว์เหล่าอื่นเห็นปานนี้ที่เป็นคนพาล ย่อมทำตนเองและชนทั้งหลายผู้ทำตามถ้อยคำของตนให้พินาศ เพราะตนเองยึดถือแบบผิด ๆ ดุจเรือนที่ถูกไฟไหม้ทั่วแล้ว ฉะนั้น

จริงดั่งนั้น พระเจ้าอชาตศัตรู และบุคคลแม่เหล่าอื่นมีพระโกกาลิกะเป็นต้นยอมบังเกิดในอบาย เพราะอาศัยพระเทวทัต พระเจ้าอชาตศัตรูในเวลาที่ยังสามัญญผลสูตร หากว่าไม่สั่งปลงพระชนม์พระบิดาก็น่าจะเป็นพระโสดาบันได้ แต่เพราะสั่งปลงพระชนม์พระบิดา จึงไม่บรรลุมรรคและผล ใหม้อยู่ในโลกกัมภีรถึง ๖ หมื่นปี จึงจะพ้น แม้ในอนาคตก็จักเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าได้ แม้พระโกกาลิกะไม่เคารพนอบน้อมในพระสารีบุตรเถระและพระโมคคัลลานเถระจึงไปเกิดในปทุมนรก ซึ่งเป็นส่วนแห่งนรกที่มีโอกาสหมกไหม้อยู่ด้วยการนับดอกบัวในมหานรก ฯลฯ ครั้งนั้นแล โกกาลิกภิกษุภรรณภาพเพราะบาปนั่นเอง ครั้งโกกาลิกภิกษุภรรณภาพแล้วก็ไปเกิดในปทุมนรก เพราะจิตอาฆาตในพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ได้แก่ ไม่ปรากฏโดยนามและโคตร พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุรูปหนึ่งที่นั่งเฝ้าถามปัญหาอยู่ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ประมาณอายุในปทุมนรกยาวนานมากน้อยแค่ไหน พระองค์จึงตรัสว่า ภิกษุ ประมาณอายุในปทุมนรกยาวนานมาก การที่จะนับว่า เท่านี้ปี เท่านี้ ๑ ร้อยปี เท่านี้ ๑ พันปี หรือเท่านี้ ๑ แสนปี ไม่ใช่จะทำได้ง่าย ๆ จึงทูลถามต่อว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระองค์สามารถจะยกอุปมาได้หรือไม่ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ได้สิ ภิกษุ เปรียบเหมือน ๒๐ ขาริกะ เป็น ๑ ดิลวาหะของชาวโกศล บุรุษ

จะพึงยกได้ครั้งละ ๑ ตีละ โดยล่วงไป ๑ ร้อยปีและ ๑ พันปี ดูก่อนภิกษุ ๒๐ ขาริกะเท่ากับติลวาหะ ของชาวโกศล จะถึงความหมดสิ้นไปเพราะความเพียรนั้นได้เร็วกว่า แต่จะใช้อัพพุทธรกก็ทำไม่ ฉันทิด ดูก่อนภิกษุ เปรียบเหมือน ๒๐ อัพพุทธรก เป็น ๑ นิรพพุทธรก ฉันทัน เป็นตัน

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วิสติขาริกโก ๒๐ ขาริ คือ ๔ ปัตถะ โดยปัตถะของชาวมคธเป็น ๑ ปัตถะในแคว้นโกศล โดยปัตถะนั้น ๔ ปัตถะ เป็น ๑ อาหพกะ ๔ อาหพกะ เป็น ๑ โทณะ ๔ โทณะ เป็น ๑ มาณิกะ ๔ มาณิกะ เป็น ๑ ขาริ เป็น ๒๐ ขาริ ด้วยขารินั้น (ขาริหนึ่งเท่ากับ ๑,๒๕๖ ทะนาน ๒๐ ขาริเท่ากับ ๒๕,๑๒๐ ทะนาน) บทว่า อาโลวาโห ได้แก่ เกรียนบรรทุทงา บทว่า อพพุโท นิรโย อัพพุทธรก คือ ชื่อว่า อัพพุทธรก ไม่มีนรกจัดไว้เฉพาะไร ๆ แต่โอกาสที่ได้รับความเร่าร้อน ด้วยการ นับอัพพุทระ (๑๐๐ ล้านปี) ในอเวจีนั้นแหละ ท่านกล่าวว่า อัพพุทธรก ในนิรพพุทธรก เป็นตัน ก็มีนัย นี้ ในนิรพพุทธรกนั้น พึงทราบการนับปีอย่างนี้ ๑๐๐ แสนเป็น ๑ โกฏิ ๑๐๐ แสนโกฏิ เป็น ๑ ปโกฏิ ๑๐๐ แสนปโกฏิ เป็น ๑ โกฏิปโกฏิ ๑๐๐ แสนโกฏิปโกฏิ เป็น ๑ นหุต ๑๐๐ แสนนหุต เป็น นินนหุต ๑๐๐ แสนนินนหุต เป็น ๑ อัพพุทระ เอา ๒๐ คุณ อัพพุทระ เป็น ๑ นิรพพุทระ ในนรกทั้งปวงก็มีนัยนี้ อนึ่ง การนับนี้ท่านกล่าวว่า ทำได้ยากสำหรับผู้ที่ไม่ทราบหรือไม่คุ้นเคย การที่จะนับไม่ใช่จะทำได้ง่าย ๆ แต่อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ในนรกนั้น ที่ได้ชื่อเหล่านี้มาก็เหตุสักว่าความคร่ำครวญบ้าง เพราะความ ต่างแห่งการทำความชั่ว เหมือนอย่างเพราะความอาฆาต พระเจ้าที่ขวิทิสสะ จึงนอนหงายตกไปไหม้ อยู่ในมหานรกตลอด ๑ พุทธันตร ด้วยอัตภาพประมาณ ๖๐ โยชน์ และเหมือนอย่างสกุล ๕๐๐ สกุล ซึ่งชอบใจทิวาญญูของพระองค์ เข้าถึงความเป็นสหายของพระองค์นั้นแหละ จึงพากันไหม้อยู่ในมหานรก

สมจริงดังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดังนี้ ว่า ภิกษุทั้งหลาย ไฟลูกกลมมาจากเรือน ไม้้อ หรือเรือนหญ้าแล้ว ย่อมไหม้แม้เรือนยอดซึ่งฉาบทาทั่วแล้ว ลมเข้าไม่ได้ มีกลอนปิดสนิท ปิด หน้าต่างแล้ว แม้ฉันทิด ภิกษุทั้งหลาย ภัยทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น ภัยเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเกิดแต่คนพาล หากเกิดแต่บัณฑิตไม่ อุปัทวะทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ อุปัสคทั้งหลาย อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น อุปัสคเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเกิดแต่คนพาล หากเกิดแต่บัณฑิตไม่ ภิกษุ ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล คนพาลจึงมีภัยเฉพาะหน้า บัณฑิตไม่มีภัยเฉพาะหน้า ค น พ า ล มี อุปัทวะ บัณฑิตไม่มีอุปัทวะ คนพาลมีอุปัสค บัณฑิตไม่มีอุปัสค ฉันทันเหมือนกันแล อีกอย่างหนึ่ง คนพาลเป็นเช่นกับปลาเน่า บุคคลที่คบคนพาลนั้นเป็นเช่นกับใบไม้ที่ห่อปลาเน่า คนพาลจึงถึงความ เป็นผู้ทิวาญญูทั้งหลายจะพึงละทิ้งเสีย และถึงความเป็นผู้มีวิญญูชนทั้งหลายจะพึงรังเกียจ สมจริง ดังที่ท่านกล่าวไว้ในนารทชาดกว่า

นรชนใช้ปลายหญ้าคา

ห่อปลาเน่า

แม้หญ้าคาก็เหม็นเน่า

มีกลิ่นฟุ้งไปฉันทิด

การคบคนพาล ก็ฉันทัน

ก็แม้อกิตติบัณฑิต เมื่อทำวสัถจะจอมเทพประทานพรอยู่ ก็ได้กล่าวอย่างนี้ว่า

บุคคลไม่ควรเห็น	ไม่ควรฟังคนพาล
และไม่พึงอยู่ร่วมกับคนพาล	ไม่ควรสนทนา
ปราศรัยกับคนพาล	และไม่ควรพอใจการสนทนา
ปราศรัยกับคนพาล	

(ท้าวสักกะตรัสถามว่า)

ท่านกัศสปะ คนพาลได้ทำอะไร	ให้แก่ท่านแลหรือ
ท่านจงบอกถึงเหตุ	ท่านกัศสปะ เพราะเหตุไร
ท่านจึงไม่ต้องการพบคนพาล	

(อภิตติดาบสตอบว่า)

(เพราะ) คนพาลทราบปัญญา	ย่อมแนะนำ
สิ่งที่ไม่ควรแนะนำ	ย่อมประกอบในสิ่งที่ไม่ใช้ฐานะ
การแนะนำในทางที่ผิด ๆ	เป็นความประเสริฐ (ของคนพาล)
คนพาล แม้เขาพูดดี ๆ	ก็โกรธ คนพาลนั้น
ย่อมไม่รู้จักอุบายเครื่องแนะนำ	การไม่คบคนพาล
นั้นเสียได้เป็นการดี	

ภัยและอุปัทวะทั้งปวงย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจการคลุกคลีเกี่ยวข้องกับคนพาลและคนเลว ด้วยอาการอย่างนี้ หากใช้เกิดขึ้นด้วยอำนาจการคบบัณฑิตไม่ ฉะนั้น สัตบุรุษทั้งหลายจึงหาได้ยากยิ่งแท้โดยประการทั้งปวง บัดนี้ถึงลำดับการพรรณนาด้วยคาถานี้ว่า

ความเป็นมนุษย์ หาได้ยาก	การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้า
หาได้ยาก ขณสมบัติ หาได้ยาก	พระสัทธรรมหาได้ยากยิ่งกว่า

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ความเป็นมนุษย์หาได้ยาก ความว่า แม้ความเป็นมนุษย์หาได้ยากโดยแท้ ความเป็นมนุษย์หาได้ยากพึงทราบโดยอุปมาเหมือนเต่าตาบอดเป็นต้น ได้ยินว่า ชาวนาคนหนึ่งไถนาตลอด ๓ ปีที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ไม่ได้มีอะไรสักอย่างเลยจึงทำลายและไถออกเป็นสองท่อนแล้วโยนไปในแม่น้ำคงคา เพาะการโยนลอยไปในแม่น้ำคงคานั้น ท่อนหนึ่งลอยขึ้น ท่อนหนึ่งจมลง ฉะนั้น แอกละไถจึงลอยอยู่ในแม่น้ำด้วยอาการอย่างนี้ พอนาน ๆ ไป อีกอันหนึ่งก็ลอยขึ้น อีกอันหนึ่งก็จมลง ฉะนั้น ทั้ง ๒ อันจึงประกอบรวมกันเป็นปกติตามเดิม ในขณะที่นั้น พอล่วงไปได้ ๑ ร้อยปี ๑ พันปี เต่าตาบอดจึงจะโผล่ขึ้นมาครั้งหนึ่ง ในขณะที่ว่ายโผล่ขึ้นมา คอของเต่าตาบอดก็ได้เข้าไปติดในระหว่างแอกละไถทั้งสอง เวลานี้จัดว่าหาได้ยากโดยแท้ แม้ความเป็นมนุษย์ก็หาได้ยากโดยแท้เหมือนกัน จริงดังนั้น สัตว์ทั้งหลายพอมิได้ความเป็นมนุษย์ก็จะท่องเที่ยวไปในภูมิแห่งสัตว์นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์ดิรัจฉาน ไม่ได้เพื่อที่จะยกแม้ศีรษะขึ้นเลย ล่วงผ่านเข้าไปสู่การคำนวณ (เวลา) หรือระยะเวลา ของสัตว์ที่จะหมกไหม้ในนรกด้วยอำนาจแห่ง ๑ อสงไขย ตลอด ๑ พุทธันดร ๒ พุทธันดร

๓ พุทธันดร ๔ พุทธันดร ล่วงผ่านเข้าไปแม้สู่การคำนวณเวลาหรือระยะเวลาแห่งเหล่าสัตว์ที่เล็กมากที่
 นิ่งอยู่ในภูมิประเทศซึ่งเป็นสถานที่ที่แค่ว่าจะวางนิ้วมือได้เท่านั้น มีขนาดแค่ ๔,๕,๖,๗ และ ๘ ส่วน
 เสี้ยวแห่งเมล็ดงาและเมล็ดพันธุ์ผักกาดเท่านั้น ด้วยอรรถภาพที่เล็กเหลือเกินแม้ในภูมิแห่งเปรต อสุรกาย
 และสัตว์ดิรัจฉาน ชื่อว่าใครอื่นยกเว้นบุคคลผู้มีฤทธิ์ จักสามารถที่จะนับด้วยเมล็ดพืชเหล่านั้นได้ ด้วย
 ว่าสัตว์เหล่านั้นไม่ได้รับรู้เลยถึงข้างขึ้นและข้างแรม เพราะความมืดบอดด้วยโมหะ แม้เมื่อพระพุทธเจ้า
 จะเสด็จอุบัติขึ้นหลายร้อยหลายพันครั้ง ก็ปล่อยผ่านล่วงเลยไป เพราะไม่ได้ยินเสียงว่า พระพุทธเจ้า
 เลย แม้ความเป็นมนุษย์จัดว่าหาได้ยากยิ่งแท้ ด้วยประการฉะนี้

แม้เมื่อได้ความเป็นมนุษย์ เวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นก็ยังสามารถหาได้ยากยิ่ง เป็น
 สัมมาทิฐิแม้ในเวลาทีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ขณะสมบัติกล่าวคือความเกิดขึ้นแห่งกุศล หาได้ยาก
 เหมือนกัน เพราะแม้คนที่แสดงพระสัทธรรมก็หาได้ยาก แม้เมื่อมีคนแสดงพระสัทธรรมนั้น แม้การ
 ฟังธรรมก็หาได้ยาก เพราะมีอวัยวะไม่สมประกอบ (พิการ) ฉะนั้น ขณะสมบัติมีความเป็นมนุษย์เป็นต้น
 ซึ่งมีประเภทเป็นต้นดังว่ามานี้ ฟังทราบว่ หาได้ยาก คำว่า ขณะสมบัติหาได้ยาก ความว่า ขณะสมบัติ
 กล่าวคือความเกิดขึ้นแห่งกุศลหาได้ยากโดยแท้ ด้วยว่าชนทั้งหลายที่เป็นไปในปัจจุันตวิสัย ย่อม
 รื่นรมย์ อภิรมย์ในอกุศลกรรมบถ ๑๐ มีปาณาติบาตเป็นต้น และชนเหล่านั้นก็จะมีสภาพเป็นคนดูร้าย
 ย่อมไม่รู้แม้คุณแห่งพระรัตนตรัย บุคคลทั้งหลายแม้ที่ไม่มีรูป ก็เพราะปราศจากปรโตโฆสะ แม้การได้
 โสดาปัตติมรรคก็ไม่มีแก่บุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ได้แม้การพบพระพุทธเจ้าเป็นต้น ก็จะต้องกล่าวไปโย
 ในเวลาที่เป็นอสัญญสัตว์ สัตว์ดิรัจฉาน เปรต และสัตว์นรก แม้ความเป็นไปแห่งสัตว์ทั้งหลายที่บำเพ็ญ
 บารมีเต็มเปี่ยมแล้ว ก็เป็นอัมพาตวิหริก แม้จะเกิดในตระกูลสัมมาทิฐิ ก็จะได้พบพระพุทธรัตนและ
 พระสังฆรัตนะ เพราะจักขุพิการ ย่อมเสื่อมแม้จากการฟังธรรมเพราะหูพิการ ไม่จัดเป็นผู้สมมาทาน
 กุศล เพราะหูหนวกและเป็นใบ้เป็นต้น เพราะความเป็นมิฉชาติทิฐิที่แม้จะสมบูรณ์ด้วยอวัยวะก็ตาม ถึง
 จะเห็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้แวดล้อมด้วยมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประดับด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐
 ประกอบความงามอันแวดล้อมด้วยพระรัศมีด้านละวา ก็ไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรมองดูด้วยจักขุที่
 อ่อนโยนเพราะความเลื่อมใส ก็ยังคงวางอำนาจด้วยอำนาจมโนโทสะนั่นเอง เป็นมิฉชาติทิฐิอยู่หลาย
 หนแม้ในเวลาทีทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์เป็นต้น จึงบังเกิดในมหานรก แม้ขณะสมบัติคือการเกิดขึ้น
 แห่งกุศล ก็หาได้ยากโดยแท้ ด้วยอาการอย่างนี้ เนื้อความแห่งคานานี้ว่า

ความเป็นมนุษย์หาได้ยาก

การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้า

หาได้ยาก ขณะสมบัติหาได้ยาก

พระสัทธรรมหาได้ยากยิ่งกว่า

เป็นอันท่านกล่าวไว้แล้วนั้นแล

ปริเฉทที่ ๕ ชื่อปกิณณกัณฑ์ ในการทำสมาธิให้บริสุทธิ์ ที่พระสาครพุทธิเถระรจนาไว้
 อย่างดี จบแล้วด้วยประการฉะนี้

คัมภีร์หรือหนังสือที่จะประกาศสีมาสสมบัติ นำสีมาวิบัติออกไป ด้วยอำนาจปรารถนากุศลบุตร ที่ถึงความพ่ายแพ้ในศาสนาเพราะได้ทำอุปลัมปทากรรมไว้ เพราะมิได้ทำอุทกุกเขปสีมาในแม่น้ำ มิได้ คัดเลือกคำที่ท่านกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาให้ดีด้วยอำนาจสัทยุตติและอตัลยุตติ ด้วยอำนาจการทำ ความเสื่อมเสียอย่างใหญ่หลวงแก่เหล่ากุศลบุตรที่ได้เกิดศรัทธาในพระศาสนาตลอด ๒ พันหนึ่งร้อย สามสิบเอ็ดปี แห่งพระศาสนาในสมัยของพระเจ้ามหาธรรมราชาผู้เป็นทายกสร้างมหาสถูปทองคำ ประดิษฐานอยู่บนยอดเขาริมฝั่งแม่น้ำเอราวตีในสิริเขตนครอันเป็นที่อยู่อาศัยของ อันได้ชื่อว่า อีสินคร เพราะพระเจ้าอสิให้สร้างไว้ ดำรงคงอยู่มาผ่านไป ๑ ร้อยปีจากที่พระศาสดาเสด็จปรินิพพาน ก็ยังคง ดำเนินต่อไป

ก็ด้วยเหตุประมาณเพียงนี้ คัมภีร์ชื่อสีมาวิโสธนี ที่จะนำความวิบัติแห่งพระศาสนาออกไป อันภิกษุที่ครูทั้งหลายได้ขนานนามให้ว่า สาครพุทธิ อุปสมบทเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี ด้วยญัตติจตุตถกรรม ที่เหมาะสมแก่ฐานะ เพราะไม่ทำความวิบัติแก่พยัญชนะ ๑๐ ประการ โดยอุทกุกเขปสีมาที่เป็นไป เพราะการรักรน้ำสาตพร้อมกับการเพ่งสีมาที่หาดทรายฝั่งแม่น้ำเอราวตีเชิงเขาที่ขมบรรพตทางส่วนด้าน ทิศใต้ของสิริเขตนคร มีพระมหาเถระที่ปรากฏนามว่า สัทธัมมโกวิท ผู้ทรงพระไตรปิฎก ผู้เชี่ยวชาญ มหาไวยากรณ์ ผู้เป็นราชครูพระเจ้ามหาธรรมราชา ผู้เที่ยวโคจรไปในหมู่บ้าน ในสิริเขตนคร เป็นพระ อุปัชฌาย์ มีพระมหาสามีผู้ทรงวินัย เป็นคณวาจกะ เป็นวาสิคณาจริยะ ในศาสนาอันประเสริฐที่หมุน ไปของพระชินเจ้าองค์สุดท้าย อันเป็นที่พำนักของเหล่าปัญญาธิบตี และพระนาคเถระผู้ทรง พระไตรปิฎก เป็นอาจารย์ มีคณะสงฆ์ผู้ละอเนสนาด้วยอำนาจเวชกรรมและชังฆเปสนกรรมเป็นต้น มี อาชีวะบริสุทธิต์โดยสัมมาอาชีวะ เป็นการกสงฆ์ ได้รจนานาไว้ เป็นอันเสร็จสมบูรณ์แล้ว

จริงอยู่ คัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้	ที่ท่านแบ่งสันปันส่วนไว้
ด้วยเหตุประมาณเพียงนี้	ที่เป็นไปโดยเผยแผ่ออก
อย่างทั่วถึง ละเอียดอ่อน	ท่านคิดไว้แล้วอย่างดี
ภิกษุผู้ปรากฏนามว่า สาครพุทธิ	ผู้อยู่บนที่พำนักที่สร้างไว้
บนที่สูงทางด้านทิศใต้	ในเมืองที่ทราบชื่อกันว่า สิริเขต
คัมภีร์นี้ท่านดำริไว้อย่างดีแล้ว	เมื่อมีพรรษาครบ ๒๐ บริบูรณ์
ด้วยตั้งปณิธานว่า	คัมภีร์นี้ที่เรารจนานาไว้แล้ว
สำเร็จลงได้	ไม่มีคั่งค้าง
ขอความดำริทั้งปวงจงพลันสำเร็จ	แก่สัตว์มีลมปราณ ด้วยประการฉะนี้
ขอให้คัมภีร์จงคงอยู่ในพระศาสนา	นำความมีตออกไป トラบเท่าที่
แม้พระนามว่า พระพุทธเจ้า	ของพระโลกเชษฐ ผู้คงที่ จะยังคงอยู่
สัตว์เหล่าใดที่ท่องเที่ยวไปบนผืนปฐพี ในจักรวาลทั้งหลายโดยรอบ เบื้องบน	
ตั้งแต่ภพเบื้องสูงไป	จนถึงอเวจีเบื้องต่ำ

ขอสัตว์แม่เหล่านั้ทั้งปวง	ที่ได้รับผลวิบากอยู่
อย่างสม่ำเสมอ	จงอยู่กับเรา
ขอพระราชารู้ทรงเป็นแสงสว่าง	แห่งพระศาสนา ผู้ทรงปกครอง
ด้วยราชธรรม จงมีพระชนม์	ยิ่งยืนนาน
ปราศจากโรคาพาธ	พร้อมด้วยประยูรญาติ
ด้วยบุญกรรมนั้น ขอให้คำสอน	ที่รุ่งเรืองอยู่ในพระศาสนา
ของพระศากยบุตรจะยังคงอยู่	ตลอดไปทุก ๆ ชาติ
เมื่อใด พระสัทธรรมบนผืนแผ่นดินใหญ่	เกิดมืดมิด แล้วเสื่อมหายไป
เมื่อนั้น ข้าพเจ้าคงจะสถิตอยู่	ในเทวโลกชั้นสูงสุดคือชั้นดุสิต

คัมภีร์สีมาวิโสธนี จบแล้ว.

๓.๓ สรุป

ในบทที่ ๓ นี้ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย ในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปปินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมมติกัณฑ์ ในปภินณกัณฑ์ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว และผู้วิจัยได้ทำการแปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปปินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมมติกัณฑ์ และในปภินณกัณฑ์ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว

บทที่ ๔

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรม และสังฆกรรมของพระสงฆ์

ในบทที่ ๔ นี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรม และสังฆกรรมของพระสงฆ์โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนี วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ และวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนี

๔.๑.๑ ความหมายของสีมา

คำว่า สีมา มีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนามากมาย และมีนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาหลายท่านได้วิเคราะห์และรวบรวมความหมายไว้ต่าง ๆ กัน คือ

(๑) ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๔ ตอนว่าด้วย อุโปสถักขันธกะมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับคำว่า สีมา คือ อนุชานามิ ภิกขเว สิมํ สมณนินฺตุนฺติ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อสมมติสีมา^๑ และว่า ภควตา สีมาสมมติ อนุญญาตา แปลว่า การสมมติสีมา พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอนุญาตแล้ว^๒ เป็นต้นเป็นข้อมูลเรื่องสีมาในชั้นปฐมภูมิ

(๒) ในอรรถกถากังขาวิตรณมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับสีมา คือ สีมา จ นามเสา พุทธสีมา อพุทธสีมาติ ทูริธา โหติ แปลว่า สีมา มี ๒ ชนิด คือ พัทธสีมา และอพัทธสีมา เป็นต้น^๓ และว่า สงโฆ เอเตหิ นิมิตเตหิ สิมํ สมณนเนยฺย สมานสฺวาสํ เอฏฺโฐสฺสํ แปลว่า สงฆ์พึงสมมติสีมาด้วยนิมิตเหล่านั้น มีสังวาสเสมอกันและมีอุโบสถเดียวกัน เป็นต้น^๔ เป็นข้อมูลเรื่องสีมาในชั้นปฐมภูมิ

^๑ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^๒ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

^๓ กงขา.อ. (บาลี) ๑๑๐.

^๔ วิ.สงคห. (บาลี) ๑๖๐/๒๑๒.

ในอรรถกถาธรรมบท มีข้อความที่เกี่ยวกับสีมา คือ สตุลา โยชนมตต์ อทธานํ คงคาย คนตฺวา เวสาลิกานํ สีมี ปาปุณฺนิ แปลว่า พระศาสดาเสด็จไปยังแม่น้ำคงคาระยะทางประมาณ ๑ โยชน์ ก็ถึงสีมา (เขตแดน) ของชาวเมืองไพศาลี เป็นต้น^๕ และว่า โส อญฺเฐสํ คิชฌานํ สีมี อติกฺกมิตฺวา อติอุจฺจํ อุปฺปติ แปลว่า นกแร้ง ชื่อว่ามีคาโลปะนั้น บินล่องเลยสีมา (เขตแดน) ของนกแร้งเหล่าอื่น บินสูงยิ่ง^๖ ซึ่งมีความหมายไม่เหมือนกับสีมาในทางพระพุทธศาสนาคือเขตความพร้อมเพรียงของสงฆ์ แต่มีความหมายทางบ้านเมืองว่า เป็นเขตแดนของประเทศ ๆ หนึ่ง เท่านั้น

(๓) ในอรรถกถาสมันตปาสาทิกาพระอรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายสีมาว่า สีมา หมายถึง สีมาในทางพระวินัยมีความหมายกว้างขวางอันรวมไปถึงดินแดนที่เป็นบ้านเมืองเช่น พระเจ้าแผ่นดินหรือรัฐบาลยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เป็นดินแดนเอกเทศต่างหากจากบ้านเรือนตามภาษาพระวินัยเรียกว่า วิสุคามสีมา^๗

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า คำว่า สีมา คือ เขตแดนของประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งมีการปกครองเป็นอิสระ ฉะนั้นคำว่า สีมานี้จึงเป็นศัพท์สำคัญที่ใช้กันอยู่ในสมัยพุทธกาลหรือก่อนพุทธกาล พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติขึ้นเป็นการเฉพาะ แต่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ใช้คำว่า สีมา เป็นเขตความพร้อมเพรียงของสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญในพระพุทธศาสนามีการอุปสมบทเป็นต้นจึงใช้คำว่า สีมา เช่นเดียวกับคำว่า ภิกขุเป็นต้นซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกทั่วไปสำหรับนักบวชในสมัยพุทธกาลหรือก่อนพุทธกาล แต่พระพุทธองค์ทรงใช้คำว่า ภิกขุ มาเรียกกุลบุตรที่บวชในพระพุทธศาสนาว่า ภิกขุเช่นเดียวกับคำว่า สีมา ดังอธิบายมาแล้ว

(๔) ในฎีกาวิมตฺติโนทนี มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับสีมา คือ สมมตา สา สีมา สัมเมน แปลว่า สีมานั้นอันสงฆ์สมมติแล้วเป็นต้น และว่า ปจฺฉา สีมี พนฺธฺนฺตานํ สีมา ย โโอกาสํ จเปตฺวา แปลว่า เมื่อจะผูกสีมาภายหลังจึงเว้นโอกาสแห่งสีมาไว้ เป็นต้น^๘ เป็นข้อมูลเรื่องสีมาในชั้นปฐมภูมิ

(๕) ในฎีกาอภิธานปฺปทีปิกาฎีกาวิเคราะห์คำว่า สีมาว่า สีมา มริยาโท. แปลว่า สีมา หมายถึง เขตแดน^๙

(๖) ในคัมภีร์สัททนต์ปิภรณ์ธาตุมาลาวิเคราะห์คำว่า สีมาว่า สี พนฺธฺเน, เอตฺถ สีมาติ สมคเคน สงฺเขน กมฺมวาจาย พนฺธฺยเตติ สีมา, สา ทฺวิธา พุทฺธสีมา อพฺพุทฺธสีมาติ. ตาสฺ อพฺพุทฺธสีมา มริยาทกรณฺวเสน สีมาติ เวทิตฺพฺพา. แปลว่า สีมาในความผูก ในบพว่า สีมา มีรูปวิเคราะห์ว่า สถานที่ได้อันสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันพึงผูกด้วยกรรมวาจา เหตุฉะนั้น สถานที่นั้น ชื่อว่าสีมา สีมานั้นมี ๒

^๕ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๓๒๓.

^๖ ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๕/๓๓/๓๒.

^๗ วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๔๗/๑๒๔.

^๘ สารตฺถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๘.

^๙ อภิธาน.ฎีกา ๙๗๙ ปพฺพ.

อย่างคือ พัทธสีมา และ อพัทธสีมา ในบรรดาสีมา ๒ ประเภทนั้น อพัทธสีมา พึงทราบว่าเป็นสีมาโดยการกำหนดเขตแดน (มีเจ็ดอักษณิศเป็นต้น)^{๑๐} เป็นข้อมูลเรื่องสีมาในชั้นทุติยภูมิ

(๗) ในคัมภีร์กัจจายนสูตรวิเคราะห์คำว่า สีมา ว่า กมมวาจาญ พนฺธติ เอตถาติ สีมา, พนฺธิตพฺพาติ วา สีมา. แปลว่า บุคคลล้อมผูกในสถานที่นี้ด้วยกรรมวาจา เหตุนั้น สถานที่นั้น ชื่อว่า สีมา หรือว่า สถานที่อันพระสงฆ์พึงผูก เหตุนั้น สถานที่นั้น ชื่อว่าสีมา^{๑๑}

(๘) ในคัมภีร์ปทรูปสิทธิวิเคราะห์คำว่า สีมาว่า สี พนฺธเน, สียตีติ สีมา แปลว่า สีธาตุในความผูก สถานที่ใดอันพระสงฆ์ล้อมผูก สถานที่นั้นชื่อว่า สีมา^{๑๒}

(๙) ในคัมภีร์นिरุตติทีปนีวิเคราะห์คำว่า สีมาว่า มหาชเนน สมฺมโตติ มหาสมฺมโต, สมฺมตา สีมา. แปลว่า สถานที่ใดอันมหาชนสมมติแล้ว เหตุนั้น สถานที่นั้น ชื่อว่า มหาสมมติ, สถานที่ที่สมมติแล้ว ชื่อว่า สีมา^{๑๓}

(๑๐) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ให้ความหมายของสีมาว่า สีมา หมายถึง เขตที่หมายรู้กัน^{๑๔}

(๑๑) พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของสีมาว่า สีมา หมายถึง เขตกำหนดความพร้อมเพรียงของพระสงฆ์ เป็นเขตที่พระสงฆ์ตกลงกันไว้สำหรับภิกษุที่อยู่ภายในเขตนั้น ต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน^{๑๕}

(๑๒) ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของสีมาว่า สีมา หมายถึง เขตหรือแดนเครื่องหมายบอกเขตโบสถ์มักทำด้วยแผ่นหินหรือหลักหินเป็นต้น เรียกว่า ไบพัทธสีมาก็ได้ ไบสีมาหรือไบเสมาก็ได้^{๑๖}

^{๑๐} พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจชำระ, สัทนิตธาตุมาลา คัมภีร์หลักบาลีไวยากรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๖๖๖.

^{๑๑} กจ. ๖๒๘.

^{๑๒} พระพุทธปิยมหาเถระ, ปทรูปสิทธิ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘๑.

^{๑๓} นිරุตติ. ๗๒๗.

^{๑๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕๕๐.

^{๑๕} พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔๐-๓๔๑.

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๙๘.

(๑๓) สมเด็จพระสังฆราชได้ให้ความหมายของสีมาว่า สีมา หมายถึง โรงธรรมที่พระสงฆ์ประชุมทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ^{๑๗}

(๑๔) มุลินิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยได้ให้ความหมายของสีมาว่า สีมา ในสารานุกรมไทยภาคอีสาน หมายถึง สีมาที่มีความหมายอย่างเดียวกันกับ โบสถ์ หรือ อุโบสถ ได้แก่ ขอบเขต หรือ อาณาเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรมของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา^{๑๘} กิจหรือการงานของพระสงฆ์เรียกว่า สังฆกรรม มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) อปโลกนกรรม
- ๒) ญัตติกรรม
- ๓) ญัตติหุติกรรม
- ๔) ญัตติจตุตถกรรม

สังฆกรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ ยกเว้นอปโลกนกรรมไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมอีก ๓ อย่างมีญัตติกรรมเป็นต้นพระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาเท่านั้น ทำภายนอกสีมาไม่ได้^{๑๙}

สรุปว่า สีมา หมายถึง เขตความพร้อมเพรียงของสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญมีการอุปสมบทเป็นต้น โดยมีเครื่องหมายกำหนดเขตในพระวินัยเรียกว่า นิमित และนอกจากนี้ ความหมายของสีมายังรวมถึงเขตพื้นที่อื่น ๆ อันเป็นเขตของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะทำสังฆกรรมอย่างใดจะต้องประชุมร่วมกันทำในอุโบสถ ซึ่งถือว่าเป็นเขตที่ได้รับการสมมติว่าเป็นสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า

๔.๑.๒ ความเป็นมาของสีมา

ความเป็นมาของสีมาพระพุทธองค์ตรัสไว้แล้วในอุโบสถชั้นชก^{๒๐} หมายความว่าด้วยอุโบสถพระพุทธองค์ทรงประทานพระพุทธานุญาตให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกัน เพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกัน แต่นั่งนิ่ง ๆ ชาวบ้านจะฟังธรรมก็ไม่ได้ฟัง จึงติเตียน พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ประชุมกันเพื่อกล่าวธรรม และทรงพระดำริว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลาย ควรอนุญาตให้สวดเป็นปาติโมกข์ และจักเป็นอุโบสถกรรม คือการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรงพระดำรินั้น ทรงแสดงวิธีสวดปาติโมกข์ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น

^{๑๗} สมเด็จพระสังฆราช, พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑๗.

^{๑๘} มุลินิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, พจนานุกรมไทยภาคอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๖๑๗.

^{๑๙} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๑๒.

^{๒๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๒/๑๔๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗.

สมัยต่อมา ภิษุทั้งหลายพากันสวดปาติโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์ตรัสห้ามและทรง
ปรับอาบัติทุกกฎ^{๒๑} แก่ภิษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ

ภิษุทั้งหลายสวดปาฏิโมกข์ ๓ ครั้ง ต่อ ๑ ปักข์ (กึ่งเดือน) คือในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ
๘ ค่ำ พระพุทธองค์ตรัสห้ามและปรับอาบัติทุกกฎ^{๒๒} แก่ภิษุผู้ทำเช่นนั้น

ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์เพียงครั้งเดียวต่อ ๑ ปักข์คือในวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ

ภิษุผู้พาศึกย์สวดปาติโมกข์เฉพาะในพวกของตน พระพุทธองค์ตรัสห้ามและปรับอาบัติ
ทุกกฎ^{๒๓} แก่ภิษุผู้ทำเช่นนั้น

ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถโดยพร้อมเพรียงกัน ภิษุทั้งหลายสงสัยว่า จะกำหนดเขตพร้อม
เพรียงกันในอวาสหนึ่งหรือถือเขตแผ่นดินทั้งผืน พระพุทธองค์ตรัสให้ใช้อวาสเดียวกันเป็นเขต
สามัคคี^{๒๔} ฝ่ายพระมหากษัตริย์ผู้เป็นพระอรหันต์ คิดว่า ท่านบริสุทธ์อยู่แล้ว จะควรได้ทำอุโบสถสังฆ
กรรมหรือไม่ พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วจึงตรัสตอบว่า ถ้าเธอไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชาอุโบสถ
แล้วใครเล่าจะทำเช่นนั้นและตรัสสั่งให้ไปทำอุโบสถสังฆกรรม^{๒๕} ต่อมาภิษุทั้งหลายสงสัยว่า อวาส
เดียวกันนั้น กำหนดอย่างไร พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้สมมติ คือ ประกาศสีมา (เขตแดน) โดย
กำหนด ภูเขา ก้อนหิน ป่าไม้ ต้นไม้ หนทาง จอมปลวก แม่น้ำหรือแอ่งน้ำ เป็นเครื่องหมาย^{๒๖}
(นิมิต) แล้วทรงแสดงวิธีสวดสมมติสีมาด้วยเครื่องหมายเหล่านั้น^{๒๗} เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการ
กำหนดนิมิตและการสมมติสีมาที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตเพื่อความพร้อมเพรียงของสงฆ์

สีมาเป็นเขตความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ และเพื่อที่จะกำหนดเขตความพร้อมเพรียงแห่ง
สงฆ์ดังกล่าวให้ชัดเจนขึ้นจึงจำเป็นต้องมีหลักเขตที่เรียกว่า นิมิต มีความหมายว่า วัตถุที่เป็น
เครื่องหมาย^{๒๘} ปัจจุบันนิยมเอาหินที่ทำเป็นนิมิตฝังลงในดิน แล้วปักแผ่นหินข้างบนจุดที่ฝัง
เพราะฉะนั้นแผ่นหินหรือหลักหินที่ปักอยู่รอบโรงอุโบสถนั้นคือ นิมิต ทำหน้าที่บอกหรือกำหนดสีมา
หรือว่าเขตความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์นั่นเอง ในปัจจุบันนี้มีการเรียกหลักหินเหล่านั้นว่า สีมา เป็น

^{๒๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๒.

^{๒๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๒๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๒๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๒๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๗/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๗/๒๑๔.

^{๒๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพฯ-
มหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๒๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^{๒๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๔๒.

การเรียกอย่างผิดความหมายที่แท้จริง เพราะหลักหินเหล่านั้นคือ เป็นนิมิตอย่างทีกล่าวแล้วไม่ใช่ เรียกว่า สีมา หรือ เสมา (ใบเสมา) ในสมัยพุทธกาล สีมามีอยู่ ๒ ประเภทเท่านั้นคือ

๑) พัทธสีมา หมายถึง เขตหรือแดนที่ถูกกำหนดขึ้นโดยพระสงฆ์

๒) อพัทธสีมา หมายถึง เขตหรือแดนที่ไม่ต้องมีการกำหนดขึ้น ซึ่งได้แก่เขตที่ทาง บ้านเมืองได้กำหนดไว้แล้วตามปกติ เช่นเขตของหมู่บ้านเรียกว่า คามสีมา เขตชุมชนเรียกว่า นิคมสีมา หรือสิ่งที่มีอยู่เองตามธรรมชาติเป็นเครื่องกำหนด เช่น ป่า แม่น้ำ สระ บึง เป็นต้น พระพุทธองค์ทรง อนุญาตให้พระสงฆ์ถือเอาเขตแดนเหล่านั้นโดยไม่ต้องกำหนดขึ้นมาใหม่^{๒๙}

สรุปว่า ความเป็นมาของสีมาซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้นั้นจะมีอยู่ในพุทธบัญญัติหรือ ในพระไตรปิฎก ส่วนของพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔ เรื่องอุโปสถขันธกะว่าด้วยเรื่องอุโบสถ และมีเรื่อง ของสีมาแทรกอยู่ในนั้นด้วย พระองค์จึงทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุม ร่วมกัน หรือที่เรียกว่าทำสังฆกรรมในบางเรื่องที่สำคัญกับกิจการพระศาสนา เช่น การสวดปาติโมกข์ การอุปสมบท การกรานกฐิน และการปวารณากรรม เป็นต้น โดยกำหนดให้ทำสังฆกรรมในบริเวณที่ กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว เนื่องจากสังฆกรรมเหล่านี้ เป็นกิจของสงฆ์ที่สำคัญ ยิ่งสำหรับผู้ทรงศีลโดยเฉพาะ

๔.๑.๓ สีมา ๑๙ ชนิด

ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีพระสาครพุทธิเถระได้อธิบายถึงสีมา ๑๙ ชนิด ได้แก่ ๑. ชันชสีมา ๒. อุปจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปวาตสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ๗. นิคมสีมา ๘. นครสีมา ๙. อัปภันตสีมา ๑๐. อรัญญสีมา ๑๑. อุทกุกเขปสีมา ๑๒. นทีสีมา ๑๓. ชาตัสสรสีมา ๑๔. สมุททสีมา ๑๕. ชนปทสีมา ๑๖. รัฐสีมา ๑๗. รัชสีมา ๑๘. ทิปสีมา ๑๙. จักรวาลสีมา ผู้วิจัยจะ ได้นำเสนอดังต่อไปนี้

(๑) ชันชสีมา ได้แก่ การสมมติกำหนดไว้ในมหาสีมาหรือในคามเขตเพื่อจะทำสังฆกรรมมี การบรรพชาและอุปสมบทเป็นต้นได้สะดวก ความพิสดารแห่งชันชสีมานั้นท่านกล่าวไว้แล้วใน มหาวรรค แห่งอรรถกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกา โดยแบ่งเป็น ๗๒ อย่าง โดยนัยว่า พึงทักนิมิต ก่อน เป็นต้น ในเรื่องนั้น เช่น

๑) ถ้ามีถ้ำอยู่ภายในข้างหน้าแนวเขตกำหนดสีมาเหนือขึ้นไปด้านใต้ สีมาจะไม่หยั่ง ลงไปข้างนอก

๒) ถ้ามีถ้ำอยู่ภายนอกจากฝั่งด้านในของแนวเขตกำหนดสีมาด้านบน สีมาจะไม่หยั่ง

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๒.

ลงไปภายใน^{๓๐}

ฉะนั้น ทั้งสองประการนี้มีความหมายอันเดียวกัน มีถ้ำที่เจาะทะลุข้างภูเขาโดยมีรูปร่างคล้ายอุโมงค์ที่เชิงเขาด้านล่างส่วนที่อยู่ด้านในของแนวเขตกำหนดสีมาด้านบน สีมาไม่หยั่งลงไปในส่วนที่เป็นพื้นดิน ที่เป็นถ้ำด้านหน้าแนวเขตกำหนดสีมา และที่เป็นภูเขาข้างใต้ที่อยู่ภายนอกถ้ำ สีมาก็จะอยู่ด้านบนถ้ำนั่นเอง ถ้ามีถ้ำอยู่ข้างภูเขาเจาะทะลุโดยมีรูปร่างคล้ายอุโมงค์ที่เชิงเขาด้านล่างที่อยู่ด้านนอกจากส่วนด้านในแนวเขตกำหนดสีมาด้านบนนั้น สีมาจะไม่หยั่งลงไปในส่วนภาคพื้นที่เป็นถ้ำ และที่เป็นภูเขาด้านล่างที่อยู่ด้านนอกถ้ำ สีมาจะมีอยู่เฉพาะส่วนด้านบนถ้ำเท่านั้น

เมื่อจะผูกขันตสีมาต้องรู้จักข้อควรปฏิบัติ ถ้าจะผูกในวัดที่ทายกสร้างให้ประดิษฐานวัตถุทั้งปวงมีต้นโพธิ์ เจดีย์ และหอฉันเป็นต้นเสร็จแล้วอย่าผูกตรงกลางวัดอันเป็นสถานที่ชุมนุมของชนหมู่ มาก พึงผูกในที่อันสงบที่อยู่ท้ายวัด เมื่อจะผูกสีมาในวัดที่ทายกไม่ได้สร้างพึงกะที่ไว้สำหรับวัตถุทั้งปวงมีต้นโพธิ์ และเจดีย์ เป็นต้น^{๓๑} เมื่อประดิษฐานวัตถุทั้งหลายเสร็จแล้วพึงผูกสีมาโดยที่ขันตสีมาจะอยู่ในที่อันสงัดท้ายวัด ขันตสีมานั้นกำหนดอย่างต่ำที่สุดจุกิกษุได้ ๒๑ รูป ใช้ได้ ต่ำกว่านั้นใช้ไม่ได้ สีมาที่ใหญ่จุกิกษุจำนวนพันรูป ก็ใช้ได้

ในฎีกาสารัตถทีปนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า คำว่า จุกิกษุได้ ๒๑ รูป หมายถึง บรรจุกิกษุได้ ๒๑ รูปซึ่งรวมกิกษุผู้ควรแก่กรรมด้วย เพราะสังฆกรรมเป็นกิจที่ต้องทำด้วยสงฆ์สัตตวรรคเป็นอย่างยิ่งและค่าน้ำกล่าวตามจำนวนกิกษุที่นั่งเพราะอย่างต่ำจะผูกสีมาในส่วนก็ได้^{๓๒} เมื่อจะผูกขันตสีมาพึงวางศิลาที่ควรเป็นนิมิตไว้โดยรอบโรงสีมาคือ

- ๑) ออย้ายืนอยู่ในขันตสีมาผูกมหาสีมา
- ๒) ออย้ายืนอยู่ในมหาสีมาผูกขันตสีมา
- ๓) ต้องยืนอยู่เฉพาะในขันตสีมาผูกขันตสีมา
- ๔) ต้องยืนอยู่เฉพาะในมหาสีมาผูกมหาสีมาเท่านั้น

ในฎีกาสารัตถทีปนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า เมื่อพระสงฆ์จะผูกสีมาบนปราสาท ปราสาททั้งหมดย่อมอยู่ในสีมา หมายถึง ปราสาทจะมีฝาติดเป็นอันเดียวกับพื้นชั้นบนหรือไม้ก็ตามทั้งหมดย่อมอยู่ในสีมา^{๓๓} พื้นบนยอดเขาเป็นที่ว่างพอบรรจุกิกษุได้ ๒๑ รูป จะผูกสีมาบนพื้นนั้นเหมือนที่ผูกบนศิลาตาดก็ได้ ข้างล่างภูเขาสีมาย่อมหยั่งลงไปถึงด้วยกำหนดนั้นเหมือนกัน เมื่อผูกบนภูเขาที่มีสัณฐานดังโคนต้นตาล สีมาที่ผูกไว้ข้างบนย่อมหยั่งลงไปถึงข้างล่างเหมือนกัน

^{๓๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

^{๓๑} โพธิเจติยาทีนํ สพพตถุณฺณํ จานํ สลลกุเขตฺวา ยถา ปตฺถุจฺเจตฺสฺ วตฺถุสฺ วิหารปจฺจนฺเต; วิ.สงคท. (บาลี) ๑๖๓/๒๑๕.

^{๓๒} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๙.

^{๓๓} สพโพปิ ปาสาทอ สีมฺภูโจ ว โหติ; สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๙.

ในฎีกาวิมตวิโนทนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า ถ้าประชาชนชุกสระโบกขรณีในสีมา สีมานั้นก็ยังคงเป็นสีมาเหมือนเดิม การชุกสระโบกขรณีในสีมานี้ ถ้าแม่น้ำอุโมงค์ตอนล่างไม่น้อยไปกว่าขนาดของสีมาและไหลอยู่ก่อน สีมาที่ผูกภายหลังอยู่เหนือแม่น้ำขึ้นไปเมื่อชุกสระโบกขรณีไปจดแม่น้ำสีมา พัง ห้วงน้ำไหลท่วมมณฑลสีมาไปจะผูกแครงทำสังฆกรรมในย่านสีมาก็ใช้ได้^{๓๔} แม่น้ำในอุโมงค์อยู่ภายใต้สีมาภิกษุณีฤๅษีนั่งอยู่ที่แม่น้ำในอุโมงค์นั้น ถ้าแม่น้ำนั้นผ่านไปก่อนสีมาผูกทีหลังไม่ทำให้เสียกรรม ถ้าผูกสีมาก่อนแม่น้ำผ่านไปทีหลังภิกษุณีนั้นทำให้เสียกรรม ฉะนั้นภิกษุผู้อยู่ ณ พื้นแผ่นดินภายใต้ย่อมทำให้เสียกรรมเหมือนกัน^{๓๕} ต้นไทรมีอยู่ในลานชัณฑสีมา^{๓๖} กิ่งต้นไทรหรือย่านไทรที่ยื่นออกจากต้นไทรนั้น จดพื้นแผ่นดินแห่งมหาสีมาก็ดี จดต้นไม้เป็นต้นที่เกิดในมหาสีมานั้นก็ดี พึงชำระมหาสีมาให้หมดจดแล้วจึงทำกรรม^{๓๗} หรือตัดกิ่งและย่านไทรเหล่านั้นกระทำให้ตั้งอยู่ภายนอก ภิกษุขึ้นไปบนกิ่งไม้เป็นต้นที่ไม่จดกัน^{๓๘} ควรนำมาเข้าหัตถบาสเมื่อทำเช่นนั้นกิ่งต้นไม้ที่เกิดในมหาสีมาก็ดี ย่านไทรก็ดีย่อมตั้งอยู่ในลานแห่งชัณฑสีมา^{๓๙} ตามนัยที่กล่าวแล้วพึงชำระสีมาให้หมดจด^{๔๐} แล้วทำกรรม หรือตัดกิ่งและย่านไทรเหล่านั้นกระทำให้ตั้งอยู่ภายนอกก็ได้ตามที่กล่าวแล้ว เมื่อสงฆ์กำลังทำกรรมในย่านชัณฑสีมา ภิกษุบางรูปนั่งอยู่บนกิ่งไม้ที่ทอดอยู่บนอากาศยื่นเข้าไปในย่านสีมา เท้าของเธอถึงพื้นดินก็ดี^{๔๑} สบงของเธอถูกพื้นดินก็ดีไม่สมควรทำกรรม ให้เธอยกเท้าทั้ง ๒ และสบงจิวรขึ้นแล้วทำกรรมย่อมทำได้^{๔๒}

(๒) อุปจารสีมา ได้แก่ สถานที่ที่เหมาะสมจะเป็นหนทาง ทางเข้าถึง หรือเข้าถึงได้ของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของหมู่สัตว์นั้น ๆ หรือของเทพวิมานและต้นกัลปพฤกษ์เป็นต้นเรื่อยไปตั้งแต่บ้านป่า และนิคมเป็นต้น จนถึงพรหมโลก ชื่อว่าอุปจารสีมา สถานที่เหล่านั้นท่านมิได้ประสงค์เอาในที่นี้ เพราะมีไขว้สยของเหล่าภิกษุ ภิกษุทั้งหลายย่อมอยู่ในประเทศใด ซึ่งเป็นประเทศที่เขากำหนดทำเป็นบริเวณ ทำการล้อมด้วยกำแพงเป็นต้น หรือแม้ในที่มิได้ล้อม กำหนดให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่อุปจาร ประเทศนี้เองท่านประสงค์เอาว่า อุปจารสีมา^{๔๓} เพราะเป็นสถานที่เข้าอยู่จำพรรษาและทำ

^{๓๔} โบกขรณี ขณนติ สีมาเยวาติ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๒.

^{๓๕} อนตรา ภูมิวิวเร ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๒.

^{๓๖} สพพรุกขลตาทินมปี สมพนโธ น วฏฐติเยว; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๒.

^{๓๗} มหาสีมคตานิ สพเพสสิ ภิกขุณิ หตถปาสานยณณนาทรวเสณ สกถิ มหาสีมัสสิ โสเชตวา;

วิมต.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๓.

^{๓๘} วิ.อ. (บาลี) ๓/ ๑๓๘/๑๑๗.

^{๓๙} สีมามาพเกติ ขณนตสีมามาพเก; **สารตถ.ฎีกา** (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๓๐.

^{๔๐} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๗.

^{๔๑} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๗.

^{๔๒} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๗.

^{๔๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๒.

การกรานกฐินของเหล่าภิกษุ

คำว่า กลินตตตสึมาย ท่านกล่าวหมายเอาอุปจารสีมา

คำว่า ตตฺรูปปาเทน ภาต อธิบายว่า จีวรของสงฆ์บางผืนที่เขาหาซื้อมาด้วยนาและสวนเป็นต้นที่เป็นของวัด ย่อมเกิดขึ้น

คำว่า เขตตวตถุอาทินา นี้ ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถกถาว่า จะเป็นจีวรของภิกษุที่มรณภาพแล้วก็ตาม ที่เขาถวายเจาะจงสงฆ์ก็ตาม ที่เป็นของสงฆ์ก็ตาม ท่านสงเคราะห์จีวรที่เป็นไปใ้ในอุปจารสีมานั้นทั้งหมด

เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า อุบาสกคนใดคนหนึ่งให้สร้างวิหารถวายเจาะจงสงฆ์ อุบาสกนั้นเมื่อสร้างวิหารนั้นเสร็จแล้วประสงค์จะถวายอภิลักขิตแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย สงฆ์ ๒ ฝ่ายกรานกฐินแล้ว อุบาสกนั้นจึงเข้าไปหาสงฆ์แล้วขอให้รื้อกฐิน ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติการรื้อกฐินไว้เพื่อจะระงับอาณิสสในเรื่องนี้ เหตุนี้ ภิกษุณีชื่อว่า ฤกลันทา เมื่อจะไม่ระงับอาณิสส จึงค้านการรื้อกฐิน ด้วยคิดว่า จีวรจักมีแก่พวกเรา ฉะนั้น เมื่อยังไม่ได้รื้อกฐินในสีมาที่กรานกฐินแล้ว จีวรของภิกษุมรณภาพแล้วก็ดี ของญาติชนผู้ล่วงลับที่ถวายเจาะจงสงฆ์ที่มาจากทิศทั้ง ๔ ก็ดี จะมีในระหว่างนี้ตลอด ๕ เดือน ไปจนถึงเดือนผัคคณปุณณมี (วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ถึง ๑๕ มีนาคม) อันเริ่มฤดูใบไม้ผลิ ใช้เกี่ยวกับพระจันทร์เพ็ญในฤดูใบไม้ผลิเสมอ จีวรของสงฆ์เป็นอันถวายแล้วด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในที่จัดภิกษา หรือด้วยกิจกรรมการฉลองวิหารเป็นต้น จีวรนั้นทั้งหมดย่อมมีแก่เหล่าภิกษุที่กรานกฐินแล้วเท่านั้น จีวรนั้นจะไม่มีแก่เหล่าภิกษุที่มีพรรษาขาดที่เข้าจำพรรษาหลัง หรือเหล่าภิกษุผู้อยู่ในสีมาที่อยู่พร้อมในวิหารนั้น^{๔๔}

หากภิกษุทั้งหลายไม่รู้แล้วรับไป ต้องคืนให้ หากว่าจีวรนั้นจะมาเป็นค่าของขบเคี้ยวของขบฉันมีข้าวสารเป็นต้น จะถวายแม่แก่ภิกษุ นอกนั้นก็ไ้

หากมีคำถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะปราศจากอาณิสส เหตุนี้ ของขบเคี้ยวและของขบฉันเป็นต้นย่อมถึงแก่เหล่าภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยแล้วอำนาจคนปุรกะแต่มีพรรษาขาด ผู้เข้าจำพรรษาหลัง หรือผู้อยู่จำพรรษาในวิหารอื่น กรรมวาจาคือการถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุผู้กรานกฐิน ย่อมควรในชั้นทสึมา เมื่อวิหารนั้นไม่มี พึงทำในพัทธสีมา หรือในอุทกุกเขปสีมาเป็นต้นในวิหารอื่น

หากมีคำถามว่า เพราะเหตุไร เหล่าภิกษุที่อยู่จำพรรษาหลังในวิหารนั้นจึงไม่ฉลาดในการกรานกฐิน ท่านพระชินธกภานกเถระทั้งหลายผู้ฉลาดในการกรานกฐิน ควรเสาะแสวงหาแล้วนำมาให้สวดกรรมวาจา ให้กรานกฐิน และให้ฉันแล้ว จึงเดินทางไป ส่วนอาณิสสจะมีแก่ภิกษุนอกจากนี้เท่านั้น ตอบว่า เพราะการสวดกรรมวาจาแม่ของเหล่าภิกษุที่อยู่ในสีมาอื่นท่านกล่าวไว้แล้วในอรรถกถา เหล่าภิกษุที่มีพรรษาขาดก็ดี ที่เข้าจำพรรษาหลังก็ดี ที่อยู่จำพรรษาในวิหารอื่นก็ดี จะได้เพียง

^{๔๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

เป็นคณปุรณะของเหล่าภิกษุที่อยู่จำพรรษาแรกเท่านั้น อาณิสสจึงจะมีเฉพาะภิกษุนอกจากนี้เท่านั้น หากเหล่าภิกษุที่มีพรรษาขาดเป็นต้นเหล่านั้นอนุโมทนา การกรานกฐินถูกทำลาย เหตุนี้ท่านจึงวิจารณ์ไว้แล้วในอรรถกถา ส่วนอาจารย์พวกอื่นตั้งญัตติเรื่องการกรานกฐินไว้ในอุปัชฌายะ เพราะท่านกล่าวไว้ว่า

คำว่า สีมาที่กรานกฐินแล้ว ท่านกล่าวหมายเอาอุปัชฌายะ คำนั้นไม่ถูกต้อง เพราะการจะทำให้บริสุทธิ์ได้นั้นทำได้ยาก ดังนั้น ใครจักสามารถ หรือกระทำเหล่าภิกษุที่ยังลงในที่นั้นในคามสีมาที่เข้าไปในอุปัชฌายะนั้นเองไว้ภายนอกสีมาได้ ท่านกล่าวภาวะที่กฐินกรานแล้วไว้ด้วยบทว่า ในสีมาที่กรานกฐินแล้ว จะกล่าวกรรมวาจาถือการถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุที่กรานกฐินแล้วไม่ได้ การพิจารณา นั้น พึงแสดงด้วยกรรม ๔ อย่าง คือ ๑. อปโลกนกรรม ๒. ญัตติกรรม ๓. ญัตติหุติกรรม ๔. ญัตติจตุตถกรรม^{๔๕}

อาจารย์พวกอื่นกล่าวว่า การทำกรรมแล้วในเวลาสมมุติสีมา ภิกษุทั้งหลายยืนอยู่ในที่นั้นแล้วสวดกรรมวาจา ในที่นั้นไม่จัดว่า เป็นพัทธสีมา หากว่าจะพึงเป็นพัทธสีมา จะเป็นการครอบสีมา หรือเป็นสีมาที่ปะปนกัน ภิกษุทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในคามสีมาของเหล่าภิกษุที่ได้รับสมมุติในวิสุคคาม จะไม่สามารถทำให้กรรมเสียหายได้ เพราะการสมมุติสีมาเป็นกัมมัตสกตา เพราะทำให้สมมุติสีมานั้นให้เป็นไต่ หากทำสถานที่สมมุติสีมาให้เป็นไต่แล้วยอมรับสีมา ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนม์อยู่ พวกภิกษุผู้พิศัยจักพากันยอมรับสีมาตามสบายได้อย่างไร ฉะนั้น ไม่พึงเห็นอย่างนี้ ส่วนนางวิสาขามิคารมารดาใช้ทรัพย์เก่าโกฐซื้อที่ดินแล้วให้สร้างมหาวิหารชื่อบุพพาราม อนาคตปิณฑิกเศรษฐีก็เหมือนกันจัดการซื้อสถานที่ที่เป็นพระราชอุทยานของพระราชกุมารพระนามว่าเชตโดยการให้กหาปณะปูลาดจนทั่ว แล้วให้สร้างมหาวิหารชื่อเชตวัน สำหรับผู้ที่ปรารถนาบุญด้วยอาการอย่างนี้จึงพากันกันอาณาเขตแล้วสร้างวิหาร ฉะนั้น พึงเห็นว่า พวกภิกษุผู้พิศัยจึงผูกสีมาได้อย่างสบายใจ การพิจารณาในอุปัชฌายะเพียงเท่านี้^{๔๖}

(๓) สมานสังวาสสีมา ได้แก่ สีมาที่คณะภิกษุกล่าวคือที่มีปฏิญญาและศีลเสมอกันสมมุติเพื่อให้ความเสมอกันกับสังฆกรรมมีอุโบสถกรรมเป็นต้นแล้วอยู่ร่วมกัน ชื่อว่า สมานสังวาสสีมา^{๔๗} หรือเขตที่พระสงฆ์กำหนดถูกต้องตามระเบียบแห่งพระวินัย เป็นเขตกำหนดความพร้อมเพียงแห่งสงฆ์ ผู้มีสังวาสเสมอกันและมีสิทธิในการเข้าอุโบสถและปวารณา ตลอดจนถึงสังฆกรรมอย่างอื่นด้วยกัน^{๔๘} สมานสังวาสสีมานี้ จัดเข้าในจำพวกพัทธสีมาคือแดนที่พระสงฆ์ผูก

^{๔๕} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

^{๔๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

^{๔๗} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๔.

^{๔๘} วิ.อ. (บาลี) ๑/๕๕/๒๗๘, กงขา.อภิวันฎีกา (บาลี) ๑๕๒/๑๕๕.

(๔) อวิปवासสีมา ได้แก่ สีมาที่สมมติเพื่อไม่ให้อยู่ปราศจากไตรจีวร สีมาทั้ง ๒ อย่างเหล่านี้ได้ชื่อว่า มหาสีมาก็ได้ เพราะมีเกินกว่า ๓ โยชน์ ชื่อว่า อวิปवासสีมา^{๔๙}

ผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มเติมในประเด็น อวิปवासสีมาหรือ มหาสีมานี้ว่า วัดที่มีมหาสีมาในประเทศไทยมีอยู่ไม่กี่วัดซึ่งลักษณะพิเศษของวัดนั้นมีความน่าภูมิใจอีกประการหนึ่ง คือ เป็นวัดที่เป็นมหาสีมา คือ มีสีมา ๒ ชั้น^{๕๐} ได้แก่ มหาสีมาอันเป็นสีมาใหญ่ที่สมมติเป็นสีมาครอบคลุมหมดทั้งวัดภายในเขตกำแพงวัด และมีชั้นตีสมาอันเป็นสีมาเล็กที่สมมติให้เป็นสีมาเฉพาะอุโบสถ โดยมีสีมันตรีกั้นกลางระหว่าง

๑) มหาสีมา

๒) ชั้นตีสมา

เพื่อป้องกันสีมาสังกะ (เกี่ยวพันกัน) ตามหลักพระวินัยเรื่องสีมานี้เป็นเรื่องที่เข้าใจกันในหมู่พระสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ เพราะเกี่ยวกับสังฆกรรมของสงฆ์ เวลาผูกพัทธสีมาต้องมีการสวดถอนสีมา ก่อนแล้วจึงสวดผูกสีมาและมีการสวดตีสจิวราวิปลาส คือทำให้เป็นเขตที่พระสงฆ์จะอยู่ปราศจากไตรจีวรได้โดยไม่เป็นอาบัติ^{๕๑} ยิ่งการสวดสมมติเป็นมหาสีมาแล้วก็ยิ่งทำได้ยากเพิ่มขึ้น

ฉะนั้นวัดทั่วไปเมื่อผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตจึงสมมติเป็นสีมา เฉพาะในเขตอุโบสถเท่านั้น เพื่อมุ่งใช้ในด้านสังฆกรรมเป็นสำคัญ วัดที่สมมติเป็นมหาสีมาจึงมีน้อยมาก เพราะต้องใช้เนื้อที่ที่วัดและทำกันเป็นการใหญ่ ฉะนั้นวัดที่เป็นมหาสีมาหรือสีมา ๒ ชั้น^{๕๒} จึงเป็นพระอารามหลวงที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงสร้างทั้งสิ้น และเท่าที่ทราบดูเหมือนว่ามีอยู่ ๖ วัดเท่านั้นในประเทศไทยที่เป็นวัดมีมหาสีมาและเป็นวัดธรรมยุติกนิกายทั้งสิ้นคือ

๑) วัดโสมนัสวิหาร

๒) วัดมกุฏกษัตริยาราม

๓) วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม

๔) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

๕) วัดปทุมวนาราม

^{๔๙} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๔.

^{๕๐} สมคิด จิระทัศนกุล, รูปแบบพระอุโบสถและพระวิหาร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เมืองโบราณ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๕.

^{๕๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๔/๑๕๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๔/๒๒๓.

^{๕๒} ฝ่ายปริยัติปกครอง กongsาศาสนศึกษา, อธิบายวินัย สำหรับนักธรรมชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑), หน้า ๓๓.

๖) วัดนิเวศธรรมประวัติ อ.ปางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา ^{๕๓}

ในจำนวนวัดที่เป็นมหาสีมาทั้ง ๖ วัดนี้ วัดโสมนัสวิหารเป็นวัดที่มีมหาสีมาใหญ่ที่สุด ประโยชน์ของมหาสีมาก็เช่นเดียวกับพัทธสีมาทั่วไป คือใช้ประโยชน์ในการทำสังฆกรรมทุกชนิด เช่น ทำอุโบสถ กฐิน และอุปสมบท เป็นต้น

ในวัดโสมนัสวิหารนี้ ถ้าเป็นสังฆกรรมเกี่ยวกับกฐิน ก็ใช้พระวิหารอันอยู่เขตมหาสีมา ส่วนสังฆกรรมนอกนั้นโดยทั่วไปแล้วใช้พระอุโบสถทั้งสิ้น แต่การรับกฐินในพระวิหารย่อมสะดวกกว่าในพระอุโบสถ เพราะพระวิหารกว้างขวางบรรจุคนได้มาก แต่ประโยชน์ของมหาสีมาที่เห็นได้ชัดมากที่สุดคือ

พระภิกษุสามารถอยู่ปราศจากไตรจีวรได้โดยไม่ต้องกังวลเรื่องจีวรจะเป็นนิสสัยศรัทธานี้ แม้ไตรจีวรจะไม่อยู่ใกล้ตัวในเวลาใกล้รุ่ง พระสงฆ์จะไปเข้าห้องน้ำหรือจะไปทำกิจการอื่นใดอยู่ที่กุฏิอื่นโดยไม่มีไตรจีวรติดตัวไปด้วยในเวลาใกล้รุ่งก็จะเป็นอาบัตินิสสัยศรัทธานี้ ^{๕๔} เพราะมหาสีมาคุ้มอาบัติไว้เนื่องจากเป็นเขตอยู่ในมหาสีมา เกี่ยวกับเรื่องความสะดวกสบายในเรื่องไตรจีวรนี้

พระภิกษุทุกรูปที่อยู่ในวัดที่เป็นมหาสีมาย่อมเห็นคุณค่าในเรื่องนี้ได้ชัดเจน เพราะสามารถอยู่ปราศจากไตรจีวรได้ทุกฤดูกาล ถ้าหากว่าไตรจีวรนั้นยังอยู่ในเขตมหาสีมาซึ่งต่างกันอย่างมากกับการอยู่ในวัดที่ไม่เป็นมหาสีมา เพราะในวัดที่ไม่เป็นมหาสีมานั้นพระจะต้องพะวงรักษาไตรจีวรในเวลาใกล้รุ่งตามพระวินัยบัญญัติ เพราะไม่ได้อยู่เขตสีมาถ้าไม่ระวังจะทำให้เป็นอาบัตินิสสัยศรัทธานี้ปาจิตตีย์ขาดไตรจีวรครองได้ง่าย พระที่เคยอยู่ในวัดที่เป็นมหาสีมาเมื่อเดินทางไปต่างถิ่นจะต้องระวังมากในเรื่องไตรจีวร จะเข้าห้องน้ำหรือไปที่อื่นใดในเวลาใกล้รุ่งไตรจีวรจะอยู่ห่างตัวเกินกว่าที่พระวินัยกำหนดไม่ได้เว้นไว้แต่ได้รับอาณิสสการจำพรรษาและอาณิสสการกฐินจึงจะพอปราศจากไตรจีวรได้ภายใน ๔ เดือน ^{๕๕} ที่พระวินัยกำหนดให้ แต่เมื่ออยู่ในวัดที่เป็นมหาสีมาไม่ต้องกังวลในเรื่องอาบัติขั้นนี้จึงทำให้เห็นคุณค่าของมหาสีมาอย่างชัดที่สุด

(๕) ลากสีมา ได้แก่ สีมาที่พระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาได้กำหนดประเทศใด ๆ จะเป็นบ้านก็ตาม นิคมก็ตาม สระโบกขรณี บึง และป่าเป็นต้นก็ตามตั้งเอาไว้เพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นปัจจัย ๔ แก่สงฆ์ นี้ชื่อว่าลากสีมา พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงอนุญาตไว้เลย พระธรรมสังคาคทเถระก็มีได้ตั้งไว้ แต่พระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาให้สร้างวิหารกำหนดพื้นที่โดยรอบคาวุตหนึ่ง กังโยชน์ โยชน์หนึ่งปักเสาจารึกชื่อว่า นี้เป็นลากสีมาสำหรับวิหารของพวกเรา ปักแดนไว้ว่า สิ่งนี้

^{๕๓} กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ ๔ วัดสำคัญ กรุงรัตนโกสินทร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๒๔.

^{๕๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๔/๑๕๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๔/๒๒๓.

^{๕๕} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๐๖/๙๔, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

เกิดขึ้นภายในเขตนี้ทั้งหมด เราจะถวายแก้ววิหารของพวกเรา นี้ชื่อว่าลามาสิมา^{๕๖}

ในลามาสิมานี้ เมื่อผ่านไป ๑ ปีจากกาลเสด็จสวรรคตของพระเจ้ามหาเจดีย์ทายกได้เคยมีบุญเช่นนี้ในสมัยของพระเจ้ากษัตริย์ธรรมราชานั่น หากว่าผู้ใดผู้หนึ่งในบรรดาพระราชอาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นถวายบ่อ นา และสวนเป็นต้นเหล่าใดแก้ววิหารใด แล้วถวายวิหารที่อยู่ร่วมกันนั้นแก่บุคคล การจะรับวิหารที่อยู่ร่วมกันนั้นของบุคคลนั้นโดยภาวะเป็นบุคลิกลีขาน ก็ควร หรือโดยภาวะเป็นของสงฆ์เท่านั้น

ฉะนั้น วิหารที่ถวายเฉพาะบุคคลทั้งสิ้นที่ปราศจากบ่อ นา และสวนเป็นต้น เมื่อบุคคลไม่ถวายว่า เราจักถวายแก่ท่านอื่น แล้วตายไป ก็จักตกเป็นของสงฆ์ หรือเป็นของเฉพาะบุคคล ในเรื่องนั้น มีวิสัยเห็นว่า หากผู้ใดผู้หนึ่งในบรรดาพระราชอาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นถวายบึง นา และสวนเป็นต้นแก้ววิหาร เมื่อเป็นเช่นนี้ จะปฏิเสธ ไม่ควร ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาพระวินัยว่า เมื่อเขากล่าวว่า พวกเราถวายบึง นา สวน แก้ววิหาร จะปฏิเสธไม่ได้ คนบางพวกกล่าวว่า พวกเรามอบทาสี ทาส นา สวน โค และกระบือแก่ปราสาท ไม่มีกิจต้องแยกกันรับไว้เป็นอย่าง ๆ เมื่อรับปราสาทแล้วก็รับอันได้รับไว้ทั้งหมด^{๕๗}

ในขุททสิกขาปกรณ์ ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อเขากล่าวว่า เราถวายนาเป็นต้นแก้ววิหาร จะปฏิเสธก็ควร ในคำว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร นี้ พึงเห็นว่า ถวายแก้ววิหารของสงฆ์เท่านั้น หาใช้วิหารส่วนบุคคลไม่

ในวิมตติวินทนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า คำว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร ท่านกล่าวหมายเอาวิหารของสงฆ์ เมื่อท่านกล่าวไว้โดยทั่วไปว่า แก่ปราสาท ทราบได้ว่า ท่านกล่าวหมายเอาปราสาทของสงฆ์ เพราะทรงอนุญาตการใช้สอยปราสาทไว้^{๕๘} ในเรื่องนี้มีว่า สมัยหนึ่ง นางวิสาขามิคารมารดาที่มีความประสงค์จะให้สร้างสาหินทปราสาทอยู่บนกระพองช้างเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ ดังนั้นท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า การใช้สอยปราสาททั้งหมด

เหตุนี้ ผู้ฉลาดในวินัยพึงเห็นว่า วิหารที่ติดกันหรือหนาแน่นด้วยบึง นา และสวนเป็นต้น จักว่าเป็นของสงฆ์ หาใช่เป็นของบุคคลไม่ ถ้าว่าผู้ใดผู้หนึ่งในบรรดาพระราชอาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นบอกภาวะที่วิหารที่หนาแน่นนั้นแล้วถวายวิหารที่ติดกันหรือหนาแน่นด้วยบึง นา และสวนเป็นต้นแก่บุคคล พึงเห็นว่า จะรับวิหารของบุคคลโดยภาวะเป็นวิหารของสงฆ์ ก็สมควร จะรับโดยภาวะเป็นวิหารส่วนบุคคลหาควรไม่ เพราะเหตุไร เพราะบึง นา และสวนเป็นต้นที่เขาถวายไว้ว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร ยังเป็นไปอยู่เฉพาะแก่สงฆ์

^{๕๖} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๒๔.

^{๕๗} สีมาวีโสธนี. (บาลี) ๒๓.

^{๕๘} วิมตติฎีกา (บาลี) ๑/๕๓๘-๕๓๙/๔๒๙.

เหตุนี้ ท่านจึงกล่าวไว้ในวิมตติวินทนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า คำที่เขาเรียกว่า พวกเราถวายแก้ววิหาร ย่อมควรแก่สงฆ์ หากควรแก่บุคคลไม่ พึงเห็นเหมือนถวายนาเป็นต้น^{๕๙}

ส่วนเหล่าพระมหาเถระที่อยู่ในแคว้นรามัญกล่าวไว้ว่า พึงรับโดยภาวะเป็นส่วนบุคคล เหล่าพระมหาเถระที่อยู่ในแคว้นชังมายก็เหมือนกัน เหล่าพระมหาเถระที่อยู่ในแคว้นสุนาปรัตน์ก็เหมือนกัน เหล่าพระมหาเถระที่อยู่ในเมืองอิลิกก็เหมือนกันกล่าวไว้ว่า ไม่มีโทษในการรับโดยภาวะเป็นส่วนบุคคล คำอธิบายของพระมหาเถระเหล่านั้นมีเพียงเท่านี้ ธรรมดาว่า ลากสีมานี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงอนุญาตไว้เลย พระอัมมสังคาคหเถระทั้งหลายตั้งลากสีมาไว้แล้ว เหล่าผู้ที่ถวายลากต้องการบุญตั้งไว้แล้วเหมือนกัน^{๖๐} เหตุนี้ พระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นผู้ต้องการบุญให้สร้างวิหารแล้วกำหนดส่วนเพื่อประโยชน์จะให้เป็นลากแก้ววิหารนั้นจึงตั้งไว้ว่า สิ่งใดเกิดขึ้นในระหว่างนี้ พวกเราจะมอบสิ่งนั้นทั้งหมดแก่วิหารของพวกเรา บุคคลนั้นย่อมให้วิหารนั้นแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ตนชอบใจ ตามความชอบใจของตน ด้วยกล่าวว่า เราขอมอบวิหารนี้แก่ท่าน หรือ ขอวิหารนี้จงเป็นของท่าน รับเอาเฉพาะวิหารที่ทรงอนุญาตไว้เท่านั้น ด้วยพระดำรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตวิหารที่มีอาศรม ๕ ชนิด (วิหาร, อุตมโยค, ปาสาท, หมมีย, คุหา) เพราะถือเอาเฉพาะวิหารที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตแล้วเท่านั้น^{๖๑}

หากมีคำถามว่า ในวิหารนั้นมีนาและสวนเป็นต้นอยู่หรือ ตอบว่า การรับวัตถุมีนาเป็นต้นใดที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ด้วยพระดำรัสว่า เป็นผู้เว้นขาดจากการรับนาและสวน เป็นต้น ด้วยว่าเมื่อรับเพียงวิหารเท่านั้น เพราะไม่รับวัตถุมีนาเป็นต้นนั้น บริหารคือจิวร บิณฑบาต และคิลานปัจจัยเภสัชที่เกิดขึ้นในที่มีนาเป็นต้น ที่เกี่ยวข้องกับนาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปโดยความเป็นกับปิยะแก่บุคคลนั้น เมื่อบุคคลจะรับหรือบริโภคร่วมกันก็ตาม ก็ไม่มีโทษ เพราะบริโภคปัจจัยที่เป็นกับปิยะที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้แล้ว

หากมีคำถามว่า ให้นำพระสูตรมาแสดงก็ตอบพระดำรัสที่ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้สอยปราสาททุกชนิดได้ ถ้ามว่า นางวิสาขามีการมารดาที่มีความประสงค์จะให้สร้างสาหินทปราสาทอยู่บนกระพองช้างเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์นั่นเอง มิใช่หรือ ตอบว่า จริง เมื่อทรงอนุญาตการใช้สอยปราสาทแก่สงฆ์ บุคคลผู้นับเนื่องในสงฆ์ทรงอนุญาตไว้แล้วเหมือนกัน^{๖๒}

ในสารัตถทีปนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า สงฆ์ผู้นั่งอยู่แล้วภายในวิหาร จะทำกรรมในสีมาของวิหารนั้นจะไม่ทำให้กรรมเสียหาย เพราะเหมาะสมแก่สงฆ์อวรรค การจะบริโภคหม้อทองคำ เป็นต้นที่ท่านกำหนดไว้ด้วยอำนาจการบริโภคเสนาสนะในเสนาสนะที่เป็นของส่วนบุคคล เพราะพระ

^{๕๙} วิมตติฎีกา (บาลี) ๒/๖๗๙/๙๔.

^{๖๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๖.

^{๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๑/๒๑๗.

^{๖๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๖.

ดำรงว่า ภิภุขุทั้งหลาย เราอนุญาตการใช้สอยปราสาททุกชนิด การจะบริโภคที่มีอยู่ทำให้เป็นของตนทั้งหมด ไม่ควร เพราะพระดำรัสนี้ เป็นที่รู้ถึงภาวะที่วิหารส่วนบุคคลจัดเป็นกับปิยะทั้งหมด^{๖๓}

(๖) คามสีมา ได้แก่ ในประเทศใดไม่มีตลาดหรือร้านขายของเลย ไม่มีตลาดที่ล้อมรอบด้วยกำแพง อีกอย่างหนึ่ง มีเพียงบ้านที่ล้อมรอบด้วยกำแพงเท่านั้น ไม่มีตลาด ประเทศนี้ชื่อว่า คามสีมา^{๖๔} หรือ แคนบ้านคือเขตที่กำหนดด้วยบ้าน สีมาที่ถือกำหนดตามเขตบ้านเป็นอพัทธสีมาอย่างหนึ่ง ทรงอนุญาตให้กำหนดเอาเขตบ้านที่ตนาอาศัยอยู่ซึ่งฝ่ายอาณาจักรจัดไว้ เพื่อเป็นเขตสังฆสามัคคีที่มีสังวาสเสมอกันมีอุโบสถเดียวกัน เพื่อที่จะอธิบายให้เข้าใจง่าย ๆ คือ คามสีมาในปัจจุบันนี้ คือ หมู่บ้าน หรือตำบล

(๗) นิคมสีมา ได้แก่ ในประเทศใดมีเพียงบ้านเท่านั้น แต่ไม่มีตลาดที่ล้อมรั้ว ประเทศนี้ชื่อว่า นิคมสีมา^{๖๕} หรือแคนบ้านคือเขตที่กำหนดด้วยนิคม สีมาที่ถือกำหนดตามเขตบ้านเป็นอพัทธสีมาอย่างหนึ่ง ทรงอนุญาตให้กำหนดเอาเขตนิคมที่ตนาอาศัยอยู่ซึ่งฝ่ายอาณาจักรจัดไว้ เพื่อเป็นเขตสังฆสามัคคีที่มีสังวาสเสมอกันมีอุโบสถเดียวกัน เพื่อที่จะอธิบายให้เข้าใจง่าย ๆ คือ นิคมสีมาในปัจจุบันนี้ คือ อำเภอ หรือ เขต

(๘) นครสีมา ได้แก่ ในประเทศใด ตลาดก็มี ที่ล้อมรอบด้วยกำแพงก็มี ประเทศนี้ชื่อว่า เมือง ประเทศนี้ท่านเรียกว่า นคร เพราะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่จะเป็นนิวาสสถานของพระราชาทั้งหลาย และของมหาอำมาตย์ทั้งหลาย พึงทราบความหมายแห่งคำแห่งบ้าน นิคม และนครว่า

๑) บ้าน คือคามสีมา

๒) นิคม คือนิคมสีมา

๓) นคร คือนครสีมา^{๖๖}

ในเรื่องสีมานี้ พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้ว่า ภิภุขุทั้งหลาย เมื่อสีมาที่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ยังไม่ได้กำหนดสีมา ภิภุขุสงฆ์อยู่อาศัยหมู่บ้านหรือนิคมใด เขตของหมู่บ้านนั้นเป็นคามสีมา เขตของนิคมนั้นเป็นนิคมสีมา สีมานี้ในหมู่บ้านหรือนิคมทั้งสองนั้นเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน ภิภุขุทั้งหลาย ถ้าในป่าไม่มีหมู่บ้านชั่ว ๗ อัปภันดรโดยรอบ สีมานี้ในป่านั้น เป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน บ้านทั้งหมดในประเทศนั้น ชื่อว่าคามประเทศ พระราชาทรงกำหนดประเทศหนึ่งใด ในคามเขตหนึ่งเท่านั้นว่า นี้จึงเป็นวิสุคามสีมา แล้วพระราชทานแก่บางคน ประเทศนั้นจัดเป็นวิสุคามสีมา

^{๖๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๗.

^{๖๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๘.

^{๖๕} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๘.

^{๖๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๘.

เหมือนกัน เหตุนั้น วิสุงคามสีมานั้น ความสีมา นครสีมาและนิคมสีมาตามปกตินอกนี้ เป็นเช่นเดียวกับพัทธสีมา แต่ไม่ได้การค้ำครองการอยู่ปราศจากไตรจีวรอย่างเดียว^{๖๗}

อาจารย์พวกอื่นกล่าวไว้ว่า สีมาที่ถวายแล้วนั่นเองด้วยอำนาจพรหมไทย จัดเป็น วิสุงคามสีมา ดุจพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นต้นถวายด้วยอำนาจหลังน้ำทักษิณทกอุทิศถวายแก่พระเจ้าโปกขรชาติเป็นต้น หาใช่เพียงเพื่อจ่ายภาษีไม่ เพราะมิได้มีอิสระต่อการทรมานและการทำให้พิการ ฉะนั้น คำนั้นจึงไม่พึงเห็นอย่างนั้น เพราะการทรมานและการทำให้พิการเป็นสิ่งที่เหมาะสมแก่ พระราชา^{๖๘}

(๙) อัพภัณฑรสีมา ได้แก่ สีมาที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ประเทศที่เป็นดง ๗ อัพภัณฑรโดยรอบในป่าที่ไม่มีหมู่บ้าน ประเทศที่เป็นดงนี้เป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน

คำว่า ๗ อัพภัณฑรโดยรอบ อธิบายว่า ภิกษุอยู่ในป่าเช่นเดียวกับดงชื่อวิญญาภูวีกคือ

๑) ๗ อัพภัณฑรในทิศตะวันออก

๒) ๗ อัพภัณฑรในทิศตะวันตก

๓) ๗ อัพภัณฑรในทิศใต้^{๖๙}

โดยรอบจากโอกาสที่ภิกษุนั้นยืน ฉะนั้น จึงชื่อว่า ๗ อัพภัณฑร

ใน ๗ อัพภัณฑรเหล่านั้น ๑ อัพภัณฑรประมาณ ๒๘ ศอก ๗ อัพภัณฑรโดยรอบของสงฆ์ผู้ อยู่ตรงกลางเป็น ๑๔ อัพภัณฑรโดยทะแยง ถ้าสงฆ์ ๒ ฝ่ายแยกกันทำวินัยกรรมในระหว่าง ๗ อัพภัณฑร ทั้ง ๒ ควรเว้น ๗ อัพภัณฑรหนึ่งอีกอันหนึ่งไว้เพื่อประโยชน์แก่อุปัชฌาย ฉะนั้น ในอัพภัณฑรที่ ๗ ในทิศ ตะวันออก จึงมีประมาณ ๑๙๖ ศอก ในทิศใต้ทิศเหนือและทิศตะวันตกก็อย่างนั้น ฉะนั้น เมื่อประรวม ทั้งหมดเข้าด้วยกันจะมีประมาณ ๗๘๔ ศอก แต่เมื่อว่าด้วยอำนาจปริมณฑลจะมี ๑,๑๗๖ ศอก ก็เมื่อนับด้วยอำนาจยณะตามปกติก็จะมี ๘๐ ศอก ใน ๑๔ อัพภัณฑรโดยทะแยง ด้วยอำนาจยณะ เพราะ ท่านกล่าวไว้ว่า

๑) ๕ ศอก เป็น ๑ ทัณฑะ

๒) ๒๐ ทัณฑะ เป็น ๑ อุตสกะ

๓) ๘๐ อุตสกะ เป็น ๑ คาวี

๔) ๔ คาวี เป็น ๑ โยชน์

เมื่อรวม ๒๘ อัพภัณฑรทั้งหมดเข้าด้วยกัน จึงมี ๑๖๐ ศอก แต่เมื่อว่าด้วยอำนาจปริมณฑล จะมี ๒๓๐ ศอก ส่วนเมื่อว่าโดยอำนาจอุตสกะ ใน ๑๔ อัพภัณฑรโดยทะแยง จะมี ๔ อุตสกะ และ ๒

^{๖๗} สีมาวินัย. (บาลี) ๒๘.

^{๖๘} สีมาวินัย. (บาลี) ๒๘.

^{๖๙} สีมาวินัย. (บาลี) ๒๘.

รัตนะ เมื่อรวมทั้งหมดเข้าด้วยกัน ใน ๒๘ อัปกันทร จะมี ๔ รัตนะ และ ๗ อุกสะ กับ ๑๖ อยนะ แต่เมื่อว่าด้วยอำนาจปริณทล จะมี ๖ รัตนะ ๑๔ อยนะ และ ๑๑ อุกสะ การวินิจฉัยโดยสาระในเรื่องนี้เพียงเท่านี้

สัตตัทพกันทรสีมา เป็นอพัทฐสีมาชนิดที่กำหนดเขตแห่งสามัคคีขึ้นในป่าอันหาคนตั้งบ้านเรือนมิได้ โดยวัดจากที่สุตแนวแห่งสงฆ์ออกไปด้านละ ๗ อัปกันทรโดยรอบ^{๗๐} นับแต่ที่สุตแนวแห่งสงฆ์ออกไปโดยทแยงจึงเป็นข้างละอัปกันทรโดยรอบ อัปกันทรหนึ่ง ๒๘ ศอก หรือ ๗ วา ๗ อัปกันทร เป็น ๔๙ วา สัตตัทพกันทรสีมานี้เป็นแดนกำหนดเขตแห่งความสามัคคีในป่า ส่วนพระอรธกถาจารย์กล่าวว่า ภิกษุผู้อยู่ในอรัญญีสีมาย่อมได้ประโยชน์ ไม่เป็นอันอยู่ปราศจากไตรจีวร^{๗๑}

ท่านยังกล่าวไว้อีกว่า ๑๐ เกสา เป็น ๑ ติละ ๖ ติละ เป็น ๑ ยะ ๔ ยะ เป็น ๑ องคุลี ๘ องคุลี เป็น ๑ มุฏฐิ ๓ มุฏฐิ เป็น ๑ รัตนะ ๒๘ รัตนะ เป็น ๑ อัปกันทร เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ๑ อัปกันทร มีประมาณ ๒๘ ศอก^{๗๒}

(๑๐) อรัญญีสีมา ได้แก่ ป่าอย่างเดียวที่ไม่มีหมู่บ้าน ที่ไม่มีมนุษย์ เพราะใช้ในความหมายว่าว่างเปล่า อีกอย่างหนึ่ง ที่ใช้ในความหมายว่าไม่มี อธิบายว่า ในประเทศที่ไม่มีหมู่บ้าน คือ ที่ปราศจากหมู่บ้าน น้ำที่คอยค้ำหรือผยุ่งแผ่นดินภายใต้ทั้งหมดก็ดี ลมที่คอยผยุ่งน้ำก็ดี อากาศที่ไม่ปั่นป่วนก็ดี ข้ามพื้นบ้าน แม่น้ำ ชาติสระ และทะเล คำว่า อคามเก ที่มีความหมายว่า ว่างเปล่า และที่มีความหมายว่า ไม่มีนั้น วิมานของเทพและพรหมที่อยู่ในอากาศมีอสูร ยักษ์ เป็นต้นทั้งหมด จนถึงพรหมโลกเบื้องบน ก็เหมือนกัน ท่านสงเคราะห์ว่า ป่า เกษาก็ดี ภูเขาที่ดี ที่ไม่ใช่ทางสัญจรของฝูงปลาในระหว่างแม่น้ำและทะเล ชื่อว่าอรัญญีสีมาเหมือนกัน^{๗๓}

(๑๑) ทุกุกเขปสีมา ได้แก่ สมมุติสีมาในแม่น้ำ ทะเล และสระเกิดเอง ได้แก่ ภิกษุสมมุติสีมาในน่านน้ำมีแม่น้ำเป็นต้นเหล่านี้ สีมานั้นสงฆ์สมมุติแล้วอย่างนั้นเป็นแดนที่สงฆ์ยังไม่ได้สมมุติเลยโดยพระบาลีว่า ภิกษุทั้งหลาย

๑) แม่น้ำทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมา

๒) ทะเลทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมา

๓) ชาติสระทั้งหมดไม่จัดเป็นสีมา

ภิกษุทั้งหลาย ในแม่น้ำ ในสมุทร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วกน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุททุกเขปสีมา สีมานี้ในน่านน้ำเหล่านั้น เป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน นี้ชื่อ

^{๗๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, หน้า ๕๕๒.

^{๗๑} ดิจีวรวิปवास หมายถึง สถานที่ที่พระสงฆ์กำหนดเป็นเขตอยู่ปราศจากไตรจีวรโดยไม่ต้องอาบัติ;

วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๗๓/๖, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๗๓/๑๐.

^{๗๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๒.

^{๗๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๒.

ว่าอุทกทุกเขปสีมา^{๗๔}

คำว่า วิกน้ำสาตไป (อุทกทุกเขป) ได้แก่ สีมาที่ท่านกำหนดโดยการวิกน้ำสาต เหตุนี้ท่านจึงกล่าวคำว่า อุทกทุกเขป กำหนดไปในแม่น้ำ ในสมุทร หรือในชาติสระ ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบเป็นอุทกทุกเขปสีมา อุทกทุกเขปสีมานี้จัดเป็นสมานสังวาส มีอุโบสถเดียวกัน

ในกัณฑ์ชาตวรรคพระภิกษุสงฆ์อธิบายว่า คำว่า ชั่วระยะชายมีสัณฐานปานกลาง วิกน้ำสาตไปโดยรอบ ได้แก่ ชั่วระยะชายมีกำลังปานกลางกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปโดยรอบ สถานที่ใดกำหนดด้วยการวิกน้ำสาตโดยรอบของชายกลางคน^{๗๕}

ถามว่า วิกน้ำอย่างไร

ตอบว่า ชายมีกำลังปานกลางใช้มือวิกน้ำหรือกอบทรายซัดไปด้วยกำลังทั้งหมด เหมือนพวกนักเลงสะบ้าซัดลูกสะบ้าไม้ไป น้ำหรือทรายที่สาตซัดไปอย่างนั้นตกลงในโอกาสใด โอกาสนี้จัดเป็นอุทกทุกเขปอันหนึ่ง ภิกษุผู้ละหัตถบาอยู่ภายในอุทกทุกเขปนั้น ทำกรรมให้เสียได้ บริษัทขยายออกไปเพียงใด สีมาก็ขยายออกไปเพียงนั้น อุทกทุกเขปหนึ่งโดยที่สุทธอบบริษัทเท่านั้นเป็นประมาณ^{๗๖}

เหตุนี้ น้ำจะท่วมประเทศใดในแม่น้ำก็ดี ในชาติสระก็ดี ตลอด ๔ เดือนในฤดูฝนตามปกติ คลื่นตามปกติในทะเลจะไหลลงมาชั่งอยู่ในประเทศใด ตั้งแต่ประเทศนั้นไป จัดเป็นกบปียภูมิ จะเป็นฤดูที่ฝนแล้งก็ตาม ฤดูร้อนก็ตาม แม่น้ำและชาติสระแห่งซอดก็ตาม ภูมินั้นจัดว่าเป็นกบปียภูมิ

ถ้าขานาพากันขุดบ่อหรือทำการเพาะปลูกในชาติสระที่แห่งซอด ที่นั้นจัดว่าเป็นคามเขตก็สถานที่นี้ใดที่ท่านกล่าวว่า กบปียภูมิ อุทกทุกเขปสีมาจะไม่เลยไปภายนอกจากสถานที่นั้น จะอยู่ในที่นั้นเท่านั้น ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า พึงทำการกำหนดโดยการวิกน้ำสาตไปโดยรอบภายในสถานที่นั้นเท่านั้น

ในวิมตติวินทนีภิกษุสงฆ์อธิบายว่า แม้ในการวิกน้ำสาตไปโดยรอบนั้น ไม่รู้ว่าเป็นชายปานกลาง การซัดไปเต็มกำลังก็เหมือนกัน หรือว่า เพราะว่าการกำหนดสีมาด้วยทรายเป็นต้นก็เพื่อประโยชน์แก่อุทกทุกเขปสีมานี้เหมือนกัน^{๗๗}

ฉะนั้น ท่านจึงแสดงการเกิดมีแห่งอุทกทุกเขปสีมาอื่น เพราะอยู่ระหว่างภายในสีมา ในอธิการว่าด้วยการทำกรรมแยก ๆ กันไปแห่งสงฆ์ ๒ ฝ่าย ด้วยบทนี้ว่า นี้ชื่อว่าอุทกทุกเขปสีมาชนิดหนึ่ง เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ถ้าหากสงฆ์ ๒ ฝ่ายทำอุโบสถกรรมเป็นต้นแยก ๆ กันไป พึงตั้งอุทกทุกเขปสีมาชนิดหนึ่งอย่างอื่นไว้ในระหว่างอุทกทุกเขปสีมาทั้ง ๒ เพื่อประโยชน์ใช้เป็นอุปจาร

^{๗๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๒.

^{๗๕} กงขา.ภิกษา (บาลี) ๑๕๖.

^{๗๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๓๖.

^{๗๗} วิมตติ.ภิกษา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๓.

ในวิมตติวินทนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า คำว่า ตสส อนฺโต ได้แก่ ภายในที่ที่กำหนดเป็นอุทกุกเขปสีมา นั้น จะภายในที่ที่กำหนดเป็นอุทกุกเขปสีมานั้นอย่างเดียวกัหาไม่ จะยืนอยู่ภายในอุทกุกเขปแห่งหนึ่งแม้ภายนอกจากที่ที่กำหนดเป็นอุทกุกเขปสีมานั้นก็ไม่ควร จะเป็นการทำให้เสียกรรม เพราะการกำหนดอุทกุกเขปจะรู้ได้ยาก^{๗๘}

ในสารัตถทีปนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า ยืนอยู่ละหัดถบาสภายในที่กำหนดอุทกุกเขปนั้นไป ย่อมทำให้เสียกรรมนี้^{๗๙} ท่านแสดงว่า ยืนอยู่ในที่ใดที่หนึ่งภายนอกจากที่กำหนด ย่อมไม่ทำให้เสียกรรม แล้วคัดค้านคำในอรรถกถาที่เป็นมาติกา คำนั้นพึงเห็นว่าท่านกล่าวไว้หมายเอาการประชุมสงฆ์ฝ่ายเดียว เหมือนอย่างว่าท่านตั้งสีมันตริกไว้เพื่อจะละความยุ่งเหยิงซึ่งกันและกันของชั้นขุสีมาที่ผูกแล้วฉันโต พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตอุทกุกเขปสีมาโดยการชักน้ำสาต เพราะแม่น้ำทะเล และชาติสระในสีมาที่เกิดเองโดยสภาพของตนใหญ่เกินไป ดุจคามสีมา ฉันนั้นเหมือนกัน ถึงอย่างนั้นท่านยังกล่าวว่า พึงตั้งอุทกุกเขปอย่างอื่นไว้เพื่อประโยชน์แก่สีมันตริก ในระหว่างอุทกุกเขปสีมาทั้ง ๒ เพื่อต้องการจะละความยุ่งเหยิงซึ่งกันและกัน ดุจของพัทธสีมาทั้ง ๒ พึงเห็นพัทธสีมาพร้อมนิมิต พึงเห็นอุทกุกเขปสีมาพร้อมอุทกุกเขปจะ พึงเห็นอุทกุกเขปอย่างเดียว ดุจสีมันตริก

ถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะอุทกุกเขปหนึ่งเท่านั้นจัดเป็นสีมา เรือจะพาสงฆ์ให้ล่องเลยสีมานั้นไปอย่างรวดเร็ว เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ตติก็จะมีอยู่ในสีมาหนึ่ง อนุสาวนาก็จะมีอยู่ในอีกสีมาหนึ่ง

คำว่า เรือจะพาสงฆ์ให้ล่องเลยสีมานั้นไปอย่างรวดเร็วนี้ ท่านแสดงว่า การที่จะไม่ล่องเลยสีมานั้นไปแล้วทำด้วยสีมาที่เป็นไปอยู่ภายในนั่นเอง ก็ควร การกำหนดสีมาด้วยทราายเป็นต้นเพื่อประโยชน์แก่สิ่งนี้เอง เมื่อว่าโดยประการอื่นจะพึงมีความสงสัยเรื่องเสียกรรมว่า เป็นไปภายนอกหรือว่าไม่เป็นไป

คำว่า การสวดในสีมาอื่น ได้แก่ การสวดในนทีสีมาอย่างเดียว หากว่าอุทกุกเขปสีมาจะพึงเกิดขึ้นตามสภาพของตนพร้อมกับการเพ่งสีมา เมื่อเป็นเช่นนี้ อุทกุกเขปสีมาจะพึงเกิดขึ้นรายล้อมโดยรอบในที่ที่เรือแล่นไปแล้ว ๆ ดุจสภา

ในสารัตถทีปนีฎีกาพระฎีกาจารย์อธิบายว่า ในคำว่า แต่จะทำในเรือที่กำลังแล่นไปไม่ควรมี พึงทราบว่า จะทำในเรือที่ยังแล่นไม่เลยการชักน้ำสาตไปแล้ววนกลับมา ก็ควร^{๘๐} พึงกล่าวอย่างนี้ว่า สีมาที่ขยายออกด้วยอำนาจบริษัทจะขยายออกโดยปราศจากการชักน้ำสาตไป เหมือนอุปจารสีมา เพราะท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาพระวินัยว่า บริษัทขยายออกไปเพียงใด สีมาก็ขยายออกไปเพียงนั้น

^{๗๘} วิมตติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๔๗/๒๑๓.

^{๗๙} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๔๗/๓๓๒.

^{๘๐} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๔๗/๓๓๓.

อุทกทุกเขปหนึ่งโดยที่สุตรอบบริษัทเท่านั้นเป็นประมาณ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีประโยชน์โดยการชักน้ำ
สาดไปเลย

ธรรมดาว่า อุทกทุกเขปสีมาเมื่อจะขยาย ย่อมออกไปด้วยอำนาจบริษัทเท่านั้น แต่เมื่อจะ
ขยายในพัทธสีมา ย่อมขยายด้วยอำนาจกลุ่มชน เพราะเหตุไร อุทกทุกเขปสีมาจึงเจริญด้วยอำนาจ
บริษัท พึงทำอุทกทุกเขปหนึ่งโดยที่สุตรอบบริษัท อาจารย์พวกอื่นกล่าวอย่างนี้ว่า อุทกทุกเขปเท่านั้น
เป็นประมาณมาก่อน ก็จัดด้วยอุทกทุกเขปจะไม่อีก เหมือนกรรมวาจาคือการถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุผู้
กรานกฐินแล้ว จริงดังนั้น กรรมวาจาที่ท่านกล่าวไว้ในเวลาถวายผ้าสาฎกแก่ภิกษุที่กรานกฐินแล้ว
เพียงครั้งเดียวเท่านั้นก็ควร เมื่อกฐินกรานแล้วครั้งได้ผ้าสาฎกอีก ไม่มีกิจคือการถวายด้วยกรรมวาจา
ในเรื่องสีมานี้ก็อย่างนั้นเหมือนกัน อุทกทุกเขปในก่อนถือเป็นประมาณ ไม่มีกิจแห่งอุทกทุกเขปอีก^{๘๑}

อุทกทุกเขปสีมานั้น^{๘๒} จะแม่น้ำชนิดใดชนิดหนึ่งที่ได้ลักษณะแม่น้ำให้กำหนดเป็นเขตสีมา
ชั้วชักน้ำสาด สีมาชนิดนี้ไม่ต้องผูกแต่สร้างอาคาร หรืออยู่ในเรือแพ ภายในหนองบึง แม่น้ำ ทะเล ซึ่งมี
น้ำขังตลอดปีและอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ ๒ ชั้วชักน้ำสาดของบุรุษผู้มีกำลังปานกลางสีมาน้ำนี้ใช้ทำ
สังฆกรรมได้เหมือนวิสุคามสีมาเช่นกัน ส่วนมากนิยมทำกันในวัดหรือสำนักสงฆ์ที่ยังไม่ได้ขอ
พระราชทานวิสุคามสีมา การกำหนดสีมาขึ้นนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้ใครเข้ามายุ่งเกี่ยว ทำให้สังฆกรรม
เสียไป

(๑๒) นทีสีมา ได้แก่ เขตแดนที่สงฆ์กำหนดบนแม่น้ำ โดยแม่น้ำจะต้องมีน้ำไหลผ่านได้
ตลอดเวลา ไม่มีตัน ไม่ขุดแห้ง แม่น้ำ ที่ใช้เป็นนิตแห่งสีมาได้นั้นต้องมีลักษณะคือ

- ๑) มีกระแสน้ำไหลอยู่เสมอ แม่น้ำไม่ตกรกก็ไม่แห้ง
- ๒) ไม่เป็นแม่น้ำตัน คือ มีน้ำไหลอยู่เสมอ

ชื่อว่า นทีสีมา^{๘๓}

(๑๓) ขาดัสสรสีมา หรือ ขาดสระ ที่ใช้เป็นนิตแห่งสีมาได้นั้น หมายถึง ที่ที่มีน้ำขังอยู่ซึ่ง
เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติ โดยเรียกชื่อต่าง ๆ กัน คือ

- ๑) บึง
- ๒) บ่อ
- ๓) สระ
- ๔) หนอง
- ๕) ทะเลสาบ

^{๘๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๐.

^{๘๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๗/๑๕๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๗/๒๒๕.

^{๘๓} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๒.

ชื่อว่า ชาตัสสรสีมา^{๘๔}

ความแตกต่างกันระหว่างนที (แม่น้ำ) กับชาตสระ มีลักษณะเฉพาะที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ
ดังต่อไปนี้

๑) ทางน้ำที่มีกระแสน้ำไหล จัดเป็นนที (แม่น้ำ)

๒) น้ำที่ขังนิ่ง จัดเป็นชาตสระ

ในหนังสือประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เรื่อง สีมาวินิจฉัย พระองค์ทรงให้ความเห็นว่า เพราะคัมภีร์วิภังค์พระสังคีตทศกัณฐ์ร้อยกรองก่อน
คัมภีร์ชั้นธกะ เพราะฉะนั้นลักษณะปาชนิตอคามกะนี้ น่าจะนำไปไว้ในประเภทคามสีมาและ
อรัญญูสีมาชนิตอคามกะในภควา ด้วยอพัทธสีมาอันมาในชั้นธกะ เพราะในชั้นธกะนั้น ยกเว้นแม่น้ำทะเล
และชาตสระ (สระที่เกิดเอง) ซึ่งเป็นสีมาที่ต้องกำหนดด้วยอุทกทุกเขปะ (วัคน้ำสาต) เสียแล้ว ภูมิ
ประเทศอันควรแก่การกำหนดเป็นอพัทธสีมาโดยพิเศษที่เหลือ ก็มี ๒ อย่าง โดยแยกเป็นคามสีมาและ
อรัญญูสีมาดังสังฆวิธานสิกขาบทเหมือนกัน^{๘๕}

ในคัมภีร์กัลยาณิฉีกสภา (กัลยาณิแคะสลักหินอ่อน) ฉบับพม่า พระภททันตะ ราชินทะ
อธิบายว่า การกระทำอุปสมบทกรรมในอุทกทุกเขปะสีมาที่ตักแต่งไว้ในแม่น้ำและชาตสระ อันปราศจาก
นทีสีมาที่ตักแต่งไว้ในแม่น้ำและชาตสระ มีอยู่ในประเทศที่มีฝนตกชุกเสมอ เช่น รัมมัญประเทศเป็น
ต้น^{๘๖}

(๑๔) สมุททสีมา หรือ ทะเล ที่ใช้เป็นนิมิตแห่งสีมาได้นั้น ได้แก่ น่านน้ำเค็ม ที่พื้นปากน้ำ
ออกไปซึ่งอยู่ในระหว่างฝั่งโอบทั้ง ๒ ข้าง ชื่อว่า สมุททสีมา^{๘๗}

(๑๕) ขนปทสีมา ได้แก่ ประเทศแต่ละแห่งที่อยู่ในแคว้นของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง
เป็นนิवासสถานของเหล่ามหาอำมาตย์ ชื่อว่าขนปทสีมา^{๘๘}

(๑๖) รัฐสีมา ได้แก่ ขนบทใหญ่ ๑๖ แห่ง มีแคว้นกาสีและแคว้นโกศลเป็นต้น คำว่า มหา
นคร ๑๖ แห่ง เป็นชื่อแห่งขนบทใหญ่ ๑๖ แห่ง คือ

๑) แคว้นอังคะ

๒) แคว้นมคธ

๓) แคว้นโกศล

๔) แคว้นกาสี

^{๘๔} สีมาวินิจฉัย. (บาลี) ๔๒.

^{๘๕} มหาเถรสมาคม, หนังสือประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๔๐๓.

^{๘๖} พระภททันตะ ราชินทะ (อัครมหาบัณฑิต) ผู้ชำระ, กัลยาณิฉีกสภา (กัลยาณิแคะสลักหินอ่อน),
(ย่างกุ้ง: โรงพิมพ์สุธรรมวดี ประเทศสหภาพพม่า, ค.ศ. ๑๙๓๘), หน้า ๓๐.

^{๘๗} สีมาวินิจฉัย. (บาลี) ๔๒.

^{๘๘} สีมาวินิจฉัย. (บาลี) ๔๓.

๕) แคว้นวัชชี	๖) แคว้นมัลละ
๗) แคว้นเจตีย์	๘) แคว้นวังสะ
๙) แคว้นกुरु	๑๐) แคว้นปัญจาละ
๑๑) แคว้นมัชฌะ	๑๒) แคว้นสุรเสนะ
๑๓) แคว้นอัศสกะ	๑๔) แคว้นอวันตี
๑๕) แคว้นคันธาละ	๑๖) แคว้นกัมโปชะ

มหาชนบท ๑๖ แห่งเหล่านี้ชื่อว่า เป็นแคว้นใหญ่ที่เป็นไปในมัชฌิมประเทศ แคว้นสุนาปรีน ตะเป็นต้นเหล่านี้จากมหาชนบท ๑๖ แห่งนั้น จัดว่าใหญ่กว่าแคว้นใหญ่อีกหลายประเภทมีรามัญเป็นต้นก็ยังมีอยู่ ในปัจฉิมประเทศเหมือนกัน แคว้นเหล่านี้ทั้งหมด ชื่อว่ารัฐสีมา^{๘๙}

(๑๗) รัฐสีมา ได้แก่ สถานที่ที่แผ่ไปแห่งพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินแต่ละพระองค์ อย่างนี้ คือ พระเจ้าโจฬโกคะ พระเจ้าเกรพโกคะ ชื่อว่า รัฐสีมา^{๙๐}

(๑๘) ทิปสีมา ได้แก่ เกาะที่อยู่ระหว่างทะเลหรือกลางแม่น้ำ ชื่อว่าทิปสีมา ก็ในเกาะใดมีชาวบ้านอาศัยอยู่ เกาะนั้นนับได้ว่าเป็นคามสีมา จริงอยู่ท่านกล่าวไว้ว่า สถานที่ที่ชาวบ้านขุดบ่อหรือทำการหว่านพืชในชาติสระที่แห่งขอด จัดว่า เป็นคามเขต^{๙๑}

(๑๙) จักรวาลสีมา ได้แก่ แดนที่มีความยาวและกว้างประมาณ ๑,๒๐๓,๔๕๐ โยชน์ จักรวาลหนึ่งท่านกล่าวว่า มีเส้นรอบวงทั้งด้านยาวและ ด้านกว้างประมาณ ๑,๒๐๓,๔๕๐ โยชน์ ท่านกล่าว ประมาณไว้โดยรอบ ปริมาณพลทั้งหมดแห่งจักรวาลมี ๓,๖๑๐,๓๕๐ โยชน์ ชื่อว่าจักรวาลสีมา^{๙๒}

สรุปว่า สีมามีทั้งหมด ๑๙ ชนิด ไม่มีความแตกต่างกันโดยลักษณะที่กำหนดไว้ด้วยอาการ อย่างนี้ สีมาก็มี ๒ ชนิด คือ ๑. พัทธสีมา ๒. อพัทธสีมา เมื่อว่าโดยประเภทแห่งพัทธสีมาและอพัทธสีมานั้น ก็มี ๑๙ ชนิด แต่เมื่อว่าโดยสรุป มี ๖ ชนิด คือ ๑. ชัณฑสีมา ๒. อุปจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปวาสสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีกล่าวลักษณะวิบัติประกาศลักษณะสมบัติในสีมาทั้ง ๑๙ ชนิด คือ ๑. ชัณฑสีมา ๒. อุปจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปวาสสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ๗. นิคมสีมา ๘. นครสีมา ๙. อัพกันตรสีมา ๑๐. อรัญญสีมา ๑๑. อุทกุกเขปสีมา ๑๒. นทีสีมา ๑๓. ชาติสสรสีมา ๑๔. สมุททสีมา ๑๕. ชนปทสีมา ๑๖. รัฐสีมา ๑๗. รัชสีมา ๑๘. ทิปสีมา ๑๙. จักรวาลสีมา สมบูรณ์แล้ว

^{๘๙} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๒.

^{๙๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๒.

^{๙๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๒.

^{๙๒} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๒.

๔.๒ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ โดยพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกัน เพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกัน แต่นั่งนิ่ง ๆ ชาวบ้านจะฟังธรรมก็ไม่ได้ฟัง จึงติเตียน พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ประชุมกันเพื่อกล่าวธรรม และทรงพระดำริว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลาย ควรอนุญาตให้สวดเป็นปาติโมกข์ และจักเป็นอุโบสถกรรม คือการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรงพระดำรินั้น ทรงแสดงวิธีสวดปาติโมกข์ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาติโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์ทรงตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฏ^{๙๓} แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้

๔.๒.๑ วิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา

การกำหนดพัทธสีมา และอพัทธสีมา^{๙๔} เมื่อพระพุทธองค์ทรงกำหนดให้เป็นข้อบังคับว่า ภิกษุทั้งหลายทุกรูปต้องกระทำอุโบสถและต้องทำโดยพร้อมเพรียงกัน^{๙๕} คราวนี้ก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า ความพร้อมเพรียงกันนี้จะกำหนดเป็นมาตรฐานอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสอธิบายว่า พื้นที่ของความพร้อมเพรียงกันที่ถูกกำหนดขึ้นมาโดยพระสงฆ์แต่ละเขตเหล่านี้เรียกว่าพัทธสีมาและอพัทธสีมา^{๙๖} ในสมัยพุทธกาลนั้น การกำหนดเขตเป็นไปอย่างง่าย ๆ เพราะจุดประสงค์หรือแผนแม่บทนี้คือ เพื่อให้พระสงฆ์ที่อยู่ในครอบครองที่มีผลประโยชน์มาเกี่ยวข้อง หากจุดประสงค์หรือแผนแม่บทนี้คือ เพื่อให้พระสงฆ์ที่อยู่ในแต่ละเขตหรือในแต่ละวัดที่กำหนดขึ้นนั้นจะได้มาทำอุโบสถโดยความพร้อมเพรียงกัน และยังให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่พระสงฆ์^{๙๗} เรื่องของเจตนารมณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเกี่ยวกับเรื่อง สีมาในสมัยพุทธกาลนั้นก็มิเพียงเท่านั้น

ถ้าพระเจ้าพิมพิสารไม่มีความปรารถนาดีต่อพระพุทธศาสนา เป็นมูลเหตุแล้วเรื่องทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับสีมาย่อมไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เข้าใจได้ง่าย เป็นศาสนาที่มีเหตุผลตรงไปตรงมา เรื่องของสีมานั้นเกิดขึ้นจากการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเด็นหลักนั้นไม่ใช่เรื่องสีมา แต่ทว่าจุดมุ่งหมายทั้งหลายทั้งปวงก็เพื่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นความคิดของพระเจ้าพิมพิสารและพระพุทธองค์ทรงเห็นชอบด้วยที่จะเป็นกุศโลบายหรือกลยุทธ์ที่

^{๙๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๒.

^{๙๔} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๘๔.

^{๙๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๙๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๗/๑๕๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๗/๒๒๕.

^{๙๗} พิทยา บุณนาค, เสมอ สีมา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐),

จะทำให้เกิดความสามัคคีคือความพร้อมเพรียงกันนั่นเอง ส่วนเรื่องสีมาและอุโบสถและเรื่องอื่น ๆ ที่ตามมาภายหลังนั้น เป็นเพียงผลพลอยได้จากการแก้ปัญหาที่เป็นขั้นเป็นตอนของพระพุทธองค์ทั้งสิ้น

จากการที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สมมติสีมานั้น พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการกำหนดเขต เพราะมิใช่เป็นปัจจัยหรือเป็นสาระสำคัญเพียงอย่างเดียวเท่านั้น พระพุทธองค์ทรงตระหนักถึงเรื่องสีมาที่มีความสำคัญอยู่ในตัวของมันเอง เพราะได้มีการสมมติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยจะเห็นได้ว่าการกำหนดเขตสีมาในทุกกรณีจะต้องกระทำโดยการสมมติ คือ เป็นเรื่องให้เห็นชอบร่วมกันในหมู่พระสงฆ์ พระพุทธองค์มิได้เป็นผู้ชี้ขาดโดยการใช้สิทธิของการเป็นผู้นำ แต่ได้ทรงชี้แนวทางของสังฆาธิปไตย^{๙๘} มาโดยตลอด และแนวทางนี้เป็นกุศโลบายหรือเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ให้เกิดความสามัคคีหรือความพร้อมเพรียงในหมู่พระสงฆ์และพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ ได้ยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดมาโดยลำดับตามพระบรมพุทธานุญาตคือ

(๑) พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้มีสีมา^{๙๙} เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งความพร้อมเพรียงของพระสงฆ์ ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ มีการอุปสมบทเป็นต้น โดยผ่านทางสีมาเป็นสำคัญ และมีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญหรือกฎหมายสูงสุด พระธรรม คือ คำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง พระวินัย คือ คำสั่งอันเป็นข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเมื่อรวมกัน เรียกว่า พระธรรมวินัย ซึ่งมีความสำคัญมากที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้เป็นพระศาสดาแทนพระพุทธองค์ก่อนที่พระองค์จะปรินิพพานเพียงเล็กน้อย^{๑๐๐}

(๒) พระพุทธศาสนา มีการกำหนดลักษณะของศาสนาไว้เรียบร้อยไม่ปล่อยให้ไปตามยถากรรม ลักษณะของพระพุทธศาสนาคือสายกลาง ไม่ซ้ายสุด ไม่ขวาสุด ทางสายกลางนี้เป็นครรลองอาจปฏิบัติค่อนข้างเคร่งครัดก็ได้ เช่น การทำอุโบสถของพระสงฆ์หรือการสวดพระปาติโมกข์นั้น พระพุทธองค์ทรงกำหนดการทำอุโบสถกรรมสวดพระปาติโมกข์ ๑๕ วัน ๑ ครั้ง คือ วัน ๑๔ คำหรือวัน ๑๕ คำ^{๑๐๑} ของทุกเดือน เป็นกิจวัตรที่พระสงฆ์ภายในวัดทุกรูปต้องทำเป็นประจำ เพื่อความสามัคคี และพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ โดยผ่านทางสีมาและอุโบสถเนื่องจากเป็นสถานที่สำคัญที่พระภิกษุสงฆ์ต้องลงทำสังฆกรรมต่าง ๆ ร่วมกันมีอุโบสถกรรมเป็นต้น^{๑๐๒} ตามที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้

^{๙๘} พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรพต ธีรธมฺโม), **สังฆาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๙๙} **วิ.ม.** (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๑, **วิ.ม.** (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^{๑๐๐} **ที.ม.** (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๑๓๔, **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๑๐๑} **วิ.ม.** (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๙, **วิ.ม.** (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๑๐๒} **สีมาวิโสธนี**. (บาลี) ๒๔.

(๓) พระพุทธศาสนา มีความเสมอภาคภายใต้สีมาโดยผ่านการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และภายใต้พระธรรมวินัย โดยการเคารพกันตามลำดับอาวุโส แม้บุคคลที่เป็นวรรณะต่าง ๆ คือ

- ๑) วรรณะกษัตริย์
- ๒) วรรณะพราหมณ์
- ๓) วรรณะแพศย์
- ๔) วรรณะศูทร

มาแต่เดิม รวมทั้งคนวรรณะต่ำกว่านั้นเช่นพวกจัณฑาล พวกปุกกุสะคนเก็บขยะ และพวกทาส เมื่อเข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องแล้วมีความเท่าเทียมกัน คือปฏิบัติตามสิกขาบทเท่ากันและเคารพกันตามลำดับอาวุโสคือ ผู้อุปสมบทภายหลังเคารพผู้อุปสมบทก่อนตามลำดับพรรษา ดังเช่นเจ้าศากยะที่ให้ความเคารพนายภูษามาลาชื่อว่าอุบาลีผู้ได้รับการอุปสมบทก่อนเป็นต้น^{๑๐๓}

(๔) พระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีสิทธิ เสรีภาพภายใต้สีมาโดยผ่านทางสังฆกรรมมีกฐินเป็นต้น เช่นในฐานะภิกษุเจ้าถิ่นจะมีสิทธิได้รับของแจกก่อนภิกษุอาคันตุกะ ภิกษุที่จำพรรษาอยู่ด้วยกันมีสิทธิได้รับของแจกตามลำดับพรรษามีสิทธิรับกฐินและได้รับอานิสงส์กฐิน^{๑๐๔} ในการแสวงหาจีวรตลอด ๔ เดือนฤดูหนาวเท่าเทียมกัน นอกจากนั้นยังมีเสรีภาพที่จะเดินทางไปไหนมาไหนได้โดยไม่ต้องบอกลาเป็นต้น

(๕) พระภิกษุในพระพุทธศาสนามีการแบ่งอำนาจกันโดยผ่านทางสีมาและอุโบสถ มีการระงับอธิกรณ์เป็นต้น^{๑๐๕} พระเถระผู้ใหญ่ทำหน้าที่บริหารปกครองหมู่คณะ การบัญญัติพระวินัยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอง เช่นมีภิกษุผู้ทำผิดมาสอบสวนแล้วจึงทรงบัญญัติพระวินัย ส่วนการตัดสินคดีตามพระวินัยทรงบัญญัติแล้วเป็นหน้าที่ของพระวินัยธรซึ่งเท่ากับศาลเป็นต้น

(๖) พระพุทธศาสนามีหลักเสียงข้างมากโดยผ่านทางสีมา คือ ใช้เสียงข้างมาก เป็นเกณฑ์ตัดสินเรียกว่า วิธีเยภุยยสิกา^{๑๐๖} การตัดสินโดยใช้เสียงข้างมาก ฝ่ายใดได้รับเสียงข้างมากสนับสนุนฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายชนะคดีเป็นต้น

สรุปว่า วิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา เพื่อความสามัคคีหรือความพร้อมเพียงของหมู่คณะ และเพื่อทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวง เช่นการอุปสมบท (การเรียก

^{๑๐๓} ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๑๐๔-๑๐๖.

^{๑๐๔} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๐๖/๙๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

^{๑๐๕} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๒๘/๒๗๑, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๔๔.

^{๑๐๖} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๐๒/๒๓๖, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๒/๓๑๘.

เข้าห่ม) เป็นต้น อีกทั้งสียายังเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในกิจการของพระพุทธศาสนา

๔.๒.๒ วิเคราะห์คุณค่าของสียากับอุโบสถวิธีตามวินัยกรรม

สียาเป็นสถานที่สำหรับทำอุโบสถของพระสงฆ์โดยมีความเป็นมาคือ ในช่วงปฐมโพธิกาล พระพุทธเจ้ายังไม่ได้อนุญาตการทำอุโบสถ และการสมมติสียาเขตความพร้อมเพรียงแก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อถึงวันอุโบสถจึงต้องพากันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังพระโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งการทำอย่างนี้ จัดเป็นการทำอุโบสถของภิกษุทั้งหลายในสมัยนั้น ครั้งหนึ่งได้มีความไม่บริสุทธิ์เกิดขึ้นในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ คือมีภิกษุผู้ศีลซึ่งไม่เหลือความเป็นสมณะอยู่แล้วปะปนอยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ที่พากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อจะฟังพระโอวาทปาติโมกข์ เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นผู้ที่ไม่บริสุทธิ์นั้นแล้วจึงไม่ทรงแสดงโอวาทแก่ภิกษุทั้งหลาย ได้ประทับนั่งนิ่งอยู่จนกระทั่งยามทั้งสามแห่งราตรีล่วงไป ในระหว่างที่ล่วงปฐมยามและมีขณิยามไป พระอานนท์กราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงพระโอวาทแก่ภิกษุทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงประทับนั่งนิ่งอยู่จนกระทั่งล่วงเลยปัจฉิมยามอรุณขึ้นแล้ว และเมื่อพระอานนท์กราบทูลอาราธนาอีกจึงตรัสบอกถึงเหตุว่า อานนท์บริษัทไม่บริสุทธิ์^{๑๐๗}

สาเหตุที่ทรงทำอย่างนี้เพราะทรงมีพระประสงค์จะให้เรื่องของภิกษุผู้ศีลนั้นปรากฏด้วย และมีพระประสงค์ที่จะไม่แสดงโอวาทปาติโมกข์ตั้งแต่นั้นมาโดยปรารภเรื่องนี้เป็นเหตุ เมื่อพระพุทธองค์ตรัสอย่างนั้นแล้วพระมหาโมคคัลลานเถระได้ตรวจดูวาระจิตของภิกษุบริษัทด้วยเจโตปริยญาณ ได้เห็นภิกษุผู้ศีลนั่งอยู่ท่ามกลางภิกษุทั้งหลายหลังจากที่ท่านได้ให้ผู้ศีลออกไปจากบริษัทแล้ว จึงได้กราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงพระโอวาทปาติโมกข์อีกครั้งหนึ่ง แต่พระพุทธองค์ก็ได้ทรงแสดงพระโอวาท ทรงแสดงถึงความน่าอัศจรรย์ของมหาสมุทร ๘ ประการ^{๑๐๘} เปรียบกับความน่าอัศจรรย์ของพระธรรมวินัย ๘ ประการ เป็นต้นว่า ซากสัตว์ตายไม่อาจอยู่ร่วมกับมหาสมุทรได้ต้องถูกซัดเข้าฝั่งฉันไต ภิกษุผู้ศีลก็ไม่อาจอยู่ในพระธรรมวินัยนี้ได้ต้องถูกกำจัดออกไปฉนั้น^{๑๐๙} จากนั้นตรัสบอกความที่พระองค์จะไม่แสดงโอวาทปาติโมกข์อีกต่อไป

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตการสวดปาติโมกข์ แก่ภิกษุทั้งหลายตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เพื่อให้การทำอุโบสถของภิกษุนั้นขาดไป และทรงอนุญาตสียาเพื่อเป็นเขตความพร้อมเพรียงของสงฆ์ โดยการทำอุโบสถของสงฆ์ต้องทำภายในสียาเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

ในฎีกาสารัตถทีปนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงดำริว่าบัดนี้เสียดเกิดขึ้นแล้วในหมู่ภิกษุ บุคคลผู้ไม่บริสุทธิ์ทั้งหลายได้มาทำอุโบสถและตถาคตจะไม่แสดงอุโบสถในบริษัทที่ไม่

^{๑๐๗} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๓/๒๐๔, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๓/๒๗๙.

^{๑๐๘} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๔/๒๐๕, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๔/๒๘๐.

^{๑๐๙} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๕/๒๐๘, วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๕/๒๘๓.

บริสุทธิ์ เมื่อตถาคตไม่แสดงอุโบสถของภิกษุก็จะขาดไป ฉะนั้นเราควรอนุญาตการสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป^{๑๑๐} และพระองค์ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายบัดนี้เป็นต้นไปเราจะไม่ทำอุโบสถ จะไม่แสดงปาติโมกข์ จากนั้นไปพวกเธอจงทำอุโบสถจงสวดปาติโมกข์ ภิกษุทั้งหลายมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่ตถาคตจะทำอุโบสถจะแสดงปาติโมกข์ในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ เพราะอุโบสถเนื่องด้วยความบริสุทธิ์เป็นสำคัญ ถ้าทรงแสดงพระโอวาทปาติโมกข์ในบริษัทที่มีผู้ไม่บริสุทธิ์โทษหนักก็จะตกแก่ผู้ที่ไม่บริสุทธิ์นั้น จึงไม่แสดงด้วยอาศัยความอนุเคราะห์ ภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวฟังปาติโมกข์ไม่ได้ รูปใดฟังต้องอาบัติ ทุกกฎ^{๑๑๑} ปาติโมกข์ที่ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายสวดนี้เรียกว่าอาณานิปาติโมกข์ ซึ่งภิกษุทั้งหลายจะต้องยกเอาข้อสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้แล้วขึ้นแสดงทุก ๆ กิ่งเดือน วันวันปวารณาเป็นการทำอุโบสถของภิกษุทั้งหลายตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา

อุโบสถที่ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายทำในครั้งแรกนั้นเรียกว่าสังฆอุโบสถ ซึ่งเป็นการอนุญาตสำหรับภิกษุผู้พร้อมเพรียงกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปตั้งนั้นจึงได้เกิดมีประเภทแห่งการทำอุโบสถเพิ่มมากขึ้นซึ่งรวบรวมแล้วได้ ๕ ประเภท คือ

(๑) สังฆอุโบสถ^{๑๑๒} อนุญาตในกรณีที่มีภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป จะต้องตั้งญัตติแล้วสวดพระปาติโมกข์โดยชอบธรรม

(๒) ปาฏิสาธุอุโบสถ^{๑๑๓} ชนิดที่ทรงอนุญาตในกรณีที่มีภิกษุ ๓ รูปจะต้องตั้งญัตติก่อนเช่นกัน แล้วจึงบอกปาฏิสาธุ คือ บอกความบริสุทธิ์ตามความเป็นจริงต่อกัน

(๓) คณะอุโบสถ^{๑๑๔} ชนิดที่ทรงอนุญาตในกรณีที่มีภิกษุ ๒ รูป ให้บอกปาฏิสาธุต่อกันได้เลย โดยไม่ต้องตั้งญัตติ

(๔) อธิษฐานอุโบสถ^{๑๑๕} อนุญาตในกรณีที่มีภิกษุรูปเดียว ให้อธิษฐานอุโบสถ

(๕) สามัคคีอุโบสถ^{๑๑๖} อนุญาตในกรณีพิเศษสำหรับสงฆ์ที่เกิดความบาดหมางเกิดความทะเลาะวิวาทแตกแยกกันขึ้น ถ้าสงฆ์สามารถประสานความสามัคคีกันได้ในวันใด ก็ให้ทำสามัคคีอุโบสถในวันนั้นได้โดยมีการสวดพระปาติโมกข์เหมือนกับสังฆอุโบสถ โดยการทำอุโบสถทั้ง ๕ ประเภทนี้ต้องทำภายในสีมาจึงจะถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาต

^{๑๑๐} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๓๘๖/๕๑๗.

^{๑๑๑} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๖/๒๑๑, วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๖/๒๘๕

^{๑๑๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๘,๑๗๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๘/๒๕๓.

^{๑๑๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๘,๑๗๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๘/๒๕๓.

^{๑๑๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๘,๑๗๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๘/๒๕๔.

^{๑๑๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๘,๑๗๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๘/๒๕๕.

^{๑๑๖} วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๗๕/๒๕๘, วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๗๕/๓๗๐.

ก. วิธีการทำสังฆอุโบสถตามวินัยกรรม

วิธีการทำสังฆอุโบสถ เป็นสังฆกรรมสำคัญที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาเท่านั้น เพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ พระสงฆ์จะทำในสถานที่อื่นไม่ได้ พระพุทธองค์ตรัสแนะนำไว้ในพระวินัยปิฎกมหาวรรคอุโบสถขันธกะว่า ภิกษุผู้ฉลาด^{๑๑๗} ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจาว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงสดับคำของข้าพเจ้า

(๑) ถ้าความพร้อมพืงมีแก่สงฆ์ สงฆ์พึงกระทำอุโบสถ พึงสวดปาติโมกข์

(๒) บุพเพกิจของสงฆ์ทำเสร็จแล้ว

(๓) ท่านทั้งหลายจงบอกความบริสุทธิ์ของตน ข้าพเจ้าจักสวดปาติโมกข์ พวกเราที่มีอยู่ทั้งหมดจงตั้งใจฟังปาติโมกข์นั้นให้ดีให้สำเร็จประโยชน์ ท่านรูปใดมีอาบัติอยู่พึงเปิดเผยเสีย

(๔) เมื่ออาบัติไม่มีพืงนั่งนิ่ง ข้าพเจ้าจักทราบว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะความเป็นผู้นั่งนั้น

(๕) การตอบยอมมีแก่บุคคลผู้ถูกถามแล้วโดยเจาะจงตัวฉันใด คำสอบถามยอมถูกประกาศ ๓ ครั้ง ในบริษัทนี้ ฉะนั้นภิกษุรูปใดระลึกได้แต่ไม่ยอมเปิดเผยอาบัติที่มีอยู่จนสวดจบครั้งที่ ๓

(๖) สัมปชานมุสาวาทมีแก่ภิกษุรูปนั้น ท่านทั้งหลายสัมปชานมุสาวาทที่พระองค์ตรัสไว้

(๗) เป็นธรรม อาบัติที่สามารถระงับอันตราย ฉะนั้นภิกษุต้องอาบัติแล้วระลึกได้อยู่ต้องการความบริสุทธิ์พึงเปิดเผยอาบัติที่มีอยู่ เพราะเปิดเผยแล้วความผาสุกมีแก่เธอ

ส่วนคำว่า ปัตตกัลละ^{๑๑๘} หมายถึง ความพร้อมที่จะสวดปาติโมกข์ได้โดยไม่มีโทษสำหรับปัตตกัลละของการสวดปาติโมกข์นั้น ท่านกำหนดไว้ด้วยองค์ ๔ อย่าง

ในอรรถกถากังขาวิตรณิพระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ในการสวดพระปาติโมกข์นี้มีลำดับดังต่อไปนี้คือ

(๑) เป็นวันอุโบสถ

(๒) มีภิกษุผู้สมควรแก่การสวดปาติโมกข์อยู่ครบจำนวน

(๓) ไม่มีสภาคาบัติ

(๔) ไม่มีบุคคลต้องห้ามอยู่ในหัตถบาสนสงฆ์^{๑๑๙} ครบทั้ง ๔ นี้เรียกว่า มีปัตตกัลละ

วิธีการที่พระสงฆ์ทำปารีสุทธิอุโบสถเป็นต้น พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาและบริเวณโรงอุโบสถเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย การทำอุโบสถอีก ๔ ประเภทคือ

(๑) วิธีทำปารีสุทธิอุโบสถ พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาและอุโบสถเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย กรณีที่มีภิกษุอยู่ ๓ รูป เมื่อกระทำบุพเพกรรม ๔ อย่าง มีการกวาดโรงอุโบสถเป็นต้น

^{๑๑๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๑/๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๑/๒๑๗.

^{๑๑๘} กงขา.อ. (บาลี) ๑๐๙.

^{๑๑๙} กงขา.อ. (บาลี) ๑๐๙.

เสร็จแล้วให้สวดญัตติแล้วจึงทำปาริสุทธิอุโบสถ ตั้งญัตติว่าของท่านทั้งหลายจงฟังคำของข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันอุโบสถ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ ถ้าความพร้อมพร้อมของท่านทั้งหลายถึงแล้ว พวกเราพึงกระทำปาริสุทธิอุโบสถ และวิธีบอกปาริสุทธิมีดังต่อไปนี้

๑) พระเถระกล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้บริสุทธ์ ท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธ์ว่า ๓ ครั้ง

๒) พระนวกะกล่าวว่า สาธุ สาธุ สาธุ พระนวกะกล่าวอีกว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้บริสุทธ์ ท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธ์ ว่า ๓ ครั้ง

๓) พระเถระกล่าวว่า สาธุ สาธุ สาธุ^{๑๒๐} ถ้ามีสภาคาบัติให้สวดญัตติสภาคาบัติสำหรับภิกษุ ๓ รูปว่าของท่านทั้งหลายจงฟังคำของข้าพเจ้า ภิกษุทั้งหมดนี้ต้องสภาคาบัติ เมื่อใดได้พบภิกษุรูปอื่นผู้บริสุทธ์ไม่มีอาบัติ เมื่อนั้นจักทำคืนอาบัตินั้นในสำนักของภิกษุนั้นแล้วตั้งญัตติทำ ปาริสุทธิอุโบสถต่อไป

(๒) วิธีทำคณะอุโบสถ พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาและอุโบสถเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย กรณีที่มีภิกษุอยู่ ๒ รูป เมื่อกระทำบุพพกรรม ๔ อย่าง มีการกวาดโรงอุโบสถเป็นต้นเสร็จแล้วให้ทำปาริสุทธิอุโบสถได้โดยไม่ต้องตั้งญัตติวิธีบอกปาริสุทธิมีดังนี้

๑) พระเถระกล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้บริสุทธ์ ท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธ์ว่า ๓ ครั้ง

๒) พระนวกะกล่าวว่า สาธุ สาธุ สาธุ พระนวกะกล่าวอีกว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้บริสุทธ์ ท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธ์ ว่า ๓ ครั้ง

๓) พระเถระกล่าวว่า สาธุ สาธุ สาธุ^{๑๒๑} ถ้ามีสภาคาบัติอยู่ให้บอกกันและกันไว้ว่าเราพบผู้บริสุทธ์แล้วจักทำคืนอาบัติแล้วจึงทำอุโบสถ การทำปาริสุทธิอุโบสถทั้งสองอย่างนี้ ภิกษุผู้ทำต้องเป็นผู้บริสุทธ์จริง ๆ คือไม่ต้องอาบัติหรือว่าต้องแต่ออกจากอาบัติสังฆาทิเสสแล้วแสดง อาบัติเบาแล้วหรือบอกอาบัติสังฆาทิเสสที่ตนต้องไว้แล้วจึงบอกปาริสุทธิได้

(๓) วิธีทำอธิฐานอุโบสถ พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาและอุโบสถเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย กรณีที่มีภิกษุรูปเดียว เมื่อทำบุพพกรรม ๔ อย่าง มีการกวาดโรงอุโบสถเป็นต้นแล้วระลึกถึงบุพพกิจมีฤดูเป็นต้นแล้วให้ค้อยอยู่ เมื่อมีภิกษุผู้เป็นสภาคะกันมาพร้อมแล้วให้ทำอุโบสถ ถ้าไม่มาให้อธิฐานอุโบสถรูปเดียวในสีมา มีคำอธิษฐานว่า วันนี้เป็นวันอุโบสถของเรา เราจะอธิษฐานอุโบสถ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ^{๑๒๒} ถ้ายังมีอาบัติท่านกล่าวว่า แม้อยู่ไกลควรจะไปทำคืนอาบัติ ถ้าไม่

^{๑๒๐} นานาวินิจฉัย. ๒๒๕.

^{๑๒๑} นานาวินิจฉัย. ๒๒๕.

^{๑๒๒} สีสวีโสธนี. (บาลี) ๑๑, นานาวินิจฉัย. ๒๒๕.

สามารถไปถึงได้ให้ผูกใจไว้ว่า เราพบภิกษุแล้วจักทำคืนอาบัติแล้วจึงอธิษฐานอุโบสถได้ เมื่อทำคืนอาบัติแล้วพึงอธิษฐานอุโบสถใหม่ถ้ายังอยู่ในวันนั้น^{๑๒๓}

(๔) วิธีทำสามัคคีอุโบสถ พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาและอุโบสถเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย พระพุทธองค์ทรงอนุญาตเป็นกรณีพิเศษสำหรับภิกษุที่เกิดความทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรงถึงขั้นเกิดการแตกแยกกัน ไม่ลงทำอุโบสถร่วมกัน ภายหลังสามารถสมานความสามัคคีกันได้ อย่างในกรณีของภิกษุชาวเมืองโกสัมพี^{๑๒๔} ในวันที่สงฆ์ผู้แตกแยกกันสามารถประสานความสามัคคีกันได้ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถเพื่อระงับเรื่องที่ทะเลาะกันนั้น โดยภิกษุทั้งหมดทั้งที่เป็นไข้และไม่เป็นไข้ต้องลงประชุมกันทุกรูป รูปไหนจะให้ฉันทะไม่ได้ ส่วนอาการที่ท้านั้นให้แสดงปาติโมกข์เหมือนกันกับสังฆอุโบสถต่างกันแต่การตั้งญัตติเท่านั้น การตั้งญัตติสามัคคีอุโบสถนั้นมีวิธีการดังนี้ว่า

ท่านผู้เจริญ ของสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันสามัคคีอุโบสถ ถ้าสงฆ์พร้อมเพรียงกันแล้วสงฆ์พึงทำอุโบสถ พึงสวดพระปาติโมกข์^{๑๒๕}

สรุปว่า วิธีการทำอุโบสถทั้ง ๕ ประเภทนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสีมาโดยตรง ถ้าพระสงฆ์ไม่ศึกษาข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ จะทำให้สังฆกรรม คือ การทำอุโบสถของพระสงฆ์ต้องเสียกรรมไปเช่น สวดปาติโมกข์ในขณะที่มีฆราวาสรวมอยู่ด้วยเป็นต้น และสำนักสงฆ์บางแห่งไม่มีการสมมติสีมาก่อน แต่มีการสวดปาติโมกข์ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ฉะนั้นพระสงฆ์ควรศึกษาพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาและการทำอุโบสถโดยเคร่งครัด

ข. วิธีการที่พระสงฆ์ทำบุพพกิจและบุพพกรรม

วิธีการที่พระสงฆ์ทำบุพพกิจและบุพพกรรม หมายถึง กิจที่พระสงฆ์ต้องทำก่อนจะทำอุโบสถ (การสวดปาติโมกข์) พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาบริเวณโรงอุโบสถเท่านั้น มี ๙^{๑๒๖} อย่าง โดยแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

(๑) บุพพกรรม ได้แก่ กิจที่จะต้องทำก่อนที่สงฆ์ประชุมกัน^{๑๒๗} มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) การกวาดโรงอุโบสถ
- ๒) การตามประทีป
- ๓) การจัดเตรียมน้ำฉันน้ำใช้
- ๔) การปูอาสนะ

^{๑๒๓} วมติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๖๙/๒๒๖.

^{๑๒๔} วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๕๑/๓๒๑, วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๑/๓๓๓.

^{๑๒๕} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๘๓/๑๔๔.

^{๑๒๖} กงขา.อ. (บาลี) ๑๑๘.

^{๑๒๗} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๖๘/๓๓๗.

บุพพกรรมทั้ง ๔ อย่างนี้พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตให้พระเถระใช้ให้ภิกษุจนวกะต้องทำภายในสี่มาบริเวณโรงอุโบสถ ภิกษุผู้ที่ไม่ได้อาหารถูกพระเถระใช้แล้วจะไม่ทำไม่ได้ ถ้าไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๒๘}

(๒) บุพพกิจ ได้แก่ กิจที่ต้องทำภายหลังจากบุพพกรรม ก่อนที่จะทำอุโบสถ พระสงฆ์ต้องทำภายในสี่มาและอุโบสถเท่านั้นเพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ^{๑๒๙} มี ๕ อย่างคือ

๑) การนำฉันทะของภิกษุที่ควรแก่ฉันทะมา ฉันทะคือความชอบใจ ยินยอมเห็นชอบด้วยกับพระสงฆ์ที่จะทำอุโบสถกรรม

๒) การนำปารีสุทธิของภิกษุผู้ไม่ได้ร่วมทำอุโบสถมา ปารีสุทธิคือความบริสุทธิ์จากอาบัติ เมื่อสงฆ์ประชุมกันเพื่อทำอุโบสถ ภิกษุที่ทำอุโบสถมาแล้วจากที่อื่น ถ้าไม่ให้กายสามัคคีคือเข้าไปร่วมอยู่ในหัตถบาตสงฆ์ในกรณีที่อยู่ในสี่มาเดียวกัน ต้องให้ฉันทะแก่ภิกษุรูปหนึ่งว่า ข้าพเจ้าให้ฉันทะ ท่านจงนำฉันทะของข้าพเจ้าไป ท่านจงบอกฉันทะของข้าพเจ้า ส่วนภิกษุผู้อาหารหรือผู้ชวนชวายเป็นกิจที่ขอบมีการพยาบาลภิกษุอาพาธเป็นต้น ต้องให้ฉันทะดังที่กล่าวแล้วนั้นและมีอาบัติต้องทำคืนแล้วให้ปารีสุทธิไปด้วยว่า ข้าพเจ้าให้ปารีสุทธิ ท่านจงนำปารีสุทธิของข้าพเจ้าไป ท่านจงบอกปารีสุทธิของข้าพเจ้า หากว่าภิกษุผู้อาพาธให้เฉพาะปารีสุทธิเท่านั้น ไม่ให้ฉันทะด้วย เมื่อสงฆ์ทำอุโบสถเป็นอันสงฆ์ทำดีแล้ว ถ้าสงฆ์ทำกรรมอย่างอื่นมีการให้ปริวาสเป็นต้น การให้ปริวาสเป็นต้นนั้นใช้ไม่ได้ ไม่จัดว่าทำได้เลย ถ้าให้เฉพาะฉันทะเท่านั้นไม่ให้ปารีสุทธิ อุโบสถและกรรมอย่างอื่นที่สงฆ์ทำเป็นอันทำแล้วด้วยดีทุกอย่าง แต่อุโบสถของภิกษุผู้ให้ฉันทะไม่จัดว่าทำได้ทำเลย เพราะไม่ได้ให้ปารีสุทธิคือความบริสุทธิ์จากอาบัติของตนด้วยอุโบสถเป็นวินัยกรรมที่เนื่องด้วยความบริสุทธิ์เป็นสำคัญ ภิกษุผู้รับมอบฉันทะต้องไปโรงอุโบสถแล้วบอกถ้าลืมบอกไม่เป็นไร ฉันทะหรือปารีสุทธิเป็นอันนำมาแล้วถ้าจงใจที่จะไม่บอกต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๓๐}

๓) การบอกฤดู บอกอย่างนี้ว่าฤดูหนาวอุโบสถล่วงไปแล้วยังเหลืออยู่เท่านั้นเป็นต้น

๔) การนับภิกษุ คือ นับเพื่อให้รู้ว่ามิภิกษุจำนวนเท่านี้ประชุมกันในโรงอุโบสถ^{๑๓๑}

๕) การแจ้งโอวาทที่ภิกษุณีมาขอแก่สงฆ์ ซึ่งปัจจุบันนี้ไม่มี

กิจเหล่านี้ต้องทำก่อนที่จะทำอุโบสถ ถ้าพระสงฆ์ยังไม่ได้ทำบุพพกรรมและบุพพกิจไม่ครบทำอุโบสถคือการสวดปาติโมกข์

^{๑๒๘} กงขา.อ. (บาลี) ๑๑๘.

^{๑๒๙} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๖๘/๓๓๗.

^{๑๓๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๕/๑๗๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๕/๒๔๙.

^{๑๓๑} กงขา.อ. (บาลี) ๑๒๐.

ในอรรถกถาทั้งขาวิตรณีพระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า เพราะสงฆ์ไม่กระทำบุพเพกัจก่อนแล้วไม่ควรทำอุโบสถ^{๑๓๒}

การแนะนำให้ภิกษุผู้สวดปาติโมกข์เตือนให้ภิกษุทุกรูปที่ประชุมกันบอกความที่ตนเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติ เพราะหลังจากนี้ไปจะบอกว่า ข้าพเจ้าจักสวดปาติโมกข์ ถ้าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ จะฟังปาติโมกข์ไม่ได้ตามพระพุทธพจน์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่มีอาบัติติดตัวอยู่ฟังปาติโมกข์ไม่ได้ รูปใดฟังต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๓๓}

ถามว่า ถ้าภิกษุไม่ยอมทำคืนอาบัตินั่งอยู่ด้วย ควรจะสวดปาติโมกข์หรือไม่ ตอบว่า ภิกษุที่ไม่ทำคืนอาบัติทั้งที่รู้ว่าผิด เช่น ไม่ยอมสละนิสสัยศัคคิยวัตถุจัตวาเป็นอลัชชีผู้ไม่มีความละอาย

ในฎีกาวิมตติวินนทีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า ฟังเข้าใจได้ว่าการกระทำอุโบสถร่วมกับอลัชชีเป็นอันทรงห้ามไว้แล้วในพระสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่ตถาคตจะทำอุโบสถ จะแสดงปาติโมกข์ในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์เป็นต้น เพราะสิกขาบททั้งหมดทรงบัญญัติไว้เพื่อข่มอลัชชี^{๑๓๔} แต่ไม่ถึงกับห้ามไว้โดยเด็ดขาดคือมีข้อยกเว้น ถ้าจะเป็นอันตรายแก่พรหมจรรย์

ในฎีกาวิมตติวินนทีพระฎีกาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า ฉะนั้น การกระทำสังฆกรรมมีอุโบสถเป็นต้นทั้งที่รู้ว่าบริษัทไม่บริสุทธิ์ ย่อมไม่สมควรแก่สาวกทั้งหลายเว้นไว้แต่มีเหตุที่กระทำอันตรายแก่พรหมจรรย์^{๑๓๕}

ถามว่า เมื่อไม่ให้ร่วมทำอุโบสถแล้วจะให้ทำอะไร ตอบว่า วิธีที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำไว้คือให้งดปาติโมกข์แก่ภิกษุนั้นดังพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้งดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวที่จะฟังปาติโมกข์ ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ฟังงดปาติโมกข์ตามวิธีดังต่อไปนี้ คือ ในวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำนั้น เมื่อภิกษุนั้นอยู่ต่อหน้า ฟังสวดท่ามกลางสงฆ์ว่า ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังคำของข้าพเจ้า ภิกษุผู้นี้มีอาบัติติดตัว ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่ภิกษุนั้น เมื่อเธอยังอยู่ต่อหน้า สงฆ์ไม่ฟังสวดปาติโมกข์^{๑๓๖}

ถามว่า อาบัติอะไรบ้างที่เป็นเหตุให้ถูกงดปาติโมกข์ ตอบว่า ในปาติโมกข์ขุปนขันธกะหมวดว่าด้วยการงดปาติโมกข์ พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงเหตุที่ทำให้ภิกษุถูกงดปาติโมกข์ไว้หลายหมวดด้วยกันซึ่งมีอยู่หมวดหนึ่งว่า การงดปาติโมกข์เป็นธรรม ๗ อย่างคือ

^{๑๓๒} กงขา.อ. (บาลี) ๑๑๘.

^{๑๓๓} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๖/๒๑๑, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๖/๒๘๕.

^{๑๓๔} วิมตติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๖๘/๒๒๖.

^{๑๓๕} วิมตติ.ฎีกา (บาลี) ๑/๑๘/๑๑๘.

^{๑๓๖} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๖/๒๑๑, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๖/๒๘๖.

- (๑) ย่อมงดปาติโมกข์แก่ภิกษุเพราะอาบัติปาราชิกที่มีมูล
- (๒) เพราะอาบัติสังฆาติเสสที่มีมูล
- (๓) เพราะอาบัติถุลลัจจัยที่มีมูล
- (๔) เพราะอาบัติปาจิตตีย์ที่มีมูล
- (๕) เพราะอาบัติปาฏิเทสนียะที่มีมูล
- (๖) เพราะอาบัติทุกกฏที่มีมูล
- (๗) เพราะอาบัติทุพภาษิตที่มีมูล

การยกพระพุทธพจน์มาเพียงหมวดเดียวจะเห็นได้ว่า อาบัติทุกอย่างเพียงอย่างเดียวหนึ่ง ก็เป็นเหตุให้ภิกษุงดปาติโมกข์ได้แล้ว^{๑๓๗}

สรุปว่า วิเคราะห์คุณค่าของสีมาก็บอโอบุสถวิธีตามวินัยกรรม ต้องปฏิบัติตามอุโบสถวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้จึงเป็นจุดสำคัญที่จะต้องศึกษาและทำกันอย่างจริงจัง โดยพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำอุโบสถที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสีมาโดยตรง เพราะว่าการทำอุโบสถต้องทำภายในสีมาเท่านั้นทำที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะและไม่ต้องตามพระธรรมวินัย

๔.๒.๓ วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับการทรงบัญญัติวินัยกรรม

การที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยของสงฆ์ มีความดำริมาจากพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพแคว้นมคธ^{๑๓๘} และพระองค์ทรงประทานพระพุทธาอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกัน ครั้งแรก ภิกษุทั้งหลายประชุมกัน แต่นั่งนิ่ง ๆ ชาวบ้านจะฟังธรรมก็ไม่ได้ฟัง จึงติเตียน พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ประชุมกันเพื่อกล่าวธรรม พระองค์ทรงพระดำริว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลาย ควรอนุญาตให้สวดเป็นปาฏิโมกข์นั้นจักเป็นอุโบสถกรรม^{๑๓๙} คือการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรงพระดำรินั้น และทรงแสดงวิธีสวดปาฏิโมกข์ เริ่มตั้งแต่กิจเบื้องต้น พระพุทธองค์ทรงบัญญัติและทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับเรื่องสีมา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

ก. สีมากับการทรงบัญญัติพระวินัยของพระสงฆ์ในพระไตรปิฎก

สีมามีความเกี่ยวข้องกับการทรงบัญญัติพระวินัยของสงฆ์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เมื่อพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีการกำหนดนิมิตสมมติสีมาแล้ว และทรงบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายสวดพระปาติโมกข์แล้วและทรงแสดงวิธีสวดปาฏิโมกข์เป็นต้นแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ยังมี

^{๑๓๗} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๗/๒๑๔, วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๗/๒๘๗.

^{๑๓๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๒/๑๔๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗.

^{๑๓๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๓/๑๔๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๓/๒๐๘.

รายละเอียดที่พระพุทธองค์ทรงห้าม ทรงอนุญาตและทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่อง สีมา อุโบสถและปาฏิโมกข์ ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอเป็นข้อ ๆ เพื่อความเข้าใจง่ายคือ

(๑) ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์ทรงห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฏ^{๑๔๐} แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้นทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ

(๒) ภิกษุทั้งหลายสวดปาฏิโมกข์ ๓ ครั้ง ต่อ ๑ ปักษ์ (กึ่งเดือน) คือในวัน ๑๔ ค่ำ, ๑๕ ค่ำ, และ ๘ ค่ำ, พระพุทธองค์ทรงห้ามและปรับอาบัติทุกกฏ^{๑๔๑} แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดปาฏิโมกข์เพียงครั้งเดียวต่อ ๑ ปักษ์ คือ ในวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ

(๓) ภิกษุผู้พาศึกษ์สวดปาฏิโมกข์เฉพาะในพวกของตน พระพุทธองค์ทรงห้ามและปรับอาบัติทุกกฏ^{๑๔๒} แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้นทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถโดยพร้อมเพรียงกัน

(๔) ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า จะกำหนดเขตพร้อมเพรียงกันในอาวาสหนึ่ง หรือถือเขตแผ่นดินทั้งผืนพระพุทธองค์ตรัสให้ใช้อาวาสเดียวกันเป็นเขตสามัคคี^{๑๔๓}

(๕) พระมหากษัตริย์เป็นผู้เป็นพระอรหันต์ คิดว่า ท่านบริสุทธิอยู่แล้ว จะควรได้ทำอุโบสถสังฆกรรมหรือไม่ พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วจึงตรัสตอบว่า ถ้าเธอไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชาอุโบสถแล้วใครเล่าจะทำเช่นนั้นและตรัสสั่งให้ไปทำอุโบสถสังฆกรรม^{๑๔๔}

(๖) ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า อาวาสเดียวกันนั้น กำหนดอย่างไร พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้สมมติ คือ ประกาศสีมา (เขตแดน) โดยกำหนดภูเขา, ก้อนหิน, ป่าไม้, ต้นไม้, หนทาง, จอมปลวก, แม่น้ำหรือแอ่งน้ำเป็นเครื่องหมาย^{๑๔๕} (นิमित) แล้วทรงแสดงวิธีสวดสมมติสีมาด้วยเครื่องหมายเหล่านั้น^{๑๔๖}

(๗) ภิกษุผู้พาศึกษ์สมมติสีมา (ประกาศเขตแดน) ใหญ่เกินไป ๔ โยชน์บ้าง ๕ โยชน์บ้าง ๖ โยชน์บ้าง ภิกษุทั้งหลายมาพอสวดปาฏิโมกข์ก็มี สวดจบแล้วก็มี กำลังสวดอยู่ก็มี พระพุทธองค์จึงทรงห้ามสมมติสีมาใหญ่เกินไป พระพุทธองค์ทรงปรับอาบัติทุกกฏ^{๑๔๗} แก่ภิกษุผู้ฝ่าฝืนแล้วทรงอนุญาตให้สมมติสีมาอย่างใหญ่เพียง ๓ โยชน์

^{๑๔๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๒.

^{๑๔๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๑๔๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๑๔๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๓.

^{๑๔๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๗/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๗/๒๑๔.

^{๑๔๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพฯ-มหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๑๔๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^{๑๔๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

(๘) ภิกษุฉัพพัคคีย์สมมติสีมาริมฝั่งแม่น้ำ ภิกษุที่มาทำอุโบสถถูกน้ำพัด บาตรจีวรถูกน้ำพัด พระพุทธองค์จึงตรัสห้ามสมมติสีมาเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้ทำได้ต่อเมื่อมีเรือจอดอยู่เป็นประจำ หรือมีสะพานทอดอยู่เป็นประจำ^{๑๔๘}

(๙) ภิกษุทั้งหลายสวดปาฏิโมกข์ตามบริเวณ ไม่มีที่สังเกต ภิกษุที่เป็นอาคันตุกะ (ผู้มาจากที่อื่น) ไม่รู้ว่าทำอุโบสถกันที่ไหนจึงทรงอนุญาตให้สมมติโรงอุโบสถทำอุโบสถ จะเป็นวิหาร (กุฎีที่อยู่อาศัย) หรือ เเพิง หรือปราสาท (เรือนเป็นชั้น) หรือเรือนโถง (หลังคาตัด) หรือถ้ำ ก็ได้เป็นโรงอุโบสถ^{๑๔๙}

(๑๐) ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถ ๒ แห่งในอวาสเดียวกัน พระพุทธองค์ตรัสห้ามและตรัสแนะให้สวดถอนโรงอุโบสถเสียหลัง ๑ คงให้ใช้เพียงหลังเดียว^{๑๕๐}

(๑๑) ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถเล็กเกินไป มีพระสงฆ์มาประชุมมาก บางรูปต้องนั่งนอกเขต พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นอันทำอุโบสถ และได้ตรัสแนะให้กำหนดเครื่องหมาย (นิมิต) แล้วประชุมสงฆ์สวดสมมติหน้ามุขอุโบสถขยายให้ใหญ่ออกไปตามต้องการ^{๑๕๑}

(๑๒) ภิกษুবวชใหม่มาประชุมก่อนในวันอุโบสถ นึกว่าพระเถระคงยังไม่มาจึงกลับไป กว่าจะได้ทำอุโบสถก็กลางคืน พระพุทธองค์จึงตรัสอนุญาตให้ภิกษุที่เป็นเถระมาประชุมก่อนในวันอุโบสถ

(๑๓) มีวัดหลายวัดในเขตสีมาเดียวกัน ภิกษุทั้งหลายต่างวัดต่างทำอุโบสถ พระพุทธองค์จึงทรงให้พระสงฆ์รวมทำแห่งเดียวกันไม่ให้แยกกันทำภิกษุรูปใดทำต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๕๒}

(๑๔) พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้สมมติสีมา เป็นเขตอยู่ร่วมกัน ทำอุโบสถร่วมกัน โดยให้เป็นเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร^{๑๕๓} (ภายในบริเวณสีมานั้น ไปไหนได้ไม่ต้องนำจีวรติดตัวไปด้วยครบสำหรับ) และให้สมมติเว้นเขตบ้านและละแวกบ้าน (เพื่อไม่ให้เก็บจีวรไว้ในบ้าน)

(๑๕) พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตว่า เมื่อสวดถอน (เลิกใช้) ให้ถอนเขตอยู่ปราศจากไตรจีวรก่อนแล้วถอนเขตอยู่ร่วมกันทีหลัง

(๑๖) ถ้ายังมีได้สมมติสีมา ให้ใช้หมู่บ้านหรือนิคมที่อยู่นั้นเป็นคามสีมาและนิคมสีมาได้ แล้วอนุญาตให้ใช้เขตพื้นระยะน้ำสาตถึง ไนแม่น้ำเป็นอุทกทุกเขปสีมา (เขตวิกน้ำสาต) เป็นเขตลอยเรือ

^{๑๔๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๗.

^{๑๔๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๑/๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๑/๒๑๗.

^{๑๕๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๑/๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๑/๒๑๘.

^{๑๕๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๒/๑๕๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๒/๒๑๘.

^{๑๕๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๒/๑๕๔, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๒/๒๒๐.

^{๑๕๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๓/๑๕๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๓/๒๒๑.

หรือแพ หรือปลูกโรงทำอุโบสถได้กลางแม่น้ำ ทะเลหรือสระน้ำ แต่ไม่อนุญาตแม่น้ำ ทะเล หรือสระน้ำ
ทั้งหมดเป็นเขต (สีมา)^{๑๕๔}

(๑๗) พระพุทธองค์ตรัสห้ามมิให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวกันให้มีชานของสีมา ภิกษุหมู่ใด
สมมติสีมาคาบเกี่ยวต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๕๕}

(๑๘) พระพุทธองค์ตรัสอธิบายว่า ภิกษุทั้งหลาย วันอุโบสถ ๑๔ คำก็มี ๑๕ คำก็มี
(กลางเดือนเป็น ๑๕ คำปลายเดือนเป็น ๑๔ คำบ้าง ๑๕ คำบ้างสุดแต่เดือนขาดเดือนเต็ม) วันอุโบสถ
มี ๒ วันอย่างนี้^{๑๕๖}

(๑๙) พระพุทธองค์ตรัสอธิบายหลักเกณฑ์เรื่องสวดปาฏิโมกข์ย่อ เมื่อมีเหตุสมควร ๑๐
อย่างเกิดขึ้น^{๑๕๗} คือ

- ๑) พระราชาเสด็จมา
- ๒) โจรมาปล้น
- ๓) ไฟไหม้
- ๔) น้ำหลากมา
- ๕) คนมามาก
- ๖) ฝนเข้าสิงภิกษุ
- ๗) สัตว์ร้ายเข้ามา
- ๘) งูเลื้อยเข้ามา
- ๙) ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต
- ๑๐) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์^{๑๕๘}

(๒๐) ภิกษุที่จะกล่าวธรรมต้องได้รับเชื้อเชิญ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระเถระกล่าว
ธรรมเองหรือเชิญภิกษุอื่นกล่าวธรรม ภิกษุรูปใดไม่ได้รับอาราธนาแสดงต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๕๙}

(๒๑) พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้มีการสมมติผู้ถามพระวินัยและผู้ตอบพระวินัย ภิกษุรูป
ใดไม่ได้รับการแต่งตั้งวิสัยชานาต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๐}

^{๑๕๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๗/๑๕๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๗/๒๒๕.

^{๑๕๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๘/๑๕๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๘/๒๒๖.

^{๑๕๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๙/๑๕๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๙/๒๒๖.

^{๑๕๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๑๕๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๑๕๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๑๖๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๒/๑๖๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๒/๒๓๒.

(๒๒) พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้ขอโอกาสก่อนแล้วจึงโจทอาบัติ ภิกษุรูปใดไม่ได้รับโอกาสให้โจทและโจทต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๑}

(๒๓) ในการทำกรรมเป็นการสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้คัดค้านกรรมที่ไม่ชอบด้วยธรรมว่า ภิกษุทั้งหลายไม่พึงทำกรรมที่ไม่ชอบด้วยธรรมในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุรูปใด ทำต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๒}

(๒๔) พระพุทธองค์ตรัสห้ามมิให้แก่งสวดปาฏิโมกข์มิให้ผู้อื่นได้ยิน ภิกษุรูปใดสวดไม่ให้ได้ยินต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๓}

(๒๕) พระพุทธองค์ตรัสห้ามมิให้สวดปาฏิโมกข์โดยมีคฤหัสถ์ปนอยู่ในบริษัท ภิกษุรูปใด ยกขึ้นแสดงต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๔}

(๒๖) ภิกษุผู้มิได้รับเชื้อเชิญ พระพุทธองค์ตรัสห้ามมิให้สวดปาฏิโมกข์ ทรงอนุญาตให้พระเถระเป็นใหญ่ในเรื่องปาฏิโมกข์ (จะสวดเองหรือให้ใครสวดก็ได้) ภิกษุรูปใดยังไม่ได้รับอาราธนายกขึ้นแสดงต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๕}

(๒๗) พระเถระสวดเองไม่ได้ พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาด สามารถเป็นใหญ่ในเรื่องปาฏิโมกข์สวดแทน

(๒๘) พระสงฆ์ทั้งวัดไม่สามารถสวดปาฏิโมกข์ได้ ให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไปเรียนจากอาวาสใกล้เคียง จะโดยย่อหรือโดยพิสดารก็ตามให้พระเถระเป็นผู้ใช้ไป ผู้ถูกใช้ขัดขืนในเมื่อไม่ป่วยไข้ ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๖}

(๒๙) พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้เรียนปิกขณนา (การคำนวณปักข์) ได้ทุกรูป เพื่อบอกดีถี่แก่คนทั้งหลายได้

(๓๐) พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้เรียกชื่อ ให้จับสลาก เพื่อนับจำนวนภิกษุที่อยู่ในอาวาสนั้นในวันอุโบสถ

(๓๑) พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้ปิดกวาด ปูอาสนะ ตามประทีป ตั้งน้ำดื่มน้ำใช้ในโรงอุโบสถโดยให้พระเถระเป็นผู้สั่งการ

^{๑๖๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๓/๑๖๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๒/๒๓๓.

^{๑๖๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๔/๑๖๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๔.

^{๑๖๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๔/๑๖๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๕.

^{๑๖๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๔/๑๖๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๖.

^{๑๖๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๔/๑๖๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๖.

^{๑๖๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๕/๑๖๔, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๕/๒๓๙.

(๓๓) พระพุทธองค์ตรัสห้ามภิกษุที่จะไปที่อื่น โดยไม่บอกลาพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ให้พระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์สอบสวนว่าจะไปไหน ไปกับใคร ถ้าเห็นไม่สมควรก็ไม่ให้อนุญาต ถ้าไม่อนุญาตขึ้นไปต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๗}

(๓๔) ภิกษุผู้ทรงความรู้ ประพฤติตนดีมา ให้ต้อนรับด้วยดี ถ้าไม่ต้อนรับด้วยการ โอภาปราศรัยเป็นต้นต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๘}

(๓๕) ถ้าไม่มีใครสวดปาฏิโมกข์ได้เลย และไม่สามารถจะส่งใครไปเรียนวิธีสวด ห้ามอยู่จำ พรรษาร่วมกับภิกษุเหล่านั้นถ้าขึ้นอยู่ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๖๙}

(๓๖) ภิกษุผู้เป็นไข้ พระพุทธองค์ตรัสให้บอกความบริสุทธิ์แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อนำไปบอก แก่สงฆ์ ถ้าไม่มีผู้รับไปบอกให้นำขึ้นเตียง ขึ้นตั้ง ห้ามไปทำอุโบสถ ไม่ให้ทำอุโบสถแยกกัน ถ้าให้ เคลื่อนที่อาพาธอาจกำเริบหรืออาจถึงมรณภาพ ให้สงฆ์ไปทำอุโบสถที่ภิกษุรูปนั้น แล้วตรัสให้ภิกษุ ผู้รับบอกปาริสุทธิต้องไปบอกแก่สงฆ์ให้จงได้ถ้าไปไม่ได้เองให้มอบหมายผู้อื่นบอกแทน

(๓๗) ในสังฆกรรมอื่นจากอุโบสถ ถ้าภิกษุเป็นไข้ พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้มอบฉันทะ และมีเงื่อนไขคล้ายอุโบสถ (ฉันทะคือความพอใจ มอบให้สงฆ์ทำการไปโดยตนไม่ต้องร่วม ด้วย)

(๓๘) ในวันอุโบสถ ถ้ามีสังฆกรรมอื่นด้วย พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้บอกความ บริสุทธิ์นั้นบอกให้ฉันทะด้วย

(๓๙) ภิกษุถูกญาติจับตัว ถูกคนอื่น ๆ จับตัวไม่สามารถมาร่วมทำอุโบสถได้ ให้เจรจาขอ ตัวมาทำอุโบสถ ถ้าเจรจาไม่สำเร็จ ให้นำออกไปพ้นเขตสีมา เพื่อให้พระสงฆ์ทำอุโบสถ ห้ามทำอุโบสถ ทั้งที่มีภิกษุอื่นอยู่ในเขตสีมาแต่มิได้เข้าร่วมประชุมถ้าทำต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๗๐}

(๔๐) ถ้าในอุโบสถหรือสังฆกรรมอื่นมีภิกษุเป็นบ้า ให้สงฆ์สวดสมมติเพื่อจะได้ทำอุโบสถ หรือสังฆกรรมอื่นโดยไม่มีเธออยู่ด้วย

(๔๑) พระภิกษุมี ๔ รูป พระพุทธองค์ตรัสอนุญาตให้สวดปาฏิโมกข์ ถ้ามี ๓ รูป หรือ ๒ รูป ให้ประชุมกันบอกความบริสุทธิ์แก่กันและกัน เรียกว่าปาริสุทธิอุโบสถ ถ้ามีรูปเดียว ให้ปิดกวาด สถานที่คอยภิกษุอื่น เมื่อไม่เห็นมาให้อธิษฐาน คือตั้งใจระลึกว่า วันนี้เป็นวันอุโบสถ ถ้าไม่ทำ ต้อง อาบัติทุกกฏ^{๑๗๑}

^{๑๖๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๓/๑๖๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๓/๒๔๔.

^{๑๖๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๓/๑๖๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๓/๒๔๔.

^{๑๖๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๓/๑๖๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๓/๒๔๕.

^{๑๗๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๖/๑๗๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๓/๒๕๐.

^{๑๗๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๘/๑๗๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๓/๒๕๕.

(๔๒) พระพุทธองค์มิให้ทำอุโบสถทั้งที่ยังมีอาบัติ ให้แสดงอาบัติก่อนแล้วจึงทำอุโบสถ ถ้าสงฆ์ในอาบัติก็ให้บอกแก่ภิกษุรูปหนึ่งก่อน

(๔๓) ห้ามภิกษุที่ต้องอาบัติเหมือน ๆ กัน แสดงอาบัติเช่นนั้นแก่กัน (สภาคาบัติ) ถ้าแสดงหรือรับต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๗๒}

(๔๔) ถ้าระลึกได้ว่ายังมีอาบัติอยู่ หรือสงสัยว่าจะต้องอาบัติใด ๆ ในขณะฟังปาฏิโมกข์ ให้บอกแก่ภิกษุที่อยู่ใกล้เพื่อรับทราบไว้เมื่อเสร็จอุโบสถจะได้ทำคืน

(๔๕) ถ้าพระสงฆ์ต้องอาบัติในเรื่องเดียวกัน (สภาคาบัติ) ทั้งวัด ให้ส่งพระรูปหนึ่งไปแสดงที่วัดอื่นถ้าไม่มีวัดใกล้เคียงให้ไปกลับภายใน ๗ วันเพื่อหาที่แสดงอาบัติของส่วนรวม

(๔๖) ถ้าพระสงฆ์ทั้งวัดต้องอาบัติเรื่องเดียวกัน แต่ไม่รู้ชื่อหรือต้นเค้าแห่งอาบัติ ให้สอบถามภิกษุผู้รู้วินัยที่เดินทางมาพักแล้วแสดงคืนเสีย แต่ถ้าได้ไต่ถามพูดจากันแล้ว ภิกษุทั้งหลายยังไม่ยอมแสดงอาบัติ (เพราะยังไม่เชื่อเป็นต้น) ก็ให้ปล่อยไว้ไม่ต้องว่ากล่าว

(๔๗) พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถที่ไม่ต้องอาบัติเกี่ยวกับไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นอยู่อีกจึงทำอุโบสถไปก่อนรวม ๑๕ ข้อ

(๔๘) พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถที่ทำด้วยบริสุทธิ์ใจ แต่ไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นอยู่อีกยังมีได้มาทำอุโบสถคงปรับอาบัติทุกกฏ^{๑๗๓} เฉพาะภิกษุผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ

(๔๙) พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ (เหมือนข้อ ๔๘) แต่สงสัยว่าจะเป็นการควรหรือไม่แล้วขึ้นสวดปาฏิโมกข์คงปรับอาบัติทุกกฏ^{๑๗๔} เฉพาะผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ

(๕๐) พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ (เหมือนข้อ ๔๙) แต่สงสัยว่าจะเป็นการควรหรือไม่แล้วขึ้นสวดปาฏิโมกข์คงปรับอาบัติเฉพาะผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ

(๕๑) พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ (เหมือนข้อ ๕๐) แต่มุ่งให้แตกแยกกัน แล้วขึ้นสวดปาฏิโมกข์ทรงปรับอาบัติถุลลัจจัย^{๑๗๕} (อาบัติหนักกว่าทุกกฏ) แก่ภิกษุผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ

(๕๒) พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขแบบต้น ๆ ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ ระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุที่อยู่ประจำวัดและระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับอาคันตุกะโดยประมาณ ๗๐๐ ข้อ^{๑๗๖}

^{๑๗๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๙/๑๗๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๓/๒๕๗.

^{๑๗๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๓/๑๘๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๓/๒๖๖.

^{๑๗๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๕/๑๘๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๕/๒๗๑.

^{๑๗๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๖/๑๙๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๖/๒๗๔.

^{๑๗๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๗/๑๙๔, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๖/๒๗๙.

(๕๓) พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขการนับวันอุโบสถ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ ที่ภิกษุอยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะมีความเห็นแตกต่างกัน ให้อนุโลมตามภิกษุข้างมากเป็นต้น อีกหลายร้อยข้อด้วยกัน

(๕๔) สุตท้ายพระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการที่มีให้ผู้ไม่สมควรนั่งรวมอยู่ด้วยในการสวดปาฏิโมกข์ ในวันอุโบสถ รวม ๒๒ ข้อ ที่ไม่ให้สวดปาฏิโมกข์ เช่น มีนางภิกษุณีนั่งอยู่ด้วย เป็นต้น^{๑๗๗}

สรุปว่า สีมากับการทรงบัญญัติพระวินัยของพระสงฆ์ในพระไตรปิฎกที่พระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีสวดปาฏิโมกข์เป็นต้นแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ทรงอนุญาตและทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาอุโบสถและปาติโมกข์เช่น ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์องค์ตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้นทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถเป็นต้น ส่วนการเรียงลำดับเลขตั้งแต่ ๑ ถึง ๕๔ ข้อนี้เป็นลำดับที่ผู้วิจัยได้ยกขึ้นมาเสนอ เพื่อให้ให้อ่านเข้าใจได้ง่าย ถ้าจะจัดลำดับให้พิสดารตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสีมาอุโบสถและปาติโมกข์ทุกข้อนั้น ก็คงจะมากถึงจำนวนเป็นพัน ๆ ข้อ ผู้วิจัยจึงได้สรุปมาเพียงเท่านี้

ข. สีมากับการทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการต่าง ๆ กัน

การทำอุโบสถของภิกษุที่ต้องอาบัติโดยอาการที่ต่าง ๆ กัน พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมา เพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ เช่น การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่ไม่ต้องอาบัติ การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่ต้องอาบัติ การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่มีความสงสัยเป็นต้น ซึ่งภิกษุผู้ทำอุโบสถต้องศึกษาและทำให้ถูกต้องตามพระพุทธรูปบัญญัติ ที่มีความเกี่ยวกันระหว่างสีมาและอุโบสถและอาบัติเหล่านั้นคือ

(๑) การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่ไม่ต้องอาบัตินั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ โดยไม่ต้องอาบัติเกี่ยวกับไม่รู้ว่าจะยังมีภิกษุอื่นอยู่จึงทำอุโบสถไปก่อน รวม ๑๕ ประการพอสรุปได้คือ

๑) ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมากรูปด้วยกัน ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง เธอไม่รู้ว่าจะยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มา เธอมีความสำคัญว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นหมู่ มีความสำคัญว่าพร้อมกัน จึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ เมื่อพวกเขา กำลังสวดปาติโมกข์ ขณะนั้นมีภิกษุพวกอื่นมาถึงมีจำนวนมากกว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องสวดปาติโมกข์ใหม่ พวกภิกษุผู้สวดไม่ต้องอาบัติ^{๑๗๘}

๒) ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมากรูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเขาไม่รู้ว่าจะ ยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มา พวกเขา มีความสำคัญว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นหมู่ พร้อม

^{๑๗๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘๒/๒๐๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๒/๒๘๗.

^{๑๗๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๒/๑๘๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๒/๒๖๑.

กัน จึงทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ พอพวกเธอสวดปาติโมกข์จบ ภิกษุลุกไปหมดแล้ว ขณะนั้น มีภิกษุพวกอื่นมาซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า ปาติโมกข์ที่สวดแล้วก็ป็นอันสวดดีแล้ว พวกภิกษุผู้มาทีหลัง พึงบอกปารีสุทธิในอาวาสของพวกเธอ พวกภิกษุผู้สวด ไม่ต้องอาบัติ^{๑๗๙} เป็นต้น การทำอุโบสถของภิกษุโดยไม่ต้องอาบัติ

(๒) การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่ต้องอาบัติ พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ โดยแบ่งพวกกันอยู่และสำคัญว่าแบ่งพวกกันโดยอาการที่ต้องอาบัติรวมมี ๑๕ ประการพอสรุปได้คือ

๑) ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้อยู่ว่า ยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มา พวกเธอมีความสำคัญว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นหมู่ พร้อมกันจึงทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ พวกเธอกำลังสวดปาติโมกข์มีภิกษุพวกอื่นมาซึ่งมีจำนวนมากกว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องสวดปาติโมกข์ใหม่ พวกภิกษุผู้สวด ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๘๐}

๒) ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถมีภิกษุมารูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้อยู่ว่า ยังมีพวกภิกษุอื่นที่ยังไม่มา พวกเธอมีความสำคัญว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นหมู่ พร้อมกัน จึงทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ พอพวกเธอสวดปาติโมกข์จบ ภิกษุลุกขึ้นไปทั้งหมด มีภิกษุพวกอื่นมาซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า ปาติโมกข์ที่สวดแล้วก็ป็นอันสวดดีแล้ว พวกภิกษุผู้มาทีหลัง พึงบอกปารีสุทธิในอาวาสของเธอทั้งหลาย พวกภิกษุผู้สวดต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๘๑} เป็นต้น

(๓) การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่มีความสงสัย พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ โดยอาการที่มีความสงสัย ๑๕ ประการพอสรุปได้คือ

๑) ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้อยู่ว่า ยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มา และมีความสงสัยว่า พวกเราควรทำอุโบสถหรือไม่ควร ยังขึ้นทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ พวกเธอกำลังสวดปาติโมกข์อยู่ มีภิกษุพวกอื่นมาซึ่งมีจำนวนมากกว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องสวดปาติโมกข์ใหม่ พวกภิกษุผู้สวดต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๘๒}

๒) ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้อยู่ว่า ยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มา และมีความสงสัยว่า พวกเราควรทำอุโบสถหรือไม่ควร ยังขึ้นทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ พวกเธอกำลังสวดปาติโมกข์จบแล้ว ภิกษุลุกขึ้นหมดแล้ว มีภิกษุพวกอื่น

^{๑๗๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๒/๑๘๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๒/๒๖๖.

^{๑๘๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๓/๑๘๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๓/๒๖๖.

^{๑๘๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๓/๑๘๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๓/๒๖๘.

^{๑๘๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๔/๑๘๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๔/๒๖๙.

มาถึงมีจำนวนน้อยกว่า ปาติโมกษ์ที่สวดแล้วเป็นอันสวดดีแล้ว พวกภิกษุผู้มาทีหลัง พึงบอกปารีสุทธิในอวาสาของพวกเธอ พวกภิกษุผู้สวด ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๘๓} เป็นต้น

(๔) การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่มีความกังวลใจ พระพุทธรองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ โดยอาการที่มีความกังวลใจ ๑๕ ประการพอสรุปได้คือ

๑) อวาสนหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูปแต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้ที่อยู่ว่า มีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มาแต่มีความกังวลใจทำอุโบสถ สวดปาติโมกษ์ด้วยเข้าใจว่า พวกเราควรทำอุโบสถ มิใช่ไม่ควร เมื่อเธอกำลังสวดปาติโมกษ์ มีภิกษุพวกอื่นมาถึงมีจำนวนมากกว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องสวดปาติโมกษ์ใหม่ พวกภิกษุผู้สวดต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๘๔}

๒) ในอวาสนหนึ่ง ถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้ที่อยู่ว่า ยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มา แต่มีความกังวลใจทำอุโบสถ สวดปาติโมกษ์ด้วยเข้าใจว่า พวกเราควรทำอุโบสถ มิใช่ไม่ควร พวกเธอสวดปาติโมกษ์จบ ภิกษุลุกขึ้นไปหมดแล้ว มีภิกษุที่อยู่ในอวาสนอื่นมาถึงมีจำนวนน้อยกว่า ปาติโมกษ์ที่สวดแล้วเป็นอันสวดดีแล้ว พวกภิกษุผู้มาทีหลัง พึงบอกปารีสุทธิในอวาสาของพวกเธอ พวกภิกษุผู้สวดต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๘๕} เป็นต้น

(๕) การทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการที่มุ่งทำความแตกร้าง พระพุทธรองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ โดยอาการที่มุ่งทำความแตกร้าง ๑๕ ประการพอสรุปได้ คือ

๑) ในอวาสนแห่งหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้ที่อยู่ว่า ยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มาและมุ่งความแตกร้างว่า ภิกษุเหล่านั้นเสื่อมสูญ ภิกษุเหล่านั้นจงพินาศ ประโยชน์อะไรด้วยภิกษุเหล่านั้นทำอุโบสถสวดปาติโมกษ์ เมื่อเธอกำลังสวดปาติโมกษ์ มีภิกษุพวกอื่นมาถึงมีจำนวนมากกว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องสวดปาติโมกษ์ใหม่ พวกภิกษุผู้สวดต้องอาบัติถุลลัจจัย^{๑๘๖}

๒) ในอวาสนแห่งหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูป แต่ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง พวกเธอรู้ที่อยู่ว่า ยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มาและมุ่งความแตกร้างว่า ภิกษุเหล่านั้นเสื่อมสูญ ภิกษุเหล่านั้นจงพินาศ ประโยชน์อะไรด้วยภิกษุเหล่านั้นทำอุโบสถสวดปาติโมกษ์ เธอกำลังสวดปาติโมกษ์จบแล้ว ภิกษุลุกไปหมดแล้ว ภิกษุพวกอื่นมาถึงมีจำนวนน้อยกว่า ปาติโมกษ์ที่สวดแล้ว เป็นอันสวดดีแล้ว พวกภิกษุผู้มาทีหลังพึงบอกปารีสุทธิในอวาสาของพวกเธอ พวกภิกษุผู้สวดต้องอาบัติถุลลัจจัย^{๑๘๗} เป็นต้น

^{๑๘๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๔/๑๘๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๔/๒๗๐.

^{๑๘๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๕/๑๘๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๕/๒๗๑.

^{๑๘๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๕/๑๘๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๕/๒๗๓.

^{๑๘๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๖/๑๙๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๖/๒๗๔.

^{๑๘๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๖/๑๙๓, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๖/๒๗๘.

พระพุทธองค์ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถที่ทำด้วยบริสุทธิ์ใจ แต่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังไม่ได้มาทำอุโบสถคงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะภิกษุผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ (เหมือนข้อ ๔๘) สงสัยว่าจะเป็นการควรหรือไม่แล้วขึ้นสวดปาฏิโมกข์ คงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ (เหมือนข้อ ๔๙) แต่สงสัยว่าจะเป็นการควรหรือไม่แล้วขึ้นสวดปาฏิโมกข์คงปรับอาบัติเฉพาะผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ (เหมือนข้อ ๕๐) แต่มุ่งให้แตกแยกกัน แล้วขึ้นสวดปาฏิโมกข์ ปรับอาบัติถูกล้างจาย (แรงกว่าทุกกฏ) แก่ภิกษุผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ ทรงแสดงเงื่อนไขแบบต้น ๆ ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ ระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุที่อยู่ประจำวัดและระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับอาคันตุกะรวม ๗๐๐ ข้อ^{๑๘๘} ทรงแสดงเงื่อนไขการนับวันอุโบสถ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ ที่ภิกษุอยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะมีความเห็นแตกต่างกัน ให้อนุโลมตามภิกษุข้างมากเป็นต้นอีกหลายร้อยข้อ

สรุปว่า สีมากับการทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการต่าง ๆ กัน โดยพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับสีมาและอุโบสถ ในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุที่ล่วงละเมิดและทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับพระสงฆ์เกี่ยวกับสีมาไว้เป็นจำนวนมากเพื่อความพร้อมเพียงของหมู่คณะ

๔.๒.๔ วิเคราะห์สีมากับการเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์

สีมาเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์ของพระสงฆ์ คำว่า สงฆ์ หมายถึงพระสงฆ์จำนวนตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป^{๑๘๙} เมื่อมีความขัดแย้งกันในแง่ของวินัยที่เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ สีมาจึงเป็นสถานที่ชำระความขัดแย้งของพระสงฆ์เรียกชื่อว่า อธิกรณ์ แปลว่า เป็นที่กระทำให้ยิ่ง^{๑๙๐} มี ๔ ประเภท คือ

- ๑) วิวาหาธิกรณ์
- ๒) อนุวาหาธิกรณ์
- ๓) อาปัตตาธิกรณ์
- ๔) กิจจาธิกรณ์^{๑๙๑}

^{๑๘๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๗/๑๙๔, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๗/๒๗๙.

^{๑๘๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๕.

^{๑๙๐} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๒/๓๘๖/๔๓๐.

^{๑๙๑} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๔๖/๓๕, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๖/๕๕.

เมื่อเกิดอธิกรณ์ ทั้ง ๔ อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น พระสงฆ์จะต้องดำเนินการระงับข้ออธิกรณ์ การระงับอธิกรณ์จัดเป็นสังฆกรรมประเภทยุติพิพิชิตกรรมต้องทำภายในสี่มาเท่านั้นจึงถูกต้องสมบูรณ์ ตามพระบรมพุทธานุญาต

ส่วนคำว่า สมณะ หมายถึง เมื่อเกิดอธิกรณ์ในหมู่สงฆ์ สงฆ์ต้องทำการระงับข้อพิพาททั้ง ๔ ประการนั้นด้วยหลักอธิกรณ์สมณะ ๗ ประการ^{๑๙๒} คือ

- ๑) สัมมุขาวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่พึงทำในที่พร้อมหน้าสงฆ์ ธรรม และวัตถุ
- ๒) สติวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่ยกสติขึ้นเป็นหลัก
- ๓) อมูหหวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่ให้แก่มิใช่ผู้หายเป็นบ้าแล้ว
- ๔) ปฎิญาตกรรมะ หมายถึง วิธีตัดสินโดยปรับโทษตามคำสารภาพ
- ๕) เยภุยยสิกา หมายถึง วิธีตัดสินโดยอาศัยเสียงข้างมาก
- ๖) ตัสสปาปิยสิกา หมายถึง วิธีตัดสินโดยปรับโทษแก่ผู้ทำความผิด
- ๗) ตินวัตถการกะ หมายถึง วิธีตัดสินโดยวิธีประนีประนอมยอมความ^{๑๙๓}

อธิกรณ์ที่เรียกว่าวิวาทาทิกรณ์ หมายถึง ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาท ความกล่าวต่างกัน นี้เรียกว่าวิวาทาทิกรณ์ พระพุทธองค์ตรัสว่า พระภิกษุวิวาทกันใน ประเด็นเหล่านี้จัดเป็นวิวาทาทิกรณ์^{๑๙๔} คือ

- ๑) สิ่งนี้เป็นธรรม สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม
- ๒) สิ่งนี้วินัย สิ่งนี้ไม่ใช่วินัย
- ๓) นี้ตถาคตภาษิตได้ตรัสไว้ นี้ตถาคตภาษิตไม่ได้ตรัสไว้
- ๔) จริยวัตรที่ตถาคตได้ประพุดติมา นี้จริยวัตรที่ตถาคตไม่ได้ประพุดติมา
- ๕) นี้ตถาคตทรงบัญญัติไว้ นี้ตถาคตไม่ได้ทรงบัญญัติไว้
- ๖) นี้อาบติ นี้อาบติ
- ๗) นี้อาบติเบา นี้อาบติหนัก
- ๘) นี้อาบติมีส่วนเหลือ นี้อาบติไม่มีส่วนเหลือ
- ๙) นี้อาบติชั่วหยาบ นี้อาบติไม่ชั่วหยาบ

ฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงอธิกรณ์ในที่นี้ หมายถึง ข้อพิพาท หรือเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วซึ่งสงฆ์ต้อง ดำเนินการตามพระวินัยเพื่อความสงบระงับด้วยหลักการแห่งสมณะทั้ง ๗ ประการ อย่างใดอย่าง หนึ่ง^{๑๙๕} อธิกรณ์นั้นจึงจะสงบและเรียบร้อยเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย การระงับอธิกรณ์นั้นจัดเป็นสังฆ

^{๑๙๒} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๒๘/๓๔๕, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๔๔.

^{๑๙๓} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๑๒/๒๔๑, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๒/๓๒๖.

^{๑๙๔} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๑๕/๒๔๕, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๑.

^{๑๙๕} ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๔๖/๒๘, กงขา.อ. (บาลี) ๓๓๖.

กรรมประเภทญัตติทุติยกรรมต้องทำภายในสี่มาเท่านั้น โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสี่มาและอุโบสถ จึงจะสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต

ก. สี่มากับการเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณสมณะ

สี่มาเปรียบเหมือนเป็นสังฆสภา ในฐานะเป็นสถานที่ระงับอธิกรณ์ของพระสงฆ์ การระงับอธิกรณ์นั้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมพระสงฆ์ต้องทำภายในสี่มาเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย และเพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ เมื่อพระสงฆ์มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย คือ อธิกรณสมณะ^{๑๙๖} การปฏิบัติเช่นนี้เป็นวิธีที่จะจัดความขัดแย้งของพระสงฆ์ได้ และข้อปฏิบัติที่สำคัญมี ๗ ประการด้วยกันใช้กับพระสงฆ์เท่านั้น วิธีการระงับอธิกรณสมณะนั้น น่าจะเป็นหลักการที่มีการผสมผสานระหว่างทางโลกกับทางธรรมเข้าด้วยกัน คล้ายคลึงกับหลักการบริหารนิยธรรม ที่ได้มีการนำแนวทางที่เจ้าลิจฉวีเคยปฏิบัติมาเป็นฐานเพื่อประยุกต์ให้พระภิกษุได้นำไปปฏิบัติในลำดับต่อมา วิธีการระงับอธิกรณสมณะมี ๗ ประการคือ

(๑) สัมมุขาวินัย^{๑๙๗} หมายถึง การจัดการความขัดแย้งในที่พร้อมหน้าหรือวิธีระงับต่อหน้า มีความพร้อมหน้าสงฆ์ ความพร้อมหน้าธรรม ความพร้อมหน้าวินัยและความพร้อมหน้าบุคคล^{๑๙๘} การระงับอธิกรณ์หรือความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ เช่น การบาดหมาง และการทะเลาะวิวาทเป็นต้นของคูภรณ์ที่อยู่พร้อมหน้ากันต่อหน้าสังฆสภา คณะบุคคล หรือบุคคลที่พิจารณาตัดสินคดี โดยใช้ธรรมวินัย และสัตตศาสน์เป็นเครื่องมือในการตัดสินคดีหรืออธิกรณ์ที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์

กระบวนการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีสัมมุขาวินัย คือวิธีการแก้ปัญหาโดยการพิจารณาตัดสินให้ยุติต่อหน้า โดยใช้วิธีการ ๓ อย่างคือ

- ๑) ตกลงกันเอง
- ๒) ตั้งกรรมการวินิจฉัย
- ๓) โดยการพิจารณาของสงฆ์^{๑๙๙}

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การที่พระภิกษุจะร่วมอยู่ในองค์คณะดังกล่าวนั้นต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ๑๐ ประการ พอสรุปได้ คือ

- ๑) เป็นผู้ไม่มีศีล
- ๒) เป็นผู้ทรงปาติโมกข์

^{๑๙๖} ม.อุ.อ. (บาลี) ๓/๔๖/๒๘.

^{๑๙๗} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๘๖-๑๘๗/๒๙๒.

^{๑๙๘} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๒๘/๒๒๕, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๔๕, ม.อุ.อ. (บาลี) ๓/๔๖/๒๙.

^{๑๙๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๘.

๓) รู้ทางระงับอธิกรณ์เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาเพื่อวินิจฉัยอธิกรณ์หากพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสังฆสภา ไม่มีความเชี่ยวชาญหรือแม่นยำในสิ่งที่ตัวเองตัดสินอันอาจก่อให้เกิดการพิจารณาที่ผิดพลาดได้ พระสงฆ์ที่อยู่ในองค์คณะอาจจะขอให้ถอนออกจากคณะผู้พิจารณาได้ สิ่งสำคัญคือ การระงับความขัดแย้งนั้น จะต้องมีส่วนร่วมด้วยเสมอสอดคล้องกับประเด็นที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ห้ามพระสงฆ์ระงับความขัดแย้งลับหลัง หรือ ลงโทษลับหลัง^{๒๐๐}

(๒) สติวินัย^{๒๐๑} หมายถึง วินัยอันสงฆ์พึงให้แก่พระชีนาสพที่ถึงพร้อมด้วยสติอันไพบูลย์^{๒๐๒} หรือ วิธีระงับด้วยสติ สติวินัยนี้พึงให้แก่พระชีนาสพเท่านั้น ไม่พึงให้แก่ภิกษุอื่น โดยที่สุด ๖ ปี พระอนาคามี และการให้สติวินัยนี้ต้องให้แก่พระชีนาสพที่ถูกต้องเท่านั้น^{๒๐๓} โดยเป็นการประกาศสมมติให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์และการให้สติวินัยที่จัดได้ว่า ชอบธรรมนั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๕ ประการคือ

- ๑) ภิกษุเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ต้องอาบัติ
- ๒) ผู้อื่นโจทก์ภิกษุนั้น
- ๓) ภิกษุนั้นขอ
- ๔) สงฆ์ให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น
- ๕) สงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยธรรมให้

ประเด็นที่น่าสนใจในการระงับอธิกรณ์ด้วยสติวินัยก็คือสังฆสภา สามารถใช้วิธีนี้แก่พระชีนาสพเท่านั้นไม่สามารถที่จะให้แก่พระภิกษุรูปอื่น ๆ ได้ เหตุผลสำคัญคือพระอรหันต์ไม่อยู่ในฐานะที่จำเลยจะไปล่วงละเมิดและหากมีการฟ้องร้อง หรือกล่าวหาอีกก็ไม่จำเป็นที่จะนำอธิกรณ์ดังกล่าวมาสู่สังฆสภาอีก

(๓) อมฺหุหวินัย^{๒๐๔} หมายถึง วินัยที่สงฆ์พึงให้แก่จำเลยผู้หายหลง^{๒๐๕} คือ การที่พระสงฆ์โดยสังฆสภาได้ร่วมกันระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้แก่จำเลยที่ต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้า ซึ่งจำเลย

^{๒๐๐} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๓๑-๒๓๓/๒๕๗-๒๖๐, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑-๒๓๓/๓๔๙-๓๕๒.

^{๒๐๑} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๙๕/๒๙๒.

^{๒๐๒} “สติเวปุลลปตตสฺส ชีนาสวสฺส ทาทพฺโพ วินโย สติวินโย; สารตฺถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๙๕-๒๐๐/๔๔๗.

^{๒๐๓} อัย ปน สติวินโย ชีนาสวสฺสว ทาทพฺโพ น อณฺณสฺส อนฺตมโส อนาคามีโนปิ; วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๙๕/๒๙๒.

^{๒๐๔} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๙๖/๒๙๓.

^{๒๐๕} อมฺหุหฺสฺส ทาทพฺโพ วินโย อมฺหุหฺวินโย; สารตฺถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๙๕-๒๐๐/๔๔๗.

จะได้กระทำการดังที่ถูกต้องจริงก็ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ อย่างไรก็ตามการที่จะระงับความขัดแย้งด้วยการยกผลประโยชน์ให้แก่จำเลยที่เรียกได้ว่าชอบธรรม^{๒๐๖} มีประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

- ๑) จำเลยที่เคยเป็นบ้ำมาแล้ว จะต้องอาบัติแต่ก็ระลึกไม่ได้
- ๒) จำเลยที่เคยเป็นบ้ำมาแล้ว ระลึกไม่ได้ แต่แจ้แก่สงฆ์ว่าระลึกได้เหมือนฝัน
- ๓) ในขณะที่ถูกโจทก์นั้น จำเลยยังเป็นบ้ำอยู่

การความขัดแย้งด้วยยอมพหุวินัย โดยพระภิกษุที่เป็นบ้ำนั้นเข้าไปประกาศท่ามกลางสงฆ์เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และขอให้สงฆ์ได้ยกประโยชน์แก่ท่านในฐานะที่ผิดวินัยเพราะท่านเป็นบ้ำพระสงฆ์ทั้งหมดในสังฆสภาจึงประกาศยกประโยชน์ให้แก่จำเลย ๓ ครั้ง ท่ามกลางสงฆ์ว่าท่านไม่เป็นอาบัติ เพราะท่านต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้ำ

(๔) ปฏิญญาตกรณะ หมายถึง การกระทำตามที่จำเลยปฏิญญาหรือรับสารภาพ^{๒๐๗} คือ การระงับอธิกรณ์ตามคำรับของจำเลยในประเด็นนี้อาจแยกออก ๒ กรณี คือ

๑) การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งระลึกได้ว่าตัวเองต้องลหุกาบัติ^{๒๐๘} ข้อใดข้อหนึ่ง จึงได้เข้าไปหาสงฆ์แล้วขอลงอาบัติซึ่งคำว่าสงฆ์ในที่นี้หมายถึงบุคคลสัมมุขตา คือ ผู้แสดงอาบัติ และผู้รับอยู่พร้อมหน้ากัน ในอรรถกถาขมิมนิกายอุปัฏฐก พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ท่านครับผมต้องอาบัติข้อนี้และว่าผมเห็นอาบัตินั้นแล้ว^{๒๐๙} ข้อนี้ก็จัดได้ว่าเป็นการระงับอธิกรณ์ตามที่พระภิกษุได้รับสารภาพข้อที่ ๑

๒) กรณีที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งต้องอาบัติและจำไม่ได้ หรือไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ จึงถูกโจทก์ว่าต้องอาบัติข้อใดข้อหนึ่ง และพระภิกษุรูปที่ต้องอาบัตินั้นยอมรับว่าตัวเองต้องอาบัติตามที่ถูกต้องจริง พระสงฆ์จึงได้ปรับอาบัติตามที่เธอยอมรับถ้าหากเป็นอาบัติหนัก^{๒๑๐} สงฆ์จะให้พระภิกษุรูปนั้นไปอยู่ปริวาสกรรมและหากต้องอาบัติเบาสงฆ์จะให้ปลงอาบัตินั้นจึงระงับ

^{๒๐๖} วิ.จ. (บาลี) ๖/๑๙๙/๒๓๓, วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๙/๓๑๔.

^{๒๐๗} ปฏิญญาเตน กรณํ ปฏิญญาตกรณํ; สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓ /๑๙๕-๒๐๐/๔๔๗.

^{๒๐๘} ลหุกาบัติ หมายถึง อาบัติระดับเบา ซึ่งได้แก่ อนินยต นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนินิยยะ ทุกกฏ และทพภาสิต และสิกขาบทที่นอกพระปาติโมกข์ทั้งหมดด้วย.

^{๒๐๙} ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๔๖/๓๑.

^{๒๑๐} อาบัติหนัก (ครุกาบัติ) ได้แก่ อาบัติปาราชิก และสังฆาติเสส ซึ่งหากเธอยอมรับว่าเป็นอาบัติปาราชิก ต้องขาดจากความเป็นพระภิกษุ แต่หากว่ายอมรับว่าต้องอาบัติสังฆาติเสส สงฆ์ต้องให้วุฒฐานวิธี คือ ให้พระภิกษุรูปดังกล่าวไปอยู่ปริวาสกรรม แล้วจึงประกาศเรียกเข้าสู่สงฆ์อีกครั้ง.

ในอรรถกถาัมชฌิมนิกายอุปริปิณณาส พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า การขอยู่ปริวาส เป็นต้นในอาบัติสังฆาทิเสส และการให้ปริวาส เป็นต้นตามคำรับสารภาพ^{๒๑๑} ข้อนี้จัดได้ว่า เป็นการระงับอธิกรณ์ตามที่พระภิกษุได้รับสารภาพตามข้อที่ ๒

ฉะนั้น สารสำคัญก็คือ หากพระภิกษุที่ถูกโจทก์ว่าเป็นอาบัติตามที่ถูกโจทก์ในข้อใดก็ให้ปรับอาบัติตามที่รับเท่านั้น จะปรับอาบัตินอกเหนือจากนั้นไม่ได้ เพราะจะขาดความชอบธรรมในวิธีระงับอธิกรณ์ในข้อนี้

(๕) เภกฺยยลิกา^{๒๑๒} หมายถึง การกระทำความผิดโดยเสียงข้างมาก^{๒๑๓} การนิยามในลักษณะนี้ทำให้เกิดคำถามว่าเสียงข้างมาก หมายถึงใคร และมีเท่าไรจึงจะเรียกว่ามาก

ในอรรถกถาสมันตปาสาทิกาพระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า คำว่า เสียงข้างมากเอาไว้ ๒ แห่งด้วยกันเนื่องจากเกรงว่าจะทำให้การตีความประเด็นดังกล่าวคลาดเคลื่อนจากพุทธพจน์ โดยชี้ให้เห็นว่าเสียงข้างมากในที่นี้หมายถึงต้องเป็นพวกที่เป็นธรรมวาที่เท่านั้น หากมีอธรรมวาที่มากกว่าไม่จัดเป็นเสียงข้างมาก ในที่นี้ตั้งคำยืนยันว่าธรรมวาที่บุคคลแห่งการกระทำใดใดเป็นผู้มากกว่า การกระทำนั้นจึงชื่อว่าเสียงข้างมาก^{๒๑๔} (เภกฺยยลิกา) คำถามที่ว่าจำนวนเท่าใดจึงจะจัดได้ว่าเสียงข้างมากหรือมากกว่านั้น

ในอรรถกถาสมันตปาสาทิกาพระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ภิกษุผู้เป็นธรรมวาที่เกินเพียงรูปเดียวก็จัดเป็นฝ่ายมากกว่าได้ ก็จะต้องกล่าวอะไรถึง ๒-๓ รูปเล่า^{๒๑๕} ฉะนั้น คำว่ามากในที่นี้จึงไม่ได้มุ่งไปที่ปริมาณ หากแต่ให้ความสำคัญอยู่ที่คุณภาพของจำนวนซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจมาก

ส่วนการแต่งตั้งนั้นต้องได้รับฉันทานุมัติจากสังฆสภา ซึ่งสิ่งที่จะชี้วัดว่าสังฆสภายอมรับหรือเห็นด้วยหรือไม่ ต้องประเมินจากความเจียบเป็นเกณฑ์ ถ้าทุกรูปเจียบยอมถือได้ว่าเป็นผ่านมติดังกล่าว ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ กระบวนการในการโหวตนั้น จะถือว่าเป็นมติของสังฆสภาไม่ได้ หากอธิกรณ์ที่นำไปสู่การจับสลากหรือการโหวตประกอบไปด้วยประเด็นต่าง ๆ คือ

- ๑) อธิกรณ์เป็นเรื่องเล็กน้อย
- ๒) อธรรมวาที่ภิกษุแบ่งพวกกันจับ
- ๓) ไม่จับตามความเห็นเป็นต้น^{๒๑๖}

^{๒๑๑} ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๔๖/๓๑.

^{๒๑๒} วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๐๒/๒๙๓.

^{๒๑๓} ยัม ปน เภกฺยยลิกาย กมมสส กรณิ อยัม เภกฺยยลิกา นาม: ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๔๖/๒๙.

^{๒๑๔} ยสฺสา กิริยาย ฐมมวาทีโน พหุตรา, เอสา เภกฺยยลิกา นาม; วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๐๒/๒๙๓.

^{๒๑๕} เอเคนปิ อธิกา พหุตราว, โก ปน วาโท ทวีหิ ตีหิ; วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๓๔/๒๙๙.

^{๒๑๖} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๐๔/๒๓๗, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๔/๓๑๙.

หากการจับสลากนั้น มีองค์ประกอบเหล่านี้อยู่ในขณะมีการตัดสินอธิกรณ์ กระบวนการทั้งหมดย่อมจัดได้ว่าเป็นโมฆะ จัดได้ว่าเป็นการจับสลากที่ไม่ชอบธรรมในทันที ฉะนั้น จึงควรจัดให้มีกระบวนการในการสรรหาคณะกรรมการกลาง และดำเนินการจับสลากใหม่อีกครั้งเมื่อสังฆสภา ได้ดำเนินการจับสลากในทิศทางตรงข้ามกับสิ่งที่ได้นำเสนอมาแล้วนั้น ย่อมจักถือว่าการจับสลากดังกล่าว นั้นเป็นการจับสลากที่ชอบธรรมอธิกรณ์จึงได้ชื่อว่า ยุติ

(๖) ตัสสปาปิยสิกา^{๒๑๗} หมายถึง กรรมที่สงฆ์จะพึงทำแก่บุคคลที่เลวทราม โดยความเป็นคนบาปหนา ประเด็นที่น่าสนใจคือคำว่า เลวทราม หรือ คนบาปหนา มีอะไรเป็นเกณฑ์หรือ ตัวชี้วัดถึงพฤติกรรมดังกล่าว พระพุทธองค์ทรงนิยามเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ ๓ ประการ คือ^{๒๑๘}

๑) เป็นผู้ไม่สะอาด

๒) เป็นอลัชชี^{๒๑๙}

๓) เป็นผู้ถูกใจแต่ไม่ยอมรับ

เมื่อสงฆ์ได้พิจารณาตัดสินแล้วลงมติว่าผิดตามข้อกล่าวหา^{๒๒๐} คุณสมบัติของภิกษุดังกล่าวนี้ พระภิกษุจึงได้ชื่อว่าเป็นคนเลวทรามและบาปหนา ซึ่งเป็นบุคคลที่สังฆสภาพึงลงตัสสปาปิยสิกากรรม อย่างไรก็ตามสังฆสภาสามารถลงตัสสปาปิยสิกากรรมแก่บุคคลต่อไปนี้ด้วยก็ได้ เช่นพระภิกษุที่ชอกช้อความบาดหมาง ทะเลาะ วิวาท สร้างความอื้อฉาว และก่ออธิกรณ์ในหมู่สงฆ์ รวมไปถึงพระภิกษุที่ขอบติเตียนพระรัตนตรัย เป็นต้น

จะเห็นว่า หลักการระงับอธิกรณ์ข้อนี้ เป็นการระงับอธิกรณ์ในเชิงรุกที่มุ่งเน้นการป้องกันการป้องปราม และการปราบปราม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายของการระงับนั้น มุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาภิกษุและพฤติกรรมของพระภิกษุที่ถูกลงโทษให้ดำรงชีวิต และเป็นอยู่อย่างประสานสอดคล้องกับปัจจัยภายนอก อันจะทำให้สังคมสงฆ์กลายเป็นสังคมแห่งความสงบสันติต่อไป

(๗) ตินวัตถารกะ^{๒๒๑} หมายถึง การกระทำหรือการระงับอธิกรณ์ประดุจการกลบเอาไว้ด้วยหญ้า^{๒๒๒} หรือ การระงับอธิกรณ์โดยการประนีประนอม กระบวนการแก้ปัญหาเรื่องพระภิกษุทะเลาะกันด้วยการทำการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย เช่น พระ ก. ทะเลาะกับพระ ข. ตกลงกัน

^{๒๑๗} วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๐๗/๒๙๔.

^{๒๑๘} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๐๗/๒๓๘, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๗/๓๒๑.

^{๒๑๙} ผู้ไม่สะอาด คือผู้ประกอบด้วยกายกรรม และวจีกรรมอันไม่สะอาด อุลัชชี ผู้ประกอบด้วยลักษณะแห่งบุคคลผู้เป็นอลัชชี เช่น ต้องอาบัติเป็นนิจ และชอบทะเลาะวิวาท เป็นต้น; วิ.อ. (บาลี) ๒/๒๐๗/๒๙๔.

^{๒๒๐} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๑๐/๒๔๐, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๐/๓๒๔, ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๔๖/๓๐.

^{๒๒๑} วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๑๒/๒๙๔.

^{๒๒๒} อิทํ มมํ ตินวัตถารกสทิสตตฺตา ตินวัตถารโกติ วุตตํ; วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๑๒/๒๙๔, ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๕๓/

ไม่ได้ คนกลางผู้ไกลเกลี่ยจะต้องใช้วิธีประนีประนอมให้ทั้งสองฝ่ายตกลงและข้อตัดสินอันเป็นธรรม
ได้^{๒๒๓}

ในอรรถกถาสมันตปาสาทิกาพระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า เปรียบเทียบเหมือนคุณหรือ
มูตร บุคคลกระทบเข้าย่อมโยยกลิ้นเพราะเป็นของเหม็น แต่เมื่อถูกปิดกั้นไว้ด้วยหญ้า กลิ้นนั้น
ย่อมไม่โยยไปฉนั้นใด อธิกรณ์ที่ถึงมูลเหตุอันน้อยใหญ่อันชั่วหายบยังไม่สงบยอมเป็นไปเพื่อความแตก
สามัคคี เพราะหายบร้าย เมื่อสงบระงับด้วยกรรมนี้ ย่อมเป็นอันระงับดุจคุณที่ถูกกลบปิดไว้ด้วยหญ้า
ฉนั้น^{๒๒๔}

เมื่อกล่าวถึงภาพรวมของอธิกรณ์สมณะซึ่งแยกย่อยออกเป็น ๗ วิธีการดังกล่าวแล้ว^{๒๒๕}
พบว่าการออกแบบมีเป้าหมายเพื่อป้องกันอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นกำลังเกิดขึ้น และเกิดขึ้นแล้วโดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง การออกแบบรูปแบบของการระงับแต่ละวิธีนั้นมุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ ความ
สามัคคีสงบสันติแห่งพระสงฆ์ เหตุผลสำคัญที่พระองค์ทรงให้พระภิกษุ คณะสงฆ์ หรือสังฆสภา^{๒๒๖}
ต้องทำเช่นนี้เพราะว่าทรงมุ่งเน้นที่ความชอบธรรม อันเป็นหัวใจของกระบวนการในการพิจารณา
ตัดสินอธิกรณ์ เพราะเมื่อใดก็ตาม วิธีการดังกล่าวไม่สามารถยับยั้งความชอบธรรมให้แก่คู่กรณีได้
เมื่อนั้นสังฆสภาก็จะไร้คุณค่าทางความน่าเชื่อถือ และส่งผลข้างเคียงให้เกิดความไร้สันติแห่งสังคม
สงฆ์ และสิ่งที่สำคัญคือ หลักการแห่งศีล สมาธิ และปัญญา จะพัฒนาต่อไปได้ หากสังคมสงฆ์เป็น
สังคมแห่งสงบสันติ

ฉะนั้น ในประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่า หัวใจของการระงับอธิกรณ์ คือ ความชอบธรรม หรือ
เรียกว่า วิธีที่เต็มไปด้วยความชอบธรรมเท่านั้นจึงจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีระงับอธิกรณ์สมณะ การระงับ
อธิกรณ์นั้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมต้องทำภายในสีมาเท่านั้น โดยผ่านเครื่องมือที่
สำคัญคือสีมาจึงจะสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต

ข. วิธีการระงับอธิกรณ์สมณะแบบเป็นคู่

การระงับอธิกรณ์แบบองค์รวม ซึ่งเมื่อแยกย่อยจากข้อ ๑ นั้นทำให้เกิดคำถามว่า วิธีการ
ใดบ้างที่มุ่งเน้นไปที่การจัดการความขัดแย้งตามความมุ่งหมายของงานวิจัยนี้ และวิธีการดังกล่าวมี
กระบวนการในการจัดการกับอธิกรณ์อย่างไร จากการศึกษาทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจพบว่า
หลักการของอธิกรณ์ที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้งมี ๓ ประเด็นคือ

^{๒๒๓} พระราชปริยัติ (สฤชต์ สิริโร), กระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอธิกรณ์สมณะ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

^{๒๒๔} วิ.อ. (บาลี) ๓/๒๑๒/๒๙๔-๒๙๕, ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๕๓/๓๓-๓๔.

^{๒๒๕} พระราชปริยัติ (สฤชต์ สิริโร), กระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอธิกรณ์สมณะ, หน้า ๕๙.

^{๒๒๖} พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดดร ถิระมโฆ), สังฆาธิปไตย, หน้า ๑.

(๑) คู่ที่ ๑ สัมภาษณ์กับเยภุยยสิกา^{๒๒๗} ใช้จัดการความขัดแย้งในกรณีของการบาดหมาง การทะเลาะ แก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวต่าง ๆ กัน การมุ่งร้ายกัน รวมเรียกว่า วิวาทาธิกรณ์ มีรูปแบบและวิธีการคือ

๑) การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองระหว่างคู่กรณี ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งในระดับเบา นั้น คู่กรณีอาจจะหาทางออกด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองได้ การใช้รูปแบบนี้จะทำให้คู่กรณีไม่เสียเวลาเสียโอกาสและเสียความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและกัน แต่จุดอ่อนคือหากทั้งคู่ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีมาก่อน และมุ่งที่จะเอาชนะกันบนฐานของทิฐิ และมานะอาจจะทำให้การเจรจากันเองล้มเหลว หรือทำให้ความขัดแย้งขยายผลอย่างรวดเร็วก็ได้ อย่างไรก็ตามวิธีการนี้พระภิกษุเมื่องโสมพิเศยใช้จัดการความขัดแย้งอย่างได้ผลมาแล้ว จนทำให้เกิดสังฆสามัคคีขึ้น

๒) การใช้คนกลางเข้ามาช่วยวินิจฉัย คนกลางในที่นี้จะมีความแตกต่างระหว่างคนกลางในความหมายของนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ซึ่งนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางจะไม่มีอำนาจในการตัดสิน หรือชี้ว่าใครถูกหรือผิด แต่สำหรับคนกลางในที่นี้อาจจะมีจำนวนรูปเดียว สองรูป สามรูป หรือเป็นองค์คณะก็ได้เข้ามาทำหน้าที่ตามคำขอของโจทก์และจำเลย ลักษณะเช่นนี้ดูประหนึ่งว่าจะสอดคล้องกับอนุญาโตตุลาการในสมัยนี้ คนกลางที่ได้รับการร้องขอนั้น จะทำหน้าที่ในการเรียกข้อมูลสืบโจทก์ จำเลย และพยาน รวมถึงมีอำนาจในการเรียกหาข้อมูลอื่น ๆ มาประกอบคำให้การและตัดสินคดี และในขณะเดียวกันเมื่อได้บทสรุปแล้วคนกลางก็จะตัดสินความถูกต้องเกี่ยวกับอธิกรณ์ดังกล่าว ซึ่งการตัดสินนั้นหากโจทก์และจำเลยมองว่า ขาดความชอบธรรมสามารถขอให้หรือคดีเพื่ออุทธรณ์ต่อสังฆสภาได้

๓) นำคดีขึ้นสู่ศาลสงฆ์ หรือสังฆสภา หากคู่กรณีไม่ใช้สองวิธีดังกล่าวข้างต้น อาจื่อนำคดีขึ้นสู่สังฆสภาเลยก็ได้ แต่หากคู่กรณีได้เลือกใช้ทั้งสองวิธีดังกล่าวข้างต้นแต่ไม่สามารถหาทางออกได้ย่อมสามารถยื่นอธิกรณ์หรือคดีให้สังฆสภาพิจารณา เมื่อสังฆสภาได้รับการโอนคดีเรียบร้อยแล้ว อาจจะมีทางเลือก ๒ แนวทางคือ

๑. ตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษที่เรียกตามพระวินัยว่าอุพพาทิกา^{๒๒๘}

๒. สังฆสภาพิจารณาเองแล้วลงมติโดยใช้เสียงข้างมาก (เยภุยยสิกา)^{๒๒๙}

(๒) คู่ที่ ๒ สัมภาษณ์กับตัสสปาปิยสิกา^{๒๓๐} หลักการนี้นำไปจัดการความขัดแย้งในกรณีที่จำเลยพระภิกษุถูกโจทก์พระภิกษุ หรือคณะสงฆ์โจทก์ด้วยสี่วิบัติ อาจารย์วิบัติ ทิฎฐวิบัติ และอาชีวิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่จำเลยให้การปฏิเสธทุกข้อกล่าวหาโดยไม่ยอมรับสารภาพ (ปฎิญญา) ตาม

^{๒๒๗} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๒๘/๒๕๔, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๔๔.

^{๒๒๘} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๓๑/๒๕๗, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑/๓๔๗.

^{๒๒๙} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๓๔/๒๖๐, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๔/๓๕๒.

^{๒๓๐} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๓๖/๒๖๓, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๖/๓๕๖.

ข้อกล่าวหาทั้ง ๆ ตัวเองผิดจริงตามข้อกล่าวหาอันเป็นการจงใจกล่าวเท็จทั้งที่รู้ โจทก์จึงได้ยื่นฟ้อง จำเลยต่อสังคมสภา เพื่อให้พิจารณาและตัดสินคดี สิ่งที่สังคมสภาจะต้องทำคือ

๑) สังคมตั้งคณะผู้พิจารณาชุดพิเศษขึ้นมา (ประเด็นนี้แตกต่างจากอุพพาหิกวิธี) เพื่อให้คณะดังกล่าวซักโจทก์และจำเลยรวมไปถึงพยานปากต่าง ๆ ของโจทก์และจำเลย นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ในการแสวงหาพยานแวดล้อมต่าง ๆ เช่น พยานทางวัตถุ พยานทางเอกสารเพิ่มเติม เมื่อพิจารณาคดีทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว จึงสรุปคดีดังกล่าวส่งต่อไปยังสังคมสภาต่อไป^{๒๓๑}

๒) เมื่อสังคมสภาได้รับผลการพิจารณาในเบื้องต้น จากคณะผู้พิจารณาชุดพิเศษเรียบร้อยแล้วก็จะมีการถ่วงถ่วงอีกครั้ง และหลังจากนั้นจึงพิจารณาตัดสินคดีตามลำดับ

(๓) คู่ที่ ๓ สัมมุขานินัยกับติณวัตถารกะ^{๒๓๒} หลักการนี้ใช้จัดการความขัดแย้งในกรณีที่ พระภิกษุคณะสงฆ์หมู่ใหญ่ หรือจำนวนมาก ต้องลหุกาบัติหรืออาบัติระดับเบาเช่น อาบัติทุกกฎ หรือปาจิตตีย์เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการบาดหมาง ทะเลาะ และวิวาทกัน จนนำไปสู่ความรุนแรง พระสงฆ์สามารถใช้สังคมสภาเป็นเครื่องมือในการหาทางออกให้แก่ปัญหา ดังกล่าว โดยการใช่วิธีการประนีประนอมข้อพิพาทดังกล่าว เพราะมีฉะนั้นหากสงฆ์ในสังคมสภามุ่งเน้น ที่จะโจทใส่ร้ายหรือปรับอาบัติซึ่งกันและกันจากกรณีทะเลาะวิวาทดังกล่าว ก็จะทำให้คุณสมบัติของความขัดแย้งได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วจนทำให้สงฆ์แตกกันที่สุดในที่สุด ฉะนั้นเพื่อป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นสังคมสภาสามารถใช้วิธีการนี้ได้ ซึ่งรายละเอียดของขั้นตอนนั้นสามารถดูได้ในหัวข้อที่ว่าด้วย ติณวัตถารกะซึ่งได้อธิบายมาแล้ว

นอกจากนี้ ยังพบว่าในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ใช้วิธีการเหล่านั้นในการ แก้ไขปัญหา แต่ปรากฏว่าคณะสงฆ์ในประเทศไทยมิได้นำวิธีการแก้ปัญหาแบบอภิรณสมณะมาใช้ มากนัก โดยเฉพาะปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เช่น ปัญหาสันตติโศก ปัญหากรณีธรรมกาย ปัญหาพระยันตระ และปัญหาพระภิกษุพทุโธเป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นปัญหาประเภทวิวาทาธิรณบ้าง ออนุวาทาธิรณบ้าง และอาปัตติกรณบ้าง แต่ก็ปรากฏว่าคณะสงฆ์ของไทยได้นำมาตรการแก้ปัญหาในเชิงกฎหมายบ้านเมืองมาใช้ เป็นผลให้เกิดความล่าช้าและยื้อเยื้อมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าวิธีการทาง กฎหมายนั้น ขัดต่อระบบการแก้ปัญหาตามแนวทางพระธรรมวินัยหรือตามแนวทางของอภิรณสมณะ ดังนั้น ประเด็นนี้จึงถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของคณะสงฆ์ไทยมาโดยตลอด^{๒๓๓}

^{๒๓๑} คู่มือการซักโจทก์ และจำเลยในโจทก์นาถนัท ตอนที่ว่าด้วยการซักถามของภิกษุผู้วินิจฉัยอภิรณใน วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๖๐/๓๓๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๐/๕๔๓.

^{๒๓๒} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๓๙/๒๖๙, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๙/๓๖๓.

^{๒๓๓} พระราชปริยัติ (สฤชต์ สิริธโร), กระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอภิรณสมณะ,

สรุปว่า สีมากับการเป็นเครื่องมือระงับอิทธิพลสมณะ โดยการระงับอิทธิพลทั้ง ๗ ประการ มีติณวัตถารกะเป็นต้นตามที่ได้อธิบายมาแล้ว จัดเป็นสังฆกรรมประเภทบัญญัติทุกขกรรม ต้องทำภายในสีมาเท่านั้น จึงจะถูกต้องสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต

๔.๓ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์

การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ โดยเมื่อพระสงฆ์ที่บวชเข้ามามีจำนวนมาก พระพุทธองค์ทรงวางหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ไว้เป็นปึกแผ่นโดยให้หมู่พระภิกษุรวมกลุ่มกันขึ้นมาทำหน้าที่บริหารหมู่สงฆ์ โดยกำหนดรายละเอียดและวิธีการต่าง ๆ ไว้เพื่อเป็นแนวทางเช่นเรื่องการตัดสินทางพระวินัย การให้อุปสมบท การให้ปริวาส ฆานัตต์ อัพภาน การกรรณกฐิน การสมมติสีมา เหล่านี้ล้วนเป็นวิถีปฏิบัติที่พระสงฆ์จะต้องทำร่วมกัน เรียกว่า “สังฆกรรม” การกระทำของหมู่สงฆ์ การทำกรรมต่าง ๆ ต้องมีการสร้างการรับรู้ร่วมกัน และมีส่วนร่วมของหมู่สงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ เช่นเรื่อง การลงอุโบสถ์ทุก ๑๕ วัน พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตสีมาเดียวกัน ต้องมาร่วมกันในที่แห่งเดียวกันที่เป็นสีมา เพื่อรับฟังสิกขาบทวินัยที่พระพุทธเจ้ากำหนดให้เป็นกิจกรรมหลัก ทุกรูปต้องเข้าร่วมตัวอย่างเช่น เรื่องพระมหากัปปินะที่อยู่ในเขตพื้นที่สีมาเมืองราชคฤห์ ซึ่งพระสารีบุตรสมมติสีมารอบกรุงราชคฤห์ กว้างถึง ๑๘ ตำบล เกิดความคิดว่า ไม่จำเป็นต้องมาร่วมฟังปาติโมกข์ แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบความคิด ได้แสดงกายต่อหน้าและให้ไปร่วมฟังปาติโมกข์ ดังข้อความว่า

ตุมเห เจ พราหมณา อุโปสถิ น สกกริสสถ น ครุกริสสถ น มาเนสสถ น ปุเชสสถ อถ โกจรหิ อุโปสถิ สกกริสสติ ครุกริสสติ มาเนสสติ ปุเชสสติ คจจ ตวิ พราหมณ อุโปสถิ มา โน อคมาสิ คจจเว สขมมม มา โน อคมาสิตี^{๒๓๔}

พราหมณ์ทั้งหลาย พวกเธอไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชาซึ่งอุโบสถ เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครเล่าจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ซึ่งอุโบสถ พราหมณ์ เธอจงไปทำอุโบสถ จะไม่ไปไม่ได้ เธอจงไปทำสังฆกรรม จะไม่ ไปไม่ได้^{๒๓๕}

จากข้อความนี้ เห็นได้ว่าการทำอุโบสถและสังฆกรรม ในเขตสีมาเดียวกัน มีความจำเป็นที่พระทุกรูปไม่ว่าพระปุถุชนหรือพระอรหันต์ ต้องไปให้ความร่วมมือทำสังฆกรรมโดยพร้อมเพรียงกัน ต้องแสดงความสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แก่อุโบสถและสังฆกรรมที่สงฆ์ต้องทำร่วมกัน ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อต่อไปนี้

^{๒๓๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๓/๒๑๔.

^{๒๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๓/๒๑๔.

๔.๓.๑ วิเคราะห์การสมมติสีมาที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์

ในพระวินัยของสงฆ์ท่านกำหนดไว้ว่า ให้สงฆ์พึงกำหนดเขตตามความเหมาะสมพอดีกับการให้สงฆ์ คือพระภิกษุหนึ่งหัตถบาสดได้ ๒๑ รูปเป็นอย่างต่ำ และอย่าให้กำหนดสมมติสีมาใหญ่เกินกว่า ๓ โยชน์เป็นอย่างยิ่ง^{๒๓๖} กล่าวคือที่แคบเกินไปกว้างเกินไปถือว่า เป็นสีมาวิบัติและเป็นการผิดพระวินัย การที่กำหนดไว้ว่าอย่าให้เล็กเกินไปจนพระภิกษุ ๒๑ รูปร่วมทำสังฆกรรมไม่ได้ เพราะในพระวินัยท่านระบุว่า การสวดระงับอาบัติสังฆาติเสสของพระภิกษุต้องมีจำนวนสงฆ์ ๒๑ รูป ถ้าเนื้อที่แคบเกินไปไม่พอในการทำอาภาน^{๒๓๗} นิमितกำหนดเขตสีมานั้นมีระบุไว้ในพระวินัยว่า ให้ใช้วัตถุ ๘ ชนิดด้วยกัน คือ

- ๑) ภูเขาเป็นเครื่องหมายแห่งนิमित
- ๒) ศิลาเป็นเครื่องหมายแห่งนิमित
- ๓) ป่าไม้เป็นเครื่องหมายแห่งนิमित
- ๔) ต้นไม้เป็นเครื่องหมายแห่งนิमित
- ๕) จอมปลวกเป็นเครื่องหมายแห่งนิमित
- ๖) หนทางเป็นเครื่องหมายแห่งนิमित
- ๗) แม่น้ำเป็นเครื่องหมายแห่งนิमित
- ๘) น้ำเป็นเครื่องหมาย^{๒๓๘} แห่งนิमितเป็นต้น

ก. การกำหนดนิमित

การกำหนดนิमितทั้ง ๘ ชนิด มีการกำหนดภูเขาเป็นนิमितนั้นมีวิธีการปฏิบัติดังนี้ พระวินัยธรพึงกล่าวว่า ในทิสบุรพา^{๒๓๙} มีอะไรเป็นนิमित เมื่อภิกษุตอบว่า ภูเขาครับ พระวินัยธรพึงกล่าวว่า ภูเขานั้นเป็นนิमितแล้วจึงกำหนดนิमितก่อน จะกำหนดว่า เราทั้งหลายจะทำภูเขานั้นเป็นนิमित จักทำภูเขานั้นเป็นนิमित ทำภูเขานั้นเป็นนิमितแล้ว ภูเขานั้นจงเป็นนิमित เป็นนิमितแล้ว จักเป็นนิमित ใช้ไม่ได้ ในนิमितทั้งหลายมีศิลาเป็นต้นก็ต้องทำการกำหนดนิमितอย่างนี้เหมือนกัน พระวินัยธรทักษนิमितไปโดยลำดับว่า

ในทิสบุรพา	ในทิสน้อยแห่งทิสบุรพา (ทิสอาคเนย์)
ในทิสทักษิณ	ในทิสน้อยแห่งทิสทักษิณ (ทิสหริดี)

^{๒๓๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๔.

^{๒๓๗} การสวดประกาศรับภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะอาบัติสังฆาติเสสเป็นความผิดขั้นสูง รองจากอาบัติปาราชิก.

^{๒๓๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, หน้า ๑๓-๑๕.

^{๒๓๙} ปุรตถิมาย ทิสายาติ อิทนนิทสนมตตฺตา ตสสํ ปน ทิสายํ นิमितเต อสติ ยตถ อตถิ, ตโต ปฏฺจาย ปจฺม, วิมตี.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๓.

ในทศปจฉิม   ในทศน้อยแห่งทศปจฉิม (ทศพายัพ)
 ในทศอุดร   ในทศน้อยแห่งทศอุดร (ทศอีสาน)

มีอะไรเป็นนิมิต เมื่อภิกษุตอบว่า น้ำครับ พระวินัยธรจึงกล่าวว่าน้ำนั้นเป็นนิมิตแล้วอย่าหยุดในทศนี้ กล่าวซ้ำอีกว่า ในทศบุรพา มีอะไรเป็นนิมิต เมื่อภิกษุตอบว่า ภูเขาครับ ฟังระบุว่าภูเขานั้นเป็นนิมิต ฟังกำหนดนิมิตที่ได้กำหนดไว้ที่แรกอย่างนี้แล้วจึงค่อยหยุด เมื่อกำหนดอย่างนี้แล้วนิมิตกับนิมิตจึงจัดว่าเชื่อมถึงกัน เมื่อพระวินัยธรกำหนดนิมิตแล้ว ฟังสมมติสีมาด้วยกรรมวาจาที่พระพุทเจ้าตรัสไว้เป็นลำดับไป เมื่อจบกรรมวาจาพื้นที่ภายในนิมิตทั้งหลายเป็นสีมา ตัวนิมิตทั้งหลายอยู่ภายนอกสีมา นิมิตทั้งหลายในสีมานั้นกำหนดครั้งเดียวเป็นอันกำหนดดีแล้ว^{๒๔๐}

ในอรรถกถา^{๒๔๑} พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า เมื่อจะผูกมณฑลสีมาต้องกำหนดนิมิต ๓ ครั้ง บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ตอบอย่างนี้ว่า ภูเขาครับ ศิลาครับ ฯลฯ น้ำครับ ใช้ได้ทั้งนั้น ในการกำหนดนิมิตทั้ง ๘ ชนิด มีดังนี้

(๑) ภูเขา^{๒๔๒} หมายถึง ภูเขาที่มีลักษณะที่จะกำหนดเป็นนิมิตได้นั้น ต้องมีลักษณะแห่งภูเขา ๓ ชนิดที่เข้าองค์ประกอบของนิมิต คือ

- ๑) ภูเขาดินล้วน
- ๒) ภูเขาศิลาล้วน
- ๓) ภูเขาศิลาปนดิน^{๒๔๓}

ภูเขานั้นใช้ได้ทั้ง ๓ ชนิด แต่กองทรายใช้ไม่ได้ ภูเขานอกจากภูเขาทั้ง ๓ ชนิดซึ่งเล็กกว่ามีขนาดเท่าช้าง^{๒๔๔} ใช้ไม่ได้ แต่ขนาดเท่าช้างถึงเท่าภูเขาสิเนรุ^{๒๔๕} ใช้ได้

ในฎีกาสารัตถที่ปณีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า ภูเขาที่มีขนาดต่ำและสูงได้ประมาณ ๘ ศอก ครั้งชื่อว่าขนาดเท่าช้าง^{๒๔๖}

^{๒๔๐} ตนตฺนนิมิตตฺถุจฺจํ อคฺคนฺตฺวาปี หิ กิตฺเตตฺตฺ วฏฺฏติ, ตฺโยชนฺปรมาຍ สีมาย สมฺนตฺโต ติกฺขตฺตฺ อุนฺปรคฺมฺนสฺส เอกทิวเสฺน ทฺกฺกรตฺตฺตา; **วิมฺติ.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๓.

^{๒๔๑} เป็นอรรถกถาโบราณที่พระเถระชาวสิงหลแต่งเพิ่มเติมโดยตั้งชื่อตามสถานที่แต่ง คือ อรรถกถาได้แก่ อรรถกถาที่แต่งด้วยภาษาอังวะ ที่พระพุทโธสมาจารย์ใช้อ้างอิงในการแต่งคัมภีร์ต่าง ๆ มีสมันตปาสาทิกา อรรถกถาเป็นต้น; **วิ.อ.** (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๐๖.

^{๒๔๒} **วิ.ม.** (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๑, **วิ.ม.** (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^{๒๔๓} ติวโร ปพฺพโต สฺสุทฺธปฺสุพฺพโต สฺสุทฺธปฺสาณปพฺพโต อุกฺยมิสฺสโกติ; **วิ.อ.** (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๐๗.

^{๒๔๔} หตฺถิปฺปมาณฺโตติ เอตฺถ ภูมิตฺ อุกฺคตฺปฺเทเสฺน หตฺถิปฺปมาณฺ คฺเขตฺตฺพฺ; **วิมฺติ.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๔.

^{๒๔๕} หตฺถิปฺปมาณฺโต ปฏฺฐายาติ วจฺนโต หตฺถิปฺปมาณฺปิ นิมิตฺตฺบุคฺเคยฺว; **กฺงฺขา.อภินวฎีกา** (บาลี) ๑๔๘.

^{๒๔๖} **วิ.อ.** (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๐๗.

ส่วนในฎีกาวิมตวิโนทนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า เพราะบาลีว่า ตั้งแต่ขนาดเท่าช้าง มีอธิบายว่า ภูเขา มีขนาดเท่าช้างที่จัดว่าเป็นนิมิตได้นั้น จะมีขนาด ๗ ศอก หรือ ๘ ศอกก็ตาม ชื่อว่าขนาดเท่าช้าง ถ้ามีภูเขา ๔ เทือก ใน ๔ ทิศ^{๒๔๗} จะสมมติสีมาด้วยนิมิตคือภูเขาทั้ง ๔ ก็ใช้ได้ ถ้ามี ๓ เทือกใน ๓ ทิศ^{๒๔๘} จะสมมติสีมาด้วยนิมิตคือภูเขาทั้ง ๓ ก็ใช้ได้ แต่จะสมมติด้วยนิมิตเพียง ๒ หรือเพียง ๑ ใช้ไม่ได้^{๒๔๙} ในนิมิตคือศิลาเป็นต้นก็เหมือนกัน ส่วนภูเขาที่ตั้งโอบรอบวัดอยู่โดยสังฆฐานดังกล่าวข้างต้นนั้น ควรกำหนดในทิศเดียวในทิศอื่น ๆ พึงกันภูเขานั้นไว้ภายนอก^{๒๕๐} กำหนดนิมิตอย่างอื่นภายในแต่ภูเขานั้นเข้ามา ถ้าต้องการจะทำภูเขาเสียหรือกิ่งเสียไว้ภายในสีมา อย่ากำหนดภูเขาเป็นนิมิตต้องการจะท้าวส่วนเท่าใดไว้ภายใน ควรกำหนดนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งมีต้นไม้และจอมปลวกเป็นต้นที่เกิด ณ ภูเขาข้างนอกแห่งส่วนนั้นเท่านั้น ถ้าต้องการจะทำภูเขาทั้งหมดมีประมาณ ๑ โยชน์ หรือ ๒ โยชน์ไว้ภายใน ควรกำหนดต้นไม้หรือจอมปลวกเป็นต้นซึ่งเกิดมีบนแผ่นดินข้างนอกภูเขาเป็นนิมิตเป็นต้น ชื่อว่าการกำหนดภูเขาเป็นนิมิต

(๒) ศิลา หมายถึง ก้อนเหล็กกันว่าเป็นศิลาได้เหมือนกัน^{๒๕๑} ฉะนั้นศิลาชนิดใดชนิดหนึ่งใช้ได้ เมื่อว่าโดยขนาดมีขนาดเท่าช้างนับเป็นภูเขา ศิลาขนาดเท่าช้างนั้นจึงใช้ไม่ได้ ส่วนศิลาที่ขนาดเท่าโคและกระบือเชิง ๆ ใช้ได้ การกำหนดอย่างต่ำขนาดเท่าก้อนน้ำอ้อยหนัก ๓๒ ปละ (หนักประมาณราว ๕ ชั่ง) ใช้ได้^{๒๕๒} เล็กกว่านั้นหรือแม้ภูเขามากใหญ่ใช้ไม่ได้ กองศิลาที่ไม่นับเข้าในนิมิตใช้ไม่ได้ ศิลาตาดซึ่งราบเสมอฟันดินคล้ายวงลานหรือศิลาตาดขนาดใหญ่มากถือว่าเป็นศิลาได้ ส่วนศิลาตาดที่ตั้งสูงชันพื้นดินคล้ายตอ ถ้าได้ขนาดใช้ได้ ถ้าต้องการจะกันส่วนหนึ่งของศิลาตาดขนาดใหญ่ไว้ภายในสีมา อย่ากำหนดศิลาตาดนั้นเป็นนิมิต ควรกำหนดศิลาอื่นที่อยู่บนศิลาตาดนั้น ถ้าสร้างวัดบนศิลาตาดนั้น ศิลาตาดเช่นนี้ใช้ไม่ได้ เพราะถ้ากำหนดศิลาตาดนั้นเป็นนิมิตวัดย่อมอยู่บนนิมิต และธรรมดานิมิตต้องอยู่ภายนอกสีมา^{๒๕๓} วัดที่อยู่ต้องอยู่ภายนอกสีมาด้วย อีกอย่างศิลาตาดยื่นไปกลางวัด ศิลาตาดเช่นนี้ใช้ไม่ได้ ถ้ากำหนดศิลาตาดนั้นเป็นนิมิตวัดย่อมอยู่บนนิมิต และธรรมดานิมิตต้องอยู่ภายนอกสีมา วัดก็ต้องอยู่ภายนอกสีมาศิลาตาดตั้งโอบรอบวัดอยู่ควรกำหนดเป็นนิมิตในทิศเดียวอย่ากำหนดในทิศอื่นเป็นต้น ชื่อว่าการกำหนดศิลาเป็นนิมิต

^{๒๔๗} สีมานุมิย์ จตุสุ ทิสาสู จิตเทหิ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๔.

^{๒๔๘} สีมานุมิย์ ติสู ทิสาสู จิตเทหิ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๔.

^{๒๔๙} **วิ.อ.** (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๐๗.

^{๒๕๐} ต่ พหิทธา กตวาติ กิตติตนินิมิตตสส อสีมตตา อนโตสีมาย กรณิ อยุตตนติ วุตต; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๔.

^{๒๕๑} สงขุ คจจตติ คณน โวหาร คจจติ; **กงขา.อภิชาตฎีกา** (บาลี) ๑๔๘.

^{๒๕๒} เอกปล นาม ทสภสณขนติ วทนติ; **กงขา.อภิชาตฎีกา** (บาลี) ๑๔๘.

^{๒๕๓} นิมิตตถจ นาม พหิสีมาย โหติ วิหาโรปี พหิสีมาย อปาขชติ; **วิ.อ.** (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๐๘.

(ก) ป่าไม้ หมายถึง ดงหญ้าหรือป่าไม้มีต้นตาลและต้นมะพร้าวเป็นต้นที่มีเปลือกแข็งใช้ไม่ได้^{๒๕๔} แต่แมกไม้มีแก่นข้างในเป็นต้นว่าไม้สาเกและไม้สาละ หรือแมกไม้ปนมไม้มีแก่นข้างในใช้ได้ ป่าไม้นั้นอย่างต่ำเพียง ๔-๕ ต้นจึงใช้ได้^{๒๕๕} หย่อนกว่านั้นใช้ไม่ได้ มากกว่านั้นตั้ง ๑๐๐ โยชน์ก็ใช้ได้ ถ้าสร้างวัดไว้กลางป่าไม่ควรกำหนดป่าเป็นนิมิต^{๒๕๖} ถ้าต้องการจะกันเอาป่าส่วนหนึ่งไว้ภายในสีมา อย่างกำหนดป่าเป็นนิมิตควรกำหนดต้นไม้หรือศิลาเป็นต้นในป่านั้นเป็นนิมิต ป่าที่อยู่ล้อมวัดควร กำหนดเป็นนิมิตในทิศเดียวอย่างกำหนดในทิศอื่น ๆ ท่านสงเคราะห์ว่า ป่า โดยแท้ เกาะก็ดี ภูเขาก็ดี ที่ไม่ใช่ทางสัญจรของฝูงปลาแม่น้ำในระหว่างแม่น้ำและทะเล แม้นั้นก็นับว่าอรัญญูสีมาเหมือนกัน^{๒๕๗}

ในฎีกาวิมตวิโนทนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า อย่างกำหนดป่าเป็นนิมิต^{๒๕๘} เพราะว่าบริเวณภายในวัดนี้ก็ป่าเหมือนกัน ชื่อว่าการกำหนดป่าไม้เป็นนิมิต

(ข) ต้นไม้ หมายถึง ต้นไม้มีเปลือกแข็งเช่น ต้นตาล ต้นมะพร้าวเป็นต้นใช้ไม่ได้ ต้นไม้มีแก่นข้างในยังไม่ตายสูงสุดเพียง ๘ นิ้ววัดโดยรอบลำต้นเท่าเข็มใช้ได้^{๒๕๙} เล็กกว่านั้นใช้ไม่ได้ ต้นไม้ที่เขาเพาะพืชให้งอกงามในภษาขณะมีกระบอกและกระถางเป็นต้นถึงได้ขนาดใช้ไม่ได้^{๒๖๐} แต่เอาออกจากกระบอกและกระถางเป็นต้นนั้นแล้วปลูกลงในดิน ในขณะนั้นทำซุ้มรดน้ำกำหนดเป็นนิมิตใช้ได้^{๒๖๑} การแตกรากและกิ่งใหม่ไม่ใช่เหตุแต่กำหนดต้นไม้ที่เนื่องแน่นเป็นอันเดียวกันเช่น ต้นไทรที่ขึ้นงอกงามเป็นนิมิตในทิศหนึ่งแล้วจะกำหนดในทิศอื่นไม่ได้ ชื่อว่าการกำหนดต้นไม้เป็นนิมิต

(๕) หนทาง หมายถึง ทางทั้งหลายเช่นทางป่า ทางนา ทางแม่น้ำ ทางเหมืองเป็นต้น ใช้ไม่ได้ ทางเดินเท้าหรือทางเกวียนผ่านไป ๒-๓ ละแวกบ้านใช้ได้ ส่วนทางเดินเท้าแยกออกจากทางเกวียนแล้วกลับลงสู่ทางเกวียนก็ดี ทางเดินเท้าและทางเกวียนที่ใช้เดินทางไม่ได้ก็ดี ทางเหล่านั้นใช้ไม่ได้ ไม่ควรกำหนดทางเหล่านั้นเป็นนิมิต ทางทั้งหลายที่พ่อค้าเดินเท้าและพ่อค้าเกวียนยังใช้เดินอยู่เสมอจึงใช้ได้ ถ้าเป็นทาง ๒ สายแยกจากกันไปแล้วภายหลังมาบรรจบเป็นทางเดียวกันอย่างทูปเกวียน ทางนั้นควรกำหนดตรงที่แยกกันเป็น ๒ สายหรือที่บรรจบกันเป็นนิมิตครั้งเดียวแล้วห้ามกำหนดอีก เพราะนิมิตนั้นเป็นนิมิตที่เนื่องถึงกัน ถ้าเป็นทาง ๔ สาย โอบล้อมวัดอยู่แล้วแยกไปใน

^{๒๕๔} อนุโตสารานนติ ตสมี ขณ ตรุนตตาย สาเร อวิชชมานเป ปริณามเน ภวิสสมานสาเรปิ สนธาย วุตตํ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๔.

^{๒๕๕} จตุปณฺจรุกขมตตมปีติ สารรุกเข สนธาย วุตตํ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๔.

^{๒๕๖} อิศ ปน อนุโตปิ วนตตา วณฺ น กิตเตตพพนติ วุตตํ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๕.

^{๒๕๗} **สีมาวิโสธนี**. (บาลี) ๔๓.

^{๒๕๘} วณฺ น กิตเตตพพนติ วุตตํ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๕.

^{๒๕๙} สุตฺตทณฺทกบปมาโณปิ นิมิตตูปโค; **กข.อา.** (บาลี) ๑๑๑.

^{๒๖๐} กปฺลลกาทิมตติกาขเนสุ ฯลฯ ตาทิสเส กิตเตตฺตุน วฏฺฏติ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๕.

^{๒๖๑} ตรุนโปตเก อมิลายิตฺวา วิรุหนชาติเก สนธาย วุตตํ; **วิมต.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๕.

ทิศทั้ง ๔ จะกำหนดทางหนึ่งตรงกลางแล้วกำหนดอีกทางหนึ่งใช้ไม่ได้ เพราะนิมิตนั้นเป็นนิมิตที่เนื่องถึงกัน

ในฎีกาวิมตวิโนทนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า ท่ามกลาง ได้แก่ ภายในทิศใหญ่ทั้งหลายแห่งสีมา แต่จะกำหนดทางที่ผ่านทแยงมุมไปเป็นนิมิตในด้านอื่นใช้ได้^{๒๖๒} และอธิบายเพิ่มเติมว่า มุม ได้แก่ ทาง ๒ สายมาบรรจบกันที่มุมทั้ง ๔ แห่งสีมา จะกำหนดทาง ๔ สาย เป็นต้นในด้านอื่นเป็นนิมิตก็ใช้ได้ ส่วนทางที่ตัดผ่านกลางวัดไปไม่ควรกำหนดเป็นนิมิต เมื่อกำหนดแล้ววัดย่อมอยู่บนนิมิต ถ้าจะทำทางลัดด้านในทางเวียนเป็นนิมิตทางจะอยู่ภายนอกสีมา ที่เหลื่อมอนับเข้าภายในสีมา ถ้าจะทำทางลัดด้านนอกเป็นนิมิตทางลัดด้านนอกเท่านั้นอยู่ภายนอกสีมา ที่เหลื่อมอนับเข้าภายในสีมา พระวินัยธรผู้จะกำหนดทางเป็นนิมิตควรกำหนดโดยชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งเป็นต้น ทางที่ไปได้โอบล้อมรอบวัดโดยสังฆฐานดังคุกกำหนดเป็นนิมิตในทิศหนึ่งแล้ว จะกำหนดในทิศอื่นใช้ไม่ได้ ชื่อว่าการกำหนดหนทางเป็นนิมิต

(๖) จอมปลวก หมายถึง จอมปลวกโดยกำหนดอย่างต่ำที่สุดที่เกิดในวันนั้น สูงประมาณ ๘ นิ้วขนาดเท่าเขาโคใช้ได้ เล็กกว่านั้นใช้ไม่ได้ ใหญ่กว่านั้นขึ้นไปเท่ากับภูเขาหิมพานต์ใช้ได้ เมื่อกำหนดจอมปลวกที่ติดกันเป็นพีดเดียวตั้งล้อมรอบวัดเป็นนิมิตในทิศหนึ่งแล้ว จะกำหนดในทิศอื่นอีกไม่ได้ ชื่อว่าการกำหนดจอมปลวกเป็นนิมิต

(๗) แม่น้ำ หมายถึง แม่น้ำตามธรรมดาเมื่อฝนตกติด ๆ กันทุกกิ่งเดือน ทุก ๑๐ วัน ทุก ๕ วัน พอฝนหายแล้วกระแสแม่น้ำใดขาดแห่ง แม่น้ำนี้ไม่นับเป็นแม่น้ำ^{๒๖๓} เมื่อคราวฝนเช่นนี้ กระแสแม่น้ำใดไหลไม่ขาดตลอดฤดูฝน ๔ เดือนลิกพอจะเปียกผ้าอันตราวาสกของนางภิกษุณีนุ่งห่มได้ ปริมาณ ๓ ลูยข้ามสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง แม่น้ำนี้จึงนับว่าเป็นแม่น้ำ เมื่อผูกนทีสีมาเป็นนิมิตได้ ในการข้ามฝั่งแม่น้ำของนางภิกษุณีก็ดี การทำสังฆกรรมมีอุโบสถเป็นต้นก็ดี การสมมติที่ปารสีมาก็ดี ท่านต้องการแม่น้ำชนิดนี้ แม่น้ำใดล้อมรอบวัดที่อยู่ โดยสังฆฐานดังทูปเวียนหรือโดยสังฆฐานดังคุก ล้ายทาง จะกำหนดแม่น้ำนั้นเป็นนิมิตในทิศหนึ่งแล้วกำหนดในทิศอื่นไม่ได้ ในแม่น้ำทั้ง ๔ สายซึ่งไหลตัดผ่านกันไปในทิศทั้ง ๔ แห่งวัดที่อยู่ก็เหมือนกัน^{๒๖๔}

ส่วนพระวินัยธรจะกำหนดแม่น้ำทั้ง ๔ สายซึ่งไม่เชื่อมต่อกันเป็นนิมิตใช้ได้ ถ้าคนทั้งหลาย ปักหลักเรียงกันเหมือนทำรั้วกันกระแสน้ำด้วยเถาวัลย์และไผ่เป็นต้น และน้ำล้นท่วมท่านบโหลไป

^{๒๖๒} พหิ นิกขมิตวา จิตฺตสุ อฏฺฐสุ มคฺคสุ เอภิสฺสา ทสย เอกํ อปราย เอกนฺติ เหวํ จตุสุ จาเนสุ กิตเตตฺตว วฏฺฐติ; สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๗.

^{๒๖๓} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๐.

^{๒๖๔} นทิจตฺกเกปิ เอเสว นโยติ อิมินา เอกตฺถ กิตเตตฺตวา อณฺตตฺถ ปโรตฺถ คตฺตวฺจาเนปิ กิตเตตฺตว วฏฺฐติติ ทสเสติ; วิมตฺติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๖.

ได้ พระวินัยธรจะทำให้เป็นนิमितใช้ได้ เมื่อเขาทำทานบมให้ น้ำไหลแม่น้ำที่ไม่ไหล^{๒๖๕} ไม่ควรทำให้เป็นนิमितในที่ซึ่งน้ำไหลควรทำให้เป็นนทีนิमित ในที่ซึ่งน้ำไม่ไหลควรทำให้เป็นอุทกนิमित แม่น้ำที่ไม่ไหลเพราะขาดน้ำในคราวฝนแล้งหรือในฤดูร้อน พระวินัยธรจะทำให้เป็นนิमितก็ได้ ประชาชนทั้งหลายชักลารางไข่น้ำมาแต่แม่น้ำใหญ่ ลารางนั้นเช่นกับแม่น้ำเงินไหลอยู่เป็นนิตย์ให้การเพาะปลูกข้าวกล้า ๓ คราวสำเร็จได้ถึงน้ำไหลไปได้ก็จริง แต่ทำเป็นนิमितไม่ได้ ลารางใดในชั้นเดิม^{๒๖๖} แม้เขาขุดชักมาจากแม่น้ำใหญ่โดยกาลอื่นต่อมาเขาจะพังกลายเป็นแม่น้ำ และไหลไปได้เอง^{๒๖๗} ตามทางที่เขาขุดชักมาต่อมาเคลื่อนกลาไปด้วยสัตว์น้ำมีจะระเซ้เป็นต้น กลายเป็นแม่น้ำที่จะพึงสัญจรไปได้ด้วยเรือทั้งหลายจะทำลารางนั้นที่กลายเป็นแม่น้ำแล้วให้เป็นนิमितใช้ได้ ชื่อว่าการกำหนดแม่น้ำเป็นนิमित

(๘) น้ำ^{๒๖๘} หมายถึง น้ำในที่ซึ่งไม่มีน้ำจะตักน้ำใส่ให้เต็มในเรือก็ดี ในหม้อก็ดี ในภาชนะมีอ่างเป็นต้นก็ดีแล้วกำหนดให้เป็นอุทกนิमितไม่ได้ น้ำที่อยู่ในแผ่นดินเท่านั้นใช้ได้ น้ำที่อยู่ในแผ่นดินเป็นน้ำไม่ไหลซึ่งอยู่ในที่ทั้งหลายมี

- ๑) บ่อ
- ๒) สระโบกขรณี
- ๓) บึง
- ๔) สระเกิดเอง
- ๕) ทะเลสาบเป็นต้น

ส่วนน้ำในแม่น้ำลึกและคลองไข่น้ำเป็นต้นซึ่งไม่ขังใช้ไม่ได้ น้ำที่ขังอยู่แม้ในแอ่งที่สุกรขุดไว้ก็ดี ในแอ่งเล่นของเด็กชาวบ้านก็ดี น้ำที่เขาขุดหลุมในแผ่นดินแล้วเอาหม้อตักมาใส่ให้เต็มในขณะนั้นก็ดี ถ้าขังอยู่จนถึงสวดกรรมวาจาจบได้จะน้อยหรือมากก็ตามยอมใช้ได้

ส่วนพระวินัยธรต้องการทำกองศิลาและกองทรายเป็นต้น หรือเสาศิลาหรือเสาไม้ไว้ในที่นั้นเพื่อทำนิमितหมาย ภิกษุจะทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำกองศิลาเป็นต้นก็ได้ แต่ในลาภสีมาไม่ควรทำ ส่วนสมานสังวาสกสีมาไม่ทำความเปียดเปียนใคร ๆ ย่อมให้สำเร็จเฉพาะวินัยกรรมของภิกษุทั้งหลายอย่างเดียว ฉะนั้นในสมานสังวาสกสีมานี้ จะทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำกองศิลาเป็นต้นก็ได้เหมือนกัน ชื่อว่าการกำหนดน้ำเป็นนิमित

^{๒๖๕} อสนทมานุกา; สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๘.

^{๒๖๖} นทีจตุกเกปิ เอเสวน โยติ อิมินา เอกตถ กิตเตตวา อณฺณตถ ปฺรโต คตฺถจฺานปี กิตเตตฺ นวฎฺฐิตฺติ ทสเสติ ฯเปฯ อาทิกฺาเส; วิมตฺ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๖.

^{๒๖๗} มาติกามุขทวารเณ นทีกุลฺ ภินฺทิตวา; สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๘.

^{๒๖๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

ข. การสมมติสีมา

การสมมติสีมาที่พระสงฆ์จะต้องกำหนด ภูเขา ศิลา ป่าไม้ ต้นไม้ หนทาง จอมปลวก แม่น้ำ และน้ำให้เป็นนิมิตแล้วสมมติสีมาด้วยนิมิต ๘ อย่างนี้ซึ่งไม่คละกันและคละสลับกันใช้ได้ทั้งหมด สีมาที่สมมติผูกอย่างนั้นไม่เป็นอันผูกด้วยนิมิตเดียวหรือสองนิมิต

ในฎีกาวิมุตติวินทนีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า คำว่า ไม่คละกัน^{๒๖๙} หมายถึง สมมติสีมาด้วยภูเขาล้วนซึ่งตั้งอยู่ทุกทิศ หรือสมมติสีมาด้วยวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีศิลาเป็นต้นที่ตั้งอยู่ติดกันไปซึ่งสามารถใช้เป็นนิมิตได้ คำว่า คละสลับกัน หมายถึง การสมมติสีมาด้วยนิมิตทั้ง ๘ ที่ตั้งอยู่อย่างนี้คือภูเขาอยู่ทิศหนึ่ง ศิลาอยู่อีกทิศหนึ่ง สีมาที่ผูกด้วยนิมิตดังกล่าวแล้วตั้งแต่สามขึ้นไปถึงร้อยนิมิตย่อมเป็นสีมาที่ผูกด้วยนิมิต ๓ มีสังฆฐานตั้งฝักกระจับ ที่ผูกด้วยนิมิต ๔ เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสบ้าง^{๒๗๐} มีสังฆฐานตั้งฝักกระจับ พระจันทร์ครึ่งเสี้ยว และตะโพกเป็นต้นบ้าง ที่ผูกด้วยนิมิตมากกว่านั้น มีสังฆฐานต่าง ๆ กันบ้าง

พระมหาสุมัตเถระอธิบายว่า^{๒๗๑} ภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการจะผูกสีมานั้นพึงถามถึงเขตกำหนดสีมาของวัดที่อยู่นั้น ๆ กับภิกษุทั้งหลายในวัดที่อยู่ใกล้เคียงกันเว้นสิมัตริกแห่งสีมาของวัดทั้งหลายที่ผูกสีมาแล้วเว้นอุจารสีมา^{๒๗๒} ของวัดทั้งหลายที่ไม่ได้ผูกสีมา และไม่เป็นที่สัญจรของภิกษุผู้จาริกไปในทิศต่าง ๆ ถ้าต้องการจะผูกสีมาไว้ในคามเขตตำบลหนึ่งควรส่งข่าวไปแก่ภิกษุทั้งหลายในวัดที่มีการผูกพัทธสีมาแล้วในคามเขตนั้นว่า

วันนี้พวกเราจักผูกสีมา ท่านทั้งหลายอย่าออกจากเขตกำหนดสีมาของตน ๆ พึงนิมนต์ภิกษุทั้งหลายในวัดที่ไม่ได้ผูกพัทธสีมาในคามเขตนั้นให้ประชุมรวมกัน พึงให้นำฉันทะของภิกษุทั้งหลายผู้ควรแก่ฉันทะมา^{๒๗๓} ถ้าปรารถนาจะกันคามเขตเหล่านี้ไว้ภายในสีมา ภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในคามเขตนั้นต้องมา เมื่อไม่มาต้องนำฉันทะมา

ส่วนพระมหาปทุมเถระอธิบายว่า^{๒๗๔} คามเขตต่าง ๆ ย่อมเป็นเช่นกับสีมาที่ผูกแตกต่างกัน ฉันทะและปาริสุทธิไม่มาจากคามเขตนั้น ๆ แต่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ภายในนิมิตต้องมา และอธิบายเพิ่มเติมว่า ในเวลาสมมติสมานสังวาสสีมา ภิกษุทั้งหลายจะมาก็ได้ไม่มาก็ได้ แต่ในเวลาสมมติ อวิปวาสนสีมา ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ภายในนิมิตต้องมา เมื่อไม่มาต้องนำฉันทะมา เมื่อภิกษุทั้งหลายประชุมกันแล้ว ฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะได้นำมาแล้ว ควรวางอารามิกบุรุษ (คนวัด) และสมณทูเทศ

^{๒๖๙} อสมมิสเสหิติ; วิมุตติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๖.

^{๒๗๐} สมจตุรสสา; วิมุตติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๘๖.

^{๒๗๑} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๒.

^{๒๗๒} ปจณา สิมิ พนธนทานิ สิมาย โอกาสิ ฐเปตวา; สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๘.

^{๒๗๓} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๒.

^{๒๗๔} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘๑๑๒.

(สามเณร) ไว้ในทางนั้น ๆ ในที่ทั้งหลายมีทำน้ำและประตูบ้านเป็นต้น เพื่อนำภิกษุอาคันตุกะมาเข้าหัตถบาสนเร็ว ๆ และเพื่อกันไว้ภายนอกสีมา ตีกลองสัญญาณหรือเป่าสังข์สัญญาณแล้วผูกสีมาด้วยกรรมวาจาเป็นต้นที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในลำดับแห่งการกำหนดนิมิต

ในเวลาจบกรรมวาจากันนิมิตทั้งหลายไว้ภายนอก สีมาย่อมหยั่งลงไปในเบื้องล่างลึกถึงน้ำรองแผ่นดินเป็นที่สุด ภิกษุทั้งหลายจะสมมติสังวาสสีมานี้ควรผูกชั้นทสีมาก่อน เพื่อทำสังฆกรรมทั้งหลายมีบรรพชาและอุปสมบท^{๒๗๕} เป็นต้น เมื่อจะผูกชั้นทสีมาต้องรู้จักข้อควรปฏิบัติ ถ้าจะผูกในวัดที่ทายกสร้างให้ประดิษฐานวัตถุทั้งปวงมี

- ๑) ต้นโพธิ์
- ๒) เจดีย์
- ๓) หอฉันเป็นต้น

เสร็จแล้วย่าผูกตรงกลางวัดอันเป็นสถานที่ชุมนุมของชนหมู่มา กิ่งผูกในที่อันสงบที่อยู่ท้ายวัด เมื่อจะผูกสีมาในวัดที่ทายกไม่ได้สร้าง พึงกะที่ไว้สำหรับวัตถุทั้งปวงมีต้นโพธิ์ และเจดีย์ เป็นต้น^{๒๗๖} เมื่อประดิษฐานวัตถุทั้งหลายเสร็จแล้วพึงผูกสีมาโดยที่ชั้นทสีมาจะอยู่ในที่อันสงัดท้ายวัด ชั้นทสีมา^{๒๗๗} นั้นกำหนดอย่างต่ำที่สุดคือ

- ๑) บรรจุภิกษุได้ ๒๑ รูป ใช้ได้
- ๒) บรรจุภิกษุต่ำกว่านั้นใช้ไม่ได้
- ๓) สีมาที่ใหญ่บรรจุภิกษุจำนวนพันรูป ก็ใช้ได้

ในฎีกาสารัตถที่ปีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า คำว่า จุภิกษุได้ ๒๑ รูป หมายถึง บรรจุภิกษุได้ ๒๑ รูป ซึ่งรวมภิกษุผู้ควรแก่กรรมด้วย เพราะสังฆกรรมเป็นกิจที่ต้องทำด้วยสงฆ์วิสดิวัตรคเป็นอย่างยิ่งและคำนี้กล่าวตามจำนวนภิกษุที่หนึ่งเพราะอย่างต่ำจะผูกสีมาในส่วนก็ได้^{๒๗๘} เมื่อจะผูกชั้นทสีมาพึงวางศิลาที่ควรเป็นนิมิตไว้โดยรอบโรงสีมา อย่างยืนอยู่ในชั้นทสีมาผูกมหาสีมา อย่างยืนอยู่ในมหาสีมาผูกชั้นทสีมา ต้องยืนอยู่เฉพาะในชั้นทสีมาผูกชั้นทสีมา ต้องยืนอยู่เฉพาะในมหาสีมาผูกมหาสีมาเท่านั้น

ในฎีกาสารัตถที่ปีพระฎีกาจารย์อธิบายว่า เมื่อพระสงฆ์จะผูกสีมาบนปราสาท ปราสาททั้งหมดย่อมอยู่ในสีมา หมายถึง ปราสาทจะมีฝาติดเป็นอันเดียวกับพื้นชั้นบนหรือไม่ก็ตามทั้งหมด

^{๒๗๕} สพเพสั สนนิปาตนปริสมั ปหาย อปปตเรหิ สุขกรณตถิ; **สารตถ.ฎีกา** (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๙.

^{๒๗๖} โพธิเจติยาทีนั สพพตถุณั จานั สลลกุเขตวา ยถา ปติฎฐิตสุ วตถุสุ วิหารปจจนเต; **วิ.สงคท.** (บาลี) ๑๖๓/๒๑๕.

^{๒๗๗} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๑.

^{๒๗๘} **สารตถ.ฎีกา** (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๙.

ยอมอยู่ในสีมา^{๒๗๙} พื้นบนยอดเขาเป็นที่ว่างพอบรรจุภิกษุได้ ๒๑ รูป จะผูกสีมาบนพื้นนั้นเหมือนที่ผูกบนศิลาตาดก็ได้ ข้างล่างภูเขาสีมาย่อมหยั่งลงไปถึงด้วยกำหนดนั้นเหมือนกัน เมื่อผูกบนภูเขาที่มีสัณฐานดังโคนต้นตาล สีมาที่ผูกไว้ข้างบนย่อมหยั่งลงไปถึงข้างล่างเหมือนกัน

ในฎีกาวิมติวินิพนธ์พระฎีกาจารย์อธิบายว่า ถ้าประชาชนจุดสระโบกขรณีในสีมา สีมานั้นก็ยังคงเป็นสีมาเหมือนเดิม การจุดสระโบกขรณีในสีมานี้ ถ้าแม่น้ำอุโมงค์ตอนล่างไม่น้อยไปกว่าขนาดของสีมาและไหลอยู่ก่อน สีมาที่ผูกภายหลังอยู่เหนือแม่น้ำขึ้นไปเมื่อจุดสระโบกขรณีไปจดแม่น้ำสีมาพัง หวังน้ำไหลท่วมมณฑลสีมาไปจะผูกแครงทำสังฆกรรมในย่านสีมาก็ใช้ได้^{๒๘๐} แม่น้ำในอุโมงค์อยู่ภายใต้สีมาภิกษุมฤตธีนั่งอยู่ที่แม่น้ำในอุโมงค์นั้น ถ้าแม่น้ำนั้นผ่านไปก่อนสีมาผูกทีหลังไม่ทำให้เสียกรรม ถ้าผูกสีมาก่อนแม่น้ำผ่านไปทีหลังภิกษุนั้นทำให้เสียกรรม ฉะนั้นภิกษุผู้อยู่ ณ พื้นแผ่นดินภายใต้ย่อมทำให้เสียกรรมเหมือนกัน^{๒๘๑} ต้นไทรมีอยู่ในลานชั้นชสีมา^{๒๘๒} กิ่งต้นไทรหรือย่านไทรที่ยื่นออกจากต้นไทรนั้นจดพื้นแผ่นดินแห่งมหาสีมาก็ดี จดต้นไม้เป็นต้นที่เกิดในมหาสีมานั้นก็ดี พึงชำระมหาสีมาให้หมดจดแล้วจึงทำการ^{๒๘๓} หรือตัดกิ่งและย่านไทรเหล่านั้นกระทำให้ตั้งอยู่ภายนอก ภิกษุขึ้นไปบนกิ่งไม้เป็นต้นที่ไม่จดกัน^{๒๘๔} ควรนำมาเข้าหัตถบาสเมื่อทำเช่นนั้นกิ่งต้นไม้ที่เกิดในมหาสีมาก็ดี ย่านไทรก็ดีย่อมตั้งอยู่ในลานแห่งชั้นชสีมา^{๒๘๕} ตามนัยที่กล่าวแล้วพึงชำระสีมาให้หมดจด^{๒๘๖} แล้วทำการหรือตัดกิ่งและย่านไทรเหล่านั้นกระทำให้ตั้งอยู่ภายนอกก็ได้ตามที่กล่าวแล้ว เมื่อสงฆ์กำลังทำการในย่านชั้นชสีมา ภิกษุบางรูปนั่งอยู่บนกิ่งไม้ที่ทอดอยู่บนอากาศยื่นเข้าไปในย่านสีมา เท้าของเธอถึงพื้นดินก็ดี^{๒๘๗} สบงของเธอถูกพื้นดินก็ดีไม่สมควรทำการ ให้เธอยกเท้าทั้ง ๒ และสบงจิวรขึ้นแล้วทำการยอมทำได้^{๒๘๘}

สรุปว่า การสมมติสีมาเป็นสังฆกรรมที่มีความละเอียดอ่อนทางพระพุทธบัญญัติและพระธรรมวินัย ฉะนั้นพระสงฆ์ที่ทำการกำหนดนิมิตสมมติสีมาควรรู้จักวัตรในการผูกและการถอนสีมาเพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

^{๒๗๙} สप्तโศปี ปาสาโท สีมาภูโจ ว โหติ; **สารตถ.ฎีกา** (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๒๙.

^{๒๘๐} โปกขรณี ขณนติ สีมาเยวาติ; **วิมติ.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๒.

^{๒๘๑} อนตรา ภูมิวิวเร; **วิมติ.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๒.

^{๒๘๒} สप्तพรุกขลดาทีนมิปี สมพนฺโธ น วฏฺฐติเยว; **วิมติ.ฎีกา** (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๒.

^{๒๘๓} มหาสีมคตานํ สप्तเพสํ ภิกขุณฺ หตถปาสานยณณทาทรรณาทิวเสน สกลํ มหาสีมํ โสเธตฺวา;

วิมติ.ฎีกา (บาลี) ๒/๑๓๘/๑๙๓.

^{๒๘๔} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๗.

^{๒๘๕} สีมาพาเพติ ขณฺชสีมาพาเพ; **สารตถ.ฎีกา** (บาลี) ๓/๑๓๘/๓๓๐.

^{๒๘๖} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๗.

^{๒๘๗} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๗.

^{๒๘๘} วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๓๘/๑๑๗.

๔.๓.๒ สังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา

สังฆกรรมบางชนิดพระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมาก็ได้ แต่มีสังฆกรรมบางชนิดที่สำคัญ พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาเท่านั้นจึงสมบูรณ์ทำในที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะใช้ไม่ได้ สังฆกรรมเกิดขึ้น เพราะมูลเหตุที่สำคัญคือ ภิกษุในพระพุทธศาสนามีจำนวนมากขึ้น และ พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะและทำสังฆกรรมต่าง ๆ คือกิจที่จะต้องทำเป็นการสงฆ์ กล่าวคือ สงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆกรรมมีอยู่ ๔ ประเภทดังได้อธิบายมาแล้ว ส่วนคำสั่งวดที่ต้องใช้ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามี ๒ ประการคือ

(๑) ญัตติ^{๒๘๙} (คำเผด็จสงฆ์) หมายถึง การประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ต่อไปนี้จะทำอะไร เรื่องอะไร (ลงท้ายด้วยคำว่า เอสา ญัตติ) เป็นต้น

(๒) อนุสาวนา^{๒๙๐} (คำสั่งวดปรึกษาหารือ) หมายถึง สวดถามความคิดเห็นของสงฆ์ ว่ามีผู้ใด เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเป็นต้นมี ๒ อย่าง คือ

๑) เห็นด้วยให้หนึ่งเฉย

๒) ไม่เห็นด้วยให้คัดค้านทันที

ถ้าไม่มีผู้ใดคัดค้านถือว่าเห็นชอบทั้งหมด แต่ถ้าคัดค้านแม้เพียงรูปเดียวสังฆกรรมนั้นเป็นอันใช้ไม่ได้ สังฆกรรม คือ กรรมที่สงฆ์จะพึงกระทำ หรือ กิจที่จะต้องกระทำเป็นการสงฆ์มี ๔ ประการ คือ

๑) อปโลกนกรรม

๒) ญัตติกรรม

๓) ญัตติทุติยกรรม

๔) ญัตติจตุตถกรรม^{๒๙๑}

^{๒๘๙} ฝ่ายปริยัติปกครองศาสนศึกษา, อธิบายวินัย สำหรับนักรธรรมชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

^{๒๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๒๙๑} สีมาวินัย. (บาลี) ๒๓.

**ตารางเปรียบเทียบการทำสังฆกรรม
ที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมาและต้องทำภายในสีมา**

สังฆกรรม	อปโลกนกรรม	ญัตติกรรม	ญัตติทุติยกรรม	ญัตติจตุตถกรรม
ในสีมา	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
นำฉันทะ	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
เข้าหัตถบาส	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
สวดญัตติ	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
สวดอนุสาวนา	ไม่	ไม่	ต้อง ๑ หน	ต้อง ๓ หน

จำนวนพระสงฆ์ผู้ทำสังฆกรรมต่าง ๆ นั้น พระองค์มีพุทธประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะและทำสังฆกรรมต่าง ๆ คือกิจที่จะต้องทำการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น มีจำนวนพระสงฆ์ตามลำดับความสำคัญของสังฆกรรมคือ

- (๑) พระสงฆ์ ๔ รูป ทำได้ทุกสังฆกรรม ยกเว้นปวารณา อุปสมบท อัphan
- (๒) พระสงฆ์ ๕ รูป ทำได้ทุกสังฆกรรม ยกเว้นอุปสมบทในที่หาภิกษุง่าย อัphan
- (๓) พระสงฆ์ ๑๐ รูป ทำได้ทุกสังฆกรรม ยกเว้นอัphan
- (๔) พระสงฆ์ ๒๐ รูป ทำได้ทุกสังฆกรรม

สังฆกรรมที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ และพระสงฆ์ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ โดยอาศัยเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถอันเป็นสถานที่ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญร่วมกัน และเพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ปฏิบัติศาสนกิจ คล้อยตามกฎหมายของประเทศที่ตนอาศัยอยู่ การปฏิบัติใด ๆ ที่ไม่มีห้ามไว้ในศีลของภิกษุแต่ผิดกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ภิกษุก็กระทำได้ ข้อนี้ทำให้ภิกษุสามารถอยู่ได้ในทุกประเทศโดยไม่มี ความขัดแย้งกับรัฐบาล และประชาชนของประเทศนั้น ๆ ก่อนปรินิพพานพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ว่า ถ้าสงฆ์ปรารภจะถอนสิกขาบทเล็กน้อย คือ เลิกศีลข้อเล็กน้อยเสียก็ได้ พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทตกลงกันไม่ได้ว่า ข้อใดเป็นสิกขาบทเล็กน้อย จึงมีมติไม่ให้ถอนสิกขาบทใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายมหาสังฆิกะมีมติให้ถอน

สักขาบทที่เห็นว่าเล็กน้อยได้^{๒๙๒} เมื่อกาลเวลาล่วงไปก็ยิ่งถนอมมากขึ้นทุกที การปฏิบัติระหว่างพระสงฆ์ ฝ่ายเถรวาทกับฝ่ายมหาสังฆิกะจึงแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น จึงมีการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

บรรดาสังฆกรรมเหล่านั้น อปโลกนกรรมใช้ได้เฉพาะในกรรมเบาเท่านั้น ในบรรดาผลไม้ ภาชนะ และกาล เป็นต้น แม้ในการถวายผ้าสาฎกที่ภิกษุที่กรานกฐินแล้ว เมื่อกฐินยังไม่ทันได้กรานเลย ได้ผ้าที่มีอนิสงส์มากจากการถวายนั้น ฟังปูลาดด้วยผ้าผืนนั้นนั่นแล ไม่มีกิจคือการถวายด้วยกรรมวาจาอีก ฟังให้ตามอนุมัติของสงฆ์ด้วยอปโลกนกรรม^{๒๙๓}

สรุปว่า อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะ และทำสังฆกรรมต่าง ๆ คือกิจที่จะต้องทำเป็นการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆกรรมมีอยู่ ๔ ประเภทที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมาและที่ต้องทำภายในสีมา

๔.๓.๓ สังฆกรรมที่ต้องทำภายในสีมา

วิเคราะห์สังฆกรรมที่ต้องทำภายในสีมา คือ สังฆกรรมบางชนิดที่สำคัญพระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาเท่านั้นจึงสมบูรณ์ทำในที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะใช้ไม่ได้เช่น

ก. การสวดปาติโมกข์

การสวดปาติโมกข์ เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติกรรม^{๒๙๔} ที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา คือ การสวดปาติโมกข์ เป็นอุโบสถกรรมอย่างหนึ่ง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง การลงอุโบสถมีที่มาอย่างไร จะได้อธิบายดังต่อไปนี้

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงพระดำริว่า สักขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลายควรอนุญาตให้สวดเป็นปาติโมกข์ และการสวดปาติโมกข์นั้น จักเป็นอุโบสถกรรม ของพวกเธอทั้งหลาย^{๒๙๕} คือ การทำกิจกรรมในการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรงพระดำรินั้น และทรงแสดงวิธีสวดปาติโมกข์ เริ่มต้นแต่บุรพกิจตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ในการเสด็จจำพรรษาที่พระเวฬุวันมหาวิหาร แคว้นมคธ ของพระเจ้าพิมพิสารในครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและกราบทูลว่าสำนักอื่น ๆ (หมายถึง ลัทธิภายนอกพระพุทธศาสนา) มีการลงประชุมสนทนาธรรมกัน ขอให้พระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาตให้ลงสวด เพื่อความเลื่อมใสศรัทธาแห่งพุทธ

^{๒๙๒} ขุททลิกขา-มุลฎีกา (บาลี) ๑/๒.

^{๒๙๓} สีมาวินัย. (บาลี) ๒๓.

^{๒๙๔} สีมาวินัย. (บาลี) ๒๓.

^{๒๙๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๓/๑๔๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๓/๒๐๙.

บริษัท พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาว่ามีประโยชน์จึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์ลงอุโบสถกรรมสวด พระปาติโมกข์ หรือ ศิล ๒๒๗ ข้อ ในวันอุโบสถ วันพระจันทร์เพ็ญ และวันพระจันทร์ดับ คือวัน พระข้างขึ้น ๑๕ ค่ำ และข้างแรม ๑๕ ค่ำ พระพุทธเจ้าได้ประทับเป็นประธานหมู่พระสงฆ์ แล้วทรง แสดงพระโอวาทปาติโมกข์ขึ้นด้วยพระองค์เองทุก ๑๕ วัน แปลว่า ทรงทำอุโบสถร่วมกับภิกษุสงฆ์ แล้วเรียกว่า ปาริสุทธอุโบสถ^{๒๙๖} คือ เป็นอุโบสถที่บริสุทธิ์คือ

๑) พระพุทธเจ้าก็ทรงบริสุทธิ์

๒) พระสงฆ์ก็บริสุทธิ์

การยกพระปาติโมกข์ขึ้นมาแสดงหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า การสวดพระปาติโมกข์ นั้นเอง^{๒๙๗}

ในสมัยต่อมาเมื่อมีเรื่องที่เกิดขึ้น คือ พระสงฆ์มาประชุมพร้อมกันแล้ว พระพุทธเจ้าไม่ เสด็จลงมา^{๒๙๘} จนถึงเวลา ๑ ยาม พระอานนทฺ์ไปกราบทูลเตือนว่า

๑) ยามที่หนึ่งแล้วพระสงฆ์มานั่งรอนานแล้วขอให้พระองค์ท่านเสด็จลงทรงสวด พระปาติโมกข์ พระพุทธองค์ไม่เสด็จลงมา

๒) ยามที่ ๒ พระอานนทฺ์ไปกราบทูลเตือนอีก ก็ไม่เสด็จลงมา

๓) ยามที่ ๓ พระอานนทฺ์ไปกราบทูลเตือนอีก พระองค์ก็ไม่เสด็จลงมา

ในยามที่ ๓ นี้ได้มีพระพุทธดำรัสว่า บริษัทไม่บริสุทธิ์ คือว่ามีพระพุทฺ์ลมาปนอยู่ด้วย พระโมคคัลลานะจึงได้เที่ยวตรวจดู เมื่อไปพบภิกษุที่พุทฺ์ลบอกให้ออกไปจากที่ประชุม ผู้นั้นไม่ยอม ออกไปต้องหลุดแขนออกไป แต่ก็สว่างเสียแล้วพันเวลาที่จะทำอุโบสถ เป็นอันว่าอุโบสถนั้นไม่ได้ทำ พระพุทธองค์จึงทรงปรารภเรื่องนี้ตรัสให้พระสงฆ์ยกเอาพระวินัยที่ทรงบัญญัติขึ้นไว้มาสวดเป็น ปาติโมกข์แทน และให้พระสงฆ์สวดกันเอง พระพุทธเจ้าไม่เสด็จมาทำอุโบสถร่วมด้วยต่อไป^{๒๙๙} ฉะนั้น จึงมีการยกเอาวินัยขึ้นสวดเป็นปาติโมกข์ทุก ๆ ๑๕ วัน สืบต่อมาจนบัดนี้ ปาติโมกข์ที่ยกเอาพระวินัย ขึ้นสวดนี้ เรียกว่า วินัยปาติโมกข์ หรือ อาณาปาติโมกข์^{๓๐๐} คือ วินัยสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งต้องสวด ทบทวนในที่ประชุมสงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ และพระสงฆ์ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้

^{๒๙๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๖๘,๑๗๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๘/๒๕๓.

^{๒๙๗} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๒.

^{๒๙๘} วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๘๓/๒๐๔, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๓/๒๗๘, ชุ.อุ.อ. (บาลี) ๒๕/๑๕๐/๑๑๖.

^{๒๙๙} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๘๖/๒๑๑, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๖/๒๘๕.

^{๓๐๐} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๓๘๖/๕๑๗.

สรุปว่า การสวดปาติโมกข์ เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เรียกว่า วินัยปาติโมกข์ หรือ อาณาปาติโมกข์ คือวินัยสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งต้องสวดทบทวนในที่ประชุมสงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ และพระสงฆ์ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้

ข. การกรานกฐิน

การกรานกฐิน เป็นญัตติทุติยกรรม^{๓๐๑} หมายถึง สังฆกรรมที่มีการสวด ๒ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๑ หน ต้องทำในสีมาใช้กับเรื่องที่ใหญ่กว่าญัตติกรรม เช่น การคว่ำบาตร การหยายบาตร การสวดให้ผ้ากฐิน (ถวายผ้ากฐิน) การสวดในการสมมติสีมา (การสวดในเวลาที่มีการตัดลูกนิมิต เมื่อสร้างโบสถ์เสร็จใหม่เป็นต้นมี ๗ ประการคือ

- ๑) นิสสารณา^{๓๐๒} คือ คว่ำบาตร ประมาณคฤหัสถ์ผู้ให้ร้ายศาสนา
- ๒) โอสารณา คือ หยายบาตร ถอนประมาณผู้เช่นนั้นอันประพฤติดีแล้ว
- ๓) สมมติต่างเรื่อง เช่น สมมติสีมา เป็นต้น
- ๔) ให้ต่างอย่าง เช่น ให้ผ้ากฐิน เป็นต้น
- ๕) ประกาศถอนหรือเลิกอาณิสงส์กฐิน เป็นต้น
- ๖) แสดงที่สร้างกุฏิให้แก่ภิกษุ
- ๗) กัมมลักษณะ^{๓๐๓} คือ กรรมที่เข้าข่ายเหมือนกัน ญัตติทุติยกรรมที่สวดในลำดับใน

การระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตถถารกวินัย

การกรานกฐิน หรือ ประเพณีทอดกฐินเป็นประเพณีที่มีมาแล้วแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีการถวายผ้ากฐินแก่ภิกษุทั้งหลายตลอดมา^{๓๐๔} และเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายทุกยุคทุกสมัยมีความนับถือกันว่าเป็นยอดของมหากุศลผลบุญ จะเป็นปัจจัยนำให้ผู้ได้ทอดกฐินนั้นได้ประสบซึ่งความสุขความเจริญในอริโลกและปรโลกตลอดกาลนาน

การทอดกฐินนี้ มีกำหนดและระยะเวลาดังนี้ คือ มีกำหนดตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงกลางเดือน ๑๒ คือ มีกำหนดเวลา ๑ เดือน ภายหลังจากออกพรรษาแล้วจะทอดก่อนหรือภายหลังจากที่กำหนดไว้ไม่ได้เพราะได้มีเป็นพุทธบัญญัติไว้ คำว่า กฐิน มีความหมายเกี่ยวข้องกันถึง ๔ ประการ คือ

^{๓๐๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

^{๓๐๒} กงขา.อ. (บาลี) ๓๐๒.

^{๓๐๓} กงขา.อ. (บาลี) ๓๐๒.

^{๓๐๔} เสถียร พันธรังสี และ หลวงวิจิตรวาทการ, ประเพณีทำบุญ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑.

- ๑) กฎินที่เป็นชื่อของกรอบไม้ หมายถึง กรอบไม้แม่แบบสำหรับทำจีวร^{๓๐๕}
- ๒) กฎินที่เป็นชื่อของผ้า หมายถึง ผ้าที่ถวายเป็นกฐินภายในกำหนดกาล ๑ เดือน นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒^{๓๐๖}
- ๓) กฎินที่เป็นชื่อของบุญกิริยาวัตถุ หมายถึง การทำบุญถวายทาน^{๓๐๗} คือการถวายผ้ากฐินเป็นทานแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งครบ ๓ เดือน เพื่อสงเคราะห์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบให้มีผ้านุ่ม หรือผ้าห่มใหม่
- ๔) กฎินที่เป็นชื่อของสังฆกรรม^{๓๐๘} เรียกว่าการกรานกฐิน หมายถึง กิจกรรมของสงฆ์ จะต้องมีการสวดประกาศขอรับความคิดเห็นชอบจากที่ประชุมสงฆ์ ในการมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อทำจีวรสำเร็จแล้วด้วยความร่วมมือของภิกษุทั้งหลาย จะได้เป็นโอกาสให้ได้ช่วยกันทำจีวรของภิกษุรูปอื่นขยายเวลาทำจีวรได้อีก ๔ เดือน ทั้งนี้เพราะในสมัยพุทธกาลการทำผ้า การทำจีวรทำได้โดยยากไม่ทรงอนุญาตให้เก็บสะสมผ้าไว้เกิน ๑๐ วัน แต่เมื่อได้ช่วยกันทำสังฆกรรมเรื่องกฐินแล้ว อนุญาตให้แสวงหาผ้าและเก็บผ้าไว้ทำเป็นจีวรได้จนตลอดฤดูหนาว คือจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ ของทุกปี

พระสงฆ์ผู้รับและกรานกฐิน อานิสงส์หรือผลดีของฝ่ายพระสงฆ์ผู้รับและกรานกฐินมี พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้รับประโยชน์อานิสงส์ ๕ ประการ คือ

- ๑) เทียวไปไม่ต้องบอกลา
- ๒) ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ
- ๓) ฉันทนโภชนะได้
- ๔) ทรงอดิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ
- ๕) พวกเขาจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

ภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ^{๓๐๙} ส่วนการกรานกฐิน จัดเป็นสังฆกรรม ประเภทญัตติหุติกรรม ที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญสีมาและอุโบสถ เท่านั้นจึงจะถูกต้องสมบูรณ์ตามพุทธบัญญัติ

^{๓๐๕} ประชิต สุกุลพัฒน์, ศาสนพิธี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

^{๓๐๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๙.

^{๓๐๗} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๕/๑๙๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

^{๓๐๘} ฝ่ายปริยัติปกรณ์กองศาสนศึกษา, อธิบายวินัย สำหรับนักธรรมชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา, หน้า ๘๖.

^{๓๐๙} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๐๖/๙๔, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๖/๑๔๖.

สรุปว่า การกรานกฐิน เป็นญัตติทุติยกรรมที่มีการสวด ๒ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๑ หน ต้องทำในสีมาใช้กับเรื่องที่ใหญ่กว่าญัตติกรรม และภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ ประการคือ เทียบไปไม่ต้องบอกลา ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ ฉันทคุณ โภชนะได้ ทรงอธิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ พวกเขาจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

ค. การอุปสมบท

การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรม^{๓๑๐} ที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา การอุปสมบททุกบุตรเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา การที่บุคคลผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะถือออกบรพชา หรือ อุปสมบทในพระพุทธศาสนา เรียกว่าญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา^{๓๑๑} หมายถึง การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ เป็นการอุปสมบทโดยคณะสงฆ์มิใช่ให้โดยพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เป็นวิธีที่มีใช้ในการอุปสมบทในปัจจุบัน วิธีการขอเข้ารับการอุปสมบทในวิธีนี้โดยให้ผู้มีศรัทธาปรารถนาที่บวชเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ เมื่อพระอุปัชฌาย์รับผู้ที่จะบวชนั้นไว้แล้ว ต่อมาพระอุปัชฌาย์จึงพาเข้าไปรับการอุปสมบทต่อคณะสงฆ์ เมื่อไปถึงสงฆ์ทางคณะสงฆ์จึงสวดประกาศเพื่อรับหรือไม่รับผู้ที่จะบวชนั้น ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์คือไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นได้สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

เมื่ออุปสมบทแล้วต้องเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ที่จะอบรมสั่งสอนพระภิกษุเหล่านั้นเพื่อเป็นศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ลำดับของพิธีการบรพชาอุปสมบทคือ

๑) การปลงผมหรือการทำกัณฐกรรม^{๓๑๒} ถ้าในงานบวชขนาดนั้นมีพิธีทำขวัญนาค จะปลงผมก่อนวันบวชหนึ่งวันแล้วนุ่งขาวห่มขาวเข้าพิธีทำขวัญนาค ถ้าไม่มีการทำขวัญนาคจะปลงผมในวันบวช โดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ และบรรดามิตรสหายจะมาร่วมชุมนุมอนุโมทนาด้วย^{๓๑๓} หรือพระภิกษุที่คุ้นเคยเป็นผู้ขลิบปลายผมให้ก่อนเป็นพิธี ต่อจากนั้นให้ผู้ที่โกนผมเป็นผู้โกนผม หนวด เครา คิ้ว ให้หมดจด อาบน้ำแล้ว นุ่งขาวห่มขาว เตรียมเข้าโบสถ์เพื่อทำพิธีบรพชาอุปสมบทต่อไป

๒) การนำนาคเข้าอุโบสถ ตามประเพณีนิยมในประเทศไทยนั้น มักปลงผมนาคและทำขวัญนาคที่บ้านของเจ้านาค วันรุ่งขึ้นจึงมีขบวนแห่ไปยังวัดแล้วแห่นาคไปยังโบสถ์ เวียนโบสถ์สาม

^{๓๑๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

^{๓๑๑} วิ.ม. (บาลี) ๔/๖๙/๓๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๙/๙๘.

^{๓๑๒} ฝ่ายปริยัติปกครอง กongsasnasiksha, อธิบายวินัย สำหรับนักรธรรมชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา, หน้า ๑๑๓.

^{๓๑๓} วิทยา ประทุมธารรัตน์, ประเพณีและวันสำคัญของไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉัตรแก้ว, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔-๕๕.

รอบแบบทักษิณาวรรต พร้อมด้วยเครื่องอัฐฐบริหาร ที่ใช้ในการบวช และของที่ถวายพระจนครบแล้ว จะให้นำมาวันทาสีมา ส่วนเครื่องอัฐฐบริหารและของถวายพระจะนำไปตั้งในโบสถ์ก่อน การวันทาสีมา นาคจะจุดธูปเทียนที่สีมาหน้าโบสถ์ แล้วนั่งคุกเข่าประนมมือกล่าวคำวันทาสีมาแล้วกราบ ปักดอกไม้ธูปเทียน ณ ที่จัดไว้ เมื่อวันทาสีมาเสร็จแล้วให้นำนาคมาที่หน้าโบสถ์ นาคจะโปรยทาน เสร็จแล้วจึงจูงนาคเข้าโบสถ์กลับมา นั่ง ณ ที่ซึ่งจัดไว้แล้ว ณ ผนังด้านหน้าของโบสถ์

๓) พิธีบรรพชาอุปสมบท เมื่อถึงกำหนด พระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนาในพิธีบวชจะประกอบไปด้วย

๑. พระอุปัชฌาย์
๒. พระคู่สวด
๓. พระอันดับ

จะเข้าอุโบสถนั่งตามแผนผังที่คณะสงฆ์กำหนด พิธีเริ่มโดยพ่อแม่ผู้ปกครอง หรือญาติผู้ใหญ่เข้ามานั่งข้างหน้านาคเพื่อจะมอบผ้าไตรให้นาคเข้าทำพิธีบวชต่อพระสงฆ์ต่อไป ลำดับต่อไปนาคผู้ที่ขอบรรพชาอุปสมบทกล่าวการขอบรรพชา

ในฎีกาวิมตวิโนทนีพระภิกษุจารย์อธิบายว่า^{๓๑๔} ท่านเจ้าข้า ขอโปรดรับผ้ากาสาвањеนี้ให้ข้าพเจ้าบวช เพื่อให้ทำให้แจ้งพระนิพพานเป็นที่ออกไปจากทุกข์ทั้งปวง เมื่อพระอุปัชฌาย์รับผ้ากาสาвањеจากบรรพชาเปกขะไปแล้ว บรรพชาเปกขะพึงกล่าวต่อไปว่า ท่านเจ้าข้า ขอท่านโปรดให้ผ้ากาสาвањеนั้นให้ข้าพเจ้าบวช เพื่อกระทำให้แจ้งพระนิพพานเป็นที่ออกจากทุกข์ทั้งปวงเถิด ลำดับนั้นพระอุปัชฌาย์พึงบอกตัจญจกรรมฐาน^{๓๑๕} แปลว่า กรรมฐานที่มีหนึ่งเป็นที่ ๕ แก่นาคผู้จะอุปสมบทเป็นลำดับไป

ต่อจากนั้น พระคู่สวดคือพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ประกาศแก่พระสงฆ์ว่า บัดนี้ผู้มีชื่อนั้น ๆ ได้เข้ามาขออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาด้วย ท่านทั้งสองจะออกไปชักใช้ไล่เสียงสั่งสอนให้เรียบร้อยก่อน^{๓๑๖} จากนั้นเมื่อพระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์เสร็จแล้วเจ้าภาพ ญาติมิตรถวายของพระอันดับ เมื่อรับของประเคนหมดแล้ว ให้กลับนั่งหันหน้ามาทางพระสงฆ์ เตรียมกรวดน้ำเมื่อเสร็จการรับประเคนแล้ว พระใหม่และพ่อแม่หรือผู้ปกครอง หรือเจ้าภาพในการบวชครั้งนี้จะกรวดน้ำโดยใช้เต้ากรวดน้ำคนละที่ เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้บรรพบุรุษของตนเป็นต้น

^{๓๑๔} สัพพทุกขนิสสรณนิพพานสจฉิกรณตถาย อิมิ กาสาวุ คเหตุวา ปพพชาเซถ มั ฆนเต อนุภมปิ อุปาทาย; **วิมตติ.อนุฎีกา** (บาลี) ๒/๓๔/๑๒๒.

^{๓๑๕} **วิ.อ.** (บาลี) ๓/๓๔/๒๑.

^{๓๑๖} พูลพิสมัย ดิศกุล, ม.จ., **ประเพณีพิธีไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๒),

เมื่อพระสงฆ์สวดบทอนุโมทนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นพระพี่เลี้ยงจะนำพระบวชใหม่ออกทางประตูหน้า เป็นอันเสร็จพิธีการอุปสมบทที่มีมาในประเทศไทย ซึ่งมีการพัฒนาการจากการอุปสมบทในสมัยพุทธกาล และมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมไทย โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถเหมือนกัน การอุปสมบทจึงจะถูกต้องสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต

สรุปว่า การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์คือไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

ง. การอัphan

การอัphanเป็นญัตติจตุตถกรรม^{๓๑๗} หมายถึง สังฆกรรมที่มีสวด ๔ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๓ หน ต้องทำในสีมา ใช้กับเรื่องที่ใหญ่มาก ๆ เช่น การอุปสมบท การออกอัphanการประพาศิวกุฎฐานวิธี การให้มานัตและการออกอัphanเป็นต้นมี ๗ ประการ คือ

๑) นิสสารณา^{๓๑๘} คือ สงฆ์ทำกรรม ๗ อย่าง มีตัชชเนยยกรรมเป็นต้น แก่ภิกษุผู้กระทำความผิด

๒) โอสารณา คือ สงฆ์ระงับกรรม ๗ อย่างนั้นมีสงฆ์ยกโทษแก่ภิกษุผู้กลับประพฤติดีแล้ว

๓) สมมติ คือ สมมติภิกษุเป็นผู้ให้โอวาทภิกษุณี

๔) ให้อภัย คือ ให้อภัยและมานัต

๕) นิคคหะ คือ ปรับภิกษุผู้ประพาศิวกุฎฐานวิธี ซึ่งต้องอาบัติสังฆาติเสสซ้ำอีก

๖) สมณูภาสนา คือ สวดห้ามภิกษุไม่ต้อรรันในการกระทำอันมิชอบ

๗) กัมมลักษณะ^{๓๑๙} ได้แก่ กรรมที่เข้าข่ายเหมือนกัน เช่น การอุปสมบท และอัphan แก่อัphanารหภิกษุเป็นต้น

สรุปว่า การอัphanเป็นญัตติจตุตถกรรม ที่มีสวด ๔ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๓ หน ต้องทำในสีมา ใช้กับเรื่องที่ใหญ่มาก ๆ

^{๓๑๗} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

^{๓๑๘} กงขา.อ. (บาลี) ๓๐๒.

^{๓๑๙} กงขา.อ. (บาลี) ๓๐๒.

๔.๔ สรุป

การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนีสีมา สีมา หมายถึง เขตความพร้อมเพรียงของสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญมีการอุปสมบทเป็นต้น โดยมีเครื่องหมายกำหนดเขตในพระวินัยเรียกว่า นิमित และนอกจากนี้ความหมายของสีมายังรวมถึงเขตพื้นที่อื่น ๆ อันเป็นเขตของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะทำสังฆกรรมอย่างใดจะต้องประชุมร่วมกันทำในอุโบสถ ซึ่งถือว่าเป็นเขตที่ได้รับการสมมติว่าเป็นสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า

ความเป็นมาของสีมาซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้นั้นจะมีอยู่ในพุทธบัญญัติหรือในพระไตรปิฎก ส่วนของพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔ เรื่องอุโปสถขันธกะว่าด้วยเรื่องอุโบสถ และมีเรื่องของสีมาแทรกอยู่ในนั้นด้วย พระองค์จึงทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมร่วมกัน หรือที่เรียกว่าทำสังฆกรรมในบางเรื่องที่สำคัญกับกิจการพระศาสนา เช่น การสวดปาติโมกข์ การอุปสมบท การกรานกฐิน และการปวารณากรรมเป็นต้น โดยกำหนดให้ทำสังฆกรรมในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว เนื่องจากสังฆกรรมเหล่านี้ เป็นกิจของสงฆ์ที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ทรงศีลโดยเฉพาะ

สีมามีทั้งหมด ๑๙ ชนิด ไม่มีความแตกต่างกันโดยลักษณะที่กำหนดไว้ด้วยอาการอย่างนี้ สีมาก็มี ๒ ชนิด คือ ๑. พัทธสีมา ๒. อพัทธสีมา เมื่อว่าโดยประเภทแห่งพัทธสีมาและอพัทธสีมานั้น ก็มี ๑๙ ชนิด แต่เมื่อว่าโดยสรูป มี ๖ ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปवासสีมา ๕. ลากสีมา ๖. ความสีมา ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีกล่าวลักษณะวิบัติประกาศลักษณะสมบัติในสีมาทั้ง ๑๙ ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปवासสีมา ๕. ลากสีมา ๖. ความสีมา ๗. นิคมสีมา ๘. นครสีมา ๙. อัphanตรสีมา ๑๐. อรัญญสีมา ๑๑. อุทกุกเขปสีมา ๑๒. นทีสีมา ๑๓. ขาตัสสรสีมา ๑๔. สมุทสีมา ๑๕. ชนปทสีมา ๑๖. รัฐสีมา ๑๗. รัชสีมา ๑๘. ทิปสีมา ๑๙. จักรวาสสีมา สมบูรณ์แล้ว

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา เพื่อความสามัคคีหรือความพร้อมเพียงของหมู่คณะ และเพื่อทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวง เช่นการอุปสมบทเป็นต้น อีกทั้งสีมายังเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในกิจการของพระพุทธศาสนา วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับอุโบสถวิธีตามวินัยกรรมที่ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ทรงอนุญาตไว้ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษาปฏิบัติทำให้ถูกต้องตามพระวินัย โดยพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำอุโบสถที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสีมาโดยตรง เพราะว่าการสังฆกรรมที่สำคัญ ๆ ต้องทำภายในสีมาเท่านั้นทำที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะและไม่ต้องตามพระธรรมวินัย

วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับการทรงบัญญัติวินัยกรรม โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีสวดปาฏิโมกข์เป็นต้นแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ทรงอนุญาตและทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาอุโบสถและการสวดปาติโมกข์เช่น ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์องค์ตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ เป็นต้น สีมากับการทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการต่าง ๆ กัน โดยพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับสีมาและอุโบสถ ในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุที่ล่วงละเมิดและทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับพระสงฆ์เกี่ยวกับสีมาไว้เป็นจำนวนมากเพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ

วิเคราะห์สีมากับการเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์ โดยหัวใจของการระงับอธิกรณ์ คือ ความชอบธรรม หรือเรียกว่า วิธีที่เต็มไปด้วยความชอบธรรมเท่านั้นจึงจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีระงับอธิกรณ์สมณะ การระงับอธิกรณ์นั้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมต้องทำภายในสีมาเท่านั้น โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถจึงจะสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต โดยการระงับอธิกรณ์ทั้ง ๗ ประการมีติณวัตถารกะเป็นต้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรม ต้องทำภายในสีมาเท่านั้น

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็นวิเคราะห์การสมมติสีมาที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ที่มีความละเอียดอ่อนทางพระพุทธบัญญัติและพระธรรมวินัย ฉะนั้นพระสงฆ์ที่ทำการกำหนดนิमितสมมติสีมาควรรู้จักวัตรในการผูกและการถอนสีมา เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะ และทำสังฆกรรมต่าง ๆ คือกิจที่จะต้องทำเป็นการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆกรรมมีอยู่ ๔ ประเภท คือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่เหลือได้แก่ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาที่พร้อมเพรียงต่อหน้าสงฆ์ ตัวอย่างเช่น

(๑) การสวดปาติโมกข์ เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เรียกว่า วินัยปาติโมกข์ หรือ อาณาปาติโมกข์ คือวินัยสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งต้องสวดทบทวนในที่ประชุมสงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ และพระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้

(๒) การกรานกฐิน เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมที่มีการสวด ๒ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๑ หน ต้องทำในสีมาใช้กับเรื่องที่ใหญ่กว่าญัตติกรรม และภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ ประการคือ เทียบไปไม่ต้องบอกลา ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ ฉันทคุณโภชนะได้ ทรงอดิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ พวกเขาจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

(๓) การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์คือไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็ ได้สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือ สีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

(๔) การอัphan เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรม ที่มีสวด ๔ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๓ หน ต้องทำในสีมาจึงจะสมบูรณ์

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้คือ (๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ (๒) เพื่อปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่า เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ วิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ

คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา เป็นการอธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมมีการอุปสมบท เป็นต้นตามพระวินัย สีมาเป็นเขตแดนที่สำคัญอย่างยิ่ง มีกฎเกณฑ์และวิธีการหลายอย่างในการกำหนดเขตซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนจะมีผลทำให้สังฆกรรมนั้น ๆ ไม่บริสุทธิ์ โดยพระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สม สีสีกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์

มีการจัดโครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์สีมาวิโสธนี แบ่งออกเป็น การจัดหมวดว่าด้วยการแต่งคัมภีร์ พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งคัมภีร์ได้แต่งคาถาเริ่มต้นเพื่อเป็นการไว้ครุ และเพื่อเป็นการนอบน้อมพระรัตนตรัยแล้วจึงค่อยแต่งเนื้อหาและสาระสำคัญในการแต่งอธิบายคัมภีร์ การจัดเป็นหมวดว่าด้วยนิเทศมีเนื้อหา และสาระสำคัญของอุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สม สีสีกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์ (เรื่องเล็กน้อย) เป็นลำดับไป และการจัดเป็นหมวดว่าด้วยคำลงท้ายผู้แต่งคัมภีร์ ได้แต่งอธิบายเรื่องที่ตนเองได้แต่งคัมภีร์ แล้วกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาโดยรวม

ลักษณะการประพันธ์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งได้แต่งมีลักษณะของการประพันธ์คัมภีร์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบบร้อยแก้ว (การดำเนินเรื่องแบบ

ธรรมดา) และแบบร้อยกรอง (การดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถา) ส่วนการดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถา ประพันธ์เท่าที่ผู้วิจัยได้สำรวจ และค้นพบในคัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้มีเฉพาะปฐญาวัตรฉันทเท่านั้น

หลักไวยากรณ์คัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยแบ่งออกเป็น วิธีการใช้นามศัพท์ พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่า ผู้รจนาคัมภีร์สีมาวิโสธนี มีความรู้และความเข้าใจในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ท่านได้แต่งคัมภีร์ โดยใช้นามศัพท์ กิริยาศัพท์ และอัพยศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่าและการแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระพุทธานุสาได้ เจริญรุ่งเรืองในพม่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ ได้มีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนแบบเถรวาทในพะโค พม่า และอินโดจีน มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก ในครั้งนั้น พม่ามีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง ต่อมาใน พุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปรากฏว่าเมืองสะเทิมได้กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเทศ พม่ามีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญอยู่ ๒ ครั้ง คือ การทำสังคายนาครั้งที่ ๕ และครั้งที่ ๖ อักษรพม่าที่ใช้เขียนภาษาบาลีเขียนจากซ้ายไปขวา รูปร่างอักษรมีลักษณะโค้งมนค่อนข้างกลม การเรียนรู้ ถึงรูปอักษรพม่าอันประกอบด้วย พยัญชนะ สระ ตัวเลข ผู้ศึกษาต้องฝึกหัดเขียนสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งการประสมคำต่าง ๆ และต้องสามารถถ่ายถอดหรือปริวรรตอักษรพม่าได้อย่างถูกต้องเป็น มาตรฐานสากล การปริวรรตคำบาลีที่เขียนด้วยอักษรพม่า โดยมีการปริวรรตคำบาลีที่ไม่มีพยัญชนะ สังกโยค (ไม่มีตัวสะกดและตัวตาม) การปริวรรตคำบาลีที่มีพยัญชนะสังโยค (มีตัวสะกดและตัวตาม) การเขียนรูปสระจมประกอบด้วยพยัญชนะ และการเขียนพยัญชนะสังโยค

ตัวอย่างบาลีอักษรพม่า บาลีอักษรไทย และการแปลเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะได้ ยกตัวอย่างคัมภีร์สีมาวิโสธนี ที่ได้ทำการยกตัวอย่างปริวรรตจากบาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรไทย และได้แปลเป็นภาษาไทยมาพอเป็นตัวอย่างโดยสังเขป ในส่วนอื่น ๆ ก็มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกัน

ส่วนความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่น ๆ คือ พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่ง คัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๕.๑.๒ ปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย ในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปปินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมศีลิกัณฑ์ ในปภินณกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว และผู้วิจัยได้ทำการแปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปปินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมศีลิกัณฑ์ และในปภินณกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว

๕.๑.๓ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนีสีมา สีมา หมายถึง เขตความพร้อมเพรียงของสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญมีการอุปสมบทเป็นต้น โดยมีเครื่องหมายกำหนดเขตในพระวินัยเรียกว่า นิमित และนอกจากนี้ความหมายของสีมายังรวมถึงเขตพื้นที่อื่น ๆ อันเป็นเขตของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะทำสังฆกรรมอย่างใดจะต้องประชุมร่วมกันทำในอุโบสถ ซึ่งถือว่าเป็นเขตที่ได้รับการสมมติว่าเป็นสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า

ความเป็นมาของสีมาซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้นั้นจะมีอยู่ในพุทธบัญญัติหรือในพระไตรปิฎก ส่วนของพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔ เรื่องอุโบสถขันธกะว่าด้วยเรื่องอุโบสถ และมีเรื่องของสีมาแทรกอยู่ในนั้นด้วย พระองค์จึงทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมร่วมกัน หรือที่เรียกว่าทำสังฆกรรมในบางเรื่องที่สำคัญกับกิจการพระศาสนา เช่น การสวดปาติโมกข์ การอุปสมบท การกรานกฐิน และการปวารณากรรมเป็นต้น โดยกำหนดให้ทำสังฆกรรมในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว เนื่องจากสังฆกรรมเหล่านี้ เป็นกิจของสงฆ์ที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ทรงศีลโดยเฉพาะ

สีมามีทั้งหมด ๑๙ ชนิด ไม่มีความแตกต่างกันโดยลักษณะที่กำหนดไว้ด้วยอาการอย่างนี้ สีมาก็มี ๒ ชนิด คือ ๑. พัทธสีมา ๒. อพัทธสีมา เมื่อว่าโดยประเภทแห่งพัทธสีมาและอพัทธสีมานั้น ก็มี ๑๙ ชนิด แต่เมื่อว่าโดยสรูป มี ๖ ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุปะจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปปवासสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีกล่าวลักษณะวิบัติประกาศลักษณะสมบัติในสีมาทั้ง ๑๙ ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุปะจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปปवासสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ๗. นิคมสีมา ๘. นครสีมา ๙. อัปกันตรสีมา ๑๐. อรัญญสีมา ๑๑. อุทกุกเขปสีมา ๑๒. นทีสีมา ๑๓. ขาดัสสรสีมา ๑๔. สมุทสีมา ๑๕. ชนปสีมา ๑๖. รัฐสีมา ๑๗. รัชสีมา ๑๘. ทิปสีมา ๑๙. จักรวาสสีมา สมบูรณ์แล้ว

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา เพื่อความสามัคคีหรือความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ และเพื่อทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวง เช่นการอุปสมบทเป็นต้น อีกทั้งสีมายังเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในกิจการของพระพุทธศาสนา วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับอุโบสถวิธีตามวินัยกรรมที่ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ทรงอนุญาตไว้ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษาปฏิบัติทำให้ถูกต้องตามพระวินัย โดยพระสงฆ์จะต้องเป็น

ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำอุโบสถที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสีมาโดยตรง เพราะ
ว่าสังฆกรรมที่สำคัญ ๆ ต้องทำภายในสีมาเท่านั้นทำที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะและไม่ต้องตามพระธรรมวินัย

วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับการทรงบัญญัติวินัยกรรม โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีสวด
ปาฏิโมกข์เป็นต้นแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ทรงอนุญาตและทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับ
เรื่องสีมาอุโบสถและการสวดปาติโมกข์เช่น ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์
องค์ตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ เป็น
ต้น สีมากับการทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการต่าง ๆ กัน โดยพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับสีมา
และอุโบสถ ในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุที่
ล่วงละเมิดและทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับพระสงฆ์เกี่ยวกับสีมาไว้เป็นจำนวนมากเพื่อความพร้อม
เพรียงของหมู่คณะ

วิเคราะห์สีมากับการเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์ โดยหัวใจของการระงับอธิกรณ์ คือ
ความชอบธรรม หรือเรียกว่า วิธีที่เต็มไปด้วยความชอบธรรมเท่านั้นจึงจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีระงับ
อธิกรณ์สมณะ การระงับอธิกรณ์นั้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมต้องทำภายในสีมาเท่านั้น
โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถจึงจะสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต โดยการระงับ
อธิกรณ์ทั้ง ๗ ประการมีติณวัตถารกะเป็นต้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรม ต้องทำภายใน
สีมาเท่านั้น

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น
วิเคราะห์การสมมติสีมาที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ที่มีความละเอียดอ่อนทางพระพุทธบัญญัติและ
พระธรรมวินัย ฉะนั้นพระสงฆ์ที่ทำการกำหนดนิमितสมมติสีมาควรรู้จักวัตรในการผูกและการถอนสีมา
เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะ และทำสังฆกรรม
ต่าง ๆ คือกิจที่จะต้องทำเป็นการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆ
กรรมมีอยู่ ๔ ประเภท คือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่เหลือ
ได้แก่ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาที่
พร้อมเพรียงต่อหน้าสงฆ์ ตัวอย่างเช่น

(๑) การสวดปาติโมกข์ เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา
เรียกว่า วินัยปาติโมกข์ หรือ อาณาปาติโมกข์ คือวินัยสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งต้องสวดทบทวนในที่ประชุม
สงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ และพระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึง
ปัจจุบันนี้

(๒) การกรานกฐิน เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมที่มีการสวด ๒ หน คือ ต้อง
สวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๑ หน ต้องทำในสีมาใช้กับเรื่องที่ใหญ่กว่าญัตติกรรม และ

ภิกษุผู้กราบทูลแล้วย่อมได้รับอาณิสย ๕ ประการคือ เทียวไปไม่ต้องบอกลา ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ ฉันทคนโภชนะได้ ทรงอธิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ พวกเขาจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

(๓) การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์คือไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็ได้สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

(๔) การอัฏฐานเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรม ที่มีสวด ๔ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๓ หน ต้องทำในสีมาจึงจะสมบูรณ์

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ ผู้วิจัยพบว่า ยังมีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า ดังนี้

- (๑) คัมภีร์สีมาวินิจฉย: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์
- (๒) คัมภีร์สีมาลังการ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

วิญญูณ, ๒๕๓๙.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๙.

_____. ปกรณ์วิเสสบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

วิญญูณ, ๒๕๓๙.

พร รัตนสุวรรณ. กงขาวิตรณปริวรรตฎีกา กงขาวิตรณปอภินวฎีกา. สำนักคั่นคว่ำทางจิตวิญญูณ,

๒๕๓๙.

_____. กงขาวิตรณอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: สำนักคั่นคว่ำทางจิตวิญญูณ, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ ๔ วัดสำคัญ กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

ยูไนเต็ดโปรดักชั่น จำกัด, ๒๕๒๕.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

_____. พระวินัยปิฎก. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์,

๒๕๕๓.

ชรินทร์ จุลประดิษฐ์, พันตรี. การแต่งบาลี ๑-๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประชิด สุกุลพัฒน์. ศาสนพิธี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘.

ฝ่ายปริยัติปกครอง กองศาสนศึกษา. อธิบายวินัย สำหรับนักเรียนชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ธิธมโม). **สังฆาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระคันธสาราภิวังศ์ (แปลและอธิบาย). **สุโธธาลังการมัชชรี**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช). **หลักการแต่งตั้งภิกษุสามัคค ป.ธ. ๘**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ฝังลูกนิมิต-ผูกสีมา วัดญาณเวศกวัน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจชำระ. **สัททนีติธาดุมมาลา คัมภีร์หลักบาลีไวยากรณ์**. พิมพ์ ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

พระพุทโธษาจารย์. **อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาคที่ ๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ตรวจชำระโดย เจ้าหน้าที่ฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสน์ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระพุทโธสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.

พระพุทโธปิยมหาเถระ. **ปทฐปฐิติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พระภิกษุทันตะ ราชินทะ (อัครมหาบัณฑิต) ผู้ชำระ. **กัลยาณัจฉอกสา (กัลยาณิกะสลักหินอ่อน)**. ย่างกุ้ง: โรงพิมพ์สุธรรมวดี ประเทศสหภาพพม่า, ๑๙๓๘.

พระมหาเทียบ สิริญาโณ (มาลัย). **การใช้ภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต. **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๒**. แปลโดย ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาปราโมทย์ วิริยธมโม (แก้วนา). **อักษรจารึกในพระไตรปิฎก**. นครปฐม: บาลีศึกษาพุทธโฆส, ๒๕๖๒.

พระมหาวิเชียร วชิรวโส และพระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ. **นครราชคฤห์เมืองหลักของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

พระมหาอดิศร ธีรสีโล. **ประวัติคัมภีร์บาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
พระราชปรียัติ (สฤชดี สิริโร). **กระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอภิปรัชญา**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระราชโพธิวิเทศ (ทองยอด ฐริปาโล). **กรุงราชคฤห์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พับพิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

พิทยา บุณนาค. **เสมา สีมา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

พลพิสมัย ดิศกุล, ม.จ. **ประเพณีพิธีไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๒.

มหาเถรสมาคม. **หนังสือประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. **พจนานุกรมไทยภาคอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม
เพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์
วิทยา ประทุมธารารัตน์. **ประเพณีและวันสำคัญของไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉัตรแก้ว,
๒๕๔๑.

สมคิด จิระทัศน์กุล. **รูปแบบพระอุโบสถและพระวิหาร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เมืองโบราณ, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. **บาลี ศัพท์ภาษา
บาลี แล ภาษาสันสกฤต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณากร, ๒๔๖๔.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . **บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ ๒ นาม และอภัยศัพท์ หลักสูตรเปรียญธรรม
ตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . **บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ ๒ อาชยาต และ กิตก์ หลักสูตรเปรียญธรรม
ตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____ . **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๒๙.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. **พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามเพรส
แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒.

สมิทธิพล เนตรนิมิต, ผศ. ดร. **บาลีศึกษาในอรรถกถาธรรมบท**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอมีเอ็น
เตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

เสถียร พันธรังสี และ หลวงวิจิตรวาทการ. **ประเพณีทำบุญ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๔.

(๒) รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์:

พระดิเรก อินจันทร์. “การศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยล้านนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

พระมหาจรัญ อุตตมธมโม (บัวชูก้าน). “นัมมการฎีกา: แปลและศึกษาวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาบุรณะ ชาตเมธ (โพธิ์นอก). “คัมภีร์วิสุทธิมคคคณฐี: การชำระและศึกษาวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาอุดร สุทธิธนา (เกตุทอง). “ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์กัณฑ์ชาตวิตรณีอรรถกถา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระยุทธนา รมณียธมโม (แก้วกัณหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์ประกอบสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระวัชรกร ปญฺญารโ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

วิโรจน์ คุ้มครอง. “คัมภีร์สุตตสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์

SĪMĀVISODHANĪ: TRANSLITERATION, TRANSLATION, AND ANALYSIS

พระศรีสุทธิเวที. ผศ.ดร.

ผศ.ดร.วิโรจน์ คุ้มครอง

พระมหาวัฒนา ปญญาทีโป (คำเคน)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่า คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา อธิบายเรื่องสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัย พระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปปินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสีสิกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์ มีลักษณะการประพันธ์แบบร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยใช้นามศัพท์ กิริยาศัพท์ และอัพพยศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา ซึ่งมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกามาอธิบายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทยสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คัมภีร์สีมาวิโสธนีมีคุณค่าต่อวินัยกรรมพระสงฆ์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมทำร่วมกันในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว สีมามีทั้งหมด ๑๙ ชนิด เช่น ชันทสีมา อุปจารสีมา สมานสังวาสสีมา อวิปवासสีมา เป็นต้น และมีคุณค่าต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ที่เรียกว่า สังฆกรรม มีอยู่ ๔ ประเภท คือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา คือ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม ตัวอย่างเช่น การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์ไม่มีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้าน บุคคลที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: คัมภีร์สีมาวิโสธนี. การปริวรรต. การแปล. การวิเคราะห์

Abstract

This research article had investigated to present the highlight of *Sīmāvisodhanī* Scripture regarding to describe the right precinct or *Sīmā* allowed in Vinaya. Most Ven. Sagarabuddhithera had composed commentary on 5 topics, i.e., *Upasampadakaṇḍa*, *Kappavinasakaṇḍa*, *Nibbānakaṇḍa*, *Samasīsikaṇḍa*, and *Pakiṇṇakakaṇḍa*. There are two types of writing: prose (Simple essay) and verse (Incantations) which signified his excellence on Pali language seen in his text composition using correct nouns, verbs, and terminology based on linguistic principles and grammar consistent with Tipitaka, commentaries, sub-commentaries and other special texts. The researcher had transliterated from Pali Burmese manuscript into Pali Thai characters, and finally correctly translated into Thai language. The value of *Sīmāvisodhanī* dealing with the Sangha disciplines was allowed by the Buddha himself to accomplish in the specified area only and to prevent any interfering of lay people. There are a total of 19 types of *Sīmā*, for example, *Khaṇḍasīmā*, *Upacārasīmā*, *Samānasānvāsasīmā* etc. In addition, the value of Sangha's works in which Sangha must recognize all works called *Sanghakamma* which contains 4 types; 1) *Apalokanakamma* in which Sangha can accomplish outside the precinct, while all of, 2) *Ñattikamma* or a motion, 3) *Ñattidutiyakamma*, 4) *Ñatticatutthakamma*, must be accomplished inside the precinct only. For example, an ordination is a type of *Ñatticatutthakamma* requires the permission from Sangha inside the precinct, if Sangha has a unanimous resolution, no Bhikkhus oppose it, that ordination will be completely. This ceremony must be accomplished only inside *Sīmā* for correct discipline of Buddhist tradition.

Keywords: *Sīmāvisodhanī* Scripture. Transliteration. Translation. Analysis.

๑. บทนำ

สีมามีกำเนิดและพัฒนาการมาจากเรื่องของพวกเขาปริพาชก^๑ ที่เป็นนักบวชภายนอก พระพุทธศาสนามาประชุมกันสนทนาพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำทุกเดือน ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างมาก พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกในพระพุทธศาสนา ทรงทราบเรื่องแล้วจึงได้นำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานอนุญาต เพื่อให้พระสงฆ์ได้พบปะสนทนาธรรมกันตามกาลอันสมควร และพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ประชุมแสดงธรรมโดยกำหนดในวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำแห่งปักข์ ทรงมีความดำริอีกว่า “เราพึงอนุญาตสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายให้เป็นปาติโมกข์เทศ และจักเป็นอุโบสถกรรมของพวกเขาเธอด้วย”^๒ และตรัสอีกว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้สมมติสีมา”^๓ การสมมติสีมานั้น อย่าให้เล็กไปต้องบรรจุพระสงฆ์ได้ไม่ต่ำกว่า ๒๑ รูปนั่งเข้าหัดถบาสกันได้ ถ้าเป็นขนาดใหญ่ไม่เกิน ๓ โยชน์เป็นอย่างยิ่ง^๔ พระสงฆ์จึงพากันสมมติสีมาอันเป็นขอบเขตที่พระสงฆ์ทำขึ้นเพื่อทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญและใช้ในกิจการพระศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ในอรรถกถาพระวินัยชื่อว่า สมันตปาสาทิสกา มีอธิบายเรื่องสีมาว่า มหาวิหาร ๑๘ แห่ง^๕ ในกรุง ราชคฤห์ มีสีมาเดียวกันทั้งหมด^๖ พระสารีบุตรเถระเป็นผู้ผูกสีมาเหล่านั้น^๗ เวลาภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรมต้องประชุมทำกันในสถานที่แห่งเดียวกัน ซึ่งส่วนมากเป็นที่เวฬุวันมหาวิหารเช่น พระมหากัสสปเถระซึ่งพักอยู่ที่ปีปผลิคูหาวิหารต้องมาทำอุโบสถที่เวฬุวันวิหาร เพื่อให้เกิดความสามัคคีแก่หมู่สงฆ์^๘ สังฆกรรมเป็นเรื่องสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำพระมหากัปปินเถระ ซึ่งพักอยู่ในมัททกัจฉิมิคทายวิหารซึ่งอยู่ภายในมหาวิหาร ๑๘ แห่งนั้นคิดจะไม่ได้ทำอุโบสถสังฆกรรมให้เห็นว่า “พวก

^๑ เตน โข ปน สมเยน อถลตติถิยา ปริพาชกา จตุตทเส ปณณเรเส อฏฐมียา จ ปกขสส สนนิปตติวา รมม ภาสนติ. เต มนุสสา อุปสงกมนติ รมมสสวนาย. เต ลภนติ อถลตติถิเยสุ ปริพาชเกสุ เปม ิ, ลภนติ ปสาท ิ, ลภนติ อถลตติถิยา ปริพาชกา ปกข ิ; วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๒/๑๔๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗.

^๒ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๓/๑๔๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๓/๒๐๘.

^๓ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^๔ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

^๕ (๑) เวฬุวนาราม (๒) ตโปทาราม (๓) สัตตบรรณคูหา (๔) กัสสปาราม (๕) สีตะวัน (๖) เจื้อมผาสัปป โสณชิกะ (๗) อัมพลัญจิกา (๘) ชิวกัมพวัน (๙) เหวที่ทิ้งโจร (๑๐) มัททกัจฉิทายวัน (๑๑) คิชฌกูฏ (๑๒) อินทสาละ คูหา (๑๓) กาฬสิลา (๑๔) ลัญจิววัน (๑๕) ทักขินาศีรี (๑๖) หมู่บ้านเอกนาลา (๑๗) โคตมนิโครธ (๑๘) ปาสาณก เจตีย์. วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒, พระราชโพธิวิเทศ (ทองยอด ฐิริปาโล), **กรุงราชคฤห์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓.

^๖ วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒.

^๗ วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒.

^๘ วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๒๒.

เธอ ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชาอุโบสถ ใครเล่าจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาอุโบสถ” ตรีสให้ท่านไปทำสังฆกรรม ไม่ไปไม่ได้^๙ แสดงให้เห็นว่าพระองค์ให้ความสำคัญกับสีมาและอุโบสถในการทำสังฆกรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจอย่างหนึ่งเพื่อทำให้เกิดความพร้อมเพรียงแก่หมู่คณะ

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตไปประกาศพระศาสนายังประเทศต่าง ๆ คณะของพระมหินทเถระเมื่อเดินทางไปถึงเกาะลังกาได้ประกาศพระศาสนา ทำให้พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาทรงเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ตรัสถามพระเถระว่า “พระพุทธศาสนาจะประดิษฐานมั่นคงในเกาะลังกาได้อย่างไร พระเถระตอบว่า ถวายพระพรมหาบพิตร เมื่อผูกสีมาที่เกาะลังกาทำสังฆกรรมมีอุโบสถกรรมเป็นต้น พระพุทธศาสนาจักตั้งมั่นที่เกาะลังกา”^{๑๐} และเมื่อครั้งพระอุบาลี^{๑๑} พร้อมด้วยพระสงฆ์ไทยเดินทางไปเกาะลังกาเพื่อไปอุปสมบทสามเณรสรณังกรพร้อมผูกพัทธสีมาที่เกาะลังกา^{๑๒} จะเห็นได้ว่าที่เกาะลังกานั้นสีมามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญมั่นคงถาวรในประเทศศรีลังกาจนถึงปัจจุบัน

ในคัมภีร์คัมภีร์ฝ่ายพระวินัยปิฎก คัมภีร์คัมภีร์ ได้แก่ คัมภีร์ที่ชี้เงื่อนไขสำคัญ หรือชี้บ่งชี้สำคัญ คัมภีร์คัมภีร์เป็นคัมภีร์ที่มีได้แสดงบทต่อบท ปาฐะต่อปาฐะเหมือนอย่างอรรถกถา แต่จัดเป็นคัมภีร์ฝ่ายพวกโคจรญาณ เป็นคัมภีร์ที่แสดงเพียงบทปาฐะ และอธิบายที่มั่วรู้ได้ยาก และที่เป็นเงื่อนไขสลับซับซ้อนเท่านั้น คัมภีร์พระวินัย มีรายชื่อปรากฏทั้งหมด ๒๘ คัมภีร์ มีคัมภีร์หนึ่งในลำดับที่ ๑๔ คือ คัมภีร์สีมาวิโสธนี หมายถึง การชำระสีมาหรือเสมา พระสาครพุทธิเถระเป็นผู้แต่ง^{๑๓} ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเรื่องสีมาเป็นอย่างยิ่ง มีอธิบายพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาจำนวน ๕ หัวข้อ คือ

- (๑) อุปสมบทกณโฑ ว่าด้วยอุปสมบทกัณฑ์
- (๒) กปฺปวินาสกณโฑ ว่าด้วยกปวินาศกัณฑ์
- (๓) นิพพานกณโฑ ว่าด้วยนิพพานกัณฑ์
- (๔) สมสสิณกณโฑ ว่าด้วยบุคคลที่มีความเสมอภาคกันกัณฑ์

^๙ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๗/๑๕๐, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๗/๒๑๔.

^{๑๐} อุโปสถาทิกมมตถ์ ชินาณาย ชนาธิป สีมา ย อธิ พุทธาย ปติฎฐสสตี สาสน์; มหาวิส. (บาลี) ๑/๑๘๑/๑๑๐.

^{๑๑} ในหนังสือพงศาวดารไทยฉบับพระราชหัตถเลขาว่า จุลศักราช ๑๑๑๕ (พ.ศ. ๒๒๙๖) พระบรมราชาธิราชที่ ๓ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดให้พระอุบาลีเป็นหัวหน้าพระอริยมุนี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์อีก ๑๒ รูปไปลังกาทวีป.

^{๑๒} พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต, คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๒, แปลโดย ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙๐.

^{๑๓} พระมหาอดิศร ธีรสีโล, ประวัติคัมภีร์บาลี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๘.

(๕) ปกิณณกณโท ว่าด้วยปกิณณกัณท์ (เรื่องเล็กน้อย)

อนึ่ง คัมภีร์สีมาวิโสธนี แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายความพระวินัยที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาให้มีความชัดเจน และเข้าใจง่ายทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และมีคุณค่าต่อการศึกษาตั้งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคัมภีร์สีมาวิโสธนี นี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรพม่าอยู่ ยังไม่มีผู้ใดได้ปริวรรตและแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์ในเชิงงานวิจัยให้ทราบถึงเนื้อหา ภาษาและคุณค่าของคัมภีร์ ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ อย่างไรบ้าง

๒. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ
๒. เพื่อปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ ” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์สีมาวิโสธนี ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษาทบทวนคัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้

- ๓.๑ ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนี ในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ
- ๓.๒ ศึกษาคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่ปริวรรตจากภาษาบาลีอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากบาลีอักษรไทยให้เป็นภาษาไทย
- ๓.๓ วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์
- ๓.๔ สรุปผลการวิจัยและนำเสนอ

๔. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้พบผลการวิจัยดังนี้

ก. วิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลัก
ไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่น ๆ

คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา เป็นการอธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์
ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมมีการอุปสมบท
เป็นต้นตามพระวินัย คำว่า “สีมา” อ่านว่า สี-มา รากศัพท์มาจาก สี (ธาตุ = ผูก) + ม ปัจจัย + อา
ปัจจัยเครื่องหมายอิตถีลิงค์ : สี + ม = สีม + อา = สีมา แปลตามศัพท์ว่า “ขอบเขตอันสงฆ์พร้อม
เพรียงกันผูกไว้ด้วยการสวดกรรมวาจา” หมายถึง แดน, ขอบเขต, ตำบล (boundary, limit, parish)
ในภาษาไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ อธิบายไว้ว่า - “สีมา : (ค่านาม) เขต,
แดน; เครื่องหมายบอกเขตโบสถ์ มักทำด้วยแผ่นหินหรือหลักหินเป็นต้น เรียกว่า ใบพัทธสีมา, ใบสีมา
หรือ ใบเสมา ก็ว่า. (ป.. ส.)”^{๑๔} สีมาเป็นเขตแดนที่สำคัญอย่างยิ่ง มีกฎเกณฑ์และวิธีการหลายอย่าง
ในการกำหนดเขตซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนจะมีผลทำให้สังฆกรรมนั้น ๆ ไม่
บริสุทธิ์ โดยพระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพาน
กัณฑ์ สม สีสีกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์

มีการจัดโครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์สีมาวิโสธนี แบ่งออกเป็น การจัดหมวดว่าด้วยการแต่ง
คัมภีร์ พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าแต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่เมืองอมรวันแคว้นสิริเขต^{๑๕} ท่านได้แต่ง
คาถาเริ่มต้นเพื่อเป็นการไว้ครุ และเพื่อเป็นการนอบน้อมพระรัตนตรัยแล้วจึงค่อยแต่งเนื้อหาและ
สาระสำคัญในการแต่งอธิบายคัมภีร์ การจัดเป็นหมวดว่าด้วยนิทเทศมีเนื้อหา และสาระสำคัญของ
อุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสีลิกัณฑ์ และกิณณกัณฑ์^{๑๖} (เรื่องเล็กน้อย) เป็น
ลำดับไป และการจัดเป็นหมวดว่าด้วยคำลงท้ายผู้แต่งคัมภีร์ ได้แต่งอธิบายเรื่องที่ตนเองได้แต่งคัมภีร์
แล้วกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาโดยส่วนรวม

ลักษณะการประพันธ์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งได้แต่งมี
ลักษณะของการประพันธ์คัมภีร์ แบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๙๘.

^{๑๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ, บัญชี คัมภีร์
ภาษาบาลี แล ภาษาสันสกฤต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณากร, ๒๔๖๔), หน้า ๘.

^{๑๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๗๕.

(๑) แบบร้อยแก้ว หมายถึง คัชชะ แปลว่า ร้อยแก้ว^{๑๗} ความเรียง เรียกคุณนิยะบ้าง หมายถึง คัมภีร์สีมาวิโสธนีที่ไม่มีคาถา คัชชะมี ๑ ประเภท คือ

๑) อาชยายิกะ เรื่องจริงที่กล่าวถึงเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ชิวประวัติ เป็นต้น

๒) กลา เรื่องที่แต่งจากจินตนาการ เช่น นิทาน เป็นต้น

(๒) แบบร้อยกรอง หมายถึง ปัชชะ แปลว่า ร้อยกรอง^{๑๘} เรียก คาถาบ้าง หมายถึง คัมภีร์สีมาวิโสธนีเป็นต้นที่ประพันธ์ด้วยคาถาล้วน ๆ มีบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ในพระบาลีเรียกว่า คาถา ในสันสกฤตเรียกว่า ฉันท หรือ ฉันทลักษณ์ หรือตำราฉันท บทประพันธ์ประเภทนี้ ท่านผู้รจนานิยมใช้คำศัพท์ที่มีเสียงไพเราะมักระวังเรื่อง สิลิล ธนิต ตลอดจนคณะฉันทต่าง ๆ โดยมากรจนานขึ้นเพื่อใช้ขับขาน ย่อความ ท่องจำ และสาธยาย เป็นต้น ในงานวิจัยนี้เท่าที่ผู้วิจัยได้ค้นพบมีเฉพาะปฐุยาวัตรฉันทเท่านั้น หลักไวยากรณ์คัมภีร์สีมา วิโสธนี โดยแบ่งออกเป็น

(๑) วิธีการใช้นามศัพท์คือ นามศัพท์ (นามนาม คุณนาม และศัพท์นาม) มีเครื่องประกอบสำคัญ คือ เพศ คำนาม (ลิงค์) จำนวนคำนาม (วจนะ) และการผันคำ (วิภัติ) ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีวิธีแจกคำนามวิภัตตินาม ๗ วิภัติ

(๒) วิธีการใช้กิริยาศัพท์คือ กิริยาอาการบอกรู้สึกเคลื่อนไหว เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด ของประธาน เรียกว่า กิริยา ในประโยคบาลีประธานที่เคลื่อนไหวหลายครั้งจึงมีกิริยาหลายตัวในประโยคหนึ่ง การเคลื่อนไหวครั้งสุดท้ายใช้เป็นกิริยาคุมประโยค กิริยาคุมพากย์ที่มาจากกิริยาอาชยาด^{๑๙} คุมพากย์ได้ทุกตัว การเคลื่อนไหวระหว่างประโยคหรือกิริยาที่เกิดระหว่างประธานกับกิริยาคุมประโยค มักใช้กิริยาภิกก์ ได้แก่ ต ตวา อนุต หรือ มาน ปัจจัย กิริยาอาชยาดมีส่วนประกอบหรือเครื่องปรุงแต่งอาชยาดประกอบด้วย วิภัติ กาล บท วจนะ บุรุษ ธาตุ วาจก และปัจจัย เพื่อเป็นเครื่องหมายเพื่อความให้ชัดเจน^{๒๐}

^{๑๗} พระคันธสารากวีวงศ์ (แปลและอธิบาย), สุโพธลัการมัญชรี, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

^{๑๙} ชรินทร์ จุลประดิษฐ์, พันตรี, การแต่งบาลี ๑-๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๒๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์ วชิรวิภาค ภาคที่ ๒ อาชยาดและ ภิกก์ หลักสูตรปริยญธรรมตรี, พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๑.

(๓) วิธีการใช้อพยยาศัพท์คือ คำบาลีที่ไม่ต้องผันคำ ไม่แจกรูปด้วยวิภัตตินาม ๗ วิภัตติ เรียกว่า อพยยศัพท์ คำที่ไม่ผันรูปด้วยวิภัตตินาม มี ๓ ชนิด ได้แก่ เป็นอุปสรรคบ้าง เป็นนิบาตบ้าง และ เป็นปัจจัยบ้าง^{๒๑} ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่าและการแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระพุทธานุชาตได้ เจริญรุ่งเรืองในพม่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ จึงทำให้พระพุทธานุชาตแบบเถรวาทประดิษฐานมั่นคง ในพุกามประเทศ โดยในครั้งที่กรีธาทัพไปตีเมืองสะเทิมได้ทรงนำพระไตรปิฎก วัตถุประสงค์ ภาษัผู้รู้ ธรรมแตกฉาน รวมทั้งรับเอาวัฒนธรรมตะเลง มี อักษร ภาษา และวรรณคดีเป็นต้นมาด้วย^{๒๒} ต่อมาได้ มีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนแบบเถรวาทในพะโค พม่า และอินโดจีน มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก ในครั้งนั้น พม่ามีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปรากฏว่าเมืองสะเทิมได้ กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธานุชาตเถรวาท ในประเทศพม่ามีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญ อยู่ ๒ ครั้ง คือ การทำสังคายนาครั้งที่ ๕ และครั้งที่ ๖ ตัวแทนชาวพุทธประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะ ประเทศที่นับถือพระพุทธานุชาตเถรวาท เข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก เมื่อสังคายนาเสร็จแล้วได้ จัดพิมพ์เผยแผ่ไปยังประเทศต่าง ๆ ซึ่งได้รับการยอมรับจากนานาชาติอารยประเทศ และได้ถูกนำไปใช้อ้างอิงมากที่สุดฉบับหนึ่ง^{๒๓} อักษรพม่าที่ใช้เขียนภาษาบาลีเขียนจากซ้ายไปขวา รูปอักษรมีลักษณะ โค้งมนค่อนข้างกลม การเรียนรู้ถึงรูปอักษรพม่าอันประกอบด้วย พยัญชนะ สระ ตัวเลข ผู้ศึกษาต้อง ฝึกหัดเขียนสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งการประสมคำต่าง ๆ และต้องสามารถถ่ายถอดหรือปริวรรต อักษรพม่าได้อย่างถูกต้องเป็นมาตรฐานสากล

การปริวรรตคำบาลีที่เขียนด้วยอักษรพม่า โดยมีการปริวรรตคำบาลีที่ไม่มีพยัญชนะสังโยค (ไม่มีตัวสะกดและตัวตาม) การปริวรรตคำบาลีที่มีพยัญชนะสังโยค (มีตัวสะกดและตัวตาม) การเขียน รูปสระจมประกอบกับพยัญชนะ และการเขียนพยัญชนะสังโยค ตัวอย่างบาลีอักษรพม่า บาลี อักษรไทย และการแปลเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างคัมภีร์สีมาวิโสธนี ที่ได้ทำการยกตัวอย่าง ปริวรรตจากบาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรไทย และได้แปลเป็นภาษาไทยมาพอเป็นตัวอย่างโดยสังเขป ในส่วนอื่น ๆ ก็มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกัน

ส่วนความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่น ๆ คือ พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่ง คัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา

^{๒๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์ วชิรภาค ภาคที่ ๒ นาม และอพยยศัพท์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี, หน้า ๙๒.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธานุชาตในเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๒-๑๘๗.

^{๒๓} พระมหาปราโมทย์ วิริยธมโม (แก้วนา), อักษรจารึกในพระไตรปิฎก, (นครปฐม: บาลีศึกษาพุทธ โฆส, ๒๕๖๒), หน้า ๘๖-๙๖.

ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิธรรมรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้ความชัดเจนมากยิ่งขึ้นตัวอย่างเช่น คำว่า ญัตติจตุตถกัมมุปสัมปทา คือ อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม^{๒๔} พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า ที่ชื่อว่า ญัตติจตุตถกัมมุปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทาของภิกษุทั้งหลายในปัจจุบัน ญัตติจตุตถกัมมุปสัมปทานี้เนื่องท่านประสงค์เอาในที่นี้ เพราะเกิดมีได้ด้วยอำนาจสมบัติและวิบัติ ถ้ามว่า บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้อุปสมบทแล้ว เพราะเหตุไร ตอบว่า ชื่อว่าเป็นผู้อุปสมบทแล้ว เพราะถึงพร้อม คือบรรลุลุคความ เป็นผู้สูงส่งด้วยสงฆ์ที่พร้อมเพรียงกัน ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ไม่กำเริบ ที่เหมาะสมแก่ฐานะเป็นต้น^{๒๕}

ข. ปวิวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการปวิวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย ในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปวินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมศีลสิกัณฑ์ ในปภินณกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว และผู้วิจัยได้ทำการแปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปวินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมศีลสิกัณฑ์ และในปภินณกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว^{๒๖}

ค. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนีสีมา สีมา หมายถึง เขตกำหนดความพร้อมเพรียงของพระสงฆ์ เป็นเขตที่พระสงฆ์ตกลงกันไว้สำหรับภิกษุที่อยู่ภายในเขตนั้นต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน^{๒๗} โดยมีเครื่องหมายกำหนดเขตในพระวินัยเรียกว่า นิमित และนอกจากนี้ความหมายของสีมายังรวมถึงเขตพื้นที่อื่น ๆ อันเป็นเขตของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะทำสังฆกรรมอย่างใดจะต้องประชุมร่วมกันทำในอุโบสถ ซึ่งถือว่าเป็นเขตที่ได้รับการสมมติว่าเป็นสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า

ความเป็นมาของสีมาซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้นั้นจะมีอยู่ในพุทธบัญญัติหรือในพระไตรปิฎก ส่วนของพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔ เรื่องอุโปสถขันธกะว่าด้วยเรื่องอุโบสถ และมีเรื่องของสีมาแทรกอยู่ในนั้นด้วย พระองค์จึงทรงอนุญาตสีมาดังพระพุทธพจน์ว่า อนุชานามิ ภิกขเว สีมํ สมฺมณ

^{๒๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๙/๙๘.

^{๒๕} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๑๐.

^{๒๖} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๖๕.

^{๒๗} พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺญโท), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔๐-๓๔๑.

นิพนธ์นี้ แปลว่า ภิภุขุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อสมมติสีมา^{๒๘} และมีข้อความว่า ภควตา สีมาสมมติ อนุญาตา แปลว่า การสมมติสีมา พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอนุญาตแล้ว^{๒๙} ทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมร่วมกัน หรือที่เรียกว่าทำสังฆกรรมในบางเรื่องที่สำคัญกับกิจการพระศาสนา เช่น การสวดปาติโมกข์ การอุปสมบทพระภิกษุ การกรรณกฐิน และการปวารณากรรม เป็นต้น โดยกำหนดให้ทำสังฆกรรมในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว เนื่องจากสังฆกรรมเหล่านี้ เป็นกิจของสงฆ์ที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ทรงศีลโดยเฉพาะ

ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีได้อธิบายเรื่องสีมาทั้งหมด ๑๙ ชนิด ไม่มีความแตกต่างกันโดยลักษณะที่กำหนดไว้ด้วยอาการอย่างนี้ สีมามี ๒ ชนิด คือ ๑. พัทธสีมา ๒. อพัทธสีมา เมื่อว่าโดยประเภทแห่งพัทธสีมาและอพัทธสีมานั้นมี ๑๙ ชนิด แต่เมื่อว่าโดยสรูป มี ๖ ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปวาตสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีกล่าวลักษณะวิบัติประกาศลักษณะสมบัติในสีมาทั้ง ๑๙ ชนิด คือ ๑. ชันทสีมา ๒. อุจารสีมา ๓. สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปวาตสีมา ๕. ลากสีมา ๖. คามสีมา ๗. นิคมสีมา ๘. นครสีมา ๙. อัปกันทรสีมา ๑๐. อรัญญสีมา ๑๑. อุทกุกเขปสีมา ๑๒. นทีสีมา ๑๓. ขาดัสสรสีมา ๑๔. สมุททสีมา ๑๕. ขนปทสีมา ๑๖. รัฐสีมา ๑๗. รัชสีมา ๑๘. ทิปสีมา ๑๙. จักรวาลสีมา สมบูรณ์แล้ว^{๓๐}

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็นวิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา เพื่อให้พระสงฆ์ที่อยู่ในแต่ละเขตหรือในแต่ละวัดที่กำหนดขึ้นนั้นจะได้มาทำอุโบสถด้วยความพร้อมเพรียงกัน และยังให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่พระสงฆ์^{๓๑} และเพื่อทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวง เช่นการอุปสมบท เป็นต้น อีกทั้งสีมายังเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในกิจการของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สังฆาธิปไตย^{๓๒} เป็นกุศโลบายหรือเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ให้เกิดความสามัคคีหรือความพร้อมเพรียงในหมู่พระสงฆ์และพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับอุโบสถวิธีตามวินัยกรรมที่ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ทรงอนุญาตไว้ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษาปฏิบัติทำให้ถูกต้องตามพระวินัย โดยพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่มี

^{๒๘} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๘/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^{๒๙} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔๐/๑๕๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

^{๓๐} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๔๒.

^{๓๑} พิทยา บุณนาค, **เสมา สีมา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

^{๓๒} พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดรร ธีระมโฆ), **สังฆาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๑.

ความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำอุโบสถที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสีมาโดยตรง เพราะว่าสังฆกรรมที่สำคัญ ๆ ต้องทำภายในสีมาเท่านั้นทำที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะและไม่ต้องตามพระธรรมวินัย

วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับการทรงบัญญัติวินัยกรรม โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีสวดปาฏิโมกข์เป็นต้นแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ทรงอนุญาตและทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาอุโบสถและการสวดปาติโมกข์เช่น ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์องค์ตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฎ^{๓๓} แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ ทรงอธิบายหลักเกณฑ์เรื่องสวดปาฏิโมกข์ย่อ เมื่อมีเหตุสมควร ๑๐ อย่างเกิดขึ้น^{๓๔} คือ

๑) พระราชาเสด็จมา	๒) โจรมาปล้น
๓) ไฟไหม้	๔) น้ำหลากมา
๕) คนมามาก	๖) ฝนเข้าสิงภิกษุ
๗) สัตว์ร้ายเข้ามา	๘) งูเลื้อยเข้ามา
๙) ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต	๑๐) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ ^{๓๕}

สีมากับการทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการต่าง ๆ กันเช่น ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมารูปต่อยกัน ประชุมกัน ๔ รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง เธอไม่รู้ว่าจะยังมีภิกษุพวกอื่นที่ยังไม่มา เธอมีความสำคัญว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นหมู่ มีความสำคัญว่าพร้อมกัน จึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ เมื่อพวกเธอกำลังสวดปาติโมกข์ ขณะนั้นมีภิกษุพวกอื่นมาถึงมีจำนวนมากกว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องสวดปาติโมกข์ใหม่ พวกภิกษุผู้สวดไม่ต้องอาบัติ^{๓๖} โดยพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับสีมาและอุโบสถ ในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุที่ล่วงละเมิดและทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับพระสงฆ์เกี่ยวกับสีมาไว้เป็นจำนวนมากเพื่อความพร้อมเพียงของหมู่คณะ

วิเคราะห์สีมากับการเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์ โดยหัวใจของการระงับอธิกรณ์ คือ ความชอบธรรม หรือเรียกว่า วิธีที่เต็มไปด้วยความชอบธรรมเท่านั้นจึงจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีระงับอธิกรณ์สมณะมี ๗ ประการ^{๓๗} คือ

- ๑) สัมมุขาวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่พึงทำในที่พร้อมหน้าสงฆ์ ธรรม และวัตถุ
- ๒) สติวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่ยกสติขึ้นเป็นหลัก
- ๓) อมูพหวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่ให้แก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว

^{๓๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๖/๑๔๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๒.

^{๓๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๓๕} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๕๐/๑๕๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐.

^{๓๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗๒/๑๘๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๗๒/๒๖๑.

^{๓๗} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๒๘/๓๔๕, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๔๔.

- ๔) ปฏิกัญญาตกรณะ หมายถึง วิธีตัดสินโดยปรับโทษตามคำสารภาพ
- ๕) เยภุยยสิกา หมายถึง วิธีตัดสินโดยอาศัยเสียงข้างมาก
- ๖) ตัสสปาปิยสิกา หมายถึง วิธีตัดสินโดยปรับโทษแก่ผู้ทำความผิด
- ๗) ตินวัตถารกะ หมายถึง วิธีตัดสินโดยวิธีประนีประนอมยอมความ^{๓๘}

การระงับอภิกกรรมนั้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมต้องทำภายในสีมาเท่านั้น โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถจึงจะสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต โดยการระงับอภิกกรรมทั้ง ๗ ประการมีติณวัตถารกะเป็นต้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรม ต้องทำภายในสีมาเท่านั้น

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์การสมมติสีมาที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยให้สงฆ์พึงกำหนดเขตสีมาตามความเหมาะสมพอดีคือ พระภิกษุหนึ่งหัตถบาสได้ ๒๑ รูปเป็นอย่างต่ำ และอย่าให้กำหนดสมมติสีมาใหญ่เกินกว่า ๓ โยชน์เป็นอย่างยิ่ง^{๓๙} กล่าวคือที่แคบเกินไปกว้างเกินไปถือว่า เป็นสีมาวิบัติและเป็นการผิดพระวินัย การที่กำหนดไว้ว่าอย่าให้เล็กเกินไปจนพระภิกษุ ๒๑ รูปร่วมทำสังฆกรรมไม่ได้ เพราะในพระวินัยท่านระบุว่า การสวดระงับอาบัติสังฆาติเสสของพระภิกษุต้องมีจำนวนสงฆ์ ๒๑ รูป ถ้าเนื้อที่แคบเกินไปไม่พอในการทำอาphan^{๔๐} ฉะนั้นพระสงฆ์ที่ทำการกำหนดนิมิตสมมติสีมาควรรู้จักวัตรในการผูกและการถอนสีมา เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะและทำสังฆกรรมต่าง ๆ คือกิจที่จะต้องทำการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆกรรม คือกรรมที่สงฆ์จะพึงกระทำ หรือ กิจที่จะต้องกระทำเป็นการสงฆ์มี ๔ ประการ คือ

- ๑) อปโลกนกรรม
- ๒) ญัตติกรรม
- ๓) ญัตติทุติยกรรม
- ๔) ญัตติจตุตถกรรม^{๔๑}

^{๓๘} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๑๒/๒๔๑, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๒/๓๒๖.

^{๓๙} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๔.

^{๔๐} การสวดประกาศรับภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะอาบัติสังฆาติเสสเป็นความผิดขั้นสูง รองจากอาบัติปาราชิก.

^{๔๑} สีมาวิโสธนี. (บาลี) ๒๓.

**ตารางเปรียบเทียบการทำสังฆกรรม
ที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมาและต้องทำภายในสีมา**

สังฆกรรม	อปโลกนกรรม	ญัตติกรรม	ญัตติทุติยกรรม	ญัตติจตุตถกรรม
ในสีมา	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
นำฉันท์	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
เข้าหัตถบาส	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
สวดญัตติ	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
สวดอนุสาวนา	ไม่	ไม่	ต้อง ๑ หน	ต้อง ๓ หน

ฉะนั้น อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่ต้องทำภายในสีมาที่พร้อมเพรียงต่อหน้าสงฆ์ ได้แก่ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรมตัวอย่างเช่น

(๑) การสวดปาติโมกข์ เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เรียกว่า วินัยปาติโมกข์ หรือ อาณาปาติโมกข์^{๔๒} คือวินัยสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งต้องสวดทบทวนในที่ประชุมสงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ และพระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้

(๒) การกรานกฐิน เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมที่มีการสวด ๒ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๑ หน ต้องทำในสีมาใช้กับเรื่องที่ใหญ่กว่าญัตติกรรม การกรานกฐิน หรือ ประเพณีทอดกฐินเป็นประเพณีที่มีมาแล้วแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ที่พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตให้มีการถวายผ้ากฐินแก่ภิกษุทั้งหลายตลอดมา^{๔๓} และเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายทุกยุคทุกสมัยมีความนับถือกันว่าเป็นยอดของมหากุศลผลบุญ และภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ ประการคือ เทียบไปไม่ต้องบอกลา ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ ฉันทคุณโภชนะได้ ทรงอธิเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ พวกเขาจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

(๓) การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ พระอุปัชฌาย์จะต้องบอกตจปัญจกรรมฐาน^{๔๔} แปลว่า กรรมฐานที่มี

^{๔๒} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๓๘๖/๕๑๗.

^{๔๓} เสถียร พันธรังสี และ หลวงวิจิตรวาทการ, ประเพณีทำบุญ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑.

^{๔๔} วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔/๒๑.

หนังสือที่ ๕ แก่นาคผู้จะอุปสมบทเป็นลำดับไป ต่อจากนั้น พระคู่สวดคือพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ประกาศแก่พระสงฆ์ว่า บัดนี้ผู้มีชื่อนั้น ๆ ได้เข้ามาขออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาด้วย ท่านทั้งสองจะออกไปชักใช้ไล่เลียงสั่งสอนให้เรียบร้อยก่อน^{๔๕} จากนั้นเมื่อพระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์เสร็จแล้ว ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์คือไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

(๔) การอภัยทานเป็นญัตติจตุตถกรรม^{๔๖} หมายถึง สังฆกรรมที่มีสวด ๔ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๓ หน ต้องทำในสีมา ใช้กับเรื่องที่ใหญ่ๆ เช่น การอุปสมบท การออกอภัยทานการประพติวุฒฐานวิธี การให้มานัตและการออกอภัยทานเป็นต้นมี ๗ ประการคือ

๑) นิสสารณา^{๔๗} คือ สงฆ์ทำกรรม ๗ อย่าง มีตัชชเนยยกรรมเป็นต้น แก่ภิกษุผู้กระทำความผิด

๒) โอสารณา คือ สงฆ์ระงับกรรม ๗ อย่างนั้นมีสงฆ์ยกโทษแก่ภิกษุผู้กลับประพตติแล้ว

๓) สมมติ คือ สมมติภิกษุเป็นผู้ให้โอวาทภิกษุณี

๔) ให้ คือ ให้ปริวาสและมานัต

๕) นิคคหะ คือ ปรับภิกษุผู้ประพตติปริวาสมานัต ซึ่งต้องอาบัติสังฆาติเสสซ้ำอีก

๖) สมณูภาสนา คือ สวดห้ามภิกษุไม่รู้ในการกระทำอันมิชอบ

๗) กัมมลักษณะ^{๔๘} ได้แก่ กรรมที่เข้าข่ายเหมือนกัน เช่น การอุปสมบท และอภัยทาน แก่อภัยทานรหิกษุเป็นต้น

ฉะนั้น การอภัยทานเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรม ที่มีสวด ๔ หน คือ ต้องสวดญัตติ ๑ หน และต้องสวดอนุสาวนา ๓ หน ต้องทำในสีมาจึงจะสมบูรณ์

^{๔๕} พูลพิสมัย ดิศกุล, ม.จ., **ประเพณีพิธีไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๒), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๔๖} **สีมาวิโสธนี**. (บาลี) ๒๓.

^{๔๗} **กงขา.อ.** (บาลี) ๓๐๒.

^{๔๘} **กงขา.อ.** (บาลี) ๓๐๒.

๕. สรุป

คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา อธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามพระวินัย พระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปปินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสิสีกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์ มีลักษณะของการประพันธ์เป็น ๒ แบบ คือ แบบร้อยแก้ว และแบบร้อยกรอง ท่านแต่งคัมภีร์โดยใช้นามศัพท์ กิริยาศัพท์ และอััพพยศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทยสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คัมภีร์สีมาวิโสธนีมีคุณค่าต่อวินัยกรรมพระสงฆ์ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมทำร่วมกันในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยวมีทั้งหมด ๑๙ ชนิดเช่น ชันขสีมา อุจารสีมา สมานสังวาสสีมา ๔. อวิปवासสีมาเป็นต้น และมีคุณค่าต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ที่เรียกว่า สังฆกรรมมีอยู่ ๔ ประเภทคือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาคือ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรมตัวอย่างเช่น การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์ไม่มีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ เป็นวิธีใช้สีมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

๖. เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.
- _____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๒-๒๕๓๔.
- ชรินทร์ จุลประดิษฐ์, พันตรี. **การแต่งบาลี ๑-๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๘.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระราชโอรสโอรส (ทองยอด ภูริปาโล). **กรุงราชคฤห์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต. **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๒**. แปลโดย ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาอดิศร ธีรสีโล. **ประวัติคัมภีร์บาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
พระคัมภีร์สาราณวงศ์ (แปลและอธิบาย). **สุโขธาจารย์การมัญชรี**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระมหาปราโมทย์ วิริยธมโม (แก้วนา). **อักษรจารึกในพระไตรปิฎก**. นครปฐม: บาลีศึกษาพุทธโฆส, ๒๕๖๒.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดรร ธีรธมโม). **สังฆาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พิทยา บุณนาค. **เสมา สีมา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

พุลพิสมัย ดิศกุล, ม.จ. **ประเพณีพิธีไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ. **บาลีซี คัมภีร์ภาษาบาลี แล ภาษาสันสกฤต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณากร, ๒๔๖๔.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ ๒ อาชยาด และ กิตก์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เสถียร พันธรังสี และ หลวงวิจิตรวาทการ. **ประเพณีทำบุญ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๔.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำความรู้และกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชาพระไตรปิฎกวิเคราะห์ วิชาสัมมนาพระพุทธศาสนา วิชาพระวินัยปิฎก ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับวัดต่างๆ เพื่อให้เข้าใจหลักพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่เกี่ยวข้องกับวินัยกรรมของพระสงฆ์ที่เรียกว่า สังฆกรรม คือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา คือ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม เป็นต้น

- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการทางด้าน วัฒนธรรมและศาสนา การพัฒนาจิตใจและปัญญา การจัดกิจกรรมฟื้นฟู สืบสาน และการจัดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ

๒. กิจกรรมด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

- สามารถพัฒนาโครงการสัมมนาทางพระพุทธศาสนาในด้านการส่งเสริมการปริวรรตบาลีอักษรพม่าให้เป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

- นำหลักวินัยที่ปรากฏในคัมภีร์สีมาวิโสธนี เช่น การสวดปาติโมกข์ เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เรียกว่า วินัยปาติโมกข์ หรือ อาณาปาติโมกข์ คือ วินัยสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งต้องสวดทบทวนในที่ประชุมสงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ และพระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับนิสิตในระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย เช่น การจัดสัมมนา การอนุรักษ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ตระหนักถึงพระวินัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับสีมาที่อยู่ในรูปของบาลีอักษรพม่า เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ผู้สนใจจะได้ศึกษาค้นคว้าง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น

- มีการหารือและรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากพระเถรานุเถระ ผู้บริหารและบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โดยเฉพาะในสวนที่เกี่ยวข้องกับบาลีอักษรพม่าให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ภาคผนวก ค

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

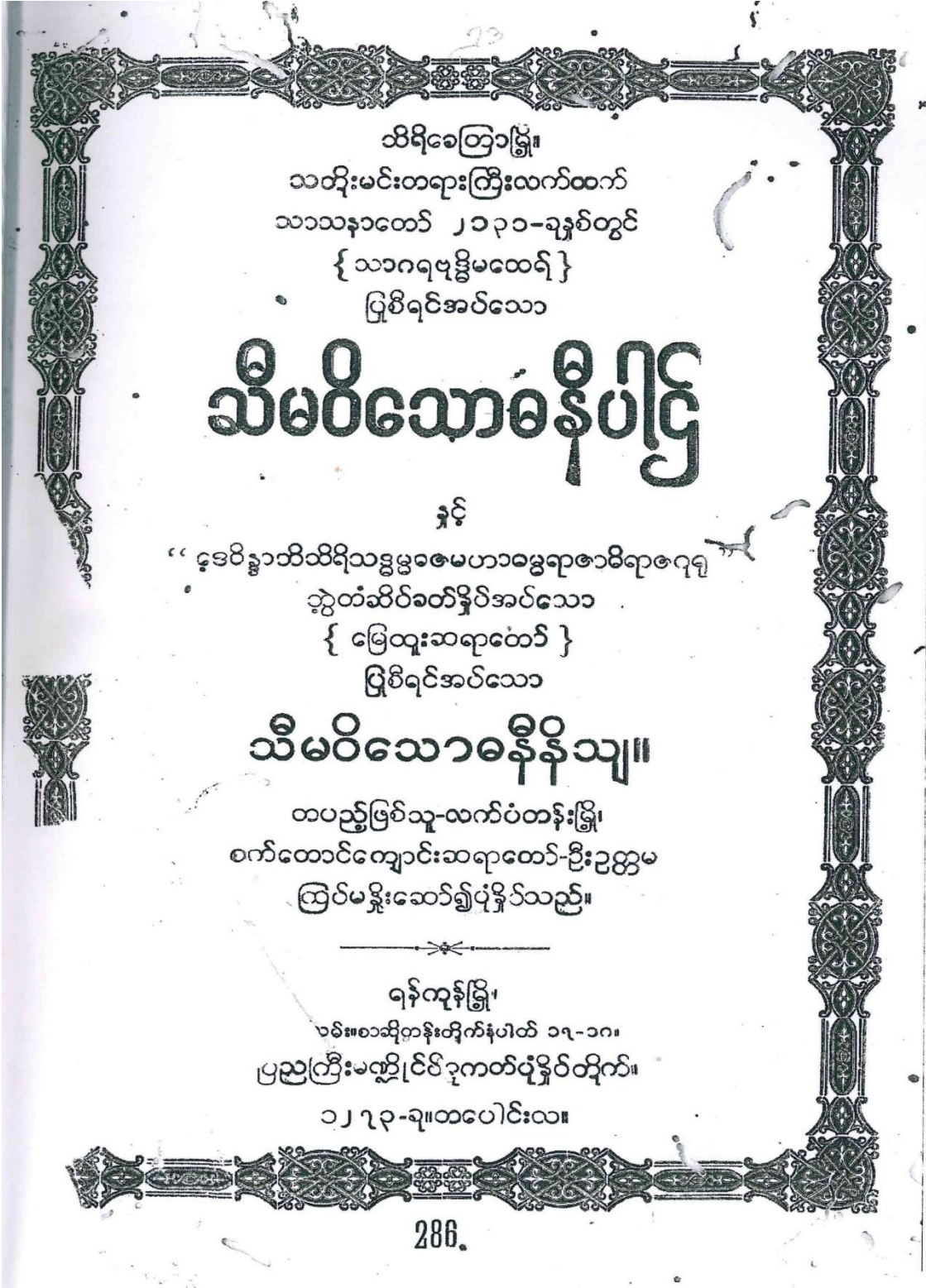
กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑.ศึกษาประวัติ คัมภีร์สีมา วิโสธนี	ทราบถึงการวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนี ในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา หลักไวยากรณ์ และ ความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ	ข้อที่ ๑ - ๒	ทำให้ทราบถึงประวัติ ความเป็นมาของ คัมภีร์สีมาวิโสธนีบาลี อักษรพม่า
๒. วิเคราะห์ พระวินัยที่ เกี่ยวกับสีมาที่ ปรากฏในคัมภีร์ สีมาวิโสธนี	ทราบถึงการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนี จากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลี อักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย	ข้อที่ ๑ - ๒	ทำให้ทราบหลักพระ วินัยที่ปรากฏใน คัมภีร์สีมาวิโสธนี เรื่อง การสวด ปาติโมกข์ การกราน กฐิน และการ อุปสมบทเป็นต้น
๓.ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าของคัมภีร์ สีมาวิโสธนีที่มีต่อ วินัยกรรมและสัง กรรมของพระสงฆ์	ทราบถึงคุณค่าของสีมาที่พระผู้มีพระ ภาคเจ้าทรงอนุญาต และกำหนดให้ พระสงฆ์สาวกต้องประชุมร่วมกันในบาง เรื่องที่สำคัญกับกิจการพระศาสนา เช่น การสวดปาติโมกข์ การอุปสมบท พระภิกษุ การกรานกฐิน และการ ปวารณากรรมเป็นต้น โดยกำหนดให้ทำ สังฆกรรมในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว เนื่อง จากสังฆกรรมเหล่านี้ เป็นกิจของสงฆ์ที่ สำคัญยิ่งสำหรับผู้ทรงศีลโดยเฉพาะ	ข้อที่ ๓	ทำให้ทราบถึงคุณค่า ของสีมาเพื่อให้เกิด ความสามัคคีขึ้นใน หมู่พระสงฆ์ อีกทั้ง สีมายังเป็นบ่อเกิด แห่งหลัก ประชาธิปไตยที่ พระพุทธเจ้าทรง มอบความเป็นใหญ่ แก่พระสงฆ์ในกิจการ ของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า สังฆาธิปไตย

			ไต่
๔. ข้อเสนอแนะอื่น	ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ อันเป็นข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิจัย	ข้อที่ ๓	ทำให้ได้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์โบราณที่อยู่ในรูปภาษาบาลีอักษรพม่า
๕. รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ ๒) เพื่อปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์	ข้อ ๑-๒-๓	ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์โบราณที่อยู่ในรูปภาษาบาลีอักษรพม่า

ภาคผนวก ง

คัมภีร์สีมาวิโสธนีภาคภาษาบาลีอักษรพม่า

သိရိခေတြာမြို့၊
 သတိုးမင်းတရားကြီးလက်ထက်
 သာသနာတော် ၂၁၃၁-ခုနှစ်တွင်
 { သာဂဓုဒ္ဓိမထေရ် }
 ပြုစီရင်အပ်သော

သိမဝိသောဓနိပိဋ

နှင့်

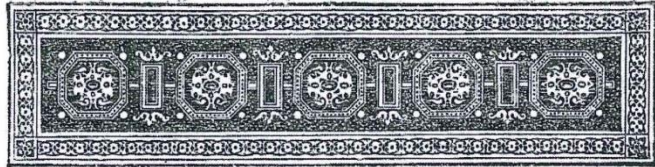
“ နှစ်ပညာတိသိရိသဒ္ဓမ္မဓမ္မဟာဓဗ္ဗရာဇာဓိရာဇဂုရု
 ဘွဲ့တံဆိပ်ခတ်နှိပ်အပ်သော
 { မြေထူးဆရာတော် }
 ပြုစီရင်အပ်သော

သိမဝိသောဓနိနိဿယ။

တပည့်ဖြစ်သူ-လက်ပံတန်းမြို့၊
 စက်တောင်ကျောင်းဆရာတော်-ဦးဥတ္တမ
 ကြပ်မနှိုးဆော်၍ပုံနှိပ်သည်။

ရန်ကုန်မြို့၊
 ဝမ်းစာဆိုတန်းတိုက်နံပါတ် ၁၃-၁၈၊
 ပြည့်ကြီးမဏိပြင်ဇုကတ်ပုံနှိပ်တိုက်။
 ၁၂၇၃-ခု။ တပေါင်းလ။

သီမဝိသောဓနိပါဌနိဿယ။

နမောတဿထဂဝတောအရဟတောထမ္ဗာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

ဝရဒံ ဝရဒံ အင်္ဂုမိစ္ဆံ၊ နိစ္ဆံဝ ဝန-ဇံ။
 ဗောဓေ၊ ဗောဓေ ပါဏံ၊ ဒေဝ-ဒေဝံ နမာမ၊ ဟံ။ ။
 သန္တံ သန္တံ သဒါ၊ ဝဋ္ဋံ၊ ပဇံ ပဇံ တဝေ ထုထံ။
 နိဗ္ဗုဒ္ဓံ နိဗ္ဗုဒ္ဓံ တာရံ၊ ဓမ္မ-ဝရံ နမာမ၊ ဟံ။ ။
 ထုထံ ထုထံ ဘဝနေ ယံ၊ နတနံ နတနာ၊ ရဟံ။
 နရာ၊ နရာ သဒါ၊ ကံသု၊ သံဃ-ဝရံ နမာမ၊ ဟံ။ ။
 ဣစ္စေဝ၊ မစ္စန္တ-နတဿနေယျံ၊ နတယျမာနော ရတနတ္ထယံ ယံ။
 ပုညာဘိဝံဆို မဟန္တံ အသတ္ထံ၊ တဿာနုဘာဝေနဟတန္တရာယော။
 ဝိနယေ သတိ ဝိတေ ယံ၊ သာသနံ သဗ္ဗဗြဟ္မံ တဝေ။
 ဝိနယေ သတိ နဋ္ဌေ ယံ၊ ဝိနဋ္ဌံ သာသနံ တဝေ။ ။
 တသ္မာ၊ နိတ္တံ မမေ၊ ဒါနိ၊ ဇောတယိတွာန သာသနေ။
 ဘိန္ဒိတွာန္တေဋ္ဌကံ ဝါဒံ၊ ဇေတိသာဝံ ကရောမ၊ ဟံ။ ။
 အတ္တ၊ ကြံသန-ဘာဝဉ္စ၊ ပရ-ဝန္တနကပ္ပိစ။
 တေသု စိတ္တံ အ-ပေသေတွာ၊ သာသနဿ ထုရုဇိယာ။ ။
 ယဒိ မေ ဤဒိသံ စိတ္တံ၊ တဝေယျံ၊ ပါပ-သင်္ကပ္ပါ။
 ပဗ္ဗိဿံ နိရယေ ဘယံ၊ ဟိန၊ ဣာသဿ-ကာရကာ။ ။

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

သာသနဿ သုလဘံ၊ ဝ၊ ပတ္တယန္တော သတာ၊ စာရော။
 သံသန္ဓိဿမ-ဟံ ဒါနိ၊ ဝိရိ သဒ္ဓမ္မ-သုဒ္ဓိယာ။ ။
 သုဗုဏ္ဏတံ လဘိတွာန၊ ပဗ္ဗန္တိ ဇိန-သာသနော။
 သမ္ပန္နဿ ဝရံ ဝါဒ၊ ကတွာ န္ဓေဋ္ဌက၊ မေကိကံ။ ။
 ထိမဝိသောဓနိ နာမာနာနာ-ဂန္ထိ-သမာဟဉံ။
 ကရိသံ မေ နိသာမေန္တု၊ သာဝေဝါ ကဝိ-ပုဂံဝါ။ ။
 ပါဠိ အဋ္ဌကထဉ္စေဝ၊ မာတိကံ ပဒသာဇနိ။
 ဩဝါဟေတွာန တံ သဗ္ဗိ၊ မုနုပ္ပုနံ အ-သေသတော။ ။
 အတ္တနော-မတိ-ဂန္ထေသု၊ ဝိကာ-ဂဗ္ဗိပဒေသုစ။
 ဝိနိစ္ဆယ-ဝိမတိသု၊ မာတိကာ၊ ဋ္ဌကထာသုပိ။ ။
 သဗ္ဗိ အ-သေသကံ ကတွာ၊ သံသန္ဓိတွာန ဧကတော။
 ပဝတ္တာ ဝဏ္ဏနာ သော၊ တောသယန္တိ ဝိစက္ခဏေတိ။ ။

ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေါဟိဗုဏ္ဏတော၊ တတောပဗ္ဗန္တောပဗ္ဗန္တောပဗ္ဗန္တော။
 ဗုဒ္ဓေါစ ဗုဏ္ဏတော လောကေ၊ သဒ္ဓမ္မ-သဝနဗြိစ။ ။
 သံဃောစ ဗုဏ္ဏတော လောကေ၊ သပ္ပုရိသာတိဗုဏ္ဏတာ။
 ဗုဏ္ဏာဉ္စ မနုဿတ္တိ၊ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေါစ ဗုဏ္ဏတော။ ။
 ဗုဏ္ဏတာ စက-သမ္ပတ္တိ၊ သဒ္ဓမ္မော ပရမ-ဗုဏ္ဏဘောတိ။

ဣမတ္ထိဋ္ဌာနေဋ္ဌတွာ ဗုဒ္ဓဂုဏပဋိသံဗုဒ္ဓိယကထာယဂုဏမာနာယ
 သာဓုနံစိတ္တသမ္ပဟံသနုဉ္စေဝဣမသေဝပကရဏသအနုမ္မတ္တဝစနတာ
 ဝေါစဘဝေယျ၊ အနုမ္မတ္တဝစနတ္ထေစထိဒ္ဓေသောတဗ္ဗိမညိဿန္တိ၊ တသ္မာ
 ဗုဒ္ဓဂုဏဝဏ္ဏယိသာမ၊ အမှာကံကိရုဘဂဝါဗြဟ္မဒေဝဗုဒ္ဓမာဒ်ကတွာ
 ယာဝပေါရာဏသကျဂေါတမာ မနောပဏိမိဝေသနကဋ္ဌဝါဟနဇာတ
 ကံအာဒိကတွာ ယာဝမဇ္ဈိမဒိပကံရာဝါစဂံဝေသန မဇ္ဈိမဒိပကံရံပါဒမူ
 လုတောပဋ္ဌာယကာယဝါစဂံဝေသန သဗ္ဗိသမ္ပိဏ္ဏေတွာ ယာဝဝေသန္တ
 ရတ္တတာဝါဝိသတိအသင်္ချေယျာနိပါရမိယောပူရေန္တဿ သဗ္ဗညုတညာ
 ကတ္တာယယေဝအလကံတံသိသံ ဆိန္ဒိတွာ ဒေန္တဿသဗ္ဗညုဗောဓိသတ္တ
 သာသိသံဗုဒ္ဓိပဝါသိနိ ဥဒ္ဓနတောပိဗဟုတရံ၊ အဋ္ဌိတနယနံဥပ္ပါဒေတွာ
 ဒေန္တဿနယနံအဇ္ဈာကာသေဂဂနထလေတာရာဂဏတောပိဗဟုတရံ၊

ထီမဝိသောဓနီပါဂ်။

၇

ဟဒယမံသံဝါဒက္ခိဏဗဟံဝါဆိန္ဒိတွာ ဒေန္တဿမံသံဆနဟုတဏ္ဍိသ
ဟံသာဝိကသတသဟဿပမာကသိနေရုရာဇတောပိဗဟုတရံ။ လော
ဟိတံ ဥပ္ပါဒေတွာဒေန္တဿရုဟိရံစတုသုမဟာသမုဒ္ဒေသုဥဒကတောပိဗ
ဟုတရံ။ မန္ဒိသဒိသေစ ဘရိယေ ဇာလိကဏ္ဍာဇိနသဒိသေစ ပုတ္တေပရေ
သံ ဒါသက္ကာယဒေန္တဿဂဏနပထဝီဘိဝက္ကာ။ ဧဝံပါရမိယော ပူရေန္တ
သေဝ။ ။

• စိန္တိတံ သက္ကသချေယျ၊ နဝသချေယျ ဝါစကံ။
ကာယဝါစာ စတုချာတံ၊ ဗုဒ္ဓတ္တံ သမုပါဂဒိတိ။ ။

ဇာတက္ကကီသောတက္ကကီယာ ဝုတ္တနယေနအသုရောဟုတွာ ဗုဒ္ဓတ္တံစိန္တေ
န္တသေဝသက္ကအသချေယျာနိဝိတိဝက္ကာနိ။ အတိသုရောအဟုတွာဝါစာ
မက္ကမေဝ နဝအသချေယျာနိဝိတိဝက္ကာနိ။ အတိသုရောဟုတွာကာယဂံ
ဝါစဂံဝသေနပူရေန္တဿ စက္ကာရိအသချေယျာနိ ဝိဘိဝက္ကာနိ။ ဣမာနိစ
က္ကာရိအသချေယျာနိဒိပကံရပါဒမူလဏော ပဋ္ဌာယဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ သတ
သဟဿကပ္ပမက္ကကေပနအဇ္ဈက္ကပါရမိပူရိတာဘိဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဝေသာန္တ
ရက္ကဘာဝေနစ သက္ကကမဟာဒါနံဒတွာ သက္ကက္ခတ္တံ ပထဝီကမ္ပေတွာ
ဝကံပဗ္ဗတံဂစ္ဆံ နယနသဒိသေနေပုတ္တေ ဗြာဟ္မကဿဒါသက္ကာယ ဒ
တွာနုတိယဒိဝသေဗြာဟ္မဏဝဏ္ဏေနအာဂတဿ သက္ကဿဒေဝရညော
အက္ကသမံမန္ဒိနာမအရိယံဒတွာ တာသ္မိတဝေအပရိမေယျာနိပုညာနိ က
တွာတတောတုသိတပုရံဂစ္ဆံတက္ကယာဝဘာယုကံဋ္ဌတွာဒသဟိစက္က
ဝါဋ္ဌသဟသေဟိအာဂစ္ဆံဒေဝတာဝိသေသေဟိ။ ။

ကာလော ဒေဝ မဟာဝိရ၊ ဥပ္ပဇ္ဇ မာတု-ကုန္တိယံ။
သ-ဒေဝကံ တာရယန္တော၊ ဗုဒ္ဓဿု အမထံ ပဒန္တိ။ ။

ယာဝိယမာနောကာလံဒိပဉ္စဒေသဉ္စ ကုလံမာတရမေဝစာဘိ ဣမာနိပဉ္စ
မဟာဝိလောကနာနိဝိလောကေတွာတုသိတပုရတောစဝိတွာမဟာသ
ဗ္ဗတံသဇာယသြက္ကာကရညောပုတ္တနံကုလသမ္ပေဒဘယေန ဘဂိနိဟိ
ယေဝသန္တိ အာဝါဟကရဏံသုတွာ သကျာဝတဘောရာဇကုမာရာတိ
သြက္ကာကမဟာရာဇေနပုတ္တဝစနံ ပဝံတ္တနိမိတ္တံကတွာ သကျာတိလဒ္ဓနာ
မာနံရာဇနမဗ္ဗန္တရပဝတ္တဿသုဒ္ဓေါဒနမဟိရာဇဿဇေဋ္ဌမဟေသိယာ
သိရိမဟာမာယာယ ကုန္တိမိနိဗ္ဗတ္တိတွာ ဒသမာသစ္စယေန ဒေဝဒဟနဂ
ရဿတုပိထဝတ္တုဿစမဇ္ဈေလုမ္ဘိနိဝနေမာတုကုန္တိတောနိက္ခမိတွာဇာ

သီမဝိသောဓနီပါဌ်။

တက္ခကောယေဝဉ္စတ္တရာသိရန်သတ္တပဒဝီတိဟာရေနဂတံဘိဇာသန္တိဝါစံ
 နိစ္ဆာရေတွာပိတရံဝန္ဓာပေတွာအနုက္ကမေန သောဇ္ဇေဝသုဒ္ဓေသိကကာ
 လေရုဇ္ဇသိရိံ အနုဘဝိတွာရာဟုလတန္တထာဇာတဒိဝသေနိက္ခမိတွာဆဗ္ဗ
 ထာနိရုက္ကရစရိယံစရိတွာဝေသာခပုဏ္ဏမဒိဝသေအနုက္ကရံသမ္မာသမ္ပော
 မိံ အဘိသမ္ပုန္နိတွာ ပဉ္စစက္ကာဝီသဝဿာနိဒေဝမနုဿာနံရတနဒါမံ ဂ
 န္တေန္တောငါယခမ္မရတနဝသံစထာပေတွာ ယာဝသုဘန္ဓပရိပ္ပာဇကုဂိန
 ယနာကတဗုဒ္ဓကိစ္စေကုသိနာရာယဥပဝနု နေမဏ္ဍာနံ သာဝဝနေဝေသာ
 ခပုဏ္ဏမဒိဝသေ ပဗ္ဗုသထမယေအနုပါဒိသေသာယနိပ္ပာနောတုယာပရိ
 နိပ္ပုတေဘဂဝဘိလောကနာထေ သုဘန္ဓေန ဝုဗ္ဗပဗ္ဗဇိတေန အထံအာဝ
 သောမာသောဝိတ္တမာပရိဒေဝိတ္တံ သုရတ္တာမယံတေန မဟာသမထေန၊
 ဥပဗ္ဗုတာစဟောမဏ္ဍိဝေါကပ္ပတိဇ္ဇဒံဝါနကပ္ပတိတိ။ ဣဒါနိပန မယံ
 ယံဇ္ဇန္တိဿာမတံကရိဿာမ၊ ယံနုဇ္ဇန္တိဿာမနတံကရိဿာမာတိ ဝုတ္တ
 ဝစနံ သဏ္ဍက္ခေတွာ ဂဏပါမောက္ခာနံသတ္တန္တံ ဘိက္ခုသတသဟဿာနံ
 သံဃက္ခေရောအာယသ္မာမဟာကဿပေါဓမ္မသင်္ဂီတိံ ကတွာပရိသုဒ္ဓေခ
 မ္ပဝိနယေတတောအပရဘာဂေဝဿသတထာအစ္စယေနဝေသာလိယာ
 ဝဇ္ဇိပုတ္တကာဒသဝတ္ထံ။ နိဒေသေတွာသာသနဝိပတ္တိံ ကရောန္တေမိတွာအာ
 ယသ္မတာယ သက္ခေရေနကာကဏ္ဍကပုတ္တေန သမုဿာဟိယမာနောဒု
 တိယသင်္ဂီတိံ ကတွာ တတော အပရဘာဂေဝထာဂံတထာ ပရိနိပ္ပာန
 တောမ္ဘိန္ဒဝဿသတာနံဥပရိအဗ္ဗာရသမေဝသေဝေဓမ္မာသောကောနာမရာ
 ဇာသကလဇမ္ပုဒိပတလေဧကရုဇ္ဇာဘိသေကံပါပုဏ္ဏိတွာဗုဒ္ဓသာသနေ
 မဟန္တံလာဘသက္ကာရံပဝတ္တေတွာပရိတိနလာဘသက္ကာရာတိတ္ထိယာအ
 န္တမသောဗာသစ္စာဒနမတ္တဗ္ဗိအလဘန္တလာသက္ကာရံပတ္တယမာနာသာ
 သနေပဗ္ဗဇိတွာ သကာနိသကာနိဗ္ဗိဂတာနိဗေတွာ သာသနေမဟန္တံ
 အပ္ပုဒဗ္ဗ မလဉ္စပဝတ္တေသုံ။ တဒါဓမ္မာသောကရညော ပတ္တာဘိသေက
 တောသတ္တရသမေဝသေသဗ္ဗိသတသဟဿဘိက္ခု။ သုသဟဿဘိက္ခု၊
 ဂဟေတွာ မောဂ္ဂလိပုတ္တတိသောနာမသံဃက္ခေရော မဟာပဝါရဏာ
 ယပရပ္ပဝါဒံဘိန္ဒိတွာကထာဝတ္ထုပ္ပကရဏံဒေသေတွာ တဘိယဓမ္မသင်္ဂီ
 တိံ ကတွာပရိသုဒ္ဓေခမ္ပဝိနယေသာဠကထေဗုဒ္ဓဝစနေရေန္တဝါဠိယဠ
 ကထာသုအတ္တန္တိယံဂဟေတွာ အတ္တနောမတိဝသေနနာနာဂန္တဝိသေ
 သာနိကရောန္တိ၊ တေသုအတ္တနောမတိဝသေန အတ္တန္တိယံ ဂဟေတွာ

ထိမဝိသောနိပါဌ်။

၉

ကာရဏပတိရူပကံကတွာ ဝုတ္တဝစနံသာရထောသဏ္ဍက္ခေတွာသုတ္တ-သု
 တ္တာနုလောမ-အာစရိယဝါဒေရဋ္ဌိတွာ ပါဠိယာအဋ္ဌကထံ အဋ္ဌကထာယ
 စံပါဠိတဗြိဝရဏဘူတံ သာရတ္ထဒီပနိဋ္ဌ အညာနိစဂန္ထိဝိသေသာနိအသံ
 သန္တိတွာအတ္တနောမတိယာဝိပုဗ္ဗာပရံအသမာနေတွာဝါဒပ္ပကာသနမတ္ထ
 မေဝဋ္ဌပေတွာ ဂရုကထဟုကေသုဂရုကေယေဝဋ္ဌာထဗြေဝိဂရုကေအဋ္ဌ
 တွာကေစိဘိက္ခူနိယာဥဒကုက္ခေပံအကတွာကရောန္တိ။ ဇေဝိသေသာနောန္တိ
 ဝာဘိန္ဒာဟောန္တိ။ ဣဒဗ္ဗဘိန္ဒနံကောသမ္ပကက္ခန္ဓကေ ဘိန္ဒတောပိသတဂု
 ဏေန သဟဿဂုဏေန ဗလဝတရမေဝ။ သာသနဿ ဝိပတ္တိကာရဏ
 တ္တာ၊ တထာဟိနန္တံမနုဿလောကေဘိက္ခူနိယေဝဟောတိ။ ဘိက္ခူနိဉ္စ
 ပါသကမနုဿာနံ အာရက္ခကဒေဝတာနုဋ္ဌိ ထာသံသဟာယံကာနံဘုမ္မနိ
 သိတဒေဝတာနုဋ္ဌိတာသံ သဟာယကာနံရုက္ခနိသိတဒေဝတာနုဋ္ဌိ တာ
 သံသဟာယကာနံ အာကာသဋ္ဌကဒေဝတာနုဋ္ဌိ တာသံသဟာယကာနံ
 စာတု မဟာရာဇိက ဒေဝတာနုဋ္ဌိ တာသံသဟာယကာနံ တာဝတိံသ
 ဒေဝတာနုဋ္ဌိ၊ ဇေဝိတ္ထပရမ္ပရဝသေနဆကာမာဝစရဒေဝတာနုဋ္ဌိတာသံသိ
 တ္တာနံဗြဟ္မပါရိသဇ္ဇာနန္တိတိဇေဝိယာဝအကနိဋ္ဌဗြဟ္မယောကာ အရိယဂုဏ
 လေဋ္ဌပေတွာ သဗ္ဗေပုဏ္ဏနာဒေဝမနုဿာဘိန္ဒာဟောန္တိ။ တေသံဘိန္ဒ
 တ္တာဗဟုစပါပံသဝတိ။ တသ္မာပါဠိယာအဋ္ဌကထံအဋ္ဌကထာယစပါဠိ
 သံသန္တိတွာ တာနိတံနိဂန္ထိဝိသေသာနိစကေတောကတွာ ဂင်္ဂေါဒကေ
 နယရနောဒကံဝိယမိသိတိတွာ ဇေဝိဘာဝံကတွာ ထိမဝိသောနိနာမကရိ
 သာသိ။ တံသုဏာထသာရကံမနသိကရောထမ္ပရာဇသံသာဝကာတိ။

တတ္ထဗုဒ္ဓုပြါဒေါဒုဏ္ဏဘော ဗုဒ္ဓဿဥပြါဒကာလောဒုဏ္ဏဘော၊ တထာ
 ဟိအနုပုန္နကာလေဗုဒ္ဓေဗုဒ္ဓေါတိသန္ဓိဒ္ဓိအသုတွာဝိတိဝတ္တာနံကပ္ပါနံဂဏ
 နပထံဝိတိဝတ္တာ။ ဗုဒ္ဓကာရဏဿဒုက္ခရက္ခိဟေဋ္ဌာဝုတ္တမေဝ။ ။

တတောပဗ္ဗဇ္ဇာစ ဥပသမ္ပဒါစာတိဇေတ္ထ တောပစ္စယော လာမကတ္ထေ၊
 ပဏ္ဍမျတ္ထေဝါ၊ ဗုဒ္ဓုပြါဒေါဒုဏ္ဏဘော၊ တမနုပဗ္ဗဇ္ဇာစဥပသမ္ပဒါစ ဒုဏ္ဏဘာ
 ယေဝါတိ အဓိပ္ပာယော။ ယထာစလောကေ ကိပ္ပိဒေဝမဟာန္တိအလဘိ
 တဗ္ဗံ လဘိတွာဝါတေနသဟကာရိကာရဏဘူတံအပ္ပဋ္ဌိမဟာန္တိ မဟ
 ဋ္ဌိ ဒုဏ္ဏဘံဒုဏ္ဏဘန္တိ ဝုစ္စတိ၊ ဇေဝိမေဝအဘိဒုဏ္ဏဘံဗုဒ္ဓုပြါဒံအာဂမ္မတမနုပ
 ဗ္ဗဇိတဋ္ဌိ ဒုဏ္ဏဘန္တိ ဝုစ္စတိ။ ယထာစနိယာဥပရိမတာဂေ သတ္တာဟဝ
 နုလိကာဒိဘာဝေနဥဒကပူရဏေဟေဋ္ဌာကိသိပ္ပိဋ္ဌာနေတရိတု အဝိသဟ

ဘိမဝိသောနေိပါဌ်။

န္တံအိဒေမေဝဋ္ဌာနံဒုက္ခရန္တိဝုစ္စတိ။ ဇေမေဝဗုဒ္ဓကာရဏဿဒုက္ခရဘာဝေ
 နတမနုပဗ္ဗဇ္ဇုပဿမ္ပဒါပိဒုက္ခရံဒုက္ခဘန္တိဝုစ္စတိ။ အညထာဗုဒ္ဓဘဝဝတောံ
 ပိပဗ္ဗဇ္ဇုပဿမ္ပဒတာဝေယေဝသေဋ္ဌောဘဝေယျ။ အထဝါကာရဏကုပစာ
 ရဝသေနာပိဇေဝံဝုတ္တန္တိဒဋ္ဌဗ္ဗံယထာသေမှောဂုဇ္ဇောတိ။ တထာဟိဂုဇ္ဇဿ
 ဝိဝနပစ္စယာသေမှောဥဿန္တော။ တံဇနောဂုဇ္ဇေနသေမှောတိ ဝတ္တဗ္ဗေပိ
 ကာရဏသ္မိံဂုဇ္ဇေပယဘူတံသေမှံရောပေတွာသေမှောဂုဇ္ဇောတိဝုစ္စတိ။ ဇေ
 ဝံကာရဏဿ ဒုက္ခရက္ခာဒုက္ခဘေဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေထမနုကြိယာပဗ္ဗဇ္ဇာပိ တံမူ
 လကာရဏဘူတေဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေရောပေတွာ ဒုက္ခဘာပဗ္ဗဇ္ဇာတိဝုစ္စတိ။ ဗုဒ္ဓု
 ပ္ပါဒကာလေပိဗုဒ္ဓဒဿနံဒုက္ခဘမေဝ။ အနုပ္ပန္နကာလေပနပဂေဝ။ သဗ္ဗေ
 ဧတသုနဝမခဏက္ခာစ။ တထာဟိမိလက္ခဒေသ-အရူပဘူမိ-အသညသ
 က္ခ-နိရယ-ပေတ-တိရစ္ဆာနဘူမိသုဇာယမာနေသုဝါ မဇ္ဈိမဒေသေဇာယ
 မာနောပိမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဘူတာဝါ။ သမ္မာဒိဋ္ဌိကုလေဇာယမာနာပိစက္ခုသောတ
 ဝိကလသာဝေနအင်္ဂိကဏဝါဗုဒ္ဓဒဿနံအရဟန္တိ။ ဒဿနံဗြဒဿနမ
 ဣမေဝ။ သုပဏ္ဏနာဂရာဇာဒိနံတသ္မိံဘဝေမဂ္ဂပလတာဂိနောနဟောန္တိ။
 ဟောန္တိစေတ္တ။ ။

- ပစ္စန္ဓဇော အရူပိနောဝိကလဂေါ အသညဇော။
- မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ တိရစ္ဆာနောပေတော နေရယိကောပိစ။ ။
- ဇေတေ အဋ္ဌက္ခကာ ဝုတ္တာ၊ ဗုဒ္ဓေနာဒိစ္စဗန္ဓုနဒ။
- ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေါ ခဏော ဇေတော၊ နဝမောတိ ပဝုစ္စတိတိ။ ။

ပဗ္ဗဇ္ဇာတိစေတ္တသာမညေနဂုဇ္ဇေပိသာမဏေရာဝအဓိပ္ပေတာ။ ဥပ
 သမ္ပဒါစာတိပိသံဝုတ္တက္ခာ။ သာမဏေရာစနာမဗုဒ္ဓံသရဏံဂစ္ဆာမိကျာဒိ
 နာတိက္ခတ္တံဝတွာ ဥဘထောသုဋ္ဌိဝသေနေဝ သာမဏေရာဘူမိယံ တိဋ္ဌ
 န္တိ။ ဒဿတိလာနိပနတေသံသိက္ခာပဒမတ္တမေဝ။ တာနိပါဠိဝသေနအသ
 က္ခောန္တောအတ္ထဝသေနအဋ္ဌသမာဒါယဝတ္တေဟိတိအာစိက္ခိတုဋ္ဌိဝနုတိ
 ယေဝ။ အဝေတ္တဗ္ဗံနတ္ထိ။ ဥပသမ္ပဒါပနုအဋ္ဌဝိသဟောန္တိ ဖေဟိဘိက္ခုပဿ
 မ္ပဒါ၊ သရဏဂမနုပဿမ္ပဒါ၊ ဩဝါဒ ပဋိဂ္ဂဟဏုပဿမ္ပဒါ၊ ပဋ္ဌာဗျာကရ
 ဏုပဿမ္ပဒါ၊ အဋ္ဌဂရဓမ္မပဋိဂ္ဂဟဏုပဿမ္ပဒါ၊ ဒုတေနုပဿမ္ပဒါ၊ အဋ္ဌဝါစိ
 ကုပဿမ္ပဒါ၊ ဥတ္တိစတုတ္ထုပဿမ္ပဒါ၊ စာတိ။ တတ္ထဘဂဝါဖေဟိဘိက္ခုဘာ
 ဝါယ ဥပနိဿယသမ္ပန္နံပုဂ္ဂလံဒိသွာရတ္တပံသုကူလန္တရတော သုဝဏ္ဏဝ
 ဏ္ဏံ ဒက္ခိဏဟတ္တနိဟရိတွာ ဗြဟ္မစောသံနိစ္ဆာရေန္တော ဖေဟိဘိက္ခုစရ

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဖြူစင်ရိယံ သမ္မာဒုက္ခဿန္တ ကိရိယာယာတိဝဒတိ။ တဿာနန္တရံမေ
ဝရိဟိလိဂံ အန္တရုဇာယိတွာ။ ။

တိစိဝရဉ္စ ပက္ခောစ၊ ဝါသိ သူစိစ ဗန္ဓနံ။

ပရိသာဝနမဋ္ဌေတေ၊ ယုတ္တ-ယောဂဿ ဘိက္ခုနောတိ။ ။

ဝေဝက္ခေဟိ အဋ္ဌဟိပရိက္ခာရေဟိ သရီရေပဋိရက္ခောယေဝဝဿသ
တိကက္ခေရေပိယ ဣရိယာပထသမ္ပန္နောယုဒ္ဓါစရိယကော ဗုဒ္ဓုပဏ္ဍာယ
ကော အဋ္ဌာသမ္ပုဒ္ဓံဝန္ဓမာနောဝ တိဋ္ဌတိ။ အယံဖေဟိဘိက္ခုပသမ္ပဒါနာ
မ။ ဘဂဝါဟိပဋ္ဌမဗောဓိယံ တေသ္မိံ ကာလေဖေဟိဘိက္ခုပသမ္ပဒါယဝေဉ္စ
ပသမ္ပာဒေတိ။ တာနိပနပဉ္စဝဂ္ဂိယာဒယော အင်္ဂုလိမာလက္ခေရပရိယော
သာနာ။ ။

တိဏိသတံ သဟဿဉ္စ၊ စတ္တာစိသံ ပုနာပရော။

ဧကောစ ထေရော သပ္ပညော၊ သဗ္ဗေတေ ဖေဟိဘိက္ခုကာတိ။ ။

ဧတေ ဝိနံယဝိဇုကေ နိဗ္ဗိဋ္ဌဖေဟိဘိက္ခုနာမ၊ ဝိနံယဝိဇုကေအနိဗ္ဗိဋ္ဌာပန
တိသတပရိဝါရသေလဖြာဟ္မကောဒယော။ ။

သတ္တဝိသသဟဿာနိ၊ တိဏိယေဝ သတာနိစ။

ဧတေဟိ သဗ္ဗေ သင်္ခါတာ၊ သဗ္ဗေတေ ဖေဟိဘိက္ခုကာတိ။ ။

တံသဗ္ဗံသပ္ပိဏ္ဍေတွာ အဋ္ဌဝိသသဟဿာနိဆသတာနိ ဧကစတ္တာစိ
သုတ္တရာနိစဟောန္တိ။ ပုဋ္ဌမဗောဓိစနာမေသာဝိသတိဝဿာနိဟောန္တိ။ ။

ဘဂဝါဟိအနုတ္တရံဓမ္မစက္ကံပဝက္ခေတွာအဋ္ဌာရသကောဒ္ဓိဖြာဟ္မကောနံ
အမတံပါယေတွာပဋ္ဌမဝသံဝထိ။ ဒုတိယတတိယစတုတ္ထဝသေသုရာ
ဇဂဟေဝေဠုဝနဝိဟာရေဝသံဝထိ။ ဘဂဝါဟိအာသာဠိနက္ခတ္တပုဏ္ဏမိ
ယံဗာရာဏသိယာဣသိပတနေဒိဂဒါယေပဋ္ဌမဝသံဝထိတွာဖဂ္ဂု၊ ကမာ
သေပဂ္ဂု၊ ကပုဏ္ဏမိယံရာဇဂဟံပတွာ စိဗ္ဗိသာရရညာကာရိတေဝေဠုဝန
ဝိဟာရေဧကမာသမတ္တံဝထိတွာ စိတြမာသေ ဝိသတိဝိကာသဝသဟ
ဿပရိတုတောကဝိလဝတ္ထုဂ္ဂန္တာအသိတိယာ ဥာတိသဟဿာနံမဇ္ဈေ
ဝိပုဒ္ဓိပန္နာနံရာဇုနံမတ္တကေပံသုရဇံဩကိရိတွာတေဝန္နာပေတွာပေါက္ခရ
ဝဿဉ္စဝဿာပေတွာတမာဂမ္မအသိတိယာဥာတိသဟဿာနံဝေဿန္တ
ရဇာတကံကသေတွာရာဟုလမာတရမာဂမ္မစန္ဒကိန္နရိဇာတကဉ္စကထေ
တွာဝိတရံအနာဂါမိဖလေပတိဋ္ဌာပေတွာရာဇဂဟမေဝအာဂန္တာဝါသံ
ကပ္ပေထိ၊ တေနုတ္တံဒုတိယတတိယစတုတ္ထဝသေသုရာဇဂဟေဝေဠုဝ

၁၂

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

နိဟာရေဝထံဝသိတိ။ ပဉ္စမေပနဝေသာလိယံကေဝါသံဝသိ။ ဆဋ္ဌေမ
 ကုဉ္စပဗ္ဗတေကေဝါသံဝသိ။ ပုဏ္ဏောဝါတတ္ထ။ တကြာယံအနုပုဗ္ဗိကထာ
 သူနာပရန္တရဋ္ဌေကိရကေသ္မိံဝါဏိဇကဂါမေဒ္ဒေတာတရော။ တေသုက
 ဒါမိဇေဋ္ဌော ပဉ္စသကဗုသတာနိဂဟေတွာ ဇနပဒံဂတ္တာဘဏ္ဍံအာဟာရ
 တိ။ ကဒါမိကနိဋ္ဌော။ ဣမသ္မိံပနသမယေကနိဋ္ဌိယာရေဋ္ဌပေတွာ ဇေဋ္ဌတာ
 တိကောပဉ္စသကဗုသတာနိဂဟေတွာဇနပဒစာရိကံစရန္တော အနုပုဗ္ဗေန
 သာဝတ္ထိံပတွာ ဇေတဝနဿအဝိနုရေပဉ္စသကဗုသတာနိဋ္ဌပေတွာ သု
 တ္တပါတရာသောပရိဇနပရိသုတောဖါသုကဋ္ဌာနေနိသိမိ။ တေနစသမယေ
 နသာဝတ္ထိဝါသိနော သုတ္တပါတရာသာဥပေါသထင်္ဂါနိ အဓိဋ္ဌာယသုဋ္ဌ
 တ္တရာသင်္ဂါဂန္ဓဝုပ္ပာဓိ ဟတ္ထာ ယေနဗုဒ္ဓေါ။ ယေနဓမ္မော၊ ယေနသံဃော၊
 တန္တိန္ဒာတပေါဏာတဗ္ဗဘာရာဟုတွာဒိက္ခိဏဒါရေနိက္ခမိတွာ ဇေတဝ
 နံဂစ္ဆန္တိ။ သောတေဒိသွာကဟံဣမေဂစ္ဆန္တိတိကေမနုသံပုစ္ဆိ။ ကိံတွံအ
 ယျာနဇာနာသိ။ သောကေဗုဒ္ဓဓမ္မသံဃာရတနာနိနာမဥပ္ပန္နာနိ။ ဣဇ္ဈေဝမ
 ဟာဇနောသတ္ထုသန္တိကေဓမ္မကထံသောတံဂစ္ဆတိတိ။ ထဿဗုဒ္ဓေါတိ
 ဝစနံဆဝိစမ္မာဒိနိသိန္ဒိတွာ အဋ္ဌိသိဉ္စိအာဟရဋ္ဌာသိ။ အထအတ္တနောပရိ
 ဇနပရိသုတောတာယပရိသာယသဒ္ဓိံဝိဟာရံဂတ္တာသတ္တာမရရဿရေနဓ
 မ္မံဒေသေန္တဿ ပရိသပရိယန္တေ ပြိတောဓမ္မံသုတွာ ပဗ္ဗဇ္ဇာယစိတ္တံဥပ္ပာဒေ
 သိ။ အထတထာဂတေနကာသံဝိမိတွာပရိသာယဥယျာဇိတာယသတ္ထာ
 ရံဥပသကံမိတွာဝဉ္စိတွာ သွာတနာယနိမန္တေတွာ ဒုတိယဒိဝေသမဏ္ဍပံ
 ကာရေတွာ အာသနာနိပညာပေတွာ ဗုဒ္ဓပုရဓဿသံဃဿ မဟာဒါနိဒ
 တွာ သတ္တကိစ္စာဝသာနေထဂဝါ အနုမောဒနံကတွာပက္ကမိ။ သုတ္တပါတ
 ရာသောဥပေါသထင်္ဂါနိအဓိဋ္ဌာယတဏှာဂါရိကံပက္ကောသာပေတွာ ဇေ
 တ္တကံဘဏ္ဍံဝိသန္တိတံ တ္တကံပနနဝိသန္တိတန္တိ သဗ္ဗံအာရိက္ခိတွာ ဣမံ
 သာပထေယျံ မယံ ကနိဋ္ဌဿ ဒေဟိတိသဗ္ဗိနိယျာထေတွာ သတ္ထုသန္တိ
 ကေပဗ္ဗဇိတွာကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏောအဟောသိ။ အထဿကမ္မဋ္ဌာနံမနုသိ
 ကရောန္တဿကမ္မဋ္ဌာနံဥပဋ္ဌာတိ။ တတောဝိန္တေထိအယံဇနပဒေါမယံအ
 သပ္ပါယော။ ယန္တုနာဟံ သတ္ထုသန္တိကေကမ္မဋ္ဌာနံဂဟေတွာ သကဋ္ဌာန
 မေဝဂစ္ဆေယျန္တိ။ အထ ပုဗ္ဗဏှသမယေဝိဏှာယ စရိတွာ သာယနသမ
 ယေပဋိသလ္လာနာပုဋ္ဌိတောဘဂဝန္တံ ဥပသကံမိတွာကမ္မဋ္ဌာနံ ကထာပေ
 တွာ သတ္ထာထိဟနာဒံနိတွာပက္ကမိ။ အထခေါအာယသွာပုဏ္ဏောသူနာ

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ။

ပရန္တရန္တံ ပတွာသမ္ပတပဗ္ဗတံနာမပဝိသိတွာဝါဏိဇကဂါမိပိဏ္ဍာယပပါ
 ဝိသိ။ အထနံကနိဋ္ဌဘာတာသဂေဟံနေတွာဘိက္ခဝတွာ ဘန္တေအညတ္တ
 အဂတိံဘူတဝေဝသထာတိ ပဒိဉ္ဇကောရေတွာ ဝဿပေသိ။ တတောသ
 မုဗ္ဗဂိရိပိဟာရံနာမ အဂမာသိ။ တတ္ထသရန္တဝိပိယောအာဂတိံဘူ အယက
 ဣပါသာဏေသုပဟာရိတွာ မဟာသန္တကရောန္တိ။ ထေရောကမ္မဋ္ဌာနံ မန
 ဘိကရောန္တော နုဖါသုပိဟာရောဟောတိတိ သမုဒ္ဒနိသန္တ ကတွာအမိဋ္ဌာ
 သိ။ တတောမာတုလဂိရိနာမအဂမာသိ။ တံတ္ထသကုဏသဗေသာ ဥဿ
 န္တောရတ္တိဗ္ဗဒိဝါစသဒ္ဓေါကောဗဒ္ဓေါဟောတိ။ ထေရော ဣဒံဋ္ဌာနံအဖါသု
 ကန္တိ တတော မကုဋ္ဌကာရာမပိဟာရံနာမ ဂတော။ သော ဝါဏိဇဂါမ
 ထာ နာတိဒုရောနာဗ္ဗာသန္တောဂမနာဂမနသမ္ပန္တော ပိပိတ္တောအပ္ပယဒ္ဓေါ။
 ထေရောဣဒံဋ္ဌာနံဖါသုကန္တိ တတ္ထရတ္တိဗ္ဗာဒိဝါဋ္ဌာနေ စကံမနာဒိနိကာ
 ရေတွာ ဝသုဉ္စပဂစ္ဆတိ။ ဧဝံစတုသုဋ္ဌာနေသုပိဟာသိ။ အထေကဒိဝသံ
 တသ္မိံယေဝအန္တောဝသော ပဉ္စဝါဏိဇကသတာနိပရသမုဒ္ဒဂစ္ဆာမာတိ
 နာဝါယဘဏ္ဍံပက္ခိပိံ သု။ နာဝါရောဟနဒိဝသေထေရဿကနိဋ္ဌဘာတာ
 ထေရံဘောဇေတွာထေရဿသန္တိ ကေသိက္ခာပဒါနိဂဟေတွာ ဂစ္ဆန္တော
 ဘန္တေ မဟာသမုဒ္ဓေါနာမ အဿဒ္ဓေယျောစာနေကန္တရာယောစ။ အဓမ္မ
 အာဝဇ္ဇေယျာထာတိဝတွာနာဝံအာဂ္ဂယျိ။ နာဝါဋ္ဌိမိဇဝေနဂစ္ဆမာနာအည
 တရံဒိပံပါပုဏိ။ မနုဿာပါတရာသံကရိဿာမာတိဒိပကေဩတိဏ္ဍာ။
 တသ္မိံဒိပကေအညံကိဋ္ဌိနတ္ထိ။ စန္ဒနဝနမေဝအဟောသိ။ အထေကော ဝါ
 သိယာရုက္ခံအာကောဇေတွာလောဟိတစန္ဒနတာဝံဉာတွာ ဘောမယံလာ
 ဘတ္ထာယပရသမုဒ္ဒဂစ္ဆာမ။ ဣတောစဉတ္တရိလာဘာနာမနတ္ထိ။ စတုရင်္ဂီလ
 မတ္တာပိ စာဒိကာသတသဟသံအစ္ဆတိ။ သံဟာရေတဗ္ဗကယုတ္တံသဏ္ဍံ
 ဟာရေတွာဂစ္ဆာမာတိ။ တေတထာကရိံ သု။ စန္ဒနဝနေအပိဝတ္ထာ အမ
 နုဿာကုဋ္ဌိတွာဣမေဟိအဗ္ဗာကံစန္ဒနဝနံနာသိတံ။ ဗာတေဿာမနေတိ
 ဝိန္တေတွာ နုဣမေသုဗာဒိတေသုသဗ္ဗိကေကုဏပံ ဘဝိဿတိ။ သမုဒ္ဓမ
 ဣန္ဒေနေသံနာဝံ ဩသိဒေဿာမဒတိအာဟံသု။ အထတေသံနာဝံအာဂ္ဂယျ
 မဟုတ္တံဂတကာလေယေဝဉ္ဇပျိဒိကံဉ္စပဋ္ဌာပေတွာသယဗ္ဗိတေအမနုဿာ
 တယာနကာနိဂ္ဂပါနိဒဿယိံ သု။ ဘိတာမနုဿာ အတ္တနော ဒေဝထာ နမ
 သာန္တိ။ ထေရဿကနိဋ္ဌော ဝုဋ္ဌပုဏ္ဏကုဋ္ဌိကောမယျံဘာတာ အဝဿ
 ဟောဟောတုတိထေရဿနမဿမာနောအဋ္ဌာသိ။ ထေရောပိကိရုတသ္မိံ

၁၄

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ယေဝစကောဇာဝဇ္ဇေတွာတေသံဗျသနပုတ္တိံ ဥတ္တာဝေဟာသံဥပုတိတွာ
 အဘိရုခေါအဋ္ဌာထိ။ အမနုဿာထေရံဒိတွာဝ အယျပုတ္တိတ္ထေရော ဇေတိ
 တိပက္ကမိံသု။ ဥပ္ပာဒိကံ သန္နိထိမိ။ ထေရောမာဘာယထာဟိ ထေသံအ
 သာသေတွာဝ ကဟံဂန္တုကာမတ္တာဟိပုတ္တိ။ ဘန္တေအမှာကံသကဋ္ဌာန
 မေဝဂစ္ဆာမာတိထေရောနာဝံဗလေ အက္ကမိတွာတေသံဇုတ္တိတဋ္ဌာနံ ဂ
 ဣတုတိ အဓိဋ္ဌာထိ။ ဝါဏိဇာ သကဋ္ဌာနံဂစ္ဆာ တံပဝတ္တိံ ပုတ္တဒါရဿ
 အာရောစေတွာထေထေရံသရဏံဂစ္ဆာမာတိပဉ္စသတာနိအတ္တနောအတ္တ
 နောပဉ္စမာတုဂါမသတေဟိသန္တိံ တီသုသရဏေသုပတိဋ္ဌာယဥပါသက
 တ္တိပဋိဝေဒေသုံ။ တတောနာဝါယသံဗ္ဗံ ဩတာရေတွာ ထေရဿကေ
 ကောဋ္ဌာသံကတွာအယံဘန္တေတုမှာကံကောဋ္ဌာသောဟိအာဟံသု။ ထေ
 ရောမယံပိသုံကောဋ္ဌာသကိစ္စံနတ္ထိ။ သတ္တာပနတုမေဟိဒိဋ္ဌပုဗ္ဗေဟိ။ နဒိ
 ဋ္ဌပုဗ္ဗေဘန္တေတိ။ တေနဟိဣမိနာသတ္တု မဗ္ဗလမာဋ္ဌံကရောထ။ ဧဝံသ
 တ္တာရံပသိဿထာဟိ တေသာရဘန္တေတိ တေနစကောဋ္ဌာသေနအတ္တ
 နောစကောဋ္ဌာသေနမဗ္ဗလမာဋ္ဌံကာတုံ အာရဟိံသု။ သတ္တာ ကိရဿ
 အာရဒ္ဓကာလထောပဋ္ဌာယပရိဘောဂံအကာသိ။ တတောမနုဿာရတ္တိံ
 ဩဘာသံဒိသွာမဟေသက္ခာဒေဝတာအတ္တိတိသညံကရိံသု။ ဥပါသကာ
 မဗ္ဗလမာဋ္ဌေ ဘိက္ခုသံဗုဿသေနာသနာနိစနိဋ္ဌပေတွာဒါနသတ္တာရံသ
 ဇ္ဇေတွာကထံဘန္တေအမေဟိ အတ္တနောကိစ္စံ။ သတ္တာရံ ပက္ခောသထာဟိ
 ထေရဿ အာရောစေသုံ။ ထေရောသာယနသမယေ ဣဒ္ဓိယာသာဝတ္တိံပ
 တွာဘန္တေဝါဏိဇာဂါမဝါထိနော တုမေဒဋ္ဌုကာမာ။ တေသံ အနုကမ္ပက
 ရောထာဟိ။ ဘဂဝါအဓိဝါသေသိ။ ထေရောဘဂဝတောအဓိဝါသနံပိမိ
 တွာသကဋ္ဌာနမေဝပစ္စာဂတော။ ဘဂဝါအာနန္ဒတ္ထေရံအာမန္တေသိ အာ
 နန္ဒေသေ သူနာပရန္တေဝါဏိဇာဂါမေ ပိဏ္ဍာယစရိဿာမ။ တံဂေကုနပဉ္စသ
 တာနံဘိက္ခုနံ သလကံဒေဟိတိ။ ထေရော သာရဘန္တေတိ ဘိက္ခုသံဗု
 သထမတ္တိအာရောစေတွာစာရိကာသထာကံဂဗ္ဗန္တုထိအာဟာ။ တံဒိဝ
 သံ ကုဏ္ဍောနတ္ထေရော ပဋ္ဌမံ သလကံ အဂ္ဂဟေသိ။ ဝါဏိဇာဂါမဝါထိ
 နောပိသေကိရသတ္တာအာဂမိဿတိတိဂါမမဇ္ဈေမဗ္ဗပံကတွာဒါနဂုံသ
 ဇ္ဇဟိံသု။ ဘဂဝါပါတောဝသရီရပဋိဇဂ္ဂနံ ကတွာ ဂန္တုကုဋ်ပပိထိတွာပ
 လသမာပတ္တိံ အပ္ပေတွာနိထိမိ။ သက္ကဿပဗ္ဗုကာမ္မလသိလာသနံ ဥဏ္ဍိ
 အဟောသိ။ သောကိံ ဣဒ္ဓိအာဝဇ္ဇေတွာ သတ္တုသူနာပရန္တုဂမနံဒိသွာ ပိ

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၁၅

သုကမ္ပိန္ဒရာမန္တေသိ တာတ အဇ္ဇဘဂဝါတိဏိမတ္တာနိယောဇနသတာနိ
 ဝိဇ္ဇာစာရံဂမိဿတိ။ ပဉ္စကုဋ္ဌာဂါရသတာနိ မာပေတွာ ဇေတဝနန္ဒါရ
 ကောဠမတ္တကေဝမနသန္တာနိ ကတွာဠပေတိတိ။ သောတထာအကာထိ။
 ဘဂဝတောကုဋ္ဌာဂါရံစတုရခံအဟောသိ။ နိဗ္ဗိန္ဒအဂ္ဂသာဝကာနိဗ္ဗိဓုခံ။ သေ
 သာနံ ဧကမုခံ။ သက္ကာဂန္ဓကုဋ္ဌိတောနိက္ခမ္ပပဋိပါဋိယာဠပိတကုဋ္ဌာဂါရေ
 သုရရကုဋ္ဌာဂါရံပါဝိသိ။ နေအဂ္ဂသာဝကေအာဒိ ကတွာ ကျေနပဉ္စဘိက္ခု
 သတာနိဝိ ကုဋ္ဌာဂါရံဂတ္တာ နိသိန္ဒာအဟေသံ။ ဧကံတုဗ္ဗ ကုဋ္ဌာဂါရံအ
 ဟောထိ။ ပဉ္စဝိကုဋ္ဌာဂါရသတာနိအာကာသေဥပတိ သု။ သတ္တာသစ္စဗန္ဓ
 ပဗ္ဗတံနာမ ပတွာကုဋ္ဌာဂါရံ အာကာသေဥပတွာတသ္မိံ ပဗ္ဗတေသစ္စဗ
 န္ဓောနာမသိစ္စာဒိတဠိပသောမဟာဇနံသိစ္စာဒိဠိ ဥဂ္ဂဏှာပေန္တောယာတဂ္ဂ
 ထသဂ္ဂပုတ္တောဟုတွာဝသတိ။ အတ္တန္တရေစထ အန္တောစာဋိယံပဒိပေါဝိ
 ယအရဟတ္တံသဥပနိဿယောဇပတိ။ တံဒိတွာဓမ္မမထာကထေသာသိ
 တိဂတ္တာဓမ္မဒေသေထိ။ တာပသောဒေသနာပရိယောသာနေ အရဟတ္တံ
 ပါပုဏိ။ မဂ္ဂေနေဝထာအဘိညာအာဂတာ။ ဧဟိဘိက္ခု ဟုတွာအုဒ္ဓိမယပ
 တ္တစိဝရောကုဋ္ဌာဂါရံပါဝိသိ။ ဘဂဝါကုဋ္ဌာဂါရဂတေဟိပဉ္စဟိဘိက္ခု။ သ
 တေဟိသဠိံ ဝါဏိဇဂါမံဂတ္တာကုဋ္ဌာဂါရနိအာဒိသမာနာနိကတွာ ဝါ
 ဏိဇဂါမံပါဝိသိ။ ဝါဏိဇာဗုဒ္ဓပုရသထဘိက္ခု သံဗာဿမဟာဒါနိဒတွာ
 သသတ္တာရံမကုဋ္ဌကာရာမံနယံ သု။ သတ္တာမဏ္ဍလမာဠိပါဝိသိ။ မဟာဇ
 နောယာဝသတ္တာဘက္ကဒရထံပဋိပုဿန္တေတိ တာဝပါတရာသံကတွာဥ
 ပေါသထင်္ဂါနိသမာဒါယဂန္ဓပုဗ္ဗန္ဓ အာဒါယဓမ္မသဝနတ္ထာယအာရာမံပ
 စ္စာဂမာထိ။ သတ္တာဓမ္မဒေသေထိ။ မဟာဇနသဗန္ဓနာမောက္ခောဇာတော။
 မဟန္တဗုဒ္ဓကောလာဟလံအဟောထိ။ သတ္တာမဟာဇနသ သင်္ဂဟတ္တံက
 တိပါဟံ တထ္ထေဝ ဝသိ။ အရုဏံပနမဟာဂန္ဓကုဋ္ဌိယံယေဝဥဠပေထိ။ တ
 ထကတိပါဟံဝသိတွာ ဝါဏိဇဂါမေဝိဇ္ဇာယစရိတွာ တံအုဇေဝ ဝသာ
 ဟိတိပုတ္တထ္ထေရံ နိဝထ္ထေတွာအန္တရေနမ္ပဒါနိနာမအတ္ထိ။ တထာတိရံအ
 ဂမာထိ။ နမ္ပဒါနဂရာဇာသတ္ထုပစ္စုဂ္ဂတ္တာနာဂဘဝနံပဝေထေတွာတိဏ္ဍိရ
 တနာနံသက္ကာရံအကာထိ။ သတ္တာတသံဓမ္မကသေတွာနာဂဘဝနာနိက္ခ
 မိ။ သောမယံတန္တေပရိစရိတဠိဒေတာတိယာစိ။ ဘဂဝါနမ္ပဒါနိဒိတိရေပ
 ဒစေတိယံဒေသေထိ။ တံဝိစိသုအာဂတာသုပိဓိယာတိ။ ဝိစိသုဂတာသုပိဝ
 ရတိ။ မဟာသက္ကာရပုတ္တံ အဟောထိ။ သတ္တာတတောနိက္ခမ္ပသစ္စဗန္ဓပဗ္ဗ

၃၆ သိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ထံဂဏ္ဍိယသစ္စဗန္ဓအာဟံတယာမဟာဇနော အပါယမဂ္ဂေဩတ္တရိတော၊
 တံဣဇေဝဝသိတွာဇတေသံလန္တိဝိဿန္တာပေတွာ နိဗ္ဗာနမဂ္ဂေပတိဋ္ဌာပေ
 တိတိ။ သောဝိပရိစရိတဗ္ဗိယာစိ။ သတ္တာဗာနပိဋ္ဌိပါ သာဏေအဏ္ဏမတ္တိကံ
 ပိဏ္ဏမိလဉ္စနိဝိယပဒစေတိယံ ဒေသေထိ။ ဇဝံသုနာပရန္တရဋ္ဌေယေဝန္တေစ
 ဣရတနစေတိယာနိ ယာဝသာသနန္တရဓာနံပတိဋ္ဌာပေထိ။ သတ္တမေပနဝ
 သေသဝတ္ထိယံ ကဏ္ဍမ္မရုံကမ္မမူလေ တိတ္ထိမန္တနံကရောန္တော ယမကပါဠိ
 ဟာရိယံကတွာ ဒသဟိစက္ကဝါဠသဟသေဟိအာဂတာနံဒေဝတာနံမာ
 တရံကယသက္ခိကတွာ အဘိဓမ္မိဒေသေန္တေ တာဝတိံသတဝနေ ပါရိ
 ဣတ္တကမူလေ ပဏ္ဍုကမ္မလသိလာယံဝသံဝထိ။ အဋ္ဌမေသံသုမာရနဂ
 ရေကေဝသံဝထိ။ နဝမေကောသမ္ဘိယံကေဝသံဝထိ။ တဒါဘဒ္ဒိယော၊
 ကိဝိလော၊ ဘဂ၊ အာနန္ဒော၊ အနုရုဒ္ဓေါ၊ ဒေဝဒက္ခော၊ စာတိဆခတ္တိယာပ
 ဗ္ဗဇိံသု။ တေသံဝိတ္တာရော ဓမ္မပဒေအာဂတော။ ဒသမေပနဝသေပါလိ
 လေယျဂါမေ ဒက္ခိကဝနသဏ္ဍေဘန္တသာလမူလေပါလိလေယျကေန ဟ
 ဣနာဥပဋ္ဌိယမာနောပါသုကံဝသာဝါသံဝထိ။ ဇကာဒသမေ နာလန္တုဗြာ
 ဟူဏဂါမေ ကေဝါသံဝထိ။ ဣဒသမေဝေရန္တာယံကေဝါသံဝထိ ဒုစ္စရိတ
 သာဝိပါကံအနုဘဝမာနော၊ ဘဂဝတာကိရဗုဿထာဘဂဝတောကာ
 လေသာဝကာနံ ဝစီဒုစ္စရိတဝသေနကတုပစိတထာအကုသလကမ္မသ
 တဒါလဒ္ဓေါကာသဝသေနဥပဋ္ဌိတတ္တာ ဝေရန္တုဗြာဟံကေနနိမန္တိထေဝာပိ
 သမာနောမာရာဝနုနဝသေနအသဏ္ဏက္ခေတွာအသဝါဏိဇကောနိဗ္ဗန္ဒဝ
 ဣသခေါပေနပညတ္တိပတ္ထပတ္ထမူလကံယဝတဏ္ဍုလမေဝထေမာသံသုဋ္ဌ
 တိ၊ ဝုတ္တဋ္ဌေထံအပဒါနေ။ ။

ဗုဿသာဟံ ပါဝစနေ၊ သာဝကေ ပရိဘာသိသံ။
 ယဝံ ခါဒထ ဘုဋ္ဌထ၊ မာစ ဘုဋ္ဌထ သာလိနော။ ။
 တေန ကမ္မပိပါကေန၊ တေမာသံ ခါဒိတံ ယဝံ။
 နိမန္တိတော ဗြာဟူဏေန၊ ဝေရန္တာယံ ဝထိ တဒါတိ။ ။

တေနဝုတ္တိဒါဒသမေဝေရန္တာယံကေဝါသံဝထိဒုစ္စရိတသာဝိပါကံအနုဘ
 ဝမာနောထိ။ ကေရသမေဇာလိယပဗ္ဗတေကေဝါသံဝထိ။ စတုန္ဒရသမေ
 သာဝတ္ထိယံ အနာထပိဏ္ဏိကထာ အာရာမေဇေတဝနပိဟာရေပဋ္ဌမဝါ
 သံဝထိတွာ ပန္နရသမေဝသေဋ္ဌာတိဇနသင်္ဂဟတ္ထံကပိလဝတ္ထုဂဏ္ဍိယာ ဇ

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ကမေဝဝါသံကပ္ပေထိ။ သောဠသမေဝသောအာဠဝကယက္ခဒမနတ္ထံအဂ္ဂါ
 ဣဝိနဂရေကေဝါသံဝထိ။ သတ္တရသမေဝသေ ရာဇဂဟမေဝ နိဝတ္တေ
 တွာဝါသံကပ္ပေထိ။ အဠာရသမေဝသေ ဇာလိယပဗ္ဗတမေဝ နိဝတ္တေ
 ဟွာဝထိ။ ဧကူနဝိသတိမေဝိဝသောတက္ကေဝဇာလိယပဗ္ဗတမေဝဝထိ။
 ဝိသတိမေဝသေရာဇဂဟဿအဝိနုရေဘိသနကေဘေသကလဝနသ
 ဣေဝါသံ ကပ္ပေထိတိဣမာနိဝိသတိဝဿာနိပဋ္ဌမဗောဓိတိဝေဒိတဗ္ဗာ
 နိ။ ဧတေသိကာလေ ဖေဟိဘိက္ခူပသမ္ပဒါယဇေ ဥပသမ္မာဒေသိတိ ယေ
 သုယျေန သဂဝန္တယေဝ ဥဒ္ဓိဿအာစရိယုပဏ္ဍာယံကတွာ ဖေဟိဘိက္ခူ
 ဘာဝမာပန္နေပုညဝန္တပုဂ္ဂလေယေဇ သန္ဓာယဝတ္တံ။ အညေသမ္ပိအရိယ
 ဘာဝမနာပန္နာနံသုဒ္ဓိန္နာဒိနိဝါယမကပါဠိဟာရိယေပသိဒိတွာ အာယသ္မ
 တော သာရိပုတ္တက္ကေရဿသန္တိကေပဗ္ဗဇိတာနံ ပုဗ္ဗေကဿပဗုဒ္ဓကာ
 လေ ဝဂ္ဂုလိဘူတပုဗ္ဗာနံပဉ္စန္ဒိဘိက္ခူသတာနံထေရသေဝသန္တိကေပဗ္ဗ
 ဇိတာဘာဝဿ ဒိဿနတော။ တေနဝတ္တံဘဂဝါဟိပဋ္ဌမဗောဓိယံ ဧတ
 သိကာလေ ဖေဟိဘိက္ခူပသမ္ပဒါယဇေ ဥပသမ္မာဒေသိတိ။ ဣတောပရေ
 သုပန ပဉ္စဝိသတိဝသေသု အနာထပိဏ္ဍိကေနကာရိတေ ဇေတဝနမ
 ဟာဝိဟာရေ ဧကူနဝိသတိဝဿာဝါသံဝထိ။ ဝိသာခါယ သတ္တဝိသတိ
 ကောဠိနေပရိစ္စာဂေနကာရိတေပုဗ္ဗာရာမေဆဗ္ဗဿာနိဝထိ။ စိန္တိကုလ္လာ
 နံဂုဏမဟတ္တံ ပရိစ္စသာဝတ္ထိယံနိဿာယပဉ္စဝိသတိဝဿာနိဝါသံဝထိ။
 အန္တိမေပနဝသေ ဗေဠဝဂါမေ ဝသိဘွာ မရဏန္တိကာဝေဒနာဥပ္ပုဋ္ဌိ။
 အာယုသင်္ခါရေသန္တန္နုတက္ကအကာသိ။ ဣမာနိဣနောဓိပေကောနိ။ သ
 ဂဝတောဝဿက္ကမဇာနနတ္ထိယေဝဂုတ္တန္တိ။ ။

သရဏဂမနူပသမ္ပဒါနာမ ဗုဒ္ဓိသရဏံဂစ္ဆာမိဗျာဒိနာ တိက္ခတ္တံ ဝါ
 စံဘိဒ္ဓိတွာဂုတ္တေဟိတိဟိသရဏဂမနေဟိဥပသမ္ပန္နော။ ။

ဩဝါဒပုဋိဂ္ဂဟဏူပသမ္ပဒါနာမ တသ္မာတိဟတေ ကဿပဇေံ သိ
 က္ခိတဗ္ဗိတိဗ္ဗမေဝဟိရေတ္တပ္ပံ ပစ္စုပဋိတံဘဝိဿတိ ထေရေသုနဝေသု
 မန္တိမေသုစာတိ။ ဧဝိတေကဿပသိက္ခိတဗ္ဗိ။ တသ္မာတိဟတေကဿပ
 ဇေံသိက္ခိတဗ္ဗိ ဟံကိဗ္ဗိဓမ္မံသောဿာမိ ကုသလူပသဋ္ဌိတံသဗ္ဗန္တံ အဋ္ဌိက
 တွာ မနသိကတွာသဗ္ဗမေဝစေတသော သမန္နာဟာရိတွာဩဟိတသော
 ဧဝာ ဓမ္မံ သောဿာမိတိ။ ဧဝိတေကဿပသိက္ခိတဗ္ဗိ။ တသ္မာတိဟ
 တေ ကဿပဇေံသိက္ခိတဗ္ဗိသာတသဟဂထံမေကာယဂတာသတိံ နုဇ

၅၆

၁၀

ဘိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဟိသုတီတိ၊ ဝေဠုတေကထာပထိက္ခိတဗ္ဗန္တိ ဣဒိနာဩဝါဒပဋိဂ္ဂဏေန မဟာကထာပတ္ထေရဿအနုညာတဥပသမ္ပဒါနာမ။ ။

ပညာဗျာကရဏုပသမ္ပဒါနာမ သောပါကထာ အနုညာတဥပသမ္ပဒါ၊ ဘဂဝါကိရပုဗ္ဗာရာမေ အနုစက်မန္တော သောပါကထာမဏေရံ ဥဒ္ဓါမံ တကသညာတီဝါ သောပါကဏ္ဍပသညာတီဝါ ဣမေဓမ္မာနာနတ္ထာ နာနာ ဗျူဇနာ ဥဒါဟုကေတ္တာ ဗျူဇနမေဝနာနန္တိ ဒသအသုသာနိသိတေ ပဋေ ပုတ္တိ။ သောတေဗျာကာသိ၊ ဘဂဝါတဿ သာရကာရံဒတွာ ကတိဝ သောသိတွံသောပါကာတိပုတ္တိ။ သတ္တဝသောအဟံဘဂဝါတိ၊ သောပါ ကတွံမမသဗ္ဗညုတညာဏေနသဒ္ဓိသံသန္တိတွာပဋေဗျာကာသိတိ အာရန္တ ဖိတ္တောဥပသမ္ပဒံအနုဇာနာတိ၊ အယံပညာဗျာကရဏုပသမ္ပဒါ။ ။

အဋ္ဌဝါစိကူပသမ္ပဒါနာမဘိက္ခုနိယာ ဘိက္ခုနိသံဃတော ဥတ္တိစတု ထ္ထေနဘိက္ခုသံဃတောဥတ္တိစတုထ္ထေနဘိက္ခုမေဟိန္ဒိဟိကမ္မေဟိဥပသ မ္ပဒါ။ ဥတ္တိစတုထ္ထကဋ္ဌပသမ္ပဒါနာမဘိက္ခုနံ ဇေတုဟိဥပသမ္ပဒါ။ အယ မေဝဣဓာမိပ္ပေတာ၊ သမ္ပတ္တိပိပတ္တိ ဝသေနသမ္ပဝတော။ ကသ္မာပေသ ဥပသမ္ပဒေနောနာမာတိ။ သမဂ္ဂေနသံဃေန ဥတ္တိစတုထ္ထေနကမ္မေန အကု ပြေနဋ္ဌာနာရဟေန ဥပရိဘာဝံသမာပန္နောပတ္တောတိ ဥပသမ္ပဒေန၊ သေဋ္ဌ ဘာဝံ ပတ္တောတိအတ္တော၊ တထာဟိဂိဟိဘာဝတော သမဏေရဘာ ဝေါသေဋ္ဌောနာမ၊ တထောပိဥပသမ္ပန္နဘာဝေါယေဝ သေဋ္ဌော။ တတ္ထ သမဂ္ဂေန သံဃေနာတိ သဗ္ဗန္တိ မေနပရိယာယေနပဇ္ဇာဂ္ဂကရဏိယေ က မ္မေယာဝတိကာဘိက္ခုကမ္မပ္ပတ္တာ၊ တေသံအာဂတတ္တာသန္ဓာရဟာနံသန္ဓ သာအာဟာရုတ္တာသမ္ပ၊ ဝိဘူတာနဉ္စ အပ္ပဋိက္ကောသနတော ဇေတဝိကမ္မေ သမဂ္ဂဘာဝံဥပဂတေန၊ ဥတ္တိစတုထ္ထေနာတိတိဟိအနုသာဝနာဟိကော ယစ ဥတ္တိယာကတ္တဗ္ဗေန၊ ဧတ္ထစကိဉ္စာပိဥတ္တိသဗ္ဗပဋ္ဌမံဂုတ္တာ၊ တိဿန္တံ ပနအနုသာဝနာနံ အတ္ထဗျူဇနံဘေဒါဘာဝတော အတ္ထဗျူဇနဘိန္ဒော ဥတ္တိ တာသံစတုထ္ထန္တိ ကတွာဥတ္တိစတုထ္ထန္တိဂုစ္စတိ။ ကမ္မေနာတိဓမ္မိကေနက မ္မေန၊ ဝိနယကမ္မေနာတိအတ္တော။ အကုပြေနာတိဝတ္ထု၊ ဥတ္တိ၊ အနုသာဝန၊ သီမ၊ ပရိသသမ္ပတ္တိ၊ သမ္ပန္နတ္တာအကောပေတဗ္ဗထံအပ္ပဋိက္ကောသိတဗ္ဗတဉ္စ ဥပဂတေန။ ဋ္ဌာနာရဟေနာတိကာရဏာရဟေန၊ သတ္ထုသာသနာရဟေ နာတိ အတ္တော။ ဇေတုဟိကာရဏေဟိသေဋ္ဌဘာဝမာပန္နောတိအတ္တော။ တတ္ထ သမ္ပတ္တိပိပတ္တိဝသေနသမ္ပဝတောတိဝတ္ထု၊ သမ္ပတ္တိ-ဥတ္တိသမ္ပတ္တိ-

၆၉

ဘိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၁၉

အနုသာဝနသမ္ပတ္တိ-ဘိမသမ္ပတ္တိ-ပရိသသမ္ပတ္တိဝသေန ပဉ္စဟိသမ္ပတ္တိဟိ
 ဥပသမ္ပဒကမ္မဿသိဇ္ဈာနတောဘိအတ္ထော။ တတ္ထဝတ္ထုသမ္ပတ္တိနာမ ပရိပု
 ဋ္ဌာရိသတိဝဿဘာဝေါ ဣဒါနိ ပရိသတ္တဘာဝေါ။ ဥဒ္ဓါရိသတိဝဿံ၊
 အန္တိမဝတ္ထု၊ အဇ္ဈာပန္နပုဗ္ဗိ၊ ပဏ္ဍကော၊ ထေယျသံဝါသကော၊ တိတ္ထိယ
 ပက္ကန္တကော၊ တိရစ္ဆာနဂတော၊ မာတုဗာတကော၊ ဝိတုဗာတကော၊
 အရဟန္တဗာတကော၊ ဘိက္ခုနိဒူသကော၊ သံဗုဒ္ဓဘေဒကော၊ လောဟိ
 တုပ္ပါဒကော၊ ဥဘတောဗျဉ္ဇနကော၊ တိဇ္ဇမတေရသပုဂ္ဂလာဥပသမ္ပဒါ
 ယအံဝတ္ထု။ တတ္ထဥဒ္ဓါရိသတိဝဿန္တိ သာမညေဒုက္ခေပိ မာတုကုန္တိ
 တောနိက္ခမနတောပဋ္ဌာယဇ္ဇေနာရိသပရိပုဏ္ဏောပရိသပုဂ္ဂလောဥပသမ္ပ
 ဒါယဝတ္ထု။ တတော ဩရ်နဥပသမ္ပဒါယဝတ္ထု။ တထောဟိဇ္ဇေသိံသံ
 ဝတ္ထုရေဟေမန္တ-ဂိမ္မ-ဝဿ-ဝသေန တိတ္ထိဥတုနံ သမ္ဘာက္ကာတယော ဥတု
 ဟောန္တိ၊ ဟောန္တိ စေတ္ထု။ ။

ကုတ္တိကန္တိကပက္ခမ္ဘာ၊ ဟေမံ ဖဂ္ဂ၊ ဣပုဏ္ဏမာ။
 တဿန္တိကပက္ခမ္ဘာ၊ ဂိမ္မံ အာသာဋ္ဌိပုဏ္ဏမာ။ ။
 ဝဿကာသံ တတော သေသံ၊ စတုရိသတုပေါသထာ။
 စာတုဒ္ဓသိ ဆ ဇတေသု၊ ပက္ခာ တတိယ-သတ္တမာ။ ။
 သေသာ ပန္နရထိ ဧယျာ၊ အဋ္ဌာရသ ဥပေါသထာတိ။

ဧတ္ထေကတ္တိကဿကာဋ္ဌပက္ခပါဋိပဒတောပဋ္ဌာယယာဝဖဂ္ဂ၊ ဣပုဏ္ဏမာ
 စက္ကာရောမာသာမောမဉ္ဇတုနာမ။ ဖဂ္ဂ၊ ဣဿကာဋ္ဌပက္ခပါဋိပဒတောပဋ္ဌာ
 ယယာဝအာသာဋ္ဌိပုဏ္ဏမာစက္ကာရောမာသာ ဂိမ္မဉ္ဇတုနာမ။ အာသာဋ္ဌကာ
 ဋ္ဌပက္ခပါဋိပဒတော ပဋ္ဌာယ ယာဝအပရကတ္တိကပုဏ္ဏမာ စက္ကာရောမာ
 သာ ဝဿဉ္ဇတုနာမ။ ဇေဝိဇ္ဇေသိံသံ ဝတ္ထုရေတယောဥတုဟောန္တိ။ တတ္ထ
 ဇေသိံသံ ဥတုမိပက္ခဿ တတိယသတ္တမေသု နေဓကတ္တာ ဆစတုဒ္ဓသိ
 ကာ၊ ပဋ္ဌမဒုတိယစတုတ္ထပဉ္စမဆဋ္ဌအဋ္ဌမေသုဆဆကတ္တာ အဋ္ဌာရသပန္န
 ရသိကာတိဇေဝိဇ္ဇေသိံသံ ဝတ္ထုရေစတုရိသတိဥပေါသထာဟောန္တိ။ ဣမေသု
 စတုရိသတုပေါသထေသုစာတုဒ္ဓသိယာ ဇက္ခနတိံသဒိဝသာ ဟောန္တိ
 တိကတ္တာဇေဝိဇ္ဇေသိံသံ ဝတ္ထုရေ ဆဉ္ဇိနာဒိဝသာဟောန္တိ။ ဣမိနာနယေနဇက္ခနာ
 သတိမေဝသေဆမာသာမိကာနိအဋ္ဌာရသဝဿာနိဟောန္တိ။ တထိံမာ
 တုကုန္တိမိ နိဗ္ဗတ္တကာလေဒသမာသေပက္ခိပိတ္တာ စက္ကာရိမာသာမိကာနိ
 ဇက္ခနာရိသဝဿာနိပရိပုဏ္ဏာနိ။ ရာဇာနောပန တိတ္ထိတိတ္ထိဝဿာနံ အဂ္ဂ

၆၅

၂၀ . ထိမဝိသောဓနိပါဌ။

ယေဝံသောသံအါကဗန္ဓိ၊ ဒိဝသေနသဟမာသတ္ထိ၊ တဿာဗန္ဓာရသဝသေ
 ယေဝံသောသံကောနိဟောန္တိ။ တံဟေဠာစတုမာသာဓိကဏ္ဍနုဝိသ
 တိမေဝသေပက္ခိပိတွာဧကမာသာဓိကောနိဝိသတိဝသောနိသဗ္ဗသော ပ
 ရိပုတ္တာနိဟောန္တိ။ ဧဝံဧကေနုဝိသတိဝသတောပဠာယဂဟ္တဝိသောဥပသံ
 မ္ပဒါယဝတ္ထုဘိဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣဒါနိပုရိသတ္တဘာဝေါတိ ဘိက္ခုနိယာ အ
 ဘာဝတောပုရိသပုဂ္ဂလောဝ ဣဒါနိဝနုတိတိအဓိပ္ပေတော၊ တထာဟိ
 မတုဂါမဿ ပဗ္ဗဇိတက္ကာ ပဉ္စဝဿသတတာနိသန္ဓေဓောတိဋ္ဌေပဿ၊ ပည
 တ္တက္ကာပန အပရာနိပဉ္စဝဿသတတာနိဋ္ဌဿတိတိ ဧဝံဝဿသဟဿမေ
 ဝပဋိသန္တိဒါပုတ္တသန္ဓေဓာပတိဋ္ဌိတဘာဝေါပုတ္တော။ မာတုဂါမစနာမ
 ဒုပ္ပညာတိဗ္ဗကိလေသာလာမကာစ။ တဂဝတာစ ပဋ္ဌမဗောဓိယံ အာဒိ
 တောပဠာယမေဝ မဟာပဇာပတိယာဂေါတမိယာအဋ္ဌဂရုဓမ္မပဋိဂ္ဂဟ
 ဧကေနဥပသမ္ပဒက္ခေအနုညာတေပိသာသနဿ အဓိဋ္ဌိတိကဘာဝေါပု
 တ္တော။ ဒုပ္ပညက္ကာအတ္ထိယောသာသနေဗိရိနုတိဋ္ဌန္တိ၊ တိဗ္ဗကိလေသက္ကာ
 ယထာပညတ္တတိက္ခာပဒါနုရူပံ သံဝရဗြ ရက္ခိတုံ နသက္ကောန္တိ။ ထာမက
 တ္တာပိ ထာအဋ္ဌသမာပတ္တိလက္ခဏံပိဗြဟ္မပါရိသန္ဓိနာတိက္ကမန္တိ။ ဧဝံဘိ
 က္ခုနိယာ အဘာဝတော ဣဒါနိပုရိသပုဂ္ဂလောတိပုတ္တံ။ ဣမတ္ထိဋ္ဌာနေဋ္ဌ
 တွာစက္ကာရိခေတ္တာနိဝေဒိတဗ္ဗာနိ၊ တထာဟိမာတုဂါမဿပဗ္ဗဇိတက္ကာ
 ဝဿသဟဿမေဝဋ္ဌဿတိတိစေတံပဋိသန္တိဒါပုတ္တဝိဏါသဝဝသေန
 ပုတ္တံ။ တတောပရံဉတ္တရိပိ သုက္ခပိပဿကဒိကာသစသေနဝဿသဟ
 သံ၊ အနဂါဒိဝသေနဝဿသဟသံ၊ သကဒါဂါဒိဝသေနဝဿသဟသံ၊
 သောတာပန္နဝသေန ဝဿသဟသန္တိ ဧဝံပဉ္စဝဿသဟသောနိပဋိဝေ
 သန္ဓေဓောတိဋ္ဌတိ။ ပရိယတ္တိသန္ဓေဓာပိ တာနိယေဝ၊ နဟိပရိယတ္တိယာအ
 သတိပဋိဝေခေအတ္ထိ။ နာပိပရိယတ္တိယာသတိပဋိဝေခေနဟောတိ။ လိ
 ဂီပနပရိယတ္တိယာအန္တရဟိတာယ ဗိရံပဝတ္တိဿတိ။ ဣဒံခန္ဓကသာဏ
 ကာနံမတေနပုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဒိဃနိကာယဋ္ဌကထာယံပနဧဝံပုတ္တံ ပဋိ
 သန္တိဒါပုတ္တေဟိ ဝဿသဟသံ အဋ္ဌာသိ၊ ခဋ္ဌဘိညေဟိ ဝဿသဟ
 သံ၊ ထေဝိဇ္ဇေဟိဝဿသဟသံ၊ သုက္ခပိပဿကေဟိဝဿသဟသံ၊
 ပါတိမောက္ခေနဝဿသဟသံအဋ္ဌာသိတိ။ ဣဒမ္ပိဒိဃတာဏကက္ခေရာ
 နံမတေနပုတ္တံ။ အင်္ဂုတ္တရနိကာယဋ္ဌကထာယဗြဟ္မဒါနံပရိနိဗ္ဗာနတောဝသ
 သဟဿမေဝပဋိသန္တိဒါ နိဗ္ဗက္ခေတုံသက္ကောန္တိ။ တတောပရံဆအဘိ

၅၈

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ညာ၊ တတောတာပိအသက္ကောန္တာတိသောဝိဇ္ဇာနိဗ္ဗတ္တန္တိ။ ဂစ္ဆန္တေကာ
 လေတာနိဝိနိဗ္ဗတ္တေထုံအသက္ကောန္တာသုက္ခဝိပဿကာဟောန္တိ။ ဇေတနေ
 ဝဥပါယေနအနာဂါမိနောသကဒါဂါမိနောသောတာပန္နာတိဝုတ္တံ။ ဣဒဗ္ဗိ
 အင်္ဂုတ္တရနိကာယေဝုတ္တံ။ သံယုတ္တနိကာယဋ္ဌကထာယံပန ပဋ္ဌမဗောဓိယံ
 ဘိက္ခုပဋိသန္တိဒါပုတ္တာ။ အထကာလေဂစ္ဆန္တေပဋိသန္တိဒါပါပုဏ်ထုံနသ
 က္ခိံသု။ ဆဋ္ဌဘိညာဓဟေသုံ။ တတောဆဗ်အဘိညာပတ္တုအသက္ကောန္တာ
 တိသောဝိဇ္ဇာပါပုဏ်သု။ ဣဒါနိကာလေဂစ္ဆန္တေတိသောဝိဇ္ဇာပါပုဏ်
 ထုံအသံက္ကောန္တာအာသဝက္ခယံပါပုဏ်သန္တိ။ တမ္ပိအသက္ကောန္တာအနာ
 ဂါမိဖထံ။ တမ္ပိအသက္ကောန္တာ သကဒါဂါမိဖထံ။ တမ္ပိအသက္ကောန္တာ သော
 တာပတ္တိဖထံ။ ဂစ္ဆန္တေကာလေသောတာပတ္တိဖလတ္ထိပတ္တု နသက္ခိသန္တိ
 တိဝုတ္တံ။ ယသ္မာစေတေအာစရိယာဘိန္နဝါဒါ။ တသ္မာတေသံအာစရိယာ
 နံဘာဏကာနံမတမေဝဗုဒ္ဓဗောဓာစရိယေနတတ္ထတတ္ထလိခိတန္တိ ဂ
 ဟေတဗ္ဗံ။ အံညထာအာစရိယသေဝ ပုဗ္ဗာပရဝိရောပေသင်္ဂေါထိယာ။
 အာစရိယဗုဒ္ဓဗောဓေနေဝဟိဘိဟဋ္ဌာသသံအပနေတွာမာဂတောသာ
 ယသာဋ္ဌကထံ ဗုဒ္ဓဝစနံလိခိထံ။ နအညေနအာစရိယေန။ တသ္မာအဋ္ဌက
 ထာယဝုတ္တဝစနမေဝပမာဏန္တိ ဂဟေတဗ္ဗံ။ နနုစက္ကာရောဝိနိကာယဋ္ဌက
 ထာသင်္ဂါတိအာဇ္ဈဋ္ဌာ။ အထကသ္မာဇေဝံဘိန္နာတိ။ သဗ္ဗံ။ တထာပိကေသမ္ပိ
 ထေရာနံ ဝါဒပ္ပကာသနတ္ထံဝုတ္တံ။ နသင်္ဂါဟကတ္ထေရာနံ။ တသ္မာ အဋ္ဌက
 ထာဝစနမေဝပမာဏန္တိဝုတ္တံ။ ။

အန္တိမဝတ္ထု၊ အဇ္ဈာပန္နပုဗ္ဗန္တိပါရာဇိကဘိက္ခု၊ သောအာဘဗ္ဗောသာ
 သနေဥပသမ္ပဒကမ္မဿလဒ္ဓါ။ ။

ပဏ္ဍကောတိစေတ္တပဉ္စဝိစောဟောတိအာသိတ္တပဏ္ဍကော၊ ဥသုယ
 ပဏ္ဍကော၊ ဩပက္ကမိကပဏ္ဍကော၊ နပုံသကော၊ ပက္ခပဏ္ဍကော၊ တိ။ တ
 ထ္ထယသပရေသံ အင်္ဂါတံမုခေန ဂဏ္ဍိတွာအသုဗိနာ အာသိတ္တသပရိ
 ဋ္ဌာဟော့ ဂူပသမတိ။ အယံအာသိတ္တပဏ္ဍကောနာမ။ ယသပရေသံ အ
 ဇ္ဈာစာရံပသတောဥသုယာယဥပန္နာယပရိဋ္ဌာဟော့ဂူပသမတိ။ အယံဥ
 သုယပဏ္ဍကောနာမ။ ယသဥပက္ကမေနဗိဇာနိအပနိတိနိဟေဂိန္တိ။ အယံ
 ဩပက္ကမိကပဏ္ဍကောနာမ။ ယောပနပဋိသန္တိယံယေဝအတာဝကောဥပ
 န္ဋေသဟောတိ။ အယံနပုံသကောနာမ။ ဧကစ္စောပန အကုသလဝိပါကာနု
 ဘာဝေနကာဋ္ဌပက္ခပဏ္ဍကောဟောတိ။ ဇုဏ္ဍပက္ခပနသပရိဋ္ဌာဟော

၁၈

၂၂

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ပူပသုမတိ၊ အယံပက္ခပဏ္ဍကောနာမ၊ ကေစိပနယောကာဠပက္ခေဣတ္ထိ
 ဟောတိ၊ ဇုဏ္ဍပက္ခေပုရိသော၊ အယံပက္ခပဏ္ဍကောတိဝေဒန္တိ၊ တံတေသံ
 မတိမတ္တမေဝ၊ ဧတေသုအာသိတ္ထပဏ္ဍကဿစ ဥသုယပဏ္ဍကဿစ
 ပဗ္ဗဇ္ဇာနဝါရိတာ၊ ဩပက္ခမိကနပုံသကပက္ခပဏ္ဍကနံပနဝါရိတာ၊ တေ
 သုပိ ပက္ခပဏ္ဍကဿ ယသ္မိံ ပက္ခပဏ္ဍကောဟောတိ၊ ဣတသ္မိံ ယေဝပဗ္ဗ
 ဇ္ဇာဝါရိတာ၊ ဧတ္ထစအပဏ္ဍကပက္ခေပဗ္ဗဇိတွာ ပဏ္ဍကပက္ခေနာ သေတ
 ဗ္ဗောတိတိသုပိဂဏ္ဍိပဒေသုဂတ္တံ၊ ကေစိပန အပဏ္ဍကပက္ခေပဗ္ဗဇိတော
 သတောကိလေသက္ခယံပါပုဏာတိ၊ နနာသေတဗ္ဗောတိဝေဒန္တိ၊ ဝံတေ
 သံမတိမတ္တမေဝ၊ ပဏ္ဍကဿကိလေသက္ခယာသမ္ဘဝတောဒိဏကိလေ
 သဿစ ပဏ္ဍကဿာဝါနုပပတ္တိယော၊ အဟေတုကပဋိသန္တိကဏာယဉ္ဇိ
 အဝိသေသေနပဏ္ဍကဿအဟေတုကပဋိသန္တိကတာဂုတ္တာ၊ အာသိတ္ထ
 ဥသုယပက္ခပဏ္ဍကနပူ ပဋိသန္တိတော ပဠာယေဝ ပဏ္ဍကဿာဝေါ၊ န
 ပဝတ္တိယံယေဝါတိဝေဒန္တိ။ တေနေဝအဟေတုကပဋိသန္တိနိန္ဒေသေဇ္ဇန္တ
 ဇ္ဇမိရာဒယောဝိယပဏ္ဍကော ဇာတိသန္ဓေနဝိသေသေတွာနိန္ဒိဋ္ဌော၊ စ
 တုတ္ထပါရာဇိကသံဝဏ္ဍနာယံပနအာဗ္ဗပုဂ္ဂလေဒသေန္တေနပဏ္ဍကတိရ
 ဣနဂတဥသတောဗျန္တနကာတယောဝတ္တုပိပန္နာ အဟေတုကပဋိသန္တိ
 ကာ၊ တေသံသဂ္ဂေါ အဝါရိကောတိအဝိသေသေနဂုတ္တံ၊ ဧဝံပဉ္စဝိပာပဏ္ဍ
 ကာတေပဏ္ဍကဿာမညေန အဝိသေသေတွာ ပဏ္ဍကတိဝေမေဝ ဝ
 တွာပဏ္ဍကောဘိက္ခဝေ နဥပသမ္ဘာဒေတဗ္ဗောတိ ဂုတ္တန္တိဒဗ္ဗဗ္ဗံ။ ။

ထေယျသံဝါသကောတိ ယောသယမေဝပဗ္ဗဇ္ဇာလိင်္ဂံဂဟေတွာ ဘိ
 က္ခုဝသံဂဏေတွာဘိက္ခုတိပဋိညံသမ္ပုဋိန္ဒတိ၊ ယထာဂုဏ်နန္ဒာသဒိယ
 တိ၊ သောလိင်္ဂံသသံဝါသဿစထေနက္ခာဥာယက္ခေနကောနာမ၊ ယော
 ပနယထာဂုဏ်နန္ဒာသဒိယတိ၊ အသုဒ္ဓမိတ္တဝသေနလိင်္ဂံထေနက္ခာလိ
 ဂ်က္ခေနကောနာမ၊ ယောဝါပနသာမဏေရဘူမိယံဋ္ဌတွာမုသာဝါဒေနဘိ
 က္ခုတိပဋိညံဂဟေတွာ ဘိက္ခုဝထေဂ္ဂေနဝန္ဒနာဒိသဒိယတိ၊ သော ဘိ
 က္ခုဟိဒိန္ဒလိင်္ဂံက္ခာ လိင်္ဂံက္ခေနကောနဟောတိ၊ သံဝါသဿထေနက္ခာ သံ
 ဝါသက္ခေနကောနာမ၊ ဧတ္ထစဥာယက္ခေနကောပိအသုဒ္ဓမိတ္တေနလိင်္ဂံက္ခေ
 နကောဝေပပိဋ္ဌောတိ ဝေဒတဗ္ဗော၊ ယောပိသာမဏေရောဂုဏ်သာမဏေ
 ရာနဝန္ဒနာသဒိယတိ၊ ဒဟရဘိက္ခုပိဂုဏ်ဘိက္ခုနံဝန္ဒနာသဒိယတိ၊ သောပိ
 ထေယျသံဝါသကောနာပိဟောတိ၊ အထေနက္ခာ၊ ယောဝါပန ဘိက္ခုပါ

သိမ်ဝိသောဓနိပါဒ်။

ရာဇိကမာပန္နောဝဘိက္ခုလိင်္ဂေဋ္ဌိတောယာဝပဋိဇာနာတိ၊ တာဝအတ္ထေ
 ဝတထာ ဘိက္ခုဘာဝေါ၊ နသောဓနုပသမ္ပန္နသင်္ချိ ဂစ္ဆတိ၊ တထာဟိ
 သောသံဝါသံသာဓိယန္တောပိ စေယျသံဝါသကောနဟောတိ၊ သောသ
 ပံသေယျာဒိအာပတ္တိဋ္ဌိနဇနေတိ၊ ဩမသဝါဒေပါရိတ္တိယဉ္စ နဇနေတိ၊
 တေနေဝအသုဒ္ဓေါဟောတိ ပုဂ္ဂလော အညတရံ ပါရာဇိကံဓမ္မံ အဇ္ဈာပ
 န္နော၊ တပွေသုဒ္ဓဒိဋ္ဌိသမာနောဩကာသံကာရာပေတွာအက္ခောသမိပ္ပာ
 ယောဝဒတိအာပတ္တိ ဩမသဝါဒဿာတိ ဩမသဝါဒေပါရိတ္တိယံ ဝုတ္တံ။
 အသတိဟိဘိက္ခုဘာဝေဇုက္ကဝံဝဒေယျ။ ယောပနသာမဏေရောသာမ
 ဏေရု လိင်္ဂေနဝ ပါဏာတိပါတာဓိပဉ္စ ဝိသံသိလ ဝိပတ္တိံ ပါပုဏာတိ၊
 သောပိအာဂတောလိင်္ဂနာသနာယနာသေတွာ သရုဏာထိလံဒါတဗ္ဗံ၊ အ
 ထေနက္ကာ ဥပသမ္ပဒါယအဝတ္ထုဘာဝဋ္ဌိနပါပုဏာတိ၊ ဝိကာလသောဇ
 နာဒိကံ ကရောန္တဿပန အစ္စယောမံတန္တေ အစ္စာဂမာတျာဓိနာ သံဃမ
 ဇ္ဈေအစ္စယံဒေသာပေတွာဝါဒဗျာကန္တံဝါကတွာထိလံဒါတဗ္ဗမေဝ။ တိတ္ထိ
 ယပက္ကန္တကောဥက္ကာနောယေဝ။ ။

တိရုတ္တနဂတောတိ ယောကောဝိအမနုဿဘူတော စတ္တာရောအပါ
 ယိကာပိ ဥပသမ္ပဒါယ အဝတ္ထုယေဝ။ တေပဋိသန္ဓိယာ လာမကတ္တာ
 အဘဗ္ဗာသာသနေပဗ္ဗဇိတံ။ ယဒိစက္ကာရော အပါယိကာဥပသမ္ပဒါယအ
 ဝတ္ထုဘဝေယျ၊ အထကသ္မာသေသေအနပဒိသိတွာ တိရုတ္တနဂတောဝ
 အဝတ္ထုတိရုတ္တန္တိ။ သေသာနံအပါကဗူဝတ္ထုက္ကာ၊ တထာဟိသမ္ပန္နကော
 လေတိရုတ္တနယောနိယံနိဗ္ဗတ္တောဇကောနာဂရာဇာနာဂယောနိယာအဋ္ဌိ
 ယတိဟရာယတိ ဇိဂုစ္ဆတိ။ အထခေါ တထာ နာဂထာ ဇေတဒဟောသိ
 ကေနနုခေါ အဟံဥပါယေန နာဂယောနိယာပရိရုဇ္ဈေယျံ ဝိပုဉ္စမနုဿတ္တံ
 လဘေယျန္တိ။ အထခေါ တထာနာဂထာဇေတဒဟောသိ အုမေခေါ သမ
 ဏာသကျပုတ္တိယာ ခမ္မစာရိနော သမစာရိနော ဗြဟ္မစာရိနော သစ္စဝါဒိ
 နောဘိလဝန္တောကဗျာဏခမ္မာ၊ သစေခေါအဟံသမဏေသုသကျပုတ္တိ
 ယေသုပဗ္ဗဇေယျံ၊ ဧဝါဟံနာဂယောနိယာပရိရုဇ္ဈေယျံဝိပုဉ္စမနုဿတ္တံပဋိ
 လဘေယျန္တိ။ အထခေါသောနာဂေါမာဏဝကဝန္တေနဘိက္ခုဥပသကံ
 မိတွာပဗ္ဗန္တံယာမိ၊ တံဘိက္ခုပဗ္ဗာဇေသံ ဥပသမ္ပာဒေသံ၊ တေနခေါပနသ
 မယေနသောနာဂေါအညတရေနဘိက္ခုနာ သဒ္ဓိံပစ္စန္တိ မေဝိဟာပေပဋိဝ
 သတိ။ အထခေါသောဘိက္ခုရုတ္တိယာပဗ္ဗုဿသမယံ ပစ္စုဋ္ဌာယ အဇ္ဈော

၂၅၀

ဘိမဝိသောနိပါဌ်။

ကာသေ စကံမတိ။ အထခေါ သောနာဂေါတထာဘိက္ခုနော နိက္ခန္ဓေဝိ
 သာဠောနိန္ဒိ ဩက္ကမေသိ။ သဗ္ဗော ဝိဟာရော အဟိနာပုဏ္ဏော၊ ဝါတပါ
 နေဟိတောဂါ နိက္ခန္ဓာဟောန္တိ။ အထခေါ သောဘိက္ခု ဝိဟာရံ ပဝိသိ
 ထာမိတိကဝါပုဏ္ဏာမောန္တာအဒ္ဓသသဗ္ဗိဝိဟာရံအဟိနာပုဏ္ဏံဝါတပါ
 နေဟိတောဂေနိက္ခန္ဓေ။ ဒိသ္မာနဘိတော ဝိသမရမကာသိ။ ဘိက္ခုဥပစာ
 ဝိတွာ တံဘိက္ခုတေဒဝေါရံ ကိဿတွံအာပုသော ဝိသမရမကာသိတိ။
 အယံအာပုသော သဗ္ဗောဝိဟာရောအဟိနာပုဏ္ဏောဝါတပါနေဟိ တော
 ဂါနိက္ခန္ဓာတိ။ အထခေါသောနာဂေါတေနသန္ဓေနပဗုဒ္ဓိတွာ သင်္ကအာ
 သနေနိဘိမိ။ ဘိက္ခုဇဝမာဟံသုကောဝိတွံအာပုသောဟိ။ အဟံတန္ဓေနာ
 ဂေါတိ။ ကိဿပနတွံအာပုသောဇဝပူပံအကာသိတိ။ အထခေါသောနာ
 ဂေါဘိက္ခုနံတေမတ္ထံအာရောစေသိတိ။ ဘိက္ခုဘဂဝတောတေမတ္ထံအာ
 ရောစေသံ။ အထခေါဘဂဝါတေတ္ထိံ နိဒါနေတေတ္ထိံ ပကရဏေဘိက္ခုသံ
 ဗံ သန္ဓိပါတာပေတွာ တံနာဂံတေဒဝေါစ တုမေခွတ္ထနာံဂါ အဝိဂ္ဂုဗ္ဗိဓ
 မ္မာဇမသိတ္ထိံ မေဓိနိယေ။ ဂစ္ဆတွံနာဂ။ တထ္ထေဝစာတုန္ဒသေ ပန္နရသေအဋ္ဌပိ
 ထာစ ပက္ခဿ ဥပေါသထံဥပဝသ။ ဇေံ တွံနာဂယောနိယာ ပရိရုပ္ပိသ
 ထိ ဝိပ္ပုဗ္ဗမနုဿတ္ထံ ပဋိလဘိဿဘိတိ။ အထခေါသောနာဂေါ အဝိဂ္ဂုဗ္ဗဓ
 မ္မောကိရာဟံဇမသိတ္ထိံ မေဓိနိယေတိ ဒုက္ခိဒုမ္မနောအထုနိပဝတ္တယမာနော
 ဝိသရံကတွာပက္ကမိ။ အထခေါဘဂဝါ ဘိက္ခုအာမန္ဓေသိ နေမေဘိက္ခု
 ဝေပစ္စယာနာဂဿသဘာဝပါတုကမ္မာယ။ ယဒါဇာတိယာမေထုနံ
 မွေပဋိသေဝတိ။ ယဒါစဝိသဋ္ဌော နိန္ဒိဩက္ကမတိ။ ဇမေခေါဘိက္ခုဝေဒေ
 ပစ္စယာနာဂဿသဘာဝပါတုကမ္မာယ။ တိရုတ္ထာနဂတော ဘိက္ခုဝေနဥ
 ပသမ္ပာဒေတဗ္ဗောဥပသမ္ပန္နောန သေတဗ္ဗောတိဇေံတိရုတ္ထာနသေဝ ပါ
 ကဋုဝတ္တုက္ကာဘိ။ ဧတ္ထေပဝတ္ထိယံ အဘိဏ္ဍိသဘာဝပါတုကမ္မဒဿနံ
 သေန နေပစ္စယာဘိဝုတ္တံ။ နာဂဿပနပဉ္စသုကာလေသုသဘာဝပါတုက
 မ္မဟောတိ ပဋိသန္ဓိကာလေ၊ တစပဗောနနကာလေ၊ သဇာတိယာမေထုန
 ကာလေ၊ ဝိသဋ္ဌနိန္ဒေက္ကမနကာလေ၊ ရုတိကာလေ၊ တိ။ နနုစဒေဝါဝိ ဥပ
 သမ္ပဒါယအဝတ္ထုယေဝ။ အထကသ္မာစက္ကာရောအပါယိကာဝဥပသမ္ပဒါ
 ယအဝတ္ထုဘိဝုတ္တန္တိ။ သဗ္ဗံတထံပိဒေဝါနံအဘဗ္ဗတ္တာပဋိဝေသာသန
 သဋ္ဌိတက္ကာတေအဘဗ္ဗတောဝိသုကရုဏ္ဏတ္ထာယဇေံဝုတ္တန္တိဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝက္ခ
 တိဟိ သမန္တပါသာဒိကာယ ဝိနယဋ္ဌတထာယ မဟာဝဂ္ဂေ တိရုတ္ထာနဂ။

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၂၅

တောဘိက္ခဝေတိဇ္ဇေ နာဂေါဝါဟောတု သုပဏ္ဏမာဏဝကာဒိနံဝါ အ
 ညံတရော အန္တမသော သက္ကံ ဒေဝရာဇာနံ ဥပါဒါယယောကောဝိအမနု
 သာဇာတိယော သဗ္ဗေဝ ဣမတ္ထိံ အတ္ထေ တိရုတ္တာနဂတောတိ ဝေဒိတ
 ဗ္ဗောတိ။ တေနတိရုတ္တာနဂတောတိယောကောဝိ အမနုသာဘူတောတိ
 ဝုတ္တန္တိ။ ဇ္ဇေစာဟ။ ယမိနာဂ သုပဏ္ဏာ ပဋိသန္ဓိယာ လာမကော ဘဝေ
 ယျ။ အထကသ္မာဝိရုဇာတကေ စတ္တာရောဇနာ နာဂ-သုပဏ္ဏ-သက္က-နေ
 ဉ္ဇယကောရဗျေသု ဘဝနေထု တံတဒေဝဋ္ဌာနံ ပတ္ထေန္တာဒါနာဒိနိ ပုညာနိ
 ကရောန္တိ။ တေသုကောအာယူဟပရိယောသာနေသဝုတ္တဒါရော နာဂ
 ဘဝနေနာဂရာဇာဟုတွာနိဗ္ဗတ္တိ။ ဧကောသုပဏ္ဏဘဝနေ သိဗ္ဗသိဝိမာနေ
 သုပဏ္ဏရာဇာဟုတွာနိဗ္ဗတ္တိ။ ဧကောတာဝတိံ သဘဝနေသက္ကောဟုတွာ
 နိဗ္ဗတ္တိ။ ဧကောနေဉ္ဇယကောဗျရဗျော အဂ္ဂမဟေထိယာကုန္တိဋ္ဌိနိဗ္ဗတ္တိတိ
 စတုန္ဒိဋ္ဌိဇနာနံပဋိသန္ဓိယံကုသလကမ္မေနေပဝတ္တဘာဝေါဝုတ္တော။ ယ
 ဒိကုသလကမ္မေနဘဝေယျ။ ကုသလာစေတနာဝိပါကာနံခန္ဓာနံကမုတ္တာစ
 ဂူပါနံကမ္မပစ္စယေနပစ္စယောတိဣဒိသာဝိပဋ္ဌာနပါဋိယာ အဟေတုကာ
 နဋ္ဌိ ပဋိသန္ဓိက္ခဏေ ကမ္မပစ္စယဘာဝေါဝုတ္တောဘဝေယျ။ နပနေဝံဝတ္တဗ္ဗံ။
 အထကထဋ္ဌိဒံ ပစ္စေတဗ္ဗန္တိ။ ဝုစ္စတေ။ နိကန္တိယာဗလဝတ္တာသတ္တဝိမေ
 ထုနသံယောဂတ္တာစအပရိသုဒ္ဓါတေသံကုသလစေတနာ။ အပရိသုဒ္ဓါယေ
 ဝသုဂတိဘူမိယံဇနေတုံနသက္ကောန္တိ။ ဒုဂ္ဂတိဘူမိယံပဝတ္တမာနာဝိကမ္မာ
 ယူဟနကာလေတံတံဘူမိပတ္တနာတဏှာသမ္ပယုတ္တာ ပုဗ္ဗဘာဂစေတနာ
 ဗလေနတေသုတိရုတ္တာနုသုဋိသုနိဗ္ဗတ္တန္တိ။ နအညေနအကုသလေန။ ဝေဋ္ဌိ
 ပတ္တိတပတ္တနာဝိဒ္ဓါဝိဘဝေယျ။ ယမိအညေနအကုသလကမ္မေနဘဝေ
 ယျ။ ဣန္ဒြိတပတ္တနာဝိအသိဒ္ဓါဝဘဝေယျ။ နိကန္တိစနာမေသာဗလဝါဈာ
 နသမ္ပယုတ္တစေတနာဝိ ပဋိဗာဟိတုံသက္ကာ။ တထာဟိဂေါပကဒေဝဒတ္တ
 သာအာစရိယသမဏောဈာနဗလေန ဗြဟ္မဘူမိသုအနိဗ္ဗတ္တိတွာဈာနံ ပဋိ
 ဗာဟိတွာ အညကမ္မေန ဂန္ဓဗ္ဗဒေဝေသုယေဝဥပုဇ္ဇတိ။ သီလဝတောဟိ
 သိက္ခဝေစေတောပဏိမိသမိဇ္ဈတိဝိသုဒ္ဓတ္တာတိတေသံဝိတ္ထာရော ဒီဇာနိ
 ကာယေ အာဂတော။ အတ္ထိကေဟိတံတ္ထုဩလောကေတဗ္ဗော။ သတ္တဝိမ
 မေထုနသံယောဂဝသေနာဝိ သက္ကာဒုက္ခတောနရုစ္စန္တိ။ ဝုတ္တဋ္ဌိဘဂဝတာ
 ဣဝံပြာဟ္မဏကေစ္စော သမဏောဝါ ပြာဟ္မဏောဝါ သမ္မာဗြဟ္မစာရိပဋိ
 ဇာနမာနောနဟေဝခေါမာတုဂါမေန သဒ္ဓိန္ဒယံဒ္ဓယသမာပတ္တိံ သမာပဇ္ဇ

၂၆

ဘိမဝိသောဓနိပါဌ်။

တိံအံပိစခေါမာတုဂါမဿဥစ္စာဒနံနာပနံပရိမဒ္ဒနံသမ္မာဟနံသာဒိယတိ။
 သောတဒဿာဒေတိတံနိကာမေတိ။ တေနစပိတ္တိံအာပဇ္ဇတိ။ ဣဒ္ဓိဇေါ
 ဗြာဟ္မဏဗြဟ္မစရိယဿခဏ္ဍိ ဘိဒ္ဓိဋ္ဌိ သဗလဋ္ဌိကမ္မာသဋ္ဌိ။ အယံပုဂ္ဂတိ
 ဗြာဟ္မဏအပရိသုဒ္ဓိဗြဟ္မစရိယံစရတိ။ သံယုက္ခောမေထုနသံယောဂေနန
 ပရိမုတ္တတိဇာတိယာဇရာမရဏေန။ ပ။နပရိမုတ္တတိဒုက္ခသ္မာတိဝဒါမိ။ ပုန
 စပရံဗြာဟ္မဏဣဂ္ဂေကေစ္စောသမဏောဝါ။ပ။ပဋိဇာနမာနေ။ နဟေဝခေါ
 မာတုဂါမေနသဒ္ဓိံ နှယံနုယသမာပတ္တိံသမာပဇ္ဇတိ။ နပိမာတုဂါမဿဥ
 ဣဒနံ။ပ။သာဒိယတိ။ အပိစခေါမာတုဂါမေနသဒ္ဓိံ သံဇန္တတိ သံကိဇ္ဇတိ
 သံကေဠာယတိ။ သောတဒဿာဒေတိ။ပ။ဒုက္ခသ္မာတိဝဒါမိ။ ပုနစပရံဗြာ
 ဟ္မဏဣဂ္ဂေကေစ္စောသမဏောဝါ။ပ။နဟေဝခေါမာတုဂါမေနသဒ္ဓိံသမာ
 ပဇ္ဇတိ။နပိမာတုဂါမဿဥစ္စာဒနံသာဒိယတိ။နပိမာတုဂါမေနသဒ္ဓိံ သံဇ
 ဇ္ဇတိသံကိဇ္ဇတိဘိကေဠာယတိ။ အပိစခေါ မာတုဂါမဿဗက္ခုဥပနိဇ္ဈာ
 ယတိပေက္ခတိ။ သောတဒဿာဒေတိ။ပ။ဒုက္ခသ္မာတိဝဒါမိ။ ပုနစပရံဗြာ
 ဟ္မဏဣဂ္ဂေကေစ္စောသမဏောဝါ ဗြာဟ္မဏောဝါ။ ပ။ နဟေဝခေါမာတု
 ဂါမေနနမာတုဂါမဿနပိမာတုဂါမေနပေက္ခတိ။ အပိစခေါ မာတုဂါ
 မဿသဒ္ဓိံသုကာတိ တိရောက္ခနာဝါ တိရောပါကာရာဝါ ဟသန္တိယာ
 ဝါဘဏန္တိယာဝါ ဂါယန္တိယာဝါ ရောဒန္တိယာဝါ။ သောတဒဿာ ဒေ
 တိ။ပ။ ဒုက္ခသ္မာတိဝဒါမိ။ ပုနစပရံဗြာဟ္မဏ ဣဂ္ဂေကေစ္စောသမဏောဝါ
 ဗြဟ္မဏောဝါ။ပ။နဟေဝခေါမာတုဂါမေနနပိမာတုဂါမဿနပိမာတုဂါ
 မေနနပိမာတုဂါမဿရောဒန္တိယာဝါ။ပ။အပိစခေါယာနိတာနိပုဗ္ဗေမာ
 တုဂါမေနသဒ္ဓိံ ဟသိတလပိတကိဇ္ဇိတာနိ အနုဿရတိ။ သောတဒဿာ
 ဒေတိ။ပ။ဒုက္ခသ္မာတိဝဒါမိ။ ပုနစပရံဗြာဟ္မဏဣဂ္ဂေကေစ္စောသမဏောဝါ
 ဗြဟ္မဏောဝါ။ပ။နဟေဝခေါမာတုဂါမေနနပိမာတုဂါမဿ။ပ။နပိယာ
 နိတာနိ ပုဗ္ဗေမာတုဂါမေနသဒ္ဓိံ ဟသိတလပိတကိဇ္ဇိတာနိ အနုဿရတိ။
 အပိစခေါဂဟပတိံ ဝါဂဟပတိပုတ္တံဝါ ပဉ္စဟိကာမရဏေဟိ သံဟိတံ
 သမာနိသုတံ ပရိစာရယမာနံ။ သောတဒဿာဒေတိ။ပ။ဒုက္ခသ္မာတိဝဒါမိ။
 ပုနစပရံဗြာဟ္မဏ။ပ။နဟေဝခေါမာတုဂါမေန။ပ။နပိအနုဿရတိဂဟပ
 တိံ ဝါဂဟပတိပုတ္တံဝါ ပရိစာရယမာနံ။ အပိစခေါ အညတရံဒေဝနိကာ
 ယံပဏိဓာယဗြဟ္မစရိယံစရတိ။ ဣပိနာဟံသိလေနဝါဝတေနဝါတပေန
 ဝါဗြဟ္မစရိယေနဝါဒေဝေါဝါဘပိဿာမိဒေဝညတရောဝါတိ။ သောတ

၂၈

သိမိသောဓနိပါဌ်။

၂၇

ဒဿာဒေတိ၊ တံနိကာမေတိ၊ တေနစရိတ္တိံ အာပဇ္ဇတိ။ ဣဒံခေါဗြာဟ္မဏံ
ဗြဟ္မစရိယဿခဏ္ဍာငြိဆိန္ဒြိ သဗလငြိကမ္မာသန္တိတိဇံလာဘာမိဟေတု
ကေနဘေဒေနစ သတ္တဝါပေမေတုနသံယောဂေနခဏ္ဍာဒိဘာဝေါသင်္ဂဟိ
တောတိဝေဓိတဗျော။ ။

မာတုဗာတကေပနယေနပနမနုသိတ္ထိသူတာပိ အဇနိကာပေါသာ
ဝနိကာမာတာဝါမဟာမာတာဝါရုဇ္ဇမာတာဝါဇနိကာပိအမနုသိတ္ထိသူ
တာ မစတာ ဗာတိတာ၊ တဿပဗ္ဗဇ္ဇာနဝါရိတာ၊ နစအာန္တရိကောဟော
တိ။ တိရုတ္ထာနိတ္ထိယောပိ မနုဿပုရိသမာဂမ္မ မနုဿဘူတံပုတ္တံဝိဇာယန္တိ၊
ကောန္တပုတ္တာနွေဘာတိကတ္ထေရာပိယ၊ တေပိဟိဇာယူဇာယေဝ၊ တထာ
ဟိပေတလောကေ တိရုတ္ထာနေမနုသေစာတိဣမေသုတိသုဘုဒိသု စတ
သောယောနိယောသမ္ဘဝန္တိ။ မနုသေသုပနေတ္ထ ကေမိဒေဝ ဩပပါတိ
ကာဟောန္တိ။ သေယျတာပိမဟာပဗုမကုမာရာဒယော။ အဏ္ဍဇာပိကော
န္တပုတ္တာနွေဘာတိကတ္ထေရာပိယ။ ဝိတ္တာရောပနသိဟဇ္ဇဝတ္ထုသိဩဇော
ကေတဗျော။ ဧတ္ထစကောန္တာတိကိန္နရိ၊ တဿာပုတ္တာကောန္တပုတ္တာ၊ သာ
ဟိရညောအသောကဓမ္မရာဇသကာလေဝနစရကေနလဘိတွာ မနုဿ
သံဝါသမာဂမ္မနွေပုတ္တေဝိဇာယိတွာဣဒါနိဒါရကေပဟာယနဂမိဿတိ
တိသညာယဝနစရကောတဿာပေါတ္ထံ အဒါသိ၊ သာပေါတ္ထံလဘိတွာပ
က္ခန္တိတွာသကဋ္ဌာနမေဝဂတာ၊ ကိန္နရိယောဟိပေါတ္ထံဝိနာပက္ခန္တိတုံ နသ
က္ကောန္တိ။ တေနေဝတာပသောမာပေါတ္ထံအဿာအဒါသိတိအာဟ။ ကမ္မ
ပစ္စယဉတုသရဋ္ဌါနိဋ္ဌိတာသံပေါတ္ထံ၊ ရညောစက္ကဝတ္ထိဿစက္ကရတနံပိယ၊
တထာဟိစက္ကဝတ္ထိနော ဝေဟာသဂမနာဒိပုညဝတော ဣဒ္ဓိနာမ၊ နတေန
စက္ကရတနံဝါဟတ္ထိအဿရတနံဝါဝိနာအတ္တနောသဘာဝေနဝဂန္တုသ
က္ကောန္တိ။ တတ္ထစက္ကရတနံရညောစက္ကဝတ္ထိဿကမ္မဗလေနိဗ္ဗတ္တကာသ
ရန္တမဇ္ဈေဇာယမာနမ္ပိကမ္မပစ္စယဉတုသရဋ္ဌာနံနာမ။ ဟတ္ထိအဿရတနာ
နိပနကမ္မပစ္စယကမ္မသရဋ္ဌာနာနိနာမ။ ပက္ခိနံဝေဟာသဂမနာဒိကာကမ္မဝိ
ပါကဇာဣဒ္ဓိ။ ကိန္နရိယောပနပေါတ္ထံ ဝိနာအတ္တနောသဘာဝေန ပက္ခန္တိတုံ
နသက္ကောန္တိ။ တသ္မာတာသံပေါတ္ထံကမ္မပစ္စယဉတုသရဋ္ဌာနန္တိဒဗ္ဗမ္ပိ။ ကေ
မိပန ဒေဝါနံအလင်္ကာရာပိယပဋိသန္တိယာ သဟဇာဂတောတိဝဒန္တိ။ န
တံမဇ္ဈေတမ္ပိ။ အဏ္ဍဇ-ဇယာပုဇာနံတထာအသမ္ဘဝတော။ ကေမိဝိပဝတ္ထိ
ကာလေ ကထန္တိဝဒန္တိ။ တမ္ပိအယုတ္တမေဝ၊ သံသေဒဇာပိပဗုမဂဗျောဝါ

ဝေဠုဂြဟေတုဂါနိဗ္ဗတ္တံ၊ ပေါက္ခရာသာတိဗြာဟ္မဏပဒုမဝတိဝေဠုဝတိဒေဝိ
အာဒယောဝိယ။ ဇဏာဗုဒ္ဓပနပါကဋာယေဝ။ ယေနသယံတိရစ္ဆာနသု
တေန မနုဿိတ္ထိသုတာမာတာဃာတိတာ၊ သောဝိအာနန္တရိကောနဟော
တိ၊ တိရစ္ဆာနဂတတ္တာပနဿပဗ္ဗန္ဓာ ပဋိက္ခိတ္တာ၊ ကမ္မံပနဿဘာရိယံ
ဟောတိ၊ အာနန္တရိယံအာဟာရတိဋ္ဌတိ။ မနုဿိတ္ထိယောပိတိရစ္ဆာနမာဂဗ္ဗ
ဂဟ္တံဇနေန္တိ။ သေယျထာပိတုရိဒတ္တသာမာတာ၊ ဣတ္ထိယောဟိ အဋ္ဌဟိ
ကာရဏေဟိဂဟ္တဂ္ဂဟဏံဟောတိအဇ္ဈာစာရေန၊ ကါယသံသဂ္ဂေန၊ စော
ဋ္ဌဂ္ဂဟဏေန၊ အသုစိပါနေန၊ နာဘိပရာမသနေန၊ ဂူပဒဿနေန၊ သန္ဓေန၊ ဂ
န္ဓေနာ၊ တိ။ တတ္ထအဇ္ဈာစာရေန သုဒိန္ဒဿပုရာဏာဒုတိယိကာ ဂဟ္တံဂဏှိ
တွာပဗ္ဗိမဘဝိကံသုဝဏှိမိဗ္ဗသဒိသံဗိဇကံနာမပုတ္တံဝိဇာယိ။ ကဒါဝိဇက
ဓ္မာဥတုသမယေ ဆန္ဒရာဂရက္ခာပုရိသာနံ ဟတ္ထဂါဟဝေဏိဂါဟအင်္ဂပ
စ္စင်္ဂပရာမသနံ သာဒိယန္တိယောပိဂဟ္တံဂဏှိ။ ဧဝံကာယသံသဂ္ဂေနဂဟ္တ
ဂ္ဂဟဏံဟောတိ။ ဥဒါယိတ္ထေရဿပန ပုရာဏာဒုတိယိကာဘိက္ခုနိတံအ
သုစိ ဇကဒေသံမုခေနအဂ္ဂဟောတိ။ ဇကဒေသံစောဋ္ဌကေနဝသန္တိ အင်္ဂ
ဇာထေပက္ခိပိ၊ သာ တေနဂဟ္တံ ဂဏှိ။ ဧဝံစောဋ္ဌဂ္ဂဟဏေန ဂဟ္တဂ္ဂဟဏံ
ဟောတိ။ ဝိဂထိင်္ဂတာပသဿမာတာဝိဂိ ဥတုသမယေ တာပသဿ ပ
ဿာဝဋ္ဌာနံအာဂတ္တာ သသမ္ဘဝံပိပိ၊ သာ တေနဂဟ္တံ ဂဏှိတွာဝိဂထိင်္ဂ
နာမတာပသဒါရကံဝိဇာယိ။ ဧဝံအသုစိပါနေနဂဟ္တဂ္ဂဟဏံဟောတိ။ သာ
မဿပနဗောဓိသတ္တသာမာတာဥတုသမယေ နာဘိပရာမသနေနဂဟ္တံဂ
ဏှိတွာသာမတာပသဒါရကံဝိဇာယိ။ ဧဝံမဏှပဗ္ဗာဗုဿစ စဏှပဇ္ဇောတဿ
စမာတာဥတုသမယေ နာဘိပရာမသနဝသေန၊ တတ္ထစဒိဋ္ဌမင်္ဂလိကာယ
နာဘိပရာမသနေန မဏှဗုဿနိဗ္ဗတ္တိအဟောတိ။ စဏှပဇ္ဇောတဿ မာ
တုနာဘိယံ ဝိတ္ထိကောဗရိတွာ ဂထော၊ တေနစဏှပဇ္ဇောတဿနိဗ္ဗတ္တိအ
ဟောတိ။ ဣကေစ္စာဣတ္ထိ ဥတုသမယေပုရိသသံသဂ္ဂံ အလတမာနာ
ဆန္ဒရာဂဝသေန အန္တော ဂေဟေဂတာဝ ပုရိသံဥပနိဇ္ဈာယတိ၊ ရာဇော
ရောဓာဝိယ၊ သာ တေနဂဟ္တံ ဂဏှိ။ ဧဝံဂူပဒဿနေနဂဟ္တဂ္ဂဟဏံဟော
တိ။ ဗဏာကာသုပန ပုရိသောနာမနတ္ထိ၊ တာ ဥတုသမယေမေဗာသန္တံသု
တွာဂဟ္တံဂဏှိ။ တထာကုက္ကုဒိယောပိ ဂါဝိယောပိသန္တံသုတွာ ဂဟ္တံဂ
ဏှိ။ ဂါဝိဇေဝဂါကဒါဝိဥသသဂန္ဓေနဂဟ္တံဂဏှိ။ ဧဝံဂန္ဓေနဂဟ္တဂ္ဂဟ
ဏံဟောတိ။ ဧဝံအဋ္ဌဟိကာရဏေဟိဣတ္ထိယောဂဟ္တံဂဏှိ။ ဣစ္ဆေပိတု

၂၉

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

၂၉

သဒိသာသေဝပုတ္တာဟောန္တိ၊ တသ္မာဘုရိဒတ္တာဒယောတေရဋ္ဌံ နာဂံရာ
ဇာနံ ပဋိစ္စ နာဂါယေဝဟောန္တိ။ စဏ္ဍပဇ္ဇောတထပန ဝိန္တိကံ ပဋိစ္စ မနု
ဿောဇာတော၊ သမ္ဘဝေန အ-ဇာတတ္တာ၊ ဝိတုဃာ တကေဝိ ဒေဝေဝ န
ယော။ ။

အရဟန္တဃာတကောပန အမနုဿအရဟန္တဒေဝတံဝါ မနုဿဇာ
တိယံဝါအဝသေသံအရိယပုဂ္ဂလံဃာတေတွာအာနန္တရိယောနဟောတိ၊
ပုဗ္ဗဇ္ဇာဓိဿနဝါရိတာ၊ ကမ္မံပနဗလဝံဟောတိ။ ထိရုတ္တိာနောပန အမနု
ဿအရဟန္တဗြဟ္မာတေတွာအာနန္တရိကောနံဟောတိ၊ ကမ္မံပနသာရိယံ၊
ထိရုတ္တိာနဂတတ္တာပနဿပုဗ္ဗဇ္ဇာဝါရိတာ။ ဘိက္ခုနိနုဿက-သံဃာတေဒ
ကာနိပါကဋ္ဌာယေဝ။ ။

လောဟိတုပ္ပါဒကောပန ယောတထာဂတထာ အဘေဇ္ဇကာယထာ
ယပရူပက္ကမေနစမ္ပဲခိန္တိတွာလောဟိတံပဏ္ဍရိတုံနသက္ကောတိ၊ သဓိရဿ
ပနအန္တောယေဝကေသိဉ္စာနေလောဟိတံသမောသရတိ၊ အာဃာတေန
ပကုဗ္ဗနမာနံသဗ္ဗိတံဟောတိ၊ တထာဗဟုအပုညံပသဝတိ၊ အာနန္တရိကော
စဟောတိ၊ ပုဗ္ဗဇ္ဇာပိဿဝါရိတာ၊ သေယျထာပိဒေဝဒက္ကော။ ယောပနဇီ
ဝကောဝိယရောဂပူပသမနတ္ထံဖါလေတွာပူတိမံသဉ္စလောဟိတဉ္စနိဟရိ
တွာဖါသုံကရောတိ၊ အယံလောဟိတုပ္ပါဒကောနဟောတိ၊ ဗဟုပုညံပသ
ဝတိဗြဟ္မပုညံပသဝတိ၊ သေယျထာပိဒီဝကောကောမာရဘစ္စော။ ။

ဥတ္တတောဗျဉ္ဇနကောပန ဣတ္ထိ-ပုရိသဝသေန ဒုဝိခေ၊ တတ္ထဣတ္ထိဥာ
တောဗျဉ္ဇနကထာ ဣတ္ထိနိမိတ္တံ ပါကဋံ၊ ပုရိသနိမိတ္တံပဋိစ္စန္တံ။ ပုရိသဥာ
တော ဗျဉ္ဇနကထာ ပုရိသနိမိတ္တံ ပါကဋံ၊ ဣတ္ထိနိမိတ္တံ ပဋိစ္စန္တံ။ ဣတ္ထိဥာ
တောဗျဉ္ဇနကထာ ဣတ္ထိသု ပုရိသတ္တံ ကရောန္တထာ ဣတ္ထိ-နိမိတ္တံ ပဋိစ္စန္တံ
ဟောတိ၊ ပုရိသနိမိတ္တံပါကဋံဟောတိ။ ပုရိသဥာတောဗျဉ္ဇနကထာပုရိ
သာနံဣတ္ထိတာဝံဥပဂစ္ဆန္တဿပုရိသနိမိတ္တံပဋိစ္စန္တံဟောတိ။ ဣတ္ထိနိမိတ္တံ
ပါကဋံ၊ ဣတ္ထိဥာတောဗျဉ္ဇနကောသထဉ္စဂတ္တံ ဂဏ္ဍာတိ၊ ပရဉ္စဂဏ္ဍာပေ
တိ။ ပုရိသဥာတောဗျဉ္ဇနကောပနံသယံနဂဏ္ဍာတိ၊ ပရံဂဏ္ဍာပေတိ။ ဣဒ
မေဝတေသံနာနာကရဏံ။ ဥာတောဗျဉ္ဇနန္တိ စေတ္ထ ဗျဉ္ဇနန္တိနိမိတ္တံ၊ ဥာ
တော ဗျဉ္ဇနအထာအတ္ထိတိ ဝိဂ္ဂဟေန ဥာတောဗျဉ္ဇနန္တိ ဝက္ခယ၊ ဧက
ထာဒေအုန္တိယာနိ ဟောန္တိ၊ အထကေမေဝါတိ၊ ဧကမေဝ၊ နန္ဒေယဿအု
တ္ထိန္တိယံဥပဉ္စတိတထာပုရိသိန္တိယံဥပဉ္စတိတိတိနော။ ယထာဝါပနပုရိသိန္တိ

၂၇

၃၀

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ယံဥပုဇ္ဈတိ၊ တဿဣတ္ထိန္ဒြိယံဥပုဇ္ဈတိ၊ တိနောတိ၊ ဧကတ္ထိံသန္တာနေ ဣန္ဒြိယ
 နွယဿပဋိသေမိတက္ကာ။ တဉ္စခေါဣတ္ထိဥဘထောဗျဉ္ဇနကဿဣတ္ထိန္ဒြိယံ။
 ပုရိသဥဘတောဗျဉ္ဇနကဿပုရိသိန္ဒြိယမေဝါတိ။ ယဒိဧကမေဝဣန္ဒြိယံ၊
 ဧဝံဥဘတောဗျဉ္ဇနကဿပေါကလံသိယာ။ ဣန္ဒြိယံ ဗျဉ္ဇနကာရဏန္တိပု
 တ္တံ၊ တဉ္စတဿနတ္ထိတိ။ ဝုစ္စတေ၊ နဣတ္ထိန္ဒြိယံပုရိသဗျဉ္ဇနဿကာရဏံ၊ တ
 ထာ ပုရိသိန္ဒြိယန္တိ ဣတ္ထိဗျဉ္ဇနကဿ၊ ကသ္မာ၊ သဒါဏတာဝတောတိ၊ တ
 ထာဟိဣတ္ထိဥဘတောဗျဉ္ဇနကဿ ယဒါဣတ္ထိယာရတ္တံဟောတိ၊ တဒါပုရိ
 သဗျဉ္ဇနံပါကဉ်ဟောတိ၊ ဣတ္ထိဗျဉ္ဇနံပဋိစ္စန္တိ။ တထာ ပုရိသဥဘတောဗျဉ္ဇန
 ကဿဝိ။ ယဒိတေသံဣန္ဒြိယနွယံဗျဉ္ဇနာနံကာရဏံဘဝေယျ၊ သဒါဗျဉ္ဇန
 နွယံဧကတောတိဋ္ဌေယျ၊ နပနတိဋ္ဌတိ၊ တသ္မာ ဧကမေဝဣန္ဒြိယန္တိ နိဋ္ဌမေ
 ထ္တာဝဂန္တဗ္ဗံ၊ ဗျဉ္ဇနကာရဏံဣန္ဒြိယံ ပဟာယရာဂစိတ္တမေဝေထ္ထဗျဉ္ဇနနွယ
 သကာရဏန္တိဒဗ္ဗဗ္ဗံ၊ တသ္မာ ဣတ္ထိဥဘတောဗျဉ္ဇနကောသယဋ္ဌိ ဂဟ္တံဂ
 ဏ္ဍာတိ၊ ပရဋိဂဏ္ဍာပေတိ၊ ပုရိသဥဘတော ဗျဉ္ဇနကောပရံဂဏ္ဍာပေတိ၊
 သယံပနနဂဏ္ဍာတိ၊ ဣတ္ထိန္ဒြိယသမဝိသေဝ ဂဟ္တသမ္ဘဝတောတိ။ ကုရုန္တိ
 ယံပနယဒိပဋိသန္တိယံပုရိသလိင်္ဂံပက္ခေဣတ္ထိလိင်္ဂံ နိဗ္ဗတ္တတိ၊ ယဒိပဋိသ
 န္တိယံဣတ္ထိလိင်္ဂံပက္ခေပုရိသလိင်္ဂံ နိဗ္ဗတိတိ ပဋိသန္တိယံ လိင်္ဂသမ္ဘဝေါပ
 က္ခေ၊ သောအယုက္ခောဝ။ ကသ္မာ၊ ပဝတ္တိယံယေဝဣတ္ထိလိင်္ဂါဒိနိသမုဋ္ဌ
 ဟန္တိ။ ပဋိသန္တိယမေဝသမုဋ္ဌာတိ၊ နလိင်္ဂါဒိနိ။ ဣန္ဒြိယမေဝလိင်္ဂန္တိ နသ
 က္ကာဝတ္တံ၊ ဣန္ဒြိယလိင်္ဂါနံ ဘိန္ဒသဘာဝတ္တာ၊ ယထာစ ဇိဇေသတိရုက္ခော
 သမ္ဘဝတိ၊ နသတိ၊ ဧဝမေဝဣန္ဒြိယေသတိလိင်္ဂါဒိနိသမ္ဘဝန္တိ၊ ဇိဇေသဒိသ
 ပ္ဍိဣန္ဒြိယံ၊ ရုက္ခသဒိသာနိလိင်္ဂါဒိနိ၊ ဧဝမေဝတေသုပုဂ္ဂလေသုပုဉ္ဇကာဒ
 ဟေါဧကါဒသပုဂ္ဂလိတသ္မိံယေဝဘဝေနိယာမံတြိက္ခမိတုံ နအရဟန္တိ၊
 တသ္မာအဘဗ္ဗာနာမ၊ ဥပုဇ္ဈိတိအန္တိမဝတ္ထု၊ အဇ္ဈာပန္နပုဗ္ဗာဒေဥပသမ္ပဒါ
 ယဏဝတ္ထုမတ္တမေဝ၊ ဥပုဇ္ဈိသယေသတိတသ္မိံယေဝဘဝေနိယာမံ ဩ
 က္ကမိတုံအရဟန္တိ၊ တသ္မာဘဗ္ဗာနာမဟောန္တိ။ ။

ဝတ္ထုသမ္ပတ္တိကဿနိဋ္ဌိတော။ ။

ဥတ္တိသမ္ပတ္တိနာမ။

ထိထိလံ ဓနိတဉ္စ ဒိဗရဿံ၊ ဂရုကံ လဟုကဉ္စ နိဂ္ဂဟိတံ။
 သမ္ပန္တံ ဝဝတ္ထိတံ ဝိရတ္တံ၊ ဒသော ဗျဉ္ဇနဗျဉ္ဇိယာ ပတေဒေါတိ။ ။

၂၅၇

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၃၃

ဝေဝုတ္တံဒသဝိဇံဗျူဟံ အပေက္ခိတွာ ဝါဝေဝုတ္တံဒသဝိဇံဗျူဟံ သီမဝိသောဓနိပါဌ်
 နိဝါရိမုတ္တနိဂ္ဂဟိတဝေဝုတ္တံဒသဝိဇံဗျူဟံ အကောပေတွာ ဝါဒုရုတ္တံဝါဒ
 ကတွာဝုတ္တံဥတ္တိသမ္ပတ္တိနာမ။ ဥတ္တိဝိပတ္တိနာမ သဗ္ဗသောဥတ္တိ အဋ္ဌပေ
 တွာဝါ ဝတ္ထုသံဗုဒ္ဓလဥတ္တိနံ အပရာမသနာနိပစ္စာဥတ္တိဋ္ဌပနဉ္စာတိ
 ဣမေတာဝပစ္စုဥတ္တိဒေါသာ။ တတ္ထအယံဣတ္ထနာမေတိဥပသမ္ပဒါပေက္ခ
 သာအဝိအကိတ္တနံ ဝတ္ထုအပရာမသနံနာမ။ သုကာတုမေတန္တေသံဗော
 တိတ္ထေသုကာတုမေတန္တေတိဝတွာသံဗောတိအဘဏနံသံဗာအပရာမ
 သနံနာမ။ ဣတ္ထန္ဒာမထာဥပသမ္ပဒါပေက္ခာတိ ဥပဇ္ဈာယထာ အကိတ္တနံ
 ပုဂ္ဂလအပရာမသနံနာမ။ သဗ္ဗေနသဗ္ဗံ ဥတ္တိယာအနုစ္စာရဏံ ဥတ္တိအပ
 ရာမသနံနာမ။ ပဋ္ဌမံကမ္မဝါစံနိဋ္ဌာပေတွာသောဥတ္တိတိဝတွာ ခမတိသံ
 ဗာသာတိဝေဝုတ္တိကိတ္တနံပစ္စာဥတ္တိဋ္ဌပနံနာမ။ ဣတိဣမေပစ္စုဥတ္တိဒေါ
 သာဥတ္တိဝိပတ္တိနာမ။ ဣမေဟိဒေါသေဟိဝိရုတ္တယဥတ္တိယာသမ္ပန္နံဥတ္တိ
 သမ္ပတ္တိနာမ။ ။

ဥတ္တိသမ္ပတ္တိကထာနိဋ္ဌိတာ။ ။

အနုသာဝနသမ္ပတ္တိနာမ ဝတ္ထု သံဗုဒ္ဓလဥတ္တိ အပရာမသနာနိသာဝ
 နာယ ဟာပနံ အကခလေ သာဝနန္တိ ဣမေပစ္စုအနုသာဝနဒေါသေဝဇ္ဇေ
 တွာကထာနံအနုသာဝနသမ္ပတ္တိနာမ။ တတ္ထဝတ္ထာဒိနံအပရာမသနာနိဥတ္တိ
 ယံဝုတ္တသဒိသာနေဝ။ တီသုပနအနုသာဝနာသုယတ္ထကတ္ထဝိဇေတေသံအ
 ပရာမသနံအပရာမသနမေဝ။ သဗ္ဗေနသဗ္ဗံပနကမ္မဝါစံ အဝတွာ စတုက္ခ
 တ္တိဥတ္တိကိတ္တနမေဝဝါကမ္မဝါစန္တန္တရေဝိစက္ကာဂိဗျူဟာနိကောပေတွာ
 ဝါအက္ခရထာဝါပဒဿဝါဒုရုစ္စာရဏံဝါကတွာသာဝနံသာဝနာယဟာ
 ပနံနာမ။ တထာဟိသီမဝိသောဓနိတ-ဝိမုတ္တ-နိဂ္ဂဟိတ-ဝေဝုတ္တံဒသဝိဇံဗျူဟာ
 နိအန္တေဝံကမ္မဝါစာယကမ္မကောပေန္တိ။ တတ္ထ သုကာတုမေတိသီမဝိသော
 ဝတ္ထဗ္ဗေသုကာတုမေတိ ဝစနံသီမဝိသောဓနိတံနာမ။ ဗန္တေတိဝတ္ထဗ္ဗေသ
 န္တေတိဝစနံဓနိတေသီမဝိသောဓနိတံနာမ။ သုကာတုသောဥတ္တိတိဝတ္ထဗ္ဗေသုကာ
 တုမေတိဥတ္တိတိဝစနံဓနိရုတ္တနိဂ္ဂဟိတံနာမ။ ပတ္တကတ္ထန္တိ ဝတ္ထဗ္ဗေပတ္တက
 တ္တိတိဝစနံနိဂ္ဂဟိတေဝိရုတ္တနာမ။ ဝေဝုတ္တံဒသဝိဇံဗျူဟာနိ အန္တေဝံကမ္မ
 ဝါစာယကမ္မဒူသေန္တိ။ ဣမာနိစက္ကာဂိအကောပေတွာဝေဝုတ္တံဒသဝိဇံဗျူဟာ

၂၇၈

၃၂ သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

အက္ခရေ ဝတ္ထုဗွေ အညံအက္ခရံ ဝဒန္တော ဒုရုတ္တံကရေတိနာမ။ ဣထရေ သုဒိဃရဿာဒိသုဆသုဋ္ဌာနေသုဒိဃဋ္ဌာနေနိဃံ၊ ရသသဋ္ဌာနေရဿမေဝံ၊ တိဇံယထာဋ္ဌာနေတံတဒေဝအက္ခရံသာသန္တေနာနုတ္တမိကတံပဝေဏိံ အဝိနာသေတွာကမ္မဝါစာကာတဗ္ဗာ။ သစေပနဇံအကတွာ ဒိဃေဝတ္ထု ဗွေရသံ၊ ရသေဝတ္ထုဗွေဒိဃံဝဒတိ၊ တထာဂရုကေဝတ္ထုဗွေလဟုကံ၊ ထ ဟုကေဝတ္ထုဗွေဂရုကံဝဒတိ။ သမ္ပန္နေဝါဝတ္ထုဗွေဝတ္ထိတံ၊ ဝတ္ထိတေဝါ ဝတ္ထုဗွေသမ္ပန္နံဝဒတိ၊ ဇေဝိကမ္မဝါစာနုကုပ္ပတိ။ ဣမာနိသဗျုဒ္ဓနာနိကမ္မံ န ကောပေန္တိ။ ဣဒမေဝအာစရိယာနံသမာနကထာ။ အပရေပနဣဒါနိဗျုဒ္ဓနာ နိအန္တောကမ္မဝါစာယကမ္မံဒုသေန္တိတိ ဝဒန္တိ။ ဇေဝိ သတိအနုပသမ္ပန္နာဝဗ ဟုတရာတဝေယျံ၊ ဝိမံသိတွာပနဂဟေတဗ္ဗံ၊ သုဋ္ဌတရာဝါကမ္မဝါစာသိ က္ခိတဗျိ။ သာဝနာယအနောကါသေပဋ္ဌမံ ဥတ္တိံ အဋ္ဌပေတွာအနုသါဝနံ အကာလေသာဝနံနာမ။ ဣတိဣမေဟိဒေါသေဟိဝိရတ္တယံ အနုသာဝနာ ယသမ္ပန္နံ အနုသာဝနသမ္ပတ္တိသမ္ပန္နံနာမ။ ယဒိပတ္တစိဝရဟိတံပုဂ္ဂလံ ဥပ သမ္ပာဒေတိ၊ ပရိပုဏ္ဏဿ ပတ္တစိဝရန္တိ အနုသာဝနာယကတတ္တာ ကမ္မ ကောပေါနဟောတိ၊ ကာရကသံဗောပနသာတိသာရော၊ တေနေဝါဟ ဝိမတိဝိနောဒနိယဗ္ဗိပတ္တစိဝရနံ အသာဝေဝိ ပရိပုဏ္ဏဿပတ္တစိဝရန္တိ ကမ္မဝါစာယသာဝိတတ္တာကမ္မကောပံအဝတွာဒုက္ကဋ္ဌမေဝဂုတ္တန္တိ။ သစေ အနုပဏ္ဍာယကောဥပသမ္ပါဒေတိ၊ ဣတ္ထန္နာမဿဥပသမ္ပါဒေပက္ခေ။ ဣတ္ထ န္နာမေနဥပဏ္ဍာယေနာတိဝါဥပဏ္ဍာယံသာဝေတိ၊ သူပသမ္ပန္နောဝဟောတိ။ ဥပဏ္ဍာယံနသာဝေတိနုပသမ္ပန္နော၊ ဝက္ခတိဟိဝိမတိဝိနောဒနိယံကမ္မံနုကုပ္ပ တိတိဣဒံဥပဏ္ဍာယာတာဝေဝိ ဣတ္ထန္နာမဿဥပသမ္ပါဒေပက္ခေဣတ္ထန္နာ မေနဥပဏ္ဍာယေနာတိ မတဿဝါဝိတ္တမန္တဿဝါပုရေကဥပဏ္ဍာယသံပါ ယသကာသမိ အဝိဇ္ဇမာနဿာပိ နာမေန သမ္ပတ္တဥပဏ္ဍာယကိတ္တနဿ ကတတ္တာဂုတ္တံ။ ယဒိဟိဥပဏ္ဍာယကိတ္တနံနကရေယျ၊ ပုဂ္ဂလံနပရေမသတိ တိဂုတ္တကမ္မဝိပတ္တိဇေဝိယာ၊ တေနေဝါဋီယံ အနုပဏ္ဍာယကန္တိ ဂုတ္တ န္တိ။ သစေသံဗုပဏ္ဍာယေနဂဏုပဏ္ဍာယေနဥပသမ္ပာဒေတိ၊ ကာရကသံ ဗောသာတိသာရော၊ ကမ္မံပနနံကုပ္ပတိ၊ ဝက္ခတိဟိဝိမတိဝိနောဒနိယံ သံ ဗောနဥပဏ္ဍာယေနာတိ အယံဣတ္ထန္နာမေသံဗသဿ ဥပသမ္ပါဒေပက္ခေ။ ဣတ္ထန္နာမေသံဗဗံဥပသမ္ပါဒေယာစတိ။ သံဗောနဥပဏ္ဍာယေနာတိဇေဝိ ကမ္မ ဝါစာယသံဗာမေဝ ဥပဏ္ဍာယံကိတ္တေတွာတိ အတ္ထော။ ဇေဝိဂဏေနဥပ

၂၆

ဘိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၃၃

ဣာယောနာတိတ္ထောပိအယံဣတ္ထန္ဒာမောဂဏဿ ဥပသမ္ပဒါပေက္ခေဒုတိ
 အာဓိနာယောဇနာဝေဓိတဗ္ဗာ။ ဇေဝံဂုတ္ထေပိကမ္ပံနကုပ္ပတိဝေ။ ဒုက္ကဋ္ဌသေ
 ဝံဂုတ္တတ္ထာ။ အညထာသောစပုဂ္ဂလော အနုပသမ္ပဒန္တာတိ ဝဒေယျာတိ။
 သစေပဏ္ဍကာဒိနာအနုပသမ္ပဒ္ဓကေန ဥပဣာယေနဥပသမ္ပါဒေတိ။ တေ
 ဝဇ္ဇေတွာ ပဉ္စဝဂ္ဂါဒိဂဏောဟတ္ထပါသံ အဝိဇေဟိတွာ ပူရတိ။ ကမ္ပံနကုပ္ပ
 တိ။ ကာရကသံဃောပနသာတိသာရော။ တေနဂုတ္တံ ဝိမတိဝိနောဒနိယံ
 ပဏ္ဍကာဒိပိ ဥဣာယေဟိကရိယမာနေသုပဏ္ဍကာဒိကေနာနိနာဝပဉ္စဝ
 ဂ္ဂါဒိဂဏောပူရတိ။ ကမ္ပံနကုပ္ပတိ။ ဣတရထာကုပ္ပတိတိ။ သစေစက္ကာရော
 အာစရိယာဧကောဘောအနုသာဝေန္တိ။ ဣပပနကထန္တိ ဝုစ္စတေ။ သဗ္ဗအဋ္ဌ
 ကထာသုဒ္ဓိဟိဝါတိဟိဝါ အာစရိယေဟိ ဝိသုဝိသုဧကေနဧကထာတိဧ
 ကပ္ပဟာရေနေဝန္တေတိသေသာဝါကမ္မဝါစာကာတဗ္ဗာ။ သစေပနနာနာစရိ
 ယာနာနုပဣာယာဟောန္တိ။ တိသာတ္ထေရောသုမနတ္ထေရဿ သဒ္ဓိဝိဟာ
 ရိကံသုမနတ္ထေရော တိသံသတ္ထေရဿသဒ္ဓိဝိဟာရိကံ အနုသာဝေတိ။ ဂ
 ဏပူရကာဟောန္တိ ဝဋ္ဋတိ။ သစေပနနာနုပဣာယာဟောန္တိ။ ဧကောအာ
 စရိယောဟောတိ။ နတွေဝနာနုပဣာယေနာတိ ပဋိက္ခိတ္တတ္ထာ နဝဋ္ဋတိတိ
 ဣက္ကမေဝဂုတ္တံ။ စတုန္ဒီပနဇနာနံဝိစာရဏကထာယနာပိကမ္မဝိပက္ခိဆာ
 ယာဓိသတိ။ တထာပိ နကတ္တဗ္ဗံမေဝ။ သဗ္ဗအဋ္ဌကထာသု အဝိစာရိတ
 တ္ထာ။ သစေဝတ္ထာသင်္ကာရာဒိသဟိတပရုဋ္ဌကေသမသံဥပသမ္ပာဒေတိ။
 သူပသမ္ပန္နောဝဟောတိ။ ပတ္တာကေသမသံဩဟာရေတွာကာသာယာနိ
 ဝတ္ထာနိအတ္ထာဒေသံဝဋ္ဋတိ။ တေရသဝတ္ထုဝိရတ္တတ္ထာသမ္ပတ္တိမေဝေတ္ထပ
 မာဏတ္ထာစ။ ။

အနုသာဝနသမ္ပတ္တိကထာနိဋ္ဌိတာ။ ။

ဣဒါနိ ဘိမဝိသောဓနိနာမ၊ နာနာဂန္ထသမာဟေဝန္တိ ဣဝိသာဝါထာ
 ယသံဝဏ္ဏနာက္ကမောအနုပတ္ထော။ ။

- ပညာဝ သဗ္ဗဥပေယျသုဒ္ဓိယာ ယသမ မဟေဘိနော။
- အနန္တေသုဝိ သတ္တေသုပဝတ္တိတ္ထ ယထာရူပိ။ ။
- တာယ ဥဿာဟိတော သတ္ထာ၊ ဘိက္ခုနံ ဟိတ-ကာရဏံ။
- ယံ ဘိမံ အနုဇာနာတိ၊ တတ္ထ ပဉ္စော ပဝတ္တတိ။ ။

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

. . . နွေဠုကာ သံသယာ ဟောန္တိ၊ ဒေသေ သဗ္ဗတ္ထ ဘိက္ခုဝေါ၊
 ဂန္ထာပိ ဝိသမာ ဟောန္တိ၊ အတ္တနောမတိ-ကာရကာ။ ။
 ယဒိ မေ ဤဒိသံ ဝါဒံ၊ သုတ္တာဝပေက္ခကော ဘဝေ။
 ပဗ္ဗဇ္ဇာ နိဗ္ဗဿာ မယံ၊ ဝရေ သမ္မုဒ္ဓ-သာသနေ။
 ဂန္တိရော နိပုဏော အတ္ထော၊ သဗ္ဗညု-ဇိန-ဂေါစရော။ ။
 သာရိပုတ္တော မဟာ-ပညော၊ ထေရဿပိ အ-ဝိသယော။
 ကထံ တံ သက္ကုဏေယျာထိ၊ သဗ္ဗညု-ဇိန-ဂေါစရေ။ ။
 ဣတိ မေ ဥပာဒေပျု၊ ရေတေဝ မဟာဓနိ။ ။
 ပါလိဗုဏ္ဍော မဟာသာယော၊ ဥစ္စော မေရု-နဂူပမော။
 ပရိနိဗ္ဗာန-ကာလဒ္ဓါ၊ သမ္မုဒ္ဓေါ ဣစ္စမဗြိ။ ။
 မာ တံ အာနန္ဒ ရော ဒထိ၊ မာ တံ အာနန္ဒ သောစထိ။
 အဟမေကောဝ နိဗ္ဗာယိ၊ ရေန္တေဝ ဗဟု ဗုဒ္ဓါ။ ။
 သမ္မုဒ္ဓါ စတုရာထိတိ၊ သဟဿာနိ ဣမာနိ တေ။
 ဩဝဒိဿန္တိ တံ ဘိက္ခု၊ ကတ-ပုညောထိ ဟောဟိတိ။ ။
 ဝရေ သာဠကထေ ပါဠိ၊ ဌိတေ သဗ္ဗညု-ဂေါစရေ။
 နိဗ္ဗုတောပိ သမ္မုဒ္ဓေါ၊ အသုညောဝ ပဇံ ဣဝံ။ ။
 ဝေါဟံ စိန္တယိတွာန၊ ရတ္ထိ-ဗိဝံ အ-တန္တိတော။
 ရေန္တေထေဝ သမ္မုဒ္ဓေါ၊ ဘိန္ဒု-ဝါဒေါ အ-ဝိသယော။ ။
 တံ ဝါဒံ ဘိန္တယိတွာန၊ ဇဟိတွာဝတ္ထနောမတိ။
 ဝိသန္တိဿမဟံ ဒါနိ၊ စိရံ သဒ္ဓမ္မ-သုဒ္ဓိယာတိ။ ။

တတ္ထထိမဝိသောဓနိန္တိ ထိမဝိပတ္တိဇဟနံ ထိမဝိပတ္တိပဟာယသမ္ပတ္တိ
 လက္ခဏပ္ပကာသကံပကရဏံ ကရိဿန္တိ အတ္ထော၊ တတ္ထထိမာတိ ပန္နရ
 သဝိဓာထိမာ။ ကတမေပန္နရသ။ ခဏ္ဍထိမာ၊ ဥပစာရထိမာ၊ သမာန သံ
 ဝါသထိမာ၊ အဝိပ္ပဝါသထိမာ၊ လာဘာထိမာ၊ ဂါမထိမာ၊ နိဂမထိမာ၊ နဂ
 ရာထိမာ၊ အတ္တန္တရထိမာ၊ ဥဒကုက္ခေပထိမာ၊ ဇနပဒထိမာ၊ ရဋ္ဌထိမာ၊ ရဇ္ဇ
 ထိမာ၊ ဒိပထိမာ၊ စက္ကဝါဠထိမာ၊ ဟိ။ တတ္ထခဏ္ဍထိမာနာမပဗ္ဗဇ္ဇုပံသမ္ပဒါ
 ဒိနံ သံဃကမ္မာနံ သုခကရဏတ္ထံမဟာံထိမာထဝါ ဂါမခေတ္တေဝါ ခဏ္ဍိ
 တွာပရိန္တိန္တိတွာသမ္ပတာ။ တသ္မာဝိတ္ထာရော ပဋ္ဌမံနိမိတ္တာကိတ္တေတဗ္ဗာ
 တိအာဒိနာဒ္ဓါသတ္တတိပ္ပဘေဒါယ သမန္တပါသာဒိကာယ ဝိနယဠကထာ
 ယမဟာဝဂ္ဂေဝုတ္တော၊ ဣဝေုတ္တောပိတထေဝဝုတ္တောဘဝေယျ၊ တသ္မာ

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

၃၅

နဝက္ခာမ၊ ဒုဝိညေယျဋ္ဌာနမေဝကိပ္ပိဋ္ဌာနံ နိဟရိတွာ ပါကဗ္ဗံကရိဿာမ။
 တတ္ထသစေပနဟေဋ္ဌာ ဥပရိမဿသိမာပရိစ္ဆေဒဿပရတော အန္တော
 လေဏံဟောတိ၊ ဗဟိသိမာ နုဩတရတိ။ အထာပိဥပရိမဿ သိမာပရိ
 ခ္ဆေဒဿဩရတောဗဟိလေဏံဟောတိ၊ အန္တောသိမာနုဩတရတိတိ၊
 ဣမေခွေကေတ္တာဗျဉ္ဇနမေဝနာနံ။ အယဉ္ဇေတ္ထက္ကော ဥပရိပဿသိမာပရိ
 ခ္ဆေဒဿဩရိမဘာဂတောဟေဋ္ဌာပဗ္ဗတပါဒေ ဥမင်္ဂသဏ္ဌာနေပဗ္ဗတ
 ပသေဝိန္တိတွာလေဏံဟောတိ၊ သိမာပရိစ္ဆေဒဿပရတော လေဏေစ
 လေဏဿဗဟိဘူတေဟေဋ္ဌာပဗ္ဗတေစဘူမိဘာဂေသိမာနုဩတရတိ၊
 လေဏဿ ဥပရိယေဝသိမာဟောတိတိ။ တံဿ ဥပရိမဿသိမာပရိ
 ခ္ဆေဒဿဩရိမဘာဂတောဗဟိဘူတေဟေဋ္ဌာပဗ္ဗတပါဒေဥမင်္ဂသဏ္ဌာ
 နေနဝိန္တိဟွာ ပဗ္ဗတပသေလေဏံအထာပိဟောတိ၊ လေဏေစလေဏ
 ဿပရဘူတေဟေဋ္ဌာပဗ္ဗတေစ ဘူမိဘာဂေ သိမာနုဩတရိ၊ လေဏ
 ဿဥပရိဘာဂေဝသိမာဟောတိတိ။ သောစဝိစာရကာ ဝိမတိဝိနောဒနိ
 ယန္တိကတာ၊ အန္တောပဗ္ဗတဿအန္တော ပဗ္ဗတမူလေတိ အက္ကော။ တ
 မေဝအန္တောသဒ္ဓံ သိမာပရိစ္ဆေဒေနဝိသေသေတုံဥပရိမဿသိမာပရိစ္ဆေ
 ဒဿပရတောတိဝုတ္တံ။ ပဗ္ဗတပါဒံပနအပေက္ခိတွာ ဩရတောတိဝတ္ထဗ္ဗ
 ဝိ သိမာနိဿယံပဗ္ဗတဝံ သန္ဓာယ ပရတောတိ ဝုတ္တန္တိဒဗ္ဗဗ္ဗံ၊ တေနေဝ
 ဗဟိလေဏန္တိက္ကေ ဗဟိသဒ္ဓံဝိသေသေန္တော ဥပရိမဿသိမာပရိစ္ဆေဒ
 ဿဩရတောတိအာဟ။ ဗဟိသိမာနုဩတရတိတိ ဣဗဟိတိပဗ္ဗတ
 ပါဒေလေဏံသန္ဓာယဝုတ္တံ။ လေဏဿဗဟိဘူတေဥပရိ သိမာပရိစ္ဆေဒ
 ဿဟေဋ္ဌာဘာဂေသိမာနုဩတရတိတိအက္ကော။ အန္တောသိမာတိလေဏ
 ဿစပဗ္ဗတပါဒဿစအန္တောအက္ကော ဩတရကာရဟဋ္ဌာနေနုဩတ
 ရတိတိအက္ကော။ ဗဟိသိမာ နုဩတရတိအက္ကော၊ သိမာနုဩတရတိတိ
 စေက္ကအက္ကော ဩတရကာရဟဋ္ဌာနေလေဏဘာဂေန သိမာသဗ္ဗတာ
 အနောသရဏမေဝဒဿိတန္တိ ဂဟေတဗ္ဗံ။ တတ္ထပိအနောတရဏန္တိ ဥ
 ပရိဝေသိမာဟောတိတိ ဝိမတိဝိနောဒနိ။ ကေမိပနဝေဠုသုသိရောဝိယ
 သုသိရမေဝလေဏန္တိ ဝဒန္တိ၊ တံအယုတ္တံ။ ။

ဥပစာရသိမာနာမ ဂါမာရညနိဂမာဒိဝသာ ယာဝ ဗြဟ္မလော ကာ
 တေသံတေသံသက္ကာနံ နိဝါသဂေဟဿဝါဒေဝိမာနကပ္ပဂ္ဂန္တာနိနဝါ
 ဥပစာရာရဟဋ္ဌာနမေဝဥပစာရသိမာ၊ တေဣနောဓိပေတော၊ သိက္ခူနံအဝိ

၈၆

၃၆

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

သယုတယ။ ယံပနပဒေသံပရိန္တိန္ဒိတွာပရိဝေဏံကတွာပါကာရာဓိပ
ရိက္ခိတ္တံဝါကတွာ အပရိက္ခိတ္တေပိ ဥပစရာရဟဋ္ဌာနံ ပရိန္တိန္ဒိတွာဝါ ယ
သ္မိပဒေသေဘိက္ခုဝသန္တိ။ အယမေဝဥပစာရသီမာဘိအဓိပ္ပေတာ။ ဘိ
က္ခုနံဝဿပဂမနကထိနတ္ထာရကရဏဋ္ဌာနတ္ထာ၊ တထာဟိကထိနတ္ထတ
သီမာယန္တိ ဥပစာရသီမံသန္ဓာယဝုတ္တံ၊ ခန္ဓသီမာယ တတြုပ္ပါဒါဘာဝ
တောဘိတိသုပိဂဏ္ဍိပဒေသုဝုတ္တံ။ တတြုပ္ပါဒေနာဘတန္တိဝိဟာရသန္တ
ကေန ခေတ္တဝတ္ထုအာဒိနာအာဘတံကိဉ္စိသံဃိကံစိဝရံဥပ္ပုဇ္ဈတိ။ တံတေ
သံကထိနတ္ထာရကဘိက္ခုနံယေဝသဝိဿတိတိယောဇနာကာတံဗျါ။ ခေ
တ္တဝတ္ထုအာဒိနာဘိ ဧတ္ထအာဒိသန္ဓေနမတကစိဝရံဝါဟောတုသံဃံဥန္တိ
သန္တိန္ဒိဝါ သံဃိကေနဝါတိ မဟာအဋ္ဌကထာယံဝုတ္တံ။ တသ္မိပဥပစာရသီ
မေပဝတ္တစိဝရံ သဗ္ဗံသင်္ဂဏ္ဍာတိ။ တေနေဝ တေနခေါပနသမယေနအည
တရေနဥပါသကေနသံဃံဥန္တိဿဝိဟာရေကောရိတော ဟောတိ။ သော
တဿဝိဟာရဿကတေဥဘတောသံဃဿ အကာလစိဝရံဒါတုကာ
မောဟောတိ။ တေနခေါပနသမယေနဥဘတောသံဃဿ ကထိနံအတ္ထ
တံ ဟောတိ။ အထခေါသောဥပါသကောသံဃံဥပသကံမိတွာကထိနုန္တိ
ရံဃာစိတိ ဣမသ္မိပတ္ထုသ္မိ အာနိသံသပသမ္ဘန္တိကထိနုန္တိရံဘဂဝတာ
ပညတ္တံ။ တေနေဝထုတ္တနန္ဒာဘိက္ခုနီအာနိသံသံအပ္ပဋိပ္ပဿမ္ဘေန္တစိဝရံ
အဗ္ဗာကံဘဝိဿတိတိ ကထိနုန္တိရံပဋိဗာဟိ။ တသ္မာကထိနတ္ထတသီမာ
ယံအနုဒ္ဓဇေကထိနေယာဝဖဂ္ဂုဏပုဏ္ဏမာ ပဉ္စမာသာဇေတ္ထန္တရေမတက
စိဝရံဝါဟောတုစာတုန္တိသံဃံဥန္တိဿမတာနံဥာတိဇနာနံဝါ ဘိက္ခုပ
ညတ္တိယာဝါ ဝိဟာရမဟာဓိကိစ္စေနဝါ ယေနကေနမိအာကာရေနသံဃိ
ကံစိဝရံဒိန္ဒိဟောတိ။ တံသဗ္ဗံတေသံကထိနတ္ထာရကဘိက္ခုနံယေဝဟော
တိ။ ဆိန္ဒိဝဿာနံဝါပန္တိမိကာယ ဥပဂတာနံဝါ တတ္ထသမ္ပတ္တာနံသီမဋ္ဌ
ကဘိက္ခုနံဝါ နဟောတိ။ အဇာနိတွာစေဂဏ္ဍန္တိဒါတဗ္ဗမေဝယဒိတံစိဝ
ရံတဗ္ဗုလ္လာဒိခါဒနိယဘောဇနံကရေတိ။ ဣတရေသဗ္ဗိဟောတိယေဝ။
ကသ္မာတိစေ၊ အာနိသံသဝိဂတတ္ထာ။ တေနေဝ ဂဏပူရဏဝေသနသမ္ပ
တ္တာနံသိန္ဒိဝဿာနံဝါ ပန္တိမိကာယဥပဂတာနံဝါ အညသ္မိပိဟာရေဝုတ္တ
ဝဿာနံဝါ ခါဒနိယဘောဇနိယာဒိနိ ပါဝုဏန္တိ။ ကထိနတ္ထတသာဓုက
ဿဒါနကမ္မဝါစာပန ခဏ္ဍသီမာယမေဝဝနုသိ။ တသ္မိပိဟာရေအသတိ
အညဝိဟာရေပစ္စသီမာယဝါ ဥဒကုက္ခေပသီမာဒိသုဝါ ကာတဗ္ဗမေဝ။

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ကသ္မာတိစေ၊ တသ္မိံဝိဟာရေပုရိမိကာယ ဥပဂတာကထိနတ္ထာရကုသံ
 လာနဟောန္တိ။ အတ္ထာရကုသလာ ခန္ဓကဘာဏကတ္တေရာ ပရိယေသိ
 တွာအာနေတဗ္ဗာ။ ကမ္မဝါစံသာဝေတွာကထိနံ အတ္ထရာပေတွာဒါနုဉ္စသု
 ဝိတွာဂမိဿန္တိ။ အာနိသံသောပနတ္တတရေသံဝဟောတိတိ။ အညာသိမ
 ဋ္ဌကဘိက္ခု။ နမ္ပိကမ္မဝါစသာဝနဿအဋ္ဌကထာယံဝုတ္တတ္တာ။ ဆိန္ဒဝဿာ
 ဝါပတ္တိမိကာယ ဥပဂတာဝါ အညသ္မိံဝိဟာရေ ဝုတ္တဝဿာပိဝါ ပုရိမိ
 ကာယဥပဂတာနံဂဏပူရဏမတ္တမေဝလဘိန္တိ။ အာနိသံသောဣတရေ
 သံယေဝဟောတိ။ သစေပိတေဆိန္ဒဝဿာဒယောအနုမေခိဒေန္တိ။ သိန္ဒော
 ကထိနတ္ထာရော၊ ဣဒံအဋ္ဌကထာယံဝိစာရိတံ။ အပရေပနကထိနတ္ထတဘိ
 မန္တိဥပစာရသိသန္ဓာယဝုတ္တန္တိဝုတ္တတ္တာဥပစာရသိမာယာမေဝ ကထိန
 နတ္ထာရကဉ္စတ္ထိကရောန္တိ။ တံအယုတ္တိသောစေတုဒုက္ခရတ္တာ။ တထာဟိ
 ဥစာရသိမာယမေဝပပိဋဂါမသိမာယံ တတ္ထဩတိဏ္ဏေဘိက္ခု။ ဟတ္ထပါ
 သာနယနံဝါဗဟိသိမကရဏံဝါကောသက္ခိဿတိ။ ကထိနတ္ထတဘိမာ
 ယန္တိဣမိနာပိပဒေနကထိနတ္ထတဘာဝေါယေဝ ဝုတ္တော၊ နကထိနတ္ထတ
 သာဓုကထာဒါနကမ္မဝါစာ၊ သာစဝိစာရဏာကမ္မစတုက္ကေနဒီပေတဗ္ဗာ။
 တတ္ထအပလောကနကမ္မဉ္စတ္ထိကမ္မဉ္စတ္ထိဒုတိယကမ္မဉ္စတ္ထိစတုတ္ထကမ္မ
 န္တိ။ တတ္ထ အပလောကနကမ္မနာမသိမဋ္ဌကသံဃံသောစေတွာ ဆန္ဒာရ
 ဟာနံဆန္ဒအါဟရိတွာသမဂ္ဂဿသံဃဿအနုမတိယာသံဃံ ကိက္ကေတွာ
 ရုစ္စတိ သံဃဿာတိတိက္ခတ္တိအနုသာဝေတွာကတ္တဗ္ဗိဝုစ္စတိ။ ဉတ္ထိကမ္မ
 နာမဝုတ္တနယေနေဝသမဂ္ဂဿသံဃဿအနုမတိယာကောယဉ္စတ္ထိယာ
 ကတ္တဗ္ဗိကမ္မဉ္စတ္ထိဒုတိယကမ္မနာမဝုတ္တနယေနေဝသမဂ္ဂဿ သံဃဿ
 အနုမတိယာကောယဉ္စတ္ထိယာ ကောယစ အနုသာဝနာယာတိ ဧဝံဉ္စ
 ဉ္စတ္ထိဒုတိယာယအနုသာဝနာယကတ္တဗ္ဗိကမ္မဉ္စတ္ထိစတုတ္ထကမ္မနာမဝုတ္တန
 ယေနေဝသမဂ္ဂဿသံဃဿအနုမတိယာကောယဉ္စတ္ထိယာတိဟိစ အ
 နုသာဝနာဟိတိဧဝံဉ္စတ္ထိစတုတ္ထာဟိ တိဟိအနုသာဝနာဟိကတ္တဗ္ဗိကမ္မဉ္စ
 တတ္ထအပလောကနကမ္မဉ္စတ္ထိလဘာဇနကာလာဒီသု လဟုကကမ္မေယေဝ
 လတ္တတိ။ ကထိနတ္ထတသာဓုကဒါနေပိအနုတ္ထတေယေဝကထိနေထတော
 မဟုအာနိသံသဝိဝရသာဓုကံလဘိတွာ တေနေဝ သာဓုကေနအတ္ထရိတ
 ဗျါ၊ ပုနကမ္မဝါစာယဒါနကိစ္စနတ္ထိ၊ အပလောကနကမ္မေနသံဃဿအနုမတိ
 ယာဒါတဗ္ဗိ။ ကထိနတ္ထတသာဓုကဒါနကမ္မဝါစာကောစေဝန္တတိ။ ပုနကမ္မ

၈၇

၃၈

ထီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဝါစာယကိစ္စံနတ္ထိ။ ဥတ္တိကမ္ပံပနဓမ္မသင်္ဂါဟကကာလေ မဟာကထာပ
 ထွေရာဒိဟိအတ္တနာဝအတ္တာနံ သမ္ပန္နနကာလေ လဟုကကမ္မယေဝလ
 ဣတိ။ ဥတ္တိဒုတိယကမ္ပံပနသိမာသမ္ပုတိ၊ ထီမာသမူဟနံ၊ ကထိနဒါနံ၊ က
 ထိနုဒ္ဓါရော၊ ကုဒ္ဓိဝတ္ထုဒေသနာ၊ ဝိဟာရဝတ္ထုဒေသနာ၊ တိဇ္ဈမာနိဆဂရ
 ကမ္မာနိ၊ အပလောကေတွာကာတုံနဝနုတိ။ ဥတ္တိဒုတိယကမ္ပဝါစံသာဝေ
 တွာဝကာတမ္ပံ။ ဣတောပရေသုစိဝရိပ္ပဝါသသမ္ပုတိအာဒိသု ဥတ္တိဒု
 တိယကမ္မေသုအပလောကေတွာပိ ကာတမ္ပံ။ လဟုကကမ္မတ္တာ။ ဥတ္တိစ
 တုတ္ထကမ္ပံပနဇုဒါနိဥပသမ္ပဒါကမ္ပံဇုဒါနိ စက္ကာရိကမ္မာနိ ဗဒ္ဓသိမာယဝါ
 တသ္မိံ အသတိဥဒကုက္ကေပသိမာယဝါသောဓေတုံ အသက္ကောန္တေသတိ
 အဗဒ္ဓသိမာယဝါ ကာတမ္ပမေဝ။ အပရေဇေဝ ဝဒန္တိကုဒ္ဓိဝတ္ထုကာရဝိ
 ဟာရဝတ္ထု ကာရကာလေ တာနိ ကုဒ္ဓိဝိဟာရဝတ္ထု။ နိကထံ သိမဋ္ဌာကာ
 တုံသက္ခိယန္တိ။ တသ္မာ တတ္ထတထွေဝကုဒ္ဓိဝိဟာရကရကမ္မာနုယေဝ
 ကာတမ္ပန္တိ။ တံတေသံဝစနမတ္တမေဝ။ နသာရတောပစ္စေတမ္ပံ။ ဝတ္ထုပရာ
 မသာနမေဝတ္ထုပမာတံ။ တထာဟိသံဃကုဒ္ဓိဝတ္ထု။ ဩလောကေန္တယာစ
 တိကျာဒိနာဝတ္ထုပရာမသာနကတွာ ဟေဋ္ဌာဝတ္ထု။ ဥတ္တိဒေါသစဝိပတ္တိ
 လုက္ခကေစဝဇ္ဇေတွာ ဥတ္တိဒုတိယကမ္မေနသမ္ပတဘိက္ခု။ ဟိတတ္ထကုဒ္ဓိဝိ
 ဟာရဋ္ဌာနံ ဂစ္ဆာဩလောကေတမ္ပံ။ တေနေဝပါဠိယံ တေဟိသမ္ပတေဟိ
 ဘိက္ခု။ ဟိ တတ္ထဂစ္ဆာကုဒ္ဓိဝတ္ထု။ ဩလောကေတမ္ပန္တိ ဝုတ္တံ။ အညထာ ပ
 တ္တစိဝရိရဟိသံပုဂ္ဂလံဝါ အနုပဏ္ဍာယကံဝါကတွာဥပသမ္ပာဒေန္တေဟိပ
 ရိပုတ္တသာပတ္တစိဝရန္တိ ဝါ ဣတ္ထန္နာမထာဥပသမ္ပဒါပေက္ခောဣတ္ထန္နာမေန
 ဥပဏ္ဍာယေနာတိ ကမ္ပဝါစာယသာဝိတေဝိကမ္ပထာအထိဏ္ဍိနံဘဝေယျ။
 အပရေဇေဝဒန္တိသိမာသမ္ပုတိကာလေပနကထံ။ တထာဟိသိမာသမ္ပုတိ
 ကာလေဘိက္ခု။ တသ္မိံယေဝဋ္ဌာနေဋ္ဌတွာ ကမ္ပဝါစံသာဝေန္တိ။ တသ္မိဋ္ဌိဋ္ဌာ
 နေအဗဒ္ဓသိမာဝဟောတိ။ ယဒိဗဒ္ဓသိမာဘဝေယျ။ သိမဇ္ဈောတ္ထရတံဝါ
 သိမသမ္ပေဒေါဝါထိယာတိ။ သစ္စံ။ တထာပိတံသိမာသမ္ပုတိဋ္ဌာနံ သုဇိသံ
 ကတွာ သိမသမ္ပုတိကမ္ပသကတတ္တာပိသုံဂါမေသမ္ပတာနံဘိက္ခု။ နံဂါမ
 သိမေဋ္ဌိတာဘိက္ခု။ ကမ္ပကောပေတုံ နသက္ကောန္တိ။ ယဒိသိမသမ္ပုတိဋ္ဌာနံ
 သုဇိသံကတွာဝ သိမံသမ္ပန္တေယျ။ ကုထံဘဂဝတောရေမာနကာလေသ
 ဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု။ ယထာသုခံသိမံသမ္ပန္တိသာန္တိတိ။ နပနေဝံဒဋ္ဌမ္ပံ။ တထာဟိ
 ဝိသာခါဒိဂါရမာထာပိ နဝကောဋိဟိသုပိ ဂဏ္ဍိတွာပုဗ္ဗာရာမံနာမ မဟာ

၈၃

သိမ်ဝိသေသနိပါဌ်။

၃၉

ဝိဟာရ်ကာရေသိ၊ တထာအနာထဝိဏ္ဍိကောကဟာပဏသန္တဇောနံဇေ
တထာ ရာဇကုမာရဿဥယျာနဋ္ဌာနံ ကိဏာပေတွာဂဏ္ဍိတွာ ဇေတဝနံ
နာမမဟာဝိဟာရ်ကာရေသိ၊ ဇေဝပုညကာမာပရိဝေဏံကတွာဝိဟာရ်က
ရောန္တိ၊ တသ္မာဆဗ္ဗဂ္ဂိယာဘိက္ခူယထာသုခံသိမံ ဗန္ဓန္တိတိဒဋ္ဌဗ္ဗန္တိ။ အယံ
ဥပစာရသိမာယဝိစာရဏာ။ ။

သမာနသံဝါသသိမာနာမ နိဋ္ဌိသိလသာမညသင်္ဘာတ-သင်္ခါတေဟိ
ဘိက္ခုဂဏေဟိဥပေါသထာဒိသံဃကမ္မေနသမာနံဇေကိဘာဝံဟုတွာ ဝ
သိတုံသမ္ပတာသိမာ။ အဝိပ္ပဝါသသိမာနာမ တိစိဝရေနဝိပ္ပဝသိတုံ သမ္ပ
တာသိမာ၊ ဇေတဝန္တေသိမာဘိယောဇနပရမတာယဝိသမ္ဘဝတောမဟာသိ
မာတိပိနာမံလသန္တိ၊ တာသံဝိစာရဏာမဟာအဋ္ဌကထာယံသဗ္ဗသောပ
ရိပုဏ္ဏံကတွာဝုတ္တာ၊ တသ္မာဇုနေဝက္ခာမ၊ ဝုစ္စမာနဂ္ဂိ အဝိသေသေတွာ
ဝုတ္တံဘဝေယျ။ တသ္မာနဝက္ခာမ။ ။

ထာဘုသိမာနာမယံဂါမံဝါနိဂမံဝါပေါက္ခရဏိတဋ္ဌာကဝနာဒိကံဝါ
ယံယံပဒေသံ သံဃဿစတုပ္ပယက္ကာယ ရာဇ-ရာဇမဟာမက္ခေဟိ ပရိ
န္တိန္ဒိတွာ ဌပိတာ၊ ဇေသာလာဘသိမာနာမ။ နေဝသမ္မာသမ္ပန္နန္တေန အနုညာ
တာ၊ နမ္မေသင်္ဂဟကက္ခေရေဟိဌပိတာ၊ အဝိစခေါလာဘဒါယကေဟိ ဌ
ပိတာဝ။ မာတိကာဋ္ဌကထာယလိနက္ခပ္ပကာသနိယမ္ပိ ထာဘသိမာတိယံ
ရာဇ-ရာဇမဟာမက္ကာဒယော ဝိဟာရ်ကာရေတွာဂါဝတံဝါအမုယောဇ
နံဝါ ယောဇနံဝါသမန္တာပရိန္တိန္ဒိတွာ အယံအမှာကံဝိဟာရဿလာဘသိ
မာယံဇက္ခန္တရေဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံသဗ္ဗံအမှာကံဝိဟာရဿဒေမာတိ ဌပေန္တိ၊
အယံလာဘသိမာနာမာတိ ဝုတ္တံ။ ဣမသ္မိံလာဘသိမာမိကာရေရညောမ
ဟာစေတိယဒါယကဿ ဒိဝင်္ဂတကာလတော ဇေဘိသံဝုတ္တရေ အတိ
တေတဿဇေဋ္ဌပုတ္တဿမ္မေရညောကာလေ ဤဒိသံပုညံဘုတပုဗ္ဗံ။ ယဒိ
ဟိရာဇ-ရာဇမဟာမက္ကာဒိသု ယောကောဝိယဿဝိဟာရဿ ယာနိတ
ဋ္ဌာကခေတ္တဝက္ကာဒိဒိတွာ တံသဟိတဝိဟာရ်ပုဂ္ဂလဿဒေတိ၊ ဇေဝသတိ
ကိံ တံသပုဂ္ဂလဿတံသဟိတဝိဟာရ် ပုဂ္ဂလိကဘာဝေန ပဒိဂ္ဂဟေတုံ
ဝနုတိ၊ ဥဒါဟု သံဃိကဘာဝေနဝါတိ၊ တဋ္ဌာကခေတ္တဝက္ကာဒိ-ဝိရဟိ
ထောပနကေဝထောပုဂ္ဂလိကဝိဟာရောအညေသံဒန္တိတိအဒတွာပုဂ္ဂလေ
မတေသံဃိကောဟောတိ၊ ဥဒါဟု ပုဂ္ဂလိကောယေဝါတိ၊ တတြာယံဝိ
ဿန္တနာ၊ ယဒိဟိရာဇ-ရာဇမဟာမက္ကာဒိသုယောကောဝိဝိဟာရဿတ

၈၅

ဣန္ဒြေကုသေတ္တာဝတ္ထာဒီနိဒေတိ၊ ဇဝံသတိပဋိက္ခိဝိတုံနဝနူ တီတိဒဗ္ဗဗ္ဗံ၊ တေန
ပုဂ္ဂိုလ်နိယဉ္ဇကထာယံ ဣမံတဉ္ဇကံ၊ ဣမံခေတ္တံ၊ ဣမံဝတ္ထု၊ ဝိဟာရဿဒေ
မာတိပုဂ္ဂေပဋိက္ခိဝိတုံနလတ္တတီတိ။ ပါသာဒဿဒါထိံ၊ ဒါသံ၊ ခေတ္တံ၊ ဝ
တ္ထု၊ ဂေါမဟိံ သံဒေမာတိဝဒန္တိ၊ ပါဇေက္ခိဂဟဏကိစ္စနတ္ထိ၊ ပါသာဒေပဋိ
ဂ္ဂဟိတေပဋိဂ္ဂဟိတမေဝဟောတီတိစ။ ဝိနယဝိနိစ္ဆယပကရဏေစ။ ။

ခေတ္တ-ဝတ္ထု-တဉ္ဇကံဝါ၊ ဒေမ ဂေါအဇိကာဒိကံ။

ဝိဟာရဿာတိ ပုဂ္ဂေဝိ၊ နိသေခေတုံ နဝနူ တီတိ။ ။

ချဒ္ဓသိက္ခာပကရဏေစ။ ။ ခေတ္တာဒီနိဝိဟာရဿ၊ ပုဂ္ဂေ ဒန္တိတိ ဝနူတီ
တိပုဂ္ဂိုလ်။ ဝိဟာရဿဒေမာတိခေတ္တသံဃိကဝိဟာရဿေဝ၊ နပုဂ္ဂလိက
ဝိဟာရဿာတိဒဗ္ဗဗ္ဗံ၊ တထာဟိပုဂ္ဂိုလ်မတိဝိနောဒနိယံဝိဟာရဿဒေမာ
တိသံဃိကဝိဟာရံသန္ဓာယပုဂ္ဂန္တိ။ ပါသာဒဿာတိစသာမညေနပုဂ္ဂေ
ပိတေနခေါပနသမယေန ဝိသာခါမိဂါရမာတာသံဃဿအတ္ထာယ သာ
ဋ္ဌိန္ဒပါသာဒံ ကာရာပေတုကာမောဟောတိ ဟတ္ထိနခကန္တိဣမတ္ထိံဝတ္ထု၊
ထိံပါသာဒပရိဘောဂဿအနုညာတတ္ထာ သံဃိကံယေဝပါသာဒံသန္ဓာ
ယပုဂ္ဂန္တိဝိညာယတိ၊ တထာဟိပုဂ္ဂိုလ် မတိဝိနောဒနိယံသဗ္ဗံပါသာဒပရိ
ဘောဂန္တိ။ ပါဠိယာ အဉ္ဇကထာယ ဝတ္ထုနာမိကာရေ သုဝတ္ထုရဇတာဒိဝိ
စိတြာနိတိအာဒိ သံဃိကသေနာသနံ သန္ဓာယပုဂ္ဂိုလ်။ ပုဂ္ဂလိကံပနသုဝ
တ္ထာဒိဝိစိတြာနိတိကျသသမ္ပုဋိန္တိတုမေဝနဝနူတိ၊ နကေနစိပရိယါယေန
ဇာတဗူပဇတံသာဒိယိတဗ္ဗန္တိပုဂ္ဂတ္ထာ၊ တေနဇေဝတ္ထုအဉ္ဇကထာယံသံ
ဃိကဝိဟာရေဝါ ပုဂ္ဂလိကဝိဟာရေဝါတိနပုဂ္ဂန္တိ။ ဘိက္ခုနံဓမ္မဝိနယဝ
တ္ထုနဉ္ဇာနေတိပုဂ္ဂတ္ထာ သံဃိကမေဝ သုဝတ္ထာဒိမယံသေနာသနံ သေနာ
သနပရိက္ခာရာစဝနန္တိ၊ နပုဂ္ဂလိကာနိတိ ဂဟေတဗ္ဗန္တိစ၊ တသ္မာတဉ္ဇာ
ကခေတ္တဝတ္ထာဒိသဟိတဝိဟာရေ သံဃိကောယေဝဟောတိ၊ နပုဂ္ဂလိ
ကောတိ ဝိနယကောဝိဒေဟိဒဗ္ဗဗ္ဗော။ သစေပန ရာဇ-ရာဇမဟာမတ္တာဒိ
သုယောကောစိတဉ္ဇာကခေတ္တဝတ္ထာဒိသဟိတဝိဟာရံ ပုဂ္ဂလဿ တံသ
ဟိတဝိဟာရသာဝမာရောစေတွာဒေတိ၊ ဇဝံသတိပုဂ္ဂလဿ သံဃိကဝိ
ဟာရသာဝေနေဝ ပဋိဂ္ဂဟေတုံဝနူတိ၊ နပုဂ္ဂလိကဝိဟာရသာဝေနာတိ
ဒဗ္ဗဗ္ဗံ။ ကသ္မာ၊ ဝိဟာရဿဒေမာထိဝတွာ ဒိန္နာနံတဉ္ဇာကခေတ္တဝတ္ထာဒိနံ
သံဃဿေဝဝနူမာနတ္ထာ။ တေနောဟိ ဝိမတိဝိနောဒနိယံ ဝိဟာရဿ
ဒေမာတိပုဂ္ဂိုလ်သံဃဿဝနူတိ၊ နပုဂ္ဂလဿ၊ ခေတ္တာဒိဝိယဒဗ္ဗဗ္ဗန္တိ။ တတြာ

၈၈၀

ထီမဝိသောနီပါဌ်။

၄၁

ယံယောဇနာဝိဟာရဿာဒေမာတိဝတွာ ဓိန္ဒူခေတ္တာဒိသံဃဿဝနုတိ။
 နပုဂ္ဂလဿ။ ဇဝံဝိဟာရဿဒေမာတိဝတ္တံသုဝဏ္ဏာဒိဝိတ္တံအကပ္ပိယမဉ္ဇ
 သံဃဿဝနုတိ။ နပုဂ္ဂလဿာတိဒဗ္ဗဗ္ဗန္တိ။ သံဃဿဝကပ္ပိယဝေါဟာ
 ရေနခေတ္တာဒိနိ ပဋိဂ္ဂဟေတုဝနုတိ။ တထာဟိဝုတ္တံ ဝိမတိဝိနောဒနိယံ
 စက္ကာရောပစ္စယေ ပရိဘုဒ္ဓတုတိဒေတိ ဝနုတိတိဇ္ဈေတိက္ခယံသဿစ
 တုပစ္စယပရိဘောဂတ္ထာယတဇ္ဇာကံဒန္တိတိဝါဘိက္ခယံသော စက္ကာရော
 ပစ္စယေပရိဘုဒ္ဓတုတဇ္ဇာကံဒန္တိတိဝါဗုတောတဇ္ဇာကတော ဥပ္ပန္နေစက္ကာ
 ရောပစ္စယေဒန္တိတိဝါပုတ္တန္တိဝနုတိ။ ဣဒဗ္ဗသံဃဿဒိယျမာနညေဝ သန္ဓာ
 ယဝုတ္တံ။ ပုဂ္ဂလဿပနဇေဝိဒိန္ဒူတဇ္ဇာကခေတ္တာဒိနဝနုတိ။ သုဒ္ဓမိတ္တဿ
 ပနဥဒကပရိဘောဂတ္တံကုပပေါက္ခရုဏီအာဒယောဝနုတိ။ သံဃဿတ
 ဇ္ဇာကံအတ္ထိ။ တံကထန္တိ အာဒိနာဟိသဗ္ဗတ္ထ သံဃဿဝသေနေဝဝုတ္တန္တိ။
 ခေတ္တာဒယောပန သဗ္ဗေသံဃဿဝဝနုတိ။ ပါဠိယံပုဂ္ဂလိကဝသေနဂ
 ဟေတု အနုညာတတ္တာတိဒဗ္ဗဗ္ဗန္တိ စ။ ပုဂ္ဂလဿပနပုဂ္ဂလာနု ခေတ္တဝ
 ထာဒိနိကပ္ပိယဝေါဟာရေနာပိပဋိဂ္ဂဟေတုနဝနုတိ။ ဇေဝဏ္ဏကတွာဝိမတိ
 ဝိနောဒနိယံ ခေတ္တဝတ္ထာဒိနိပိကပ္ပိယဝေါဟာရေနာပိပုဂ္ဂလာနဂဟေတု
 နဝနုတိ။ တထာအနုညာတတ္တာတိဝိညာယာဘိ။ ခေတ္တဝတ္ထုပဋိဂ္ဂဟဏာပ
 ဋိဝိရတောဟောတိတိအာဒိနာဟိ ပဋိက္ခိတ္တာသုဇေသေဝ ပုဂ္ဂလိကဝ
 သေနဂဟဏေအနုညာတေတမိတရာနံ တထာဂဟေတဗ္ဗတာ သိဒ္ဓါဝ
 ဟောတိတိဝုတ္တံ။ တသ္မာတဇ္ဇာကခေတ္တဝတ္ထာဒိသဟိတဿဝိဟာရဿ
 သံဃိကဘာဝေနေဝပဋိဂ္ဂဟေတဗ္ဗတာသိဒ္ဓါဟောတိတိဒဗ္ဗဗ္ဗာ။ အယံပ
 ဌမပဠေဝိဿန္တနာ။ ။

တဇ္ဇာကခေတ္တဝတ္ထာဒိပရဟိတံပနဝိဟာရံပုဂ္ဂလိကဘာဝေနာပိပဋိဂ္ဂ
 ဟေတုဝနုတိ။ သောစဝိဟာရောတသ္မိ ပုဂ္ဂလေဇိဝန္တေပုဂ္ဂလိကောဟော
 တိ။ အညေသံဒန္တိတိအဒတွာမတေ အဝိဿန္တနိယော အဝေဘဂီယော။
 သံဃိကောယေဝဟောတိတိ ဒဗ္ဗဗ္ဗေ။ ယထာဟ။ ဘိက္ခယံ ဘိက္ခဝေ
 ကာလကံတေသံဃောသာဒိပတ္တစိဝရေ။ အပိစဂိလာနုပဋ္ဌာကာ ဗဟူပ
 ကာရာ။ အနုဇာနာမိဘိက္ခဝေ သံဃေနတိစိဝရုဏ္ဏိလာနုပဋ္ဌာကာနံ ဒါ
 တု။ ယံဘတ္တလဟုဘတ္တံလဟုပရိက္ခာရံ။ တံသဗ္ဗုဒ္ဓိဘူတေနသံဃေနဘာ
 ဇေတဗ္ဗံ။ ယံတတ္ထဂရုဘတ္တံဂရုပရိက္ခာရံ။ တံအာဂတာနာဂတဿ စာ
 တုန္တိသဿသံဃဿအဝိဿန္တိယံအဝေဘဂီယန္တိ။ ဝိနယဉ္ဇကထာယဉ္ဇ

၈၇၈

၅၂

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

တသ္မိံဇိဝန္တေပုဂ္ဂလိကော၊ မတေသံဃကောယေဝါတိအညေသံအဒတွာ
ဠပိတပရိက္ခာရာပိတတ္ထသံဃာသေဝဟောန္တိ။ နိန္ဒသန္တကံဟောတိ အဝိ
ဘတ္တံ၊ ဧကသ္မိံကာလကံတေဇ္ဇတရောသာဒိ။ ဗဟူနံသန္တကေဝိသေဝ န
ယော၊ သဗ္ဗေသုမတေသုသံဃိကံဟောတိတိပုတ္တံ။ ။

ဧတ္ထေဝယံတတ္ထဂရုတဏှန္တိ အာဒိသုဂရုတဏှံနာမရာသိဝသေနပဉ္စ
ဝိခံ၊ သဏ္ဍပဝသေနပနပဉ္စဝိသတိဝိခံဟောတိ၊ တသ္မာမတကသန္တကဘူတ
သ္မာဝိဟာရဿ ဂရုတဏှဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော၊ တေနာဟ အဋ္ဌက
ထာယံယံတတ္ထလဟုတဏှံယံတတ္ထဂရုတဏှန္တိ။ ။

ဣတိ ပဉ္စဟိ ရာသိဟိ၊ ပဉ္စနိမ္မလ-လောစနေော။

ပဉ္စဝိသဝိခံ နာထော၊ ဂရုတဏှံ ပကာသယိတိ။ ။

ဧတ္ထဝိဟာရဿ ဂရုတဏှဘာဝေါဝေဒိတဗ္ဗော။ အယံဒုတိယပဉ္စ
ဝိသန္တနာ။ ။

အယံဟံသာဝတိယာပါမောက္ခမဟာထေရာနံဝိသန္တနာ။ ရာမညရဋ္ဌ
ဝါသိနောပနမဟာထေရာ ပုဂ္ဂလိကဘာဝေနာပိ ပဋိဂ္ဂဟေတဗ္ဗမေဝါတိ
ဝဒန္တိ၊ တထာဇံမာယရဋ္ဌဝါသိနောပိမဟာထေရာ၊ တထာသုနာပရန္တရ
ဋ္ဌဝါသိနောပိမဟာထေရာ၊ တထာ ဣသိနဂရဝါသိနောပိ မဟာထေရာ
ပုဂ္ဂလိကဘာဝေန ပဋိဂ္ဂဟဏေဒေါသောနတ္ထိတိဝဒန္တိ၊ တေသံမဟာ
ထေရာနံအယမဝိပ္ပါယော၊ လာဘာဘိမာနာမေသာ နေဝ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန
အနုညာတာ၊ နမ္မေသင်္ဂါဟကတ္ထေရေဟိပိဋ္ဌဝိတာ၊ အပိစခေါပုညတ္ထိကေ
ဟိလာဘဒါရကေဟိ ဋ္ဌဝိတာ၊ တသ္မာပုညတ္ထိကာရာဇ-ရာဇမဟာမက္ကာ
ဒယောဝိဟာရံကာရာပေတွာ တသ္မာဝိဟာရဿ လာဘက္ကာယပဒေသံ
ပရိန္ဒိန္ဒိတွာဋ္ဌပေန္တိယံဧတ္ထန္တရေဉ္စပုဇ္ဇတိ၊ တံသဗ္ဗံအမှာကံဝိဟာရဿဗေ
မာတိ၊ တံပနဝိဟာရံအတ္တနောရုစိတဿယဿကဿပိပုဂ္ဂလဿဣဝံပိ
ဟာရံတုယံဒဋ္ဌိ၊ တဝဝိဟာရောဟောတုတိဝါအတ္တနောရုစိယာဒေတိ၊
သောဝိပုဂ္ဂလော အနုဇာနာမိဘိက္ခဝေပ ဉ္စလေဏာနိဝိဟာရန္တိ အာဒိနာ
အနုညာတဝိဟာရမေဝ ပဋိဂ္ဂဏှာတိ၊ တဂဝတောအနုညာတဝိဟာရမ
က္ကာသေဝပဋိဂ္ဂဟိတက္ကာတိ၊ တသ္မိံဝိဟာရေခေတ္တဝတ္ထာဒိနိအတ္ထိတိစေ။
ခေတ္တဝတ္ထုပဋိဂ္ဂဟဏာပဋိဂ္ဂရတောဟောတိတိအာဒိနာ ယံခေတ္တာဒိဝ
တ္ထုပဋိဂ္ဂဟဏံပဋိဂ္ဂိတ္တံ၊ တဿခေတ္တာဒိဝတ္ထုဿ အပုဋိဂ္ဂဟိတက္ကာ ဝိ
ဟာရမက္ကာမေဝဟိပဋိဂ္ဂဟိတေတပုဋိဗဒ္ဓါခေတ္တာဒိဝတ္ထုသ္မိံ ဥပန္နိစိဝရ

၇၆

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ပိဏ္ဍပါတဂိလာနပစ္စယဘေသန္တပရိက္ခရာပိတသေဝဂုဂ္ဂလဿ ကံပ္ပိ
ယဘာဝေနေဝပဝတ္တန္တိ။ ဂုဂ္ဂလဿပဋိဂ္ဂဟေဏေဝါပရိဘုတ္တေဝါ ဒေါ
သောနတ္ထိ။ ဘဂဝတောဝေအနုညာတဿကပ္ပိယပစ္စယဿ ပရိဘုတ္တိတ
တ္တာ။ သုတ္တံအာဟာရာတိစေ၊ အနုဇာနာမိဘိက္ခဝေသဗ္ဗိပါသာဒပရိဘောဂ
န္တိ။ နနုစဝိသာခါမိဂါရမာတာဘံဃသေဝ အတ္ထာယသန္ဓိန္ဒုပါသာဒံ
ဟတ္ထိနခကန္တိ။ သစ္စံ၊ တထာပိပုဂ္ဂလော သံဃပရိယာပန္နော သံဃဿ
ပါသာဒပရိဘောဂေ အနုညာတေတဒန္တောဂဿပိပုဂ္ဂလဿအနုညာ
တမေဝဟောတိ။ အညတပုဂ္ဂလေအန္တောပိဟာရေနိသိန္နောယေဝ သံ
ဃောတတ္ထိယေဝ ပိဟာရသိမေကမ္ပကရောန္တောပိ ကမ္ပကောပေါနဘ
ဝေယျ။ အဝဂ္ဂါရဟတ္တာတိ၊ ဝက္ခတိစသာရတ္ထိပနိယံအနုဇာနာမိဘိက္ခ
ဝေ သဗ္ဗိပါသာဒပရိဘောဂန္တိ ဝစနတောပုဂ္ဂလိကေပိသေနာသနေသေ
နာသနပရိဘောဂဝသေနိယမိတံသုဝတ္ထုဗုဒ္ဓာဓိကံ ပရိဘုတ္တိတံ ဝဋ္ဌမာ
နပ္ပိကေဝလံအတ္တနောသန္တကံကတ္တာပရိဘုတ္တိတံနဝဋ္ဌတိတိ။ ဣမိနာပိဝစ
နေနပုဂ္ဂလိကပိဟာရဿပိ သဗ္ဗကပ္ပိယဘာဝေါပိညာယတိ။ အနုဇာနာ
မိဘိက္ခေသဗ္ဗိပါသာဒပရိဘောဂန္တိဉာပကဿဒဿနတော။ သုဝတ္ထုဗု
ဒ္ဓာဓိကန္တိတ္ထေအာဒိသဒ္ဓေါမရိယာဒတ္ထော၊ ပကာရတ္ထောဝါ၊ တေနရတ-
ဟာရကုဗုဒ္ဓ-ဇာတိဖလိကာဒိနိအကပ္ပိယဗုဒ္ဓာနိ။ သုဝတ္ထုရတဟာရကု
ဗုဒ္ဓဇာတိဖလိကာဒိဘာဇနသရဝါဒိနိစ သေနာသနပရိက္ခရာနိ သင်္ဂဏာ
တိ၊ တာနိဘိက္ခုဿပရိက္ခရာဘာဝေနဝဋ္ဌန္တိ။ တထာဒါသိဒါသဂေါမ
ဟိံသာပိ၊ တထာခေတ္တာဒိဝတ္ထု၊ မြိဘိက္ခုဿအတ္တနောသန္တကဘာဝေနပ
ဋိဂ္ဂဟေတံ နဝဋ္ဌန္တိ။ ပိဟာရဿပနပဋိသေဝေတမ္ပိနတ္ထိ၊ သဗ္ဗသဒ္ဓဿ ဒ
ဿနတော၊ တေနောဟ သမန္တပါကာဒိကာယ ပိနယဋ္ဌကထာယသေနာ
သနေပနဒ္ဓါရကဝါဗုဝါတပါနကဝါဗုဒိသုသဗ္ဗိရတနမယမ္ပိ ဝတ္ထုမဋ္ဌက
မ္ပိဝဋ္ဌတိ။ သေနာသနေကိပ္ပိပဋိသေဝေတမ္ပိနတ္ထိအညတြိရုဒ္ဓသေနာသနာ
တိ၊ ဣမိနာဌပေတွာဂါမဉ္ဇဂါမူပစာရဉ္ဇာတိတ္ထေပိရုဒ္ဓသေနာသနံဌပေတွာ
သဗ္ဗကပ္ပိယာကပ္ပိယံ ပိဟာရဿကပ္ပတိ၊ ကိပ္ပိအပ္ပမတ္တကပ္ပိ ပဋိသေဝေ
တမ္ပိနာမနတ္ထိတိပိညာယတိ၊ တေနောဟပိနယပိနိစ္ဆယေ။ ။

ခေတ္တဝတ္ထု တဉ္ဇကံဝါဒေမ ဝေါအဇိကာဒိကံ။
ပိဟာရဿာတိ ဂုတ္တေပိနိသေဝေတံ နဝဋ္ဌတိတိ။ ။

နနုစိဟာရဿဒေမာတိသံဃိကဝိဟာရံသန္ဓာယဝုတ္တန္တိ ဝိမတိဝိနောဒ
 နိယံဝုတ္တန္တိ။ ဝုတ္တံ၊ ဧတ္တဟိအာစရိယဿအဓိပ္ပါယေနဘဝိတဗ္ဗံ။ ခေတ္တဝံ
 ဣဒါနိပုဂ္ဂလိကဝိဟာရဿဒေမာတိဝုတ္တေနပုတ္တိပုဂ္ဂဟိသကာတိပုဂ္ဂိက္ခိ
 ပိတဗ္ဗံ။ ကသ္မာ၊ ပုဂ္ဂလောတဿဝိဟာရဿသာမိ၊ ဝိဟာရဿဒိန္နေပု
 ဂ္ဂလဿ ဒိန္နမေဝဟောတိ၊ ဧဝံသတိစ ခေတ္တဝတ္ထုပုဂ္ဂိဂ္ဂဟကာပုဂ္ဂိဝိရ
 တောဟောတိတိအာဓိနာဝုတ္တသိက္ခာပဒေန ကာရေတဗ္ဗတံ အာပဇ္ဇတိ။
 သံဃိကဝိဟာရဿပနနပုဂ္ဂိက္ခိပိတဗ္ဗံ။ ကသ္မာ၊ သောပုဂ္ဂလောတသံသသံ
 ဃိကဝိဟာရဿအနိဿရော၊ စာတုန္နိသံသံသံဗုဒ္ဓိဿဒိန္နံ ယံကိပ္ပိချန္တကံ
 ဝါမဟန္တံဝါပဒေသံအတ္ထိန္နိတွာဂဏ္ဍန္တဿဝိပါရာဇိကောနဟောတိ၊ သ
 ဗ္ဗသေဝံ စာတုန္နိသိကဿ သံဃဿရုနိက္ခေပဿအသမ္ဘဝံတော၊ တ
 သ္မာသံဃိကဝိဟာရဿဒိန္နေပုဂ္ဂိက္ခိက္ခေ သံဃဿသာသန္တရာယကရော
 ဟောတိတိ။ ဣမမေဝတ္ထံသန္ဓာယဝိဟာရဿဒေမာတိ သံဃိကဝိဟာရံ
 သန္ဓာယဝုတ္တန္တိ ဝုတ္တံဘဝေယျ။ နပုဂ္ဂလိကဘာဝေနာပိ ပုဂ္ဂိဂ္ဂဟတဗ္ဗ
 န္တိ။ ဝေဠုသတိသာမိကာနံ ရုနိက္ခေပေနာတိဧတ္ထ ဧကဿသန္တကေတ
 ဋ္ဌာကေခေတ္တေစတေတသေဝံ ရုနိက္ခေပေနပါရာဇိကံ။ ယဒိပနတံ
 တဠာကံသဗ္ဗသာခရဏံ၊ ခေတ္တာနိပါဌိပုဂ္ဂလိကာနိ၊ တဿစ ရုနိက္ခေ
 ပေအဝဟာရော။ အထခေတ္တာနိပိသဗ္ဗသာခရကာနိ၊ သဗ္ဗေသံရုနိ
 က္ခေပေယေဝပါရာဇိကံ၊ နာသတိတိဒဠုပ္ပန္တိ ဝိမတိဝိနောဒနိယံဝုတ္တဝစ
 နေနအဝိရောခေါသိယာ၊ တထာဟိခေတ္တဝတ္ထာဒိသဟိတဿဝိဟါရဿ
 ပုဂ္ဂလိကဘာဝေန အကပ္ပိယေသတိ။ ကထံပုဂ္ဂလဿခေတ္တဝတ္ထာဒိက
 မာရုတ္တအဘိယုဇ္ဇဘာဝေါဘဝေယျ။ ဝေဠုပနဝဒေယျ၊ ရုနိက္ခိပတိတိဧ
 တ္ထဧကဿသန္တကေတဠာကေခေတ္တေစာတိဧတ္ထ ဝိဟိသန္တကမေဝသန္ဓာ
 ယဝုတ္တန္တိ။ တထာဝိနဝုတ္တဗ္ဗံ။ ကသ္မာ၊ ရုနိက္ခိပတိတိယဒါပနသာမိကော
 အယံထဒ္ဓေါကက္ခဠော၊ ဇိဝိတဗြဟ္မစရိယန္တရာယပ္ပိမေကရေယျ၊ အယံဒါ
 နိမယျံအုပိနာတိပဒဿဒိဿနတော၊ တေနေခေတ္တာနိပါဌိ ပုဂ္ဂလိကာနိ၊
 တဿစရုနိက္ခေပေတိ ဝိမတိဝိနောဒနိယံဝုတ္တံ။ ဇထာ အနုဇာနာမိတိ
 က္ခဝေ သဗ္ဗံပါသာဒပရိဘောဂန္တိ ဝစနတော ပုဂ္ဂလိကေပိ သေနာသနေ
 ဘေနာသနပရိဘောဂဝသေနိယမိတံသုဝဏ္ဏဗုဒ္ဓာဒိကံပရိဘုဠိတုံနဝနု
 မာနမ္ပိကေဝံအတ္တနောသန္တကံကတွာ ပရိဘုဠိတုံနဝနုတိတိ သာရတ္ထ
 ဒီပနိယံ ဝုတ္တဝစနေနာပိအဝိရောခေါသိယာ၊ တထာသေနာသနေကိပ္ပိပ

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

၄၅

ဦးသေခေတဗွံနတ္ထိ အညတြိရုဒ္ဓသေနာသနနာတိ အဋ္ဌကထာဝစနေနာ
ပိသံသန္ဓမေဝ။ တထာယံဘိက္ခဝေယောအနန္တနကပ္ပတိတိအပ္ပဋိက္ခိတ္တံ။ တံ
စေကပ္ပိယံအနုလောမေတိ။ အကပ္ပိယံပဋိဗဟာတိ။ တံဝေါကပ္ပတိတိအုဗိ
နာသုတ္တာနုလောမေနပိသံသန္ဓမေဝ။ ကထံ။ အနုဇာနာမိဘိက္ခဝေ ပဉ္စလေ
ကာနိဝိဟာရန္တု၊ ဘဒိနာအနုညာတဝိဟာရသပဋိဂ္ဂဟိတက္ကာ။ တပ္ပဋိဗဒ္ဓစိ
ဝရာဗိကပ္ပိယပစ္စယသေဝပရိသုဋ္ဌိတက္ကာစ ဝိဟာရပိဏ္ဍပိတဂိလာနပ
စ္စယသေဝသန္ဓ ပရိက္ခာရာပိဘိက္ခုသထ သဗ္ဗကပ္ပိယာကပ္ပိယာနုလောမာစ
ဟောန္တိ။ ဧဝံသုတ္တ-သုတ္တာနုလောမ-အာစရိယဝါဒ-အတ္ထနောမတိဟိ သံ
သန္ဓနတော အညဒတ္ထဂင်္ဂေါဒတေနယရုနောဒကံပိယခေတ္တဝတ္ထာဒိသ
ဟိတဝိဟာရောပုဂ္ဂလိကသာဝေနာပိ ပဋိဂ္ဂဟေတဗ္ဗကပ္ပိယကပ္ပိယာနိဝိ
နယကောဝိဒေဟိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အယံအုသိနဂရဝါထိနံ မဟာထေရာနံသမာန
ဝိဿဇ္ဇနာ။ ။

ယေစ ဇနာ ဂရုတဏှံ သံဝိဓာယ အဝဟရုံ။ ရုရနိက္ခေပေါစ ဟော
တိ။ ပါရာဇိကမနာပန္နာ၊ ပဉ္စာမေသာ ကုသလေဟိ ဝိန္တိတာတိ။ ။

အယံပဉ္စာသံဗိကဘူမိထေနကေဘိက္ခုသန္ဓာယသုတ္တာ။ တတ္ထဟိပစ္စု
ပ္ပန္နသံဗုဿ ရုရနိက္ခေပေန စတုဗ္ဗိတိကသံဗုဿ ရုရနိက္ခေပါဘာဝ
တောအဝဟာရောနတ္ထိတိ။ အယံလာသသိမာယဝိစာရကာ။ ။

ဂါမထိမာ-နိဂမဏိမာ-နဂရုထိမာပန ပါကဋာယေဝ။ တာသံပန ဝိ
သေသောဇဝံဒေတဗ္ဗော။ ယသ္မိံပနပဒေသေအာပဏမေဝအတ္ထိ။ နပါ
ကာရပရိက္ခိတ္တံ။ ပါကာရပရိက္ခိတ္တ မေဝါအတ္ထိ။ နအာပဏံ။ အယံပဒေ
သောဂါမောနာမ။ ယသ္မိံပနဋ္ဌာနေဂါမောယေဝအတ္ထိ။ နပနအာပဏပါ
ကာရာသန္တိ။ အယံပဒေသောနိဂမောနာမ။ ယတ္ထပန အာပဏမိအတ္ထိပါ
ကာရပရိက္ခိတ္တမ္ပိ။ အယံပဒေသောနဂရံနာမ။ အယံပဒေသောနာဂါရဝန္တိ
ဧတ္ထာတိ ဝစနတ္ထေနရာဇုနံဝါ မဟာမတ္တာနံဝါနိဝါသနယောဂျဋ္ဌာနတ္ထာ
နဂရန္တိဝုစ္စတိ။ လောကီယသတ္ထေပန။ ။

ဝိဝိတ္ထဒေဝါယတန၊ ပါသာဒါပဏမန္တိရုံ။

နဂရံ ဒဿယေ ဝိဒ္ဓါ၊ ရာဇမဂ္ဂေါပံသောဘိတန္တိ။ ။

ဝုတ္တံ။ ဧဝံဂါမနိဂမနဂရာနံဝိသေသံဉတ္တာ ဂါမောယေဝဂါမထိမာ၊ နိဂ
မောယေဝနိဂမထိမာ၊ နဂရမေဝနဂရုထိမာတိ တာသံဝစနတ္ထော ဝေဒိ
တဗ္ဗော။ တတ္ထယံပဒေသံအသမ္ဘတာယဘိက္ခဝေသိမာယ အဋ္ဌပိတာယ

၂၈

၄၆

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ယံဂါမံဂါနိဂမံဝါဥပနိဿာယဝိဟရတိ၊ ယာတထာဂါမထာဝါဂါမထိ
 မာနိမထာဝါနိဂမထိမာ၊ အယံတတ္ထသမာနသံဝါသာဇကူပေါသထာတိ
 အနုညာတံ၊ တသ္မိံပဒေသေသဗ္ဗေါပိဝါဂါမပဒေသော၊ ယဗ္ဗိကေသ္မိံယေ
 ဝဂါမခေတ္တေဇကံပဒေသံ အယံဝိသုံဂါမောဟောတုတိပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ ရာ
 ဇာကထာဝိဒေတိ သောဝိဝိသုံဂါမထိမာဟောတိယေဝ၊ တသ္မာသာစန္ဒ
 တရာစ ပကဘိဂါမနဂရနိဂမထိမာ ဗဒ္ဓထိမာသဒိသာယေဝ ဟောန္တိ။
 ကေဝလံပန တိစိဝရပိပ္ပဝါသပရိဟာရိနသန္တိ။ ဣစ္ဆေစအပရေ ဇဝံဒ
 န္တိ၊ ရာဇာပသောနဒိကောသလာဒယော ပေါက္ခရသထာတိပတုတိနံ ဒက္ခိ
 ကောဒကပါတနဝသေနဒေန္တိ ဝိယဗြဟ္မဒေယျဝသေနဒိန္ဒမေဝဝိသုံဂါမ
 ထိမာဟောတိ၊ နန္ဓာယမတ္တထာ၊ ဆေဇ္ဇတေဇ္ဇထာအနိဿရတ္တာတိ၊ တံန
 ပနေဝံဒဥဗ္ဗိံ၊ ဆေဇ္ဇတေဇ္ဇထာရာဇာရဟတ္တာ၊ တထာဟိလောကဝေါဟာ
 ရသကေတဝသေနဇယံပဒေသော ဣမထာဂါမထာပရိစ္ဆေဒေါတိဇုသ
 ရေဟိ ကတပရိစ္ဆိန္ဒမေဝပမာဏံဟောတိ။ ယဒိဆေဇ္ဇတေဇ္ဇကရော ဘ
 ဝေယျ၊ ရာဇာတွေဝသဗျံ ဂစ္ဆတိ။ သောဝိဂါမဒေသောနဂရရဇ္ဇထိမာဘ
 ဝေယျ၊ နပနဂါမထိမာမတ္တမေဝ၊ တေနေဝါဟ သမန္တပါသာဒိကာယဝိန
 ယဇ္ဇကထာယယတ္တကေပဒေသေတထာ ဂါမထာဂါမဘောဇကာ ဗလိံ
 ထဘန္တိ၊ သောပဒေသောအပ္ပေါဝါဟောတုမဟန္တောဝါ၊ ဂါမထိမာတွေ
 ဝသဗျံ ဂစ္ဆတိ။ နဂရနိဂမထိမာသုပိဒေဝဝနယေဒတိ။ အယံဂါမ-နိဂမ-
 နဂရသိမာနံဝိစာရဏာ။ ။

အပ္ပန္နရထိမာနာမယံပနပဒေသံအဂါမကေဝေတိက္ခဝေ အရညေသ
 မန္တာသတ္တန္တိရာ၊ အယံတတ္ထသမာနသံဝါသာ ဇကူပေါသထာတိ အနု
 ညာတာအပ္ပန္နရထိမာနာမ။ တတ္ထသမန္တာသတ္တန္တိရာတိယသ္မိံ ဝိဗ္ဗာဓုပိ
 သဒိသေအရညေတိက္ခဝသတိ၊ အထသဗ္ဗိတောကထာတေသမန္တာပု
 ရတ္ထိမာယသတ္တန္တိရာပန္နိမာယသတ္တန္တိရာဒက္ခိကာယသတ္တန္တိရာ
 ဥတ္တရာယသတ္တန္တိရာတိသမန္တာသတ္တန္တိရာ၊ ဝိနိဗ္ဗေနေရဒ္ဓသာတိပု
 ရတ္ထိမပန္နိမဝသေန ရဒ္ဓသတ္တန္တိရာ ဒက္ခိကာတ္တရဝသေနပိရဒ္ဓသတ္တိရာတိ
 ဝေန်နိဗ္ဗေနေရဒ္ဓသ ရဒ္ဓသကတွာ သမန္တာအဋ္ဌဝိသတိ အပ္ပန္နရဟော
 န္တိ။ ဣစ္ဆေဇကံအပ္ပန္နရံအဋ္ဌဝိသတိဟတ္ထပ္ပမာဏံဟောတိ၊ တသ္မာပုရတ္ထိ
 မာယသတ္တန္တိရေဆန္ဒရတိသတဟတ္ထပ္ပမာဏံဟောတိ။ ဝေန်ဒက္ခိကာတ္တရ
 ပန္နိမေသု ဝိတိ သဗ္ဗိသဗ္ဗိဇ္ဇောတွာ စတုရာသိတိ သတ္တသတဟတ္ထပ္ပမာ

၄၈

ထီမဝိသောဓနီပါဌ်။

၄၇

ကံဟောတိ။ ပရိမဏ္ဍလဝသေနပနသဗ္ဗိသသတ္တတိ ဧကသတုတ္တရာနိဓဇ
ကံသဟသဉ္စဟောတိ။ ပကတိအယနဝသေနမိနိတေပန။ ။

ပဉ္စဟတ္ထော မတော ဒဏ္ဍော၊ ဝိသဒဏ္ဍော ဥသဘော။

အဘိတိဥသဘာ ဂါဝိ၊ စတုဂါဝိ ယောဇနန္တိ။ ။

ဝုတ္တတ္တာအယနဝသေန ဝိနိဗ္ဗေရေဋ္ဌသတ္တန္တရေဒွေဟတ္ထာမိက အဋ္ဌသ
တ္တတိဟောတိ။ သဗ္ဗိအဋ္ဌဝိသတိ အတ္တန္တရံသဗ္ဗိဏ္ဍောတွာ စတုဟတ္ထာမိက
ဆပ္ပညာသုတ္တရ ဧကသတံဟောတိ။ ပရိမဏ္ဍလဝသေနပန ဆဟတ္ထာမိ
ကစတုတိ သုတ္တရဒွေသတာနိဟောန္တိ။ ဥသဘဝသေနပနဝိနိဗ္ဗေရေဋ္ဌ
သအတ္တန္တရေဒွေဟိဉ္စါနိစက္ကာရိဥသဘာနိစဒွေရတနဉ္စဟောန္တိ။ သဗ္ဗိသဗ္ဗိ
ဏ္ဍောတွာအဋ္ဌဝိသတိယာအတ္တန္တရေစတုရတနဉ္စသောဋ္ဌသအယနာနိအမိ
ကာနိသတ္တဥသဘာနိဟောန္တိ။ ပရိမဏ္ဍလဝသေနပနဆရတနဉ္စရဒွေသအ
ယနာနိစအမိကာနိဧကဒသဥသဘာနိဟောန္တိ။ အယမေတ္ထသာရတော
ဝိနိစ္ဆယော။ ဧကစိပနအတ္တန္တရသန္တဟတ္တရတနဝါစကံပရိကပ္ပေတွာဇဝံ
ဒန္တိ။ မဇ္ဈေဋ္ဌိတဿသမန္တာသတ္တဝိနိဗ္ဗေရေဋ္ဌ ရဒ္ဓသတိဝုတ္တတ္တာ ပုရတ္ထိ
မာယသတ္တဟတ္ထာဒက္ခိဏုတ္တရပန္နိမေသုပိ သတ္တသတ္တဟတ္ထာဝိကတွာ
ဇဝံနိဗ္ဗေရေဋ္ဌသဟတ္ထာဟောန္တိ။ သဗ္ဗိသဗ္ဗိဏ္ဍောတွာ အဋ္ဌဝိသတိဟတ္ထံ
အတ္တန္တရန္တိ။ တံတေသံမတိမက္ကမေဝ၊ နသာရတောပစ္စေတဗ္ဗံ။ ကသ္မာ၊ အ
ဋ္ဌကသာယံတတ္ထဧကံအတ္တန္တရံအဋ္ဌဝိသတိဟတ္ထန္တိ ဝုတ္တတ္တာ။ ယဒိတေသံ
မတေနသဗ္ဗိသဗ္ဗိဏ္ဍောတွာ အဋ္ဌဝိသတိဟတ္ထန္တိ နာဝေယျ။ အဋ္ဌကသာ
ယံတတ္ထအတ္တန္တရံနာမအဋ္ဌဝိသတိဟတ္ထပမာကံဟောတိ။ မဇ္ဈေဋ္ဌိတဿ
သမန္တာသတ္တဝိနိဗ္ဗေရေဋ္ဌ ရဒ္ဓသဟောန္တိ တိဝတ္တဗ္ဗံ ဘဝေယျ။ နပနေဝံ
ဝုတ္တံ။ တသ္မာတံတေသံမတိမက္ကမေဝါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ တတ္ထအယဉ္စေတ္ထော၊
တတ္ထတတ္ထာတိနိဗ္ဗါရဏေသုဗ္ဗံ။ ဧကန္တိ ဂဏနပရိစ္ဆေဒေါ။ အတ္တန္တရန္တိ ပရိ
န္တိန္နိဗ္ဗေသော၊ နိယမိတပရိဒိပနံဝါ။ အဋ္ဌဝိသတိဟတ္ထပမာကန္တိ ပရိန္တိန္နိ
တဗ္ဗေဓမ္မသရဒါယနိဗ္ဗေသော၊ တတ္ထတေသုသမန္တာသတ္တန္တရေသု ဧကံ
အတ္တန္တရံနာမအဋ္ဌဝိသတိဟတ္ထပမာကံ ဟောတိတိအတ္ထောဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဧ
တ္ထပနသင်္ချာကဝေတဗ္ဗာ။ သာဒုပိဓာပရိမာကမိနဝသေန။ တတ္ထပရိမာ
ကသင်္ချာဇဝံဒေတဗ္ဗာ။ စတသောရဋ္ဌိယောဧကောကုဗျဝေါ။ စတ္တာ
ရောကုဗျဝါဧကောပတ္ထော၊ စတ္တာရောပတ္ထာဧကောအာဋ္ဌကော။ စတ္တာ
ရောအာဋ္ဌကောဧကံဒေါကံ။ စတ္တာရိဒေါကောနိဧကောမာနိကာ။ စတသော

၂၂

၆၇၇

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

မာနိကာကောခါရိ။ ဝိသတိခါရိကာကောဝါဟော။ တဒေဝဇကံသက
 ခုန္တိ သုတ္တနိပါတဋ္ဌကထာဒီသုဂုတ္တံ။ သာရတ္ထဒီပနိယံပနနဝဂါဟသဗာ
 သာနိတိတ္ထေစတသောရဋ္ဌိယောကုဗျဝေါ။ စတ္တာရောကုဗျဝါကော
 ပတ္ထော။ စတ္တာရောပတ္တာကောအာဠကော။ စတ္တာရောအာဠကော ဇကံ
 ဒေါဏံ။ စတ္တာရိဒေါဏာနိ ဇကောမာနိကာ။ စတသောမာနိကာ ဇကောခါ
 ရိ။ ဝိသတိခါရိကာကောဝါဟော။ တဒေဝဇကံသကခုန္တိ သုတ္တနိပါတဋ္ဌ
 ကထာဒီသုဂုတ္တံ ဝတ္တာဏုပေနန္ဒေသကဗျာနိကောဝါဟောတိဝံဒန္တိတိ
 လိဝိတံ။ ပစ္စန္တ ဝေါဟာရေနမိနိတေပနသဋ္ဌိသတံ ဇကောဝါဟောတိ ရ
 ညော မြောသောကသသ္မာဝကာဟတသလိယာမိနိတေပန ပစ္စန္တဝေါ
 ဟာရေန ဝိသာမိကတိသတံဟောတိ။ ဇကောဝါဟောတိဝဒန္တိ။ မိနန
 သရ်ာပနဇဝံဝေဒိတဗ္ဗာ။ ။တထာဟိ။ ။

ဆတ္တိံသပရမာဏုနံ၊ အဏုမတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ။
 ဆတ္တိံသအဏုမတ္တံ၊ တဇ္ဇာရိတိပဝုစ္စတိ။ ။
 ဆတ္တိံသမတ္တတဇ္ဇာရိ၊ ရထရေဏုပမာဏံ။
 ဆတ္တိံသရထရေဏုစ၊ ဇကောလိက္ခာတိဝုစ္စတိ။ ။
 သတ္တလိက္ခာစက္ခေကာ၊ သတ္တုကာ ဧညမာသကော။
 သတ္တဧညဂံလိ ဇကော၊ ဝိဒတ္တိန္ဒါဒသဂံလိ။ ။
 နွေဝိဒတ္တိ တု ရတနံ၊ သတ္တဟတ္ထံ ဇကယဋ္ဌိ။
 ဝိသယဋ္ဌိတု ဥသတံ၊ ဥသဘာသိတိ ဂါဂထံ။
 ဂါဂတာနိ စတ္တာရိ၊ မေရုယောဇနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ။

ဝုတ္တတ္တာ ဇကောရဇောပရမာဏုအတိသုဗျမာအစက္ခဝိဥညယျာ သရိရဋ္ဌိ
 ဗာနသေလမယံသိနေရုပဗ္ဗတရာဇ္ဇိဝိနိန္ဒိတ္တာဂတာ။ တထာဆတ္တိံသပ
 ရိမာဏံဇကောအဏုတဇ္ဇာရိတထာဆတ္တိံသပရိမာဏံဇကောရထရေဏု။
 တထာဆတ္တိံသပရိမာဏံ ဇကောလိက္ခာ။ သတ္တလိက္ခာဇကောဠိကာ။ သတ္တ
 ဠိကာ ဇကံဧညံ။ သတ္တဧညံဇကောဒဂံလိ။ နှိဒသအဂံလိဇကောဝိဒတ္တိ။ နွေဝိ
 ဒတ္တိဇကရတနံ။ သတ္တဟတ္ထံဇကယဋ္ဌိ။ ဝိသယဋ္ဌိဇကောဥသဘာ၊ အသိတိ
 ဥသဘာဂါဂထံ။ စတ္တာရိဂါဂတာနိမေရုယောဇနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ။ တထာ
 အဏုရဇောကိဇ္ဇုကုနု ဆိန္ဒါဒီသုဝါတေ ပဟဒုကာလေသုရိယာလောကေ။
 သုဗိသတိ။ တဇ္ဇာရိပန သကဗျာဂါဒီသုဒက္ခိဏာဝါမ ပဿာဒီသုဒိသ

၄၉

ထိမဝိသောခနိပါဌ်။

၄၉

တိ။ရထရေဏုပနတဿာ အလ္လိယနုဗ္ဗာနေသုဒိဿတိ။လိက္ခာပန အုတိ
တြိဋ္ဌာရိကာပါကဗ္ဗာဟောတိ။အယံမေရူအယနဝသေနဝုတ္တံ။အပရုဋ္ဌိ။

ဒသကေသာ ဧကတိယံ၊ဆတိယံ ယဝကံ ဘဝေ။

စတုယဝဉ္စ အင်္ဂုလိ၊ပဉ္စဒသ ဧကပါဒန္တိ။ ။

ဝုတ္တတ္တာဒသကေသာဧကတိယံနာမ။ ဆတိယံဧကံယဝံနာမ။စတုယဝံ ဧ
ကာအင်္ဂုလိနာမ။ပဉ္စဒသင်္ဂုလိယော ဧကောပါဒေါတိဝုစ္စတိ။အုဒံတိသုဝေ
ဒေသုအာဂတဝသေနဝုတ္တံ။ ။

အပရုဋ္ဌိ။

ဒသကေသာ ဧကတိယံ၊ဆတိယံ ယဝကံ ဘဝေ။

စတုယဝဉ္စ အင်္ဂုလိ၊အဋ္ဌင်္ဂုလိ ဧကောရုဋ္ဌိ၊ရတနံ တိရုဋ္ဌိ ဘဝေတိ။

ဝုတ္တတ္တာ ဒသကေသာဧကံတိယံနာမ။ ဆတိယံဧကံယဝံနာမ။ စတုယဝံ
ဧကာအင်္ဂုလိနာမ။ အဋ္ဌင်္ဂုလိဧကောရုဋ္ဌိ။ တြိရုဋ္ဌိဧကရတနံ၊ပဉ္စရတနာနိ ဧ
ကောဒဏ္ဍော၊ဝိသတိဒဏ္ဍာနိ ဧကောဥသတော၊အထိတိဥသတာဧကော
ဂါဝိ၊စတုယောဂါဝိယောဧကယောဇနန္တိဝုတ္တံ၊တေနေဝါဟ။ ။

ပဉ္စ-ဟတ္ထော မတော ဒဏ္ဍော၊ဝိသဒဏ္ဍောစ ဥသတော။

အထိတိ ဥသတာ ဂါဝိ၊စတုဂါဝိစ ယောဇနန္တိ။ ။

အုဒံပကတိအယနဝသေနဝုတ္တံ၊စက္ကဝါဠအယနယောဇနဝသေနပန။ ။

သတ္တ-ဟတ္ထော မတော ဒဏ္ဍော၊ဝိသဒဏ္ဍောစ ဥသတော။

အထိတိဥသတာ ဂါဝိ၊စတုဂါဝိစ ယောဇနန္တိဝုတ္တံ။ ။

အပရုဋ္ဌိ။

ဒသကေသာ ဧကတိယံ၊ဆတိယံ ဧကံ ယဝံ။

စတုယဝံ ဧကင်္ဂုလိ၊အဋ္ဌင်္ဂုလိ ဧကောရုဋ္ဌိ။ ။

တြိရုဋ္ဌိဧကရတနံ၊အဋ္ဌဝိသတိရတနံဧကံအပ္ပန္နရန္တိ။

ဝုတ္တံ။ တေနေဝါဟတတ္ထဧကံ အဋ္ဌဝိသတိဟတ္တပ္ပမာဏံဟောတိတိ။
ဧတ္ထစနဂါမကေစေတိ ဧတ္ထစကောဇောကတရတ္ထောတိ၊ တထာဟိအ
ကာရော။ ။

ပဋိသေဝေ ဝုဒ္ဓိ-တဗ္ဗာဝေ၊အညတ္ထေ သဒိသေဝိစ။

ဝိရုဒ္ဓေ ဝရဟေ သုညေ၊အကာရော ဝိရဟ၊ပ္ပကေတိ။ ။

ဝုတ္တေသုဒိဿတိ၊တထာဟိအဇနေတွာတိအာဒိသုပဋိသေဝေဒိဿတိ။

အပရိဟာနိယာမ္မာတိအာဒိသုဝုဒ္ဓိမ္ပိ၊အနဝဇ္ဇိတန္တေတိအာဒိသုတဗ္ဗာဝေ။

အက္ခရာတိအာဒိသုအညတ္ထေ။ အမရရာဇာတိအာဒိသုသဒိသေ။ အမလန္တိ
 အာဒိသုဝိရုဋ္ဌေ။ အသေဋ္ဌောယံပြာဟ္မဏော အပြဟ္မစာရိတိအာဒိသု ဂရ
 ဟေ။ အဂါမေတိအာဒိသု သုညေ။ အပတိကာယံအက္ခိတိအာဒိသု ဝိရ
 ဟေ။ အထနာယံကညာတိအာဒိသုအပ္ပကေ။ အူပနသုညေဝိရဟေဝါဒဋ္ဌ
 ဗ္ဗော။ သုညတ္ထေနပန အဂါမကေနိမနူသေကေဝလာရညေတိ အတ္ထော။
 ဝိရဟတ္ထောဝါ။ အဂါမကေ ဂါမဝိရဟိတေ ပဒေသေတိအတ္ထောဒဋ္ဌဗ္ဗေါ။
 တေနေဝ သုညတ္ထေန ဝိရဟတ္ထေနအဂါမကေတိဝိနာပဒေန ဂါမနဒိဇာ
 တထာရသမုဋ္ဌေ မုဋ္ဌိတွာ ယံအနဝသေသံ ဟေဋ္ဌာ ပထဝီသန္ဓာရံက ဥဒ
 ကဋ္ဌိဥဒကသန္ဓာရကောဝါတောဝိ အဇဇာကာသဋ္ဌိ၊ တထာယာဝဥပရိ
 ဗြဟ္မဇောကံ ဥပါဒါယသဗ္ဗံ အသုရယက္ခသုရုဒိ-အာကာသဋ္ဌက-ဒေဝ
 ဗြဟ္မဝိမာနာနိပိအရညဇောဝသင်္ဂဟိတာ။ နဒိသရန္တန္တရေသုဝိမစ္ဆဗန္ဓာနံအ
 ဂမနပထောဒိပကောဝါပဗ္ဗတောဝါ။ သောပိ အရညထိမာထေဝ သင်္ချိ
 ဂစ္ဆတိ။ တသ္မာအယံသက္ကဗ္ဗန္တရထိမာ နိမနူသေကေဝလာရညေပထဝီ
 မဏ္ဍလေပိဒေဝဏေကေဝိမာနကပ္ပရက္ခာဒိသုဝိလက္ခတေဝ။ ပထဝီယံပန
 ယသ္မိံ ဂါမဓေတ္တေ ဟေဋ္ဌာပထဝီယာယတ္ထဝါ သုဝဏ္ဏမဏိအာဒိနိဓဏိ
 တွာဂဟေထုံသက္ကောန္တိ။ တံပဒေသံ ဂါမဓေတ္တမေဝ။ တထောပရာယာဝ
 ပထဝီသန္ဓာရကဥဒကာ အဇဇာကာသေပိ လက္ခတေဝ။ နနုဆကာမာဝစ
 ရ ဒေဝဏေကေသုပိဒေဝိမာနကပ္ပရက္ခဂါမနိဂမာဒယောပိအတ္ထေဝ။
 အထကသ္မာ အရညာတိ ကထိတာတိ။ အမနူသေဝါသက္ကာ ဇာတိဘိန္န
 က္ကာစ တေအဂါမာယေဝ။ တေနေဝနိမနူသမ္ဘိအရညဋ္ဌိတိဝုတ္တံ။ တိရ
 ဣနဝတ္ထုတ္ထိန္ဒိနာဂေါဝါဟောတုသုပဏ္ဏမာဏဝကာဒိနံဝါအညတရော
 အန္တမသော သက္ကံဒေဝရာဇာနံဥပါဒါယ ယောကောဝိ အမနူသဇာတိ
 ကောသဗ္ဗောဝဇ္ဇမသ္မိံ အတ္ထေတိရုဋ္ဌာနဝတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗောတိဝုတ္တံ။
 တသ္မာ ဇာတိဘိန္နတာယအမနူသောဝါသောအရညန္တိဝေဒိတဗ္ဗော။ အပ္ပ
 န္တရထိမာယဝိစာရကာ။ ။

အုဒါနိဥဒကုက္ခေပထိမာယသံဝဏ္ဏနာက္ခမောသမ္ပတ္တော။ တတ္ထသဗ္ဗာ
 ဘိက္ခဝေနိအထိမာ။ သဗ္ဗေါသမုဋ္ဌေါအထိမော။ သဗ္ဗေါဇါတထာရောအ
 ထိမော။ နဒိယာဝါဘိက္ခဝေသမုဋ္ဌေဝါဇာတထာရေဝါ ယံမဇ္ဈိမသပုရိ
 သထာသမန္တာဥဒကုက္ခေပါ။ အယံတတ္ထသမာနသံဝါသာက္ခေပဝါသထာ
 တိပညတ္တာ။ အယံဥဒကုက္ခေပထိမာနာမ။ တတ္ထသဗ္ဗာဘိက္ခဝေ နဒိအထိ

၄၇

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

မာတိဇေတ္ထအသိမသဒ္ဓေအကာရောပိရဟတ္ထော၊ အသိမာဗဒ္ဓသိမာဝိရုဟိ
 တာတိအတ္ထော။ ဥတ္တိဒုတိယကမ္မဝါစံသာဝေတွာပိဗန္ဓသိမာဝိရုဟိတာ
 တိဝုတ္တံဟောတိ။ ပဋိသေတ္ထောဝါ၊ အသမ္ဘန္ဓိတဗ္ဗာတိအတ္ထော။ ဝုစိအ
 တ္ထောဝါ။ အသေက္ခာဓမ္မာတိယထာ၊ သိက္ခိတသိက္ခာနိဗ္ဗိတသိက္ခာတိဝုတ္တံ
 ဟောတိ။ ဧဝံ အသိမာ သိမကိစ္စနိဗ္ဗုပ္ပတ္တာတိအတ္ထော။ ဥတ္တိဒုတိယကမ္မ
 ဝါစံသာဝေတွာသမ္ဘတာပိအသမ္ဘတာယေဝ၊ အတ္တနောသဘာဝေနေဝ
 ဂါမသိမာဝိယဗဒ္ဓသိမာသဒိသာတိဝုတ္တံဟောသတိ။ ဧတေန နဒိဇာတသထရ
 သမုဒ္ဓါနံ ဗဒ္ဓသိမာယအစေတ္တတာဝေါဒသိတောဟောတိ။ ဧဝံသဗ္ဗါသိက္ခ
 ဝေဒနိအသိမာတိအာဒိနာ နဒိသရန္တဇာတသထရနံ ဗဒ္ဓသိမာဘာဝံ ပဋိ
 က္ခိပိတွာ တတ္ထလောကဝေါဟာရသိဒ္ဓါသု ဧတာသုနဒိအာဒိသုတိသု အ
 ဗဒ္ဓသိမာသုပုနဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံ ဝါလိကာဒိဟိသိမပရိစ္ဆိန္နနံ ကတ္ထု
 ကာမောဘဂဝါနိယာဝါသိက္ခဝေသမုဒ္ဓေါ ဇာတသထရေဝါ ယံမဇ္ဈိမ
 သထပုရိသထသမန္တာဥဒကုက္ခေပါတိအာဒိမာဟ။ တတ္ထမဇ္ဈိမသထပုရိသ
 သထာတိထံမမဇ္ဈိမသထပုရိသထ။ တေနေဝါဟသမန္တာပါကာဒိကာယဝိ
 နယဉ္ဇကထာယံထာမမဇ္ဈိမေနပုရိသေနာတိ။ ယဒိဝဇ္ဇကိပုရိသမိစ္ဆေယျ။
 ဝဇ္ဇကိပုရိသေနာတိဝုတ္တံဘဝေယျ။ နပနေဝံဝုတ္တံ။ တေနဉ္ဇာယတိထာမမဇ္ဈိ
 မသထပုရိသထာတိ။ တိဝိဓာဟိပုရိသာဥတ္တမပုရိသောမဇ္ဈိမပုရိသော ပ
 ကတိပုရိသောတိ။ တတ္ထဥတ္တမပုရိသောနာမသဗ္ဗညုဘဂဝါ။ သောဟိဘ
 ဂဝါသဗ္ဗသတ္တုတ္တုဇမာ ထာမယသသမ္ပတ္တိဣသာရိယာဒိဟိ။ တထာဟိ
 တထာဂတသထာမော။ ။

ကာဠာဝကဉ္စ ဂင်္ဂေယျံ၊ ပဏ္ဍရံ၊ တမ္ပပိင်္ဂံ။
 ဂန္ဓမင်္ဂလဟေမဉ္စ၊ ဥပေါသလံသဒ္ဓန္တိမေတိ။ ။

ဝုတ္တာနံ ဒသန္တံ ဟတ္ထိကုသာနံ ဗလာနုသာရေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ တတ္ထ ကာ
 ဠာဝကန္တိပကတိဟတ္ထိကုထံ။ ယံဒသန္တံပုရိသာနံကာယဗလံ။ တံဧကသထ
 ကာဠာဝကသဟတ္ထိနောဗလံ။ ယံဒသန္တံကာဠာဝကာနံဗလံ။ တံဧကသထ
 ဂင်္ဂေယျံသဗလံ။ ယံဒသန္တံဂင်္ဂေယျာနံဗလံ။ တံဧကသထပဏ္ဍရံသဗလံ။
 ယံဒသန္တံပဏ္ဍရာနံဗလံ။ တံဧကသထတမ္ပပိင်္ဂံသဗလံ။ ယံဒသန္တံတမ္ပပိင်္ဂံ
 တံဧကသထပိင်္ဂံသဗလံ။ ယံဒသန္တံပိင်္ဂံသာနံဗလံ။ တံဧကသထဂန္ဓဟတ္ထိနော
 ဗလံ။ ယံဒသန္တံဂန္ဓဟတ္ထိနံဗလံ။ တံဧကသထမင်္ဂလသဗလံ။ ယံဒသန္တံမင်္ဂ
 လာနံဗလံ။ တံဧကသထဟေမဉ္စသဗလံ။ ယံဒသန္တံဟေမဉ္စတာနံဗလံ။ တံဧ

၂၂

၅၂ . ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ကုသုတ္တပေါသထဿဗလံ။ ယံဒသန္တံပေါသထာနံဗလံ။ တံဧကဿဆန္ဒန္တဿဗလံ။ ယံဒသန္တံဆန္ဒန္တာနံဗလံ။ တံဧကဿတထာဂတဿကာယဗလံ။ နာရာယနသင်္ခါတံဗလန္တိ ဣဒမေဝဝုစ္စတိ။ တတ္ထနာရာဝုစ္စန္တိ ရသ္မိယော။ တာဗဟူနာနာဝိဝာတတောဥပုစ္ဆန္တိ တိနာရယနံ။ ဝဇီရံ။ တသ္မာ ဝဇီရသင်္ခါတံဗလန္တိ ပိအတ္ထော။ တဒေတံပကတိဟတ္ထိဂဏနာယဟတ္ထိကောဋိသဟသံ။ ပုရိသဂဏနာယဒသန္တံပုရိသကောဋိသဟသံနံဗလံဟောတိ။ ဣဒံတထာဂတဿကာယဗလံ။ ဣဿရိယာဒိဗလဝိဓာနံပနတံတံသုတ္တာနုသာရေနဝေဒိတဗ္ဗိ။ မဇ္ဈိမပုရိသောနာမဝဇကိပုရိသော။ သောဟိတထာဂတဿဗလံပဋိစ္စ သိနေရုပဗ္ဗတရာဇံ သာသပဗိဇေန မိနန္တောဝိယသတေနပိသဟသော နပိသထာဟသောနပိမိနေတုံ အဘဗ္ဗော။ အန္တမသောပါဒဂုံမသောပါဒဂုံဋ္ဌကမ္ပိဂဏ္ဍေတုံ အဘဗ္ဗော။ တထာပကတိပုရိသတောမဟန္တသာဝေနမဇ္ဈောဝတ္ထာမဇ္ဈိမပုရိသောနာမ ဇာတော။ တထာဟိသုဂတဝိဒတ္ထိဝဇကိဿတိသောဝိဒတ္ထိယော။ ဝဇကိဟတ္ထေနဒိယဗဟတ္ထောဟောတိ။ တထာဝဇကိဝိဒတ္ထိ ပကတိပုရိသဿ ဧဝိဒတ္ထိယော။ ပကတိပုရိသဟတ္ထေန ပရိပုဏ္ဏဟတ္ထော ဟောတိ။ တထာဟိသုဂတဝိဒတ္ထိနာမဇ္ဈိမဿပုရိသဿတိသောဝိဒတ္ထိယော။ ဝဇကိဟတ္ထေနဒိယဗဟတ္ထော ဟောတိတိ ကုဋိကာရထိက္ခာပဒဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ။ အယံဣမေဇ္ဈိမပုရိသောတိနာမိပ္ပေတာ။ ကသ္မာ။ ကုဋိကာရထိက္ခာပဒေယေဝတိဟတ္ထာတိဝဇကိဟတ္ထေနတိဟတ္ထာ။ ပမာဏယုတ္ထောမဇ္ဈောတိပကတိဝိဒတ္ထိယာနဝိဒတ္ထိပ္ပမာကောမဇ္ဈောတိဝုစ္စတိယထာ။ ဇဝံမဇ္ဈိမပုရိသေနာတိဣဒေဝတ္တာ ထာမမဇ္ဈိမေနပုရိသေနာတိဣဒေဝကထာယံ ဝုတ္တတ္တာ။ ပကတိပုရိသောနာမယံဒသန္တံ ပုရိသာနံကာယဗလံ။ တံဧကဿကာဋ္ဌာဝကဿ ဟတ္ထိနေဗလန္တိ ဝုတ္တပုရိသော ပကတိပုရိသောနာမ။ တတ္ထကိဉ္စာဝိဧကေပုညဝန္တာရာဇာဇာတသတ္တုဇိဝကော ကောမာရသစ္စောဣတ္ထိယာဝိယာခါမဂါရမာတာတိဇေမာဒယောပဉ္စန္ဒိဟတ္ထိနံဗလံဓာရေန္တံ။ နပနတေမဇ္ဈိမပုရိသာနာမဟောန္တိ။ ပကတိပုရိသောယေဝ။ ပုညဝန္တာသာဝေနပိသေသပုရိသတ္တာ။ ဣဒေပနပကတိပုရိသောယေဝထာမမဇ္ဈိမပုရိသောတိ အမိပ္ပေတော။ ဥဒကုက္ခေပါတိဥဒကုက္ခေပေန ပရိတ္တိန္ဒာ။ တေနေဝါဟမာတိကာဋ္ဌကထာယံထိနတ္ထပ္ပကာသနိယံဥဒကုက္ခေပါတိကာရဏတ္ထေ နိဿတ္တဝစနန္တိ အာဟ။ ဥဒကုက္ခေပေနာတိအယုဋ္ဌေတ္ထ။

၆၈

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ထွေ့။နဒီသရဒ္ဒဇာတသရေသုယံဌာနံ မဇ္ဈိမဿပုရိသဿ သမန္တသုရိ
 သပရိယန္တတောဥဒကုက္ကေပေနပရိန္တိန္ဒိ။ အယံတတ္ထနဒိအာဒိသုလောက
 ဝေါဟာရ သိဒ္ဓါသုတာသုဝေအဗဒ္ဓသိမာသုအပရာပိသမာနသံဝါသာ ဇ
 ကူပေါသထာတိကင်္ဂါပိတရဏိယံပနယံမဇ္ဈိမဿ ပုရိသဿသမန္တဥ
 ဒကုက္ကေပါတိယံဌာနံထာမမဇ္ဈိမဿပုရိသဿသမန္တတောဥဒကုက္ကေပ
 နပရိန္တိန္ဒိ။ တတ္ထယထာအက္ခရတ္တာဒါရုဂုဋ်ခိပန္တိ။ ဇေဝံဥဒကံဝါဝါလိကံဝါ
 ဟထွေ့နဂဟေတွါမဇ္ဈိမေနပုရိသေနသဗ္ဗထာမေနခိပိတဗ္ဗိ။ ယတ္ထဇေဝံခိတ္တံ
 ဥဒကံဝါဝါလိကာပတတိ။ အယံ ဥဒကုက္ကေပေါနာမ။ အယံ တတ္ထသမာန
 သံဝါသာဇကူပေါသထာတိ။ အယံတေသုနဒိအာဒိသုဥဒကုက္ကေပပရိန္တိ
 န္ဒာသိမာသမာနသံဝါသာစေဝ ဇကူပေါသထာစာတိ အတ္ထယောဇနံ က
 တွာအယံဇကေသံနဒိအာဒိနံအန္တောယေဝလတ္တတိ။ နဗဟိ။ တသ္မာနဒိယာ
 ဝါဇာတသရေဝါယတ္တကံပဒေသံပကတိဝဿကာထေစတုသုမာသေ
 သုဥဒကံဩတ္တရတိ။ သရဒ္ဓေယသ္မိံပဒေသေပကတိပိစိယောဩသရိတွါ
 သဗ္ဗဟန္တိ။ တထောပဋ္ဌာယကပ္ပိယဘူမိ။ ဒုဗ္ဗုဒ္ဓိကာလေဝါဂိမေဝါနဒိဇါ
 တသရေသုသုက္ကေသုပိသာဇကပ္ပိယဘူမိ။ သစေပနသုက္ကေဇာတတ
 သရေဝါ ပိဝါခဏန္တိဝပ္ပဝါကရေန္တိ။ တံဌာနံဂါမခေတ္တံဟောတိ။ ယာ
 ပနေသာကပ္ပိယဘူမိတံပုတ္တာ။ တတောဗဟိဥဒကုက္ကေပသိမာ နဂစ္ဆတိ။
 အန္တောယေဝဂစ္ဆတိ။ တသ္မာတေသံအန္တောပရိယပရိယန္တတော ပဋ္ဌာယ
 သမန္တဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆေဒေါကာတဗ္ဗေါတိပုတ္တံ။ ဂဗ္ဘိပဒေပနယံမဇ္ဈိမ
 သပုရိသဿသမန္တဥဒကုက္ကေပါတိပနဇေတိဿာနဒိယာစတုဝဂ္ဂါဒိနံသံ
 ဗာနံ ပိသံ စတုဝဂ္ဂကရဏိယာဗိကမ္မကရဏကာလေ သိမာပရိစ္ဆေဒဒ
 သာနတ္ထံပုတ္တံ။ တိစိဝရေနပိပ္ပဝါသပရိစ္ဆေဒဒသာနတ္ထံဗ္ဗိသတ္တဗ္ဗန္တရသိမာ
 ယပရိစ္ဆေဒဒသာနံပိယာတိအာစရိယာ။ တသ္မာဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆေဒါတာ
 ဝေပိအန္တောနဒိယံကာတံဝနု တိတိသိဒ္ဓန္တိလိခိတံ။ တတ္ထဥဒကုက္ကေပပရိ
 ခ္ဆေဒါဘာဝေပိတိအုဒံပဒံသမန္တတော ဥဒကုက္ကေပေနပရိန္တိန္ဒိ မဟာအ
 ဋ္ဌကထာဝစနေနဝါသမန္တဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆေဒေါကာတဗ္ဗေါတိမာတိ
 ကာဋ္ဌကထာယကင်္ဂါပိတရဏိယဉ္ဇုပုတ္တဝစနေနဝါ။ တတ္ထာပဟိမဇ္ဈိမပု
 ရိသောနဉ္ဇာယတိ။ တထာသဗ္ဗထာမေနခိပိနန္တိဝါ။ ဇေတဒတ္ထမေဝဟိဝါ
 လိကာဒိဟိ သိမပရိန္တိန္ဒိနန္တိဝါ ပိမတိပိနောဒနိဝစနေဟိဝါ။ နသမေတိ။
 ဂန္တိကာရေနာပိပရူပဝါဒပိဝဇ္ဇနတ္ထံအယံအပ္ပာကံခန္တိတိအဝတ္ထာ အာစ

၆၀

ရိယာတိအညကတ္တာရေနိဒသိတွာ ပရတောနိဂမနေဗ္ဗဒသဗ္ဗိသုဗ္ဗုရိစာ
 ရေတွာ ဂရုက္ခလေပယိရူပါသိတွာ ဂဟေတဗ္ဗိယုတ္တံဂဟေတဗ္ဗိ၊ ဣတ
 ရံသဒ္ဓေတဗ္ဗိဝုတ္တံ၊ တသ္မာအညေသံအာစရိယာနံမတေန လိခိတန္တိဒဗ္ဗ
 ဗ္ဗိ၊ အညတာ တိသောပိသင်္ဂီတိယော အာဂ္ဂုဗ္ဗေအဗ္ဗကထာဝစနေစကင်္ဂါ
 ဝိတရဏီ-ဝိမတိဝိနောဒနိဝစနာနိစမက္ခေတဗ္ဗာနိတဝေယျ၊ ဂန္တဝိအ
 ညမညဝိရုဒ္ဓါ တဝေယျ၊ တဂဝတာပညတ္တသိက္ခာပဒဗ္ဗိသာဝကာနံ မ
 တေနပဗ္ဗိသင်္ဂီတဗ္ဗိတဝေယျ၊ တဂဝတာပညတ္တသိက္ခာပဒပနမက္ခေတ
 ဗ္ဗိ၊ ယထာပညတ္တေယေဝ ဝတ္တိတဗ္ဗိ၊ ဝက္ခတိဟိဝတ္ထုဇာနိတွာပိမန္တံ ပိဝ
 တောဘိက္ခုဿပါမိတ္တိယံ၊ သာမဏေရသာပနဇာနိတွာပိဝတောဘိလ
 တေဒေါ၊ နအဇာနိတွာတိဝုတ္တံတတ္ထကာရဏံမဂ္ဂိတဗ္ဗိ၊ သိက္ခာပဒပညတ္တိ
 ယာဗုဒ္ဓါနမေဝဝိသယတ္တာနဝါမဂ္ဂိတဗ္ဗိ၊ ယထာပညတ္တေယေဝဝတ္တိတဗ္ဗ
 န္တိ၊ တသ္မာသမန္တာဥဒကုက္ခေပါတိပညတ္တသိက္ခာပဒါနုရူပံသမန္တာတောဥဒ
 ကုက္ခေပေနပရိန္ဒိန္ဒိဝါဥဒကံဥက္ခိပိတဗ္ဗိ၊ ဥဒကုက္ခေပပရိန္ဒိန္ဒာ
 သိမာတိဝါသမန္တာဥဒကုက္ခေပပရိန္ဒိန္ဒေါဒေါကာတဗ္ဗေတိဝါဝုတ္တံဓမ္မသင်္ဂါ
 ဟကတ္ထေရာနံဝစနမေဝပမာဏံ၊ တေဟိဗုဒ္ဓမတညုနော၊ ဣဒဗ္ဗဝစနံတဂ
 ဝတောနပစ္စက္ခဝစနံ၊ နာပိသင်္ဂါဟကတ္ထေရာနံဝစနံ၊ အထဝါယံမဇ္ဈိမဿ
 ပုရိသဿ သမန္တာဥဒကုက္ခေပါတိပနဇေတိဿာနဒိယာ၊ ပ။ သတ္တဗ္ဗန္တရသီ
 မာယပရိန္ဒေဒဿနံပိယသိမပရိန္ဒေဒဿနတ္ထံဝုတ္တန္တိ အာစရိယာ ယ
 သ္မာဝဒန္တိ၊ တသ္မာဥဒကုက္ခေပပရိန္ဒေဒါတာဝေပိအန္တောနဒိယံကာတုံဝ
 နုတိတိသိန္ဒန္တိ ဣဝိဿာအတ္တယောဇနာယနဓမ္မသင်္ဂါဟကတ္ထေရာပိပဝိ
 ဌာ၊ ဂန္တကာရောပိအပဝိဌော၊ ကသ္မာတိစေ၊ တိသောပိသင်္ဂီတိယော
 အာဂ္ဂုဗ္ဗေသုပိနယဗ္ဗကထာသုစေဝတဗ္ဗိဝရဏဘူတာသုသိလောကဋီကာ
 သုစဥဒကုက္ခေပေနပရိန္ဒိန္ဒိ၊ ဥဒကံဥက္ခိပိတဗ္ဗိ၊ ဥဒကုက္ခေပပရိန္ဒေဒေါကာ
 တဗ္ဗေတိအာဓိနာ ဗဟူဟိအာကာရေဟိဥဒကုက္ခေပပရိန္ဒေဒမေဝလိခ
 န္တိ၊ တသ္မာဓမ္မသင်္ဂါဟကတ္ထေရာပိအပဝိဌာတိပိညာယတိ၊ ဂန္တကာရော
 ပိပရူပဝါဒဝိဝဇ္ဇနတ္ထံအာစရိယာတိအညကတ္တာရေနိဒသေတိ၊ တံသ္မာဂ
 န္တကာရောပိအပဝိဌောတိပိညာယတိ၊ ဣဒဗ္ဗဝစနံကေသဗ္ဗိထေရာနံအတ္တ
 နောမတိ၊ အတ္တနောမတိစနာမေသာသဗ္ဗဒုဗ္ဗလာ၊ သိနေရူပဗ္ဗတရာဇံသာ
 သပဇိဇေနပိနေန္တေဝိယ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓေနပညတ္တဿ ဥဒကုက္ခေပါတိ သိ
 က္ခာပဒဿအတ္ထံဝဒန္တာနံမဟာကဿပ-ယသ-မောဂ္ဂထိပုတ္တတိဿပသု

ဘိမဝိသောဓနိပါဌ်။

တိနဉ္စတေသံသိဿာနုသိဿာနံမဟာဝိဟာရဝါသိနဉ္စဝစနံကောနာမံ ပု
 ဂ္ဂထောမက္ခေတုံသက္ခိဿတိ။ ဥပသမ္ပဒါဒိကမ္မဿ စ ဂရုကမ္မတ္တာသာသန
 သံမူလတ္တာစဂရုကေယေဝဋ္ဌာတဗ္ဗံ။ ယံမဇ္ဈိမဿပုရိသဿသမန္တာဥဒ
 ကုက္ခေပါတိသဂဝတာပညတ္တာ။ ကထံမဇ္ဈိမဿပုရိသဿဥဒကုက္ခေပါ
 ရဟဋ္ဌာနမေဝဥဒကုက္ခေပသီမာ။ ဥဒါဟုဥဒကုက္ခေပေနေဝ ဥဒကုက္ခေပ
 သီမာတိစောဒနံ ပရိဟရန္တောဓဋ္ဌကထာစရိယော ကထံပနဥဒကံဥက္ခိပိ
 တဗ္ဗန္တု၊ ဒါဒိမာဟ။ တတ္ထကထန္တိ ကထေတုကမုဿပုစ္ဆာ။ ကထံကေန
 ကာရကေနဥဒကံဥက္ခိပိတဗ္ဗံ။ ဥဒကာသိဉ္စနသင်္ခေပေနဥက္ခိပိတဗ္ဗံ။ အထ
 ခေါလေဒ္ဓါဒိပနဒါရုဂုဋ္ဌိပနာကာရေနဥက္ခိပိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ အက္ခရတ္တာ
 တိသာမညေနုတ္တေပိသီဟောဂါယတိနဂုံဋ္ဌံ။ သီဟောစာလေတိဝါယမိ
 န္တိတ္ထေဝိယဒါရုဂုဋ္ဌိပန္တိ သန္တန္တရသန္တိဓာနတောအတ္ထဝသေန ဒါရုဂုဋ္ဌကီ
 ဋ္ဌကာရတ္ထဇနာတိဝိညာယတိ။ အက္ခသန္တောဟိဇူထေပိနိရုဋ္ဌော။ ဒါရုဂုဋ္ဌန္တိ
 သမံအာရောပေတွာအာရဂ္ဂေနကတဒါရုပိကတိ။ အယဉ္စေတ္ထတ္ထော...ယ
 ထာအက္ခရတ္တာဒါရုဂုဋ္ဌကာရတ္ထဇနာဒါရုဂုဋ္ဌိဟတ္ထေနဂဟေတွာအတ္ထနော
 ဗလံဒသောန္တာဝိယသဗ္ဗထာမေနအတ္တာနံဩနမိတွာဒိပန္တိ။ ဇေမေဝ ထာ
 မမဇ္ဈိမေနပုရိသေနဥဒကံဝါဝါလိကံဝါဟတ္ထေနဂဟေတွာအတ္ထနောဗလံ
 ဒသောန္တာဝိယဩနမိတွာသဗ္ဗထာမေနနိသိန္နိသံဝါဋ္ဌိတဿဝါပရိသပရိ
 ယန္တတောအနုပရိယာယိတွာဒိပိတဗ္ဗံ။ ဇေဝိတ္တံဥဒကံဝါဝါလိကံဝါယတ္ထ
 ယသ္မိံ ဋ္ဌာနေပထတိ။ အယမေကောဥဒကုက္ခေပေါနာမိတိ။ အယမေကော
 ဥဒကုက္ခေပေါတိ ဣမိနာပဒေနန္တိန္ဒသံဃာနံ ဝိသုဝိသုကမ္မကရဏာမိကာ
 ရေသီမန္တရိကတ္တာအညဿာပိဥဒကုက္ခေပဿသမ္ပဝံဒသေတိ။ တေနေ
 ဝမာတိကာဋ္ဌကထာယံသစေပနန္တေသံဃာ ဝိသုဝိသုဥပေါသထာမိကမ္မ
 ကရောန္တိ။ စိန္တံဥဒကုက္ခေပါနံ အန္တရေအညောဇကောဥဒကုက္ခေပေါ ဥပ
 စာရတ္ထာယ ဋ္ဌပေတဗ္ဗောတိဂုတ္တံ။ ဝိမတိဝိနောဒနိယမ္ပိ တဿအန္တောတိ
 တဿ ဥဒကုက္ခေပပရိန္တိန္ဒသဋ္ဌာနသမ္ပာအန္တော။ နကေဝယဉ္စတထေဝ
 အန္တော။ တတောဗဟိပိဇကဿဥဒကုက္ခေပဿအန္တောဋ္ဌာတုံနဝန္တတိတိ
 ဝစနံဥဒကုက္ခေပပရိန္တေဒဿဒုဗ္ဗိဇာနတော ကမ္မကောပသကံာဟောတိ
 တိဂုတ္တံ။ သာရတ္ထဒိပနိယံပနတဿအန္တောဟတ္ထပါသံဝိဇဟိတွာဋ္ဌိတော
 ကမ္မကောပေတိတိဣမိနာ ပရိန္တေဒတောဗဟိယတ္ထကတ္ထမိ ဋ္ဌိတောကမ္မ
 နကောပေတိတိဒိပေတိတိဝတွာ မာဘိကာဋ္ဌကထာဝစနဋ္ဌိပဋိက္ခိပိ။ ထံ

၅၆

သီမဝိသောဓနိပါဂ်။

ဧကေသံဗံသန္နိပါတံ သန္ဓာယဂုတ္တန္တိဒဠ္ဍိံ၊ ယထာစမဟာသီမာယခဏ္ဍိ
 တွာဗဒ္ဓါနံ ခဏ္ဍသီမာနံ အညမညသင်္ကရိဝိဝဇ္ဇနတ္ထိသီမန္တရိကာ ဠပိတာ၊
 ဧဝမေဝအတ္တနောသဘာဝေနဂါမသီမာပိယသယံဇာတသီမာယံနဒိသ
 ရန္တဇာတဿရားအတိမဟန္တတာဝေနဥဒကုက္ကေပေနဥဒကုက္ကေပသီမာ
 သဂဝတာအနုညာတာ၊တထာပိဒိန္နံဗဒ္ဓသီမာနမိဝအညမညသင်္ကရိဝိဝဇ္ဇ
 နတ္ထိဒိန္နံ ဥဒကုက္ကေပသီမာနံ အန္တရေသီမန္တရိကာယ အညောဥဒကု
 က္ကေပေါဠပေတဗ္ဗေတိဝတ္တံ၊သနိမိတ္တာဗဒ္ဓသီမာ၊ သဥဒကုက္ကေပါဠဒကု
 က္ကေပသီမာ၊သီမန္တရိကာပိယဧကောဥဒကုက္ကေပေါဒဠ္ဍဗ္ဗေ၊ထေဇံနဝိမ
 တိဝိနောဒနိယံအုဒဠ္ဍေတ္ထသီ မန္တရိကာပိဝေနိန္နံဗဒ္ဓသီမာနံသီမန္တရိကာအ
 နုဇာနနသုတ္တာနုလောမတော သိန္နန္တိဒဠ္ဍဗ္ဗန္တိဝတ္တံ၊ ဧကသ္မိံသံဗာသန္နိပါ
 တေပနဧကဿ ဥဒကုက္ကေပဿဗဟိတိဠ္ဍန္တေပိ ကမ္မံနကောပေတိတိဒ
 ဠ္ဍဗ္ဗိ၊ဂုတ္တပိဝိမတိဝိနောဒနိယံဘဂဝတာနိဒါနဝသေနဧကဂါမသီမနိသိ
 တာနံဧကသဘာဂါနုဒိန္နံဗဒ္ဓသီမာနမေဝအညမညသမ္ပေဒံဧတ္ထေတ္ထရဏံ
 သီမန္တရိကံဝိနာ အဗျဝဓာနေဌာနုညာဂဝတာအနုမတမေဝါ တိညာအ
 ဠကထာစရိယာအုဓာပိသီမန္တရိကာပိဝေနမကံသု၊ ဝိသဘာဂသီမာနုပ္ပိဟိ
 ဧကသီမနိသိတတ္ထံ ဧကသဘာဝတ္တဉ္ဇာတိဒိဟဒင်္ဂဟိ သမန္နာဂတေသ
 တိဝေဝသီမန္တရိကံဝိနာဌာနံ သမ္ပေဒါယဟောတိ၊နာသတိတိဒဠ္ဍဗ္ဗန္တိ၊ ဧဝံ
 နဒိသရန္တဇာတဿရေသုသမန္တဥဒကုက္ကေပါတိ ပညတ္တသိက္ခာပဒါနုရူပံ
 ဥဒကုက္ကေပေန ပရိစ္ဆေဒံဒေသေတွာ ရသပဘာဝေ၊ နဒိဇာတဿရပဒေ
 သေဥဒကုက္ကေပေနဝိနာဝ အတ္တနောသဘာဝေန ဂါမသီမာယမိဝ သဗ္ဗ
 ထာကပ္ပိယဘာဝံဒေသေတုံ သစေပနနာတိဒိဗာဟောတိ၊ ပဘဝတော
 ပဠာယကျာဓိမာဟ၊တတ္ထပဘဝတောပဠာယာတိ ယသ္မိံပဒေသေစတု
 မာသပရမာနဒိသန္ဓတိ၊ တဿဥပရိမဘာဂတောပဠာယာတိအတ္ထော၊
 ယာဝရခန္ဓါရာတိယာဝနဒိတိရမေဝေတ္ထရခန္ဓါရာတိအမိပ္ပေတိ၊သဗ္ဗတ္ထာ
 ပိသဗ္ဗသ္မိံနဒိပဒေသေဥဒကုက္ကေပသီမာ ကမ္မံနတ္ထိတိ ဥဒကုက္ကေပေနပဝ
 တ္တာသီမာဥဒကုက္ကေပသီမာ၊ကရိတဗ္ဗန္တိကမ္မံ၊ ကရကရဏေတိဓာတု၊
 ရမ္မပစ္စယော၊ ကရဏေတိ မနောဒ္ဓါရီတိယာ သတ္တမကုသယဇဝနမိတ္တ
 သရဠာပိကာ ဝါယောဓာတုယာ ဝိကာရဘူတော ကာယပယောဂေါ၊
 တေနကာယပယောဂေနိဝိတဗ္ဗိဥဒ္ဓိတံကမ္မန္တိဝတ္တံ၊ ပရမတ္ထဝသေနပန
 ကာယပယောဂသင်္ခါတာယဝိတ္တဇဝါယောဓာတုယာဝိပ္ပါရေနဒေသန္တရ

၃၈

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၅၇

ပုတ္တိသမုဋ္ဌာရိကာအဋ္ဌကလာပပုဉ္ဇာယေဝ။ ဥဒကုက္ခေပထိမာယကမ္ပံဉ္ဇဒ
 ကုက္ခေပထိမာကမ္ပံ။ တံဇ္ဇေရုဿပဘဝနိယာနတ္ထိတိန္ဒာယော။ အယ
 ဝေတ္တတ္ထော။ သစေဒနိနာထိဒိဃာဟောဘိ အစုယောဇနံဝါ ဂါဂုတံဝါ
 အစုဂါဂုတံဝါ။ တထာပဝတ္တနဋ္ဌာနတောပဋ္ဌာယယာဝနဒိတိရာသဗ္ဗတ္ထ
 နဒိပဒေသေအဇ္ဈောတ္ထရိတွာသံဃောနိထိဒတိ။ တတ္ထတထိံနဒိပဒေသေ
 သမန္တတောအဝသသေ နဒိယာအဘာဝါ ဝဂ္ဂကမ္မသင်္ကာဘာဝေနဥဒကု
 က္ခေပထိမာကမ္ပံနတ္ထိ။ ကေဝလာနဒိထိမာယေဝါထိ သာရတ္ထဒိပနိယဋ္ဌိ
 မာတိကာဋ္ဌကထာယထိနတ္ထပကသာနိယဋ္ဌိတေဒေဝသန္နိဋ္ဌာနံပုတ္တိ။ ဝိမ
 တိဝိနောဒနိယံပနယတ္ထချန္ဒကေအရညေမဟန္တေဟိဝါဘိက္ခ။ ဟိ ပရိပုဉ္ဇာ
 တာယဝဂ္ဂကမ္မသင်္ကာဘာဝေန သတ္တန္တန္တရထိမာပေက္ခာနတ္ထိ။ တတ္ထသ
 တ္တန္တန္တရထိမာနဥပုဉ္ဇတိ။ ကေဝလာရညထိမာယေဝ။ တတ္ထသံဃောနက
 မ္ပံကာတမ္ပံနဒိန္ဒာဒိသုပိဇေဝေဝနယော။ ဝက္ခတိဟိသစေဒနိနာထိဒိဃာ
 ဟောဘိ။ ပဘဝတောပဋ္ဌာယယာဝရခန္တိရာသဗ္ဗတ္ထသံဃောနိထိဒတိ။ ဥဒ
 ကုက္ခေပထိမာကမ္ပံနတ္ထိတိန္ဒာဒိစ ဥဘယတ္ထာဝိစ။ ယသံဒိသာယံသတ္တ
 နန္တရထာဝါဥဒကုက္ခေပထာဝါဩကာသောနပ္ပဟောဘိ။ တတ္ထကထံမိ
 နနံပိပနံဝါဘဝေယျ။ ဂါမခေတ္တာ ဒိသုပိသနတော အခေတ္တေထိမာပဝိ
 ဋ္ဌာနာမာတိထိမာပိပဇ္ဇေယျ။ အပေက္ခာယထိရုပုတ္တိယံပနယတောပဟော
 ဘိ။ တတ္ထသတ္တ နန္တရဥဒကုက္ခေပထိမာသယမေဝ ပရိပုဉ္ဇာဇာယန္တိ။
 ယတောပနနပ္ပဟောဘိ။ တတ္ထအတ္တနောခေတ္တပမာဏေနေဝဇာယန္တိ။ နဗ
 ဟိတိပုတ္တိ။ ဇ္ဇေစထိမာပေက္ခာယသတ္တ နန္တရဥဒကုက္ခေပထိမာသယမေ
 ဝပရိပုဉ္ဇာဇာယန္တိတိ ပုတ္တတ္တာ ဥဒကုက္ခေပံပိနာယေဝအပေက္ခာယထိ
 မာယဥဒကုက္ခေပထိမာဥပုဉ္ဇတိတိ အတ္ထံဝဒန္တိ။ တံအယုတ္တရူပံပိယဒိဿ
 တိ။ ကသ္မာတိစေ။ ပါဠိနယ ဝိရောတော ဝိမတိဝိနောဒနိယံ ပရတော
 ဝုတ္တဝစနေနာပိ ဝိရောတောစ။ ဣဒဉ္စဝစနံ အာစရိယသသကေသဉ္စိပုဂ္ဂ
 လာနံ ဝါဒပ္ပကာသနတ္ထံပုတ္တိဘဝေယျ။ ကသ္မာ။ ပရတော ဝုတ္တဝစနေန
 အဇာဋိယတ္တာစ ပါဠိယဋ္ဌကထာဋီကာဝစနေဟိပိ ဝိရုဏ္ဏနတောစ။ တံပရ
 တောဝဏ္ဏယိဿာမ။ ယထာစလောကေဝတိ အပရိက္ခိပိတွာ ဣဒံဝတိ
 ယာဋ္ဌာနန္တိ စယထာစနဂံလကောဋိယာအကထိတွာ ဣဒံကထိကဋ္ဌာနန္တိ
 စ ယထာစဝတ္ထုကရောဋ္ဌာ မနုဿာကုမာရိဗရသုအာဒိနာ ရုက္ခေအန္တိဒိ
 တွာဣဒံမမကုမာရိပတနဋ္ဌာနန္တိ စယထာစဒါတ္တေနအလာပိတွာ ဣဒံမမ

၉၄

၅၈

ထိမဝိသောဒနိပါဌ်။

သံသယိတဋ္ဌာနန္တိ စနသက္ကာဝတ္တံ၊ ဝေမေဝဥဒကံဝါဝါလိကံဝါဟတ္ထေနအ
 ခိဝိတွာ အယမေကောဥဒကုက္ခေပေါတိစဥဒကပထနဋ္ဌာနန္တိ စ နသက္ကာဝံ
 ဝတ္တံ၊ ဣစ္စစန္ဒေဘိက္ခု၊ ဝေဝိဝါဒံ ကရေန္တိ၊ ဝိမတိဝိနောဒနိယံ ယတ္ထရန္တ
 ကေအရညေမဟန္တေဟိဘိက္ခု၊ ဟိပရိပုဏ္ဏတာယ ဝဂ္ဂကမ္မသင်္ကာဘာဝေ
 န သတ္တန္တန္တရထိမာပေက္ခာနတ္ထိ၊ တတ္ထသတ္တန္တန္တရထိမာနဥပုဇ္ဇတိ၊ ကေ
 ဝလာရညထိမာယေဝ၊ တတ္ထသံဗောနကမ္မကတ္တဗ္ဗံ၊ နဒိအာဒိသုပိဇေဝ
 နယော၊ ဝက္ခတိဟိသစေနဒိနာတိဒိဃာဟောတိ၊ ပဘဝတောပဋ္ဌာယယာ
 ဝရစန္ဒါရာသဗ္ဗတ္ထသံဗောနိသိဒတိ၊ ဥဒကုက္ခေပထိမာကမ္မနတ္ထိတိအာဓိံ၊
 ဣမိနာဝေဝစနေန ဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံ ထိမာပေက္ခာယသတိဇေ ဥဒကု
 က္ခေပထိမာသတ္တန္တန္တရထိမာဥပုဇ္ဇန္တိ၊ နာသတိတိဒဗ္ဗဗ္ဗန္တိ ဝတ္တတ္တာ ဥဒ
 ကုက္ခေပထိမာဝ ပရိသပရိယန္တတောပဋ္ဌာယထိမာပေက္ခာယသဟေဝဥဒ
 ကုက္ခေပထိမာဥပုဇ္ဇတိ၊ တသ္မာဥဒကုက္ခေပေနပယောဇနံ နတ္ထေဝါတိ၊
 တေဝေဝတ္တဗ္ဗာ၊ မာသပျုရိသာဝေဝဒေယျာထ၊ အာစရိယဝရံဗ္ဗမာအတ္တာစိ
 က္ခယ၊ ဣဒဗ္ဗဝစနံ အာစရိယဝရံသာနေယျဝစနံ၊ ပရတောပိအာစရိယဝ
 သန္တိဋ္ဌာနံ ဝက္ခတိ၊ ဝိနယဋ္ဌကထာသုစေဝသာ ရတ္ထဒိပနိယဗ္ဗ ဝတ္ထဝစနေ
 ဟိဝိတဝဝစနံ အသံသန္ဓေဝ၊ ဝိမတိဝိနောဒနိယမေဝပရတော ဝုတ္တဝစ
 နေနာပိနဗုဒ္ဓိယတိ။ ကထံနေယျဝစနံဟောတိတိ။ ထိမာပေက္ခာယသတိ
 ဇေ။ ပ။ နာသတိတိဇေထိမာပေက္ခာယဝိနာ မဂ္ဂဂမ္မနာနာဒိအတ္ထေဟိ ဘိ
 က္ခု၊ ဟိ အရညေဝါနဒိအာဒိသုပိဝါပဝိဋ္ဌကံကေယေဝ နုပုဇ္ဇတိ၊ ထိမာပေ
 က္ခာယသတိဇေအရညေသမန္တာသတ္တန္တန္တရတိ ပညတ္တထိက္ခာပဒါနုရူပံ
 အတ္တန္တရထိမာဥပုဇ္ဇတိ၊ နဒိသရန္တဇာတဿရေသုပိမန္တိမဿ ပုရိသဿ
 သမန္တာဥဒကုက္ခေပတိ ပညတ္တထိက္ခာပဒါနုရူပံ ဥဒကုက္ခေပေနသဟဥဒ
 ကုက္ခေပထိမာ ဥပုဇ္ဇတိ၊ နဥဒကုက္ခေပေနဝိနာတိ အယံနေယျတ္ထော။ နာ
 သတိတိဇေဥဒကုက္ခေပေနဝိနာတိ အတ္ထောဝိနယတ္တတေ။ ဇေဝုသတိဝိမ
 တိဝိနောဒနိယံယေဝပုနတတ္ထာတိလောကဝေါဟာရသိဒ္ဓါသုဇိတာသုန
 ဒိအာဒိသု တိသုအပဒ္ဓထိမာသုပုနဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံ သာသနဝေါဟာ
 ရသိဒ္ဓါယအပဒ္ဓထိမာယပရိစ္ဆေခံဒေယောန္တောတိ အဓိပ္ပါယော။ ပါဠိယံ ယံ
 မန္တိမဿပုရိသဿာတိအာဒိသုဥဒကံဥက္ခိပိတွာပိပိယတိတ္ထောတိဥဒကု
 က္ခေပေါ၊ ဥဒကဿပထနောကာသော၊ တသ္မာ ဥဒကုက္ခေပါ။ အယဗ္ဗေ
 ဣပဒသမ္ပန္နဝသေန အတ္ထော...ပရိသပရိယန္တတောပဋ္ဌာယသမန္တာယာဝ

၂၉

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၅၉

မဏ္ဍိမထပုရိသဿ ဥဒကုက္ကေပေါဥဒကပတနဋ္ဌာနံ။ ထာဝယန္တံ ပရိစ္ဆိန္ဒန္တံ
ဋ္ဌာနံ။ အယံတတ္ထနဒိအာဒိသုအပရာသမာနသံဝါသာဥဒကုက္ကေပသီမာတိ
ဂုတ္တအတ္ထပဒေဟိပိ သမာနံဘဝေယျ။ အာစရိယမေပဟိကေစိပနသမန္တာ
အတ္တန္တရံမိနိတွာပရိစ္ဆေဒကရဏေနေဝ သီမာသဉ္ဇာယတိ။ နသယမေဝါ
တိဝဒေန္တိ။ တံနဂဟေတတ္တန္တုဒိနာကေစိဝါဒံပဋိက္ခိပိတွာမိနနိပနေဒေါ
သံဒသေတွာစယံပနေတ္ထအတ္တန္တရမိနပယမာဏုဿဝါလိကာမိနိပနကမ္မ
သစစစသနံ။ တံသယံဇာတသီမာနံဋ္ဌိတဋ္ဌာနပရိစ္ဆေဒဒဿနတ္ထံကတံ။ ဂါ
မူပစာရယဂူပစာရဇာနနတ္ထံ လေဒျုသုပ္ပါဒိနိပနိဇာနဒဿနံပိယ။ တေ
နေဝမာတိကာ ဋ္ဌကထာယံ သီမံဝါဗန္ဓန္တိ ဥဒကုက္ကေပံဝါ ပရိစ္ဆေဒန္တိဂု
တ္တံ။ ဇံကထေဝိတဿပရိစ္ဆေဒဿပဘဝတောဉာတံ အသက္ကုဏေယျ
က္ကေနထုထတောဉာတွာ အန္တောတိဋ္ဌန္တေဟိနိရာသင်္ဂဋ္ဌာနေ ဋ္ဌာတဗ္ဗံ။ အညံ
ဗဟိကရောန္တေဟိ အတိဒူရေနိရာသင်္ဂဋ္ဌာနေ ပေသေတဗ္ဗန္တိဝါ။ တသ္မာ
ယထာဂုတ္တသီမာပေက္ခဝေနေဝတာသံသတ္တမန္တရဥဒကုက္ကေပသီမာ
နံဥပ္ပတ္တိ။ တဗ္ဗိဂမေနပိနာသောစဂဟေတဗ္ဗောတိ အမှကံခန္တိ။ ပိမံသိတွာ
ဂဟေတဗ္ဗံ။ အညောဝါပကာရော ဣတော ယုတ္တတရောဂဝေသိတဗ္ဗော
တိအာဟ။ ပိမံသိတွာ ဂဟေတဗ္ဗံ။ အညောဝါပကာရောဣတောယုတ္တတ
ရောဂဝေသိတဗ္ဗောတိဣမိနာအာစရိယဿဝစနေနဣမဿဝစနဿအတ္ထ
နေမတိဘာဝဉ္စ အာစရိယဿအပဋိသန္တိဒါပတ္တဘာဝဉ္စ ဒေသေတိ။ ဣ
ဒဉ္စဝစနံနဘဂဝတောပစ္စက္ခဝစနံ။ နာပိဓ္မေသင်္ဂါဟကတ္ထေရာနံဝစနံ။ တိ
သောဝိသင်္ဂီတိယောအနာဂူဋ္ဌာ။ နာပိအဋ္ဌကထာယသံဝဏ္ဏနာစရိယဿ
ဝါဒပ္ပကာသနမေဝ။ တသ္မာအသက္ကုက္ခိတဗ္ဗမေဝ။ သာရတ္ထဒီပနိယဋ္ဌိသ
စေ နဒိနာတိဒိဗာဟောတိတိ ဣမိဿာသံဝဏ္ဏနာမိကာရေ ဥဒကုက္ကေ
ပသီမာကမ္ပနတ္တိတိ ယသ္မာသဗ္ဗောပိနဒီပဒေသော သိက္ခုပဟိ အဇ္ဈောတ္ထ
ဇော။ တသ္မာသမန္တတောနိယာအဘာဝါ ဥဒကုက္ကေပေနပယောဇနံနတ္ထိ
တိဂုတ္တံ။ တထာဟိသမန္တတောနိယာအဘာဝါ ဥဒကုက္ကေပေနပယော
ဇနံ နတ္ထိတိဣမဿ အန္တယဝသေနဝါ အတ္ထာပတ္တိဝေသေနဝါသမန္တတော
နိယာဘာဝေသတိဥဒကုက္ကေပေနပယောဇနံ အတ္ထေဝဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာ
ရတ္တန္တိ အတ္ထောထပ္ပတေ။ မာတိကာဋ္ဌကထာယ ထိနတ္ထပ္ပကာသနိထာဋ္ဌိ
သမန္တာ ဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆေဒေါကာတဗ္ဗောတိပဟောနကဋ္ဌာနံ သန္ဓာယ
ဂုတ္တံ။ ယတ္ထပနကုန္ဒဒိယံနပ္ပဟောတိ။ တတ္ထပဟောနကဋ္ဌာနေဥဒကုက္ကေပ

၉၀

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ပံရိစ္ဆေဒေါကာတဗ္ဗောတိဂုတ္တံ။ ဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆေဒေါကာတဗ္ဗောတိဣပိ
 နာဝစနေနံ သီမာပေက္ခာယသဟ ဥဒကုက္ကေပံဝိနာအတ္တနောသဘာဝေ
 နေဝနုပ္ပန္နိတိတိ ဝိညာယတိ။ တထာဟိဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆေဒကေကတ္တာ
 ရေအသတိကထံ ဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆေဒေါ ကာတဗ္ဗောဘဝေယျ။ တသ္မာ
 ဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံ သီမာပေက္ခာယသတိဝေ ဥဒကုက္ကေပ-သတ္တန္တိန္ဒရ
 သီမာဥပ္ပန္နိန္ဒိ။ နာသတိတိ ဣဒံစနေံ သာရတ္ထဒီပနိယဉ္ဇမာတိကာ ဋ္ဌက
 ထာယဉ္ဇ ဂုတ္တဝစနေဟိ အညမညဝိရုဋ်ဝိယဒိသတိ။ ဝိမတိဝိနောဓနိယံ
 ယေဝစ မဟောဗေနပနုဉ္ဇန္တိတဋ္ဌာနံတော နိန္ဒိဋ္ဌာနေပတန္တေနတောရန္တ
 ကောဝါမဟန္တောဝါ သက္ခဏယုတ္တောဇာတသယရောဝ။ ဣတ္ထာပိချန္ဒကေ
 ဥဒကုက္ကေပကိစ္စံနတ္ထိ။ သရန္ဒေပနသဗ္ဗထာဥဒကုက္ကေပသီမာယမေဝကမ္မံ
 ကာတဗ္ဗံ။ သောဝေတံဒုက္ကရတ္တာတိဂုတ္တံ။ တထာဟိအယမာစရိယဝရော
 ပုဗ္ဗေဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံသီမာပေက္ခာယသတိဝေ ဥဒကုက္ကေပသတ္တန္တိ
 သီမာဥပ္ပန္နိန္ဒိ။ နာသတိတိဝတ္ထာ ပရတောကထမာစရိယံဝရေနတ္ထော
 ပိချန္ဒကေ ဥဒကုက္ကေပကိစ္စံနတ္ထိတျာဒိဝစနမုစ္စတေ။ တတ္ထာယံပိဂ္ဂဟောဥ
 ဒကံဥက္ခိပိတ္ထာပိဝိယတိတ္ထောတိဥဒကုက္ကေပေါ။ ဥဒကသပတနောကာ
 သော။ ကိန္တံဋ္ဌာနံ။ ကရိတဗ္ဗိကိစ္စံ။ ကရကရဏေတိဓာတု။ ရိစ္စပစ္စယောယံ။
 အဇ္ဇေဝကိစ္စံအာတပ္ပန္နိယထာ။ ဥဒကုက္ကေပသကိစ္စံကရကံဥဒကုက္ကေ
 ပကိစ္စံ။ သရန္ဒေပနာတိတ္ထေပနသန္ဓေဝိသေသတ္ထော။ ပက္ခန္တရတ္ထောတိပိ
 အပရေ။ ဝိသေသတ္ထေပန နဒိဇာတသယရေထု မဟန္တေသုဥဒကုက္ကေပသီ
 မာယမေဝကာတဗ္ဗံ။ ခုန္ဒကေပနကေဝလေနဒိဇာတသယရေပိ ကာတဗ္ဗံ။
 သရန္ဒေပနဝိသေသတော ဥဒကုက္ကေပသီမာယမေဝကာတဗ္ဗန္တိ အယံပ
 နသဒ္ဓသပိသေသတ္ထော။ သဗ္ဗထာတိသဗ္ဗေနသဗ္ဗံ။ ဥဒကုက္ကေပသီမာထ
 မေဝါတိတ္ထေဝေကာရောသန္တိဋ္ဌာနတ္ထော။ ဥဒကုက္ကေပသီမာယမေဝကမ္မံ
 ကာတဗ္ဗံ။ နသရန္ဒသီမာထကဒါပိတိ အတ္ထောယုတ္တေဝေ။ နဒိဇာတသယ
 ရေသုပနမဟန္တေ သုဥဒကုက္ကေပသီမာထကာတဗ္ဗံ။ ခုန္ဒကေနဒိဇာတသယ
 ရေယေဝနကာတဗ္ဗန္တိ အယံအတ္ထောဗာမတ္ထိယတောလတ္တတေဝ။ နဒိဇာ
 တသယရေထုခုန္ဒကမဟန္တတာဝေနဒိဇာတသယရ-ဥဒကုက္ကေပါတိန္ဒေဒေ
 သီမာလတ္တန္တိ။ သရန္ဒေပနကသ္မာသရန္ဒ-ဥဒကုက္ကေပဝသေန နွေနလတ္တန္တိ
 တိဝောဓနံမနသိ သန္ဓာယာဟသောဝေတံဒုက္ကရတ္တာတိ။ တတ္ထ သောဝေ
 တံဒုက္ကရတ္တာတိ သရန္ဒသယအတိမဟန္တတာဝေန သရန္ဒမောတိတ္ထေသိ

၃၈

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

မေ

ကွ။ဟတ္ထပါသနယနံဝါဗဟိသမုဒ္ဒကရဏံဝါကာတုံအတိရုက္ကရံ၊ တသ္မာ
သဗ္ဗထာသဗ္ဗေနသဗ္ဗံ ဥဒကုက္ခေပသိမာယမေဝကာတဗ္ဗန္တိ အယမာစရိ
ယဝရဿအဓိပ္ပါယော။ယဒိဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံသိမာပေက္ခာယသတိဇ
ဝ ဥဒကုက္ခေပသိမာဥပ္ပဇ္ဇေယျ။ ဇေဝံသတိ သမုဒ္ဒမောတိက္ခေတိက္ခယမူ
ဟေဝဟတ္ထပါသထောဗဟိကရေယျ။ ဇေဝုဗ္ဗသတိသောဓေတုံရုက္ကရတ္တာ
တိဟေတုပဒဗ္ဗိနိရုက္ကကံဘဝေယျ။ နပနေဝံသက္ကာဝတ္ထံ၊ တေနဥာယတိ
ဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံဥဒကုက္ခေပပယောဇနန္တိ။အပိစတေသံအာစရိယာ
နံအဓိပ္ပါယေနမယံဥဒကုက္ခေပသိမာယနကရောမ၊ကေဝလံသရဇ္ဈေယေ
ဝကရောမာတိဣန္ဒြိယာနေသတိကထံကရိဿန္တိ။တသ္မာတေသံမတေန
သိမာပေက္ခာယ သဟေဝ ဥဒကုက္ခေပသိမာယ သမ္ဘဝတော ဂတဂတ
ဋ္ဌာနေ ဥဒကုက္ခေသိမာဘဝေယျ။ ဇေဝုဗ္ဗသတိသမုဒ္ဒေပနသဗ္ဗထာ ဥဒကု
က္ခေပသိမာယမေဝကမ္မံကာတဗ္ဗံ၊ သောဓေတုံရုက္ကရတ္တာတိဝစနိရုက္က
ကံဘဝေယျ။ဇေဝုပနဝဒေယျ...သဗ္ဗသောသမုဒ္ဒသိမာယအလတ္တမာနတံ
သန္ဓာယသမုဒ္ဒေပနာကျာဗိဝစနံ အာစရိယဝရေနဂုက္ကန္တိ။ တထာပိနဝ
တ္ထဗ္ဗံ၊ ကသ္မာ၊ဇေဝုအတ္ထေဣန္ဒြိယာနေသတိ သမုဒ္ဒေပနသဗ္ဗတ္ထဥဒကုက္ခေ
ပသိမာဝလတ္တတိဝတ္ထဗ္ဗံသိယာ၊နနေဝံဂုက္ကံ။အထဝါပကရကာဒိဝေ
နသန္ဓေတ္ထေဝိသန္တိယမာနေပိ ဝိရုက္ခတေဝ၊ ကထံ၊ သံထောဂဝသေနသဝ
န္တိဓေနမာနေဟိတိဝုတ္တေဂါဝိတိ ဝိညာယတိ၊ နဝုဇ္ဇဝါ။ အဝန္တိဓေနိဂု
က္ကေဂါဝိတိဝိညာယတိ၊နဝုဇ္ဇဝါတိတ္ထေဝိယ ကဒါဝိဝိ ဇေဝသန္ဓေနိဝတ္ထေ
တဗ္ဗဿသမုဒ္ဒဿနဒိယဒိဝနာတိဒိဗာဘာဝေအလတ္တမာနေသတိသမုဒ္ဒေ
ပနသဗ္ဗထာ ဥဒကုက္ခေပသိမာယမေဝကမ္မံကာတဗ္ဗန္တိ ဇေဝကရေနအ
ဝတ္ထဗ္ဗံသိယာ၊ တထာပိသံထောဂ-ဝိပ္ပယောဂဝသေန သဝန္တိဓေနိအဝ
န္တိဓေနိဂုက္ကေဂါဝိသတိဝိညာယတိ၊ နဝုဇ္ဇဝါ။ ဝုဇ္ဇဝါစနာမ ယောနိမဂ္ဂ
ဿ အတိသမ္မာတ္တာဝိဇာယိတုံ သက္ကောန္တိ၊ ဝတ္ထဿ ပရိဏတကာ
လေကုန္တိ ဖါလေတ္ထာ အာဇညပေါတကံဂဏ္ဍန္တိ၊ ဇေဝကေဂန္ဓေနေဝ မရ
န္တိ၊ တသ္မာဝုဇ္ဇဝံသဝန္တိဝါ အဝန္တိဝါ ဝတ္ထုနာရဟတိ၊ ဇေမေဝ
ကဒါဝိဝိနာတိဒိဗာသမုဒ္ဒဿာပိအနုပလတ္တမာနတ္တာတံနိဝတ္ထာပကေနဇေ
သန္ဓေန သမုဒ္ဒေပနသဗ္ဗထာဥဒကုက္ခေပသိမာယမေဝကမ္မံ ကာတဗ္ဗန္တိ
အပဒိသိတုံ နာရဟတိယေဝ၊ တသ္မာ ဥဒကုက္ခေပေန သိမာ ဥပ္ပဇ္ဇတိတိ
နိဋ္ဌမေတ္တာဝဂန္တိဗ္ဗံ၊ တေနဂုက္ကံ ဇေဝုအတ္ထေဣန္ဒြိယာနေ သတိ သမုဒ္ဒေ

၆၈

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ပနသဗ္ဗတာ ဥဒကုက္ခေပသီမာဝ လတ္တတိတိဝတ္တဗ္ဗံ သိယာ၊ နပနေဝံဂုတ္တ
 န္တိ၊ တေနဉာယတိ ဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံ ဝါလိကာဒိဟိဒိပနန္တိ။ အပိစစိ
 မတိဝိနောဒနိယံယေဝဂ္ဂန္တန္တိယာပနနာဝါယကာတုံ နဝဋ္ဌတိ။ ကသ္မာ၊
 ဥဒကုက္ခေပမတ္တမေဝဟိသီမာ၊ တံနာဝါသီဃမေဝအတိက္ကမေတိ၊ ဇေဝံသ
 တိအညိဿာသီမာယ ဥတ္တိ၊ အညိဿာ အနုသာဝနာဟောတိတိ ဣမ
 သာသံဝတ္ထုနာမိကာရေတန္တိသီမံ၊ သီဃမေဝအတိက္ကမေတိတိဣမိနာသံ
 အနတိက္ကမိတွာအန္တောဇေဝ ပရိဝတ္တမာနာယကာတုံဝဋ္ဌတိတိဒေသေတိ။
 ဇေဝဒတ္တမေဝဟိဝါလိကာဒိဟိသီမာပရိန္တိန္ဒနံ၊ ဣတရထာဗဟိပရိဝတ္တာ
 နုခေါနောဝါတိ ကမ္မကောပသင်္ကာဘဝေယျ။ အညိဿာအနုသာဝနာတိ
 ကေဝလံယ နဒိသီမာယအနုသာဝနာတိ အာစရိယဝရေနဂုတ္တံ၊ ယဒိသီ
 မာပေက္ခာယသဟအတ္တနောသဘာဝေနဥဒကုက္ခေပသီမာဥပ္ပဇ္ဇေယျ။ ဇေဝံ
 သတိနာဝါယ ဂတဂတဋ္ဌာနေသမန္တတောသဘာဝိယ ပရိသိပိတွာ ဥဒကု
 က္ခေပသီမာဥပ္ပဇ္ဇေယျ။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနေပိစအညိဿာအနုသာဝနာတိ အပရာ
 ယဥဒကုက္ခေပသီမာယအနုသာဝနာတိဝတ္တဗ္ဗံဘဝေယျ။ နပနေဝံဂုတ္တံ၊ အ
 ထာဝိဝဒေယျ ပဋ္ဌမောတိက္ကဋ္ဌာနေယေဝသီမာပေက္ခာဟောတိ၊ ဂတဂ
 တဋ္ဌာနေနတ္ထိတိ၊ တဋ္ဌိဝစနံအယုတ္တမေဝ။ ကသ္မာ၊ ယာဝကမ္ပနိပ္ပန္နံ၊ ထာဝ
 သီမာပေက္ခာယဝိနာအသမ္ဘဝတော၊ တေနဉာယတိဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံ
 ဥဒကုက္ခေပသီမာသီမာပေက္ခာယ သဟောဝ အတ္တနေဝ သဘာဝေန ဥဒကု
 က္ခေပသီမာနုပ္ပဇ္ဇတိတိ နိဋ္ဌမေတ္တာဝဂန္တဗ္ဗံ၊ တသ္မာနာဝါယကမ္ပံ ကရော
 န္တေဟိထိရတရံကတွာ နာဝံအဂမနိယံကတွာဝကာထဗ္ဗံ။ သာရတ္ထစီပနိ
 ယဋ္ဌိဂ္ဂန္တန္တိယာပနနာဝါယကာတုံနဝဋ္ဌတိတိဇေဝဥဒကုက္ခေပသီမာအနတိက္က
 မိတွာပရိဝတ္တမာနာယကာတုံဝဋ္ဌတိတိဝေမိတဗ္ဗန္တိဂုတ္တံ။ ဇေဝဥပနဝဒေ
 ယျ ယာဝပရိသာဝဗ္ဗတိ၊ တာဝသီမာပိဝဗ္ဗတိ၊ ပရိသပရိယန္တတောဥဒကု
 က္ခေပေါယေဝပမာဏန္တိဝိနယဋ္ဌကထာယံဂုတ္တတ္တာပရိသဝသေနဝဗ္ဗမာ
 နာဥဒကကိပနံဝိနာယေဝဝဗ္ဗတိ၊ ဥပစာရသီမာဝိယ၊ တသ္မာဥဒကုက္ခေပ
 နပယောဇနံနတ္ထေဝါတိ။ တန္တံ၊ အယဉ္ဇေတ္ထတ္ထော... ဥဒကုက္ခေပသီမာနာ
 မေသာဝဗ္ဗမာနာပရိသဝသေနေဝဝဗ္ဗတိ၊ ဗဒ္ဓသီမာယံပန ဝဗ္ဗမာနောသ
 မူဟဝသေနဝဗ္ဗတိ။ ကသ္မာ၊ ပရိသဝသေနဝဗ္ဗမာနာ ပရိသပရိယန္တတော
 ဥဒကုက္ခေပေါကာတဗ္ဗေတိ။ အပရေဇေဝံဒန္တိ၊ ပုဗ္ဗဥဒကုက္ခေပေါယေ
 ဝပမာဏံ၊ ပုနဥဒကုက္ခေပကိစ္စနတ္ထိ၊ ကတိနတ္ထတသာဓုကဒါနကမ္မဝါစာ

၃၈

ထိမဝိသောဝနီပါဌ်။

ဝိယ၊ တထာဟိကထိနတ္ထတသာဇုကဒါနကာလေဝုတ္တကမ္မဝါစာ ဧကာ
 ထေဝဝနုတိ၊ အတ္ထတေယေဝကထိနေပုနဝရသာဇုကံလဘိတွာကမ္မဝါ
 စာယဒါနကိစ္စနတ္ထိ၊ ဧဝမေဝတ္ထောပိ ပုဗ္ဗေဥဒကုက္ခေပေါယေဝ ပမာဏံ၊
 ပုနဥဒကုက္ခေပကိစ္စနတ္ထိတိ၊ တေဥပစာရသိမာယမိဝမညိတွာဝဒန္တိ၊ ဥပ
 စာရသိမာယဥပုရိသာယနိသိန္နဋ္ဌာနမေဝ ဥပစာရသိမာဘာဝေနဝဗုတိ၊
 ဣဝပနပရိသပရိယန္တတောဥဒကုက္ခေပပမာဏေနဝဗုတိယေဝ၊ နဥဒကု
 က္ခေပံဝိနာဝဇ္ဇန္တတေ၊ ကထံပန ဥဒကံဥက္ခိပိတဗ္ဗံ၊ ယထာအက္ခရတ္တာဒါရု
 ဂုဇ္ဇိပိပန္တိ၊ ဧဝံဥဒကံဝါဝါလိကံဝါဟတ္ထေန ဂဟေတွာထာမမန္တိမေနပုရိ
 သေနသဗ္ဗထာမေနပိတဗ္ဗံ၊ ယတ္ထဧဝံခိတ္တံဥဒကံဝါဝါလိကံဝါပတတိ၊ အ
 ယမေကောဥဒကုက္ခေပေါတိအဋ္ဌကထာဝစနံဘိန္နန္တိနာမ၊ ကိမိဝါတိ၊ စေ၊
 ယေပနကမ္မမေဝကမ္မကရဏံကရေတိ၊ နတ္ထိနိရယပါလာတိဝဒန္တိ၊ တေ
 အတ္ထိဘိက္ခဝေနိရယေနိရယပါလာတိ ဒေဝဒူတသုတ္တံဘိန္နန္တိ ဝိယာတိ။ ဧ
 ဝဉ္စပနဝဒေယျ ယေဥဒကုက္ခေပေနသဟဇ္ဇန္တိ၊ တေပိသစေပိဟိဘိက္ခု
 သဟသံတိဋ္ဌတိ၊ တထာဥတောကာသသမာဟိရန္တတောပဋ္ဌာယ ဘိ
 က္ခုနံ ဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံဘိမာပေက္ခာယဥပန္နာယတာယသဟ သယ
 မေဝသဇ္ဇာတာသတ္တ ဗ္ဗန္တရသိမာ သမာနသံဝါသကာတိ အဓိပ္ပါယော။
 ယတ္ထပနချဇ္ဇကေအရညေမဟန္တေဟိဝါဘိက္ခုဟိပရိပုဏ္ဏတာယဝဂ္ဂကမ္မ
 သင်္ကာဘာဝေနသတ္တ ဗ္ဗန္တရသိမာပေက္ခာနတ္ထိ၊ တတ္ထသတ္တ ဗ္ဗန္တရသိမာ
 နဥပုဇ္ဇတိ၊ ကေဝလာရညသိမာယမေဝ၊ တတ္ထသံဗောနကမ္မံ ကာတဗ္ဗံ၊ န
 ဒိဇာဒိသုပိ ဧသေဝနယောတိဝိမတိ ဝိနောဒနိယံ ဝုတ္တဝစနံ ဘိန္နန္တိ နာ
 မာတိ၊ တန္တံ၊ တေနနောကာဟာနိ၊ ဧဝံဥဒကုက္ခေပေါဒေကောပိဝိရောဓေန
 ပိဇ္ဇတေဝ။ ကသ္မာတိစေ၊ ဣမေဒေသန္တရစနာပိ အသမ္ပန္နာဝ၊ ဘိန္နလက္ခ
 ဏာဘိန္နဝိသယာစေတာသိမာ။ ကထံ သန္တရစနာအသမ္ပန္နာ၊ ယထာအရ
 ညေတတ္ထသတ္တ ဗ္ဗန္တရသိမာနဥပုဇ္ဇတိ၊ ကေဝလာရညမေဝါတိဝုစ္စတိ၊ ဧဝ
 မေဝနိဒိယာပိသဗ္ဗတ္ထသံဗောနိဘိဒတိ၊ ဥဒကုက္ခေပသိမာနုပုဇ္ဇတိတိအ
 ဝတွာဥဒကုက္ခေပသိမာကမ္မံနတ္ထိတိကြိယာပရာမနဝသေနဝုတ္တံ။ ကရိတ
 ဗ္ဗံကမ္မံ၊ ကိန္တိပနံ၊ ဧဝံဥဒကုက္ခေပေါအသမ္ပန္နာဝ။ ဝဂ္ဂကမ္မပရိဟာရတ္ထံ။ ပ။ ဥ
 ဒကုက္ခေပသိမာသတ္တ ဗ္ဗန္တရသိမာနဥပုဇ္ဇတိ၊ နာသတိတိတ္ထေနာသတိတိဣမ
 သဥဒကုက္ခေပေနဝိနာပိတိအတ္ထောပိ ယုဇ္ဇတေဝ။ ကသ္မာတိစေ၊ သိမာ
 ပေက္ခာယသတိဝေါတိဣမိနာအနုသေဝမနယဝသေနသိမာပေက္ခာယအ

၇၀

သီမဝိသောဓနီပါဌ်။

သတိပဋ္ဌာန်တို့၏အတ္ထော ယုတ္တတေဝ။ ကေဓိပနသမန္တာ အတ္တန္တရံမိနိတွာ
 ပရိစ္ဆေဒကရဏေနေဝသီမာသဉ္ဇာယတိ။ နသယမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ တံနဂ
 ဟေတုပဋိ။ ယဒိဟိ။ ပ။ ယထာစေတ္တဇဝံဥဒကုက္ကေပသီမာယပိနဒိအာဒိသု
 ပိ။ တတ္ထာပိဟိမန္တိမပုရိသောနဉာယတိ။ တထာသဗ္ဗထာမေခနိပနန္တိဣမိ
 နာဝိဝစနေနအာစရိယဝရသဉ္ဇေကုက္ကေပေန သဟေဝသီမာပေက္ခာယ
 သတိဥဒကုက္ကေပသီမာဥပုဇ္ဇတိ။ နာသတိတိအဓိပ္ပါယောဉာယတိ။ ကထံ
 ဘိန္ဒုလက္ခဏာ။ ဂါမသီမသတ္တန္တန္တဥဒကုက္ကေပသီမာကိဉ္ဇာပိ အဗန္တံသီမ
 သာမညေနသမာနာ။ နပန သမာနထက္ခဏာ။ တထာဟိအသမ္မတာယဘိ
 က္ခဝေသီမာယအဋ္ဌာပိသာယ ယံဂါမံဝါနိဂမံဝါ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ။
 ယာတထာ ဂါမသဝါဂါမသီမာ။ နိဂမသဝါနိဂမသီမာ။ အယံတတ္ထသ
 မာနသံဝါသာ ဧကုပေါသထာတိ ဣမသ္မိံသိက္ခာပဒေ ခုဒ္ဒကောဝါမဟ
 န္တောဝါသဗ္ဗောပိဂါမပဒေသော ဂါမသီမာတိ အနုညာတာ။ နသတ္တန္တန္တ
 သီမာယပိယသမန္တာလေဒ္ဓုပိတုက္ကေပေန အနုညာတာ။ အတ္တန္တရသီမာ
 ယပိအဂါမကေစေ အရညေယံ နိဿာယ ဝိဟရတိ။ တထာရအညသထ
 အရညသီမာတိနာနုညာတာ။ တထာ နဒိသမုဒ္ဒဇာတထာရေသုပိဂါမသီ
 မာယပိဝသဗ္ဗော နဒိသမုဒ္ဒဇာတထာရပဒေသော နဒိသမုဒ္ဒဇာတထာ
 ရသီမာတိဝေမေဝ နအနုညာတာ။ တထာအတ္တန္တရသီမာယပိဝသမန္တာ
 သတ္တန္တန္တရတိ ဝါ နာနုညာတာ။ ဝေမိမာ ဂါမသီမသတ္တန္တန္တဥဒကု
 က္ကေပသီမာ ဘိန္ဒုလက္ခဏာ။ တသ္မာ ဘဂဝတာပညတ္တသိက္ခာပဒါနုသာ
 ရေနေဝဂါမသီမာယပိခုဒ္ဒကောဝါမဟန္တောဝါသဗ္ဗောဂါမပဒေသောဂါ
 မသီမာဝဟောတိ။ သတ္တန္တန္တရသီမာယပိသမန္တာသတ္တန္တန္တရတိ ပည
 တ္တသိက္ခာပဒါနုသာရေန သမန္တာ သတ္တန္တန္တရသီမာ သီမာပေက္ခာယထ
 ဟသယမေဝဥပုဇ္ဇတိတိ မိနနာမိနနိရိစာရဏာပနနိရတ္တကောဝ။ တထာဥ
 ဒကုက္ကေပသီမာယပိမန္တိမသပုရိသသမန္တာဥဒကုက္ကေပတိ ပညတ္တ
 သိက္ခာပဒါနုရူပံဥဒကုက္ကေပေနသဟေဝဥပုဇ္ဇတိတိနတ္ထိဝိပနာမိပနိရိစာရ
 ဏာယပယောဇနန္တိ။ ကထံဘိန္ဒုဝိသယာ။ သတ္တန္တန္တရသီမာအရညဝိသ
 ယာ။ ဥဒကုက္ကေပသီမာ နဒိသမုဒ္ဒဇာတထာရဝိသယာ။ ဝေမိ ဧတာဂါမ
 သီမ-သတ္တန္တန္တဥဒကုက္ကေပသီမာဘိန္ဒုဝိသယာဝ။ တသ္မာနဒိအာဒိသု
 ဒေဝေဝနယောတိဝုတ္တေပိ သတ္တန္တန္တရသီမာအပေက္ခာယ သဟေဝ အ
 တ္တနောသဘာဝေနေဝ သတ္တန္တန္တရသီမာဥပုဇ္ဇတိ ယထာ။ ဝေမေဝဥဒကု

၇၅

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၆၅

ကျွေပသီမာယဝိ အပေက္ခာယ သဟဉ္ဇဒကုက္ခေပံ ကထွာဝ ဝဂ္ဂကမ္မိပရိ
 ဟာရတ္ထိဉ္ဇဒကုက္ခေပသီမာဉ္ဇပုဇ္ဇတိ။ နဝိနာတိသန္နိဋ္ဌာနံကာဘဗ္ဗိ။ နနုစမာ
 တိကာဋ္ဌကထာယံပရိစ္ဆေဒဗ္ဗန္တရေဟတ္ထပါသံဝိဇဟိတွာဋ္ဌိတောဝိပရိစ္ဆေ
 ဒါဗဟိအညံတတ္ထကံယေဝပရိစ္ဆေဒံအနတ္တိက္ကမိတွာ ဋ္ဌိတောဝိကမ္မံကော
 ပေတိ။ ဣဒံသဗ္ဗအဋ္ဌကထာသုသိန္နိဋ္ဌာနန္တိ ဝတ္ထဝစနေနဝိရုဇ္ဈာတိတိစေ။ တ
 န္တိ။ တိမာကာဋ္ဌကထာယံ သစေပနန္တေသံဃာဝိသံဝိပညပေါသထာဒိကမ္မံ
 ကရေန္တိ။ နိန္ဒိဉ္ဇဒကုက္ခေပါနံအန္တရေ အညောဇံကောဉ္ဇဒကုက္ခေပေါဉ္ဇပစာ
 ရတ္ထာယဋ္ဌပေတဗ္ဗေတိန္ဒိန္ဒိသံဃာနံ ဝိသံဝိသံ ကမ္မကရဏာဒိကာရေဝ
 ဣတ္တာ။ သာရတ္ထဒိပနိယဋ္ဌိ တတ္ထအညံ တတ္ထကံယေဝပရိစ္ဆေဒံအနတ္တိက္က
 မိတွာ ဋ္ဌိတောဝိကမ္မံ ကောပေတိတိဣဒံနေဝပါဋ္ဌိယံ။ နအဋ္ဌကထာယံဉ္ဇပ
 လတ္တဝိ။ ယဒိစေတိန္ဒိန္ဒိသံဃာနံဝိသံဝိသံဉ္ဇပေါသထာဒိကမ္မကရဏာဒိကာ
 ရေဝတ္ထုတ္တာ ဉ္ဇဒကုက္ခေပတော ဗဟိအညံဉ္ဇဒကုက္ခေပံ အနတ္တိက္ကမိတွာဉ္ဇ
 ပေါသထာဒိကရဏတ္ထံ။ ဋ္ဌိတောသံဃောသီမာသမ္ပေဒသမ္ဘဝတော ကမ္မံ
 ကောပေတိတိဣဒံနာ အဓိပ္ပါယေနဝုတ္တံဘိယာ။ ဇေဝသတိယုဇ္ဇေယျ။ တေ
 နေဝမာတိကာဋ္ဌကထာယံ တိနတ္ထပုကာနိယံအညံတတ္ထကံယေဝပရိစ္ဆေ
 ဒန္တိဒုတိယံဉ္ဇဒကုက္ခေပံအနတ္တိက္ကမန္တေဝိကောပေတိ။ ကသ္မာ။ အတ္တနောဉ္ဇ
 ဒကုက္ခေပသီမာယပရေသံဉ္ဇဒကုက္ခေပသီမာယအတ္ထောတ္တတတ္တာ သီမာ
 သမ္ပေဒေါ ဟောတိ။ တသ္မာကောပေတိတိဣဒံသဗ္ဗအဋ္ဌကထာသုသန္နိဋ္ဌာ
 နန္တိစ ဣဒံနာအဓိပ္ပါယေနဝုတ္တန္တိ ဝဟေတဗ္ဗိ။ သဗ္ဗာသုပိ အဋ္ဌကထာသု
 သီမာသမ္ပေဒသမ္ဘာနိန္ဒိ တတ္တာ။ တေနေဝအတ္တနောစ အညေသဉ္ဇဒကု
 က္ခေပပရိစ္ဆေဒသမ္ဘာရေအညောဉ္ဇဒကုက္ခေပေါ သီမန္တရိကတ္ထာယ ဋ္ဌပေ
 တဗ္ဗေတိဝုတ္တံ။ အညေပနေတ္ထအညထာပိပပဇ္ဇေန္တိ။ တံနဝဟေတဗ္ဗန္တိ ဝ
 တ္တာပနိက္ခိတ္တံ။ တထာအန္တေဟတ္ထပါသံဝိဇဟိတွာဋ္ဌိတောကမ္မံကောပေ
 တိတိ ဣဒံနာပရိစ္ဆေဒတောဗဟိယတ္ထကတ္ထမိဋ္ဌိတောကမ္မံ နကောပေတိ
 တိဒိပေတိတိ သာရတ္ထဒိပနိဝစနေနာဝိကေတ္ထိံ သံဃသန္နိပါတေပရိစ္ဆေဒ
 ထောဗဟိအညံတတ္ထကံယေဝပရိစ္ဆေဒံ အနတ္တိက္ကမိတွာ ဋ္ဌိတောဝိကမ္မံန
 ကောပေတိတိဝေဒိတဗ္ဗမေတံ။ သာရတ္ထဒိပနိယံယေဝဣမမတ္ထံ ဒဋ္ဌိကရ
 ဏဝသေနဉ္ဇဒကုက္ခေပပမိတာသီမန္တရိကာသုပိညေယျတရာဟောတိ။
 သီမာသမ္ပေဒသင်္ကာစ နသီယာတိသာမိဝိဒဿနတ္ထံ အညောဉ္ဇဒကုက္ခေ
 ပေါသီမန္တရိကတ္ထာယဋ္ဌပေတဗ္ဗေတိဝုတ္တံ။ ယတ္တကေနပနသီမာသမ္ပေဒေါ

၇၂

၆၆ သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

နပေသာထိ၊ တတ္ထကံဋ္ဌပေတုံဝဋ္ဋတိယေဝ၊ တေနာဟုပေါရာဏာ၊ ယတ္ထ
ကေနသီမသင်္ကရော နဟောထိ၊ တတ္ထကဋ္ဌိဋ္ဌပေတုံဝဋ္ဋတိ၊ ခုန္ဒကံပနနဝန္တ
တိတိ ဣဒဋ္ဌိဋ္ဌကုက္ကေပသီမာယပရိသဝသေန ဝဗုဒ္ဓတောသီမသမ္ပေဒသံ
ကာသိယာ။ တံနိဝါရကတ္ထမေဝပုတ္တန္တိ။ ။

ပါဠိ အဋ္ဌကထဉ္စေဝ၊ ငိုကာဝိမတိအာဒိကေ။
ဩလောကေတွာ ပုနပ္ပုနံ၊ မညန္တု ကဝိပုဂံဝါတိ။ ။
အယမေတ္ထဋ္ဌဒကုက္ကေမသီမာယဝိစာရဏာ။ ။

ဇနပဒသီမာနာမကေသာရညော ဝိဇိတေ ပဝတ္ထောမဟာပဏ္ဍနိဝါ
သဘူတောကေမေကောပဒေသောဇနပဒသီမာနာမ။ ။

ရဋ္ဌသီမာနာမ ကောသိကောသလာဓိကာ သောဋ္ဌသ မဟာဇနပဒါ၊
သောဋ္ဌသမဟာနဂရန္တိပိထေသံနာမံ။ တတ္ထသောဋ္ဌသမဟာဇနပါဒါနိနာ
မ။ အင်္ဂီရဋ္ဌံ၊ မဂရဋ္ဌံ၊ ကောသလရဋ္ဌံ၊ ဝဇ္ဇိရဋ္ဌံ၊ စေတိယရဋ္ဌံ၊ ထုရုရဋ္ဌံ၊ ပဏ္ဍာ
ထရဋ္ဌံ၊ မဇ္ဈရဋ္ဌံ၊ သုရသေနရဋ္ဌံ၊ အထကရဋ္ဌံ၊ အဝန္တိရဋ္ဌံ၊ ဂန္ဓာလရဋ္ဌံ၊ မဏ္ဍ
ရဋ္ဌံ၊ ကမ္ဘောဇရဋ္ဌန္တိ ဣမာနိသောဋ္ဌသမဟာဇနပါဒါနိနာမ။ ဣမေသောဋ္ဌသ
မဟာဇနပဒါမဇ္ဈိမပဒေသေယေဝပဝတ္ထာမဟာရဋ္ဌာနာမ။ တဒညေပိ သူ
နာပရန္တရဋ္ဌာဓိကာဗဟုတရာဝ။ တထာပစ္စန္တိဝိသယေပိ ရာမညာဒိကာ
အနေကပ္ပသေဒါ မဟာရဋ္ဌာအတ္ထေဝ။ တေပိသဗ္ဗေရဋ္ဌသီမာနာမ။ သော
ကိယသတ္ထေသုပနယသ္မိံ ပဒေသေခတ္တိယ၊ ဗြာဟ္မဏ၊ ဝေသာ၊ သုဒ္ဓ္ဓ၊ ဝသေ
နစတုဝဏ္ဏာနိဝသန္တိ။ သောပဒေသောမဟာရဋ္ဌေဝိတိပုဂ္ဂတိ။ ဝတ္ထဉ္စေ
တံပေါရာဏေဟိ။ ။

ပဝတ္ထာ စတုဝဏ္ဏာနံ၊ ယသ္မိံ ပဒေသေန ဝိဇ္ဇတေ။
သော မိလက္ခဒေသော ဝတ္ထော၊ ပုညဘူမိ တတော ပရန္တိ။ ။
ရဋ္ဌသီမာနာမကေသာရညောအာဏာပဝတ္ထဋ္ဌာနံရဋ္ဌသီမာနာမ။ ။

ဒိပသီမာနာမသရန္တန္တရေဝါနဒိမဇ္ဈေဝါပဝတ္ထာဒိပါဒိပသီမာနာမ။ ယ
သ္မိံ ပနဒိပေဂါမာဝသန္တိ။ သောဂါမသီမာတွေဝသင်္ချံ ဂစ္ဆတိ၊ ဝတ္တတိဟိ
သုက္ခေဇာတသယရေဝါပိ ဝါခဏန္တိ ဝုပ္ပဝါကရေန္တိ၊ တံဋ္ဌာနံ ဂါမခေတ္တံ
ဟောတိတိ။ ။

စက္ကဝါဋ္ဌသီမာနာမအာယာမံတောစ ဝိတ္တာရတောစယောဇနာနံဒွါဒ
သသတသဟဿာနိတိဏိသဟဿာနိစက္ကာရိသတာနိပညာသဉ္စယော
ဇနာနိ။ ။

၇၈

သိမိဝိသောဓနိပါဌ်။

၆၇

ပရိက္ခေပတော။ ။

၇

သဗ္ဗံ သကသဟဿာနိ၊ ဆတ္ထိံသ ပရိမတ္ထလံ။

ဒသဉ္စေဝ သဟဿာနိ၊ အဗျုဇာနိ သတာနိစာတိ။ ။

ပုတ္တံဧကံ စက္ကဝါဠိစက္ကဝါဠိသိမာနာမ။ ဧဝံပန္နရသပ္ပဘောဒါဟောတိ သိ
 မာ။ တတ္ထုတ္တုတ္တိမာ ပုဂ္ဂလောယသိယသိယံ ဝါ သိမေဥပေါသထာဒိသံဃကမ္ဘံ
 ကရောတိ၊ တတ္ထတတ္ထဂတေ ဘိက္ခုဟတ္ထပါသနယနံဝါ ဗဟိသိမကရ
 တံဝါကာတုံ ဆန္ဒာရဟာနံ ဆန္ဒအာဟာရိတွာကာတုံသက္ကဏေယျဘာ
 ဝေါယေဝပမာတံ။ ဧဝမသက္ကောန္တေအနိဗ္ဗိမပုဂ္ဂလေသန္တာယအတိမဟ
 န္တာရညေသမန္တာသက္ကန္တန္တရသိမာအနုညာတာ။ တတ္ထသိမာပေက္ခာယသ
 ဟသမန္တာသက္ကန္တန္တရသိမာအတ္တနောသဘာဝေနေဝဇာတာ။ တထာနဒီ
 သမုဒ္ဒတေတသာရေသုပိမဇ္ဈိမသပုရိသဿသမန္တာဥဒကုက္ခေပသိမာအ
 နုညာတာ။ တတ္ထပိဝဂ္ဂကမ္ဘပရိဟာရတ္ထံသိမာပေက္ခာကတွာဥဒကုက္ခေပေန
 သဟဥဒကုက္ခေပသိမာဥပုဇ္ဈာတိ၊ တထာ ဂါမ-နိဂမ-ဇနပဒ-နဂရ-ရဋ္ဌ-ရ
 ဇ္ဇသိမာသုပိဝဂ္ဂကမ္ဘပရိဟာရတ္ထံဗဒ္ဓသိမာအနုညာတာ။ တတောပရေသု
 ပန ဂါမသိမသက္ကန္တရဥဒကုက္ခေပသိမာနုညာတသုတ္တာနုလောမ-နယ
 သာမတ္ထိယတော ခုန္ဒကေသုဂါမနိဂမဇနပဒနဂရေသု တတ္ထတတ္ထဂတေ
 ဘိက္ခုသောဓေတွာ ဆန္ဒာရဟာနံဆန္ဒအာဟာရိတွာ သမဂ္ဂဿသံဃဿ
 အနုမတိဟာဝဥပေါသထာဒိသံဃကမ္ဘကာတဗ္ဗမေဝ၊ တထာခုန္ဒကေအ
 ရညေပိနဒီဇာတထာရေပိယထာသုခံဥပေါသထာဒိသံဃကမ္ဘ ကာတဗ္ဗ
 မေဝါတိ။ ။

ဧဝံပရိက္ခိန္နနုလက္ခဏေနအဘောဒေပိဗဒ္ဓါဗဒ္ဓဝသေနဒုပိခေါ။ တပ္ပဘော
 ဒေနပန္နရသုပိခေါ။ သဗ္ဗပဝသေနပနဓတ္ထသိမာဥပစာရသိမာ၊ သမာနသံ
 ဝါသသိမာ၊ အပိပ္ပဝါသသိမာ၊ လာဘသိမာ၊ ဂါမသိမာ၊ နိဂမသိမာ၊ နဂရ
 သိမာ၊ အတ္တန္တသိမာ၊ အရညသိမာ၊ ဥဒကုက္ခေပသိမာ၊ နဒီသိမာ၊ ဇာတ
 ထံရသိမာ၊ သမုဒ္ဒသိမာ၊ ဇနပဒသိမာ၊ ရဋ္ဌသိမာ၊ ရဇ္ဇသိမာ၊ ဒိပသိမာ၊ စ
 က္ကဝါဠိသိမာတိဧကုနုပိသပ္ပဘောဒေပိသိမေပိပတ္တိလက္ခဏံပဟာယသမ္ပ
 တ္တိလက္ခဏာပ္ပကာသကံသိမိဝိသောဓနိနာမပကရတံသမတ္တံ။

ဣတိ။ ။

သိမိဝိသောဓနိနာမ၊ နာနာဂန္တိ-သမာဟဉ်။
 ကရိသံ မေ နိသာမေန္တု၊ သာဓေဝါ ကပိပုဂံဝါ။ ။

၇၂

၇၀ . . . . . သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ပါဌ် အဋ္ဌကထဉ္ဇေဝ၊ မာတိကာပဒဘာဇနိ။
 ဩဂါဟေတွာန တံ သဗ္ဗံ၊ ပုနပျုနမသေသတော။
 အတ္တနောမတိဂန္ထေသု၊ ဣကာဂဗ္ဗိပဒေသုစ။
 ဝိနိစ္ဆယ-ဝိမတိသု၊ မာတိကာဋ္ဌကထာသုဝိ။
 သဗ္ဗံ အသေသကံ ကတွာ၊ သံသန္တိတွာန ဧကတော။
 ပဝတ္တာဝဏ္ဏနာသော၊ တောသယန္တိ ဝိစက္ခဏေတိ။
 ဣမေသံဂါထာပဒါနံ၊ အတ္ထောသဗ္ဗသောသံဝဏ္ဏိတောဟောတိ။

သီမသမ္ပတ္တိကထာနိဋ္ဌိတာ။ ။

ပရိသသမ္ပတ္တိနာမဧကေဝိသတိဝဇ္ဇနိယပုဂ္ဂလေဝဇ္ဇေတွာတေရဟိဉ္ဇ
 ဣစထုတ္တကမ္မေနဥပသမ္ပန္နာဘိက္ခုပစ္စန္ဓိ မေသုဇနပဒေသုပဉ္စဝဂ္ဂတောပ
 ဋ္ဌာယမဇ္ဈိမေသုဇနပဒေသုဒသဝဂ္ဂတောပဋ္ဌာယသဗ္ဗေဟတ္ထပါသံအဝိဇ
 ဟိတွာနိသိန္နာဟောန္တိ၊ အယံပရိသသမ္ပတ္တိနာမ၊ တတ္ထ ဧကေဝိသတိဝဇ္ဇနိ
 ယာနာမနဘိက္ခဝေသဂဋ္ဌာယပရိသာယာတိဝစနတောဟေဋ္ဌာ၊ နဘိက္ခ
 ဝေ ဘိက္ခုနိယာ နိသိန္နပရိသာယ ပါတိမောက္ခံ ဥဗ္ဗိထိတဗ္ဗန္တိ အာဒိနာ န
 ယေနဂုတ္တာဘိက္ခုနိ၊ သိက္ခမာနာ၊ သာမဏေရော၊ သာမဏေရီ၊ သိက္ခာပစ္စ
 က္ခာတကော၊ အန္တိမဝတ္ထု၊ အဇ္ဈာပန္နကော၊ အာပတ္တိယာဒေသောနေဥက္ခိ
 ဣကော၊ အာပတ္တိယာအပ္ပဗုဒ္ဓိကမ္မေဥက္ခိတ္တကော၊ ဗါပိကာယဒိဋ္ဌိယာအ
 ပ္ပဗုဒ္ဓိနိဿဂ္ဂေဥက္ခိတ္တကော၊ ပဏ္ဍကော၊ ထေယျသံဝါသကော၊ တိတ္ထိယပ
 က္ခန္တကော၊ တိရစ္ဆာနဂတော၊ မာဃာတုတကော၊ ပိတုဃာတကော၊ အ
 ရဟန္တဃာတကော၊ ဘိက္ခုနိနုသကော၊ သံဃဘေဒကော၊ လောဟိတုပ္ပါ
 ဒကော၊ ဥဘတောဗျဉ္ဇနကော၊ တိ၊ ထေဗဟိသီမကရဏဝသေနနိသိန္နာ
 တိအတ္ထော။ ယဒိတေဟတ္ထပါသေဝါသီမေယေဝါဟောန္တိ၊ တေအဝ
 ဇ္ဇေတွာပဉ္စဝဂ္ဂါဒိကောပကတတ္ထဂဏောဟတ္ထပါသံအဝိဇဟိတွာစနိသိ
 န္နောဟောတိ၊ ကာရကသံဃောသာဝဇ္ဇော၊ ကမ္မံပနနကုပ္ပတိ၊ ကသွာ၊ အဝ
 ဂ္ဂါရဟတ္တာ။ အပရေပနဇဝံဒန္တိ အန္တိမဝတ္ထု၊ အဇ္ဈာပန္နံ သာ အဝန္ဓနိယေ
 သု အဂုတ္တတ္တာ တေနသဒ္ဓိံ သယန္တံ သာ သဟသေယျာပတ္တိယာ အဘာဝ
 တောတထာစပဗုဒ္ဓိဂ္ဂဟဏသမ္မာဟနတောတဒေဝယုတ္တတရန္တိ ဝိညာယ
 တိ၊ ကိဉ္ဇာပိယာဝသောဘိက္ခု၊ တာဝံပဗုဇာနာတိ၊ တာဝဝန္တိတဗ္ဗော၊ ယဒါ

ဣမိဿာဂါဏာယသံဝဏ္ဏနာက္ကမောသမ္ပတ္တော။ တတ္ထဣမသ္မိံသတ္တလော
 ကေတြိကာသလောကေဝါသဗ္ဗညုသမ္ဘာသမ္ပုဒ္ဓေါဒုဗ္ဗတောဝ။ တထာ
 ဟေသလောကောသင်္ခါရလောကော၊ သတ္တလောကော၊ ဩကာသလော
 ကော၊ တိ တိပ္ပဘောဒေါဟောတိ။ တေသံသမ္ပတ္တိပတ္တိစ ဇေဝေဒိတဗ္ဗာ။
 တတ္ထသုဇ္ဇတိပလုဇ္ဇတိတိလောကောတိ ဝစနတ္ထေနသတ္တလောကောဝေ
 ဒိတဗ္ဗော။ လောကီယန္တိပတိဋ္ဌဟန္တိဇ္ဇေ သတ္တနိကာယာတိဝစနတ္ထေန
 ဩကာသလောကောဝေဒိတဗ္ဗော။ တထာဟေသသတ္တာ အဝကသန္တိဇ္ဇ
 ထ္တာတိဩကာတောတိဝုစ္စတိ။ သောဘူမိဝသေနအပါယဘူမိ၊ ကာမသုဂ
 တိဘူမိ၊ ဂူပါဝစရဘူမိ၊ အဂူပါဝစရဘူမိ၊ စေတိစတုဗ္ဗိဓာဟောတိ။ တတ္ထနိ
 ရယံ၊ တိရစ္ဆာနယောနိ၊ ပေတ္တိဝိသယော၊ အသုရကာယော၊ တိစတသော
 အပါယဘူမိနာမ။ မနုဿာ၊ စာတုမဟာရာဇိကာ၊ တာဝတိံသာ၊ ယာမာ၊
 တုထိတာ၊ နိဗ္ဗာနရတိ၊ ပရနိဋ္ဌိတဝသဝတ္တိ၊ စေတိသတ္တဝိဓာဟောတိကာ
 မသုဂတိဘူမိ၊ သာပနာယံဇောဒသဝိဓာဝိကာမတဏှာအဝံစရတိဇ္ဇော
 တိဝစနတ္ထေနကာမာဝစရဘူမိနာမ။ ဗြဟ္မပါရိသဇ္ဇာ၊ ဗြဟ္မပူရောဟိဘာ၊
 မဟာဗြဟ္မာ၊ စပဋ္ဌမဇ္ဈာနဘူမိ၊ ဣဒံအဂ္ဂိနာပရိဂ္ဂဟိတဋ္ဌာနံ။ ပရိတ္တာဘာ၊ အ
 ပ္ပမာဏာဘာ၊ အာဘဿရာ၊ စရတိယဇ္ဈာနဘူမိ၊ ဣဒံအာပေနပရိဂ္ဂဟိတ
 ဋ္ဌာနံ။ ပရိတ္တသုဘါ၊ အပ္ပမါဏသုဘာ၊ သုဘကိဏှါ၊ စတတိယဇ္ဈာနဘူမိ၊
 ဣဒံဝါတေန ပရိဂ္ဂဟိတဋ္ဌာနံ။ တေသံပိပတ္တိံပရတောဝဏ္ဏယိဿာမ။ ဇေ
 ဟပ္ပယါ၊ အသညသတ္တာ၊ သုဒ္ဓါဝါသာ၊ စစတုတ္ထဇ္ဈာနဘူမိစေတိဂူပါဝစရ
 ဘူမိသောဋ္ဌသဝိဓာဟောတိ။ အဝိဟာအတပ္ပါ၊ သုဒဿာ၊ သုဒဿိ၊ အကနိ
 ဋ္ဌာစေတိသုဒ္ဓါဝါသဘူမိပဉ္စဝိဓာဟောတိ။ အါကာသာနဉ္စာယတနဘူမိ၊ ဝိ
 ဉ္စာဏဉ္စာယတနဘူမိ၊ အာကိဉ္စညာယတနဘူမိ၊ နေဝသညာနာသညာယ
 တနဘူမိစေတိ စတုဗ္ဗိဓာဟောတိအဂူပဘူမိ။ ဇ္ဇောဝတာ ကေတိံသပ္ပ
 ဘောဒါဝိဘူမိ အဝကသန္တိ ဇ္ဇေသတ္တနိကာယာတိ ဝစနတ္ထေန ဩကာ
 သောတိဝုစ္စတိ။ တတ္ထအဋ္ဌမဟာနိရယာနိအပါယဘူမိနာမ။ တိရစ္ဆာနံပေ
 တ္တိဝိသယောအသုရကာယောတိ ဣမေသံပိသုဘူမိနာမနတ္ထိ။ မနုဿဘူ
 မိယံဇေဝယတ္ထကတ္ထမိ အရညဝနပတ္တာဒိသုနိဗ္ဗဝါသံသန္တိ။ သော
 ယေဝပဒေသော တေသံဘူမိ။ မနုဿဘူမိတော ဒွိတာလိသသဟဿ
 ယောဇနောယုဂန္ဓရပမာဏောသိနေရုနောပဉ္စမာဋ္ဌိန္ဒောစာတုမဟာရာဇိ
 ကဘူမိ။ တတုပရိန္ဒိတာလိသသဟဿယောဇနံသိနေရုမတ္ထကံတာဝတိံ

၇၈

သိမဝိသောဓနိပါဌ်။

သာန်ဘူမိ။ တတုပရိဒ္ဓေတာလီသသဟဿယောဇနံဌာန်ယာမာန်ဘူမိ။ ဣ
မိနာနယေနယာဝ ဝသဝတ္တိဘူမိ ခ္ဗိတာလီသသဟဿယောဇနေ တိဋ္ဌ
တိ။ တသ္မာမနုဿဘူမိတောယာဝဝသဝတ္တိဘူမိ ဒ္ဓေသဟဿာန်ပဉ္စန
ဟုတာန်ဒုဝေသတသဟဿာန်ယောဇနာန်ဟောန္တိ။ တေနေတံဂုစ္စတိ။ ။

မနုဿဘူမိတော ယာဝ။ ဘူမိ ဝသဝတ္တန္တရာ။
ဒုဝေ သတသဟဿာန်၊ ပဉ္စနဟုတမေဝစ။ ။
• ဒ္ဓေသဟဿဝ္ဗ မဓိကံ၊ ယောဇနာန် ပမာဏတော။
ဂဏနာနာမ ဘူမိသု၊ သင်္ချာ ဇေံ ပကာသိတာတိ။ ။

တတုပရိဗြဟ္မပါရိသဇ္ဇာဒယော တယော ဗြဟ္မု၊ နော ပဉ္စပညာသသတ
သဟဿအဋ္ဌသဟဿယောဇနေတမတလေဋ္ဌာနေတိဋ္ဌန္တိ။ ဒုတိယ-တ
တိယဘူမိဗြဟ္မု၊ နောပိတပ္ပမာဏေသု သမထလေသုတိဋ္ဌန္တိ။ စတုတ္ထဘူ
မိယံပန ဝေတံပွလအသညသက္ကာ တပ္ပမာဏေ သမတလေဋ္ဌာနေတိဋ္ဌ
န္တိ။ တတုပရိသုဒ္ဓါဝါသဘူမိယောတံတံပမာဏေဋ္ဌာနေဥပဂ္ဂပရိတိဋ္ဌန္တိ။
စတုတ္ထဘူမိအဂ္ဂပဘူမိယောတပ္ပမာဏေဋ္ဌာနေဥပဂ္ဂပရိတိဋ္ဌန္တိ။ ဧတ္တာ
ဝတာစ မနုဿဘူမိတောယာဝအာဘဝဂ္ဂါယောဇနာန် သက္ကကောဋိစ
အဋ္ဌာရသလက္ခာစပဉ္စနဟုဘာန်စသသဟဿာန်စဟောန္တိ။ တေနေတံ
ဂုစ္စတိပေါရာဏေဟိ။ ။

ဟေဋ္ဌိမာ ဗြဟ္မိန္ဒလောကမှာ၊ ပတိဘာ မဟတီ သိလါ။
အဟော-ရက္ခေန ဇကေန၊ ဥဂ္ဂတာ အဋ္ဌ-တာလီသံ။ ။
ယောဇနာန် သဟဿာန်၊ စာတုမာသေဟိ ဘူမိကာ။
ဇေံ ဂုတ္တဗြဟ္မာဏေန၊ သာဟံ ဟေဋ္ဌိမ-ဘူမိကာ။ ။
ဣတော သတသဟဿာန်၊ သက္ကပညာသ စာပရံ။
သဋ္ဌိစေဝ သဟဿာန်၊ ဥဗ္ဗေဓေန ပကာသိတာ။ ။
• ယောဇနေသုပိ ဂုတ္တေသု၊ ဟိက္ခာ ကာမပ္ပမာဏကံ။
သေသာန် ဝသဝတ္တိန်၊ ပါရိသဇ္ဇာန၊ မန္တရံ။ ။
တဉ္စ ပဉ္စဟိ ပညာသ၊ သတသဟဿာန် စာပရံ။
အဋ္ဌစေဝ သဟဿာန်၊ ယောဇနာန် ပဂုစ္စရေ။ ။
ဣတော ပရာသု သဗ္ဗာသု၊ ဗြဟ္မဘူမိသု ယောဇနာ။
တပ္ပမာဏာဝ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ၊ နယဂ္ဂါဟေန ဝိမတာ။ ။

၇၂

သိမဝိသောနိပါဌိ။

သူမိတော အာဘဝဂ္ဂမှာ၊ သတ္တကောဋိ အဋ္ဌာရသ။
 လက္ခာ ပဉ္စ နဟုတာနိ၊ ဆသဟဿာနိ သဗ္ဗဒါတိ။ ။
 သောစ ဝိစာရဏာ ဝိကာ၊ စရိယ-မတေန ကတာ။
 ဣဒမေဝ သန္တာယ၊ ယာဝတာ စန္ဒိမ-သူရိယာ။
 ပရိဟရန္တိ နိသာဘန္တိ၊ ဝိရောစမာနာတာဝတာ။ ။

တာဝသဟဿာသလောကော၊ ဣတ္ထ တေ ဝတ္တတိ ဝသောတိ။ ။
 ဝုတ္တံ၊ ဣတ္ထန္တရေသတ္တာတိဗ္ဗန္တိ၊ တေသံဝိတ္တာရော အပုဗ္ဗိကတွာကထေ
 တုံအသက္ကုဏေယျတ္တာနဝက္ခာမ၊ ဣမတ္ထိ သတ္တလောကေ ဩကာသ
 လောကေစသဗ္ဗညုသမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါဝဒုဏ္ဏဘော၊ တထာဟိစတ္တာရောဗုဒ္ဓါ
 အနုဗုဒ္ဓေါ၊ သာဝကဗုဒ္ဓေါ၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓေါ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ၊ တိ၊ တတ္ထဗဟု
 သုတံ ဘိက္ခုပသံသန္တေနစနသော တုမှာကံသာဝကောနာမ၊ ဗုဒ္ဓေါနာ
 မေသရန္တာတိဗဟုသုတသဘိက္ခုနောဗုဒ္ဓဘာဝံအနုဇာနန္တေနဝ။

မွေကာယော ယတော သတ္တာ၊ မေဓောသတ္တုကာယော မတော။
 မွေသိကောသော သံစောစ၊ သတ္တုသင်္ချိဋ္ဌိ ဂစ္ဆတိတိ။ ။

ဝုတ္တေပုထုဇ္ဇနောပိဥပါစာရဝသေနဝါစနာမဂ္ဂသမာဗောဓတ္တာ အနုဗုဒ္ဓေါ
 နာမ၊ အရိယသာဝကောပနပရတောဗောသဝသေန စတ္တာရိသစ္စာနိဗ္ဗု
 တိဗုဒ္ဓိမတ္တမေဝ ဝါတိဝစနတ္ထေနဗုဒ္ဓိသဘာဝတ္တာသာဝကဗုဒ္ဓေါနာ
 မ၊ ယောပနခဂ္ဂဝိသာဏကပေါသယမ္ဘူဥာဏေနအနညဗောဓကော ဟု
 တွာသာမံဗုဒ္ဓိနတ္ထေနပစ္စေကဗုဒ္ဓိတ္တာပစ္စေကဗုဒ္ဓေါနာမ၊ သမ္ဗုဒ္ဓေါတိဝိ
 တေသေဝနာမံ၊ ယောပန သင်္ခတာသင်္ခတပုဘေဒံ သကလမ္ဘိဓမ္မဇာတံ
 ယာထာဝသရသလက္ခဏပုဋိဝေဝေသေနသမ္မာ ပကာရေနသယံပမိတု
 ပါရမိတာသယမ္ဘူတေနသယမ္ဘူဥာဏေနသယမေဝ၊ အနညဗေပိမိတေ
 ဟုတွာသဝါသနသမ္မာဟနိန္ဒါယအစ္စန္တံ ဝိဂတော ဒိနကရကိရကသ
 မာဂမေနပရမရုစိရသိရိသောဘဂ္ဂပ္ပတ္တိယာ ဝိကထိတပိဝပဒမံ အဂ္ဂမဂ္ဂ
 ဥာဏသမာဂမေနအပရိမိတဂုဏဂဏာလင်္ဂတ-သဗ္ဗညုတညာဏပုတ္တိ
 ယာသဗ္ဗမေဓဗုဒ္ဓိ အဗုဒ္ဓိ အညာသိဘိသမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ၊ ထဂဝါ၊ သောဝ
 လောကေဒုဏ္ဏဘော၊ ပစ္စေကသမ္ဗုဒ္ဓါနိဋ္ဌိဟိကေတ္ထိကာလေ သတသဟ
 သာဒိဝသေနကေတောပဝတ္တတ္တာတေဒုဏ္ဏဘာဝိအနုတ္တရိယဇာတတ္တာ
 ပရေသံ မဂ္ဂဗလာမိဂမာယ ဥပနိဿယရဟိတတ္တာစ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဝ
 လောကေဒုဏ္ဏဘော၊ အယံ လောကသမ္ပတ္တိဝိစာရကာ။ ။

၇၈

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၂၁

ကထံလောကဿပိပတ္တိဝေဒိတဗ္ဗာ၊ တဿာ ဟေသလောကောဝိနံ
 သာမာနောတေဇေနပိအာပေနပိဝါယုနာပိဝိနဿတိ။ တဿာဝိတ္ထာရော
 ဝိဒ္ဓိမဂ္ဂါဒိသု ဝုစ္စမာနောပိ ကေသဗ္ဗိပုဂ္ဂလာနံ မတေန မိစ္ဆာဂါဟတ္တာ ဗြ
 ဟူနံအာယုနာမိနိတေပိအာသမာနံသံဝဇ္ဇသိမာပိဝိရုဒ္ဓါ။ တသ္မာတေသံဝါ
 ခံအပနေထွာဂန္တိတောသမါနေတွာဝက္ခာမ။ တတ္ထစက္ကာရိအာသင်္ချေယျာ
 နိ။ ကတမာနိစက္ကာရိအာသင်္ချေယျာနိ၊ သံဝဇ္ဇော၊ သံဝဇ္ဇဋ္ဌာယိ၊ ဝိဝဇ္ဇောဝဇ္ဇ
 ဋ္ဌာယိတိ။ တယောသံဝဇ္ဇော အာပေါ သံဝဇ္ဇော၊ တေဇောသံဝဇ္ဇော၊ ဝါ
 ယောသံဝဇ္ဇော။ ထိသောသံဝဇ္ဇ သိမာအာတဿရာ၊ သုဘကိဏ္ဍာ၊ ဝေ
 ဟပ္ပလာ၊ တိ။ အယမေတ္ထဥဒ္ဓေသော။ တတ္ထ သံဝဇ္ဇောနာမပရိဟာယမာ
 နောကပ္ပေါ။ တေနသံဝဇ္ဇဋ္ဌာယိပိဂဟိတောဟောတိ။ တံမူလကတ္တာ။ ဝစ
 ယမာနောပိဝဇ္ဇကပ္ပေါနာမ။ တေန ဝိဝဇ္ဇဋ္ဌာယိပိ ဂဟိတော၊ တံမူလက
 တ္တာ။ တတ္ထသံဝဇ္ဇောတိဝိနာသော။ ယဒါကပ္ပေါဝိနာသမာနောတေဇေနပိ
 သံဝဇ္ဇတိ။ အာတဿရတောဟေဋ္ဌာပဋ္ဌမဇ္ဈာနဘူမိအဂ္ဂိနာဒယျတိ။ ယဒါ
 အာပေနသံဝဇ္ဇတိ။ သုဘကိဏ္ဍတောဟေဋ္ဌာယာဝဇ္ဇတိယဇ္ဈာနဘူမိ ဥဒ
 ကေနပိထိယတိ။ ယဒါဝါယုနာသံဝဇ္ဇတိ။ ဝေဟပ္ပလာတောဟေဋ္ဌာ ယာ
 ဝတတိယဇ္ဈာနဘူမိ ဝါတေန သံဝဇ္ဇတိ။ ဝိတ္ထာရထောပန ဇာတိခေတ္တ-
 အာဏာခေတ္တ-ဝိသယခေတ္တ-ဝသေန တိတ္ထံ ဗုဒ္ဓခေတ္တာနံ အာဏာခေ
 တ္တံဝိနဿတိ။ တသ္မိံနိဇ္ဇေဇာတိခေတ္တမ္ပိဝိနဿတေဝ။ တတ္ထဇာတိခေ
 တ္တံဒဿဟဿစက္ကဝါဠပရိယန္တံဟောတိ။ တံတထာဂတဿပဗ္ဗိသန္တိ
 ဂ္ဂဟဏအာယုသင်္ခါရောဿဇ္ဇနာဓိကာလေသုပိ ကမ္မတိ။ အာဏာခေတ္တ
 ကောဗ္ဗိသတထဟဿစက္ကဝါဠပရိယန္တံ။ ယတ္ထရတနသုတ္တံခန္ဓပရိတ္တံဇ
 ဂ္ဂပရိတ္တံအာဇာနာဗ္ဗိယပရိတ္တံမောရပရိတ္တံ ဣမေသံပရိတ္တာနံ အာနုဘာ
 ဝေါပဝတ္တတိ။ ဝိသယခေတ္တံအနန္တံအပရိမာဏံ။ တတ္ထဇာတိခေတ္တ-အာ
 ဏာခေတ္တာဝသေန နွေခေတ္တာနိဂေတောဝိနဿန္တိ။ သဗ္ဗဟန္တမ္ပိ ဂေ
 တောသံဗ္ဗဟတိ။ တဿာဝိနာသောစ သဗ္ဗဟန္တမ္ပိ ဝေဝေဒိတဗ္ဗံ။ ယ
 သ္မိံသမယေကပ္ပေါအဂ္ဂိနာနဿတိ။ တဒါ အာဓိတော ကပ္ပဝိနာသကမ
 ဟာမေဗော ဝုဠဟိတွာ ကောဗ္ဗိသတ သဟဿစက္ကဝါဠ ဂေမေဗဝ
 သံ ဝသိ၊ တုဋ္ဌာမနုဿာဗိဇာနိ ဝပေန္တိ။ သသောသုဂေါခါယိတမက္ကေ
 သုဇာတေသု ဂတြာရဝံပိရဝန္တောဂေဗိန္ဒုပိနပတတိ။ ယဒါပဗ္ဗိန္ဒုမေဝ
 ဟောတိ။ တဒါဝသုပဇိဝိနောသတ္တာကာလံကတွာပရိတ္တာဘောသု ဗြဟ္မ

၈/၀

၇၄

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

တူဝိသုဉ္ဇပုဇ္ဇန္တိ၊ ပုညဖလုပဇိဝိနောဝိဒေဝတာ တက္ကေဝ ဗြဟ္မဇောကေ ဉ္ဇပုဇ္ဇန္တိ။ ဝေဒိယဿ အဇ္ဈုနောအဂ္ဂယေနတတ္ထ တတ္ထဉ္ဇဒကံ ပရိက္ခယံဂစ္ဆတိ။ မတ္တကတ္တပါဒဉ္ဇဒကနိသိတာပါဏာကာလံကတွါမနုဿဒေဝဇောကေသု နိဗ္ဗတ္တိတွာ ဈာနံဉ္ဇပျါဒေတွာ ဗြဟ္မဇောကေနိဗ္ဗတ္တန္တိ။ နေရယိကသက္ကာပိ သက္ကမသုရိယပါတုဘာဝါဝိနဿန္တိ။ တေပိဒေဝဇောကေ ပဋိလဒ္ဓန္တာနဝသေနဗြဟ္မဇောကေ ဉ္ဇပုဇ္ဇန္တိ။ တဒါဟိလောကဗျူဟာနာမကာမာဝစရဒေဝါဉ္ဇက္ခိတ္တထိရာ ဝိကိတ္တကေသာရုဒရုခါ အဿုနိဟတ္ထေဟိရဉ္ဇမာနာ ရတ္တဝတ္ထနိဝတ္ထာအတိဝိယ ဝိရူပဝေသခါရိနောဟုတွာ မနုဿပထေဝိစရန္တာဝေဓာရောစေန္တိ။ မာရိသာဘောဇူတောဝဿသတသဟဿဂ္ဂယေနကပ္ပဝုဉ္ဇါနံဘဝိဿတိ။ အယံဇောကောဝိနသိဿဘိ။ မဟာသရဇ္ဈေါဝိသုသိဿတိ။ အယဉ္ဇ မဟာပထဝီသိနေရူပဗ္ဗတရာဇာဂုယှိဿတိဝိနသိဿတိ။ ယာဝဗြဟ္မဇောကာ ဝိနာသော ဘဝိဿတိ။ မေတ္တံမာရိသာဘာဝေထ။ ကရုဏံ။ ရုဒိတံ။ ဉ္ဇပေက္ခံမာရိသံဘာဝေထ။ မာတရံဉ္ဇပဋ္ဌဟထ။ ဝိတရံဉ္ဇပဋ္ဌဟထ။ ကုဏေဇေဇ္ဇိပစာယိနောဟောထာတိ။ တေသံဝစနံသုတွာယေတုယျေနမနုဿာစသုဗ္ဗဒေဝတာစ သံဝေဂဇာတာအညမညံရုဒိတ္တာဟုတွာ မေက္ကာဒိနိပုညာနိကရိတွာဒေဝဇောကေနိဗ္ဗတ္တန္တိ။ တတ္ထသုခာဘောဇနံသုဉ္ဇိတွာ ဝါယောပရိကမ္ဘိကတွာဈာနံပဋိလသန္တိ။ ဝေဒနေရယိကသက္ကာပိအပရာပရိယကမ္မေနဒေဝဇောကေနိဗ္ဗတ္တန္တိ။ ယေပနနိယတမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကာတေသံ ကမ္မဿအပရိက္ခယာအညစက္ကဝါဇ္ဇေသု အတ္တနောကမ္မာနုရူပံဝိပါကမနုတောန္တိ။ တေနေဝအဟောသိကမ္မေ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဝေသေန အကတ္တဗ္ဗိနမပါပံနတ္ထိ။ ယတောသံသာရခါဏုဘာဝေါဝနာမဟောတိတိ အာဟ။ ဒိဋ္ဌိပရမာနိဘိက္ခဝေဝဇ္ဇာနိတိ။ အပရာပရိယဝေဒနိယကမ္မရဟိတောဝိ သံသရန္တော သက္ကောနာမ နတ္ထိတိဝတ္တတ္တာ။ အပရာပရိယကမ္မဝေသနယတောမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိသမာဒါနတောသပ္ပရိသုပနိဿယဝေသနဝိရာဇေတွာဘဝတောဝုဉ္ဇာနံနာမဘဝေယျာတိအမှာကံခန္တိ။ ဝေဒေဝဇောကေပဋိလဒ္ဓန္တာနဝသေနသဗ္ဗေပိဗြဟ္မဇောကေနိဗ္ဗတ္တန္တိ။ ဝသုပဗ္ဗေဒတောပနဉ္ဇန္တိဒိဗဿအဇ္ဈုနောအဂ္ဂယေနဒုတိယေဝါသုရိယောပါတုဘဝတိ။ ပါတုတုတေစတသ္မိံ နေဝရတ္တိပရိစ္ဆေဒေါ။ နဒိဝါပရိစ္ဆေဒေါပညာယတိ။ ဧကောသုရိယောဉ္ဇဇ္ဇေတိ။ ဧကောသုရိယောအတ္တံဂစ္ဆတိ။ အဝိစ္စိန္နသုရိယသန္တာပေါဝဇောကောဟောတိ။ ပကတိသုရိ

၈/၅

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၂၁

ယေသုရိယဒေဝပုတ္တောဇာတ္ထိ၊ ကပ္ပဝိနာသကသုရိယေပန နတ္ထိ။ ပကတိ
 သုရိယောတာသေဒနအာကာသေဝလာဟကာရူမသိခါပိစရန္တိ။ ကပ္ပဝိနာ
 သကသုရိယောတာသေဒ ပိဂတရူမဝလာဟကံအာဒါသမဏ္ဍလံဝိယ နိ
 ဓ္မလံဟောတိ။ နံတံဌပေတွာဂင်္ဂါ၊ ယမုနာ၊ သရတူ၊ အပိရဝတိ၊ မဟိတိ၊ ဣ
 မာပဉ္စမဟာနဒိယောဌပေတွာအဝသေသပဉ္စသတကုန္ဒဒီအာဒိသုဉ္ဇဒကံ
 သုဿတိ။ တတောဒီဃဿအဇ္ဈုနော အစ္စယေနတတိယော သုရိယော
 ပါတုဘဝတိ။ တထိံပါတုဘုတေပဉ္စမဟာနဒိယောပိသုဿန္တိ။ တတော
 ဒီဃဿအဇ္ဈုနောအစ္စယေနတုတ္တောသုရိယော ပါတုဘဝတိ။ ယဿ
 ပါတုဘဝါဟိမာတိမဟာနဒိနံ ပထဝါထိဟပတနော၊ ဟံသပတနော၊
 မန္ဓာကိနိ၊ ကဏ္ဍရုဏ္ဏကော၊ ရထကာရဒဟော၊ အနောတတ္တဒဟော၊ ဆ
 ဇ္ဈန္တဒဟော၊ ကုဏာလဒဟော၊ တိဇ္ဈမေသတ္တမဟာသရာသုဿန္တိ။ တ
 တောဒီဃဿ အဇ္ဈုနောအစ္စယေန ပဉ္စမော သုရိယောပါတုဘဝတိ။ ယ
 သပါတုဘဝါအနုပုဗ္ဗေန မဟာသမုဇ္ဈေါ အင်္ဂုလိပဗ္ဗတေမနမတ္တိဉ္ဇဒ
 ကံနသဏ္ဍာတိ။ တတောဒီဃဿအဇ္ဈုနောအစ္စယေနဆဋ္ဌောသုရိယောပါ
 တုဘဝတိ။ ယထိံပါတုဘာဝေသကလစက္ကဝါဠိ ဇကရူမံဟောတိ။ ပရိ
 ယာဒိန္ဒထိနေဟရူမေနယထာစဇေံကောဓိုသတသဟဿစက္ကဝါဠိဓိ။ တ
 တောပိဒီဃဿအဇ္ဈုနော အစ္စယေနသတ္တမောသုရိယော ပါတုဘဝတိ။
 ယသပါတုဘဝါသကလစက္ကဝါဠိဇကဇာသံဟောတိ။ သဒ္ဓိံ ကောဓို
 သတသဟဿစက္ကဝါဠေဟိ ယောဇနသတိကဒိဘေဒါ သိနေရုက္ခဋ္ဌာနိ
 ပလုဇ္ဇိတွာအာကာသေယေဝအန္တရဓာယန္တိ။ သာပိအဂ္ဂိဇာလာဥဋ္ဌဟိတွါ
 စာတုမဟာရာဇိကောဂဏ္ဍာတိ။ တတ္ထကနကဝိမာနရတနဝိမာနာနိဈာပေ
 တွာတာဝတိံသဘဝနံဂဏ္ဍာတိ။ ဇေတေနူပါယေနယာဝ ပဌမဏ္ဍာနဘူမိဂ
 ဏ္ဍာတိ။ တတ္ထတယောပိဗြဟ္မလောကေဈာပေတွာအာဘဿရေအာဟ
 ရ္မအဋ္ဌာသိ။ သာယာဝအဏုမတ္တဋ္ဌိသင်္ခါရဂတံအတ္ထိ။ တာဝနနိဗ္ဗာယိ။ သဗ္ဗ
 သင်္ခါရပရိက္ခယာပန သပ္ပိတေလဈာပနအဂ္ဂိသိခါပိယ ဆာရိကမ္ပိအနဝ
 သေသေတွာနိဗ္ဗာယိ။ ဟေဋ္ဌာအာကာသေဒသဟ ဥပရိအာကာသော ဇ
 ကောဟောတိ မဟန္တကာရော။ ဇေံကပ္ပဝိနာသကမဟာမေဃတောယာ
 ဝဇာသပရိစ္ဆေဒါ သံဝဇ္ဇောနာမဇကမသင်္ချေယျံနာမ။ ။ အထဒီဃဿ
 အဇ္ဈုနောအစ္စယေနမဟာမေဃောဝုဋ္ဌဟိတွာပဌမံသုရိမံဝဿတိ။ အနုပု
 ဗ္ဗေန ကုရဒနာဠ ယဋ္ဌိရသလတာလက္ခန္ဓာဒိပ္ပမာဏာဟိ ဓာရေဟိ ဝဿ

၈၂၂

၇၆

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

နှောကောဋိသတသဟဿစက္ကဝါဠေသုသဗ္ဗုဇ္ဇာနံပူရေတွာ အန္တရော
 ယတိ။ တံဥဒကံဟေဋ္ဌာစတိရိယဉ္စဝါတောသမုဋ္ဌဟိတွာဃနံကရောတိ။ ပ
 ရိဝဠုမံ ပဒုမိနိပက္ကေဥဒကစိန္ဒုသဒိသံ။ ဧဝံအဂ္ဂိဇာလနိဗ္ဗာယနတောယာ
 ဝ ကောဋိသတသဟဿစက္ကဝါဠေပရိပူရေတော သမ္ပတ္တိမဟာမေဃော။
 ဣဒံ သံဝနုဋ္ဌာယိနာမ ဒုတိယ မသချေယျိနာမ။ ကထံ တာဝ မဟန္တံ
 ဥဒကရာသိံဝါတော ဃနံကရောတိတိစေ။ ဝိဝေသမ္ပဒါနတော ထံ ဝါ
 တေနဝိတ္ထိယမာနံဃနံကရိယမာနံ ပရိက္ခယမာနံ အနုပုဗ္ဗေန ဟေဋ္ဌာဩ
 တရတိ။ ဩတိဏ္ဍောတိဏ္ဍောဥဒကေပုဗ္ဗေဗြဟ္မလောကဋ္ဌာနေ ဗြဟ္မပါရိ
 သဇ္ဇ-ဗြဟ္မပုရောဟိတ-မဟာဗြဟ္မာ-ဝသေနပဋ္ဌမဇ္ဈနဘူမိပဋ္ဌမံပါတုဘဝ
 တိ။ တတောဩတိဏ္ဍောတိဏ္ဍောဥဒကေစတုကာမာဝစရဒေဝလောက
 ဋ္ဌာနေ အနုက္ကမေနပရနိမ္မိတဝသဝတ္ထိ၊ နိဗ္ဗာနရတိ၊ တုသိထာ၊ ယာမာ၊ တိ
 စက္ကာရော ကာမာဝစရဒေဝလောကာပါတုဘဝန္တိ။ တတောပုရိမပထ
 ဝိဋ္ဌာနံဩတိဏ္ဍောပန ဥဒကေဗလဝဝါတာဥပုဇ္ဈန္တိ။ တေထံဝိဒံဟိတဒ္ဓါရေ
 မေကရဏေ ဋ္ဌိတဥဒကမိဝ နိရုဿာသံကတွာနိရုဏ္ဏိန္တိ။ မရောဒကံပရိ
 က္ခယံဂစ္ဆမာနံဥပရိရသပထဝိံသရဋ္ဌာပေတိ။ သာဝဏ္ဏံသမ္ပန္နာစေဝဟော
 တိဂန္ဓရသသမ္ပန္နာစ၊ နိရုဒကပါယာသဿဥပရိပဋုလံဝိယ။ တဒါစ နာတ
 သရဗြဟ္မလောကေပဋ္ဌမတရာဘိနိဗ္ဗတ္တာသက္ကာ အာယုက္ခယာဝါ ပုည
 က္ခယာဝါတထောစဝိတွာ ဣရူပပဇ္ဇန္တိ။ ပုညက္ခယာဝါတိဣမိနာဗြဟ္မာ၊ န
 အာယုပရိစ္ဆေဒံအပ္ပာတွာဝကမ္မက္ခယေန မရဏံဝိညာယတိ။ တေဟောန္တိ
 သယံပဘာအန္တလိက္ခစရာ။ တေအဂ္ဂညသုက္ကေဂုတ္တနယေန တံရသပထ
 ဝိံသာယိတွာ တဏှာဘိဘူတာအာလုပ္ပကာရံပရိသုဋ္ဌိတုံဥပက္ကမန္တိ။ အ
 တနေသံသယံပဘာအန္တရောယတိ။ အန္တကာရောဟောတိ။ တေအန္တကာ
 ရံဒိသွာဘာယန္တိ။ တတောနေသံသယံနာသေတွာ သူရဘာဝံဇနယန္တံ ပ
 ရိပုဏ္ဏပဏ္ဏာသယောဇနံ သူရိယမဏ္ဍလံဝါပါတုဘဝတိ။ တေထံဒိသွာ
 အာလောကံပဋိလဘိမှာဘိဟဋ္ဌတုဋ္ဌာဟုတွာအမှာကံ သယံနာသေတွာ
 သူရဘာဝံဇနယန္တောဥဋ္ဌိတော။ တသွာ သူရိယောဟောတုတိ သူရိယော
 တွေဝဿနာမံကရောန္တိ။ အထသူရိယေဝိဝသံအာလောကံကတွာအတ္ထ
 ဝိတေယဒ္ဓိ အာလောကံလဘိမှာ၊ သောဝိနောနဋ္ဌောတိပုနဘိတာဟော
 န္တိ။ တေသံဧဝံဟောတိ သာရဝတဿအညံ အာလောကံလတေယျာမာ
 တိ။ တေသံဝိတ္တံဥ တွာဝိယဧကူနပညာသယောဇနံ စန္ဒမဏ္ဍလံပါတုဘ

m/m

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

၇

ဝတိ။ တေတံဒိသွာ သိယျောသောမတ္တာယဟဋ္ဌတုဋ္ဌာဟုတွာ အမှာကံ
 ဆန္ဒံဥ တွာဝိယဥဋ္ဌိတော၊ တသ္မာစန္ဒောဟောတုတိ စန္ဒောတွေဝဿနာ
 ဖံကရောန္တိ။ တတောပတုတိရတ္တိဒိဝါပညာယန္တိ။ အနုက္ကမေနစမာသန္ဓိ
 မာသဥတုသံဝစ္စရာ။ စန္ဒိမသုရိယာနံပန ပါတုဘူတဒိဝေယေဝထိနေ
 ရုစက္ကဝါဠဟိမဝန္တပဗ္ဗတာပါတုဘဝန္တိ။ တေစခေါအပုဗ္ဗိအစရိပံပဂ္ဂုဏ
 ပုဏ္ဏမဒိဝေယေဝပါတုဘဝန္တိ။ ကထံယာအာနာမကရံဘက္ကေပစ္စမာ
 နေကေပ္ပဟာရေနေဝ ဗုဗ္ဗုဇ္ဇကာနိ ဥဋ္ဌဟန္တိ။ ဧကေပဒေသာ ထုပထုပါ
 ဟောန္တိ။ ဧကေနိန္ဒနိန္ဒာ ဧကေသမသမာ၊ ဧဝမေထုပထုပဋ္ဌာနေပဗ္ဗတိ
 ဟောန္တိ။ နိန္ဒနိန္ဒဋ္ဌာနေသရဒ္ဓါ၊ သမသမဋ္ဌာနေဒိပါတိဇေမနုဿလောကေ
 သဗ္ဗုတေ စာတုမဟာရာဇိကာ၊ တာဝတိံသာ တိ နွေကာမာဝစရဒေဝ
 လောကာပစ္စတောပါတုဘဝန္တိ။ ဘူမနိသိတာနာမ ဟေတေ နွေဒေဝ
 လောကာ။ ။ ဧဝံသဗ္ဗတ္တိမဟာမေစာတောယာဝ စန္ဒိမသုရိယာပါတုဘာ
 ဝေါ၊ ဣဒံဝင်္ဂနောနာမတတိယမသင်္ချေယျံနာမ။ ။ အထတေသံသတ္တာနံရ
 သပထဝီ ပရိဘူန္တနံကမ္မေနကေရွေဝဏ္ဏဝန္တော၊ ကေရွေဒုဗ္ဗဏ္ဏာဟော
 န္တိ။ တတ္ထဝဏ္ဏဝန္တောဒုဗ္ဗဏ္ဏအတိမညန္တိ။ တေသံ မာနာတိမာနပစ္စယာ
 သာဝိရသပထဝီ အန္တရဓာယတိ။ ဘူဒိပပ္ပဋကောပါတုဘဝတိ။ အထနေ
 သံတေနေဝနယေနသောပိ အန္တရဓာယတိ၊ ပတာလတာ ပါတုဘဝတိ။
 တေနေဝနယေနသောပိ အန္တရဓာယတိ။ အကဋ္ဌပါကောသာလိပါတုဘဝ
 တိ အကဏောအထုသောထုဒ္ဓေါသုဂန္ဓိတဏ္ဍုလပ္ပလော။ တတောနေ
 သံဘာဇနာနိဥပ္ပုဇ္ဇန္တိ။ တေသာလိဘာဇနေဌပေတွာ ပါသာဏဝိဋ္ဌိယာဋ္ဌ
 ပေန္တိ။ သယမေဝဇာလထိခါဥဋ္ဌဟိတွာ ပစတိ။ သောဟောတိဩဒနော
 သုမနဇာတိပုပ္ဖသမိသော၊ နတဿသုပေနဝါဗျူနေနဝါ ကရဏီယံ အ
 ဣ။ ယံယံရသံသုဋ္ဌိတုကာမာဟောန္တိ။ တံတံရသောဝဟောတိ။ တေသံ
 တံဩဋ္ဌာရိကံအာဟာရံ အာဟာရတံတတော ပတုတိရတ္တကရိသံသဉ္ဇာ
 ယတိ။ အံထနေသံတဿနိက္ခမနတ္ထာယ ဝဏရခါနိပတိဇ္ဇန္တိ။ ပုရိသဿ
 ပုရိသဘာဝေါ၊ ဣတ္ထိယာဣတ္ထိဘာဝေါပါတုဘဝတိ။ တဩဒုဒံအုတ္ထိပုရိ
 သံ၊ ပုရိသောစဣတ္ထိ အတိဝေလံဥပနိဣာယတိ။ တေသံ အတိဝေလံ ဥပ
 နိဣာယနဘာဝါကာမပရိဇ္ဇာဟောဥပ္ပုဇ္ဇတိ။ တတောမေထုနမ္မံ ပဋိသေ
 ဝန္တိ။ တေအသန္ဓိပဋိသေဝနပစ္စယာ ဝိညုဟိ ဂရဟိယမာနာဝိဟေဋ္ဌိ
 ယမာနာ တဿအသန္ဓိပဋိသေဝ ပဋိတ္တာဒန ဟေတု အဂါရာနိ ကရောန္တိ။

၈၉

၇၀ သီမဝိသောဓနီပါဂ်။

တေအဂါရုံအဏ္ဍာဝသမာနစအနုက္ကမေန အညတရဿအလသဇာတိက
 သသက္ကဿဒိဋ္ဌာနဂတိံ အာပဇ္ဇန္တသန္တိဝိကရောန္တိ။ တတောပသုဓိ
 ကကောပိ ထုသောဝိတဏှုလံပရိယောနဒ္ဒန္တိ။ လာယိတဋ္ဌာနဋ္ဌိ နပ္ပဒိဝိရူ
 ဟတိ။ တေသန္တိပတိတွာအနုဋ္ဌနန္တိ။ ပါပကာဝတတောဓမ္မာသက္ကေသု
 ပါထုဘူတာ၊ မယံပုဗ္ဗေမနောမယာအဟုမှာတိ။ အဂ္ဂညသုက္ကေဝုက္ကနယေ
 နဝိက္ကရေတဗ္ဗံ။ တတောမဇိယာဒံဋ္ဌပေန္တိ။ အထညတရောသက္ကော အည
 သဘာဝံအဒိန္နံ အာဓိယတိ။ တံဒ္ဓိက္ခတ္တံ ပရိဘာသိတွာ တတိယဝါရေ
 လေဒ္ဓုဒဏှေဟိပဟရန္တိ။ တေဝေံအဒိန္နာဒါနကလဟမုသာဝါဒ ဒဏှဒါ
 နေသု ဥပ္ပဒန္တသုသန္တိပတိတွာပိန္တယန္တိ။ ယန္တုနမယံကေသတ္တံသမ္ပန္နေယျာ
 မ၊ ယောနောသမ္ပာဝိယိတဗ္ဗိဝိယေယျ။ ဂရဟိတဗ္ဗံဂရဟေယျ။ ပဗ္ဗာဇေတ
 ဗ္ဗံပဗ္ဗာဇေယျ။ မယံ ပနဿသာလိနံ ဘာဝံအနုပဒဿာမာတိ။ ဝေံကတ
 သန္တိဋ္ဌာနေသုပနသက္ကေသုဇုမသ္မိံ တာဝကပေအယမေဝဘဂဝါ ဗောဓိ
 သက္ကတူတောတေနသမယေန တေသုသက္ကေသု အဘိဇ္ဈပတံရောစဒဿ
 နိယတရောစမဟေသက္ကတရောစ ဗုဒ္ဓိသမ္ပန္နောပဋိဗလောနိဂ္ဂဟ-ပဂ္ဂဟံ
 ကာဝံ တေထံဥပသကံဒိတွာ ယာစိတွာသ မ္ပနိံ သု။ သောတေနမဟာဇ
 နေနသမ္ပတောတိပိ မဟာသမ္ပတော၊ ခေတ္တာနံအဓိပတိတိခတ္တိယော၊ ခ
 မ္ပေနသမေနပရေသံ ရဇ္ဇေတိတိ ရာဇာတိ၊ တိဟိနာမေဟိပညာယိတ္ထ။ ယ
 ဝိဇ္ဇောကေ အတ္ထိရိယံဋ္ဌာနံဗောဓိသက္ကောဝတက္ကအာဒိပရိသောတိ-ဝေံ
 ဗောဓိသတ္တံ အာဒိကတွာ ခတ္တိယမဏှလေသဏှိတေ အနုပုဗ္ဗေနပြာပဉ္စ
 ကာဒယောပိဝဏှာသဏှတိံ သု။ ဝေံစန္ဒိမသုရိယပါဝု ဘာဝတောယာ
 ဝဂုနကပ္ပဝိနာသကမဟာမေဗော၊ ဣဒံဝိဝဋ္ဌဋ္ဌာယိနာမ စတုက္ကမသင်္ချေ
 ယျနာမ။ တေနတံဂုစ္ဆတိမေဗောဇာလပရိန္တိန္ဒောသံဝဋ္ဌောတိ၊ ဇာလာမေ
 ဗပရိန္တိန္ဒောသံဝဋ္ဌဋ္ဌာယိတိဂုစ္ဆတိ။ မေဗာသုရိယပရိန္တိန္ဒောဝိဝဋ္ဌောတိ
 ဂုစ္ဆတိ။ သုရိယာမေဗပရိန္တိန္ဒောဝိဝဋ္ဌဋ္ဌာယိတိဂုစ္ဆတိ။ စတ္တာရိဇ္ဇမာနိက
 ပ္ပါနိမဟာကပ္ပေါတိ ဂုစ္ဆတိ။ ဝိဝဋ္ဌဋ္ဌာယိကပ္ပေယေဝဥပ္ပဇ္ဇန္တိ ဗုဒ္ဓါဒိယော
 တိ။ တထာဟိ ဣမသ္မိံယေဝဝိဝဋ္ဌဋ္ဌာယိ အသင်္ချေယျကပ္ပေဗုဒ္ဓ-ပစ္စေက
 ဗုဒ္ဓ-သာဝက-စက္ကဝတ္တိနော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ နတိသုအသင်္ချေယျကပ္ပေသု။ ထဉ္စ
 ခေါအသုညကပ္ပေယေဝ။ နသုညကပ္ပေ။ တတ္ထဗုဒ္ဓ-ပစ္စေကဗုဒ္ဓ-သာဝက-စ
 က္ကဝတ္တိဟိပုညဝန္တပုဂ္ဂလေဟိ အသုညတ္တာအသုညကပ္ပေါနာမ။ တဗ္ဗိဂမေ
 န သုညကပ္ပေါဝေဒိတဗ္ဗော။ တေသုပိ အသုညကပ္ပေါပဉ္စဝိရော ဟောတိ

၇၉

ထိမဝိသောနိပါဌ်။

၇၉

သာရကပေါ၊မဏ္ဍကပေါ၊ဝရကပေါ၊သာရမဏ္ဍကပေါ၊ဘဒ္ဒကပေါ၊ထိ၊
‘တေသုယသ္မိံ ကပ္ပေကောဝ ဗုဒ္ဓေါဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊သောသာရကပေါနာမ။ယ
သ္မိံကပ္ပေဒ္ဓေ ဗုဒ္ဓေါဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သောမဏ္ဍကပေါနာမ။ ယသ္မိံကပ္ပေတယော
ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သောဝရကပေါနာမ။ယသ္မိံကပ္ပေစက္ကာရောဗုဒ္ဓေါဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊သော
သာရမဏ္ဍကပေါနာမ။ ယသ္မိံကပ္ပေပစ္စုဗုဒ္ဓေါဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊သောဘဒ္ဒကပေါနာ
မ။ ဣမာနိပစ္စကပ္ပိနိယေဝသဟေဝသမောဝေနေတော ဇာတတ္ထကိသော
တတ္ထကိယာနိဒါနေ။

နန္ဒော သုနန္ဒော ပထဝီ၊မဏ္ဍော ဓရဏိ သာဂရော။
ပုဏ္ဏရိကော ဣမေ သတ္ထု၊အသင်္ချေယျာ ပကာသိတာ။ ။
ပစ္စုဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊ဟောန္တိ နန္ဒေ အသင်္ချေယျေ။
နဝဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊သုနန္ဒမိ အသင်္ချေယျေ။ ။
ဒဝဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊ပထဝီမိ အသင်္ချေယျေ။
ဧကောဒသသဟသာနိ၊တမိ မဏ္ဍော အသင်္ချေယျေ။ ။
ဝိသတိဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊ဓရဏိမိ အသင်္ချေယျေ။
တိသဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊သာဂရမိ အသင်္ချေယျေ။ ။
စက္ကာလိသသဟသာနိ၊ပုဏ္ဏရိကေ အသင်္ချေယျေ။
အသင်္ချေယျေသု သတ္ထုသု၊ဧက္ကကာတိ ပဝုစ္စတိ။ ။
ဧကံသတသဟသာနိ၊ဝိသတိစ သဟသာဉ္စ။
သေသာ ပစ္စသဟသာနိ၊သဗ္ဗဗုဒ္ဓေဟိ မဏ္ဍိတာတိ။ ။

ဂတ္တံ၊အပရမိဂုတ္တံ။ ။

ဘန္ဓေါ သဗ္ဗဗုဒ္ဓော၊သဗ္ဗရတနော ဥသဘက္ခန္ဓော။
မာနိတဘန္ဓေါစ ပရမော၊ဥသဘက္ခန္ဓန္တုတ္ထမေဝစ။
သဗ္ဗဘာသော အသင်္ချေယျာ၊နဝမောတိ ပဝုစ္စတိ။ ။
ပုဏ္ဏာသဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊သဗ္ဗဘန္ဓေ အသင်္ချေယျေ။
သဗ္ဗိဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊သဗ္ဗဗုဒ္ဓေ အသင်္ချေယျေ။ ။
သတ္တတိဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊သဗ္ဗရတနေ အသင်္ချေယျေ။
အဘိတိဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊ဥသဘက္ခန္ဓေ အသင်္ချေယျေ။ ။
နဂတိဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊မာနိတဘန္ဓေ အသင်္ချေယျေ။
ဝိသတိဗုဒ္ဓသဟသာနိ၊ပရမမိ အသင်္ချေယျေ။ ။

၈၅

၇၀

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဒသဗုဒ္ဓသဟဿာနိ၊ ဥသတိ အသင်္ချေယျ။
 ပဉ္စဗုဒ္ဓသဟဿာနိ၊ ခန္တုတ္တမေအသင်္ချေယျ။ ။
 နွေဗုဒ္ဓသဟဿာနိ၊ သဗ္ဗဘာသေ အသင်္ချေယျ။
 အင်္ချေယေနဝတ္ထိ၊ ဣက္ကကာတိ ပရုစ္စတိ။ ။
 တိဏိ သတသဟဿာနိ၊ သက္ကာသိတိသဟဿဉ္စ။
 ဂဏနာနဉ္စ ဗုဒ္ဓါနိ၊ သဗ္ဗဗုဒ္ဓေဟိ မဏ္ဍိတာတိ။ ။
 တေသဗ္ဗေဝိသမ္ဘာသမ္ဘုဒ္ဓေယာဝအရိမေက္ကေယျာသမောဓာနေတွာ။ ။
 သမ္ဘုဒ္ဓေအဋ္ဌဝိသဉ္စ၊ နှိဒသဉ္စသဟဿကေ။
 ပဉ္စသတသဟဿာနိ၊ နမာမိသိ ရုသာမဟံ။
 တေသံ ဓမ္မဉ္စ သံဃဉ္စ၊ အာဒရေန နမာမဟံ။
 နမက္ကာရာနုဘာဝေန၊ ဟိတွာ သဗ္ဗေ ဥပဗ္ဗဝေ။
 အနေက-အန္တရာယာပိ၊ ဝိနဿန္တု အ-သေသတောတိ။ ။

နမဿနဂါထာပဝတ္တာ၊ သာဠိနသင်္ချာဝသေနေဝကတာဝသံဝိတဗ္ဗံ။ တ
 ထာဟိအမှာကံဘဂဝါ ပေါရာဏာဗြဟ္မဒေဝဗုဒ္ဓံအာဓိကတွာ ယာဝပေါ
 ရာဏသကျဂေါတမာမနသာဝစိန္တေန္တသ သက္ကအသင်္ချေယျာနိဝိတိဝ
 တ္တာနိ၊ ပေါရာဏသကျဂေါတမဗုဒ္ဓံအာဓိကတွာ ယာဝမဇ္ဈိမဒိပင်္ကရာ
 ဝါစာမက္ကေန နဝအသင်္ချေယျာနိ ဝိတိဝတ္တာနိ။ မဇ္ဈိမဒိပင်္ကရတောပဋ္ဌာ
 ယ ယာဝပရုတ္တရဗုဒ္ဓါ ကာယဂံဝါစင်္ဂဝေနေ စက္ကာရိအသင်္ချေယျာနိ
 ဝိတိဝတ္တာနိ။ ပရုတ္တရဗုဒ္ဓတော ယာဝကကုသန္ဓာဧကမသင်္ချေယျာနိ
 ဝတ္တာ။ ဧဝိမေသု ဝိသဘိအသင်္ချေယျာသု ဗြဟ္မဒေဝပေါရာဏသကျ
 ဂေါတမဗုဒ္ဓါနမန္တရေ သက္က အသင်္ချေယျသဗ္ဗံ သဋ္ဌိဇ္ဈေတွာဧကသတ
 သဟဿဉ္စ ဝိသဘိသဟဿဉ္စပဉ္စသဟဿာနိစဟောန္တိ။ ပေါရာဏသ
 ကျဂေါတမမဇ္ဈိမဒိပင်္ကရာနမန္တရေ နဝအသင်္ချေယျသဗ္ဗံသဋ္ဌိဇ္ဈေတွာ
 တိဏိသတသဟဿာနိ သက္ကာသိတိသဟဿာနိစ ဟောန္တိ။ မဇ္ဈိမဒိ
 ပင်္ကရတောယာဝမေက္ကေယျာ အဋ္ဌဝိသာတိ သဗ္ဗံ သမောဓာနေတွာ အ
 ဋ္ဌဝိသဉ္စနှိဒသဟဿဉ္စပဉ္စသတသဟဿာနိစဟောန္တိ။ တသ္မာဠိနသင်္ချာ
 တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ပရိပုဏ္ဏသင်္ချာဝသေနေ ဣန္ဒြိယာနေဟိစိန္တေတဗ္ဗာဝ။ ဧသ
 စသင်္ချာဝိစာရဏာနိဒါနေဝတ္တာဝ။

ဧဝံ ဝိန္တိတံ သက္ကသင်္ချေယျာနဝသင်္ချေယျာဝါစကံ။
 ကာယဝါစာစတုသင်္ချေယျာ၊ ဗုဒ္ဓတ္တံ ရုသပါဂမိတိ။ ။

၇/၇

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၈၁

သုတ္တေသု ဝိသတိအသင်္ချေယျေသု ပဝတ္တအသင်္ချေယျကပ္ပဝသေနေဝံ ကံ
 တာ။ အတ္ထတောပနသာရကပ္ပ-မဏ္ဍကပ္ပ-ဝရံကပ္ပ-သာရမဏ္ဍ ကပ္ပ-ဘန္ဓ
 ကံပ္ပ-ဝသေနပဇ္ဇဝိသတိဝေဒံတဗ္ဗာ။ ဣမာနိပဇ္ဇနာမာနိ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒကပ္ပေယေ
 ဝလက္ခန္တိ။ အနုပ္ပန္နကပ္ပေပနသုညကပ္ပေါတွေဝနာမံသက္ခတိ။ တထာဟိက
 ပ္ပသက္ခဟနကာလေ သဗ္ဗပဋ္ဌမံ မဟာဗောဓိပတ္တကံဇ္ဇာနေယေဝ ပဒုမိနိဂ
 ဗ္ဗာဥပ္ပဇ္ဇတိ။ သာယသ္မိံ ကာလေကောဗုဒ္ဓေါဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ။ ကောပဒုမိနိ
 ဂဗ္ဘောအဋ္ဌပရိက္ခာရေဟိသဟဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တံဒိသ္မိံသုဒ္ဓါဝါသဗြဟ္မုနောနေ
 မိတ္တပါဌကောအရဟန္တာဣမသ္မိံကပ္ပေကောဗုဒ္ဓေါဥပ္ပဇ္ဇိဿတိတိသဇ္ဇာ
 တဝိသိသောမနဿာဟုတွာ အဋ္ဌပရိက္ခာရေဂဟေဟွာ ဗြဟ္မလောကေ
 ဋ္ဌပေန္တိ ယဒါဗုဒ္ဓေါဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ။ တဒါဒဿာမာတိ။ ဧဝံ နွေတယောစက္ကာ
 ရောပဇ္ဇဗုဒ္ဓါဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တိ။ တဒါ နွေတိဏိစက္ကာရိပဇ္ဇပဒုမိနိဂဗ္ဗာ အဋ္ဌပရိ
 က္ခာရေဟိသဟဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ တဉ္စခေါကေသ္မိံ ယေဝနာဇ္ဇေကေကဗ္ဗါဟုတွာ
 ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဧဝံကံပ္ပသက္ခဟနကာလတောပဋ္ဌာယေဝ ဣမာနိပဇ္ဇနာမာနိလ
 ဗ္ဗန္တိတိဝေဒံတဗ္ဗာနိ။ ဣတ္ထာဝတာဣမသ္မိံ ယေဝ ဝိဝေဋ္ဌာယိအသင်္ချေယျ
 ကပ္ပေ ဗုဒ္ဓါဒယောမဟေသက္ခာယုညဝန္တော စက္ကဝတ္တိရာဇာနောဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။
 တထာ အာယုကပ္ပန္တရကပ္ပိနိပိ။ တတ္ထအာယုကပ္ပေါနာမတေသံ တေသံ
 သတ္တာနံအာယုပရိစ္ဆေဒေါ။ အန္တရကပ္ပေါနာမတတ္ထသတ္ထရောဂဒုတ္တိက္ခာနံ
 အညတရသံဝဋ္ဋနေန ဗဟူသုဝိနာသမုပဂတေသု အဝသိဋ္ဌသတ္ထသန္တာ
 နပ္ပဝတ္တကုသလကမ္ဘာနုတာဝေဒံဒသဝသထတောပဋ္ဌာယအနုက္ကမေနအသ
 ချေယျာယုကပ္ပပမာကေသုသတ္တေသုပန အဓမ္မသမာဒါနဝသေနကမေန
 ပရိဟာယိတွာ ဒသဝသထာယုကေသုဇာတေသုရောဂါဒိနမညတရသံဝ
 ဋ္ဋဒနသတ္တာနံဝိနာသပ္ပတ္တိယာဝအယမေကောအန္တရကပ္ပေါ။ ဧဝံပရိစ္ဆိန္န
 အန္တရကပ္ပဝသေနစတုသမ္ဘိအန္တရကပ္ပေါကောအသင်္ချေယျကပ္ပေါ။ ဝိသ
 တိအန္တရကပ္ပပမာကေတိ အပရေဝဒန္တိ။ ဣမာနိစက္ကာရိအသင်္ချေယျက
 ပ္ပိနိဧတောမဟာကပ္ပေါနာမ။ ဧဝံတေဇာသံဝဋ္ဋဝသေနတာဝမဟာက
 ပ္ပိနိအန္တရံအဂ္ဂိနာဝဝိနဿတိ။ ယသ္မိံပနသမယေကပ္ပေါဥဒကေနနဿ
 တိ။ တဒါအာဒိတောဝကပ္ပဝိနာသကမဟာမေဗောဂုဋ္ဌဟိတွာတိ ပုဗ္ဗေ
 သုတ္တနယေနေဝဝိတ္ထာရေတဗ္ဗိ။ အယံပနဝိသေသော၊ ယထာတတ္ထဒုတိယ
 သူရိယော၊ ဧဝမိခပိကပ္ပဝိနာသကောခါရုဒကမဟာမေဗော ဝုဋ္ဌာတိ။
 သောအာဒိတော သုသမံဝသန္တော အနုက္ကမေနမဟာဓာရေဟိ ကောဋီသ

၈/၈

၈၂ . ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဗာဏဟဿစက္ကဝါဠိပူရေန္တော ဝဿဘိ။ ခါရုဒကေနယုဇ္ဈယုဇ္ဈာပထဝီပဗ္ဗ
 တာဒယောဝိလိယန္တိ။ ထံဥဒကံဝါတေနသမန္တတောခါရိတံ။ ပထဝိတော
 ယာဝပရိတ္တာတာ အပ္ပမါဏာတာအာတဿ ခုတိတယောပိဒုတိယန္တော
 နသုခိဥဒကံဂဏှာတိ။ တတ္ထတယောပိဗြဟ္မလောကေဝိလိယာပေတွာသု
 သကိဏှော အာဟရတိဇ္ဇတိ။ ယာဝအဏုမတ္တံသင်္ခါရဂတံအတ္ထိ။ တာဝနဂူပ
 သမတိ။ ဥဒကာနဂတံပနသဗ္ဗသင်္ခါရဂတံ အာဘိဘဝိတွာသဟဿာဂူပသ
 မတိအန္တရသနံဂစ္ဆတိ။ ဟေံဋ္ဌာအာကာသေနသဟ ဥပရိအာကာသော ဇ
 ကောဟောတိ မဟန္တကာရောတိ သဗ္ဗံဂုတ္တသဒိသမေဝ။ ကေဝလံပနိဓ
 ဩတိဏှောတိဏှောဥဒကေအာဘဿရဗြဟ္မလောကံအာဓိံကတွာလော
 ကပါတုဘာဝေါဝေဒိတဗ္ဗော။ သုဘကိဏှတော စဝိတွာအာဘဿရဋ္ဌာ
 နာဒိသုသတ္တာနိဗ္ဗန္တန္တိ။ ဧတ္ထာပိကပ္ပဝိနာသကမဟာမေဗတော ယာဝ
 ကပ္ပဝိနာသကဥဒကပရိစ္ဆေဒေါသံဝနောနာမပဋ္ဌမသင်္ချေယျကပေါနာ
 မာတိ စက္ကာရိအသင်္ချေယျကပ္ပိနိ ဂုတ္တသဒိသာနိ။ ဧဝံသတ္တမဟာကပ္ပိ
 နိသတ္တက္ခန္တိ။ အဂ္ဂိနာဝိလိယိတွာ အဋ္ဌမေမဟာကပ္ပေ ဥဒကေနပိ ဝိနာ
 သောစ သဏ္ဍဟနဉ္စဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝံသတ္တသတ္တမဟာကပ္ပေါ သတ္တသတ္တ
 ဝါရံအဂ္ဂိနာဝိလိယိတွာအဋ္ဌမေအဋ္ဌမေဝါရေအာပေနဝိလိယိတွာအနုက္က
 မေနတေသဋ္ဌိမဟာကပ္ပိနိပရိပုဏ္ဏာနိ။ တဒါအာပဝါရံပဋိဗာဟိတွာစတု
 သဋ္ဌိမေမဟာကပ္ပေဝါတေနဝိနသတိ။ တဒါအာဒိတောကပ္ပဝိနာသကမ
 ဟာဝါတောဂုဋ္ဌဟိတွာတိသဗ္ဗံဂုဋ္ဌဂုဋ္ဌနယမေဝ။ အယံပနဝိသေသော။
 ယထာအဂ္ဂိနာဝိနာသကပ္ပေ ဒုတိယသုရိယော။ ဧဝမိဝါပိကပ္ပဝိနာသနတ္ထံ
 ဝါတောသရဋ္ဌာတိ။ သောပဋ္ဌမံသုရမရဇံဥဋ္ဌာပေတိ။ တတောထူလရဇံ
 သဏ္ဍရဇံသုရမဝါလိကံသက္ခရုပါသာဏာဒယောတိ ယာဝကူဇာဂါရ
 မတ္ထေပါသာဏေပိဝိသမဋ္ဌာနေဋ္ဌိတမဟာရုက္ခေဥဋ္ဌာပေတိ။ တေပထဝိ
 တောနတရဂ္ဂတာ နပုနပတန္တိ။ တတ္ထေဝရဏ္ဍဝိရဏ္ဍာဟုတွာ အတာဝံ
 ဂစ္ဆန္တိ။ ယထာနုက္ကမေနဟေဋ္ဌာမဟာပထဝိယာဝါတောသရဋ္ဌဟိတွာ
 ပထဝီပရိဝတ္ထေတွာ ဥဒ္ဓံမူလံကတွါအာကာသေဝိပတိ။ ယောဇနသတပ္ပ
 မာဏာပိပထဝိပဒေသာ န္ဒိယောဇနတိယောဇနစတုယောဇနပဉ္စယောဇ
 နဆယောဇနသတ္တယောဇနပ္ပမာံဏာပိဘိဇ္ဇိတွာ တေဝေဂက္ခိတ္တာ အာ
 ကာသေယေဝရဏ္ဍဝိရဏ္ဍာဟုတွာအတာဝံဂစ္ဆန္တိ။ စက္ကဝါဠပဗ္ဗတမ္ဘိဝါ
 တောဥက္ခိပိတွာ အာကာသေဝိပတိ။ တေအညမညံ ဃန္ဒယန္တရဏ္ဍဝိရု

Wot

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

ဣန္ဒြာဟုတွာဝိနဿန္တိ။ ဇေတနေဝဘူမဋ္ဌကဝိမာနာနိအာကာသဋ္ဌကဝိမာ
 နာနိစဝိနာသေန္တော ဆကာမာဝစရဒေဝလောကောနာသေတွာ ကောဋိသ
 တသဟဿစက္ကဝါဠာနိဝိနာသေတိ။ တတ္ထစက္ကဝါဠာစက္ကဝါဠေဟိ။ ပိမ
 ဝန္တာဟိမဝန္တေဟိ။ သိနေရူ သိနေရူဟိ အဉ္စမဉ္စသမာဂတိာရုဏ္ဏဝိရုဏ္ဏာ
 ဟုတွာဝိနဿန္တိ။ ပထဝိတောယာဝပရိတ္တသုဘာ၊ အပ္ပမာဏသုဘာ၊ သု
 ဘကိဏ္ဍာ၊ တိ တယောပိတတိယဣန္ဒြာနုတူမိဝါတောဂဏ္ဍာတိ။ တတ္ထတ
 ယောပိဗြဟ္မဇောကေဝိနာသေတွာဝေဟပ္ပလံအာဟရစ္စန္ဒောသိ။ ဧဝံသဗ္ဗံ
 သင်္ခါရဂတံဝိနာသေတွာသယံဝိနဿတိ။ ဟေဋ္ဌာအာကာသေနသဟဉ္စ
 ပရိအာကာသောဇကောဟောဘိ မဟန္တကာရောတိ သဗ္ဗံဝုတ္တသမိသံ။ ဣ
 ပေနသုဘကိဏ္ဍဗြဟ္မဇောကံအာဒိကတွာ ယောကေပါတုဘဝတိ။ ဝေ
 ဟပ္ပသတောစဝိတွာ သုဘကိဏ္ဍာဒိသုသတ္တာနိဗ္ဗတ္တန္တိ။ တတ္ထကပ္ပဝိနာ
 သကမဟာမေဃတောယာဝကပ္ပဝိနာသကဝါတုပစ္စေဒေါ။ ဣဒံဝံဝေဇာ
 နာမ ပဌမမသံချေယျနာမာတိစက္ကာရိ အသချေယျကပ္ပိနိ ဇကောမဟာ
 ကပ္ပေါနာမာတိသဗ္ဗံတေဇောသံဝေဇေဝုတ္တနယမေဝ။ ။

ဝုတ္တမ္ပိစေတံ။ ။

သတ္တ သတ္တဂ္ဂိနာ ဝါရာ၊ အဋ္ဌမေ အဋ္ဌမေ ဒကာ။
 စတုသမ္ဘိ ယဒါ ပုဏ္ဏာ၊ ဇကော ဝါယု-ဝရော သိယာ။ ။
 အဂ္ဂိနာ၊ ဘဿရာ ဟေဋ္ဌာ၊ အာပေန သုဘကိဏ္ဍတော။
 ဝေဟပ္ပလတော ဝါတေန၊ ဧဝံ လောကော ဝိနဿတိတိ။ ။

တသ္မာတိဣန္ဒြိပဌမဣန္ဒြာနုတလသံဇကေကပ္ပေဝိအဝိနာသာဘာဝတောသ
 ကလကပ္ပေတေသံသမ္ဘဝေါနတ္ထိတိ အသချေယျကပ္ပဝသေနတေသံအာ
 ယုပရိစ္ဆေဒေါဒဋ္ဌဗ္ဗေ။ ဒုတိယဣန္ဒြာနုတလတောပဋ္ဌာယပနပရိပုဏ္ဏမဟာ
 ကပ္ပဝသေန အာယုပရိစ္ဆေဒေါဒဋ္ဌဗ္ဗေ။ နအသချေယျကပ္ပ-ဝသေန။ ယ
 မိဒုတိယဣန္ဒြာနုတလတောပဋ္ဌာယ ပရိပုဏ္ဏမဟာကပ္ပဝသေန အာယုပရိ
 ဓ္ဆေဒေါဘိယာ။ ကထံအာဘဿရာဒိသုဗြဟ္မုနံအဋ္ဌမဟာကပ္ပိဒိဝသေန
 အာယုပရိပုဏ္ဏံသိယာ။ တထာဟိပုဌမဣန္ဒြာနုတလံ သတ္တသုဝါရေသုအဂ္ဂိ
 နာဝိနဿတိ။ အဋ္ဌမေဝါရေယာဝအာဘဿရာဥဒကေနဝိနဿတိ။ ပုန
 သတ္တဝါရေသုအဂ္ဂိနာပဌမဣန္ဒြာနုတလံ၊ ပုံနအဋ္ဌမေဝါရေဥဒကေန ဒုတိယ
 ဣန္ဒြာနုတလံဝိနဿတိတိ ဧဝံအဋ္ဌမေဝါရေအာပဝါရံပဋိဗာဟိတွာ ယာဝ
 သုဘကိဏ္ဍာ ဝါတေနဝိနဿတိ။ ဧဝံစတုသမ္ဘိပရိပုဏ္ဏာဟောတိတိ။ သ

၇၅

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၈၂

တသ္မာ အာတထာရာတိစ သုဘကိဏ္ဍတောတိစ ဝေဟပ္ပလတောတိစ
ဇုတ္ထာဘိဝိမိဝသေနအတ္ထောဂဟေတဗ္ဗော။ အညထာဉ္စ၊ ပရိ ပဗ္ဗတာ ဒေ
ဝေါဝထာတိတိ ဇုတ္ထဝိယ အာတထာရသုဘကိဏ္ဍဝေဟပ္ပလာနံ တေန
တေနသံဝဇ္ဇေန ဝိနာသောဝိနာဘဝေယျ။ ။ အယံလောကဝိပတ္တိပရိစ္ဆေ
ဒေါ။ ။ ဧဝံဗုဒ္ဓေါစဒုဗ္ဗဘောလောကေတိဇ္ဈမဿအတ္ထောဂုတ္ထောယေဝ။

ဣတိသာဂရဗုဒ္ဓိတ္ထေရုပရိစိတေဘိမဝိသောဓေနကပ္ပဝိနာသ
ကဏ္ဍောဒုတိယောပရိစ္ဆေဒေါ။

ဣဒါနိသဒ္ဓမ္မသဝနဋ္ဌိစာတိဇ္ဈမဿ သံဝဏ္ဏနာက္ကမော သမ္ပတ္တော။ တ
တ္ထသဒ္ဓမ္မသဝနဋ္ဌိစလောကေဒုဗ္ဗဘဝေဝ။ တထာဟိသဒ္ဓမ္မာနာမတိစေ
ဟောတိ ပရိယတ္တိသဒ္ဓမ္မာ၊ ပဋိပတ္တိသဒ္ဓမ္မာ၊ ပဋိဝေသေဒ္ဓမ္မာတိ။ တတ္ထ
ပရိယတ္တိသဒ္ဓမ္မာနာမတေဝိဒုကံဗုဒ္ဓဝစနံ။ ပဋိပတ္တိသဒ္ဓမ္မာနာမ တေရ
သရတင်္ဂါနိအဘိဘိခန္ဓကဝတ္ထာဒယောအဘိသမာစာရဝတ္ထာဒိနိ။ ပဋိဝေ
သေဒ္ဓမ္မာနာမစတုသစ္စပုဋိဝေခေ။ တေသုပရိယတ္တိသဒ္ဓမ္မာဒိန္နံသဒ္ဓမ္မာနံ
ပုဗ္ဗင်္ဂမောယေဝ ပဒဋ္ဌာနဉ္စ။ ကသ္မာ၊ တံမူလကတ္တာ၊ တထာဟိပရိယတ္တိ
ယာအသတိပဋိဝေခေနာမနတ္ထိ။ ပရိယတ္တိယာအန္တရဟိတာယပဋိပတ္တိ။ ပ
ဋိပတ္တိယာအန္တရဟိတာယအဓိဂမောအန္တရဟိတာယတိ။ ကိံကာရဏာ၊ အယ
ဉ္စပရိယတ္တိပဋိပတ္တိယာ ပစ္စယောဟောတိ။ ပဋိပတ္တိအဓိဂမဿာဝိပရိယ
တ္တိယေဝပမာတံ။ တတ္ထပဋိဝေခေစပဋိပတ္တိစဟောတိဝိနဟောတိဝိ။ ဇေက
သိဉ္စိကာလေပဋိဝေခေရာဘိက္ခု။ ဗဟူဟောန္တိ။ ဒေဘိက္ခုပုထုဇ္ဇနောတိ
အင်္ဂုလိံ ပဟရိတွာဒသေတဗ္ဗေါဟောတိ။ ဣမသ္မိံယေဝဒီပေဇေကဝါရံပု
ထုဇ္ဇနဘိက္ခုနာ မနာဟောထိ။ ပဋိပတ္တိပူရကာဝိကဒါစိဗဟူဟောန္တိက
ဒါစိအပ္ပါ။ ဣတိပဋိဝေခေစ ပဋိပတ္တိစဟောတိဝိ နဟောတိဝိ။ သာသန
ဿဒ္ဓိတိယာပနပရိယတ္တိယေဝပမာတံ။ ပဏှိတောဟိတေဝိဒုကံသုတွာ
နွေဝိပူရေတိ။ ယထာအမှာကံဗေဓိသတ္ထောအာဠာရဿသန္တိ ကေပဉ္စအ
ဘိညာသက္ကစသမာပတ္တိယောနိဗ္ဗတ္တော တေနဝသညာနာသညာယတန
သမာပတ္တိယာပရိကမ္ပံပုန္တိ။ သောနဇါနာမိတိအာဟ။ တတောဉ္စကဿ
သန္တိ ကံဂဏ္ဍိအဓိဂတဝိသေသံသံသန္တိတွာ နေဝသညာနာသညာယတန
သပရိကမ္ပံပုန္တိ။ သောအာစိက္ခိ။ တထာဝစနသမနန္တရမေဝမဟာသတ္ထော

၈၈

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ယဝဂ္ဂေါပရိဟာယတိ၊ တတောမဟာဝဂ္ဂေါ၊ တတောခန္ဓကဝဂ္ဂေါတိ၊ ဣ
 ဃနိကာယေပရိဟိနေသုတ္တန္တပိဋကံပရိဟိနံနာမဟောတိ။ ဝိနယပိဋကေ
 နံသဒ္ဓိံ ဇာဘကမေဝခာရေန္တိ။ ဝိနယပိဋကံလဇ္ဇိနောခာရေန္တိ။ လာဘ
 ကာမာပန သုတ္တန္တေကထိတေပိ သဏ္ဍက္ခေန္တာနတ္ထိတိ ဇာဘကမေဝခာ
 ရေန္တိ။ ဂစ္ဆန္တေကာလေဇာဘကဗ္ဗိခာရေတုံနသက္ကောန္တိ။ အထနေသံပဋ္ဌမံ
 ဝေဿန္တရဇာဘကံပရိဟာယတိ။ တတောပဋိလောမက္ကမေနပုဏ္ဏဇာက
 တကံ၊ မဟာနာရဒကဿပဇာဘကံပရိဟာယတိ။ ဝိနယပိဋကမေဝ ခာ
 ရေန္တိ။ ဂစ္ဆန္တေကာလေတစ္စိမတ္တကတောပရိဟာယတိ၊ ပဋ္ဌမဗ္ဗိပရိဝါရော
 ပရိဟာယတိ၊ တတောခန္ဓကောတိက္ခုဒ္ဓိဝိဘင်္ဂေါ မဟာဝိဘင်္ဂေါတိအနု
 က္ကမေနဥပေါလထက္ခန္ဓကမတ္တမေဝခါရေန္တိ၊ တဒါပရိယတ္တိ အနန္တရဟိ
 တာဝဟောတိ။ ယာဝပနမနုဿေသုစတုပ္ပဒိကဂါတာပိ ပဝတ္တတိ၊ တာ
 ဝပရိယတ္တိအနန္တရဟိတာဝဟောတိ။ ယဒါသဒ္ဓေါပသန္ဓော ရာဇာ ဟတ္ထိ
 က္ခန္ဓေ သုဝဏ္ဏစင်္ကောဓုကမ္ပိ သဟဿတ္ထဝိကံ ဋ္ဌပါပေတွာဗုဒ္ဓေဟိက
 ထိတံ စတုပ္ပဒိကံဂါထံဇာနန္တော ဣမံသဟဿံဂဏှတူတိ နဂရေ တေ
 ရိစရာ ပေတွာ ဂဏှကံ အလဘိတွာ ဧကဝါရံ စရာပိတေ နသုကန္တာပိ
 ဟောန္တိ အသုကန္တာပိ၊ ယာဝတထိယံစရာပေတွာဂဏှကံ အလဘိတွာ
 ရာဇပုရိသာ သဟဿတ္ထဝိကံ ပုနရာဇကုလံပဝေသေန္တိ၊ တဒါပရိယတ္တိ
 အန္တရဟိဟာနာမဟောတိ။ ဧဝံပရိယတ္တိယာ အန္တရဟိတာယ ပရိပတ္တိပိ ပ
 ဋိဝေဝေပိအန္တရဟိတောဝဟောတိ။ သဒ္ဓမ္ပဝသနဿဗုဏ္ဏဘဘာဝေါဓမ္မ
 သောဏှကဝတ္ထုနာဒိပေတဗ္ဗေါ၊ အမှာကံကိရသမ္မာသမ္ပုဒ္ဓေါကဿပထ
 မ္မာသမ္ပုဒ္ဓသဓမ္မရာဇဿသာသနန္တရခာနတောနိရေနေဝကာလေနဗါ
 ရာဏသိရုညောပုတ္တော ဓမ္မသောဏှကရာဇကုမာရောဟုတွာ ပိတုအဂ္ဂ
 ယေနရုဇ္ဇပတိဋ္ဌာယကဿပဒသဗလေနဒေသိတံဓမ္မံ သောတုကာမော
 ဟုတွာမာသမတ္တိရန္တိကတွာ အမှာကံသမ္မာသမ္ပုဒ္ဓေါ ဣမသ္မိယေဝဘဒ္ဒ
 ကပ္ပေရန္တိကားရေတွာ ဒေဝနဂရသဒိသေဗာရာဏသိနဂရေစက္ကဝတ္တိရုဇ္ဇ
 သဒိသံရန္တိ ကရောန္တော ဧဝံစိန္တေသိ...မယံဝေရူပံရန္တိကိံ ဝိလာသံရုဇ္ဇာနု
 ဘာဝံသဒ္ဓမ္ပဝိယောဂေန၊ ဒိဝါကရပိရဟိတောအာကာသောဝိယ၊ သသ
 ကံပိရဟိတရတ္တိပိယ၊ ဒါဋ္ဌာပိရဟိတဂဇောဝိယ၊ ဝေလန္တပိရဟိတမဟာ
 သရုဇ္ဇေါဝိယ၊ စက္ခုပိရဟိ တသုသဇ္ဇိတဝဒနံပိယ၊ သုဂန္ဓပိရဟိတပါရိဆ
 ဟ္တပုပ္ဖံပိယ၊ စတုအက္ခရနိယပိတဓမ္မဒေသနာပိယောဂေန မယံ ဣဒံရန္တိန

၈၉

သိမ်ပိယောခနိပါဌ်။

ဝေသာသတိတိ၊ စိန္တေတွာသုဝဏ္ဏစင်္ကောဓုကေနသဟဿတ္ထဝိကံတဏှ
ကံသုသဇ္ဇိတံမင်္ဂလဟတ္ထိကုမ္ဘေဋ္ဌပေတွာ ဗာရာဏသီနဂရေမဟာဝိတိယံ
ဘေရိစရာပေတိ ကေပဒိကံဝါဒ္ဓိပဒိကံဝါတိပဒိကံဝါစတုပ္ပဒိကံဝါဓမ္မပံ
ဒံဇာနန္တဿဒန္တိတိ ဝေဘေရိစရာပေတွာဓမ္မဇာနနကံအလဘိတွာပုနပ္ပါနံ
ဒ္ဓိသဟဿံတိသဟဿံယာဝသတသဟဿံကောဋီ နွေသဟဿကော
ဋီသတသဟဿကောဋီ ဂါမနိဂမဇနပဒေသနာပတိဋ္ဌာနံဥပရာဇဋ္ဌာနံ။ပ
ရိယောသာနေ ဓမ္မဒေသကံအလဘိတွာ အတ္တနောသုဝဏ္ဏဝိဋ္ဌကံသေတ
ဏှတ္ထိစဇိတွာပိ ဓမ္မဒေသကံအလဘိတွာ ရေဇ္ဇသိရိပဟာယ အတ္တာနံ စဇိ
တွာဓမ္မဒေသကဿဒါသောဟုတွာပိ ဓမ္မံသောဿာမိတိဝတွာ ဝေဓိဓမ္မ
ဒေသကံအလဘိတွာပိပုဋိသရိဟုတွာ ကိံမေသဒ္ဓမ္မပိယောဂေန ရဇ္ဇေ
နာတိအမဏ္ဍာနံရန္တိနိယျာတေတွာသဒ္ဓမ္မဂဝေသကောဟုတွာ မွေသောဏှ
ကမဟာရာဇာမဟာဝနံပါဝိသိ၊ ဓမ္မသောဏှကမဟာရာဇေသ သဒ္ဓမ္မသ
ဝနံသန္ဓာယ ပဝိဋ္ဌက္ခကေ သက္ကဒေဝမဟာရာဇေသ ဝေဇယန္တပါသာဒေါ
သဟေဝကိတ္တိကာယကမ္မောအဟောသိ၊ ပဏှုကမ္မလသိလာသနံဥဏှာ
ကာရံအဟောသိ။ သက္ကောဒေဝရာဇာကေနကာရဏေန ပဏှုကမ္မလသိ
လာသနံဥဏှာကာရံ အဟောသိတိစိန္တေတွာ အတ္တနော သဟဿနေက္ကေ
န ဒေဝမနုဿေသုဝိတ္ထာရေတွာ ဩလောကေန္တော ဓမ္မဂဝေသကောဟု
တွာ ဝနံပဝိဋ္ဌံ ဓမ္မသောဏှကမဟာရာဇာနံဒိသွာဝိန္တေသိ...အဇ္ဇမေအတ္တာ
နန္တိဇဟာယ ရက္ခသဝေသံမာပေတွာ ဝေံအနိစ္စပရိဒိပနံဇာတိ ဇရာ ဗျာ
ဓိမရဏံသကလသရိရေ ဒေါသံဒေသေတွာ ဓမ္မံဒေသေတွာ ဝေံသကရ
ဇ္ဇေယေဝ ပတိဋ္ဌာပေတဗ္ဗန္တိ စိန္တေတွာ သက္ကောဒေဝရာဇာ ယက္ခသဂူပံ
မာပေတွာ ဗောဓိသတ္တဿ အဘိဓုခေါအဝိဓုရေအတ္တာနံ ဒေသေသိ။တံဗိ
သွာဓမ္မသောဏှကမဟာရာဇာဝေံစိန္တေသိ...ဝေံဂူပေါနာမရက္ခသောဓမ္မံ
ဇာနေယျာတိ၊စိန္တေတွာ အဝိဓုရေဋ္ဌာနေဋ္ဌတွာ ပုတ္တာမိတိရက္ခသေန သဒ္ဓိံ
သဏှပန္တောအာဟဿာမိပုညဒေဝရာဇာမတ္ထိပနဝနဗုဒ္ဓေဝသနဂာဒေဝ
ရာဇာကိံ နူခေါဓမ္မံဇာနာသိတိ၊ဒေဝတုာမဟာရာဇဓမ္မံဇာနာမိတိအါဟ။
ယဗိဓမ္မံဇာနာသိ၊မယံဓမ္မကထံကထေထာတိအာဟ။ အဟံတုယံဓမ္မံ က
ထေသဝါမိ၊တွံမယံကိဒိသံဓမ္မကထံကထာသက္ကာရံကရိဿ သိတိအါဟ။
ဝေံသန္တေမယံဓမ္မကထေတွာပတ္တာမယံသရိရေမံသံခါဒိဿသိတိအါဟ။
အဟံမဟာရာဇာတောဟုတွာဓမ္မံကထေထံနသက္ကောဒိတိအာဟ။ယဗိ

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၇၉

တုဗျေပဋ္ဌမံ ဓံသံခါဒထ၊ ဓမ္မိကောသုဏိဿဗီတိအာဟ။ ပုနသောရက္ခ
 သောနာဟံဓမ္မိဒေသေတုံသက္ကောဗိတိ။ ပုနရာဇာမယှံခမ္မပဋိလာဘဉ္စတု
 မှာကံမံသပဋိလာဘဉ္စတုဗျေဇာနိတွာ မယှံဓမ္မိဒေသေတာတိအာဟ။ အ
 ထသက္ကောဒေဝရာဇာသာရဟောထာတိဝတွာ အဝိဒူရေဋ္ဌာနေဥဗ္ဗေနေ
 တိဂါဂုတမတ္တိမဟန္တံအဉ္စနပဗ္ဗတံမာပေတွာဝေမာဟ...သစေမဟာရာ
 ဇန္တုမံပဗ္ဗတရဒ္ဓနိံ အာဂူယှအာကာသာ ဥပ္ပတိတွာ တုံမမရေပတိဿ
 သိ၊အဟံတေအာကာသဂတကာလေဓမ္မိဒေသဿာမိ၊ဝေံသန္တေတုယှဉ္စ
 ဓမ္မပလာသောမယှဉ္စမံသပဋိလာဘောဘဝိဿတိတိ အာဟ။ တဿက
 ထံသုတွာဓမ္မသောဏ္ဍကမဟာရာဇာအနမတဂ္ဂေသံသာရေပုရိသောဟု
 တွာ အဓမ္မသမာဂီဟုတွာ အဓမ္မသေဝအတ္ထာယပါကာတိပါတော အဒိ
 န္နာဒါနောကာမေသုမိစ္ဆာစာရောသုကရိကော ဩရုပ္ပိကော သာကုဏိ
 ကောစောရောပရဒါရိကောတံဂဟေတွာ သိသတ္ထိန္နာနံလောဟိတံ စတု
 သမဟာသမရန္တေသုဉ္စကတောပိ ဗဟုတရုံ၊မာတာပိတုအာဒိနိဗ္ဗိမနာပါနံ
 အတ္ထာယရောဒန္တာနံအသုစတုသုမဟာသမရန္တေသု ဉ္စကတောပိဗဟုတ
 ရုံ၊ ဣမံပနသရိရံဓမ္မဿအတ္ထာယပိတ္တိကာမိ၊ တံမဟပွလဉ္စမနာပဉ္စာတိပိ
 န္တေတွာသာရမာရိသုဝေံကရောမိတိပဗ္ဗတံအာဂူယှပဗ္ဗတဂ္ဂေဋ္ဌိတောမမ
 ရဇ္ဇေနသဒ္ဓိံ မယှံသဇိဝသရိရံသဒ္ဓမ္မဿတ္ထိယဒထာမိတိသေဝါမနသေဝါ
 ဟုတွာဓမ္မိ ကထေထာတိ သဒ္ဓမ္မတ္ထာယ ဇိပိတံ ပရိဂ္ဂဇိတွာ အာကာသ
 တောဥပ္ပတိတွာဓမ္မိကထေထာတိအာဟ။ အထသက္ကောဒေဝရာဇာသက
 တ္တသ္မာဝေနသဗ္ဗာလင်္ကာရေဟိပဋိမဏ္ဍိတောအတိပိယ သောတုံသောမ
 နသေဝါ အာကာသတောပတန္တံ ဗိဗ္ဗဗသေနပရာမသန္တော ဥရေနပဋိဂ္ဂ
 ထိတွာ ဒေဝလောကံနေတွာ ပဏ္ဍုကမ္မလသိလာသနေနိသိဒါပေတွာမာ
 လာဂန္ဓာဒိဟိပူဇေတွာ ဓမ္မသောဏ္ဍကမဟာရာဇာသဓမ္မိဒေသေန္တော ဣ
 မံဂါထမာဟ။ ။

အနိစ္စာ ဝတသင်္ခါရာဥပ္ပါဒ-ဝယ-ခဋ္ဌိနော။
 ဥပ္ပဇိတွာ နိရုဇ္ဈန္တိ၊တေသံ ဂူပသမော သုခေါတိ။ ။

ဝေံသက္ကော ဓမ္မသောဏ္ဍကမဟာရာဇာသဓမ္မိဒေသေတွာ ဒေဝဇောက
 သမ္ပတ္တိဒသေတွာဒေဝလောကတောအာနေတွာသကရဇ္ဇေပတိဋ္ဌာပေ
 တွာအပ္ပမာဒေနဩဝေတွာ ဒေဝလောကမေဝအဂမာသိ၊ဝေံသန္တေယပ
 နဿာပိရုဇ္ဈတဘာဝေါဝေဒိတဗ္ဗော၊ဝေံပရိယတ္တိအန္တရောနေနပဋိပတ္တိ

၉၀

ထိမဝိသောဝနီပါဌ်။

ပဋိဝေဓာပိအန္တရဓာယန္တိ၊ ဣတ္ထစတိဏိပရိနိဗ္ဗာနာနိဝေဓိတဗ္ဗာနိ၊ ကတ
 မာနိတိဏိပရိနိဗ္ဗာနာနိ၊ ကိလေသပရိနိဗ္ဗာနံ၊ ခန္တပရိနိဗ္ဗာနံ၊ ဓာတုပရိနိဗ္ဗာ
 နန္တိ။ တတ္ထကိလေသပရိနိဗ္ဗာနံ ဗောဓိမဏ္ဍေယေဝ ဟောတိ၊ တဂဝါဟိ
 ဗောဓိမဏ္ဍေယေဝဝိရိယပါဒေဟိတိလပထဝိယံပတိဋ္ဌာယသဒ္ဓါဟတ္ထေ
 နကမ္မက္ခယကရံဉာဏာဖရသုံဂဟေတွာသဗ္ဗေယောဘ-ဒေါသ-မောဟ-
 ဝိပရိတ-မနသိကာရ-အဖိရိကာ၊ နောတ္တပ္ပ-ကောဓု၊ ပနာဟ-မက္ခ-ဋ္ဌာသ-
 ဣသာ-မစ္ဆရိယ-မာယာ-သာထေယျ-ထမ္မ-သာရမ္မ-မာနာ၊ တိမာန-မဒ-
 ပမာဒ-တဏှာ၊ ဝိဇ္ဇာ-တိဝိဓာကုသလမူလ-ဒုစ္စရိတ-သံကိလေသ-မလ-ဝိ
 သမ-သညာ-ဝိတက္က-ပပဉ္စ-စတုဗ္ဗိဓဝိပရိယေသ-အာသဝ-ဂန္တိ-ဩဇာ-
 ယောဂါ၊ ဂတိ-ဂန္တိ၊ ပါဒါန-ပဉ္စစေတောဝိလ-ဝိနိဗန္ဓ-နိဝရဏာ၊ သိနန္ဒန၊
 သဝိဝါဒမူလ-ထဏှာကာယ၊ သက္ကာနုသယ၊ အဋ္ဌမိစ္ဆတ္တ၊ နဝတဏှာမူလ
 က၊ ဒသာကုသလကမ္မပထ၊ နှိသဗ္ဗိမိဋ္ဌိဂတ၊ အဋ္ဌသတတဏှာဝိစရိတပ္ပ
 ထေဒသဗ္ဗဒရထပရိဋ္ဌာဟာကိလေသသတသဟဿာနိ သင်္ခေပတောဝါ
 ပဉ္စကိလေသ-အဘိသင်္ခါရ-ခန္တ-မစ္စ-ဒေဝဂုတ္တမာရေအသေသတောဟ
 တာဝိဟတာ အနဘာဝံကတာ၊ တသ္မာသဗ္ဗေပိကိလေသာဗောဓိမဏ္ဍေ
 ယေဝနိဗ္ဗာနံ နိရောဓံဂစ္ဆန္တိတိကိလေသနိဗ္ဗာနံ ဗောဓိမဏ္ဍေယေဝဟော
 တိ၊ ဣတ္ထဗောဓိတိအရဟတ္တမဂ္ဂညာဏံ အဓိပ္ပေတံ၊ တထာဟိသဗ္ဗေသ
 စွိဗုဒ္ဓ-ပစ္စေကဗုဒ္ဓ-အရိယသာဝကာနံအရဟတ္တမဂ္ဂက္ခဏေယေဝသဗ္ဗေပိ
 ကိလေသာအသေသံနိရောဓံနိဗ္ဗာနံဂစ္ဆန္တိ၊ ထေဝိဗုဒ္ဓါဥဒ္ဓိတဝိညူ-ဝိဘ
 ဇ္ဇိတညူ-နေယျ-ဝသေန တိဝိဓာဟောန္တိ၊ ဝုတ္တဗ္ဗေထံ ဇာတတ္တကိလေသ
 တတ္တကိနိဒါနေ။ ။

ဥဒ္ဓိတညူနာမကော၊ ဝိဘဇ္ဇိတညူနော ဒုဝေ။
 တတိယော နေပျောနာမေန၊ ဗောဓိသက္ကော တိဓာ မတော။ ။
 ဥဒ္ဓိတညူဗောဓိသက္ကော၊ ပညာမိကောတိ နာမသော။ ။
 ဝိဘဇ္ဇိတညူဗောဓိသက္ကော၊ ဝုတ္တော ဝိရိယာမိကော။ ။
 မတော နေပျောသဒ္ဓါမိဂ္ဂောနာမ၊ ဗောဓိသက္ကော ဣမေ တယော။
 ကပ္ပေစသတသဟဿေ၊ စတုရောစ အသင်္ချေပျေ။ ။
 ဝုဇေသွာ ဗောဓိသက္ကော၊ လက္ခဏာကရဏော ဝုဇေ။
 ဥဒ္ဓိတညူဗောဓိသက္ကော၊ ပက္ကော သမ္ပောမိမုတ္တမ။ ။

၈၈

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၉၀

အဋ္ဌမေစ အသင်္ချေယျုးကပ္ပေစ သဏ္ဍာသဟာသေ။
 ပူရေတွာ ဗောဓိသမ္ဘာရေ၊လဒ္ဓဗျာကရကော ပုရေ။
 ဝိပဉ္စိတညဗောဓိသက္ကော၊ပက္ကော သမ္မောဓိရက္ကမံ။ ။
 နေယျော တု ဗောဓိသက္ကောစ သောဋ္ဌသေ အသင်္ချေယျုး။
 ကပ္ပေစ သတသဟာသေ၊လဒ္ဓဗျာကရကော ပုရေ။
 ပူရေတွာ ဗောဓိသမ္ဘာရေ၊ပက္ကော သမ္မောဓိရက္ကမန္တိ။ ။

သုတ္တနိပါတ်-အပဒါနဋ္ဌကထာသုပန ဗုဒ္ဓါနံအာနန္ဒဟေဋ္ဌိမပရိစ္ဆေဒေန
 စက္ကာရိအသင်္ချေယျာနိ ကပ္ပသတသဟာသေ။ မဏ္ဍိမပရိစ္ဆေဒေန အဋ္ဌအ
 သင်္ချေယျာနိကပ္ပသတသဟာသေ။ ဥပရိမပရိစ္ဆေဒေန သောဋ္ဌသာသင်္ချေ
 ယျာနိကပ္ပသတသဟာသေ။ ဧတေစပညာဓိက-သဒ္ဓါဓိက-ဝိရိယာဓိက-
 ဝသေနဝေဒိတဗ္ဗန္တိ ဝုတ္တံ၊ဧတေသုပညာဓိကောစက္ကာရိအသင်္ချေယျာနိက
 ပ္ပသတသဟာသေ။သဒ္ဓါဓိကောအဋ္ဌအသင်္ချေယျာနိကပ္ပသတသဟာသေ
 ဝ။ ဝိရိယာဓိကောသောဋ္ဌသ အသင်္ချေယျာနိ ကပ္ပသတသဟာသေ။
 ဝေဒိတဗ္ဗံ၊တက္ကပညာဓိကောယောနိဂတိဝိညာဏဗြိတိသက္ကာဝါသေသု
 သံသရန္တောပိပညာဗဟုဏ္ဏဝသေနသမ္ပန္နဇ္ဈာသယသမ္ပဝတော ဝိပ္ပညေဝ
 တထာသမ္မောဓိ။ သဒ္ဓါဓိကောပနမန္တပညတ္တာအသန္တဟိတဗ္ဗေပိ သန္တဟ
 တိ၊တသ္မာတထာမန္တညေဝသမ္မောဓိ။ဝိရိယာဓိကောပနဥဘယမန္တောအ
 သန္တဟိတဗ္ဗေပိသန္တဟတိ၊ အကတ္တဗ္ဗိကရေတိ၊ရာဇာပသေနေဒိကော
 သလောယထာ၊သောဟိသဗ္ဗညုဗုဒ္ဓေရေမာနေယေဝ အဂမနိယဗ္ဗိပရဒါ
 ရံဂန္တံ၊ဗြိတ္တံဥပါဒေတွာ ပရံဇိဝိတာဝေါရောပေတုံအာရဒ္ဓေါနေရဟိကာနံ
 ဝိရဝန္တာနံဒု-သ-န-သောတိသန္တဗ္ဗိသုတွာ အတိဝိမူဠော သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓံ ဌပေ
 တွာဝိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဖြာဟူဏံပုန္တိ တွာတထာဝစနေန သဗ္ဗဇနာနံယညတ္တာယဒု
 က္ခံဥပဂါဒေထိ၊ကောပနဝါဒေါအနုပ္ပန္နေဗုဒ္ဓေ၊ တထာဟိသေကထာပတဂ
 ဝတော သာသနန္တရဓာနေနအန္တဘူတေလောကေ ဗာရာဏသိယံ ရာဇာ
 ဟုတွာပိ နိဂြောရဂူက္ခဒေဝတယယညတ္တာယ ဧကသတရာဇာနော မ
 ဟောသီဟိသဗ္ဗိ မာရေတုံအာရဒ္ဓေါ။ ဧဝံဝိရိယာဓိကော ဥဘယမန္တော၊တ
 သ္မာ တထာသမ္မောဓိအတိမန္တောတိ၊ ဧဝံပညာဓိက-သဒ္ဓါဓိက-ဝိရိယာဓိ
 က-ဝသေန ကာလသာပိ ရထာဒိဗ္ဗာဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗေတိ၊ပန္တိမန
 ယောဧဝပသံထိတဗ္ဗေတိအယမေတ္ထအမှာကံအတ္တနောမတိ၊ ခန္တပရိနိ
 ဗ္ဗာနံပနထုသိနာရာယဥပဝတ္တနေမဏ္ဍာနံ သာလဝနေထမကသာလာနမန္တ

၆၂ သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ရေဝေသာပုဏ္ဏမဒိဝေပစ္စုသသမယေ ကေနုဝိသတိယာရုတိဝိက္ကေ
 သုမေတ္တာပုဗ္ဗတာဂဿသောမနသဉ္စာဏသမ္ပယုတ္တအသင်္ခါရိကကုသ
 လဝိတ္တသဒိသေနမဟာဝိပါကဝိက္ကေန အဗျာကတေနစရိမကံကတွာ က
 ထ္တဝိဘဝေပဋိသန္ဓိဝိညာဏဿ အနန္တရပစ္စယောဟုတွာ ကမ္မတဏှာကိ
 လေသေဟိ အနုပါဒါနော သဗ္ဗပုဗ္ဗိပဋိသဂ္ဂေါ ဥပါဒိန္ဒကက္ခန္ဓပရိစ္စာ
 ဂေါဟောတိ တိဝေဓိတဗ္ဗိဝိတ္တာရောပနဒိဗနိကာယေမဟာဝဂ္ဂေမဟာ
 ပရိနိဗ္ဗာနသုတ္တဝဏ္ဏနာယံဩလောကေတဗ္ဗော။ တတ္ထဝိဒေသံဂစ္ဆန္တော
 ရိသောသဗ္ဗိဉာတိဇနံဇာလိဂေဝံတွာသီသေရုမ္မိတွာ ဂစ္ဆတိဝိယ ဘဂဝါပိ
 နိဗ္ဗာနပုရိပဝိသန္တောသဗ္ဗေပိ စေတုဝိသတိကောဋိသတသဟသသမာပ
 ဟ္တိယောအနဝသေသံသမာပဇ္ဇိတွာ ယာဝသညာဝေဒယိတံ။ တတောပိ
 ဝုဠာယ ယာဝနေဝသညာနာသညာယတနံ သမာပဇ္ဇိတွာဝုဠာယ ဈာန
 ဂါနိပစ္စဝေက္ခိတွာဘဝင်္ဂိတ္ထေန အဗျာကတေနဒုက္ခသစ္စေန ပရိနိဗ္ဗာယိ။
 ပါဠိယံပနစတုတ္ထဇ္ဈာနာဝုဠာယိတွာ သမနန္တရာဘဂဝါပရိနိဗ္ဗာယိတိရတ္တံ။
 တတ္ထဒ္ဓေသမနန္တရာဈာနသမနန္တရာ၊ ပစ္စဝေက္ခဏသမနန္တရာ၊ တိ။ တတ္ထဈာ
 နာဝုဠာယဘဝင်္ဂိ ဩတိဏ္ဏဿတတ္ထေဝ ပရိနိဗ္ဗာနံ ဈာနသမနန္တရံနာမ။
 ဈာနာဝုဠာယိတွာပုနဈာနဂါနိပစ္စဝေက္ခိတွာ ဘဝင်္ဂိ ဩတိဏ္ဏဿတတ္ထေ
 ဝ ပရိနိဗ္ဗာနံပစ္စဝေက္ခဏသမနန္တရံနာမ။ ဘဂဝါပနဈာနသမနန္တရာအပရိ
 နိဗ္ဗာယိတ္တာပစ္စဝေက္ခဏသမနန္တရမေဝပရိနိဗ္ဗာယိတိဝေဓိတဗ္ဗိ။ တေနေ
 ဝါဟဘဂဝါပနဈာနသမာပဇ္ဇိတွာဈာနာဝုဠာယဈာနဂါနိပစ္စဝေက္ခိတွာ
 ဘဝင်္ဂိတ္ထေန အဗျာကတေနဒုက္ခသစ္စေနပရိနိဗ္ဗာယိတိ။ ဣတ္ထဘဂဝတော
 ပရိနိဗ္ဗာနဝိတ္တဿကိ အာရမ္မဏံကမ္မဝါဟောတိ၊ ဥဒါဟုကမ္မနိမိတ္တ-ဂတိ
 နိမိတ္တာနိ၊ အထနိဗ္ဗာနန္တိ။ အပရေဇဝံဒန္တိ။ ။

နာဟု အဿာသ-ပဿာသ၊ ဋီတ-ဝိတ္တဿ တာဓိနော။
 အနေဇော သန္တိ၊ မာရုတ္တ၊ ယံကာလ၊ မကရီ မုနိ။ ။
 အ-သဏ္ဍိနေန ဝိက္ကေန၊ ဝေဒနံ အဇ္ဈဝါသယိ။
 ပဇ္ဇောတသေ၊ ဝ နိဗ္ဗာနံ၊ ဝိမောက္ခော စေတသော အဟူတိ။ ။
 ဣမိဿာဂါထာယယံယောမုနိအနေဇောသန္တိ နိဗ္ဗာနံ အာရုတ္တကာလံအ
 ကရီတိယောဇေတွာဘဂဝတောပရိနိဗ္ဗာနဝိတ္တဿနိဗ္ဗာနာရမ္မဏန္တိ။ တ
 မယုတ္တံ၊ ပဋိသန္ဓိ-ဘဝင်္ဂိ-ရုတိနိဗ္ဗာနာရမ္မဏဿအနာရဟတ္တာနိဗ္ဗာနံဂေါ
 ဩဘုဿဂေါဒါနဿမဂ္ဂဿ အာရမ္မဏပစ္စယေနပစ္စယော၊ နိဗ္ဗာနံ ဗလ

၈၆

သိမ်ဝိသောနိပါဌ်။

၉၃

သာအာဝဇ္ဇနာယာဘိ ပဋ္ဌာနပါဠိယာ ဇဝနအာဝဇ္ဇနာနမေဝ အဓိပ္ပေတ
 ဣဒါတသ္မာဇ္ဈေယံယောရုနိဗလသမာပတ္တိယာအနေဇောအနေဇေသင်္ခါ
 တောတဏှာရဟိတောသန္တိ နိဗ္ဗာန်အာရမ္ဘအာရမ္ဘဏံကတွာ ကာလံအ
 သီတိဝဿပရိမာဏံ အကရိအတိက္ကဋ်တိယောဇနာကာတဗ္ဗာ။ ကေရိပ
 နဝေဝဒန္တိ...ကတ္တစိပနအနုပုဇ္ဇမာနသသိကာသဝဿယထောပဋ္ဌိတံ နာ
 မဂ္ဂပဓမ္မာဓိကမေဝရတိပရိယောသာနာနံဂေါစရဘာဝံဂစ္ဆတိ။ နကမ္မ-က
 မ္မနိမိတ္တာဒယောဘိဂုတ္တတ္တာ ကမ္မနိမိတ္တ-ဂတိနိမိတ္တာနိအရဟတောရတိ
 စိတ္တဿ အာရမ္ဘဏဘာဝံနဂစ္ဆန္တိတိ။ တဋ္ဌိအယုတ္တမေဝ။ အယဉ္ဇေတ္ထ
 ဣတ္ထာ။ ကတ္တစိပနဘဝေ အနုပုဇ္ဇမာနသသိကာသဝဿအရဟတောယ
 ထာယထာယေနယေနပကာရေန ဥပဋ္ဌိတံနာမဂ္ဂပဓမ္မာဓိကမေဝရတိပရိ
 ယောသာနံအာဝဇ္ဇနဇဝနစိတ္တာနံ ဂေါစရဘာဝံဂစ္ဆတိ။ ပုနဘဝါဘိနိဗ္ဗ
 ဣယာအဘာစတော။ ကိံကာရဏံ ဘူတာနိကမ္မ- ကမ္မနိမိတ္တ- ဂတိနိမိ
 တ္တာနိဂါစရဘာဝံနဂစ္ဆန္တိတိ။ ရတိစိတ္တဿပနပဋိသန္တိစိတ္တေန ဂဟိထံ
 အတိတာရမ္ဘဏမေဝ ဂေါစရဘာဝံဂစ္ဆတိ။ နာမဂ္ဂပါဓိကမေဝါတိဣတ္ထ
 နာမန္တိစိတ္တစေတသိကနိဗ္ဗာန်။ ဂူပန္တိ အဋ္ဌာရသဝိဓံဂူပံသင်္ဂဏှာတိ။ နာမဂ္ဂ
 ဂူပဉ္စနာမဂ္ဂပါ။ နာမဂ္ဂပါစတေဓမ္မာစေတိတထာ။ တေအာဒိယေသံတေ
 တိနာမဂ္ဂပဓမ္မာဓိ။ တမေဝ နာမဂ္ဂပဓမ္မာဓိကံ။ အာဒိသန္ဓေန ခပညတ္တိ
 ယောသင်္ဂဏှာတိ။ ဝေဒနနိဗ္ဗာနဋ္ဌိအရဟတောမရကာသန္တကာယေ ကြိ
 ယဇဝနသထာအာရမ္ဘဏဘာဝေါဘဝေယျာတိ အမှာကံခန္တိ။ ဝိမံသိတွာ
 ပနဂဟေတဗ္ဗံ။ ဘဂဝတောနိဗ္ဗာနစိတ္တဿပနတုထိတ ပုရထောစဝိတွာ
 သိရိမဟာမာယာယ ကုန္တိဋ္ဌိဝသိတပဋိသန္တိစိတ္တေန ဂဟိတာရမ္ဘဏမေဝ
 အာရမ္ဘဏံဟောတိတိဒဉ္စဗ္ဗံ။ တဉ္စခေါဂတိနိမိတ္တမေဝ။ နကမ္မ-ကမ္မနိမိတ္တာ
 နိ။ ယုတ္တိတောပိအာဂမထောပိဂတိနိမိတ္တမေဝယုဇ္ဇတိ။ တထာဟိတုသိ
 တပုရေယေဝသေတကေတုဒေဝပုတ္တောဟုတွာ ဓိဗ္ဗဂဏနာယစက္ကာရိ
 သဟာသံသာနိ မနုဿဂဏနာယသတ္တပညာသဝဿကောဋိသဋ္ဌိဝဿသ
 တသဟဿာနိဋ္ဌတွာပရိယောသာနေပဉ္စ ပုဗ္ဗနိမိတ္တာနိဒိတွာသုဒ္ဓါဝါသေ
 အရဟန္တုဗြဟ္မုနောဒသဟိစက္ကဝါဠသယသေဟိအာဂမ္မဒေဝတာဝိသေ
 သေဟိစ။ ။

ကာယော ဒေဝ မဟာဝီရုဥပုဇ္ဇ မာတု ကုန္တိယံ။
 သ-ဒေဝကံ တာယရန္တော၊ ဗုဒ္ဓိသု အမတံ ပဒန္တိ။ ။

၈၇၀

၉၄

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ယာဝိယမာနော။ ကာလံစိမဉ္ဇဒေသဉ္ဇ။ ကုလံမိတရမေဝစာထိပုတ္တာနိပဉ္ဇ
မဟာဝိသောကနာနိဝိလောကေတွါတုသိတပုရတောစဝိတွာနာသာဉ္ဇိ
ပုဏ္ဏမာယံ ဥတ္တရာသာဉ္ဇနက္ခတ္တေနေဝသန္တိ။ ဇေယျသိယာ ပဋိသန္တိ
က္ခေသုမေတ္တာပုဗ္ဗဘာဂမသာသောမနသာဉ္ဇာသမ္ပယုတ္တအသင်္ခါရိက
ကုသလဝိတ္တသာသဒိသေနမဟာဝိပါကဝိတ္တေနပဋိသန္တိ။ အဂ္ဂဟေသိ။ တ
ခါရမ္ပကာသန္တိဝိထိတေပုဗ္ဗဘာဂေအာလောကီတာနိကာလ-ဒီပ-ဒေသ
ကုလ-မာတရ-ဝသေနဣမာနိပဉ္ဇပဋိသန္တိတ္တဿ ဂတိနိမိတ္တာရမ္ပဏာဘာ
ဝေနဂေါစရဘာဝံဂစ္ဆန္တိတိအမှာကံခန္တိ။ တန္တိတပေါဏတပုဏ္ဏာရဝ
သေနဗဟုဏ္ဍပဝတ္တိတော။ တေနေဝအဘိဓမ္မတ္တသင်္ဂဟာဒိသုအဘိဓမ္မတ္တ
ဝိဘာဝနိယံမရဏကာလေယထာရဟံအဘိရနိဘူတံ ဘဝန္တရေပဋိသန္တိ
ဇနကံကမ္ဘဝါတံကမ္ဘကရဏကာလေရူပါဓိကရပလဒ္ဓပုဗ္ဗရပကရဏဘူ
တဉ္ဇကမ္ဘနိမိတ္တဝါအနန္တရရပုဗ္ဗမာနဘဝေဥပလဘိတဗ္ဗိဉ္ဇပဘောဂဘူတံ
ဂတိနိမိတ္တဝါကမ္ဘဗလေနဆန္တိဣရနမညတရသ္မိံပစ္စုပဋ္ဌာဘိ။ တထောပ
ရံတမေဝတထောပဋိတမာလမ္ပဏံအာရတ္တဝိပစ္စမာနကကမ္ဘာနုရူပံပရိသု
န္တိဝါ။ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဝါဥပပဇ္ဇိတဗ္ဗဘဝါနုရူပံ တက္ခောဏတံဝိတ္တသန္တာနမ
ဘိဏ္ဍံပဝတ္တတိဗဟုဏ္ဍေန။ တမေဝဝါပနဇနကဘူတံကမ္ဘံ အဘိနဝကရ
ဏဝသေနန္တိရပတ္တိဟောဘိ။ ပစ္စာသန္တမရဏသပနတသထိထိတ္တာဝ
သာနေဘဝင်္ဂက္ခယေဝါစဝေနဝသေန ပစ္စုပ္ပန္နသဝပရိယော သာနဘူတံရ
တိဝိတ္တဥပဇ္ဇိတွာနိရုဏ္ဏိ။ တသ္မိံနိရုဏ္ဏိဝသာနေတသာနန္တရမေဝတထာ
ဂဟိတမာလမ္ပဏမာရတ္တသဝတ္တုကမဝတ္တုကမေဝဝါယထာရဟံအဝိ
ဇ္ဇာနုသယပရိက္ခိတ္တေနတဏှာနုသယမူလကေနသင်္ခါရေနဇနိယမာနံသမ္ပ
ယုတ္တေဟိပရိဂ္ဂယမာနံသဟဇာတာနမဇိဋ္ဌာနဘာဝေနပုဗ္ဗင်္ဂမဘူတံဘဝ
န္တရပဋိသန္တာနဝသေနပဋိသန္တိသင်္ခါဝိမာနသမုပ္ပမာနမေဝပတိဋ္ဌာတိဘ
ဝန္တရေတိပုတ္တံ။ တတ္ထတက္ခောဏတံဝိတ္တသန္တာနမဘိဏ္ဍံ ပဝတ္တတိဗ
ဟုဏ္ဍနာထိဣမိနာ ကမ္ဘဗလေနဥပဋိတံဂတိနိမိတ္တမချကာသန္တိဝိထိတော
ပုဗ္ဗေဇကာဟန္တိဟာဒိဝသေန သတ္တာဟဋ္ဌိ သတ္တာဟတော ဥတ္တရိပိဥပဇ္ဇ
ထေဝါတိဒေသေတိ။ တထာဟိပရိသုန္တိဝါ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဝါပိပစ္စမာနကက
မ္ဘာနုရူပံဂတိနိမိတ္တိရိကကာလမ္ပိတိဋ္ဌတိ။ အရိယဂါလတိသထောရယာတ
ကာဒယောဝိယ။ တထာဟိအရိယဂါလတိထောနာမ ဥပါသကောထိ
ဟဉ္ဇဒီပေအတ္တနေဘာရိယာယသုမနာယသန္တိ ယာဝဇိဝံဒါနာဒိပုညကမ္ဘံ

၈၅

ထီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၆၅

နိ ကတ္တာ အာယူဟပရိယောသာနေ အရိယဂါလတိဿဿမရဏမဉ္ဇေ
 နိပန္နဿ ဆဒေဝလောကတောရထံအာနေတွာ အတ္တနောအတ္တနောဒေ
 ဝလောကံဝဏ္ဏေသုံ။ ဥပါသကောဒေဝတာနံကထံသုတွာ တုသိတပုရ
 ထောအာဟာဒူရထံဌပေတွာအဝသေသရထေဂဟေတွာဂစ္ဆတဘိ အာ
 ဟ။ သုမနာပန အတ္တနောသာမိကဿဝစနံသုတွာ ကိံတိဿမရဏာသ
 န္ဇေဝိလာပံ အကာသိတိအာဟ။ တိသောအတ္တနော ဘရိယာယကထံ
 သုတွာအာဟ... အဟံဝိလာပံနကရောမိ၊ ဒေဝလောကတော ဒေဝတာ
 ဆရထေအာနေသုံ၊ တာဟိဒေဝတာဟိသဒ္ဓိံ ကထေမိတိ။ တံနပဿာမိ
 ကုဟိန္တိဝုတ္တေပုပ္ဖဒါမံအာဟရာပေတွာ အာကာသေဝိပါပေထိ။ သာ တံ
 ပုပ္ဖဒါမံရထသိသေဩလမ္မမာနံဒိသွာ ဂစ္ဆံပဝိသိတွာ သယနေသယိတွာ
 နာသိကဝါတံသန္တိရုက္ခိတွာစဝိတွာပါတုရဟေသိ။ သာအတ္တနော သာမိ
 ကထံသာသနံ ပေသေသိ... အဟံပနပဌမံအာဂတောမိ၊ တံကသွာစိရာ
 ယသိတိ။ ဥဘောဝိရထေဌတွာ သဗ္ဗေဩလောကန္တာနံယေဝ တုသိတ
 ပုရံအဂမံသု။ ဣမသိဌိဝတ္ထုဩသံသာမိကဿ ဥပဋ္ဌိတဂတိနိမိတ္တံဘရိယာ
 ယပါကဗ္ဗံဟုတွာ ပုရေတရံတုသိတပုရေ နိဗ္ဗတ္တိတွာသာမိကဿ သာ
 သနံပေသေသိ၊ တေနအရိယဂါလတိဿဿစိရကာလံဂတိနိမိတ္တံဥပဋ္ဌာ
 တိတိဝေဒိတဗ္ဗံ။ မနုဿလောကေဟိစိရကာလံ တုသိတပုရေ ဓဟုတ္တံဝ
 ဟေတိ။ ဧဝံပရိသုဒ္ဓိံပစ္စမာနကကမ္မာနုဂ္ဂပံဂတိနိမိတ္တံ စိရကာလံပဝတ္ထ
 တိ။ ဣမိနာနယေနုဋ္ဌဂါမဏိအာဟ သမ္မိကဥပသကာဒီနိမိတ္တံဩရိတ္ထာရေ
 တဗ္ဗံ။ စောရဗာတကဿပနမဟာနိရယေ ဝိပစ္စမာနကကမ္မာနုဂ္ဂပံနေရ
 ယဂ္ဂိဇာလာဒိကံသတ္တာဟံဥပဋ္ဌာတိ။ သာဝတ္ထိနဂရေကိရပဉ္စသတာစော
 ရာဗဟိနဂရေစောရကမ္မံကရောန္တိ။ အထေကမိဝသံဇနပဒပုရိသောတေ
 သံအတ္တန္တရောဟုတွာ စောရကမ္မံအကာသိ၊ တဒါတေသဗ္ဗေဝိ ရာဇပုရိ
 သာအဂ္ဂဟေသုံ။ ရာဇာတေဒိသွာသုဗ္ဗာကံ အန္တရေဇုမေသဗ္ဗေမာရေထုံ
 သမတ္ထံဿဇိဝိတံဒိဋ္ဌိတိအာဟ။ ပဉ္စသတာစောရာအညမညံသမ္ပန္နာ အ
 ဉာမညံသဟာယကာတိအညမညံမာရေထုံ နဣန္တိံသု။ ဇနပဒမနုသော
 ပနအဟံမာရေမိတိဝတွာ သဗ္ဗေမာရေသိ။ ရာဇာတဿတုသိတွာစော
 ရဗာတကကမ္မံအဒါသိ။ သောပဉ္စဝိသတိဝဿာနိစောရဗာတကကမ္မံ
 အကာသိ။ ရာဇာတဿမဟာတ္ထကောတိဝတွာအညသံစောရဗာတက
 ကမ္မံဒါပေသိ။ သောစောရဗာတကကမ္မာအပနိတောအညတရသသန္တိ

၇၂

၉၆

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

ကောနာသိကဝါတံဥဂ္ဂဏှိတွာ ဟတ္ထပါဒကဏ္ဍနာသာဒိဟိဆိန္ဒိတဗ္ဗာနံဥဂ္ဂါ
ထနကဋ္ဌါနံဘိန္နန္တမာရေတဗ္ဗယုတ္တာနံနာသိကဝါတံဝိသောဇ္ဇေတွါမာရေတ
ဗ္ဗိမန္တံလဘိ။ သောရာဇာနံ အာရောစေတွာနာသိကဝါတေန စောရဃာ
တကကမ္ပံကရောန္တသောဝတိံသဝဿာနိအဘိက္ကမိ။ သောပစ္ဆာမဟာဗ္ဗ
ကောဟုတွာ မရဏမဉ္ဇေနိပဇ္ဇိသက္ကဒိဝသေနကာလံကရိဿတီတိ။ မရ
ဏကာလေမဟန္တံဝေဒနံအဟောသိ။ သောမဟာနိရယေနိဗ္ဗတ္တောဝိယ
မဟာသန္ဓိကတွာဒုက္ခိတောဟောတိ။ တဿသန္ဓေနဘိတာမနုဿာဥတ
တောပသေဝေပဟိသန္ဓေတွာပလာယိံသု။ တဿမရဏဒိဝေဝေ သာရိ
ပုတ္တတ္ထေရောဓိဗ္ဗစက္ခါနာလောကံ ဩလောကေန္တော ဇေတဿကာလံက
တွာမဟာနိရယေနိဗ္ဗတ္တမာနံ ဒိသွာ တဿအနုကမ္ပံပဋိစ္စ ဂေဟဒ္ဓါရေပါ
ကဇောအဟောသိ။ သောကုဋ္ဌိတွာနာသိကဝါတံဝိသောဇ္ဇေတိ။ ယာဝတ
တိယံဝိသောဇ္ဇမာနောပိ ဝိသောဇ္ဇာပေတံ အသက္ခောန္တောဒေဝရံ အဘိရေ
ကေနပိရောစမာနံဒိသွာ စိတ္တံပသာဒေတွာ ပါယာသံထေရဿဒါပေတိ။
ထေရောမဂ်ံလံဝစေတွာအဂမာသိ။ စောရဃာတကောထေရဿဒိန္ဒါနံ
အနုဿာရိတွာစဝိတွာသဂ္ဂေနိဗ္ဗတ္တိ။ နိရယဇာလာဒယော အန္တရောယန္တိ။
သောအနာဂတေပိ ပစ္စေကဗုဒ္ဓေါဘဝိသတိ။ ဇေဝုပတ္တိလိဋ္ဌံဝါပိပစ္စမာန
ကကမ္မာနုဇ္ဈပံဂတိနိမိတ္တန္တိသက္ကာဟပရမံဥပဋ္ဌာတိ။ အတ္ထိကေဟိပနသဟ
ဿဝတ္ထု-သဂါတာဝဂ္ဂေသု ဩလောကေတဗ္ဗေ။ ဘဂဝတောပန ပရိ
သုန္ဒိမေတ္တာပုဗ္ဗဘာဂဿ သောမနုဿဉာဏသမ္ပယုတ္တကုသလဿ က
မ္မဿဝေဂေနကာလ-ဒိပ-ဒေသ-ကုလ-မာတရ-ဝသေနဇ္ဈမာနိ ပဉ္စဂတိနိ
မိတ္တာနိစိရကာလံဟုတွာ ဥပဋ္ဌဟန္တိ။ စိရကာလန္တိ မနုဿလောကေ သ
က္ကာဟမတ္တံ တုသိတပုရေရဟုတ္တမေဝ။ တထာပိမနုဿလောကေ သ
က္ကာဟမတ္တေကာလေဒေဝတာနံ ပဉ္စပုဗ္ဗနိမိတ္တာနိပညာယန္တိ။ တဉ္စခေါပ
ညဝန္တာနံယေဝပညာယန္တိ။ နသဗ္ဗေသံ။ မနုဿလောကေပညဝန္တာနံရာဇ-
ရာဇမဟာမတ္တာဒိနိဝိယ။ တံဒိသွာမဟေသက္ခာဒေဝတာဇာနန္တိ။ နအပ္ပေ
သက္ခာ။ မနုဿလောကေနမိတ္တကာပြာဟူဏပဏ္ဍိတာဒယောဝိယ။ မ
ဟေသက္ခာဒေဝတာတံပုဗ္ဗနိမိတ္တိဒိသွာနန္ဒဝနံနံတွာကာလောဒေဝါတိ
အာဒိဟိယာစန္တိ။ မဟာသက္ခောထက္ခေဝနန္ဒဝနုယျာနေ ကာလ-ဒိပ-ဒေ
သ-ကုလ-မာတရ-ဝသေနပဉ္စဝိလောကေတွာစဝိတွာတမာရမ္ပတံကတွာ
မဟာမာယာယကုန္တိမိ ပဋိသန္တိ အဂ္ဂဟေသိတိသန္တိဋ္ဌာနမဝဂန္တဗ္ဗံ။ တ

၈၈

ထီမဝိသောဓနိပါဌ်။

၉၇

တ္ထကာလန္တိ မနုဿလောကေ ကျေနုတိ သတိမေဝဿေဝေသာဓုတ္တမိဒိ
ဝသေဗုဒ္ဓေါဘဝိဿာပီတိကာလံ ဩလောကေထိ။ ဒိပန္တိ ဇမ္ဗုဒိပေယေ
ဝံဘဝိဿာမိ။ နအညဒိပေသုတိဒိပံ ဩလောကေထိ။ ဒေသန္တိ မန္တိမဒေ
သေယေဝ။ တဉ္စခေါမဟာဗောဓိမဏ္ဍေယေဝ။ နအညဒေသေတိဒေသံ ဩ
လောကေထိ။ ကုလန္တိ နွေကုလာနိ ခတ္တိယကုလ-ဗြာဟ္မဏကုလ-ဝသေ
န။ တတ္ထယထွံ ကာလေခတ္တိယကုလံသောကေသေဋ္ဌတာဝေနဗယမေဝ
လောကေအမဂ္ဂေါတိသမ္ပန္နိတိ။ တဒါခတ္တိယကုလေယေဝ ဗုဒ္ဓါဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။
ယထွံ ပနကာလေဗြာဟ္မဏကုလံ အယမေဝလောကေအဂ္ဂေါတိ။ တဒါ
ဗြာဟ္မဏကုလေယေဝ ဗုဒ္ဓါဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဣဒါနိပနခတ္တိယကုလမေဝအဂ္ဂေါ
တိသမ္ပန္နိန္တိ။ ခတ္တိယကုလေပိသကျရာဇာနောဝလောကေဥက္ကမာ။ အသ
န္တိန္နခတ္တိယကုလတ္တာ။ တသ္မာသကျရာဇကုလေယေဝဘဝိဿာပီတိ ကု
လံဩသောကေထိ။ မာတရန္တိ မမမာတရံဒသမာသာနိသတ္တစဒိဝသာနိ
ဋ္ဌဿတိ။ ဧတ္ထန္တရေ မမမာယုယာ အရောဂေါဘဝိဿာပီတိ မာတရဋ္ဌ
ဩသောကေထိ။ ဗောဓိသတ္တမာတာပနပစ္စိမယေဋ္ဌိတာ။ ဧဝံယုတ္တိတော
ဝိအာဂမတောပိတဂဝတောနိဗ္ဗာနစိတ္တဿ ပဋိသန္တိစိတ္တေန ဂဟိတနိမိ
တ္တမေဝအာရမ္မဏံဟောတိတိဝေဓိတဗ္ဗံ။ ။

သဗ္ဗညုဇိန-နိဗ္ဗာန-စိတ္တဿ ဂေါစရံ သုဘံ။
ဝိညေယျံ ဂတိနိမိတ္တံ ဂန္တေဟိ အဝိဇ္ဇေတော။ ။

ခါတုပရိနိဗ္ဗာနမ္ပိဗောဓိမဏ္ဍေယေဝဘဝိဿာပီတိ။ ဝတ္ထုဋ္ဌေတံဥပရိပတ္တာသ
ကေခါတုပရိနိဗ္ဗာနံအနာဂတေဘဝိဿာပီတိ။ သာသနဿဟိဩသက္ကနကာ
လေဣမထွံ တမ္ပပဏ္ဍိဒိပေဓာတုယောသန္နိပတိတွာမဟာစေတိယတော
နာဂဒိပေရာဇါယဘနစေတိယံ။ တတောမဟာဗောဓိပတ္ထကံ ဂမိဿန္တိ။
နာဂဘဝနတောပိ ဒေဝလောကတောပိဓာတုယောမဟာဗောဓိပတ္ထကံ
မေဝဂမိဿန္တိ။ သာသပမက္ကာဝိဓာတုယောအန္တရာနနသိဿန္တိ။ သဗ္ဗာ
ဓာတုယော မဟာဗောဓိပတ္ထကံရာသိဘူတာသုဝတ္ထုက္ခန္ဓာပိယဧကေဋ္ဌ
နာဟုတွာ ဓမ္မဏ္ဍရထွံယောဝိဿန္တိဿန္တိ။ တာဒေသ သဟဿလောက
ဓာတုဖရိဿန္တိ။ တတောဒသသဟဿစက္ကဝါဋ္ဌေသုဒေဝတာသန္နိပတိ
တွာ အဇ္ဇသတ္တာပရိနိဗ္ဗာတိ။ အဇ္ဇသာသနံ ဩသက္ကတိ။ ပစ္စိမဒဿနံအုဒံ
အမ္ဘာကန္တိ ဒသဗလဿပရိနိဗ္ဗုတဗိဝသတောမဟန္တတရံကာရုဉ်ကရိ
ဿန္တိ။ ဋ္ဌပေတွာအနာဂါမိဒိဏာသဝေအဝသေသာသကတ္တတာဝေနသ

၆၈

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

နွှာရေတုံနာသက္ကိံ သု၊ ဓာတုသရီရတောတေဇောဓာတုဥဋ္ဌဟိတွာယာဝ
ဗြဟ္မဏောကာဥဂန္တိံ သာတိ။ သာသပမတ္တာယဝိဓာတုယာသတိကေဇာ
လာဘဝိသတိ၊ ဓာတုသုပရိယာဒါနံ ဂတာသုပန္တိဇ္ဇိယာတိ။ ဝေမဟန္တံ
အာနုသာဝံဒသောတွာ ဓာတုသုအန္တရဟိတာသုသာသနံ အန္တရဟိတံနာမ
ဟောတိ။ ယာဝဝေမဟန္တံ အန္တရဟိတံ၊ တာဝအန္တရဟိတံ မေဝသာသနံ။ ပရိ
နိဗ္ဗာနကာလတောပဋ္ဌာယ ယာဝသာသပမတ္တာ ဓာတုတိဋ္ဌတိ၊ တာဝ
ဗုဒ္ဓကာလတောပဋ္ဌာတိ နဝေဓိတဗ္ဗံ၊ ဓာတုသုဟိဋ္ဌိတာသု ဗုဒ္ဓါဋ္ဌိတာဝ
ဟောန္တိ၊ တသ္မာဇ္ဇေန္တရေအညဿဗုဒ္ဓဿဥပ္ပတ္တိနိဝါရိတာဝဟောတိ။
တေနေဝဒါမ။ ။

ပရိနိဗ္ဗာနကာလတောပဋ္ဌာ ရေန္တိ ဓာတုယော။
အ-နိဗ္ဗာတောဝ သမ္မုဒ္ဓေါ၊ အည-ဗုဒ္ဓဿ ဝါရိတာ။ ။
ဇိဝမာနေပိ သမ္မုဒ္ဓေါ၊ နိဗ္ဗာတေဝါ တထာဂတေ။
ယော ကရောတိ သမံ ပူဇံ၊ ဖလံ ထံ-သ ထိယာတိ။ ။

ဣတိသာဂရဗုဒ္ဓိတ္ထေရဝိစရိတေထိမဝိသောဓနေဓမ္မဝဏ္ဏနာယ
နိဗ္ဗာနကဏ္ဍောတတိယောပရိစ္ဆေဒေါ။ ။

ဣဒါနိသံဗောဓနုဇ္ဈဘော လောကေတိပဒဿဝဏ္ဏနာက္ကမော သမ္မ
တ္ထော။ တတ္ထသံဗောတိပရမတ္ထ-သမ္မုဒ္ဓိ-ဝသေနဗုဒ္ဓိဓောဟောတိ။ တေ
သုပရမတ္ထသံဗောဓတ္တာရိ ပုရိသယုဂါနိ အဋ္ဌပုရိသပုဂ္ဂလာစက္ကာလီသ
န္တိပုဂ္ဂလာ အဋ္ဌသတန္တိပုရိသပုဂ္ဂလာတိစတုဗ္ဗိဓောဟောတိ။ တတ္ထသင်္ဃေ
ပဝသေနသောတာပတ္တိမဂ္ဂဋ္ဌောဖလဋ္ဌောတိဇေကံယုဂံ၊ သကဒါမိမဂ္ဂဋ္ဌော
ဖလဋ္ဌောတိဇေကံ၊ အနာဂါမိမဂ္ဂဋ္ဌောဖလဋ္ဌောတိဇေကံ၊ အရဟတ္တမဂ္ဂဋ္ဌော
ဖလဋ္ဌောတိ ဇေန္တိစက္ကာရိ ပုရိသယုဂါနိဟောန္တိ။ စက္ကာရောမဂ္ဂဋ္ဌာ စ
က္ကာရော ဖလဋ္ဌောတိအဋ္ဌပုရိသပုဂ္ဂလာဟောန္တိ။ စက္ကာလီသန္တိပုဂ္ဂလာတိ
သောတာပတ္တိမဂ္ဂဋ္ဌော ပဋ္ဌမဈာနိကာဒိဝသေနပဉ္စ၊ တထာသကဒါဂါမိ-
အနာဂါမိ-အရဟတ္တမဂ္ဂဋ္ဌာပိပဉ္စပဉ္စာတိဝိသတိမဂ္ဂဋ္ဌပုဂ္ဂလာ၊ တထာဖလ
ဋ္ဌာပိသောတာပတ္တိဖလဋ္ဌာဒိဝသေနပဉ္စပဉ္စာတိဝိသတိဖလဋ္ဌောတိစက္ကာလီ
သပုဂ္ဂလာဟောန္တိ။ ဣစ္စမဂ္ဂဿဇေကံဗိက္ကက္ခဏိကက္ကာကလံဝိသတိမဂ္ဂ
ဋ္ဌာပုဂ္ဂလာတဝေယျန္တိ။ ဝုစ္စတေ၊ ပါဒကဏ္ဍာန-သမ္ပယိတဏ္ဍာနပုဂ္ဂလဏ္ဍာ

၇၉

သိမ်သောနေ့ပါဌ်။

၉၉

သယေသုပိဟိ အညတရဝသေန တံတံဈာနသဒိသဝိတက္ကာဓိအင်္ဂပါဏူ
 တာဝေနစက္ကာရောပိ မဂ္ဂဋ္ဌာပဋ္ဌမဇ္ဈာနိကာဒိဝေါဟာရံလတန္တာ ပစ္စေကံ
 ပဉ္စပဉ္စသဝိတဇိယန္တိ၊ တသ္မာဝိသတိမဂ္ဂဋ္ဌာဟောန္တိ။ တတ္ထပဋ္ဌမဇ္ဈာနာ
 ဒိသုယံယံဈာနံသမာပဇ္ဇိတွာ တတောဝုဋ္ဌာယသင်္ခါရေ သမ္မသန္တာသဝု
 ဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာပဝတ္တာ၊ တံပါဒကဇ္ဈာနံဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာယပ
 ဒဋ္ဌာနဘာဝတော။ ယံယံဈာနံသမ္မသန္တာသသာပဝတ္တာ၊ တံသမ္မသိတဇ္ဈာ
 နံ။ အဟောဝတမေပဋ္ဌမဇ္ဈာနသဒိသောမဂ္ဂေါဟန္တိကော၊ ဒုတိယဇ္ဈာနာဒိ
 သုဝါအညတရသဒိသောစတုရင်္ဂိကာဒိဘေဒေါမဂ္ဂေါဘဝေယျာတိ ဇေ
 ယောဂါဝစရသဥပ္ပန္နဇ္ဈာသယောပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယောနာမ။ တတ္ထယေနပ
 ဋ္ဌမဇ္ဈာနာဒိသု အညတရံဈာနံသမာပဇ္ဇိတွာတတောဝုဋ္ဌာယပကိဏ္ဍကသ
 ဝါရေသမ္မသိတွာမဂ္ဂေါဥပ္ပါဒိတောဟောတိ၊ တဿသောမဂ္ဂေါပဋ္ဌမဇ္ဈာ
 နာဒိတံတံပါဒကဇ္ဈာနသဒိသောဟောတိ။ သစေပနဝိပဿနာပါဒကံကိပ္ပိ
 ဈာနံနတ္ထိ၊ ဧကံဝလံပဋ္ဌမဇ္ဈာနာဒိသုအညတရံဈာနံသမ္မသိတွာ မဂ္ဂေါဥပ္ပါ
 ဒိတောဟောတိ၊ တဿသောသမ္မသိတဇ္ဈာနသဒိသောဟောတိ။ ယဒါပ
 နယံကိပ္ပိဈာနံ သမာပဇ္ဇိတွာတတောအညံသမ္မသိတွာ မဂ္ဂေါဥပ္ပါဒိတော
 ဟောတိ၊ တဒါပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယဝသေနန္တိသု အညတရသဒိသော ဟော
 တိ။ ဇေဝသမထယာနိကဿပုထုဇ္ဇနဿအရိယာနံဝါပါဒကဇ္ဈာနသမ္မသိ
 တဇ္ဈာနပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယဝသေနပဋ္ဌမဇ္ဈာနာဒိနံ အညတရဈာနသဒိသဿမ
 ဂ္ဂင်္ဂိကဿပဝတ္တနတောပုဂ္ဂလတေဒဝသေနဝိသတိမဂ္ဂဋ္ဌာပုဂ္ဂလာဟော
 န္တိ၊ တထာဖဋ္ဌာပိဝိသတိတိစက္ကာတိသအရိယပုဂ္ဂလာဟောန္တိ။ အပရမ္ပိ
 သစေပနပုဂ္ဂလဿတထာဝိဝေဇာဇ္ဈာသယောနတ္ထိ၊ အနုလောမဝသေန
 ဟေဋ္ဌိမဟေဋ္ဌိမဈာနတောဝုဋ္ဌာယဥပဂ္ဂုပရိဈာနဓမ္မေသမ္မသိတွာဥပ္ပါဒိတ
 မဂ္ဂေါပါဒကဇ္ဈာနမနပေက္ခိတွာ သမ္မသိတဇ္ဈာနသဒိသော ဟောတိ။ ပဋိ
 လောမဝသေန ဥပဂ္ဂုပရိဈာနတောဝုဋ္ဌာယ ဟေဋ္ဌိမဟေဋ္ဌိမဈာနဓမ္မေသ
 မ္မသိတွာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂေါ သမ္မသိတဇ္ဈာနမနပေက္ခိတွာ ပါဒကဇ္ဈာနသဒိ
 သောဟောတိ။ ဟေဋ္ဌိမဟေဋ္ဌိမဈာနတောဟိ ဥပဂ္ဂုပရိဈာနံဗလဝတရန္တိ၊
 အဋ္ဌသတပ္ပိပုရိသပုဂ္ဂလာတိတတ္ထဧကမိဇိ၊ ကောလံကောသော၊ သတ္တက္ခ
 ဏ္ဍုပရမော၊ တိတယောသောတာပန္နာ။ ကာမဇ္ဈပါဂ္ဂုပဘဝေသုအဓိဂတ
 ဖလာတယောသကဒါဂါမိနောတိ တေသဗ္ဗေပိ ဒုက္ခာပဋိပဒါဒန္နာဘိညံ၊
 ဒုက္ခာပဋိပဒါဒိပ္ပါဘိညံ၊ သုခါပဋိပဒါဒန္နာဘိညံ၊ သုခါပဋိပဒါဒိပ္ပါဘိညံ၊

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

န္တိ၊ စတုန္ဒပဋိပဒါနံဝသေနစတုဝိသတိ၊ အန္တရာပရိနိဗ္ဗာယိ၊ ဥပဟာရပရိနိဗ္ဗာယိ၊ သသင်္ခါရပရိနိဗ္ဗာယိ၊ အသင်္ခါရပရိနိဗ္ဗာယိ၊ ဥဒ္ဓံသောတေဂါဇကနိဋ္ဌဂါဇိ၊ ထိဇကဝိဟာသုပဉ္စအနာဂါဇိနော၊ တထာအတပ္ပါသုဒဿာသုဒဿိသုပိပဉ္စ။ အကနိဋ္ဌေသုပနဥဒ္ဓံသောတဝဇ္ဇာအန္တရာပရိနိဗ္ဗာယိ၊ ဥပဟာရပရိနိဗ္ဗာယိ၊ သသင်္ခါရပရိနိဗ္ဗာယိ၊ အသင်္ခါရပရိနိဗ္ဗာယိ၊ ထိစက္ကာရောတိစတုဝိသတိအနာဂါဇိနော။ သုက္ခဝိပဿကော၊ သမထယာနိကော၊ တိန္ဒေအရဟန္တာ၊ စက္ကာရောမဂ္ဂဋ္ဌာတိ စတုပညာသ၊ တေသဗ္ဗေပိသဒ္ဓါရရ-ပညာရရာနံဝသေနန္ဒေဂုဏေဟုတွာ အဋ္ဌသတံအရိယပုဂ္ဂလာဟောန္တိ။ တေသဗ္ဗေပိအဋ္ဌသတံဝါထိဝိတ္တာရဝသေနဥဒ္ဓိဋ္ဌာ အရိယပုဂ္ဂလာ၊ တေသဗ္ဗေပိတောယုဂဝသေနသောတာပတ္တိမဂ္ဂဋ္ဌောဖလဋ္ဌောတိဇကံယုဂတ္တိ၊ နိဗ္ဗာစက္ကာရောပဟောန္တိ။ တေနေဝါဟ ရတနပရိတ္တေ ယေပုဂ္ဂလာ အဋ္ဌသတံပသတ္တာ၊ စက္ကာရိတောနိယုဂါနိဟောန္တိတိ၊ အယံပဘေဒေါမဂ္ဂဋ္ဌဖလဋ္ဌေသုမိဿကဝသေနလတ္တတိ၊ ဈာနိက-ဝိပဿကပဘေဒေါပနဖလဋ္ဌေယေဝလတ္တတိ၊ မဂ္ဂဿကေဗိတ္တက္ခကိကတ္တာ မဂ္ဂဋ္ဌေသုနလတ္တတိ။ တတ္ထသောတာပတ္တိဖလဋ္ဌောဈာနိက-သုက္ခဝိပဿက-ဝသေနဒုဝိဇော၊ တေသုဈာနိကောပုဂ္ဂလောတသတ္တိဘဝေ အရဟတ္တပ္ပတ္တောပရိနိဗ္ဗာယတိ။ အပ္ပတ္တေဗြဟ္မလောကဂတောဟောတိ၊ သောဈာနိကောနာမ၊ မူလဋီကာယံပနနိကန္တိယာသတိ ပုထုဇ္ဇနာဒယောယထာလန္တုဇ္ဇာနဿဘူမိဘူတေ သုဒ္ဓါဝါသဝဇ္ဇိတေယတ္ထကတ္တဗိနိဗ္ဗတ္တန္တိ၊ တထာကမဘဝေပိ ကာမာဝစရကမ္မဗလေန၊ ဣဇ္ဈတိဟိဘိက္ခဝေသီလဝတောစေတောပဏိမိဝိသုဒ္ဓတ္တာတိဝုတ္တံ။ အနာဂါဇိနောပနကာမရာဂဿ သဗ္ဗသောပဟိနတ္တာ ကာမဘဝေသုနိကန္တိနဥပ္ပါဒေန္တိတိ ကာမလောကဝဇ္ဇိတေယထာလန္တုဇ္ဇာနဿဘူမိဘူတေယတ္ထကတ္တဗိနိဗ္ဗတ္တန္တိတိဝုတ္တံ၊ တထာဟိအနာဂါဇိသောဝကာမဘဝေနိကန္တိယာပဟိနတ္တာ သောတာပန္နသကခါဂါဇိနိဗ္ဗိနိကန္တိယာသတိကာမဘဝကာမာဝ စရကမ္မဗလေန ဥပ္ပတ္တိဘာဝေါ အဝါရိတောဝဟောတိတိဝိညာယတိ၊ တသ္မာအပ္ပတ္တေဗြဟ္မလောကဂတောဟောတိ၊ သောဈာနိကောနာမာတိ ဣဒံယေဘုယျဝသေနဝုတ္တန္တိဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သုက္ခဝိပဿကောပနတိဝိဇေါဇကဗိဇိ၊ ကောသံကောလော၊ သတ္တက္ခတ္တုပရမော၊ တိ။ တတ္ထဇကောမနုဿလောကေဝါဟောထုဆဒေဝလောကေဝါ၊ ဇကပဋိသန္ဓိကော ဟုတွာအရဟတ္တပတ္တာပရိနိဗ္ဗာယတိ၊ အယံဇကဗိဇိနာမ။

၈၂

ထိမဝိသောနိပါဌ။

ဧကောမနုဿလောကေကောပဋိသန္ဓိဒေဝလောကေကောတိန္ဒေပဋိသန္ဓိ
 ကောဝါ။ ဧဝံတိစတုပဉ္စဆပရမောဟုတွာအရဟတ္တံပတွာပရိနိဗ္ဗာယတိ။
 အယံကောလံကောလောနာမ။ ဧကောမနုဿလောကေ သောတာပန္နော
 ဟုတွာ ဒေဝလောကေ ဧကောပဋိသန္ဓိတတော ပုနာဂတ္တာ မနုဿလော
 ကေကောတိဧဝံမနုဿ-ဒေဝလောကမိဿကဝသေန တတ္ထစက္ကာရိဇ္ဇေ
 တိဏိတျာဒိနာတတ္ထဆဇ္ဇေကောတိယာဝသတ္တပဋိသန္ဓိကောဟုတွာ ပ
 ရိနိဗ္ဗာယတိ။ အယံသတ္တက္ခတ္တုပရမောနာမ။ ဧကဝလံပန မနုဿလော
 ကေယေဝသတ္တဒေဝလောကေယေဝဝါသတ္တတိဧဝံအမိသောဟုတွာ
 ပဋိသန္ဓိကောဂဟတဗ္ဗော။ အပရေပနဇ္ဇတောသတ္တ တတောသတ္တ သံ
 သာရေ ဝိစရန္တိတိဂုတ္တတ္တာမနုဿလောကသတ္တ ပဋိသန္ဓိဒေဝလောက
 သတ္တပဋိသန္ဓိဝသေနသတ္တက္ခတ္တုပရမံဝဒန္တိ။ တံအယုတ္တံ၊ ကသ္မာ၊ ကိဉ္စာ
 ပိတေဟောန္တိ သုသံပမတ္တာ၊ နတေတဝံအဋ္ဌမမာဒိယန္တိတိပါဠိယာပိရော
 စက္ကာ။ အပိစဒ္ဓိတဝပရိန္တိန္ဒောသကဒါဂါမိပိန္တိက္ခတ္တု မနုဿလောကံအာ
 ဂတော ဘဝေယျ။ တဿပိ တတ္ထဧကံ ဇ္ဇေကေန္တိဝါရဿ လန္တိတဗ္ဗ
 တော နပနေဝံဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သကံ ဇ္ဇမံမနုဿလောကံ အာဂစ္ဆတိတိသကဒါဂါ
 မိ။ ဇ္ဇပေတွာဇ္ဇပေရိနိဗ္ဗာယံ၊ တတ္ထပတွာ တတ္ထပရိနိဗ္ဗာယံ၊ တတ္ထပတွာ
 ဇ္ဇပေရိနိဗ္ဗာယံ၊ ဇ္ဇပေတွာတတ္ထပရိနိဗ္ဗာယံ၊ တိပဉ္စသုသကဒါဂါမိသုပဉ္စ
 မကောဝိစ အမိပ္ပေ တော။ ယဒိဧဝံ ဇ္ဇပေတွာ ဇ္ဇပေရိ နိဗ္ဗာယံတိ အာဒ
 ယော စက္ကာရောကမံ သကဒါဂါမိနာမာတိ။ ထေသကံ ပုနအာဂစ္ဆတိ
 တိဝစနတ္ထေနသကဒါဂါမိနာမ။ ကာမတဏှာယ သဗ္ဗသောပဟိနက္ကာဇ္ဇ
 မံကာမောတုအနာဂစ္ဆတိတိအနာဂါမိ။ နိဂ္ဂံဗြဟ္မလောကေယေဝပဋိသန္ဓိ
 ဝသေနအာဂစ္ဆတိတိအမိပ္ပိယော။ ဈာနိကဿဧဝံဟောတု၊ သုက္ခပိပဿ
 ကဿကထန္တိ။ သောပိဈာနိကောဝဟုတွာဂစ္ဆတိ။ တဿဟိမဂ္ဂန္တရေတိ
 ဟဗျုပ္ပါဒိဟိဟတဿာပိလက္ခဏတ္ထယံ အာရောပေတွာ ဈာနိကောဟု
 တွာဝမရဏံဟောတိ။ အယံပနဂ္ဂုပါဂ္ဂုပဘဝေန ဧကက္ခတ္တု ပရမောနာမ။
 သတ္တက္ခတ္တုပရမာဒယောအရိယာဂ္ဂုပါဂ္ဂုပလောကေသုအနေကက္ခတ္တုပ
 ဋိသန္ဓိကာပိ ဗြဟ္မလောကသာမညေန ဧကပဋိသန္ဓိကာနာမဟောန္တိ။ အ
 ရဟာပနပါပကရဏေရဟာဘာဝါဒက္ခိဏံအရဟတ္တာ ပုနဘဝါ ဘိနိဗ္ဗ
 ဏ္ဍိယာရဟာဘာဝါတျာဒိနာဝစနတ္ထေနအရဟာနာမ။ သောပိ တိပိစေ
 ဈာနိက၊ သုက္ခပိပဿက၊ သမာပိသိဝသေန။ တတ္ထဈာနိကောမဂ္ဂေနဝ

၇၇

၁၀၂ . . . ထီမိဝိသောဓနိပါဌ်။

အာဂတော၊ သောပဋိသန္တိဒါပုတ္တောနာမ။ အပရောပိ ဝုဗ္ဗန္တသေက္ခသန္တာနဗျာနိ ကောဟုတွာ ဗျာနံပါဒကံကတွာ မဂ္ဂဥပ္ပါဒေတိ။ သောပိ ဗျာနိ ကောဝ။ သုက္ခဝိပဿကောပနကိလေသက္ခယမတ္တမေဝ မဂ္ဂေနသဟာအနာဂတဗျာနံနာမနတ္ထိ။ တံပစ္စာပရိဟာယတိတိပိဝဒန္တိ။ သမသီထီပနတိပိ ဓောဟောတိ ဣရိယာပထသမသီထီ၊ ရောဂသမသီထီ၊ ဇိဝိတသမသီထီ၊ တိ။ တတ္ထယောဋ္ဌာနာဒိသုဣရိယာပထေသုယေနေဝဣရိယပထေနသမန္တာဂတောဟုတွာဝိပဿနံအာရသတိ။ ထေနေနဝဣရိယာပထေနအရဟတ္တံပတွာပရိနိဗ္ဗာယတိ။ အယံဣရိယာပထသမသီထီနာမ။ ယောပနဇကံ ရောဂံပတွာအန္တောရောဂေဝ ပိပဿနံပဋ္ဌပေတွာအရဟတ္တံပတွာ တေနေနဝရောဂေနပရိနိဗ္ဗာယတိ။ အယံရောဂသမသီထီနာမ။ ယောပနတေရသသုသီသေသုကိလေသသိသံအဝိဇ္ဇာအရဟတ္တမဂ္ဂေါပရိယာဒိယတိ။ ပဝတ္ထိသိသံဇိဝိတိန္ဒြိယံ ဝုတိစိတ္တံပရိယာဒိယတိ။ အယံဇိဝိတသမသီထီနာမ။ တတ္ထတေရသသိသာနိ၊ ကတမာနိတေရသသိသာနိ။ ပထိဗောဓေသိသံ၊ တဏှာဗန္ဓနသိသံ၊ မာနပရမာသသိသံ၊ ဒိဋ္ဌိပိက္ခေပသိသံ၊ ဥဒ္ဓစ္စကိလေသသိသံ၊ အဝိဇ္ဇာအဓိမောက္ခသိသံ၊ သဒ္ဓါပဂ္ဂဟသိသံ၊ ဝိရိယဥပဋ္ဌာနသိသံ၊ သတိအဝိက္ခေပသိသံ၊ သမာဓိဒဿနသိသံ၊ ပညာပဝတ္ထိသိသံ၊ ဇိဝိတိန္ဒြိယဂေါစရသိသံ၊ ဝိမောက္ခသင်္ခါရသိသန္တိ။ ဣစ္ဆေအဝိဇ္ဇာပရိယာဒါယကံ မဂ္ဂစိတ္တံ ဇိဝိတိန္ဒြိယံပရိယာဒါတုသက္ကောတိ။ ဇိဝိတပရိယာဒါယကံဝုတိစိတ္တံ အဝိဇ္ဇာပရိယာဒါတုနသက္ကောတိ။ အဝိဇ္ဇာပရိယာဒါယကံ စိတ္တံအညံ ဇိဝိတိန္ဒြိယပရိယာဒါယကံ စိတ္တံအညံ။ ကထံပနိဒံသိသံသမံဟောတိတိ။ ဝါရသမတာယ၊ ယထိဋ္ဌိဝါရေမဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံဟောတိ။ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေမဂ္ဂ၊ ဖလ၊ နိဗ္ဗာန၊ ပထိန၊ သေသကိလေသပစ္စဝေက္ခကာ၊ ဝသေနပစ္စဝေက္ခကာနိ၊ တထာသကခါမိမဂ္ဂေပဉ္စ၊ အနာဂါမိမဂ္ဂေပဉ္စ၊ အရဟတ္တမဂ္ဂေသေသ ကိလေသာ သာဝါစက္ကဒရိတိ ကျေနဝိသတိ မေပစ္စဝေက္ခကာဥာဏေပတိဋ္ဌာယဘဝင်္ဂံ ဩတရိတွာပရိနိဗ္ဗာယတေတိဣမာယဝါရသမတာယဣဒ္ဓဉ္စတယသိသံပရိယာဒါနိဋ္ဌိသမံဟောတိနာမ။ အရဟတ္တမဂ္ဂေစပဝတ္ထိသိသံဇိဝိတိန္ဒြိယံပဝတ္ထိတောဝုဋ္ဌဟန္တောမဂ္ဂေါဝုတိတောဥဒ္ဓံအပ္ပဝတ္ထိကရဏဝသေနယဒိပပရိယာဒိယတိ။ ယာဝပနဝုတိ၊ တာဝပဝတ္ထိသသာဝတောပဝတ္ထိသိသံ ဇိဝိတိန္ဒြိယံဝုတိစိတ္တံပရိယာဒိယတိနာမ။ ကိလေသပရိယာဒါနေနမဂ္ဂစိတ္တေနအတ္တနောအနန္တရံပယနိပ္ပါဒေတဗ္ဗာပစ္စဝက္ခကာဝါ

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

ရာဝပရိပုဏ္ဏါ။ ပရိပုဏ္ဏဝသေနပဟိနကိလေသေဝပစ္စဝေက္ခတေကိလေသေ
 သပရိယာဒါနသေဝဝါရာတိဝက္ကဗ္ဗတံအရဟံတိ။ တေနေဝကိလေသသိ
 သံအဝိဇ္ဇာပရိယာဒါနဉ္စပဝတ္တိသိသံဇိဝိတိန္ဒြိယပရိယာဒါနဉ္စ သမံကတွာ
 ဣမာယဝါရသမတာယကိလေသပရိယာဒါနံဇိဝိတပရိယာဒါနံအပုဗ္ဗစ
 ရိမဘာဝေဒိတဗ္ဗတိဝုတ္တံ။ သံယုတ္တဋ္ဌကထာယံပနယဿပုဂ္ဂလဿ အပု
 ဗ္ဗံအစရိမံအာသဝပရိယာဒါနဉ္စဟောတိဇိဝိတပရိယာဒါနဉ္စ။ အယံဂုပုဂ္ဂ
 လောသမသိသိ။ ဣစ္ဆေပဝတ္တိသိ သံကိလေသံသိသန္တိန္ဒေသိသာနိ။ တ
 ဣပဝတ္တိသိသံနာမဇိဝိတိန္ဒြိယံ။ ကိလေသသိသံနာမအဝိဇ္ဇာ။ တေသုဇိဝိ
 တိန္ဒြိယံဝုတိဝိတ္တံပေတေ။ အဝိဇ္ဇမဂ္ဂဝိတ္တံ။ နိန္ဒိဝိတ္တာနံကေတောဥပ္ပါဒေါန
 ဣ။ မဂ္ဂါနန္တရံပနဖလံ။ ဖလာနန္တရံဘဝင်္ဂံ။ ဘဝင်္ဂံတောဂုဋ္ဌါယပစ္စဝေက္ခတံ။
 ပရိပုဏ္ဏံဟေတိ။ တံအပရိပုဏ္ဏံဝါတိ။ တိဝိဇ္ဇေနအသိနာသိသေဆိန္ဒန္တေ
 ဝိဟိဇ္ဇကောဝါဒေဝါပစ္စဝေက္ခကဝါရာအဝသံဥပ္ပုဇ္ဈန္တိယေဝ။ ဝိတ္တာနံပ
 နလဟုပရိဝုတ္တိတာယအာသဝက္ခယောစဇိဝိတပရိယာဒါနဉ္စကေက္ခယော
 ဝိယသဉ္စာယတိဝိဝုတ္တံ။ တဋ္ဌိကာယဉ္စိန္ဒိဝိတ္တာနန္တိ ရုတိဝိတ္တမဂ္ဂဝိတ္တာနံ။
 တန္တိပစ္စယဝေကလံ။ ပရိပုဏ္ဏံဇဝနံဝိတ္တာနံသတ္တက္ခတ္တံပဝတ္တိယာ။ အပ
 ရိပုဏ္ဏံပဉ္စက္ခတ္တံပဝတ္တိယာ။ ကိဉ္စာဝိဇ္ဇကောဝါဒေဝါတိဝုတ္တံ။ တံပနဝစန
 သိလိဋ္ဌဝသေနဝုတ္တံ။ ယာဝကောဝါဒေဝါတဒါရမ္မဏဝိတ္တာနိတိဟေဋ္ဌိမန္တေ
 နန္ဒေပဝတ္တန္တိ တိဝဒန္တိတိဝုတ္တံ။ ဣစ္ဆေပရိပုဏ္ဏံဇဝနံဝိတ္တာနံသတ္တက္ခတ္တံပ
 ဝတ္တိယာအပရိပုဏ္ဏံ ဖဉ္စက္ခတ္တံပဝတ္တိယာဘိဇ္ဇာနိ အဋ္ဌကထာဋီကာဝစ
 နေနသမသိသိနံပစ္စဝေက္ခကာဝသေနမရဏာသန္တဝိယံပရိပုဏ္ဏဝသေ
 နသတ္တက္ခတ္တံ။ အပရိပုဏ္ဏဝသေနပဉ္စက္ခတ္တံကြိယဇဝနာနိဇဝန္တိတိသန္တိ
 ဋ္ဌာနမေတ္တာဝဂန္တုဗ္ဗံ။ အသမ္ဘုဋ္ဌေကာလေကရောတိတိ ဝုတ္တက္ခာစ ဝိညာ
 ယတိသတ္တက္ခတ္တံပရိပုဏ္ဏဝသေနမရဏာသန္တကာလေဇဝနပဝတ္တိ။ ဝေဉ္စ
 သတိမန္တုပဝတ္တိယံပနမရဏကာလာဒိသုပဉ္စဝါရမေဝါတိဣတ္ထမန္တုပဝတ္တိ
 ယန္တိဝိသေသနံသာတ္တကံသိယာ။ ပဉ္စဝါရမေဝါတိဣတ္ထဝေကာရေနမန္တုပ
 ဝတ္တိကာလေဆသတ္တက္ခတ္တံနိဝတ္တေတိ။ အသမ္ဘုဋ္ဌေကာလေပန ဆသတ္တ
 က္ခတ္တံဋီအနုဇာနာတိ။ ကာမာဝစရဇဝနာနဉ္စအနိယတပရိမာဏာ ဗလဝ
 ကာလေဝိပရိသမ္ဘုဋ္ဌာဘာဝါ။ တထာပိကာမာဝစရဇဝနာဗလဝကာလေ
 သတ္တက္ခတ္တံဆက္ခတ္တံဝါ မန္တုပဝတ္တိယံပနမရဏကာလာဒိသုပဉ္စဝါရမေဝ။
 ဘဂဝတောယမကပါဒိဟာရိယကာလာဒိသုလဟုကပ္ပဝတ္တိယံစက္ကာရိ

၁၀၄

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဗုဒ္ဓဝါပစ္စဝေက္ခကာဇဝနဝိတ္တာနိဘဝန္တိတိ အနိယမိတပ္ပမာဏဝသေန
 ဥပ္ပတ္တိဘာဝေါအာဂတော၊ ဣမသ္မိံသမထိသိနိန္ဒေသဝါရေပိမရဏာသန္တံ။
 ဝိထိဝိတ္တသထိသံအလဗ္ဘန္တောပစ္စဝေက္ခကာန္တေယေဝဘဝင်္ဂဝိတ္တေန ပံရိ
 နိဗ္ဗာနတောပရိပုဏ္ဏဝသေန သတ္တဇဝနဝိတ္တာနိပါဌိကဗီတဗ္ဗာနိတိအမှာ
 ကံခန္တိ၊ ဝိမံထိတွာဂဟေတဗ္ဗော၊ ဣတောယုတ္တတရောဝါပကာရောလဗ္ဘ
 မာနောဂဝေထိတဗ္ဗော။ ဇဝံပရမတ္ထသံဃဝသေနစက္ကာရိပုရိသယုဂါနိအ
 ဋ္ဌပုရိသပုဂ္ဂလာစက္ကာရီသံဗ္ဗိပုဂ္ဂလာအဋ္ဌသတဗ္ဗိပုရိသပုဂ္ဂလာတိသဗ္ဗံသ
 မောဓာနေတွာ ဣမသ္မိံ လောကေ သံဃောဝိ ဒုလ္လဘောတိဝေဒိတဗ္ဗော၊
 တထာဟိအရိယပုဂ္ဂလာအတိဒုလ္လဘာဝ။ သာသနသမိတ္တမာနကာလေပိ
 ဣဒါနိ သောတာပနုဿာပိ အဝိဇ္ဇမာနတော၊ အယံ ပရမတ္ထသံဃဝိစာရ
 ကာ။ ထမ္ပုတိသံဃောပနဉ္စ ဣစတုတ္ထေနဉ္စပသမ္ပန္နောပုထုဇ္ဇနသံဃောဝ။
 သောဝိဒုလ္လဘောယေဝ။ ကသ္မာ၊ ဗုဒ္ဓု၊ ပြိဒကာလေယေဝလဗ္ဘန္တော၊ တ
 ထာဟိအနုပ္ပန္နေဗုဒ္ဓေ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါနိ သတသဟာသာဒိဂဏာနေဥပ္ပဇ္ဇမာ
 နေဝိတေသံသန္တိ ကေဥပသမ္ပဒါဘာဝထာအလဗ္ဘမာနတော၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ
 နဉ္စိသန္တိ ကေပဗ္ဗဇိတာနံကုလပုတ္တာနံသရဏ ဂမနကမ္မဋ္ဌာနဿာပိဒါတုံ
 အသက္ကုဏေယျတ္တာ။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါစနာမမူဂဿသုပိ နဒဿနံဝိယအတ္တ
 နာပဋိလန္ဒသစ္စမေဓပရေသံအာစိက္ခိတုံနသက္ကောန္တိ၊ တသ္မာတေပဗ္ဗာဇေ
 တွာကမ္မဋ္ဌာနေနိယောဇေတုံအသမတ္တာ၊ ဇဝံတေနိဝါသေတဗ္ဗံ၊ ဇဝံတေပါ
 ရုပိတဗ္ဗန္တိ အာဓိနာနယေနအဘိသမာစာရိကမေဇသိက္ခာပေသုံ၊ တသ္မာ
 ဗုဒ္ဓု၊ ပြိဒကာလေယေဝထမ္ပုတိသံဃောလဗ္ဘတိ။ အပိစနတေဒုလ္လါဘယေ
 ဝဟောန္တိ၊ အထခေါတသ္မိံ ဥဒ္ဓိသာအပ္ပမတ္တကဿာပိကတာကာရဿအ
 သင်္ချေယျဖလာဝိဟောန္တိ၊ ဝုတ္တဉ္စေတံဘဂဝတာဘဝိဿန္တိ ခေါပနာနန္ဒအ
 နာဂတမဒ္ဓါနံဂေါတြိသုနောကာသာဝကဏ္ဍာဒုသဝိလာပါပဓမ္မာတေသု
 ဒုသဝိလေသုသံဗံဉ္စန္ဒိဿဒါနံဒဿန္တိ၊ တဒါပိဟံအာနန္ဒသံဃဂတံ ဒက္ခိ
 တံအသင်္ချေယျအပ္ပမေယျံဝဒါမိ၊ နက္ခေဝါဟံအာနန္ဒကေနပိ ပရိယာယေ
 နသံဃဂတာဒက္ခိကာပါဋိပုဂ္ဂလိကံဒက္ခိတံမဟာပုလန္တိ ဝဒါမိတိ။ တထာ
 ဟိဥပရိပဏ္ဍာသကေဒက္ခိကာဝိသင်္ဂဝဏ္ဏနာယံကာသာဝကဏ္ဍာနံသံဃေ
 ဒိန္ဒေဒက္ခိကာပိဂုဏာသင်္ချာယအသင်္ချေယျာတိဝုတ္တံ။ သံဃဂတဒက္ခိကာ
 ဟိသံဃေဝိတ္တိကာရိကာတုံ သက္ကောန္တဿဟောတိ။ သံဃေပနဝိတ္တိကာ
 ရောဒုက္ခရော၊ ယောဟိသံဃဂတံ ဒက္ခိတံဒဿာမိတိဒေယျမေဓံ ပဋိယာ။

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဒေတွာဝိဟာရံဂစ္ဆံသာန္တေသံဃံဥဒ္ဓိဿကံထေရံဒေထာတိဝဒတိ။ အံ
ထသံဃထောသာမဏေရံလဘိတွာ သာမဏေရောမေလဒ္ဓေါဟိ အည
ထံတ္တံအာပဇ္ဇတိ။ တဿဒက္ခိကာသံဃဂတာနဟောတိ။ မဟာထေရံလ
ဘိတွာဝိမဟာထေရောမေလဒ္ဓေါတိသောမနသံဥပ္ပါဒေန္တဿာဝိနဟော
တိယေဝ။ တဿဒက္ခိကာသံဃဂတာနဟောတိ။ ယောပနသာမဏေရံဥ
ပထမ္မန္တံဂါဒဟရံဝါထေရံဝါဗါလံဝါပဏ္ဍိတံဝါယံကိပ္ပိသံဃထောလဘိ
တွာနိဗ္ဗေမတိကောဟုတွာသံဃဿဒန္တိတိသံဗေမိတ္တိကာရံ ကာတုံ သ
က္ကောတိ။ တဿ ဒက္ခိကာသံဃဂတာနမဟောတိ။ ပရသရဒ္ဓဝါသိနော
ကံရဇံကရောန္တိ။ တတ္ထဟိကောဝိဟာရဿာမိ ကုဗုဒ္ဓိကော သံဃဂ
ထံဒက္ခိကံဒဿာသိဘိသံဃထောဥဒ္ဓိသိတွာကံဘိက္ခုဒေထာတိယာမိ
တွာသောကံဒုသိလဘိက္ခုလဘိတွာနိသိဒနဗ္ဗာနံ ဩပုဇ္ဇာပေတွာ အာ
သနံပညပေတွာဥပရိတိတာနံဗန္ဓိတွာဂန္ဓရူမပုဗ္ဗေဟိပူဇေတွာပါဒေဓေါ
ဝိတွာမက္ခေတွာပုဒ္ဓဿနိပစ္စကာရံကရောန္တောပိယသံဗေမိတ္တိကာရေန
ဒေယျမေဓံအဒါသိ။ သောဘိက္ခုပစ္စာတတ္တံဝိဟာရံဇဂ္ဂနတ္ထာယကုဒါလကံ
ဒေထာတိဗရဒ္ဓါရံအာဂတောဥပါသိကောနိသိန္နောဝကုဒါလံပါဒေနပိဝိ
တွာဂဏ္ဍာတိအဒါသိ။ တမေနမနုဿာအာဟံသုတုဗျေဟိပါတောဝတေ
ဿကတသက္ကာရောဝတ္တုနံသက္ကာ။ ဣဒါနိအပစယမတ္တကမ္ပိနတ္ထိ။ ကိံနာ
မေတန္တိ။ ဥပါသကောသံဃဿသောအယျေမိတ္တိကာရောနုတေဿာ
တိအာဟ။ ကာသာဝဏဏ္ဍသံဃမိန္ဒဒက္ခိကံပနကောသောစေတိ။ သာရိ
ပုတ္တမောဂ္ဂလာနာဒယောအဘိတိမဟာထေရောသောစေန္တိ။ အပိစထေရာ
ပိရပရိနိဗ္ဗုတာ။ ထေရေအာဒိံကတွာ ယာဝဇ္ဇတနာရေမာနဝိကာသဝါ
သောစေန္တိယေဝ။ တထာဟိ ဒါယကတော ပဋိဂ္ဂါဟတောဝိ မဟာပုဏ္ဍ
ဟောတိဒါနံ။ ဒါယကတောဝေဿန္တရဇာတကံ ကထေတဗ္ဗံ။ ဝေဿန္တ
ရောဟိဒုသိလဿဇုဇကာပြာဟူဏဿနယနသမိသေ နွေဇါလိကဏ္ဍာ
ဇိနေပုတ္တေဒတွာပထဝိံကမ္ပေသိ။ သဗ္ဗညုတညာဏံ အာရဗ္ဗပဝတ္တစေတ
နာယမဟန္တတာဝေနပထဝိံကမ္ပေသိ။ ဇဝံဒါယကတောပိ မဟာပုဏ္ဍဟော
တိ။ ပဋိဂ္ဂါဟကတောပနသာရိပုတ္တတ္ထေရဿ မိန္ဒစောရဗာတကဝတ္ထု
ကထေတဗ္ဗံ။ စောရဗာတကာနာမဟိသာဝတ္ထိယံဇကောဇနပဒုရိသော
ပဗ္ဗဝိသတိဝဿာနိစောရဗာတကကမ္ပိကတွာမဟာဗ္ဗကကာလေပိဘိ
သဝဿာနိနာသိကဝါတေနေဝကဏ္ဍနာသာဒိနိ သိန္ဒိတွာ စောရဗာတ

၁၀၉ . ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဘာကမ္ပိကရောန္တထောဝပစ္စုပညာသဝဿာနိဝိတိဝတ္တာနိ။ သောမရဏ
မဉ္ဇေနိပန္နောဝအတ္တနောကမ္ပဗလေနမဟာနိရယေနိဗ္ဗတ္တောဝိယမဟာသ
န္တကတွာဒုက္ခိတော ဟောတိ။ တဿသဒ္ဓေန ဘိတာမနုဿာဥတတောပ
ထောဂေဟံဆဋ္ဌေတွာ ပဏာယိံသု။ တဒါသာရိပုတ္တတ္ထေရော နိဗ္ဗစက္ခ
နာလောကံဝေါလောကေန္တောတံဒိသ္မာ တဿဏနုကမ္ပပဋိစ္စ တဿဂေ
ဟန္တိရေဓဋ္ဌာယိ။ သောကုဋ္ဌိတွာတိက္ခတ္တုနာထိကဝါတေန ဝိဿန္တမာ
နောဝိဝိဿန္တိတုံအသက္ကောန္တောအတိဝိရောစမာနံထေရံဒိသ္မာဏတိဝိယ
ပထိဒိတွာအတ္တနောအတ္တာယသမ္မာဒိတံပါယာသံအဒါယိ။ ထေရောပိမဂ်
လံဝဇေတွာပက္ကမိ။ စောရယာတကောထေရုဿနိန္ဒဒါနံ အနုဿရိတွာ
သဂ္ဂေနိဗ္ဗတ္တတိ။ ဧဝံပဋိဂ္ဂါဟကတောဝိမဟပ္ပလံဟောတိ။ ဥတယတော
ဝိမဟပ္ပလံ။ အနာထဝိဇ္ဇကဝိသာခါဒယောဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿနိန္ဒဒါနံဝေဒိတ
ဗ္ဗိ။ ။

ဂုတ္တဉ္ဇေတံဘဂဝတာ။ ။

တထာဂတေစ သမ္ဗုဒ္ဓေ၊ အထဝါ တဿ သာဝကေ။
နတ္ထိ စိတ္တေ ပဿန္တိ၊ အပ္ပကာနာမ ဒက္ခိဏာ။ ။
ဧဝံ အ-စိန္တိယာ ဗုဒ္ဓါ၊ ဗုဒ္ဓ-ဓမ္မာ အ-စိန္တိယာ။
အ-စိန္တိယေ ပဿန္နာနံ၊ ဝိပါကော ဟောတိ အ-စိန္တိယောတိ။ ။
ဧဝံဥဘယဝသေနမဟပ္ပလဘာဝေါဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒါယကတောဝိ ပဋိဂ္ဂါ
ဟကတောဝိနိပ္ပလမေဝ။ သေယျထာဝိမက္ခလိဂေါသာသဆသတ္တာရာဒိ
နံအတ္တနောဥပါသကမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဟိပူဇာဝိသေသာ၊ ဂုတ္တဉ္ဇေတံဘဂဝတာ။ ။
မာသေ မာသေ ကုသဂ္ဂေန၊ ဗာဏော သုဇ္ဇေယျ ဘောဇနံ။
န သော သဘိတ-ဓမ္မာနံ၊ ကလံ နာဂ္ဂတိ သောဇ္ဇေယိန္တိ။ ။
ထေရောဝါဟဘဂဝါစက္ကာရိမာနိအာနန္ဒဒက္ခိဏ ဝိသုဒ္ဓိယောတိ။ ဣမာနိ
တိဏိ ဗုဒ္ဓဓမ္မသံဃရတနာနိသာရုနံရတိဇနနတ္ထေနရတနာနိနာမ။ ။

ဂုတ္တဉ္ဇေတံ။ ။

စိတ္တိကတံ မဟန္တု၊ အ-တုလံ ဒုတ္တဘ-ဒဿနံ။
အနောမ-သတ္တ-ပရိထောဂံ၊ ရတနံ ထေန ဂုတ္တတိတိ။ ။
ရတနုဉ္ဇနာမဒုပိဝံ သဝိညာဏကဒဝိညာဏကဝသေန။ တတ္ထဏဝိညာဏ
ကံစက္ကရတနံ၊ မဏိရတနံယံဝါပနညဋ္ဌိအနိန္ဒြိယဗဒ္ဓသုဝတ္ထရဇတောဒိ။ သ
ဝိညာဏကံ ဟတ္ထိအဿရတနာဒိပရိဏာယကရတနပရိယောသာနံ ယံ။

သီမဝိသောဓနိပါဌ်။

ဝါပနညဋ္ဌိက္ခန္ဓိယဗဒ္ဓံ။ ဇဝံ ဒုဝိစေစေတ္ထသဝိညာဏကရတနံအဂ္ဂမက္ခာယဇာတိ။ ကသ္မာယသ္မာအဝိညာဏကံ သုဝဏ္ဏရုဇံတမဏိရက္ခာဒိရတနံသဝိညာဏကာနံဟတ္ထိရတနာဒိနံ အလင်္ကာရက္ခာယဥပနိယတိ။ သဝိညာဏကရတနံဋ္ဌိဒုဝိဓံ တိရစ္ဆာနဂတရတနံမနုဿရတနဉ္စ။ တတ္ထမနုဿရတနံ အဂ္ဂမက္ခာယတိ။ ကသ္မာယသ္မာတိရစ္ဆာနဂတရတနံ မနုဿရတနံသထြပဝယံဟောတိ။ မနုဿရတနံဋ္ဌိဒုဝိဓံ ဣတ္ထိရတနံပုရိသရတနဉ္စ။ တတ္ထပုရိသရတနံအဂ္ဂမက္ခာယတိ။ ကသ္မာယသ္မာဣတ္ထိရတနံပုရိသရတနံသပရိစာရိကတ္တံအာပဇ္ဇတိ။ ပုရိသရတနံဋ္ဌိဒုဝိဓံ အဂါရိကရတနံ အနဂါရိကရတနဉ္စ။ တတ္ထအနဂါရိကရတနံ အဂ္ဂမက္ခာယတိ။ ကသ္မာယသ္မာအဂါရိကရတနောသု အဂ္ဂေါ။ စက္ကဝတ္ထိပိ သီလာဒိဂုဏယုတ္တံ အနဂါရိကရတနံ ပဉ္စပတိဋ္ဌိတေနဝဋ္ဌိတွာဥပဋ္ဌတိတွာပယိရူပါသိတွာဗိဗ္ဗမာနုသိကာသမ္ပတ္တိယောပါပုဏိတွာအန္ဓေနိဗ္ဗါနသမ္ပတ္တိပိပုဏာတိ။ အနဂါရိကရတနံဋ္ဌိဒုဝိဓံအရိယပုထုဇ္ဇနဝသေန။ အရိယရတနံဋ္ဌိဒုဝိဓံသေက္ခာသေက္ခာဝသေန။ အသေက္ခရတနံဋ္ဌိဒုဝိဓံ သုက္ခဝိပဿက-သမထယာနိကဝသေန။ သမထယာနိကရတနံဋ္ဌိဒုဝိဓံသာဝကပါရမိပ္ပတ္တမပတ္တဉ္စ။ တတ္ထသာဝကပါရမိပ္ပတ္တံအဂ္ဂမက္ခာယတိ။ ကသ္မာ၊ ဂုဏမဟတ္တတာယ။ သာဝကပါရမိပ္ပတ္တရတနံတောပိပစ္စေကဗုဒ္ဓရတနံအဂ္ဂမက္ခာယတိ။ ကသ္မာ၊ ဂုဏမဟတ္တတာယ။ သာရိပုတ္တမောဂ္ဂလာနသဒိသာပိဟိအနေကသတာသာဝကပစ္စေကဗုဒ္ဓသထဂုဏာနံသတတာကဋ္ဌိနဥပနေန္တိ။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓတောသမ္ပန္နရတနံအဂ္ဂမက္ခာယတိ။ ကသ္မာ၊ ဂုဏမဟတ္တတာယ။ သကလမ္ဘိဇ္ဇမ္ဘုဒိပံပဏ္ဍကော်နပဏ္ဍကံ ဗာဓေန္တေနိသိန္နာပစ္စေကသမ္ပန္နဒ္ဓါဇကသထဂုဏာနံနေဝသချိကလံဂဏာနဘာဂံဥပနေန္တိ။ ဂုတ္တဗျေတံဘဂဝတာယာဝတာ သိက္ခဝေသတ္တာအပဒါဝါ။ ပ။ တထာဂတောတေသံ အဂ္ဂမက္ခာယတိတိအာဒိ။ ဇဝံဗုဒ္ဓေါစဒုဏ္ဏဘောလောကေ၊ သဒ္ဓမ္မသဝနမ္ဘိစ။ သံဃောစဒုဏ္ဏဘောလောကေတိ ဣမေသံတိဏ္ဍံပဒါနံ အတ္ထုဒ္ဓါရဝသေနသဗ္ဗသောအတ္ထော ဂုတ္တောယေဝဟောတိ။ ။

ဣတိသာဂရဗုဒ္ဓိတ္ထေဝိရစိတေသီမဝိသောဓနေသံဗာဝဏ္ဏနာယ
သမသီသိကဗျောစတုတ္ထောပရိစ္ဆေဒေါ။ ။

၅၀၄

၁၀၀၈

ထိမဝိသောဝနီပါဌ်။

အုဒါနိသပ္ပုရိသာတိဒုလ္လဘာတိ အုမထသံဝတ္ထနာက္ကမောသမ္ပက္ခော၊
တထာတိ လောကေ သပ္ပုရိသာမိ အတိဒုလ္လဘာ ယေဝ။ သပ္ပုရိသာတိ
ကဿာဏဂုဏသမ္ပန္နာ ဥတ္တမပုရိသာ။ တေနိဿာယဇာတိဓမ္မောသတ္တာ
ဇာတိယာ၊မရဏဓမ္မောသတ္တာမရဏတော မုစ္ဆန္တိ၊ဝုတ္တဉ္ဇေတံသဂဝတာ
မမဉ္ဇိအာနန္ဒကဿာဏမိတ္တိအာဂမ္မ ဇာတိယာပရိမုစ္ဆန္တိ၊ဇရာဓမ္မောသတ္တာ
ဇရာယမုစ္ဆန္တိတိအာဒိဝစနတောပနသမ္မာသမ္ပုဒ္ဓေါယေဝသဗ္ဗာကာရသ
မ္ပန္နောကဿာဏမိတ္တောနာမ။ တံအလတန္တေနသာရိပုတ္တ-မောဂ္ဂလာနာဒ
ယောအရိယပုဂ္ဂလာဝါ။ တေဝိအလတန္တေန ဇေကန္တဇဟိတံသိဝဋ္ဌိကံ က
ဿာဏမိတ္တိလဘိတဗ္ဗံ၊ဝုတ္တဉ္ဇေတံပေါရာဏေဟိ။ ။

ဝိယော ဂရု သာဝနီယော၊ဝတ္တာစ ဝစနက္ခမော။
ဂန္တိရဉ္စ ကထံ ကတ္တာ၊နောစာဋ္ဌာနေ နိယောဇယေတိ။

ဝေမာဒိဂုဏသမန္နာဂတော ဝစိပက္ခေဋ္ဌိတ-ပဏ္ဍိတပုဂ္ဂလော လော
ကေဒုလ္လဘောဝ။ ကတမောပဏ္ဍိတပုဂ္ဂလော၊ ဗုဒ္ဓ-ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအဘိဘိ
စမဟာသာဝကာအညေစတထာဂတဿသာဝကာသုက္ကေန မဟာဂေါ
ဝိန္ဒ၊ဝိရု၊ သရဇာင်္ဂ်၊မဟောသဓ၊ သုတသောမ၊ နိမိရာဇ၊ အယောဗာရ
ကုမာရက၊အကတ္တိပဏ္ဍိတာဒယောစ ပဏ္ဍိတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တေတ
ယေဝိယရက္ခာ၊ အန္တကာရေဝိယပဒိပါ၊ ခုပ္ပိပါသာမိဒုက္ခာဘိဘဝေဝိယ
အန္တပါနာမိပဋိလာဘော၊ အတ္တနောဝစနကရာနံ သဗ္ဗာယဥပဒ္ဓူပသဂ္ဂ
ဝိန္ဒသနသမတ္တာဟောန္တိ၊တထာဟိတထာဂထံ အာဂမ္မအသချေယျာအ
ပရိမာဏာ ဒေဝမနုဿာ အာသဝက္ခယံပတ္တာ ဗြိလောကေ ပထိဋ္ဌိတာ
ဒေဝလောကေဥပ္ပန္နာ။ သာရိပုတ္တက္ခေရေဗိတ္တံ ပသာဒေတွာစတုဟိစပစ္စ
ယေဟိစေရံဥပဋ္ဌဟိတွာ အဘိတိကုလသဟဿာနိသဂ္ဂေနိဗ္ဗတ္တာနိ၊တ
ထာမဟာမောဂ္ဂလာန-မဟာကထပပတုတိသုနေတ္တဿသတ္ထု၊နောသာ
ဝကာအပ္ပေကဓ္မေဗြဟ္မထောကေ ဥပပဇ္ဇိံသု၊ အပ္ပေကဓ္မေပရနိဋ္ဌိတဝသ
ဝတ္တိနံဒေဝါနံ သဟဗျတံ၊ပ။အပ္ပေကဓ္မေဂဟပတိမဟာသာလကုလာနံ
သဟဗျတံဥပပဇ္ဇိံသု၊ဝုတ္တဉ္ဇေတံ နတ္ထိဘိက္ခဝေပဏ္ဍိတတောတယံ၊နတ္ထိ
ပဏ္ဍိတတောဥပဒ္ဓူဝေါနတ္ထိပဏ္ဍိတတောဥပသဂ္ဂေါတိ။ အဝိစတဂ္ဂရမာ
လာဒိဂန္ဓတဏှသမိသော ပဏ္ဍိတော၊ တဂ္ဂရမာလာဒိဂန္ဓတဏှပလိဝေ
ဋ္ဌနပတ္တသမိသော တဒုပသေဝီ ဝုတ္တဉ္ဇေတံ နာရဒဇာတကေ။ ။

၅၀၉

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

၁၀၉

တဂ္ဂရဉ္စ ပဏာသေန၊ ယော နရော ဥပနယျတိ။
 ပတ္တာပိ သုရတိ ဝါယန္တိ၊ ဧဝံ ဝိဂ္ဂပသေဝနာတိ။ ။
 အကတ္တိပဉ္စေတော သက္ကေနဒေဝါနမိန္ဒေန ဝရေဒိယျမာနေ ဧဝမာဟ။
 ဝိရံ ပသေ သုဏေ ဝိရံ၊ ဝိရေန သဟ သံဝသေ။
 ဝိရေနာ၊ လာပ-သဏ္ဍာပံ၊ တံ ကရေ တဉ္စ ရောစယေ။ ။
 ကိံ နူ တေ အကရံ ဝိရော၊ ဝဒ ကဿပ ကာရဏံ။
 ကေန ကဿပ ဝိရဿ၊ ဒဿနံ အဘိကင်္ခိယိ။ ။
 နယံ နယတိ မေခာပိ၊ အဒုရာယံ နယျူတိ။
 သ နရော သေယျသော ဟောတိ၊ သဗ္ဗာ ဝုတ္တော နက္ခယတိ။
 ဝိနယံ သော ပဇာနာတိ၊ သာရ တေန သမာဂမောတိ။ ။
 အပိစတေပိသပ္ပုရိသေသင်္ဂိဗ္ဗအသုတပုဗ္ဗန္တိ ဥဘယလောကဟိတာဝ
 ဟံဝါစံသုယျတေဝ၊ ဝုတ္တန္တိစေတံ။ ။
 သုဘာသိတံ ဥတ္တမမာဟု သန္တော၊ ဓမ္မံ တံ ဒုတိယံ ပိယံ။
 ပိယံ ဘဏေ နတံ တတိယံ၊ သစ္စံဘဏေ နာထိကံ တံစတုတ္ထန္တိစ။ ။
 ယံ ဗုဒ္ဓေါ ဘာသတိ ဝါစံ၊ ခေမံ နိဗ္ဗာနပတ္တိယ။
 ဒုက္ခဿန္တကိရိယာယ၊ သာ ဝေဝါစာနရုတ္တမာတိ။ ။
 သပ္ပုရိသုပနိဿယသေဝနပစ္စယာယေဝဒါနာမိက္ခသလသမာယော
 ဂေနအပါယဒုက္ခတောရုတ္တန္တိ၊ ဝုတ္တဉ္စေတံအပိစနေရယိကာမိဒုက္ခပရိတ္တာ
 ဏတော ပုညာနိဇေပါဏိနံဗဟုပကာရာနိ၊ ယတောတေသမ္ပိဉ္စပကာရာ
 နုဿရဏတာ ကတညတာ သပ္ပုရိသေဟိပသံသနိယာဒိနာနုပ္ပကာရပိ
 သေသာမိဂမဟေတုစဟောန္တိ၊ ဝုတ္တဉ္စေတံဘဂဝတာ၊ နွေမေဘိက္ခဝေ
 ပုဂ္ဂလာဒုတ္တဘာလောကတ္ထိ၊ ကတမေဒွေ၊ ယောစပုဗ္ဗကာရိ၊ ယောစက
 တညကတဝေဒီတိ။ အပိစ ဝိရရ-မဟောသဇောတကာဒိကာယေဝိဇ္ဇာ
 လောကပရလောကသမ္ပတ္တိအတ္တမေဝ အတ္တနောဝစနကရေသဗ္ဗာယော
 ဇေန္တိ။ အနာကုလကမ္ပန္တာမိဗ္ဗာနေနကာလညတာယပတိဂ္ဂပကာရိတာ
 ယအနထသတာယဉ္စန္ဒာနဝိရိယာသမတာယ အဗျသနိယတာစကာလာန
 တိက္ကမနအပ္ပတိဂ္ဂပကာရဏအကရဏ- သိထိလကရဏာဟိအကုသလာ
 ဒိဟိရဟိတကသိဂေါရက္ခဝါဏိဇ္ဇာဒယောကမ္ပန္တာ၊ ဧတေအတ္တနောဝါပု
 ဏ္ဏဒါရဿဝါဒါသကမ္ပကရာနံဝါ ဗျတ္တတာယဧဝံပယောဇိ တာဒိဇ္ဇေဝ
 ဓမ္မေနေညဝိတ္တိပဒိုလာဘဟေတုဟောန္တိ၊ ဝုတ္တဉ္စေတံဘဂဝတာ။ ။

၅၀၇

၁၁၀ . ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

ပထိရူပကာရီရိ ရရဝါ၊ဥဋ္ဌာနတာ ဝိန္ဒတေ ဓနန္တိစ။ ။
 နမိဝါသောပ္ပထိလောရက္ခိဉ္ဇဋ္ဌာနဒထိနာ။
 နိစ္စပ္ပမက္ကေန သော တေန၊သက္ကာ အာဝသိတုံ ဗာရံ။ ။
 အတိသိတံ အတိဥဏှံ၊အတိသာရမိဒံ အဟု။
 ဣတိ ဝိဿဋ္ဌကမ္မန္တေ၊အတ္တာ အစွေန္တိ မာဏဝေ။ ။
 ယောစ သိတဉ္စ ဥဏှဉ္စ၊တိဏာနိ ယော နမညတိ။
 သပ္ပုရိသ-ကိစ္စာနိ၊ဇော သုခါ နဝိဟာယတိတိစ။ ။
 ဘောဂေ သံဟရမာနဿ၊ပရသေဝ ဣရယတော။
 ဘောဂါ သန္တိစယံ ယန္တိ၊ဝဠိကောဂူပစိယတိတိ။ ။

ဝေမာဓိပ္ပဘေဒါသပ္ပုရိသာလောကေ အတိဒုလ္လဘာဝ။ တဗြိဂမေနဒုပ္ပုရိသာဗာလဇနာ အဂဝေသန္တောပိလတ္တန္တေ၊ တေဗာလာအတ္တာနံသေဝမာနေပရဇနေ သံသာရဒုက္ခေယေဝဩဘိဒေန္တိ၊တဝတောဝုဋ္ဌာနံ နဒေန္တိ၊တထာဟိပူရဏကသပါဒယောဆသက္ကာရာဒေဝဒတ္တင်္ဂောကာလိက-မောဒကတိဿခဏှဒေဝိယာပုတ္တသမုဒ္ဒဒတ္တ-စိဉ္စမာဏဝိကာဒယော အတိတကာလေစ ဒိဗဒုက္ခဿလာဘာတိ ဣမေအညေစဝေဂူပါ သက္ကာဗာလာအဂ္ဂိပဒိတ္တမိဝအဂါရံအတ္တနာဒုဂ္ဂဟိတေနအတ္တာနဉ္စအတ္တနေဝစနကာရကေစဝိနာသေန္တိ၊တထာဟိဒေဝဒတ္တမာဂမ္မ ရာဇာ အဇာတသတ္တု-ကောကာလိကာဒယောတဒညေပိပုဂ္ဂလာအပါယေနိဗ္ဗတ္တန္တိ၊ရာဇာအဇာတသတ္တု၊သာမညုဖလသုက္ကန္တသဝနကာလေယဒိပိတရံအဗာတေယျ၊ သောတာပန္နောထဝေယျ၊ ပိတရံဗာတိတက္ကာမဂ္ဂဖလမ္ပိ အပ္ပတွာလောဟကုန္တိ ယံသဋ္ဌိဝဿသဟဿာနိပစ္စိတွာရမ္ပိဿတိ၊ အနာဂတေဝိပဇ္ဇေကဗုဒ္ဓေါ သာဝိဿတိ။ကောကာလိကောပိ သာရိပုတ္တ-မောဂ္ဂလာနက္ခေရံအနပစာယိတွာ မဟာနိရယေ ပဒုမဂဏနာယ ပစ္စနေကာသောနိရယပဒေသော ပဒုမနိရယော။ပ။ ပဒုမံခေါပနအညတရောဘိက္ခုနိရယံ ကောကာလိကော ဘိက္ခုဉ္စပပန္နော သာရိပုတ္တမောဂ္ဂလာနေသုပိတ္တံအာဗာတေတွာတိအာဟ၊ထတ္တအညတရောဘိက္ခု၊တိနာမဂေါက္ခေနအပါကဗ္ဗင်္ဂိဝဒိဗံဒုခေါဘန္တေပဒုမေနိရယေအာယုပ္ပမာဏန္တိ ပဉ္စပုတ္တိတွာနိသိန္နိကေဘိက္ခု၊ဝေမာဟ၊ ဒိဗံခေါဘိက္ခုနိရယေ အာယုပ္ပမာဏံ၊ ထံနသုကရံသင်္ဂါတုံ ဧတ္တကာနိဝဿာနိတိဝါ ဧတ္တကာနိဝဿသတာနိတိဝါ ဧတ္တကာနိဝဿသဟဿာနိတိဝါ ဧတ္တကာနိ ဝဏ္ဏသတဓဟ

၅၀၈

သိမ်ဝိသောဓနိပါဌ်။

၁၁၁

သာနီတိဝါ။ သက္ကာပနဘန္တေဥပမံကာတုန္တိ။ သက္ကာဘိက္ခု။ တိတဏှါ
 အဝေါစ။ သေယျထာပိ ဘိက္ခုဝိသဘိခါရိကောကောသလကောတိလ
 ဝါဟောဟောတိ။ တတောပုရိသောဝသထတထာဝသသဟထာဝသ
 အစ္စယေနဇကမေကံတိလံ ဥစ္ဆရေယျ။ ဝိပ္ပတရံခေါ သောဘိက္ခုဝိသတိ
 ခါရိကောကောသလကောတိလဝါဟော ဣမိနာဥပက္ကမေနပရိက္ခယံ ရိ
 ယာဒ။ နံဂစ္ဆေယျ။ နုတေဝဇကောအပ္ပဒေါနိရယော။ သေယျထာပိဘိက္ခု
 ဝိသအပ္ပဒေါနိရယော။ ဝေမေကောနိရပ္ပဒေါနိရယောတိအာဒိ။ ဝိသတိ
 ခါရိကောတိမဂဓိကေနပတ္ထေနစက္ကာရောပတ္တာကောသလရဋ္ဌေဇကော
 ပတ္ထောဟေတိ။ တေနပတ္ထေနစက္ကာရောပတ္တာနာဂ္ဂကံ။ စက္ကာရိအာဠကာ
 နိဒေါဏံ။ စတုဒေါဏာမာနိကာ။ စတုမာနိကာခါရိ။ တာယခါရိယာဝိသ
 တိခါရိကောတိလဝါဟော။ တိလဝါဟောတိတိလသကဉံ။ အပ္ပဒေါနိရ
 ယောတိအပ္ပဒေါနာမ ဇကောပစ္စေကနိရယောနတ္ထိ။ အဝိစိဋ္ဌိဝေပန အပ္ပ
 ဒဂဏနာယုပစ္စနောကာသော အပ္ပဒေါနိရယောတိပုတ္ထော။ ယေနယော
 နိရပ္ပဒါဒိသုပိ။ တတ္ထဝသဂဏနာပိဝေဝေဓိတဗ္ဗာယထာဟ။ သတံသ
 တသဟသာနိကောဋီဟေတိ။ ဇဝံသတံသဟသာကောဋီယော ပကော
 ဋီနာမ။ သတံသတသဟသာပကောဋီယောကောဋီပကောဋီနာမ။ သတံ
 သတသဟသာကောဋီပကောဋီယောနဟုတံ။ သတံသတသဟသာ-နဟု
 တာနိ နိန္ဒဟုတံ။ သတံသတသဟသာနိန္ဒဟုတာနိဇကောအပ္ပဒေါ။ တ
 တောဝိသတိပုဏောဒနိရပ္ပဒေါ။ ယေနယောသဗ္ဗတ္ထ။ အယဂ္ဂဏနာအပ
 ရိစိဘာနံဒုက္ကရာတိပုတ္တံတံနသုကရံသင်္ခါတုန္တိ။ ကေစိပနတတ္ထ ပရိဒေဝ
 နာနတ္ထေနပိကမ္မကရုဏနာနတ္ထေနပိ ဣမာနိနာမာနိယဒ္ဓါနီတိ ဝဒန္တိ။ အပ
 ရေဝါနိကာရဏေဟိတိဋီကာနေတ္ထိ။ ယထာစဒိဗာဝိဒဿအာဗာ
 တာစ ဗုဒ္ဓန္တရံသဋ္ဌိယောဇနမတ္ထေနအတ္တဘာဝေန ဥက္ကာနောပတိတောမ
 ဟာနိရယေပစ္စတိယထာစ။ တသဒိဋ္ဌိအဘိရုစိတာနိ ပဉ္စကုလသတာ
 နိတသေဝသဟဗျတံ ဥပ္ပန္နာနိမဟာနိရယေပစ္စန္တိ။ ဝုတ္တဉ္စေတံ ဘဂဝ
 တာ။ သေယျထာပိဘိက္ခုဝေဒ္ဓာဂါရံဝါတိဏာဂါရံဝါအဂ္ဂိဗုဒ္ဓောကုဋာ
 ဂါရာနိဒဟတိဥတ္တိတ္တာဝလိတ္တာနိနိဝါတာနိ ဗုထိတဂ္ဂဋ္ဌာနိပိဟိတဝါတ
 ပါနာနိ။ ဝေမေဝခေါဘိက္ခုဝေယာနိကာနိစိဘယာနိဥပ္ပန္တိ။ သဗ္ဗာနိဗာလ
 တောဥပ္ပန္တိ။ နောပဏ္ဍိတတော။ ယေကေစိဥပန္တဝါဥပ္ပန္တိ။ နောပဏ္ဍိတ
 တော။ ယေကေစိဥပသဂ္ဂါ။ ပ။ နောပဏ္ဍိတတော။ ဣတိခေါဘိက္ခုဝေသပ္ပ

၅၀၈

၁၁၂ . သိမိသောဓနိပါဌ်။

ဗိုတယောဗာလောအပ္ပဋိဘယောပဏ္ဍိတော၊ သဥပန္နဝေါဗာလောအနုပန္န
ဝေါပဏ္ဍိတော၊ သဥပသဂ္ဂေါဗာလောအနုပသဂ္ဂေါပဏ္ဍိတောတိ။ ။ အပိ
စ၊ ပူတိမန္တသဒိသောဗာလော၊ ပူတိမန္တဗဒ္ဓပက္က ပူတိသဒိသောဟောဘိ
တဗုပသေဝိ။ ဆဒ္ဓနိယတံဇိဂုန္တိနိယတဗ္ဗအာပဇ္ဇတိဝိညုနံ၊ ဝတ္တဋ္ဌိစေတံ
နာရဒဇာတကေ။ ။

ပူတိမန္တိ ကုသဂ္ဂေန၊ ယော နရော ဥပနယတိ။
ကုသာပိ ပူတိ ဝါယန္တိ၊ ဧဝံ ဗာလူပသေဝနာတိ။ ။

အကတ္တိပဏ္ဍိတောစာပိ သက္ကေနဒေဝါနဒိန္နေနဝရေ ဒိယျမာနေ ဝေ
မာဟ။ ။

ဗာလံ နပသော နသုဏော၊ နစ ဗာလေန သံဝသေ။
ဗာလေနာ၊ ဣာပ-သဣာပံ၊ နကရေ နစရောစယေ။ ။
ကိံနုတေ အကရံ ဗာလော၊ ဝဒ ကဿပ ကာရကံ။
ကေန ကဿ ဗာလဿ၊ ဒဿနံ နာဘိကဗိသိ။ ။
အနယံ နယတိ ဗုဗ္ဗောဓော၊ အရုရာယံ နိယုဇ္ဇတိ။
ဗုန္တယော သေယျသော ဟောတိ၊ သမ္မာ ဝုတ္တော ပကုပ္ပတိ။
ဝိနယံ သော နဖနာနာတိ၊ သာရ တဿ အဒဿနန္တိ။ ။

ဝေဗာလဒုဇ္ဇနသံသဂ္ဂဝသေနေဝသဗ္ဗာနိဘယုပန္နဝါနိဥပ္ပုဇ္ဇန္တိ၊ နောပဏ္ဍိ
တသေဝနဝသေနာဘိသဗ္ဗသောသပ္ပုရိသာအတိဗုဏ္ဏဘာဝ။ ။

ဣဒါနိ။ ။

ဗုဏ္ဏဘဉ္စ မနုဿတ္တံ၊ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေါစ ဗုဏ္ဏဘော။
ဗုဏ္ဏဘာ ခဏသမ္ပတ္တိ၊ သဒ္ဓမ္မော ပရမ-ဗုဏ္ဏဘောတိ။ ။

ဣပိဿာဂါဏာယ ဝဏ္ဏနာက္ကမော သမ္ပတ္တော။ တတ္ထ ဗုဏ္ဏဘဉ္စမနုဿ
တ္တန္တိ မနုဿဘာဝေါပိဗုဏ္ဏဘောယေဝ၊ မနုဿဿဗုဏ္ဏဘာဝေါကာ
ဏကတ္ထပေါပမာဒိဟိ ဝေဗိတဗ္ဗော၊ ဧကောကိရကသံကော ဂင်္ဂါတိ
ရေတိဏိ သံဝတ္ထရာနိကသိတွာကိပ္ပိမတ္တမိအလဘိတွာ နင်္ဂလဖါလံန္တော
ဘိန္ဒိတွာဂင်္ဂါယံခိပိ၊ တေနဂင်္ဂါနဗိယာဝါဟေနဧကောဥဒ္ဓံဧကောဟေ
ဌာတိ ဝေန္တေနင်္ဂလဖါလကာဂင်္ဂါယံ ဝုယုန္တာစိရေနဧကောဥဒ္ဓံ ဧကော
ဟေဌာတိ နွေဧကတောဟုတွာပါကတိကာယုဇ္ဇန္တိ၊ တသ္မိံခဏေဝဿ
သထဝဿသဟဿစယေနဧကဝါရံဥဗ္ဗုဇ္ဇမာနေကာဏကတ္ထပေါဥဗ္ဗု
ဇ္ဇမာနက္ခဏေ တဿဂီဝါဒိန္နံ နင်္ဂလဖါလာနမန္တရေဟောတိ၊ အယံ ကာ

၅၀၈

သီမဝိသောဓနီပါဌ်။

၁၁၃

ထောဒုတ္တဘောဝ၊ ဇေမေဝမနုဿတ္တဘာဂေါဝိဒုတ္တဘောယေဝ၊ တထာ
 ဟိမနုဿတ္တဘာဝံအလဘိတွာဝနိရယ-ပေတ-အသုရကာယ-တိရစ္ဆာန
 ဘူမိသုယေဝသံသရိတွာ သီသဗ္ဗိဥက္ကံပိတံ အလဘန္တကေဗုဒ္ဓန္တရာဒွေဗု
 ဒ္ဓန္တရာတယောဗုဒ္ဓန္တရာ၊ စက္ကာရော ဗုဒ္ဓန္တရာ ဧကာသဗျေယျဝသေနနိရ
 ယေပစ္စနကသတ္တာနံဂဏနပထဝီဘိဝက္ကာ၊ တထာပေတ-အသုရကာယ-
 တိရစ္ဆာနဘူမိသုပိအဘိရုဒ္ဓကေနအတ္တဘာဝေန တိလဗိဇဿာသပဗိဇ
 သာစတုပဉ္စသသတ္တအဋ္ဌကလဘာဂမက္ကေနေဝအင်္ဂီလိယာပတိဋ္ဌိတဋ္ဌာန
 မက္ကေယေဝဘူပဒေသေနိဘိန္ဒာနံအဘိရုဒ္ဓကသတ္တာနံဂဏနပထဝီဘိ
 ဝက္ကာ၊ တေဟိဂဏီတံ ဣဒ္ဓိမန္တပုဂ္ဂလေဋ္ဌပေတွာ အညောကောနာမသက္ခိ
 သံတိ၊ တေဟိမောဟန္တဘာဝေနကဏ္ဍသုက္ကပက္ခဋ္ဌိအဇာနန္တအနေကေ
 သုဗုဒ္ဓသတေသုဝါဗုဒ္ဓသဟသေသုဝါဥပ္ပဇ္ဇမာနေသုပိ ဗုဒ္ဓေါတိသန္ဓိအ
 သုတွာဝီတိစက္ကာ၊ ဇေမနုဿတ္တဘာဂေါဝိ ဒုတ္တဘောယေဝ။ မနုဿတ္တ
 ဘာဝေလံဘမာနေပိ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒကာလောအဘိဒုတ္တဘောဝ၊ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒကာ
 လေပိသမ္မာဒိဋ္ဌိဟုတွာ ကုသလူပပတ္တိသင်္ခါတာခဏသမ္ပတ္တိ ဒုတ္တဘာဝ၊
 သဒ္ဓမ္မဒေသကဿာပိဒုတ္တဘက္ကာ၊ တသ္မိဋ္ဌိသတိအင်္ဂီဝိကလဘာဝေနသ
 ဒ္ဓမ္မသဝနဿာပိဒုတ္တဘက္ကာဘိ၊ ဇေမာဒိပ္ပဘေဒါ မနုဿတ္တဘာဝါဒိကာ
 ခဏသမ္ပတ္တိယော ဒုတ္တဘာဝီဝေဓိတဗ္ဗာ။ ဒုတ္တဘာခဏသမ္ပတ္တိတိကုသ
 လူပပတ္တိသင်္ခါတာခဏသမ္ပတ္တိ ဒုတ္တဘာယေဝ၊ တထာဟိပစ္စန္ဒဝိသယ-
 အရူပ-အသညသတ္တ-တိရစ္ဆာန-ပေတ-နေယရိကကာလေ ဝါ မဇ္ဈိမဒေ
 သေပိ စက္ကာဒိအင်္ဂီဝိကလေဝါပရိပုဏ္ဏအင်္ဂီဘာဝေပိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဘူတာဝါ
 ကုသလူပပတ္တိသင်္ခါတာခဏာနဟောန္တိ၊ ပစ္စန္ဒဝိသယေဟိပဝက္ကာဇနာ
 ပါဏာဘိပါတာဒိဒသအကုသလကမ္မပထေယေဝရမန္တိ အဘိရမန္တိ၊ စ
 ဣသဘာဝါစတေဟောန္တိ၊ ရတနက္ကယဂုဏဋ္ဌိနဇာနန္တိ။ အရူပိနောပိပု
 ဂ္ဂလာ ပရတောဗောသဝိရဟိတတ္တာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂပဋိလာဘောပိ
 တေသိနတ္ထိ၊ ဗုဒ္ဓဒဿနာဒိနိဝိနလဘန္တိ။ အသညသတ္တ-တိရစ္ဆာန-ပေတ-
 နေရယိကကာလေသုပနပဂေဝ၊ ပုရိတပါရမိနံသတ္တာနံပဝတ္တနဋ္ဌိအဗ္ဗော
 ဟာရိကံ၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိကုလေဇာယမာနာပိစက္ကာဝိကလေန ဗုဒ္ဓသံဗာရတနာ
 နံအဒဿနံ၊ သောတဝိကလေနမ္မသဝနတောပိဟာယတိ၊ ဇေမူဂါဒိဘာ
 ဝေန ကုသလသမာဒါနာနဟောန္တိ။ အင်္ဂီသမ္ပန္နေပိသိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဘာဝေနတ္ထိ
 သမဟာပုရိသလက္ခဏအဘိဘိအနုဗျူနုဗျာမပ္ပဘာပရိက္ခိတ္တံ သဗ္ဗဇနာ

၁၁၄

ထိမဝိသောဓနိပါဌ်။

နံနံယနရသာ ယတနဘူတံ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓဗြဟ္မိသွာ ပသာဒသောမွေနှစက္ခနာ
တြိလောကေတဗ္ဗဗြဟ္မိနမညန္တိ။ မနောပဒေါသဝသေနေဝ ယုဂဂ္ဂါဟာဟု
တွာ ယမကပါဠိဟာရိယကာလာဒိသု အနေကေပိဋိစ္ဆာဗိဗြိန္ဒော မဟာ
နိရယေဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဇေံကုသလူပပတ္တိခဏသဗ္ဗတ္တိပိဗုလ္လဘာယေဝ။ ။

ဗုလ္လဘာဗ္ဗ မနုဿတ္တံ၊ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေါစ ဗုလ္လဘော။
ဗုလ္လဘာ ခဏသဗ္ဗတ္တိ၊ သဒ္ဓမ္မော ပရမဗုလ္လဘောတိ။ ။
ဣဒိသာဂါတာယအက္ခောဂုက္ခောယေဝ။ ။

ဣတိသာဂရဗုဒ္ဓိက္ခေရပိရပိတေထိမဝိသောဓနေ
ပကိဏ္ဏကက္ခောနာမပဉ္စမောပရိစ္ဆေဒေါ။ ။

ဇေံသတ္ထုပရိနိဗ္ဗာနတောဝဿသထစ္စယေနပတိဗြိတေဣသိနာကာရိ
တက္ကာဣသိနဂရန္တိလန္ဒနာမေန္ဒတ္တပါဒိဘူပါလာနံ နိဝါသဗ္ဗာနံဘူတေထိ
ရိခေတ္တနဂရေဇေဝတိယာနဒိယာပါရိမတိရဘူတေ ပဗ္ဗတသာဒ္ဓိပတိ
ဗြိကဿ ကဉ္စနဝရမဟာထူပဿဒါယကဿ သတိဝမဟာဓမ္မရဉ္စော
ကာလေ သာသနဿ နိသဟဿသတာမိကဇကတိသတိမေဝ သေ
သာသနေ ပဋိသန္ဓသဒ္ဓါနံ ကုလသုတ္တာနံ မဟာဇာနိကရဏဝသေန ဝိမ
တိဝိနောဒနိယာဂုတ္တဝစနံ သန္ဓုယုတ္တိအတ္တယုတ္တိဝသေနသာရကံ အဝိစိ
နိတွာနဒိယာဥဒကုက္ခေပံအကတွာဥပသမ္ပဒါကမ္မဿ ကာရိတက္ကာသာ
သနေပရာဇယမာပန္နေ ကုလသုတ္တေ ဥပါရမ္မကရဏဝသေန ထိမဝိပတ္တိ
ဟာရကောထိမသဗ္ဗတ္တိပ္ပကာသကောဂန္တောပဝတ္တတိ။ ။

က္ခောဝတာစ ထိရိခေတ္တနဂရ ဂေါစရဂါမေနသတိဝမဟာဓမ္မရာဇ
ဂုရုဘူတေန မဟာဝေယျာကရဏေန တိပိဋကဓရေနသဒ္ဓမ္မကောဝိဒေါ
တိပါကဋနာမဓေယျေနမဟာထေရေန ဥပဏ္ဍာယောဟုတွာ ပညာဓိပ
တိနံနိဝါသဘူတေပတ္တိမဇိနစက္ကသာသနဝရေ ဝါထိဂဏာစရိယေန ဂ
ဏဝါစကေနပိနယဓရေနမဟာသာမိနာစ ရာဇဂုရုနာတိပိဋကနာဂက္ခေ
ရေနစ အာစရိယောဟုတွာ ဝေဇ္ဇကမ္မဇာနိပေသနကမ္မာဒိဝသေန အနေ
သနံ ပဟာယသမ္မာအာဇီဝေနပိသုဒ္ဓါဇီဝေဟိသံဃာဂဏေဟိကာရကသံ
ဃာဟုတွာ ထိရိခေတ္တနဂရဿဒက္ခိဏဒိသာဘာဂေဒိဃပဗ္ဗတသာဒ္ဓိ
ဇေဝတိယာနဒိယာတိရေ ဝါထိကပုဋိနေ ထိမာပေက္ခာယသဟဥဒကု

သီမဝိသောဓနီပါဌ်။

၁၁၅

ကျွေပံကထွာ ပဝတ္တာယဥဒကုက္ခေပ သီမာယဒသစာဗျဒ္ဓနုပိပတ္တိ အက
ထွာ ဌာနာရဟေနဥတ္တိစတုတ္ထေနကမ္မေန ဥပသမ္ပဒါယဝိသတိဝသော
န သာဂရဗုဒ္ဓိတိဂဗ္ဘဟိဂဟိဘနာမဓေပေျနဘိက္ခုနာရပိတောသာသန
ပိပတ္တိဟာရကောသီမဝိသောဓနီနာမဂန္တောသမက္ခော။ ။

တ္ထောဝတာ ပိဘတ္တာ ဟိ၊သ၊ပူဝေဒ၊ပူဝတ္တိကာ။
သီမဝိသောဓနီဟေသာ၊နိပုဏာ သာရ ပိန္နိတာ။ ။
သီရိခေတ္တာတိ ပညာတေ၊ပုရေ အပရနာမကေ။
ဒက္ခဏေယျဒိသာတာဂေ၊ဥစ္စနေန ကတာလယေ။ ။
ဝသန္တော သိက္ခုနာမေန၊သာဂရဗုဒ္ဓိတိ ဝိသုတော။
ပုဏ္ဏေ ဝိသတိဝသေ၊ဂန္တောယံ သာရ ပိန္နိတော။ ။
မယာယံ ရပိတော ဂန္တော၊နိဋ္ဌပ္ပတ္တော အနာကုယော။
ဝေ ပါဏိနံ သဗ္ဗေ၊သီပံ သိဣန္ဒြ၊ သင်္ကပ္ပိ။ ။
ယာဝ ဗုဒ္ဓေါတိ-နာမေဝိ ယောကဇေဋ္ဌဿ တာမိနော။
တာဝ တိဋ္ဌတုယံ ဂန္တော၊သာသနေ ဟာရယံ တမံ။ ။
ဥဒ္ဓံ ယာဝ ဘဝဂ္ဂိ၊စ၊အဝေ ယာဝ အဝိပိတော။
သမန္တာ စက္ကဝါဠေသု၊ယေ သတ္တာ ပထဝိစာ။ ။
တေပိ သဗ္ဗေ မယာ ဟောန္တု၊သမသမဝိပိကိနော။ ။
စိရံ ဇီဝတု နော ရာဇာ၊သာသနဿ ဥဇ္ဇောတကော။
ဗိဗ္ဗန္တော ရာဇေမ္ပေန၊အရောဂေါ သဟ ဥာဘိဘိ။ ။
အနေန ပုည-ကမ္မေန၊ဘဝေယျံ ဇာတိ-ဇာတိယံ။
သာသနံ ဇောတယန္တောဝ၊သက္ခယုတ္တဿ သာသနေ။ ။
ယဒါ နဿတိ သဒ္ဓမ္မော၊အန္တိတူတော မဟိတလေ။
ဒေဝဇောကေ တဒါ ဟေသံ၊တုသိတေ ဌာနမုတ္တမေတိ။

သီမဝိသောဓနီပါဌ်ပြီး၏။

ภาคผนวก จ

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	MCU RS
ชื่อโครงการ	คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์
หัวหน้าโครงการ	พระศรีสุทธิเวที, ผศ. ดร. และ ผศ. ดร.วิโรจน์ คุ้มครอง อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๓๖๓๘๙๙ Email : koom-krong9@hotmail.com
ความเป็นมาและความสำคัญ	
<p>การวิจัยเรื่อง “คัมภีร์สีมาวิโสธนี : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์” เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่เป็นภาษาบาลีอักษรพม่า เป็นในคัมภีร์คัมภีร์ฝ่ายพระวินัยปิฎก คัมภีร์คัมภีร์ ได้แก่ คัมภีร์ที่ชี้แจงสำคัญ หรือชี้แจงสำคัญ คัมภีร์คัมภีร์เป็นคัมภีร์ที่มีได้แสดงบทต่อบท ปาฐะต่อปาฐะเหมือนอย่างอรรถกถา แต่จัดเป็นคัมภีร์ฝ่ายพวกโคจรญาณ เป็นคัมภีร์ที่แสดงเพียงบทปาฐะ และอธิบายที่มั่วรู้ได้ยาก และที่เป็นเงื่อนงำสลับซับซ้อนเท่านั้น คัมภีร์พระวินัยมีรายชื่อปรากฏทั้งหมด ๒๘ คัมภีร์ มีคัมภีร์หนึ่งที่สำคัญในลำดับที่ ๑๔ คือ คัมภีร์สีมาวิโสธนี หมายถึง การชำระสีมาหรือเสมา พระสาครพุทธิเถระเป็นผู้แต่ง ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเรื่องสีมาเป็นอย่างยิ่ง มีอธิบายพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาจำนวน ๕ หัวข้อ คือ ๑. อุปสมบทกณโฑ ว่าด้วยอุปสมบทกัณฑ์ ๒. กบปวินาสกณโฑ ว่าด้วยกบปวินาสกัณฑ์ ๓. นิพพานกณโฑ ว่าด้วยนิพพานกัณฑ์ ๔. สมสัสสิกณโฑ ว่าด้วยบุคคลที่มีความเสมอภาคกันกัณฑ์ ๕. ปกิณณกณโฑ ว่าด้วยปกิณณกัณฑ์ (เรื่องเล็กน้อย) อนึ่ง คัมภีร์สีมาวิโสธนี แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายความพระวินัยที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาให้มีความชัดเจน และเข้าใจง่ายทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และมีคุณค่าต่อการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคัมภีร์สีมาวิโสธนี นี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรพม่าอยู่ ยังไม่มีผู้ใดได้ปริวรรตและแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์ในเชิงงานวิจัยให้ทราบเนื้อหา ภาษา และคุณค่าคัมภีร์ตลอดทั้งมีความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ อย่างไรบ้าง</p>	
วัตถุประสงค์โครงการ	
๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลัก	

ไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ

๒) เพื่อปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

ผลการวิจัย

๑) คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา เป็นการอธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมมีการอุปสมบท เป็นต้นตามพระวินัยโดยพระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน ๕ หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กับวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สม สีสีกัณฑ์ และปกิณณกัณฑ์ มีการจัดโครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์สีมาวิโสธนี แบ่งออกเป็น การจัดหมวดว่าด้วยการแต่งคัมภีร์ การจัดเป็นหมวดว่าด้วยนิเทศ และการจัดเป็นหมวดว่าด้วยคำลงท้ายผู้แต่งคัมภีร์ มีลักษณะการประพันธ์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ แบบร้อยแก้ว (การดำเนินเรื่องแบบธรรมดา) และแบบร้อยกรอง (การดำเนินเรื่องในรูปแบบคาถา) มีหลักไวยากรณ์แบ่งออกเป็น วิธีการใช้นามศัพท์ นามศัพท์ กริยาศัพท์ และอัพท์ศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา การปริวรรตคำบาลีที่เขียนด้วยอักษรพม่า โดยมีการปริวรรตคำบาลีที่ไม่มีพยัญชนะสังโยค (ไม่มีตัวสะกดและตัวตาม) การปริวรรตคำบาลีที่มีพยัญชนะสังโยค (มีตัวสะกดและตัวตาม) การเขียนรูปสระจุม ประกอบกับพยัญชนะ และการเขียนพยัญชนะสังโยค ส่วนความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่นๆ คือ พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒) ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทยในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปวินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมสีสิกัณฑ์ ในปกิณณกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว และผู้วิจัยได้ทำการแปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปวินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมสีสิกัณฑ์ และในปกิณณกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว

๓) การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น ๑. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตสีมา เพื่อความสามัคคีหรือความพร้อมเพียงของหมู่คณะ และเพื่อทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวง เช่นการอุปสมบท เป็นต้น อีกทั้งสีมายังเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธรเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในกิจการของพระพุทธศาสนา วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับอุโบสถวิธีตามวินัยกรรมที่ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ทรง

อนุญาตไว้ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษาปฏิบัติทำให้ถูกต้องตามพระวินัย โดยพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำอุโบสถที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสีมาโดยตรง เพราะว่าการทำสังฆกรรมที่สำคัญๆ ต้องทำภายในสีมาเท่านั้นทำที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะและไม่ต้องตามพระธรรมวินัย

๒. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์การสมมติสีมาที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ที่มีความละเอียดอ่อนทางพระพุทธบัญญัติและพระธรรมวินัย ฉะนั้นพระสงฆ์ที่ทำการกำหนดนิมิตสมมติสีมาควรรู้จักวัตรในการผูกและการถอนสีมา เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะ และทำสังฆกรรมต่างๆ คือกิจที่จะต้องทำเป็นการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆกรรมมีอยู่ ๔ ประเภท คือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่เหลือ ได้แก่ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรมพระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา ตัวอย่างเช่น การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภท ญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์คือไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็ได้สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) นำต้นฉบับคัมภีร์สีมาวิโสธนีฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านการปริวรรต การแปล และ วิเคราะห์แล้วทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา เนื้อหา จุดมุ่งหมาย ในการแต่ง ลักษณะการประพันธ์ และภาษาในคัมภีร์แหล่งที่มาของเนื้อหาและคุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีไปประยุกต์ใช้กับสังคมไทยปัจจุบัน

๒) คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่รับผิดชอบเรื่องการจัดการศึกษาภาษาบาลีในประเทศไทยด้านต่างๆ เช่น เกิดความความตระหนักถึงคุณค่าของปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่เป็นบาลีอักษรพม่าให้เป็นบาลีอักษรไทย แปลเป็นภาษาไทย และเป็นอุปการะแก่การศึกษาบาลีพระไตรปิฎก มีความรับผิดชอบต่อการศึกษาพระพุทธวจนะ และสามารถนำผลวิจัยเรื่องพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาที่อยู่ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีมาอธิบายพระวินัยให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ได้เข้าใจถึงเนื้อหาและสาระของคัมภีร์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ตระหนักถึงพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาที่อยู่ในรูปของบาลีอักษรพม่า เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ผู้สนใจจะได้ศึกษาค้นคว้าง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น

๓) สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำจังหวัดทั่วประเทศ

๔) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ศูนย์ ห้องเรียนในสังกัด

๕) ฝ่ายการศึกษาพระปริยัติธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

<p>๖) สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนที่เปิดหลักสูตรการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา</p> <p>๗) พุทธศาสนิกชนทั่วไปที่สนใจ</p>
<p>การประชาสัมพันธ์</p> <p>การประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ระหว่างการดำเนินการ</p>

ประวัติผู้วิจัยหลัก

๑. ชื่อ - นามสกุล: พระศรีสุทธีเวที, ผศ. ดร.
๒. การศึกษา:
๑. ปริญญาธรรม ๙ ประโยค
  ๒. ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยปทุมธานี
  ๓. ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
๓. ตำแหน่งทางวิชาการ:
๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาบาลี
  ๒. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
  ๓. รักษาการผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๔. ผลงานทางวิชาการ:
- งานตำรา/เอกสารวิชาการเกี่ยวกับพระไตรปิฎก
- หนังสือ คู่มือศึกษาพระไตรปิฎก นัยวิธีแต่ง-แปล อรรถกถาฎีกา ๒๕๖๐.
  - หนังสือ คู่มือศึกษาแปลไทยเป็นมคธ ป.๓.๗ มงคลทีปนี ภาค ๑ ๒๕๕๔.
๕. สถานที่ทำงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๑๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๔-๒๙๙๓๕๖ โทรศัพท์มือถือ ๐๙๘๐๙๑๔๑๒๘

ประวัติผู้วิจัยร่วม

๑. ชื่อ - นามสกุล: ผศ. ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง (Asst. Prof. Dr. Viroj koomkrong)
๒. การศึกษา:
๑. ปริญญาธรรม ๙ ประโยค
  ๒. ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  ๓. ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ตำแหน่งทางวิชาการ:
๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาบาลี
  ๒. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
  ๓. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษา พุทธโฆส นครปฐม
๔. ผลงานทางวิชาการ:
- งานตำรา/เอกสารวิชาการเกี่ยวกับพระไตรปิฎก
- งานวิจัยเรื่อง คัมภีร์สุดตสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ๒๕๕๙.
  - งานวิจัยเรื่อง คัมภีร์สุจิตตาลังการ: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ๒๕๖๐.
  - งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ภาษาบาลีในภาษาไทย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ๒๕๖๑.
  - งานวิจัยเรื่อง คัมภีร์มูลสิกขา-มูลสิกขาฎีกา: การแปล และวิเคราะห์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ๒๕๖๒.
  - บทความวิจัยเรื่อง “คัมภีร์สุดตสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”.วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๒๑๘-๒๓๐.

- **บทความวิจัยเรื่อง** “คัมภีร์สุจิตตาลังการ: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๘๘-๑๙๘.
- **บทความวิชาการเรื่อง** ศึกษาความสำคัญของมหาวิหาร ๑๘ แห่งในกรุงราชคฤห์”. ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๘. รวบรวมและจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๘). หน้า ๓๕๙-๓๖๕.
- **บทความวิชาการเรื่อง** ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังฆสภากับรัฐสภา”. ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๙. รวบรวมและจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๙). หน้า ๒๙๙-๓๑๐.
- **บทความวิชาการเรื่อง** ภาษาบาลี : ภาษารักษาพระพุทธพจน์”. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ ประจำปี ๒๕๖๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม. วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์. ๒๕๖๑). หน้า ๑๘-๒๒.
- **บทความวิชาการเรื่อง** กิเลสตามหลักพระพุทธศาสนา”. วารสาร มจร บาหลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑). (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์น การพิมพ์. ๒๕๖๑). หน้า ๗๑-๘๒.
- **บทความวิชาการเรื่อง** การวิเคราะห์ภาษาบาลีในภาษาไทย”. วารสาร มจร บาหลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑). (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์น การพิมพ์. ๒๕๖๑). หน้า ๗๗-๘๘.
- **บทความวิชาการเรื่อง** วงจรวิบากตามหลักพระพุทธศาสนา”. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๒ ประจำปี ๒๕๖๒. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม. วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๒. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์. ๒๕๖๒). หน้า ๒๐-๓๐.

- บทความวิชาการเรื่อง "พินิจเรื่องกรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท".ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๖๒.รวบรวมและจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๒). หน้า ๑๑๙-๑๒๙.

- เอกสารประกอบการสอน รายวิชาสังยุตตนิกายปาลิ หลักสูตรปริยญาตรีบาลีพุทธศาสตร์ ๒๕๕๙.

- เอกสารคำสอน รายวิชามัชฌิมนิกายปาลิ หลักสูตรปริยญาตรี บาลีพุทธศาสตร์ ๒๕๖๑.

- หนังสือ พจนานุกรมศัพท์เชิงอรรถพระไตรปิฎก

- คณะทำงานโครงการวิจัย พจนานุกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สัญญาเลขที่ ว.๐๘๑/๒๕๕๗ รหัสโครงการ ๐๖๕๗๑๒๔๐ เริ่มสัญญา ตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ เพื่อจัดทำศัพท์พจนานุกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย

- นักวิชาการ ตรวจสอบชำระอรรถกถา-ฎีกา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือทางพระพุทธศาสนาที่โรงพิมพ์วิญญาณ บางลำพู เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

- เป็นคณะกรรมการ จัดทำพจนานุกรมศัพท์พระไตรปิฎก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กองธรรมศาสตร์และการเมือง เดือนละ ๒ ครั้ง ในวันจันทร์สัปดาห์ที่ ๑ และ ๓ ของเดือน เวลา ๑๐.๐๐- ๑๒.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๕๐๓ ราชบัณฑิตยสถาน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นต้นไป เป็นประจำทุกเดือน

๕. สถานที่ทำงาน:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆสนครปฐม ตำบลหอมเกร็ด อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๑๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๔-๒๙๙๓๕๖ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๐๓๖๓๘๙๙

ประวัติผู้วิจัยร่วม

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : พระมหาวัฒน์นา ปณฺญาทีโป (คำเคน) (Wattana Paññādīpo Khamken)

- การศึกษา :
๑. เปรียญธรรม ๙ ประโยค พ.ศ. ๒๕๔๕
  ๒. ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาบาลี (พธ.บ) (เกียรตินิยมอันดับ ๑)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส
นครปฐม พ.ศ. ๒๕๔๔
  ๓. ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา (พธ.ม)
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๓
  ๔. ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา (พธ.ด)
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๒

ตำแหน่งทางวิชาการ : อาจารย์ประจำหลักสูตร บาลีพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ผลงานทางวิชาการ : งานวิจัย/หนังสือตำรา/เอกสารวิชาการ

๑. งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการอธิบายพระพุทธรูปตามแนว
เนตติปกรณ์ สำหรับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส
นครปฐม – งานวิจัยร่วมกับ ดร.สุภีร์ ทุมทอง, พระศรีสุทธิเวที (ขวัญ ภิรมโน)
(ปี ๒๕๖๓)
๒. งานวิจัยย่อยเรื่อง "Web Portal: ระบบข้อมูลกลางแบบออนไลน์สำหรับการ
ท่องเที่ยววิถีพุทธในระดับนานาชาติ"ในโครงการแผนใหญ่ชุดหัวข้อ "นวัตกรรมข้อมูลกลางเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยววิถีพุทธในระดับนานาชาติ" พระมหาทวิ มหาปญฺโญ, ผศ.ดร. เป็น หัวหน้าโครงการวิจัย.
(ปี ๒๕๖๓-๒๕๖๔)
๓. หนังสือเอกสารประกอบการสอน “การใช้วิถีปฏิบัติภาษาบาลี”
๔. บทความตีพิมพ์วารสารระดับนานาชาติ (Scopus) เรื่อง “Sufficiency
Economy Philosophy Towards Poverty Eradication in Thailand” PSYCHOLOGY AND
EDUCATION (2021) 58 (1) 1406-1411 ISSN : 00333077 ตีพิมพ์ 18 November 2020

สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ตำบลหอมเกร็ด อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๔-๒๙๙๙๓๕๖